

PŘÍRUČNÁ KNIHA BOHOSLOVÍ PASTÝŘSKÉHO.

SEPSAL

Dr. ANTONÍN SKOČDOPOLE,
PROFESSOR PASTORÁLKY A KATECHETIKY, ČESTNÝ KANOVNÍK KATH. KAPITOLY
BUDĚJOVICKÉ.

Druhé, přepracované vydání.

Svazek II.

ČÍSLO XXXI. ZA ROK 1891.

V PRAZE.

Tiskem kníž. arcibisk. knihtiskárny (Rohlíček & Sievers)

1891.

Obsah.

K n i h a III.

	Strana
Obcování s Bohem skrze eucharistii a modlitbu.	
§ 61. Podstata pravého s Bohem obcování	3
Hlava I. Obcování s Bohem skrze eucharistii.	
§ 62. Význam eucharistie v životě církve katolické	6
Oddíl I. Eucharistická oběť.	
§ 63. Oběť nového zákona	8
<i>Článek 1. Spůsobilost a dispoice kněze.</i>	
§ 64. Spůsobilost nadpřirozená a přirozená	12
§ 65. Dispoice obětujícího kněze	15
<i>Článek 2. Podstata oběti mešní a užitkové odu-1 plymoucí.</i>	
§ 66. Podstata úkonu obětního	21
§ 67. Užitkové mše sv. a přivlastnění jich	30
§ 68. Povinnost ku sloužení mše vůbec; povinnost k aplikaci určité	33
<i>Článek 3 Liturgické předpisy o místě a čase mše svaté.</i>	
§ 69. Oltář, jakožto jediné obětiště. Úprava i ozdoba oltáře. Oltář privilegovaný	44
§ 70. Čas ke mši určený; počet mší	54
<i>Článek 4. Všeobecné předpisy stran ritu mešního.</i>	
§ 71. Obecný ritus mešní; rozdílná pojmenování mše	60
§ 72. Světla; posluhovatel; chůze k oltáři	62
§ 73. Mše za přítomnosti biskupa	63
§ 74. Mešní modlitby či kolekty	65
§ 75. Mše votivné. Rozdíl a formuláře. Svobodné dni ke mším votivným. Ritus mší votivných	68
§ 76. Slavnost titulu (patrona) chrámového; mše v kostele cizím	78
§ 77. Výklad ritu mešního. Část přípravná. Vlastní oběť	85

	Strana
Oddíl II. Eucharistie kromě oběti — svátost oltářní	110
§ 78. Stálé chování eucharistie. Svatostánek. Konsekrace hostií k uscho- vání. Církevní předpisy o chování vel. svátosti	111
§ 79. Přijímání eucharistie. Význam a účinkové sv. přijímání. Právo, po- vinnost a způsob posluhovati eucharistií. Přijímatel vel. svátosti; schopnost a dispoice. Povinnost přijímati svátost oltářní. Časté přijímání. Péče o hodné přijímání mládeže. Život křesťanský, usta- vičné obcování s Kristem eucharistickým	119

Hlava II. Obcování s Bohem skrze modlitbu.

§ 80. Význam modlitby vůbec; modlitba církevní a soukromá	145
§ 81. Církevní hodinky	147
§ 82. Procesí a poutí. Církevní průvody vůbec. Průvody prosebné a na poděkování. Společné pouti	155
§ 83. Pobožnosti eucharistické. Výstava vel. svátosti. Obecná pravidla liturgická o výstavě. Vůbec povolené výstavy slavné. Výstava oby- čejná. Procesí theoforická. Slavnost božího Těla. Mše před vysta- venou vel. svátostí. Svátostné požehnání. Bratrstva k uctění vel. svátosti.	165
§ 84. Pobožnosti na uctění dob vezdejšího života Páně, muk a smrti jeho Pobožnost křížové cesty	192
§ 85. Pobožnosti k Panně Marii a svatým. Pobožnost sv. růžence. Májová pobožnost. Bratrstva marianská. Pobožnosti a bratrstva ke cti sva- tých	198
§ 86. Uctění sv. ostatků a obrazů	207
§ 87. Svátostiny. Pojem o svátostinách. Rozdíl svátostin podle účelu a podle účinků. Exorcismus. Svěcení a žehnání. Dobré užívání a zne- užívání svátostin	215

K n i h a I V.

Svátostné osvobozování od hříchu. Církevní odpustky.

Hlava I. Svátost pokání, úřad zpovědnický.

§ 88. Význam svátosti pokání ve správě duší. Přehled nauky o zpověd- nickém úřadě	235
--	-----

Oddíl I. Úřední a osobní vlastnosti zpovědníka.

§ 89. Úřední vlastnost — pravomoc. Pojem o pravomoci zpovědnické. Ob- mezení pravomoci. Reserváty. Zákonové o jich stanovení a výkladu. Reserváty papežské. Reserváty biskupské. Rozřešování z rezervátů	238
§ 90. Osobní vlastnosti zpovědníka. Vědomosti a moudrost. Cnosti do- brého zpovědníka	262
§ 91. Zpovědnická mlčelivost	269

Oddíl II. Skutečné zastávání úřadu zpovědnického*Článek I. Přijímání svátosti pokání a posluhování tou svátostí vůbec.*

§ 92. Povinnost věřících, přijímati svátost pokání .	275
§ 93. Povinnost duchovních správců posluhovati pokáním	277
§ 94. Církevní zákonové o místě a času zpovědi	278
§ 95. Příprava zpovědníková	280

Článek 2. Zpověď a doplňování zpovědi otázkami.

§ 96. Zpověď kajcníková a potřebné vlastnosti její	281
§ 97. Úkol zpovědníka stran vyznání kajcníková. Průprava k doplňování zpovědi otázkami. Předmět otázek doplňovacích. Způsob otázek. Posouzení kajcníka	287

Článek 3. Lítost a přivádění kajcníka k lítosti.

§ 98. Lítost a pravý úmysl kajcníka .	311
§ 99. Soud o lítosti; poučování a nakloňování k lítosti. Zásady při posuzování lítosti. Poučování kajcníků dostatečně disponovaných. Poučování kajcníků dispozice skroyné a sotva dostatečné. Poučování kajcníků nemajících lítosti .	312

Článek 4. Dostiučinění a ukládání skutků kajcích.

§ 100. Účel a potřeba dostiučinění kajcníková	324
§ 101. Povinnosti zpovědníka stran dostiučinění. Zásady o ukládání kajcích skutků. Obyčejní skutkové kajcí	326

Článek 5. Rozřešení.

§ 102. Dosah rozřešení svátostného; zásady o jeho udělení a neudělení. Forma svátostného rozřešení. Odklad svátostného rozřešení	336
§ 103. Uloha i povinnosti zpovědníka po vykonané práci	350

Článek 6. Kajcníci vedle zvláštních poměrův a potřeb

§ 104. Dítky .	354
§ 105. Kajcníci dle různosti v pohlaví. Osoby mužské. Osoby ženské	359
§ 106. Mládež dospívající a dospělá .	361
§ 107. Manželé, rodičové, hospodáři	365
§ 108. Kajcníci v manželství nedovoleném nebo neplatném	371
§ 109. Hříšníkovi příležitostní	385
§ 110. Hříšníkovi navyklí a zpětílí	389
§ 111. Kajcníci se závazkem náhrady, slibu, výzrady	393
§ 112. Generalní zpověď	404

Článek 7. Soustavné vedení jednotlivců ke spravedlnosti a dokonalosti.

§ 113. Potřeba soustavného vedení jednotlivců. Nově obrácení. Osoby nábožné. Řeholnice. Zdánlivě nábožní. Úzkostní lidé neb skrupulanti. Stálým pokušením znepokojování. Milostmi neobyčejnými obdaření	414
---	-----

	Strana
<i>Dodavek.</i> Nástin přiměřených naučení a kajících skutků vedle sedmerna hříchů hlavních. Nástin obecných naučení dle stavu kajících	444

Hlava II. Odpustkové.

§ 114. Význam a účel odpustků. Rozdíl odpustků. O škapulíři zvlášť. Podmínky k platnosti a dosažení odpustků. Povinnosti duchovního správce stran odpustků	454
--	-----

K n i h a V.

Posvěcování svazků přirozených. Církevní pomoc v důležitostech a bédách vezdejšího života.

115. Obecný charakter této činnosti	479
-------------------------------------	-----

Hlava I. Posvěcování svazků přirozených.

§ 116. Společnost. Její původ a rozčlenění	482
§ 117. Posvěcování společenského svazku obecně lidského skrze církve	487
§ 118. Posvěcování svazku státního skrze církve	491
§ 119. Úloha i povinnosti duchovních správců, hledíc ku společenskému řádu	495
§ 120. Rodina a její účel. Posvěcování rodin skrze církve	502
§ 121. Podstata i účel manželstva	504
§ 122. Posvěcování svazku manželského. Vzdálená příprava ke stavu manželskému. Bližší příprava k manželství. Bezprostředná příprava ke stavu manželskému. Uzavření manželského sňatku. Kopulační matrika	508
§ 123. Posvěcování svazků rodinných. Vzájemné poměry a povinnosti v rodině. Prostředkové ku stálému posvěcování rodiny	534
§ 124. Překážky blaha rodinného v manželích. Manželství nesvorná. Smíšená manželství	555

Hlava II. Církevní pomoc v důležitostech a bédách vezdejšího života.

§ 125. Povšechný ráz a cíl této činnosti	564
§ 126. Společenské zájmy v duchovním oboru. Vzdělání ducha lidského; výchování mládeže. Škola počátečná a jiné ústavy vzdělávací. Shoda mezi učitelstvem a kněžstvem	571
§ 127. Péče o lidi ubohé. Péče o chudé. Dodavek o socialní otázce. Péče o lidi opuštěné	588
§ 128. Napravování rušitelů mravného řádu ve společnosti	618

K n i h a VI.**Péče o nemocné a zemřelé údy církve.****Hlava I. Obecná křesťanská a zvláštní pastýřská péče o nemocné a umírající.**

§ 129. Důležitost a cíl této péče	Strana 635
-----------------------------------	---------------

Článek 1. Křesťanská i pastýřská péče o nemocné vůbec.

§ 130. Pastýřská povinnost navštěvovati nemocné. Potřebné k tomu vlastnosti	639
§ 131. Pomoc v tělesných potřebách a časných důležitostech	646
§ 132. Duchovní pomoc mimosvátostná. Potěšování; návod k pobožnosti; pomoc v pokušeních. Povzbuzení a příprava nemocného, aby svátosti přijal	655
§ 133. Svátostná pomoc nemocným. Zpověď nebezpečně nemocných. Svaté přijímání nemocných. Svátost poslední pomazání a generální absoluce.	666
§ 134. Celotný řád a postup při zaopatřování nemocných.	679
§ 135. Navštěvování nemocných svátostmi zaopatřených	687
§ 136. Pomoc umírajícím	692
§ 137. Přispění odsouzeným na smrt	697

Článek 2. Pastýřská péče o jisté třídy nemocných zvláště.

§ 138. Dítky	702
§ 139. Zaopatřování nemocných o sobě nevědoucích	707
§ 140. Nemocní, kteří pomoc duchovní zamítají	712
§ 141. Nemocní se zvláštními povinnostmi a závazky	720
§ 142. Choří na duchu. Příčiny a druhy chorob duševních. Obecná pravidla o zacházení s chorými na duchu. Osoby hysterické	726

Hlava II. Církevní a vůbec křesťanská služba i péče zemřelým prokazovaná.

§ 143. Význam i podstata služby té	741
§ 144. Pobřežiště křesťanské. Právo vlastnické a správa hřbitovů. Hroby na hřbitovech	742
§ 145. Opatření a oděnění mrtvol	751
§ 146. Řád pohřební při dospělých; při nedospělých dětech	753
§ 147. Mše zádušní. Zádušní mše privilegované. Na den úmrtí či pohřbu. Zádušní mše na třetí, sedmý a třicátý den. Dny výroční. Zádušní mše na den Dušiček. Neprivilegované či soukromé zádušní mše. Ritus mší zádušních	761
§ 148. Práva i povinnosti farní stran pohřbu	770
§ 149. Vyloučení z práva na církevní pohřeb. Pravidla pastýřské praxe v odpírání pohřbu církevního	775
§ 150. Porušování zásad a zákonů církevních o hřbitově a pohřbu	784
§ 151. Ustavičná péče o spásu zemřelých	787

Corrigenda:

Ve svazku I.

- Str. 73. ř. 15. s hora: zvěstovanému m. zvěstované
73. „ 1. v notě: oprávnění m. oprávněné
99. 6. z dola: nacházejí m. nacházející.
102. 8. a 13. z dola: svatých, od nichž m. svatého, od něhož
106. „ 10. z dola: benedikce m. rekonsiliace.
„ 109; vypust' řádek poslední, jakož i dva první na str. 110.
„ 147. „ 11. s hora: mši sv. knězi .; ř. 12. smazati *mši sv.*
„ 168. „ 7. „ mělo m. měla.
„ 209. „ 2. z dola: po slovu *mocně* přidej *působí*.
238. * dole čti: in Math. m. in hom.
„ 265. ř. 9. z dola: lze m. chce.
„ 267. 17. „ modlilství m. modlitství.
„ 360. „ 15. s hora ***) m. **). — 13. ř. z dola †) m. ***).
„ 394. „ 15. z dola: třeba m. řeba.
„ 405. 6. s hora: před *biblické* vložiti *liturgické*,
„ 425. „ 11. smazati *):
„ 432. „ 18. „ obraz m. obra.
„ 434. „ 10. z dola: jako m. jeho.
„ 453. 6. jakéž m. jakáž.
„ 463. „ 11. vypust'. „O těchto vůbec, zvláště pak“
„ 465. „ 11. vyjádřeného.
„ 504. „ 13. pohnutého m. pouhého.
„ „ 8. „ obtíže m. obtížem.
„ 517. 7. s hora: o celku m. a
„ „ 16. vypust' K.
„ 534. „ 4. záležití m. závisí.
„ 536. „ 14. artikuluje.
-

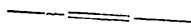
Corrigenda:

Ve svazku II.

- Str. 21. ř. 6. s hora: po „jeho“ přidej
41. nota druhá; dodati S. C. C. po „ n. 317.
42. nota čtvrtá ř. 5. z dola: mis — m. suis —
„ „ „ „ 2 „ nebyl m. nedržel.
Str. 57. ř. 4 s hora: binace m. binaci
83. 10. s hora: vigilií m. vigilie
99. 10. „ obyčejna m. obyčejno
105. „ 17. z dola: obřady m. obřad
154. 2. vypustiti slova: „nenásleduje-li hned completorium;“
slova: „Preces — chvalách“ jsou v závorce ().
176. 19. s hora: po slově „nevkusné“ smazati ,
182. 1. „ náleží za 1. řádek na str. 183.
222. 1. z dola: vzývání m. vyznání.
243. 1. kterýmž m. kterýmiž.
294. 7. „ vinny m. viny.
„ 342. 3. a str. 345. ř. 14. s hora: smazati závorky.
„ 349. „ 2. s hora: odročuje m. odporuje.
376. 13. z dola: Také m. Tak.
384. 15. copulam m. copular
„ 430. 1. po „svědčí“ smazati
446. 5. čist m. čisti.
„ 449. „ 2. § 123. m. 124.
„ 460. 1. „ a karmelském m. karmelské.
„ 533. 3 s hora: učiněna m. učina.
586. „ 12. z dola: ze m. za.
624. 2. s hora: jejich m. svojí.
678. 5. a 6. s hora, vypustiti: „nacházejí-li -- na vůli “
„ 691. „ 8. z dola: dosáhne m. dosáhl.
„ 742. „ 10. s hora: náleží; až po slově „slavnosti“.
743. 8. zemřelé m. zemřelá.
-

Kniha III.

Obcování s Bohem skrze eucharistii a
modlitbu.

§ 61. Podstata pravého s Bohem obcování.

Člověk pro Boha stvořen jest, aby jej miloval, jej ctil a jemu sloužil, jemu se všecken oddává a poddává, vůli jeho za pravidlo života svého má, takto se lásky a milosti jeho po všecken čas vezdejšího života hodna čině a v lásce této má i záruku blaženého s Bohem obcování na věčnosti.

Základ všeho s Bohem obcování (*communio cum Deo*) jest pravé poznání Boha i jeho vůle, jest subjektivné náboženství člověka; v kterém člověku jest náboženství kvasem a ředidlem duchovního života, ten žije v obcování s Bohem na zemi, vzdělává se k obcování věčnému v nebi.

Podstata blaženého s Bohem obcování v tom záleží, že Bůh snižuje se k člověku a milostiv mu jest, tento pak oddává a poddává se Bohu, původu svého v něm poznává a po něm jakožto posledním cíli svým toužej, lásku a milost jeho, a takto jej samého za vrchol svého blaha má.

Oddání se člověka veškerou bytostí svou Bohu, jakožto nejvyššímu Pánu, jest nejen oběť ducha, *modlitba a poslušnost*, nýbrž také oběť věcí, kterými člověk vládne, *oběť vnější* aneb oběť v užším a vlastním smyslu. Člověk obcuje s Bohem skrze oběť a modlitbu.

Touha po blaživém obcování s Bohem jest člověku vrozena. Před pádem svým byl člověk v obcování s Bohem; jsa povýšen ve stav nadpřirozený, měl Boha přítomného, i skrze smysly poznatelného, požíval jeho lásky, byl v ní blažen a vedle poznání svého tak Bohu se oddával a poddával, že vůle jeho za jedno byla s vůlí boží, život jeho stálá oběť a modlitba chvály, dikův a důvěrných proseb.

Po pádu snažil se člověk, maje zaslíbení o Vykupiteli, udržovati obcování s Bohem skrze vnitřní a vnější oběť, kterážto nyní také byla krvavá, *smírná*, pro vědomí viny a hříchu, oběť *náměstná*, v kteréž obětovaný předmět zastupoval člověka hříšného, trestu hodného a do budoucnosti ukazoval k tomu, kterýž ustanoven za Beránka, aby sňal hříchy světa. Ani v nejhlubším poblouzení svém, v pohanstvu, nepřestal člověk toužiti po spasném obcování s Bohem a domáhati se milosti jeho, ano i pohan žádal míti Boha mezi lidmi bytujícího, smyslem přístupného. Pozbyv pravého poznání o Bohu dělal sobě modly, ctil je oběťmi a modlitbami, aby lásky jejich dobyl, je sobě milostivý učinil; plesal, kdykoli v pověrách svých nalézal důvody k naději, že Boha smířil, jej sobě naklonil a milostiva učinil; domníval se, že důvěrně zachází s bohy svými a tito s ním, požívaje z těch obětí, kteréž jim přinášel.

Touha srdce lidského po obcování s Bohem přítomným, oku postižitelným, naplňovala se v lidu israelském, že v oblaci na slitovnici měl viditelné znamení skutečné přítomnosti boží, záruku jeho lásky, jeho milosti a všech jeho zaslíbení. Oběti, modlitby a hody obětní udržovaly obcování s Bohem, budily v srdcích bázeň Boha spravedlivého, důvěru v milosrdného a dobrotivého, naplňovaly posvátnou radostí, že Bůh rozbil sobě stan mezi lidem svým a učinil se Bohem *jejich*.

Kristus, kterýž přišel napravit, co hříchem porušeno, navrátil člověku pravé poznání Boha, poznání pravého a jediného cíle, obnovil původní poměr mezi Bohem a lidmi, navrátil jim i přítomnost Boha živého. Bydlel zajisté mezi lidmi skutečně, podstatně a viditelně ve způsobě člověka a stále bydlí ve způsobě chleba a vína *v eucharistii* Bohu za oběť ustavičnou podáváje tělo své a krev svou, zároveň i člověku hody stroje z oběti této, aby obcování jeho s Bohem plné bylo a spasitelné.

V eucharistii žije Kristus jako kněz na věky podle řádu Melchisedechova, aby prostředkoval obcování lidstva s Bohem; oběť jeho převyšuje oběti staré, pro ni oblibuje si Bůh oddanost a poddanost člověka, všelikou oběť vnitřní a vnější. Ustavičná tato přítomnost jeho jest poslední část oběti Boha vtěleného, jest koruna vykupitelského díla, kteréž takto v celosti své ustavičně se nám předvádí a za podíl dostává. V eucharistii jest Kristus oběť za jednoho každého, aby každý sobě dosahoval, čeho na kříži všem dosaženo jest. A protož eucharistie

jest opravdu *střed*, zároveň ale také jediné *působný prostředek* všeho s Bohem obcování skrze oběť a modlitbu.

Na místě Kristově prostředkuje všeliké obcování s Bohem církev jeho skrze nejpřednější části kultu svého, *skrze výkony pocty boží — eucharistii a modlitbu*. Křesťan obcuje s Bohem za prostřednictvím církve a skrze Ježíše Krista, připojuje-li se k církvi a Kristu přebývajícímu mezi námi, druží-li se k oběti Kristově a hodů jejích se účastní, provází-li ustavičnou Kristovu oběť nábožnými modlitbami podobně jako církev činí. Takto i povinnou česť Bohu vzdává, milosti a odpuštění dochází, jeho srdce naplňuje se posvátnou radostí a veškerá církev bojovná podobá se církvi oslavené, ježto shromažďuje se kolem Beránka, „kterýž byl zabit a vykoupil nás krví svou Bohu ze všelikého pokolení a jazyka i lidu i národu a učinil nás Bohu našemu královstvím a kněžími“ *).

*) Zjev. 5, 9. 10.

Hlava I.

Obcování s Bohem skrze eucharistii.

§ 62. Význam eucharistie v životě církve katolické.

Eucharistie jest oběť a svátost. Kristus obětuje se na oltáři Otci svému nebeskému a přebývá tu jako ustavičná oběť mezi lidem svým, aby za pokrm, posilu a lékařství byl těm, kteréž vykoupil, chtěje z nich učiniti národ Bohu milý, ke službě boží v duchu a v pravdě a ku věčné blaženosti povoláný.

Tajemství těla Kristova i krve jeho jest vlastní životný princip katolické církve a všeho života i působení jejího; bez něho byla by se církev tato nikdy nerozšířila, poněvadž by bez ní byla bojovati nemohla proti mocnostem zemským a ďábelským; v tu hodinu, v kterou by přestala mezi lidmi se nalézati eucharistie, přestala by na zemi také katolická církev. Tajemství toto jest *ohnisko všeho života* náboženského, vlastně a pravě katolického u laikův i kněží, jest duchovní *slunce*, kteréž osvětluje a zahřívá veškeré království boží na zemi; jest oběť Bohu jediné milá, nevývažný zdroj všech milostí (eucharistia); působí nejuzší *spojení s Kristem* (communio); jest *pokrm* lidu vyvoleného na cestě ku věčnosti (viaticum); jest *věže-mocná*, v které všechna církev má bezpečnou záštitu; *zbroj a zbraň*, kterouž bylo církvi možno poraziti veškerý blud a zachovati sobě až do této chvíle čistý názor o Bohu a pojem o skutečné mravnosti. Po všechny věky byla to eucharistie, kteráž církvi dávala svaté, kteráž kněžstvo i laiky, jednotlivce i spo-

lečenstva rozněcovala ku podivné a světu nepochopitelné obětavosti, ke skutkům vznešené, nadpřirozené lásky, podniknutým a hrdinskou myslí dokonaným na oslavu boží, na spásu lidí, na ulevení a odklizení obyčejných a mimořádných běd a svízeli lidských. Co velikého v církvi po všecka století jest vykonáno, to všecko s eucharistií v nejužším styku a spojení stálo a ještě stojí. A kdyby jiného důkazu nebylo, že církev má v tomto tajemství veškeru moc a sílu svoji: zuřivý boj, kterým haerese a bezbožectvo hned od počátku církve zvláště na mši a svátost oltářní nepřestává dorážeti, násilím a lstí od ní odvádějí, posměchem ji v lehkost uvádějí a nejostřejší své šípy na ni metají, — zuřivý boj tento sám svědectví dává, že protivníci boží tuto shledávají nejmocnější překážku svých úmyslů, nejpevnější hradbu kolem města božího, kolem víry katolické a křesťanských mravů.

A co veškeré církvi jest eucharistie, totéž ovšem i jest jednotlivým osadám a jednotlivým duším. Všecken náboženský život osady konečně v tom záleží, že tato ke Kristu, obětujícímu se ustavičně a přítomnému ustavičně, obrací zraky své, že pastýř i ovce vynasnažují se věrně, aby na nich nescházelo, proč by Kristus také v srdcích jejich bytoval a živ byl.

Vedle toho, jak živa jest víra v eucharistii a jak velika jest k ní nábožnost na osadě, bude také náboženský život osady. Jako země podle rozdílné vzdálenosti své od slunce nabývá od něho světla, tepla a plodné síly: tak podobně osada každá bude v náboženském a mravném stavu svém rozdílna podle toho, jak duchem na blízku jsou velebnému tajemství těla Kristova pastýř a ovce. Stálá přítomnost Kristova jest každé osadě za nejmocnější pohnutku, aby všickni ve svaté bázni chodili, vědouce, že Pán i Spasitel jejich mezi nimi přebývá, v posvátnou jednotu je všechny váže, dohlížitelem, pomocníkem, správcem a soudcem jejich jest. Na které pak osadě pastýř a ovce zůstávají chladni, zanedbávajíce v sobě živiti posvátný oheň víry, uctivosti a lásky k velebnému tajemství chrámu svého, s tupou nevšímavostí chodíce mimo chrám tento a podobně také vstupující do něho a odtud vycházejíce: tu všecken náboženský život jenom zdánlivý jest, bez ducha i pravdy. Kristus sice i na tuto osadu přišel ke svým, ale oni nepřijímají ho a protož také nedostává se jim od něho moci, býti syny božími, svatou jednotou a rodinou, v kteréž by se Bohu zalíbilo a kteráž by u veliké jednotě církevní byla údem

životní silou lásky oživeným. Osada, na kteréž v srdci pastýře i ovci nehoří věčné světlo víry v tajemství oltářní, světlo lásky, uctivosti a vděčnosti k němu, nemůže prospívati křesťanskou kázní v rodinách, ve chrámě a vůbec v životě domácím a pospolitém, chrám její zůstává neozdobený a zanedbaný, služby boží nekonají se důstojně a velebně, všecken náboženský a mravný život umdlévá víc a více. A nelze, aby jinak bylo; neboť všecken náboženský život jednotlivých duší a osad jenom tak prospívati může, když pastýř učí a vede ovce své a tyto se učiti a voditi dávají, kterak by všecko duchovní a pozemské konání jejich v Kristu se počínalo a zase k němu směřovalo.

Eucharistie, jakožto tajemství těla Kristova i krve jeho, jest oběť nového zákona a spolu i nejvzácnější ze sedmi svátostí od Krista ustanovených; protož i pastorální nauka o eucharistii ve dva oddíly se rozpadá, nejprv jednajíc o novozákonné oběti, pak o svátosti oltářní.

Oddíl I. Eucharistická oběť.

§ 63. Oběť nového zákona.

Čeho nižádné oběti pohanské, ani oběti ve zjeveném náboženství starozákonném působiti nemohly, působila oběť Kristova na kříži *). Skrze oběť tuto krvavou a ve starém zákoně jenom předobrazenou dosti učiněno jest touhám a potřebám člověka hříšného, jakož i povinnostem člověka k Bohu. Na kříži zajisté se dokonalo smíření, na kteréž ukazovaly oběti krvavé po všem světě, tu vzdána jest Bohu neskončená oběť chvály, díkův a proseb.

Dle ustanovení Kristova při poslední večeři trvá a bude až do skonání světa trvati oběť jeho v církvi, podobně jako všecka ostatní jeho činnost vykupitelská; příčiny zajisté, pro kteréž přirozenost lidská pudí člověka k obětem ze statku jeho, aby doplnil a dovršil obětování sebe, ježto se v pravé modlitbě zavírá, a příčiny, pro kteréž nařídil Bůh náměstnou oběť krvavou na smíření, stále trvají a trvati budou, dokud člověčenstvo samo v nynějším stavu svém potrvá.

*) Conc. Trid. sess. XXII. c. 1. — Secreta ve mši Dom. VII. p. Pent.

Pojmenování oběti novozákonné jménem *missa*, mše svatá, zobecnělo v církvi katolické do času Řehoře Velikého. Odvozuje se od „*missio*“ neb „*dimissio populi*“, rozpuštění lidu, kteréž v nejstarších dobách bylo dvojí: katechumenův a věřících, odkudž i rozdíl mezi mší katechumenů (*missa catechumenorum*) a mší věřících (*missa fidelium*).

Mše svatá jest *skutečná oběť*. K podstatě oběti náleží zmaření (*exinanitio*); při oběti mše svaté maří sebe sama Kristus; jsa totiž přítomen pravým tělem svým a celým člověčenstvím, vzdává se všeliké činnosti přirozené a jenom jako pokrm duší nalézá se ve způsobě chleba. Jest tu tedy pravé zmaření sebe, *exinanitio, immolatio*.*)

Poněvadž Kristus sebe obětoval, sebe věřícím dal, náměstky své zmocnil a jim za povinnost uložil, obnovovati stále tuto oběť jeho, — jest mše svatá: oběť Kristova, oběť církve, oběť kněze. Kristus zajisté oběť tuto ustanovil, propůjčuje jí moci a působnosti, dává sebe za obětní dar, obětuje sám skrze viditelnou službu náměstků svých, obrací veškerý úkon obětní na oslavu boží a smíření naše s Bohem**).

Mše svatá jest také oběť církve. Svatá obec věřících zastoupena jest při oltáři vyslancem svým, obětuje skrze něho dar obětní a pod symbolem oběti, ježto se promění, obětuje i sebe a v modlitbách obětních vyjadřuje určitý úmysl, kterých darův a milostí dosáhnouti žádá skrze svatou oběť tuto celé jednotě vůbec a jednotlivým členům obzvláště. — *Mše svatá jest také oběť kněze*. Kněz obětující obětuje jakožto zástupce Kristův, jménem jeho, jakožto vyslanec veškeré církve a také za svoji osobu, pro kterouž příčinu jest také podíl jeho v užitečných oběti mnohem větší, nežli podíl ostatních věřících, kteří se úkonu svatého účastňují svou přítomností, posluhováním anebo též podáním oběti hmotné (*stipendia*).

V oběti mše svaté má veškerá církev prostředek, jímžto i povinností člověčenstva k Bohu i nejvážnějším jeho potřebám duchovním dokonale vyhovuje. Jsouc dokonalá oběť pocty, chvály a díků, jest mše svatá vrchol *veškeré pravé bohoslužby*; pro neskončenou velebnost a důstojnost Syna božího, kterýž tu obětí i knězem býti ráčí, jest mše svatá i nejbezpečnější záruka, že dosáhneme pokoje a milosti u Boha, a protož

*) Gihl, Das heilige Messopfer.

**) Conc. Trid. Sess. XXII. c. 2. de sacrif. missae.

pravá oběť smírná i prosebná, *eucharistia*, *oběť eucharistická*, — zdroj milostí a požehnání pro živé i mrtvé.

Ve mši svaté soustřeďují se a ritem jejím představují se postupem roku církevního všecka tajemství života a vykupitelského díla Kristova. A poněvadž ve mši sv. zvláště se představuje *dokonané* na kříži vykupitelské dílo Kristovo, jest mše svatá střed, srdce a duše veškeré bohoslužby.

a) Ve mši svaté soustřeďuje se všecka Bohu *vzdávaná úcta*; příroda i umění snášejí na oltář nejlepší svoje výtvary k uctění Boha bezprostřednému i prostředecnému (skrže uctění svatých).

Mše svatá jest i nejvíce působný prostředek, povzbuditi a oživiti úctu k Bohu v srdci člověka, povzbuditi k nábožné modlitbě, poněvadž ona jest nevysychavý pramen svatých myšlének a nábožných citů, po každé znova občerstvující ducha i srdce.

b) Mše svatá jest i nejpřednější mezi liturgickými úkony milostidárnými. Ona zajisté obnovuje Kristovu oběť na kříži, tento původní a jediný zdroj všech milostí, a protož i sama dobře slouiti může zdrojem úkonů milostidárných, — svátostí a svátostin. Svátost jen určité milosti uděluje a jen přijimateli, mše svatá všecky milosti a všem, ač nepůsobí odpuštění hříchů ani určité milosti svátostné tak přímo jako svátosti. Podobně i svátostiny se mší souvisí, z této nabývají moci a působnosti. Mše svatá dobře nazývá se zdroj, svátosti a svátostiny pak potokům a potůčkům se připodobňují, kterými spása se rozlévá, voda života přitéká na všecka místa, ke všem věřícím *).

c) Mše svatá jest velikého významu pro křesťanskou cnost a dokonalost, poněvadž jest výborná škola a bohatý zdroj křesťanské obětavosti a hrdinného sebezáporu, bez kterých pravé a pevné cnosti není; připomínáť a představuje křesťanu oběť Kristovu, oběť celého života za vzor a za předmět nejvyšší úcty a vděčnosti jeho, za příklad, jehož následovati jest povinen, kdo za Kristem přijíti chce **).

d) Mešní obětí doplňuje i dokonává se lidská modlitba, kteráž jest obětování se člověka Bohu. Křesťan může a povinen jest nejen s Kristem se modliti, ale též obětovati, k oběti jeho se připojiti, oběť přinášeje ne toliko vně s církví a s knězem,

*) Gihř, I. c. str. 188.

**) Gihř I. c. str. 192.

ale také sebe samého dává za oběť, uznává a vyznává, že jemu nenáleží svrchovaná samostatnost, samovláda a neodvislost, vinna se dává, a že dostatečnost jeho jenom z Boha jest, uznává skroušeně a vděčně.

*Skrze oběť Kristovu v církvi každému možno jest, aby nej-
přednější mravné povinnosti lidské: klaněti se Bohu, dosti učinil;
možno jest mu také, aby nejvážnější potřeby duše své opatřil. A
protož, obnovujíc bez ustání oběť Kristovu po veškerém světě *),
koná církev nejprzednější úkon povolání svého.*

Pro velikou důležitost a velebnost oběti mše svaté jest církevní zákonodárství o tomto svatém úkonu daleko určitější nežli o kterémkoli jiném. Kdežto při soukromých pobožnostech přeje církev svobody zbožnému výlevu srdce a zvláštní povaze národův i zemí; kdežto při svěceninách, ano též při samých svátostech trpí některé zvláštnosti a vedlejší obřady: jest do podrobná předepsán i nařízen veškerý způsob, kterým se oběť mešní koná, vyloučeny a přísně zakázány jsou všeliké odchylky (krom některých zvláštností povolených starobylým řeholím a některým chrámům), vytčeno jest i nejmenší hnutí, působilosť tělesná i duchovní a náležitá dispoice obětujícího podrobně udána, předpisové o ní počítají se k nejvážnějším zákonům disciplinárním.

Podobně též při žádném úkonu bohoslužebném nepředpisuje se lidu věřícímu kázeň tolik přihlížející ke všemu vnějšmu chování a vniternému smýšlení, jako jest kázeň při mši svaté; na účastenství lidu v bohoslužbě liturgické neklade se nikde tolik váhy, jako na účastenství ve mši svaté, ježto položeno jest za nejprzednější Bohu milý skutek náležitého svěcení dnů svátečních.

Vykládajíc náuku o mši svaté se stanovíště církevní praxe jedná bohosloví pastýřské 1. o působilosti a dispoici kněze, 2. o podstatě oběti mešní a užitečích odtud plynoucích, 3. o předpisech liturgických stran místa a času mše svaté, 4. o všeobecných předpisech stran ritu mešního, připojujíc jeho výklad.

*) Malach. 1. 11.

Článek 1. Spůsobilost a dispoice kněze.

§ 64. Spůsobilost nadpřirozená a přirozená.

1. Skrze řádnou ordinaci nabývá kněz na celý svůj život *nadpřirozené* způsobilosti, aby oběť nového zákona v církvi platně konati mohl. Spůsobilost k obětování jest nejpodstatnější a nejvyšší částka moci kněžské, ano ve způsobilosti této zavírá se i způsobilost ke všem úkonům posvátným, co jich v církvi nařizeno jest na uctění Boha a k posvěcování člověčenstva; jediné se smrtí přestává tato nadpřirozená způsobilost ku platnému obětování, jinak ani největší hříchové nemohou jí zmařiti neb umenšiti.

Aby se tato nadpřirozená moc dobrým řádem vykonávala, *zmocňuje biskup* každého nově vysvěceného kněze zvláštní listinou (*Facultas et licentia celebrandi*), aby podle ritu katolické církve nejen platně, ale i právně (*licite*) užíval moci nabyté skrze řádnou ordinaci. Oprávnění toto má svoji platnost jen v diecési biskupa, kterýž ho udělil; a pokud kněz k nižádnému chrámu připsán není, může biskupského povolení užívatí také v diecési této jen s povolením a vědomím správce chrámu, v kterém oběť konati chce.

Jakkoli nadpřirozená způsobilost k obětování nemůže nijak pominouti zase, nicméně má biskup i právo i povinnost, aby pro důležité příčiny zastavil skutečné vykonávání moci kněžské u jednotlivců buďto na celý jejich život anebo na čas. Toto zastavení nadpřirozené moci děje se buďto na pokutování viny kněze samého, buďto na pokutování lidu některé země, krajiny neb určitého místa. Pokud se zastavení moci kněžské týče osoby kněze a jest pokuta za provinění jeho, nazývá se buď *excommunicace*, nebo *suspense* neb *interdikt osobní*; pokud jest pokuta zemí nebo míst, nazývá se *interdikt místní*. Všeliké vykonávání moci kněžské od těch, kterým zapovězeno bylo, jest platné sice, ale nenáležitě a hříšné (*illicitum*).

Aby mravná jistota byla, že každý, kdož úkon obětní koná, skutečně nabyl způsobilosti nadpřirozené a že tato výrokem řádného soudce zastavena není, nařizují zákonové církevní, aby *cizí* kněží nebyli k výkonům posvátným připouštěni, leč by se prokázali *poručným listem* (*literae commendatitiae*) biskupa svého*). Obecné ustanovení toto určitěji provésti náleží

*) Conc. Trid., Sess. XIII. c. 16. Ref.

biskupům jednotlivých diecézí nebo církevních provincií. Sněm pražský od r. 1860 *) ustanovuje v této příčině: „Správcové chrámů bděte, aby ku sloužení mše připouštění nebyli toulaví neznámí nebo jinak podezřelí kněží světší a řeholní, kteří by se vykázati nemohli vysvědčením svých představených. Cizí kněží, opatření náležitým a ne nad dobu jednoho roku starým; vysvědčením, mohou několikráte sloužiti z povolení farářova: avšak obmýšlejí-li déle přebývati, jest jim obrátiti se k biskupovi, a v krajinách od biskupského sídla vzdálených, věc-li jest pilná, k biskupskému náměstku (vicarius foraneus), kterýž podle uznání bude moci na čas povolení dáti, dokud by nedošla odpověď biskupova. Chtějí-li cizí kněží stálé obydlí sobě v diecézi zvoliti, náleží jim požádati biskupa za povolení ke mši (licentia celebrandi).

Biskup nemůže nižádnému knězi zabraňovati nebo zapovídati sloužení mše svaté, leč by platnou příčinu měl. A podobně také farář může cizímu knězi zabrániti, jenom když by nějak podezřelé bylo vysvědčení jeho nebo když by z chování jeho vysvítalo, že nehodný jest **).

2. Kromě výroku řádného soudce může také *neschopnost* (*incompetentia*) *přirozená*, tělesná nebo duchovní, zbaviti práva ku sloužení mše svaté.

Spůsobilost přirozená jsou jisté vlastnosti, kterých třeba jest knězi, aby právně vykonávati mohl moc nadpřirozenou.

a) Sem náleží nejprve *lačnost* (*jejunium naturale*), kterouž velmi přísně nařizují zákonové církevní, zavazující kněze, aby se od půlnoci všeho zdrželi, čeho se koli na způsob pokrmu nebo nápoje požívá, byť i lékařství bylo ***). Za prvou z příčin, pro které tento zákon jest vydán již v dobách nejstarších, platí uctivost k nebeskému pokrmu.

Výjimkou může konati mši svatou kněz nejsa lačen, když teprve při užívání způsob znamená, že na místě vína byl vody do kalicha nalil a nyní znova konsekruje; pokračuje-li ve mši, kterouž jiný kněz byl počal, avšak po konsekraci zastaviti nucen byl; když by teprve po konsekraci vzpomněl, že

*) Tit. III. dc. 2. str. 77.

**) Cong. Ep. et Reg. 17. pros. 1839.

***) Rubr. miss. de defect. IX. 1—5. — Stran lačnosti k jitřní o vánocích prohlásil Lev XIII. v indultu „pro basilica Lourdensi“ 26. února 1886. aby kněz aspoň čtyři hodiny před touto mší nepožil pokrmu nebo nápoje.

již není lačen, anebo také před konsekrací by sobě toho vědom byl, ale bez pohoršení jemu nelze mši zastaviti a oltář opustiti *).

b) Obětující budiž *tělesně schopen*, aby všechny obřady náležitě vykonati mohl v té postavě, v kteréž podle rubrik náleží. — Některé nedostatky a vady tělesné mohou kněze učiniti úplně neschopna k obětování mše svaté, pro jiné zase potřebí jest mu dispense. Takové jsou: veliká slabost zraku aneb úplná slepota; nemožnost, vytrvati stoje; omrzačení anebo ztráta některých údů potřebných; veliké třesení rukou neb těla vůbec.

Kněžím velice *slabozrakým a nevidomým* jest možno dosáhnouti povolení, aby každého dne sloužili votivnou mši o Panně Marii; ve dni, v kteréž dovoleny jsou vůbec votivné a zádušní mše soukromé a v den Dušiček jest jim na vůli dáno, sloužiti dle formuláře votivního de B. V. Maria anebo de Requiem (podle *čtvrtého* formuláře „In missis quotidianis defunctorum“). — Na boží hod vánoční jenom jednu mši sloužiti mohou. (S. R. C. 11. dub. 1840; 22. dub. 1866.)

Povolení toto dává stolice apoštolská (biskup je dáti může, jest-li k tomu výslovně zmocněn) slabozrakým na tři léta, slepým do smrti. Oslepl-li slabozraký kněz úplně, jest mu třeba indultu nového (S. R. C. 16. března 1805), kterýž dává se jen s tou podmínkou, aby nevidomý měl po každé assistenta (S. R. C. 12. dub. 1823), a pokud možná, sloužil jen v oratoriu,

*) Od zákona přirozené lačnosti může osvoboditi též dispense papežská (ke mši a k obyčejnému přijímání). Zdravým nedává se tato dispense nikdy; několik jen případů známo jest, a to bylo při korunování králův a královen. *Churavé* osoby, kněží i laikové, mohou jí dosáhnouti. Mezi churavými jest v této příčině rozeznávati dvě kategorie kněží: a) Kněží takoví, kterých v duchovní správě potřebí jest, kteří totiž ku spáse duší, ke cti boží a ve prospěch církve platně působiti mohou; těmto jest možná dosíci dispense v rozsahu tom, že mohou každého dne mši sloužiti *fracto jejudio*. b) Kněží, kteří ne z úřední povinnosti, ale jen ze soukromé pobožnosti mši slouží, mohou té dispense dosáhnouti na dva až tři dni v tém dni. c) Laikové, kterým nelze posluhovati *per modum viatici*, poněvadž nejsou nebezpečně nemocní, kteří však nemohou do přijímání zůstatí lační, dosahují dispense od lačnosti na pět nebo šest dní v měsíci.

Za důvod ku žádosti platí „grave incommodum,“ veliká obtíž, povstávající z lačnosti. Žádost o tuto dispensi podává se skrze biskupský ordinariat, odkudž posílá se do Říma (agentovi) spolu s vysvědčením a doporučením biskupovým (literae testimoniales et commendatitiae). Lze ji ovšem zaslati také soukromou cestou, nikdy však bez vysvědčení a doporučení biskupova. Žádost podává se k „Sacrum officium.“ (Corresp.-Blatt r. 1886. č. 3.)

kapli anebo slabě navštíveném chrámu. — Formulář k votivné mši de B. V. M. mohou slabozrací a nevidomí bráti buď podle času církevního anebo zůstávati vždy při formuláři pátém (S. R. C. 11. září 1847); Gloria říkají jenom v sobotu, druhá kollekt jest de Spiritu sancto, třetí „Ecclesiae“ neb „pro Papa“ *).

Mši svatou povinen jest kněz konati *stoje*, a jenom při slavné mši se dílem dovoluje, dílem předpisuje, aby celebrant a jeho assistenti se usadili. A protož kněz, kterýž nemůže státi, za neschopného ku sloužení mše sv. se pokládá. Biskup může dovolení dáti, aby kněz přílišně slabý před kánonem na chvíli přerušil sv. úkon, když by jistota byla, že potom již bez přerušeni bude moci dokonati. — Neschopna činí kněze ochrnutí těla, ruky, prstů neb veliké třesení, když takové jest, že nijak nemůže zachovávatí předepsaného ritu mešního, a že báti se jest, aby svátost nebyla zneuctěna rozlitím kalicha, upuštěním hostie a t. p.

c) *Přirozená spůsobilosť duchovní* jest takový stav ducha, jehož třeba nevyhnutelně, aby úkon obětní býti mohl čin neb skutek lidský, a tedy *zdravý rozum a dostatečné vědomosti*. Zdravého rozumu a přítomnosti ducha jest třeba tolik, aby kněz byl schopen učiniti *zámysl* (intentio), o jehož podstatě by dostatečný pojem měl, a také schopen vykonati vše podle ritu pozorně a nábožně; a protož taková buďto pomíjivá anebo stálá nepřítomnosť ducha, při kteréž toho všeho býti nemůže, činí kněze platně ordinovaného neschopna k vykonávání nadpřirozené moci, poněvadž by se nemohlo díti bez velikého zneuctění svátosti (injuria sacramenti).

§ 65. Disposice obětujícího kněze.

Za soubor a vrchol veškeré disposice k oběti mešní platiti může: a) nábožná touha, konati oběť nového zákona každý den, aby Boha uctil, sobě a církvi prospěl, a b) pokorné vědomí, že přistupuje k oltáři s hodností, kteráž jest ovoce života zbožného.

*) Ostatní části proměnlivé řídí se obecnými pravidly o mších votivných soukromých; viz § 75. II. B. — Srovn. též de Herdt Sacrae liturgiae praxis I, n. 68. Hartmann Repertorium rituum § 236.

1. Pečlivost o náležitou disposici nejprve to s sebou nese, aby se čista uchoval všeho hříchu, aspoň smrtelného *).

Církevní zákonové kladou slovy vážnými a přísnými knězi na srdce, aby nikdy se neodvažoval přistupovati k oltáři, když by sobě byl vědom, že hříchem těžkým poskvrněn jest. Sněm tridentský (Sess. XIII. cap. 7. a can. 11.) vyhláší vykonání svátostné zpovědi za nezbytnou povinnost každého kněze, kterýž, chtěje aneb povinen jsa sloužiti mši svatou, těžkého hříchu sobě povědom jest; jedině když by nebylo ještě přede mší možno vykonati zpověď, může kněz přistoupiti k oltáři důvěrně, vzbudil-li dokonalou lítost a skutečně ochoten jest vykonati zpověď co nejdříve mu možná bude **). K důležitému a vážnému zákonu tomu táhnou se všechna diecéšní a synodální statuta ***), učitelé duchovního života pokládají svědomité plnění jeho za jedinou hrázi, kteráž může zabrániti, aby kněz časem neohlušil svědomí svého a nebyl až i vypuzen z pevného hradu víry; překročena-li jednou tato hráze, potom již nesnadno bude nepokračovati u svatokrádežném zastávání svatého úřadu a nikdo nemůže předvídati, jakým asi způsobem by později kněz takový ohlušovati chtěl svědomí, ježto neustále předvádí opovážlivý krok, učiněný k oltáři ve stavu nemilosti.

Co platí o hříchu těžkém, rozumí se též o církevních censurách, jmenovitě o těch, v kteréž upadá kněz již pouhým skutkem (*ipso facto*) †).

2. Bedlivé, ano úzkostlivé chování sebe ve stavu milosti, nové dobývání stavu toho i za cenu velikého nepohodlí a ponížení, rozmáhání jeho upřímným a stálým bojem za spravedlnost, — to jest ustavičná příprava tolik podstatná i důležitá, že by všechno jiné připravování bylo bez ní marno a jen pouhé klamání sebe anebo jiných. Církev k oběmu vede nařizující, aby, pokud jen možná, každý kněz pomodlil se prve *jitřní* a chvály z officia denního ††) a kromě toho ustanovila obzvláštní

*) *Necessarium fatemur, nullum aliud opus adeo sanctum et divinum tractari posse, quam hoc tremendum mysterium. Satis apparet, omnem operam in eo esse ponendam, ut quanta maxime fieri potest, interiori cordis munditia peragatur.* (Conc. Trid, sess. XXII. de observandis et evitandis in celebr. missae.)

**) Rubr. de defect. missae VIII. 1. 2. 3. 4.

**) Conc. Prov. Prag. Tit. III. cp. I. str. 72.

†) De defect. m. VIII. 5.

††) Ritus servandus in celebr. missae I. n. 1.

modlitby za nejbližší a bezprostřednou přípravu ke mši svaté (*accessus*); každý kněz může říkati modlitby jiné, ačkoli ne snadno bude naleznouti některé příhodnější nad ty, kteréž v misálu a v breviáři položeny jsou pod názvem *Praeparatio ad missam*. Opouštění modlitby přípravné dává o knězi svědectví velmi nepříznivé; z něho zajisté odvozují učitelé duchovního života, že buďto jest předchůdce a počátek nenábožného a nehodného konání oběti, anebo také výjev otupělosti, poslé odtud, že byl se odvážil ve stavu nemilosti k oltáři vstoupiti, že ve stavu tom snad po dlouhá léta vstupoval a posud ještě upřímným a tuhým pokáním nenapravil velikého hříchu svého.

S přípravnými modlitbami spojuje se také již *vzbuzení zámyslu i aplikace*. Za formu intence i aplikace výborně sloužiti může modlitba: „Ego volo celebrare missam et conficere corpus .“

Jako přípravnými modlitbami chce církev probuditi vhodné smýšlení v duchu kněze, tak i předpisem o umývání rukou a těmi modlitbami, kteréž říkati náleží při oblékání paramentův, a konečně také symbolikou jednotlivých částí jejích (památka na umučení Páně a upomínka na ctnosti, kterých knězi nejvíce třeba jest). — Nejen učitelé duchovního života, ale i zákonové církevní důtklivě napomínají, aby kněz nemluvil a nijak vytrhovati se nedával od té chvíle, kdy modlitbu přípravnou počal (anebo tuto-li již ve svém příbytku vykonal, od té chvíle, kdy roucha posvátná oblékati počal), až do konce díkůčinění po mši svaté, pakli někdy potřeba nezbytná nevelí učiniti výjimku od pravidla toho.

3. Pobožnost přípravou vzbuzená nejjistěji zachová se za posvátného úkonu: *a)* uctivým a důstojným zevnějškem, zřetelným pronášením každého slova, dokonalým zachováváním rubrik; *b)* ustavičnou snahou, aby pozornost obrácena byla k tomu, co se koná i ústy pronáší, a všeliká modlitba aby ne z úst toliko vycházela, nýbrž také hnutím srdce provázena byla.

Přirozeným a církevním zákonem o náležité pozornosti, zřetelném pronášení slov a dokonalém zachování rubrik určeno jest již také, *jak dlouho by mše svatá trvati měla*. O tom zajisté nemůže býti pochybnosti, že také při nejkratším formuláři aspoň dvacet minut třeba jest, aby všechna slova náležitě pronésti a všechny obřady beze chvatu vykonal lze bylo. Učitelé duchovního života všickni v tom se srovnávají, že kněz může

vyhověti všemu, čeho na něm žádá uctivost ke svatému tajemství a povinnost dobrého příkladu, trvá-li tichá mše svatá půl hodiny neb o málo méně. Ale jako přílišný chvat, tak i zdoluhavost veliká počítá se za chybu, poněvadž působí omrzelost; táž rubrika misálu, která kvapné pronášení zapovídá, varuje též před velikou váhavostí: „distincte et apposite proferat, non admodum festinanter, ut advertere possit, quae legit, *nec nimis morose, ne audientes taedio afficiat*“ *).

4. Mše svatá se ukončuje slovy „Deo gratias“, kteráž posluhovatel pronáší jménem lidu. Slova tato jsou knězi za připomínku rad i rozkazů, kterými jemu církev i duchovní učitelé na srdce kladou, aby po mši svaté ztrávil nějakou dobu na modlitbách díky **. Formuláře v misálu a breviáři položené pod názvem „*Gratiarum actio post missam*“ (recessus) požívají veliké vážnosti u kněží nábožných a jsou jako vezdejší chléb, jehož každý den s chutí novou požívá, kdo skutečně zdrav jest ***).

Aby po mši svaté každý den a vždy nábožně konal modlitby na poděkování, k tomu vede kněze: uctivost k Pánu a Spasiteli, vděčnost za velikou jeho lásku a vlídnost, veliký užitek modlitby konané v tu dobu, kdy pramen milostí všech přebývá v duši lidské, a konečně vědomí, že povinen jest ukázati lidu příkladem svým, kterak by se každý zachovati měl, když odstoupil od stolu Páně.

Avšak i v celém způsobu života denního budiž patrné na knězi, že účasten byl stolu Páně. Jako zajisté veškerý život

*) Rubr. gener. Miss. XIV. 2.

**) Srovn. Gihř, I. c. 726.

***) Papež Lev XIII. povolil dne 20. pros. 1884 následující odpustky *na přípravu* ke mši: *a*) 1 rok na patero žalmů s *VV.*, *RR.* a připojenými modlitbami, spolu s modlitbou sv. Ambrože na jednotlivé dni rozdělenou; *b*) 100 dní na modlitbu sv. Ambrože „Ad mensam;“ tolikéž: *c*) na modlitbu sv. Tomáše „Omnipotens, sempiterna,“ *d*) „Angeli, Archangeli,“ *e*) ke svatému toho dne „O sancte N.;“ *f*) 50 dní na modlitbu „Ego volo celebrare .;“ *g*) 100 dní na modlitbu „O mater pietatis et misericordiae,“ *h*) tolikéž na modlitbu ke sv. Josefu „O felicem virum b. Joseph .“ Odpustky, jež na *recessus* povolil Lev XIII., jsou: *a*) 1 rok na „Benedicite“ a „Laudate“ s připojenými *VV.*, *RR.* a modlitbami, spolu s modlitbou sv. Tomáše a Bonaventury „Gratias tibi .“ „Transfige;“ *b*) 100 dní na rhytmus „Adoro te;“ *c*) 3 léta na modlitbu „Obsecro te, dulcissime Jesu;“ *d*) po stu dní na modlitbu sv. Alfonsa „Amantissime Jesu“ na jednotlivé dni rozdělenou a na modlitbu „O Maria Virgo.“ — Každý kněz, který modlí se za celý měsíc každého dne všecky ku přípravě a poděkování vytčené modlitby, nabývá plnomocných odpustků v den, jež po libosti v tom měsíci sám volí.

věrného kněze jest ustavičná příprava na důstojné konání nejvyššího tajemství, tak i tento život jest zároveň jistý a viditelný důkaz, jak upřímně působí s milostí, kteréž dosahuje. Neboť ne pouhá slova jsou dík dostatečný za milost boží, ale užívání této milosti k tomu, k čemu dána jest, k uctění Boha totiž, ku vlastnímu posvěcování a k posvěcování všeho lidu křesťanského, nejprve ovšem toho stáda, v němžto Duch svatý ustanovil jednotlivé kněze pastýři, aby spravovali je.

5. Aby kněz velikým povinností svým k oběti mše svaté práv býti mohl a tato jemu za prostředek vlastního posvěcení skutečně byla: měj vždy na paměti, že jen tolik jest knězem a pastýřem, kolik má dispozice k důstojnému a hodnému konání mše svaté. Učitelé duchovního života vynakládají všecku svoji výmluvnost na to, aby vštěpovali kněžstvu jisté zásady, kterými se řídití povinno jest proto, že slouží mši svatou, toho přesvědčení jsouc, že ke všemu dostatečno bude, učiní-li tyto zásady pravidlem a vodítkem svým.

Stručně sestavil je Dubois ve svém největší chvály hodném spisu „Le saint prêtre“ *) takto: Buďme celou svojí povahou i obyčejem svým odvráceni ode všeho hříchu a vždy odhodláni raději umřítí, nežli dopustiti se i jednoho hříchu s rozvahou, jak by koli lehký byl: *ab omni specie mala abstinete vos.* (I. Thess. 5, 22.)

Vykonávejme neustále všechny ctnosti a pěstujme nábožnost, kteráž jest souhrn jich: *Exerce teipsum ad pietatem.* (I. Tim. 4, 7.)

Nekladme nikdy mezi svým zdokonalováním a nikdy neříkejme: Dosti jest, duše má, odpočiň sobě: *Anima requiesce* (Luc. 12, 19.); ale následujme sv. Pavla, kterýž nemyslí na dobré, jež byl vykonal, nechtěje zaměstnávatí ducha svého leč jediné tím, co ještě zbývalo činiti: *Quae retro sunt, obliviscens, ad ea, quae sunt priora, extendens, meipsum ad destinatum persequor.* (Philip. 3, 13.)

Čiňme vždy přípravu blízkou, co nejlépe můžeme. Modlitba dobře konaná jest již velmi dobrá příprava, ale připojme k ní pokaždé přípravu vlastně tak řečenou a shledáme dojistá, že tato příprava bude odměněna přídavkem milostí a horlivostí.

Mějme vždy, kromě zámyslu obecného, žádost vroucnou, ony užitky mše svaté, s kterými můžeme nakládati ve svůj prospěch, obrátiti na podvrácení chyb některých aneb na zdokonalení ctnosti některé.

Uložme sobě za přísnou povinnost, nepromluvití ani slova neužitečného přede mši svatou, zvláště v sakristii, a nezaměstnávatí se ničím hmotným, obecným, malicherným a svojí povahou roztržitost působícím. „Jda k oltáři,“ říkal sv. František Sáleský, „ztrácím z obzoru svého všechny pozemské věci.“

*) Chap. III.n 257.

Mějme určitou hodinu ke sloužení mše svaté a volme takovou, která by nejvíce pohodlna byla věřícím.

Kráčejme vážně a s očima sklopenýma ze sakristie vycházejíce k oltáři. Nenásledujme kněží těch, kteří otrásají kasulou za každým udělaným krokem, proto že chůze jejich kvapna jest.

Vstupujme k oltáři zdlouha a v postavě člověka u vnitru zaměstnaného velikou obětí, kteréž jde konat, a sstupujme k modlitbám s rozvážlivostí dokonale a sebráním stále rostoucím.

Od počátku mše pronášeje každé slovo velmi správně a buďme na stráž proti chvástavosti jazyka. Nechtějmež, aby se zdálo, že závodíme s odpovídajícím o rychlost; to již dávalo by velmi slabé ponětí o naší nábožnosti. „Kněží,“ tak píše sv. Liguori, „kteří počínají mši způsobem chvátavým, ukončují taktéž; oni konsekrují, oni berou tělo Ježíše do rukou, oni požívají ho, jako by tělo božského Spasitele nebylo, leč jenom pouhý drobet chleba.“ Otec Avila řekl jednou: „Prosím, nakládejte s ním slušněji, jest zajisté Syn otce dobrého.“

Konejme, co nejlépe můžeme, všechny obřady, kteréž jsou tolik svaty, tolik krásny a tolik tajemny u významu svém. Lid posuzuje nás často jen očima svýma; vyhlašuje nás za kněze svaté, vzděláváme-li jej svými skutky a zvláště svou nábožnou důstojností při oltáři.

Věnujme na sloužení mše svaté času tolik, co sluší. Nepřekračujme půl hodiny, ale nezacházejme pod 25 minut. Jinak buďme jisti, že jsme zkomolili mnohé obřady anebo že jsme říkali modlitby, a zvláště ty, ježto se po tichu pronášejí, s rychlostí, která by velmi málo slušela, kdyby se jí dalo místo v rozmluvě s osobou váženou.

Vzdalujme se od oltáře s tvářností dokonale skromnou, nábožnou a sebranou, *ignem spirantes et diabolo facti terribiles*. (S. Chrysost.)

Neopomíejme nikdy díků činění a vynaložme na ně aspoň čtvrt hodiny. „Díků činění,“ praví sv. Liguori, „ve smyslu širším nemá přestávati po celý den. Jak velice k politování jsou, jaký nepořádek a jaké pohoršení dělají kněží, kteří, sotva že byli dokonali mši a odříkali nějakou krátkou modlitbu v sakristii bez pozornosti a nábožnosti, pouštějí se v rozmluvy o věcech neúžitečných, do záležitostí světských, anebo vycházejí hned z chrámu a jdou nosit Boha uprostřed ulic!“

Nezapomínejme, že čas, kterýž bezprostředně následuje po dokonané mši, jest nejsvětější v našem životě a takový, v kterém můžeme dosáhnouti nejvíce sobě a bližním. Zapišme hluboko do ducha svého tato slova sv. „Bonaventury: „Jest-liže po svatém přijímání neznamenáte nějakých účinků pokrmu duchovního, jež jste přijali, jest to znamení, že duše vaše jest nemocna anebo mrtva. Položili jste oheň v nadra svá a tepla necítíte; dali jste medu v ústa svá a nechutnáte sladkosti.“

Článek 2. Podstata oběti mešní a užitkové odtud plynoucí.

§ 66. Podstata úkonu obětního.

Aby úkon obětní platně a řádně vykonán býti mohl, k tomu nezbytně náleží: obětní darové, určitá slova Kristova, nepřetržité dokonání úkonu počatého dle podstatných částí jeho zámysl obětníkův.

1. *Obětní darové* jsou v katolické církvi čistý, nekvašený chléb pšeničný a přirozené víno z révy; tito byli zobrazení v oběti Melchisedechově, nařídil je pak věčný velekněz, Ježíš Kristus.

Chléb a víno hodí se mezi všemi jinými plodinami nejlépe za dary obětní, poněvadž celou přírodu zastupují, jakožto nejčelnější potrava lidská tělesný život sám zobrazují, a jakožto věci, kterých člověk mnohou prací na přírodě dobývá, ovoce důmyslu i umění lidského i tělesné námahy představují. Obětování chleba a vína jest obraz a znamení, že věřící sama sebe podává Stvořiteli s veškerým tělesným bytem svým a se vším, což dar boží jest a také dílo rukou lidských.

Církev katolická užívá chleba *nekvašeného*, protože i Pán Ježíš při poslední večeři takového užíval, a že slušno jest, aby za pokrm nebeský sloužil jiný chléb, nežli kterého člověk obyčejně požívá. Chléb přesný, k němuž nebylo přimíseno kvasu ve hnilobu přecházejícího, zobrazuje mnohem příhodněji oslavené tělo Páně a spolu dobře naznačuje disposici, s kterou ke stolu nebeskému přistoupiti sluší; přesný chléb zajisté jest vmluvě biblické obraz čistoty a pravdy, kvas však obraz hříchu a porušenosti duchovní *).

Aby chléb byl *pšeničný*, přirozenou vodou zadělaný a na způsob chleba upečený, jest podstatná podmínka, na jejímž vyplnění záleží platnost oběti. Určitá nařízení a důsledky ze zákona o podstatných vlastnostech obětního chleba ukládají knězi důležité povinnosti, kterých svědomitě šetřiti jemu náleží, aby buďto sama oběť nebyla vinou jeho 'zmařena nebo aby se neprohřešil aspoň nedostatkem náležité uctivosti.

a) Duchovnímu správci jest třeba vůbec míti jistotu, že obětní chléb se připravuje způsobem náležitým a že připravovatel

*) I. Kor. 5, 6—9.

užívá přesné mouky pšeničné, ku kteréž není přimíseno látek cizorodých; v opatrnosti u věci této za našich časů nesnadno bude upřílišeno, poněvadž dosti známo jest, že mouky po obchodnicku prodávané nebývají zcela přesny. Soliti chléb obětní nedovoluje se.

b) Chléb obětní budiž *čistý, celý, neporušený a čerstvý* (recens); hostie poskvrněná, zlomená nebo již tliti počínající nenáleží na oltář. Synoda arcidiecése pražské od r. 1605. velí, aby hostie nebyly starší jednoho měsíce („non ultra mensem coctae“. De ss. missae sacrif.); sbor obřadový připouští jenom 15 dnů *).

c) V církvi latinské povinen jest každý kněz užívati chleba nekvašeného, v církvi sjednocené kvašeného. Konstitucemi Honoria II. od r. 1220 a Pia V. „Providentia“ od r. 1566. zapovídá se knězi latinskému konsekrování chleba kvašeného, sjednocenému pak podobně užívání chleba nekvašeného. Nemocný katolík mohl by v nebezpečení smrti přijmouti vel. svátost ve způsobě chleba kvašeného, když by nemohl povolán býti jiný, leč jenom kněz Řeků sjednocených; podobně platí ovšem také o nemocném Řeku sjednoceném.

d) *Okrouhlá* forma hostie také jest ustanovena církevními zákony; kněz obětující povinen jest konsekrovati a přijímati hostii velikou, a jenom když by této nebylo, směl by užiti hostie malé. Pro laiky (a pro kněze, přijímají-li po způsobu laiků) nařízeny jsou hostie malé, a jenom když by takových nebylo a podávání věřícím by odročiti se nemohlo, směl by kněz konsekrovanou hostii velikou na menší částky rozdělovati nebo z jediné hostie mešní komunikantovi částčku dáti **).

Hostie všechny náleží chovati na místě suchém, v nádobce skleněné nebo cínové, poněvadž tyto nejméně připouštějí vlhkost. — Na hostiích vytlačují se vypuklé obrazy; nejvíce přiměřený jest obraz Kristův na kříži; že obrazy svatých (i Panny Marie) méně vhodny jsou, snadno se pochopuje ***).

*) S. R. C. 16. prosince 1826.

**) Srovn. Rubr. missal. de defect. miss. Tit. III.

***) Barbier l. c. I. liv. V. chap. 8.

Náležitě vlastností chleba obětního shrnují se v následujících šestiměrech :

Munda sit oblata; nunquam sine lumine cantes.

Hostia sit modica; sic presbyteri faciant hanc :

Candida, triticea, tenuis, non magna, rotunda,

Víno nařízené k oběti mešní jest víno z révy (*vinum de vite*). Všelická jiná tekutina vínem nazývaná, šťáva ze hroznů nezralých, víno zkysalé nebo jinak úplně zkažené, jest *neplatná* hmotnost (*materia invalida*). Užívati ke mši vinného mestu, nakyslého vína (*acescens*) přísně se zakazuje (jest *materia illicita* *).

Aby se nevydával v nebezpečení, že vinou jeho bude pro neplatnou hmotnost konsekrace neplatna nebo že prohřeší se užíváním hmotnosti nedovolené, třeba jest duchovnímu správci velice pozorlivu býti, aby nedostával vína strojeného a zvláště v dobu letní aby sobě opatření a zachovati uměl víno neporušené, kteréž by mohl najisto uznati za vhodné ku konsekraci. — O *barvě* vína nic určitého nařízeno není; avšak víno červené již k vůli čistotě purifikatorií obyčejně jenom v nedostatku jiného se bere**).

K vínu přiměšuje se při obětování něco vody, protože Kristus dle obecného domnění totéž učinil, že z boku jeho krev a voda vytekla a že ve zjevení sv. Jana (17, 15.) jsou vody obraz národů. Víno, jsouc lék i posila, naznačuje božskou přirozenost Krista, lékaře i Spasitele světa; přimísení vody k vínu znamená tedy spojení božské i lidské přirozenosti v Kristu, jakož i spojení a jednotu jeho s církví. — Za nejvyšší míru vody pokládá se třetina; dle výkladu Eugenia IV. (*decr. ad Armenos*) postačují dvě až tři kapky***).

Poněvadž chléb a víno se proměňují v tělo a krev Ježíše Krista, prokazována jim od dávných časův i ještě před konsekrací veliká úcta. Dokud ještě sami věřící přinášeli chléb do chrámů, volil se ku konsekraci chléb nejčistější. obyčejně ten, ježž obětovali sami kněží. Později bylo nařízeno, aby jen duchovní osoby chléb obětní připravovali. A to z mnohých příčin až posud velice žádoucí jest pro větší bezpečnost o pravosti a pro zvýšení uctivosti ke svatým tajemstvím†).

2. Slova Kristova (*forma consecrationis*), kteráž kněz při konsekraci říká, pokládají se za nejdůležitější a nejsvětější ze

*Expers fermenti, non salsa sit hostia Christi.
Spernitur oblata duplex, vel a terra levata,
Fracta, vel inflata, vel discolor, aut maculata.*

*) Rubr. miss. de defect. Tit. IV.

**) S. Alph. Lig. th. mor. l. 6. n. 207.

***) S. Alph. Lig. l. 6. n. 208.

†) Barbier l. c.

všech modliteb a formulářů liturgických; protož i kněz je říká po tichu (*secreto*), zřetelně (*distincte*) a zevrubně (*accurate*), a jak rubricisté dále vykládají, ne způsobem vypravovacím, ale vážně, způsobem určitého tvrzení, bez delších přestávek, bez opakování *).

3. Počatá oběť koná se nepřetržitě, až se dokoná vedle svých podstatných a vedlejších částí, jak po sobě následují.

Hledíce k *podstatě* úkonu obětního, rozeznáváme tři části jeho: *část přípravnou* čili *obětování*, *část podstatnou* čili *přepodstatnění* a *část docelující* čili *přijímání*.

a) *Obětováním* vyjímají se přirozený chléb a přirozené víno z užívání obecného a podávají se Bohu, aby byly oběť náměstná za lidi a viditelné spůsoby oběti smírné, kterou obětuje Kristus Otci nebeskému.

Chléb a víno obětují se ve jménu veškeré církve a ve jménu všech účastníkův oběti mešní, jakožto doplnění a dovršení modlitby, kteráž jest sebe-obětování člověka; protož i vnější obětování chleba a vína ve jménu lidu věřícího prospívá jednotlivcům, obětují-li v duchu sami sebe ve spojení s Kristem, jak výborně naznačují a vyjadřují všechny církevní modlitby a určité výkony (zdvihání hostie i kalicha, přimísení vody), které společně se zahrnují jménem „*offertorium*“.

Kněz obětuje pokaždé *jednu* hostii velikou; na zelený čtvrték obětuje tři **), na den božího těla a první den čtyřicetihodinné pobožnosti pak dvě.

Stalo-li se, že kněz nedopatřením obětování pominul, a rozpomene se ještě před konsekrací, doplňuje opuštěné, konaje vše, jak obyčejně, až k tomu místu, kdež byl počal na místě obětování. — Toto by se mohlo přihoditi nejsnáze tak, že by kněz po evangeliu počal říkati hned sekretu a potom by dále pokračoval, nežli by znamenal, že kalich ještě zakrytý zůstává.

Znamená-li kněz při offertoriu, že hostie poskvrněna jest anebo polámána, dej sobě jinou přinést, pakli se státi může; znamenal-li by to až později, ale ještě před konsekrací, obě-

*) Rubr. miss. v kánonu. — *Fallice Sacrorum rituum elucidatio* l. c. str. 437. Hartmann l. c. § 277. —

**) Tři hostie obětují a konsekrují se jenom kde v obyčej vešla výstava vel. svátosti v božím hrobě. Rubr. miss. in Coena Domini mluví jen o dvou hostiích.

toval by jinou hostií znova, jenom v duchu říká modlitbu „Suscipe“; hostie již nepozdvihuje, ostatních modliteb neopakuje. — Podobně též v jiných případech, když po obětování vzal novou způsobu. — Odloženou hostií pojídá po přijímání a nijak nesluší, aby k užívání obecnému obrácena byla.

Shledal-li při obětování (nebo vůbec ještě před konsekrací), že jedna způsobu neb obě jsou neplatny (invalida), nebo má důvodnou pochybnost o platnosti, náleží novou způsobu (neb obě způsobu) vzít, a pakli by jí sobě opatřiti nemohl, mši zastaviti. (De defectibus, III nn. 1—4.)

b) V konsekraci chleba i vína záleží podstata oběti mešní, a protož nebylo by oběti, když by platně konsekrována byla způsobu jenom jedna*).

Forma konsekrace může platně pronešena býti jenom když hmotnost jest fysicky nebo mravně vidna (physice — sensibiliter vel moraliter praesens). Za mravně vidnu se pokládá, jest-li na blízku kněze tak, aby podle obyčejného způsobu mluvení v pravdě ji označoval slovy *hic* a *hoc*; a protož konsekrují se platně i hostie nahromaděné, v ciboriu zavřené, konsekruje platně i kněz nevidomý**). Nepokládají se pak za mravně vidné hostie pod korporálem aneb oltářovým ubrusem, anebo ve svatostánku. — Zákonem církevním se zakazuje konsekrovati způsobu položené jinde, nežli na korporálu a na kameni oltářovém; a protož také zámysl obětníka vždy jest, konsekrovati způsobu na korporálu se nalézající.

Poněvadž konsekrace jest podstatná část úkonu obětního, nesmí se opominouti, ani smí zůstat pochybna. A protož vzpomněl-li by později obětník, že *formu konsekrace* nad jednou způsobu nebo nad oběma *říkati zapomněl*, anebo ji v podstatě proměnil, náleželo by doplniti ji. (De defect. V.) Avšak nedoplňoval by, když by až po přijímání vzpomněl, že konsekrace obou způsob byla opominuta nebo neplatna; tu zajisté neslušelo by pro porušenou již lačnost přijímati tělo a krev Páně.

Povstala-li v knězi *pochybnost* o tom, zdali skutečně a platně říkal formu konsekrace, opakuje ji s podmínkou: Si nondum consecravi. Avšak to jenom tehdy by směl učiniti,

*) Benedikt XIV. De ss. missae sacrif. l. II. c. 10. n. 18. S. Alph. Lig. l. 6. n. 306.

**) Rubr. Miss. de defect. II. praví: „requiritur, ut materia consecranda sit in actu consecrationis coram sacerdote.“ — S. Alph. 21. l. n. 1., c. 212.

když by pochybnost byla důvodná (*dubium rationabile*); není-li důvodu pro pochybnost, ale kněz jenom si nemůže vzpomenouti, nesluší opakovati konsekrace s podmínkou *).

Opakuje-li kněz konsekraci buďto obou způsobů anebo chleba toliko, počíná slovy: „*Qui pridie*“ ...; opakuje-li pouze konsekraci vína, počíná slovy: „*Simili modo*“.

c) *Přijímání* kněze pod obojí způsobou jest docelující část oběti mešní a protož i třeba jest nevyhnutelně, aby se oběť počatá dokonala přijímáním obou způsobů.

Z této povahy sv. přijímání odvozují se praktické důsledky:

Znamená-li kněz po konsekraci nebo až po přijetí *hostie*, že tato jest neplatná (*invalida*), konsekruje novou; zpozoroval-li to až po přijetí kalicha, konsekruje znova jiné způsobem obě. — Znamená-li po vykonané konsekraci kalicha, že místo vína jest voda neb ocet, konsekruje znova víno; znamená-li to až po přijetí *hostie* neb i vody (*octa*), konsekruje znova způsobem obě. — Jest-li o platnosti způsobu (neb obou) důvodná pochybnost, konsekruje se nová (neb obě) s podmínkou. (*De defect. III. nn. 5. 6, IV. nn. 4. 5. 6.*)

Náprava nedostatku takového děje se ovšem jen, možno-li nové způsobem obdržeti (třeba i s přerušением mše na 1—1½ hodiny) a není-li se báti pohoršení lidu. — Byla-li aspoň jedna způsob neplatná a nebylo lze jiné opatřiti, pokračuje se ve mši až do konce, a vynechává se, co výhradný vztah má ke způsobě scházející; avšak není to skutečná oběť, protože k té náleží podstatně konsekrace obou způsobů **) a kněz nevyplňuje závazku ze stipendia nebo ze zbožných nadání ***).

Upadla-li po konsekraci do kalicha a smočila se celá *hostie*, nevyjímá se, ale kněz vynechává v ritu vše, co se *hostie* týče a přijímaje dí: *Corpus et Sanguis* ...; nesmočila-li se celá, odlomí se část suchá, a položí se na patenu; upadl-li jenom jeden díl, koná se s ostatkem vše, co jindy s *hostií* celou. (*De defect. X. n. 10.*)

Když by se z kalicha vylila sv. krev všecka, konsekruje se znova. Rozlita-li jest sv. krev mimo oltář (což ovšem ne snadno se přihoditi může), nařizuje rubrika misálu, aby kněz

*) S. Alphon. l. c. n. 224.

**) Benedikt XIV. De ss. sacrific. l. II. c. 10. — S. Alph. l. 6. n. 306.

***) Scavini, tom. III. str. 149.

to místo jazykem osušil a potom seškrábal, vodou umyl a vše do sakraria vhodil; rozlila-li se na korporál anebo na ubrus, podkládá se pod toto místo kalich a lije se voda, kteráž do kalicha vtéká a potom se do sakraria vlévá. Podobně nařízeno, upadla-li hostie na zemi. (De def. X. n. 12.) — Zmrzla-li v kalichu sv. krev (anebo víno před konsekrací), zahřívá se kalich rukama neb ohřátým rouchem aneb i částečným ponořením v nádobu s teplou vodou; také volno jest knězi, aby prve nežli pije, led prstem prolámá. (De defect. X. n. 11.) — Zůstala-li po pití sv. krve částička hostie na stěně kalicha, může ji kněz buďto prstem na kraj pošinouti nebo teprve s ablucí požití. (De defect. X. n. 8.)

Upadl-li do kalicha hmyz, pro který by knězi nebylo lze bez veliké ošklivosti pít, konsekruje nové víno, bez rozdílu, stalo-li se se to před konsekrací neb až po konsekraci; kalich s vínem konsekrovaným, do něhož se toto zatím přelilo, náleží potom vyprázdniti čistou bavlnou nebo lnem, tyto pak na místě slušném se osuší, potom spálí a popel z nich se vrhne do sakraria. (De defect. X. n. 5.) — Mohl-li by bez ošklivosti pít, opláchně vínem hmyz po konsekraci vpadlý, nad kalichem jej drže; potom jej v oheň uvrhne. — Byla-li již v kalichu částička hostie, nevylévá se spolu s vínem, ale zůstává v mešním kalichu, nerozplynula-li se ještě. Víno ku konsekrování nespůsobilé, ale již aspoň obětované a potom jiným nahražené, pije kněz hned po abluci prstů.

Pakli pro nedopatření dvě hostie konsekrovány byly, požívá kněz obou zároveň. (De defect. VII. n. 2.)

Zapomněl-li kněz před konsekrací některou nepodstatnou část aneb omylem vzal jinou (na př. modlitbu, praefaci), doplňuje nedostatek (opravuje chybu), pakli jej zpozoroval ještě před konsekrací; chyba po konsekraci učiněná se napravuje, byla-li před koncem mše zpozorována. — V obojím případě váže povinnost nápravy, jenom nevzbuzuje-li se podiv aneb až pohoršení lidu *).

4. Ve mši začaté pokračovati jest témuž knězi až do konce, a není dovoleno mši přerušiti (interrumpere) nebo zastaviti (deserere, dimittere) nebo z částí jejích ať podstatných ať vedlejších něco vypustiti.

*) Hartmann l. c. § 277.

Avšak jsou nicméně příčiny, pro které lze nebo náleží počatou mši zastaviti, přerušiti nebo v částech vedlejších zkrátiti*). Některá přerušeni srovnávají se vůbec a vždy s liturgií mešní, jako kázání hned po evangeliu; některá jsou předepsána liturgickým řádem, jako: svěcení sv. olejův, ordinace kleriků.

Mimořádná příčina ku přerušeni, zastavení neb ukrácení mše jest vůbec *veliká potřeba* neb *nepřemožitelná překážka*. K takovým počítá se:

a) Jde-li o to, aby *umírající* byl pokřtěn aneb aby mu bylo uděleno rozřešení nebo svátosti oltářní a pomazání. — Nastala-li by taková potřeba *po konsekraci*, směl by *pro udělování křtu* nebo *rozřešení* až i z chrámu odejiti a mešní roucha svléci; podobně, když by šlo o sv. přijímání nebo poslední pomazání takového nemocného, který se nemůže zpovídati; mělo-li by se udělovati *pouze viaticum* anebo poslední pomazání, tu také lze mši přerušiti, ač není-li třeba kostel opustiti. — *Před konsekrací* lze v těchto případech mši přerušiti, i když jenom za možno se pokládá, že by nemocný zemřel bez sv. přijímání nebo posledního pomazání**).

V případě tomto, když se pro duchovní potřebu bližního přerušuje úkon obětní *po konsekraci* a *před přijímáním*, náleží uschovati sv. spůsoby do tabernakula, a nebylo-li by ho, postaviti bezpečného člověka za strážce.

b) Byl-li by *chrám poskvrněn* (pollutio ecclesiae) *před počátkem kánonu*, náleží úkon mešní zastaviti; pakli již *za kánonu samého*, pokračuje se ve mši. (Podobně zachovati se náleží, když by vešel do chrámu člověk zejména vyobcovaný, excommunicatus nominatim, — vitandus***).

c) Bylo-li by se báti, že svaté tajemství zlehčeno bude nebo chrámu a knězi veliké *nebezpečství* nastane od nepřátel, pro povodeň anebo požár, může kněz zastaviti mši, nekonskroval-li posud; jest-li už po konsekraci, může ihned přijímati a potom od oltáře odejiti.

d) Onemocněl-li náhle kněz povinný ke sloužení mše pro lid v určitou hodinu, na př. velkou mši v neděli nebo v za-

*) S. Alphon. l. c. lib. 6. n. 352.

**) Jest-li v nemocnici oratorium, smí kněz nemocným za mše po přijímání svým podávati, kromě náhlého nebezpečství smrti, jenom když by mohl při tom viděti oltář. S. R. C. 19. pros. 1829; 11. května 1878.

***) De defect. X. n. 2.

svěcený svátek, mohl by kněz jiný, který již byl počal mši sloužiti a neodbyl ještě offertoria, zastaviti tuto mši, aby později sloužil za onemocnělého*).

e) *Onemocní-li kněz náhle* a nemůže pokračovati, třeba jest rozeznávati, až kam se mši dospěl. *Nekonskroval-li posud*, anebo *již přijal obě spůsoby*, není dalšího pokračování třeba. — Pakli churavost již po přijímání nastalá brzy pomíjí a knězi pokračovati dopouští, povinen jest pokračovati až do konce, jakmile se byl zotavil, ač-li hned při nastalé churavosti neodložil paramentův a neodešel z chrámu.

Zemřel-li po konsekraci před přijímáním, dokonává mši kněz jiný, třeba by už byl sloužil anebo vůbec lačen nebyl, není-li tu kněze posud lačného; podobně když by onemocnělý po konsekraci nijak pokračovati nemohl. Může-li onemocnělý přijímati, dává mu pokračovatel část hostie mešní, nelze-li snadno vzíti obyčejnou hostii malou.

Stran pokračování ve mši přerušené jest vůbec třeba dělati rozdíl, stal-li se přerušení: 1. před konsekrací nebo po přijímání, 2. v době od konsekrace až do přijímání; dále pak i rozdíl podle toho, pokračuje-li kněz obětující sám, anebo nemůže nijak pokračovati a dokončiti.

Pokračuje-li kněz obětující sám ve mši přerušené před konsekrací nebo *po přijímání*, počíná tu, kdež byl prve přestal, netrvala-li přestávka více nežli hodinu; trvala-li přestávka déle, náleželo by začíti znova, když přerušení se stalo před konsekrací, a nepokračovati dále, stalo-li se přerušení až po přijímání. Bylo-li by pokračovati ve mši *přerušené po konsekraci*, může přestávka trvati až dvě hodiny, neuplynul-li zatím čas dopolední; když by však přestávka byla delší nebo čas dopolední (až do 1 hodiny odpoledne) zatím uplynul, uschovává kněz svaté spůsoby do tabernakula, budoucího dne pak po přijímání, prve nežli abluci béře, požívá jich.

Pokračuje-li za onemocnělého, slouží na jeho úmysl; kde by počíti bylo, snad dozví se od nemocného neb od přísluhujících a podle otevřeného misálu. Zůstal-li by v pochybnostech o konsekraci vína, konsekroval by s podmínkou. K takovému pokračování jest každý kněz povinen, nesmí téhož dne již slou-

*) S. R. C. 3. července 1869.

žiti*). Onemocněl-li kněz na veliký pátek, nežli přijal hostii, mohl by *jenom lačný* kněz jiný pokračovati, poněvadž tu nejde o dokonání oběti**).

Není-li kněze, kterýž by pokračoval, uschovávají se spůsoby do tabernakula, aby druhého dne požil jich před purifikací, kdo by sloužil mši; když by tu však vůbec nebylo lze očekávati jiného kněze, požil by obou způsob některý laik.

f) V jistých případech dovoleno jest *ukrátiti mše* v částech vedlejších a nepodstatných, patrně-li shledává kněz, že mu nebude možno, celou liturgii vykonati. Znamená-li to po konsekraci, může ihned přijímati a potom zase jen některé věci, na př. jedinou modlitbu konati a požehnání uděliti; znamená-li nastávající nemožnost před konsekrací, zastavuje mši; avšak mohl by také s ukáčením postupovati dále, když by dobrou naději měl, že aspoň části podstatné vykoná a vůbec pohoršení proto neudělá. Případy, kteréž ospravedlňují ukáčení mše, jsou podobny k těm, které jsou dostatečná příčina ku přerušení, zejména nelze-li odkládati se zaopatřením nemocného a mše již dovedena přes pozdvihování.

5. *Zámysl* potřebný ku platné oběti jest soudobný neb aspoň bytný, t. j. vůbec určitý směr vůle, činiti, co Kristus při poslední večeři rozkázal anebo co církve činí, a činiti to na týž obecný úmysl. S ohledem na dary obětní třeba jest, aby zámysl byl určitě ohraničený (*determinata intentio*); takový pak jest, když obětující kněz určitě míní konsekrovati co před sebou na korporálu má. (*De defect. VII.*)

§ 67. Užité mše svaté a přivlastnění jich.

1. Slovem „užitky mše svaté“ označují se milosti, které Bůh pro tuto oběť lidem uděluje***).

Mše svatá působí sama sebou čili mocí svou vlastní (*ex opere operato*); jakožto *smírná* oběť má ten účinek bezprostřední,

*) Výjimka byla by možna, když by nebylo jiného kněze, který by svátečního dne sloužil dříve již ohlášenou mši v kostele farním nebo filiálním. Ve případě takovém žádá se po telegrafu za biskupské povolení ke druhé mši, ač dopouští-li ještě čas.

**) S. R. C. 8. března 1825.

**) S. Alphons. 1. 6. n. 312.

že smiřuje spravedlnost boží a zbavuje časných trestů za hříchy*). Jakožto *prosebná* oběť působí prostředně odpuštění hříchů**), zjednávaje milost pravé kajicnosti; bezprostředně pak vymáhá milosti a dobrodiní lidem u Boha. Jakožto oběť *chvály a díky* vzdává Bohu v míře nedostižné chválu a díky.

Z moci své vlastní jest ceny nekonečné, poněvadž má svůj celý a jediný základ v oběti Syna božího; avšak ve člověku a pro člověka nepůsobí užitků nekonečných, poněvadž takových nemůže pojmouti konečný tvor. A protož užitkové, kterých člověk dochází skrze mši svatou, vždy jen koneční jsou, t. j. obmezují se na určitý počet a na jistou míru, jakož i bylo s užitky oběti Kristovy na kříži***).

Počet a míra tato závisí nejprve na vůli a štědrosti boží; že ale božská štědrota i na hodnotu člověka se váže, jest i hojnost užitků ze mše svaté závislá na víře, nábožnosti a veškerém duševním stavu obětujícího kněze i těch, za kteréž vůbec a zvláště obětuje (*ex opere operantis*). A že obřady a modlitby, všecken ritus mešní, se konají ve jménu církve, kteráž jest tu prostřednice a přímluvnice: provozují mešní obřady a modlitby veliký a pro vážnost církve dojista čelný vliv na míru a druh milostí dosažitelných. Odtud vysvítá, že slavná mše zjednává více milostí, nežli tichá a že více působí ve zvláštních potřebách mše votivná a zádušní, nežli denní†).

Užitků oběti mešní nabývají: *a)* Věřící vůbec a ti zvláště, kdo nábožně přítomni jsou a úmysl mají, obětovati Bohu skrze ruce duchovního; podíl v oběti skrze skutečné přijímání jest předem pramen milostí hojných; *b)* ti, za kteréž se svatá oběť Bohu obětuje. A protož nabývají jistých užitků (*fructus generales*) *veškeré shromáždění věřících*, poněvadž každou mši obětuje církev za veškeru církev, zvláštních pak *obětující kněz* a ti, kterým kněz *přivlastniti chce užitky* mše svaté.

2. Přivlastňování (*applicatio*) zvláštních užitků mše svaté může se v každém skutečném případě státi jenom skrze obětujícího kněze. Úmysl, přivlastniti užitky mše svaté jistým osobám (anebo jedné), nazývá se *intence* ve smyslu obmezeném (*intentio applicandi fructus missae*). Aby se aplikace skutečně

*) Conc. Trid. sess. XXV. c. 1.

**) Ibid. sess. XXII. c. 2.

***) S. Alphons. l. c.

†) S. Alphons. De effectibus ss. sacrif. missae, l. c. n. 311.

stala, třeba jest učiniti úmysl určitý již přede mší, nebo hned na počátku neb aspoň ještě před konsekrací. Úmysl jednou učiněný jest platen, nebyl-li výslovně odvolán; podmíněný úmysl (conditionata) pokládá se za platný, pakli podmínka přihlíží k minulosti nebo přítomnosti. Sloužití mše na úmysl knězi posud neznámý, na který někdo teprve požádá, jest aplikace neplatná.

Ke skutečnému přivlastnění nepokládá se za nevyhnutelno, aby kněz *jmenoval osoby*, jichž se týče a tu zvláštní milost, kterou jim zjednati chce; přece však obyčejně tak činí a sice při Memento vivorum anebo při Memento mortuorum, jak buďto živým anebo mrtvým chce určité milosti vyprositi.

3. Otázka, za koho se aplikace oběti mešní státi (na či úmysl mše sv. obětována býti) může, není na sporu postavena.

a) Mše svatá může se obětovati *za každého katolického křesťana* čili *jménem a na úmysl* každého katolického křesťana, *který v jednotě s církví živ jest* anebo *v jednotě této umřel*. Ku věřícím počítají se též katechumeni, pakli se upřímně hotoví ke křtu nebo nedošli ho, že smrt je překvapila. — Úmysl, na který se mše svatá zvláště obětuje (aplikuje), může býti vše to, zač se modlití můžeme a povinni jsme.

Za ty zemřelé katolíky, jižto za živa byli *hříšníci zřejmí a zlopravětní* (publice criminosi et infames), jako jsou: tupitelé víry, sebevrahové příčetní, loupežníci, souložníci, lehké ženštiny, lichváři, po souboji zemřelí a vůbec takoví, kterým pohřbu církevního nelze povolit, — neobětuje se mše sv. přímo a zřejmě, t. j. tak, aby se mše napřed ohlašovala nebo jména jejich připomínána byla v modlitbách; ovšem ale může kněz obětovati za ně a soukromí zejména je připomínati, *pakli není jisto, že v nekajicnosti zemřeli*.

b) Stran lidí nalézajících se *kromě církevní jednoty*, jakož jsou: nevěřící, jménem vyobcovaní, kacíři, rozkolníci, — třeba jest dělati rozdíl mezi živými a zemřelými.

Za živé nekatolíky a nevěřící může se obětovati mše svatá soukromě (ne přímo a zřejmě) a pokud není se co báti, že by katolickým křesťanům na pohoršení bylo. Za nekatolického (i nekřesťana) vladaře zemského však i zřejmě konají se modlitby a oběti. Vlastní a poslední úmysl, na který se slouží mše za lidi oddělené od církve, jest, aby řízením božím do církve byli uvedeni, církvi neškodili a t. p.

Za zemřelé nekatolíky a jménem vyobcované katolíky nemůže obětována býti mše svatá, pakli není jisto, že před smrtí poznali svůj blud (hřích) a litovali jeho, ačkoli nedosáhli rozřešení. Byl-li vyobcovaný excommunicatus vitandus, nemůže se obětovati za něho, nedosáhl-li za živa rozřešení z censury. Pochybují-li se s důvodem, zda-li nekatolík anebo vyobcovaný poznal před smrtí blud anebo hřích svůj a litoval ho, mohla by se za něho mše aplikovati soukromí a s podmínkou (cum conditione: si in unitate Ecclesiae obiit).

Zakládá-li se zbožné nadání (fundace) za rodinu, jejíž členové jsou dílem nekatolíci, píše se výslovně v ten smysl, že platí za členy katolické*).

§ 68. Povinnost ku sloužení mše vůbec; povinnost k aplikaci určité.

Každý platně ordinovaný kněz má do smrti spůsobilost, *platně* konati mešní oběť, třeba by od pravé víry se odchýlil, od církve odpadl, vyobcován anebo jinou církevní pokutou stížen byl.

Povinnost pak vykonávati skutečně moc tuto, jest *a) obecná*, kteráž vyplývá z přijatého posvěcení na kněze, *b) zvláštní*, kteráž vyplývá z úřadu.

I. Přijaté posvěcení kněžské nezavazuje, aby kněz každodenně mši sloužil; pro důvody mravní, a jmenovitě aby pohoršení nedal, náleží knězi častěji sloužiti mši svatou; povinná péče, aby Boha ctíl, církvi prospěl a mravnou svoji dokonalost neunaveně rozmáhal, ukládá knězi právními důvody nezavazanému, aby neopomíjel konati oběť každého dne, nebrání-li mu překážka fysická nebo mravní. Sněm tridentský (sess. 23. cp. 14. de ref.) velí biskupům o to pečovati, aby kněží takoví sloužili mši aspoň v neděli a zasvěcené svátky

Kdokoli přijal *úřad* aneb *obročí*, s kterým souvisí povinnost určitá ku sloužení mše, ten i mravně i právně zavázán jest úkolu svému dostičiniti. Kněží v duchovní správě ustanovení jsou právně povinni sloužiti mši svatou neb opatřiti jiného

*) S. Alphons. l. c. lib. 6. n. 308. Schwetz, Theologia dogmatica III. § 19. a 20. Probst, Exequien. Gühr l. c. str. 166. Thalhofer, Handbuch der kath. Liturgik II., 1. str. 21.

kněze na ty dni, ve které každý dospělý křesťan jest povinen mši svatou slyšeti. Kromě toho váže je mravní důvod, aby bez platné a vážné příčiny neobmeškávali sloužiti každodenně, poněvadž povinni jsou příkladem dobrým předcházeti osadníky a poskytovat jim příležitosti, aby také všedního dne na mši bývati mohli.

II. *Povinnost, obětovati mši svatou na jistý určitý úmysl* (applikovati), zakládá se 1. v obecném zákonu církevním, 2. ve zvláštním závazku.

1. *Dle obecného zákona církevního*)* povinen jest farář každou neděli a jisté svátky obětovati za osadníky (pro populo) mši svatou, kteráž se pro tuto příčinu nazývá *osadní mše*, *missa parochialis*. Farářem míní se tuto každý, komu duchovní správa osady svěřena jest, a tedy skutečný farář a ti zástupcové farářů (capellani expositi), kteří za duchovní správu sami odpovědni jsou, poněvadž ji samostatně zastávají (qui curam animarum actu gerunt vel exercent, dí encyklika Benediktova) jako: administrátoři in spiritualibus, administrátoři far klášterních, administrátoři interkalární, ne pak pomocní kněží, třeba by své sídlo u chrámu filiálního měli, kaplani polní, špitální a p.

Spravuje-li jeden kněz více než jednu faru zároveň (na př. že jest též administrátorem sousední uprázdněné fary), povinen jest buďto sám — obdržel-li povolení od biskupa — anebo skrze jiné kněze k tolika aplikacím za osadníky, kolik far spravuje**).

Nemůže-li farář obětovati za osadníky sám, na př. že nemocen jest, náleží jemu postarati se, aby závazku svému vyhověl skrze jiného kněze; neučinil-li toho, jest povinen nahraditi obmeškanou mši co nejdříve. — Mešká-li za dobrou příčinou (licite) mimo osadu, vyhovuje povinnosti, slouží-li za osadníky své tu, kde se zdržuje (na cestách, v lázních anebo že slouží v jiném kostele o pouti (patrocinium)***). — Farářova povinnost, aplikovati za osadníky jest *osobní* v tom smyslu,

*) Cons. Trid. s. XXIII. c. 1. de ref. Constit. Benedikta XIV. „Cum nuper“ 19. srp. 1744; Encykl. Pia IX. „Amantissimi Redemptoris“ 3. květ. 1858. Conc. Prag. Tit. III. c. 2. str. 80. S. Alphons. l. 6. n. 326. Scavini I. str. 296. Berardi, Examen parochi str. 158.

**) S. Conc. C. 3. ún. 1884.

***) S. C. Conc. 14. pros. 1872.

že ji ukládá úřad prostřednický (*munus mediatorium**) a že farář jí nemůže ukládati kaplanovi**).

Dni, ve kteréž samostatní duchovní správci mají povinnost aplikace za osadníky, jsou:

a) všechny neděle a zasvěcené svátky, všechny svátky apoštolů, byť i nebyly zasvěcené;

b) následující, někdy zasvěcené, později pak od papeže Klementa XIV. r. 1771.***) zrušené svátky: úterý velikonoční a svatodušní, sv. Josefa, nalezení sv. kříže, sv. Jana Křtitele, sv. Anny, sv. Vavřince, archanděla Michaela, Mladátek, sv. Silvestra†). Na boží hod vánoční jenom jednu mši sv. za osadníky obětovati dostačuje.

Mše, ježto diecéšní direktář klade *v oktávou všech svatých* za zemřelé duchovenstvo diecése, za zemřelé patrony a dobrodince... nezavazují faráře k aplikaci na týž úmysl; rovněž tak není povinen aplikovati za zeměpána o narozeninách a jmeninách jeho.

Padá-li (a světí se *in choro*) některý ze svátků jmenovaných na neděli, platí aplikace i za svátek i za neděli; podobně padají-li dva svátky na týž den, na př. nalezení sv. kříže a boží vstoupení.

Jest-li *přeložen svátek* spojený s povinností aplikace za osadníky, děje se tato v den, na který jest přeložen svátek††). Přeložen-li svátek sice *in choro*, ne ale také *in foro*, děje se aplikace ve vlastní den svátku (*die cadente*); tento li jest neděle nebo svátek jiný, s povinností aplikace za osadníky spojený, platí aplikace za neděli i za svátek†††). — Připadá-li sv. Marka na neděli nebo některý den křížový na zasvěcený svátek (v Čechách sv. Jana Nep.) a jest jediný kněz při farním chrámu, obětuje za osadníky mši Rogationum.

Aplikaci za osadníky může farář *o svátcích zrušených* přeložiti, jest-li mu v takový den sloužiti o pohřbu za zemřelého nebo mši za snoubence při oddavkách††††).

*) S. C. C. 21. listopadu 1811; 25. září 1847.

**) S. C. C. 20. pros. 1864. S. C. ep. et regul. 9. dub. 1881.

***) Viz sv. I. str. str. 297.

†) Conc. Prag. l. c. str. 81.

††) S. R. C. 24. dub. 1875.

†††) S. C. C. 28. dub. 1888.

††††) Hartmann l. c. § 201. Falise l. c. str. 384. Časop. katol. duchov. r. 1890. str. 489. Thalhofer l. c. II., 1. str. 27.

Ustanovena-li fundační mše ve fundační listině biskupem stvrzené na den povinné aplikace za osadníky, slouží se mše fundační a mše za osadníky se nahraňuje jiného dne. V tomto případě zajistě jest aplikace za osadníky mocí biskupovou přeložena (translata), což biskup vůbec oprávněn jest učiniti z příčin dobrých *).

Biskupové mohou jednotlivým farářům dáti povolení, aby také na jiný nežli na určitý den mohli za osadníky sloužiti, když by jim na neděli nebo svátek podáno bylo stipendium; povolení toho však jenom chudým farářům se dostává. Jest-li tedy na osadě obyčej, že jednotlivé stavy žádají v neděli nebo ve svátek aplikace za sebe, nemůže jediný kněz, nemaje povolení biskupova, vyhověti tomuto přání sám o své vůli.

Biskupové rakouští obdrželi dekretem Congr. Conc. Trid. 10. března 1888 na 10 roků plnou moc, od povinnosti aplikace ve svátky nezasvěcené osvoboditi na sedm let ony faráře, jichžto čisté důchody roční nepřesahují 300 skudů římských (nová kongrua dle zákona ze dne 15. dubna 1885); dispense tato platí osobě a nikoli faře, a protož nepřechází na nástupce sama sebou. Administrátoři interkalární vesměs mají tuto dispensi, aniž by o ni žádati třeba bylo.

Ve chrámech kathedrálních, kollegiátních a klášterských váže povinnost, aby konventní mše každodenně obětována byla *za dobrodince* (pro benefactoribus). Spojena-li s těmito chrámy také duchovní správa, náleží obětovati za osadníky i za dobrodince a tedy dvě mše aplikovati **).

I když biskup pontifikuje (když jest officium episcopi), povinen jest někdo ze sboru sloužiti mši konventní za dobrodince ***).

Listem apoštolským „In suprema“ ze dne 10. června 1882 znova prohlásil papež Lev XIII., že biskupové sídelní (residentiam habentes), byť i kardinálové byli, a všickni opatové s pravomocí na způsob biskupské (jurisdictio quasi-episcopalis) povinni jsou za lid obětovati v ty dny, ve kteréž faráři. Mají-li více než jedno biskupství neb opatství pod svojí pravomocí, dostačují své povinnosti jednou mší. Jest-li biskup aneb opat zároveň farářem, povinen jest postarati se, aby jiný

*) S. C. C. 18. srp. 1883.

**) Konstit. Bened. XIV. S. C. C. 17. března a 19. června 1714.

***) S. R. C. 12. listop. 1831.

kněz aplikoval za osadníky*). Povinnost biskupova za diecesány aplikovati se počíná, jakmile uvázal se v úřad svůj (post acceptam possessionem)**). Biskupové titulární a kapitolní vikáři sede vacante nejsou pro tuto svoji vlastnost k aplikaci zavázáni***).

2. *Zvláštní neb soukromá povinnost*, obětovati mši svatou na jistý úmysl, povstává ze zbožných nadání při chrámech a z přijatého stipendia.

a) *Beneficiáti* povinni jsou řádně a svědomitě sloužiti *fundační mše* podle bližších ustanovení, jak obsahují se v listině nadační, v určité dni, nestojí-li zákonná překážka v cestě. Beneficiátem rozumí se tuto každý, kdo důchody své aneb nějakou část jich bere z nadání, kteráž vyhrazují, aby poživatel povinen byl obětovati buďto každodenně anebo na určité dny mši sv. anebo několikráte do roka na jistý úmysl. Není-li v nadační listině určité vysloveno, za koho neb na který úmysl mši obětovati náleží, obětuje se za fundatora†). Jest-li však výslovně praveno, že beneficiát není k určité aplikaci zavázán, může na fundační mši přijmouti stipendium; ustanovil-li fundator jenom o jedné části mši fundačních, na který úmysl mají obětovány býti, pokládá se, že při ostatních má beneficiát aplikaci svobodnou. — *Kdo dle nadační listiny povinen jest každodenně sloužiti na jistý úmysl*, není zavázán na boží hod vánoční sloužiti na týž úmysl třikráte, má na den Dušiček aplikaci svobodnou a může čtyři- až i šestkrát do roka sloužiti za sebe, blízké příbuzné svoje a dobrodince, avšak není mu dovoleno přijmouti stipendium. Stůně-li takový beneficiát za nějaký čas††), není zavázán opatřiti sobě zástupce anebo jinak učiniti náhradu, leč by v listině bylo výslovně jinak ustanoveno anebo určité vymíněno, aby se konala mše sv. každodenně v jistém chrámu neb u jistého oltáře†††).

Faráři (a vůbec beneficiáti) jsou odpovědni z toho, aby všechny mešní fundace byly sepsány ve zvláštní knize (Kniha

*) S. Conc. Congr. 17. pros. 1803.

**) S. Conc. C. 12. listop. 1821.

***) S. R. C. 14. června 1845.

†) K dotazu podanému tak vyhlásila znova S. R. C. 20. května 1882.

††) S. C. C. 17. list. 1695 klade lhůtu 15 dní; sv. Alfons Liguori kloní se mínění, že beneficiát (fundatista) není povinen zjednávat zástupce do dvou měsíců nemoci své. (Lib. 6. n. 333.)

†††) S. Alphon. mor. l. 6, n. 332.

nadací mešních), a v jiné knize aby řádně zaznamenáno bylo, kdy která fundační mše skutečně se obětovala. (Výkaz o vyplnění závazků ze zbožných nadání*). Dle rozkazu prov. sněmu pražského náleží také, aby se v neděli ohlašovaly po kázání všechny fundační mše, které na počínající týden připadají**).

Pakli se nehodami tolik zmenšilo nadání mešní, že z něho jde velmi skrovné stipendium, může beneficiát na biskupu svém žádati, aby počet aplikací v listině ustanovený zmenšen byl (*reductio missarum*); sv. stolice uděluje biskupům plnomocenství, ustanoviti na místě původního takový počet, při kterém by na jednotlivé aplikace vypadalo obyčejné stipendium. Redukce povoluje se jenom na určitý čas a ještě tak platí jen do změny v osobě diecézního biskupa; protož nejen když uplynula lhůta povolená, nýbrž také po nastoupení nového biskupa žádati jest za nové povolení redukce***).

Poněvadž přísná povinnost váže beneficiáta, aby závazkům pocházejícím ze zbožných nadání dosti učinil: nařizuje sněm pražský, aby nesnadno přijímána byla nová nadání ke chrámům, kdež nalézá se již veliký počet nadání starších†).

Není-li zřejmě vyminěno, aby fundační mše v jistém chrámu byly konány, může beneficiát jinde je sloužiti aneb odevzdati cizím kněžím. Jinak třeba jest *dispense* „*ab observatione loci*,“ ku které zmocňuje biskupy apošt. stolice po každé na tři léta. *Persolvovati* ve farním kostele mše založené ke kostelu filiálnímu lze také jen s povolením biskupa††).

b) Povinnost aplikace za stipendium. Stipendium mešní jest dobrovolný *obětní* dar od jednotlivých věřících kněžstvu

*) Conc. Prag. Tit. III. c. 3. str. 79. — Aby přísně bylo šetřeno prohlášení vůle toho, kdo zřizuje nadaci, rozkazuje v Rakousku císař. rozhodnutí ze dne 11. listop. 1826 (vyhlášené skrze dvorskou kancelář 16. listop. 1826), a znova důtklivě připomíná vynes. minist. kultu a vyučování 2. září 1890, č. 2818.

**) Bisk. vikářové povinni jsou přesvědčiti se na kanonické visitaci o řádném plnění fundačních závazků. (Ord. list buděj. 1868. str. 127; 1886 str. 75.)

**) Ordin. list buděj. 1885 str. 37.

†) Conc. Prag. l. c. str. 79.

††) Srovn. časop. kat. duchov. 1890. str. 487. Poněvadž dle §. 53. rak. zákona ze dne 7. května 1874 (o právních poměrech katol. církve) jmění zrušených kostelů a kaplí připadá náboženské maticí, káže opatrnost, aby fundace ke chrámům filiálním a kaplím obsahovaly klausuli, že fundace bude náležeti kostelu farnímu, kdyby kaple nebo filiální kostel byly zrušeny.

daný s tím úmyslem, aby mše sv. na úmysl dárcův obětována byla. Ve smyslu tomto jsou také mešní fundace stipendia a nazývají se *stipendia fundata*; ve smyslu obyčejném a užším jest stipendium dar (obyčejně na penězích) jednotlivému knězi soukromě daný, z něhož nemůže povstati závazek leč jenom příjemci podle úmluvy; dar tento nazývá se *stipendium manuale*.

Obyčej, dávati jednotlivému knězi aneb kněžstvu jistého chrámu vůbec (na věčné časy) nějaký dar, pro kterýž dárcé sobě aneb jiným žádá přivlastnění užiteků mše sv. anebo zvláštní vzpomínku při svaté oběti, shledává se již v prvních dobách církve. Uznávaloť se pečování věřících o výživu duchovenstva*) vždycky za povinnost, kterouž plnili při mešní oběti samé, přinášejíce dary obětní (oblata). Kromě řádných a povinných obětí přinášeli mnozí ještě zvláštní oběť, aby buďto sami anebo zemřeli jejich jmenování byli mezi těmi, za něžto se modlitby a oběti výslovně konají (členění jmen zapsaných v diptycha). Toto zvláštní obětování nepřestávalo ani když oběti povinné přestaly. Dary ty nebyly pouze příspěvek na výživu, neboť dávaly se také zámožným kněžím; ale byly to oběti osobní, přinášené Bohu podobně, jako člověk od nejstarších dob přirozeně byl k tomu veden, aby za svoji osobu anebo za své milé Bohu obětoval a sobě jisté milosti vyprosil. Dávající dary kněžím chtěli a posud chtějí věřící Bohu oběť přinést a takto zasloužiti sobě zvláštního účastenství v jediné pravé oběti, která se Bohu vzdávati může jen rukou kněze řádně působilého. A protož také katolíku, jemuž vniterný smysl křesťanský jasně poznáváti aneb aspoň tušiti dává, že modlitba se doplňuje a dovršuje osobnou obětí, nikoli nepostačuje, aby kněz na jeho úmysl sice obětoval, ale daru jeho nepřijal. A tento přirozený cit křesťansko-lidský vysvětluje vlastní a vniternou příčinu, odkud se vzal obyčej, dávati kněžstvu stipendia a proč posaváde každý nábožný katolík jest puzen, aby podáním daru se účastnil svaté oběti co nejvíce; stipendia nejsou leč jenom jiné jméno a jiný způsob obětí nekrvavých, kterými se doplňuje a dovršuje modlitba lidská již od prvních dob lidského pokolení**).

*) Srovn. Mat. 10, 10. I. Kor. 9, 7—14.

**) Srov. Časopis pro katolické duchovenstvo“. od r. 1850 sv. 3. str. 33 v pojednání: „A — proč dáváte na mše svaté?“

Stipendia jsou tedy osobná oběť darovatele, kterýž doufá, že pro tuto svoji oběť více hoden bude, aby modlitby a zbožné touhy jeho vyslyšení došly pro zásluhy jediné pravé oběti Kristovy na oltáři *).

Vedle církevních zákonův o stipendiích tyto věci každému knězi zachovávatí náleží:

a) *Úmysl* darovatele i přijimatele budiž prost všeho svatokupectví. Úmysl byl by svatokupecký, když by darovatel se domníval, že penízem svým koupiti může užitky mše svaté anebo když by přijímatel bral stipendium jako kupní cenu za tyto užitky. Všeliké jiné vady v úmyslu, jak by koli nechvalny byly, nicméně nejsou svatokupectví. — Velebnost oběti mešní budiž každému knězi za dostatečný důvod, aby se opatrně ve slovech i skutcích všeho vystříhal, podle čeho by se zdáti mohlo, že na někom stipendia vymáhati chce **).

b) *Jak veliké stipendium* by kněz mohl *žádati*, to řídí se buďto pouze obyčejem aneb i zákony diecése; tak u nás v Čechách počítá se za obyčejné manuální stipendium 50—53 kr. r. m. Obyčej však a zákon zavazuje pouze v tom smyslu, že kněz není oprávněn, většího stipendia *žádati*, ale nikoli nezastraňuje přijmouti dobrovolně podané stipendium větší a přijmouti také menší, leč by toto výslovně zapovězeno bylo zákonem biskupským. — Pravidlo, aby kněz většího stipendia nad obyčejné nežádal, nezavazuje v případech, když spojeny jsou s výkonem též obtíže větší, nežli obyčejné, na př. daleká cesta, velmi pozdní hodina a t. p.

Odkázal-li někdo (aneb vůbec odevzdal) jistou sumu peněz, aby se sloužily mše za něho aneb na úmysl jeho, aniž by počtu

*) Grovn. S. Alphons. lib. 6 n. 316.

**) Conc. Trid. sess. XXII. Decr. de observandis... Otázka, dovoleno-li dávatí a přijímatí knihy a časopisy za stipendia, rozhodnuta dekretem Congr. Conc. 9. říj. 1874 a s. Poenit. 6. října 1862 takto: 1. *Knihkupcům* nijak nedovoluje se sbíratí jakýmkoli způsobem stipendia a za persolvování dávatí kněžím knihy; rovně zapovídá se kněžím v takovém sbírání stipendií se nějak účastniti a knihy na stipendia od knihkupců bráti. 2. *Duchovním osobám* se nezakazuje náboženské knihy a časopisy, které rozšiřovati chtějí, na místo peněz kněžím dávatí za sloužení mše a podržeti peníze v obnosu ceny kupní s těmito výminkami: a) aby se nedálo snaživé sbírání stipendií na tento cíl a konec (seclusa quacunq. studiosa collectione missarum); b) naplňuje-li se vůle darovatelů stipendií a fundatorů, pokud se týče místa i času persoluce; c) aby stvrzení žádáno i dáno bylo, že byly mše skutečně slouženy. (Linz. Quartalschrift 1877. II. str. 294. Borový, Sloh str. 424.)

jejich byl ustanovil, počítá se obyčejné stipendium. Zakládá-li se *nadání mešní*, řídit se jest ustanovením biskupovým, mnoho-li by se počítati mělo za nejmenší stipendium pro beneficiáta; podle nynějších nařízení v Čechách obnáší toto nejmenší stipendium v nových fundacích 1 zl., kromě náhrady kostelu, ministrantům atd.

c) Z přijatého stipendia *povstává knězi závazek* přísný, sloužiti na úmysl darovatelův tolikráte mši sv., kolikráte darovatel žádal a kněz se uvolil. Kromě toho jest povinen vyplniti též jiné vedlejší žádosti darovatelovy, jako na př. aby mše sv. byla votivná nebo zádušní, v určitý den, v určitou hodinu, v jistém chrámě neb u jistého oltáře atd. Avšak i kdyby darovatel stipendia byl neustanovil určitého dne, platí vůbec pravidlo, aby se bez vědomí a svolení jeho neodkládalo s aplikacemi. Kongregace sněmu tridentského, odpovídajíc k otázkám na ni vzneseným, vyřkla (17. července 1655), že nezapovídá se knězi naprosto přijímati nová stipendia, dokud by závazkům již přijatým byl nevyhověl, jen bude-li v krátkém čase (*infra modicum tempus**) moci dosti učiniti. Obecný tento výraz určitě vykládajíc, odvozují bohoslovci tato pravidla: Srozuměn-li jest daroval, nižádný odklad nepůsobí viny. — Žádal-li darovatel aplikace v době nejbližší anebo úmysl jeho sám na dobu nejbližší ukazuje (na př. šťastný porod, za postaveného v nebezpečení smrti .), bylo by odkládání hřích a nedodržení času mělo by povinnost restituace za následek. — Kde zvláštních závazků není o času, berou se 2–3 měsíce za nejdelší dobu, přes kterou nesluší odkládati závazků povstávajících ze stipendia běžného**).

O mších za duši člověka nedávno zemřelého bere se za pravidlo, že jich nesluší odkládati.

Skrze jednu aplikaci nelze zadost učiniti dvěma neb několika závazkům, nechať tyto pocházejí ze přijatých stipendií, z úřadu farního, z benefícia vůbec, z rozkazu představených, z učiněné přípovědi, ze členství v nějaké jednotě a t. p. Tak na př. neučinil by zadost kněz, který by s intencí dle přijatého stipendia nebo se mší povinnou za osadníky spojil aplikaci za zemřelého člena jednoty kněžské, ku které sám náleží a jejíž

*) „*Modicum tempus*“ vykládá S. C. C. 17. července 1655 „*intelligi infra mensem*.“

**) S. Alphons. lib. 6. n. 317. klade dekr. 24. dub. 1875 za nejzazší mezi dobu 6 měsíců (ap. Thalhoffer l. c. str. 156.).

účel jest, aby živí členové sloužili mši za každého člena zemřelého.

Aby závazkům z přijatého stipendia povstalým jistě vyhověti mohl, povinen jest každý kněz míti *zvláštní záznamnou knihu* (*Liber stipendiorum manualium**), do kteréž zapisuje: *den*, kdy stipendium přijal a *mnoho-li obnáší*; jméno dárce; jeho úmysl; den aplikace vykonané aneb kterému jinému knězi odevzdáno stipendium**).

d) *Přijatá stipendia* (a vůbec povinnost aplikace zvláštní) lze odevzdávati jiným kněžím, možno-li za to míti, že by darovatel proti tomu nebyl, o druhém přijimateli pak nelze pochybovati, že závazku vyhověti může a chce, a odevzdává-li se stipendium celé, jakž prvně bylo přijato. Výslovně a přísně zakázáno jest podržeti ze stipendia něco pro sebe a dáti vykonavateli aplikace méně, nežli darovatel sám věnoval***). Zápověď tato platí kněžím i laikům; kdo by proti ní jednal, upadá v exkomunikaci ipso facto†). Podržení nějaké částky stipendia bylo by hříšné, i kdyby druhý přijimatel k tomu ochotně svolil.

Nicméně však přece jsou vůbec uznané a platné výjimky od pravidla toho, a sice: Dáno-li jest knězi stipendium větší ne pouze pro aplikaci, ale patrně s ohledem na osobu jeho, na př. z uznalosti za prokázané služby, z přátelství, anebo s tím úmyslem, aby jeho chudobě přispěl; když druhý přijimatel sám ze sebe (liberaliter), nebyv za to žádán a zcela dobrovolně (omnino sponte) odevzdavateli část darem dává; správcové chrámů, kaplí mohou, odevzdávající jiným kněžím běžná stipendia (jakož bývá na místech poutních), něco z nich odraziti na potřeby chrámu a bohoslužby, pakli tito chrámové nemají jmění, z něhož by takové výlohy zapravovali, a pakli se více neodráží, nežli na tyto výlohy nevyhnutelně třeba jest ††).

*) Borový, Sloh církevní str. 425.

**) Ordin. l. buděj. 1868 str. 127; 1886. str. 75.

***) Conc. trid. sess. XXII. De observandis et evit. in celebr. miss. Benedikt XIV. v Instit. eccl. 56. De synodo dioec. lib. 5. c. 9. De sacrific. missae l. 3. 21. Téhož konstit. „Pro eximia“ a „Quanta cura“ dne 30. června 1741.

†) Konstituce Benedikta XIV. „Cum semper“ ze dne 19. srpna 1744. Konstit. Pia IX. ze dne 12. října 1869 „Apostolicae Sedis moderamini“ řadí mezi exkomunikace vyhrazené papeži: „*Colligentes* eleemosynas majoris pretii pro missis et ex eis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi suis stipendia minoris pretii esse solent.“ Srovn. S. Alphons. l. 6. n. 321. Kdyby kněz ze stipendia jemu *podaného* něco zadržel, neupadl by ve klatbu, poněvadž by takto nedržel „colligens“.

††) S. C. C. 23. pros. 1697.

Namnoze považuje se nějaká srážka za dovolenou i pro tu příčinu, že správcové chrámů stravují kněze přicházející na duchovní pomoc*)

Dává-li beneficiát jiným kněžím fundační mše, postačuje obyčejné stipendium, jsou-li to mše, které sobě vymínil zakladatel nebo nadatel benefícia, a vůbec mají-li důchody či příjmy z benefícia (z fundace) plynoucí za účel, poskytnouti knězi dostatečné výživy. Totéž platí o mších, které se v Rakousku za povinnost ukládají farnímu kněžstvu z náboženské matice placenému. Důvod jest v těchto případech na bílé dni; beneficiátovi se dává dotace za všechny jeho úřední práce a nikoli pouze jako stipendium za mše**).

Pakli příjem z těch mší fundačních, na kteréž byly věnovány zvláštní, ku jmění farnímu nenáležející jistiny neb pozemky, počítá se faráři úředně do jeho příjmů (kongrua), postačuje dáti jinému knězi stipendium obyčejné, byť i nadání samo větší peníz na jedno stipendium vynášelo***). Nepočítají-li se však příjmy z takých fundací do kongruie, povinen jest beneficiat jinému knězi tolik dáti, co dle fundace vypadá.

Rovně dovoleno jest faráři dáti jinému knězi jen obyčejné stipendium za mši, na kterou sám, jakožto příjem úřední, počítal a přijal obnos větší za příčinou pohřbu neb oddavek†).

*) Odevzdávati stipendia z poutních míst jinam a podržeti část jednotlivých na výlohy kostelní anebo k jiným účelům církevním, jest dle vyhlášení S. C. C. r. 1875. dovoleno jen s indultem papežským a velí se, aby na místě poutním ve známost uváděno bylo, že některé intence jinam se odevzdávají, hned persolvovány býti nemohou a že z jednotlivých odráží se část na jiné církevní účely.

***) S. Conc. C. 21. července 1625, s approbací Urbana VIII. a Innocence XI. — Scavini, tom. III. str. 140.

****) S. Conc. C. 25. července 1874 v odpovědi k dotazu arcib. Mnichovského.

†) S. Conc. C. 25. července 1874, v odpovědi k dotazům arcibiskupa Kolinského; 11. května 1888 biskupu Trevirskému. — Lehmkuhl, Comp. theol. mor. n. 744.

Článek 3. Liturgické předpisy o místě a čase mše svaté.

§ 69. Oltář, jakožto jediné obětiště.

Svatyně křesťanské (chrámy a kaple), jsouce místa posvátná, k bohoslužbě určená, jsou též po výtce upravena i ozdobena pro eucharistii, vrchol a střed veškeré bohoslužby, a protož i mše svatá po pravidle*) dovoluje se jenom ve chrámech a kaplích skrze konsekraci nebo benedikci bohoslužbě zasvěcených**). U veliké potřebě***) sloužiti lze mše kromě chrámu a kaple, nikdy však bez oltáře. Zejména lze s povolením papežským nebo biskupským *v neděli a ve svátek* mši sloužiti *pod širým nebem* (sub Dio) na oltáři přenosném: a) Vyhořel-li, zřítíl se anebo byl zbořen kostel jediný, všem osadníkům přístupný; b) není-li možná bez nebezpečení shromážďiti se v kostele, na př. v čas moru, války, pronásledování, když kostel zbořením hrozí; c) v táboře vojenském, zvláště jest-li chrám velice vzdálen anebo by mužstvu nestačil; d) putují-li katolíci za delší čas pouští nebo krajinami jinověrcův a dlouho, na př. celý měsíc by jim nebylo možná slyšeti mši; e) katolíkům dlouho se na moři plavícím může se mše sv. sloužiti na břehu.

Na lodi lze mši sloužiti jen s povolením papežským, jest-li nebe jasno, moře klidno, loď daleko břehu, ostříhá-li kalicha ještě jiný kněz anebo diakon.

Zvláštním privilejem dovoleno jest knížecím osobám z rodu královského, aby ve slušné světnici jejich sídla mše svatá se konala, jsou-li za delší čas nemocny anebo tu vystavena mrtvola jejich†). Vedle plnomocenství na pětiletí biskupům dávaných††) mohou tito dovoliti, aby v domě soukromém sloužila se mše svatá ku prosbám nemocného, který již za delší dobu pro churavost nemohl mše slyšeti. Ve případech takových slouží se mše v pokoji vedle ložnice při otevřených dveřích této, tak aby nemocný mohl oltář i kněze viděti a mši svaté skutečně obcovati.

*) Conc. Trid. sess. XXII. Decr. de observandis et evitandis in celebratione missae.

**) Viz o chrámech a kaplích sv. I. str. 87.

***) Benedikt XIV. De sacrif. missae. S. II. 47. S. Alph. I. 6. n. 356.

†) Gousset, Theol. mor. ap. Hartmann § 203.

††) Facultates, quae a s. Congreg. de Propaganda fide episcopis remotioribus ad quinquennium concedi solent, n. 15.

Rovně může biskup dovoliti knězi nemocnému mši v příbytku jeho, pakli by jinak za dlouhý čas ani sám sloužiti ani mše slyšeti nemohl*).

Obecným právem povoleno jest biskupům na cestách míti s sebou přenosný oltář, na kterém by buďto sami anebo jejich kaplani sloužili mši svatou i na místech soukromých, kdež bytem jsou. Povolení podobného uděluje apošt. stolice také jednotlivým kněžím pro důležité příčiny, zejména missionářům. Práva toho propůjčil papež Lev X. bullou ze dne 8 prosince r. 1516. rytířům zlatého rouna.

I. Úprava i ozdoba oltáře.

1. Oltář jest nejpřednější místo ve chrámech katolických, jsa vlastní obětiště.

Oltář křesťanský připomíná oltáře starozákonné, kdež konány oběti předobrazné, sám pak předobrazen byl zvláště v oltáři zápalném a svatyni svatých. Oltářem se lidu věřícímu představuje památný stůl, na kterém Kristus oběť a svátost oltářní ustanovil; hora kalvárská a kříž, na kterémž oběť jediné smírná a Bohu milá dokonána; jeskyně ve skále, kdež pochováno tělo Páně; nebeský trůn, na kterémž odpočívá Beránek boží; Vykupitel Kristus sám, skrze něhož jediné možná jest lidem konati oběti a modlitby Bohu milé**).

Ve smyslu mravném vyznačuje se oltářem srdce, ježto křesťan Bohu zasvětití povinen jest, aby na něm vůli svou a veškeré žádosti hříšné mrtvil a Bohu v oběť přinášel.

Za prvních časů církve měl oltář podobu obdélného stolu čtyrhenného, byl ze dřeva, leckde i z kovů vzácných zhotoven a drahokamy obložen. Strany oltáře (levá i pravá) ozdobovaly se symbolickými sochami, křížem, beránkem, ve chrámech bohatších zavěšovaly se již v dávných časech na předek oltářový vzácné tkaniny (antependium).

Když (ve 12. a 13. století) čelný oltář se pošinul v čelo presbyteria, počala se za touto příčinou veliká změna ve způsobu a ozdobě oltářů. Péče umělců křesťanských od té doby obzvláště k tomu se nesla, aby od plochy oltářové vzhůru až

*) Srovn. o kaplích soukromých sv. I. str. 108.

**) Gihl, Das heilige Messopfer.

do klenby chrámové práce malířské, řezbářské a sochařské dodávaly oltáři ozdoby, krásy a velebnosti. Vlastní plocha oltářová zůstala od té doby zanedbána. Století 13. a 14. vytvořilo nejdokonalejší soustavy oltářové; později ale, zvláště od 17. století zvrhla se soustava i ozdoba oltářů ve formy nevkusné a nepřiměřené.

Zákonové církevní předpisují, aby oltář všecken byl z kamene aneb aspoň záležel ve ploše kamenné, tolik veliké, že by na ní s dostatek místa měly hostie a větší část kalicha.*) Toto ustanovení spoléhá na důvodu mystickém; oltář představuje Krista, kterýž jest kámen úhelný.**)

2. Rozeznáváme oltáře *nehybné* a *přenosné* (fixum, portatile). Oltář nehybný má tři podstatné části: kmen (stipes), plochu (mensa) a kryptu (sepulchrum).

Kmen vzdělává se obyčejně z tvrdého kamene anebo z cihel v obdélník se všech stran i vnitř vyplněný. Mohou však nalézati se v oltáři zděném výklenky pod plochou, aby tu odpočívalo tělo svaté; v případě takovém buďto jest předeck vyzděn a sv. tělo neviditelné, anebo jest uzavřen sklem (křišťálem) a sv. tělo viditelné***)

Kmen oltáře nehybného záležeti může také ve sloupcích kamenných, osaměle stojících; vzdělává-li se z cihel, třeba jest na čtyřech rozích vezditi kamenné sloupky. V obojím případě spoléhá pak plocha na sloupcích a s nimi netoliko hmotně, ale potom také skrze pomazání křížem v jedno se spojuje†).

Na kmen oltářový pokládá se jedna kamenná *plocha*, mensa, tolik veliká, aby celý kmen pokrývala, svrchní část *jedné* stavby dělala. ††)

Nelze-li opatřiti kamene tolik dlouhého, může se plocha sestaviti z částí; prostřední však, vlastní mensa, měj tolik délky a šířky, aby rozměrem převyšovala obyčejné přenosné oltáře. Sluší, aby plocha ku předu něco vybočovala ze kmene. To předpokládá rubrika misálu †††).

*) Rubr. gener. Miss. XX.

**) Skutk. ap. 4, 11. Efes. 2, 20; I. Petr. 2, 4.

***) Barbier l. c. I. str. 148.

†) „Cum mensa ipsa per sacram unctionem conjungantur.“ S. R. C. 7. srp. 1875.

††) S. R. C. 19. září 1665, 17. června 1843, 12. srpna 1854.

†††) Ritus celebrandi Missam IV. 1.

Na ploše vytesává se patero křížů, po jednom uprostřed a v rozích.

K dotazu předloženému odpověděl sbor obřadový 29. dub. 1887, že podržeti se mohou cementové, nikoli však sádrové plochy.

Uprostřed plochy ku přední straně vytesána jest dutina čtverhranná, aby za *kryptu* byla, ve kterou se ostatky svatých při konsekraci oltáře vkládají *). Dle obyčeje nynějšího vytesává se krypta na svrchu plochy; ve starých oltářích nalézá se leckdy ve kmeni uprostřed na přední nebo na zadní stěně blíže plochy anebo také uprostřed kmene na svrchu pod plochou.

Oltář *přenosný* jest čtverhranný kámen, v kterém podobně jako ve ploše oltářů nehybných dutina jest vytesána. Takový oltář přenosný pokládá se ve kmen vyžděný anebo ve schránu dřevěnou (*tumba*, že obyčejně na způsob rakve dělána) tak, že zase vyňat býti může; ani se zděným kmenem v jedno spojení není. Poněvadž při mešní oběti kalich i patenu na něj poataviti náleží, jest nad ostatní plochu oltáře něco povýšen **).

Jenom na platně *konsekrovaném* oltáři dovoluje se mše sv.***). S novým kostelem konsekruje se zároveň jeden oltář nehybný, zejména oltář čelný a konsekrace obojí v jedno splývá. Konsekrace oltáře nejen přenosného, ale též nehybného, jest i kromě konsekrování kostela v každý čas dovolena †).

Zeď nebo schrána dřevěná, ve kterou se oltář přenosný vkládá, nepotřebuje nijakého svěcení; uschovávati tu rozličné potřeby a ozdoby kostelní, zakazuje se ††).

Při konsekraci oltáře užívá se hojně *křížma*, poněvadž oltář představuje Krista, Pomazaného. Bezprostředně na kámen křížmem posvěcený klade se *chrismale*, voskem prosáklá tkanina lněná; chrismalu se na mnohých oltářích užívá ustavičně, za ochranu bílých prostěradel, aby je chránilo před vlhkostí oltářového kamene.

Podstatný úkon obřadný při konsekraci oltáře jest uložení *sv. ostatků* ve kryptu. Odvěká úcta církve ku sv. mučen-

*) Ve kryptu vkládají se ostatky *několika svatých, aspoň dvou*. — Poznámka tato jest zároveň oprava chyby na str. 102. sv. I., kdež mluví se o relikviích *svatého*.

**) „Emineat aliquantulum, ut ejus limites a sacerdote facile dignosci possint.“ Gavanti, Comment. in Rubr. Miss. I. lit. p.

***) Rubr. gen. miss. XX.

†) Falise, l. c. pg. 429.

††) Barbier I. str. 152.

nikům dává ostatkům jejich odpočívati v oltáři, kdež koná se oběť Kristova, která jim propůjčila hrdinné mysli a síly ke smrti za víru. Krypta uzavírá se na svrchu kamennou deskou (operculum, sigillum) a zapečetuje se biskupskou pečetí.

Oltář pozbývá konsekrace: a) Odtržena-li od kmene svrchní plocha oltáře nehybného. b) Rozpukla-li neb rozbila se plocha (nehybného i přenosného) tak, že uprostřed nezůstalo dílu dosti velikého, aby na něm patena a kalich, aspoň s větší jeho část, místo měly; velikost anebo šíře trhliny nerozhoduje*). Podobně znesvěcen jest oltář, odlomila-li se některá z těch částí plochy, na kterých při konsekraci pomazání křížem se konají a kadidlo se pálí; části tyto jsou obyčejně označeny vytesaným křížem. c) Pakli pokrovek (sigillum) krypty se rozpukl neb rozbil a také byl-li vyňat neb odtržen a takto krypta byla otevřena, třeba by se hned zase uzavřela**). Shledá-li se pokrovek neupevněný a zůstává pochybno, zdali někdo kryptu otevřel, považuje se oltář za znesvěcený; ne však, jisto-li jest, že kámen vždy na oltáři se nalézal, krypta nebyla otevřena a že tmel sám od sebe se uvolnil a vydrobil***). Nově zatmeliti může v tomto případě každý kněz, neboť tu není nové konsekrace třeba†).

Byl-li znesvěcen kostel (str. 104. sv. I.), nejsou pro tuto příčinu znesvěceny oltáře; byl-li chrám poskvrněn, jsou též oltáře poskvrněny a třeba jim rekonsiliace, kteráž děje se zároveň s rekonsiliací chrámu, beze zvláštního svěcení oltářů.

3. Každý oltář věnuje se při konsekraci nebo již při samém zřízení některému tajemství anebo někomu ze svatých a po něm se i nazývá (titulus altaris).

Za blahoslavené vyhlášeným nezasvěcují se oltáře, leč by stolice apoštolská při některém výslovně dovolila††).

Věnování oltáře vyznačuje se *obrazem oltářovým*; obraz oltářový nahraditi obrazem jiné tajemství neb jiného svatého představujícím lze jenom se svolením papežským. Oltáře bez obrazu mají nad prostředkem plochy veliký kříž.

*) „Etiam si tenui tantum scissura laboret, quae per medium integrum lapidem decurrit. S. R. C. 31. srp. 1867.

**) Lehmkuhl, Theol. moral. II. n. 225.

**) S. R. C. 14. břez. 1861; 25. září 1875.

†) S. R. C. 25. září 1875.

††) S. R. C. 17. dub. 1660.

Podle zákonů platných o zřizování a veškeré úpravě oltářů nesmí se v žádném kostele bez povolení biskupa rozmnožovati ani zmenšovati počet oltářů. Z důvodů na jevu ležících dobře jest držeti se zásady, aby oltářů nebylo nad skutečnou potřebu*). V prvních dobách církve byl v každém chrámě jenom jeden oltář; dle nynější praxe bohoslužebné ovšem by jediný oltář nestačil v žádném chrámu veřejném.

Čelný oltář (altare majus) zaujímá nejpřednější místo v chrámě; ostatní zajisté všecko k němu se táhne a jemu podřízeno jest. Oltář čelný budiž, pokud jen možná, k východu obrácen a nad půdu chrámovou povýšen, připomínaje horu kalvářskou. Sluší, aby k němu vedly aspoň tři stupně (gradus); jest-li jich více, zachovává se počet lichý.

Ve chrámech konsekrovaných jest aspoň čelný oltář nehybný, a stojí-li v čele chóru, zůstává za ním prázdné místo, jakož je předpokládá ritus konsekrace**).

V kostelích farních dějí se při čelném oltáři všechny posvátné výkony, kteréž více v obecném zájmu leží anebo slavněji se provádějí; tak zejména mše za osadníky, mše zpívané, o pohřbu za zemřelé, oddavky a t. p.***)

Oltáře vedlejší (altaria minora) podléhají stran úpravy a ozdoby týmže pravidlům, jako hlavní oltář; u těch postačuje stupeň jediný (suppedaneum) a jsou rozměrů menších. Jest chybné stavěti je na obou stranách protilehlých, tak že by kněží, když by zároveň na nich sloužili, zády k sobě obráceni byli, a ovšem i věřící, z nichžto by jedni jedné a druzí druhé mše se výhradně účastnili. Nad to mívají oltáře stojící na jih a sever ještě tu nehodu, že svrchní stavbu jejich nesnadno jest náležitě provést, poněvadž tomu překážejí okna, a že zlou povětrností nemálo trpí, any sněhy a dešťové vody snadno je zasahují a porušují†).

Při oltářích téhož chrámu zachovává se stran jejich přednosti jistá posloupnost vedle důstojnosti jejich titulů, v témže pořadu, který se spatřuje v litanii o všech svatých. Vedle přednosti určuje se také blízkost jejich k oltáři čelnému, nebo

*) Círk. sněm praž. Tit. V. c. 17 str. 74. dí, že kostelům farním obyčejně tři postačují.

**) Caerem. Episc. I. c. 12. n. 11.

***) Barbier I. str. 152.

†) Ibid. I. str. 154.

vzdálenost od něho, a v určování tom předchází strana pravá levou *).

4. K podstatné ozdobě oltáře náleží, aby plocha jeho *trojím* prostěradlem z čistého plátna lněného (*mappa, tobalea*) stále přikryta byla; o svrchním prostěradle nařízeno jest, aby celou šíři a délku oltáře pokrývalo, po pravé i levé jeho straně pak až blízko ke stupni nejvyššímu (*suppedaneum*) splývalo. Spodní dvě (kromě *chrismale*, užívá-li se ho) mohou býti z plátna hrubšího a kratší; postačujef, aby kryla kámen oltářový aspoň uprostřed **). Není-li přední strana kmene oltářového křížem skvostným, řezbou anebo malbou pěkně ozdobena, zastírá se *antependiem* (také *pallium frontale*), kteréž může býti z jakékoli látky; barva jeho, pokud vyhověti lze, spravuje se obecnými zákony o barvě roucha liturgického ***).

Vystavena-li slavně svátost oltářní, předsáno jest *antependium* bílé.

Obrubovati oltář rámem dřevěným neb kovovým (*coronis*) zapovídá se výslovně †).

Uprostřed oltáře nad plochou stojí kříž (*krucifix*) tolik vysoko a tolik veliký, aby jej viděti bylo přes hlavu kněze obětujícího ††). Může se nalézati na vrcholu svatostánku, jako již ve starobylých kostelích byl nad baldachynovým krovem oltáře, anebo stojí na podstavci zvláštním, anebo, což pokládá se za lepší, v pozadí svatostánku. Pokud jen stavba oltáře dopouští, umísťuje se kříž tak, aby spodek jeho byl v rovné čáře se svrchním koncem svícňů, což nezřídka možno jest, pak-li tyto na podstavci zvláštním stojí. Křížem oltářovým, jehož Kristus ku prostorám chrámovým hledí, určuje se pravá i levá strana oltáře, křížem na oltáři čelném pravá i levá strana celého chrámu.

Kříž malý, sotva viditelný, svrchu na svatostánku nebo na dveřích jeho, nepostačuje. Jest-li při mešní oběti vystavena velebná svátost, není třeba, aby ještě kříž oltářový bylo viděti. Nalezá-li se na oltáři veliký obraz Krista ukřižovaného anebo veliký *krucifix*, poněvadž oltář věnován jest svatému kříži, není

*) Ibid. 156.

**) Rubr. gener. Mis. XX. Hartmann l. c. §. 203. III.

**) Rubr. gener. Miss. XX., de defect. in celebr. Miss. X. n. 1.

†) Caerem. Episc. I. c. 12. n. 11. Conc. Prag. l. c. str. 178.

††) Rubr. gener. Miss. XX.

třeba ještě jiného kříže *). Obecně vynesené pravidlo, aby kříž oltářový stál mezi svícny, ježto se na každém oltáři nalézají, může se do slova bráti obyčejně jenom kde na oltáři není svatostánku. — Svěcení nového kříže není zákonem nařízeno; děje-li se přece, může je vykonati každý kněz po tichu **).

Po pravé i levé straně oltářového kříže nalézá se na oltáři čelném po pravidle šestero svícňů, dva a dva rozdílné výše; nejvyšší náležejí nejbliže ku kříži ***). Na oltářích vedlejších postačují dva svícny. Stavěti lampy na plochu oltáře nebo nad ní k obrazům na oltáři se nacházejícím zapovídá se †). Obyčejně nalézá se pro svícny a také pro květiny zvláštní podstavec, leckde stupňovaný, o kterémž nařízeno jest, aby nesahal daleko ve plochu oltáře a jí mnoho nesúžoval ††). *Baldachyn* vysoko zavěšený, *reliquiáře*, *obrazy*, *květiny* mohou býti za ozdobu oltáře, avšak nenáležejí k podstatné jeho úpravě. *Tabulky kánonové* (tabellae secretarum), *polštář* (cussinus), *pult* (pulpitum) jsou jenom vedlejší potřeby ke mši svaté. Čeho ani ke mši třeba není a co za skutečnou ozdobu oltáře platiti nemůže, nikdy se na něm nenalézej.

Posvátný charakter oltáře ukládá správci chrámu za povinnost vážnou, aby o krásu a slušnou ozdobu jeho svědomitě pečoval; zvláště ve dny sváteční dobře sluší, aby oltářové byli ozdobeni květinami strojenými a přirozenými, svatými obrazy, baldachyny a t. p., stupně pak oltáře čelného a půda okolní koberci pokryta byla.

II. Oltář privilegovaný.

Privilegovaný slove oltář, jemuž propůjčeno té výsady, že duše zemřelých, za které se na něm obětuje mše svatá, dosahují

*) S. R. C. 16. června 1663, 17. září 1822. Bened. XIV. Const. „Acceptimus“ 16. července 1746; Barbier I. str. 365. Falise str. 430, Hartmann 480. Ve spisech liturgických a pastorálních často se setkáváme s výroky, že není dovoleno, aby se kříž oltářový nalézal svrchu na svatostánku. Na doklad uvádějí se oba tuto dotčené dekrety sboru obřadového; avšak tyto jen praví, že zákonu o kříži oltářovém se nevyhovuje, nalézala-li se kříž *malý sotva viditelný* (crux parva, vix visibilis) buďto svrchu na svatostánku, anebo na dveřích jeho.

**) S. R. C. 12. července 1704.

***) Caerem episc. I. c. 2. n. 11.

†) S. R. C. 3. dub. 1821.

††) Barbier I. str. 150. Gühr, Das heil. Messopfer.

způsobem přimluvy plnomocných odpustků. Z pojmu o církevních odpustcích vysvítá, že skrze jednu mši svatou jenom jedna duše odpustků těch dochází, ač-li jich ostatně schopna, t. j. nachází-li se v očištcí*), třeba by kněz obětující nebo žadatel aplikace neměl úmyslu vědomého, získati je**).

Privilegium toto se dává určitému oltáři v jistém, určitém chrámu, protož i jest místní, *locale*; propůjčuje se oltářům, kteří svoje *určité a stálé místo ve chrámě* a také *svůj titulus* mají, bez rozdílu, jsou-li ve vlastním liturgickém smyslu nehybní nebo přenosní, a souvisí s oltářem celým, nikoli pouze s oltářovým kamenem, pro kterouž příčinu i nepřestává, když by v takový oltář vložen byl kámen (*portatile*) jiný.

Vedle nynější praxe propůjčuje papež na základě dekretu Klementa XIII. ze dne 19. května 1759 všem oltářům farním a klášterním privilegia toho na sedm let, pakli biskup o tuto milost žádá a po sedmi letech zase obnovení vyprošuje. Maje pak tuto plnou moc, může biskup v každém chrámě svojí diecése, zejména ku žádosti farářů, jeden určitý oltář vyhlásiti za privilegovaný a jest povinen po každém sedmiletí zase dáti správcům chrámů na vědomí, že privilegium na dalších sedm let obnovené jest***). Léta počítají ode dne, kdy povolení bylo v Římě dáno; jde-li o potvrzení privilegia daného chrámům v dalekých krajinách, počítá se ode dne, kdy breve došlo biskupa.

Řádně obdržené privilegium altaris locale platí na každý den a pro všechny mše, které se na oltáři tom slouží za zemřelé. Z pravidla povoluje se privilegium v každém chrámu jenom jednomu oltáři; avšak může nad to ještě dáno býti oltáři bratrstva, při takovém pak dobývá se odpustků jen zemřelým členům bratrstva.

Kromě kostelů farních mohou nabyti oltáře privilegovaného též kostelové filiální, ve kterých se odbývají bohoslužebné výkony farní; ano i kaplím bratrstev, kongregací, jednot, ústavů, povoluje apoštolská stolice oltář privilegovaný pro zemřelé členy společenstva, kaplím soukromým pro zemřelé členy té rodiny, kteréž dána mešní licence pro kapli soukromou.

*) S. J. C. 29. února 1864.

**) Barbier str. 177.

***) Breve Klementa XIV. ze dne 29. září 1769.

Ku zvláštní žádosti správců chrámových povoluje apoštolská stolice oltáře privilegované i na věčné časy (*in perpetuum*).

Privilegovány jsou všechny oltáře ve chrámě, ve kterém koná se 40hodinná pobožnost nepřetržitě, dokud výstava trvá; *v den Dušiček* privilegovány jsou všechny oltáře ve všech kostelích. Slouží-li se v čas výstavy mše *de Requiem*, náleží k ní paramenta fialová*). Oltáře *růženeckého bratrstva* jsou privilegovány, slouží-li na nich kněz, kterýž údem bratrstva jest.

Nad oltář privilegovaný nebo vedle něho dává se obyčejně nápis: „*Altare privilegiatum pro defunctis*“ anebo pouze: „*Altare privilegiatum*“.

Aby mše na oltáři privilegovaném získala zemřelým odpustky, třeba jest ji sloužiti dle formuláře „*Requiem*“, kdykoli dle rubrik povolena nebo přikázána jest; jinak aplikuje se mše denní**).

Za příčinou privilegia není dovoleno žádati stipendia většího nad obyčejné***). Kdo přijal stipendium s podmínkou, aby sloužil na oltáři privilegovaném, povinen jest zadost učiniti. Nadace na věčné časy se závazkem sloužiti mše na oltáři privilegovaném jsou zapovězeny†).

Místní privilegium oltáře pomíjí: *a*) uplynul li čas, na který dáno bylo, ač neobnovilo-li se; *b*) zbořeno-li nebo shořel oltář, s kterým souviselo; byl-li však oltář ten v témže kostele a s týmž založením (*sub eodem titulo*) znovu vzdělán, obživuje privilegium zase††). Byl-li oltář privilegovaný částečně obnoven anebo změněn, anebo některé jeho části zrušeny, nepozbývá privilegia, pokud jen v takovém stavu ještě trvá, že se na něm obětovati může. Pozbyl-li konsekrace, jest privilegium zastaveno, až by znova byl posvěcen (*skrže rekonsiliaci*), nebo až by nový kámen (*portatile*) byl vložen.

Shledá-li nově nastouplý farář ve chrámě oltář privilegovaný, jest povinen ohlédnouti se po listině, kteráž by dosvědčovala, že privilegium bylo skutečně dáno a ještě trvá.

Osobní privilegium altaris různí se od místního, že dáno jest určitému knězi tak, aby duším zemřelých dosahoval od-

*) S. R. C. 20. července 1751.

**) S. J. C. 11. dubna 1840. a 22. ún. 1847.

***) S. J. C. 19. květ. 1761.

†) S. J. C. 16. listop. 1711.

††) S. J. C. 16. září 1723. a 27. června 1836.

pustků, na kterém by koli oltáři obětoval; platí buďto na několik dnů v témdni, na určitou řadu let aneb až do smrti. Privilegia toho lze dosáhnouti jen přímo u stolice apoštolské; ale také nabývají ho kněží, jsou-li členy jistých bratrstev. Tak zejména mají osobní privilegium oltáře: a) Kněžští členové III. řádu sv. Františka třikráte za týden a nabývají ho již v noviciátě*); b) každý člen jednoty kněžské „Aurea corona“ má osobní privilegium oltáře jednou za týden; c) členům jednoty kněžské sv. Josefa propůjčil Lev XIII. na sedm let osobního privilegia na všechny dni, v které pcdle závazku slouží za zemřelého člena**). d) Správcové jednoty sv. Dětství mají osobní privilegium (ač-li ho odjinud nenabyli) na tři dni každého týdne; uděluje se ho, jakož vůbec bývá, pokaždé na sedm let***). e) Odpustkové oltáře privilegovaného spojení jsou s každou mší, jižto kterýkoli kněz a kdekoli slouží za zemřelé členy bratrstva škapulíře karmelitánského†).

Stran formuláře mešního platí při osobním privilegiu totéž, co při místním. Kdo má privilegium osobní na některé dni, může mši zádušní odložit na jiný den svobodný v témže týdnu, kdykoli není dovolena odchylka ode mše denní; nebylo-li v témdni dne svobodného, aplikuje mši denní††).

§ 70. Čas ke mši určený; počet mši.

1. Mše svatá může se obětovati každý den kromě velikého pátku (den aliturgický). Na zelený čtvrtek a bílou sobotu dovoluje se toliko jedna mše *slavná* (*zpívaná*) v těch kostelích, kdež ustavičně chová se velebná svátost a konají se všechny obřady sv. týdne (leďa že nesvětí se křestná voda ve chrámech, kteréž nejsou zároveň i farní), jako se děje v kostelích katedrálních, kollegiálních, farních a klášterních. (Srovn. sv. I. str. 288.)

V kostelích a kaplích *řeholních*, kde chová se ustavičně velebná svátost, avšak nekonají se obřady sv. týdne, dovoluji

*) S. R. C. 3. září 1885.

**) Breve ze dne 28. prosince 1886 v Ordin. listu buděj. 1886 str. 130.

***) Viz str. 381. sv. I.

†) S. Indg. C. 22. června 1865. V tomto případě shledává se privilegium osobní a místní zároveň.

††) Beringer, Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch, 9. vyd. (str. 467).

biskupové*) na zelený čtvrtek jednu mši, která zejména v kaplích jeptišek i po tichu se může sloužiti **).

Kde nechová se velebná svátost, tam v oba tyto dni nesmí ani jedině mše býti ***).

Doba denní, v kterou mše obětovati se může, počítá se od ranní zoře až do poledne†) v ten způsob, že nesluší, aby se ukončila mše před ranní zoří, ani se počínala po poledni††). Nejranější a nejpozdnější doba počítá se vůbec jenom přibližně (moraliter), nikoli po hvězdářsku. Průměrně počítí lze mši dvě hodiny před východem slunce; jest-li pak příčina vážná, lze nad tento průměrný čas počítí ještě něco méně nežli o hodinu dříve ráno a později po poledni. Příčiny takové jsou:

a) Vydává-li se kněz na cestu a patrně jest, že by později ani nemohl mše sloužiti; rovně tak, navrátil-li se z cesty až po poledni;

b) kde důvodný obyčej zavládl, velmi záhy sloužiti mši, aby se jí účastniti mohlo dělnictvo;

c) pakli se dne svátečního prodloužily velké služby boží přes poledne o hodinu nebo více, obyčej však ve chrámě tom jest, po velké sloužiti ještě tichou mši, může tato býti, poněvadž by jinak mnozí beze mše zůstali.

Pro příčinu dobrou může biskup v jednotlivých případech dovoliti mši hodinu před časem zákonitě vůbec ustanoveným a hodinu po něm†††).

*) S. R. C. 7. září 1850; Falice l. c. 380.

**) Stran *mši na zelený čtvrtek* není kongregace ritů mnoho přísná. Vyhlásilať 31. června 1821, že s dovolením biskupovým může farář, kterýž nemá kleriků, aby konal všecken předepsaný ritus, sloužiti na zelený čtvrtek tichou mši, a dodává: „Quinimo non est reprehendenda *consuetudo*, qua parochus in eadem ecclesia, ubi solemniter functiones peraguntur, missam ad populi commoditatem ante solemnia celebrat.“ — *O mši na bílou sobotu* dí De Herdt l. c. III. str. 80.: „Missae privatae sine speciali indulto (S. R. C. 1. Sept. 1838 et 22. Julii 1848) prohibentur in Sabbato sancto, etiamsi festum de praecepto occurrat (S. R. C. 14. Junii 1608). Unica tantum missa conventualis simul cum officio ejusdem Sabbati sancti permissa et praecepta est.“ — Srovn. S. Alphons. l. 6. n. 350.

***) S. R. C. 14. června 1659; 20. března 1762.

†) Rubr. gen. Miss. XV. 1.; de defect. X. 1.

††) S. Alphons. l. 6. n. 341. Ranní zoře (aurora) jest doba, která den od noci dělí a v rozdílných dobách roku více méně vzdálena jest od východu slunce. V červnu připadá asi $2\frac{1}{2}$, v březnu $1\frac{1}{4}$, v únoru a září $1\frac{1}{3}$, v ostatních měsících $1\frac{3}{4}$ hodiny před východem slunce.

†††) Facult. quinq. a s. Congr. de Propag. n. 15. — S. Alphons. l. 6. nn. 343. 344.

O půl noci hoďu vánočního se dovoluje ve chrámech kathedrálních, kollegiálních, farních a klášterních jedna mše slavná (zpívaná); kromě této každá jiná, nechať slavná nebo tichá, v témže kostele zapovídá se, leč by někomu dovoleno bylo zvláštním indultem apoštolským*). Biskup může dovoliti slavnou nebo tichou mši v kaplích veřejných, zejména v kaplích řeholnic a ve chrámech, kdež vedle obecného zákona není dovolena.

Za obecné pravidlo bere se, aby aspoň čtyři hodiny byl nejedl a nepil, kdo mši o půl noci nebo vůbec velmi záhy slouží.

2. Nynější kázeň církevní dovoluje knězi pouze jednu mši za den. Všeobecné ustanovení toto vydal Alexander III. (Decret. l. 3. tit. 41. c. 3.) vyjímaje v dekretu svém jenom *den vánoční a pilnou potřebu*. Ve starších dobách sloužili jednotliví kněží dvě i tři mše, ano i za povinnost považováno to ve dni, na kteréž připadala dvě officia (nedělní nebo feriální a sváteční). Dni takové nazývaly se *polyliturgické*.

Na boží hod vánoční může každý kněz, avšak není povinen, tři mše sloužiti; jenom farnímu duchovenstvu za povinnost ukládá ohled na osadníky užívati privileje toho**). — Kdo jenom jednu mši nebo dvě slouží, užívá formuláře přiměřeného té době, kdy obětuje. Pakli by kněz na den vánoční při některé mši po konsekraci a ještě před přijímáním tolik onemocněl, že by jinému bylo tuto mši dokonávati, platí dokonání toto za jednu ze tří dovolených mší.

Přijal-li by kněz při jedné ze dvou prvních mší abluci, zapomenuv se, nemohl by jiné mše sloužiti.

Applikace všech tří těchto mší jest, kromě jedné za osadníky, svobodna.

3. Biskupové jsou zmocněni *u veliké potřebě* dovoliti jednotlivým kněžím *dvakráte za den* mši sloužiti (facultas binandi, binatio***). Bez dovolení biskupa nemůže se kněz vůbec odvážiti ke druhé mši téhož dne.

Že jen pro vážné a důležité příčiny může biskup užívati zmocnění toho, vysvítá ze slov: „qua ex gravissimis causis et rarissime utatur, in quo graviter ejus conscientia oneratur.“

*) S. R. C. 18. září 1781.

**) O kněžích slabozrakých a nevidomých viz str. 14.

***) Facultates a s. Congr. de Propag.... n. 15.

Příčina obmezení toho jest, aby pro opětování mše skrze jednoho kněze neochabovala úcta k nejsv. oběti a zamezila se všeliká zjištnost nechvalná.

Stran důvodů k pówolení binaci platí za ředidlo konstituce Benedicta XIV. „Declarasti nobis“ ze dne 16. března 1746 a téhož dílo „de sacrif. missae“ c. 5. a 6. *)

Vůbec může biskup dovoliti binaci jenom na neděle a zasvěcené svátky **) těm duchovním správcům, kteří dvě samostatné fary zastávají, anebo když by při jediné mši četní osadníci jedné fary za delší čas nemohli ani ve chrámě domácím ani v některém sousedním slyšeti mše svaté, a nelze-li naleznouti kněze, kterýž by druhou mši sloužil. Zmocnění k binaci pozbývá samo sebou platnosti, když přestal důvod, pro nějž uděleno neb uplynul výslovně určený čas, na který dáno bylo. Nahodil-li by se kněz, který by třeba pouze jednou mohl a chtěl mši sloužiti, zastavuje se právo k binaci na tento den. — Měl-li by jeden kněz dvě fary na starosti, nemohl by na veliký pátek ve dvou kostelích obřady konati a způsoby předsvěcené přijímati ***).

Binace povoluje se vždy s tou výslovnou podmínkou, že *za druhou mši nesmí kněz přijmouti stipendia*, ani naplňovati skrze ni povinnosti, ku kterým právně (ex justitia) zavázán jest. — Na boží hod vánoční však není zakázáno stipendium za žádnou ze tří dovolených mší (kromě aplikace za osadníky).

Povolena-li binace faráři (administrátorovi) dvou far, povinen jest aplikovati za obojí osadníky, nejsou-li obě fary plně sloučeny v jednu (unio extensiva s. plenaria) †).

Povolena-li binace knězi, kterého vůbec neváže povinnost aplikovati na určitý úmysl (mše za osadníky nebo fundáční), může tento přijmouti stipendium na jednu mši ††); jenom zvláštní indult papežský může oprávniti ke stipendiu na obě mše.

Neaplikoval-li farář v jistý den dle povinnosti své za osadníky, nemůže zameškané aplikace nahraditi druhou mší,

*) S. C. C. 22. února 1862.

**) S. R. C. 11. září 1841.

***) Srovn. Časop. katol. duchov. 1880 str. 288.

†) S. C. C. 24. července 1886; 3. února 1884.

††) S. C. C. 25. září 1858.

kterou z povolené binace slouží, poněvadž by jinak druhá mše nebyla bez výhody hmotné (gratis)*).

Z téhož důvodu nemůže povinnosti své vyplniti druhou mší, kdo povinen jest k aplikaci ze zbožného nadání (dle fundace)**).

Druhé mše nelze aplikovati ani za takové stipendium, kteréž knězi nedáno, ale obráceno k účelu jakkoli dobrému a zbožnému***).

Kněz binující může však druhou mši aplikovati z lásky (ex charitate et omnino gratis) na úmysl jakýkoli. Tak mohou členové jednoty sv. Josefa nebo jiné podobné obětovati druhou mši za zemřelého člena podle účelu a stanov; členové jednoty Aurea Corona mohou měsíční svoji povinnost, aplikovati na úmysl jednoty, vyplniti druhou mší, jestliže určený jim den připadl na den binace†). Příčina toho jest, že tuto nevyplývá z aplikace hmotný zisk.

Biskup může dle uznání svého přisouditi knězi binujícímu odměnu za obtíže s binováním spojené††).

Bez povolení zvláštního vůbec pokládati jest za oprávněna ke druhé mši téhož dne (nebo ku třetí po binaci — ku trinaci) každého kněze, když by nebylo hostie pro umírajícího†††).

Avšak nelze oprávněnosti k binaci předpokládati, když by pro náhlé onemocnění kněze (na př. sousedního faráře, celebranta vůbec) nedopouštěl čas požádati biskupa; tento by ji ostatně nesnadno povolil, poněvadž tu schází podmínka, že by věřící za delší dobu beze mše zůstávali††††).

4. K podmínkám zákonné binace (a trinace na boží hod vánoční) náleží *lačnosť* (jejunium naturale). Důsledek podmínky této jest, že při první mši po přijetí nejsv. krve opomíjí se purifikace kalicha. V případě tomto sluší dle předpisů liturgických píti nejsv. krev dokonaleji (diligentius), pro kterouž příčinu zachovej se kněz takto: Po přijímání podrž kalicha nad patenou nakloněného za nějakou dobu, aby zůstale zbytky v jedno shromáždití a jich požití mohl. Obzvláště o to péči měj, aby na okraji kalicha něco nejsv. krve nezbylo. Potom postavíš kalich na korporále a maje ruce před prsy sepiaté

*) S. C. C. 15. března 1887.

**) S. C. C. 25. září 1858; Congr. Propag. 29. dubna 1871.

***) S. C. C. 11. března 1863.

†) S. R. C. 14. září 1878; 21. března 1887. — Berardi, Examen parochi n. 1441.

††) S. C. C. 23. března 1861. — Acta s. Sedis I. 15.

†††) Lehmkuhl, Compendium theol. mor. n. 749.

††††) Berardi l. c. n. 1436.

říkej „Quod ore sumpsimus“ *pokryj kalich patenou a tuto zase pallou. Purifikatorium klade se přes patenu.* Potom omývá palce a ukazovatele v nádobce na oltáři se nalézající (jako když byl podal sv. přijímání věřícím) a otírá je modle se zároveň „Corpus tuum Domine“; konečně pokládá velum, avšak ne také bursu, na kalich a pak pokračuje ve mši dále. Abluce tato může se ovšem také dít nad čistou sklenicí schválně na oltář postavenou tím způsobem, že se kněz poobráti k ministrantovi a tento pak jemu polévá prsty nad sklenicí vínem a vodou; avšak toho nijak třeba není, pakli se na oltáři nalézá dle liturgického předpisu nádobka s čistou vodou na omývání prstů; ano umývání prstů v této nádobce shoduje se lépe s rubrikou misálu (Vigilia Nativ. Domini), kteráž předpisuje omývání *in* (a nikoli *super*) aliquo vase mundo.

Stran kalicha nyní prázdného sluší knězi pamatovati, aby ho nechával na korporálu státi, dokud na oltáři se nalézá, a že kněz povinen jest po svém návratu do sakristie postavit kalich tento na korporál a uzamknouti jej.

Stala-li se abluce *nad* zvláštní nádobkou (sklenicí), vlévá ji kněz do kalicha po abluci při druhé (třetí) mši a pije ji.

Jest-li knězi binujícímu (neb o vánocích) sloužiti dvě mše *v rozdílných, od sebe vzdálených kostelích*, zachovej se dle instrukce vydané dne 11. března 1858 od kongregace ritů takto: Vynalož při první mši všecku možnou péči na přijímání nejsv. krve, hledě ji požití tolik úplně, co lze, zejména i s okraje kalicha. Potom postavíš kalich na korporál, přikryj pallou a vykoněj abluci. Když byl utřel prsty, snímá opět pallu a pokrývá kalich jako obyčejně po přijímání mešním, totiž nejprve purifikatoriem, potom patenou a pallou, naposledy pak velem, ale ještě nikoli bursou, zůstavuje kalich takto pokrytý na korporálu a pokračuje ve mši.

Když po posledním evangeliu se navrátil ku středu oltáře, zastavuje se tu, odkrývá kalich opět a pozoruje, zdali snad se shromáždily některé kapky nejsv. krve na dně kalicha, což ovšem bývá. Tento zbytek ještě přijímá, a to na téže straně kalicha, na kteréž pil prve přijímaje.

Potom vlévá do kalicha aspoň tolik vody, co byl vína při obětování nalil, vyplachuje kalich a pak na téže straně, na kteréž byl nejsv. krev přijímal, vylévá vodu z kalicha do nádoby schválně k tomu na oltář přinesené; pak vytírá kalich purifikatoriem, přikrývá jak obyčejně při každé mši a opouští oltář nesa v rukou kalich.

Když byl v sakristii posvátná roucha odložil a se pomodlil, odnáší nádobku s vodou, kteréž byl užil na konci mše k purifikaci kalicha. Může pak naložiti s touto vodou na dvojí způsob: *Bude-li druhého dne sloužiti mši sv. v témže kostele*, může ji chovati v nějaké slušné skříni sakristie; druhého dne donese ji přede mši na oltář a při purifikaci po přijímání vlije do kalicha a vypije. *Pakli se ale v témž kostele neslouží druhého dne mše svatá* nebo nechce-li kněz, byť i sloužil druhého dne v témž kostele, píti této purifikace, vyssává ji bavlou nebo koudelí, tuto potom spálí a popel z ní do sakraria vmete. Chce-li ke druhé mši v jiném, vzdáleném kostele téhož kalicha užiti, jež měl při první mši, nepřekáží nič, aby jej s sebou vzal, neboť jest očistěn.

Pro tuto příčinu také zachází se s tímto kalichem při obětování na druhé mši právě tak, jako rubriky nařizují, t. j. vytírá se uvnitř purifikatoriem nežli se nalévá vína, když pak se přililo i vody, stírají se kapky na stěnách kalicha zůstalé. Ale nijak třeba není v tomto případě, aby kněz ke druhé,

mši užíval téhož kalicha, s kterým sloužil první; mužet po libosti vzíti kalich jiný.

Poznámka. Ve starších dobách středověku, kdy kněží větším dílem sloužili několikrát za den, objevoval se i ten zlořád, že kněz říkal ze dvou nebo více mešních formulářův od introitu až k offertoriu, pak přiměřené sekrety a modlitby po přijímání, všechny neproměnlivé části pak (malý a velký kánon) jenom jednou, a také jenom jednou konsekroval a přijímal. Takto se dle domnění bludného vyhovělo několika intencím zároveň. Mše tímto způsobem konané nazývaly se missa *bifaciata*, *trifaciata*.... Jiný zlořád byla *missa sicca*, při které opomíjeli obětování a celý kánon kromě Pater noster; mše takové sloužily se tedy bez hostie a vína, bez konsekrace a přijímání, zejména při oddavkách a pohřbech odpoledne, kdy kněz, nejso lačen, mše úplně sloužiti nemohl.

Článek 4. Všeobecné předpisy stran ritu mešního.

§ 71. Obecný ritus mešní; rozdílná pojmenování mše.

1. Obřady mše svaté a církevní předpisy o chlebě, víně, paramentech, oltáři a t. d. obsahují se v rubrikách misálu tolik úplně, že nemnoho rady a pčučení odjinud potřebuje, kdo sobě položil za úkol, čas od času je pozorně procházeti. Všecky rubriky o mši položeny jsou v misálu na čtyřech místech. Hned na počátku po krátkém naučení o roce a jeho částech následují *Rubricae generales missalis*, *Ritus servandus in celebratione missae*, *De defectibus circa missam occurrentibus*. Po obřadech a mši na bílou sobotu položen jest *Ordo missae*, postup ve mši od počátku až do posledního evangelia.

Z výroku sněmu tridentského*), z bully Pia V. v čele misálu položené a četných rozhodnutí sboru obřadového svorně soudí spisovatelé církevní, že rubriky misálu vůbec, obzvláště pak obřady za mše samé, jsou zákony přísně závazné (*praeceptivae*) a pro nedbalé neb libovolné jich přestupování že dopouští se kněz hříchu lehkého neb těžkého, jak obřad sám více anebo méně vážný jest**).

2. Mše a církevní hodinky (*officium*) jsou každodenní jednotná bohoslužba v církvi katolické; protož i mešní formulář

*) Sess. XXII. De observandis et evitendis in celebratione missae.

**) Benedikt XIV. De sacrificio missae ss. II. § 102. — S. Alphons. 6. n. 399.

po pravidle obecném souhlasí s hodinkami na jistý den podle církevního kalendáře předepsanými*), a jen pro zvláštní příčiny lze některý den užívatí formulářů s hodinkami nesouhlasných. Mše s hodinkami svorné, *missae secundum ordinem officii*, nazývají se mše denní, *missa diei*, *missa de die*, a jsou buďto *časové*, *missa de tempore*, vztahuje-li se formulář ku čelným slavnostem Páně, k nedělím, feriím a vigiliím svátků centrálních, anebo mše o svatých, *missae Sanctorum*, de Sanctis.

Mše od kanonických hodiněk odchýlné, *missae extra ordinem officii*, jsou *mše votivné*, *missae votivae* a *mše zádušní* *missae pro defunctis* neb *de Requiem*.

Podle vnější slavnosti všeho ritu mešního rozeznávají se mše tiché, zpívané a slavné. Mše *tichá* (*privata*, *lecta*, *bassa*, *secreta*) nemá v ritu svém nic slavného, kněz říká všecken text dílem po tichu, dílem nahlas, ministrant sám odpovídá jemu, lid pak po tichu se modle anebo písňe zpívaje, provází svatý úkon. *Zpívaná* (*cantata*) slove mše, při které kněz sám, nemaje assistentů, zpívá jisté částky z misálu; kromě ministranta odpovídá i chor. Ve chrámech, kdež není s dostatek duchovenstva k assistenci, požívá mše zpívaná týchž předností a privilegií, které dle zákonů liturgických náležejí slavné mši. Při zpívané mši neokuřuje se oltář**). *Slavná* (*solemnis*) koná se za přísluhování aspoň diakona a subdiakona, se zpěvem celebranta i choru, s incensací a všemi obřady v rubrikách předepsanými. Slavná mše slove *pontifikální* (*pontificalis*), pakli ji slouží biskup anebo prelát, kterémuž povolena jsou pontificalia.

3. Jakkoli ritus mešní v rubrikách misálu jest předepsán, prospívá položití tuto některá bližší ustanovení, kterými se dílem doplňují obecné předpisy, dílem se i knězi usnadňuje, aby těmto snáze porozuměl. Ustanovení tato se týkají: 1. světel, posluhovatele a chůze k oltáři; 2. mše za přítomnosti biskupa; 3. mešních modliteb či kollekt; 4. mší votivných a zádušních; 5. mše o sv. patronu chrámovém; 6. mše v kostele cizím.

*) Rubr. generales miss. na počátku.

**) S. R. C. několikrát, nejnověji 29. listopadu 1856. — Gihrl. c. str. 355. uvádí některá dovolení apošt. stolice k incensaci daná kostelům, při kterých assistance není možná. S. R. C. 7. července 1880 vyhlašuje povolení takové za nezbytně potřebné.

§ 72. Světla; posluhovatel; chůze k oltáři.

1. Ke mši zažžehají se světla. K tiché mši kněze, neslouží-li se na místě předepsané slavné, náležejí dvě svíce, k tiché mši biskupa čtyři; ke slavné mši předpisuje se šestero svící, k pontifikální sedm, neslouží-li biskup. Počet tento vykládá se po dávném obyčeji v ten smysl, že nesluší sestoupiti pod něj, ovšem ale více světel býti může zejména při slavné a zpívané mši pro zvýšení slavnosti aneb ku zvláštnímu přání těch, kteří kostelu neb jistému oltáři svíce věnují.

2. S knězem vychází ke mši *posluhovatel*; ke mši slavnější (na př. farní v neděli, školní mši a t. p.), byť i tiché, náležejí dva. O posluhovateli vůbec nařízeno, aby pohlaví mužského byl a pokud možná, klerik *). Osobám ženským nedovoluje se, aby posluhovaly při mši. Jeptiškám sice dovolují liturgické zákony přichystati roucha ke mši a donést konvičky na oltář; avšak jenom v největší potřebě dovoleno jest, aby z povzdálí knězi za mše odpovídaly; při obětování a přijímání kněz sám bere konvičky a nalévá z nich, sám i misál přenáší **).

3. Kněz vychází k oltáři ze sakristie anebo z jiného místa, kdež se byl oblékal ***); oblékati se při oltáři mešním není dovoleno kromě skutečné potřeby †).

O *chůzi k oltáři* a odtud po mši platí pravidla určitě vyměřená. Jda k oltáři neb od oltáře, má kněz hlavu pokrytou ††); jiti k oltáři bez birretu anebo s birretem na kalich položeným odporuje liturgickým předpisům. Na kalich vůbec ničeho klásti nesluší. Aby sklopené oči měl, když k oltáři kráčí, anebo se od oltáře obrací, jest výslovně nařízeno.

Jde-li kostelem ke mši aneb ode mše mimo čelný oltář, ukloňuje se, birretu nesnímaje, nechová-li se tu velebná svátost ve svátostánku; před oltářem velebnou svátost chovajícím kleká na jedno koleno, nesnímaje. Jde-li mimo oltář, na kterém pozdvihování jest, kleká na obě kolena, snímá a zůstává klečeti, dokud by celebrant nepostavil kalicha na korporál; potom pokrývá hlavu a vstává †††). Podává-li se velebná svátost

*) S. R. C. 24. července 1638; 7. května 1744.

**) S. R. C. 27. srpna 1836.

***) Ritus celebr. missae I. 1.

†) S. R. C. 17. června 1673.

††) Ritus celebr. II. 1. S. R. C. 14. června 1845. Nesnímá, když přede mší se pokloňuje kříží v sakristii.

†††) S. R. C. 24. července 1638.

při oltáři, mimo nějž bere se kněz ke mši neb ode mše, kleká jako za pozdvihování, avšak nezůstává klečeti, až by všem podáno bylo*). Podobně kleká na obě kolena a snímá, jde-li mimo oltář výstavy a potkává-li kněze svátost nesoucího. Jde-li bez kalicha, snímá v těch případech, kdy předepsáno jest pokleknutí.

Jda podle oltáře vedlejšího, nevšímá si ho (kromě za pozdvihování), třeba by na něm byla mše již po konsekraci.

Cestou k oltáři a nazpět nikoho nepozdravuje, leč by šel mimo preláta neb jiné osoby vzácné nebo kněze ode mše jdoucího; takovým zajisté, není-li velebná svátost vystavena, poctu vzdává úklonou hlavy, birretu nesnímaje.

Přišel k oltáři, kde mši sloužiti bude, odevzdává posluhovateli birret a kloní se hluboko**). Chová-li se na oltáři tom velebná svátost, kleká na jedno koleno mimo stupeň oltářový; vystavena-li vel. svátost, kleká na obě kolena***). (Srovn. Ritus celebr. missam II. De ingressu sacerdot. ad altare, XII. n. 6.)

§ 73. Mše za přítomnosti biskupa.

Vnější ritus mešní dochází některých změn, slouží-li se mše za přítomnosti vysoce postavené osoby duchovní, kteréž prokázati jest úctu vedle předpisů liturgických, a sice kardinálovi všude, papežskému legátu v okrese jeho legace, arcibiskupovi v okrese jeho, biskupovi v jeho diecési, infulovanému opatu v jeho klášterním kostele. I biskupům cizím prokazuje se tato úcta ze slušnosti.

Prokazování úcty liturgické jest hojnější za mše slavné a předpisuje se v rubrikách misálu†).

Za mše tiché před biskupem (praesente episcopo) nebo jiným z hodnostářů výše jmenovaných šetřiti jest nemnoha předpisů.

Chce-li biskup přijíti (do presbyteria) až po příchodu celebranta k oltáři, čeká tento, když byl upravil kalich a otevřel misál, dole před posledním stupněm oltáře na straně levé neb

*) S. R. C. 5. července 1698.

**) S. R. C. 3. dubna 1808.

***) S. R. C. 12. listopadu 1831.

†) Ritus celebrandi missam tit. III. a sld. — Falise, str. 58. — Hartmann § 299.

pravé, jsa obličejem obrácen tam, odkud přijde biskup. Přicházejícímu pokloňuje se, a když mu pokynuto, aby počal, kloní se opět a obrátiv se k oltáři, činí vše tak, jako by teprve byl sestoupil k modlitbě stupňové, t. j. ukloňuje se nebo kleká.

Pakli ale biskup zaujal své místo již před příchodem celebranta, jde tento k oltáři, jako jindy; jda mimo biskupa kloní se, aniž by snímal prve, nežli k oltáři došel, nese-li v ruce kalich; jinak snímá birret. Sestoupiv k modlitbě stupňové, kloní se biskupovi a čeká pokynu, aby začal; potom kloní se nebo kleká, jako jindy, když byl sestoupil k modlitbě stupňové.

Při Confiteor říká na místě „vobis fratres, vos fratres,“ „tibi pater,“ „te pater“ obraceje se s poklonou k biskupovi *).

Když pronesl „Oremus“ před modlitbou „Aufer a nobis,“ činí opět poklonu biskupovi, potom vstupuje k oltáři a pokračuje ve mši.

Po evangeliu nelíbá misálu celebrant, ale posluhovač anebo jiný kněz biskupovi jej nese, klekaje na jedno koleno, když biskup evangelium byl polibil; taktéž ne celebrant, ale biskup říká „Per evangelica dicta“ .

Měl-li by klerika za posluhovače, anebo by mohl některý kněz přijíti, náleželo by po modlitbě před přijímáním „Domine Jesu Christe,“ aby tento přistoupil od strany evangelia s pacifikálem a hned pokleknul; celebrant řekl by: „Pax tecum“ a potom by klerik, odpověděv „Et cum spiritu tuo,“ šel s pacifikálem k biskupovi, podávaje mu ho kleče a řka: „Pax tecum.“

Po slovech „Benedicat vos omnipotens Deus“ a po úkloně ku kříži, obrací se k biskupovi a pokloniv se mu, dále říká: „Pater et“ žehnaje přítomné v tu stranu, kdež není biskup **); jest-li tento u prostřed, žehná kněz stoje na straně evangelia.

Skončiv poslední evangelium, stojí na straně evangelia, dělá poklonu biskupovi a potom čeká, až by tento pryč odešel; chtěl-li pak by zůstatí biskup déle, sestupuje celebrant a odchází jako jindy, jda mimo biskupa, ještě ukloňuje se před ním. (Srovn. Ritus celebr. miss. III. nn. 2. 7. 11. VI. n. 5. X. n. 3. XII. nn. 3. 5.)

*) Ku Confiteor nesluší přidávati „reverendissime“, ovšem ale přidává se, když assistenti žádají za požehnání kadidla nebo vody: „Benedicite, reverendissime pater.“

**) Podle obecného pravidla, že nižší nežehná vyššího.

§ 74. Mešní modlitby či kolekty.

1. Obřady a modlitby od obětování až do abluce po přijímání zůstávají vůbec bez proměny anebo se mění jenom něco málo; zejména jsou tuto proměnlivy *secreta* a *postcommunio*, které vždy souhlasí s kolektou.

K modlitbě denní (*oratio diei, collecta*) druží se často ještě modlitby pro památku (*commemoratio*) dne církevního (*commemoratio dominicae, feriae, vigiliae, octavae*) nebo některých svatých. V liturgii rozeznávají se *kommemorace* zvláštní a obecné, *commemorationes speciales et communes*. *Commemorationes speciales* jsou ty, ježto dle kalendaria a liturgických předpisů připadají na jistý den. (Rubr. gener. miss. VI. a VII.; rubr. gener. breviar. IX. a X. se změnami dle breve Lva XIII. 28. července 1882.)

Dni, v kteréž kromě kolekty denní neběře se nižádná *kommemorace*, slovou *dies unicae orationis* a jsou tyto: vigilie vánoční, neděle květná, zelený čtvrtek, bílá sobota, vigilie svatodušní.

Direktář diecéšní (a řeholní), starobylý *computus*, zprošťuje kněze namáhavé práce, jižto by mu podniknouti bylo, aby podle obecného kalendáře římského (*calendarium perpetuum romanum*) a provinciálního (v Čechách *calendarium perpetuum in usum cleri Bohemiae*) neb i řeholního určil hodinky denní a formuláře proměnlivých částí mše na každý den v roce.

2. Kromě *kommemorací* dle kalendaria připadajících, anebo na jich místě, předpisují se častěji ještě modlitby, ježto se nazývají *vzpomínky obecné*, *commemorationes communes* neb *modlitby časové*, *orationes temporales*, protože v rozdílných dobách roku církevního jsou rozdílny*). Tyto se kladou po denní modlitbě na druhé neb třetí, aneb i na druhé a na třetí místo v den prostý a polodvojný neprivilegovaný, na který podle kalendaria nepřipadají *vzpomínky zvláštní*, aby se doplnil počet dvou nebo tří modliteb, jakž na dni takové obecným zákonem jest předepsán.

Za časovou modlitbu *Concede* bere se položená v misálu po neděli bílé.

V modlitbě *A cunctis* říká se při písmeni N. jméno patrona chrámového; má-li některý chrám několik patronů čelných

*) Viz Rubr. gen. Miss. IX. de Oratione nn. 2—9. — Hartmann l. c. § 210.

(principales), jmenují se všickni. Jest-li chrám zasvěcen nejsv. Trojici nebo na jiné tajemství (na př. proměnu Páně) nebo všem svatým, Panně Marii, sv. Petru a Pavlu, nebo slouží-li se mše v kapli, kteráž nemá patrona (kaple soukromé vesměs, veřejné pak, nejsou-li benedikovány), nejmenuje se nikdo. Indultem apošt. stolice ze dne 17. listopadu 1864 povoleno jest v kostelích církv. provincie české *za okolností těchto* při N. dodati: „atque beatis Cyrillo, Methodio, Vito, Venceslao, Adalberto, Joanne Nepomuceno, Procopio, Ludmila et omnibus sanctis“. (Indult tento jest otištěn v misálu při „*Missae propriae sanctorum in provincia Pragensi.*“) Jest-li mše sama o patronu kostelním anebo jmenuje se tento již v některé kollektě, vynechává se jméno jeho v modlitbě „A cunctis“ anebo se místo ní bere modlitba „ad poscenda suffragia Sanctorum“ (první mezi *Orationes diversae* *). — Vždy náleží v modlitbě této jmenovati sv. Josefa **), a sice přede jmény sv. apoštolů „cum beato Joseph“ ***) a potom teprve: „cum beatis apostolis“; jest-li však patron sv. anděl (anděl strážní) nebo Jan Křt., klade se jméno sv. Josefa až po těchto.

Oratio ad libitum jest povinná, kdykoli jest předepsána; kněz má jen svobodu voliti ji kdekoli v misálu, kromě mši časových †). Obyčejně bere se některá z oddílu „*Orationes diversae*“.

3. Kromě modliteb na jistý den připadajících může býti ještě orace mešní ku zvláštnímu rozkazu, *collecta imperata*, nařídil-li papež anebo biskup, aby určitá modlitba přidána byla. Nařídil-li zvláštní modlitbu biskup, jsou k ní povinni, kdožkoli v té diecési slouží. Povinnost trvá, dokud nebyl rozkaz odvolán anebo neuplynul čas určený ††). — Modlitba tato klade se na místě posledním.

V které dni jest ji připojiti a v které nic, závisí nejprve na tom, byla-li nařízena *pro příčinu velice pilnou*, na krátký čas, k určité mši (ex causa urgentissima, pro missa determinata), nebo na delší dobu.

V *případě prvé* připojuje se, kromě mše de Requiem, jaký by koli den anebo svátek byl. Jest-li svátek *dvojný I. třídy*

*) S. R. C. 15. května 1819; 12. listopadu 1831.

**) Breve Pia IX. ze dne 7. července 1871.

***) Jméno sv. Josefa, pěstouna Páně, nesklání se v modlitbách latinských.

†) S. R. C. 2. září 1741; 4. března 1866.

††) S. R. C. 3. dubna 1821.

nebo neděle I. třídy a direktář jenom jednu modlitbu předpisuje, zavírá se přikázaná s modlitbou denní společně (sub una conclusione); ve *dny stupně nižšího* a kdykoli direktář více nežli jednu modlitbu předpisuje, zavírá se collecta imperata sama o sobě, není-li žádných kommemorací, nebo s těmito společně*).

Přikázána-li modlitba ke mši na delší dobu, ať určitou neb neurčitou, nepřipojuje se: 1. o svátcích a nedělích dvojných I. třídy, ve mších zádušních, ve slavných votivných a ve dni uniceae orationis**); 2. na dvojný svátek II. třídy ve mších zpívaných (a slavných) a ve mši konventní; ve mších tichých (kromě konventní) zůstavena jest dobré vůli. — Kromě dnů těchto bere se vždy a nezavírá se společně s modlitbou denní, jest-li tato předepsána samotna.

Jest-li přikázána modlitba „pro Ecclesia“ nebo „pro Papa“, berou se obě, pakli direktář jednu z nich klade za kommemoraci.

Pro modlitbu přikázanou nesmí opomenuta býti žádná z předepsaných v direktáři***).

O *své vůli* (proprio motu, ex devotione v. voto) přidávati ku předepsaným nějakou modlitbu lze jen na festum simplex, na ferie a vigilie neprivilegované, v soukromé mši votivné a zádušní. Přidává-li dobrovolně, hleď k tomu, aby počet orací byl lichý. Dobrovolně přidané následují až po všech předepsaných a také po přikázané od biskupa†).

Vedle rozkazu kongregace ritů ze dne 10. února 1860 (na základě indultu Klementa XIII. 5. května 1761) náleží v zemích rakouských připojovati modlitbu za císaře (6. mezi „diversae“, v Čechách s přístavkem „imperator ac rex“) ve *mši farní* na neděle a svátky (i na ty svátky nezasvěcené, kdy váže aplikace za osadníky) a v každé mši *slavné* i kromě farní, třeba by se všedního dne sloužila, ač-li nepřekážejí obecné rubriky, t. j. pravidla výše položená o modlitbě zvlášť přikázané††). Dle téhož rozkazu koná se modlitba za císaře na veliký pátek při mši praesanctificationum a připomíná se jméno jeho v kánonu

*) S. R. C. 7. září 1816.

**) Viz výše str. 65.

****) S. R. C. 2. prosince 1684.

†) Srovn. Hartmann l. c. § 215.

††) S. R. C. vyhlásila 24. listopadu 1884 k dotazu biskupa brněnského, že tuto míněna jest farní mše, která se za osadníky obětuje.

po jméně biskupově, na bílou sobotu ve zpěvu velikonočním (praeconium paschale).

§ 75. Mše votivné.

I. Rozdíl a formuláře.

Mše votivné jsou mše od kanonických modliteb odchylné, ježto se slouží pro zvláštní důležitost anebo pobožnost (ex voto) k rozkazu nebo z povolení obecné církve, biskupa nebo k žádosti jednotlivých křesťanů, nebo také ze soukromé pobožnosti kněze samého. — Zvláštnost mší votivných v tom záleží, že modlitby a čtení jejich jsou přiměřeny důležitostí a zbožným přáním, kteréž daly nejbližší podnět ku konání svaté oběti.

Hledíce k podnětu votivné mše, rozeznáváme slavnou (solemnis) a soukromou (privata). *Slavná* votivná mše vlastně jenom ta jest, která se slouží ritem slavným (aneb aspoň se zpěvem celebranta) za příčinou vážné události radostné či truchlivé pro celou církev anebo zemi, z povolení nebo nařízení biskupa. *Soukromé* votivné mše jsou ty, které se konají pro důležitost anebo zvláštní pobožnost jednotlivců neb i společností, bez rozdílu, slouží-li se po tichu nebo slavně.

Za formuláře mší votivných užívá se:

a) Mší z Proprium de tempore, Proprium a Commune Sanctorum, ke cti některého tajemství nebo svatých. Které z formulářů těch však mají na sobě určitý ráz doby nebo dne, jako zejména mše o velikých svátcích Páně a Panny Marie, nedovolují se ke mším votivným*).

Ke cti svatých lze votivnou mší sloužiti, jsou-li kanonizováni; o vyhlášených za blahoslavené (beatus) jen, jsou-li povoleny zvláštním indultem**). Jest-li formulář mše o svatém tak upraven, že jenom ke dni samému se hodí, nebo ku době, v kterou padá, na př. o mučennících v čas velikonoční mše s Introitem „Gaudeamus“, bere se přiměřená mše z obecných (de communi***), ale také když vlastní formulář podržeti lze, vypouštějí se v kollektách slova „annua“, „hodie“, „natalitia“,

*) S. R. C. 22. prosince 1753. — Falise, l. c. str. 386.

**) S. R. C. 27. září 1659, 3. června 1676.

***) S. R. C. 11. září 1841.

„festivitas“, „solennitas“ a klade se místo nich „memoria“ neb „commemoratio“.

Žádá-li se votivná mše ke cti dvou nebo několika svatých rozdílné kategorie (na př. vyznavače a mučenníka), bere se mše o přednějším (de digniori) a v oracích nevyjadřuje se charakter (na př. martyr, confessor). — Ve votivné mši o všech svatých bere se k formuláři položenému na den 1. listopadu introit: „Timete Dominum“ (8. srpna), za kollektu pak modlitba „Concede“ (první ex diversis); v čas velikonoční táž kollekta, ostatní pak formulář „Sancti tui“ (Comm. Sanctor. temp. pasch.).

b) *Votivné mše na jednotlivé dni* téhodne (v misálu po Commune dedicationis ecclesiae) určeny jsou na uctění těch tajemství, ku kterým věřící od jak živa měli zvláštní pobožnost (de ss. Trinitate, de Eucharistia, de Spiritu sancto, de cruce, de passione) a těch svatých, k nimžto se křesťané zvláště utíkají o přímluvu (de s. Maria, de ss. Angelis, de Apostolis).

Ač formuláře mši těchto se roztrídíjí po dávném obyčeji na jednotlivé dni téhodne (*pondělí* de ss. Trinitate, *úterý* de Angelis, *středa* de ss. apostol. Petro et Paulo, *čtvrtek* de Spiritu s., de ss. Euchar. sacramento, *pátek* de s. cruce, de passione Domini n. J. Ch., *sobota* de s. Maria), může se nicméně každého z nich také v jiný den užívat.

O těchto mších votivných platí pravidla: Slouží-li se z pobožnosti soukromé dle formuláře *de ss. Trinitate* na uctění tohoto nebo jiného tajemství božského, jest votivná soukromá; užívá-li se tébož formuláře ku slavné votivné mši na poděkování za obecné dobrodiní, přidává se druhá modlitba: „Deus, cujus misericordiae“, závěrek pak jest oběma společný (sub una conclusione).

Votivné mše *de Angelis* mají vždy „Gloria“; ke cti andělů strážných, sv. Gabriela a Rafaela užívá se při votivné mši formulářů položených ve Proprium Sanctorum.

Formulář *de Apostolis* bere se, když jest votivná mše na uctění ap. Petra i Pavla nebo jednoho z obou; v čas velikonoční užívá se formuláře na den sv. Marka, z votivné *de Apostolis* pak bere se kollekta, epištola a evangelium. — Votivná mše ke cti všech apoštolů jest také tento na středu položený formulář; po jménech sv. Petra i Pavla přidává se: „et aliorum Apostolorum.“ (V čas velikonoční podobně jako již praveno).

Ve mši votivné *de Spiritu sancto* bere se preface svato-

dušní; mimo oktáv letnic vynechává se „hodierna die“ a neběře se zvláštní Communicantes a Hanc igitur.

Slouží-li se tato mše „na vyprosení darů Ducha svatého“ (ad postulandam Spiritus sancti gratiam), běře se na místě kollekty „Deus, qui corda“ kollekta: „Deus, cui omne cor patet“ (a ovšem též přiměřená secreta a postcom.); slouží-li se tato mše „pro gratiarum actione“, platí o druhé kollektě totéž, co při formuláři de ss. Trinitate.

Votivná mše *de Eucharistia* má prefaci z hodů vánočního, ale obecné „Communicantes“, leč by v oktávu vánočním byla.

Mše *de Cruce* a *de Passione* mají vždy prefaci de Cruce. V době pašijové nevynechává se žalm „Judica“; v čas velikonoční běře se modlitba: „Deus, qui pro nobis.“ — Formuláře tohoto užívati se může k votivné mši na uctění pěti ran Páně.

Votivná mše *de s. Maria* jest v pěti formulářích podle rozdílné doby roku; v prefaci kladou se slova „et te in veneratione“ *).

Mše tyto všechny povolují se za mši konventní v kostelích, kdež koná se chorová modlitba, ve dny feriální (off. de feria), kromě ferií adventu a postního času, suchých dnů, vigilií a dnů křížových. Indultem Lva XII. ze dne 5. července 1883 povoleny jsou vůbec na místě offícia feriálního na celý rok kromě popelečné středy, doby pašijové (od neděle smrtelné) a doby od 17.—24. prosince.

e) *Třetí druh formulářů* pro mše votivné jsou ty třináctery (za mšemi de s. Maria), ježto se vztahují ku zvláštním událostem a potřebám.

Mše podle formulářů těchto slouží se na prosbu neb poděkování; některé mají na zřeteli obecné dobro církve (pro eligendo summo Pontifice, in anniversario electionis seu consecrationis episcopi, contra paganos, ad tollendum schisma), některé zase obecné blaho země (tempore belli, pro pace, pro vitanda mortalitate vel tempore pestilentiae), jiné zase blaho jednotlivců duchovní a tělesné (pro remissione peccatorum, pro infirmis, pro sponso et sponsa, pro peregrinantibus vel iter

*) O mších de B. V. M. položených na jednotlivé svátky mariánské neb se zvláštním příjmím, jako B. M. „de Gratia“, „de Mercede“, „de Bono Consilio“ vyhlásila S. R. C. 12. března 1678 a 30. září 1679, že jen v oktávu takových svátků lze mši sváteční bráti za votivnou, jinak ale vždy jednu z pěti votivných, podle času.

facientibus, ad postulandam gratiam bene moriendi, pro quacumque necessitate).

II. Svobodné dni ke mším votivným.

Obecný zákon liturgický nařizuje, aby se mše shodovala s hodinkami na den připadajícími, mše votivné pak aby se nesloužily bez příčiny*). Odtud i vyplývá, že ku mši votivné třeba jest příčiny o to vážnější, oč více důležitá jest denní slavnost. Protož i jsou vymezeny dni, v kteréž nemůže býti mše votivné vůbec aneb aspoň votivné soukromé. Dni takové nazývají se *dies impeditae*, dni vymezené, ty pak dni, ve kteréž votivné mše jest dovolena, slovou *dies liberae*, dni svobodné.

Které votivné mše mají svobodu větší, nazývají se *privilegované*, ostatní pak neprivilegované či soukromé, *privatae*.

A. Privilegované mše votivné.

Tyto jsou: Mše slavné ve smyslu vlastním, pro vážnou důležitost obecnou (pro re gravi vel publica ecclesiae causa) a mše slavné z obecného povolení (ex indulto generali).

1. *Slavné mše votivné pro vážnou důležitost obecnou* konají se k nařízení nebo ku povolení biskupa (neb i papeže), jemuž přísluší posouditi, co by považovati bylo za vážnou důležitost obecnou. Pro tyto jsou *vymezené dni*: *svátky dvojné I. třídy a všechny neděle I. třídy* (tyto viz na str. 227. sv. I.), *privilegované ferie* (viz na téže str.), *vigilie vánoční a svatodušní***). Případá-li slavná votivná mše na některý z těchto dnů vymezených, přidává se ke mši denní jenom kolekta votivná se závěrkem společným; potom následují kolekty ostatní, klade-li je direktář.

K těmto slavným votivným počítají dle obecného řádu liturgického: a) Mše ku volbě a korunování papeže, b) mše na výroční den volby (praekonisace) a konsekrace biskupa***).

*) Rubr. gener. miss. stanoví hned na počátku: „Missa dicitur quotidie secundum ordinem officii“, a tit. IV. de missis votivis na konci: „Id vero (sloužení mše votivné) passim non fiat, nisi rationabili de causa. Et quoad fieri potest, missa cum officio concordet“.

**) S. R. C. 27. března 1779; 19. května 1607; 24. července 1683; 16. dubna 1853. ap. Falise De missis votivis n. 5.

***) Sem počísti lze i slavnost chrámového patrona; že ale tato mše privileji svými nerovná se mším pod a), b) jmenovaným, jednáme o ní na místě jiném.

Votivná mše *ku volbě papeže* (pro eligendo summo Pontificae) slouží se, není-li den vymezený, kromě Říma jen v kostelích kathedrálních.

Mše votivná *in die creationis et coronationis Papae* slouží se v Římě dle formuláře ze dne 18. ledna s kollektou „Deus, omnium fidelium“, nepřipadá-li na den vymezený. *O výroční památce* (in anniversario) slouží se v Římě pouze jedna mše votivná, nepadá-li na některý ze dnů vymezených; *ve mších po všem světě katolickém*, kromě zádušních, běře se kommemorace o papeži, není-li den vymezený pro slavné mše votivné (s výjimkou nedělí polodvojných I. třídy, neboť v tyto běře se kommemorace) nebo *den jediné modlitby* (dies unicae orationis). Na dvojné svátky II. třídy, předpisuje li direktář jenom jednu oraci, zavírá se kollektou votivná společně s kollektou denní. Má-li připadající svátek dvojný II. třídy více nežli jednu oraci nebo výroční den jest podle direktáře ritu nižšího nežli duplex II. Cl. (třebas i neděle polodvojná I. a II. třídy), klade se votivná kommemorace na místo poslední a zavírá se společně s oracemi, které direktář klade ještě kromě kollekty denní, nebo sama pro sebe zvlášť, sub distincta conclusione, pakli direktář jenom jednu oraci (*una oratio*) klade.

Votivná mše na výroční den volby a konsekrace biskupa slouží se jen v kostelích kathedrálních a kollegiátních. Připadá-li památka na dni unicae orationis anebo na některý pro slavné votivné mše vymezený den, neslouží se tato mše, ani se ku mši denní přidává kollektu z votivné. V jiné dni platí totéž pravidlo, které o mších na výroční den korunovace papežské, s tou však výjimkou, že ve dvojný den II. třídy, má-li tento více nežli jednu oraci, a v neděle polodvojně I. a II. třídy (krom květné, jakožto den unius orationis) kollektu votivná se klade hned po první oraci direktáře a s ní se zavírá, potom pak ostatní v direktáři položené následují*).

Ostatní mše ve chrámech kathedrálních a kollegiátních a v celé diecési slouží se dle direktáře a přibírají jen kommemoraci o biskupovi, nepadá-li památka na některý z těch dnů, kdy v kathedrálních a kollegiátních kostelích ani tato votivná mše ani kollektu dovolena není. Votivná kommemorace klade se

*) Tentýž předpis o závěru platí v Římě o výroční památce creationis v. coronat. Papae.

(kromě jedné mše v kostelích kathedrálních a kollegiálních) vždy na místo poslední a má *svůj* závěr, předpisuje-li direktář jenom jednu (una) oraci, nebo se zavírá společně s těmi, které v direktáři po denní kollektě následují*).

2. *Votivné mše slavné ex indulto generali* jsou: a) Mše za výstavy velebné svátosti ku čtyřicetihodinné pobožnosti, b) mše ke cti Panny Marie v čas adventní.

Spoléhajice na povolení vůbec daném, mohou se sloužiti, aniž by třeba bylo čekati nařízení biskupa nebo žádati za povolení jeho.

Mše votivná za výstavy k pobožnosti čtyřicetihodinné povoluje se, trvá-li výstava nepřetržitě 40 hodin, dnem i nocí. V tomto případě slouží se prvního a třetího dne (ad expositionem et repositionem) votivná mše de ss. Eucharistiae sacramento, druhého dne votivná pro pace, leč by jinou nařídil biskup.

Vymezené dni, v které za výstavy se nedopouští mše votivná, jsou dvojné svátky I. a II. třídy, všechny neděle I. a II. třídy, privilegované oktávy a ferie, vigilie vánoční a svatodušní. V tyto dni bere se po první oraci mše denní kollekta votivná se závěrem společným**).

V církevní provincii české nepovoluje se výstava za čtyřiceti hodin nepřetržitých***); protož i lze sloužiti za jejího trvání jen votivnou mši soukromou, pakli svátek dle direktáře připadající dovoluje. (Viz níže o mších votivných soukromých).

Privilegované mše votivné ke cti Panny Marie v čas adventní (mše rorátní) jsou troji: Mše v novéně adventní, mše po celý čas adventní, mše povolené zvláštním indultem církevní provincii pražské.

a) Po všem světě katolickém může se v *adventní novéně* (posledních devět dnů před vigilií vánoční) každodenně sloužiti jedna slavná (zpívaná) mše votivná podle formuláře „Rorate;“ dne 15. prosince, jakožto v poslední den oktávu neposkv. početí, a dne 18. prosince. (Expectatio partus) bere se za votivnou mše denní. — *Dni vymezené* jsou tytéž, jako platí o mších za

*) O výroční památce papežské korunovace, biskupské praekonisace a konsekrace určité nařizuje S. R. C. 12. března 1836; 22. května 1841; 14. srpna 1858; 22. září 1703; 17. září 1785; 4. dubna 1705; 12. září 1840.

**) Falise l. c. n. 7. Hartmann Repert. § 234. ad a).

***) Conc. Prag. Tit. IV. c. 5. str. 132.

výstavy 40 hodin, s tou výjimkou, že adventní mše povolují se také v neděli 3. a 4. a na den sv. Tomáše.

Kdykoli připadá povinnost, *applicovati za osadníky*, nedovoluje se rorátní mše v kostelích, kdež jenom jedna mše se slouží.

β) Podobně v celé církvi dovoľena jest *po celý advent zpívaná* votivná mše de Beata, kromě dvojných svátků I. a II. třídy, 1. neděle adventní a připadajícího snad v tu dobu patrona kostelního neb výroční památky posvěcení chrámu*). Avšak tyto mše jsou (dle vyhlášky z kongr. ritů 29. ledna 1752) mše *soukromé* a řídí se v kollektách a jiných částech pravidly o těchto platnými (viz níže o ritu mší soukromých). O mši za osadníky platí také tu, co výše pověděno.

γ) Dle privilegia daného církevní provincii pražské**) a již dávno dříve diecésím polským povoluje se v každém chrámě po celý advent až do 23. prosince incl. jedna votivná mše slavná nebo zpívaná de B. V. M. podle ritu mší slavných; v menších kostelích může se podobně celý advent tato mše sloužit po tichu podle ritu mší votivných soukromých. *Vymezené dni* jsou i pro tiché mše jen svátky dvojné (a nikoli také neděle) I. třídy a den aplikace za osadníky, slouží-li se v chrámu jenom jedna mše. — Po celý oktáv nep. početí běže formulář mše sváteční; klade-li direktář de die infr. oct., slouží se votivná zcela podle direktáře; podobně dne 18. prosince.

B. Soukromé mše votivné.

Soukromé mše votivné jsou více obmezeny, nežli votivné slavné. Výjimka od obecného pravidla toho jsou mše soukromé de B. V. M. v čas adventní (výše sub β), mše při oddavkách (pro sponso et sponsa) a mše Rogationum na sv. Marka a křížové dni.

Vedle obecných rubrik dovolují se votivné mše soukromé *jenom ve dni prosté (simplex) a polodvojně*, pokud tyto se nekladou na roveň s dvojnými. Jsou pak *polodvojně dvojným rovné* (semidupplex aequivalens dupplici): všechny privilegované vigilie (i tříkrálová), privil. oktávy a ferie, všechny neděle. — Kromě

*) S. R. C. 22. srpna 1744; 18. listopadu 1866.

**) S. R. C. 17. listopadu 1864. Viz Propr. Boh. v misálu.

toho nedovolují se votivné soukromé na den Dušiček, poněvadž toho dne všechny mše jsou de Requiem a jediné mše konventní a mše při oddavkách se vyjímá *).

III. Ritus mší votivných.

Při votivné mši platí o částech proměnlivých určitá ustanovení, ježto vztahují se dílem jen ke mši slavné, dílem jen ku soukromé, dílem jednotejně k oběma.

1. *Votivná mše slavná* vždycky má Gloria, Credo, Ite missa est a poslední evangelium sv. Jana.

Výjimka: Gloria i Credo vynechává se při těch slavných, ku kterým předepsána jest barva fialová; jenom v neděli bere se Credo.

Votivná mše slavná pro re gravi vel publica ecclesiae causa má jedinou kolekту i v těch kostelích, kde neslouží se konventní anebo vůbec nižádná jiná mše.

Výjimka od pravidla toho jest: Slouží-li se taková mše na poděkování, přidává se vždy kolekta „pro gratiarum actione“ a zavírá se společně s kolekťou mše votivné.

Slavné mše votivné ex indulto generali jenom tehdy mají jedinou kolekту, pakli se kromě votivné mše slouží z povinnosti (ex officio) ještě mše denní (konventní), jakož jest v kostelích katedrálních, kollegiálních a klášterních. Kde však (jako n. př. v kostelích farních) takové mše z povinnosti není, přidávají se (třeba by v takovém kostele byly ještě jiné mše) ve mši votivné všechny orace, které direktář toho dne klade, kromě kommemorací obecných (commem. communes, či orationes temporales, **).

2. *Ritus votivné mše soukromé*. Tato zůstává bez Gloria i Credo, má aspoň tři kolekty, třeba by se konala slavně, Benedicamus Domino, na konci evangelium sv. Jana.

Kromě kolekty mše votivné berou se ty, které direktář ke mši denní předpisuje. Kolik by koli direktář ukazoval modliteb, berou se všechny, pokud nejsou commemorationes communes (orationes temporales); předpisuje-li direktář orationes temporales na 2. a 3. místo, bere se jenom jedna (první); před-

*) Rubr. gener. miss. IV. n. 3. S. R. C. 11. března 1754; 22. prosince 1753; 13. srpna 1651; 7. září 1850. ap. Falise l. c. n. 11.

**) S. R. C. 18. února 1794; 22. července 1848. Hartmann § 38.

pisuje-li jenom na místo 3., neběře se tato ke mši votivné, poněvadž počet tří kollekt naplňuje se oracemi denními z direktáře. Kollektu přikázaná běře se vždy a kněz může také po libosti přidati ještě jiné (*proprio motu*), nejlépe tak, aby všech společně byl počet lichý (pět nebo sedm).

Výjimky: a) *Gloria* říká se v každé soukromé votivné mši „*de Angelis*.“ v každé, která se slouží ke cti svatého v den, kdy klade direktář jeho svátek aneb kommemoraci, ve mši votivné *de B. V. Maria*, slouží-li se v *sobotu*, a ve mších, jež na jednotlivé dni povolil Lev XIII. *)

b) *Ve votivné mši soukromé de Beata* jest třetí kollektu (nevypĺňuje-li se 3. místo již kollektou z direktáře) *de Spiritu sancto*, kteráž jest položena v misálu za pátým formulářem votivným *de s. Maria* **,). — *Ve mši votivné de Apostolis Petro et Paulo* (tiché i slavné) jest kommemorace druhého apoštola na místě 2.

3. *Společný ritus votivných slavných a soukromých.*

a) Slouží-li se votivná mše ke cti některého svatého (Panny Marie) v den svátku téhož svatého, anebo na některý den oktávu jeho, užívá se formuláře svátečního (*missa festi*); klade-li direktář *de die infr. oct.*, řídí se i votivná mše předpisem direktáře.

b) *Graduale, Tractus* a veliké Alleluja řídí se, jako mše jiné vůbec, dobou církevního roku. Podobně platí pravidlo o připojení Alleluja k introitu, offertoriu a *communio* v čas velikonoční. *Sequence* vynechávají se ve mších votivných.

Výjimka jenom ta jest, že votivná mše, která se slouží na feriální den v adventě, na některý ze suchých dnů nebo na vigilií s postem, běře při *Graduale Alleluja* s jeho veršem; ve mších votivných od neděle devítíku až do sv. týdne čte se *Tractus* i v ty dni, kdy feriální mše (*fer. 3., 5. a sabbatum in quadrag.*) ho nemá. Ve mších votivných pro *re gravi* opouští se v týdně velikonočním *Graduale* a čte se pouze čtvero Alleluja s dvěma verši.

c) Pakli votivná mše svoji vlastní *prefaci* má, běře se tato v kterýkoli čas. Nemá-li své *preface*, běře se *preface* oktávu (náleželi-li tomuto *preface* vlastní) a není-li oktávu, tedy ta, která dle doby roku církevního předepsána jest, třeba by toho dne připadající svátek měl *prefaci* vlastní; v neděli vůbec, kromě doby a mše se zvláštní *prefací*, běře se *preface* nedělní

*) Viz str. 70.

**) Stran kněží slabozrakých viz str. 14.

(communis)*). Na př. votivná mše pro gratiarum actione na den zasnoubení P. Marie měla by prefaci de ss. Trinitate anebo de Spiritu s. dle volby formuláře; votivná pro peregrinantibus na některý den v oktávu sv. Petra i Pavla měla by prefaci o sv. apoštolích. — Slouží-li se votivná v oktávu, kterýž má své zvláštní „Communicantes“ anebo též „Hanc igitur,“ říká se toto**).

d) Všecky mše votivné, při kterých není Gloria, mají k závěrku „Benedicamus Domino;“ při kterých pak jest Gloria, mají „Ite missa est.“

e) *Barva mešních paramentů* jest rozdílna podle povahy mše votivné. Mše votivné podle formulářů de tempore a de Sanctis spravují se obecnými předpisy liturgickými o barvě; jediná výjimka jest votivná mše St. Innocentium, majíc barvu červenou, ačkoli na den sám jest barva fialová, nepadá-li na neděli.

Ze mší na jednotlivé dny téhodne mají barvu bílou: de ss. Trinitate, de Angelis, de s. Eucharistia, de Beata; barvu červenou: missa de cruce, de Spiritu sancto; fialovou de passione; mše o sv. apoštolích jako na svátek sám.

Z posledních 13 votivných slouží se pro eligendo summo Pontifice v barvě červené; pro creatione et coronatione Papae, in anniversario die consecr. episcopi, pro sponso et sponsa v bílé; mše ad tollendum schisma a všechny následující v barvě fialové. — Při slavné mši in causa gravi et publica náleží, aby také barva antependia byla táž, co barva paramentů, ač může-li to snadno býti.

Ku sloužení mše votivné jest duchovní zavázán a) když ji nařídil biskup ex causa gravi a slouží-li prvního dne 40. hodinné pobožnosti missa expositionis; b) když by listina fundální aneb darovatel stipendia výslovně žádali mše votivné***).

*) Tato zajisté platí za „communis“ na všechny neděle, kdy čas církevní nežadá prefaci jiné. Rubr. gener. miss. XII. n. 2—5.; rubr. u pref. ss. Trinit.; S. R. C. 16. dubna 1853; 10. února 1880.

**) S. R. C. 16. července 1663.

***) Žádá-li někdo mše „ke cti N.“, rozumí se pouze aplikace; výrazy: „mše o svatém N.“, „o sv. kříži“ (nebo jiném tajemství) rozumějí se o mši votivné. „Si, qui dedit stipendium, solum in genere petierit missam in honorem alicujus Sancti...., non intendens ipsam votivam missam...., satisfieri per missam diei currentis etiam in semidupplici. S. R. C. ap. Lehmkuhl, Theol. mor. II. 201.

Padá li den fundační votivné mše na den vymezený, odročuje se tato na svobodný nejprve příští, pakli se odročení snadno státi může; jinak by se sloužilo dle direktáře na úmysl votivný. Kdo buďto pro stipendium anebo fundaci povinen jest votivnou mši sloužiti, nevyplnil by povinnosti své, kdyby podle direktáře sloužil v takový den, kdy obecné rubriky dovolují votivnou mši.

*Tři mše, kteréž ukládá biskup nově ordinovaným kněžím: „de Spiritu sancto,“ „de B. V. Maria,“ „pro defunctis,“ jsou (jedna zádušní) votivné soukromé, a protož i jest novosvěcen-cům stran dne a ritu se zachovati dle pravidel výše položených *). Mše o Panně Marii může neomysta sloužiti na některý svátek marianský dle direktáře; ke mši za zemřelé užívá formuláře „in missis quotidianis defunctorum.“ Aplikaci mši těchto pokládá sv. Alfons **) za svobodnu. Jiní pokládají za věc náležitou, aby neomysta sloužil mše tyto z vděčnosti na úmysl, na který slova biskupova ukazují ***).*

§ 76. Slavnost titulu (patrona) chrámového; mše v kostele cizím.

Podobné odchylky od bohoslužebného řádu pro diecési předeepsaného, jakéž dějí se při mších votivných, nahazují se o slavnosti titulu chrámového, kteráž nese na sobě částečně ráz pobožnosti votivné, a mohou se nahoditi, slouží-li kněz v kostele cizím.

I. Slavnost titulu chrámového.

1. Obecným zákonem církevním nařízeno jest †), aby každý kostel konsekrovaný neb benedikovaný slavně konal památku svatého tajemství nebo svaté osoby, kterým zasvěcen jest. Slavnost titulu (patrona) chrámového, *patrocinium* nebo *festum tituli ecclesiae*, světi duchovenstvo ke chrámu přidělené za svá-

*) S. R. C. 11. dubna 1840.

**) Moral. 6, n. 829.

***) Srovn. Hartmann l. c. § 191. C.

†) S. R. C. 27. února 1847; 17. prosince 1844; 16. dubna 1853.

tek dvojný I. třídy s oktávem v hodinkách a mši (in choro), nechať položen jest v direktáři anebo není. Aby se také in foro světil, není nařízeno, nenáleží-li ke svátkům zasvěceným. V den památky (die cadente) slouží se jedna slavná (a všechny ostatní mše) ritem svátků dvojných I. třídy, a tedy s Gloria, Credo a jedinou orací (leč by mše byla před vystavenou vel. svátostí, pro kterouž příčinu přidala by se orace o této se společným závěrkem).

Dni, v kteréž nelze patrocina v choru světiti, jsou: a) Neděle čelné I. třídy*), b) privilegované ferie a vigilie, krom vigilie zjevení Páně; c) hod boží vánoční, obřezání Páně, zjevení Páně a poslední den oktávu jeho; d) hod boží velikonoční a svatodušní s celými oktávami; e) svátky božího vstoupení a božího Těla, sv. Josefa, Jana Křtitele, Petra a Pavla, na nebevzetí a nepokvrněného početí Panny Marie, všech svatých. — Vymezení tomuto jest ovšem rozuměti tak, že patrocinium není samo některý z těchto svátků**). Nelze-li pro některý ze svátků a dní jmenovaných světiti patrocina, přenášejí se na *svobodný* den nejprve příští. Za nesvobodný (vymezený, dies impedita), na nějž patrocina přenést nelze, platí v tomto případě, krom výše jmenovaných: a) neděle vůbec, svátek dvojný, polodvojný, poslední den oktávu každého; b) celý oktáv zjevení Páně; c) den, ve kterýž předejímá se (anticipatur) officium neděle II. po zjev. Páně.

Jest-li svátek sv. patrona v diecésním direktáři přenesen, ale ve vlastním chrámu slavnost jeho vyloučena není, náleží potom, kdy podle direktáře připadá officium jeho, sloužit v tom chrámu mši (a říkati officium) o svátku, pro který stalo se přenesení sv. patrona v direktáři; byl-li však přenesen pro neděli neb pro den oktávu, běže se officium a mše o ferii nebo svátku prostém, pak-li takový dle obecného kalendária římského připadá.

Nenalezá-li se o sv. patronu zvláštní officium v breviáři a mše v misálu, běže se de Communi.

Po celý oktáv patrocina chrámového povinni jsou komemorovati sv. patrona všickni kněží, kteří ve chrámě tom

*) Viz str. 277. sv. I.

**) Dni tyto vylučují každý jiný svátek, i dvojný I. třídy. Srovn. Rubr. gen. Brev. VII. 2. Nota post tab. occurr. in Brev. Hartmann, Repert. § 76. (okkurence svátků).

mši slouží (kněží cizí ovšem jen pokud povinni jsou přidržeti se direktáře cizího); v kanonických hodinkách kommemorují ho jenom kněží ke kostelu tomu připsaní.

Kromě toho jsou kněží k jistému chrámu připsaní povinni kommemorovati sv. patrona v kanonických hodinkách, kdykoli připadají *Suffragia Sanctorum* (commemorationes communes) ku chvalám a nešporám. Antifona, nápověď a dopověď (*V, R*) běře se ve chvalách, jakož vůbec předepsána jest k *Benedictus*, v nešporách zase od druhých nešpor. Přicházejí-li v modlitbě (oraci) slova *nativitatem, natalitia, solemnitatem*, říká se místo nich *commemorationem*; slova *hanc diem, hodierna die* vynechávají se. — Změna v antifonách, nápovědích a dopovědích děje se, jenom když také již denní officium předpisuje modlitbu o svatém, náležejícím do téže kategorie (commune), co sv. patron, a zvláštní (*propria*) antifony, nápovědi a dopovědi nemajícím. Aby se tedy zamezilo opakování jednotejných částí, mění se ta, která jest oběma společná, a sice v obojích nešporách běře se antifona, nápověď a dopověď (anebo jen některá část, která v denním officiu není „*propria*“) ze chval, ku kommemoraci ve chvalách zase z prvních nešpor. — Třeba-li dělati změnu ke kommemoraci některý den mezi oktávem, berou se v nešporách příslušné části ze chval, ve chvalách ale z druhých nešpor (protože den mezi oktávou nemá prvních nešpor); měla-li by se však měniti nápověď a dopověď, běře se v obojím případě z prvních nešpor, poněvadž in *communi sanctorum* nápověď a dopověď jedny jsou ve chvalách i druhých nešporách.

Pakli v den, na kterýž *Suffragia* připadají, sám direktář již má orace o dvou svatých téže kategorie (k témuž *commune* náležejících), běře se v *nešporách* pro kommemoraci antifona, nápověď a dopověď ze chval, pro kommemoraci druhou běře se antifona z druhých nešpor, říkají-li se podle předpisu v direktáři první nešpory, z prvních pak, říkají-li se druhé; nápověď a dopověď jest tu vždy z II. nokturnu; pro 3. kommemoraci první antifona, nápověď a dopověď z prvních nešpor, pro 2. kommemoraci první antifona k žalmu III. nokturnu s nápovědí a dopovědí téhož nokturnu; pro 3. kommemoraci antifona z druhých nešpor, nápověď a dopověď z nokturnu II. *)

O *místě*, ježto náleží vzpomínce o sv. patronu mezi ostatními, rozhoduje důstojnost titulu. Jest pak dle důstojnosti pořad tento: 1. Tituly, ježto vztahují se k tajemstvím a osobám božským (sv. Trojice, Spasitel, Tělo boží, Srdce Páně, Duch sv., kříž); 2. Panna Maria; 3. anděl, Jan Křtitel, sv. Josef; 4. Petr, Pavel, evangelisté; 5. ostatní apoštolové. Nenáleží-li titul jistého chrámu pod 1—5., přichází po kommemoraci o sv. Petru a Pavlu. Po kommemoraci o sv. patronu domácího chrámu následuje kommemorace o titulu kostela kathedrálního, pak o sv. patronech zemských; „pro Pace“ jest vždy na místě posledním.

Jest-li titulus kostela sv. kříž, běře se jen *comm. s. Crucis* položená v breviáři po nešporách sobotních; jsou-li sv. Petr a Pavel, běře se kommemorace mezi *Suffragiis* položená, kteráž i zůstává, jest-li titulus *Petri ad Vincula* neb *Conversio s. Pauli*.

*) De Herdt l. c. Tom. II. n. 369. Falise, l. c. de Laudibus et Vesperis. Hartmann, l. c. § 86. str. XIII. Rubr. gen. Brev. IX. n. 8.

Byl-li svátek patrona kostelního přenešen o některý, ale přece ještě před osmý den, koná se oktáv jen tolik dní, co jich ještě zbývá; přenešen-li až za oktáv jeho, slaví se pak bez oktávu.

Bez oktávu slaví se patrocinium, padá-li v čas od 17. prosince do posledního dne v oktávu tří králů, od popelečné středy do neděle bílé, od vigilie svatodušní do nejsv. Trojice; připadá-li krátce před těmito dobami, zastavuje se další svěcení oktávu s počátkem dob těchto.

Jsou-li při některém kostele *dva tituly čelné* (aeque principales), koná se slavnost o každém, jakož posud vyloženo; jest-li kromě patrona čelného ještě *jiný vedlejší* (secundarius, minus principalis), koná se o tomto officium (hodinky a mše) ritem svátku duplex majus bez oktávu.

Filiální kostely, při kterých není zvláštního správce k jistým výkonům (n. př. udělování svátostí) zavázaného, slaví patrocinium pouze na den svátku samého ritem dvojným I. třídy. Jest-li však při kostele filiálním ustanoven zvláštní správce, slaví se tu patrocinium jako v jiných kostelích *).

Kaple veřejné a soukromé (tyto mohou sv. patrona míti jen jsou-li benedikovány) nejsou ku svěcení patrona svého (in choro) ani povinny ani oprávněny, a protož koná-li se přece slavnost patrona v životě obecném (in foro), slouží se mše podle předpisu diecévního direktáře.

3. V některých diecésích jest obyčej *přenášeti slavnost (in foro) patrona kostelního na neděli*, padl-li svátek jeho na všední den. Ve případě tomto slouží se následující neděli ve chrámě takovém všechny mše podle direktáře (upraveného dle pravidel níže dotčených) a jenom jedna (zpívaná nebo slavná) o sv. patronu. Tato pak jest votivná, řídí se týmiž pravidly, kterými slavné mše votivné (ex causa gravi et publica), a protož také jenom jedna kollektá se bere (leč by vel. svátost byla vystavena) a za poslední evangelium počátek evangelia Janova. — Slouží-li se tuto neděli jenom jediná mše, přibírají se kommemorace o neděli a jiné snad v direktáři předepsané (kromě commemorationes communes) a poslední evangelium jest od neděle. Kdyby tato nejbližší po svátku neděle byla některý ze dní prve jmenovaných, kdy mše o sv. patronu ani v den jeho

*) S. R. C. 7. prosince 1844 a 22. března 1859.

vlastní možna není, spravovaly by se všechny mše direktářem, ač by svátek byl svěcen v životě obecném.

2. Duchovenstvo k jistému kostelu přidělené upravuje sobě direktář v oktávu sv. patrona dle obecných rubrik breviáře.

Officium o sv. patronu klade se na jeho den, pokud tomu nepřekáží některý ze svátků výše jmenovaných*). Jest-li na den sv. patrona položeno v direktáři jiné officium duplex I. Cl. (ovšem žádné z výše jmenovaných, která nepřipouštějí officia jiného) nebo II. Cl., duplex majus anebo duplex minus Doctoris ecclesiae, překládá se takové na nejbližší den svobodný; připadá-li officium nižší (duplex minus, semiduplex anebo simplex), opouští se docela. Pripadá-li poslední den oktávu nějakého, děje se o něm kommemorace.

První nešpory obyčejně jsou celé o sv. patronu, leč by den před svátkem sv. patrona byl měl officium duplex I. Cl. vyššího charakteru (majoris dignitatis), v kterémž případě berou se nešpory „de digniori“ a sv. patron se jen kommemoruje. — V těchto prvních nešporách kommemoruje se předcházející (concurrrens) duplex I. a II. Cl., dominica semiduplex I. a II., jakož i na den sv. patrona připadající (occurrens) jakákoli neděle, osmý den oktávu, den v oktávu zjevení Páně a božího Těla, vigilie zjevení Páně, feria major.

Na jitřní (ad Matutinum) jest officium o sv. patronu buďto vlastní, nalézají-li se v breviáři, nebo de Communi Sanctorum. Čtení I. nokturnu jsou buďto vlastní nebo de Communi 1. nebo 2. loco, vedle toho, jakž na III. nokturn připadající evangelium a homilie jsou v Commune na místě prvním nebo na druhém. Jsou-li čtení III. nokturnu vlastní (propriae), rozhoduje o čteních I. nokturnu orace denní, bere-li se de Communi; jest-li orace vlastní, berou se na I. nokturn de Communi ta čtení, která více souhlasí se svátkem patrona (jeho životem). Čtení nokturnu II. buďto jsou vlastní, nebo se berou de Communi 1. nebo 2. loco.

Ve chvalách dějí se kommemorace o připadajících na ten den officiích, jako v nešporách prvních.

Nešpory druhé jsou v den sv. patrona (die cadente) o něm, nenásleduje-li druhého dne duplex I. Cl. vyššího charakteru, pro něžto by jen kommemorace o sv. patronu býti mohla. Jinak bere se ve druhých nešporách kommemorace o připadající na druhý den neděle, o svátku dvojném a polodvojném, o dni 8. v oktávu, o dni mezi oktávem zjevení Páně a božího Těla, o ferii čelné (major).

Následující dni v oktávu koná se officium a mše podle direktáře; klade-li tento duplex I. nebo II. Cl., neběře se kommemorace o sv. patronu; klade-li duplex majus nebo minus (prosté duplex), festum semiduplex anebo de Dominica, kommemoruje se kostelní patron v obojích nešporách, ve chvalách a na mši, v kteréž i za celý oktáv přidává se Credo a praeface vlastní, přísluší-li mu tato, leč by některý v oktáv patrona padající svátek měl svou praefaci vlastní a sv. patron jí neměl, anebo by jiný, ještě připadající oktáv s vlastní praefací byl přednější (dignior).

V ty dni oktávu, na které direktář klade *nižší officium* nežli jest festum duplex, festum semiduplex anebo neděle (tedy de feria non privilegiata), bere se officium de die infra Octavam -s. Patroni, jako o svátku samém, ale

*) Str. 79.

ritem polodvojným a kommemoruje se připadající dle direktáře festum simplex, vigilie nebo čelná ferie v prvních nešporách a chvalách. Čtení I. nokturnu jsou de scriptura occurrente; má-li však ferie nebo vigilie, připadající dle direktáře, evangelium a homilii v breviáři, berou se čtení I. nokturnu de Communi, jako v den svátku samého. Čtení II. nokturnu berou se z Octavarium Romanum, jest-li po ruce; není-li ho, říkají se v oktávu čtení de Communi 1. a 2. loco střídavě (připadá-li vícekrát „infra Octavam“), anebo vždy tytéž, nejsou-li dvojce (jako na př. v Commune non Virginum). — O čteních III. nokturnu platí totéž pravidlo. Čtení 9. (lectio nona) bere se z homilie na vigilie zjevení Páně nebo na ferii čelnou, připadá-li některý takový den v oktáv kostelního patrona.

Ve mši infra Octavam jest druhá kollekt de s. Maria „Concede“*) nebo de Spiritu sancto, 3. pro Ecclesia neb pro Papa, není-li kromě denní orace aspoň jedna kommemorace zvláštní (specialis) v direktáři.

Neděle infra Octavam má pouze dvě kollekty, o neděli totiž a oktávu, leč by direktář kladl ještě kommemoraci o některém svatém, která byla by třetí.

Barva paramentů mešních jest v tomto případě (Dominica infra Oct.) ta, která sv. patronu náleží, leč by pro neděli předepsána byla barva fialová.

V osmý den oktávu jest off. duplex o sv. patronu, jako ve svátek sám, a kommemoruje se připadající dle direktáře duplex anebo semiduplex; připadá-li na 8. den oktávu duplex Doctoris Ecclesiae nebo duplex majus, přenáší se toto na nejbližší den takový, na který nepřipadá officium o devateru čtení; připadá-li svátek dvojný I. nebo II. třídy, koná se officium o tomto, oktáv pak se kommemoruje.

Mše v kostele cizím.

Slouží-li kněz v cizí diecési anebo vůbec ve chrámě či veřejné kapli, které mají bohoslužebný řád jiný buďto na celý rok aneb na jistý den, řídí se v mešním formuláři obecnými pravidly, ježto ustanovují, kdy jest mu přidržeti se direktáře vlastního a kdy cizího, předepsána-li v každém jiná mše.

Drží se direktáře svého: 1. V kaplích soukromých**), leč by tu sloužil v den, kdy světí se svátek patrona místního (chrámu neb města), neboť v případě tomto jest také v soukromých kaplích mše o sv. patronu. 2. Předpisují-li oba direktáře jednu barvu paramentův a svátky jsou nad semiduplex (cfr. 4. na str. 84.); 3. má-li cizí direktář anebo mají oba officium polodvojně, jež připouští mše votivné.

Drží se direktáře cizího (nastupuje výjimka od předcházejícího pravidla sub 2. a 3.): 1. Slouží-li v cizím chrámě zpí-

*) Jest-li však titulus P. Marie, bere se 2. or. de Spiritu s.

**) S. R. C. 12. listopadu 1831.

vanou mši anebo zastává faráře ve mši osadní, zádušní, votivné a vůbec v nějaké povinnosti úřadu farního *). 2. Slouží-li *mši konventní* v kostele kathedrálním, kollegiátním nebo klášterním, kde povinni jsou k veřejné modlitbě chorové. V kostelích a kaplích jeptišek povinných k veřejné modlitbě chorové (Benediktinky, Dominikánky, Kapucinky, Cisterciačky, Augustinianky), může jejich zpovědník neb kaplan a vůbec kněz, který tu z povinnosti (ex debito) slouží, bráti konventní mši podle řeholního direktáře (avšak z misálu římského), a jest k tomu *povinen*: a) slouží-li se konventní mše slavná nebo zpívaná; b) má-li řeholní svátek ritus dvojný aneb dvojnému rovný, barvu pak od direktáře celebrantova rozdílnou; c) jest-li *konventní mše obyčejem anebo stanovami předepsána* **). 3. Má-li cizí kostel slavnost zvláštní, ku které se mnoho lidí schází (festum cum concursu populi). 4. Jest-li v cizím direktáři den aspoň dvojný aneb dvojnému rovný s barvou jinou, nežli jakéhokoli stupně svátek v direktáři vlastním.

Slouže dle direktáře cizího nepřidává ke mši nic podle direktáře svého; jediné když direktář předpisuje kommemorace obecné, může vzíti modlitbu ze svátku direktáře vlastního na místě jedné (anebo jediné) z oněch ***). Slouží-li dle direktáře svého, drží se jeho předpisů, leda že opouští Credo, ježto by v něm bylo nařízeno z příčin pouze místních, n. př. pro relikvii chovanou ve chrámě, ku kterému kněz tento jest přidělen; podobně může vzíti Credo, předepsáno-li z téže příčiny v tomto cizím chrámě †).

Má-li cizí chrám nějaké officium proprium vůbec povolené, jako n. př. o patronu zemském, užívá cizí kněz i tohoto zvláštního formuláře, když mu nelze držeti se direktáře vlastního. Jest-li však officium zvláštní povoleno určitým osobám nebo místům toliko, jako jsou officia de Beatis non canonizatis povolená jednotlivým řeholím, nemůže cizí kněz užívatí téhož formuláře co řeholníci, ale slouží o témže svatém „de communi,“ když by v chrámě klášterském nemohl se držeti direktáře svého. Protož i klášterům se přikazuje, aby měly též misály římské pro potřebu kněžské církevní (††). Některým však řeholím povo-

*) S. R. C. 15. prosince 1691 a častěji.

**) S. R. C. 20. listopadu 1806; 11. dubna 1840; 7. prosince 1844.

***) S. R. C. 11. června 1701.

†) S. R. C. 11. dubna 1840.

††) Benedikt XIV. de sacrific. miss. S. II. § 207.

leno jest, aby v jejich kostelích a kaplích každý kněz užívati mohl misálu řeholního. Řádu benediktinskému (řeholi mužské i ženské) povolil to Benedikt XIII. 10. února 1727 na den a celý oktáv sv. Benedikta; bez obmezení pak *Augustinianum* a téhož řádu jeptiškám (*ordo eremitarum s. Augustini discalceatorum*) Klement XIV. dne 18. července 1773, *Minoritum* Pius VI. 5. srpna 1775, *Karmelitum* Pius VI. 14. srpna 1777, *Kapucínium* týž 15. července 1778, *Praemonstratum* Pius IX. 7. pros. 1876. Dle indultu daného *Praemonstratum* mohou kněží církevní a jakékoli řehole netoliko užívati misálu, ale také přidržeti se direktáře řádového (*conformare se valeant Kalendario et missali Ordinis Praemonstratorum etiam in festis Beatorum*), ovšem zůstávající ostatně při obecném ritu římském („*dummodo tamen iidem sacerdotes, quoad extrinsecas caeremonias, eas servant, quae cleri saecularis (aneb řehole jiné) sunt propria*“), kterážto klausule platí ovšem též o řádech ostatních. — Kromě řeholí posud jmenovaných má privilej téhož dosahu i kongregace Redemptoristů ze dne 11. července 1861 a kongregace školských sester de N. D. ze dne 8. dubna 1889 stran mše o bl. Petru Fourierovi (dne 7. července)

§ 77. Výklad ritu mešního.

Účel všech obřadů mešních jest, aby ukazovaly na *velebnost oběti* této, mysli věřících pak aby skrze tato viditelná znamení víry a nábožnosti byly *povzbuzeny k rozjímání o vznešených tajemstvích*, kteráž ve mši skryta jsou*). Celá liturgie mše sv. rozděluje se na dvě: I. část obecná čili přípravná (*missa catechumenorum*), II. vlastní oběť (*missa fidelium*), v kteréž opět rozeznáváme tři části: obětování, konsekraci a přijímání.

I. Část přípravná.

1. Modlitba stupňová.

Modlitba stupňová, v rubrikách „*confessio*“ zvaná, záleží v žalmu 42., v obecné zpovědi a dvou prosbách za úplné očistění srdce.

*) Conc. Trid. sess. XXII. c. 5.

Upraviv kalich i misál a kříži se pokloniv, sestupuje kněz po stupních oltáře a stana mimo ně počíná znaméním sv. kříže, poněvadž ve jménu božím t. j. k rozkazu božimu, ke cti a slávě nejsv. Trojice konati chce tajemné zpřítomení a obnovení oběti křížové, a poněvadž i žádá ochrany a obrany proti úkladům satanským, pomoci s hůry k dílu tolik velebnému a svatému.

Antifona „*Introibo*“ zavírá v sobě základní myšlenku žalmu 42. Tento vyjadřuje duševní stav krále Davida pro Absolonovu vzpouru vypuzeného a nepřátely obklíčeného; že odloučen byl od svatého stanu, jest mu nejvíce bolestno, jest mu i známka nemilosti boží. U verši 1—3. vyjadřuje prosbu za vysvobození, u verši 4. svatý úmysl a pak zavírá projevem důvěrné a Bohu oddané naděje. Touha po stanu božím zaujímá duši jeho, aby tam Bohu děkoval a jej velebil, zaujímá i důvěra, že touha jeho se naplní.

Antifona ukazuje, v jakém smyslu žalm tuto jest pojmuti. Kněz tedy vyjadřuje ve jménu svém a všeho lidu touhu po oltáři Páně, vroucí žádost, konati úřad svůj, přiblížiti se k Bohu, spojití se úzce s Kristem, Spasitelem všech, a takto býti posilněnu v životě duchovním.

Žalm „*Judica*“ se vynechává ve mších zádušních a v časových od neděle smrtelné až do bílé soboty. Příčina leží v obsahu jeho a v povaze mši těchto. Slova žalmu toho snaží se zapuditi zármutek a zkormoucenost, předpokládají stav duše převahou utěšený a radostný; protož i dobře sluší, aby vypuštěn byl ve mších, které toho žádají, aby duše zármutkem a soustrastí srdečnou byla proniknuta.

Střed modlitby stupňové jest *Confiteor*. Předcházející tužba „*Adjutorium nostrum*“ spojuje předešlý žalm s touto druhou částí; vyjadřuje zajisté, že nám spoléhati jest na pomoc a milost boží pro zásluhy Ukřižovaného, skrze něhož jedině můžeme k Bohu pristoupiti, jej chváliti a velebiti, že i důvěrně očekávati můžeme slitování a hříchův odpuštění pro milosrdenství boží, ježto z kříže Kristova se prýští a odtud na nás se vylévá.

Confiteor vychází z vědomí o hříšnosti naší, kteráž nehodny nás činí, konati oběť posvátnou, a z víry, že lítost a skroušené vyznání jsou nezbytné podmínky, bez kterých nelze milosti dojíti. Postava hluboce skloněná souhlasí s obsahem, vnitřní kajicnost a pokoru vyjadřujíc a zvyšujíc. Jménem lidu prosí pak posluhovatel za kněze, a potom i sám vinu všech

vyznává; v absoluci prosí kněz za milosrdenství a odpuštění sobě i všem, doufaje v zásluhy kříže, kterým se žehná při slovech „*Indulgentiam*“. Takto vyjadřuje se hned na počátku, že společně obětuje Bohu kněz a lid, jako jedna rodina k Otci nebeskému přistupující.

V absoluci a vůbec často v liturgii spojuje se v prosbách všemohoucnost a milosrdenství boží; všemohoucnost zajisté jest příčina neskončeného milosrdenství božího a shovívavosti, milosrdenstvím nejvíce projevuje Bůh svoji všemohoucnost, jakož i církev dí v jedné kollektě: „*Deus, qui omnipotentiam tuam parcendo maxime et miserando manifestas.*“ Nade všemi smilovává se, protože všechno může*).

Závěrstupňové modlitby jsou dvě orace s předcházejícími náповědmi a dopovědmi. Tyto i obě po tichu říkané modlitby pokračují u prosbě za odpuštění hříchův a plné očištění kněze, aby hoden byl konati nejsvětější oběť. Náповědi zavírají se pozdravem „*Dominus vobiscum*,“ k němuž odpovídá posluhovatel jménem jidu „*Et cum spiritu tuo.*“ Vzájemný pozdrav tento, vyňatý z písem svatých, často za mše a vůbec v liturgii se opakuje. Říkaje „*Dominus vobiscum***)“, přeje kněz a prosí z úřadu svého, aby Bůh ty, kterých takto pozdravuje, požehnati, milostí svou obdařiti, v nich přebývati a působiti, ochranu svou a pomoc jim dáti ráčil. S kým Bůh jest, s tím i všechno pravé dobré, a protož i slova pozdravu toho vzájemného vše zavírají v sobě, čeho církev dítkám svým žádati může.

Následující „*Oremus*“ jest povzbuzení kněze i všech k modlitbě nábožné, vroucné a vytrvalé. — V druhé oraci podporuje se prosba za odpuštění a slitování zásluhami svatých; kněz klade ruce na oltář a za slov „*per merita sanctorum tuorum*“ líbá jej, takto na jevo dávaje úctu i lásku svou a věřících k oslavené církvi, ke Kristu, jehož symbol jest oltář, a všem jeho svatým, vyznáváje též útěchy a milosti plné obcování, ježto mezi nebem a zemí jest pro Vykupitele a Prostředníka, Ježíše, obětujícího se za všechny.

*) Moudr. 11, 24.

**) Ruth 2, 4. II. Tim. 4, 22. Gal. 6, 22.

2. Introit. Kyrie eleison. Gloria. Kollekt.

Před Introitem okuřuje se oltář při *slavné* mši, t. j. při takové, k nížto diakon a subdiakon posluhují *). Ritus tento jest symbolické vyjádření prosby, aby se oběť Bohu líbila a milosrdenství jeho všemu lidu zjednala; jest inapomenutí knězi a lidu, aby skrze lásku a pravou nábožnost dbali se učiniti dobrou vůní Kristovou **). První tato incensace platí výhradně oltáři, kterýž takto se upravuje za obětiště vzduchem nebeským obklíčené.

Při některých mešních formulářích nalézá se před Introitem nadpis „*Statio ad sanctum*“ (. am). Slovy těmi se označuje římský kostel, kdež v určitý den konaly se pobožnosti zvláštní. Shromáždivše se prve v chrámě, počali zde pobožnost zpěvem žalmův a modlitbou celebranta; shromáždění samo nazývalo se *collecta*, modlitba kněze pak *oratio ad collectam*. Po vykonaných modlitbách ubírali se kněžstvo a lid do chrámu ke zvláštní té pobožnosti zvolenému, kdež obyčejně římský biskup sám měl homilii a mši. Pobožnosti tyto byly buďto rázu kajicného a spojeny s postem, anebo rázu radostného, na památku znamenitých světců.

Introitem počíná se prvá, vždy proměnlivá část liturgie mešní, příprava k oběti. V ní se obsahuje *čtení* a *poučování*, aby se víra oživila a posílila, *modlitby* a *zpěv*, aby se vzbudila a udržovala nábožnost. Víry a nábožnosti zajisté potřebí jest přede všemi jinými věcmi, aby tajemství svatá konána byla hodně a s užitkem. Tyto modlitby, zpěvy a čtení jsou rozdílny podle časův a svátků; jich účel jest totiž, aby vyjádřily a na mysl uvedly význam dne církevního.

V nynější způsobě své jest Introit výňatek ze žalmu; jej předchází a po něm se opakuje antifona, obyčejně také výňatek biblický. — Hlavní mše na bílou sobotu a na vigilií svatodušní nemá Introitu, poněvadž předcházející obřady již samy platí za počátek mše, dělajíce s ní jeden celek, pro kterouž příčinu i nařízeno jest, aby mši sloužil týž kněz, který koná obřady předcházející ***).

*) K incensaci o mších bez assistance bylo by zvláštního indultu pap. třeba. S. R. C. 7. července 1880.

**) II. Kor. 2, 15.

**) Avšak výjimka připouští se v potřebě a zdůvodů dostatečných („*data necessitate vel ratione sufficiente*“). S. R. C. 14. června 1608. ap. Herdt I. c. III. pg. 80.

S Introitem souhlasí Graduale, Offertorium a Communio v misálu.

Po Introitu navrácuje se kněz doprostřed oltáře a říká *Kyrie eleison*, pronáší s posluhovatelem střídavě prosbu za smilování. Opětovaná prosba znamená mocnost affektu, vroucnost a vytrvalost ve prosení. Jednotlivá tři zvolání nesou se ke třem božským osobám, a takto vzývá se každá božská osoba třikráte, na vyznání, že v každé božské osobě voláme i k ostatním dvěma, poněvadž všechny tři božské osoby věčně spolu jsou v jedné bytnosti.

Kyrie eleison jest jediná část ritu mešního v jazyku řeckém, nepochybně proto, že již v nejdávnějších dobách přešel z církve východní nejen do liturgie, ale také do úst lidu na západě. — Místo jeho v liturgii velmi vhodně zvoleno; připojuje se k Introitu, kterýž vyjadřuje myšlenky a city, jakýmiž náleží duši naplněnu býti dle významu dne církevního; vědomí o nehodnosti a nedostatečnosti k úkolu tomu samo vnuká prosbná volání k Bohu, jehož milosrdenství může člověka učiniti schopna, aby náležitě slavil tajemství dne. Nadto i zvláštní slavnost čili památka denní vzbuzuje věřícího, aby důvěrně přednášel Bohu důležitosti a prosby své; církev podává v *Kyrie eleison* formuli zcela působivou, aby probudila se pokora, důvěra a touha, záruky to darů a milostí božích. S tohoto hlediště jeví se nyní *Kyrie eleison* také jakožto příprava k modlitbám hned (anebo po Gloria) následujícím.

Gloria in excelsis (veliká Doxologie), hymnus angelicus, říká se ve mši, když na hodinkách jitřních předepsáno *Te Deum laudamus* (hymnus ss. Ambrosii et Augustini) a mše s hodinami souhlasí. Že nicméně říká (zpívá) se na zelený čtvrtek a bílou sobotu, toho příčina jest slavnostná povaha mše, odchýlná od truchlivého rázu hodinek. — Na počátku velebného hymnu toho vzdává církev a spolu s ní kněz a lid chválu a díky Bohu; dále vyjádřeny jsou snažné prosby k Ježíši Kristu, kterýž umřel za nás, vstal z mrtvých a sedě na pravici boží, přimlouvá se za nás*); prosby pak na konec přecházejí zase v radostné chválení a plesání. Při posledních slovech znamená se kněz křížem, aby důstojně zakončen byl velebný chvalozpěv a také symbolicky zobrazena byla víra v nejsvětější Trojici, jakož i se tuto vyjadřuje pojmenováním tří božských osob.

*) Řím. 8, 34.

Po Gloria (nebo po Kyrie) následuje *kollekt*, modlitba podle slavnosti denní. Kyrie a Gloria, důvěrné volání o milosrdenství a chvála božské moci a dobroty působí náladu k modlitbě, uspůsobuje duši, aby dojít mohla vyslyšení prosb svých.

Kollekty jsou modlitby prosebné, ježto církev ústy kněze Bohu předkládá za zvláštní dary a milosti, přiměřené časům a svátkům roku církevního. V první polovici obyčejně vyjádřen jest objektivný význam dne, v druhé pak prosba za milost, aby význam ten v životě křesťana se uskutečnil (význam subjektivní či mravní). Kollektu nalézá svoje další pokračování v sekretě a modlitbě po přijímání (postcommunio). Pojmenování orace mešní jménem *collecta* má původ v pobožnostech, nazvaných *Statio* *). Že pak obětující kněz i zástupce a prostředník lidu věřícího jest a modlitby ne tolik ve jménu svém, jako ve jménu lidu říká, shrnuje zvláště při mešní oběti prosby a žádosti všech, a protož pojmenování *collecta* i ten smysl má, že kněz modlitby všech sbírá v srdce své a Bohu je předkládá. Slovo to také v ten smysl se vykládá, že mešní modlitba stručně (*compendiosa brevitatem*) zavírá v sobě nejdůležitější prosby, soujem všech věcí, kterých křesťan za příčinou denní slavnosti dosáhnouti žádá.

Před kollektou se obrací kněz, políbiv prve oltář, ku shromážděným, pozdravuje jich a vzbuzuje k modlitbě. Políbení oltáře vždycky předchází, nežli se kněz obrací ku shromážděným; tento výraz úcty a lásky ke Kristu a veškeré církvi oslavené velmi vhodně dříve se děje, nežli pozdravení lidu, projev to lásky bratrské mezi členy církve bojovné.

Vzájemný pozdrav tento děje se osmkrát za mše, jeho pak význam obecný **) nabývá významu zvláštního vedle místa i vedle souvislosti s liturgickým textem a konáním ***). Před kollektou žádá kněz věřícímu lidu pozdravem svým božské pomoci, světla a síly k modlitbě dokonalé a Bohu milé, lid pak odpovídaje skrze posluhovatele, žádá knězi, aby Bůh milostí svou naplnil, osvítil a posilnil ducha jeho tak, že by hoden byl prosby všech a veškeré církve předkládati.

Biskup na tomto místě (bylo-li ve mši Gloria) pozdravuje slovy *Pax vobis*, žádaje shromážděným pokoje, kterého v Betlemě

*) Viz str. 88.

**) Viz str. 87.

***) Gihl l. c. str. 390.

žádali andělé (a ve Gloria se žádá) všem lidem. Také tento pozdrav zavírá v sobě přání všeho dobra i požehnání na čas a věčnost, jak obsahuje se v pozdravu Dominus vobiscum; neboť kde Bůh jest, tu i pokoj jeho. Prosebné přání biskupa nebo kněze není pouhé slovo neplodné, ale jest požehnání vyřknuté z moci vyšší, jež i nadpřirozenou působnost má skutečně uděluje darů božích všem, kdož mají srdce vnímavé; splňuje-li se požehnání to na knězi a lidu, pak i předkládají v kollektách prosby své tím způsobem, který zaručuje vyslyšení jejich. — Všecky kollekty a vůbec všecky církevní modlitby dovolávají se na konci zásluh Kristových, jediného to zdroje milostí na Bohu dosažitelných, jedině oběti Bohu milé, oběti, skrze kterouž církev a věrný křesťan vzdává Bohu čest a chválu jemu náležitou, vzdává i díky shodné s milostmi obdržnými. prosí, jak Boha prositi sluší, smiřuje uraženou svatost a rozhněvanou spravedlnost jeho. Ježíš jest jediná člověčenstva naděje, pro něho se Bůh smilovává, pro něho dary a milosti své dává, pro něho si oblibuje modlitby a přimluvy svatých v nebi a věřících na zemi.

Forma závěrku jest patera, vedle toho, obrací-li se kollekta k Bohu Otci nebo Synu a děje-li se ve prosbě k Otci nějak zmínka o druhé nebo třetí božské osobě. Nejvíce obyčejný závěrek, jenžto zároveň jest velikolepé oslavování nejsv. Trojice, zní: „Per Dominum nostrum Jesum Christum, Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus sancti Deus: per omnia saecula saeculorum.“ *Amen* jež dodává posluhovatel jménem přítomných, jest vůbec na konci modliteb, žehnání, vyznání víry, chvalořečení (doxologií) a hymnů výraz vroucného přání a žádání, nebo slavného ujišťování, potvrzování, přisvědčování. V kollektách tedy jest „Amen“ opakování a potvrzování proseb, ježto se v nich přednášejí; jest výraz vroucného žádání a důvěrné naděje, že vyslyšení budeme. — Obsahem i formou uznány jsou církevní kollekty za nejdokonalejší vzory modliteb, za přesvědčivý důkaz, že liturgie křesťanská není pouze lidské dílo.

Při kollektách drží kněz ruce před prsy rozestřené a povýšené, tak že konce prstů nevybočují přes výšku a šířku ramen; gestus tento zcela přirozený jest a zobrazuje viditelně vnitřní stav člověka prosícího *).

*) Viz str. 86. sv. I.

3. Biblická čtení. Epištola. Evangelium.

Po kollektách následují čtení biblická, na vzájem spojená zpěvem mezi ně vloženým, dle významu doby a dne rozmanitě upraveným.

Jako Kristus prve učil božské pravdě, nežli se obětoval na vykoupení světa, podobně i na mši svaté, kteráž jest ustavičná oběť Kristova, předchází slovo Páně, prve nežli Beránek boží sestupuje na oltář.

Zjištěno jest, že již za časův apoštolských čítaly se posvátné knihy na bohoslužebných shromážděních a jmenovitě při oběti eucharistické. Za prvých dob určoval biskup, z které posvátné knihy a mnoho-li po každé čísti. Že řídil se ohledem na připadající doby a památky roku církevního, samo sebou vysvítá. Obě čtení volena tak, aby spolu vyjadřovala význam doby nebo dne. Pro tuto příčinu již za prvých dob čítaly se určité výňatky v jisté dni pravidelně každý rok, až pak obecným zákonem ustanovena čtení stálá též na dni, které významem svým neukazovaly na určité části biblické*).

První biblické čtení v ritu mešním nazývá se *epištola*, poněvadž nejčastěji jest výňatek z listův apoštolských. Až do 9. století náleželo *lektorovi* čísti epištolu na ambonu, později přidělen úkol ten subdiakonovi. — Po čtení epištoly odpovídá posluhovatel jménem lidu *Deo gratias*, díky vzdáváje za poučení kteréž Bůh dává věřícím skrze ústa služebníků církevních.

Po epištole následovaly dle dávného řádu bohoslužebného střídavé zpěvy choru, kteréž označovány slovy *Graduale*, *Alleluja*, *Tractus*, *Sequentia*. Účel jejich jest vyjádření myšlenky, city a úmysly, které v srdci křesťana budí slavnost anebo památka denní a slovo slyšané z epištoly. *Graduale* má vedle řádu římského jméno své odtud, že přední zpěvák, ředitel zpěvu intonoval předepsaný žalm stoje na povýšeném stupni (*gradus*), na témže místě, kdež byla čtena epištola. Po *Graduale* následuje přídavek, jenž vedle povahy slavnosti a doby jest rázu radostného nebo truchlivého. Rázu radostného jest *alleluja menší*, které za větší část roku přidává se ku *Graduale*; skládá se z dvojího *alleluja*, jednoho verše žalmového, k němuž opět připojeno *alleluja*, pro kterouž příčinu se nazývá *versus allelujaticus*.

*) Srovn. str. 64. sv. I.

V dobách a ve dny, kdež *kajicnost* a *posvátný zármutek* jest základní myšlenka bohoslužby, přestává v Graduale alleluja a na jeho místo nastupuje *Tractus*, zpěv bolemyslně vážný. Slovo tractus jest výraz hudebnický, jím neoznačuje se obsah, ale *způsob zpěvu*. Vážné tyto zpěvy nepěly se střídavě, ale přednášel je zpěvák jeden nápěvem zdlouhavým.

V čas velikonoční, od bílé soboty až do soboty po sv. Duchu, přestává Graduale a zpívá (říká) se *veliké Alleluja*, mocný výraz radosti a plesání, že Spasitel z mrtvých vstal, ďábla i smrt přemohl a člověčenstvu dal bezpečnou záruku budoucího vzkříšení.

Sekvence jest prodloužené Alleluja nebo prodloužený truchlivý Tractus; v ní ještě mocněji se vyjadřuje a budí cit radostný nebo žalostný. Zprva byla sekvence jen prodloužený zpěv posledního písmene z Alleluja; později podložen i text. V misálu římském obsahuje se patero sekvencí: na velikonoce, na svátky svatodušní, na boží Tělo, na památku sedmera bolesti Panny Marie a ke mši zádušní. Poslední tyto dvě truchlivé sekvence jsou původu novějšího a vlastně odchylka od dávného pravidla obecného, ježto připouštělo za sekvence jenom zpěv radostný po Alleluja.

Druhé čtení biblické v ritu mešním jest *evangelium*, nejslavnější to část přípravné mše, zvláště koná-li se tato ritem slavným. Čtení evangelia má tuto za účel nejen poučení a vzdělání, ale jest i bohoslužebný úkon, kterým slovu božímu a tak i Bohu samému vzdává se náboženská úcta. Odtud také se pochopují krásné a významné obřady, jež provázejí čtení evangelia při slavné mši. Slovo boží v písmech svatých požívá vedle eucharistie a milosti Ducha svatého nejpřednější vážnosti a úcty ve všem životě a působení církve; jako eucharistii, tak i slovu božímu, zpívá-li se slavně, vzdává se úcta světly a kadidlem.

K liturgickému hlásání evangelia jen posvěcení na diakona nebo na kněze opravňuje, nad to pak i ještě zvláštní příprava předepsána jest —, dokonalé očištění a posvěcení úst i srdce, za kterouž příčinou konají se dvě modlitby, jedna za očištění, druhá za požehnání, v postavě, kteráž nejhlubší pokoru značí (hluboké sklonění těla, spiaté ruce).

Celebrant přechází na pravou stranu oltáře, kdež kniha se klade tak, aby kněz obličejem šikmo byl obrácen k severu (jest-li oltář postaven k východu), na znamení, že radostné

poselství o království božím ledovou noc a zimu člověčenstva proměnilo v lahodu léta, vzbudilo věčně živou duchovní vesnu milostí. Za vchod užívá se vzájemného pozdravu a ohlášení evangelického výňatku. Pozdravem přejí sobě kněz a lid na vzájem, žádají sobě na Bohu světla i pomoci, aby slovo boží věrou pravě pojali a věrně plnili. Oznamuje pramen výňatku evangelického, znamená malým křížem počátečná slova v misálu, pak i sebe na čele, ústech a prsou. Znamenání misálu křížem jest vyznání, že veškeré učení a dílo spásy v tajemství svatého kříže, v krvavé oběti Kristově se zavírá; na čele, ústech a prsou se znamenajíce kněz i přítomní vyznávají povinnost a vůli svou, nositi a zachovávat učení Ježíšovo v mysli, ústech a srdci, nestyděti se za veřejné a svobodné vyznání kříže Kristova.

Význam *světel a kadidla* při slavné mši na snadě leží. Ježíš osvěcuje rozum lidský světlem pravdy své, slovo jeho vede ke skutkům světla, životu ctnostnému; skrze zvěstování slova Kristova rozšiřuje se vůně známosti boží, aby věřící byli životem ctným dobrá vůně Kristova*).

Na konci evangelia volá posluhovatel „Laus tibi, Christe“, celebrant pak líbá počátek výňatku přečteného, říká „Per evangelica dicta deleantur nostra delicta!“ Takto zavírá se evangelium vděčným blahořečením, polibkem a modlitbou. Chvalořečení na konci souhlasí s formulí Gloria tibi Domine, polibek se znamením kříže na počátku evangelia. Polibkem vyjadřuje kněz úctu nejhlubší, lásku a oddanost, jež chová ke slovu božímu. Ve prosbě, aby čtení evangelické shladilo hříchy naše, jeví se nám liturgické čtení slova božího za zdroj milosti, kteráž uvádí duši ve stav, aby hodna byla dojiti odpuštění hříchů všedních a pravé kajicnosti.

Velmi případně následuje častokráte po čtení evangelia *Credo*, vyznání víry, slavné, radostné a vděčné osvědčení kněze a lidu, že upřímnou věrou přijímají a drží sklad božské pravdy**), chované v církvi Kristově***).

*) II. Kor. 2, 14. 15.

**) II. Tim. 1, 12. a I. Tim. 6, 20.

***) Když o mši slavné (zpívané) na svátek zvěstování Panny Marie a na hod boží vánoční se na choru zpívá „et incarnatus est“, kleká celebrant na obě kolena, sestoupiv před nejvyšší stupeň oltářový, aby mohl pokleknouti na něm; usadil-li se po svém Credo, kleká na nejnižší stupeň oltáře po levé straně. V jiné dni, sedí-li, jenom hlavu sklání za zpěvu těch slov; stojí-li při oltáři, kleká způsobem obyčejným. (Rubr. gener. miss. XVII. n. 3.)

II. Vlastní oběť.

Posavádní část ritu mešního veškerým obsahem svým k tomu čelí, aby v knězi a lidu srdce očištěno bylo a duch osvěcen, víra oživena a nábožnost probuzena. Ve vlastní oběti, která se potom začíná, rozeznáváme obětování, konsekraci a přijímání. V obětování připravuje se oběť, v konsekraci se vykonává, ve přijímání pak dokonává se.

1. Obětování.

Slova i všechny obřady před konsekrací vztahují se ku chlebu a vínu rovně tak, jako k tělu a krvi Ježíše Krista; protož i již v oddílu tomto církev označuje svoji oběť slovy, jakáž ve vlastním a plném smyslu náleží jenom skutečné oběti Kristově, tělu i krvi jeho, a v modlitbách tuto předepsaných vyprošuje a očekává tak velikých účinků, jakých obětování chleba a vína samo působiti nemůže.

Obětování uvádí se polibkem oltáře, vzájemným pozdravem a vzbuzováním k modlitbě. Vzájemným pozdravem žádají sobě kněz i lid milosti, pomoci a síly od Boha, aby u víře živé sami sebe obětující hodni byli konati oběť pravou.

Část v misálu slovem „*Offertorium*“ označená jest antifona k žalmům, ježto zpíval chor za dobu, co věřící obětovali dary své*); v ní vyjadřuje se myšlenka doby nebo dne úsečně, ale i plně.

Kdo z věřících nebyl mezi veřejné kajícíky vřaděn a tedy práva nepozbyl, stolu Páně se účastniti, byl i povinen přinésti s sebou a odevzdati oběť; i klerikové obětovali, když nebyli zaměstnani službou při oltáři. Laikové podávali svých obětí biskupovi nebo jinému knězi, kterýž s několika kleriky hned po kázání se odebral do lodi chrámové. Napřed obětovali muži, potom ženy. Chléb přinášeli v bílých rouškách; kněz odbíral jej a odevzdával subdiakonovi, tento pak jej kladl na veliký ubrus plátěný, ježž akolyté za ním nosili. Víno přinášeli v malých džbáncích; diakon vléval je u veliký kalich, ježž nesl subdiakon. Naposledy obětovalo duchovenstvo v presbyteriu, ale toliko chléb. Sebrané dary obětní nešeny byly k oltáři;

*) Ve smyslu širším jest „*offertorium*“ malý kánon, t. j. souhrn modliteb a obřadů při obětování až do konce sekret.

diakon oddělil chleba tolik, co ku přijímání všech třeba bylo. Z ostatního chleba oddělena zase jedna část, kterou biskup žehnal a po mši rozdávatí kázal vyloučeným od sv. přijímání. Tyto žehnané chleby nazývaly se *eulogia* a mnohé církve posílaly je sobě vzájemně na důkaz společenství v jedné víře a lásce. Třetí část chleba obětovaného byla uložena ve skladišti chrámovém (korban). Také vína obětovaného nalil diakon do jiného kalicha s potřebu. Obecně zachovával se obyčej, že ku konsekrování brán byl chléb, jež kněží obětovali. Zpěváci v dolním choru se nalézající obětovali vodu, která se k vínu přiměšovala; jestliť voda tato symbol věřícího lidu a zpěváci obětovali ji, poněvadž oni při účastenství ve svaté oběti v čele lidu stáli, počínajíce a řídíce modlitby a zpěvy společné. — Kromě chleba a vína dovolovala starobylá praxe ještě obětování klasův a hroznův, oleje a kadidla. Jiné dary pro chudé a na výživu kněžstva odevzdávaly se jen v domě biskupa nebo kněze, nikoli ve chrámu.

Příčina této praxe nebyla pouze snad nemožnost jiným způsobem opatřiti dary obětní a vůbec potřeby církevní; obecná povinnost, aby člověk obětoval ze statku svého, uváděla se tímto starokřesťanským řádem na mysl a plnila se skutečně; praxe pak přijímání každodenního byla dokonalé účastenství v oběti a jejích užitečích, podobně jako ve starém zákoně účasten byl hodů obětních, kdo přinesl oběť pokojnou.

Starobylý tento ritus vysvětluje s dostatek, proč misál na pravé straně zůstává až do ukončeného přijímání a proč kněz, obětovav chléb a víno, ruce sobě umývá.

Obětování chleba tím způsobem se děje, že kněz očí pozdvihnuv ke kříži, pozdvihuje hostii na pateně položenou a tento úkon provází modlitbou velice významnou a dojemnou. Pozdvížení samo naznačuje obětování, podávání, odevzdání; na konci provodné modlitby dělá se kříž patenou na vyznání, že oltář a kříž ta posvátná místa jsou, na kterých táž oběť, ale způsobem rozdílným se vykonala a koná.

Podobně obětuje se *kalich*, v nějž nalévá se vína a něco vody, která se dříve žehná křížem. Nežehná se také víno, poněvadž jest symbol Krista, ovšem ale voda, symbol lidu; a poněvadž mše zádušní za zemřelé, za nepřítomné, se obětuje, opomijí se žehnání vody. Nalévání vody a vína provází kněz modlitbou, v které částečně se vysvětluje mystický smysl právě konaného směšování vody s vínem; tajemství vody a vína

(*aquae et vini mysterium*) jest mystické spojení věřících s Kristem, kteréž obzvláště se dokonává v přijímání eucharistickém *). — Kněz pozdvihuje kalicha hledě ku kříži, a nežli jej stavi na korporal, dělá jím znamení kříže nad oltářem, poněvadž v kalichu a na oltáři táž krev se obětuje, která obětována byla na kříži.

Modlitba, jež provází obětování kalicha, zní v počtu množném, kněz obětuje ho ve jménu svém i věřícího lidu, jehož duchovní spojení s Kristem znázorněno bylo přiléváním vody ve víno. Voda přimísená k vínu naznačuje však i naučení, že křesťan spolu s Kristem sebe obětovati povinen jest, aby ovoce Kristovy oběti účasten byl. A protož nyní následuje prosba pokorná a ze srdce skroušeného vycházející, aby Bůh přijal *tuto* naši oběť, nás samé.

Vzývání Ducha sv., aby požehnal oběti této, nazývá se po řecku *epiklese*; pozdvížené ruce a oči na počátku vzývání toho znamenají vroucí žádost, aby prosba vyplněna, oběť požehnána byla pro Kristovu oběť na kříži. Že pak v modlitbě této vzývá se třetí božská osoba, toho příčina shledává se v analogii, kteráž jest mezi vtělením a konsekrací; vtělení Páně obnovuje se v eucharistickém přepodstatnění stále a na všech místech, a jako se ono připisuje působnosti Ducha svatého, tak i toto, poněvadž obě tajemství, jsouce skutkové dobroty a lásky boží a skutkové nekonečné čistoty a svatosti, zvláštní podobnost mají s povahou Duchu svatému vlastní, kterýž zosobněná láska a svatosť jest.

Při slavné mši druží se k obětování *incensace*, hojnější dle ritu a významnější, nežli před Introitem. Nejprve posvěcuje se křížem a krásnou modlitbou kadidlo, pak okuřují se dary obětní způsobem tím, že kaditelníci dělá se kříž třikráte nad kalichem a třikráte kolem hostie a kalicha, za modlitby, která spolu s obřadem ji provázejícím symbolicky zobrazuje vykonané již obětování a prosí za přepodstatnění darů obětovaných. Okuřování děje se dále kříži oltářovému (nebo vystavené velebné svátosti), ostatkům a obrazům svatých, oltáři, celebrantovi, posluhovatelům i lidu, aby vše pojato bylo v posvátný kruh obětní. Dýmem kadidla zobrazuje se nejen oběť ale také modlitby, ježto ji provázejí; trojím tahem vzdává se úcta Bohu trojjedinému v obraze kříže anebo v nejsv. svá-

*) Viz str. 26.

tosti; úctu ke svatým projevuje okuřování ostatkův a obřazů jejich. oltář se všech stran se okuřuje, na znamení, že v dobu konsekrace bude horou kalvarskou, „horou myrrhovou a pahrbkem kadidlovým*“, odkudž libezná vůně oběti a modlitby k nebesům vystupuje. Modlitba s okuřováním spojená připomíná knězi, jaká sluší na něho nábožnost a které smýšlení za posvátného úkonu obětného. — Okuřování celebranta, všeho duchovenstva i lidu zobrazuje toužebnou žádost, aby božské slitování za posvátné oběti sestoupilo na všechny účastníky libě a hojně.

Umývání rukou dalo a děje se tuto netoliko aby se ruce očistily, ale má svoje důvody mystické. Ruka jest vzácný úd těla lidského, v ní soustřeďuje se všechna síla a činnost člověka. Omývání rukou zobrazuje tedy vnitřní očistu a čistotu těla i duše ode všech poskvrn; kněz omývá *konce prstů*, poněvadž na obětujícího sluší, aby čisto bylo srdce jeho i nejmenších pokleskův, i stínu hříšného. Částí žalmu k omývání nařízeného vyjadřuje se hlubší smysl ritu toho; kněz příslibuje, že neposkvrněnou obět Beránka božího chce konati s čistým a vroucným srdcem.

Po umývání rukou navrácuje se kněz do prostřed oltáře, pozdvihuje oči důvěrně ku kříži a hned je zase klopí, potom sklání se v pokoře a uctivosti, kladespiaté ruce na oltář a říká modlitbu „*Suscipe sancta Trinitas.*“ V modlitbě této a následujících zdokonaluje se obětování, hostie a kalich obětují se nejsv. Trojici společně, s hlediště nového, ana se tu zmínka činí o poměru mešní oběti k tajemstvím života Kristova a ku svatým v nebi. Vytýká se tu výslovně, že koná se mše svatá na památku díla vykupitelského a ke cti svatých, ježto sobě připomínáme, žádající, aby tato jim prokazovaná pocta rozmáhala úctu věřících k nim, ve prospěch ctitelů samých.

Ukončiv tuto modlitbu, vyzývá kněz k modlitbě slovy „*Orate fratres*“, aby společná všech obět libezna byla Bohu. V odpovědi lidu jmenuje se jen obět kněze a připomíná se účel, na kterýž obětuje se mše svatá.

Před sekretou neříká se „*Oremus*,“ poněvadž předcházela výzva „*Orate fratres*“. Jméno modlitby té odtud pochází, že říká ji kněz úplně po tichu; sekreta náleží k obětování a protož

*) Píseň Šal. 4, 6.

také o tomto mluví a vyjadřuje prosbu přiměřenou významu doby nebo dne.

Proč rubrika velí offertorium (celý malý kánon) po tichu říkati, vysvětluje se dostatečně obecným významem tiché modlitby liturgické. Polohlasitě „Orate fratres“ vykládá se obyčejně za výzvu shromážděných, aby spolu s knězem se modlili. Avšak dobré důvody má pro sebe mínění, že slova ta původně a vlastně platí spoluobětníkům, „concelebrantes,“ jakož posaváde jsou při svěcení na kněžství, při konsekraci biskupa a svěcení opata. Za starodávna byla concelebratio obyčejno při pontifikální mši biskupské. Ve případech, kde concelebratio se zachovala, říká se všechen malý a velký kánon polohlasitě, aby spoluobětníci zároveň s celebrantem říkati mohli *).

2. Praeface.

Po sekretách přichází se ku hlasité praefaci, velebnému zpěvu díky a chvály, podobně jako Kristus vzdával díky Otci, nežli chléb a víno proměnil. Praeface jest v nejužším spojení s konsekrací, s kterouž liturgický celek dělá; samo jméno její označuje ji za úvod a přípravu k tajemné oběti. Praeface náleží k nejstarším částem ritu mešního, sahajíc až do časův apoštolských; textem i nápěvem náleží k nejslavnějším, nejvznešenějším a nejvíce dojemným zpěvům církevním, jsou nejčistější poesie, nadšená dechem Ducha svatého **).

Úvod ku praefaci jsou tři nápovědi a dopovědi. Vzájemným pozdravem žádá se za plnost milostí božích, poněvadž jen takto jest možná člověku z prachu se pozdvihnouti a vzhůru se povznést, aby s nebeskými duchy chválil nejsv. Trojici. Následující dvě nápovědi a dopovědi upomínají, že potřebí jest povznést srdce, myšlení a žádosti vzhůru a že sluší vzdávati Bohu díky.

Střed praefací mění se částečně dle významu nejvážnějších dob a svátkův, a zvláště tuto jsou podivuhodny pro nedostižnou úsečnost ve výrazu, pro hluboký obsah a velebný nápev. *Závěrek* praeface, podobně jako úvod, vždycky jednotejný jest: „Sanctus.“

*) Thalsofer I. str. 429.

**) Gihl I. c. 524.

3. Kánon.

Slovo kánon (*κανών*) znamená v ritu mešním neproměnlivé pravidlo, jak vykonati vlastní oběť. Mešní kánon, kterýž počíná se po *Sanctus* a končí se před *Pater noster*, uzavírá v sobě konsekraci a všechny modlitby a obřady, kteréž konsekraci připravují a nejbližše po ní následují; vhodně se nazývá mystickým závojem na božský úkon obětní*). Sněm tridentský o něm vyhláší**), že skládá se všecken ze slov Páně, z podání apoštolských a z nábožných nařízení svatých papežův. Od časů Řehoře Vel. nezměnil se v ničem, jest původem i stářím ctihodný a posvátný.

Kánon říká se tak *potichu*, aby celebrant sebe slyšel, od přítomných ale slyšán nebyl. Tichostí tou se označuje úkon proměny a oběti za úkon výhradně jenom kněžský, kněz pak za odlesk a náměstka Vykupitele modlicího se a obětujícího; posvátné ticho krásně souhlasí s podstatou tajemství eucharistického a vzbuzuje ve přítomných to smýšlení, v kterém sluší klaněti se oběti nejsvětější; posvátná slova konsekrace jsou takto chráněna proti možnému zneužívání.

V kánonu obsahují se modlitby obětné, ježto se ku konsekraci vztahují, a protož i harmonují s modlitbami offertoria. Prvé tři orace kánonu jsou jeden celek, jakož vysvitá ze souvislosti jejich a odtud, že závěrek (*per eundem Christum*) jenom jeden společně mají. Na počátku kněz pozdvihuje rukou i očí, na znamení, že Boha Otce vzývá, pomoci u něho hledá; hned ale zase klopí oči, kloní se hluboko, klade spiaté ruce na oltář a počíná modlitbu „*Te igitur*“, v kteréž prosí vroucně, aby požehnan byl předmět oběti; že pak tento se označuje třemi jmény „*haec dona, haec munera, haec sancta sacrificia illibata*“, žehná je třikráte znamením sv. kříže, a takto i zároveň naznačuje, že oběť na oltáři jedna jest s obětí na kříži. Polibek oltáře značí tuto spojení a obcování s Kristem v lásce, odkudž knězi pochází všechna moc k působnému žehnání. — Slovem „*igitur*“ spojuje se tato modlitba s praefací, kladouc předcházející chvály a díky za důvod, podnět a příčinu ke vroucím prosbám o milostivé přijetí oběti podávané, o blaho církve, za všechny pravověřící a vzdělavatele víry.

*) Gíhr I. c. 548.

**) Sess. XXII. c. 4.

Druhý oddíl modlitby kánonové jest „Memento“ za živé, za které kněz obzvláště se u Boha přimlouvá, jména jejich po tichu pronášeje anebo jen v duchu si představuje. Přímluva rozšiřuje se pak na všechny přítomné, za důvod uvádějí jejich víru a nábožnost, že za ně obětuje se a že oni sami spolu obětují za sebe a svoje.

Třetí oddíl velebné a tklivé modlitby kánonové jest nadepsán „*Infra actionem*“ t. j. za úkonu obětního, za kánonu; slovem *actio* zajisté označuje se oběť, jsouc po výtce *konání*, posvátné drama. Že nadpis až na tomto místě se nalézá, toho říčina jest, že na zelený čtvrtek, na vánoce, zjevení Páně, velikonoce, boží vstoupení a svátky svatodušní vsouvá se v „*Communicantes*“ obzvláštní přídavek, pro kterouž příčinu také v misálu hned po praefaci se nachází, nadpis pak upozorňuje, že až za kánonu, *infra canonem*, se říká; v kánonu samém týž nadpis má za účel, aby zvláštní *Communicantes* tuto se říkalo ve svůj čas. Oddíl tento nejúžeji souvisí s předešlým; církev klade tu jména svatých za důvod proseb, svého společenství čili obcování se svatými a jejich přímluvy se dovolávají. Po jméně Panny Marie následují jména 12 apoštolův a jména 12 mučenníků ze tří prvních století církve (5 papežů, 1 biskup, 1 diakon, 5 laiků). Mučenníci tito hned po smrti své požívali zvláštní úcty v Římě, pro kterouž příčinu také pojata byla jména jejich ve „*diptycha episcoporum*“.

Druhá modlitba kánonu počíná se slovy „*Hanc igitur*“, ku kteréž na zelený čtvrtek přidává se vstavek na památku, že toho dne ustanovena oběť novozákonní; na vigilií a celý oktáv velikonoce a sv. Ducha vložena jest tu přímluva za nově pokřtěné, při konsekraci biskupa za nově konsekrovaného.

Slovem *igitur* označuje se modlitba tato za důsledek předešlé v tom smyslu, že důvěrně čekáme milostivého vyslyšení, majíce obcování s miláčky božími, že přijme Bůh oběť a prosby služebníků svých, čeledi své, udělí pokoje, od věčné zátraty vysvobodí nás a přičte ke svým vyvoleným, pro zásluhy Kristovy.

Třetí orace úzce souvisí s druhou, jest bezprostřední úvod ku konsekraci a pronáší prosbu o zázračnou proměnu chleba a vína v tělo a krev Páně. Kristus eucharistický zove se tu oběť vesměs požehnaná, s předpisy zákonnými svorná, plnoplatná duchovní (rozumem nadaná, naproti obětem starozákonným, tvorům bezrozumým) a libá, bohumilá; modlitba prosí, aby oběť přítomná

byla učiněna tělem a krví Páně *nám*, k naší spáse. Patera žehnání, jež provázejí tuto modlitbu, sesilují a znázorňují prosbu, symbolicky vyjadřující, co slovy se praví; počet křížů na tomto místě a pak po konsekraci v modlitbě první připomíná pět ran Kristových, jež tuto na mysl se uvádějí, když na oltář již sestupuje a pak přítomen jest týž Kristus, jehož tělo na kříži pěti ranami zbodeno bylo.

Doba eucharistické *konsekrace* jest nejdůležitější a nejslavnější, nejvíce vznešený i dojemný, na milosti nejvíce hojný okamžik všeho úkonu obětního; tuto zajisté koná se dílo, ve kterém soustřeďují se divové lásky boží, proměna chleba a vína v podstatu těla a krve Ježíše Krista, Boha i člověka pravého, jediná oběť, od pádu lidského již připověděná, mnohonásobně předpovídána a předobrazovaná, konečně pak vykonaná krvavým způsobem na kříži, a od té doby vzdávaná Bohu na všech místech, od východu až do západu*). Kristus obětuje se tuto skrze ruce kněze, kterýž ve svátosti svěcení kněžstva nabyt moci, pronášeti slova konsekrace tak, aby působila skutečně, co jejich slovný, jedině pravý smysl vyjadřuje, a co působila, když poprvé je vyřkl Ježíš na poslední večeři. Kněz vypravuje prostě o původním ustanovení oběti nekrvavé, nápodobí, pokud jen člověku možná, samého Krista, čině co Kristus činil vedle zpráv evangelických. Působná slova konsekrace pronáší ve jménu, osobě Kristově, s úmyslem proměnití dary na oltáři položené vedle rozkazu Kristova: To činite na mou památku.

Konsekrace každé z obou způsobů zvláště jest mystické prolití krve, člověku živě na oči stavíc násilnou a krvavou smrt Kristovu na kříži. Ona i znázorňuje znovuzrození člověčenstva v Kristu. Skrze vtělení Syna božího vloženo jest pšeničné zrno těla boholidského v zemi, kdež umřevši vzrostlo v nebetyčný strom církve. Dřeň (duše) stromu tohoto jest tělo, jeho šťáva krev Páně; ve způsobě chleba zasnubuje se Pán se svojí nevěstou, ve způsobě vína dává jí svou sílu životní**).

Pozdvihování (elevatio) hostie a kalicha znázorňuje a zpřítomňuje povýšení svatého kříže na Kalvarii a zvěštuje dokonanou oběť, aby se jí všechno klanělo na kolenou. Vážné, tajemné, posvátné době této krásně sluší hluboké ticho, kteréž

*) Malach. 1, 11.

**) Amberger, Pastoraltheologie II. 168.

za konsekrace panuje v chrámě katolickém; věřící katolík nakloňuje se hluboko, bije se v prsy, klaní se z plna srdce Spasiteli svému, jehožto skutečná přítomnost na oltáři jej naplňuje posvátnou úctou a blaživou radostí, jsouc mu zárukou lásky a štědrosti boží.

Ve formě konsekrace nalézají se tři slova, kteráž v žádném z evangelistů se nečtou: „*elevatis oculis — aeterni testamenti — mysterium fidei*“; z důvodů dobrých pokládá se za věc jistou, že slova ta přijali apoštolé od Krista a vnesli do liturgie mešní; těžko zajisté pomyslití, aby který člověk se odvažil připojovati ze svého něco ke slovům, kterými Kristus největší tajemství založil.

Tři první modlitby po konsekraci jsou jenom tři členy jedné modlitby, jakož i ze závěrku jim společného vysvítá, a shodují se s modlitbami při obětování. Prvý odstavec souhlasí s modlitbou *Suscipe sancta Trinitas*, druhý ukazuje na Abelovi, Abrahamovi a Melchisedechovi, jaké smýšlení sluší na obětující a že rovně tak náleží na křesťana býti následovníkem Kristovým, jako Abel, Abraham a Melchisedech byli obrazové jeho. Odstavec třetí pronáší prosbu, aby oběť naše rukou andělskou na oltář nebeský položena byla, poněvadž nelze nám milosti a požehnání od Boha se nadíti, leč by se oběti naše spojily s obětí chvály věčné, Bohu vzdávanou v nebesích skrze církev oslavenou. — Výslovně děje se hned v prvním odstavci památka Kristova umučení, vzkříšení a na nebe vstoupení, poněvadž Kristus velel činiti na jeho památku, co sám učinil při poslední večeři.

Na pěti rozličných místech po konsekraci dělá kněz *kříže nad obětí*. Tuto nejsou a nemohou býti žehnání darů obětních, jako byly před konsekrací, neboť nelze, aky člověk Boha žehnal. Patero křížů v prvním odstavci znamená, že tuto na oltáři jest táž oběť, která na kříži byla pěti ranami zbodena, a že ze skutečného těla Krista eucharistického rozlévá se plnost požehnání na duchovní tělo jeho, na církev.

Ritus odstavce třetího plně souhlasí s obsahem modlitby; hluboce kloní se kněz, na důkaz vroucné a pokorné prosby, líbá oltář, aby v lásce a úctě spojil se s Kristem, a stojí přímo dělá kříž nad obětí, z kteréž nám požehnání a milost pochází, znamená sebe křížem, žedaje požehnání z oltáře sobě.

Memento mortuorum děje se po konsekraci, poněvadž Kristus po smrti své do předpekli vstoupil. Církevní praxe,

obětovati za mrtvé a modliti se při mši svaté za ně, jest původu apoštolského, jakož vysvítá z nejstarších památek liturgických. Konaly se pak oběti a modlitby, jakož i posud, jenom za ty, kteří v jednotě církevní zemřeli (*qui nos praecesserunt cum signo fidei* *). Z podstaty oběti mešní samo se vysvětluje, proč katolická církev a spolu s ní každý katolík pokládá mši sv. za nejpřednější zdroj útěchy, úlevy a plného vysvobození věrných duší v očistci.

Následující modlitbu spojuje částička *quoque* s předešlou; v té pronáší se důvěrná prosba, aby církev bojující podobně jako církev trpící došla věčné slávy s vyvolenými v nebesích. Prvá tři slova modlitby této jsou v celém kánonu jediná, která se polohlasitě říkají. Toto hlasité zvolání, provázené uhozením v prsy, jest upomínka knězi, že s velikou lítostí a skroušeností jest mu vyznávati svou hříšnost, jest i napomenutí lidu, v témže smýšlení s knězem se spojití, kterýž i jejich jménem a za ně prosbu přednáší. — Mezi 15 svatými, jichž jména se tu připomínají, jménem Joannes míněn Jan Křtitel.

Modlitba „*Nobis quoque*“ nezavírá se obyčejným „*Amen*“, aby souvislost mezi slovy „*per Christum Dominum nostrum*“ a závěrečnou modlitbou kánonu nejenom se nerušila, nýbrž i lépe vysvítala.

Modlitbou „*Per quem haec omnia...*“ uzavírá se text kánonu; v první polovici její vyznáváme, že obětní dary nám od Boha skrze Krista připraveny a darovány jsou; v druhé se vyjadřuje, že skrze oběť Kristovu vzdává se Bohu trojjedinému nejvyšší čest a oslava. Výrazy „*haec omnia bona creas*“ vzta-hují se na chléb a víno, jakž byly před konsekrací a jichžto spůsoby až posud přítomny jsou; slova následující až do „*prae-stas nobis*“ již hledí ku podstatě obětných darů posvěcených, proměněných a nám za oběť a duchovní pokrm daných. — Ve starobylé liturgii žehnány byly při tomto místě *eulogie*, chleby svěcené, a první tři znamení kříže platila jim. Podobný smysl a význam má tento ritus i nyní, poněvadž chléb a víno, jichžto spůsoba i po konsekraci zůstává, zastupují všechny plodiny zemské **). Vedle nynější liturgie počíná se tuto svěcení olejů na zelený čtvrtek. —

*) Srovn. str. 32.

**) Viz str. 24.

Trojím znamením kříže při slovech „sanctificas, vivificas, benedictis“ označuje se již dokonané posvěcení, oživení a požehnání darův obětných a plnost svatosti, života a požehnání, ježto v oběti eucharistické bytně se obsahuje a na veškeru církev se vylévá.

Od této chvíle pak již nedělají se kříže rukou, ale hostií; za této modlitby třikráte při slovech, ježto znějí o Kristu, potom dvakráte, když v modlitbě se Bůh Otec a Duch svatý jmenuje. Při slovech o Kristu znějících dělají se kříže nad kalichem, poněvadž v něm krev Páně jest, poslední dva kříže mezi kalichem a prsy kněze; společně pak jest význam křížů těchto, jakož i text modlitby vyjadřuje, že nejvyšší čest a oslava, ježto vzdána Bohu skrze oběť na kříži, obnovuje se v oběti nekrvavé.

Při slovech „omnis honor et gloria“ drže hostii nad kalichem maličko pozdvihuje ho. Toto pozdvižení kalicha (*elevatio minor*) jest v liturgii mnohem starší, nežli pozdvihování při konsekraci a pokládá se za symbolické zobrazení slov při tom pronešených. — Slovy „per omnia saecula saeculorum“ přerušuje se posvátné ticho kánonu, jimi kánon vyznívá v nadšenou doxologii.

4. Přijímání.

Přijímáním dokonává se oběť. Obřad a modlitby od *Pater noster* jsou příprava, co následuje po přijímání, jsou díky za oběť a milosti odtud člověku vzešlé.

Pater noster náleží k mešní liturgii hned od časův apoštolských; následující po něm modlitba, zvaná *embolismus*, *insertio*, *intercalatio*, jest rozvod prosby sedmé. Zlo minulé jsou hříchy spáchané, zlem *přítomným* zvláště pokušení se miní, *budoucím* tresty časné a věčné. Při slovech „da propitius pacem“ žehná se kněz patenou ve způsobě kříže, aby také symbolicky vyjádřil žádost pokoje, jež nám Kristus přinesl skrze svůj kříž a skrze tajemství těla svého; *políbení pateny* jest výraz lásky a úcty k posvátné nádobě, na kteréž spočívá tělo Páně.

Lámání hostie připojuje se k embolismu skrze závěrek „Per eundem Dominum“ a jest jeden celek se smíšením obou způsobů v kalichu. Lámání chleba konsekrovaného či rozdělování jeho na tři díly hned od počátku shledává se v liturgii latinské; část jedna byla určena knězi, jiná smíšena

s krví v kalichu ke přijímání shromážděných, jiná pro nemocné. Avšak i pro důvody mystické dalo a děje se lámání. Hostie láme se, poněvadž i Kristus při poslední večeři lámal chléb a dával apoštolům, pro kterouž příčinu nazývala se eucharistická oběť lámání chleba *). Další důvod obřadu toho jest, aby se eucharistie názorně představila v liturgii za oběť; takto zajisté se zobrazuje význačně násilná a krvavá smrt Kristova na kříži, zranění a zedrání, jehož následek bylo odloučení duše od těla. Při lámání jeví se Kristus jako Beránek obětovaný za hříchy naše, jím se zobrazuje totéž, co skrze konsekraci pod obojí způsobou. Hostie láme se nad kalichem netoliko z uctivé opatrnosti, aby částčky jinam neodpadly, ale též aby se názorně vyznalo, že v kalichu obsažená krev vytekla z těla Páně, s tímto jedna oběť jest. — Lámání chleba vztahuje se též ku přijímání, označujíc hostii za pokrm obětní, v němž Kristus dává sebe svým věrným; lámání ve tři díly vykládá se o vyznání nejsv. Trojice, o pozemském životě Krista, jeho smrti a věčné oslavě, o církvi bojující, trpící a oslavené.

Smíšení jedné částky hostie s krví v kalichu vyjadřuje symbolicky, že na oltáři není tělo bez krve a krev bez těla, ale v obojí způsobě Kristus všecken, jakožto jedna oběť a jeden obětní pokrm. Obřad tento představuje názorně i slavné vzkříšení Páně, když tělo a krev jeho spojily se opět, podobně jako skrze konsekraci ve dvou způsobách a skrze lámání se zobrazovala krvavá oběť Kristova.

Kříže, ježto se dělají jednou částí hostie nad kalichem za slov „Pax Domini“ patrně ukazují, že Kristus jest původ pravého pokoje, a toho že lidstvu se dostává skrze kříž a prolitou na kříži krev Páně.

Krátká modlitba „Haec commixtio et consecratio“.... sotva může jiný smysl míti, nežli ten, že *spůsoby* chleba a vína, jsouce smíšeny, nabývají ještě posvátnějšího rázu, nežli každá sama o sobě, a že slouží za podmět pokrmu, kterýž jest záruka života věčného.

„*Agnus Dei*.... miserere nobis“ zpívali za starodávna chor a lid v tu dobu, co kněz hostii lámal, konsekrovaný chléb rozděloval. Dle nynější liturgie pronáší tuto prosbu kněz sám, dvakráte slovy „miserere nobis“, a po třetí „dona nobis pacem“, bije se v prsy na vyznání hříšnosti a skroušenosti.

*) Skut. ap. 2, 42; 20, 7. 11. I. Kor. 10, 16.

Jako „Agnus Dei“, tak i všechny ostatní modlitby až do přijímání neobracejí se k Bohu Otci, ale ku Spasiteli ve svátosti přítomnému. V oraci první prosí kněz pokorně skloněný a na svátost hledě za pokoj veškeré církvi, za pokoj srdce, pokoj vnitřní, jenž jest ovce pravé zbožnosti, za svornost a bratrskou jednotu s bližním, — pokoj zevnitřní. — *Polibkem pokoje* (osculum pacis, pax, salutatio) zobrazuje se tento pokoj zevnitřní, láska k bližnímu vedle rozkazu Kristova*); srdce láskou křesťanskou naplněné jest i schopno přijmouti knížete a dárce pokoje.

Následující dvě modlitby, jež říká kněz v pokoře skloněný a hledě na hostii, jsou nejbližší a zvláštní příprava kněze ku přijímání; v nich se i krásně vyjadřují účinkové hodného přijímání večeře Páně. — Pokleknuv prve bere hostii do rukou, pronášeje svaté toužení, sjednocenu býti s Pánem a vzývati jméno jeho, a potom třikráte slovy „Domine non sum“ a tepáním prsou vyznává v pokoře svoji nehodnost, ale i mocnost boží, která duši choré a slabé dáti může zdraví a svěžest.

Slova, která pronáší kněz, oba díly hostie v pravé ruce drže a jimi se žehnaje ve způsobě kříže, vyjadřují ve stručné krátkosti všechny hojné užitky svátostného přijímání. — Kněz obětující přijímá pod obojí způsobou, poněvadž takto se doplňuje a dokonává oběť. Rozjímaje velikou lásku a štědrost Boha, který se ke člověku snížil ve způsobě chleba, ptá se z vděčného srdce, kterak by se odplatiti mohl za tolik darův, a nalézá další dar Páně, kalich posvátný, aby jej na oslavu boží věnoval a pil, sám pak odtud nabyt ochrany proti nepřítelům duše své. Nežli kalich pije, sbírá patenou pečlivě drobečky z hostie po korporálu.

Po přijímání kněze následovalo ve staré církvi společné přijímání všech shromážděných kromě veřejných kajcníků; protož i modlitby následující po přijímání počet mnohý kladou.

Po přijetí nejsv. krve dává sobě kněz vína do kalicha (purificatio calicis) naliti, a říká „Quod ore sumpsimus“ prosí, aby skutečné přijímání bylo i duchovní, t. j. hodné a milostidárné, pozemské účastenství v oběti aby mělo účinky nepomíjivé, k životu věčnému vedouc. V modlitbě k *abluci* prstů, přes kteréž posluhovatel nalévá vína a vody, prosí za trvalou působnost u vnitřnostech duše a za plné očištění ode všeliké poskvrny hříchu.

*) Viz str. 84. sv. I.

Upraviv zase kalich, jakž byl na počátku mše, koná kněz *poděkování ve jménu svém i všeho lidu*, těch pak obzvláště, kteří se účastnili svaté oběti způsobem nejdokonalejším, skutečně a hodně přijavše svátost oltářní.

Chvály a modlitby díkův obsahují se v *Communio* a *Postcommunio*, ku kterýmž druží se času postního ještě „*Oratio super populum*“.

„*Communio*“ jest pozůstatek liturgických zpěvů, ježto přednášel chor za doby, co přijímání trvalo, a táhne se vždycky, podobně jako *Offertorium*, k významu doby a dne.

„*Postcommunio*“ jest modlitba prosebná podobně jako sekret a kollekt, s tím rozdílem, že v kollektě jenom myšlénka nebo předmět slavnosti denní se vyjadřuje, v sekretě obětování zřejmě se vytyká, *Postcommunio* pak veškerým obsahem svým obyčejně ku přijetí svátosti se táhne.

„*Oratio super populum*“ říká se o feriálních dnech času svatopostního; úvod k ní jest „*Oremus*“ a „*Humiliate capita vestra Deo*“. Pokládá se za věc jistou, že ve starší liturgii mše pokaždé se končila tímto způsobem, až teprve Řehoř Veliký změnil závěrek eucharistické oběti a starobylé benedikce jenom na dny postní ponechal, dojista proto, že povaha času toho zvláště uvádí člověku na mysl potřebu ochrany a pomoci nebeské, aby šťastně bojoval boj proti všemu, což jeho spáse na odpor se staví.

5. Závěr.

Závěr mše svaté se počíná vzájemným pozdravem, kterýž mnohokrát za mše se opakoval; kněz a lid přejí sobě na vzájem, aby Hospodin milostí a pomocí svou zůstával s nimi celý den, za všech příhod života vezdejšího.

Vedle rozdílné povahy mše následuje závěrečná formule „*Ite missa est*“, „*Benedicamus Domino*“ nebo „*Requiescant in pace*“. Ve formuli *Ite missa est* nalézá se slovo „*missa*“ ještě v původním svém významu, kterýž jest tolik, co *missio*, *dimissio*, propuštění lidu.

Ve dny, jichžto čelný ráz kajcnost a smutek jest, vyzývá kněz ku chválení Boha; za starší doby zajisté byl obyčej, že shromáždění ještě neopouštěli chrámu, ale za nějaký čas po-

trvali na modlitbách. Mše zádušní zakončují se prosbou za pokoj duším zemřelých *).

Až do 11. století byla jedna z těchto tří formulí poslední slova, která kněz pronášel; co vedle nynějšího ritu ještě následuje, bylo později přidáno a v nové vydání misálu za časů Pia V. pojato. Klada sepiaté ruce na oltář a hlavu k oltáři kloně, modlí se kněz „*Placeat tibi*“... Modlitba tato byla prve soukromá modlitba kněze, kterouž říkal cestou od oltáře; obsah její shrnuje prosby, ježto jsou čelný obsah liturgie mešní před konsekrací a po konsekraci. Velmi vhodně položena jest před závěrečnou benedikci; všecko požehnání zajisté se prýští z oběti, kněz obětující jest orgán, skrze kterýž dostává se požehnání věřícím. Dokonav modlitbu „*Placeat*“ líbá oltář, pozdvihuje oči a rukou, jež ihned zase spíná, a hlavy ke kříži nakloniv, říká „*Benedicat vos omnipotens Deus*“, a ku shromážděným obrácen žehná jim ve způsobu kříže dále říká „*Pater...*“

Polibkem oltáře zavírá se modlitba *Placeat*, jejíž prosby se takto symbolicky sesilují a potvrzují; prosí totiž za hojné propůjčení užitkův obětních, aby obnovené skrze oběť společenství s Kristem a jeho svatými upevněno a zdokonaleno bylo. Ze společenství s Kristem pak i váží moc a sílu, aby platně a působně žehnal ve jménu božím.

Závěrečné požehnání jest obraz požehnání toho, jež Kristus opouštěje svět na hoře Olivetské učenníkům dával a jehož udělí v čas druhého příchodu svého všem vyvoleným.

Konečný závěrek oběti mešní jest evangelické čtení**), nejčastěji do roka počátek evangelia dle sv. Jana. Čtení toto zákonem obecně platným nařízeno teprve v novém vydání misálu za Pia V.; prve byl jen obyčej leckde zavládlý, že od dávna vysoce vážený text říkali kněží po mši buďto při oltáři, nebo cestou od oltáře, nebo také když roucha liturgická svlékali.

Velmi krásně harmonuje tento výňatek evangelický s tajemnou obětí novozákonnou. Evangelista líčí božskou působnost Ježíše Krista, ukazuje, že všeliké požehnání skrze stvoření a vykoupení světa od něho pochází. Na oltáři zjevuje se oku víry jeho sláva božská ve způsobách cizích, jej zahalujících;

*) Když o slavné mši diakon zpívá tyto formule, říká celebrant po tichu *Benedicamus a Requiescant*, ne však *Ite missa est* (S. R. C. 7. září 1816.); při tomto jest obrácen k lidu, při oněch obou k oltáři.

**) Misál nelíbá se, čteno-li poslední evangelium z něho.

odtud vylévá světlo a život, pravdu a milost ve všechna srdce vnímavá. Avšak také na oltáři nepoznávají ho svět a temnosti; i tu mnozí nepřijímají ho, a protož i nejsou synové boží, ale zůstávají ve stínu a noci smrti.

Oddíl II. Eucharistie kromě oběti — svátost oltářní.

Jsouc oběť ustavičná a spolu i pokrm obětní zůstává eucharistie na oltáři, dokud neporušeny zůstávají spůsoby, a chová se ve svátosti oltářní jako *pokrm duši* a jako *předmět* nejvyšší úcty náboženské pro skutečnou přítomnost Krista, Syna božího. V obojí této své podstatné stránce jest velebná svátost prostředek nejvzácnější, aby se budila a sílila v lidu věřícím bohu-libá víra i nábožnost. Kristus přítomný skutečně a podstatně sám jest tu nejmocnější pohnutka k následování pokory, lásky a obětavosti, pohnutka ku spasitelné bázni před všelikým hříchem, útočiště v pokušení a zármutku, vzor života křesťanského, pramen vod živých, z něhož duše křesťanská váží posilu a občerstvení, aby život její stále se osvěžoval a zdokonaľoval až ku podobenství života nebeského.

Tento účel a význam velebné svátosti na očích majíc, napomíná vzbuzuje a přikazuje církev, aby duchovenstvo i věřící k této svátosti se chovali způsobem, při kterém by možná bylo jednotlivým duším, celým osadám a veškeré jednotě církevní prospívati v náboženském životě vedle úmyslu, s kterým božský Spasitel toto svaté tajemství ustanovil a v něm s církví svou zůstává až do skonání světa. Všechny pak povinnosti kněze a lidu k eucharistii a zároveň i důvod, pro kterýž náleží plniti je, krátce vyjadřuje ritual římský takto: „Platí sice o všech svátostech církve katolické, že nábožně a svatě s nimi zacházeti sluší; avšak nejvíce třeba jest toho ve spravování a požívání nejsv. svátosti oltářní, nad kterouž nic nemá světějšího a podivnějšího církev boží, poněvadž v ní se obsahuje vznešený a největší dar božský a sám zdroj i původ veškeré milosti a svatosti, Kristus Pán. A protož duchovní správce toho nejvíce dbej, aby nejen sám s velebnou svátostí touto zacházel, ji opatroval a spravoval s náležitou uctivostí a povinnou péčí, ale také lid jemu svěřený aby ji nábožně ctil, svatě a často přijímal, obzvláště na větší slavnosti roku“ *).

*) Rit. Rom. De ss. Euchar. Sacram.

Na základě závazného předpisu toho vykládá oddíl tento: *A.* o stálém chování, *B.* o přijímání velebné svátosti.

§ 78. Stálé chování eucharistie.

I. Svatostánek.

Jako se na oltáři eucharistie posvěcuje, tak ve svatostánku se ustavičně chová. A protož i svatostánek jest místo nejvzácnější netoliko ve chrámu, ale také na oltáři samém. Pro význam svůj jest i se stanoviště uměleckého a mystického svatostánek pravý střed oltáře, s ním veškerá úprava oltáře splývati má v jeden harmonický celek, na ozdobu jeho sluší předkem obracet i péči a náklad.

U vývinu obvyklé nyní formy oltářů se svatostánkem rozhodně působila změna, kteréž doznaly oltáře pro své pošinutí v čelo choru, na konec apsidy; svatostánek nastoupil na místo bývalého ciboria. Nad oltářem starokřesťanským svobodně stojícím uprostřed choru, vznášelo se na dvou neb čtyřech sloupcích pokroví, kteréž ve svém útvaru baldachinovým oltáři za ozdobu sloužilo, jej zakrývalo a chránilo. Mezi sloupci zajisté nalézaly se záclony, ježto se při některých částech oběti mešní spouštěly a vůbec kromě služeb božích spuštěné zůstávaly. Se stropu visela nad prostředkem nádoba, v kteréž chovala se velebná svátost, ciborium, pyxis, v podobě holubice nebo hvězdy. Nad baldachinem vznášel se kříž a zvláště o velikých slavnostech zažžehala se na jeho svrchní ploše četná světla. Když oltáře pošinuty až do průčelí choru a celá soustava oltáře jiné tvářnosti nabyla, nemohlo nad ním zůstatí pokroví. Za schránu pro velebnou svátost vzdělávány zvláštní stánky (tabernaculum) ve středu oltáře, ačkoli ne hned a všude, zobecněl způsob tento; uschovávalať se eucharistie, jako místy již od dávna, také ve výklencích v nejbližším okolí oltáře. Na místě výklenků těchto stavěly se, zejména ve chrámech gothických, obyčejně u stěny na straně evangelia velmi nákladné svatostánky (sacramentaria), spočívající na vkusném sloupě a provedené na způsob věže štíhlé. I kde svatostánky takové posud se zachovaly, neuzívá se jich více; vedle nynější praxe nalézá se svatostánek všude jenom na oltáři*), a sice na oltáři čelném, v kostelích

*) S. R. C. 21. srp. 1863.

kathedrálních na některém v lodi*) a kromě toho ještě i ve zvláštní kapli.

Povinná úcta k nejsvětější svátosti sama k tomu vede, že církevní zákonové nařizují, aby svatostánku se věnovala všechna pozornost a dbáno bylo slušné ozdoby jeho. Nemůže-li vzdělán býti z kovu vzácného, hodí se dřevo lépe, nežli kámen; dřevo zajisté nevlhne tolik a protože i se hostie snáze zachovávají ve svatostánku dřevěném, pro kterouž příčinu i svatostánky kamenné dřevem se uvnitř vykládají. Při stavbě svatostánku jest toho dbáti, aby dosti pevný a bezpečný byl, přiměřenou velikost měl (asi 44 *cm* hloubky) a na oltáři nestál příliš vysoko nebo daleko do zadu, že by k němu dosáhnouti snadno nebylo, ani zase ku předu tolik, že by pro kalich a patenu málo místa zbývalo. Za nejvíce přiměřenou vzdálenost od přední hrany oltáře počítá se 62 *cm*.

Za méně slušné pokládají se svatostánky otáčivé (*tabernacula tornatilia*) a dává se přednost těm, které jsou dvířky opatřeny. Lépe jest, stojí-li na vlastním podstavci, aby kánonová tabulka při otvírání nepřekážela.

Dvěře i přední strany ozdobují se řezbou, pozlacením, vůbec prací uměleckou; řezby nejvhodněji představují snopky nebo klasy pšeničné, hrozny, anděly klanějící se, poslední večeri; také křížkem ozdobují se dvěře svatostánků. Vnitřek potahuje se bílou látkou hedbávnou nebo se vyzlacuje**).

Leckde, zvláště v Itálii, nalézá se uvnitř za dvířky hedbávná opona, která se buďto shrnuje, jsouc na železné tyčince za kroužky zavěšena, nebo se na obě strany rozhrnuje, jsouc na dvě půle rozdělena***).

Věc velmi vhodná jest, pakli kromě svatostánku na oltáři nachází se, jako do zásoby, ještě jiný v sakristii, aby se tu na čas uschovalo ciborium, když potřebí jest odnésti je z oltářového svatostánku, jako zejména na zelený čtvrtek†) a veliký pátek, dějí-li se opravy v kostele nebo se v něm církevní porady dějí††).

*) S. C. Episc. 10. ún. 1579. a 29. listop. 1594.

**) *Tabernaculum regulariter debet esse ligneum, extra deauratum, intus vero aliquo panno serico decenter contextum.* S. C. Ep. 26. října 1575.

***) Barbier I. str. 183.

†) *Rubr. Miss. Rom. fer. V. in Coena Domini.*

††) Barbier I. 183.

Potřebě na zelený čtvrtek a veliký pátek vyhovuje obyčejně svatostánek na některém oltáři vedlejším *).

Rituál římský (de sacram. Eucharistiae) nařizuje, aby celý svatostánek se všech stran byl zahalen pokrovcem, *conopaeum*, z látky pěkné a barvou rozdílným dle času církevního. K několika dotazům o závaznosti předpisu toho pokaždé odpověděl sbor obřadový kladně (tak zejména 12. července 1855, 28. dubna 1866). V našich krajinách *conopaeum* vůbec není známo.

Svatostánek nový světí se prve nežli se v něj postaví velebná svátost. Benedikce tato náleží mezi ty biskupské, ku kterým se v našich vlastech uděluje delegace biskupským vikářům **).

Bedlivosti duchovního správce poroučí se, aby svatostánek zůstával uzamčen a kromě kněze nikomu nebyl přístup. Klíč ozdobený stužkou hedbávnou nebo zlatou se střapcem zlatým aneb aspoň hedbávným chovati náleží na místě zvláštním, aby leckomu do rukou přijíti nemohl ***).

Mimo nádoby s velebnou svátostí, — ciborium a monstranci, nebo na místě této raději *kustodie* (viz str. 113. sv. I.) — postavené na korporálu čistém, nic jiného nacházeti se tu nesmí, ani ostatky svatých anebo svaté oleje, ani prázdné ciborium nebo prázdná monstrance ****). Také není dovoleno ostatky neb obrazy svatých klásti pod svatostánek, aby mu za podstavec byly †).

Na temeno svatostánku (*super tabernaculum*) nesluší stavěti ani obrazův, ani svatých ostatkův, ani květin ††); jedině kříž může tu státi a považuje se za nejdůstojnější vrchol jeho †††). Stavěti přede dvěře svatostánku nádobu s květinami zapovídá se ††††).

*) *Instructio synodalis de cultu ss. Sacramenti*, přidaná k „*Acta et decreta*“ synod budějovické a pražské r. 1863.

**) Formulář „*Benedictio tabernaculi seu vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda*“ nalézá se v rituálu římském a v misálu po mších a modlitbách za zemřelé.

***) S. R. C. 22. září 1593; S. C. C. 14. listop. 1693. a 25. června 1689.

****) Rit. rom. de sacr. Euchar., S. Congr. Episc. 13. května 1693. S. R. C. 22. ún. 1593.

†) S. R. C. 3. dub. 1821.

††) S. R. C. 3. dub. 1821.

†††) Barbier I. str. 186. Viz této knihy str. 50.

††††) S. R. C. 22. led. 1701.

II. Konsekrace hostií k uschování.

1. Aby se velebná svátost na oltáři chovati mohla, konsekrují se dle potřeby zároveň s hostií mešní ještě jiné hostie, které se pak ukládají v posvátných nádobách do tabernakula.

Nové konsekrování hostií určených k uschování nazývá se v církevní řeči *renovatio ss. Sacramenti*. Obecně platné rozhodnutí sboru obřadového nařizuje, aby s obnovou odkládáno nebylo přes dvě neděle*). Aby hostie nebyly staré přes dvacet dní, nařizuje v 2. synodě Milánské sv. Karel Bor. a žádá obnovy každý týden.

K obnově třeba jest hostie uchystati v čas**), aby aspoň před počátkem offertoria se donesly na oltář; avšak lépe sluší, aby hned na počátku mše tu byly. Jest-li jich málo, klade je kněz, prve nežli k oltáři jde, na patenu kalicha spolu s hostií mešní; jest-li jich však větší množství, nese je v bílé rouše nebo ve zvláštním korporálu, v kalichu nebo ciboriu prve vyprázdněném a vyčištěném, anebo v jiné nádobě posvěcené na oltář, nežli mše svatá se počne; jsou-li v korporálu, klade je svrchu na kalich. Nalézají-li se v kalichu, pokrývá se tento pallou; pakli v ciboriu, pokrývá se toto víčkem, avšak bez obyčejného pláštika zůstává***).

Hostie v korporálu přinešené klade kněz před počátkem offertoria na korporál pod kalichem rozestřený, buďto před kalich anebo vedle ku straně evangelia neb i po obou stranách kalicha tak, aby na oltářovém kameni se nalézaly; jsou-li v kalichu nebo ciboriu, staví se nádoba za kalich mešní nebo vedle něho na korporál, ne však mimo kámen oltářový. — Jsou-li malé hostie (nebo i veliká do monstrance) položeny na pateně kalicha mešního, zůstávají tu až do offertoria.

Při obětování chleba obětuje a pozdvihuje kněz malé hostie spolu s hostií mešní, nalézají-li se na pateně; dokonav modlitbu „Suscipe“, pokládá mešní hostii jako obyčejně, ostatní pak trochu dále ku straně evangelia. — Jsou-li hostie v ka-

*) S. R. C. 5. dubna 1573. — Caerem. ep. l. I. c. 6. předpisuje obnovu každou neděli.

**) Aby po konsekraci nezbylo na korporále příliš mnoho drobtů, prospěšno jest rozhoditi hostie ku konsekrování chystané na čistý papír a odtud e po několika dávatí na korporál (do kalicha), v kterém se na oltář ponесou.

***) Rit. celebr. Miss. II. n. 3.

lichu, ciboriu neb jiné nádobě posvěcené, snímá s nich pokrývku prve nežli patenu do rukou bere, nepozdvihuje jich, ale jen intencí obětnou také k nim obrací. Kříže a veškeré jiné obřady konají se pouze jen hostií nebo nad hostií mešní a platí též hostiím ostatním.

Před konsekrací odkrývá kalich neb ciborium, nalézají-li se v něm malé hostie; formu konsekrace vztahuje ke všem hostiím, co jich před sebou má. Pouze mešní hostie pozdvihuje se; po vykonaném pozdvihování opět přikrývá se nádoba s hostiemi. Obmeškal anebo zapomněl-li kněz ku konsekraci odkryti nádobu s hostiemi, netřeba mu proto znepokojovati se.

Kdyby hostie byly až po obětování ale ještě před praefací na oltář přinešeny, lze ještě konsekrovati je, pakli vůbec třeba jest a do druhého dne čekati snadno není; kdyby pak přinešeny byly ještě později za kánonu, tu již jen pro velmi důležitou příčinu dovoleno jest, aby je kněz ku konsekrování přijal. Za takovou důležitou příčinu počítá se, když by několik lidí zůstalo jinak beze sv. přijímání; k vůli jednomu kommunikantovi nemohlo by se to státi, poněvadž tomuto lze dáti částčku hostie mešní. — Berou-li se až po obětování hostie ku konsekraci, třeba jest obětovati je tímto způsobem: Když byly hostie na oltář přinešeny, ukládá je kněz, jak obyčejně, vzbuzuje úmysl, konsekrovati je, a ruce maje sepiaté říká v myšlénkách aneb ústně modlitbu „Suscipe“; potom hned pokračuje ve mši dále.

Hostie konsekrované zůstávají na svém posavádním místě až do přijímání kněze. Jsou-li hostie na korporálu, kněz po přijetí hostie kleká a bere ciborium do ruky levé, drže je mezi ukazovatelem a posledními třemi prsty; palcem a ukazovatelem pravé ruky bere konsekrované hostie a vkládá do ciboria. Když všecky již do ciboria vložil, přikrývá toto víčkem a buďto hned nebo až po přijetí kalicha je do tabernakula ukládá; kdyby však nebylo tabernakula na oltáři tomto, zůstává ciborium zde až do konce mše a potom se do tabernakula přenáší. Může však, i když tabernakulum na témž oltáři jest, až po přijetí kalicha nové hostie tam postaviti; v tomto případě pak nedává se ještě hned pláštíček na ciborium, aby snad některé drobečky po malých hostiích pozůstalé na něm se nezachytily. Drobtý sbírají se patenou pečlivě všude na těch místech, kdež malé hostie byly. Ukládaje

ciborium kleká, když byl svatostánek otevřen, a potom zase, když ciborium již uložil prve nežli dvířka zavírá.

2. Ciborium třeba jest očistiti, nežli se nové hostie do něho vkládají. *Očišťování ciboria* (purificatio ciborii) děje se buďto v den před renovací, anebo až při té mši, při které se renovace koná. Nejvhodnější ovšem jest, konsekrovati hostie v ciboriu již prve očištěným; výše udaný způsob, ukládati nové hostie do ciboria, má též na zřeteli ciborium již dříve očištěné anebo když děje se renovace po velmi krátkém čase a ciborium tedy nedávno čištěno bylo. Jinak vyjímá se ciborium ze stánku až po přijetí nejsvětější krve.

Jest pak způsob očišťování ciboria tento: Po přijímání kalicha před purifikací staví se kalich stranou zůstávaje na korporálu přikrytý pallou. Potom vyjímá se z tabernakula ciborium a staví se na oltář opatrně, aby pláštěm nebyly některé hostie smeteny (pakli se téhož dne konsekrovaly). Nejprve vyjímá kněz hostie staré a podává je komunikantům, jsou-li kteří; jinak požívá jich sám*). Jest-li jich mnoho, ukládá je v nějaký kalich anebo také korporál, aby je ve svatostánku zatím uschoval, až by jich později (po přijetí nejsvětější krve před purifikací) požil anebo komunikantům podal. — Jsou-li v tu dobu komunikanti, může staré hostie klásti na patenu a s té podávati.

Odklidiv staré hostie z ciboria, přijímá pozůstalé drobty a potom smetá ukazovatelem do mešního kalicha, nad kterýmž také stírá s prstů, co by snad menších drobtů bylo na nich zůstalo. Nyní dává sobě naliti vína do ciboria, drže je v pravé ruce a říká: „Quod ore sumpsimus“; ukazovatelem pravé ruky potom omývá vniterné stěny ciboria, rovně pak i palec a ukazovatel pravé ruky, buďto naliti sobě dáváje nad ciboriem anebo v nádobce s vodou na oltáři postavené a otírá purifikatoriem; pak přelévá víno z ciboria do kalicha, ježž ihned zase přikrývá, a vysušuje ciborium podobně jako se při mši děje po abluci; pozoruje-li po přelití vína ještě některé drobty v ciboriu, dává ještě něco vína neb vody naliti a zase do kalicha přelévá. Vysušiv ciborium, kleká a potom nové hostie do ciboria vkládati počíná, pakli při této mši konsekrovány byly.

*) Hostie staré se nesměšují s novými, ani dovoleno jest, klásti je do ciboria nad nově konsekrované. S. R. C. Š. září 1672.

Vysušiv kalich, rozvinuje purifikatorium a skládá je tak, aby do vnitř obrácena byla strana, která prve byla na vrch; to děje se z opatrnosti, aby snad některé malé drobtý na korporálu utkvělé nespadiy. Purifikatoria, jehož se při očišťování ciboria užívalo, nesluší již bráti ke mši, dokud by nebylo vypráno.

Jestliže byly hostie konsekrovány v jiné nádobě, nežli v ciboriu, očišťuje ji kněz po uložení nových hostií do svatostánku podobně jako se očišťuje ciborium.

Jsou-li přítomni kommunikanti, podává jim kněz hostií nově konsekrovaných hned po svém přijímání.

Veliká hostie určená do monstrance může se hned na počátku mše dáti do této nádoby a takto konsekrovati; po přijímání ukládá se do svatostánku. Konsekruje-li se na korporálu položená, zasazuje ji kněz do monstrance po přijetí kalicha; hostii starou láme na dvě půle a hned jí požívá, potom ukazovatelem pravé ruky a lehkým uhozováním odklízí drobtý z lunuly, drže ji nad kalichem. Pak děje se abluce a purifikace kalicha mešního.

Naleznu-li kněz některé hostie mimo korporál na oltáři, aniž by věděl, zdali před konsekrací se tam dostaly anebo až po konsekraci, požívá jich po přijetí kalicha, poněvadž nemá jistoty, jsou-li konsekrovány. — Jest-li že byly hostie položeny mimo korporál aneb oltářový kámen, kdež i za doby konsekrace zůstaly, kněz pak o nich nevěděl a protož také k nim své intence neobrátil, nejsou konsekrovány.

Pakli se hostie konsekrované pokazily pro nedbanlivost anebo jinou příčinu, přendávají se z ciboria do nějaké zvláštní nádoby a tu nechávají se v tabernakulu až by úplně zetlely; potom dají se na oheň a popel z nich do sakraria se uvrhne. Také lze dáti je do sklenice vody a takto je v tabernakulu nechati, až se rozplynou; potom vlévá se voda do sakraria*); neníť tu již posvátné přítomnosti Páně.

III. Církevní předpisy o chování vel. svátosti.

Stále chovati vel. svátost *přikazuje se kostelům farním**).* Každý samostatný duchovní správce povinen jest míti pozor,

*) Srovn. Časopis kat. duch. 1864. str. 335. a 432.

**) S. C. Ep. 28. led. 1608; S. C. C. 22. břez. 1594.

aby ve chrámu farním byly vždy některé částechky konsekrované v zásobě, co by pro nemocné a ku přijímání věřících postačovalo*).

Vedle obyčejce dávného aneb povolení obecného chová se velebná svátost také ve chrámech *kathedrálních, kollegiálních a klášterských*, třeba i nebyly zároveň farní, v oratoriích řeholníků a v kaplích klášterů ženských, byl-li klášter od biskupa kanonicky zřízen a od papeže schválen. Pouhé kongregace ženské potřebují svolení papežského, aby v kaplích jejich velebná svátost mohla se chovati stále**).

Sbor vykladatelů sněmu tridentského (S. C. C.) dává biskupům k jejich žádosti pro 10 případů plnou moc, aby mohli povolití stálé chování vel. svátosti v kaplích veřejných a v kaplích (též conservatorium zvaných) řeholnic, výchově mládeže anebo péči o nemocné se věnujících***).

Milosrdné sestry sv. Karla Bor. mají papežské povolení, vedle něhož mohou ve svých kaplích vel. svátost chovati, žije-li pospolu aspoň šest sester a slouží-li se v kapli aspoň jednou za týden mše svatá.

O *chrámech filiálních* platí obecné pravidlo, že se může stále chovati velebná svátost, jest-li při nich kněz anebo slouží-li se tu častěji za týden mše a chrám není od chrámu farního aneb od mužského kláštera přílišně vzdálen, tak že by při nastalé povodni anebo vzniklém požáru dosti záhy mohl přijíti kněz a přenéstí vel. svátost na bezpečné místo; avšak i když tyto výminky všechny se vyplňují, nemůže se v chrámu filiálním stále chovati vel. svátost bez povolení biskupova†).

Kaple soukromé (oratoria privata) mohou jen zvláštním indultem apoštolským dosáhnouti práva, aby se tu stále chovala vel. svátost††).

Při zvláštních podnětech (na př. slavnosti patrona) mohou filiální kostely a veřejné kaple *na krátký čas* (některý den aneb i za celý oktáv) chovati vel. svátost, ačkoli ku chování stálému oprávněny nejsou; povolení k tomu dáti může vůbec biskup; v našich vlastech děje se tak po dávném obyčejí.

*) Rit. Rom. de ss. Euchar. sacram.

**) S. C. Ep. 30. pros 1626.

***) Linz. Quart. 1888 IV. str. 917.

†) Conc. Prag. Tit. IV. c. 4. str. 131.

††) S. Alphon. l. 6. n. 424.

2. Ve chrámu nebo kapli chová se vel. svátost pouze na jednom oltáři*), ve svatostánku stojícím uprostřed oltáře**). Slušno jest, aby oltář tento nad ostatní se vyznačoval úpravou lepší***). Obyčejně chová se vel. svátost na oltáři čelném (hlavním); ve chrámech katedrálních a leckdy také v kollegiátních na některém oltáři vedlejším****) a kromě toho i v některé kapli chrámové. (Srovn. str. 112.)

Nádoba s velebnou svátostí stojí ve svatostánku na čistém lněném korporálu nebo na lněné palle; o ciboriu jest nařizeno, aby pokryto bylo víkem kovovým a zahaleno závojem (pláštíkem) bílým. Podobně nařizuje obecný zákon církevní, aby před oltářem, kdež vel. svátost se chová, dnem i nocí hořelo světlo, kteréž i odtud věčným světlem se nazývá†).

O tomto světle nařizeno jest, aby na blízku oltáře bylo a nesloužilo za náhradu jiných světél potřebných k bohoslužebným výkonům, na př. k modlitbě chorové††).

Významem svým jest věčné světlo ustavičné vyznávání víry ve přítomnost Krista, symbol úcty, kterou vzdává srdce křesťanské Spasiteli za tento největší důkaz jeho lásky; jest i pobídka k uctění Spasitele ve svátosti přítomného zbožnými návštěvami věřících.

Světlo věčné uhasíná se každého roku na bílou sobotu a znova se rozsvěcuje ohněm toho dne svěceným†††).

§ 79. Přijímání eucharistie.

I. Význam a účinkové svatého přijímání.

Skutečné čili svátostné požívání eucharistie (communio, sumtio sacramentalis) jest nejplnější účastenství v oběti Kristově, děje-li se po náležitě přípravě a v tom duševním stavu, kterýž na přijetí svátosti nejsvětější náleží. Toto účastenství

*) S. C. Ep. 31. října 1620.

**) S. R. C. 21. srp. 1863.

***) S. R. C. 7. pros. 1630.

****) Caerem episc. I. c. 12. n. 8.

†) Rit. Rom. de ss. Euch. Sacr. S. R. C. 22. srp. 1699.

††) S. R. C. 22. srp. 1699. O svítivě viz str. 137. sv. I.

†††) Miss. Rom. Sab. sancto.

v oběti naobrazeno bylo již ve starém zákoně; při krvavých obětech pokojných zajisté strojili se z obětovaných zvířat *obětní hody* obětujícímu, domácím jeho a chudým, Bůh postavil takto část oběti jemu vzdávané a byl na znamení lásky a milosti své hostitelem věřících.

Svátostné přijímání jest *prostředek pravé úcty boží*, prostředek *lidského spasení* a *podpora církve*. Děje se zajisté z poslušnosti a úcty ke Kristu, kterýž velel, aby se na jeho památku stále činilo, což on sám činil spolu s apoštoly svými při večeři poslední; děje se na vyznání, že Kristus jest oběť za nás a pro nás a že výkupná smrt jeho jest příčina radosti a naděje naší *). Svátostné přijímání jest prostředek lidské spásy, dávajíc život duševní, jakož Kristus sám ujišťuje **); ono jest podpora církve, spojujíc oudy její s Kristem ***) a rozmáhajíc lásku v nich, aby s trpělivostí snášeli se vespolek, usilující zachovávat jednotu ducha ve svazku pokoje †).

Podrobněji lze za účinky svátostného přijímání vytknouti:
a) *Rozmáhá nadpřirozený život duše*, a sice tím způsobem, že rozmáhá posvěcující milost ††) a přináší hojnou milost účinnou, kteráž pomáhá žiti s Kristem a podle Krista, rozněcujíc lásku ke Spasiteli, který z lásky nezištně obětoval se za nás na kříži a stále se obětuje na oltáři. Kdo hodně přijímá, v tom jest Kristus duch jeho duše, život jeho života, aby zvolati mohl s Pavlem: „Živ jsem, avšak ne já, ale živ jest ve mně Kristus;“ on myslí, mluví, trpí a jedná ve mně a já v něm, zůstává činný a působný ke cti boží a mojí spáse.

b) Hodné přijímání svátosti oltářní *zachovává v duši nadpřirozený život*, neboť α) potlačuje žádosti těla, hasí oheň narušivosti, poněvadž nejsvětější tělo Ježíšovo jest lékařství proti porušenému tělu lidskému a žádostem jeho; β) chrání proti pokušení a vnukání ďábelskému, ohnivé šípy nešlechtníka uhašující†††); γ) posiluje k boji duchovnímu a pomáhá ku setrvání

*) 1. Kor. 11, 26.

**) Jan 6, 54.

***) Jan 6, 57.

†) Efes. 4. 2. 3.

††) Dle učení bohoslovců působí eucharistie posvěcující milost (gratia prima) *náhodně* (per accidens), když by na př. kněz člověku v pravdě kajicnému byl zapomněl dáti rozřešení anebo když by někdo se s dobrým svědomím (bona fide) pokládal za čistu hříchu těžkého.

†††) Efes. 6, 16.

až do konce, živíc pevnou důvěru v křesťanské duši, že přemůže ďábla i svět, jako Kristus je přemohl.

c) Hodné přijímání působí *lásku k bližnímu* a bratrskou s ním jednotu, jakož vyznávali dávní křesťané, k oběti eucharistické nosíce dary chudým a navzájem se líbajíce nežli přistupovali k účastenství v oběti skrze společné přijímání.

d) Svátost těla Kristova *očisťuje duše lidské*, shlazujíc vinu hříchů všedních, umenšujíc také trestů za hříchy již odpuštěné, dílem skrze zbožné city a skutky nadpřirozené, ježto v duši probouzí, a dílem bezprostředně, *ex opere operato*.

e) Účastenství ve svátosti těla Kristova jest i zvláštní záruka budoucí slávy v nebesích a radostného vzkříšení těla k životu věčnému.

Tyto účinky všecky, život vezdejší v milosti boží a život věčný, zaručuje sám Kristus slovy, kterými účastníkům těla svého a krve své přislubuje *život* přímo, a také nepřímou, řka, že nebudou míti života v sobě, nebudou-li jísti těla a píti krve Syna člověka.

Pro tyto účinky své jest vel. svátost všem, kdož ji hodně přijímají a důstojně ctí, skutečně za všecko; u Krista ve svátosti přítomného vyprošují sobě milosti pravého pokání, touto svátostí se uspůsobují ku přijetí každé svátosti živé, skrze ni velice posilují se, aby zachovali posvěcující milost, kteréž nabyli ve svátosti mrtvých, jakož i tu zvláštní milost, kterouž jedna každá svátost působí vedle vlastní podstaty své. Připravujíc duši ku svátostem živých a pomáhajíc nejlépe zachovati jejich milosti, rozlévá tato svátost nebeské požehnání na všeliký stav, věk a poměr života lidského, aby křesťanský život všude rozkvétal a ovoce nesl.

Avšak účinkové tyto více nežli účinkové ostatních svátostí závislí jsou na spolupůsobení lidském. Svátost oltářní zajiště ustanovena jest, aby budila úmysly božské v duši přijímajícího, tyto pak bez lidského spolupůsobení svobodnými a záslužnými činy býti nemohou; a protož vlažnost, nedbalost, dobrovolná roztržitosť překáží účinkům jejím a maří je. Odtud i se vysvětluje, proč účinkové svátosti té nejsou hojnější a patrněji se nejeví, ačkoli ovšem také nenáleží souditi o nich jen podle toho, co spatřiti lze.

II. Právo, povinnost a způsob posluhovati eucharistií.

1. Jenom kněz jest řádný rozdávatel eucharistie, diakon jest rozdávatel mimořádný, zmocnil-li jej k tomu farář v potřebě*).

Rozdávatel povinen jest zacházeti s eucharistií uctivě a býti při svatém úkonu tom čistého svědomí**).

Aby kněz rozdávati směl eucharistii v kostele cizím, třeba jest mu povolení farářova (správce kostelního); dáno-li knězi dovolení, sloužiti v cizím kostele mši, pokládá se vůbec, že mu i dovoleno jest posluhovati svátostí oltářní.

Řeholníci mohou věřícím podávati velebnou svátost ve svých kostelích a kaplích, nikoli ale ji veřejně nésti k nemocným bez povolení biskupa nebo faráře.

2. Farářové a vůbec kněží, kterým duchovní správa poručena jest, povinni jsou buďto sami anebo skrze jiné kněze posluhovati velebnou svátostí svým podřízeným, kolikráte tito právně žádají; k nemocným obzvlášť přísně povinnost tato váže. — Duchovním správcům náleží též pečovati, aby dítky ku přijímání eucharistie připraveny a vedeny byly, a sice v nebezpečení smrti dříve, nežli krom něho.

3. V podávání eucharistie šetřiti jest obyčejů a rozkazů církevních. — Vedle nynější praxe církevní jenom kněz obětující přijímá pod obojí způsobou, poněvadž toto náleží podstatně k dokonání oběti; věřícímu lidu, a také kněžstvu kromě mše, podává se jenom ve způsobě chleba, v této pak nikoliv hostie veliká ani malých nad jednu***).

V potřebě dovoleno jest lámati malé hostie, avšak nikoli na více částí nežli na dvě až tři; dovoleno jest také, pro jednoho a druhého komunikanta ulomiti z velké hostie mešní, když by mu jinak dlouho čekati bylo na přijímání. I velké hostie z mon-trance mohou se na části rozlámati a komunikantům podati, když by jiných částek nebylo; rovněž tak dovoleno konsekrovati ku přijímání věřících hostie velké, když

*) Conc. Trid. sess. XIII. c. 8. S. Alphons. mor. I. 6. n. 230.

**) Rit. Rom. de ss. eucharist. Sac. S. Alphons. I. c.

***) S. R. C. 12. ún. 1679. Důvody o dostatečnosti jedné způsobu nalézají se úsečně a plně vytčené ve spisu „Učení Petra Chelčického o eucharistii“ od Ant. Lenze.

by malých nijak obdržeti možná nebylo, a rozlámané na přiměřené části podávati. Nedostává-li se hostií na všechny komunikanty. není dovoleno bráti ještě před přijímáním kněze ty hostie, které v tu dobu se za mše konsekrují *).

Přijímání pod obojí způsobou trvalo v církvi až do století 12., ač přijímání pod jednou také se již od nejstarších časů naskytá; zejména podávalo se nemocným jen ve způsobě chleba anebo se jim ku zvláštní žádosti jejich donášela hostie v kalichu smočená.

Obyčej, přijímati pod jednou způsobou, poprvé nalézá se veřejně schválený na sněmu kostnickém r. 1414. Největší vliv na rozšíření obyčeje toho měla scholastika. důsledně učíc, že v každé způsobě přítomen jest Kristus všecken, a kromě toho bázeň uctívá, aby krev Páně všelijakými příhodami anebo neopatrností nebyla zlehčena. Nenáhly, ale celkem rozhodný přechod ku přijímání pod jednou způsobou padá do 13. století, počátky jeho však v některých zemích sahají až daleko zpět do století 12. **)

4. Jako církev tuto svátost jen ve chrámech a kaplích na oltářích chová, tak i jenom na těchto místech ji věřícím udělovati dovoluje; kaplím soukromým jest povolení biskupa zapotřebí, aby se tu někomu velebnou svátostí posluhovati mohlo.***) Jenom nemoc může býti příčina, aby kromě místa posvátného někdo přijímal.

Čas ku rozdávání této svátosti jest, kromě nemoci, určen podobně jako doba mše svaté. Jestli pak některý den tolik lidu přišlo ku přijímání svátosti pokání a oltářní, že jich nelze

*) S. R. C. 11. června 1878.

**) Leckde rozšířené domněn, že tak zvaní předchůdcové Husovi (Milič, Matěj z Janova) zastávali a dílem také v praxi prováděli přijímání pod obojí způsobou (jak tvrdí Karel *Bilejovský*, kněz kališnický ve své církevní kronice české r. 1532. vydané, bratr *Jafet* † 1614 v historii o původu Jednoty bratrské, Pavel *Stránský* ve spise „de republica Bojema“ od r. 1613) jest bludno. *Jakoubek ze Stříbra* a jeho vrstevníci, obnovující podávání z kalicha, nečinili tak z nějaké po Čechách prý rozšířené oposice starodávné proti proměně ve způsobu svátostného přijímání; o této zajisté již r. 1414. nebylo žádné paměti ani v myslích ani ve spisech tehdy známých. Toliko zbožné hloubání zvláště Matěje z Janova o spasitelných účincích sv. přijímání a plynoucí odtud potřebě častého požívání večere Páně vedlo Husity k uvažování, jak ta svátost byla za dávných časů přijímána, až pak vzešla u nich obnova starobylého přijímání pod obojí. (Kalousek, O historii kalicha v dobách předhusitských.)

***) Conc. Bened. XIV. „Magno“ ze dne 2. června 1751.

v čas dopolední všech odbyti, může se jim i ještě dávno po poledni podávati *).

Nedovoluje se udělovati velebné svátosti času nočního; ani noc hodů vánočního nevyjímá se z obecné záповědi této. Taktéž neposluhuje se touto svátostí na *zelený čtvrtek* od dokonání obřadů ranních, celý *velký pátek* a na *bílou sobotu* až do konce mše svaté, leč by na tento den někde dávný obyčej byl, již hned po přijímání kněze věřícím podávati **).

Svátostí oltářní posluhuje se v době zákonem církevním ustanovené buďto za mše svaté po přijímání kněze, nebo kromě mše.

Za mše svaté hned po přijímání kněze účastniti se stolu Páně přikazuje pontifikál ordinandům při svěcení na kněžství, opatům, abatyším a jeptiškám, když slavné benedikce docházejí, králům a královnám při korunování; podobně přikázáno jest, když kněží na zelený čtvrtek způsobem laiků velebnou svátost přijímají. — Ačkoli kromě těchto případností není zákona, vedle něhož by věřící povinni byli za mše svaté přijímati, nicméně srovnává se i s původní praxí křesťanskou i s celou povahou této svátosti, aby věřící raději za mše svaté nežli jindy ku stolu Páně přistupovali, nic-li tomu na překážku není; sama rubrika misálu po přijímání kalicha položená a modlitby potom následující dosti jasně ukazují, aby bez příčiny dobré se neudělovalo sv. přijímání kromě mše, možno-li jest udělovati ho ještě při mši. Sněm pražský žádá, aby se za mše svaté věřícím podávalo, pokud možno ***).

Dle rozhodnutí kongregace ritův od 27. června 1868 nic tomu nebrání, aby se posluhovalo velebnou svátostí také při mši de Requiem podobně, jako při každé jiné; a jest-li k tomu příčina důvodná (*rationabilis causa*), může kněz oděný paramenty černými podávati bezprostředně přede mší nebo hned po mši, nežli odchází od oltáře; jenom požehnání rukou nedává ani k V a R alleluja v čas velikonoční nepřipojuje, když rozdával večeri Páně v paramentech černých †).

5. Ritus, předepsaný v rituálu římském ††), tento jest:

*) S. Alphons. l. c. n. 252.

**) S. Alphons. ibid.

***) Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 6. str. 138.

†) S. R. C. 26. list. 1878.

††) Ordo administrandi s. Communionem.

Rozdává-li velebnou svátost *mimo mši*, omývá kněz nejprve v sakristii ruce, obléká rochetu a *štolu té barvy, která toho dne ke mši předepsána* jest. Jda k oltáři, pokrývá hlavu birretem a nese v ruce bursu s čistým korporálem; na oltáři se aspoň dvě svíce rozsvěcují. Na mříži nebo na klekadle pro komunikanty určeném náleží prostříti bílé roucho lněné.

Když byl kněz otevřel svatostánek, kleká a potom vyjímá ciborium, odkládá víko na korporál, jež byl prve na oltáři tak prostřel, jako na počátku mše svaté a kleká opět. Zatím odříkává ministrant „Confiteor“ *), a nedokonal-li ho již dříve, nežli kněz podruhé byl pokleknul, kleká tento ještě, nežli se k lidu obrací. Obrácen napolo ku straně epištoly, oči maje sklopené a ruce sepiaté, říká: „Misereatur *vestri* omnipotens Deus et dimissis peccatis vestris perducatur *vos* ad vitam aeternam. (R. Amen.) Indulgentiam, absolutionem, et remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis omnipotens et misericors Dominus“. (R. Amen); při slově absolutionem dělá kříž. Obě tyto modlitby zůstávají bez proměny, i když toliko jeden komunikant jest. — Potom kleká opět, když se k oltáři obrátil, běře ciborium do ruky levé; bude-li podávání dlouho trvati, klade kněz přes ukazovatel anebo palec levé ruky purifikatorium, aby osušovati mohl navlhle prsty; ovinovati střed nohy ciboria purifikatoriem nesluší. Pojav do pravé ruky jednu hostii a drže ji něco málo povýšenou nad okrajem ciboria, obrací se k lidu a stoje uprostřed oltáře a na hostii pohlížeje říká latině **): „Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi“ a třikráte: „Domine non sum dignus“ Slova ta ještě v jazyku obecném opakovati se mohou.

Podávati počíná vždy na straně epištoly; ministranti klečí zatím na posledním stupni oltáře tak, aby zády obráceni byli ku stěnám chrámovým. Počínaje říkati slova: „Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam aeternam. Amen“, dělá hostií nad ciboriem kříž; za posledních slov této kratičké modlitby klade hostii na jazyk přijimatele. Slova „Pax tecum“, kteráž mnozí kněží ještě přidávají, nenalézají se v rituálu římském. — Hostii každon běře za okraj, aby jí snadno na jazyk položil a prstů sobě nesmáčel. Uctivost, s kterou nebeský pokrm rozdává, slouží za příklad a povzbuzení přijí-

*) Není-li posluhovatele, sám kněz říká Confiteor.

**) S. R. C. 23. května 1835.

majícím; i kdyby některé snad neslušnosti se od kommunikantů dály, nenapomíná kněz jinak, nežli vážným pohledem.

Smočí-li se podávajícímu prstové, kterými sv. hostii béře, otírá je, prve však pohlíží, zdali některé drobty neutkvěly; neboť tyto by do ciboria setřel, nežli by prsty o purifikatorium otíral. Trvá-li podávání dlouho, jest dobře raději v nádobce na oltáři postavené omývati prsty, když toho potřebí; nádobku tuto může sobě dáti skrze ministranta přinést, nepodává-li od oltáře se stupně svrchního.

Kdyby se v čas podávání udělovalo požehnání vel. svátostí od oltáře toho, před kterým se podává anebo by pozdvihování o mši bylo, obrací se podavatel na tuto chvíli obličejem k oltáři, ale nekleká. Jest-li vystavena vel. svátost k veřejnému ctění, nekleká rozdávatel sv. přijímání, když od oltáře s ciboriem sestoupil, ani když se navrácuje k oltáři, ani když podává přechází.

Opatrnosti třeba jest podávajícímu, aby hostie neupadla, což nejsnáze bývá, když z nedopatření dvě hostie najednou béře. Upadla-li by hostie na zem, zdvihá ji kněz ihned uctivě a na to místo klade purifikatorium anebo pallu; po ukončeném podávání omyje toto místo a seškrábe, aby vše do sakraria uvrhl. Upadla-li by hostie na roucho před kommunikanty prostřené, náleží toto vyprati; upadla-li na oděv některého kommunikanta, neděje se omývání aneb jiné očišťování. Zapadla-li by hostie za šat osoby ženské tak, že by podavateli neslušelo ji odtud bráti, ustupuje ta osoba do sakristie a hostii do ruky béře; bylo-li už jí podáno, uložil by kněz hostii tuto později do tabernakula, jinak položila by ji sobě v ústa *).

Dokončiv podávání navrácí se k oltáři; ukládaje ciborium může říkati po tichu antifonu: O sacrum convivium, in quo Christus sumitur, atd. s nápovědí, dopovědí a modlitbou, jakž nalézá se v Rit. Rom.**) Nežli ciborium do svatostánku klade, omývá prsty v nádobce stále na oltáři vedle tabernakula se nalézající a čistou vodou naplněné; vedle nádobky této leží čisté purifikatorium. Potom nežli od oltáře sestupuje, dává rukou

*) S. Alphons. l. c. n. 250.

**) Modlitba de ss. Sacr. má tuto závěr delší („cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti“), nežli když ji kněz říká před požehnáním. (S. R. C. 11. června 1811.)

požehnání, říká: „Benedictio Dei omnipotentis, Patris et Filii † et Spiritus sancti descendat super vos et maneat semper.“ (Amen.)

Uděluje-li kněz svátosti oltářní *bezprostředně přede mší svatou* nebo po mši svaté, zůstává v celém ornátu mešním; uděluje-li za mše svaté po přijímání svém, nedává požehnání. Rozdávání za mše svaté počíná se po přijetí kalicha, ještě před purifikací; kalich pokrytý pallou staví se něco stranou, ale nikoli mimo korporál; při otvírání a zavírání tabernakula zůstávají palec a ukazovatel obou rukou spojeny. Když pak byl zase uložil ciborium do svatostánku, pokračuje ve mši dále ode slov: „Quod ore sumpsimus“ *).

III. Přijímatel velebné svátosti; schopnost a dispoice.

1. Aby člověk mohl velebnou svátost hodně přijímati, třeba jest mu schopnosti (capacitas) duchovní i tělesné.

Vedle nynější praxe církevní žádá se na přijímатели *tolik duchovní schopnosti, že by tento nebeský pokrm od pokrmu obecného rozeznával*, jeho s náležitou pobožností a uctivostí požívatí mohl. A protož *malým dětem**)*, které posud nenabýly rozumu a všem takovým, kteří od narození jsou zcela blbi (amentes) a užívání rozumu nikdy neměli, nesmí se posluhovati touto svátostí. Za neschopné pokládají se *hluchoněmí*, kterým nedostalo se vyučování takového, aby měli víru aktuální a věděti mohli, co tato svátost jest (rozeznávati „pokrm od pokrmu“ ***).

*) Ritus celebr. miss. X. n. 6.

**) Podávati vel. svátosti malým dětem bylo až do 12. století v obyčeji, ano v Const. apost. I. 8. c. 12. zřejmě se velí. — V Čechách rozmohl se obyčej ten velice ve století 15. mezi Husity a Kališníky a panoval i po smíření jejich s církví, pro kterouž příčinu jim také bylo vytýkáno se strany katolické, že kompaktát nezachovávají. (Lenz, Učení Petra Chelčického o eucharistii.)

***) Srovn. S. Alphons. I. 6. n. 303. — *Berardi* (Examen confessarii et parochi n. 766.) vyjadřuje se v ten rozum, že nesluší při hluchoněmých tuze přísnu býti, přistupují-li uctivě a že jim podati lze i kromě času velikonočního, žádají-li. Za důvody uvádí: Není jisto, že by hluchoněmí neměli víry aktuální, neboť mohou býti osvíceni světlem vnitřním; není jisto, že hříchem těžkým pozbyli posvěcující milosti; eucharistie bylo za starých dob i nemluvnatům podáváno, aby se v nich rozmáhala posv. milost; přistupuje-li němý uctivě, rozeznává již pokrm od pokrmu; ubozí tito zbaveni jsou tolika prostředků

Pomatení, šílení a třeštiví (amentes et phrenetici) mohou přijímati, mají-li jasná mezičasy (lucida intervalla). Kdo až v pozdějších letech, když byl již k užívání rozumu dospěl, buďto v nemoci anebo jinak se pomátl, v šílenství anebo třeštivost upadl, může i v tomto stavu přijímati, nalézá-li se v nebezpečnosti smrti, pakli za zdravého rozumu znal tuto svátost, kní uctivost měl a po křesťansku živ byl a pakli se co báti není, že by svátost byla zneuctěna.

Schopnost fysická v tom záleží, aby přijímatel hostii polknouti a v žaludku podržeti mohl *).

2. *Náležitá dispoice* ku přijímání velebné svátosti žádá :

a) Aby přijímatel byl v církevním obcování; a protož vyloučení jsou vyobcovaní a a interdikttem postížení.

b) Aby ve stavu milosti byl, a protož aby prve ze hříchů aspoň smrtelných se zpovídal a rozřešení dosáhnul ***); nelze-li pak mu zpovídati se, aby dokonalou lítost vzbudil a vůli měl, zpovídati se co nejdříve mu možná bude.

c) Aby veřejný jeho život byl mravný, anebo aby již zase dostatečně byl napravil pohoršení. Rituál římský předpisuje: „Zřejmě nehodným zabrániti náleží; takoví pak jsou : vyobcovaní, interdikttem postížení a zřejmě zlopověstní, jako : nevěstky, souložníci, lichváři, čarodějníci, hadači, rouhači a jiní hříšníci veřejní, leč by pokání a polepšení jejich známo bylo a oni prve napravili veřejné pohoršení.“ Zřejmost (notorietas) jest buďto *právní*, když byli zločinové před duchovní nebo světskou vrchností dokázáni, nálezem soudu nebo přiznáním vinného dotvrzení, buďto *skutečná* (faktická), když někdo veřejně zlé činil a pověst o zločinu jeho se již roznesla.

Takovýmto zřejmým zlosynům, jichž nehodnost mravně jistá jest, nesmí se velebnou svátostí posluhovati, třeba by toho žádali, dokud jich napravení nevešlo ve známost a neučinili zadost veřejnému pohoršení. Kdo veřejně, t. j. od jiných viděn jsa zpověď vykonal, pokládá se za kajicného ***).

milosti, — proč i tohoto je zbavovati? Jest praxe dosti obecná. že i mezi rokem připouštějí se hluchoněmí ke stolu Páně, ač nenabyli vyučování soustavného; odmítnutí netoliko jim ale i rodinám jejich bolestno jest.

*) Jak by se zachovati bylo knězi při nemocných, u kterých tato fysická schopnost buďto schází anebo pochybna jest, o tom šireji řeč bude v knize VI.

**) S. Alphons. l. 6. n. 255, sqq.

***) Srovn. str. 145. sv. I.

d) *Příprava a vůbec takový stav duše, jakž přirozeně sluší na nejsvětější svátost, zejména vzbuzování víry, naděje, lásky, lítosti a svaté touhy.*

e) *Příprava těla záleží v lačnosti (jejunium naturale) žaludka*), čistotě a slušnosti oděvu a všeho zevnějšíku. Kněží odívají se rochetou a štolou téže barvy, kterou má rozdavatel**), když na způsob laiků přijímají***); vojáci a jiní ozbrojení odkládají zbroj. Dle staré praxe církevní náleží, aby kněží přijímali na stupních oltáře, laikové u mříže, kterou se presbyterium od lodi odděluje.*

*Zákon o lačnosti nezavazuje: a) v těžké nemoci; b) když by nebylo lze opomenouti sv. přijímání, leč jenom že by se pohoršení dalo anebo čest ujmu trpěla, n. př. když by někdo, již mezi komunikanty kleče, teprve vzpomněl, že není lačen, a nemohl by nepozorován odejít; c) pochybuje-li, zdali něco jedl anebo zdali to bylo po 12. hodině; d) když by svátost nemohla zachráněna býti před zneuctěním, leč by jí požil nelačný****).*

Dispense od zákona lačnosti možno jest dosáhnouti laikům, podobně jako kněžím†).

Přijmouti vel. sv. jinak, nežli se pokrmu obyčejně požívá, n. př. otvorem na prsou, do něhož vede se zvláštní trubice, není dovoleno††).

IV. Povinnost přijímati svátost oltářní.

Ve významu svátostného přijímání a v jeho vzácných účincích pro nadpřirozený život zakládá se povinnost křesťana, užívati prostředku, kterýmž i Boha ctíti i spásu svoji opatřiti nejlépe může.

Aby věřící vel. svátost přijímali, rozkazuje sám Kristus†††). Tento božský zákon jest určitěji pronešen zákonem církevním vedle něhož každý křesťan povinen jest přijímati aspoň jednou

*) S. Alphons. l. c. n. 277. sqq.

**) S. R. C. 4. července 1879.

*) Diakoni berou ku přijímání štolu tak, jako ke mši. S. R. C. 4. července 1879.

****) S. Alphons. l. c. n. 284. sqq..

†) Viz str. 14.

††) S. C. Off. 28. led. 1883.

†††) Luk. 22. 19 Jan 6. 54.

do roka v čas velikonoční a kromě toho v nebezpečnosti smrti.

1. Podle původního řádu bohoslužebného přijímali s knězem všickni na službách božích přítomní; staré zákony církevní nařizují, aby klatbou byli pokutováni, kdož nikdy ku přijímání nechodí. Starobylou disciplinu svou hleděla církev uchovati bez proměny, jakož vysvítá ze zákonodárství prvých čtyř století*). Avšak přece zmírnila později svůj zákon tolik, aby každý věřící aspoň třikráte do roka stolu Páně se účastnil, a sice o slavnosti vánoční, velikonoční a svatodušní. Když pak toho zákona nebylo lze přivésti k obecné platnosti, nařídila církev na 4. sněmu lateránském (roku 1215. za papeže Innocence III.), aby každý věřící aspoň jednou za rok, a to v čas velikonoční, velebnou svátost přijímal.

Důvody, pro které církev ustanovila dobu velikonoční ku přijímání, jsou mnohé a vážné. a) Čas tento zajisté nejživěji na paměť uvádí poslední večeři velikonoční, když Kristus učenníkům svým tělo své a krev svou dal a jim rozkázal, aby totéž činili na jeho památku. b) Požívání velebné svátosti jest památka smrti Kristovy, nerozlučná od smrti té; a proto i sluší, aby věřící aspoň v tu dobu, kdy jim církev představuje poslední doby života Spasitelova, neomeškali účastniti se hodů pozůstalých po krvavé oběti Kristově. c) V čas velikonoční sluší křesťanu, aby se Spasitelem svým zmařil na sobě hřích, povstal z hrobu a obnovil se v duši své; hoďné přijetí svátosti oltářní jest nejlepší prostředek, aby tuto úlohu vykonati, ku Spasiteli svému se přidružití mohl.

Zákon o přijímání velikonočním zavazuje všechny, kdož užívání rozumu dosáhli, zdravé i nemocné, třeba by krátký čas před velikonoční dobou byli tuto svátost přijali. — Velikonoční čas, v kterém vel. svátost přijmouti náleží, trvá podle ustanovení papeže Eugena IV.***) od neděle květné až do neděle bílé. Avšak dle potřeby aneb obyčeje rozšiřuje se doba ta v rozdílných diecésích rozdílně; v Čechách trvá doba ku platnému vyplnění zákona o velikonočním přijímání od pope-

*) V *církvi řecké* přestalo již v polovici čtvrtého století přijímání každodenní, ano bylo i nemožno, poněvadž za bouří arianských byli biskupové vypuzeni, chrámy katolické zavřeny anebo Arianům vydány, a tedy ani možno nebylo mše sloužiti. V *církvi západní* pominul obyčej každodenního přijímání v polovici 5. století.

**) Bulla „Fide digna“ od r. 1440.

lečné středy až do svátku nejsv. Trojice, tento den ještě počítají *).

Zákonu církevnímu činí sice křesťan zadost, v kterém by koli chrámu vel. svátost přijímal; avšak nepřestává církev pro našeti snažné přání, aby každý raději v domácím farním, nežli v cizím chrámě velikonoční povinnost vykonal **). Katolíkově není dovoleno přijmouti vel. svátost od kněze řeckého (slovan-ského) ve způsobě chleba nekvašeného, aby naplnil povinnost velikonoční; nemůže-li přijmouti od kněze latinského, není zákonem velikonočním vázán. V nebezpečení smrti může přijmouti od kněze řeckého s církví katolickou sjednoceného (unity) ***).

Kdo v čas velikonoční nemůže pro důležitou příčinu se účastniti stolu Páně, povinen jest účastniti se před počátkem toho času, když by předvídal potomní překážku, anebo až po uplynutí jeho, jak mile může. — Komu by zpovědník odložil rozřešení na dobu, která již nepadá v čas velikonoční, ten by ještě učinil dosti, když by potom přijímal.

Duchovní správce povinen jest pečovati, aby všickni osadníci jeho v čas velikonoční podle zákona církevního se zachovali. K tomu cíli náleží jemu: a) když čas velikonoční nastává, církevní zákon veřejně ohlásiti a všecko vysvětliti, co k naplnění jeho patří †); b) na konec doby velikonoční napomenouti vůbec a šetrně, aby všickni, kdož posud pro jakou koli příčinu nevyhověli rozkazu církve svaté, co nejdříve a pokud pravý čas neuplyne, tak učiniti sobě pospíšili; c) churavým lidem, kteří do chrámu přijíti nemohou, ustanoviti a ohlásiti den, v kterýž bude v jednotlivých obcích zpovídati a vel. svátostí podělovati všechny churavce.

Aby pak osadníci nejenom literě zákona dosti učinili, ale také *hodně svátostí přijali*, k tomu pomáhá i pracuje duchovní pastýř: a) bedlivě-li v postním čase osadu svou připravuje na kázání, skrze vyučování po stavech ††) a jinými pobožnými výkony, kteréž věřícím schvaluje anebo také, pokud možno, sám s nimi koná. b) Nábožnost u přijímání svátostí velice podporuje se, pakli se zachovává pěkný pořádek a svatý úkon s ně-

*) Conc. Prov. Prag. Tit. IV cp. 6. str. 137.

**) Viz str. 535. sv. I.

***) Benedikt XIV. v konstit. „*Etii pastoralis*“ 26. května 1742.

†) Rit. Rom. de commun. paschali.

††) Viz str. 530. sv. I.

jakou zevnější slavností se spojuje; na kterých osadách možno jest provést, aby osadníci po stavech ku přijímání svátostí přicházeli, tu také možno bude společné přijímání nějak oslaviti, aspoň zpěvem při mši svaté anebo i vhodnou promluvou, když lidé jednoho stavu a pohlaví společně ku stolu Páně jdou.

c) Duchovní správce vzbuzuj osadníky, aby den velikonočního přijímání svého nějakou zvláštní pobožností aneb jiným dobrým skutkem oslaviti a posvětit se snažili. Leckde možná bude osadníkům doporučiti nějaký větší skutek milosrdný anebo zjednání některých kostelu farnímu pilně potřebných věcí za společný skutek nábožnosti a kajicnosti, ku kterému by jeden každý podle možnosti a libosti přispíval, a kterým by všickni svoji velikonoční pobožnost oslavili. Pokud poměry místa dovolují, dbá duchovní správce zachovati starobylou praxi, vedle kteréž osadníci povinni jsou prokázati se, že dosti učinili zákonu o velikonočním sv. přijímání. S jedné strany jest faráři na ruku „*Seznam duší*“ (Status animarum)*), s druhé pak zpovědní cedulky, kteréž osadníci, vykonavše zpověď, od faráře aneb od jiného zpovědníka i mimo osadu přijímají a po čase velikonočním faráři odevzdávají, aby se tento přesvědčil, zdali všickni osadníci jeho šetří zákona tohoto. V Čechách, kdež bouře husitské, nekázeň utrakvistická a násilí protestantské již před věky otrásly kázní katolickou, nesnadno bylo duchovním správcům přísně dohlížeti na plnění zákona lateránského a protož nebylo ve vlasti naší, jako v jiných zemích katolických, ani za minulých dob novějších na každé osadě možno, aby farář nabyl prostředkem zpovědních cedulí jistoty, že každý z osadníků jeho plnil svoji katolickou povinnost. Nyní pak ovšem jen nedokonale zachovati lze starou praxi tam, kdež byla; nově ji zaváděti bylo by dojista i na venkovských osadách velmi těžko, v městech, jmenovitě větších a velikých, úplně nemožno. Hájení a utvrzování víry spolu s veškerou praxí kněžské horlivosti samo jediné může způsobiti, aby křesťané konali svědomitě, k čemu jich farář prostředky zevnějšími nemůže přidržovati**).

Církevní zákonové ustanovují *přestupníkům zákona o ve-*

*) Viz str. 310. sv. I.

**) Zpovědní cedule potvrzují jenom vykonání zpovědi, aby také těm dány býti mohly, kteří nedosáhli rozřešení.

likonočným přijímání za pokutu: a) Zabránění chrámu, a tedy vyloučení z účastenství u veřejných službách božích a svátostech; b) odepření pohřbu církevního. — Avšak tyto pokuty mohou jen od řádného soudce (judex ordinarius, biskup) na někoho vloženy býti; farář sám nikoli nemá toho práva.

2. *V nebezpečenství smrti* každý křesťan jest povinen přijmouti vel. svátost za pokrm na cestu do věčnosti (viaticum *).

3. I kromě času velikonočního a nebezpečenství smrti může někdo býti povinen častěji za rok přijímati, když by mu svátostné posily třeba bylo ku přemožení těžkého pokušení. Povinnost tato se zakládá ve spořádané sebelásce, kteráž velí užívati prostředků vhodných, aby se uvaroval hříchu.

Členové řeholí povinni jsou (leč by měli vážný důvod, pro kterýž by někdy opomenuli) tolikrát přijímati, kolikráte předpisují pravidla jejich; avšak jednotliví členové mohou přijímati častěji, dovoluje-li zpovědník; představený (představená) nijak není oprávněn brániti tomu **).

V. Časté přijímání.

1. Časté přijímání velebné svátosti jest velmi žádoucí a spasitelná věc; na které osadě zdomácnělo, tam veškerý život křesťanský utěšeně prospívati bude, ano i veliké cnosti se objeví. A protož každý horlivý, úřadu svého dbalý duchovní správce o to se vynasnažuje, aby nevalný byl počet těch osadníků, kteří jenom jednou do roka stolu Páně se účastní a ve stádcí svém aby měl mnohé, kteří několikráte za rok, a mnohé, kteří každý měsíc a pokud možná i každý týden anebo ještě častěji požívají nebeského pokrmu. Práce, kterou ve zpovědi duším takovým věnuje, bude mu hojně odplacena utěšeným zdarem celé pastorace. Neboť netoliko že duchovní prospěch často přijímajících bude dobrému pastýři za zdroj útěchy a vlastního vzdělání jeho, ale věrné plnění zvláštních povinností stavu i krásný příklad cnosti, jakž obyčejně shledává se na lidech často přijímajících velebnou svátost, bude mocná podpora všeho působení pastýřského a spůsobí dobré i tam, kam ani nedosahuje hlas a oko pastýře. Nejpůsobnější prostředek,

*) S. Alphons. l. c. n. 291.

**) S. C. Episc. et Regul. 4. srpna 1888.

aby se na osadě rozmáhalo časté přijímání, jsou bratrstva dobře spravovaná.

Jako přijímání velebné svátosti vůbec, tak obzvláště přijímání časté jest užitečno a v pravdě žádoucí, jenom děje-li se *hodně* a se skutečným prospěchem přijímajícího; kde není hodnosti dostatečné a kde časté přijímání nepůsobí skutečného prospěchu v dobrém, tu i přestává býti užitečným prostředkem života křesťanského a tu také již není, proč by se mělo dít. Zda někdo *hodně* přijímá velebnou svátost a zda mu praxe častého přijímání skutečně prospívá, o tom nesluší souditi leč jen zpovědníkovi, kterýž i právo a povinnost má jednotlivé osoby k častému přijímání vzbuzovati nebo z něho zrazovati a je zapovídati.

2. Časté přijímání ve dvojím smyslu se bere; v prvním rozumí se přijímání za měsíc, v druhém pak několikrát nebo aspoň jednou za týden.

Přijímání velebné svátosti každý měsíc a za čas málo kratší nebo delší nelze nikomu brániti, kdo hříchů svých dostatečně lituje, upřímně pečliv jest jich se varovati, s rozvahou nebo lehkomyšlně hříchů nepáše, ani se v nebezpečenství jich dobrovolně vydává. Ano i ten ještě za hodného může pokládán býti, kdo z křehkosti ve hřích těžký upadá (na př. lidé prchliví a samoprznitelé), ale skutečně ho lituje a proti němu bojuje; lidem takovým zajisté jest velebná svátost, ač-li ji nábožně přijímají, jediné lékařství, kterým se posilují proti křehkosti a proti následkům hříšné navyklosti. — Dětem, nemajícím věku 15 let, nepovoluje se snadno častěji nežli jednou za měsíc přijímati.

Stran častého přijímání *v užším smyslu* (jednou za týden, několikrát za týden) jest duchovnímu správci říditi se pravidly zkušenými, podle kterých rozsuzuje, zdali k takovému raditi nebo je dovoliti může čili nic*).

a) Pro časté přijímání nesmí se *nikomu dáti příčina ke stížnostem spravedlivým ani k pohoršení*. A protož nelze ho dovoliti těm, kteří by za touto příčinou povinnosti stavu a povolání svého v něčem obmeškávali a vedle povinnosti své jiným ve všech věcech právi býti nemohli. Podobně nelze častého přijímání těm povolit, kteří jsou teprve začátečníci v du-

*) S. Alphons. mor. lib. 6. n. 254. Praxis Conf. n. 148—155. Sv. Frant. Sal. Flautoa, kap. 20. a 21.

chovným životě a svojí upřímné i pevné vůle ještě neosvědčili; začátečníci zajisté snadno se ukvapují a snadno zase ochabují, to pak jest vždycky nebezpečno, počíná-li člověk upouštěti od věcí za nějaký čas konaných, poněvadž velmi snadno upouští také od věcí nevyhnutelně potřebných. — Lidem, kteří vedli za nějaký čas život hříšný, nesluší častého přijímání dovolovati, dokud by upřímné polepšení jejich podobně v obecnou známost nevešlo, jako známa byla prve hříšnost jejich. Jsou-li mezi často přijímajícími osoby takové, kteréž na osadě nechvalné pověsti požívají pro svoji pomluvačnost, opovážlivé posuzování, pro nesnášlivost v domácnosti, pro svoji zahálčivost a podobné chyby, nelze, aby pobožnost jejich za pravou byla uznána, a protož i časté přijímání jejich bylo by na pohoršení. Duchovní správce dbá tedy vhodným způsobem, aby o domácím a soukromém životě osob často přijímati chtějících dostatečné vědomosti nabyl.

b) Často přijímající budiž *prázden všeliké přichylnosti dobrovolné ke hříchu* a skutkem dokazuj, že upřímně pilen jest křesťanské spravedlnosti a baží po dokonalosti. A protož kdo častěji upadá ve hříchy těžké a málo pečliv jest o své polepšení nebo kdo jest *oddán* hříchům všedním, ačkoli se varuje smrtelných, ten nijak není hoden, aby často přijímal. Ze hříchů všedních padají na váhu zvláště ty, jimiž se posiluje ta zlá náklonnost, která jest základ a kořen jejich, na př. zlý návyk v pomlouvání a utrhání, ukryté zášti, lhaní s rozvahou, vše- tečnost očí a sluchu, lenivost, veliká choulostivost a nevrlost, kdykoli zvyklé pohodlí každodenního života něčím porušeno bylo; zase pak nejsou překážka častého přijímání ty všední hříchy, kteréž jenom *z křehlosti* pocházejí, kterých člověk upřímně lituje a se uchrániti pečlivě dbá. Vůbec platí za bezpečné pravidlo, že tím hodnější jest přijímání častého, čím jest kdo více prázden dobrovolné přichylnosti ke hříchům všedním; v jakých by koli zvláštních pokušeních byl člověk takový a s jakou by koli zakořenělou nepravostí měl bojovati, jest mu časté přijímání nejen dovoliti, ale i raditi a veleti, poněvadž v upřímném boji jeho proti pokušení a hříchu poskytuje nejplatnější pomoci velebná svátost.

c) Za dobré znamení skutečné hodnosti uznává se dále, jest-li člověk *velice a upřímně žádostiv častého přijímání v tom čistém úmyslu*, aby ve svátosti dosahoval prostředku všech cností a posily proti pokušení a hříchu. A protož náleží zpovědníku

pátrati, zdali skutečně úmyslem tím jest veden, kdo často přijímá; neboť i to nezřídka se nalézá, že žádost častého přijímání jest pouze ješitné snažení, vynikati v tomto skutku nad jiné lidi, nebo že jenom v návyku se zakládá.

d) Zpovědník bedlivě pozoruj, *skutečně-li užitek přináší časté přijímání*. Užitečnost a prospěšnost nejprve v tom se ukazuje, že člověku *přibývá touhy* po velebné svátosti a *neubývá uctivosti*. Další známky skutečného prospívání ve cnostech jsou: opravdový boj proti náklonnostem a návykům zlým; upřímná žádost milovati Boha, rostoucí vytrvalost v modlitbě, živější a častější pamatování na Boha všudy přítomného, na pravdy a zákony sv. náboženství, slovem: patrně rostoucí snaha a přičinlivost, aby vedl život v pravdě nábožný, ustraněný a tichý.

Nejvíce pozor dáti náleží, založena-li jest a rozmáhá-li se v člověku často přijímajícím *pokora*, sebezápor a trpělivost; tyto cnosti zajisté jsou prubířský kámen, na němžto se pobožnost pravá rozeznati může od liché a líčené.

e) Uctivost k velebné svátosti a prospěch ve pravé nábožnosti ukazuje se nejvíce v tom, jak pilen a horliv jest člověk, aby se pokaždé ku sv. přijímání připravil a po něm zase na modlitbách děkovacích vytrval. Že uctivost i nábožnost jejich prospívá, pokládá se o těch osobách, kteréž sobě všecku práci berou, aby pobožnost srdce rozmáhaly vzbuzující lítost, víru a lásku, dobré úmysly, svaté žádosti, pokoru. — napřed i potom. — Nalézá-li zpovědník osoby, které se nikdy nespokojují svou pobožností a přípravou, vždy za nedostatečnou ji pokládajíce a pro zdánlivou svoji vlažnost i se zdráhajíce vytrvati v častém přijímání, — zpytuje dobře, jdou-li jim od srdce tyto stížnosti. A nemá-li příčiny, aby o tom pochyboval, považuje lidi takové za velmi pokorné a nábožné, kterým jen povzbuzení třeba jest a krátkého poučení o podstatě pravé pobožnosti a uctivosti.

3. *O zpovědi*, jakožto přípravě, platí za obecné pravidlo, že pokaždé zpovídají se ti, kteří jednou za týden ku stolu Páně chodí. Kdo častěji přijímají, ti se aspoň jednou za týden zpovídají, neukazuje-li se zvláštní potřeba zpovědi. Potřeby této nebývá u lidí útlého svědomí; ano těmto i velice prospívá, aby všední svoje hříchy smazati usilovali vzbuzováním lítosti, pokory, modlitbou, almužnou, užíváním předmětů svěcených atd., když kromě dne zpovědi každý týden konané přijímají.

Osobám, kteréž jednou za týden stolu Páně se účastní, může pro svátek v témdni připadající dovoleno býti, aby beze zpovědi přistoupily, pakli zpovědníku o nich známo, že hříchu nějakému oddány nejsou; příprava jejich záležitostí v takových pobožnostech, kterými podle učení katolického všední hříchové se shlazují.

4. Stran častého přijímání náleží duchovnímu správci varovati se dvou výstředností o kterých těžko jest pověděti, která by více na škodu byla. Jedna v tom by záležela, kdyby všecku svoji pilnost a skoro všecken čas věnoval těm osadníkům, kteří často přijímají svátosti, ostatní ale zanedbával. A ještě více protivilo by se úkolu a povolání kněžskému, když by duchovní správce časté přijímání svátostí lehko vážil, osoby ve spasitelném konání tomto bedlivě a jeho žádostivě snižoval, pobožnost a upřímnou jejich vůli bez platných důvodů podezřival anebo snad až veřejně za zbytečné maření času a plané modlilství vyhlašoval. Smýšlení a mluvení takové bylo by jen důkaz, že nerozumí veškeré úloze svojí a že sám pravé pobožnosti nemaje, neschopen a váhav jest voditi horlivé duše na cestě spravedlnosti křesťanské až k dokonalosti. Nelze ovšem popírati, že časté přijímání svátostí nebývá bez některých zlořádův a bez některého zneužití; ale pro některá zneužití nesluší zavrhovati dobrého užívání. Nad to pak i pravda jest, že zlořádu a zneužívání toho není tolik ve skutečnosti, co jest ho v pomluvách lidí nepobožných a srdcem náboženství křesťanskému odcizených. Mnohdy pak povstávají některé nenáležitosti jen proto, že lidem pobožnosti milovným schází horlivý a duchovního života znalý kněz, který by je s dostatek poučoval a dobré vůli jejich cestu bezpečnou vyměřoval. Ctihodný Ludvík z Granady praví o zlořádech při častém přijímání svátosti pokání a oltářní se naskýtajících: Jest kromě těchto ještě jiných zlořádů na světě tolik, že nikomu třeba není, aby jen proti těmto brojil; ano třeba jest toho tím méně, čím jistěji poznává soudný pozorovatel, že mnohem více hřeší se na světě, poněvadž obmeškává se velebná svátost, nežli se chybuje častým této svátosti přijímáním.

VI. Péče o hodné přijímání mládeže.

Všeliká snaha duchovního správce, aby osadníky své vychovával k častému a vždy hodnému přijímání velebné svátosti,

má nejpevnější základ a nejlepší naději prospěchu trvalého, zvláště-li se k dítkám obrací, způsobiti hledíc, aby tyto láskou a uctivostí ku Spasiteli ve svátosti přítomnému naplněny byly, s pravou radostí posvátnou a hodně ku stolu Páně choditi se naučily.

1. U vážné věci této nejvíce, ano všechno záleží na tom, s jakou znalostí katolické nauky o velebné svátosti, s jakou čistotou duše a s jakou pobožností srdce *ponejprv se blížiti budou k posvátnému stolu Pána*, kterýž nevinné dítky zvláště vyhlásil za vlastníky království nebeského*).

O čase, kdy dítky poprvé přijímati mohou, rozhoduje ne pouze věk, nýbrž také, a to zvláště, duchovní pokročilost jejich a schopnost, aby nejen rozuměly o této svátosti, ale také podle srdce připravit se mohly; přes 12. rok nesluší však odkládati, ani pod 8. zacházeti.

Aby duchovní správce, pokud na něm záleží, předůležité povinnosti své u dítek ponejprv ke stolu Páně jdoucích zadost učinil, k tomu nepostačuje vyučování samo, ale třeba jest nevyhnutelně vzbuzovati a pěstovati ty nábožné city a veškeré smýšlení, v kterých pravá dispoice přijímajícího záleží.

Vzdálená příprava jest veškeré vyučování mládeže o pravdách křesťanského náboženství vůbec a dostatečné poučení o svátosti pokání, kterouž dítky aspoň dvakráte přijímají, nežli se počne bližší a vlastní příprava; tato jen tehdy bude příprava skutečná, pakli dítky nejen zvědí a porozumějí, co tato svátost jest a kterak se k ní blížiti, ale také se naučí skutečně to smýšleti a v nábožném srdci chovati, co duši schopnu činí, aby s láskou se přiblížila ku tajemství lásky a z něho vážila, co láska neskončená v něm uložila pro duše milující. Horlivých a svého úřadu hodných pastýřů praxe jest, že ve formě nábožných a srdečně pronášených úvah i rozjímání vzbuzují v srdcích útlé mládeže tu pevnou víru, radostnou naději a vroucí lásku, lítost nad hříchy, touhu po Spasiteli, odhodlanost k neúhonnému a svatému životu, kteráž jest podstata veškeré pobožnosti a veškeré dispoice náležité. Vzbuzování takové druží se po každé k těm částem nauky, kteráž byla dítkám vyložena, ono jest jako důsledek nauky theoretické, a děje-li se pečlivě, přechází pomálu v srdce a smýšlení mládeže, podobně jako slova i výklad katechismu v paměti se zakořeňují. Nejvíce vhodné místo

*) Srovn. Conc. Frag. tit. IV. c. C. str. 135.

ku vzdělávání a připravování srdcí jest chrám, poněvadž tuto jsou dítky odloučeny od ostatních a roztržitostiméně přístupny; a protož i všeobecného následování zasluhuje praxe, vedle kteréž duchovní správce v posledním čase přípravy jenom ve chrámě se zaměstnává s protokommunikanty anebo aspoň je tam vodi na krátkou dobu, když ve škole vyložil, co byl na jednu hodinu přípravy sobě ustanovil. Zde zvláště k srdci jejich mluví a to smýšlení pěstuje, v kterém pravá dispozice záleží; zde také zakončuje každé pokračování u přípravě modlitbou, spoléhaje a dítky spoléhati uče mnohem více na milost boží, kteráž je hodny učini, nežli na všeliké vynasnažení lidské, ačkoli toto nevyhnutelno jest a té práci namáhavé se podobá, kterou podniká člověk, aby dobýval vezdejšího chleba, která však nic méně na zmar přichází, pakli Bůh požehnání svého nedává.

Velmi důležitá věc u přípravě této jest, aby dítky napomínány a vzbuzovány byly k bedlivému napravování chyb a poklesků, kterých se obyčejně dopouštějí; všecky nechať proniknuty jsou přesvědčením, že lásku, kterou ku Spasiteli mají, osvědčovati jest ostříháním všeho zákona jeho a že nesluší, aby i jenom jedné chybě oddány byly anebo i jenom jedné s rozhadou a lehkomylně se dopouštěly v tu dobu, kdy Spasitel již jako na cestě jest, aby zavítal do duší jejich. Podobně napomínati a vzbuzovati náleží, aby zvláště nyní se utvrzovaly ve všech cnostech, a jmenovitě o pobožnost, pokoru, pilnost a čistotu srdce dbaly. Kde duchovenstvo vystačiti může, bude velmi prospěšno, vykonají-li dítky za čas přípravy jednou i dvakráte zpověď, bezprostředně pak před přijímáním zpověď z celého života; v té míře, v kteréž poznávají, jak by čisty a svaty býti měly, chtějíce přijmouti Nejsvětějšího a Nejčistějšího, budou také bedlivy u vyznávání a napravování poklesků svých.

Náležito jest, aby kromě duchovního správce a dítek také rodičové, ano celá osada věděli o nastávajícím dni prvního přijímání a súčastnili se v něm činně. A protož vykládá duchovní správce osadníkům na kázání, jak důležité jest první přijímání pro každou rodinu, ano i pro celou osadu; prosí zvláště rodičův, aby spolu působili ku přípravě dítek modlitbou, poučováním a napomínáním, almužnou a jinými skutky dobrými; připomíná všem, aby opatrní byli v řečech i skutech a nejen nepokoršili žádného z malíčkových těchto, ale příkladem svým ukazovali, že velebná svátost v nich působí cnosti křesťanské.

V předvečer prvního přijímání konají dívky zpověď, kteráž i jest příprava jejich dokonání. Láska i horlivost pastýřská ničeho neopomíjí, co by k tomu pomáhalo, aby dítkám veliký tento den v paměti utkvěl a uctivost k velebné svátosti v srdcích jejich rozmnožena byla. Na mnoze ukládá se dítkám, aby na den prvního přijímání, nežli z domu odcházejí, rodičů svých za požehnání prosily; do chrámu berou se v pěkném pořádku a za hlaholu zvonů buďto ze školy nebo z jiného místa vhodného, kdež se byly shromáždily, všechny co možná slušně oděny jsouce a kvítí na ruku nesouce*). Aby rozžaté svíce v ruce nesly, toho ne všude žádati lze, dílem pro chudobu dílem i pro nebezpečnost, není-li dosti prostory ve chrámě. — Krátká a srdečná promluva činí se k dítkám buďto ještě přede mší svatou anebo až po přijímání kněze; podobně zase po mši svaté. V promluvách těchto i dospělým a zvláště rodičům dává se napomenutí, aby také děkovali za milost, kteréž se dítkám dostalo, a prosili za ně, aby v ní setrvaly; s prospěchem také bude připomenouti jim den prvního přijímání jejich a vybidnouti je, aby zkoumali, jak věrní zůstali této milosti. — Obnovu slibů křestních konají dívky společně po přípravném oslovení kněžském anebo při druhé promluvě po mši.

Odpoledne shromažďují se dívky opět ve chrámě na odpolední pobožnost, kterouž předchází nebo následuje krátké a srdečné poučení, v kterém duchovní správce dítkám opět na srdce klade, jaké milosti došly a kterak jim dbáti jest, aby ji zachovaly. Zvláště k tomu je napomíná, aby od té doby častěji svátosti přijímaly, velebnou svátost ve chrámě navštěvovaly a pobožnost duchovního přijímání na každé mši svaté konati navykly. — Věc velmi chvalitebnou činí ti duchovní správce, kteří protokommunikantům malý dárek (obraz) na památku rozdávají; viditelná tato upomínka uvede mnohému i po letech na paměť nábožné úmysly a city, s kterými se poprvé blížil ke stolu Páně. Na mnoze také jest obyčej, že tyto dívky se dávají zapsati do nějakého bratrstva nábožného, aby takto přídržovány byly k častějšímu přijímání svátostí**).

*) Padá-li první sv. přijímání v čas postní, dovoleno jest oltáře ozdobiti květinami. S. R. C. 11. května 1878.

**) Stanovy bratrstva věčného uctění vel. svátosti v diecési budějovické žádají, aby se dívky v den prvního přijímání za členy bratrstva zapisovati daly. Věstn. ordin., 1859 str. 83, č. 3.

2. V práci počaté s dítkami po prvé ke stolu Páně přístupujícími náleží pokračovati také později, dokud dítky školu navštěvují, a působiti ve mládež dospívající, aby první svou uctivost k velebné svátosti zachovala a častěji ku sv. přijímání choditi neodvykla.

Školní mládež přijímá tři- nebo čtyřikráte do roka svátost pokání a oltární. Po každé vynosnažuj se duchovní pastýř věrně, aby dítky tuto pobožnost vykonaly co nejlépe, a protož i po každé je připravuj, používaje této a každé jiné příležitosti vhodné, aby dítky v uctivosti ku sv. tajemství těla Kristova prospívaly a také víc a více vědomy sobě byly, jak třeba člověku častěji ke Kristu ve svátosti bytujícímu se utíkati a při tomto častějším, za dob navštěvování školy konaném přijímání po celý budoucí život setrvati. Nahlédnou pak dítky užitečnost a potřebnost, vykládá-li se jim netoliko na přípravě, ale i kromě toho častěji ve vyučování o dobrotivosti Spasitele, o jeho žádosti, aby s námi byl, o velikých a mnohých milostech nám propůjčovaných, kdykoli hodně přijímáme, o nebezpečnostech světa a velikých překážkách, ježto se nám protivují v našem snažení o cnost křesťanskou a t. p. Větší dítky ve škole a dospělejší mládež ve zpovědnici a na vyučování svatopostním budtež častěji povzbuzovány, aby netoliko v určité doby ke stolu Páně chodily, ale také kromě toho s důvěrou k Pánu a Spasiteli svému pospíchaly, kdykoli znamenají, že zvláštní pokušení nebo nebezpečství hrozí nevinnosti jejich, anebo shledávají na sobě, že vlašnost v nich se rozmáhá, pobožnosti jim ubývá, nechť ke službám božím povstává; neboť toto jsou znamení jistá, že nepřítel v srdci jejich stan svůj rozbíjeti počíná a že slábnoucí duši třeba jest posily, aby neklesla. Příkladové ze života svatých objasní pravdu, že nelze bez zázračného pokrmu nebeského zachovati nadpřirozené síly ku přemáhání zlého, k zachování cnosti a blahého ovoce jejího, kteréž jest pokoj srdce od Pána přislíbený jakožto dar nade všechny statky světa.

Tyto snahy věrného pastýře neminou se cílem žádoucím, pakli ve všem jednání svém s dítkami, a zvláště ve zpovědnici, jest na ně laskav, otcovsky a mateřsky s nimi zachází a každé vhodné příležitosti také v obecném životě používá, aby k útlé i dospělejší mládeži slovo přívětivé promluvil a vůbec láskou je k sobě poutati hleděl. Za půl věku lidského může změnití tvářnost celé osady ten duchovní správce, který

umí mládež voditi a láskou naplniti ku Kristu v nejsv. svátosti; neobrací-li však oka svého k tomuto prameni duchovního života, bude vynasnažení jeho vždy jen malý prospěch míti, jak by koli horlivé a jinak i dobré bylo.

VII. Život křesťanský ustavičné obcování s Kristem eucharistickým.

Kristus dal sebe církvi své a zůstává s ní až do skonání světa, aby věřící „již ne sami sobě živi byli, ale tomu, který za ně umřel a z mrtvých vstal“. (2. Kor. 5, 15.) Nejmocnější prostředek, aby se dosáhlo úmyslu Spasitelova jest přítomnost jeho ve svátosti oltářní; aby pak úmysl tento se uskutečnil při jednotlivých křesťanech, nade všechno pomáhá časté a hodné přijímání, kterým vcházíme ve spojení s Kristem. Avšak málo by prospívalo i samo spojení toto, kdyby hned zase bylo přerušeno; ten křesťan nikoli nedosahuje vlastních účinků velebné svátosti, na kterém nenaplnují se slova Kristova: „Kdož jí mé tělo a pije mou krev, ve mně přebývá a já v něm“. (Jan 6, 57.) Křesťan spojuje se s Kristem skrze svátostné přijímání, aby *zůstal* živým údem těla Kristova, ustavičně se rozmáhaje v poznání, lásce a následování Pána svého a takový život veda, že by nebyl nehoden přijímati každodenně. Toto jest trvalé spojení, ustavičné obcování s Kristem a v té míře, v kteréž rozmáhá se mezi věřícími, oslavuje se pravé tělo Kristovo a dokonává se spasení mystického těla jeho.

Trvalé spojení toto, kteréž vlastně záleží ve smýšlení a jednání podle Krista, tuží se dle toho, jakž umí křesťan a chce zachovati ten stav duše, v kterém hodně přistupuje ku přijímání svátosti. Výkony, kterými se tento stav duše zachovává, jsou zvláště *přijímání duchovní a soukromé navštěvování svátosti*.

Duchovní přijímání jest vroucí touha po spojení s Kristem ve svátosti; ono jest výborná dispozice k vlastnímu přijímání a vzácný prostředek, jímžto se udržuje spojení založené skutečným přijímáním. Po skutečném přijímání, stalo-li se hodně, neposiluje a nepěstuje se život duchovní žádnou pobožností tolik, jako častým přijímáním duchovním; toto zajisté rozmnožuje milost, podněcuje horlivost v dobrém, dává posilu proti pokušení, pozdvihuje srdce k Bohu, zvyšuje lásku k Ježíši Kristu.

Duchovní správce poučuje o výborné pobožnosti této a vzbuzuje věřící, aby ji konali často, ne pouze při mši svaté, ale kdykoli v chrámě jsou aneb mimo chrám jdou a také v domácnosti své, zvláště nemohou-li v neděli a ve svátek chrámu navštívit, anebo když se oznamuje pozdvihování zvonkem s věže, jakož na mnohých osadách jest obyčej. — Podstatné stránky v pobožnosti duchovního přijímání jsou: a) vzbuditi lítost nad hříchy; b) osvědčiti víru ve skutečnou přítomnost Kristovu, klaněti se a připomínati sobě, že Kristus žádá obdařiti duši dobrými dary lásky své; c) toužiti po skutečném přijetí svátosti, a poněvadž toho nyní dosíci nelze, prositi Pána, aby nás i takto milostí svou obdařiti ráčil; d) v plné důvěře, že prosba vyslyšena jest, děkovati a za to vroucně prositi, aby Kristus při nás zůstatí ráčil. — Dobře říci lze, že pobožností touto se zúrodňuje skutečné přijímání svátosti; neboť nedostatek opravdové a vroucné touhy jest nejvíce původ obyčejných nedostatků a skrovných účinků svátostného přijímání.

Soukromá návštěva velebné svátosti jest prodlévání v chrámu, aby se klaněl člověk přítomnému ve svatostánku Spasiteli, zvláště kromě mše svaté a mimo čas veřejných služeb božích anebo jiných úkonů posvátných, ku kterým povinnost víže. Nějaká aspoň náhrada skutečné návštěvy jest, pakli křesťan mimo chrám se bera na vel. svátost nábožně vzpomíná, jí se v duchu klaní a prosby své ke Kristu zasílá. Veliká užitečnost pobožnosti této sama sebou patrna jest; skrze ni posiluje se veškeren náboženský život, poněvadž pobožnost k nejsv. svátosti jest osvědčování a posilování podstatných základů a stránek života křesťanského. Kristus přítomný ve svátosti jménem všeho lidu křesťanského vzdává Bohu Otci bez přestání poctu nejvyšší, nábožný pak návštěvovatel svojí soukromou pobožností se přidružuje ku Kristu, spolu s ním se klaněje v duchu a v pravdě; Kristus ve svátosti své rozbil stánek milosrdenství svého a svých milostí a protož i každá duše věřící povzbuzena jest k důvěrné naději slovy sv. Pavla „Přistupmež tedy s doufáním k trůnu milosti, abychom došli milosrdenství a našli milost ku příhodné pomoci.“ *) Návštěva tato jest i nějaké dostiučinění za mnohá uražení a zlehčení, s kterými se Kristus v této svátosti setkává, ona jest velice dojemný výjev katolické víry, jedna z nejútlejších květin právě

*) Žid. 4, 16.

křesťanské nábožnosti, pokory a něžné lásky; ona má mezi pobožnostmi soukromými cenu nejvyšší, podobně jako veřejné a slavné uctění vel. svátosti zaujímá přední místo mezi všemi pobožnostmi církevními. Protož i shledáváme, že nejčistější duše křesťanské všech věků pobožnost tuto rády a horlivě konaly, vážíce v tichém ústraní tomto sílu a nadšenost, útěchu a odpočinutí. — Církev sama vzbuzuje k těmto návštěvám chovajíc vel. svátost na místech nesčíslných a nařizujíc, aby chrámy zůstávaly otevřeny, vzbuzujíc k pobožnosti této a za povinnost ukládajíc pastýřům, aby k ní vzbuzovali, schvalujíc a zavádějíc nábožné spolky, brátrstva i řehole; kterým ustavičné ctění vel. svátosti za cíl položeno jest.

Duchovní správce nejmocněji vzbuzuje ku vzácné pobožnosti této, sám-li ji koná. Životopisy všech výborných kněží dosvědčují, že těžko jest představití sobě láskyplného, vytrvalého a obětavého pastýře bez časté návštěvy vel. svátosti. Obíraje sobě k andělskému zaměstnání tomuto čas příhodný (obyčejně odpoledne), dokonává na posvátné samotě svou ranní oběť, posvěcuje tu svých modliteb, hledá i nabývá světla a síly ku pracem úřadu svého, zejména v případech neobyčejně obtížných. Mužové, kteří sobě v rozličných dobách historie církevní dobyli nesmrtelných zásluh o reformu kněžstva, vesměs uznávali tyto návštěvy za mocný prostředek, aby církvi svaté vzbuzeni byli pastýřové podle srdce Kristova, kněží plní pokory a obětavosti Kristovy *).

*) Dieulin, Le bon curé I. chap. 3.

Hlava II.

Obcování s Bohem skrze modlitbu.

§ 80. Význam modlitby vůbec; modlitba církevní a soukromá.

1. Modlitba jest *oběť ducha* stvořeného, daň, kterouž Bohu, Stvořiteli, Pánu a Vykupiteli svému dlužni jsme a jejíž odvádění jest podmínka spásy lidské. Modlitba provází veškeru činnost církevní, jest jako dech katolické církve, a podobně sluší na pravého křesťana, aby modlitba byla jako dýchání duše jeho.

Všeliká modlitba jest obcování s Bohem, jsouc uctění Boha i prostředek milosti; a jako všecken katolický kultus jest bezprostřední úcta boží (*cultus latría*) anebo prostředecná skrze uctění svatých (*cultus hyperduliae a duliae*): tak i modlitba buďto přímo se k Bohu nese anebo nepřímou skrze svaté. Jest pak modlitba uctění Boha, protože modlitbou vyznávají se velebnost a vlastnosti boží; jest i prostředek působný k dosahování milosti boží, poněvadž ji Bůh sám za prostředek takový zřejmě vyhlásil a nařídil, pojav ji ve způsob, kterýmž provozuje mocnost a dobrotivost svou ve prozřetelném spravování a řízení světa.

2. *Formuláře modliteb* a nábožných zpěvů jsou církevní neb liturgické a soukromé čili obecné.

Všeliká modlitba *liturgická* jest církevními zákony upravena, kněz pak povinen konati ji dle zákonů těch, aniž mu dovoleno, aby po své vůli a chuti něco na ní měnil, k ní přidával aneb od ní ujímal.

Modlitbu *soukromou* neb obecnou konají buďto jednotlivci aneb i mnozí společně a mají v ní prostředek, aby soukromě Boha vzývali anebo liturgické bohoslužby živě a zbožně se účastnili, modlitbou a zpěvem ji provázejíce. Soukromé čili obecné modlitby nedějí se vlastně jménem církve (nejsou liturgické), a protož také k nim nehledí zákonové církevní s tou pečlivostí a přísností, jako k modlitbám liturgickým.

3. Jakkoli všemi modlitbami ctí se Bůh trojjediný a lidem se milosti boží dobývá, nicméně konají se mnohé se zvláštním úmyslem určitým, směřují zvláště k uctění některých tajemství křesťanské víry, jak představují se duchu křesťanskému v církevním roce, anebo k uctění některých posvátných událostí, osob anebo předmětův a míst, aneb ku dosažení jistých milostí. Takto povstaly posvátné výkony a pobožnosti, ježto dílem jsou církevními zákony upraveny a protož i výkony a *pobožnosti* církevní slovou, anebo se při nich volnému výlevu náboženského smýšlení svoboda pouští, a to jsou *pobožnosti soukromé*, obecné čili lidové. Církevní pobožnosti řídí a spolu s lidem koná z povinnosti úřadu svého kněz; k pobožnostem soukromým není takto zavázán, ale vždy přece povinen doporučovati je lidu věřícímu a bdíti, aby při nich dobrý řád byl zachován a nic takového se nevloudilo, co pravé víře a ctným mravům škodno jest a nebezpečno, nebo dáti může podnět, abys důvodem podezřívána nebo tupena byla pobožnost křesťanská.

Mezi modlitbami a pobožnostmi katolickými, ježto se konají kromě pobožností mešních a pobožností za udělováním a přijímáním svátostí, zaujímají místo nejpřednější: 1. Církevní nebo kanonická modlitba, 2. procesí a pouti, 3. pobožnosti eucharistické a na uctění muk i smrti Páně, 4. pobožnosti k Panně Marii a svatým, 5. ctění svatých ostatkův a obrazů.

K modlitbám církevním se druží svátostiny (*sacramentalia*), ježto jsou působná církevní modlitba žehnací spojená s určitými obřady.

§ 81. Církevní hodinky.

1. Církevní hodinky (breviář) jsou modlitba církve. Jakožto modlitba samostatná i ustavičná jsou církevní hodinky důležitá část veškerého díla církevního. Neboť pokračující ve vykoupení Kristově, dlužna jest modliti se, jakož i Kristus se modlil; jsouc obraz církve oslavené, povinna jest k ní se podobati neustálým oslavováním Boha; jsouc prostřednice mezi Bohem a lidmi, nemůže ustávat, aby dnem i nocí vyprošovala milosrdenství člověčenstvu; máje bojovati boj proti knížeti světa až do přemožení jeho, nesmí odkládati zbroje modlitby; žijíc u víře, že Pán její přebývá dnem i nocí ve svátosti oltářní, provází a oslavuje ustavičnou oběť Kristovu také obětní modlitbou bez ustání *).

Ustavičná modlitba církevních hodinek sahá ve svých počátcích až do starého zákona, ano nějaká k ní podobnost nalézá se i v pohanském kultu všech věkův a národů; kdekoli jest oběť, tu jest i modlitba, kterouž se oběť připravuje a provází neustále. Jenom ty sekty křesťanské, kteréž zavrhlly oběť, zavrhlly také stálou modlitbu bohoslužebnou.

Náboženský obyčej církve starozákonné, vykonávati jisté modlitby v určité doby dne, nikoli nepřestal v církvi nového zákona; v evangeliích a v knize skutkův apoštolských zajisté jmenují se některé hodiny k modlitbám ustanovené. Zejména za nepochybnou věc pokládati lze, že chvály a nešpory byly ustanoveny od apoštolů mezi r. 50.—70. na místě starozákonné oběti ranní a večerní, a že zachován v podstatě i ritus oněch obětí **). Nejstarší dějiny církve dosvědčují, že shromažďovali se věřící v jisté hodiny ku společným modlitbám a ku vzdávání chvály Bohu. Nebylo-li v čas pronásledování možno veřejně konati společnou církevní modlitbu, konala se v rodinách. Na konec 4. století počalo přestávati obecné účastenství lidu při veřejných modlitbách církevních; duchovenstvo každého chrámu však přicházelo v určité hodiny konat modliteb církevních. Kdo z kněží nemohl do chrámu přijíti, byl povinen nařízené modlitby soukromí konati.

Pobožnosti, ježto se v určité hodiny konaly, byly od nejstarších dob *žalmy, zpěvy, čtení a modlitby*, nejprve vždy podle

*) Amberger, Pastoraltheologie II. § 61. atd.

**) Časopis „Der Katholik“ r. 1888, seš. dubnový.

ustanovení biskupova. Brzy však ustálil se v jednotlivých církvích obyčej, dle něhož jisté žalmy, čtení a modlitby na určité dny a hodiny přicházely. Aby jednota v církevní modlitbě zavládla, ustanovil papež Damasus pořad jednotlivých hodiněk a rozšířil jejich obsah po příkladě mnichů, kteří starobylé církevní hodinky prodlužovali, majíce chválu boží za úkol a jakožto laikové i větší svobody požívající v soukromé pobožnosti své. Úpravu Damasovu zdokonalil papež Gelasius, až konečně ustálila se reformou, již provedl u veškeré liturgii latinské Řehoř Veliký. Avšak i potom v jednotlivých diecésích mnohé zvláštnosti se držely, až konečně ve století 10. opanoval ritus římský *).

Nejstarší jména, kterými se církevní hodinky nazývaly, jsou: *Officium divinum*, *officium ecclesiasticum*, *cursus divinus*, *laudes divinae*, *horae canonicae*. Až do časů Řehoře VII. rozšířila se kanonická modlitba velice. Na počátku zajisté připojovala se jenom k církevnímu roku; později však přidávala se k posavadním modlitbám ještě officia o svatých, tak že na mnohé dni dvojí officium se konalo, *de tempore* totiž a *de festo* (dni polyliturgické). Papež Řehoř zkrátil pro kněží dvora svého dlouhý tento cursus, kteréž zkrácení obdrželo jméno *Breviarium curiae romanae*. Řádu františkánskému a dominikánskému nejprve povoleno užívati officia zkráceného, kteréž potom brzy vůbec bylo zavedeno. — Rozdílnosti, jakéž před časy sněmu tridentského se nalézaly ve způsobu kanonické modlitby, odklizeny jsou breviářem opraveným, jejž Pius V. vydal pro celou církev; jediné ty breviáře, o kterých se toho času dokázati mohlo, že již aspoň 200 let v užívání jsou, zůstaly ještě v platnosti vedle římského. Odtud pochází, že některé řehole a mnohé diecése francouzské užívají breviářů rozdílných od římského **).

2. *Breviář* jest v nejužším styku se mší svatou. Mše jest pravý střed života církve, střed působení jejího a modlitby její. A protož také církevní hodinky ku mši se řadí, tato jest i jejich střed, jimi se připravuje a provází.

V čele přirozeného dne stojí oběť mše svaté. *Hodinky jitřní* jsou příprava ke mši; v nich se vyjadřuje, v kterém zvláštním úmyslu církev tento den přináseti chce oběť, t. j.

*) „Der Katholik“ 1888 seš. únorový.

**) Amberger l. c. Dubois, Le saint prêtre III. chap. 4.

všeobecný úmysl blíže se určuje významem doby, tajemstvím anebo svátkem svatého. Nejjasněji vyjadřuje se úmysl ten v invitatoriu, částečně v hymnu, v nápovědech a dopovědech po čtení následujících, neméně i v modlitbě denní.

Zvláštní úmysl chváliti Boha skrze oběť a klaněti se mu, dokonává se dále chvalami: protož i v některé dny dle řádu liturgického následuje mše svatá hned po chvalách.

Hodinky menší mají převahou úmysl prosby a získání božských milostí. Kdežto první čelná část (Matutinum a Laudes) předkem chválu boží hlásá za oběť Kristovu a jeho svatých: mají hodinky menší za úmysl, vyprositi, aby oběť Kristova i jeho svatých na nás byla zjevna, aby denní život náš a denní práce naše byly následování Krista a svatých, kteráž toužebná prosba již také v krásném zpěvu Benedictus vyjádřena jest.

Nešpory mají tentýž směr, co chvály a protož i podobně zřízeny jsou; předmět chvály a díky jest však oběť subjektivně (t. j. přivlastněním skrze člověka) dokonaná, kdežto při chvalách jest předmětem oběť Kristova i svatých, objektivná. Církev bojovná předjímá v nešporách ty chvály a díky, kteréž podle naděje své konati bude v nebesích.

Completorium má za částečný účel, vyjádřiti blahou nadějí, že dílo denní dobře vykonáno jest; odpočinek člověka po díle vykonaném jest nějaké podobenství k odpočinutí Páně po dokonaném stvoření světa a též odpočinku po dokonané pouti vezdejší; za takové odpočinutí prosí se v oněch částech *completoria*, kteréž následují po žalmech *).

3. *Dle vnější úpravy* své rozpadá se římský breviář na čtyři díly, ježto se nazývají po čtyřech částech roku přirozeného; v nich představuje a oslavuje se dílo našeho vykoupení, starý a nový zákon uveden jest v nejkrásnější harmonii, jedno božské zjevení, připravované, konané a dokonané vykoupení objektivné, a vzory těch, kteří užitek jeho šťastně dosáhli, předvádějí se duši člověka spolu s povzbuzováním spasitelným, s prosbami za pomoc a milost boží, aby namáhání naše k žádoucímu cíli vedlo. Přední zázrakové lásky boží k člověčenstvu jsou tedy stežeje, v kterých pohybují se všechny chvály a díky, všechny modlitby, prosby a přimluvy breviáře, nejprve vždy s ohledem na osobu Vykupitele (díl zimní a jarní), potom pak

*) Amberger l. c. § 67. sld.

zvláště s ohledem na duchovní tělo jeho, na církev (díl letní a podzimkový).

Dle *vniterného uspořádání* jest veškerý obsah breviáře rozvržen: a) Na žaltář (psalterium), v kterémž nalézají se částky větším dílem nezměnitelné, každý den anebo každý týden se opakující. b) Na *proprium* dvoji s částkami nezměnitelnými, a sice *proprium de tempore*, v kterém obsahuje se vlastní rok církevní, pokud jest zobrazení vykupitelského díla, a *proprium sanctorum*, v němžto se obsahují svátky svatých; k tomuto druží se *commune sanctorum*, — žalmy to, čtení, hymny atd., které společny jsou svátkům svatých. c) V přípojku nalézají se kromě hodinek marianských mnohé církevní modlitby a pobožnosti, jichž konání v určitých případech dílem přikázáno jest, dílem pak jenom dobré vůli se zůstavuje; kromě toho nalézají se tu officia mnohá, jenom některým krajinám povolená, ačkoli později některá na celý svět katolický přešla. Kdy které části přípojku z povinnosti říkati jest buďto jenom v choru nebo i soukromí, ukazuje pokaždé direktář diecése. Litanie o všech svatých jsou přikázány na den sv. Marka a na křížové dni; žalmy graduální se říkají při delších průvodech prosebných a pohřebních; žalmy kajicné s následujícími litaniami a modlitbami jsou vhodné formuláře při průvodech a delších pobožnostech veřejných, na př. při modlitbě čtyřicetihodinné.

4. Poněvadž modlitba ustavičná k úkolu církve náleží, jest *důležitá povinnost orgánů církevních*, aby tuto vážnou část díla vykupitelského podobně konali, jako vyučování, oběť a jiné práce pastýřské; a poněvadž forma i obsah ustavičné modlitby církevní od řádné autority téže církve se ustanovuje v kanonických hodinkách, jest patrné, že by obmeškávání jich byla nevěrnost v úřadu, podobně jako obmeškávání jiných povinností pastýřských *).

Kromě toho, že svatou povinností úřadu svého koná kněz říká církevní hodinky, *nabývá odtud i velikých užitek*. Kdo zajisté svědomit jest ve svatém díle tomto, účastní se velikých zásluh a milostí, kteréž modlitbám církve zaslíbeny jsou; nabývá znalosti písem svatých, seznává život věrných služebníků božích, vštěpuje si v paměť krásné výňatky z literatury patristické, a takto i v pravé nábožnosti prospívá i mnohá zlatá

*) Benger, Pastoraltheologie II. §. 92. Tersch, Lesebuch für Priester. (Prag 1889) str. 1. a sld. S. Alphons. mor. I. 5. n. 140 sqq.

zrna sbírá, s kterými v úřadování svém těžívá nejprospěšněji. Nad to jest pilné a svědomité konání těchto modliteb *výborná ochrana* před mnohým pokušením, jest *mocná pobídka* k ostříhání pořádku denního, strážný anděl života kněžského, zdroj svaté útěchy v nesnázích a obtížích pastýřského úřadu. Kněz, o němžto jest lidu povědomo, že častěji za den na modlitbách bývá, dobude sobě důvěry a lásky osadníků svých; lid křesťanský zajisté pokládá modlitbu kněze za věc velikou a za doplňování nedostatků, bez kterých modlitba věřících nebývá pro namáhání, roztržitosti a práce života obecného. — Který kněz zachovává rozumný pořádek života a svědomitě užívá času, nesnadno uveden bude s církevními hodinkami v rozpaky a téměř nikdy se mu nepříhodí, že by hlas jeho se nedružil ku hlasu věrných kněží katolického světa, kterých jednostejné modlitby dnem i nocí vstupují k nebesům, tak že se tu naplňují skutkem slova prorocká: „Na zdech tvých, Jerusaleme, ustanovím strážné, celý den a celou noc věčně mlčeti nebudou“ *).

Vedle nynější praxe a zákonů nyní platných váže povinnost veřejného a společného konání hodinek církevních jenom kněžstvo chrámů katedrálních a kollegiálních, pokud dispensi kongregace tridentského sněmu částečně osvobozeny nejsou. Ve chrámech řeholních koná se officium (modlitba chorová) podle statut řeholních a oprávněných obyčejů.

Soukromí konati modlitbu kanonickou zavázáni jsou zákony církevními: a) klerikové, kteří dosáhli vyššího posvěcení (aspoň subdiakonátu), třeba by suspendováni neb vyobcováni byli; b) všickni, kdož církevního obročí dosáhli, třeba by neměli vyššího svěcení; c) profesové řádů církevních, nemohou-li se účastniti v modlitbě chorové **).

Od konání hodinek církevních osvobozuje: a) Slepota neb těžká nemoc, při které by bez obtíží velikých recitovati možno nebylo. b) Překážka vážná na př. důležité a neodkladné povinnosti úřední nebo skutkové lásky, kterých opustiti ani odložiti nelze; kdo ale, předvídaje zaneprázdnění, bez obtíže předejmouti může modlitbu, povinen jest učiniti tak. c) Nezaviněný nedostatek breviáře; kdo však jen officia zvláštního nemá po ruce, povinen jest modliti se dle formuláře obecného (de Comuni),

*) Isais. 62, 6. — Srovn. Tersch, l. c.

**) Srovn. S. Alphons. l. c. — Srovn. Hartmann l. c. § 66.

aneb užiti breviáře jiného, třeba řeholního*). Kdo za studiemi anebo na cestách mešká mimo vlast nebo diecési svou, povinen jest říkati officium vlastní (domácí), jest-li beneficiát; jest-li prostý kněz, může konati officium předepsané tam, kde se nachází**). *d)* Dispense; biskupové mají plnou moc, dovoliti modlitbu růžencovou neb jinou v náhradu za církevní hodinky tomu, kdo jich nemůže konati***).

Zaviněné obmeškání hodinek netoliko hřích jest, ale též povinnost restituce uvaluje na nedbalého *beneficiáta*. Konstituce Pia V., „*Quod a nobis*“ ustanovuje, aby ne pouze ten, kdo církevní hodinky celého dne obmeškal, důchodů na tento den byl zbaven, ale stanoví dále: „Kdo jitřní hodinky obmeškal, zbaven buď polovice důchodů svých, druhé polovice pak, obmeškal-li hodinky ostatní; kdo jednu některou obmeškal, zbaven buď šestiny důchodů, které na den bere.“ Restituce obrací se ve prospěch kostela nebo chudých, povinnost k ní však počíná se po šestém měsíci pokojného držení benefícia. — Povinnost restituce může ovšem jen o těch důchodech se rozuměti, které vybývají po výlohách na výživu; ano i tento přbytek nesnadno všecken může míněn býti při beneficiátech, kteří kromě breviáře ještě jiné povinnosti úřadu svého vykonávají†).

5. Aby duchu i písmeni zákona dosti učinil, povinen jest každý k veřejnému nebo soukromému konání hodinek církevních zavázaný: *a)* *užívatí breviáře a Propria příslušného*, a říkati officium, jakž v direktáři na každý den jest předepsáno; *b)* zachovávati pořádek a čas jednotlivých hodinek a modliti se každou bez přerušení dobrovolného; *c)* říkati nahlas anebo polohlasitě, (soukromí též po tichu) a pronášeti každé slovo celé; *d)* míti úmysl modliti se, vzbuzovati stále pozornost a nábožnost a zachovávati v choru ritus předepsaný rubrikami breviáře a caeremonialu biskupského.

*) S. Alphon. l. s. n. 158.

**) S. R. C. 12. pros. 1831.

***) Facult. quinq. n. 18. — S. Alphon. l. 5. nn. 154—159.

†) Koná-li beneficiát ostatní povinnosti úřadu svého, není povinen za neoprávněné obmeškání hodinek pokutovati se dle velikosti všech důchodů svých; na povinnost k modlitbě kanonické počítá se jenom třetina nebo čtvrtina důchodů celoročních. Obnášejí-li tyto na př. 800 zl., připadají za povinnost k církevním hodinkám 200 zl.; opustil-li někdo dvacetkrát celé officium, dělala by pokuta 10 zl. (Srovn. S. Alphon. l. 4. n. 673. Stárek, Katolická mravověda str. 495.)

O čase, kdy jednotlivé hodinky konati jest, platí pro modlitbu chorovou bohoslužebný řád chrámu; pro recitování soukromé jest neporušitelné pravidlo pouze, aby officium každého dne bylo vykonáno prve, nežli tento den mine (od půl noci do půl noci). Ale jakkoli by recitace byla neplatna a skutečnému opominutí by se rovnala, když by celé officium anebo některá hodinka se konaly až druhého dne: jest nicméně obyčej oprávněný, *předjímati* (anticipare) jitřní a chvály nebo jen jitřní (při dobrém důvodu také i jen část jich) již na večer předcházejícího dne. Hodinu odpolední, v kterou se předjímání toto platně počínati může v rozdílných dobách roku, oznamuje tabulka v direktáři *). Litanie o všech svatých, kteréž soukromí se modlí každý k breviáři povinný, pakli se neúčastní v procesí, nemohou se předjímati, ale v den samý je říkati náleží. — Ačkoli svoji povinnost platně vykonává, kdo celé officium aspoň do půl noci téhož dne náležitě odbývá: nic méně pckládá se za slušno a velmi prospěšno, aby jitřní hodinky a chvály přede mší, hodinky menší (Prima — Nona) před polednem byly ukončeny, nešpory s completoriem brzy v čas odpolední; v jisté doby církevního roku a vůbec kdykoli by těžko bylo knězi dokonati jitřní a chvály přede mší, jest velmi dobře, aby předjímání sobě zákonem učinil, od něhož bez příčiny neodstupuje **).

Od soboty před 1. nedělí v postě říkají se nešpory v choru (a po libosti také mimo chor) před obědem. Důvod toho jest, že původně se počínal čtyřicetidenní půst prvou nedělí (Invo-cavit); papež Řehoř Vel. položil počátek postu na popelečnou

*) Si contingat in recitatione privata separari Matutinum a Laudibus, concludendum est Matutinum cum oratione de officio diei, Laudes inchoandae ut in psalterio. (S. R. C. 18. května 1883.) Po denní oraci přidává se „fidelium animae“ a „Pater noster.“ Bohoslovci svorně za to mají, že nelze sprostí všeliké viny toho, kdo bez vážné příčiny odkládá na dobu jinou, nežli na kterou ukazuje povaha modliteb samých, zákon a dobrý obyčej; svatý Antonín dí: „Quando officium dici non potest propter occupationes, melius est praevenire, quam tardare, quia praevenire est providentiae, tardare vero est negligentiae.“

**) O době anticipace podrobně jedná stať v Časop. katol. duchov. 1887. str. 362 „Kdy lze v Čechách anticipovati matutinum?“ — Biskupa diecése budějovické zmocnil sbor sněmu tříd. dekretem ze dne 17. listop. 1884 na pět roků platným, aby kněžím v duch. správě postaveným směl dovoliti anticipaci hodiněk jitřních a chval ve dvě hodiny odpoledne. Povolení obnoveno dekretem 13. listop. 1889 na dalších pět roků. (Ord. list buděj. 1885 str. 3.).

středu, aby doplněn byl počet 40 dnů; že pak nic neustanovil o nešporách v tyto přibylé čtyři dni, zůstal dávný o nich předpis platen.

Obřady rubrikami předepsané o klečení, stání atd. nevážou toho, kdo se modlí soukromí; avšak přece povinen jest v postavě slušné modlitbu konati buďto stoje anebo sedě, chodě, kleče. Kdo by leže konal officium, nebyl by prost viny neuctivosti, leč by tak činil pro churavost anebo že přílišně umdlen jest. Podle Gury (II. 70.) nebyla by neuctivost, když by kněz, nemoha v noci spáti, na posteli leže kanonické hodinky říkal — Na závěrečnou modlitbu „*Sacrosanctae*,“ dány jsou od papeže Lva X. odpustky s tou podmínkou, aby ji každý kleče říkal; jinak dosahují podle indultu Pia IX. *) odpustků jen ti, kteří pro nemoc klečeti nemohou. Ostatně pak i při soukromém recitování nedovoluje se něco měniti neb vynechávati; jediné v tom liší se recitování soukromé od společného, že Confiteor jenom jednou se říká, slova *pater, fratres, vobis, vos, tibi* se vypouštějí, a v absoluci slova *misereatur vestri, peccatis vestris, perducatur vos* slovy *nostri, nostris* a *nos* se nahražují. Kromě této malé změny vynechává se při soukromém recitování Martyrologium v primě. — Závěrková antifona o Panně Marii se říká po completoriu, po chvalách a po noně, leč by kdo bez přetržení hned po completoriu recitoval dále až do konce chval, aneb hned po těchto až do konce nony; v případě takovém říká se antifona až na konci všech takto spojených částí. Nepokračuje-li se v choru po primě v hodinkách, říká se na konci Pater noster a marianská antifona dle času.

Byl-li kněz při konání officia vyrušen, není povinen potom znova opět začínati; stalo-li se přerušení před dokonáním některého žalmu nebo čtení a trvalo-li za delší čas, slušno jest, aby se při dalším pokračování tento žalm neb tato lekce znova začaly. Příčinu platnou ku přerušení dává prospěch vlastní neb cizí, pak-li věc nemohla snadno býti odročena **).

Modlí-li se dva anebo několik povinných, avšak ne v choru, modlí se na počátku každý sám po tichu Pater noster, Ave, Credo; jenom Pater noster ve prosbách (Preces) po nešporách (nenásleduje-li hned completorium) a po chvalách říká jeden nahlas. — Confiteor a Misereatur v primě a completoriu odří-

*) Decr. Urbis et Orbis 7. ledna 1856.

**) S. Alphons. I. 5. n. 168.

kává se buďto střídavě jako v choru anebo říká je každý pro sebe. *Střídavě* (alternando) recitují se invitatorium, hymny, žalmy, cantica, responsoria, preces, závěrková antifona vůbec vše, co také v choru střídavě se říká. Antifony k žalmům říkají buďto všickni společně nebo střídavě jako žalmy, — čtení všecka střídavě po řadě; jeden ze společníků koná povinnosti týdenníka říká počátek a závěr, capitula, benedikce a modlitby*).

§ 82. Procesí a pouti.

I. Církevní průvody vůbec.

1. Církevní průvody (processio, chorus ambulans) jsou veřejné a společné pochody, kteréž koná kněžstvo a lid na jistý nábožný úmysl ve chrámě a mimo chrám, modlíce se a zpívající.

Rozeznáváme procesí řádná a mimořádná. *Řádná* (ordinariae) slovou ta, která bohoslužebným řádem na jisté dni v roce položena jsou a každý rok se opakují; k těm náležejí: procesí na den očišťování Panny Marie, na neděli květnou, na den sv. Marka, na křížové dni a na slavnost božího Těla aneb i na jiné dni podle obyčeje chrámů (neb diecézí**).

Procesí *mimořádná* (extraordinariae) jsou, která se v rozličných veřejných důležitostech církve zvláště nařizují***).

Církevní průvody vůbec mají za účel: a) veřejně vyznávatí náboženství, veřejně oslavovati Boha a svaté; b) zobrazovati jednotu a obcování křesťanstva a vezdejší putování; c) zvýšiti a oživiti nábožnost skrze příklad dobrý a skrze obřady, za kterých se průvody konají. *Dle zvláštních účelů* pak rozeznávají se průvody prosebné a kajicné, průvody na poděkování

*) Hartmann l. c. § 107. — O kanonické modlitbě obšírně jedná sv. Alphons v Theol. mor. lib. 5. nn. 140—179.

**) Rit. Rom. de Proces. — V diecézi budějovické jest nařízeno, aby na každé osadě jednou za rok v měsíci červnu neb červenci některou neděli neb některý svátek procesí slavné se konalo na vyprošení úrody zemské. Syn. budv. 1863. Stat. 15.

***) Týmže statutem synody buděj. nařizuje se, aby v čas velkého sucha neb mokra duchovní správcové s lidem mimořádná procesí konali, nečekajíce nařízení biskupského.

a průvody na oslavu Krista v nejsv. svátosti (theoforické) neb také na uctění svatých obrazů a ostatků.

Vznešený význam církevních průvodů, jejich veliký vliv na rozmáhání nábožnosti a veliká jejich užitečnost pro duchovní a tělesné potřeby lidu křesťanského dostatečně ukazují, jak velice náleží, aby duchovní pastýři i veškeren lid věřící společně se vynasnažovali o ty věci, kterými by se veřejné průvody oslavily, důstojný projev křesťanského smýšlení a prostředek plodný k dosažení darův a milostí božích byly. Rituál římský (de Processionibus) dí o nich: „V průvodech církevních obsahují se veliká a božská tajemství, a kdo je nábožně konají, ti dosahují od Boha spasných účinků křesťanské pobožnosti“ *).

2. *Obecný řád liturgický* (ritus) nařízený ke průvodům zobrazuje i význam jejich i smýšlení, kteréž účastníkům sluší; mimo to má za účel, vzbuzovati a rozněcovati pobožnost přítomných a takto pomáhati k dosažení hojných užitků. Jsou pak podstatné části ritu toho:

a) Církevní průvod *vychází od oltáře* a k témuž oltáři se opět navrácuje; oltář zajisté, jsa místo obětní, jest východiště a střed veškeré slavnosti bohoslužebné. Dle obecného pravidla koná se průvod přede mší, která se při něm slouží a k němu náleží; může však pro důležitou příčinu jinak ustanoviti biskup anebo duchovenstvo Jenom procesí o božím Těle koná se dle obecného ritu vždy až po mši svaté.

b) V čele průvodu nosí se *kříž* a sice tak, aby obličej Ukřižovaného v před obrácen byl **). Za křížem následují na rozličných místech korouhve s obrazy svatých. — Takto se vyjadřuje, že se k Ukřižovanému hlásíme, pod jeho praporem sloužiti chceme, že kříž považujeme za zdroj všeho požehnání a všech milostí, že na kříž pohlížejíce vzbuzujeme se k modlitbě a k důvěrné naději na vyslyšení. Obrazové svatých dávají naučení, že vezdejší putování své, ježto se vypodobňuje a připomíná průvodem církevním, šťastně dokonáme, kráčíme-li za Kristem podle příkladu svatých, následující šlépějí jejich. Ve vzduchu vlající prapory naznačují vítězné vzkříšení a na nebe vstoupení Páně, připomínají prorocství, že „Pán vyzdvihne

*) Srovn. Conc. Prag. Tit. III. c. 8. str. 98.

***) Jediné o kříži, jenžto se nosí před arcibiskupem, jest nařízeno, že „imago Crucifixi ipsum archiepiscopum respicere debet.“ S. R. C. 16. května 1675.

znamení v národech, a shromáždí poběhlé israelské a rozptýlené jůdské sběře ode čtyř stran země“ *).

c) Každé procesí má svůj střed; tento jest o procesích na oslavu Krista konaných velebná svátost, částečka kříže aneb jiné ostatky jeho v průvodech ke cti svatých obraz, socha neb ostatky svatého, k jehož uctění se průvod koná. Velebnou svátost, částečku kříže neb jinou relikvii Páně nese sám celebrant: obraz, sochu neb ostatky svatého nese před celebrantem klerik aneb kdo jiný k tomu byl ustanoven.

d) *Účastníci kráčejí v dobrém pořádku za sebou, vážně sobě vedouce a hlavy odkryté majíce, leč by počasí deštivé bylo.* (Rit. Rom.) Dobrý pořádek v tom záleží, aby dívky nejprve za křížem šly; tyto zajisté nejvíce miloval Kristus a napomínal dospělých, aby jako dívky byli pokorní a nevinní. Za dítkami kráčí *mládež dospělá*, napřed jinoši, za nimi panny, potom *bratrstva*. Přednost (praecedentia) mezi bratrstvy znamená větší blízkost vlastnímu středu. Bratrstva řadí se podle času, jak dávno již které řádně založeno (kanonicky zřízeno) jest; třetí řád sv. Františka má přednost před bratrstvy**). Za bratrstvy náleží místo *řeholím* v pořádku, jakž právem a obyčejem ustanoven jest; před každým bratrstvem a řádem nosí se kříž a odznaky jejich***). — Za řeholníky berou se *úřadové*, není-li někde obyčej, aby teprve za celebrantem šli†). Potom následují *zpěváci* a hudebníci, za nimi *kněží světští* a sice nosič kříže mezi dvěma akoluty nesoucími světla, duchovenstvo semináře, duchovenstvo farní, duchovenstvo chrámu kathedrálního, naposledy celebrant s assistenty. — Za celebrantem jdou úřadové, nejdou-li dle obyčeje místního již dříve, a naposledy ostatní laikové, muži napřed a potom ženy. — Všickni účastníci kráčejí vážně, po dvou, ve slušném pořádku; takto naznačuje se láska hratrská, vzájemné povzbuzení a vzdělání, pokora i poddanost jedněch druhým, jak přikazuje učení Kristovo.

e) Průvod postupuje *stále se modle a zpívaje*; jako se pohybuje tělo účastníků, tak podobně sluší, aby se povznášela *mysl jejich posvátnými city k lásce boží a všem cnostem a ve svaté radosti Pánu sloužila*.

*) Isaiáš 11, 12.

**) S. C. Ep. et Reg. 20. září 1748; o procesích theoforických mají bratrstva vel. svátosti přednost před ostatními. (Caerem. episc. l. II. c. 32.)

***) S. R. C. 28. září 1602.

†) S. R. C. 4. dubna 1615.

l) Na všech účastnících se žádá, aby *slušně oděni* byli. Kněžstvo církevní a řeholní jde v rochetách (superpelliceích), mendikanti ve svém hábitu.

g) Při všech průvodech uvnitř kostela konaných jdou všichni s odkrytou klavou, kromě celebranta i posluhovačů jeho (ministri parati), kteříž s hlavou nekrytou jíti povinni jsou jenom při průvodech theoforických a těch, o kterých se nosí částečka kříže nebo jiná relikvie Kristova; o těchto průvodech i *kromě kostela* jdou všichni bez rozdílu s nekrytou hlavou; o průvodech s ostatky aneb obrazy svatých nekryjou hlav ti, kteří ostatky nesou*); ostatní klerikové mohou birrety na hlavách míti. Ceremoniář a ti klerikové, kteří průvod vedou, a ti, kteří nesou kříž a prapory, nepokrývají hlav**).

h) Běře-li se průvod mimo *čelný oltář* bez tabernakula aneb mimo obraz aneb vystavené ostatky svatého průvodem oslavovaného, všichni odkrývají hlavy a ukloňují se. — Jest-li však na oltáři svatostánek s vel. svátostí anebo slouží se tu mše, při kteréž sice pozdvihování minulo, ale svátost ještě na oltáři se nalézá, klekají na jedno koleno všickni majíce hlavu odkrytou krom nosiče kříže, praporů, obrazů neb ostatků, kteříž nikdy neklekají***). — Jest-li na oltáři vystavena velebná svátost anebo při mši pozdvihování, zastavuje se část průvodu, kteráž poblíž oltáře jest, kleká na obě kolena, hlavy nakloňují a povstává hned po elevaci. Za průvodu s vel. svátostí nic toho se neděje, poněvadž již všechno se zaměstnává uctěním Pána.

i) Světel *může* se užívatí při všech průvodech; při průvodech s vel. svátostí *náleží*, pokud možno, aby všickni klerikové a laikové bílé svíce v ruce drželi. Aby pak větrem neuhasl všechno světlo, nosí se o průvodech theoforických čtyři povýšené svítilny, po dvou na levé i na pravé straně baldachinu.

j) *Zvony* hlaholí na věži chrámu, z něhož průvod vychází, při východu i při návratu; podobně také u kostelů, mimo kteréž se průvod běře. Při průvodech za odvrácení bouře (ad repellendam tempestatem) zvoní se neustále, poněvadž zvony také k tomuto účelu svěceny jsou†). Hlahol zvonů jest pěkný

*) S. R. C. 23. září 1837.

**) S. R. C. 23. září 1837.

***) S. R. C. 14. pros. 1602.

†) S. R. C. 7. dubna 1598.

obraz společných modliteb a zpěvů, ježto k nebesům vystupují, jest volání k nebesům, aby se modlitba církve oslavené spojila s modlitbou církve bojovné.

k) *Vchází-li průvod do jiného chrámu*, říká se u čelného oltáře antifona i modlitba o patronu jeho, jako ve Suffragiích breviáře; jest-li procesí theoforické, říká se antif. i modlitba o vel. svátosti. *Při návratu do chrámu*, z něhož byl průvod vyšel, konají se modlitby nařízené a uděluje se požehnání buďto velebnou svátostí, bylo-li procesí theoforické, anebo jen rukou týmže způsobem a týmiž slovy jako na konci mše svaté po slovech „Placeat“.

Kromě obecných těchto pravidel platí o jednotlivých procesích ještě jiná zvláštní, jak rubriky bohoslužebných knih je udávají *).

II. Průvody prosebné a na poděkování.

1. Průvody prosebné jsou zároveň skutkové kajicní a nařízeny jsou vůbec, aby se konaly modlitby za odvrácení nehod vezdejších. Vždy pokládalo se v církvi za věc jistou, že modlitba společná, s obtížemi a kajícími skutky spojená nemůže nadarmo býti; v čas obecných nesnází nařizovala církev po všecka století průvody prosebné a kající; dějiny pak dosvědčují nescíslnými příklady, kterak mocný prostředek tyto pobožnosti jsou.

Obecný řád průvodů prosebných jest **):

a) Kněz, který službu koná, odívá se humeralem, albou, štolou a pluviálem *barvy fialové*, anebo jenom rochetou a štolou; paramenta fialová berou též assistenti. Prve nežli vůdce průvodu (celebrant) k oltáři kráčí, modlí se všickni shromáždění klečíce kajícím a poníženým srdcem. Když pak přistoupil k oltáři, počnou klerikové a zpěváci (neb jenom zpěváci) stojíce

*) Řád průvodů církevních udávají: Rit. Rom.; vydání Řezenské „in usum cleri provinciae Pragensis“ na str. 244—280 a přidaná „collectio rituum particularium a clero provinciae Pragensis ex benigna venia s. Sedis apostolicae retinendorum“ na str. (84—100); Processionale Pragense od r. 1872; Manuale od r. 1873. Caeremoniale Episcoporum; Missale romanum — Falise str. 698. Hartmann §. 117.

**) Rit. Rom. „Ordo servandus in litaniarum majorum processione“; Rom. Boh. de Processionibus pg. (84.); Processionale Prag. pg. 9. Manuale rituum pg. 290.

zpívati antifonu: „Exurge Domine“ atd. a 43. žalm, po kterémž antifona se opakuje.

b) Všickni klekají na místech svých; celebrant kleká na nejnižším stupni oltáře. Zpěváci počínají litanie o všech svatých; přítomní po slovech Sancta Maria, ora pro nobis, povstávají a všickni dávají se na pochod. *Při průvodech prosebných vždy se nejprve říkají litanie o všech svatých; v těch zajisté obsahují se všechny prosby a jménem této modlitby nazývají se též prosebné průvody samy.* — Trvá-li průvod déle, mohou se litanie opakovati anebo, když do „Agnus Dei“ se dokonaly, říkají se potom žalmy kajicné, gradualové aneb jiné modlitby, zpívají se písně příhodné, avšak při těchto průvodech nikdy obsahu jiného, kromě pokání a proseb.

c) Obyčejně běře se prosebný průvod do jiného chrámu, pakli takový na blízku jest. — Při návratu do chrámu, z něhož byl průvod vyšel, pokračuje se v litaniích (od Kyrie eleyson po Agnus Dei) až do konce.

2. Dle obecného řádu bohoslužebného konají se každého roku prosebné průvody *na den sv. Marka a ve tři dni před svátkem božího vstoupení*. V liturgické řeči slove procesí na den sv. Marka *Litaniae (Rogationes) majores*, procesí na křížové dni slovou *Litaniae minores*.

Již v sakramentariu Řehořově jsou Litaniae majores znamenány za pobožnost každým rokem pravidelně konanou; průvody o křížových dnech vzaly počátek v 2. polovici století 5. (Mamertus, biskup z Vienny ok. 474) ve Francii, v Římě uvedeny byly snad za papeže Lva III. (795—816), až pak časem byly vůbec nařízeny. Úmysl, na kterýž se konají, byl již od počátku jejich: aby Bůh milostiv byl hříchům lidu, metly hněvu svého aby odvrátil od něho, pokoje a zdravého povětří jemu popřáti, úrodu zemskou dáti a zachovati a všechny potřeby svých věrných dobrotivě opatřiti ráčil. — Procesí o křížových dnech úzce souvisejí se svátkem božího vstoupení; tuto vyprovází sbor věřících Spasitele svého při návratu jeho k Otci a poroučí jemu všechny nesnáze a potřeby své s důvěrou, že nelze, aby oslyšeny byly prosby, kteréž Kristus přednáší ve jménu těch, za kteréž umřel a kterých milovati nepřestává.

Kromě obecného řádu k prosebným průvodům předepsaného platí o těchto čtyřech pravidlo, že při nich slouží se mše po návratu do chrámu, odkudž procesí vyšlo anebo v cizím

chrámě, do něhož vchází*); může se však i před procesím sloužiti, náleží k celku pobožnosti a protož i ten ji slouží, kdo vede procesí**). K ní bere se formulář položený v misálu po 5. neděli velikonoční, *missa de Rogationibus*, barva paramentů jest *fialová*. Mše tato jest povahou svojí votivná soukromá a počítá se ku privilegovaným, jsouc dovolena, jakýbykoli svátek připadal; jediné *slavnost titulu kostelního* (patrocinium eccl.) nepřipouští mše de Rogationibus. Jakožto votivná soukromá opomijí Gloria a Credo i v neděli, má poslední evangelium sv. Jana a řídí se vůbec pravidly o mších votivných***); její kolekty jsou *tři*, jak v misálu naznačeno, slouží-li se v témž kostele ještě jiné mše, pro kteréž platí předpis direktáře. Neslouží-li se však jiná mše, jest 2. orace o připadajícím svátku, 3. pak „Concede“†). — Připadá-li pohřeb, odkládá se mše zádušní, nejsou-li aspoň dva kněží při chrámu††).

Slaví-li se na den průvodu pouť (patrocinium) ve chrámě, kde slouží se mše ke průvodu náležející, bere se formulář sváteční a ze mše prosebné přidává se kommemorace pod jedním závěrkem†††).

Připadá-li sv. Marka na pondělí velikonoční, koná se průvod, a jsou-li aspoň dva kněží, bere jeden mši de Rogationibus; slouží-li ji farář, vyplňuje zároveň povinnost aplikace za osadníky. Jest-li pouze jeden kněz, bere mši denní s kommemorací mše prosebné††††) — Připadá-li sv. Marka na *hod boží velikonoční*, odkládá se procesí a mše na úterý. Při kterých kostelích se procesí nekoná, v těch ani mše Rogationum se nemůže bráti, leč by toho dne byly vůbec dovoleny soukromé votivné mše.

V církevní provincii české (a mnohých jiných) odchyluje se pobožnost o průvodech na den sv. Marka a v křížové dni od předpisů rituálu římského, že dějí se po cestě čtyři zastávky, při každé čte se počátek jednoho evangelia a konají se modlitby za úrodu zemskou. Zvláštní tento ritus jest od apoštolské stolice schválen. — Avšak i kdy by se nečtla čtyři

*) S. R. C. 12. března 1836.

**) S. R. C. 23. července 1736.

***) Viz str. 75.

†) S. R. C. 12. listop. 1831; 23. května 1846.

††) S. R. C. 12. března 1836; 3. července 1869.

†††) S. R. C. 27. ún. 1847.

††††) S. R. C. 26. března 1859.

evangelia, náleží duchovním správcům, kteří v tyto dni s procesím role obcházejí a zastávky dělají, konati modlitby dle zvláštní doby n. př. v čas drahoty a hladu, sucha, mokra, války atd. jakž je nalézá v Ritualu římském pod záhlavím „o procesích *).“

2. Koná-li se prosebný průvod kromě sv. Marka a křížových dnů, lze konati ho také odpoledne, leč by zvláštní nařízení biskupovo jinak ustanovilo. Každý takový průvod koná se podle obecného ritu prosebných průvodů. V litaniích prosí se dvakráte za tu zvláštní milost, kteréž lid věřící na Bohu dosáhnouti žádá (n. p. Abys věrným svým úrodného deště popřítí ráčil); po litaniích a připojených modlitbách následují modlitby podle jisté potřeby, jak nalézají se v rituálu.

Zvláštní ritus provincie české na den sv. Marka a na křížové dni ovšem při těchto mimořádných procesích nemá místa.

3. *Průvody na poděkování* liší se ritem svým od průvodů jiných a jmenovitě od prosebných pouze v tom, že užívá se *paramentů bílých* a že modlitby a zpěvy všechny jen ku chvále a velebení Boha směřují. Průvod sám počíná se již velebným chvalozpěvem: *Te Deum laudamus*, po kterémž následují žalmy a *cantica* v rituálu římském položená. Zastavuje-li se průvod v některém chrámě, zpívá tu celebrant modlitby na poděkování**), po kterých následuje mše svatá, koná-li se průvod před polednem. Antifona a modlitba o sv. patronu kostela není předepsána při průvodech na poděkování, litanie pak a vůbec modlitby a písně prosebné vyloučeny jsou obecným zákonem, kterýž předpisuje, aby modlitby a zpěvy byly výraz posvátné radosti a chvála dobrotivosti boží.

III. Společné pouti.

Bohoslužba průvodů liturgických vyvinuje a rozšiřuje se v lidu věřícím nábožnými pouťmi (*peregrinationes sacrae*). Pouti jsou v nábožném úmyslu konané návštěvy svatých míst vůbec a zvláště chrámů, znamenitých pro působení Pána Ježíše a svatých aneb pro vzácné ostatky, obrazy a pro zázračná vyslyšení modliteb. Ačkoli zákonem církevním nebyly nařízeny, nicméně již od počátku církve konaly se a pokládaly se za

*) *Process. Prag.* pg. 10. Rubr. ad finem. *Manuale rituum, de Processionibus.*

**) *Rit. Rom. Preces dicendae in processione pro gratiarum actione.*

skutek dobrý. Tradice církevní schvaluje pouti a již sv. otcové zastávali se jich proti tupitelům. Církev spatřuje v nich skutek dobrý, jenž může býti předmětem slibu, ano některé ze slibův o pouti tak vysoko se kladou, že jenom papežská stolice jich sprostuje (slib pouti do Jerusalema ke hrobu božímu, do Říma — ad limina apostolorum, do Compostelly — ad s. Jacobum); udělováním odpustků, výsad a duchovních zmocnění (facultates) osvědčila, že navštěvování posvátných míst za dobré považuje a schvaluje. Uvažujice podstatu poutí, snadno nahlížíme, že jsou skutkové nábožnosti, oslavování Boha i svatých, veřejné vyznání víry, skutkové kajicnosti a dostiučinění; ony podávají člověku příležitosti, aby, sprostiv se na nějaký čas obyčejných prací a starostí vezdejších, vroucněji a hojněji se modlil; jsou živá i spasitelná upomínka, že život náš pozemský jest putování, jsou i mocné povzbuzení, abychom veškerý svůj život trávili svatě a v jednotě s Bohem.

Aby však pouti skutečně prospívaly účastníkům, mohou duchovní správcové sami větším dílem působiti; lidu zajisté neschází dobrá vůle, a nedosahuje-li každý poutník užitku duchovního, sluší přičísti nevědomosti a té skutečnosti, že dle obecného běhu lidských věcí některé nepořádky se přidružují ke všemu, cokoli před nimi chráněno nebývá péčí a opatrností náležitou. Ku prospěšnosti poutí působí duchovní správce nejprve jasným poučením o podstatě, významu a účelu jejich, o podmínkách, s kterými lze nabývat duchovního prospěchu z nich. Vedle obecného poučování toho jest duchovnímu správci dbáti, aby se poutníci před odchodem po každé shromáždili ve chrámu na mši svatou, ku kteréž, slouží-li se na úmysl jejich, užívá se formuláře „Missa pro peregrinantibus,“ když rubriky nezapovídají soukromé mše votivné. Po mši sv. přijímají poutníci klečíce požehnání, jehož jim kněz uděluje ritem předepsaným v rituálu římském*). Jadrná promluva před požehnáním dojista přispěje, aby nábožná mysl poutníků se povzbudila i posilnila. Kromě toho povinen jest každý duchovní správce svoji pozornost k tomu obrácenu míti, aby vůdcové průvodů poutních byli muži nábožní, zachovalí a opatrní, kteříž by také o dobrý pořádek a vzornou kázeň péči měli, ve všem podle naučení duchovního se zachovali, po návratu pak věrnou zprávu jemu dali o těch věcech, kterých mu snad věděti třeba jest,

*) Rit. Rom. Benedictio peregrinantium ad loca sancta prodeuntium.

aby se pro budoucnost zamezily nepořádky neb i pohoršení od jednotlivců pocházející. Může-li častěji sám duchovní správce anebo jiný kněz býti vůdcem poutníků, používej té příležitosti, aby se i všeliké nepořádky předešly i pobožnost putujících vhodnou radou a pomocí jeho spravována byla.

K péči pastýřské o dobrý řád na poutích náleží zejména zamezení a vymítní nezaplněných modliteb a písní, kteréž leckdy předříkávají neumělí vůdce, a všech věcí nevhodných a ne-náležitých (hlučná světská hudba, sošky četné a dlouhými řadami družiček provázené, ukloňování sošek jedněch před druhými a t. p.), kterýmiž se nábožnost věřících nijak nevzdělává, ale nenábožnosti protivníků nová příčina k pomluvám se dává.

Správcové chrámů, ku kterým putuje lid věřící, povinni jsou v nábožné horlivosti o spásu poutníků všecko opatrně řídit, čím by se rozmáhaly česť místům svatým náležitá a vzdělání věřících. Cokoli by se k pověře podobalo, třeba jest opatrně uklízet; čím by se vzbuditi mohlo podezření o mrzké zjištění, to bedlivě vzdalovati, o dostatečný počet zkušených zpovědníků se starati *).

Při návratu k domovu mají poutníci zase nejprve vkročiti všickni do farního chrámu, z kteréhož byli vyšli, aby duchovní správce jim zde udělil požehnání, jakž ritual římský předpisuje **).

Vedle rakouského zákona povinno jest každé procesí poutníků, jdoucích do jiného království nebo jiné země mocnářství rakouského, opatřiti sobě hromadnou legitimaci, kteráž vydává se k rukoum vůdce. Na místech, kdež procesí přenocuje, odevzdati jest opis legitimace podpisem vůdce opatřený hostinskému aneb obecnímu starostovi. Na místech, kde zavedeny jsou knihy cizinské, mají hostinští pouze toho žádati, aby do knihy zapsáno bylo jméno vůdcovo s počtem putujících. (Zákoník pro Čechy od r. 1857. II. odděl. 18. kus, str. 100.)

*) Viz Conc. Prov. Prag. Tit. III. cp. 8. str. 99. — Ord. list buděj. 1852. str. 6. — Průvody či procesí a vady, jež se při nich naskytují. Časop. katol. duchov. 1868 str. 321.

**) Rit. Rom. Benedictio peregrinantium post reditum.

§ 83. Pobožnosti eucharistické.

Svátosti oltářní náleží bezprostřední pocta božská (adoratio, cultus latriae), poněvadž v ní skutečně a pravdivě přebývá Ježíš Kristus, pravý Bůh.

Vnější pocta projevuje se vedle kázně církevní určitými obřady, ježto se kněžstvu předpisují v rubrikách misálu a četnými výnosy liturgického zákonodárství, lidu katolickému pak od mládí se vštěpuje jako praxe nábožnosti křesťanské.

Vedle liturgických předpisů náležejí k viditelnému ctění eucharistie: Světlo věčné; klekání na jedno koleno až k zemi, jde-li kněz (a vůbec křesťan) mimo oltář anebo se přiblížil k oltáři, kdež chová se ve stánku velebná svátost; předpis a praxe, neobraceti se zády k oltáři takovému; všechny obřady mešní, zvláště od konsekrace až do přijímání, a všechny obřady nařízené vůbec k liturgickým úkonům s velebnou svátostí.

Zvláště slavným, okázalým způsobem prokazuje církev a učí své děti prokazovati poctu velebné svátosti skrze výstavu na oltáři, skrze procesí s touto svátostí a skrze mše před vystavenou.

I. Výstava velebné svátosti.

Za výstavu velebné svátosti pokládá se vůbec, když Kristus ve způsobě chleba za nějakou dobu očím lidu se představuje buďto tak, aby viděna byla spůsoba sama aneb jenom nádoba, v kteréž se chová.

Výstava velebné svátosti nebyla ve starších dobách obyčejna; jedině při pozdvihování a přijímání mohli věřící uviděti svaté spůsoby. Ani na den božího Těla nevystavovala se velebná svátost a nenosila se v průvodu, když zaveden byl tento svátek; praví se, že teprve papež Jan XXII. r. 1317 nařídil, aby procesí na tento den bylo theoforické, ač ovšem pochybovati nelze, že na mnohých místech již dříve v obyčej vešlo. Od té doby rozmáhala se výstava velebné svátosti, aby se jí veřejná pocta prokazovala; sněm tridentský pak, vyhlásiv slavnost božího Těla za obyčej nábožný, uznal za *slušnou věc*, aby *několik dnů* bylo ustanoveno, na kteréž by všickni křesťané způsobem neobyčejným svoji vděčnost prokazovali společnému všech Pánu a Spasiteli za nevýslovný a v pravdě

božský dar, v kterém zobrazuje se vítězství jeho nad smrtí *). Vedle výroku tohoto prohlásila kongregace ritů, že nesluší, aby výstava velebné svátosti dala se každodenně, ale jenom na některé slavnosti **). Zákony o tom, kdy povoluje se výstava, může vydávati biskup, a protož kněžstvo se u věci té spravuje statuty diecése. Pro církevní provincii českou nařizuje sněm pražský od r. 1860 ***) jenom vůbec, aby výstava nebyvala častá, každý duchovní správce pak aby se u věci této zachoval podle nařízení biskupa svého. Určité zákony dány jsou pro diecési pražskou a budějovickou na synodách r. 1863; ostatní diecése české spravují se posud více neb méně dávným obyčejem, kterýž nejen v Čechách, ale ve všech krajinách střední Evropy se rozšířil za časů veliké roztržky náboženské, a jehož účelem bylo, utvrditi křesťanský lid u víře v tajemství, kterým katolická církev stojí a padá.

Liturgie katolická rozeznává výstavu *veřejnou* (publica) a *soukromou* (privata).

Veřejná výstava jest, když velebná svátost buďto k obecnému nařízení aneb ku povolení biskupa z tabernakula se vyjímá, aby na oltáři nebo na trůnu viditelně postavena jsouc, v ciboriu nebo v monstranci předložena byla k uctění lidu věřícímu. Jest pak tato výstava buďto *obyčejná* (minus solemnis) anebo *slavná* (solemnis). Za *obyčejnou* se pokládá výstava, kterou dovoluje biskup, buďto aby se dosti učinilo zbožným nadáním anebo s ohledem na obyčej, a kteráž se děje v jisté dni a krátce trvá. *Slavná* slove výstava, kteráž se koná buďto ve chrámech některých na určité dni v roce, anebo mimořádně pro vážnou a obecnou důležitost (causa gravis et publica) za delší dobu, s větší slavností a za nepřetržité návštěvy ctitelů.

Výstava soukromá (expositio privata) záleží v tom, že vel. svátost se nevyjímá, ale pouze svatostánek se otvírá, aby se svátost představila věřícím k uctění, ukryta jsouc buďto v ciboriu aneb v monstranci závojem zahalené tak, aby spůsoby chleba viděti nebylo. Soukromou se nazývá tato výstava, poněvadž může se konati po libosti duchovního správce pro jakoukoli platnou příčinu (causa rationabilis, ač není-li to důležitost obecná; za postačitelé podněty k výstavě soukromé pokládají

*) Sess. XIII. cp. 5.

**) S. R. C. 4. března 1606.

**) Tit. IV. cp. 4. str. 128.

se nepohoda anebo jiná potřeba osady, těžká nemoc některé osoby a t. p. Za soukromou považuje se také výstava v monstranci, děje-li se v kapli řeholní neb kostele řeholním *při zavřených dveřích*, a nikdo cizí nemůže se účastniti, leda by někomu hosti bylo zvláště dovoleno *).

Vyjmá-li se nádoba s velebnou svátostí jen za tou příčinou, aby se věřícím udělovalo sv. přijímání, aby se vzala částekka pro nemocného aneb aby se po mši dávalo svátostné požehnání, nepokládá se za výstavu a protož i v těchto případech nezavazují liturgičtí zákonové o výstavě ***).

II. Obecná pravidla liturgická o výstavě.

1. Soukromá výstava nesmí se díti v čas, kdy mše svaté bývají anebo vůbec veřejné úkony liturgické vykonávati náleží; a protož obyčejně ustanovuje se k této výstavě vhodná doba odpolední anebo večerní.

Poněvadž jest úmysl církve, aby se za této příležitosti, pokud možná, shromažďovali věřící a zvláště členové bratrstev a jiní spolkové ku konání modliteb před vel. svátostí: sluší, aby zvláště správcové chrámů farních příčinu a čas této výstavy, třeba v den předcházející po mši svaté, ohlásili a v určitou hodinu zvonem pozvati dali věřících.

Když se bylo prve rozsvítilo k této výstavě *šestero svící voskových*, kráčí kněz oděný rochetou a štolou bílé barvy aspoň s jedním posluhovačem k oltáři; otevřev stánek sestupuje zase a kleče na nejnižším stupni modlí se soukromí anebo hlasitě říká vhodná osvědčení pocty aneb koná společně s lidem přiměřené modlitby. Dokud velebná svátost za otevřených dveří svatostánku vystavena jest, neodchází kněz, leč by od jiného vystřídán býti mohl. Když pak uplynul čas k výstavě určený, přistupuje k oltáři a pokleknuv prve zavírá svatostánek, aniž by vyňal vel. svátost; neboť při této soukromé výstavě nedovoluje se udělovati požehnání.

2. *Obecná pravidla o veřejné výstavě slavné jsou ***):*

*) Lehmkuhl, Comp. theol. mor. n. 699.

*) Viz Instructio Synodalis de cultu ss. Sacramenti, připojená ke statutům diec. syn. pražské a budějovické z r. 1863.

***) Viz Instructio synodalis de cultu ss. Sacram. str. 84.

a) Svátost vystavuje se v monstranci; předcházející neděli ohlašuje se výstava z kazatelny a spolu napomínají se věřící, aby hojně přicházeli klanět se Kristu a také aby dle možnosti pomáhali k ozdobení chrámu i oltáře.

b) K výstavě slavné upraven budiž *oltář čelný*, pakli není příčin zvláštních, aby výstava byla na některém oltáři vedlejším anebo v kapli nějaké. Může-li se bez obtíže státi, odklízejí se z oltáře toho sv. ostatky a ciborium se do svatostánku oltáře jiného přenáší *). Na povýšeném místě u prostřed oltáře upravuje se pod baldachynem bílým *trůn*, na kterémž by monstrance postavena a ode všech viděna býti mohla; po čas výstavy budiž také antependium bílé **).

c) V den před výstavou zvoní se k nešporám všemi zvony chrámu a podobně při klekání po každé, dokud výstava trvá.

d) Za výstavy hoří na oltáři *aspoň dvanácte svící* bez ustání; žádoucno však jest, aby na oltáři a v presbyteriu poblíž stupňův oltářových tím větší počet světél postaven byl, čím slavnější jest výstava.

e) Za celý čas výstavy zůstává nejsv. svátost na trůnu až do určité hodiny, a za žádnou záminkou, n. př. aby se lidu žehnalo, nesnímá se. — Podobně za celý ten čas ustavičně aspoň jeden kněz anebo klerik aneb jiný posluhovatel (ministrant), oděný rouchem chorovým, v presbyteriu kleče klaní se vel. svátosti. Také sluší, aby kromě presbyteria někteří laikové, a zvláště členové bratrstev, na stolicích k tomu připravených klečíc modlitby konali. — Všickni, kdož mimo ten oltář jdou, vzdávají Kristu Pánu poctu pokleknutím na obě kolena a hlubokým ukloněním hlavy.

f) Od té chvíle, kdy se počala výstava, nedovoluje se při oltáři tom ani svaté přijímání rozdávat, ani mše sloužiti, ani jaké koli jiné úkony před se bráti, leč by oltáře jiného nebylo, aneb by toho žádala potřeba či vážná příčina, nebo by dosaženo bylo indultu zvláštního ***). Vyjímá se toliko *missa repositionis*

*) Odklizení kánonových tabulek nařizuje S. R. C. 20. pros. 1864.

**) Ten způsob výstavy, dle něhož otáčivý svatostánek se obrací, aby ona část, v kteréž se nalézají monstrance, od lidu viděna byla, nesrovnává se nijak se zákony a tradicemi církevními o skvostné úpravě výstavy slavné a protož trpěti se může jenom v kostelích, kdež stavba oltáře i svatostánku nedopouští, aby zvláštní a povýšený trůn pro vel. svátost mohl zřízen býti.

***) Tak vyhlásil obřadový sbor častokráte, nejnověji 26. září 1868, 11. května 1878, 8. února a 13. září 1879. — Týž odpověděl 23. list. 1880, že za

t. j. mše, po kteréž dokonává se výstava již dříve počatá a jenom na dopolední čas obmezená. Ale vždy dovoleno jest před vystavenou svátostí nešpory aneb jiné kanonické hodinky, žalmy a písně zpívati a s lidem společně se modliti také v jazyku obecném*); avšak neokuřuje se vel. svátost, ani se uděluje požehnání, dokud výstava trvá. Hodinky za zemřelé nedovolují se v chrámě za výstavy**).

Na ostatních oltářích volno jest, tiché mše sloužiti, kromě mší zádušních v paramentech černých***).

g) *Vlastní ritus*, kterým se každá výstava slavná počíná i dokonává, tento jest: Chor anebo lid pěje píseň „Pange lingua“ neb jinou o vel. svátosti; po písni zpívá celebrant kleče náповěď — k té přidává se Alleluja v čas velikonoční a celý oktáv božího Těla — a potom zpívá stoje a ruce sepiaté maje „Oremus,“ při kterémž hlavy nakloňuje, pak modlitbu „Deus qui nobis“ atd., kterou prostě zavírá slovy: „Qui vivis et regnas in saecula saeculorum.“

Podobně při vystavování a ukládání (repositio) vždy se užívá kadidla†. Na počátku výstavy může kněz, když byl monstranci ze svatostánku vyňal, tuto hned na trůn postaviti a potom sestoupiti, aby vel. svátost okušoval; aneb může monstranci na oltář postaviti a po vykonaném okušování teprve na trůn. Podobně také při ukládání může vel. svátost okušovati, když ještě na trůnu stojí anebo již na oltáři postavenou. — Okušování děje se před náповědí a modlitbou, když chor anebo lid píseň zpívá.

Spojeno-li vystavování neb ukládání bezprostředně se mší anebo s nešporami, volno jest knězi podržeti paramenta té barvy, kterou direktář předpisuje; pakli kromě mše a nešpor, tu vždy v paramenta bílá se obléká††); velum na pokrývání ramenou jenom bílé se připouští. Přisluhuje-li jáhen a podjáhen, mohou se i kromě mše obléci v dalmatiku a tunicellu.

pobožnosti 40hodinné náleží vel. svátost v ciboriu přenést na vedlejší oltář, kdež postaven byl přenosný stánek („tabernaculum amovibile“), a před oltář ten postaviti lavici pro komunikanty.

*) S. R. C. 27. ún. 1882.

**) S. R. C. 8. února 1879.

***) V době výstavy sloužila by se zádušní mše v paramentech fialových.

†) S. R. C. 30. června 1883.

††) S. R. C. 26. července 1868; 1. pros. 1882.

III. Vůbec povolené výstavy slavné.

Církevními zákony jsou mnohé příležitosti podány, aby dojemná pobožnost tato častěji v každém chrámě se konati mohla. Příležitosti *řádné* jsou: pobožnost čtyřiceti hodin, dnové masopustní, tři poslední dnové před velikonocí; *mimořádná* pak jest: rozkaz biskupův.

1. Pobožnost čtyřicetihodinná.

Pobožnost tato (preces quadraginta horarum) jest nejslavnější ze všech výstav veřejných. Koná se na památku čtyřicetidenního postu Páně a čtyřiceti hodin, co Pán Ježíš v hrobě ležel; počátek vzala v Miláně okolo r. 1534, odkudž rozšiřovala se po jiných městech italských. Papež Klement VIII. ustanovil, aby pobožnost tato na věčné časy a každého dne konána byla v kostelích města Říma*) a propůjčil hojných odpustků všem nábožným účastníkům; brzy rozšířila se pobožnost ta po celém světě katolickém, zejména v městech velikých, kdež mnoho chrámů se nalézá a možno jest, aby z chrámu na chrám po střídě přecházela. Caeremoniale episcoporum, dekrety kongregace ritů, zvláště pak instrukce papeže Klementa XI. (Instructio Clementina) od 21. ledna r. 1705 předpisují určitá pravidla o pobožnosti této. Poněvadž ne všude možno jest konati pobožnost tuto za čtyřicet hodin po sobě jdoucích, ustanovil Benedikt XIV., aby odpustků na ni vydaných účastní býti mohli věřící, třeba by se nekonala bez přetržení, jen když výstava za doby denní se nepřerušuje a v několika po sobě jdoucích dnech trvá plných 40 hodin

Církevní sněm provincie pražské**) pronáší přání, aby pobožnost tato dále trvala tu, kdež zavedena jest, a zavedena byla, kdež jí posud není; nařizuje však, aby vel. svátost jenom za dne vystavena zůstávala až do naplnění 40 hodin a nikde aby spojována nebyla se slavností patrona chrámového. Čtvrtý statut budějovické synody od r. 1863 vyslovuje přání, aby se pobožnost čtyřicetihodinná, v některých chrámech již obyčejná, v onen čas konala, na který tam podle řádu diecévního připadá věčné uctění vel. svátosti. Synodální instrukce o ctění vel.

*) Constit. „Graves et diuturnae“ od 25. listop. 1592.

**) Tit. IV. cap. 5. str. 132.

svátosti a Manuale rituum udává určitě veškerý řád, kterým se v našich krajinách pobožnost tato koná; tu také se ustanovuje, aby 40 hodin výstavy se naplňovalo v létě za čtyři dni a v zimě za pět dní tak, že na každý den v létě připadá 10, na každý den v zimě 8 pořádků po sobě jdoucích hodin výstavy.

2. Výstava ve dny masopustní.

Kongregace odpustková vyhlásila o této výstavě obecným dekretem od 22. června 1765: „Když Benedikt XIV. překaziti žádal vhodným prostředkem hrubé zlořády, které v čas masopustní se vloudily, a když seznal, že v některých chrámech blahodějně ustanovena jest výstava vel. svátosti *po tři dni* buďto v týden devítňikový anebo v týden neděle 1. po devítňiku (sexagesima) aneb po tři dni před popelcem k tomu cíli zvláště, aby věřící v čas pokušení nezbloudili z cesty Páně, ale v kostelích se modlíce pomoci boží vyprošovali: povolil plnomocné odpustky všem věřícím kteří by svátost pokání a oltářní přijali a ty chrámy nábožně navštěvovali, kdež výstava vel. svátosti za tři dni buďto jenom jeden anebo všechny z týdnů jmenovaných se koná. A protož Klement XIII. pilně uváživ, že jmenovaná výstava vel. svátosti v tyto dni velice prospěla a budoucně prospěje, rozšířil tyto plnomocné odpustky na všechny katolického světa chrámy, kdež by se konala výstava vel. svátosti buďto v týden devítňikový anebo v týden neděle 1. neb 2. po devítňiku nebo ve všechny tyto týdny po každé za tři dni, anebo i jenom ve čtvrtek po neděli 1. devítňikové.“

Poněvadž výstava tato se počítá ku slavným, ano k nejslavnějším, náleží zachovati se při ní podle pravidel platných o slavné výstavě vůbec.

3. Uctění vel. svátosti v poslední tři dny svatého týdne.

Ačkoli se na zelený čtvrtek nevystavuje vel. svátost, na veliký pátek a na bílou sobotu v božím hrobě vystavená závojem se zastírá: nicméně děje se uctění podobně jako při slavné výstavě *).

*) Výstava v božím hrobě nemůže býti v kostelích, kde nechová se ustavičně vel. svátost. (S. R. C. 17. června 1659.)

Synodální instrukce*) udává do podrobná všecken ritus, pokud se týče velebné svátosti a v misálu římském obsažen není. A poněvadž výslovně se tam přikazuje, aby dle ritu toho všecko se na tyto dni konalo, nemůže za oprávněný považován býti žádný obyčej, který by se nesrovnával s oněmi předpisy.

Výstava i uctění nejsv. svátosti v božím hrobě nenáleží k bohoslužebnému řádu celé katolické církve a protož také ani v misálu ani v ostatních bohoslužebných knihách vůbec předepsaných se nenalézá.

Hrobu božího, jakž v našich krajinách jest po dávném obyčeji, nezná liturgie římská; v této znamená „boží hrob“ jenom reposici hostie velké, ku přijímání kněze na veliký pátek určené (*missa praesanctificatorum*), kteráž ku konci liturgie zeleného čtvrtku z oltáře čelného na jiné místo ve chrámu a odtud zase v druhém oddílu liturgie na veliký pátek předepsané přenáší se na čelný oltář**).

Místo, na kterém ukládá se posvěcená hostie a kdež i zůstává do velikého pátku, jest podle týchž liturgických předpisů některá z kaplí chrámových, a není-li takové, některý oltář vedlejší, slušně ozdobený a šesti aspoň svícemi voskovými osvětlený. Kaple aneb okolí oltáře buďto již samy svojí polohou málo světla denního mají, anebo se tomuto přístup volný zamezuje zastřením oken, aby světla liturgická více vynikla.

Svátost přenáší se v kalichu, o kterémž dí *caeremoniale episc.* (l. c. cap 22.), že jest kupy velice široké a skvostný. Některé kostely veliké mají kalich nádherný, jen k tomuto dni a cíli ustanovený***). Kalich ten, pokrytý nejprve pallou, na tuto paténou a potom bílým závojem hedbávným, neukládá se do tabernakula, nýbrž do zvláštní, uprostřed oltáře postavené skřínky (*capsula*), kteráž i v některých výnosech sboru obřadového *sepulchrum* se nazývá†). Skřínka tato má útvar rozdílný od obyčejné formy svatostánek, stojí na čtyřech pod-

*) Str. 89. a dle ní „*Processionale Pragense*“ a „*Manuale rituum*“ od roku 1873.

**) *Caeremon. episc.* l. II. cap. 23.; *Miss. rom. feria V. in Coena Domini.*

***) *Barbier Traité pratique* I. str. 323.

†) *Barbier* l. c. str. 195.

stavečcích (nohách), má dvěře zamčité, na vrcholu jejím leží beránek aneb stojí kříž s nástroji mučebnými. V některých kostelích italských, francouzských a španělských jsou tyto skřínky krásná díla umělecká buďto z kovu vzácného a pozlacené s ozdobami vypuklými aneb i dřevěné s přiměřenými řezbami. Ve Španělech bývaly uzamčeny dvěma klíči, z nichž jeden choval u sebe starosta městský a druhý odevzdán byl knězi, který na velký pátek obřady konati měl. Obyčej tento vysvětá z několika výnosů sboru odpustkového, kterýž k dotazům o této věci prohlásil, že odevzdávání jednoho klíče starostovi jest zlořád, jehož trpěti nelze, a že skřínku (sepulchrum) pouze jedním klíčem zamykati náleží*).

Přijímáním kněze na veliký pátek ukončuje se liturgie a také uctění svátosti „ve hrobě“; neboť našeho vzkříšení liturgie římská rovněž tak nezná, jako naší výstavy v božím hrobě. — Zbožným navštěvovatelům a ctitelům svátosti v tomto římskou liturgii předepsaném „hrobě“ povolil Pius VII. dekretem sboru odpustkového ze dne 7. března 1825 odpustky tyto: Kdo tyto dny navštíví vel. svátost ve hrobě a potrvá za nějakou dobu v modlitbách na úmysl papeže, nabude týchž odpustků, které jsou dány navštěvovatelům za slavné výstavy ku pobožnosti čtyřicetihodinné, a tedy plnomocných za jednu návštěvu, pakli zpověď vykonali a na zelený čtvrtek a na boží hod velikonoční u sv. přijímání byli; odpustků desíti let a desíti kvadragen za každou návštěvu svátosti v božím hrobě, mají-li pevný úmysl, vykonati zpověď.

V krajinách střední Evropy vyvinul se za středověku, nežli ještě ritus římský plně opanoval, zvláštní způsob prokazovati úctu Spasiteli umučenému a pohřbenému, zvláštní, od nynějšího zcela rozdílný „boží hrob.“ Po přijímání kněze na veliký pátek zůstávala vel. svátost na oltáři k tomu cíli zařízeném tak, aby sám oltář a jeho blízké okolí představovaly hrob Kristův v Jerusalemě. Krom svátosti oltářní vystavován i kříž, aby jemu prokazoval úctu všecken lid a takto náhradu měl za to, že nemůže se účastniti adorace, ježto se dle liturgie velikého pátku děje v choru kněžském. Avšak nezdá se, že k výstavě této i za středověkých dob užívalo se monstrance, jako nyní; Kristus mrtvý a pochovaný představován svátostí skrytou v kalichu, při němž, aspoň v městech a kostelích vět-

*) Barbier l. c. str. 195.

ších byla stavěna lešení s úpravou divadelní a provozována dramatická představení o smrti, pohřbu a vzkříšení Páně; dramaticky zobrazené vzkříšení provázeno zpěvem nynější sekvence velikonoční, jejíž text býval tehdy rozdělen několika zpěvákům *).

Nynější u nás obyčejný způsob božího hrobu a pobožností k němu směřujících obmezuje se na výstavu nejsv. svátosti v monstranci hustým závojem hedbávným zahalené a slavným „vzkříšením“ se dokonává; kříž k uctění pokládá se buďto na blízku oltáře výstavního anebo jinde na místě snadno přístupném, leckde dosti daleko od vlastního „božího hrobu“. Výstava v monstranci, na způsob liturgické výstavy slavné, bezpochyby vzala svůj počátek v reakci katolické proti mohutné haeresi lutersko-kalvínské, jako jiné mnohé slavné pobožnosti k úctě tajemství těla Kristova, a lze dozajista i ku výstavě v božím hrobě obrátiti slova prov. sněmu pražského z r. 1860, Tit. IV. c. 4. str. 128. „Quem morem (t. slavně vystavovati vel. svátost) dum universa servat Ecclesia, nostrae praesertim regiones quasi domesticum frequentant, quoniam haeresis saeculo 16. exorta Episcopos et fideles eorum curae commissos vehementer excitavit, ut tanto manifestius coleretur et adoraretur apertius Deus Sacramenti specie velatus, quanto acerbius doluerunt impugnari ipsius Sacramenti veritatem, reverentiam cessisse cavillationibus et cultum contemptui.“

Že liturgické knihy církve katolické nic o tomto způsobě hrobu božího ani o slavnosti vzkříšení neobsahují, jest pobožnost tato mimoliturgická, a jest také s historickým a dogmatickým významem velikého pátku a bílé soboty málo shodna. Neboť v čas, kdy konáme památku smrti a pohřbu Páně, památku doby, kdy Kristus byl odňat svým věrným, nehrubě hodí se výstava vel. svátosti, třeba i nařízeno bylo zastříti monstranci rouškou velmi hustou. Protož i není se čemu diviti, že sbor obřadový k dotazům v této záležitosti podaným prohlásil, že ponechávati vel. svátosti na oltáři ještě po mši praesanctificationum jest zlořád **).

Nic však méně jest výstava v božím hrobě za hojné a dojista i zbožné návštěvy se strany věřících velice oblíbena

*) Gassner, Handbuch der Pastoral I. str. 961. Wetzler und Welte Kirchenlexikon 2. vydání čl. Grab.

**) S. R. C. 12. března 1836.

a srostla s posledními třemi dny svatého týdne tolik úzce, že by bez pohoršení lidu věřícího, ano bez veliké škody v náboženském životě katolickém zrušena býti nemohla. Pro tuto příčinu také diecéšní synody pražská a budějovická r. 1863., ač leckteré jindy obvyklé výstavy zakázaly naprosto, výstavu v božím hrobě zakazují toliko na zelený čtvrtek (Stat. III.), výstavu pak na veliký pátek a bílou sobotu předpisy určitými upravují, zejména i zapovídajíce potahování oltáře výstavního neb okolí jeho sukny a šátky černými a žádajíce okrašlování jeho zelením, květinami a hojnými světly *).

Nejnovější způsob našich „hrobů božích“ víc a více jeví snahu, zachovávatí obecné zákony liturgické o veřejné výstavě svátosti oltářní, a ve vnitřní soulad uvéstí historický význam obou dní s výstavou velebné svátosti. V ohledu prvním úplně jsou ve shodě s liturgickými zákony všecka nařízení instrukce svrchu dotčené, předpisující, aby na zelený čtvrtek po přenesení svátosti v kalichu skryté hořelo na oltáři šestero svící voskových až do večera, oltář sám aby velmi slušně byl ozdoben v bílých barvách, za noci tu lampy hořely, v pátek záhy ráno svíce znovu byly rozžaty, od té pak doby, kdy po mši praesanctificationum se tu vystavuje svátost v monstranci, aby aspoň dvanácte voskovic a krom těchto i mnoho lamp ustavičně hořelo, lidé k adoraci stále přítomni byli, k reposici u večer v pátek a k výstavě v sobotu ráno aby kněz byl oděn paramenty bílými, požehnání velebnou svátostí ani při výstavě ráno ani při reposici u večer dáváno nebylo.

Jiná s liturgickými zákony více shodná zařízení, ježto výstavu v božím hrobě uvádějí v lepší souhlas s historickým (objektivním) významem obou dní, razí sobě den ode dne cestu volnější do chrámů katolických. Starobylé temné, černými rouchy zastřené „boží hroby,“ leckdy na způsob jeskyně skalní zdělané truhly, do jichž pozadí, mnohdy jenom s velkým namáháním, postavití lze svátost, při nichž také ani nebezpečnosti ohně od lampiček uvnitř a zvenku nastavených valně vzdáleno není, rok od roku mizejí a na jejich místo buďto vzdělávají se zvláštní oltáře v barvách světlých a hojně zladené se slušným trůnem pro monstranci a křížem s plátny přehozenými v pozadí, anebo se oltář svojí polohou nejvíce vhodný

*) Instructio synodalis de cultu ss. Sacramenti cap. IV. ve přípojkou k „Acta et decreta synodi“ atd.

odklizením některých jeho částí a nahražením ich částmi k tomu cíli zvláště zhotovenými upravuje za boží hrob, nejraději tam, kde možno jest nejbližší okolí zatemniti. Dutý spodek oltáře (tumba) jest ku předu otevřen, uvnitř lampami osvětlen; na půdě jeho leží pěkná socha Krista mrtvého. Takové zařízení lze i v symbolický souhlas uvést s významem doby; dole podoba Krista mrtvého připomíná smrt a pohřeb Páně, výše pak na místě zřejmém, na oltáři vkusně upraveném, hojnými světly, zelením a květinami ozdobeném vystavená svátost v monstranci rouchem bílým zastřená představuje božskou přirozenost Kristovu, kteráž ani mrtvého těla jeho neopustila, s ním spojena zůstala, až pak třetího dne i duše se opět navrátila v tělo a Kristus jako celý člověk a Bůh ze hrobu vyšel; a tato skutečnost se vhodně zobrazuje vzkříšením, k němuž běře se monstrance již odhalená, se svátostí zraku našemu zjevnou.

Se stanoviště liturgického a zvláště symbolického jest se opravdu těšiti tomu, že mizejí a skoro již úplně zmizely bývalé temné a nevkusné, jeskyně ustupující oltářům světlým a zářným, a že také není se co báti nového pořizování, ano lze očekávati nenáhlé vymizení před nedávnými léty ještě mnoho velebených božích hrobů ze skel světlých a různě barevných, kteréž ovšem oku prostého lidu a dětí poskytují něco divadla, avšak nižádným rozumným důvodem anebo výkladem obhájeny býti nemohou.

Kromě řádných pobožností těchto, ježto se konají na uctění vel. svátosti, může v nějaké důležitosti vážné a obecné (*causa gravis et publica*) *biskup rozkázati mimořádně výstavu*; tato má vždy povahu výstavy slavné a protož i spravuje se obecnými zákony o slavné výstavě. Kdykoli se mimořádná výstava nařizuje, bývá též po každé určena doba trvání jejího a udávají se některé bližší okolnosti o zvláštním způsobu takové pobožnosti.

Některé radostné události bývají za podnět, že slavná výstava jenom na kratičkou dobu se ustanovuje, aby před vel. svátostí slavně zpíván byl na poděkování chvalozpěv „*Te Deum laudamus* *).“

*) Ritus této krátké pobožnosti obsahuje se v Processionálu pražském na str. 38, v Manuale rituum na str. 333.

IV. Výstava obyčejná.

Tato zastupuje v našich vlastech liturgické nešpory v jazyku církevním, jest podstata (principale) odpoledních služeb božích, a netoliko ve dny sváteční, ale namnoze i každý den aneb aspoň v sobotu se děje.

Štola i pluvíál (béře-li se) jsou vždy *barvy bílé*, protože výstava vel. svátosti jest podstata pobožnosti; následuje-li však výstava k požehnání bezprostředně po *liturgických* nešporách, zůstává kněz v paramentech barvy denní.

Řád výstavy této předpisuje se v synodální instrukci od r. 1863., v Processionálu pražském a v Manuale rituum,*). Statutem „De cultu ss. Sacramenti“ synod pražské a budějovické od r. 1863. nařizuje se, aby k odpolední pobožnosti této vel. svátost vystavována byla *všedního dne v ciboriu, v neděli a ve svátek zasvěcený, za celý oktáv božího Těla, o slávnosti kostelního patrona (titulu) a posvěcení chrámu v monstranci*; k výstavě v ciboriu se zažžíná šestero, k výstavě v monstranci dvanáctero svící.

Odpolední pobožnost (také když koná se při závěrku výstavy slavné) počíná se vždy zpěvem „Pange lingua“ neb jiným o vel. svátosti; za zpěvu vyjímá kněz vel. svátost a potom okuřuje. Po písni následuje v obecné řeči náповěď, dopověď a modlitba o vel. svátosti, potom se konají společné modlitby a když dokonány jsou, zpívá se opět píseň, kněz okuřuje vel. svátost a nežli požehnání uděluje, zpívá zase náповěď a modlitbu v jazyku liturgickém**).

Koná-li se odpolední pobožnost při oltáři, na kterém se nechová vel. svátost, nepředchází výstava, ale počíná se společnými modlitbami; neboť není dovoleno, přenášeti vel. svátost na jiný oltář, aby tu před vystavenou konána byla odpolední pobožnost. V případě takovém jde kněz po skončených modlitbách k oltáři, kdež vel. svátost se chová, a postaviv ji na oltář, okuřuje, říká modlitbu a uděluje požehnání způsobem obyčejným; nežli přišel, zažžínají se aspoň dvě svíce.

Společná pobožnost, která se při obyčejné výstavě koná, může býti rozličná, ale vždy konati se může *jenom podle formulářů zvláště nařízených aneb aspoň v církvi vůbec uznaných*

*) Ordo expositionis et repositionis ss. Sacramenti per annum; pg. 36

**) Instructio synodalis de cultu ss. Sacramenti cp. 1. I.

a schválených. Obyčejně pak záleží v nešporách neliturgických anebo v litaniích.

a) Neliturgické nešpory jsou dvojí. Jedny konají se tím způsobem, že po modlitbě o vel. svátosti počínají se na choru zpívati některé litanie zpěvem figurálním a s průvodem hudby; lid modlí se po tichu a podobně také kněz, jenž sedí na straně epištoly u oltáře. Když byl chor dokončil, kráčí kněz k oltáři a tu zpívá v řeči latinské antifonu a modlitbu, jež připadá k tomu formuláři, podle něhož na choru zpíváno bylo.

Jiný druh neliturgických nešpor jest, že lid všecken spolu s chorem zpívá v obecné řeči nešpory, jak dle kalendaria připadají na jistou neděli anebo svátek; také kněz říká modlitbu denní v jazyku obecném. Formuláře nalézají se v kancionálu, jež vydalo Dědictví svatojanské; potom vydány jsou též o sobě zvlášť *). Vydání nešpor v řeči obecné sluší považovati za věc dobrou a vítanou; není nemožno konati je téměř všude a takto v odpolední služby boží líbeznou rozmanitost uvést, je zvelebiti a pobožnost lidu zvýšiti. „Hlas varhan,“ vydaný týmž Dědictvím, podává ředitelům choru dokonalé navedení, jak žalmy a zpěvy nešpor doprovázeti. Schválení, jehož se tomuto způsobu odpolední pobožnosti dostalo od biskupů českých, jest zároveň také svolení jejich. aby všude v obyčej vcházela **). Vedle rozhodnutí S. R. C. 29. pros. 1884 dovoleno jest nešpory slavné, ježto za pobožnost lidu v neděle a svátky odbývají, bráti z jiného nežli denního officia, na př. kdykoli o velebné svátosti, o Panně Marii.

b) Jsou-li obsahem odpolední pobožnosti litanie, užívá se střídavě pouze trojích, totiž „o všech svatých“, „loretánských“, „o jménu Ježíš“; první dvoje zajisté mají aprobaci apoštolské stolice, litanie o jménu Ježíš obyčejně pokládají se za approbované k veřejným pobožnostem a v našich krajinách již od dávna se jich užívá při odpoledních službách božích ***). —

*) Nešpory čili večerní pobožnost církevní o nedělích a slavnostech Páně, též o svátcích Svatých a Světic božích. Sestavil Vincenc Bradáč.

**) Srovn. Ord. list buděj. 1864 str. 54.

***) O litaniích vyhlásila S. Congr. Off. 18. dubna 1860: „Litaniae omnes, praeter antiquissimas et communes, quae in Breviariis, Missalibus, Pontificalibus et Ritualibus continentur, et praeter litanias de B. V. Maria, quae in sacra aede Lauretana decantari solent, non edantur sine revisione et approbatione Ordinarii, nec publice in Ecclesiis, publicis oratoriis et processionibus recitentur absque licentia et approbatione s. rituum Congregationis.“ — Lev XIII.

Kromě těchto nesluší duchovnímu správci konati *nařízené* odpolední služby boží podle formulářů jiných litaní, ani přidávati k povoleným některá jména aneb některé prosby; avšak nezakazuje se přibrati po modlitbách k litaním připojených ještě některé jiné na př. církevní modlitbu toho dne nebo modlitby ve zvláštních potřebách.

V zemích mocnářství rakouského povoleno jest dekretem kongregace ritů od 10. února 1860 a dle nařízení biskupů jsou duchovní správci povinni, kdykoli veřejně s lidem říkají litanie o všech svatých, po V. „Abys náměstka apoštolského“ vložití V. „Abys císaře a krále našeho N. chránil ráčil“ (R. Tě prosíme —), ve vzýváních pak po V. za papeže vložití: „Modleme se za císaře a krále našeho N.“; v modlitbách konečně po modlitbě za papeže modlitbu obyčejnou za mocnáře.

Kromě litaní a neliturgických nešpor lze za odpolední pobožnost konati také modlitbu růžencovou anebo jiné skrze stolici apoštolskou approbované.

V. Procesí theoforická; slavnost božího Těla.

Procesí theoforická jsou ta, o kterých nosí kněz velebnou svátost v monstranci buďto jen po chrámě aneb kromě chrámu. O těchto průvodech nositi též obrazy neb ostatky svatých není vůbec dovoleno; děje-li se tak přece po dávném obyčeji nebo ze zvláštního povolení, náleží o to se postaratí, aby nebyly na blízku vel. svátosti *).

Nejslavnější ze všech jest procesí o slavnosti božího Těla nařízené vůbec od Urbana IV. r. 1264. Význam jeho jest význam všech veřejných průvodů s vel. svátostí, liturgický řád pak ustanovený na tento den jest norma pro všechny průvody theoforické vůbec a protož i náleží šetřiti ho vždycky, pokud možná (kromě zastávek u čtyř oltářů).

Průvod o božím Těle (a každý průvod theofor.) jest dle *významu svého*: a) Slavné a veřejné vyznání katolické víry ve

povolil 16. ledna 1886 odpustky 300 dní věřícím, kteříž nábožně a srdcem skroušeným říkají litanie o jménu Ježíš; odpustky tyto lze jednou za den získati a také duším v očistci přivlastniti. Litanie, kterým odpustky tyto platí, jsou ty o jménu Ježíš, kteréž nalézají se v českém Manuale rituum od r. 1873.

*) S. R. C. 20. pros. 1628.

svátost oltářní, vítězoslavné osvědčení pevné naděje k Tomu, kterýž s námi přebývá, nejvroucnější projev lásky a uctivosti, kterouž církev chová k Pánu svému. *b)* Vítězosláva církve katolické, kteráž se tuto před věřícími, nevěřícími a bludaři objevuje ve svojí velebnosti a síle, v plesání a radování, skutkem oznamujíc, že Kristus přebývá v ní a že veškeru svatost údů svých a veškeré vítězství nad nepřátely jemu děkovati má. *c)* Veřejné děkování za milosti, kterých svátost ta věřícím uděluje, *smíření* a *odprošení* za urážky, kteréž jí lehkomyšlnost a nevěra činí. *d)* Veřejné osvědčení lásky Spasitele a nejvyššího pastýře, kterýž opouští stánek svůj na oltáři, aby se více přiblížil k srdcím a příbytkům lidským, žádaje naplniti je požehnáním a všecku nepravost zapuditi zvláště z míst těch, kteráž posvěcena byla přítomností jeho.

Při každém průvodu theoforickém, nejvíce pak o slavnosti božího Těla náleží netoliko chrámy co nejvíce možná ozdobiti, ale i cesty, kterými se průvod běře, vyčistiti, domy podle cest koberci, obrazy, zelenými ratolestmi okrášliti*). V církevní provincii české a ve mnohých jiných zachovávají se při průvodu tomto někteří obyčejové, o kterých rituál římský sice zmínky nečiní, kteříž ale potvrzení od apoštolské stolice došli.

Vedle ritu v Čechách a v sousedních zemích platného vzdělávají se oltářové na čtyřech místech ke čtyřem stranám světa obrácení a čistými korporály postřeni**).

O mši předcházející konsekrují se dvě hostie, z nichž jednu kněz po přijímání sv. krve do monstrance vkládá; monstrance na čistém korporálu postavená a bílým závojem zastřená zůstává na oltáři až do ukončení mše, a protož i kněz kolikráte koli ku středu oltáře přistupuje aneb odtud odchází, na jedno koleno kleká. — Když byl dokonal mši, snímá závoj s monstrance a postaviv ji na místo kalicha mešního, odkládá kasulu, běře pluvíál bílé barvy a pokleknuv na stupni nejnižším, třikráte okuřuje vel. svátost.

Nésti vel. svátost v průvodu náleží tomu knězi, kterýž předcházející mši sloužil; jedině biskup může nésti svátost,

*) Rit. Rom. de Process. in festo ss. Corporis Christi.

**) Manuale rituum str. 314. Instr. Synod. str. 91.

třeba by jiný kněz byl mešní oběť konal *). Kde více kněží jest, náleží čestná ta služba tomu, kterýž v důstojnosti předchází ostatní.

Po incensaci klade se celebrantovi velum na ramena, kterýž maje obě ruce jím pokryté vstupuje k oltáři a uctivě béře monstranci (buďto kleče z rukou diakona, nebo sám); drže ji před obličejem, obrací se k lidu a sestupuje od oltáře pod baldachyn; v tu chvíli počíná se hymnus „Pange lingua.“ Kde kněží několik při chrámu jest, předcházejí celebranta dva s kadi-telnami, na polo obráceni jsouce k vel. svátosti a okuřující ji; nedostává-li se kněží, konají to ministranti (anebo jeden pouze). Při každém ze čtyř oltářů dělá se zastávka. Velebnost krásné slavnosti žádá toho, aby oltářové skvostně ozdobeni byli, jmeno-vitě obrazy svatých a květinami. Prve nežli kněžstvo k jedno-tlivým oltářům dojde, zažžíná se na nich aspoň 12 svící vos-kových; přijda k oltáři, staví monstranci na rozestřený kor-porál a sestoupiv okuřuje ji. Když předepsaný zpěv dokonán jest, říká jeden z kněží (anebo sám celebrant, není-li kněží jiných mimo něho) modlitbu „Munda cor meum“ a žádá po-žehnání jako před evangeliem při mši a potom zpívá evange-lium. Políbiv knihu jako při mši po přečteném evangeliu a přijav poctu incensace, kleká celebrant na obě kolena, potom dole naproti monstranci stoje zpívá dle předpisů rituálu a po in-censaci uděluje požehnání. Hned potom zase počíná se hymnus „Pange lingua“ a průvod béře se k oltáři následujícím. Jako u prvního, tak u všech ostatních oltářů se děje. Po uděleném požehnání při oltáři čtvrtém intonuje celebrant chvalozpěv „Te Deum laudamus“ a pak béře se ku chrámu; po cestě pokračují zpěváci ve chvalozpěvu. Ve chrámě staví monstranci na oltář, incensuje a po ukončeném chvalozpěvu říká modlitbu obyčejnou, po kteréž následuje pokračování hymnu až do konce, pak modlitba o vel. svátosti a požehnání, po kterém se mon-strance uzavírá ve svatostánek.

Kromě slavnosti božího Těla konají se, ač nikoli všude, theoforické průvody ještě: a) V poslední den oktávu této slavnosti a v neděli mezi oktávem při kostelích filiálních; průvod tento řídí se týmiž pravidly, jako průvod při závěru pobožnosti čtyřicetihodinné. b) Když se vel. svátost k nemocnému nese slavně, jako v některých krajinách katolického světa jest oby-

*) Podobný zákon platí o svěcení světél na hromice a ratolestí na květnou neděli.

na první den pobožnosti čtyřicetihodinné ta mše, po které se čej. c) Na počátku a při závěru pobožnosti čtyřicetihodinné. d) Na bílou sobotu večer, — slavné vzkříšení Páně. e) Na počátku pobožnosti bratrstva věčného uctění vel. svátosti, jak v některých diecésích anebo jenom na některých osadách obecná anebo zvláštní statuta předpisují.

Aby pak průvody theoforické pro časté jich konání neovšedněly aneb libovolným zaváděním obřadů nepozbývaly slavné svojí velebnosti, nařizuje církv. sněma provincie pražské, aby uvnitř anebo vně chrámu nebyly konány v jiné dni, nežli které k tomu jsou ustanoveny předpisem rituálu římského a provinciálního; když by kromě toho ještě jindy měly se konati, třeba jest biskupovi předložiti důležitou k tomu příčinu a žádati za povolení jeho *).

VI. Mše před vystavenou vel. svátostí.

Jako výstava vel. svátosti vůbec, tak i mše před vystavenou (*missae coram Sanctissimo*) konají se buďto že obecným indultem povoleny jsou anebo k nařízení biskupovu, také po dávném obyčeji a ze závazků fundačních.

Pokud nepřekážejí určité zákony diecéšní, volno jest zůstávati při starobylém a dosti rozšířeném obyčeji, dle něhož na větší svátky se vystavuje vel. svátost ke slavné mši (k velkým službám božím). V diecési pražské a budějovické zakázány jsou synodálními statuty (od r. 1863.) všechny mše před vystavenou velebnou svátostí, kromě oktávu božího Těla, prvního aneb i posledního dne pobožnosti čtyřicetihodinné a pobožnosti bratrstva věčného uctění svátosti oltářní. *Celý oktáv božího Těla* dovoluje se v každém chrámu jedna mše slavná nebo zpívaná,

*) Conc. Prag. Tit. IV. c. 4. str. 130. *Odpustky se svátkem božího Těla spojené* jsou: 1. 200 dní o vigilií všem, kdo se skroušeně zpovídají, postí se anebo jiný dobrý skutek dle rady zpovědníka konají; 2. 400 dní o svátku samém, kdo skroušeně se zpovídají a nábožně obcují buďto prvním nebo druhým nešporám, hodinkám jitřním anebo mši sv. 3. 160 dní v den svátku za každou z hodin menších a za kompletář, pakli po skroušené zpovědi nábožně jim obcuje. 4. 200 dní na každý den oktávu s týmiž podmínkami za obcování nešporám, hodinkám jitřním a mši. 5. 80 dní v každý den oktávu, na každou z menších hodin a na kompletář. 6. 200 dní těm, kteří o slavnosti nebo některý den v oktávu vel. svátost ve procesí provázejí a za pokoj církve se modlí; při knězi žádá se nad to ještě, aby mši nábožně sloužil, při laikovi, aby nábožně přijal vel. svátost. (Beringer, *Die Ablässe*, 9. vyd. str. 256.

výstava počíná (*missa expositionis*) a na den pobožnosti bratrstva věčného uctění jediné ta, po kteréž výstava jenom na půl dne určená se dokonává (*missa repositionis* *).

Mše před vystavenou vel. svátostí se může sloužiti také o slavnosti nejsv. srdce Ježíšova, jakož vysvítá z dekretu (S. R. C. 28. června 1889), kterým Lev XIII. těm, kdož dne toho přítomni jsou církevní bohoslužbě konané před vystavenou svátostí, povoluje tytéž odpustky, kterých nabyti lze o slavnosti a za oktávu božího Těla. (Viz poznámku při článku V o procesích theoforických str. 182. a při článku VIII. o bratrstvech k uctění vel. svátosti). Mše tato není votivná, a poněvadž jest „*de eodem*“, opouští *kommem.* o vel. svátosti.

Že na oltáři výstavy jenom jedna mše býti může, jest zákon vůbec platný a připouští se výjimka jen v tom případě, že by ve chrámu nebylo více oltářů. (Viz str. 168.)

Mše na počátku pobožnosti 40hodinné**) náleží ku privilegovaným *ex indulto generali* (viz str. 73.), jest-li aspoň zpívaná***). Vymezené dni jsou všechny svátky a neděle I. a II. tř., privilegované ferie, oktáv zjevení Páně, velikonoc a letnic, vigilie vánoční a velikonoční. Připadá-li počátek pobožnosti a výstavy na některý z těchto dnů vymezených, přidává se ku denní mši kolekta o vel. svátosti a zavírá se společně s kolektou denní; neslouží-li se konventní mše v tom chrámě, následují po kolektě o vel. svátosti ještě ostatní v direktáři předepsané orace s druhým závěrem. — Připadá-li počátek pobožnosti čtyřicetihodinné v oktáv božího Těla na den některého svátku (*missa de Sancto*) a slouží-li se v chrámě denní mše z povinnosti†), běře se v den svobodný votivná o vel. svátosti, a tedy bez sekvence; neslouží-li se denní mše z povinnosti, přibírají se orace z direktáře. Klade-li direktář *de die infra octavam*, slouží se i votivná dle direktáře. — Druhý a každý následující den mohla by za výstavy votivná mše o vel. svátosti býti jenom, dovoleny-li vůbec votivné mše soukromé††).

*) Po dávném obyčeji nebo z fundačních závazků mohou mše před vystavenou svátostí dále trvati, pakli po roce 1863 dosaženo výslovného povolení biskupova.

**) Při této se konsekruje hostie ku výstavě podobně jako ku procesí na den božího Těla. (Instr. synod. c. II. n. 5.)

***) Ku privilegovaným náleží také *missa repositionis* na konci této pobožnosti, avšak ta neslouží se v církevní provincii české. (Viz str. 170.)

†) Viz str. 75. sub 1.

††) Viz str. 74.

Stran kommemorace o vel. svátosti při mších, ostatních v době čtyřicetihodinné pobožnosti rozeznávati jest, slouží-li se na oltáři výstavy nebo na jiném. *Na oltáři výstavy* platí pro každou mši *slavnou* (zpívanou) totéž pravidlo, které o missa expositionis, když není dovolena mše votivná. Slouží-li se mše *slavná* (zpívaná) *na oltáři jiném*, bere se kommemorace o vel. svátosti *každý den dvojný* (duplex majus neb minus) a *dvojného nižší*, není-li polodvojný privilegovaný, a tedy bere se i v neděle polodvojně I. a II. třídy; ve dni dvojného vyšší opomíjí se. — *O tiché mši* platí toto pravidlo (o mši slavné na oltáři jiném), nechať na oltáři výstavy anebo na jiném se slouží. — Kommemorace o vel. svátosti připojuje se vždy ku kollektě denní a s touto se zavírá společně; ostatní v direktáři položené potom následují.

Neděje-li se výstava k pobožnosti čtyřicetihodinné, ale za jinou příčinou, bere se ve mši na oltáři výstavy (a ve mši, za které se konsekruje hostie ku procesí nebo výstavě) kommemorace o vel. svátosti, jaký by koli svátek připadal. Ve dni dvojně I. a II. tř., nepřipadají-li dle direktáře některé kommemorace, v neděli květnou, o vigilií vánoční a svatodušní zavírá se kommem. o vel. svátosti společně s kollektou denní; jinak platí vůbec pravidlo, že kommem. o vel. svátosti se klade na místo poslední a společně se zavírá s těmi, které direktář po denní kollektě klade; předepsána-li v diecési collecta imperata (anebo kněz přidává modlitbu proprio motu), jest tato na místě posledním.

Slouží-li se za výstavy kromě 40hodinné pobožnosti mše zpívaná nebo tichá *na jiném oltáři*, není kommem. o vel. svátosti nařízena a zanecháno jest dobré vůli kněze, chce-li ji vzíti ve dni takové, v kteréž ji bráti náleží při oltáři výstavy.

2. Při mších před vystavenou vel. svátostí šetřiti jest kromě předpisů o formuláři a kommemoraci ještě pravidel, ježto se táhnou zejména ku poklonám a, jest-li mše slavná, ke způsobu incensace.

Obecná rubrika misálu (in Coena Domini) praví, že kněz kleká, kdykoli přistupuje k prostředku oltáře anebo odtud odchází, anebo mimo vel. svátost jde. Rubrika tato platí vůbec o každé mši před vystavenou svátostí.

Slouží-li kněz před svátostí, vystavenou již dříve, nežli se mše počala, snímá pozastaviv se a posluhovateli birret odevzdává, jakmile došel místa, odkud vel. svátost vidí; přijda

k oltáři kleká před nejnižším stupněm na obě kolena a sklání hlavu.

Když k oltáři byl vstoupil a kalich ke straně evangelia postavil, kleká na jedno koleno, a podobně když odchází po upravení kalicha k misálu a když odtud se navrátil, aby sestupoval. Před každým sestoupením uchyluje se prve od prostředka ke straně evangelia a odtud sestupuje hledě ku straně epištoly, aby nebyl zády obrácen k velebné svátosti.

Sestoupiv k modlitbě stupňové kleká na obě kolena a podobně po Oremus, nežli k oltáři vstoupá. Když po stupňové modlitbě vstoupil ku prostředku oltáře, kleká na jedno koleno, a tak dělá po každé, než od prostředka odchází anebo tam došel.

Incensace při slavné mši děje se k Introitu a k Offertoriu nejprve vystavené svátosti, kterouž celebrant okurčuje kleče na svrchním stupni oltáře.

Před každým obrácením k lidu líbá oltář, potom kleká a ku straně evangelia ustoupiv obrací se jenom na polo, hledě ku straně epištoly; když byl řekl „Dominus vobiscum“ (a „Orate fratres“ a na konci „Benedicat vos“) obrací se k oltáři na levo, a tedy vždy obličejem k oltáři.

Jest-li říkati Credo, kleká prve nežli je počíná. Taktéž kleká po obětování hostie, nežli odstupuje, aby naléval vína; k Lavabo sestupuje až dolů na levo, aniž by se obrátil zády k oltáři, a ruce umýváje hledí k lidu tak, aby tvář jeho také k oltáři obrácena byla.

Když byl po přijímání přijal purifikaci, kleká a vzav potom kalich odstupuje na stranu epištoly, kdež děje se abluce a potom kalich státi zůstává; přistoupiv zase do prostředka a pokleknuv bere kalich a pije abluci.

Když na konci dává požehnání, kleká po slovech „Benedicat vos omnipotens Deus“, ustupuje ku straně evangelia, a když byl požehnání udělil, nevrací se do prostřed oltáře a jde ku čtení evangelia posledního; jest-li čísti evangelium „In principio“, nedělá se kříž na oltáři, ale na tabulce kánonové, *stojí-li monstrance na mense*; ovšem ale žehná sebe, a čte-li se evangelium z misálu, dělá kříž na tomto, jak obyčejně.

Při slovech „Verbum caro factum est“ klekaje obrací oči k vystavené svátosti.

Zůstává-li svátost vystavena ještě po mši, pokrývá kněz odcházeje hlavu birretem až když došel na místo, odkud již není vel. svátosti viděti.

O slavné mši s assistencí nelíbá selžička a kaditelná, když podávají se celebrantovi, ani ruka jeho *).

VII. Svátostné požehnání.

Obyčej, udělovati požehnání velebnou svátostí, povstal teprve asi ve století 15.; liturgické knihy pro celou církev platné nic určitého neobsahují, kdy a jak často se požehnání toho uděluje. Instrukce Klementa XI. a rituál římský **) zmiňuje o něm jen před uložením velebné svátosti po výstavě slavné a po průvodu theoforickém. Vedle obyčeje v krajinách střední Evropy vůbec rozšířeného uděluje se požehnání toho velmi často a tak bylo též ve vlasti naší. Sněm provincie pražské r. 1860. konaný obmezil slavné výstavy a s nimi též požehnání svátostné. Diecéšní synody pražská a budějovická (1863) určitěji provedly obecné zásady sněmu provinciálního; duchovenstvo obou těchto diecézí vázáno jest tedy určitými statuty diecéšními. Kde však takových není, zůstává duchovenstvo při dávném obyčeji. Upravení tohoto úkonu posvátného náleží, jako všeliká bližší ustanovení o veřejné poctě velebné svátosti, v obor zákonodárné moci biskupské.

Vedle zákonů platných v diecézi pražské a budějovické povoleno jest udělovati svátostného požehnání: 1. při theoforických průvodech a při veřejné výstavě slavné a obyčejné, 2. po mši svaté.

1. *O průvodech theoforických vůbec* dává se požehnání *jenom jednou*, a sice až po dokonaných ve chrámě pobožnostech, nežli se monstrance do svatostánku postaví. Při *průvodu na boží Tělo* dává se požehnání pětkráte, a sice u každého ze čtyř pod širým nebem vystavených oltářů jednou a potom ještě v chrámě před uschováním monstrance.

O průvodech, kdy přenáší se velebná svátost na zelený čtvrtek do tabernakula oltáře vedlejšího a na veliký pátek do hrobu božího, neuděluje se požehnání.

*) Gardellini u výkladu instrukce Klementovy.

**) De processione in festo Corporis Christi; rubrica ad finem.

O veřejné výstavě obyčejné i slavné uděluje se požehnání svátostného jenom jednou, na závěrek před uložení velebné svátosti; spojena-li výstava s procesím, nedává se požehnání po procesí, leč by toto až na konec pobožnosti se konalo a vlastní její závěrek bylo (na př. na konec pobožnosti čtyřicetihodinné). Na veliký pátek neuděluje se požehnání, když se na večer monstrance ukládá.

Po výstavě soukromé lze vyjmouti ciborium a dáti požehnání shromážděným, kde tak obyčejno jest; biskup může totéž povolit kongregacím (spolkům nábožným), žádají-li toho. Při modlitbě růžencové v měsíci říjnu může býti soukromá výstava a ku konci se dáti požehnání velebnou svátostí*).

Dle obyčeje v naší vlasti rozšířeného uděluje kněz požehnání svátostného, když *nesa velebnou svátost k nemocnému* potkává na cestě lidi (mnohé nebo jednotlivé), kteří klečíce velebné svátosti se klanějí. Poněvadž obyčej tento není novějšími statuty zapovězen, volno jest zachovávatí jej**).

2. *Po mši svaté* uděluje se požehnání ciboriem, byla-li tichá, monstrancí, byla-li zpívaná. Jest pak dovoleno udělovati požehnání: a) *v neděli a v zasvěcený svátek* po ranní tiché mši farní nebo konventní a po zpívané mši (velké služby boží). Vedle toho tedy může se v každém chrámu, kdež v neděli a ve svátek aspoň dvě mše jsou, požehnání udělovati *dvakráte při dopoledních službách božích*. b) *Všedního dne* může se udělovati požehnání ciboriem po té mši, která v jistou hodinu a za většího účastenství lidu se koná a *mše hlavní* (missa principalis), také farní nebo konventní mše se nazývá. Slouží-li se všedního dne v jistém chrámu *zpívaná mše za příčinou slavnosti chrámové* (patrocinium ecclesiae) nebo jiné mimořádné slavnosti, může se také po této mši udělovati požehnání (monstrancí), třeba by již prve se bylo dávalo po hlavní mši. Podobně dovoluje se požehnání (podruhé), když se kromě hlavní mše slouží ještě jiná *za nějaké společenstvo* nebo *bratrstvo****), nebo mše pro dítky školní. Po jitřní o vánocích nesmí se udělovati požehnání velebnou svátostí†).

*) S. R. C. 4. února 1887.

**) Srovn. Časop. katol. duchov. r. 1865. str. 408.

***) Statut synody pražské a budějovické od r. 1863. „De cultu sanctissimi sacramenti.“

†) S. R. C. 2. srpna 1692.

Ritus předepsaný pro tento svatý úkon jest: Uděluje-li kněz požehnání svátostného ve chrámě neb o průvodech monstrancí, předchází vždy *okurčování* *); žehná-li ciboriem, jest incensace *nařízena* jenom při veřejné výstavě obyčejné (odpolední služby boží) **); pokaždé jest před požehnáním (po písni) říkati nebo zpívati *náповeď a modlitbu o velebné svátosti* v řeči latinské a vzíti na ramena bílé velum ***).

Maje již požehnání udělovati vstupuje samotn k oltáři a sám bere monstranci nebo ciborium do rukou. Žehnaje dělá posvátnou nádobou kříž a táhna od levice k pravici obrací se na pravo, když ciboriem žehná; když pak monstranci, stahuje po označení kříže ještě jednou k prsoum a potom teprve na pravo se obrací.

Byla-li mše nebo byly nešpory s asistencí, bere celebrant, kleče na svrchním stupni oltáře, monstranci z rukou diakona.

Vyjímá-li se z tabernakula monstrence nebo ciborium, *jen* aby se dalo požehnání, nestaví se na trůn, ale vždy jenom na oltář.

VIII. Bratrstva k uctění velebné svátosti.

Úcta velebné svátosti koná se a rozšiřuje se, kromě liturgických pobožností, skrze četná bratrstva, jejichž údové pravidelně vykonávají určité modlitby a jiné stanovami předepsané dobré skutky, aby také kromě chrámův a řádných shromáždění bohoslužebných dnem i nocí obraceli nábožnou mysl k tajemství eucharistickému. K bratrským pobožnostem o svátosti oltářní druží se pobožnosti o nejsv. srdci Páně, jehož křesťanu nelze oddělovati od tajemství těla Kristova na oltářích katolických.

Z bratrstev uctění velebné svátosti za účel majících nejvíce rozšířena jsou: Arcibratrstvo nejsvětější svátosti, arcibratrstvo věčné úcty a díla lásky pro chudé kostely, arcibratrstvo věčné úcty svátosti pod ochranou sv. Benedikta na

*) Instr. synod. c. I. B. I.

**) Omissio incensationis conformior est eccl. praxi in benedictione cum s. pyxide, requiritur autem omnino, si impertitur benedictio cum ostensorio. (S. R. C. 11. září 1870.)

***)) Aby tímto velem zahaleno bylo též ciborium, když dává se požehnání, nařizuje S. R. C. 23. února 1839.

útěchu duší v očistci *), bratrstvo nejsv. srdce Ježíšova, apoštolát modlitby, arcibratrstvo naší Paní nejsv. srdce a j. v.

Arcibratrstvo nejsv. svátosti založeno v Římě r. 1539. za tím účelem, aby členové přispívali k důstojnému chování velebné svátosti v kostelích římských, aby provázeli kněze svátost k nemocným nesoucího, a vůbec prokazovali a rozmáhali úctu svátosti oltářní. Pavel III. potvrdil bratrstvo bullou ze dne 30. listop. 1539, povýšil je za arcibratrstvo, nadal hojnými odpustky a privileji, ustanoviv zároveň, aby všechna téhož jména bratrstva týchž milostí účastna byla, aniž by jim třeba bylo připojiti se k arcibratrstvu římskému ve chrámě S. Maria sopra Minerva **).

Toto bratrstvo velice rozšířilo se v zemích evropských a působilo zdárně na obranu víry katolické a k navrácení pobloudilých do pravé církve. Zejména v Čechách založeny četné odnože jeho, když po bitvě na Bílé Hoře v kongregacích marianských a později po válce třicetileté s úsilím pracováno o protireformaci katolické ***). — Bratrstva nejsvětější svátosti v Rakousku násilně potlačena za vlády císaře Josefa II., avšak po roce 1848. počala obživovati znova. Roku 1859. zavedl je biskup Jan Valerian Jirsík v celé diecési budějovické tím způsobem, že každý den do roka na jednotlivých osadách se koná uctění svátosti slavně vystavené, podle předpisů daných v Ordin. listě r. 1859. č. 10. Pripadá-li den osadě určený na neděli nebo zasvěcený svátek, spravuje se duchovenstvo, hledíc ku kázání a mši, podrobným ustanovením synodální instrukce od r. 1863. — Po mši sv., při kteréž konsekruje se hostie k výstavě, koná se procesí kolem kostela. Na které osadě trvá výstava toliko dopoledne, může se ukončiti mší před vystavenou svátostí (missa repositionis); tato však není votivná a protož i neplatí o ní pravidla výše položená o mších za výstavy slavné. — Kromě společné pobožnosti této povinni jsou věřící, kteří do bratrstva se zapsati dali, svátost oltářní za každou příležitostí pokorně ctíti, ji častěji navštěvovati, pokud možná i všedního dne mši slyšeti, častěji přijímati, péči o to míti, aby nikdo svátostí touto nezaopatřen neumřel, průvodů theofori-

*) O tomto jedná kniha „Svatostánek a očistec“ od P. Amada Webera vydaná v Brně 1888 nákladem knihtiskárny benediktinské.

**) Beringer, die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch str. 637.

***) Katolická reformace a Marianská družina v Čechách. Sepsal P. Josef Svoboda. S. J. V Praze 1888.

ckých se účastniti, kněze k nemocnému svátost nesoucího doprovázeti, skrovnými dary na zvelebení chrámu přispívati.

Arcibratrstvo věčné úcty a dílo lásky pro chudé kostely (confraternitas adorationis perpetuae ss. Sacramenti) vzalo svůj počátek v Bruselu. Anna de Meeûs r. 1848. založila spolek, jemuž postaveno za účel, spojovati úctu k velebné svátosti s pracemi pro chudé kostely. Biskupové belgičtí schvalovali a podporovali novou jednotu; z té brzy se vytvořilo náboženské společenstvo „Sester věčné úcty,“ kteréž rychle se rozšířilo a dekretem sboru pro záležitosti biskupův a řeholí dne 8. dubna 1872 církevní approbace dosáhlo. Původní spolek bruselský, s kterýmž nová kongregace v nejužším spojení zůstala, povýšen byl r. 1853. za arcibratrstvo pro Belgii. I kromě Belgie rozšiřoval se tento spolek a mnohé odnože nabyly práv arcibratrstva. Když kongregace Sester věčné úcty také v Římě se usadila, přeloženo tam i přední sídlo arcibratrstva (r. 1879.) a dáno mu právo, přivtělovati sobě bratrstva téhož jména i účelu po všem světě katolickém a činiti je účastna všech odpustků, kterými samo jest nadáno *).

To bratrstvo zavedeno v Čechách r. 1865. za podnětem arcibiskupa kardinála knížete ze Schwarzenbergů a rozšířilo se po celé vlasti přičiněním ostatních biskupů. Zvláštní sbor ženský v Praze podjal se úlohy, pečovati o správné hotovení paramentů a podělovati chudé kostely. Roku 1882. přivtěleno to bratrstvo k arcibratrstvu římskému a sídlem jeho jmenován metropolitní chrám sv. Víta v Praze **).

Bratrstvo nejsv. srdce Páně má za účel božské srdce Ježíšovo ctíti, lásku jeho láskou spláceti, jemu za ustanovení velebné svátosti stále děkovati, za chladnost, nevděk a urážky, kterými se mu splácí jeho láska, náhradu činiti. Arcibratrstvo nadané hojnými odpustky nalézá se v Římě a přivtěluje bratrstva téhož jména, byla-li kanonicky zřízena ***).

Původ bratrstva toho souvisí se zjeveními, kterých účastna byla Markéta Maria Alacoque (ve francouzské diecési autunské, † r. 1690.). Roku 1875. slavena dvěstěletá památka prvních po-

*) Beringer l. c. str. 641.

**) Přivtělovací listina i seznam odpustků v Ord. listě buděj. 1882 str. 53. a sld. R. 1888. oddělila se odnož diecése budějovické od hlavní jednoty pražské, za samostatnou se ustanovila (Ord. list bud. 1888 str. 13.) a r. 1889. přivtělena jest k arcibratrstvu římskému. (Ord. list bud. 1889. str. 29.)

***) Beringer l. c. str. 665.

čátek pobožnosti o srdci Ježíšovu; za tímto podnětem zasvětil Pius IX. všecku církev nejsv. srdci Páně. — Dekretem sboru obřadového 28. června 1889 prohlásil Lev XIII. svátek nejsv. srdce za dvojný I. třídy bez oktávu. Zároveň ustanovil, aby se, jako posaváde, světil (jenom in choro) v pátek po oktávu božího Těla; připadl-li by na tento den svátek Jana Křtitele, apoštolů Petra i Pavla, nebo jiný téhož ritu, na př. kostelního titulu nebo výroční den posvěcení chrámu, přeložil by se svátek nejsv. srdce na den následující.

Ve všech kostelích a kaplích, kdež koná se v den svátku bohoslužba před vystavenou svátostí, mohou účastníci, kněží i laikové, týchž odpustků nabyti, které povoleny jsou ku slavnosti a oktávu božího Těla*).

Dekretem dotčeným povoluje se také na první pátek každého měsíce *votivná mše o srdci Páně* zpívaná nebo tichá v těch kostelích a veřejných i soukromých kaplích, kdež po dosaženém schválení biskupským v čas dopolední téhož dne se konají pobožnosti na uctění srdce Ježíšova. *Vymezené dni* jsou jenom svátky Páně vůbec, všecky svátky dvojný I. třídy, privilegované ferie, oktávy a vigilie, připadá-li z těchto dnů některý na první pátek měsíce.

Apoštolát modlitby má svůj základ u víře katolického křesťana, že Ježíš Kristus, věčný velekněz a prostředník „vždycky živ jest k orodování za nás“**); že ustavičná tato modlitba božského srdce v nebi a na oltářích čelí ku spáse duší, nápravě hříšníků, zachování nevinnosti, posile spravedlivých, ochraně církve, slovem ku zachování a rozšíření království božího na zemi a v srdcích lidských. Jednota apoštolátu modlitby bere úmysly a zájmy božského srdce Kristova za své a spolu s ním a dle příkladu jeho za spásu duší a za církev se modlí. Pod názvem „Apoštolát modlitby v jednotě se srdcem Ježíšovým“ založen spolek r. 1844.; papež Pius IX. potvrdil ho r. 1866. a nadal odpustky, Lev XIII. dal mu nové stanovy***).

Arcibratrstvo naší Paní nejsv. srdce Ježíšova založili v Issoudunu (franc. diocèse Bourges) misionáři srdce Ježíšova; kanonicky bylo zřízeno a za arcibratrstvo povýšeno roku 1864. Všecky kdekoli založené jednoty, téhož jména přivtělují se

*) Viz poznámku na str. 182.

**) Žid. 7, 25.

***) Beringer l. c. str. 672.

k arcibratrstvu issoudunskému, jehož hlavní sídlo od r. 1878. jest chrám „Naší Paní nejsv. srdce“. — Účel bratrstva toho jest, ctíti Pannu Marii v jejích poměrech k srdci Ježíšovu a vyprošovati na srdci Páně skrze Pannu Marii pomoc ve případech těžkých a beznadějných. Takto rovně náleží ke bratrstvům eucharistickým, jako k marianským*).

§ 84. Pobožnosti na uctění dob vezdejšího života Páně, muk a smrti jeho.

K pobožnostem na uctění Krista v eucharistii druží se pobožnosti na uctění čelných dob z jeho života netoliko v liturgii, ale také hojné pobožnosti soukromé, jako zejména jsou: na dobu adventní pobožnost 40 Zdrávasů navržená od sv. Kateřiny Sienské; na dobu vánoční pobožnost o dvanácti tajemstvích života Kristova, pobožnost jesličková, pobožnosti o jménu Ježíš a j. v. Nejhojnější a nejvíce rozšířeny však jsou pobožnosti na uctění muk a smrti Páně. Tyto předkem jsou modlitby a posvátné obřady času svatopostního, zejména v týden svatý, pak officia na rozličné doby roku církevního, nejvíce v čas devítňikový a postní položená officia o jednotlivých momentech Kristova utrpení a jeho smrti, o svatém kříži a ostatních mučidlech. Církev tímto způsobem vděčně uvažuje a soustrastně ctí každý téměř krok Ježíšův na cestě ku kříži, každý jeho vzdech, každé jeho slovo až do chvíle, kdy ducha vypustil.

Vedle formulářův a modliteb liturgických, a větším dílem po jejich vzoru, zobecněly přemnohé pobožnosti tklivé, kterými lid věřící obnovuje památku bolestné smrti Spasitelovy, rozjímá o jeho utrpení a smrti v posvátné soustrasti. K těmto náleží modlitba každý čtvrtek na památku smrtelné úzkosti Ježíšovy v zahradě getsemanské, každý pátek ve tři hodiny na památku smrti jeho, pobožnosti k pěti ranám Krista, o nejsv. krvi jeho za celý jeden měsíc (červenec), pobožnosti ve bratrstvech nejdražší krve a nejsv. srdce Páně**), návštěva hrobu božího na veliký pátek a bílou sobotu, zvláště pobožnost křížové cesty,

*) Jules Chevalier, Le Sacré Coeur de Jesus str. 602; Beringer l. c. str. 683.

**) Blahověst r. 1889. č. 31.

pobožnosti na horách olivetských a kalvarských, ku podobnosti posvátných toho jména míst v Jerusalemě. — Církev pobožnosti takové vždy schvalovala a k nim vzbuzovala, pokládaje rozjímání o mukách a smrti Páně za velice působný prostředek lásky ku Kristu, pravé kajicnosti, útrpné lásky k bližnímu.

Pobožnost křížové cesty.

Pouť na místa utrpením a smrtí Páně posvěcená brala se již od nejstarších časů církve za skutek veliké pobožnosti a za pramen hojných milostí, poněvadž pravá skroušenost, soustrastné a vděčné rozjímání o mukách a smrti Páně nemohou nikde mocněji vzbuzeny býti, nežli tu, kdež se člověk i tělesně nalézá na místech památných pro dokonání vykupitelského díla Kristova. Církev také podporovala tyto pouti a záhy již propůjčovala jim hojných odpustků. Zvláště cestu od domu Pilátova na horu Kalvarii (via Calvariae, via dolorosa) navštěvovali nábožní poutníci ze všech končin země; od nepamětných časů byla ukazována místa, kdež Kristus na křížové cestě svojí se zastavil. Poněvadž pak vůbec nemnohým bylo možno skutečně navštívit ona místa, počala se již v 15. věku návštěva duchovní konati na místech, kdež křížová cesta jerusalemská vyobrazena byla. Nejstarší příklad živého nápodobení křížové cesty jerusalemské v Evropě pochází asi od blah. Alvara ze řádu kazatelského na začátku 15. století († 1420); muž tento zřídil po návratu svém z Palestiny v klášteře Kordovském jistý počet kaplí, kdež tajemství našeho vykoupení se představovala. Nejhorlivěji nápodobila křížovou cestu jerusalemskou menší bratr svatého Františka (Observanti) ve chrámech klášterů svých a v blízkém okolí jejich. Řádu tomuto svěřena byla stráž hrobu božího r. 1342.; k pobožnostem bratří náleželo také, že navštěvovali s příchozími poutníky a sami ta místa, kdež podle ustavičné tradice Pán Ježíš se byl zastavil, veden jsa na horu Kalvarii. Přemnozí, byvše zase do evropských klášterů nazpět poslání, těžce pohřešovali pobožnost křížové cesty, a chtějice ji konati dále, zřizovali vedle klášterů křížové cesty, co možná podobné k cestě v Jerusalemě. Nalezše vhodné místo rozdělili je na 14 zastávek a vyzdvihli na každé kříž anebo kapličku, v kteréž kromě dřevěného kříže umístili také vyobrazení události na jednotlivých zastávkách

Kristových. Papež Innocenc XI. vyhlásil brevem od 5. září 1686, že všickni členové řádu františkánského a bratrstev kanonicky zřízených ve chrámech tohoto řádu mají za návštěvování zobrazených zastávek cesty křížové dosahovati týchž odpustků, kterých propůjčila papežská stolice již dříve za návštěvu zastávek v Jerusalemě. Papež Benedikt XIII. ustanovil bullou od 5. března 1726, aby odpustků těch také ostatní věřící docházeli za návštěvu zastávek při chrámech a klášteřích františkánských. Blahoslavený Leonard a Pertu Mauritio, horlivý kazatel misionářský, dosáhl na Klementu XII. 1731 povolení, aby směl zřizovati křížovou cestu kdekoli. Benedikt XIV. potvrdil znova všech odpustků propůjčených a vzbuzoval všechny faráře a duchovní správce katolické, aby zaváděli prospěšnou pobožnost tuto na svých osadách.

Odpustky dané na pobožnost křížové cesty jmenují se jenom vůbec takto: „Kdo čtrnácte zastávek cesty křížové náležitým způsobem navštívuje, nabývá všech odpustků, plnomocných i částečných, kteří již prve za osobní návštěvu sv. míst v Jerusalemě a krom Jerusalema dani byli, a všechny tyto odpustky lze přimluvou na prospěch duší v očištění obrátiti“ *). Kongregace odpustková výslovně zapovídá podrobně vyčítati odpustky ty ústně nebo zapisovati je na jednotlivých zastávkách.

Odpustky plnomocné lze získati jenom jednou za den, částečné i vícekrátě **).

Dvě jsou podmínky k dosahování odpustků na pobožnost křížové cesty povolených: platné (kanonické) vyzdvižení (erectio), a náležitý způsob pobožnosti této ***).

I. *Ku kanonickému vyzdvižení* křížové cesty nejprve třeba jest „sub poena nullitatis“ písemného povolení biskupova každému chrámu, který biskupské jurisdikci podléhá †), a pak benedikce skrze kněze k tomu zmocněného.

*) Breve Klementa XII. ze dne 16. ledna 1731; Benedicta XIV. ze dne 30. srpna 1741.

**) S. R. C. 23. září 1883.

***) Normy o těchto dvou podmínkách vyřčeny jsou v instrukci Klementa XII. ze dne 3. dubna 1731 a Benedikta XIV. ze dne 10. května 1742. Pius IX. zrušil dekretem kongregace odpustkové ze dne 14. května 1871 bývalé ustanovení, že křížová cesta nesmí se zřizovati v kostele jiném, nalézá-li se v místě klášter a kostel řádu sv. Františka.

†) S. J. C. 3. srpna 1748 25. září 1841; 21. června 1879.

Křížová cesta se může zřizovati také v kaplích veřejných, na hřbitovech a jiných veřejných místech, na chodbách klášterův a v kaplích soukromých, mají-li povolení ke mši; ku zřízení křížové cesty v soukromých kaplích, kdež není mše povolena, a v místnostech obyčejným potřebám sloužících, jako v jídelnách a ložnicích, třeba jest povolení papežského.

Kromě biskupa třeba jest, aby dal povolení písemné farář anebo duchovní představený kostela, kláštera, špitála . . . , kde křížová cesta se zřizuje. Povolení farářova není třeba místům, které aspoň skutkem jsou vyňaty z jurisdikce farní, na př. že správu jejich odevzdal biskup knězi nezávislému na faráři. K místům takovým počítí jest i sídla ženských kongregací, poněvadž jejich zpovědníci považují se za duchovní správce obyvatele řeholních.

Jest-li křížová cesta na místě veřejném, může při ní docházeti odpustků každý. Nachází-li se v domě řeholním, mohou nabývati odpustků všickni domácí a kdo tam chodí na vyučování nebo na určité pobožnosti; nachází-li se v domě soukromém (v domácí kapli), mohou nabývati odpustků mimo ty, kteří v reskriptě papežském jsou jmenováni, též příbuzní a služebnictvo vlastníka.

Zřizuje-li se pod širým nebem, dbáti jest, aby při kostele nebo jiném posvátném místě první zastávka se počínala a podobně i poslední se končila.

Právo ku zřizování křížové cesty s odpustky náleží papeži a těm kongregacím stolice římské, jež k tomu výslovného zmocnění nabyly. Po dávném privileji totéž právo přísluší řádu sv. Františka přísnější observance pod správou generála všeho řádu sv. Františka (Minister generalis totius Ordinis s. Francisci regularis observantiae); právo to skutečně vykonávají představení řádu: generál, provinciálové a kvardiáni, s jich dovolením i každý kněz téže řehole, pokud jest oprávněn kázati nebo zpovídati. Pouze generál může delegovati kněze církevní (světské) a kněze z jiných řádů nebo kongregací; jemu přísluší též právo udělovati moc ke *subdelegování*; obyčejně uděluje ji biskupům k jejich žádosti. Vždy však třeba jest ku platnosti, aby plnomocenství (*delegatio, commissio, licentia*) dáno bylo písemně*).

*) Právo subdelegace má toho času biskupský ordinariát budějovický.
— *Formule žádostí* za kanonické zřízení cesty křížové viz ve přípojku.

Podstatná podmínka ku platnému zřízení jest čtrnáctero zastávek v nějaké vzdálenosti od sebe*), a to těch, která jsou v Jerusalemě. Vyobrazení nejsou věc podstatná, ovšem ale 14 křížů dřevěných; tyto se vlastně světí a k nim vážou se odpustky. Protož i nebylo by třeba nového svěcení, když by obrazové byli obnoveni nebo nově zhotoveni, kříže pak již platně posvěcené k novým obrazům dány byly aspoň s větší část**). Není nařízeno, aby kříže byly na obrazích; mohouť i pod nimi nebo vedle nich na stěně se nalézati. Na jednotlivých obrazích anebo křížích zapisuje se číslo zastávky a tajemství z Kristova utrpení. — *Kříže kovové* nejsou dovoleny, ani když by uvnitř anebo na spodní jejich straně byl ještě kříž dřevěný.

Jest-li aspoň polovice křížů porušena, že zetlely, polámaly se... neb odňata, přestávají odpustky; stalo-li se takto s menším počtem křížů (ne přes šest), lze nahraditi je jinými, aniž by nového svěcení bylo třeba.

Benedikce děje se na tom místě, kteréž ustanoveno pro křížovou cestu; zavěsiti je může kdokoli před benedikcí nebo po ní. Ač výslovně nařízeno není, pokládá se nicméně za lepší, aby se křížová cesta v kostele a v kapli počínala na levé straně hlavního oltáře (na straně epištoly) a končila na pravé***).

Po vykonaném svěcení spisuje se (sub poena nullitatis) o něm protokol, kterýž chovati jest v archivu; v protokolu děje se výslovně zmínka o plnomocenství světitelově, o svolení biskupa (a faráře nebo jiného představeného)†).

Dekretem ze dne 31. července 1883 za nepůsobné prohlásil (sanavit) Lev XIII. všecky nedostatky (defectus), ježto se až do té doby u zřizování cest křížových nahodily; protož i dosahuje křesťan odpustků také na křížových cestách, jichžto benedikce neplatna byla pro nešetření některých předpisů††).

Obecné pravidlo předpisuje, aby posvěcená křížová cesta *zůstala na původním svém místě*. Zavěšeny-li obrazy (kříže) na jiná místa v témže kostele (v téže kapli, na téže chodbě) a jinak rozestaveny, nepozbývají odpustků†††). Chce-li kdo svěcenou křížovou cestu přenést do jiného kostela, vůbec na jiné

*) S. J. C. 28. srpna 1752.

**) S. J. C. 20. srpna 1844.

***) S. J. C. 13. března 1837.

†) S. J. C. 25. září 1841.

††) Thalhoffer l. c. I. str. 828.

†††) S. J. C. 20. srpna 1854.

místo, potřebuje zvláštního povolení od papeže nebo generála františkánů (*facultas transferendi*); jinak by křížová cesta pozbyla benedikce i odpustků*). Pakli obrazy a křížky jenom na čas byly odklizeny, poněvadž kostel byl opravován nebo bílen, nepozbývají odpustků, dány-li potom zase do téhož chrámu**).

II. *K dosažení odpustků* za pobožnost křížové cesty třeba jest, aby navštěvovatel byl ve stavu posvěcující milosti, aby měl úmysl, odpustky získati, navštívil všechny zastávky bez mravního přerušení (*interruptio moralis*), při každé rozjímaje umučení Páně. Odpustků by nedosáhl, kdo by sobě rozdělil návštěvy na několik dob jednoho dne; avšak nepokládá se za přerušeni, když by člověk po návštěvě několika zastávek mši slyšel, svátost pokání neb oltářní přijal a potom dále pokračoval v pobožnosti křížové cesty.

Rozjímání o utrpení Páně jest povinen každý dle schopnosti své; podmínce této činí se zadost, čte-li někdo nahlas krátké rozjímání a vzbuzení litosti, ostatní pak poslouchají, Klaníme se tobě..., Otčenáš a Zdravas společně se modlí a potom za zpěvu vhodného dále se berou***). Aby rozjímání při každé zastávce bylo jiné a jenom k ní se hodilo, neb aby se užívalo knížky, není nařízeno, jakož vůbec nižádné určité formuláře nejsou předeepsány.

Podmínka, pohybovati se od zastávky k zastávce, jen potud váže, pokud možno ji vyplniti pro množství účastníků; nelze-li choditi všem, chodí aspoň vůdce od zastávky k zastávce, ostatní jen obličejem se obracejí v tu stranu a s ním zároveň pokaždé klekají a vstávají.

Ku podaným žádostem dává v novějším čase kongregace odpustková i celým diecésím indult, aby za společného konání této pobožnosti ani ředitel (předřikavatel) nebyl povinen obcházeti zastávky a věřící aby také při soukromé pobožnosti křížové cesty na jednom místě zůstali a jen tu ke každé zastávce poklekali †).

*) S. J. C. 22. srpna 1842.

**) S. R. C. 3. srpna 1842, 10. června 1845.

***)) Toto všecko jest, dle vyhlášky S. J. C. 2. června 1838 „*de consilio et consuetudine*“, nikoli „*de essentia*“.

†) S. J. C. 10. března 1868. ap. Thalhofer str. 829.

Aby také ti, kdož pro nemoc anebo jinou překážku nemohou zastávek cesty křížové navštívit, odpustků na tuto pobožnost povolených dosahovati mohli, obdržel generál řádu františkánského plnomocenství od Klementa XIV. (r. 1773.) pro nemocné, vězně, pocestné... světiti *kříže kovové* s odpustky křížové cesty. Ku svěcení tomu oprávnění jsou představení klášterů řádu františkánského podobně, jako ku svěcení křížové cesty; kněží církevní a jiných řeholí mohou plné moci té sobě vyžádati na papeži nebo na generálovi Františkánů. Ředitelové jednoty Děťství Ježíšova mají to právo*). K benedikci postačuje žehnání ve způsobě kříže. Odpustků s kříži těmi spojených mohou nabývati osoby výše dotčené, pakli kříž jim náležející a jim původně daný, ne vypůjčený aneb od někoho již užívaný, v rukou držíce nábožně a skroušeně bez přerušení se modlí 20krát Otčenáš, Zdravas a Sláva Otci atd. (14krát za 14 zastávek, 5krát na uctění pěti ran Kristových, jednou na úmysl papežův)**). — Kdo nemůže pro těžkou nemoc podmínce zadost učiniti, nabude odpustků, pakli vzbudí lítost a zvolá: „A protož tebe prosíme, přispěj služebníkům svým, které jsi předrahou krví svou vykoupil“ (Te ergo quaesumus, tuis famulis subveni, quos pretioso sanguine redemisti***). Dle indultu Lva XIII. ze dne 19. ledna 1884 mohou mnozí zároveň odpustků těch nabyti, jeden-li z nich v rukou drží takový kříž a všickni společně se modlí, jiným ničím se nezaměstnávající†).

§ 85. Pobožnosti k Panně Marii a svatým.

Úctu svatým vůbec prokazuje církev tím způsobem, že v modlitbách liturgických přímluvy jejich se dovolává, příklad a cnosti jejich k následování předkládá životy jejich kladouc za čtení v hodinkách, soukromé čtení o jejich životě a skutcích lidu křesťanskému schvalujíc za pobožnost velice užitečnou,

*) Viz str. 382. sv. I.

**) S. J. C. 24. září 1832; 16. září 1859.

***) Breve Pia IX. k generálovi Františkánů ze dne 18. pros. 1877.

†) O křížové cestě jedná obšírně: „Instructio de stationibus s. Viae Crucis erigendis visitandisque, in lucem edita auctoritate P. Bernardini a Portu Romatino, totius Ordinis Fratrum Minorum ministri generalis. — Barbier l. c. II. liv. 7. — Beringer, l. c. str. 265–290.

jakožto působný návod a mocnou pohnutku k životu křesťanskému ve všech jeho stránkách a projevech.

Nade všechny svaté cti katolická církev a všickni věrní katolíci nejsv. Matku Spasitele, Marii. Láska k Marii a dětinná úcta k ní pokládá se rovně tak za bezpečnou známku pravého katolíka, jako úcta k nejsv. svátosti; obojí zajisté shledala se posud na všech, kdož osvědčili se za věrné, svaté údy církve katolické.

Veliká úcta k Marii projevuje se v celé liturgii katolické, bohoslužebné knihy chválu její hlásají a přímluvy její se dovolávají; katolická církev ustavičně vzbuzuje dítky své k oslavování a vzývání Marie, Bůh pak oslavuje Matku Syna svého novými a novými zázraky, pevně důvěřující v mocnou přímluvu její docházejí zázračného vyslyšení proseb svých po všem světě katolickém.

Úctu svatých vůbec rozmáhá církev, že na mnohé modlitby, pobožnosti a jiné skutky ke cti a za přímluvu jejich konané propůjčuje odpustků, schvaluje a milostmi duchovními naděluje bratrstva ke cti a pod ochranou svatých založená.

I. Pobožnost svatého růžence.

Tato náleží k nejvíce rozšířeným a oblíbeným pobožnostem marianským.

Původ této katolické pobožnosti jest *sv. Dominik*; působením jeho a četných bratrstev od řádu dominikánského založených rozšířila se pobožnost růžencová s rychlostí podivu hodnou, potom za nějaký čas byla zanedbána, ve století 15. pak opět obnovena, schvalováním papežů, propůjčováním odpustků, řeholemi a nábožnými jednotami pro patrnou a častokráte podivně osvědčenou svoji užitečnost konečně po veškerém světě katolickém rozšířena.

Obsahem svým a jmenovitě počtem 150 Zdrávasů připomíná se růžencem čelný obsah kanonické modlitby (žaltář), častým opakováním pozdravení andělského cti obzvláště Matku boží a jest takto nápodobením malého officia marianského.

Forma růžence stala se obrazem, dle něhož utvořily se mnohé krásné pobožnosti pode jménem „*Corona*“ k uctění některých tajemství a událostí ze života Páně a Panny Marie.

Připomínaje a k rozjímání předkládaje čelné události (tajemství) ze života Ježíšova i Matky jeho, váže růženec i sou-

kromé i společné pobožnosti věřících těsně ke mši svaté a ku církevnímu roku; v něm spojuje se modlitba ústní s rozjímavou takovým způsobem, kterýž i vzdělanému křesťanu dobře postačuje, i neumělého nad pouhou modlitbu rtovou povznáší a jemu za vodítko jest při duchovním obcování s Bohem. Duchovní správce jedná ve smyslu církve svaté, k tomu-li v oboru své působnosti pracuje, aby tato modlitba ve vážnosti byla, často a dobře se konala. Co tak ustálilo a rozšířilo se, jako růžencová pobožnost, to jistě chová v sobě harmonii s potřebami a veškerým životem člověka. Růženec byl a posud jest průvodce katolických misionářů do všech končin světa, nerozdílný společník nábožných poutníků, posvátný odznak panen Bohu zasvěcených, podpora nešťastných, útěcha i posila umírajících, amulet, jež věřící miláčkům zemřelým do hrobu dávají. Jenom povrchnost, neumělost, vypráhlé, neutěšené a bezcitné rozumářství může se urážeti touto krásnou a významnou pobožností anebo vtipkovati o ní. Církev nepřestává býti sobě dobře vědoma, co katolické a protož i křesťanské jest; hrdá i domýšlivá věda snadno vyhláší něco za pověrečné, co jest prostředek výborný ku pěstování a silení života křesťanského, bohulibých cností.

Zvelebení a rozšíření pobožnosti růžencové zvláště si obral za úkol Lev XIII. Dekretem sboru obřadového ze dne 10. pros. 1883 nařídil, aby na konec litanií loretských přidáno bylo zvolání: „Královno sv. růžence, oroduj za nás“; dekretem ze dne 11. září 1887 povýšil svátek růžencový (na 1. neděli v říjnu) za dvojný II. třídy. Jinými dekrety ze dne 20. srpna 1885 a 26. srpna 1886 nařízeno, aby každý rok od 1. října do 1. listopadu inclusive ve všech katedrálních a farních kostelích, v kaplích Panně Marii zasvěcených (a dle uznání biskupa také v jiných) aspoň pět desátek růžence s litaniemi loretskými každodenně říkáno bylo buďto za mše aneb odpoledne před vystavenou velebnou svátostí, na konec pak aby shromážděným uděleno bylo svátostné požehnání. Bratrstev růženeckých povzbuzuje ku slavným procesím v ten čas. — Bližší ustanovení ponecháno v té věci biskupům v jejich diecésích. Odpustky na říjnovou pobožnost povolené rovně skrze biskupy věřícím oznámeny jsou.

Podle růžence upravené korony ke cti Panny Marie zvláště jsou: a) Korona neb růženec sv. *Brigity* *) na uctění 63 let ži-

*) Beringer I. c. 338.

vota Panny Marie, složená ze šesti desátek, obsahujících kromě Otčenášů a Zdrávasů též apoštolské vyznání víry; po šestém desátku přidává se ještě sedmý Otčenáš, aby počtem tím uctěno bylo sedmero bolestí a radostí P. Marie, konečně tři Zdrávasy, aby naplněn byl počet 63. — Kratší způsob od kongregace odpustkové schválený obmezuje se na pět desátek a tolikéž „Věřím v Boha“.

b) *Korona sedmeré bolesti* P. Marie; tato odvozuje původ svůj od řádu Servitského ze století 13. *) c) *Malá korona* o neposkvrněném početí **).

Májová pobožnost.

Kromě rozmanitých devítidenní (novén) po libosti volených jest pobožnostem marianským zasvěcen celý měsíc máj. Určité formuláře k pobožnosti této nejsou předepsány. Papež Pius VII. propůjčil na věčné časy dne 21. března 1815 a 18. června 1822 účastníkům na každý den odpustků 300 dní a jednou za ten měsíc odpustků plnomocných v den, kdy přímou svátostí pokání a oltářní a pomodlí se na úmysl církve. I soukromému konání pobožnosti této platí povolené odpustky, směřují-li buďto jen modlitby aneb také ještě rozjímání a čtení k úctě Marie.

II. Bratrstva marianská.

1. Bratrstvo sv. růžence.

Toto sahá ve svých počátcích do časů sv. Dominika; mnozí papežové schválili je a nadali hojnými odpustky ***).

Chce-li kdo býti členem bratrstva toho a míti účastenství v odpustcích jemu povolených, ničeho více třeba není, nežli aby jej splnomocněný kněz přijal a do knihy bratrstva (jest-li již kanonicky zřízeno na osadě) zapsal, aneb jeho jméno bylo některému klášteru dominikánskému či některému řádně zřízenému bratrstvu růženeckému oznámeno. Další podmínka jest, aby každý člen měl růženec pěti-, desíti- nebo patnácti-desát-

*) Beringer l. c. 367.

**) Ibid. 193.

***) Beringer l. c. str. 689; Konečný, Svatý růženec.

kový, posvěcený skrze kněze Dominikána neb jiného ku svěcení tomu splnomocněného; takto svěcený růženec jest nezbytná podmínka, bez kteréž nelze dosahovati odpustků.

Nejpřednější a vlastní závazek v bratrstvu tomto jest, aby každý člen se pomodlil za týden 15 desátků na růženci svěceném, nějak také rozjímaje o 15 tajemstvích. Vedle vyhlášky Klementa VIII. a Pia IX. (22. ledna 1858) postačuje k dosahování odpustků, modlí-li se členové po jednotlivých desátkách za den, ač-li jen pomodlí se všech 15 desátků za týden.

Kdo nenáleží k bratrstvu růženeckému, může některých odpustků dojíti, modlí-li se najednou celý růženec aneb aspoň třetinu jeho (5 desátků).

Bratrstvo se může zříditi kanonicky a působně (t. j. aby všemi odpustky nadáno bylo) jenom s plnou mocí, které sobě duchovní správce (neb jiný kněz) vyžádal na generálovi řádu dominikánského. Nežli se žádost k generálovi podá, třeba jest povolení biskupova. Ze zemí rakouských podati lze žádost skrze provinciála Dominikánů (ve Vídni I. Postgas. 4). V žádosti k generálovi třeba jest také pověděti, zdali místo, kdež bratrstvo zříditi se zamýšlí, město jest aneb aspoň samostatná obec, a mnoho-li vzdáleno jest od nejbližšího bratrstva růženeckého*).

V žádosti třeba jest také výslovně říci, bude-li ředitelem bratrstva farář anebo (první, druhý) kaplan, neboť plná moc pak souvisí ne s osobou, ale s úřadem**); rovně třeba jest vyjádřiti prosbu, aby žadatel (neb jiný určitě naznačený kněz) byl zmocněn předsevzítí slavnost při otevření bratrstva; jestiž obecné pravidlo, že tuto slavnost předsevzítí náleží knězi řádu dominikánského, jejž k tomu prior nejbližšího kláštera dominikánského ustanovil.

Kdo takto nabyt plné moci zříditi růženecké bratrstvo a zapisovati členy, nabývá spolu i moci, platně (s odpustky) světit růžence a svíce členům bratrstva a dávat jim plnomocné odpustky v hodinu smrti.

Obdrženou plnou moc ku zřízení bratrstva růženeckého spolu s mocí, světit růžence a svíce, povinen jest kněz před-

*) Může se dle privileje nabytého 28. ledna 1863 zřizovati ve vzdálenosti na čtvrt hodiny.

**) Pravidla toho dobře jest šetřiti také při jiných bratrstvech.

ložiti biskupovi diecése a vyžádati sobě povolení jeho, aby ji vykonávati směl.

Ku založení bratrstva růženeckého třeba jest dále, aby označena byla zvláštní kaple růžencová, aneb aspoň zvláštní oltář s obrazem růžencovým (aspoň obraz neb socha P. Marie s růžencem dosti patrným). Nemá-li některé bratrstvo kaple neb obrazu svého, netratí odpustků pro tuto příčinu*).

Stalo-li se, že usadili se Dominikáni v místě, kdež bratrstvo růženecké zřízeno, přechází toto ve chrám klášterní se všemi odpustky, privileji a se vším majetkem svým. Bratrstvo růženecké nadáno jest hojnými odpustky. Kromě těchto může každý člen bratrstva i každý jiný křesťan plnomocných odpustků nabyti „toties quoties“, pakli o slavnosti růženecké (1. neděli v říjnu) po skroušené zpovědi a přijímání navštíví kapli růženeckou aneb obraz Panny Marie k veřejné účtě vystavený v době od 1. nešpor až do večera svatku, a tu se pomodlí za vítězství církve, za vyplnění kacířstev a za pokoj mezi knížaty křesťanskými**).

2. Jednota věčného růžence.

Tuto založil r. 1635. Dominikán Petronius Martini v Bologni, aby vzdávána byla ustavičná čest nejsv. Panně a božskému Synu jejímu, aby stále vyprošována byla pomoc všem oudům jednoty, veškeré církvi, umírajícím a zemřelým, aby se konaly ustavičné modlitby za obrácení hříšníků***). Členům se určuje buďto v měsíci nebo v roce hodina, aby ji věnovali účtě Rodičky boží, říkajíce 15 desátek růžence, litanie loretánské a jiné modlitby.

3. Živý růženec.

Spolek živého růžence nečítá se k bratrstvům, a protož není tu třeba vésti zvláštní zápisnou knihu o členech, ani konati zvláštní společné a slavné pobožnosti. Členové povinni jsou modliti se každého dne jeden desátek rů-

*) S. Indg. C. 23. září 1845 a 26. března 1881.

**) Odpustky bratrstva růženeckého vyčítá: Beringer, Die Ablässe str. 695, Konečný, Svatý růženec str. 441.

***) Konečný, l. c. 461.

žence, který losem aneb postupným pořadem *) na ně připadá, rozjímajíce dle schopnosti své o tom jistém tajemství. Patnácte členů jest dohromady *růže*, každá růže má svého přednostu (přednostku) či horlitele (horlitelku), kterýž dbá o vyměňování desátek s tajemstvími a snaží se nového člena získati, pakli některý odstoupil aneb umřel. Dvanácte růží nazývá se *růžový keř*, dvanácte keřů *zahrada marianská*.

Podmínky odpustkové jsou, aby členové konali modlitbu svou na růženci po dominikánsku svěceném a ředitele aby jmenoval generál anebo některý provinciál řádu dominikánského. Plná moc (předkládá se prve biskupovi) platí jen na určitém místě; přestěhuje-li se splnomocněný kněz jinam, nemůže také tu ředitelem býti, leč by znovu zase byl ustanoven.

Zřídí-li se kanonicky *bratrstvo* růženecké v místě, kde spolek živého růžence se nalézá, pozbývá ředitel tohoto — byl-li ustanoven v době od 15. listop. 1877 — všech práv a plnomocenství, poněvadž tato sama sebou přecházejí na ředitele bratrstva růženeckého **).

Spolek živého růžence, lidu katolickému velice milý, ho-
den jest v duchovní správě pozornosti a péče bedlivé. Poně-
vadž není vázán určitými stanovami, může duchovní správce
v této jednotě domáhati se zároveň i cíle zvláštním jednotám
vytknutého, jako jsou jednoty mládců, panen, otců a hospo-
dářů, matek a hospodyň, pakli toho na snadě ležícího pravidla
šetří, aby jednotlivé růže sestavoval ze členů téhož pohlaví a
stavu. Občasná shromáždění, střídavě určovaná jen růžím se
členy jednostejnými, mohou dobře platiti za obvyklá shro-
máždění zvláštních jednot a také nic není na závadě, aby růže
se členy jednostejnými leckdy měly zvláštní slavnost neb po-
božnost, jakž obyčejny jsou při jednotách volněji zařízených,
nežli vlastní bratrstva. Za starších dob zakládaly sobě i jed-
notlivé růže fundace mešní. Ve spolku živého růžence může
duchovní správce, snáze nežli v jiných, probuzovati a v čin-
nost dobře spořádanou uváděti smysl pro péči o chudé, jako se
probuzuje a pořádá skrze jednoty sv. Vincencia; nebude také

*) Vyměňovati každého měsíce (aspoň do 15. dne, pakli dříve možno
nebylo) tajemství *losem*, jest obecné pravidlo; ředitel však může dovoliti, aby
po prvním rozdělení losem další výměna postupem se dala tak, že kdo na př.
měl na minulý měsíc tajemství 1., přešel ke 2., kdo 15., k prvnímu a t. d.
(Vyhláška Řehoře XVI. ze dne 7. června 1839 v „Acta s. Sedis“ str. 17. a 33.)

**) Srovn. Beringer l. c. str. 704.

nemožno v rúži sestavené ze starších svobodných ženštin získati aspoň některé, aby v čas potřeby se propůjčily ke službám milosrdenství duchovního i tělesného nemocným špatně opatřeným anebo zcela opuštěným *).

4. Kongregace marianské.

Původ těchto jest Jan Leon, scholastik Tovaryšstva Ježíšova v Lutichu, kterýž roku 1563. počal žáky své shromažďovati po školském vyučování k modlitbě a nábožnému čtení za tím účelem, aby Marii celým srdcem ctíti a cností jejích následovati se učili. Řehoř XIII. schválil povstalou takto kongregaci, nadal odpustky, povýšil kongregaci v Římě založenou za čelnou a dovolil generálovi Jesuitů zřizovati marianské kongregace ve všech jemu podřízených kollejiích a přivtělovati je ku čelné kongregaci římské. Později povolili papežové (Sixtus V., Klement VIII., Řehoř XV.), aby milostí původně žakovstvu povolených účastni byli všickni, kdož by se přihlásili za členy kongregace marianské, zřízené při některém kostele, domě anebo semináři jesuitském. Kongregace takto rozšířené měly namnoze za členy muže v důležitých úřadech státních postavené a též jinak vlivem svým velmi mocné, pro kterouž příčinu i působně zasahovaly v dějiny zemí a říší, roztržkám a rozbrojům náboženským bránice a návrat pobloudilých k církvi katolické vydatně podporující **).

Když zase byl obnoven řád jesuitský (r. 1814.), navrátil mu papež Lev XII. r. 1824. všecka bývalá práva a privilegia kongregací marianských a propůjčil generálovi plné moci, aby též jiné marianské kongregace mužů, žen, jinochů, panen, byť i nestály pod správou Jesuitů, přivtělovati mohl k marianské kongregaci římské a činiti je účastny odpustků, kterých toto požívá.

5. Jednota dítek marianských pod ochranou neposkvrněné Panny a sv. Anežky.

Tato jen pro dívky založena byla v Římě r. 1864. při chrámě sv. Anežky. Brevem ze dne 16. ledna 1866 nadal ji Pius IX. hojnými privileji a prohlásil ji za jednotu čelnou

*) O těchto a jiných růžencích viz Jos. Hůlky *Odpustky*. (V Dědictví Svatojanském r. 1891.)

**) Viz Josefa Svobody Kongregace marianská.

s plnomocenstvím, přivtělovati jednoty téhož jména, kde by je koli biskup kanonicky zřídil, zachovávaje obecné předpisy Klementa VIII. *).

Od roku 1870. přešla plná moc, přivtělovati jednoty dítek marianských k čelné jednotě římské, na generálního opata regulovaných kanovníků lateranských. Jednot těchto může v jednom místě i několik býti a každá ku čelné jednotě římské se přivtělit, aby členové docházeli odpustků této propůjčených.

6. Arcibratrstvo neposkvrněného srdce Panny Marie na obrácení hříšníků.

Jednota toho jména založena v Paříži při chrámě Panny Marie Vítězné r. 1836.; papež Řehoř XVI. povýšil ji za arcibratrstvo a dal jí právo, přivtělovati bratrstva téhož jména, kde by je koli kanonicky zřídil biskup.

Účel bratrstva toho jest: a) zvláštní úctu prokazovati neposkvrněnému srdci Matky boží; b) vyprošovati na milosrdenství božím skrze ochranu a přimluvu Marie hříšníkům milost pravého pokání a obrácení.

Arcibratrstvo neposkvrněného srdce Panny Marie náleží k nejvíce rozšířeným. Pius IX. dovolil, aby je zřizovati mohli biskupové i v ústavách vychovávacích, ač mají-li tyto svou kapli.

Žádost o přivtělení zasílá se faráři dotčeného chrámu pařížského (Monsieur le curé de Notre-Dame des Victoires à Paris).

III. Pobožnosti a bratrstva ke cti svatých.

Po Marii prokazuje se andělům a některým svatým od dávných časů zvláštní pocta pro vzácné služby, kteréž církvi anebo jednotlivým zemím a krajinám prokázali a pro znamenitá vyslyšení modliteb na přimluvu jejich. Nad jiné zobecněly pobožnosti k andělům strážným, arch. Michaelovi, ochránci kat. církve, sv. Josefu, sv. Anně, sv. Benediktu, sv. Františku Seraf., sv. Aloisiu, sv. Filumeně, svatým patronům jednotlivých zemí, farních osad anebo jednotlivých měst.

Bratrstva ke cti a pod ochranou svatých jsou mnohá a mají za účel buďto jenom pěstování nábožnosti anebo též

*) Viz str. 259. sv. I.

účely dobročinné, podporu důležitých zájmů církevních, pěstování určitých cností, ochranu proti nebezpečenstvím světa, zejména v městech velikých atd.

Nejvíce povědomá i rozšířená bratrstva ke cti a pod ochranou svatých jsou: Bratrstvo sv. Michaela, arcibratrstvo k uctění sv. Josefa pod názvem „Přítel sv. srdce Ježíšova,“ jednota ustavičného ctění sv. Josefa, arcibratrstvo pásu sv. Františka Seraf., jednoty na podporu misií pod ochranou jednotlivých svatých*), spolek sv. Vincencia ku podpoře chudiny po domácku, spolek arimathejský k opatření slušného pohřbu, a j. v.**))

§ 86. Uctění svatých ostatkův a obrazů.

Modlitby a pobožnosti k Bohu a svatým podporují se mocně skrze sv. ostatky a obrazy, poněvadž tyto živě připomínají ducha i skutky těch, od nichž pocházejí a jež ve formě viditelné představují. Protož i přirozeno jest, že sv. ostatky a obrazy chovaly se v uctivosti veliké a vždy za podporu sloužily úctě boží bezprostřední a prostředecné a za působné pomůcky ku vzdělání života křesťanského.

I. Svaté ostatky.

1. Ostatky svatých jsou ctihodné ozdoby a poklady chrámů, předmět náboženské úcty a prostředek i mnohých milostí i rozmáhání pravého smýšlení křesťanského a pravých cností. A protož byly ukládány v oltářích a stavěly se ve skvostných nádobách na oltáře již v dobách starých.

Ostatkové ctí se proto, že pocházejí od osob svatých (*cultus respectivus*); samy od sebe nepožívaly by úcty náboženské a ta, která se jim vzdává, k Bohu směřuje.

Pro uvarování všeho klamu při ctění ostatků vydala církev mnohá ustanovení. Dle těchto nesluší nových ostatků do chrámů vnášeti a veřejně (liturgicky, ve jménu církve) *ctíti*, leč by a) jisto bylo, že osoba, od kteréž ostatkové pocházejí,

*) Viz str. 379. sv. I.

**) Srovn. Beringer l. c. na str. 359—392 a str. 497—511.

za svatou se právem pokládá, a že tedy buďto starobylým podáním anebo řádnou kanonisací za svaton vyhlášena jest; b) leč by papež anebo biskup stvrdil, že relikvie skutečně pochází od té osoby svaté, jižto se připisuje*). Stvrzovací list (authentica) o pravosti ostatků chová se v archivu kostela neb fary. Ostatky osob za blahoslavené vyhlášených směšovati s ostatky světců kanonizovaných není dovoleno.

Aby kdo *soukromě ctíti* mohl ostatky nábožných a svatých osob, postačuje subjektivné jeho přesvědčení o svatosti osob těch a pravosti relikvie. Malé ostatky svatých mohou věřící chovati ve příbytku svém, ale vždy jenom na místě slušném; obyčej nositi na krku malé části ostatků v pouzdrech, není zakázán. Prodávati neb kupovati sv. ostatky, třeba i zasazené ve schránce a pečetí opatřené, zapovídá se**).

Obdržel-li soukromý člověk od biskupa dovolení, aby jemu z ostatků některého chrámu část nějaká byla dána, kterouž by v domě svém míti směl, vydává mu správce chrámu toho písemné svědectví o takovém dovolení spolu s potvrzením, že ostatky ty pravé jsou. Bez povolení biskupova nižádný správce chrámu nesmí nikomu dávati ostatků ve chrámě tom se nalézajících***). Není dovoleno chovati v domech soukromých celá těla svatých aneb *ostatky znamenité* (reliquiae insignes), za jakéž považují se: ostatky Páně (částičky sv. kříže Kristova, trnové koruny anebo jiná mučidla), byť i sebe menší byly; hlava, rámě, celá kost anebo ten úd, na kterém sv. mučenník obzvláště trpěl†). K uctění liturgickému jen znamenité ostatky se připouštějí.

2. Dogmatické nčení katolické o ctění svatých a ostatků jejich††) vyjádřeno jest v liturgických zákonech o způsobu veřejného uctění ostatků. *Částky svatého kříže* ctí se nade všecky ostatky svatých; a protož i zapovídá se zasazovati je spolu s ostatky jinými v jednu nádobku†††). Slouží-li kněz mši svatou

*) S. R. C. 3. srpna 1697. Též ostatky, jež byl papež za pravé potvrdil, předkládají se biskupovi, nežli se odevzdají veřejné účtě, aby se o skutečném potvrzení přesvědčil.

**) S. J. C. 21. pros. 1878.

***) Conc. Prag. Tit. III. c. 6. str. 93.

†) S. R. C. 18. ledna 1613; 21. června 1632.

††) Conc. Trid. sess. XXV. decr. de invocatione et veneratione Sanctorum. —

†††) S. R. C. 18. února 1843.

na oltáři, kdež částěčka sv. kříže k uctění veřejnému vystavena, povinen jest táž pravidla zachovávat, jako když vystavena jest velebná svátost. Jdoucí mimo oltář, kdež částěčka vystavena jest, klekají; jdoucí mimo místo, kdež uschována jest, skloňují hlavy.

Dokud výstava trvá, hoří světla ustavičně. Nosí-li se v průvodu pod baldachynem, bere se baldachyn červený, kněz nepokrývá h'avy a částěčka se okuřuje stále*). Po výstavě částěčky anebo po průvodu, v kterémž nešena byla, dává se požehnání podobně jako velebnou svátostí; kněz nejprve okuřuje částěčku *stoje trojím tahem*, potom říká V, R a modlitbu o sv. kříži (z breviáře po nešporách sobotních) a bere velum červené.

Chovati částěčku sv. kříže v obyčejných pacifikálech nesouhlasí dobře s liturgickými předpisy; takto zajisté nelze šetřit obřadů předepsaných o liturgické účtě její.

Ostatky svatých mučenníků ctí se nad jiné ostatky svatých a nalézají se v každém oltáři. Není dovoleno, aby celá těla svatých na ploše oltářové se nalézala, kromě výstavy na krátký čas ustanovené; jen pod plochou může jim v oltáři místo upraveno býti. Nové odívání sv. těl nesmí se dít bez povolení kongregace ritů.

Ostatky svatých mohou se ve chrámech k uctění veřejnému vystavovati (korporale neklade se pod ně), ano i v průvodech nositi, avšak jenom kde od dávna obyčej takový jest, anebo po výslovném povolení biskupově. Výstava ostatků nikdy nemůže se dít zároveň s výstavou velebné svátosti na témže oltáři. Když kněz ostatky svatých vystavuje, jimi žehná nebo je lidu líbatí dává, oděn budiž rochetou; za celý čas výstavy hoří lampa před sv. ostatky, na oltáři pak aspoň dvě svíce**); okuřování ostatků děje se pouze dvojím tahem a nekleká se; pod baldachynem nikdy se ostatky svatých nenosí***). Zakázáno jest vůbec nositi jakékoli sv. ostatky při průvodech theoforických†).

Svaté ostatky vůbec podávati k políbení dovoleno jest, avšak nesluší, aby je laik podával. Kněz při obřadu tomto jest

*) S. R. C. 16. srpna 1752; 6. května 1826.

**) S. R. C. 24. června 1683. — S. R. C. 22. ledna 1701.

***) S. R. C. 17. května 1826.

†) S. R. C. 23. března 1593. Srovn. str. 180.

oděn rochetou a štolou, anebo zůstává v mešním ornátu, děje-li se líbání hned po mši *), stojí na straně epištoly při oltáři aneb podle mříže přecházejí dává líbati svaté ostatky, říká při ostatcích svatého: „Per merita et intercessionem s. N. concedat tibi Dominus salutem et pacem“, při částech sv. kříže: „Per crucem et passionem suam concedat tibi Dominus salutem et pacem“.

Jsou-li relikvie za sklem, utírá se toto bílým rouchem po každém políbení.

Nalézají-li se ve chrámě ostatky znamenité, zejména ostatky Páně neb ostatky obecně povědomých a ctěných světců, jichžto jména jsou zapsána v martyrologiu římském**), koná duchovenstvo ke chrámu tomu připsané v den smrti svatého kanonické hodinky a slouží mši o něm ritu (festi duplicis min., není-li v direktáři ve vyšším ritu položen; ve mši přidává se Credo ***).

Ve mnohých kostelích nalézají se sv. ostatky ve svrchních částech oltáře s obou stran tabernakula; těm obzvláště platí část incensace za mše slavné a za slavných nešpor, a ne o nich, ale o relikviích zvláště vystavených k uctění veřejnému platí zákon, aby se odklidily, když jest vystavena velebná svátost. Obecně zakázáno jest postavovati ostatky jakékoli na svatostánek, před jeho dvěře nebo do svatostánku; rozumí pak se svatostánek, v němžto se velebná svátost uschovává.

Správcové chrámů povinni jsou bdíti, aby ostatky svaté nebyly zlehčovány, vlhkem, nedostatkem opatrnosti nebo pro jiné příčiny porušeny. Ostatky již tolik sešlé nebo zetlelé, že nemohou dobře býti předmětem náboženské úcty, náleží po vyžádaném svolení biskupovu spáliti a popel do sakraria uvrći. Ostatky nepravé a pochybné náleží z kostelů odkliditi opatrně, aby se pohoršení lidu nevzbudilo, nepravé spáliti nebo zakopati, pochybné na vhodném místě uložití a za pochybné označiti.

3. Pakli se znamenité ostatkové s povolením biskupa do jiného chrámu přenášejí anebo jest uložití je ve chrámě, kterémuž odjinud poslání byli, nařizuje rituál římský†) slavné procesí a velí, aby netoliko chrám, nýbrž i cesty, kudy se

*) S. R. C. 16. března 1833.

**) S. R. C. 17. dubna 1660.

***). Rubr. gener. Miss. XI.

†) De processione in translatione sacrarum Reliquiarum insignium.

průvod béře, co nejvíce možná ozdobeny byly. Modlitby a zpěvy mají prosby a díky za obsah; protož i říkají se litanie o všech svatých, kdež na místě náležitém přidává se vzývání svatého, jehož ostatky nese kněz, který před procesím anebo po něm slouží mši svatou. Třeba-li jest, aby svaté ostatky (celé tělo) nešeny byly od několika osob, náleží tato čestná služba jenom kněžím anebo klerikům s vyšším posvěcením. Kdo nese ostatky, nepokrývá hlavy. Po ukončení průvodu, žalmův a zpěvů v rituálu naznačených může se udělovati lidu požehnání svatými ostatky. — Barva paramentů řídí se obecnými pravidly, jakž relikvie náležejí sv. vyznavači nebo mučenníkovi*).

II. Svaté obrazy.

1. Obrazy a sochy svatých jsou ve chrámech předmět úcty náboženské, slouží k poučení a k povzbuzení věřících a za ozdobu míst posvátných. Týž účel mají obrazy a sochy na veřejných místech postavené a v příbytcích soukromých.

Již sv. Řehoř Veliký vyhláší svaté obrazy za vhodný prostředek netoliko ku pobožnosti, ale také k poučení a duchovnímu vzdělání věřících. „Co se písmem podává umějším čísti, to skýtá neumělému obraz; tento i písma neznalým staví na oči příklady, kterých by následovali a učí je i bez písmen čísti.“

Pro důležitý svůj vliv na mysl lidskou pokládají se výtvarové posvátného malířství v křesťanské bohoslužbě za velmi vzácný prostředek pomocný ku dosahování účelu církevního**). Oni zajisté jsou neživí sice, ale nicméně každému srozumitelní kazatelé nauky svaté, jsou knihy otevřené vzdělanému a nevzdělanému, jsou viditelní a stálí příkladové cnosti, bohatý zdroj spasitelných úmyslů, svaté útěchy a mocného povznešení mysli od věcí viditelných k neviditelným, zámyslným. Protož i posvátné malířství hned na počátku církve se ujalo, pod jejím dozorem a přízně její požívajíc utěšeně se rozvíjelo mezi národy křesťanskými spolu s ostatními odbory posvátného umění***).

*) Srovn. Falise l. c. de Processionibus, ad finem.

**) Srovn. § 11. str. 70. sv. I.

***). Barbier l. c. I. chap. 2. — Viz Jana Bílého: Církevní sochařství. Časopis katol. duchov. 1861 str. 195, 279. Téhož: Církevní malba. Ibid. str.

Na obrazech určených k užívání bohoslužebnému a vůbec k účtě náboženské žádati jest nezbytně, aby dobře souhlasili se zprávami, kteréž o místech, událostech a osobách podávají písmo svaté, dějiny církevní a stálá tradice. Nikomu není dovoleno na veřejném místě nebo ve chrámu postaviti obraz *neobyčejný*, leč by prve biskup jej schválil*). Tímto ustanovením však obmezuje se obraznost umělcova, jen pokud by pravdě přímo na odpor byla, a nezakazuje se, aby umělec přidal, o čem sice písmo nebo tradice nepraví, co však dobře srovnati lze s osobností a životem svatého.

A jako se vystříhati jest všeho, což historické pravdě odporuje, tak i toho, čím by některé učení dogmatické buďto přímo se zvracelo nebo nevzdělanému podnět k nebezpečným bludům dán býti mohl. Hledě ku mravnosti, velí sněm tridentský, aby na obrazech nebylo nic takového, čím se smyslnost podněcuje, ani co sprostého a neslušného, ježto by srdce a mysl člověka čistého uráželo. Podobně zakázáno jest, aby umělec na svatých obrazech z úmysla vypodobňoval tvářnost některého člověka živého; taktéž zavrhují se obrazy svatých s oděvem novověkým, těsným.

Obrazy svatých vesměs liší se od světských, podstata jejich nikdy nemůže záležeti pouze v technické dokonalosti; krásná i umělecká forma má cenu jenom, slouží-li ku představení a vzbuzení myšlének a úmyslů posvátných**).

Avšak nicméně nedostatek formy umělecké pokládá se i při sv. obrazech za podstatnou vadu a církevními zákony se nařizuje, aby jen schopným a po křesťansku smýšlejícím umělcům svěřováno bylo provedení nových obrazů pro chrámy a místa veřejná; obrazů nevkusně pracovaných nepřijímej správce kostela, ani když by je někdo darem obětoval. Nalézají-li se již ve chrámě obrazy nevkusné, budtež za vhodnou příležitostí (na př. obnovování kostela) aspoň na místa vedlejší postaveny, nelze-li jich nadobro ukliditi, což nesnadno bývá možno, dokud nedostatečná nebo nevkusná věc nahrazena býti nemůže věcí patrně lepší. — Obrazy a sochy porušené, zašpiněné a zašlé

536. — A. D. Výška: O středověkém malířství v Čechách. Časopis musea r. 1866. str. 143. Četná pojednání Vocela, Zappa, Mikovce a jiných, obzvláště v „Památkách archeologických,“ v „Methodu,“ Časopise musejním, Böhmens Alterthümer und Denkmäler atd.

*) Conc. Trid. sess. XXV., de ss. imagin.

**) Conc. Trid. sess. XXV. S. R. C. 21. února 1643.

jenom zkušeným umělcům k opravení svěřiti lze, aby snad některé dílo umělecké rukou neumělou pokaženo neb až na zmar uvedeno nebylo *).

2. V liturgické praxi o ctění sv. obrazů bylo vždy základem dogmatické učení katolické církve. Poněvadž pocta obrazům činěná ne těmto náleží, ale osobám anebo tajemstvím zobrazeným, požívá největší úcty kříž; oltářové i chrámové se jím zdobí, při průvodech církevních jest kříž v čele průvodu.

V dogmatické náuce a v přirozeném citu křesťanském zakládá se obyčej i zákon, vedle něhož sv. obrazové jenom na místa posvátná a na místa slušná se zavěšují a staví, ve chrámech jmenovitě na stěny, na oltáře, na stoly. Na jednom oltáři jenom jeden obraz anebo jedna socha představuj jednu svatou osobu nebo jedno tajemství víry; ano i vůbec v kostele nebudtež dvojí vyobrazení téhož světce v jedněch a týchž okolnostech života jeho, nebo Panny Marie pod jistým názvem (sub uno eodemque titulo, na př. ustavičné pomoci, bolestné, růženecké) ctěné a vzývané **).

Páliti kadidlo a světla před obrazy svatých jest obyčej starobylý. — Svaté obrazy nalézající se na oltáři okuřuje kněz při slavné mši a slavných nešporách, není-li na oltáři sv. ostatků ***). — Obrazy a sochy mohou ve slavném průvodu (nikoli však při průvodech s velebnou svátostí) nošeny býti po dávném obyčeji nebo dosaženém povolení biskupově. Obrazy svatých okuřuje kněz dvojím, obrazy Krista trojím tahem, vždy stoje †). Vystavování obrazů k veřejné úctě podobně jen tam se děje, kde starým obyčejem oprávněno jest; avšak nicméně v každém chrámu dovoluje se o slavnostech Páně a vůbec v některých dobách roku církevního stavěti na oltář anebo na jiné vhodné místo obraz, kterým se představuje tajemství lidu křesťanskému v ten čas na mysl uváděné ††).

Obrazy a sochy ozdobují se vzácnými okrasami, ano i rouchem; avšak nevkusno a téměř neslušno jest, ozdobují-li se sochy nebo snad i obrazy, znamenité uměleckou prací, dvojím

*) Viz Conc. Prov. Prag. Tit. III. cp. 6, str. 94.

**) S. R. C. 24. února 1890.

***) S. R. C. 21. března 1744.

†) S. R. C. 15. února 1873.

††) Staví-li se o vánocích na hlavní oltář socha Ježíška, okuřuje se při slavné mši trojím tahem hned po incensaci kříže. (S. R. C. 15. února 1873.) *Tato může se i na svatostánek postavit.*

až trojím oděvem anebo vůbec oděvem moderním; zřejmě zapovězeno jest na obrazy zavěšovati škapulíře, věnovací dary, okrašlovati je neslušným rouchem, vlasy, prsteny a pod.

Mnohé obrazy, nejčastěji obrazy Matky boží, známy jsou pod jménem *obrazů milostných, zázračných*; samy o sobě nemají nijaké zvláštní moci, ale vůlí boží stalo se, že při obrazích těchto dosáhli věřící velikých, neobyčejných milostí. Vzmáhá-li se náhle důvěra lidu k některému sv. obrazu pro vzniklé pověsti o zázracích a dějí-li se za tou příčinou četné schůze, nesluší duchovnímu správci, aby tomu mocně bránil, ale také nesmí rozhlašovati zázraků ještě nepotvrzených a nejistých. Podobné případy povinen jest biskupovi oznámiti a jeho nařízení očekávati. — Milostné obrazy přenáseti do jiného chrámu zakazuje se, leč by zvláštní povolení papežské k tomu dáno bylo.

Svěcení obrazů, křížův a soch určených do chrámu, na oltář aneb vůbec k užívání liturgickému, děje se vůbec.

O křížích, obrazích, sochách „božích mukách,“ postavených v obvodu farní osady na místech veřejných vésti jest při každé faře „*Seznam obrazů a soch*,“ kterýž ku knihám farním náleží, o původu soch atd., o stavu jejich a také o tom zprávu dává, jestli někdo právně povinen, posvátné tyto předměty v dobrém stavu chovati, sešlé zase v dobrý stav uvéstí.

Vedle platných zákonů církevních*) jest povolení biskupova potřebí, chce-li někdo kříž, sochu, boží muky a t. p. postaviti na místě veřejném; kromě biskupského třeba jest i povolení úřadu politického (okr. hejtmanství). Povolení dává se jen, podá-li buď jednotlivec anebo celá obec dostatečnou záruku, že o zachování předmětu toho náležitě bude postaráno**).

Duchovní správce jest povinen pečovati, aby kříže, sochy, obrazy a t. p. na veřejných místech se nalézající v dobrém stavu se nacházely, vybízeje k tomu povinné, a když by takových nebylo, k dobročinnosti osadníků se obracuje. Není-li možná oprava, náleží postarati se, aby velmi sešlé aneb zkomolené sochy a kříže byly z míst veřejných odklizeny, poněvadž ve stavu takovém ku vzdělání sloužiti nemohou, ale jen na pohoršení bývají***).

*) Conc. Trid. sess. XXV. — Conc. Prag. Tit. V. c. 3. str. 174.

**) Borový, Sloh str. 366.

***) Conc. Prag. Tit. III. c. 6. str. 94.

§ 87. Svátostiny.

I. Pojem o svátostinách.

1. Vedle eucharistie a slova božího zůstaveno jest pravé církvi za nejvzácnější dědictví jméno Ježíš a tajemství svatého kříže, aby *žehnajíc* užívala obého za pramen milostí a nebeského požehnání, za ochranu a štít proti ďáblu, nepříteli blaha lidského, proti škodným vlivům přírody, kteráž, pro dědičný hřích kletbou stížena, člověku ve mnohých věcech nepřítelkyní jest a popudem ku zlému.

Sám Ježíš žehnal živé a neživé tvory. Žehnaje rozmnožoval chleby k nasycení zástupů (Mar. 6, 41.), žehnaje vzkládal ruce na dítky (Mar. 10, 16.), vzkládáním rukou uzdravoval nemocné (Mar. 6, 15.), žehnal učenníky své, když na nebesa vstupoval (Luk. 24, 51.). Apoštolům a učenníkům svým přikázal, aby pokoje žádali domu, ve kterýž vcházejí (Luk. 10, 5; Mat. 10, 12. 13.), posýlal je pomazávat nemocných olejem (Mar. 6, 23.); důtklivě napomínal, aby věřící prosili ve jménu jeho a sliboval takto prosícím vyslyšení (Jan 16, 23.); předpověděl, že ve jménu jeho zlé duchy vymítati, nemocné uzdravovati, ochrany proti zlým účinkům předmětů přírodních docházeti budou. (Mat. 10, 1. Mar. 3, 15; 16, 17—18.) Ve jménu Ježíš uzdravovali apoštolové (Skut. ap. 3, 6. 7.), vyhlášovali jméno Ježíšovo za jediný zdroj spásy (Skut. 4, 12.), chlubili se v kříži Kristově (Gal. 6, 14.) Důvěra v žehnací, blahodějnou moc jména Ježíš a sv. kříže byla u příčině, že vzývání nejsv. jména toho a žehnání křížem platilo hned na počátku církve za bohatý zdroj milostí a požehnání, ochrany od zlého a obrany proti zlému, že nic tolikráte v liturgii mše a svátostí se neopakuje, jako jméno Ježíš, znamení kříže a žehnání ve způsobu kříže, a že i v soukromém životě křesťanském toto jméno a znamení s modlitbou a veškerým životem náboženským splynulo v jednotu nerozlučnou.

Uctivě a důvěrně vzývají jméno Ježíš a křížem znamenají žehná církev osoby a přírodní předměty a bojuje proti mocnostem zlým působně, za příkladem samého Ježíše Krista, vedle rozkazu jeho a vedle praxe apoštolské. Ku vzývání nejsv. jména a ku žehnání křížem kromě mše a svátostí přidružují se obřady a modlitby, a takto se nám objevují v kultu katolickém samostatné výkony posvátné, kteréž v určitých přípa-

dech zjednávají věřícím vyšší pomoc a milost boží buďto bezprostředně aneb prostředně skrze ty věci, kterých člověk užívá.

Posvátné výkony tyto nazýváme *svátostiny* *), poněvadž ritus jejich podoben jest ritu svátostí, a poněvadž mnohé z nich úzce spojeny jsou se svátostmi, je buďto předcházejíce (svěcení vody křestné, sv. olejů a t. d.) neb provázejíce aneb po nich následující **). Jsou tedy svátostiny posvátné úkony, skrze kteréž církev mocí jména Ježíše a sv. kříže všecken svátostný kultus (oběť a svátosti) objektivně a subjektivně připravuje, člověka od vlády a vlivu zlého ducha osvobozuje, přírodní věci z kletby hříchu vyjímá, člověku bezprostředně anebo skrze jisté předměty ochrany a obrany proti zlému vyprošuje a uděluje, zlého zbavuje, obecné i zvláštní milosti a dobrodiní boží zjednává anebo charakter důstojnosti a posvátnosti osobám a věcem vtiskuje ***).

Svátostiny liší se od církevních modliteb, že tyto jen vyprošují milost a požehnání boží, svátostiny pak milost a požehnání boží zjednávají a dodávají podle vůle církve, kteráž jest i vůle Kristova. Liší se od církevních obřadů liturgických forem mimopodstatných, že tyto dodávání milosti nepůsobí, ačkoli s ním úzce spojeny jsou, ku znázornění, zračitému vyjádření posvátných věcí sloužíce †).

2. Účinky svátostin lze podrobněji vytknouti na základě formulí a modliteb k nim předepsaných:

a) Skrze svátostiny vyjímají se věci přirozené a díla rukou lidských z kletby vyřknuté na všecku zemi pro hřích Adamův, staví se pod zvláštní ochranu boží, aby člověku jich užívajícímu nebyly na škodu a zkázu, ale k užitku a spáse.

*) Tóma ze Štítného nazývá je svěceniny.

**) Amberger l. c. III. §. 206.

***) Amberger l. c. § 206. Wetzer und Welte čl. Sacramentalien. Někteří bohoslovci berou svátostiny ve smyslu přílišně širokém, počítajíce k nim vše, cokoli svojí povahou a svým účelem spasitelné smýšlení vzbuzuje, člověka ku přijetí milosti boží uspůsobuje, zásluhy před Bohem, odpuštění hříchů všedních a časných trestů jemu zjednává. Vedle toho pak mezi svátostiny kladou: všechny obřady mše a svátostí, mnohé výkony nábožnosti, jako modlitbu Páně, kanonické hodinky a vůbec modlitby církevní, modlitbu konanou na místě posvátném, obecnou zpověď, pokorné tepání prsou, almužnu. Podobně i věci ritem církevním žehnané svátostinami nazývají. (Srovn. Müller, Theol. mor. III. § 231.)

†) Amberger, l.

b) Působí ochranu a obranu proti zlému tělu i duše vůbec, proti ďáblu, jeho úkladům a možnému pro hřích dědičný vlivu jeho na tělo lidské a na věci, kterých člověk užívá.

c) Vyprošují na Bohu a udělují člověku dobrodiní tělesných, požehnání božího a zdaru v potřebách vezdejších, posvěcují všech poměrů, všeho vezdejšího života lidského.

d) Svátostiny druží a připojují se ku svátostným úkonům (oběti a svátostem), ano i k modlitbě jako příprava, podpora i dokonání, a to se stránky objektivné i subjektivné. *Se stránky objektivné* tím způsobem, že cokoli ke kultu náleží, skrze svátostiny se nejprve z říše a moci hřicha vyjímá (svěcení vody křestné a očístné, olejů, nádob a paramentů, chrámů a t. d.), požehnáním božím se naplňuje a takto ke kultu schopno činí. — *Se stránky subjektivné* se připravují, podporují a dokonávají svátostinami úkony svátostné, že svátostiny činí člověka ochotna i schopna, aby k tajemstvím posvátným se blížil a jich se účastnil s náležitou uctivostí a zbožností, pomáhajíce mu náboženské city vzbuzovati, utvrzujíce v dobrém, rozmáhajíce důvěru v Boha, skroušenost duše a mysl kajicnou. Připravují tedy k ospravedlnění a posvěcení, ne sice přímo jako svátosti, ale nepřímou tak, že *účinná* milost, kterouž člověku zjednávají, na milost *posvěcující* připravuje. kní uspůsobuje, člověka ochotna i schopna činí, aby ji hodně přijal a s přijatou i spolu působil *).

e) Svátostiny shlazují hříchy všední a zjednávají odpuštění časných trestů, tlumí žádostivost a posilují proti pokušením.

f) Vtiskují charakter posvátnosti a vyšší důstojnosti *věcem* z přírody vzatým aneb rukou lidskou udělaným, aby službě boží, účelům náboženským na vždy věnovány zůstaly, a *osobám*, aby v oboru své působnosti prospěly oslavě Boha, svému a bližních pravému dobru.

Účinkové svátostin vyplývají z nadpřirozené moci, kterouž církev od Krista obdržela, ze zásluh Kristových, z mocnosti jména a kříže jeho **). A protož působí svátostiny, podobně jako svátosti, samy ze sebe, ex opere operato, jistotně, aniž by působnost jejich závisela na hodnosti vykonavatele. Skutečné jich působení v člověku a pro člověka (působení subjektivné) závisí

*) S. Thomae Summa III. qn. 65. art. 1. ad 6.

**) „Alle Sacramentalien lassen sich zurückführen auf den Namen Jesus und das Zeichen des Kreuzes.“ Amberger l. c. 3. b. Thalhofer, l. c. I. str. 640.

na tom, zdali by mu jejich účinek byl ku spáse, při dospělém k užívání rozumu ještě i na vědomém spolupůsobení jeho. Svátostiny zajisté udělují též požehnání časného, ale toto ne vždy prospívá ku spáse, a protože mnohý člověk nedosahuje účinku jistých svátostin, ač nikoli neschází subjektivné spolupůsobení jeho. Kromě případu tohoto působí svátostiny podle náboženského smýšlení a zvláště podle důvěry v mocnost jména Ježíš, sv. kříže a modlitby církevní (*ex opere operantis*). Komu schází přiměřené smýšlení a spolupůsobení, tomu svátostiny neprospívají, ale také nepůsobí účinků duši záhubných, jako nehodné přijímání svátostí.

3. Svátostiny, jakožto výkon žehnací nebo zažehnavací, podstatně náležejí k vykupitelskému dílu katolické církve, vyhovují vážným potřebám člověka, a protože i tento netoliko věrou, ale též pudem přirozeným jest k nim tažen, podněcován, aby po nich toužil a jich užíval.

Žehnatí a zažehnavati (zaklínati) t. j. jakýmsi více méně slavným a význačným způsobem žádati, přátí někomu věci dobrých, osvobození ode zla, od vlivu zlých mocností, ochrany proti nim, anebo přátí uvedení zla na někoho, zmaření jeho snah neb úkladů, — shledává se za věc v lidské přirozenosti hluboce zakořenělou. Požehnání rodičů dětem, kletba či zlořečení nepříteli a nevděčníku. úsilovné zabraňování vyšším mocnostem zlým aneb boj proti nim (zaklínání, zařikávání) shledává se ve všem pokolení lidském od počátku jeho. Spolu však i znamenal člověk, že požehnání, zažehnavání, kletba, vycházejíce od člověka, samy o sobě působny nejsou, že jsou jen modlitba, pouhé přání, že působny býti t. j. věci žádané skutečně přivoditi mohou jenom skrze mocnosti nejvyšší. Proto se k požehnání, zaklínání a kletbě druží modlitba, vzývání Boha, vůbec mocností za nejvyšší pokládaných, aby tyto učinily, že by požehnání a kletba, jež vyřknul člověk, byly působny, skutečně přinášejíce čeho člověk žádá čili přeje, — aby k požehnání lidskému, ku kletbě lidské, přistoupilo požehnání či kletka, vůbec působení boží. Požehnání boží zajisté jest již darování dobra, osvobození ode zla, kletba či zlořečení boží jest i skutečné uvedení zla. Vědomí toto, že boží požehnání a boží kletba jsou samy o sobě darování dobra, osvobození ode zla, ochrana proti zlu a skutečný trest, přirozeně vedlo k tomu, že u všech národů požehnání, zaklínání, zlořečení neb kletba pokládaly se za působné, za bezpečnou záruku požehnání

božího aneb pomsty boží, pakli vyřknuty byly ve jménu božím a jistým zvláštním způsobem skrze viditelné zástupce boží, rodiče a kněze. Protož i shledáváme u všech národů, že rodičové žehnali dětem, kněží jednotlivcům i všemu lidu, že kletba rodičů nad nezdárnými dětmi, kletba kněží nad zlosyny za veliký trest pokládány, že v pohanstvu kněží a čarodějové (vlchevci) zaklínali nepřátelské mocnosti ve jménu mocností vyšších.

Obecný zjev tento v životě lidském spočívá na zřízení božím; Bůh žehná působně skrze zástupce své, působí skrze ně proti mocnostem a vlivům škodným. A tak požehnání a zaklínání, jež pronáší na místě božím, jméno Ježíš vzývající a křížem znamenající, všelikou mocí nadaná církev, nejsou již pouhá slova, pouhé přání, ale i skutečné zjednávání a dodávání věcí dobrých, odvrácení zlých, vůbec podpora i pomoc, aby člověk dosahoval ovoce vykoupení Kristova ve všech potřebách svých, ve všech poměrech a za všech okolností života svého.

4. Svátostiny rozdělují se: *a)* podle udělovatele řádem a zákonem církevním oprávněného, *b)* podle účelu svého a svých účinků.

II. Rozdíl svátostin podle udělovatele.

Udělovati jednotlivých svátostin či vykonávati je náleží těm, kdož církevním řádem výslovně k tomu zmocnění a oprávnění jsou*). Podle zmocnění a oprávnění rozeznáváme svátostiny papežské, biskupské a kněžské.

1. Některá svěcení *jenom papež* vykonává, jako: svěcení pallia, Beránků (Agnus Dei), vévodského meče a klobouku o vánocích, zlaté růže na neděli družebnou (Laetare, 4. v postě).

2. *Biskup* má ve své diecési zmocnění ku všem svátostinám (kromě papežských). Jmenovitě pak náleží jenom biskupovi: *a)* Svěcení sv. olejů a všechny konsekrace t. j. ona svěcení, při kterých se také užívá křížma, jako jest konsekrování chrámů, oltářů, kalichů, zvonů atd. Ku svěcením těmto jen papež může delegovati kněze, který nebyl posvěcen na biskupa**).

*) Rit. Rom. de Benedictionibus.

**) S. R. C. 14. května 1616.

b) Svěcení opatů, abatyšů a menší svěcení kleriků (*ordines minores*). c) Svěcení paramentů bohoslužebných, monstrance a ciboria (*tabernaculi seu vasculi pro Eucharistia conservanda*) a *slavné* svěcení obrazů (soch, křížů*). Plnomocenství k těmto svěcením a k rekongiliaci kostelů prve konsekrovaných může biskup dáti kněžím prostým, máje k tomu povolení ve zmocněních pětiletých (*facultates quinquennales*); d) všecka ostatní, v pontifikálu a rituálu obsažená svěcení, kteráž rubrikami naznačena jsou za biskupská a ku kterým biskup řádnou mocí svou (*jure ordinario*) může prosté kněze delegovati, na př. svěcení základního kamene k novému chrámu, kaplí, hřbitovů, rekongiliace poskvrněných kostelů prve jenom benedikovaných a hřbitovů**).

Ve všech téměř diecésích rozsáhlých a jmenovitě v diecésích českých delegováni jsou biskupští vikáři venkovští ku svěcení paramentů, bohoslužebných nádob, kaplí, hřbitovů, slavnému svěcení soch, obrazů a vůbec k takovým benedikcím, při kterých se neuzívá také křížma. Svěcení tato vykonávají delegováni dle formulářů obsažených v rituále římském.

Opatové řeholní mohou vykonávati svěcení křížmem (konsekrace), jen když mají obzvláštní privilegium apoštolské***); paramenta a posvátné nádoby bez pomazání křížmem mohou světití pro potřebu chrámů svých, mají-li užívání pontifikalií. Také mohou svým podřízeným profesům dávati tonsuru a nižší svěcení.

3. *Kněži* vykonávají řádnou mocí svou ty svátostiny, které spojeny jsou s jejich úřadem a biskupovi se nevyhražují. *Faráři* oprávněni jsou k těmto svátostinám řádnou mocí svou; *výhradně* pak oprávněni jsou jenom ku svátostinám spojeným se svátostmi těmi, kterých udělovati náleží jen duchovenstvu osadnímu, a tedy ku svátostinám, ježto spojeny jsou aneb souvisejí se křtem a manželstvím. a tedy: ku svěcení vody křestné, úvodu šestinedělek, žehnání novomanželů; podobně počítají se k farským ona žehnání domů, zemské úrody a mnohá jiná, o kterých praví rubrika rituálu, že je farář vykonává. — Ostatní

*) S. R. C. 12. července 1704.

**) Svěcení, ku kterým může biskup řádnou mocí svou delegovati kněze, nalézají se v rituálu římském pod záhlavím: „*Benedictiones ab Episcopis, vel aliis facultatem habentibus faciendae.*“

***) S. R. C. 13. března 1632, 18. srpna 1770.

v misálu a rituálu obsažená svěcení a žehnání nenáleží ku právům farským a protož i každý kněz může vykonávati je, v kostele cizím anebo v kapli cizí ovšem nikoli bez vědomí a proti vůli správce chrámového; taková svěcení a žehnání jsou na př. svěcení popelu, ratolestí a svící, *tiché čili soukromé svěcení* obrazů, křížů, medailí *).

Benedikce nazývá se *slavná*, solemnis, děje-li se za hojného účastenství lidu (cum concursu populi), se zpěvem a několika přísluhovateli; *soukromá*, privata, děje-li se bez takové okázalosti (absque dicto apparatu) a stojí-li při knězi jenom jeden posluhovatel.

Diakonovi nepřísluší konati benedikce, krom svíce velikonoční; křtí-li, není oprávněn světiti sůl, podává-li vel. svátosti, nežehná potom ani rukou ani ciboriem **).

Lector jest oprávněn světiti nové plodiny a chléb (fructus novos et panem).

III. Rozdíl svátostin dle účelu a dle účinků.

Dle účelu a dle účinků jsou svátostiny dvojí: A) ty, kteréž osvobozují od vlády a vlivu ďábla — exorcismy; B) ty, kteréž působí ostatní ku podstatě svátostin náležející účinky — žehnání a svěcení, benedictiones ***).

A. Exorcismus.

Katolická církev učí a velí věriti, že může ďábel z dopuštění božího nejen duši, ale také tělu člověka úklady strojiti, nemoci v něm působiti, že i moc má, aby jiným tvorům škodil. Vliv nepřítelů lidského může až i takové moci dosáhnouti, že tělo člověka a skrze toto také více neb méně i sama duše se dostává v útrpnou služebnost ďábla. Stav tento nazývá se posedlost a kdo se v něm nachází, slove *posedlý* (energumenus †).

Kristus přemohl sice ďábla, avšak nikoliv nechtěl, aby boj proti němu přestal, dokud nynější spůsoba světa nepřejde. Boj tento jest tužení cnosti křesťanské a milostí Kristovou

*) S. R. C. 12. července 1704.

**) S. R. C. 20. února 1888.

***)) Viz na str. 216. výměr o svátostinách a výčet účinků jejich.

†) Srovn. Sušila výklad na Mat. str. 56.

tolik jest nám usnadněn, že zvítěziti může, kdo chce. Všem, kdo věří právě, dal Kristus moc nad zlými duchy*). Kromě moci této obecné odevzdána jest katolické církvi ještě *zvláštní moc* nad ďáblem; tato jest buďto *mimořádná*, jakož jevila se u křesťanů za prvních století, u mnohých svatých po vsecky časy, buďto *řádná*, k jejímuž vykonávání úřad exorcistů jest ustanoven a exorcismus nařízen.

Exorcismus jest zařikání mocí jména božího a sv. křížel aby satan byl zapuzen, moc jeho se zlomila, on pak přesta škoditi na duchu neb na těle. *Svojí formou* jest exorcismus buďto *rozkazovací* (per modum imperii, imperativus), jenž přímo velí ďáblu ve jménu božím, aby ustoupil od tvora, — anebo jest *prosebný* (přimluvný, per modum deprecationis, deprecativus), když k moci boží se důvěrně obraceje přednáší prosbu, aby tvor, ďáblu podrobený nebo pod mocí jeho postavený (na př. nekřtěný) aneb od něho znepokojovaný a soužený (posedlý) vysvobozen byl z moci té a vlivu toho. — Exorcismus říká se nad osobami a věcmi. Zní-li tak, že přímo mluví k věcem neživým (na př. exorciso te, creatura salis), vyjadřuje se touto formou, že účinek exorcismu se budejeviti na této věci a prostřednictvím jejím. Exorcismy buďto spojeny jsou s udělováním svátosti křtu, se svěcením a žehnáním, anebo jsou samostatné.

Působnost exorcismu samostatného závisí na disposici exorcisty a koho se týče mnohem více, nežli působnost svátostin vůbec, pro tu příčinu, že jest boj duchovní a ne toliko přijímání milosti; proto také děje se, že i samostatného exorcismu i spojeného se svěcením a žehnáním častěji se užívá v jednom případě, v kterém potřeba jeho seznána jest.

2. Užívání exorcismů děje se v církvi vůbec trojím způsobem: a) při svěcení předmětů bezrozumých a neživých; b) při udělování svátosti křtu; c) nad posedlými.

Podle řádu nyní vůbec platného *vyhraženo jest kněžím* vykonávati moc exorcistů. Avšak i těmto lze řádnou mocí jen ty exorcismy vykonávati, které jsou část ritu křestního a ritu předepsaného ku svěcením. — Samostatný exorcismus jest buďto *slavný* t. j. koná se v chrámě a tím řádem, jež ukazuje rituál římský; anebo jest *soukromý* (privatus), t. j. neděje se jménem církve ani řádem v rituálu předepsaným, ale záleží v pouhém vyznání jména Ježíš a v žehnání křížem. Nižádný kněz nesmí

*) Mark. 16, 17. 18.

před se bráti exorcismu slavného, dokud by povolení biskupa byl sobě nevyžádal a jeho i písemnou listinou nedosáhnul*); a zase každý kněz povinen jest říkati ty exorcismy, kteréž se v ritu křestním a ritu svátostin nacházejí**).

3. Roznášela-li by se na osadě pověst, že někdo ďáblem posedlý jest, anebo byl kněz požádán za duchovní pomoc od člověka, který se považuje za posedlého, neslušelo by nikterak, aby pověsti takové bez povšimnutí nechal anebo žadatele jenom krátce odbyl. Nesmí sice býti lehkověrný, ale také nesluší zapomínati, že posedlost jest vůbec možná, a že pastýřského působení jeho i tu třeba jest, kdež nemoc přivádí člověka k domněnání, že by posedlý byl. — Nebyl-li duchovní správce za pomoc požádán, hledá příležitosti, aby člověka samého a co s ním se děje, pozorovati mohl. Za známky, kterými se posedlý rozeznává od nemocného, udává rituál římský: mluvití řečí neznámou aneb rozuměti řeči, které se člověk nikdy neučil; věděti o věcech vzdálených a skrytých; jeviti sílu, kteráž převyšuje člověka věk a přirozenou povahu; jiné k těmto podobné věci, kteréž tím více bráti sluší za známky posedlosti, čím se jich více pospolu nalézá***). Shledává-li duchovní správce takové známky, počíná sobě velmi opatrně a zdrželivě, ani člověku, jehož se týče, ani komu jinému neříkaje, že známky posedlosti shledává. A poněvadž nelze snadno plné jistoty o tom nabyti, zdali neobyčejné výjevy pocházejí z nemoci anebo jen jsou klam chytře provozovaný, třeba jest, aby opatrné pozorování za delší čas trvalo a také opatrný lékař byl povolán. Teprve když by prostředkové přirození nepomáhali a když by nebylo důvodu k podezření o klamu, náleželo by všechny okolnosti dle pravdy předložiti k posouzení biskupovi a od něho rady a rozkazů vyžádati; pakli by uznal a nařídil biskup vykonání exorcismu, vykonal by jej duchovní správce, zachovávaje všechny ty předpisy, kteréž v rituálu římském obsaženy jsou. — Prostá žehnání soukromá, modlitby a jiné duchovní prostředky vždycky předcházejí, ano teprve když těchto bylo užíváno bez prospěchu, vykonává se exorcismus†).

*) S. C. Ep. 22. ún. 1635.

**) S. C. Off. 5. července 1710.

***) Rit. Rom. de exorcisandis obsessis a daemonio.

†) Srovn. Conc. Prov. Prag. Tit. III. cp. 12. str. 108.

B. Svěcení a žehnání.

1. Svěcení a žehnání nazývají se obecným slovem liturgickým *benedictiones* (blahořečení), někdy také *consecrationes*. Benedikcemi žádá církev na Bohu, v zásluhy Ježíše Krista důvěřujíc, a skrze službu orgánů svých uděluje lidem a věcem určitých dobrodiní a milostí božích anebo jim propůjčuje zvláštního, vyššího charakteru. Jsou tedy benedikce svojí podstatou a svým účelem žádání (přání) a udělování dobra, zbavování zla neb ochrana před ním.

Přihlížejíce blížeji k podstatě a účelu jednotlivých benedikcí rozeznáváme dvojí druh, a sice: *žehnání* (*benedictiones invocativae*) a *svěcení* (*benedictiones constitutivae*).

Žehnáním rozumějí se ty svátostiny, kterýmiž církev osoby a věci z oboru nepřátelských mocí vyjímá a *Boha vzývá*, aby žehnaným věcem a osobám dobra vůbec aneb jistého dobrodiní propůjčiti, ode zla vůbec aneb od určitého zla je vysvoboditi ráčil, vzýváním jména Ježíš a skrze svatý kříž vyprošené milosti a dobrodiní jim skutečně dodává. Kterých milostí skrze jednotlivá žehnání lidem a věcem na Bohu žádá a vyprošených uděluje, naznačeno jest modlitbami a obřady rituálu.

Svěcením netoliko se vyjímají osoby a věci z oboru, kam vliv našeho nepřítele dosahuje, a netoliko se jim požehnání a milosti vyprošuje i uděluje, ale také ještě *vyššího a trvalého charakteru* propůjčuje, pro který se z obecného užívání (*usus profanus*) vylučují, ke službě boží schopny se činí a této službě i věnovány zůstávají, jsouce a zůstávající od té doby věcmi posvátnými, osobami Bohu zasvěcenými.

Benedikce dostává v bohoslovné vědě určitějšího jména *konsekrace*, nařízeno-li jest v ritu jejím také pomazání křížem svatým. Avšak pojmenování toho užívají liturgické knihy také o svěceních, při kterých se neužívá křížma, slovem benedikce pak označují též některá svěcení, při kterých mazání křížem se děje; tak na př. svěcení svatých olejů nazývá se „*consecratio*“, svěcení zvonu „*benedictio*“.

O žehnáních platí obecné pravidlo, že se na téže věci neb osobě opakovati mohou, kdežto svěcení jednou vykonaného na téže věci neb osobě nelze opakovati.

Svěcení a žehnání dějí se buďto dle potřeby každý čas anebo náležejí k bohoslužbě určitých dob a slavností roku

církevního, představující spolu s ostatními obřady velebná tajemství ze života Páně a vykupitelského díla jeho.

2. *Obecný ritus* všelikých benedikcí, zejména pokud nejsou část bohoslužebných úkonů na jisté dni nařízených, tento se předpisuje: a) Vykonavatel církevních benedikcí obsažených v pontifikálu, misálu a rituálu zachovávávej všechen ritus, jak obsahuje se v knihách těch. b) Světí-li anebo žehná-li kromě mše svaté, budiž oděn rochetou a štolou té barvy, která podle cír. času anebo svátku je nařízena, leč by rubrika při některé benedikci jinou barvu předpisovala; nachází-li se v ritu benedikce také exorcismus, bere se štola fialová. Na místě rochety může se kněz odíti albou, vždy také může pluvial na sobě míti, zejména děje-li se benedikce při oltáři. c) Světitel nebo žehnatel měj s sebou posluhovače, kterýž nese kropenku s vodou svěcenou a kropáč. d) Všelickou benedikci koná *stoje* a nepokrývá hlavy, dokud nedokončil obřadu celého. e) K benedikcím, ježto se konají při oltáři na straně epištoly, zažžehají se aspoň dvě svíce; koná-li se benedikce kromě chrámu, nejsou světla předepsána, avšak vůbec pokládá se za slušno, aby se zachoval obyčej velmi chvalitebný, vedle něhož koná se každá benedikce před krucifixem postaveným mezi dvěma svícema. f) Světí-li se pokrmové (esculenta), obilí a podobné věci v chrámě při oltáři, nepokládají se na oltář, ale na stůl nedaleko postavený anebo také na dolní stupně oltářové; obyčejně světí se potraviny jenom v sakristii. g) Benedikce každá počíná se náповědí *Ť. Adjutorium nostrum in nomine Domini*, kterouž říká žehná se kněz velikým křížem; po té následuje dopověď *R. Qui fecit caelum et terram*. Nežli modlitbu říkati počíná, pronáší ještě náповěď *Ť. Dominus vobiscum*, a po ministrantově dopovědi *R. Et cum spiritu tuo*, vzbuzování ku společné modlitbě *Oremus*; při slově tomto a kdykoli pronáší jméno Ježíš, nakloňuje hlavy ku kříži. Po první náповědi spíná ruce a drží spiaté (nedrží-li knihu) u prostřed prsou, dokud modlitbu říká; jenom kderituál znamením † ukazuje, že jest dělati nad osobou nebo věcí žehnanou kříž, anebo kde rozestření rukou v rubrice naznačeno, oddělují se ruce. h) Dokonav modlitbu, pokropuje žehnaný předmět vodou svěcenou ve způsobě kříže, nejprve uprostřed, pak na pravo a konečně na levo, nijakých slov nepronášeje. Okuřování děje se jenom když rubrikou *výslovně nařízeno jest*, také po tichu a ve způsobě kříže*).

*) Žehnají-li anebo světí se věci, pro kteréž v rituálu není formuláře, S k o č d o p o l e, Pastoralka II.

Žehnání a svěcení nejvíce obyčejná.

1. Žehnání nejvíce obyčejná jsou buď obecná, žehnání všeho lidu shromážděného, aneb osobitá, žehnání jednotlivých osob a věcí.

Žehnání *obecná* dějí se velebnou svátostí, svatými ostatky anebo jen rukou. *Při žehnání vel. svátostí a svatými ostatky* nepronášejí se nižádná slova; neboť ve svátosti oltářní sám Kristus žehná, požehnání sv. ostatky pak jest působná modlitba církve, aby Bůh pro utrpení a smrt Syna svého aneb pro zásluhy svatých věřícím milostí a dobrodiní udělil.

Obecné požehnání kněžské a biskupské, ježto se pouze rukou dává ve způsobu kříže, od kněze jednou, od biskupa třikráte, provázeno jest formou: *Benedicat vos omnipotens Deus...* aneb *Benedictio Dei omnipotentis...* Požehnání toto nazývá se *veřejné a slavné*, jest-li rubrikami předepsáno u výkonech veřejné bohoslužby, jako: na konci mše, po udělování vel. svátosti, posledního pomazání atd., anebo se ho uděluje dle obyčeje v některých krajinách po kázání a odpoledních službách božích. Biskup jest oprávněn udělovati požehnání slavného i kromě služeb božích vůbec všude ve své diecési; uděluje ho děláje kříž a slov nižádných neříkaje. — *Soukromě* může prostého požehnání udělovati každý kněz jednotlivcům i mnohým zároveň; k tomuto není forma předepsána a protož užívati může obyčejné formy liturgické nebo jakékoli jiné*).

Požehnání papežské neb *apoštolské* působí plnomocné odpustky. Aby všickni křesťané dosahovati mohli požehnání toho, uděluje papež biskupům k žádosti jejich na dvě slavnosti v roce (na hod boží velikonoční a na jiný ještě po jejich libosti) plnomocenství, po slavné mši dávati slavné požehnání papežské a

užívá se obecného, jak předepsala jej S. R. C. 20. září 1847.; nalézá se pod názvem „Benedictio ad omnia“ v Manuale rituum na str. 277.

*) Za formulář ku požehnání, jehož udělují *novosvěcenci* po své první mši a celý následující oktáv, ustanovila kongregace ritů dekretem od 30. ledna 1878. tuto modlitbu: „Oremus! Deus, qui charitatis dona per gratiam Sancti Spiritus tuorum fidelium cordibus infudisti: da famulis et famulabus tuis, pro quibus tuam deprecamur clementiam, salutem mentis et corporis, ut te tota virtute deligant et quae tibi placita sunt, tota dilectione perficiant. Per Christum Dominum nostrum. *Post eam dicatur*: Benedictio Dei omnipotentis Patris † et Filii et Spiritus Sancti descendat super vos (super te) et maneat semper Amen.“

plnomocné odpustky všem, kdož by svátost pokání a oltářní přijali, ve chrámě, ano se požehnání toho udílí, se nacházeli, za papeže, biskupa a všecku církev se pomodlili. Téhož plnomocenství dosahují na jednu slavnost v roce řeholní opatové, mají-li pravomoc na způsob biskupské pravomoci a sluší-li jim užívatí pontifikalií*).

Udělovati požehnání papežského s plnomocnými odpustky povoleno jest**) vůbec Františkánům, Kapucínům a Minoritům *dvakráte* do roka, s tím však obmezením, že ho udělovati mohou jen v kostelích svého řádu, nikdy v témž místě a v týž čas, kde a kdy uděluje ho biskup, a že povolení biskupova sobě vyžádati povinni jsou***).

Žehnání zvláštní jsou osobní (personales) a věcná (reales), vedle toho, jakž ustanovena jsou pro lidi (jednotlivé nebo za jistým účelem v jednotu spojené) nebo věci.

Žehnání osobní ustanovena jsou pro takové okolnosti, v kterých člověk obzvláště potřebuje pomoci boží. Sem počítáme: Žehnání a korunování králů, snoubenců, žehnání neb úvod šestinedělek†), žehnání poutníků††).

Jako člověka samého, žehná církev i vše, co člověka obklopuje, čím on vládne, čeho užívá; to jsou žehnání *věcná*. K nim náleží *žehnání domů* (benedictio domorum), *místa* vůbec (loci), *domu nového*, *ložnice* (thalami), *nové lodi*, *pokrmův* a *nápojů* (agni paschalis, ovorum, panis...) a jiných potřeb lidských. *Žehnání domů* má ten význam, že na dům křesťanský sluší, aby nápodobením chrámu byl, církev pak jej žehná, aby proti pokušiteli a škůdci chráněn, milostí a požehnáním naplněn byl. K žehnání domů obsahuje rituál tré formulářů, dle kterých žehnalo a místy posud žehná farní duchovenstvo domy osadníků, chodíc po dědinách. Žehnání toto souviselo s visitací osady, jež byla zákonem nařízena ve starodávné pastorači†††). — Formuláře „*Benedictio loci*“ užívá se netoliko, když světí se stavení nebo některé prostory v něm, ale také když se žehná krajině, okresu atd.

*) O apoštolském požehnání nemocným viz v náuce o nemocných.

**) Breve Lva XIII. „Quo universi“ ze dne 7. července 1882.

***)) Beringer l. c. str. 307.

†) Viz ve knize V. § 124. II.

††) Viz str. 163.

†††) Starobylé vykuřování domů zapovězeno bylo v Rakousku dvorským dekretem od 27. listop. 1785.

K dotazu předloženému odpověděla C. Univ. Inquis., že nesluší světiti praporů, leč náležejí-li společenstvům, jichžto stanovy schválila církevní vrchnost a kteréž i jsou na ní některak závislé; na praporech samých žádá se, aby měly nějaký znak církevní a neměly oznamu necírkevního. Jenom ty prapory mohou se do chrámů vnášeti, které náležejí bratrstvům církevním a kromě těch jen takové, ježto za podmínek výše dotčených byly posvěceny*).

Hledíce k obyčeji v našich vlastech od dávna i vůbec rozšířenému, sotva bychom uznati mohli za prospěšno, kdyby se na prohlášení tomto přísně stálo.

K žehnání (svěcení) chleba nalézají se v rituálu dva formuláře, z nichžto jeden (první) se vztahuje ku chlebům velikonočním, druhého pak užívá se, kdykoli by jindy v roce chléb svěcen byl.

2. *Svěcení* ve smyslu obmezeném a určitějším ustanovuje osoby a věci ke službě boží, zjednává jim vyšší moc, aby věřícím byly za prostředkovatele milosti a požehnání s hůry. Požehnání toto, jehož nabývají svěcením, jeví se na osobách v působení jejich, na věcech pak, užívá-li se *jich podle úmyslu a rozkazu církve*.

Svěcení osob vyhraženo jest biskupům (svěcení opatův i abatyšů řeholních, malá svěcení kleriků), částečně opatům**).

Věci posvěcují se, buďto aby se jich užívalo při veřejné bohoslužbě, nebo aby jednotlivým křesťanům byly za předmět úcty náboženské, za prostředkovatele milosti a dobrodiní božích. Sem počítáme: svěcení vody křestné a vody očištné (aqua lustralis), konsekraci kalichův, oltářů, chrámův a zvonů, svěcení sv. olejů, nádob a rouch bohoslužebných, světů, popelu na prvou středu v postě, ratolestí na květnou neděli, svěcení růžencův, obrazů, křížů. — Stran formuláře ku svěcení obrazův a křížů třeba jest věděti, že formuláře „*Benedictio novae crucis*“ se užívá, svěťí-li se kříž pouhý bez obrazu Krista; svěťí-li se krucifix (kříž s obrazem Vykupitele), koná se obřad ten podle formuláře „*Benedictio imaginum*“***).

*) Linzer theol. prakt. Quartalschrift 1888, II. str. 487.

**) Viz str. 220.

***) O svěcení předmětů náboženské úcty (devotionalia) s účinkem tím, aby dosahovali odpustků, kdo řádně užívají předmětů takových, jedná podrobně kniha IV. v oddílu o církevních odpustcích.

3. Kromě žehnání a svěcení v rituálu římském obsažených a pro celou církev ustanovených zobecněla v jednotlivých diecésích ještě zvláštní žehnání a svěcení, kteráž považovati sluší za obyčeje oprávněné a chvalitebné, pokud jich řádná autorita nezapověděla, tím více pak, obsahují-li se formulářové k nim v rituálech diecésních, řádnou approbací biskupskou opatřených. V českých diecésích anebo jenom v některé, nebo také jenom částečně v některých krajinách zobecnělé od dávných časů benedikce došly schválení apoštolské stolice tím skutkem, že v Římě approbováno jest nové, péčí episkopátu českého k místu přivedené (r. 1872.) vydání rituálu římského s přidavkem ritů v provincii české zdomácnělých. K těm obzvláště náleží: *Svěcení vody ve svatvečer zjevení Páně*, svěcení zlata, myrrhy a kadidla na den zjevení Páně, svěcení semen a osení na slavnost narození Panny Marie, požehnání sv. Blažeje a jiných více. Ano k některým benedikcím, obsaženým již také v rituálu římském, užívá se v naší provincii formulářů zvláštních (na př. *benedictio in festo Paschae*).

IV. Dobré užívání a zneužívání svátostin.

1. Úmysl a vůle církve jest, aby lid křesťanský užíval věcí svěcených a přijímal požehnání bezprostředně i prostředně skrze věci žehnané.

Dobré užívání svěcenin v tom záleží vůbec, aby se jich užívalo v témž duchu, v kterém je církev podává. Duch tento se naznačuje a vyjadřuje obecným ritem všeho žehnání a svěcení, zvláštními formulami jednotlivých svátostin a zvláštním ritem, kterým se mnohé vykonávají. Tu jmenovitě jsou vytčeny meze, za kteréž vykračovati nesmí užívání svěcenin; vyslovena jest *disposice*, která člověka schopna činí, aby dosahoval účinků pro duchovní a tělesné blaho své; výslovně a zřetelně k tomu se ukazuje že křesťan užívá svěcenin, aby rozmáhal v sobě smýšlení křesťanské a život nábožný. A protože kdo svátostin užívá, s důvěrou v požehnání od církve nad nimi vyřknuté, za ochranné prostředky proti úkladům ďábelským; kdo nábožně doufá, že skrze ně dosáhne darů, od církve na ně vyprošených, pro časné i věčné duchovní blaho své, co by dle rady božské jemu v pravdě prospělo; kdo se jim dává vzbuzovati k bohumilému obcování u víře živé a k zasvěcování sebe Bohu v my-

šlénkách i žádostech svých: ten dojistá užívá církevních svátostin vůbec a věcí svěcených obzvláště v duchu církve katolické, užívá jich dobře.

Z toho již také samo sebou vysvítá, že užívání svátostin jest prospěšné, spasitelné. Prospěšno zajisté a spasitelné jest ve všech věcech naději na Boha skládati, k bojování proti úkladům nepřítele vždycky hotov býti, na Bohu statků duchovních a v dobré míře i tělesných dobrodiní dosahovati, k dokonalejšímu a dokonalejšímu srovnání vůle své s vůlí boží, k dokonalejšímu a dokonalejšímu obcování před Bohem se vzbu-
zovati. A poněvadž to všecko se působí skrze svátostiny, zřejmě jest dobrota i užitečnost jich.

Užívání svátostin jest pro výborné účinky jejich také věc *nevyhnutelně potřebná* k životu křesťanskému; za všelikým jich nedbáním a nevážením kryje se netečnost nebo až nevěra, a naopak zase tvrditi lze, že v tom příbytku ještě dobrá víra katolická panuje, kde na veřejích kropenka s vodou svěcenou se nachází a kde rodičové i děti, prve nežli se kladou na lůžko a zase když povstali a když vycházejí z domu, vodou svěcenou se pokropují, kde hromička svěcená, ratolesti od neděle květné, sůl svěcená v uctivosti se chová, kde křížové, obrazy a sošky posvátné jsou za přední ozdobu příbytku a za prostředek, aby ducha lidského k nebeským věcem a pravdám pozdvihovaly.

2. Zneužívání svátostin jest buďto *zneuctění* (profanatio) jich aneb *pověra* jimi provozovaná.

Skrze požehnání, ježto vyřkla církev při svěcení, jest tato věc buďto úplně vyňata z užívání obecného (benedictio constitutiva) aneb aspoň již nesluší, aby povržena byla na místo nečisté. Všecky svěcené a žehnané věci, pokud ve chrámě nezůstávají, náleží chovati na místě slušném uctivě. Neděje-li se tak, nerozeznává-li se posvěcená věc od obecné a užívá-li se jí jako jiné věci obecné, jest to *zlehčování* a *zneuctění*; člověk takový prozrazuje, že vážnosti ku věcem božským a svatým v srdci jeho není, že pozbyl náboženské víry a uctivosti, potupuje Boha i církev, rouhá se.

Pověra nechápe poměru mezi Bohem a bytostmi stvořenými, o němž i zdravý rozum i pravá víra svědčí; odnímá Bohu a přikládá tvorům. A takto záleží pověrečné užívání svátostin v bludné víře o cíli a působnosti svěcenin. Pověra

sice věří v mocnost požehnání církevního, ale očekává od předmětu svěceného větších účinků a jiných, nežli ty jsou, kterých propůjčovati chce Bůh. A protož děje se pověra: připisuje-li se jistá moc předmětům svěceným, jako by ji měly samy o sobě, a ne tomu, od něhož jí nabyti mohou jedině; očekává-li kdo bezpečně účinkův od věci svěcené jen proto, že jí hmotně užívá; doufá-li kdo, že by svěcenou věcí mohl jiných prospěchů dojíti, kromě těch, ku kterým ji církev ustanovuje a které kní připojuje.

3. Duchovní správa povinna jest všelikému zneužívání svátostin brániti, ano je předcházeti. Uctivé a důstojné konání svátostin, jasné a časté poučování o jejich podstatě, účelu a působnosti, o jejich užitečnosti, o způsobu jich užívání atd. dojista bude věřícímu lidu za dostatečnou ochranu, aby o svátostinách jinak nesmýšlel, nežli v duchu církve katolické, aniž bude třeba hněvivě brojiti proti pověře způsobem takovým, až i pravá víra se uráží. Lid katolický znamená v útrobách duše své, kterak ve všech svých potřebách duchovních a tělesných na Bohu závisí a bez požehnání a pomoci s hůry sám k ničemu dostatečen není. A nejen pomoci této, ale také jistého znamení a rukojemství této pomoci žádá, jistého prostředku viditelného, kterým by mu pomoc ta byla naznačena, víra i důvěra jeho posílněna. To leží v obecné přirozenosti lidské. Zacházejí-li jednotlivci snad za meze pravé, málo kdy zasluhují pokárání, poněvadž nepobloudili ze zlého úmyslu, vždy ale potřebují poučení, jehož jim udělovati náleží ve shovívavé trpělivosti. Toho třeba jest nejvíce při takových obyčejích lidu křesťanského, kteréž jsou nějaké nápodobení svátostin aneb odbývají za církevní pobožnosti, jindy častěji konané, nyní snad již vesměs zašlé. Mezi obyčeji těmito zasluhuje zmínky *zvonění proti mračnům*. Rituál římský nařizuje, aby se při nastávajícím hromobití dalo znamení zvonem, lid ve chrámě se shromáždil a tu aby se konaly určité modlitby*). Stím dojista souvisí obyčejné místy „zvonění proti mračnům“. Opatrný správce nikoli nebude vášnivě brojiti proti zvonění tomu, ale poučí věřící lid, že nesluší, aby se naděje skládala ve hlas a zvučení zvonu, ale že doufati náleží v zaslíbení, kteréž nám Bůh učinil, řka: „Vzývej mne v den soužení; vytrhnu tě a

*) Viz Rit. Rom. Preces ad repellendam tempestatem.

ty mne budeš oslavovati.“*) V týže smysl pronáší se papež Benedikt XIV.: „Bouře nerozptyluje se nikoli prouděním, je žto ve vzduchu působí hlahol zvonů; rozptýlení takové přičítati sluší modlitbám konaným při svěcení zvonů jménem církve.“

Pobožnost položená v rituálu na čas nebezpečné bouře nahraňuje se ve mnohých diecésích německých častým, ano každodenním žehnáním úrody zemské (Wettersegen) velebnou svátostí, v budějovické diecési společnými modlitbami, ježto se konají celý čas letní každého dne u večer po dědinách buďto ve chrámě anebo v kaplích aneb u křížů na veřejném místě postavených. (Ord. list. buděj. r. 1852. str. 84., r. 1853. str. 111.)

*) Žalm 49. 15.

Kniha IV.

**Svátostné osvobození od hříchu. Církevní
odpustky.**

Hlava I.

Svátost pokání; úřad zpovědnický.

§ 88. Význam svátosti pokání ve správě duší. Přehled nauky o zpovědnickém úřadě.

1. Těžkým hříchem přetrhuje člověk obcování své s Bohem, ruší na křtu učiněnou smlouvu, zpronevěřuje se Bohu a slibům svým. Takto zbavuje se posvěcující milosti boží a zásluhy těch dobrých skutků, kteréž byl snad vykonal. Ale pro zásluhy Ježíše Krista zbývá mu ještě možnost ve stav předešlý se navrátiti. Hříšný křesťan nalézá ve svátosti pokání každou dobu a pro všelikou duchovní ránu bezpečné lékařství, pakli jen se v srdci svém od hříchu odvrátil a k Bohu zase navrátil, v ošklivosti svůj hřích maje, vystříhati se ho skutečně a opravdu míně, jeho následky napravití a za něj dosti učiniti ochoten jsa. Takto-li v pravdě smýšlí, nenávidí svého hříchu srdcem (litošť, contritio), ústy (zpověď, confessio) a skutkem (dosti učinění, satisfactio). Litošť, zpověď a dosti učinění jsou jako hmotnost (quasi — materia*) svátosti pokání; kdo tuto hmotnost přináší s sebou v té míře, v kteréž mu s pomocí boží a při věrném vynasnažení vlastním možno, ten slove a skutečně jest uspůsobený (dispositus), aby dosáhl milostí, kteréž tato svátost chová. Když pak dosáhne milostí těch člověk hříšný a navrácen jest do stavu posvěcující milosti, obživuje znova, obnovuje smlouvu křestní, navracuje se v obcování s Bohem, na cestu křesťanské spravedlnosti, aby již na ní setrval a pod správou církve ji také šťastně dokonil.

*) Conc. Trid. Sess. XIV. de sacram. poenit. cp. 3.

Avšak pokání jest také svátost živých; ono nejen křísí duchovně mrtvé, ale i k tomu slouží, aby spravedlivý se víc a více ospravedlňoval, svatý se více posvěcoval, v životě duchovním se upevňoval, ve všech cnostech zdokonaloval. Kdo zajisté ve stavu milosti boží se nacházejí tuto svátost přijímá, v tom ona smazává skvrny hříchů všedních, umenšuje anebo zcela odklízí ostatky hříchu t. j. zasloužené tresty, náklonnost ke zlému a nehodnost, dosahovati od Boha vnuknutí a puzení zvláštních k dobrému; rozmáhá posvěcující milost a uděluje nových milostí účinných, zvláště pak mocně posiluje pravou srdce nábožnost.

Aby pak i hříšní i spravedliví nejen dosahovali těchto milostí, ale také jich prospěšně užívali: k tomu postavil Kristus nástupce svoje a k nim posílá jednoho každého věřícího zvláště. K náměstku Kristovu, ke zpovědníku, přistupuje skroušený hříšník, jsa před Bohem vinný, na duchu nemocný, na cestě zbloudilý; zpovědník ve jménu Kristově koná úřad soudce, lékaře a učitele, soudí vinného, léčí nemocného, učí zbloudilého. A při každém jednotlivci povinen jest toto všechno činiti zpovědník, jakž by nejlépe slušelo i prospělo dle stavu, zvláštních potřeb a poměrů člověka toho.

Protož také přijímaje tuto svátost dává se každý jedinec ve zvláštní duchovní správu, aby přijal radu, naučení a rozkazy, jakž *jemu* třeba jest a se hodí; a čím častěji sobě hledá i dobývá ve zpovědnici, čeho mu obecné vyučování pastýřské poskytnouti nemůže, tím působilejší potom jest, aby k duchovnímu prospěchu svému obracel, čeho všem podává obecná duchovní správa. Skrze pokání tedy se obecná duchovní správa doplňuje, ale také zúrodňuje; zdar její pojišťuje se tu prostředkem a způsobem, nad nějž ani pomyslití nelze vhodnějšího.

Křesťansky spravedlivý život, jehož pěstování jest úkol pastore, má ve svátosti pokání a v úřadě zpovědnickém pomoc velmi důležitou a podnět velmi působný. Nabýváje odpustění hříchů a věčného trestu, má potom křesťan zase volnou cestu před sebou, aby v obcování s Bohem zůstával a za křesťanskou spravedlností krácel. A k tomuto kráčení poskytuje se mu všeliké pomoci: prospívá v poznání sebe samého, svých náklonností a slabostí, poučuje se o tom, co *jemu* nejvíce nebezpečno jest a nač by zvláště pozoren býti měl, předkládají se mu prostředky, jimiž by nabýval cnosti a přemáhal hřích,

slabá vůle jeho se posiluje slovem zpovědníkovým, ano i vzpurná vůle se dohání vážnou přísností, aby již se odvrátila od hříchu a obrátila se k Bohu. Nevýslovné požehnání rozlévá po všem světě tato svátost a tento úřad; v pozitivné i negativné stránce spravedlnosti křesťanské nemůže nijak a nikde působeno býti podobně jako skrze svátost pokání a zpovědnický úřad. Ano bez této svátosti nedostávalo by se náležité přípravy ku svátostem živých, a nejvelebnější mezi nimi, svátost oltářní nedocházela by té vážnosti a pocty, kteréž v katolické církvi požívá, neměla by té působnosti, kterouž má skutečně, vyvozuje lilie nevinnosti a nach obětovné lásky k Bohu a bližnímu. I nepřítel církve katolické vyznává, že v ní kvetou cnosti, kterých jinde není; a pátráme-li po příčině, dojísta shledáme, že pravdu dí katechismus římský: „Cokoli se v těchto časích svatosti, nábožnosti a svědomitosti z nejvyšší milosti boží zachovalo v církvi, to z veliké části přičítati jest zpovědi“*). Dle horlivosti, s jakou se na které osadě tato svátost přijímá, lze bezpečně souditi o jejím křesťanském životě právě tak jako dle horlivosti duchovního správce u posluhování touto svátostí souditi lze, mnoho-li mu na tom záleží, aby osada jeho prospívala v životě křesťansky spravedlivém.

2. Aby tato svátost prospěla v církvi, seč sama sebon jest, záleží po milosti boží všechno na tom, aby ji věřící náležitě přijímali, církevní orgánové pak aby úřad zpovědnický dobře zastávali. K obému pilně přihlížejí zákonové a věda církevní, stanovíce pravidla i zásady, jichž ostříháním by vážnost a užitečnost této svátosti co nejvíce pojištěna byla. Poněvadž pokání jest *soud* církve na místě božím, potřebí jest, aby orgánové církevní řádně zmocnění byli soud tento vykonávati; poněvadž jest *soud tajný*, přikazuje se, aby soudce byl mlčelivý; poněvadž tento úřad soudcovský jest také *stolice učitelská* u věcech nejdůležitějších a zvláštní správa duchovní, vysvítá sama sebou potřeba dostatečných vědomostí; poněvadž jest *svátost*, kteréž nelze přijmouti platně a užitečně, leč by přijímatel naplnil nezbytné podmínky, knězi pak z povinnosti úřadu a z lásky křesťanské dbáti jest rovně tak o vážnost svátosti, jako o duchovní prospěch toho, který se mu všecken ve zpovědnici podrobuje a spásu své duše v jeho ruce klade: přikazuje se zpovědníkovi, aby ke všemu tomu pilně přihlížel, o to

*) Část 2. ot. 37.

všecko se přičinil, čeho třeba jest ku platnému a prospěšnému přijetí této svátosti.

Náuka zpovědnická předkládá tyto věci ve dvou oddílech, kteréž jednají: 1. O úředních a osobních vlastnostech zpovědníka; 2. o skutečném zastávání úřadu zpovědnického.

O d d í l I.

Úřední a osobní vlastnosti zpovědníka.

§ 89. Úřední vlastnost — pravomoc.

I. Pojem o pravomoci zpovědnické.

1. Nadpřirozená moc kněžská, odpouštěti a zadržovati hříchy, nemůže se ani právně (*licite*) ani platně (*valide*) vykonávati, dokud vysvěcený nedosáhl k tomu zákonného posláni a zmocnění*). Zmocnění platně ordinovaného kněze, aby úřad zpovědnický *právně a platně* vykonávati mohl, slove *pravomoc* anebo *jurisdikce zpovědnická*, pravomoc pro obor vniterný.

Jako vůbec, tak i tuto předchází jurisdikci nebo se v ní nerozdílně obsahuje uznání (*approbace*) biskupovo, že kněz dostatečně způsobilý jest, aby úřad zpovědnický prospěšně zastávali mohl. Pro úzké spojení pravomoci s uznáním schopnosti užívá se obou výrazů na vzájem, tak že slova: „zpovědník *approbovaný*“ a „zpovědník *pravomocí opatřený*“ jednoho významu jsou.

V řádné pravomoci pro duchovní správu obsahuje se zároveň i řádná zpovědnická pravomoc; náměstná či propůjčená pravomoc pro duchovní správu může býti také bez pravomoci zpovědnické, aspoň neobsahuje se tato v oné sama sebou a uděluje se jí obyčejně s náměstnou pravomocí pro duchovní správu zároveň sice, ale také výslovně.

Podle nynější praxe obdržuje každý kněz po ordinaci obecnou pravomoc delegovanou (*jurisdictio generalis*), kteráž v celé diecési vykonávati se může.

Jurisdikce zpovědnická jest podstatná podmínka platného spravování úřadu zpovědnického, tak že rozřešení jest neplatno, uděluje-li ho kněz, kterýž nemá jurisdikce na místě tom, kdež

*) Viz str. 34. sv. I.

posluhuje svátostí pokání, nebo nad některým hříchem. Příčina toho jest, že spravování svátosti této jest konání úřadu soudcovského; souditi pak platně nikdo nemůže, komu řádná vyšší moc nedala toho práva, třeba by ostatně byl dobře spůsobilý*). Poněvadž udělování jurisdikce (mimo, zpovědníky mužských řeholníků) jest úkon vladařské moci biskupa, tato pak jenom v jeho diecési mu náleží; patrně, že dosažená v jedné diecési pravomoc nemá platnosti v diecési jiné.

Z těchto právních zásad vyplývají praktické důsledky:

a) Každý kněz může platně rozřešovati jenom v té diecési, od jejíhož biskupa dosáhl pravomoci zpovědnické; tu pak může rozřešovati též cizí diecesány, pakli jen nepřišli s tím úmyslem, aby obešli domácí zákon o hříších zadržných (in fraudem reservationis).

b) Řádní duchovní správci (faráři), majíce pravomoc ne toliko na jistém místě, ale také nad osobami tam bydlícími, mohou své osadníky rozřešovati také v cizí diecési.

c) Faráři mohou jen takové kněze na pomoc bráti a zpovídaní vůbec dovoliti jenom takovým kněžím, kteří od téhož biskupa jurisdikci obdrželi.

d) Řeholníkům třeba jest pravomoci zpovědnické od biskupa jenom ku zpovídaní laiků, nikoli ale ku zpovídaní spolučlenův a domácích (familiares) řádů**).

e) Pochybuje-li kněz, má-li pravomoc, nebyl by prázden hříchu, když by přece zpovídal.

f) Poněvadž jurisdikce řádná spojena jest s úřadem církevním, pozbývá jí kněz, když se úřadu vzdal anebo z něho složen byl. Náměstná trvá dle toho, jakž dána byla na jistý čas anebo bez určení času; pravomoc kooperátorů trvá, dokud na tom místě jsou, pro které jim dána byla; delegovaná jurisdikce obecná zůstává dle praxe našich krajin až do smrti, tak že kněží na odpočinku nebo vůbec mimo duchovní správu postavení na základě této obecné pravomoci platně zpovíдают, dokud zůstávají v té diecési, kdež obecné pravomoci nabyli. — Každé pravomoci pozbývá se na čas klatbou větší a suspensí.

2. Kromě řádné a náměstné jurisdikce ve smyslu obyčejném rozeznáváme ještě jurisdikci mimořádnou a doplněnou.

*) Conc. Trid. Sess. XIV. de Poenit. cp. 7. Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 7. str. 141.

**) Conc. Prov. Prag. l. c.

Mimořádnou jurisdikci má a) každý kněz platně ordinovaný nad člověkem v nebezpečnosti smrti postaveným, nemůže-li povolán býti řádný duchovní správce nebo vůbec zpovědník approbovaný*). b) Na pohraničních místech dvou diecézí může sobě osadní duchovenstvo vzájemně pomáhati ve zpovídání, aniž by jednotlivci potřebovali formálního dosažení pravomoci od biskupa sousední diecése**).

Doplňená jurisdikce v tom záleží, že církev propůjčuje platnosti svátostnému rozřešení danému od kněze, který pravomoci nemá, ale obecným omylem a na základě důvodu zdánlivého (*error communis cum titulo colorato*) za zpovědníka se považuje. To jmenovitě jest, když by kněz vinen byl hříchem, na kterýž právo církevní ustanovuje vyobcování nebo suspensi bez vyšetřování a rozsudku (*ipso facto, latae sententiae*). Příčina doplňování toho jest, že by jinak veliká škoda povstávala věřícím, když by bez viny své nedosahovali hříchův odpuštění ve svátosti pokání***).

II. Obmezení pravomoci.

U vykonávání pravomoci povinen jest každý zpovědník držeti se v mezích, kterými ohraničena jest buďto vedle obecného práva církevního anebo vedle zvláštních ustanovení papeže a biskupa (vrchního nad řeholí). Zpovědnická pravomoc jest obmezena vůbec tím způsobem, že vyjmuty jsou z ní (krom nebezpečnosti smrti) 1. *jisté osoby*, 2. *jisté hříchy*.

1. Stran osob jest pamatovati, že vyjmuty jsou; a) z *jurisdikce každé*: spoluvinník ve hříchu mrzkém;

b) z *jurisdikce biskupské a protož i z každé, která na biskupovi závisí*: řeholníci mužští;

c) z *jurisdikce nižší, nežli jest biskupova* (gener. vikáře a vikáře kapitoly): řeholnice, formální kacířové.

a) Vůbec pokládá se za slušnou a náležitou věc, aby kromě potřeby nezbytné žádný kněz nezpovídal těch lidí, jichž provinění se sám účastnil. Bullou Benedikta XIV.†) odnímá

*) Srovn. str. 35. sv. I.

**) Conc. Prov. Prag l. c. str. 142.

***). S. Alphon. l. 6. n. 571. 572. Gury, Comp. II. n. 548. Smolík, Rukověť pro zpovědníky, str. 39.

†) Constitutio „Sacramentum poenitentiae“ 1. června 1741 a 8. února

se všeliká pravomoc nad spoluvinníkem ve hříchu mrzkém (*complex in peccato turpi contra sextum decalogi praeceptum*). Svatý Alfons Lig. takto vykládá pojem hříchu mrzkého: „*Nomine peccati turpis contra 6. decalogi praeceptum non solum intelligendum est peccatum fornicationis etc. consummatum, sed etiam tactus et colloquium obscenum, quoties mortale attingit*“ *). Slovem „*complex*“ určitě vyjádřeno jest, že hřích jest obapolný a vnější (*externum*).

Kdy by zpovědník přece uděloval rozřešení osobě spoluvinné ve hříchu mrzkém, jest toto neplatno, on pak upadá ve klatbu papeži zadržanou **). Jenom nalézá-li se osoba spoluvinná *v nebezpečnosti smrti*, jest rozřešení platno, a rozřešující neupadá ve klatbu, *pakli buď naprosto nelze povolati kněze jiného, aneb aspoň nebylo by možná bez zahanbení a pohoršení*; bylo-li by pak by možná jiného kněze povolati, ale neučiněno tak, jest rozřešení sice platno, ale rozřešitel přece upadá ve klatbu.

Pakli osoba spoluvinná již u jiného zpovědníka se vyznala z tohoto hříchu mrzkého a rozřešení obdržela, přestává obmezení pravomoci, poněvadž jen k tomuto hříchu se vztahuje a ne k jiným.

b) *Řeholníci mužští, kněží a bratři*, podléhají obyčejné správcovské moci biskupské jenom u věcech duchovní správy, nikoli pak v oboru vniterném, a protož i zpovědnická jurisdikce, pokud na biskupovi závisí, k nim se nevztahuje; řeholníci zajisté povinni jsou zpovídati se zpovědníkům od vrchního ustanoveným. Jsou-li na cestách anebo se v jiném klášteře, v duchovní správě atd. nalézají a zpovědníka svého řádu ne-

1745, otištěná ve vydání dekretů sněmu pražského od r. 1860. v přídavku na str. 314 a sld.

*) *Homo apost. Tract. 16. n. 95. Moral. 6. n. 554.*

**) *Absolvens complicem in peccato turpi incurrit excommunicationem, etiamsi absolutionem simulet. S. Poenit. 1. května 1878; 10. pros. 1883. — Exkommunikace nenastává, pakli se oba, zpovědník totiž a complex jeho nepoznávají za ty, kteří společně jsou vinni; absolve však jest neplatna. S. Alphon. 1. 6. n. 554. — Absolve byla by platna, kdyby v nebezpečnosti smrti byl sice jiný kněz po ruce, ale complex by se mu zpovídati nechtěl, poněvadž tento jiný kněz příbuzný jeho aneb s ním zneprátelen jest. — Považuje se za platnu a bez následku exkommunikace, pakli *zdravý* complex jinak velmi dlouho by se nemohl zpovídati, jakož může se nahoditi v krajích, kde katolíci roztroušeni jsou mezi jinověrci (*in diaspora*). Lehmkuhl, Theol. mor. II. n. 937.*

mají, mohou se zpovídati každému approbovanému*). Ostatně pak mají rozdílní řádové rozdílná u věci této ustanovení.

c) Řeholnicím (jeptiškám) ustanovuje zpovědníka biskup, v jehož diecési žijí; protož bez výslovného k tomu zmocnění biskupského žádný zpovědník nemůže platně rozřešovati ženských osob řeholních. Kdo jest oprávněn pro jeden klášter neb dům, není spolu oprávněn pro jiný klášter neb dům ani téhož řádu**). Pravomocí této uděluje biskup na tři léta; avšak nic mu nepřekáží, aby ji potom zase témuž knězi dal. Kromě zpovědníka řádného ustanovuje biskup i mimořádného, který aspoň tři — nebo čtyřikráte do roka (obyčejně na suché dni) povinen jest přijíti, aby zpovídal. Tento zákon spoléhá na moudré opatrnosti, aby jeptišky neupadly v nebezpečnoství zpovědi svatokrádežné. — Jsou-li jeptišky na cestách aneb žijí kromě kláštera, táže se jich kněz, jemuž by se zpovídati chtěly, zda

*) S. Alphon. 6. n. 575.

**) Konstit. Klementa X. „Superna“ 21. června 1670. — V pojmu o jeptiškách rozeznávají jest mezi členy *vlastních řeholí* s povinností ku přísné klausuře a sliby věčnými, a členy *pouhých kongregací*, jichžto stanovy žádají jenom slibů prostých a přísné klausury neukládají. Dotčený zákon Klementa X. zní jen o vlastních řeholích. — Stran jurisdikce ku zpovídaní členů *kongregací* ženských, vyhlásil sbor pro záležitosti biskupů a řeholí (congr. episcoporum et regularium) dne 22. dubna 1872, že tyto řeholní sestry, žijí-li za svým povoláním ve skrovném počtu na místech malých, kdež ani své kaple nemají a ve všech výkonech náboženských na farní chrám a na místního kněze, zhusta jediného, vůbec odkázány jsou, zpovídati se mohou kromě domu (bydliště) svého každému v té diecési approbovanému zpovědníku. (Collectanea constitutionum s. Sedis n. 526.) — V novějších dobách zavdaly dotazy rozličných ordinariátů biskupských podnět, že kongregace tato vyjadřuje se přísněji, obecný zákon o vlastních řeholích také na členy kongregací obracejíc, aspoň pokud jejich členové stále usazení jsou v konventech. Na základě novějších vynesení takových ustanovil biskup linecký Arn. Müller r. 1885., aby o členech kongregací v konventě žijících platil stran zpovědi obecný zákon o jeptiškách; jsou-li po různu na cestách, v lázních, zdržují-li se někde na krátký čas k obsluhování nemocných, aby je každý zpovědník approbovaný platně rozřešovati mohl, bez jurisdikce zvláštní. — Biskup budějovický, v jehož diecési není vlastních řeholí ženských, obdržel od kongregace již dotčené roku 1884. dne 6. dubna indult, aby směl na druhé tříletí potvrditi zpovědníka, souhlasí-li dvě třetiny řeholnic toho jistého domu (konventu), a na třetí, souhlasí-li všechny v tomto případě však může dispensovati pro příčinu dobrou t. j. ustanoviti zpovědníka téhož přece, ač by scházel některý hlas. Nový indult ze dne 29. ledna 1889 dává totéž povolení na dalších pět roků; dí jenom určitěji, že hlasuje se „capitulariter et per secreta suffragia;“ o dispensi na tříletí třetí nic nepraví.

jím stanovami řeholními povoleno jest v tomto případě kterému koli approbovanému knězi se zpovídati; řkou-li, že ano, věří jejich odpovědi.

Formální kacířové vyjmuti jsou z každé jurisdikce, kromě biskupské, a protož navracuje-li se někdo ze sekty křesťanské do církve katolické, žádá zpovědník jeho za plnomocenství biskupské, aby jej rozřešiti mohl *).

2. *Co se hříchů týče*, vyjmuti jsou někteří z pravomoci biskupovy a protož i z každé pravomoci nižší, někteří pak vyjmuti jsou z pravomoci na biskupovi závislé, někteří z pravomoci zpovědníků pro řehole mužské ustanovených.

III. R e s e r v á t y. Z á k o n o v é o j i c h s t a n o v e n í a v ý k l a d u.

1. Hříchové z některé pravomoci vyjmutí nazývají se vůbec *hříchové vyhrazení* neb prostě *reserváty* (*casus conscientiae reservati*), a vedle toho jest hřích vyhrazený ten, z něhož může řádnou pravomocí rozřešovati jenom takový orgán církve, na kterém zpovědnická pravomoc jiných závisí.

Samo sebou jest patrné, že ten, na kom pravomoc jiných závisí, může z ní vyjmouti jisté hřichy tak, aby se k nim nevztahovala; ovšem nesmí se to dít z pouhé libovůle, ale jen pro duchovní dobro věřících. Že pak pravomoc biskupa na stvrzení (*praekonisaci*) papežském, řádná pravomoc farářů na stvrzení (*investituře*), náměstná pravomoc ostatního kněžstva v diecési na propůjčení biskupském, a pravomoc řeholních zpovědníků na propůjčení vrchních závisí: vysvítá, že právo, vyhrazovati některé hřichy tak, aby na nižším stupni postavený z nich rozřešovati nemohl, náleží papeži, biskupovi a vrchním řehole. Protož i rozeznáváme rezerváty *papežské*, *biskupské* a *klášterské*. Které hřichy zůstavil svojí pravomoci papež, ty jsou vyjmuty z pravomoci všech biskupův a kněží katolických; které biskup, nad těmi nemá moci žádný kněz té diecése; které pak vrchní řehole, k těm nevztahuje se pravomoc zpovědníků ke zpovídání členů téže řehole ustanovených **).

Vyhrazování hříchů týče se nejprve a přímo zpovědníka, jehož pravomoc takto se obmezuje, a potom pak nepřímo všech z takového hřichu se zpovídajících, nad kterýmiž jistý zpověd-

*) Viz str. 368. sv. I.

**) S. Alphon. 6, n. 578 sqq. Scavini III. str. 268. Smolík l. c. str. 42.

ník práva nemá. Zpovídá-li se tedy někdo v cizí diecési ze hříchu, který v domácí jeho diecési jest vyhražen biskupovi, ne ale v této cizí, může z něho platně rozřešen býti, pakli nepřišel s úmyslem, vyhnouti se zákonu (in fraudem reservationis); a naopak zase zpovídá-li se kdo v cizí diecési ze hříchu, který tuto jest biskupu vyhražen, nemůže dosáhnouti rozřešení, třeba by tento hřích nebyl v jeho domově vyhražen*).

Vyhražování hříchů náleží od dávných dob k církevní kázni katolické**). Účel jeho jest kárati a léčiti; hříšník zajisté pokutuje se že jest mu rozřešení hledati u vyššího (aneb aspoň čekati na ně), a k polepšení jeho se mocně působí, poněvadž tuto znamená, že hřích jeho velmi těžký jest, protož i skroušeněji ho lituje a také již pro nesnadnost absoluce od něho odstrašen bývá.

2. Každý zpovědník jest povinen znáti vyhražené hříchy, pokud se jimi obmezuje pravomoc jeho, a vyznává-li se někdo z věcí, kteréž jsou předmět některého reservátu, rozsouditi, zdali se na pachateli a jeho činu všechno shledává, čím jistý skutek povahy reservátu nabývá. — Za obecné a čelné pravidlo tu platí: *Rozsuzovati náleží zcela dle přirozeného smyslu těch slov, kterými se hřích nějaký vyhrazuje* odiosa sunt strictissimæ interpretationis). Znaky, kterými skutek jistý nabývá povahy reservátu, jsou tyto***): 1. *Hřích těžký* (grave); shledávají-li se tedy okolnosti, pro které nelze souditi, že se pachatel dopustil hříchu těžkého, nemá rezervace při něm žádné platnosti. 2. *Vnější skutek* (actus externus); na pouze vniterné hříchy (myšlení, žádosti) nevztahují se rezerváty. 3. *Hřích ve svém způsobu dokonáný* (consummatum), leč by slova, kterými se hřích vyhrazuje, také o činu nedokonaném zněla; na př. chtěl-li někdo zabít bližního, ale tento se z ran obdržených vyléčil, není pachatel v reservátu, mluví-li zákon o skutečném zabití. 4. Pokud zákonem výslovně jinak ustanoveno není, rozumí se každému reservátu tak, že v něj upadá jenom *pachatel sám* a ne ti, kdo hříchu toho poradili, k němu nápomocni byli anebo jej veleli. 5. Hřích tak *jistý*, že není pochybnosti, zdali se skutečně stalo, co reservátem míněno jest (dubium facti), aneb zdali hřích skutečně spá-

*) S. Alphon. 6. n. 589.

**) Conc. Trid. Sess. XIV. can. 7. de s. Poenit. sacr. — Scavini, l. c. str. 275.

***) Scavini, l. c. str. 276. Smolík l. c. str. 43. S. Alphon. 6. n. 582.

chaný se také nalézá mezi vyhraženými (*dubium juris*), ač zakládá-li se pochybnost na pochybném neb nejasném zákoně a nikoli na nevědomosti zpovědníka. Nelze-li na př. s jistotou věděti, zdali plod byl skutečně zahuben lékem, k němuž někdo radil osobě těhotné, není poraditel v rezervátu. 6. Ne o rezervátech vůbec, ale jen o censurách vyhražených platí, že pacholici před dokonaným 14., děvčata před 12. rokem věku svého v ně neupadají; kdo dle zásad o přičetnosti schopen jest hříchu těžkého, na toho i rezerváty se vztahují *).

IV. Reserváty papežské.

Reserváty papežské jsou ty, z nichžto *řádnu* pravomocí rozřešuje papež, veliký penitentiář anebo nejvyšší soud pro vniterný obor (*Poenitentiaria romana*). Znamka podstatná rezervátů papežských jest, že vyjmuty jsou ze zpovědnické jurisdikce *jenom pro církevní pokutu* (*censuru*), kteráž na jisté činy ustanovena. A poněvadž pokuty církevní se vynášejí na tvrdošijné (*contumaces*), tvrdošijnosti pak tu není, kde schází vědomost o trestu nebo zvláštní záповědi: neupadá v rezerváty papežské, kdo neví, že na jistý čin pokuta církevní se ustanovuje anebo že obyčejný zpovědník rozřešovati tu nemůže. Protož naskytne-li se ve zpovědi, že někdo se vyznává ze skutku jmenovaného v papežských rezervátech, zkoumá zpovědník, zdali pachatel dostatečnou vědomost měl o rezervátu. Shledá-li se nevědomost úplná, není pachatel v rezervátu; shledá-li se, že měl vědomost, ne *sice* jasnou a jistou, ale přece aspoň přitěmnělou (*subobscura*), anebo že nevědomost jeho jest *hrubá* (*crassa et supina* **) aneb tvářená (*affectata*), pokládá se za upadlého v rezervát. *Veliký strach* (*metus gravis*), který osvobozuje od těžkého hříchu, osvobozuje též od rezervátů papežských.

Jenom dva hříchy jsou papeži vyhrazeny, aniž by censura na ně ustanovena byla; a protož kdo se jich dopustil, jest v rezervátu papežském, třeba o vyhrazení nevěděl. Jsou

*) Jenom dvě papeži vyhrazené censury týkají se také nezletilých, a sice: a) *Gravis percussio clerici*. b) *Violatio clausurae gularium monasteriorum monialium*.

**) Nevědomost nazývá se hrubá, neví-li někdo, co dle stavu a povolání svého věděti jest povinen; a protož nemůže kněz omluven býti, když by nevěděl, že jistý hřích jest vyhrazen papeži.

to: 1. Calumniose denuntiantes innoxios sacerdotes apud iudices ecclesiasticos de facta sollicitatione ad turpia in confessionali, vel sceleste procurantes, ut id ab aliis fiat*). 2. Acceptatio munerum notabilium a religiosis. — Zapovídá se nedovolené či nespravedlivé přijímání darů, ne však bylo-li něco darováno z vděčnosti, na dosažení neb zachování přízně klášteru nebo řádu s vědomím představených**).

Papežské rezerváty nejnověji ustanovil Pius IX. v konstituci „Apostolicae Sedis moderationi“ ze dne 12. října 1869. V té vyčteny jsou: 1. klatby (excommunicationes latae sententiae), 2. suspense a interdikty.

I. Klatby rozeznává dvojce: *speciali modo* reservatae, a pak prostě (simpliciter) vyhražené; rozdíl takto naznačený v tom záleží, že z vyhražených prostě (bez přídavku „speciali modo“) může po právu obecném***) rozřešovati biskup, pokud tajny jsou t. j. pokud o někom není vůbec povědomo, že upadl v censuru; z klateb „speciali modo“ vyhražených může rozřešovati jen kdo plnomocenství zvláštního dosáhl, nechať tajno jest anebo vůbec povědomo, že jistý člověk upadl ve klatbu.

A. Za klatby druhu prvního „Excommunicationes latae sententiae speciali modo Romano Pontifici reservatae,“ vyčítá konstituce Piova těchto 12:

1. *Omnes a christiana fide apostatas, et omnes ac singulos haereticos, quocumque nomine censeantur, et cujuscumque sectae exsistant, eisque credentes, eorumque receptores, fautores, ac generaliter quoslibet illorum defensores.*

Za kacíře a odpadlíka se pokládá, kdo vědomě a tvrdodíjně zavrhuje některou nebo všecku pravdu katolickou a blud jí odporný za pravdu má a také jej veřejně vyznává nebo zastává†). Podporovatelé, ochránci, zastavatelé jsou ti, kdož vě-

*) Bened. IV. Bulla „Sacramentum poenitentiae“ 1. června 1741. O sollicitatio nížeji jednáme.

**) Kde v řeholích zavládla praxe, že člen dosazený za administrátora fary jistou částku peněz klášteru odvésti jest povinen, může ostatkem příjmů svých vládnouti svobodně, a protož klatbě nepodléhá, kdo by od něho dar jakýkoli přijal.

***) Conc. Trid. sess. XXIV. c. 6. de ref.

†) Vyhlásí-li se někdo na úřadě, aby v civilní manželství vstoupiti mohl, za bezvěrého (bezkonfessijního), za pouhou formalitu to pokládaje a v srdci katolíkem zůstávaje v tu dobu i potom, není v rezervátu, poněvadž jeho čin toliko jest „apostasia mere externa.“

domě pomáhají kacířům neb odpadlíkům v jejich snahách o rozšíření bludů.

Přívrženci liberalismu jsou s větší díl „apostatae, haeretici, schismatici,“ poněvadž nauky a zásady „liberální“ ve mnohých a vážných věcech odporují pravdě katolické, církevní autoritě vůbec a primátu papežskému zvlášť.

Kdo upadl ve klatbu pro kacířství, odpadlictví, rozkolnictví, upadá také v nepravdelnost (*irregularitas ex delicto**).

Vstoupil-li katolík ve smíšené manželství bez dispense církevní, upadá v klatbu, jakožto „favens haeresi“.

2. *Omnes et singulos scienter legentes sine auctoritate Sedis Apostolicae libros eorundem apostatarum et haeticorum haeresim propugnantes, nec non libros cujusvis auctoris per Apostolicas litteras nominatim prohibitos, eosdemque libros retinentes, imprimentes, et quomodolibet defendentes.*

K dotazu, také-li v rezervát ten pojati jsou čtenáři časopisů zastávajících nauky haereticke, a čtenáři knih, ve kterých se blud *obsahuje*, odpověděla Congr. Indicis 27. dubna 1880 záporně.

3. *Schismaticos et eos qui a Romani Pontificis pro tempore existentis obedientia pertinaciter se subtrahunt vel recedunt.*

Ke schismaticům v našich krajinách obzvlášť sekta „starokatolíků“ náleží.

4. *Omnes etsingulos, cuiuscumque status, gradus seu conditionis fuerint, ab ordinationibus seu mandatis Romanorum Pontificum pro tempore existentium ad universale futurum Concilium appellantes, nec non eos, quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit.*

5. *Omnes interficientes, mutilantes, percutientes, capientes, carcerantes, detinentes, vel hostiliter insequentes S. R. E. Cardinales, Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, Sedisque Apostolicae Legatos vel Nuncios, aut eos a suis dioecesibus, territoriis, terris, seu dominiis ejicientes, nec non ea mandantes, vel rata habentes, seu praestantes in eis auxilium, consilium vel favorem.*

6. *Impedientes directe vel indirecte exercitium jurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori, et ad hoc recurrentes*

*) Srovn. Aichner, Compendium § 63.

ad forum saeculare, ejusque mandata procurantes, edentes, aut auxilium, consilium vel favorem praestantes.

7. Cogentes sive directe, sive indirecte iudices laicos ad trahendum ad suum tribunal personas ecclesiasticas praeter canonicas dispositiones; item edentes leges vel decreta contra libertatem aut jura Ecclesiae.

8. Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica, vel ab ejusdem Legatis aut Delegatis quibuscumque profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive ipsas partes, sive alios laedentes vel perterrefacientes.

9. Omnes falsarios litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel justitiam concernentium, per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato ejusdem Romani Pontificis signatarum; nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes hujusmodi sub nomine Romani Pontificis seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum.

10. *Absolventes complicem* in peccato turpi etiam in mortis articulo, si alius Sacerdos, licet non adprobatus ad confessiones, sine gravi exorbitura infamia et scandalo possit excipere morientis confessionem *).

11. Usurpantes aut sequestrantes jurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes.

12. Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut jura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam jurisdictionem in eis; nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes.

B. Klateb vyhražených prostě (excommunicationes latae sententiae) uvádí konstituce Piova *sedmnácte*; poněvadž pak zároveň odvolána byla všecka, jaká koli dříve daná plnomocenství ku rozřešování z papežských rezervátů (kromě plnomocenství daného biskupům stran censur tajných, jakož praveno výše), přičísti jest k těmto 17 ještě klatbu vyrčenou na ty, kdož by na jistá obecná privilegia se odvolávající rozřešení dávali

*) Viz str. 241.

z censur papeži vyhražených. Ačkoli konstituce dále všechny ty, na které sněm tridentský vynesl klatbu papeži anebo biskupu vyhraženou aneb nikomu nevyhraženou, vyhláší za vyobcované týmž způsobem: nerozmnožuje se počet těchto 18 exkommunikací, poněvadž sněm tridentský jen o jedné (usurpatores bonorum eccles. aut jurium) výslovně praví, že papeži jest vyhrazena, tato ale v přísnějším znění se obsahuje pod č. 11. mezi oněmi, které jsou „speciali modo“ vyhraženy.

Jest pak 18 exkommunikací, papeži prostě vyhražených, těchto:

1. Absolvere praesumentes sine debita facultate (etiam quovis praetextu) a casibus Romano Pontifici reservatis.

2. *Docentes* vel *defendentes* sive publice, sive privatim *propositiones ab Apostolica Sede damnatas sub excommunicationis poena latae sententiae*; item *docentes* vel *defendentes* tamquam licitam praxim inquirendi a poenitente nomen complicitis, prouti damnata est a Benedicto XIV. in Const. „Suprema“ 7. Julii 1745; „Ubi primum“ 2. Julii 1746; „Ad eradicandum“ 28. Septembris 1746.

3. *Violentas manus*, suadente diabolo, injicientes in Clericos vel utriusque sexus Monachos, exceptis quoad reservationem casibus et personis, de quibus jure vel privilegio permittitur, ut Episcopus aut alius absolvat.

Slovy „*violentas manus injicientes*“ a „*suadente diabolo*“ míní se násilný a velice hříšný ráz pohany n. př. poplívání a pak poranění těžké na těle; stalo-li se poranění, třeba i veliké, na obranu, na odražení útoku nespravedlivého, zabránění neb pokárání činu velmi hříšného, nenastupuje klatba. I těžké poranění nemá klatbu papežskou za následek, jest-li tajno.

4. *Duellum perpetrantes*, aut simpliciter ad illud provocantes, vel ipsum acceptantes, et quoslibet complices vel qualemcumque operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes illudque permittentes, vel quantum in illis est, non prohibentes, cujuscumque dignitatis sint, etiam regalis vel imperialis.

Vedle vyhlášení sboru sv. inkvis. ze dne 28. květ. 1884 upadá ve klatbu lékař a zpovědník, když by o souboji vědouce na bojišti aneb po blízku čekali s tím úmyslem, aby raněnému pomocí svou přispěli.

5. *Nomen dantes sectae Massonicae* aut *Carbonariae*, aut aliis ejusdem generis sectis quae contra Ecclesiam vel legitimas

potestates seu palam, seu clandestine machinantur; nec non iisdem sectis favorem qualemcumque praestantes, earumve occultos coriphaeos ac duces non denunciantes, donec non denuntiaverint*).

Slova „aliis ejusdem generis sectis“ dostatečně ukazují, že klatba se vztahuje také k anarchistům, kommunistům, socialistickým demokratům, nihilistům a podobným společnostem podvratným, ku členům jednot pracujících z úmysla k tomu, aby škola od církve odloučena byla.

Kdo náleží ku společnosti tajné, ježto sice nedomáhá se účelů, kterých zednaři a jiné jim podobné spolky, ale ukládá zachovávatí plné tajemství a poslušnost vrchním pod přísahou, — neupadá sice v rezervát, ale hříchu těžkého se dopouští**).

Zednař může obdržeti rozřešení ze hříchův a z klatby, vystoupí-li z lóže a zcela se od ní oddělí, bludy odpřisahá, dané pohoršení napravití hotov jest. Starší instrukce nařizovala, aby zednař vydal zpovědníkovi knihy, spisy, oznaky, ježto se ku zednařstvu a členství v něm vztahují; nová instrukce (10. května 1884) nenařizuje toho. Výstup z lóže budiž formální, zřejmý. Sbor s. Off. vyhlásil dne 5. července 1837, že nemůže býti rozřešen, kdo jen srdcem od lóže se odvrátil, ale formálně (před veřejností) ještě k ní náleží; výjimka připouští se, pakli by formálně vystupujícím nastávalo nebezpečení patrné, na př. nebezpečení života.

Rozřešení se může dáti i před vystoupením z lóže, nedovolují-li okolnosti odložití je až po vystoupení, na př. nemohl-li by penitent dlouho zase přijíti ke zpovědi, měl-li by trpěti ujmu na cti, že nepřistoupil ke stolu Páně, a ovšem zvláště v nebezpečení smrti.

6. Immunitatem asyli ecclesiastici violare jubentes, aut ausu temerario violantes.

7. *Violantes clausuram Monialium*, cujuscumque generis aut conditionis, sexus vel aetatis fuerint, in earum monasteria absque legitima licentia ingrediendo; pariterque eos introductes vel admittentes, itemque Moniales ab illa exeuntes extracausus ac formam a S. Pio V. in Constit. „Decori“ praescriptam.

Tuto míní se řeholnice, ježto slavné sliby skládají a tedy ve skutečné řeholi (a ne v kongregaci) žijí.

*) K těm náleží též Feniani. Dekr. Pia IX. od 12. ledna 1870.

**) Instr. s. Congr. Off. 10. května 1884.

8. Mulieres violantes Regularium virorum clausuram, et Superiores aliosve eas admittentes.

9. Reos simoniae realis in beneficiis quibuscumque, eorumque complices.

10. Reos simoniae confidentialis in beneficiis quibuslibet, cujuscumque sint dignitatis.

11. Reos simoniae realis ob ingressum in Religionem.

12. *Omnes, qui quaestum jacentes ex indulgentiis aliisque gratiis spiritualibus, excommunicationis censura plectuntur Constitutione S. Pii V. Quam plenum 2. Januarii 1569.*

13. *Colligentes eleemosynas majoris pretii pro Missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis ubi Missarum stipendia minoris pretii esse solent. (Viz str. 42.)*

14. *Omnes qui excommunicatione mulctantur in Constitutionibus S. Pii V. Admonet nos, quarto Kalendas Aprilis 1567, Innocentii IX. Quae ab hac Sede pridie nonas Novembris 1591, Clementis VIII. Ad Romani Pontificis curam, 26. Junii 1592, et Alexandri VII. Inter Caeteras, nono Kalendas Novembris 1660, alienationem et infeudationem civitatum et locorum S. R. E. respicientibus. — Censura tato pak jest: Qui per se vel alios agere studeant sive insinuare vel suadere Romano Pontifici alienationem vel infeudationem civitatum seu locorum ad S. Sedem pertinentium ex quovis praetextu, etiam necessitatis vel evidentis utilitatis.*

15. *Religiosos praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis Sacramentum extremae unctionis aut Eucharistiae per viaticum ministrare absque parochi licentia.*

16. *Extrahentes absque legitima venia reliquias ex sacris Coemeteriis sive Catacumbis Urbis Romae ejusque territorii, eisque auxilium, vel favorem praebentes.*

17. *Communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem.*

Slovem „crimen criminosum“ rozumí se skutek, pro kterýž na určitou osobu náletem řádného soudu klatba vynešena byla.

18. *Clerici scienter et sponte communicantes in divinis cum personis a Romano Pontifice nominatim excommunicatis et ipsos in officiis recipientes.*

II. Kromě censur uvádí konstituce Piova ještě: „*Suspensiones latae sententiae Summo Pontifici reservatae*“ a konečně „*Interdicta latae sententiae reservata*“.

První čtyři z vyhrazených *suspensí* týkají se biskupů, kteří by na kněžství světili, nešetříce zákonů církevních; *sedmá* týče se pouze kněžstva v Římě; ostatní dvě jsou tyto:

5. Suspensionem perpetuam ab exercitio Ordinum ipso jure incurrunt Religiosi ejecti, extra Religionem degentes.

6. Suspensionem ab Ordine suscepto ipso jure incurrunt, qui eundem Ordinem recipere praesumpserunt ab excommunicato vel suspenso, vel interdicto nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel schismatico notorio; eum vero, qui bona fide a quopiam eorum est ordinatus, exercitium non habere ordinis sic suscepti, donec dispensetur, declaramus.

Suspense vůbec v tom záleží, že zastavuje na čas úplně nebo částečně vykonávání moci, kteréž nabyl člověk skrze ordinaci, úřad aneb obročí. Suspendovaný může *ze hříchů* rozřešen býti od každého zpovědníka, jest-li náležitě připraven (disponován) a slibuje-li, že přičiní se, aby zbaven byl suspense.

Interdicta latae sententiae reservata uvádějí se tato dvě:

1. Interdictum Romano Pontifici speciali modo reservatum ipso jure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, ab ordinationibus seu mandatis ejusdem Romani Pontificis pro tempore existentis ad universale futurum Concilium appellantia.

2. Scilicet celebrantes vel celebrari facientes divina in locis ab Ordinario, vel delegato Judice, vel a jure interdictis; aut nominatim excommunicatos ad divina officia, seu ecclesiastica sacramenta, vel ecclesiasticam sepulturam admittentes interdictum ab ingressu ecclesiae ipso jure incurrunt, donec ad arbitrium ejus, cujus sententiam contempserunt, competenter satisfecerint.

Z posledních slov vysvítá, že druhý tento interdikt může buďto papeži nebo biskupu vyhrazen býti, dle toho, jak buďto papež anebo biskup vydal záповěď.

Na konec prohlašuje konstituce, že v platnosti zůstávají suspense a interdikty, kteréž ustanovil sněm tridentský. Tyto pak týkají se: a) těch, kteří rozličnými způsoby se provinují proti zákonům o svěcení na kněžství*); b) biskupův, opomíjejí-li

*) Sess. XXIII. cp. 8. de ref. ibid. cp. 14. de ref.; Sess. VII. cp. 10.

oznámiti biskupa, který se neprávňě vzdálil své diecése*). Pro zpovědnickou praxi obyčejnou nemají důležitosti.

V. Reserváty biskupské.

Biskupové mají právo vyhraditi sobě některé hříchy těžké, tak aby z nich rozřešiti nemohli zpovědníci, kterých jurisdikce na biskupovi závisí**). Reserváty biskupské rozeznávají se od papežských podstatně tím znakem, že vyhrazen jest hříšný skutek sám sebou *přímo* a nikoli pro censuru, třeba by dle obecného práva ustanovena byla censura na některý reservát biskupský. Praktický důsledek toho jest, že v biskupské rezerváty upadají také ti, kteří o vyhrazení nemají vědomosti, ač ovšem nevědomost je osvobozuje od censury, pakli s reservátem biskupským spojena jest.

Některé biskupské rezerváty zakládají se *v obecném právu církevním*, a tyto jsou vesměs censury; protož vykládají se dle pravidla o censurách (reservátech) papeži vyhrazených platného.

Konstituce Pia IX. od 12. října 1869 čítá tyto „*Excommunicationes latae sententiae Episcopis sive Ordinariis reservatae*“:

1. Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes; nec non omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes.

2. Procurantes abortum effectu sequuto.

3. Litteris apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes.

K těmto ještě náleží: 4. Percussio clerici levis et percussio gravis quidem, sed occulta.

Dal-li biskup v nějakém místě záповěď na služby boží (interdictum locale), upadá v interdikt osobní (personale) biskupu vyhrazený, kdo na místě takovém služby boží koná aneb konati velí atd.***).

de ref.; Sess. VI. cp. 5. de ref.; Sess. XIII. cp. 10. de ref.; Sess. XIV. cp. 2. de ref.

*) Sess. VI. cp. 1. de ref.; Sess. XXIII. cp. 14. de ref.

**) Conc. Trid. sess. XIV. de Poenit. cp. 14.

***) Viz výše Interdicta latae sententiae.

Kromě biskupských rezervátů obecným právem církevním ustanovených vyhrazují sobě biskupové jednotlivých diecésí, jistě hříchy *vedle dobrého zdání svého*. Každý zpovědník jest přísně zavázán, aby dokonale znal rezerváty té diecése, v které zastává zpovědnický úřad, byť i jenom na krátký čas, anebo jenom na pomoc přicházejí, jako bývá na pohraničných osadách dvou diecésí.

Reserváty biskupské přicházejí jednotlivým kněžím u vědomost tím způsobem, že tištěny jsou na listině, skrze kterou dává biskup kanonickou missii (jurisdikci) samostatným duchovním správcům, pomocným kněžím a zpovědníkům kromě duchovní správy stojícím.

Vedle pravidel výše položených netěžko jest knězi, aby význam a dosah rezervátů diecésních posoudil a zákon obecný na jednotlivé případy správně obracel.

Jest-li některá ze čtyř obecným právem biskupovi zadržaných censur pojata i mezi výslovné rezerváty biskupské, jako zejména bývá *procuratio abortus*, náleží zpovědníkovi rozsouditi, zdali vinný také upadl ve klatbu a třeba-li jemu absoluce netoliko ze hříchu, ale i ze klatby.

Reserváty klášterské týkají se pouze osob řeholních, slihem vázaných, a vykládají se ovšem také dle pravidel obecných

Biskupské rezerváty v diecésích českomoravských.

I. V pražské a budějovické.

a) *Apostasia a fide catholica et haeresis formalis acatholicorum*. V rezervátu tomto mínění jsou, kdož zevně a formálně od církve katolické odpadli a na jinou víru, ať křesťanskou, ať nekřesťanskou se dali; rovně i všickni, kdož k některé sektě nekatolické od dětinství náležejíce, užívání rozumu již dosáhli.

Širší význam má „haeresis“, pokud jest *reservát papežský*; v tento zajisté upadá (ač věděl-li o rezervaci neb exkommunikaci), kdo vědomě drží některé učení křivé anebo zavrhuje pravé, a toto smýšlení své zevně prozrazuje slovem nebo skutkem (haeresis formalis externa). — Pouze vniterné kacířství (jehož člověk ani slovem ani skutkem neprojevuje) není rezervát; podobně i k tomu se nevztahuje censura, kdo by vně zavrhoval některé pravé učení, v srdci pak by je za pravé měl, aneb kdo by vně za pravdu dával učení křivému, v srdci pak by je za blud pokládal.

b) *Pejoratio seu mendacium jurejurando confirmatum coram iudice sive ecclesiastico sive civili vel ejus delegato*. Těmito slovy se vyhrazuje hřích oněch, kteří před církevním neb občanským soudcem

anebo před komisařem od soudu (církv. neb občansk.) zmocněným přísne nepravdu za pravdu vydávají anebo pravdu zapírají.

c) *Sacrilegium reale sensu strictiori, in quantum est violenta aut furtiva ablutio paramentorum, vasorum aut quarumcumque rerum, quae sive benedictione, sive consecratione ad usum ecclesiarum dedicantur.* — Kdyby odcizená věc nebyla svěcená, upadá odcizovatel v rezervát, pakli jest majetek některého chrámu nebo kaple a věc taková, pro kterou zákonové církevní nařizují benedikci neb konsekraci.

d) *Homicidium voluntarium sive facto, sive consensu vel consilio deliberato commissum.* Vedle znění toho vztahuje se rezervát nejen na člověka, který skutečně vraždu spáchal, ale i na každého, kdož k tomu svolil anebo s předložením radil. Stala-li se vražda nějakou zbrojí, podáním jedu aneb jakkoli jinak, to nečiní rozdíl, poněvadž ve slovech rezervátu nic není řečeno o způsobu, kterým byl člověk života zbaven.

e) *Procuratio abortus i. e. voluntaria destructio hominis concepti ante partum, et cooperatio eorum, qui ad tale facinus opem aut consilium dederunt.* — V rezervát tento upadá nejen matka, ale také ti, kdo radou nebo skutkem k tomu ponoukali a pomáhali. Jakým způsobem plod byl zmařen, na tom nic nezáleží, nescházeli úmysl, zmařiti jej. Slovo „destructio“ patrně ukazuje, že rezervát nemá místa, když pokus o zmaření plodu se nezdařil. Dal-li někdo těhotné osobě lék na zmaření plodu a neví, zdali plod byl skutečně zmařen, není v rezervátu, poněvadž hřích (destructio) není jistý.

f) *Incendium malitiose excitatum.* Reservát tento se vztahuje na žháře zlomyslné t. j. kteří zapalují statek cizí: stavení, osení, les atd. v úmyslu, aby uškodili bližnímu anebo tak, že uškození bližnímu mohli předvidati. Založil-li někdo oheň, tento pak ještě v čas byl uhašen, nelze mluvit o rezervátu. — Kdo svůj statek zapálil, neupadá v rezervát, leč by také bližnímu byl uškodil a uškození toto buď obmýšlel aneb aspoň předvidati mohl; zapálil-li tedy někdo svůj dům s úmyslem, zahubiti někoho neb uškoditi jinému, aneb rozšířil-li se požár také na cizí domy, jest pachatel v rezervátu. I ten upadá v rezervát, kdo svůj majetek zapaluje, aby mu zaplacená byla suma, na kterou byl svůj majetek pojistil; podobně ten, kdo svůj majetek zapálil a spůsobil, že věřitelé jeho nemohou ke svému přijíti. — Za zlomyslné žháře pokládají se vojáci, kteří z pouhé svévole a z pouhého barbarství ohněm hubí majetek obyvatelstva bezbranného.

2. Reserváty diecése královéhradecké.

a) b) jako v diecési pražské a budějovické. c) *Procuratio abortus i. e. crimen eorum, qui sibi aut aliis abortum cum pleno proposito procurant, etiam si effectus non sequatur.* Reservát tento se srovnává s pražským a budějovickým, pokud se týče osob v něm zahrnutých; jest ale přísnější pro přidaná slova „etiamsi effectus non sequatur.“

d) *Incendiarii et venefici; crimen, id est delictum ejus, qui incendium malitiose excitavit et ejus, qui ad vitam alteri adimendam vel decurtandam quocunque modo subministravit vel venenum, vel quod veneni rationem habet, quatenus alteri in his illisque circumstantiis propinatum, ex natura sua ad mortem adsciscendam valet. Haec crimina reservata sunt etiamsi effectus praeter voluntatem auctoris non sequatur.* Reservát tento valně se liší od reservátů pražských a budějovických sub d) a f). Nevztahuje se ku vraždě násilné, jen o travičích mluvě; travič a žhář upadá v reservát, i když úmyslu svého, proti vůli své, nedosáhl.

e) *Absolutio complicitis peccati externi contra sextum decalogi praeceptum commissi.*

f) *Seductio pueri vel puellae ante 14. aetatis annum ad impudica, dummodo seducens annum aetatis 14. jam complevit*

g) *Perduellionis crimen, id est eorum, qui quoquomodo contra summum principem conjurant aut conspirant.* Slovem „perduellio“ míní se úklady o život mocnáře zákonného a skutečné pokusy zbaviti jej vlády.

3. V diecési litoměřické.

a) *Perduellio.*

b) *Haeresis formalis, seu externa et pertinax professio erroris ab ecclesia rejecti.*

c) *Sacrilegium reale atd. jako v diecési pražské a budějovické sub c.*

d) *Procuratio abortus, seu quaevis et qualiscunque voluntaria destructio foetus humani concepti ante partum.* — Ponevadž tuto zákon nic nedí o pomocnících a rádcích, jest reservát tento v diecési litoměřické mírnější nežli v pražské a budějovické, s kterým se ostatně srovnává ve výrazu *destructio*, což jest tolik, jako „effectu sequuto.“

e) *Incendium ex proposito excitatum, qua reservatione ligatur et perpetrans et causam sufficientem ponens.*

Ze slov „sufficientem causam ponens“ vysvítá, že v diecési litoměřické upadá v reservát o žhářích také, kdo dal ku zločinu tomu působný rozkaz, působnou radu (mandatum, consilium efficax) anebo žhář pomocen byl

4. V arcidiecési olomúcké.

a) *Haeresis formalis externa i. e. externa et pertinax professio erroris ab Ecclesia rejecti.*

b) *Incendium ex malitia deliberata secutum.*

c) *Bestialitas i. e. commixtio carnalis hominis cum bruto.*

d) *Procuratio abortus i. e. quaevis voluntaria destructio hominis concepti ante partum.*

5. V diecési brněnské.

- a) Apostasia a fide christiana omnisque generis haeresis.
- b) Perjurium solenniter emissum in foro sive ecclesiastico sive civili.
- c) Direptio templi, i. e. violenta aut furtiva ablatio atd. jako v diecési pražské a budějovické sub e).
- d) Homicidium voluntarium quocunque modo, sive caede, sive veneno sive abortus procuratione perpetratum, *attamen in ipso tantum perpetrante*.
- e) Incendium malitiose attentatum *etiamsi effectus non secutus fuerit*.

VI. Rozřešování z rezervátů.

V *nebezpečství smrti* přestávají všechny rezerváty*), tak že od každého kněze rozřešen býti může každý člověk ze hříchů a censur jakkoli a komukoli vyhražených, lze-li s důvodem souditi, že hoden jest; může-li snadno býti povolán kněz k rozřešování z rezervátů zmocněný, má ovšem přednost před jiným. Toto pravidlo však má platnost *jen pro vniterný obor* a neplatí o censurách na někoho uvalených nálezem soudu (per sententiam iudicis).

Byla-li s rezervátem spojena vyhražená censura, povinen jest dle obecného učení**) nemocný, když by vyvážnul, představit se vyššímu, který mocí řádnou neb delegovanou rozřešuje; povinnost ta váže ho, ne sice proto, že by ještě potřeboval rozřešení, ale by podrobení své pod kázeň církevní osvědčil. — Kde ale, jako v našich krajinách, vůbec není té praxe, aby kajcník osobně žádal u vyššího za rozřešení z rezervátů jakýchkoli, tu ovšem kajcník v nebezpečství smrti rozřešený z censury vyhražené, také po uzdravení svém není povinen představit se biskupu aneb zmocněnci jeho; jen zpovědník oznámil by v tomto případě, co se bylo stalo, žádaje spolu bližších rozkazů stran dostiučinění kajcníkova.

Kromě nebezpečství smrti může platně rozřešovati z rezervátů ten, komu vyhraženy jsou (papež také z biskupských) a komu tento dal plnomocenství.

*) Conc. Trid. sess. XIV. c. 7. de sacr. Poenit.

**) S. Alphon. lib. 6. n. 567.

V čas milostivého léta dosahují zpovědníci vesměs jistých plnomocenství k rozřešování z rezervátů *).

1. *Rozřešování z rezervátů papežských.* Ačkoli rezerváty papežské větším dílem sluší pod jurisdikci nejvyšší hlavy aneb zákonných orgánů jejích: obdržíjí nicméně biskupové naši ve zmocněních na pět roků platných (*facultates quinquennales*) přenešenou pravomoc, aby ze všech rezervátů papežských rozřešovati mohli; ano tuto pravomoc mohou biskupové v jednotlivých případech i dále přenášeti (*subdelegare*), a protož kdykoli by se nahodil ve zpovědnici papežský rezervát, obrací se zpovědník písemně k biskupovi, jako při rezervátech biskupských (viz níže). *Toliko dva rezerváty papežské jsou vyňaty z delegované pravomoci biskupů,* a sice ty, které vyhrazeny jsou bez censury (bez klatby **). — Nahodil-li se zpovědníku některý z těchto dvou rezervátů, obrací se také k biskupovi, kterýž postará se o náležité zmocnění, aby hříšník dosáhnouti mohl absoluce.

2. *Rozřešování z rezervátů biskupských.* A. Kromě časů a míst, pro které zpovědníkům obecné plnomocenství k rozřešování z rezervátů biskupských dáno, platí pravidlo, že kněz obyčejný nemůže rozřešiti člověka, na kterém shledal hřích v té diecési vyhrazený. A protož kdykoli shledal na kajicníkovi rezervát biskupský (a totéž platí o papežském), dí jemu asi takto: Tento hřích váš jest tolik veliký, že já moci nemám, abych vám rozřešení udělil. Moc tato jedině biskupovi (papeži) náleží, a protož měl byste u něho samého hledati odpuštění. Já však mohu písemně žádati o plnomocenství, abych vám rozřešení udělití směl. A protož nemůžete dnes jíti ku sv. přijímání, ale třeba jest vám za dní opět přijíti ke zpovědi; do té doby zatím dosáhnu plnomocenství a udělím vám rozřešení, bude-li srdce vaše opravdu kajicné ***). — Pokud by kajicníkovi třeba bylo poučení vůbec aneb o náležitém dostiučinění za hřích atd., uděluje mu ho zpovědník, jakož mu také ukládá skutky, jimiž by se budoucího rozřešení hodna činil.

*) Viz níže v rozpravě o milostivém létě.

**) Decret. Congr. Off. 27. června 1866. — Viz tyto na str. 246.

***) Toto jest praxe v našich krajinách; kde však nařízeno, aby kajicník osobně přišel k biskupovi aneb jeho zmocněnci, povinen jest zpovědník jej o tom poučiti. Jen když by kajicník nemohl té povinnosti zadost učiniti anebo by pro bázeň, stud a t. p. se k tomu nechtěl odhodlati, žádal by zpovědník za plnomocenství a také by udal tuto příčinu.

Žádost za plnomocenství posílá zpovědník bez odkladu; v té nejmenuje se kajicník pravým jménem, vyjadřuje se však určitě hřích a kolikráte byl od poslední platné zpovědi spáchán *).

Když byl zpovědník obdržel plnomocenství a kajicníkovi rozřešení udělil, zmaří list, kterým biskup vyhověl žádosti jeho.

B. Ja ko má biskup na vůli, vyhraditi sobě jisté hřích, tak i může podle uznání svého dáti některým anebo všem zpovědníkům v celé diecési anebo jenom na některých místech plnomocenství, aby rozřešovali z rezervátů biskupských skroušené kajicníky bez rozdílu anebo jen v jistých případech.

Dal-li biskup takové zmocnění prostě, bez klausule „donec nobis placuerit“ nebo „ad arbitrium nostrum“, platí plnomocenství také sede vacante a za nového biskupa, leč by tento je výslovně odvolal. *Na rozřešování z rezervátů papežských nemohou biskupové takových plnomocenství dávat.* Jsou-li plnomocenství všem zpovědníkům dána, propůjčují se ovšem i zpovědníkům cizí diecése, když na pohraničných osadách pomáhají.

V diecési pražské a budějovické dáno jest plnomocenství a) všem zpovědníkům, rozřešovati z rezervátů biskupských po celý čas velikonoční (od středy popelečné až do nejsv. Trojice incl.);

b) po celý oktáv, od prvních nešpor toho dne před svátkem až do druhých nešpor dne osmého ve chrámě, kterýž světi svého patrona, v kterýkoli čas roku by svátek připadal.

c) Správcové chrámů Mariánských, ku kterým často lid nábožný putuje, jakož i správce chrámů jiných, kdež na jisté dni mnoho kajicníků bývá, aneb kdež se misie konati bude, mohou žádati na biskupovi plnomocenství pro všechny zpovědníky, kteří v těchto chrámech na určité dni zpovídají***.)

*) Žádost za plnomocenství může takto zníti:

Revèrendissime ac Illustrissime Domine !

Julius mihi nuper in sacramentali confessione aperuit, se (tuto jmenuje se hřích vyhrazený). Quum peccatum hoc sit in nostra dioecesi (neb: summo Pontifici) reservatum, dictus autem J. ob dolorem suum et promptitudinem, graviozem etiam satisfactionem praestandi, absolutione sacramentali dignus appareat: humillime peto, ut mihi facultas eum absolvendi benignissime concedatur una cum instructione de salutari poenitentia imponenda. Litterae clementissime dirigantur ad me infra scriptum confessarium

devotissimum filium

N. die . . .

N. N. parochum (capellanum).

Žádost na způsob tento sepsanou a „Nejdůstojnějšímu biskupskému Ordinariatu v . . .“ adresovanou zapečetuje zpovědník farskou pečetí; dole na levém rohu obálky třeba jest napsati „věc duchovní správy,“ aby list byl svoboden poplatku na poště.

**) Synody diec. praž. a buděj. od r. 1863. a 1872.

V diecési budějovické *) mají zpovědníci po všecken čas roku plnomocenství rozřešovati z rezervátů biskupských: *a)* Skládá-li někdo *generální zpověď* za veškerý svůj minulý život aneb aspoň za několik let; takového pak poučuje zpovědník, že by budoucně, když by v tentýž vyhrazený hřích zase upadl, jenom ke zvláštnímu povolení biskupa rozřešen býti mohl. *b)* Jest-li kajicník *vězeň*. *c)* Zpovídá-li se z břichu vyhrazeného *ženich* nebo *nevěsta* buďto bezprostředně nebo tři dni před oddavkami. *d)* Zpovídá-li se *žena v posledním měsíci těhotenství* svého a nemohla by se bez obtíže navrátiti k témuž zpovědníku, až by plnomocenství od biskupa dosáhnul. *e)* Jest-li kajicník *churavec, který do chrámu jíti nemůže*. Pakli ale zpovědník pro vzbuzení kajicnosti nebo pro jiné příčiny za potřebno nebo za užitečno shledává, aby se churavci takovému rozřešení odložilo, žádá za plnomocenství ku rozřešení z rezervátu, ač nepadá-li lhůta odkladu v čas, kdy plnomocenství obecné platí (viz str. 259. *a)*, *b)*, *c)*).

Táž plnomocenství mají zpovědníci *v diecési litoměřické*: *a)* zpovídají-li vězně, *b)* nemocné v nemocnicích, *c)* nemocné, kteří velebnou svátost přijmouti chtějí, *d)* snoubence v týdně před oddavkami, *e)* pacholíky nebo dívky pod 14 léty věku, *f)* skládá-li kajicník generální zpověď.

Zpovědníkům *diecése královéhradecké* propůjčeno (dle ordin. listu r. 1877. č. 10.) plné moci ku rozřešování z rezervátů biskupských: *a)* v čas velikonoční; *b)* o slavnosti titulu nebo patrona kostelů farních od I. nešpor až do konce oktávu; *c)* v kostelích, ku kterým lidé putují, ač nenáleží-li penitent k téže farní osadě; *d)* v kostelích, kdež konají se misie nebo duchovní cvičení (s. d. conferentiae); *e)* skládá-li se generální zpověď ze všeho minulého života neb aspoň z několika let; *f)* jest-li kajicník uvězněn; *g)* zpovídají-li se snoubenci, kteří již v některý bližší den oddání budou (matrimonium jamjam proximis diebus contracturi); *h)* zpovídá-li se žena těhotná v posledním měsíci těhotenství; *i)* děje-li se zpověď za okolností takových, že by se, přes vynaloženou obyčejnou opatrnost, pro odklad absoluce báti bylo porušení zpovědního tajemství.

V arcidiecési olomúcké jsou dána zpovědníkům obecná plnomocenství (kurrenda kons. 5. července 1837 č. 1834.) jenom ve čtyřech dekanátech, bez omezení na některé časy nebo na některá místa; v celé arcidiecési zplnomocnění jsou zpovědníci v témže případě, který se v plnomocenstvích diecése královéhradecké jmenuje sub *i)*).

V diecési brněnské jsou zpovědníci oprávněni rozřešovati z rezervátů biskupských: *a)* dokud trvá čas velikonoční zpovědi a velikonočního přijímání; *b)* o svátku sv. Cyrilla a Methoděje od I. nešpor; *c)* o slavnosti titulu nebo patrona každého chrámu v diecési od I. nešpor až do II. nešpor oktávu; *d)* v čas misie v okrsku farních osad, pro které se misie koná a dokud trvají odpustky těmto duchovním cvičením povolené; *e)* v kostelích, ku kterým se pouti často a s velikým počtem účastníků konají, a sice ve Křtínech, Sloupech, Tuřanech, Vranově a Žaroši-

*) Druhá syn. diec. buděj. 1872. Stat. VII.

cích; *f*) zpovídá-li kněz v žalářích veřejných anebo jakékoli nemocné v nemocnicích; aneb i nemocné v domech soukromých, přijímají-li z pobožnosti velebnou svátost; *g*) zpovídají-li se snoubenci, kteří během týdne ode dne zpovědi vstoupí v manželství; *h*) při zpovědích generálních buďto z celého života neb aspoň z jednoho roku; nechať se skládá zpověď dobrovolně nebo že k ní radil zpovědník pro potřebu neb užitečnost.

Rozřešuje-li zpovědník z rezervátů v základě plnomocenství obecně platných, poučuje prve penitenta (leč by vážné důvody radily mlčeti), že hřích biskupovi jest vyhrazen a proč přece může rozřešení udělit; účel poučení toho jest, aby penitent povzbuzen byl konati tužší pokání, kteréz mu zpovědník ukládá.

Důsledkové z nauky o rozřešování z rezervátů: *a*) Kdo jednou obdržel platné rozřešení z rezervátu, jest rozřešen na vždy, leč by znova v něj upadl; protož i v generální zpovědi, kdež opět vyznává hřích odpuštěný, od každého zpovědníka rozřešen býti může.

b) Kdo ve zpovědi neplatné (ač o tom zpovědník nevěděl) pro zamlčení těžkého hříchu aneb pro nedostatek lítosti a dobrého úmyslu, jmenoval hřích vyhrazený zpovědníkovi zplnomocněnému k absoluci, ten potom může od každého zpovědníka platně býti rozřešen.

c) Kdo ve zpovědi, konané u zpovědníka jakého koli, vědomě zamlčel rezervát, aneb kdo neplatně se zpovídaje, také ještě na rezervát zapomněl, není z něho rozřešen *).

d) Zpovídá-li farář osadníky svoje v cizí diecési, zachovává o rezervátech zákony, které v diecési jeho platí; o kněžích, majících ve své diecési právomoc přenešenou, nelze téhož tvrditi.

3. Rozřešení z rezervátů vědomě dané od zpovědníka majícího k tomu moc, nazývá se *přímé* (direktné). Kromě tohoto jest i *nepřímé* (indirektné) rozřešení z rezervátů, a sice v těchto případech:

a) Zpovídá-li se někdo z rezervátu kromě nebezpečení smrti zpovědníku plnomocenství nemajícímu, a neodkladnou potřebu toho má, aby mši sloužil, svátost oltářní anebo manželství přijal**), nemoha toho nijak opustiti bez pohoršení anebo ublížení své cti: dosahuje (ač-li jinak hoden jest) spolu s absolucí ze hříchů obyčejných též nepřímého rozřešení z rezervátu.

*) Důsledek *a*), *b*) spoléhá na důvodě, že účelu rezervace bylo dosaženo, *c*) naopak, že účelu toho se nedosáhlo.

**) Někteří autorové uvádějí za příčinu také vyplnění zákona o velikonočním přijímání; ale důvod ten nemůže míti platnosti, protože každý zpovědník může jednotlivcům prodloužiti dobu velikonoční.

Poněvadž ale o každém spáchaném hříchu (smrtném) se velí, aby aspoň jednou podroben byl moci klíčů: zbývá kajicníkovi tomu povinnost, z tohoto rezervátu zpovídati se knězi dostatečnou mocí opatřenému. A protože ve případě tomto třeba jest oznámiti kajicníkovi, že za určitý čas, až by plnomocenství od biskupa přišlo (anebo až by je zpovědník sám měl), zase zpověď konati povinen bude, aby přímé absoluce z rezervátu dosáhl. Žádal-li by zpovědník o plnomocenství, řekl by v žádosti, že absoluce již udělil a proč jí udělil*).

b) Zapomněl-li kajicník vyznati se z rezervátu a jest-li vůbec absoluce hoden, vztahuje se tato nepřímá i na rezervát, bez rozdílu, má-li zpovědník pravomoc nad rezerváty anebo nemá. — Pro příčinu výše uvedenou povinen jest kajicník vyznati se z rezervátu toho, když by později se na něj rozpomenul.

c) Když by zpovědník nezplnomocněný zapomněl anebo nevěděl, že jeden ze hříchů od kajicníka vyznaných jest rezervát, platí absoluce i na tento. — V případě tomto byl by zpovědník povinen, upozorniti na to kajicníka buďto kromě zpovědi (požádav ho prve za svolení, aby s ním o vykonané zpovědi mluvit mohl), anebo ve zpovědi nejprve přistí, a uděliti mu přímé absoluce, ku kteréž buďto má moc dle obecného plnomocenství v diecési anebo si zvláštního plnomocenství prve vyžádal**).

§ 90. Osobní vlastnosti zpovědníka.

I. Vědomosti a moudrost.

1. Úřad zpovědnický předčí svou důležitostí nad ostatními odbory úřadu pastýřského; na jeho spravování závisí spása ne-

*) S. C. Off. odpověděla dne 30. června *záporně* k otázce, lze-li držeti učení (S. Alphon. mor. 7. n. 89), vedle něhož biskup a každý approb. zpovědník může rozřešiti z rezervátů papežských, když penitent nemůže osobně jíti k papeži. *Kladně* pak u věci této rozhodla, že náleží obrátiti se písemně k Poenitentiarii anebo k biskupovi, zvláštní indult delegandi et subdelegandi majícímu; avšak ve případech skutečně neodkladných (casibus vere urgentioribus), kdy nelze absoluce odročiti bez nebezpečení pohoršení velikého neb ujmy na cti, může se dáti rozřešení i z censur papeži vyhrazených, avšak pod následkem opětného upadnutí v tytéž censury, neobrátili-li se takto rozřešený během jednoho měsíce písemně sám anebo za prostřednictvím zpovědníka ke sv. stolici.

**) Srovn. S. Alphon. 6. nn. 596. 597.

sčíslných duší, zdar veškeré pastorage, pokoj i spása kněze samého. Ve zpovědnici rozhoduje se o věcech svatých a důležitých; rozhodování to pak nesmí se díti dle osobního zdání a libovolně, nýbrž dle zásad Kristem a církví jeho stanovených. S důvěrou hledají kajicníci rady a poučení u zpovědníka, jemu na rozsouzení podávají vážné pochybnosti své, od něho čekají pokoje svému svědomí. Jsa učitel zákona božího a vůdce po cestách spravedlnosti křesťanské, povinen jest tento zákon a tyto cesty dobře znáti; jsa soudce na místě Nejvyššího, rozsuzuje ve jménu a protož i dle zákonů a v duchu jeho; jsa lékař duchovní, potřebuje dobře znáti povahu a přirozenost ducha lidského, věděti, odkud a kterak se počínají a dále rozvinují choroby duše, kterými prostředky jim překážeti, je mírniti a léčiti nejsnáze a nejjistěji lze.

Jenom při dostatečných vědomostech možno jest, aby zpovědník vážným povinností svým dosti učinil, svědomí svého neobtěžoval, jiným prospíval, království boží rozmáhal. Kterému ale zpovědníku se nedostává potřebných vědomostí, ten jest slepý vůdce slepých, padlým nepomáhá ku povstání, mdlých neposiluje a mnohého, který stál, ještě sám poráží *).

Největší nebezpečství pro zpovědníka neumělého jest, že buďto *nerozumně a nespravedlivě přísný* anebo že vážnosti a svatosti zákona křesťanského ubližovati bude volností neoprávněnou (rigorismus a laxismus). Těžko říci, která z obou výstředností by záhubnější byla; o tom však nelze pochybovati, že při jedné i druhé již není zpovědník učitelem, soudcem a lékařem duší, ale buďto jejich trýznitelem anebo svědkem **).

Potřeba vědomostí bezpečných ukazuje se při zpovědníkovi mnohem větší, nežli při kazateli. Tento zajisté může se připravit na úkol svůj, může se mu do posledního slova naučiti, jen jím se zabýváti, maje toho jistotu, že mu nebude třeba mluvit o věcech jiných; zpovědník nikdy ale věděti nemůže,

*) Nejstarší návody ku zastávání úřadu zpovědnického známy jsou pod jménem „kanon poenitentialis“ anebo „poenitentiale“. Takový vydal již sv. patriarcha Jan Jejunator okolo r. 590.; v něm poučuje, čeho se dotazovati mužů, žen, duchovních a světských osob; o pokání a kterak povinni jsou věřící vykonávati je. Takové kajicné knihy zdělávaly se dle poměrův a potřeb v jednotlivých zemích a diecésích. Jaký byl kanon poenitentialis v Čechách, vysvítá z *homiliáře opatovického*, chovaného v knihovně university pražské. (Časopis katol. duchovenstva 1889 str. 161.)

**) S. Alphons. I. 6. n. 425. 426.

o kterých věcech bude mu rozhodovati, které pochybnosti rozlušťovati, které povinnosti ukládati, k čemu jednotlivce vzbuzovati, od čeho zdržovati a odstrašovati. A protož nevyhnutelná potřeba jest, aby měl v duchu svém dosti hojný poklad uložený, z něhož by, jakožto učitel umělý v království božím, vynášel věci staré i nové *).

Ačkoli každý odbor vědy posvátné mnoho světla podává zpovědníkovi, přece nade všechny ostatní jest mu třeba důkladných vědomostí z *vědy mravoučné a vědomostí ascetických*. — Zpovědníku nijak postačiti nemůže pouhá znalost povinností křesťana aneb co v každém přikázání se velí a zapovídá. Důkladná vědomost obecných zásad (principií) mravoučných jest ta pevná půda, na které se usaditi může zpovědník; bez této vědomosti bylo by těžko rozuměti podrobnostem, a nemožno rozhodovati v případech konkrétných. Jmenovitě mravoučné zásady o zákonu, o přičetnosti (imputatio), o kriteriích těžkého a všedního hříchu, o restituci, náuka o podstatě činu lidského, o slibech, přísaze atd. jsou jako pahrbkové, s kterých teprve možno jest přehlédnouti a rozeznávati to nesčíslné množství rozmanitých případů v duchovním životě lidském. Ale jakkoli důležitosti jsou základové mravouční, přece nijak nesluší na nich přestávati. Obecné zásady a základy obracet na skutečný život a odvozovati praktické důsledky, není snadná věc; a protož jmenovitě zpovědníkům nevyhnutelně třeba jest i takové mravoučné spisy čítati, v kterých rozmanité otázky a pochybnosti se předkládají a rozlušťují (mravouky kasuistické); studiem těchto spisů objasňují se obecné základy a zásady, zpovědník dosahuje zručnosti, aby v konkrétných případech dobře a brzy rozhodnouti uměl. — V nejnovějších dobách velice schvalovány byly zpovědníkům spisy sv. Alfonsa z Liguori (*Theologia moralis*, *Homo apostolicus*, *Praxis confessarii*) a jiných moralistů, kteří ho buďto u všech věcech následují (Neyraguet, Scavini) aneb v něm aspoň jednu z nejpřednějších autorit katolické mravouky rádi uznávají (Gousset, Gury, Müller, Lehmkuhl a j. **).

*) Mat. 13, 52. Dieulin, *Le bon curé*, II. chap. 1.

**) Deor. U. e. O. ze dne 23. března 1871. (vyhlášení sv. Alfonsa za učitele církevního) dí o něm: „Obscura dilucidavit dubiaque declaravit, cum inter implexas theologorum sive laxiores sive rigidiores sententias tutam straverit viam, per quam christifidelium animarum moderatores inoffenso pede incedere possunt.“

Po mravoučných jsou pro zpovědníka nejvíce důležití *spisové ascetičtí*. Zdravá ascetika zajistě spravuje, sílí a podporuje vědu mravoučnou; ona vzdělává zpovědníka za duchovního lékaře a vůdce. Bez dostatečné znalosti ascetiky může zpovědník snad ještě obstojně nakládati s hrubými hříšníky; spravedlivým a po dokonalosti bažícím nebude skoro nic uměti povědět. — Nemíní se pak nikoli, že by každý zpovědník mnoho spisů ascetických znáti a také obšírná díla o vyšší ascesi studovati měl; zlatá kniha Tomáše Kempenského *O následování Krista*, sv. Františka Sálesského neocenitelná *Filothea*, ctihodného Ludvíka z Granady *Vůdce hříšníků* dostačují zpovědníkům lidí ve světě žijících.

Kromě studia dobrých autorů velice prospívá *tázati se zkušených zpovědníkův o radu*; takto se zajistě ve mnohých věcech nabývá světla, jehož nabytí nelze v knihách. — Velice by mnohemu zpovědníku prospělo, když by na konferencích pastorálních každoročně předneseny a rozluštěny byly některé případy ze zpovědi. buďto smyšlené anebo při náležité opatrnosti též skutečné; neboť ne každý sám všeho si povšimnouti umí a leckdy v rozpaky jej uvádí věc, která sama sebou nepatrná jest a jen proto zavaluje obtíže, poněvadž nebyla ještě pojata se stránky praktické. V ohledu tomto velice prospívají praktické spisy zkušených zpovědníků, kteří ne tak soustavně o celém úřadě zpovědnickém, jako raději jen v úryvcích o některých jeho stránkách jednají; s velikým užitkem čtou se spisové Pavla Segneriho a Leonarda a Portu Mauritio*).

2. *Moudrost praktická* (prudentia), která dobrého cíle umí vhodnými prostředky a způsoby dosahovati, má dostatečné vědomosti za svůj první základ**); kde těch není, tu také moudrosti nabytí nelze ani dlouhým zastáváním úřadu zpovědnického.

Bez moudrosti nebyl by zpovědník s to, aby posoudil duchovní a mravný stav kajicníků, hodnost anebo nehodnost jejich; aby se dobře vyptával, ani jich otázkami neurážíje ani snad věci posud jim neznámé na mysl uváděje; bez moudrosti ani dobře poučovati nelze kajicníkův, ani k dobrému jich vzbu-

*) Pavla Segneri-a „Poenitens instructus“ a „Confessarius instructus“ vyšly u překladu německém v Řezně 1852; tamtéž Leonarda a P. M. velmi poučný spis pod názvem „Unterweisungen für Beichtväter“ r. 1850.

**) Srovn. str. 202. sv. I.

zovati, ani k polepšení nakloňovati, ani vhodného pokání jim ukládati; neboť ne každé dobré slovo, ne každý dobrý skutek všem a vždycky jednoduše prospívá, ale každému jenom tolik, kolik jeho individuálnímu charakteru a vnitřnímu stavu přiměřeny jsou*).

II. Cnosti dobrého zpovědníka.

Vnitřní svatost kněze katolického a horlivost u všelikém působení pastýřském jsou všeobecná charakteristika dobrého zpovědníka; ano hledíme-li na zpovědnický úřad duchovního správce, ukazují se obecné tyto dvě známky za tolik důležité, že bez nich nelze nic toho vykonati, čeho Bůh a církve od zpovědníků žádá i očekává.

1. Vnitřní svatost jest vlastní duše, příkladný život zevnější jest vlastní roucho pravého zpovědníka. Jest-li zajisté život jeho v pravdě život duchovní, rozumí-li dobře a znamená živě, co jest býti nebo nebyti ve stavu posvěcující milosti, pochopuje-li rozumem i srdcem blaho a velebnost křesťanských cností, neštěstí a ohavnost hříchu, sám-li dle živého věření a smýšlení toho neustále sebe posvěcuje a statečně proti hříchům bojuje: tu teprve může býti duchovním otcem duchovních dětí, pochopuje důležitost úřadu zpovědnického a vyplňuje, vedle pozitivních vědomostí, druhou podmínku, s kterou nabytí může pravé zpovědnické moudrosti a ji stále v sobě rozmáhati. — Příkladný, bezúhonný život vtiskuje zpovědníku viditelnou známku muže božího, viditelnou známku oprávněnosti, aby nad hříchy a hříšníky soudil, vzbuzuje uctivost a plnou důvěru v těch, kteří ve zpovědnici mají otvírati srdce svá, předkládati člověku tajné skutky své a skrytá myšlení, kterých by jinde nijak vyjeviti nechtěli**).

Jenom kněz ve cnostech utvrzený obstáti může ve zkouškách, kterým ustavičně jest podroben u vykonávání úřadu zpovědnického. Kolik pravé věrnosti v úřadě a povolání, kolik pokory, čistoty, trpělivosti a spravedlivosti bez přijímání osob u něho se nalézá, to všecko nejvíce ve zpovědnici se osvědčuje. Tuto zajisté nemůže biskup ani kdo jiný přesvědčiti se, koná-li kněz svoji povinnost; jen svědomí a Bůh jest posuzovatelem

*) S. Alphon. Praxis confessarii cp. 3.

**) Dieulin l. c.

této práce. Není-li zpovědníkova cnost pevná, velmi snadno přemožen bude pokušením, aby jen povrchně odbýval, z čeho nemůže od lidí souzen býti, zač pochvaly u zástupů nedochází, o čem nikdo nemluví. — Ve zpovědnici snadno pokoušen bývá kněz ku *všetečnosti* hříšné, aby se tázal více, nežli třeba jest, aneb až na pohoršení kajicníků, k *nevrlosti* a *netrpělivosti*, pro kterou snadno se připravuje o důvěru; zde pokouší jej *sebeláska*, *pýcha* a *řevnivost*, aby sobě připisoval, zač Bohu chvála sluší, aby zapomínal, že sám také hříšný člověk jest, aneb aby okem závistivým pohlížel na spolubratra, k němuž kajicníci mají důvěru větší. — Velice a snad nejvíce nebezpečna jsou pokušení proti čistotě. Zpovědníku jest léčiti ošklivé vředy duší, aniž by při tom poskvrnil duši svou; řídití a spravovati svědomí nábožných osob ženských, aniž by náklonnosti pouze přirozené dal v srdci místo; poslouchati o hříších tělesných a zachovati srdce čisté, uchovati obraznost všeho, čím by duše poskvrněna, žádostivost roznícena býti mohla. Jen pevná cnost může odolati pokušením těm; obyčejný „dobrý člověk“ nezůstane tu bez častého pádu a poranění nebezpečného. — Zpovědník také vždycky v tom nebezpečenství jest, že by se ostýchal nakládati s osobami výše postavenými tak nestranně jako se sprostými; bázeň před lidmi a nenáležitě přijímání osob velmi snadno se vkrádá až ku soudné stoličce zpovědnické a působí, že pomíjením otázek zůstávají zpovědi neúplné, že hříšníkově nebývá oznámen spravedlivý a přísný zákon, že nebývá na něm žádáno, čeho k napravení a dostiučinění třeba jest.

2. Horlivost a láska pastýřská nalézají ve zpovědnici svoje místo nejvlastnější; zde také dosahuje toho, k čemu se vůbec nese, oslavy boží v posvěcování duší. Všickni skutkové horlivosti pastýřské směřují konečně ke zpovědi, tato jest cíl jejich; neshledá-li se pastýř ve zpovědi s účinky veškerého působení svého, jistě účinků těch ani není. A netouží-li kněz obracet hříšníky skrze svátost pokání, neobětuje-li se tuto z lásky k Ježíši Kristu pro spasení duší, není-li ve zpovědnici veden útrpností nad bídou hříšníka a nadšen láskou zvláštní k lidem chudým a hříšníkům velikým, aby každého trpělivě slyšel, poučoval, napomínal, vzbuzoval, ničeho neopomíjeje, čím by zbloudilé na cestu dobrou navrátil: jistě sám se klame, domnívá-li se, že by pastýřská horlivost v něm byla. Bez pravé horlivosti bude zpovědnický úřad každému a všude břemenem nejobtížnějším; ano nehorlivý zpovědník velmi stěžuje lidu věřícímu

přijímání svátosti pokání. Kde zajisté horlivosti není, tu i vlídnosti se nedostává; nevlídnost pak, nevrlost, pánovité osopování a trpké kárání odstrašuje kajicníky a leckdy bývá příčinou, že křesťané opouštějí zpovědnici, aby se k ní nenavrátili již nikdy.

Ku horlivému zastávání úřadu zpovědnického vzbuzuje se věrný kněz netoliko zkušeností každodenně znova potvrzovanou, že ve zpovědi nejlépe působiti lze ke cti boží, k časnému blahu i věčné spáse bližních (viz str. 237.): ale také těmi prospěchy, *kterých sám z této práce bohumilé nabývá*. Jako matka nejprve sama požívá pokrmu, jejž nemluvněti v ústech připravuje, tak i zpovědník okouší těch slov spasitelných, která duchovnímu dítěti svému do duše klade. Zpovědi hříšníků velikých ukazují mu shovívavost boží, zpovědi nábožných leckdy jej zahanbují a vzbuzují mocně, aby s opravdovostí náležitou pokračoval v životě duchovním. Svatá jest věřícímu radost býti nástrojem k obrácení duše a spatřovati hlubiny milosrdenství božího. Ve zpovědnici poznává kněz zásluhy Ježíše Krista a vznešenost víry křesťanské. Ve zpovědnici prospívá u poznání sebe samého, poznává prameny, kořeny a následky hříchu, poznává podivné cesty božského slitování a neúmornou lásku boží, kteráž chodí za hříšníkem, až přemůže i zarytý odpor. Ve zpovědnici učí se kněz kázati prakticky; zde zajisté dokonale poznává svoji osadu, její potřeby, panující náklonnosti a hříchy. Ano veškeré působení pastýřské má ve zpovědnici předůležitý základ požehnaných účinků; neboť při všelikém konání jeho závisí úspěch na důvěře, kteréž požívá. Nikde však nemůže důvěry nabývati v té míře, jako ve zpovědnici, kdež podobá se milosrdnému Samaritánu, kdež nalévá oleje na rány duchovní, kdež i největší hříšníky laskavě přijímá, kdež poučuje, napomíná, radí a vystříhá, těší a tresce, kdež každému vedle duchovních potřeb jeho pomáhá, všechněm za všecko býti se vynasnažuje. Ve zpovědnici nakloňují se mnohá srdce k duchovnímu pastýři, poznávajíce lásku a otcovskou péči jeho, a potom již na vždy oddána mu zůstávají. A také nikde nemůže sobě duchovní správce dobytí zásluh tolik, co ve zpovědnici; věrným konáním úřadu tohoto zachrániti může veliký počet duší, kteréž by bez pomoci jeho snad byly zahynuly, každá pak duše zachráněná bude za drahý kámen v koruně jeho.

§ 91. Zpovědnická mlčelivost.

1. Zpovědnická mlčelivost (také: pečeť zpovědní, *sigillum sacramentale*) jest neporušitelná povinnost, tajně chovati na vždycky, cokoli zvěděl kněz ve zpovědi nebo za zpovědí *).

Povinnost tato se zakládá: *a)* na zákoně přirozeném, kterýž velí, aby člověk tajně choval, co mu za tajemství svěřeno bylo; *b)* na zákoně božském, kterýž dán jest zároveň se zákonem o zpovědi, poněvadž by bez mlčelivosti byla zpověď nemožna; *c)* na zákoně církevním, kterýž na přestupníky vynáší za pokutu složení z úřadu ano i zbavení svobody na celý život.

Zachovávati mlčelivost náleží nejprve *zpovědníku samému* a kromě toho každému, kdož *jakýmkoli způsobem něco ze zpovědi zvěděl*; povinen jest tedy mlčeti: *vyšší*, u něhož bylo za plnomocenství ku rozřešení žádáno, *tlumočník* při zpovědi, kdo u zpovědnice stoje hřích kajcníka slyšel, anebo na seznamu psaném četl a t. d. — Jediné sám kajcník není povinností touto vázán; nicméně podstata zpovědi samé přísně ukládá i jemu nezjevovati toho, co mezi ním a zpovědníkem bylo mluveno a co by zpovědníka nebo svátost samu zlehčovalo. *Jediná výjimka jest denuntiatio confessarii sollicitantis.*

Předmět pečeti zpovědní jsou *a)* všední a těžcí *hříchové* kajcníka, spoluvinníků jeho a jiných lidí *hříchové*, o kterých kajcník ve zpovědi své, ať náležitě nebo nenáležitě, zmínku činil; *b)* všecky *okolnosti*, které se hřichem ve zpovědi vyznaným souvisí, na př. že jistý dům nebezpečný jest; *c)* všecko, čehož objevení skrze zpovědníka by nemilo a protivno bylo tomu, jehož se týče, nechať to něco hříšného jest anebo není, jako: nemanželský původ, vrtošivost (*scrupulositas*), přirozené nedostatky duchovní nebo tělesné, pokud pověděno bylo ve zpovědi na objasnění hříchu nebo vniterného stavu člověka vůbec, a *jenom* ze zpovědi a nikoli také odjinud známo jest; *d)* všecko, *co s vyznáním hříchů jakkoli souvisí*, a tedy: způsob, kterak někdo se zpovídá, jeho příprava, lítost, uložené jemu pokání, dané nebo zadržené rozřešení, že zavázán byl k restituci a t. p.

Že jistý člověk u zpovědi byl, není samo předmět mlčelivosti, leč by se byl zpovídal za kromobyčejných okolností skrytě; tu zajisté bylo by souditi, že penitent žádá sobě uta-

*) S. Alphon. 6. n. 633. a sld.

jení, a že by mu širší vědomost o jeho zpovědi byla nemila a snad i podezření o něm působila *).

2. Ostríhati tajemství zpovědního jest povinnost *naprostá v každém ohledu*; ona zavazuje: a) *Na vždy* a tedy ještě i po smrti kajicníka, jehož hříchy zpovědník pamatuje. b) *Přede všemi lidmi*, ani kajicníka samého nevyjímajíc. *Ve zpovědi však* může zpovědník mluvit s každým kajicníkem o předešlých zpovědích, uzná-li za potřebu nebo za užitečno, na př. aby napravil chybu v předešlé zpovědi učiněnou, aby se otázal, zdali kajicník učinil, co mu v předešlé zpovědi za jistý hřích uloženo bylo, aby zvěděl, zdali kajicník se varuje opravdu příležitosti nebo návyku atd. *Kromě zpovědi* nemá kněz práva mluvit s kterým kajicníkem o věcech ze zpovědi jeho zvěděných, leč by prve za svolení žádal a je obdržel, anebo leč by kajicník sám počal mluvit o věcech prve pravených ve zpovědi. c) *Není důvodu potřeby, užitečnosti, blaha soukromého neb veřejného*, vůbec není důvodu žádného, pro který by dovoleno bylo neb náleželo vyjeviti osobám soukromým aneb úřadům církevním či světským z věcí jen ve zpovědi anebo za zpovědi seznanych něco, čím by proti vůli kajicníka přímo nebo nepřímou naznačen byl hříšník, hřích a vyznání hříchu. Třeba by tedy na př. velmi užitečno bylo, aby rodičové o zlém chování synův a dcer zvěděli a jim ho bránili, zpovědník nemůže jim o něm povědět, pakli jen ze zpovědi o něm ví; třeba by nevinný měl na smrt odsouzen býti místo vinného, zpovědník nesměl by tohoto vyraditi, když by jenom ze zpovědi o něm známost měl. — Podobně vázán jest každý jiný člověk, jenž buďto náležitě anebo nenáležitě, náhodou anebo všetečností svou seznal hřích něčí z jeho zpovědi anebo za ní. Co kněz jenom ze zpovědi ví, o tom může, když by tázán byl, i přísahati, že toho neví; vůbec odpovídá kněz k jakýmkoli dotazům o věci, kteréž mu jenom ze zpovědnice známy býti mohou, že nemůže dáti odpovědi ani kladné ani záporné.

3. *Zpovědní tajemství se porušuje*, užívá-li se vyznání něčího tak, že se buďto a) předmět nebo způsob zpovědi a kajicník sám vyjevuje, anebo b) svátost pokání v ošklivost uvádí a ztěžuje.

*Vedle toho může porušení mlčelivosti zpovědnické býti dvojí: přímé a nepřímé **).* Porušení jest *přímé* (direktné), jestliže slo-

*) S. Alphon. 1. 6. n. 638.

**) Berardi, Examen confessarii et parochi, n. 367.

vem nebo skutkem zřejmým se vyjevuje hřích *jisté osoby* toliko *ve zpovědi* anebo za zpovědi seznáný.

Přímé porušení slove *úplné*, vyjevuje-li se jménem anebo jinak určitě osoba, hřích a že vyznání jeho se ve zpovědi stalo; *částečné* pak jest, nebyla-li sice některá z těchto tří okolností vyjevena, avšak velmi snadno se jí domysleti může třeba i jenom jediný člověk. — Porušení takové *může se již ve zpovědnici státi*, dával-li by zpovědník o jistém hříchu poučení neb napomenutí tolik hlasitě, že by kolem stojící zvěděli o něm; podobně když by za hříchy zcela tajné ukládal těžké pokání veřejné.

Porušení jest *nepřímé*, nejmenuje-li zpovědník ani nenaznačuje osoby kajicníkovy a hříchu ve zpovědi vyznaného, ale mluví neb činí něco, čím kajicník některý prostředecně anebo bezprostředně upadnouti může ve zlé podezření anebo v zahánění, nebo co může k tomu vésti, že by se upřímná zpověď lidu věřícímu ztěžovala *).

Nesmí tedy zpovědník, *podle vědomostí jen ve zpovědi o někom nabytých*, nikoho ani chváliti ani tupiti, o celých obcích, ústavech atd. nepříznivě mluvit, ani u veřejnosti ani soukromí s nikým zacházeti a nakládati jinak, nežli by byl zacházel a nakládal, kdyby o něm jistých věcí nevěděl ze zpovědi jeho anebo jiných lidí. Příklekl-li ke stolu Páně penitent, jemuž ve zpovědi bylo rozřešení zadrženo, nemohl by zpovědník jemu nepodati **). Vůbec chrání se zpovědník všeliké viny u vážné věci této, bude-li i nad nezbytnou potřebu opatrný; smyšlené příhody žertovné o zpovědnících a kajicnících neslušno jest vypravovati před laiky, poněvadž jistě by škodily vážnosti zpovědi a důvěře ve zpovědnickou mlčelivost vůbec ***).

4. Vědomostí ve zpovědi nabytých užití lze bez porušení mlčelivosti a protož i bez provinění: *a)* skutečně-li možno není, že by někdo upadl v podezření anebo trpěl ujmu na své cti anebo že by pohoršení povstalo; *b)* dáno-li jest od kajicníka náležité svolení. — V ohou případech pak ještě třeba jest, aby k tomu byla *důležitá příčina a dobrý toho účel*.

*) Nepřímé porušení mlčelivosti nepodléhá pokutám výše dotčeným.

**) Sv. Tomáš Akv. (Quod. V. qu. 6. art. 12.) vykládá, že by kněz, jenž by pro zamezení svatokrádežného přijímání podal hostie nekonsekrované, sám většího hříchu se dopustil, nežli samo svatokrádežné přijímání jest.

***) S. Alphon. Praxis confessarii n. 117. Podrobné vyčtení mnohých případův o porušení neb neporušení mlčelivosti viz: Smolíka Rukověť str. 69.

Vedle zásady této může kněz podle mravného stavu osady, jak jej ve zpovědnici poznává, u veřejném vyučování pastýřském vhodné předměty voliti; může podle zkušeností ve zpovědi nabytých popisovati pravé a nepravé kajicníky, vniterný stav člověka hříšného i cnostného, těžký boj proti návyku zlému atd. Zpovědnice zajisté jest výborná škola k poznání srdce lidského, hříchu i cnosti v počátcích a vývinu, v následcích a vlivu, jakýž mají na vniterného člověka. Avšak té opatrnosti sluší dbáti, aby ze zkušeností ve zpovědnici nabytých a z věcí tu seznanych nic takového na veřejnost neuváděl, dle čeho by někdo souditi mohl, že tyto věci ze zpovědnice pocházejí; jenom vůbec povědomé a v obecném životě se naskýtající chyby a hříchy může zpovědník také na kazatelně kárati chráně se toho, aby někdo z posluchačů právem se domnívati mohl, že mluví ze zpovědnice.

Taktéž dovoleno jest zpovědníkovi, aby se o případech těžkých a pochybných radil se zpovědníky zkušenými; ovšem i tuto třeba jest opatrnosti, aby ani přímo ani nepřímě kajicník vyzrazen nebyl. — Kdo byl o radu žádán, také povinen jest mlčeti, pokud něco byl zvěděl, čím by se aspoň nepřímé porušení mlčelivosti státi mohlo.

Zvěděl-li kněz ve zpovědnici, že se mu strojí úklady, může se jim vyhnouti, má-li dobrou záminku aneb okolnosti vůbec takové jsou, že kajicníkovi nepochází z toho ani zahanbení ani která obtíž, a jmenovitě nesouvisí-li úklady samy s nijakým hříchem kajicníkovým. — Zvěděl-li kněz ve zpovědnici, že se mu děje škoda naездеjším statku, může ji zamezovati pod slušnou záminkou způsobem takovým, aby ani zpověď vyzrazena nebyla, ani kajicníkovi nějaké obtíže, zahanbení atd. z toho pocházely *).

O svolení kajicníka ku používání jeho zpovědi lze říci vůbec, že ovšem jest v moci jeho dovoliti zpovědníkovi, aby kromě zpovědi směl užívatí té vědomosti, kteréž nabyl ve zpovědi. Ale kajicník nemůže svolení takového dávatí bez vážné příčiny libovolně, a zpovědník nemůže skutečně užívatí každého svolení. — U věci této sluší dělati rozdíl mezi vlastními hříchy kajicníka a mezi hříchy jiných (zvláště spoluvinníků).

Stran hříchů vlastních může kajicník pro důležitou příčinu svoliti, aby zpovědník mluvil nebo jednal mimo zpověď podle

*) S. Alphon. l. 6. n. 657.

vědomosti své o těchto hříších; zpovědník může bez porušení mlčelivosti užiti svolení toho, bylo-li *výslovně a dobrovolně* dáno a nebylo-li zase odvoláno. — Kde dobré a důležité příčiny není, a jmenovitě jest-li se pohoršení nějakého báti, tu ani kajicník není oprávněn ku svolení, ani by zpovědníkovi slušelo, užívatí svolení jeho.

Stran *hříchů cizích* v něčí zpovědi objevených budiž zpovědník velice opatrný, bylo-li mu dovoleno anebo byl žádán, aby kromě zpovědi něco mluvil aneb činil s ohledem na tento cizí hřích aneb na osoby, kteréž jej spáchaly anebo ještě páchají. — Leckdy lidé ve zpovědnici žádají kněze, aby jistou osobu napomenul a pokáral, aneb aby nějaké nebezpečení duchovní odvrátil aneb hřích nějaký zamezil. V případech takových řídí se zpovědník těmito pravidly: a) Nesnadno věří každému kajicníku, žaluje-li na jiné; nezřídka zlomyslnost anebo mstivost aneb i přílišná choulostivost mluví ze žalujícího, a kněz lehkověrný spůsobil by káráním nevinných jen pohoršení. b) Bez důležité příčiny nesluší zpovědníku bráti na sebe napomínání neb kárání osob jemu ve zpovědnici udaných, zejména není-li jisto, že napomenutí a pokárání skutečně třeba, že kajicník sám aneb někdo jiný k pokárání bratrskému povinný buď naprosto anebo bez veliké škody nemůže povinnosti této užitečně vykonati, a že od vynasnažení zpovědníkova lze očekávati prospěchu dobrého. c) Nelze-li již pochybovati o potřebě a užitečnosti zpovědníkova zakročení vedle žádosti kajicníkovy, dává sobě vypravovati všecko ještě kromě zpovědi, aby věc důkladně seznal a potom v jednání svém více svobody měl, nejsa zpovědním tajemstvím vázán; ano u věcech důležitých a choulostivých může kázati opatrnost, aby zpovědník žádal písemného stvrzení těch věcí, v kterých mluvití aneb jednati chce dle vyznání kajicníkova. d) Pakli skutečně napomíná, kárá nebo vůbec jedná dle žádosti kajicníkovy, jest mu zachovati se tak, aby napomínaný, káraný atd. domnívati se nemohl, že kněz byl ve zpovědi k tomu vybídnut. Nebylo-li by možná, domněnky té zameziti, řekl by zpovědník určitě, že o věci zvěděl kromě zpovědi a že vzal na sebe napomínání jenom ku prosbám na něho vznášeným *).

*) Berardi l. c. 370—377.

Oddíl II.

Skutečné zastávání úřadu zpovědnického.

Podstata veškeré služby kněžské při svátostech záleží
a) v péči, aby lid věřící je přijímal s užitkem, *b)* aby důstojnost jejich ode všelikého zlehčení chráněna byla. A protože i zpovědnický úřad, jenž jest posluhování pokáním, touž dvojí věc za svoji podstatu má, péči, aby lid věřící tuto svátost přijímal s užitkem, a péči, aby tato svátost nebyla zlehčována.

Zpovědnický úřad může tuto dvojí stránku naplniti, pakli věřící skutečně přijímají svátost pokání a zpovědníci ochotni jsou službu svoji konati a konati ji po každé snáležitou disposicí a vedle oněch církevních nařízení, kteráž na zřeteli mají zevnější uctivost k této svátosti.

Avšak pouhé přijímání svátosti nepřináší člověku samo sebou jejich užitků; svátost pokání nemůže býti náležitě přijata a před zlehčením uchráněna, leč by kajcník byl schopen a hoden (*capax et dignus*) ji přijmouti. *Schopen* jest, komu *možná* učiniti to vše čili poskytnouti toho všeho, což se za hmotnost svátosti pokání klade; *hoden*, na kom se to shledává skutečně, a tedy kdo ze hříchů se náležitě zpovídá, jich lituje a za ně dosti učiniti hotov jest. Knězi jakožto strážci svátosti náleží, aby se přesvědčil, zdali se to vše na kajcníkovi nachází. Ale poněvadž kněz nejen strážce svátosti jest, ale také pastýř a duchovní otec kajcníka: povinen jest tomuto býti nápomocen, aby hodnost jeho se zvýšila, anebo přišel-li nehodný, aby hodným učiněn, k užitečnému přijetí svátosti uspůsoben byl. A protože ke všem povinnostem kajcníka řadí se souběžné povinnosti zpovědníka; kajcník jest povinen ze hříchů svých se úplně vyznati, — zpovědník posouditi, zdali tak učinil a pomáhati mu k úplné zpovědi; kajcník hříchů litovati, — zpovědník posouditi, lituje-li skutečně a v něm zbuzovati lítost; kajcník za hříchy dosti učiniti, — zpovědník jemu pověděti a naříditi, kterak by dosti učinil. Vedle toho, jakž kajcníka hodným nebo nehodným shledá, uděluje mu milostí svatého pokání (rozřešení) anebo neuděluje.

Některé třídy kajcníků mají pro své poměry, svůj stav aneb pro zvláštní svoje hříchy také zvláštní povinnosti a potřeby; zpovědník pak úřadem svým jest vázán, aby je k povinnostem jejich přidržoval a potřebám jejich vyhověl.

Zpovědnický úřad vesměs k tomu dvojímu cíli se nese: aby život podle Boha *a)* obnoven a posílněn byl, pakli hříchem zmařen neb oslaben jest; *b)* aby život tento ve prospívání svém byl podporován a k dokonalosti veden. Prvního cíle dosahuje se úřadem zpovědnickým ve smyslu přísném (poučení, napomenutí a pokání, rozřešení), druhého pak zpovědnickou správou duší, čili soustavným a povlovným vedením k větší a větší spravedlnosti, od této až k dokonalosti

Takto dělí se veškerá náuka o zastávání úřadu zpovědnického v obecnou a zvláštní. Náuka obecná jedná: O přijímání svátosti pokání a posluhování tou svátostí vůbec; o zpovědi a doplnění zpovědi; o lítosti a přivádění kajícího k lítosti; o dostiučinění a ukládání skutků kajících; o rozřešení. Zvláštní náuka zpovědnická jedná: o kajících vedle zvláštních poměrův a potřeb; o soustavném vedení jednotlivců ku spravedlnosti.

A. Náuka obecná o zpovědnickém úřadě.

Článek 1. Přijímání svátosti pokání a posluhování tou svátostí vůbec.

§ 92. Povinnost věřících, přijímati svátost pokání.

1. Každý k užívání rozumu dospělý křesťan povinen jest přijímati svátost pokání; neboť bez kajivosti (*virtus poenitentiae*) nelze nikomu hříchův odpuštění dojíti, pravé kajivosti, pak nemůže býti, kdež není ochotnosti k vyznání hříchův. Ustanoviv tuto svátost chtěl Kristus dílem povzbuditi ku kajivosti, dílem ji usnadniti, a protož který křesťan nepozbyl citu náboženského, nebude se vyhýbati této svátosti, a zase jest tato svátost velice působný prostředek, aby se cit náboženský zachoval i rozmáhal.

Podstata této svátosti sama ukazuje, že každý dospělý křesťan jest povinen přijímati ji: *a)* v patrném nebezpečí smrti, *b)* když upadl ve hřích těžký; neboť v nebezpečí smrti jest každý povinen užiti všech prostředků, jimiž by spásu duše pojistiti mohl, a kdo hříchem těžkým pozbyl posvěcující milosti boží, podobně povinen jest, namáhati se o její opětné do-

sažení, aby snad, ve stavu nemilosti dlouho trvaje a ze živého spojení s Kristem vyloučen jsa, hlouběji a hlouběji neklesal.

Povinnost, přijímati svátost tuto v nebezpečenství smrti a po pádu ve hřích těžký zakládá se na zákonu božím. Zákon tento blížeji se určuje obecným *zákonem církevním*, vedle něhož každý dospělý křesťan jest povinen zpovídati se aspoň jednou za rok. Vedle nynější praxe činí katolický křesťan zákonu církevnímu zadost, kterému koli approbovanému zpovědníku se vyznává ze hříchů svých; nicméně však nelze za věc prospěšnější neuznávat, aby se každý raději svému osadnímu nežli jinému knězi zpovídal. Kněz osadní zajisté zná již také odjinud povahu a duchovní potřeby jednotlivcův a protož i může jim lépe prospěti *).

2. Přijetí svátosti pokání v nebezpečenství smrti a jednou do roka jest nejmenší míra toho, což o této svátosti nařizovati se může.

Kromě zákona pro všechny křesťany platného ještě dílem radí a dílem rozkazuje církev přijímání této svátosti všem, kdož přijímati chtějí některou svátost živých, kdož mají zápasiti s těžkým pokušením, všem, o kterých se podobá, že blízcí jsou smrti, jako mnohé ženy těhotné, vojini před bitvou atd. Vůbec pak nepřestává církev *napomínati a vzbuzovati všech věřících, aby často přijímali svátost pokání*. — Jak často by se jeden každý zpovídati měl, toho nelze určití obecným pravidlem; jistá věc ale jest, že každý měsíc konati zpověď prospívá všem, kteří sobě cnosti opravdu váží, v milosti boží se zachovati, v křesťanské spravedlosti se utvrzovati chtějí.

Jako církev častou zpověď *všem radí*, tak ji zase přikazuje osobám duchovním, poněvadž tyto k vyšší dokonalosti povolány jsou, k této pak by dospívati nemohly beze svátosti této a bez podpory vůdce duchovního. Tak přikazuje se, aby chovanci kněžských seminářů zpovíдали se aspoň jednou za měsíc **); podobně nařizuje se osobám řeholním ***), aniž by ob-

*) Conc. Prag. Tit. IV. c. 7. str. 142. Statuty arcibisk. praž. Arnošta „De parochis“ zakazují farářům zpovídati osadníka cizího, kromě nebezpečenství smrti. Z praxe nynější, ježto se zakládá ve výslovném prohlášení papežů Alexandra IV., Jana XXII. a Klementa VIII., také vyplývá, že kněz není oprávněn odepřítí zpověď proto, že žádající náleží do jiné osady. (Srov. Dieulin, Le bon curé II. Liberté de la confession).

**) Conc. Trid. sess. XXIII. cp. 18 de ref.

***) Sess. XXV. de ref. cp. 10.

mezovány byly zvláštní stanovy řeholní, ukládají-li častější zpověď.

§ 93. Povinnost duchovních správců posluhovati pokáním.

Veliká důležitost svátosti pokání u veškeré duchovní správě, rozkazové a rady, kterýmiž církev napomíná i vzbuzuje lid věřící k časté zpovědi, opravdová horlivost o slávu boží a spásu lidí vedou duchovního správce k tomu, aby osadníky své poučoval, jak užitečno a třeba jest, častěji se zpovídati, je k častějšímu zpovídání slovem Kristovým a církevním vzbuzoval a veškerým působením svým toho se domáhal, že by na osadě jeho byla většina těch, kteří se nespokojují jednou zpovědí za rok. Poučování a vzbuzování toto velmi se podporuje nábožnými bratrstvy a jednotami, poněvadž tyto nejlépe rozmáhají na osadě časté přijímání svátostí. Také prospívá velice, uvádí-li duchovní správce lidu ve známost odpustky vůbec anebo za zvláštními příčinami propůjčené, a vykládaje užitečnost jejich napomíná i vzbuzuje, aby konáním předepsaných skutků, k nimž také zpověď náleží, dosahovati dbali vzácných těch milostí.

Nade všecko poučování a vzbuzování k častější zpovědi působí *neomrzelá ochotnost* duchovního správce ve slyšení zpovědi. Svědomitý duchovní správce nejen ochotně posluhuje touto svátostí, kdykoli požádán byl, ale i sám kajeníky očekává. „O své horlivosti a svém milosrdenství dávají zpovědníci svědectví nejprve tak, že majíce ku zpovídání velikou lásku, vždycky se ochotně a laskavě propůjčují, jak ostatně rituál římský nařizuje. Zvláště pak napomínáme a pro lásku Kristovu žádáme farářů, jejich pomocníkův a všech, kteří spravedlností anebo přísnou povinností zavázáni jsou ku slyšení zpovědi, aby nejen když voláni budou, ale kromě toho také dobrovolně, zejména o nedělích a svátcích, v sobotu odpoledne, o vigiliích svátků v určitou dobu se ve zpovědnících najítí dávali, následující božského Pastýře, kterýž sedě u studnice Jakubovy, očekával hříšnou ženu ze Samaří, aby ji spasil, a přišed nevolán k rybníku ovčímu, když uviděl člověka ležícího a seznal, že již mnoho času má, sám prve se ho tázal, chtěl-li by zdrav býti. Byla pak sobota toho dne. Neméně pečujte správcové chrámův, aby věřící, chtějíce jíti ke zpovědi, od spásitelného úmyslu svého nebyli odstrašováni nevrlostí kostelníků

a jiných posluhů *).“ Zkušenost potvrzuje všude, že nečeká zpovědník nadarmo a že při náležité ochotnosti duchovních správců na každé osadě se nalezne větší neb menší počet lidí, z nichž každou neděli a každý svátek přistupují někteří ke zpovědnici a stolu Páně, světíce takto den sváteční dle vroucné žádosti církve. Kde při chrámu se nalézají kněží několik, tu velmi snadno lze tomu vyhověti, aby některý ve zpovědnici seděl, co zatím jiný buďto mši slouží anebo káže; a kde jenom jeden kněz se nalézá, tomu také pravá horlivost pastýřská poradí, jak by ušetřil něco času na očekávání kajicníků ve zpovědnici.

§ 94. Církevní zákonové o místě a času zpovědi.

1. Všeobecně platným zákonem církevním nařízeno jest, aby kromě nezbytné potřeby nebylo pokáním přisluhováno, leč jenom *ve chrámě*. A tuto zase jest místo náležité zpovědnice. „Velmi moudrým zákonem opatřeno jest, aby se nekonalý zpovědi v domech soukromých, leč pro důležitou příčinu; a nahodí-li se taková, jakož bývá při nemocných, nechať se posluhuje pokáním na místě slušném a zřejmém. O čest i této svátosti i zpovědníka samého stará se rituál římský rozkazem, aby zpovědnice opatřeny byly mřížkou, ježto kajicníka dělí od zpovědníka Jsouce z povinnosti úřadu biskupského strážci zákona toho, zapovídají co nejprísněji otcové synody této slyšeti zpovědi osob ženských, kromě nezbytné potřeby, jinde nežli *ve chrámě*, ano i *ve chrámě samém* jinde nežli ve zpovědnici na způsob výše jmenovaný zřízené **).

Při jasných zákonech církevních nelze nijak pochybovati o tom, že zpovídání v domech soukromých, na př. v obydlí duchovního, vůbec považovati sluší za zlořád, jehož nemůže církev trpěti. Leckde ovšem býti může v některé doby roku s obtížemi znamenitými, trvati za několik hodin *ve chrámě* velmi studeném, někde snad i slabé zdraví zpovědníkovo ani toho nedovoluje, aby přísnému zákonu církevnímu dosti učiněno bylo. Žádný zákon církevní nezavazuje, když by beze škody zachován býti nemohl; ale v případech takových aspoň

*) Conc. Prag. Tit. IV cp. 8. str. 146.

**) Conc. Prov. l. c. str. 143. — Srovn. str. 98. sv. I.

duch a cíl toho zákona zůstávej nedotknut, a oběm třeba jest učiniti zadost moudrým opatřením. Nelze-li tedy nijak, aby zpovědník jenom ve chrámě zpovídal a nemůže-li úřadu svého jinak konati leč v domě soukromém (fara, škola): vyhoví duchu a cíli zákona církevního, upraví-li k tomu místo zřejmé a prostrannější, aby několik aspoň lidí najednou tam vejíti mohlo; kromě toho nařízeno jest, aby mezi zpovědníkem a kajicníkem bylo klekátko na způsob zpovědnice aspoň tak upravené, že kajicník nestýká se bezprostředně se zpovědníkem. Konečně toho šetřiti náleží svědomitě, aby jednotlivé osoby ženské jenom ve chrámě o sv. zpověď žádaly; neostříhání pravidla toho může zlobě lidské býti za příležitost, aby pokálela i nejčistějšího kněze.

2. Zákony církevními žádná doba roku se nejmenuje, ve kterou by dovoleno nebylo pokáním posluhovati. A protož proviňují se ti duchovní správce, kteří libovolně sobě ustanovují dni (obyčejně veliké svátky), na kteréž nikoho nechtějí zpovídati. Jest ovšem pravda, že leckdy může duchovnímu správci velmi obtížno býti, aby vedle jiných prací namáhavých ještě také zpovídal; ale třeba by mu sebe obtížnější bylo, nesluší mu odmítnouti žádajícího, poněvadž nikdy věděti nemůže, jak důležitá příčina vede člověka toho ke zpovědnici.

Církevní rozkaz, aby duchovní správce v každý čas ochoten byl ku slyšení zpovědi, nezabraňuje nijak v některých dobách roku, jako v čas adventní a postní, ustanoviti jednotlivým stavům a obcím jisté dni, v kteréž by zpověď konati měly neb mohly, a zase aby vyloučen byl některý den, jehož duchovní správce užiti chce k důležitým pracem, jako jsou: příprava na kázání, vyučovati v několika třídách děti školní atd. Nikdy ale nesmí některý den vyloučen býti tak naprosto, aby žádná výjimka nemohla místa naleznouti; nelze nazývati dobrým pořádkem takové zřízení, při kterém by některá duše ve zvláštní potřebě své nemohla pomoci dojíti.

Ne jednomu osadníkovi bývá za příhodnou dobu ke zpovědi jenom ta když mu možno zpovídati se jinému nežli svému osadnímu knězi. A protož velmi moudře přikazují*) aneb aspoň radí statuta některých diecésí, aby jmenovitě v čas postní opatřili sobě duchovní správce některého zpovědníka cizího

*) První Syn. buděj. r. 1863. Stat. 9.

na určitý den, jež v neděli předcházející lidu z kazatelny oznamují.

Stran *doby denní* nařízeno jest, aby bez potřeby nebylo pokáním posluhováno za tmy a soumraku ráno a večer. Káže-li potřeba pilná zpovídati v tyto doby, jest o to se postarati, aby prostora aspoň na blízku zpovědnice dostatečně osvětlena byla.

§ 95. Příprava zpovědníková.

1. Aby zpovědník vykonávati mohl svůj vážný úřad vedle úmyslu církve na prospěch lidu věřícího, třeba jest mu přípravy duchovní po každé Tato pak příprava v tom záleží: *a) aby se na duchu sebral* a všem roztržitým myšlénkám, co nejvíce možná, výhost dal, připomínaje sobě, že na místě božím souditi a ku spasení duší nesmrtelných působiti bude; *b) aby se v duchu pokořil* nejen pro nedostatky a hříchy své, ale také pro přirozenou slabost lidskou, která sama na duchovní obrácení a vzdělání člověka nijak vystačiti nemůže; *c) aby nábožným srdcem sobě vyprošoval světla a síly* od Boha, darumoudrosti, trpělivosti, otcovské vlídnosti a také ochrany proti osidlům, kteréž i ve zpovědnici klade člověku nepřítel duší *); *d) aby vzbudil pevný úmysl, že stále bdíti bude* nad očima i nad všelikým hnutím srdce svého a že ničemu jinému nechce, nežli oslavě boží, obrácení a vzdělání duší nesmrtelných; *e) aby sobě na mysl uvedl všecken význam církevní doby* nebo

*) Papež Pius IX. povolil dekretem od 27. března 1854, aby jednou za den získati mohli odpustky 100 dní zpovědníci, kteří by skroušeně a nábožně říkali tuto modlitbu přípravnou: Da mihi, Domine, sedium tuarum assisticem, Sapientiam, ut sciam judicare populum tuum in justitia et pauperes tuos in judicio. Fac me ita tractare claves regni coelorum, ut nulli aperiám, cui claudendum sit, nulli claudam, cui aperiendum. Sit intentio mea pura, zelus meus sincerus, charitas mea patiens, labor meus fructuosus. Sit in me lenitas non remissa, asperitas non severa: pauperem ne despiciam, diviti ne aduler. Fac me ad alliciendos peccatores suavem, ad interrogandos prudentem, ad instruendos peritum. Tribue, quaeso, ad retrahendos a malo solertiam, ad confirmandos in bono sedulitatem, ad promovendos ad meliora industriam; in responsis maturitatem, in consiliis rectitudinem, in obscuris lumen, in implexis sagacitatem, in arduis victoriam; inutilibus colloquiis ne detinear, pravus ne contaminer, alios salvem, meipsum non perdam. Amen.

slavnosti, poněvadž tento mu poskytuje vhodné látky k poučování a vzbuzování kajicníků jakýchkoli.

O liturgickém obleku zpovědníka praví rituál římský: „Zpovědník měj na sobě superpelliceum a fialovou štolu, jak obyčej dle času a místa jest“ *). Není tedy přísně nařízeno, aby zpovědník rochetu na sebe bral, kde není obyčeje toho vždy anebo na některé dni; u veliké potřebě může zpovídati kněz i beze štoly, když by těžko bylo ji sobě opatřit.

Do zpovědnice jde, kráčí se zrakem sklopeným, neohlížeje se; čím bude laskavější a přívětivější pohled jeho, tím větší důvěru vzbudí v kajicnících. Horliví a otcovští zpovědníci mají v obyčeji, buďto hlasitě aneb aspoň přívětivým pohledem pozdraviti shromážděných kajicníkův. Obyčej tento jest velmi chvalitebný a následování hodný; ve mnohém na zpovědníka čekajícím kajicníku zajisté povstává jisté hnutí bázně, když tento přichází, a zkušeností potvrzeno jest, že tuze přísný vzhled zpovědníka byl leckde prvá příčina, proč kajicník zamlčel hříchy těžké; a naopak otcovská zpovědníková vlídnost, patrná již při prvním pohledu, naklání mu srdce kajicníkův a rozvazuje jazyky jejich.

Článek 2. Zpověď a doplňování zpovědi otázkami.

§ 96. Zpověď kajicníková a potřebné vlastnosti její.

1. Zpověď ve *smyslu širším* jest skroušené vyznání hříšnosti vůbec; v *užším pak smyslu* rozumí se tím slovem skroušené vyznání všech po křtu aneb od poslední platné zpovědi spáchaných hříchů na ten cíl a konec, aby rozřešení svátostného bylo dosaženo.

Zpověď ve *smyslu širším* (neb obecná) náleží k podstatě svátosti pokání a protož i jest jí naprosto třeba k platnému přijetí.

Zpověď v *užším smyslu* (podrobná) náleží ku přípravě kajicníka, kterýž i zavázán jest k ní, pokud mu fysicky a mravně možno.

2. Ve zpovědi podrobné povinen jest kajicník a) žalovati na sebe samého, b) ústně, c) upřímně a pravdivě, d) úplně.

*) Rit. Rom. de Sacram. Poenit.

a) Kajicník *vyznávej se z hříchů svých* a nijak nesluší, aby jmenoval hřichy spoluvinníků aneb jiných lidí vůbec, leč by tyto spojeny byly se hřichy jeho tak, že by těžko aneb nemožno bylo, aby kajicník dostatečně pověděl hřích svůj bez určité zmínky o hřichu jiných. Ale kdykoli jest platná příčina, zmíniti se o hřichu jiných lidí, budiž kajicník pozoren, aby bez potřeby nejmenoval aneb určitě nenaznačoval osob, které se hřichu dopustily.

Platná příčina, jmenovati bez provinění ve zpovědnici hřích jiného až i tak, že tento sám jest také prozrazen, může býti 1. *úplnosť zpovědi*. Třeba-li, aby kajicník na vysvětlení druhu aneb jiných okolností svého hřichu určitěji naznačil spoluvinníka, nehřeší proto nikoli; avšak může-li se bez obtíže zpovídati knězi, jenž toho spoluvinníka není povědom, jest povinen tak učiniti. 2. Kajicník může bez viny ve zpovědi své vyjeviti hřích a osobu jiného *ve svůj prospěch duchovní*, aby u zpovědníka rady a pomoci dosáhnul, na př. kterak by se v blízké příležitosti mohl uchrániti hřichu. — Podobně neklade se matkám a manželkám za vinu, povídají-li chyby a hřichy dětí neb manželů svých zpovědníku; činíť tak obyčejně, aby si rady jeho vyžádaly, srdci svému ulevily a útechy došly. 3. Jiná platná příčina k objevení hřichu a osoby jiného jest účel, aby zpovědník sám kromě zpovědi tajně odklidil aneb zastavil příležitosti ke hřichu, aby výstrahou, pokáráním anebo radou odvrátil tělesnou neb duchovní škodu, ač možno-li užiti vědomostí ve zpovědi nabytých bez porušení mlčelivosti zpovědnické*).

b) Kajicník jest povinen svoji zpověď konati *ústně*, pokud mu fysicky a mravně možno. Němí a kdo velmi těžko a nesrozumitelně mluví, mohou se platně zpovídati písemně aneb skrze určitá znamení. Podobně dítí se může v nemocnicích, když by kajicníkovi nijak možno nebylo zpovídati se tak, aby jedině zpovědník slyšel a nikdo jiný. Skládati podrobnou zpověď veřejně aneb skrze tlumočníka nikdo není zavázán; avšak tomu, kdo by k podrobné zpovědi potřeboval tlumočníka, mohla by bez tlumočníka jenom v nebezpečenství smrti a v čas velikonoční postačovati zpověď obecná.

c) Kajicník vynávej hřichy své *upřímně* čili *pravdivě*, jak jemu samému povědomy jsou, ani pravdy mlčením nepomíjeje ani co nepravdivého vědomě přednášeje. Prohřešil by

*) Srovn. str. 273.

se tedy, kdo by ve zpovědi své udával hříchy, kterých se nedopustil, kdo by svůj hřích a vinu svou zveličoval, zmenšoval anebo nejasnými slovy zastíral, kdo by *schválně* zamlčoval jisté okolnosti, kterými se mravní stav jeho naznačuje, na př. že jistý hřích již dlouho páše, že se z něho již několikráte zpovídal a t. p. Rovně by se prohřešil kajicník, jenž by nepravdivě odpovídal k otázkám, kteréž jemu zpovědník pro důležitou příčinu klade, na př. když by jistil, že se nikdy nedopustil hříchu, z kterého se již v platné zpovědi vyznal, když by *schválně* aneb dle pouhého zdání počet hříchů zvětšoval anebo zmenšoval.

d) Zpověď budiž *úplná*. Sněm tridentský*) vyhláší za věc nevyhnutelně potřebnou, aby kajicník, přijímaje svátost pokání, ze všech těžkých hříchů se vyznal, na které se po náležitém a pilném zpytování svého svědomí rozpomenul. Vedle toho jest povinen každý kajicník pilně zkoumati a přemýšleti, aby seznal všechny hříchy své a vůbec mravní stav svůj, kořeny a příčiny těžkých provinění, zlé náklonnosti a návyky své; přemýšlení pak toto přirozeně žádá tím delší doby, čím delší čas uplynul od poslední platné zpovědi. Nedbalost a lehkomyšlnost ve zpytování svědomí vydává člověka v nebezpečnosti zpovědi neplatné, ano i jest známka nekajicnosti

Ze slov sněmu tridentského a z podstaty pokání vyplývá, že předmětem podrobné zpovědi jsou: α) *Všecky těžké hříchy, kterých sobě kajicník vědom jest a jak si jich vědom jest*, pokud se z nich buďto ještě nikdy nezpovídal anebo je vyznal ve zpovědi neplatné.

Kdo v některé, jinak platné, zpovědi nevěda a bez hříšného úmyslu vynechal hřích těžký, buďto že naň nevzpomněl anebo že ho s dobrým svědomím za hřích těžký nepokládal, toho zpověď jest úplná i platná; vzpomene-li však později na tento hřích a nabude o něm pravého soudu, povinen jest vyznati se z něho ve zpovědi nejprve příští.

Kdo však *vědomě zamlčel hřích těžký*, zpovídal se neplatně a povinen jest vyznati se nejen ze hříchu zamlčeného, ale i z ostatních tehdy nezamlčených. Poněvadž pak vědomé a zúmyslné hříchu těžkého zamlčení jest nekajicnost, zůstávají neplatny také všechny následující zpovědi, dokud by upřímným vyznáním napraveny nebyly; a protož kdo jednou zamlčel hřích těžký, má na sobě nezbytnou povinnost, vyznati se jed-

*) Sess. XIV. de Poenit. cp. 5. a can. 7.

nou ze hříchů spáchaných za všecken od první neplatné zpovědi uplynulý čas, bez rozdílu, byl-li zamlčený hřích těžký aneb ho kajicník bludně za hřích těžký pokládal.

Kdo jistě ví, že hřichu těžkého se dopustil, ale vzpomenouti sobě nemůže, zdali se z něho již vyznal, povinen jest jmenovati jej a zmíniti se také o své nejistotě. O těch, kteří se častěji zpovídají a po každé všecku pilnost na zpověď vynakládají, sluší za to míti, že již se vyznali ze hřichu svého.

Pochybuje li někdo, zdali se jistého hřichu těžkého dopustil, povinen jest tuto svoji pochybnost vyjeviti zpovědníku, a podobně zase doplniti předešlé vyznání své, seznal-li později, že se ho jistě dopustil.

Ze hříchů všedních se zpovídati nikdo není povinen; avšak vyznávati se z nich ve zpovědi jest velmi užitečno a vůbec obyčejno; vyznání toto jest již nevyhnutelně potřebno, jak mile pochybovati počíná kajicník o jistém hřichu, zdali těžký jest anebo všední.

Dopustil-li se někdo hřichu *pouze předmětného* (peccatum materiale) t. j. učinil-li zapovězený skutek v takové nevědomosti, že mu ani nemůže přičítán býti, není zavázán zpovídati se z něho, došel-li později k poznání; neboť skutek bez viny hřichu dokonaný nemůže pozdějším poznáním změnit se tak, aby mohl člověku přičítán býti.

Ze hříchů (těžkých i všedních), které člověk již ve platné zpovědi vyznal a z kterých také rozřešení dosáhnul, může se zpovídati opět a opět, nechať ještě jiné hříchy udává nebo ne. Neboť hříchy, jsouce skutky vykonané, odestáti se nemohou, člověk může jich opět a opět litovati s duchovním prospěchem svým, a protož i vyznávati je znova*). Opětované vyznání toto jest netoliko *skutek pokory*, pohnutka k lítosti a dobrým úmyslům, ale jest i *pramen milosti*, poněvadž působnost (efficacia) svátosti pokání nemůže na zmar přijíti, a tedy posvěcující milost vždy se rozmáhá, kdykoli se jí nepropůjčuje znova. Kromě toho jest opětné vyznání hříchů již odpuštěných také pramen *odpouštění časných trestů*, které snad ještě zbývají člověku, ač vina hřichu a věčné tresty již odpuštěny jsou. U člověka konečně, *který žádného hřichu ve zpovědi své udati neumí*, jest opětné vyznání hříchů již odpuštěných *věc nevyhnutelně potřebná*, aby rozřešení dosáhnouti mohl; odpuštěné tyto hříchy

*) S. Alphons. lib. 6. n. 472. dub. 2.

zajisté jsou postačitelny obsah zpovědi, na jehož základě odpouštějí se také hříchové, z nichžto se člověk bez viny své nevyznává. Protož i zpovědník ve případech takových velí opětne vyznání hříchů již platně vyznaných, zároveň dává poučení, proč toho žádá, a napomínaje k upřímné lítosti nad hříchy těmi. Mají-li někteří penitenti obyčej, často se opětne vyznávají ze hříchů minulého života svého, dbej zpovědník, aby to nebyl pouhý návyk mechanický, beze vzbuzování lítosti a pravého úmyslu*). Opakování však nezacházej do podrobností; o hříších proti 6. přík. postačuje, aby penitent řekl, že znova hříchy spáchané proti čistotě vyznává a jich srdečně lituje; podobně dosti bude, viní-li se všeobecně „hříchy proti rodičům,“ „tvrdostí k bližnímu“, zanedbáním služeb božích v den sváteční.

β) K úplné zpovědi náleží dále, aby udány byly *okolnosti hříchů těžkých* (circumstantiae). Okolnosti hříchů rozeznávají se dvojí: *které proměňují tvar hřichu* (speciem peccati mutant) a *které hřích znamenitě zveličují nebo zmenšují*.

O prvních nemůže býti pochybnosti, že by bez jich udání nebyla zpověď úplná. Totéž platí o *počtu*, kolikráte jistý hřích těžký spáchán byl od poslední platné zpovědi; tento zajisté buďto *určitě* se udává, neb aspoň *přibližně* (approximative), pokud kajcníkovi možno; nelze-li mu ani přibližně udati počtu, povinen jest udati čas, za který v nějakém hřichu trval a kolikráte se ho za jistou dobu (týden, měsíc atd.) dopouštěl.

Avšak i z okolností ostatních, které zveličují anebo zmenšují znamenitě hřích, jsou mnohé k úplnému objasnění hřichu a jeho velikosti, k posouzení mravného stavu kajcníkova a k posouzení závazků nastalých kajcníkovi ze hříchů jeho tolik potřebny, že za věc aspoň velmi žádoucí uznává se, aby ve zpovědi udány byly, pokud jen možno. K těmto čítáme: *okolnost místa*, na kterém byl spáchán hřích, bylo-li místo posvátné neb obecné, soukromé aneb veřejné; *osoby* t. j. stav kajcníka aneb člověka, proti němuž bylo hřešeno anebo k němuž se hřích nějak přímo vztahuje; *poměr*, v jakém se kajcník nachází k lidem, před nimiž aneb proti nimž prohřešil se; *účel*, jehož chtěl hřichem dosáhnouti; *způsob*, jakým byl spáchán hřích (ze zlomyslnosti aneb lehkomylnosti, s předložením aneb z překvapení); *pohnutka*, která k němu vedla; *následky* (pohor-

*) Berardi, De recidivis et occasionariis n. 197.

šení, zlý příklad, způsobená škoda); *prostředky*, kterých užíval hříšník (lež, pomluva, podvod, zrada, násilí) a jiných okolností podobných více.

Za obecná pravidla stran okolností, kteréž hříchu neproměňují, ale jej zvětčují anebo zmenšují, platí tato: 1. Okolnosti, které hřích zmenšují, náležejí k úplnosti zpovědi, jenom když pro ně hřích, sám o sobě těžký, jest hříchem všedním; 2. okolností, které hřích znamenitě zvětčují aneb počet hříchů rozmnožují, anebo hřích všední hříchem smrtelným činí*), nesluší ve zpovědi pomíjeti; 3. za velmi důležité pokládají se ty okolnosti, pro které jistý hřích jest rezervátem, aneb uvaluje na pachatele nepravidelnost (irregularitas) neb církevní pokutu nějakou (censuru), n. př. že skutečně zahynul plod po procuratione abortus, že smrt následovala, kterou bližnímu chtěl způsobiti, že věděl o zvláštním trestu církevním a t. p.

Zpověď, ve kteréž udávají se všechny těžké hříchy spolu s okolnostmi nevyhnutelně potřebnými k objasnění hříchu samého, viny kajicnickovy a mravného stavu jeho, nazývá se *úplná obsahem* (materiálně úplná**).

Avšak ne vždycky možno jest kajicníkovi, aby všechny své hříchy a důležité okolnosti tak udal, jak jich sobě sám vědom jest. Nalézá-li se kajicník ve stavu takovém, že jemu pro překážky tělesné (fysické) aneb mravné možno není složiti zpověď obsahem úplnou, *ač by ji složiti upřímně chtěl*, zpovídá se přece platně a zpověď taková slove *mravně* či *formálně úplná* (formaliter integra***).

Mravně úplná zpověď postačuje α) *němým*, zcela *hluchým*, těm, kteří *velmi těžko mluví* a cizincům, kteří nenalézají zpo-

*) Mravouka udává šestero případů, kdy hřích sám o sobě všední přechází v těžký: 1. Ratione conscientiae erroneae t. j. když někdo, maje svědomí bludné, hřích všední za těžký pokládá a přece ho vědomě a dobrovolně páše; 2. ratione finis mortaliter mali, když úmysl, jehož hříchem všedním dosáhnouti chce, velice hříšný jest; 3. ratione periculi proximi vel occasionis proximae, když to, co hřích všední jest, uvádí člověka v nebezpečí anebo ve příležitost ke hříchům těžkým; 4. ratione formalis contemptus legis, když vědomě a spurně pohrdá zákonem (božím neb církevním), kterým se zapovídá věc sama sebou nemnoho důležitá; 5. ratione mali affectus, když člověk oddán jest některému hříchu všednímu tolik, že by ho páchatí nepřestával, i kdyby těžký byl; 6. ratione gravis damni temporalis vel spiritualis, když hříchem všedním veliká škoda duchovní neb hmotná bližnímu byla způsobena.

**) S. Alph. 6. n. 465.

***) Ibid. 479.

vědníka, jenž by řeči jejich rozuměl. *β) Nemocným*, kteří náhle pozbývají řeči nebo smyslů, anebo při kterých jest báti se, že zemrou, nežli by zpověď obsahem úplnou dokonali; totéž platí o kajicnících, kteří se pro sešlost věkem rozpomenouti mohou jenom na svoji hříšnost vůbec a nikoli na jednotlivé hříchy své. Těm, kteří *náhle přicházejí v nebezpečství smrti* a již pokdy nemají zpovídati se úplně; jim postačuje ku platné zpovědi, jmenují-li jenom jeden hřích, ano když by ho nemohli jmenovati leč veřejně, jako na př. před bitvou, postačuje obecné vyznání hříšnosti spolu s projevením lítosti, ano i projevení toto samo.

Kdykoli však někdo jen mravně úplnou zpověď složil, zůstává povinen vyznati se podrobně ze hříchů svých, jakmile pominula překážka, pro kterou jich podrobně udati nemohl.

§ 97. Úkol zpovědníka stran vyznání kajicníkovy.

Jako jest kajicník povinen hříchy své vyznávat, tak i zpovědníkovi náleží, aby celé vyznání kajicníkovy slyšel. Poněvadž ale zpovědník jest zároveň strážce svátosti a duchovní otec kajicníka, náleží jemu také posouditi, zdali kajicníkovy vyznání má nevyhnutelně potřebné vlastnosti, a shlelá-li, že by jich nebylo, přičiniti se věrně, aby vadné a nedostatečné vyznání napraveno bylo.

1. *Zpovědník jest povinen celé vyznání kajicníka vyslechnouti*, a dokud není ukončeno, tak se zachovati, aby ho ani přímo ani nepřímou nerušil. A protože platí za obecné pravidlo, že zpovědník poslouchá tiše, když byl kajicníkovi udělil požehnání slovy: „Dominus sit in corde tuo et in labiis tuis, ut digne et competenter confitearis peccata tua. In n. P. et Fi. † et Sp. s. Amen.“ Chybuje-li kajicník proti podstatným vlastnostem skroušeného vyznání znamenitě, napomíná jej zpovědník laskavě, aby se upřímně a bez bázně zpovídal, aby věci ke zpovědi nepatřících pominul, hříchy své krátce pověděl, o jiných osobách a hříchu jejich bez platné příčiny se nezmiňoval, aby ne tolik hlasitě anebo aby hlasitěji a zřetelněji mluvil, aby opakoval, čemu zpovědník nerozuměl a t. p. dle nedostatků a chyb.

Za zpovědi kajicníkovou vystříhej se *zpovědník všeho*, čím

by se upřímné vyznání mohlo ztížit anebo by kajicník od něho byl odstrašen. A protože nikdy neprozrazuj se na zpovědníkovi hněv, omrzelost, nevrlost; zpovědník budiž pozoren na sebe, aby se na nikoho neosopil, z hluboka nevzdychal, poněvadž by tyto a podobné způsoby mohly kajicníka zarazit a neúplnou zpověď zavinit, ano i rušit zpovědní tajemství. Jmenuje-li někdo ve zpovědnici hřích velmi těžký, nebudiž na zpovědníku znáti podivení, překvapení aneb cos podobného. Velmi moudře nařizuje se, aby zpovědnice zastřeny byly záclonou tak, že by kolem stojící neviděli zpovědníka; kde záclon není, zakrývej zpovědník obličej bílým šátkem aneb koncem štolky.

Hleděti penitentům v obličej před zpovědí, za jejího trvání anebo když odcházejí, pokládá se z příčin vážných za věc nenáležitou; přemnohým penitentům velice pomáhá k upřímné a úplné zpovědi domněnka, že jich nezná zpovědník; kdo se zpovídal ze hříchů těžkých, zahanbuje se velice přímým pohledem zpovědníkovým za zpovědí a při odchodu.

Přeslechnul-li zpovědník něco z vyznání kajicníkovy tak, že toho buď naprosto neví anebo jenom nejasně ví, táže se o to hned při zpovědech dlouhých a rozmanitě hříchy obsahujících, anebo když vyznání ukončeno jest, táže se, co byl jmenoval kajicník po hříchu, kterýž předcházel věci od zpovědníka přeslechnuté. Povědomým kajicníkům může se v případě takovém někdy uložit, aby za spasitelné pokání hned opakovali vyznání právě ukončené.

Kdyby zpovědník byl z vyznání celého ničemu neporozuměl, byla by zpověď neplatná. Porozuměl-li aspoň o jednom hříchu určitě a nelze-li dotazováním porozuměti více, byla by zpověď platná, pakli u kajicníka není úmyslu ošemetného (mala fides), jakýž by jistě byl, když by naschvál nejasně se vyjádřil, slovo jaksi spolkl, šel-li z úmysla ke zpovědníku, o kterémž ví, že nahluchlý jest anebo že dřímá anebo nikdy nežádá zřetelného opakování věcí nejasně pronešených a na polo zamlčených*).

*) Kdo bez úmyslu ošemetného se zpovídal knězi, který pro nahluchlost anebo jiné příčiny nemůže dobře všemu rozuměti, jest povinen zpověď svou, ač platná byla, budoucně opakovati, protože zákonu, podrobiti každý těžký hřích moci klíčů, dosti se činí, jenom když ustanovený soudce. (zpovědník) dostatečně hřích ten poznává.

2. Zpovědníku náleží o *vyznání kajicníkův souditi, zdali takové jest, jakéhož ku platnému přijetí svátosti pokání třeba, anebo zdali vinou či neschopností kajicníka tolik nedostatků na něm se nachází, že by je buďto za neplatnou anebo za pochybnou hmotnost této svátosti považovati bylo.*

Čím pokročilejší věk, čím více uznávána něčí nábožnost, a čím důvěrnější poměr ke zpovědníkovi, tím snáze nepravý stud vydává člověka v nebezpečenství zpovědi svatokrádežné.

Nedostatkové u vyznání týkají se obyčejně úplnosti a upřímnosti, a protož i jest úloha zpovědníka, pomáhati kajicníkovi, vésti a přidržovati jej k doplnění toho, co schází, čeho ale k úplné a upřímné zpovědi jakož i k tomu třeba jest, aby posouditi mohl mravný stav kajicníka i všechny povinnosti a závazky, ježto mu ze hříchů jeho nastaly.

Známky neúplné zpovědi. Nedostatečnost vyznání svátostného ukazuje se rozličným způsobem :

a) *Kajicník nejmenuje hříchů nijakých, říká jen obecnou zpověď a kromě té jenom některé věci přednáší, ježto ani nenáleží do zpovědi; příčina toho bývá nedbalé zpytování svědomí, lehkomyšlnost vůbec, na mnoze také neumělost lidí jinak dobromyslných a nábožných.*

b) Někteří přednášejí ve zpovědi velmi mnoho sice, ale *jenom o nedokonalostech, nikoli pak o hříších; to bývají osoby pýchou duchovní zaslepené aneb osoby dobromyslné, jichž nábožnost nemá dobrého základu v dostatečném vzdělání náboženském.*

c) Jiní *dávají se vinny všemi hříchy vůbec, ale žádným jednotlivým určitě; toho příčina bývá nevědomost, lehkomyšlnost aneb nekajicnost až i s nevěrou spojená.*

d) Na některých jest pozorovati patrně anebo lze domnívati se o nich, *že něco zamlčují ze studu a bázně.*

e) Při některých, ač vyznávali se z hříchů podrobně, poznává se neúplnost patrně anebo shledávají se důvody k pochybování, že by zpověď úplna byla, *poněvadž jejich osobnost anebo způsob, jakým se zpovídají, nedovoluje za to míti, že by chtěli aneb mohli vše pověděti, čeho k úplné a upřímné zpovědi třeba jest. Na jisto se soudí o neúplné zpovědi, neudává-li kajicník ani počtu ani tvaru hříchů těžkých. Pochybovati lze o úplnosti a upřímnosti, udává-li někdo hříchy, kteréž bývají počátek a následek hříchů jiných, anebo s jinými zároveň se obyčejně shledávají, ale o těchto všech ani se nezmiňuje; udává-li*

pouze skutek vnější a nic nedí o myšleních a žádostech, aneb naopak (zvláště při 6. přikázání), o pohnutkách, ježto jej ku hříchu vedly (zejména při pomluvě, na cti utržení, lži, křivém svědectví a křivé přísaze); omlouvá-li hříchy, užívá-li výrazů příliš obecných a neurčitých, zajiká se a některé slovo v půli jeho polyká. Tak leckdy vyznávají se toliko ze hříšného myšlení lidé, kteří skutkem se provinili proti čistotě; vinny se dávajíce nečistými řečmi, nic nepraví o způsobeném pohoršení; hrubé hříchy proti čistotě naznačují se často jen obecnou zmínkou o známosti. Náruživí hráči a pijáni nepovídají o svárech manželských, k nimžto příčinu dávají, ani o tom, že rodinu svoji v nouzi a nedostatek uvádějí; dospělí synové a čeledínové, jsou-li hráči, pijáni aneb jinak lidé zhýřilí, škodí rodičům a hospodářům svým na statku, okrádajíce je, avšak ve zpovědi ne snadno se o tom zmiňují, a přece-li, velmi neurčitě. — O úplnosti a upřímnosti jest důvodná pochybnost při kajicnících nevzdělaných, při lidech, kteří se již dlouho nezpovídali anebo vůbec velmi zřídka se zpovídají a přece jenom málo hříchů jmenují; podobně při lidech surových, o pobožnost a spásu své duše nedbalých, zesvětačilých, ve starosti a péče hmotné zcela pohroužených a vůbec při takových, na nichž pozorovati není náležité opravdovosti a kteří odbývají zpověď mechanicky anebo jenom z nějakého zrcadla zpovědního jako na zdařbůh některé hříchy čtou. Zvláště podezřelí jsou těchto druhů kajicníci, neudávají-li hříchů, kteréž u lidí toho stavu a věku velmi často se nacházejí.

f) Někdy *zná zpovědník od jinud hřích kajicníkův*, z něhož se však tento nevyznává.

Zdá-li se zpovědníku anebo shledává patrně, že zpověď není úplná, upřímná i pravdivá, buďto že kajicník neudal všech hříchů svých anebo že z celého vyznání nelze určitě souditi o mravném jeho stavu a závazcích jemu ze hříchu nastalých: jest mu pečovati o nápravu a doplnění nedostatků, poněvadž by se jinak provinil proti vážným povinnostem, kteréž mu péče o svátost a péče o blaho duší ukládá.

Napravení a doplnění nedostatkův, ať zaviněných anebo nezaviněných, děje se *otázkami*, které zpovědník předkládá kajicníkovi a ku kterým tento upřímně a pravdivě odpovídati jest povinen *).

*) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

Otázky mají za účel: aby se zpovědník přesvědčil, zdali se na pravdě zakládá pochybnost o úplnosti a upřímnosti zpovědi; doplniti zpověď neúplnou, zjednati zpovědníku světla tolik, aby posouditi mohl mravný stav kajicníka, jeho celou disposici (schopnost či neschopnost, hodnost či nehodnost), povinnosti a závazky, které jemu nastaly z jeho hříchů.

I. Příprava k doplňování zpovědi otázkami.

Často by se dopustil veliké chyby zpovědník, přistoupil-li by bez náležité přípravy hned k otázkám o jistém hříchu, o kterém se domnívá, že ho kajicník nevyjevil; mnohdy zajisté by urazil neb pohoršil nevinného, jindy zase dal by mu vinný odpověď zápornou.

Průprava ku vlastnímu dotazování na věci podstatně potřebné zahrnuje v sobě toto dvě: *Otázky předběžné, poučení a napomenutí předběžné.*

1. *Otázky předběžné mají zvláště ten účel*, aby se mohl zpovědník uvarovati otázek nepotřebných aneb i škodlivých, a potom aby kajicníka poučiti a napomenouti mohl, jak by tomuto třeba a nejvíce prospěšno bylo. — *Předmět* otázek těchto jest: stav a vnější způsob života kajicníkova, někdy též jeho věk (na př. neví-li zpovědník, zda penitent v tom věku jest, aby bez pohoršení otázan býti mohl o skutečích proti čistotě), čas poslední zpovědi, uložené pokání a jak vykonáno bylo, kterak zpytoval svědomí, zná-li nevyhnutelně potřebné pravdy náboženské, podstatu pokání*). Odpovědi k otázkám těmto dávají zpovědníku pokynutí, na které věci by se dále tázati mohl a měl, aby zpověď byla doplněna. Ale ne při každém kajicníku jest otázek těchto třeba, poněvadž věci ty jinak již povědomy jsou zpovědníkovi, anebo na nich u mnohého ani nezáleží.

2. Důležitější a také častěji potřebna jest *příprava k otázkám* skrze předběžné poučení a napomenutí kajicníka. Toto bývá rozdílno podle jisté neb domnělé příčiny, pro kterou jest anebo se zdá býti zpověď neúplná.

a) Shledává-li nebo se domnívá zpovědník, že *stud* a *bázeň* vedly ku zamlčení hříchu nebo vůbec k neúplné a neupřímné

*) Rit. Rom. ibid.

zpovědi, předkládá po některých otázkách předběžných, uznává-li je za potřebné, kajicníkovi pravdy takové, kterými by jej přesvědčil, jak nerozumno a záhubno jest hříchy ve zpovědi tajiti, jak velice náleží a prospívá, vyznávati je upřímně.

V případě tomto mohl by zpovědník asi takto mluvit: Jeden z nejkrásnějších důkazů lásky Spasitelovy jest svátost pokání, kterouž nám ubohým zůstavil, abychom se od hříchův očišťovali a takto ujiti mohli věčného zahynutí, kteréž na sebe uvalujeme každým hříchem smrtelným. Blahoslavený křesťan, který za vezdejšího putování svého tuto svátost často přijímá a pokaždé se věrně vynasnažuje, aby činil všecko, čím by zasloužil hříchův odpuštění, posvěcující milosti a lásky boží. Pán Ježíš usnadnil hříšnému člověku pravdivé a upřímné vyznání jeho hříchů tolik, že již ani nelze více. Dovolil, abychom vyznali své hříchy tajně jedinému zpovědníku, a tomuto zase přikazuje, aby nikdy a nikde nevyzrazoval, co byl ve zpovědnici uslyšel a zvěděl. Z toho raduje se každý člověk hříchem obtížený a myslívá sobě: Proč měl bych se ve zpovědi báti nebo stydět? Nestyděl a nebál jsem se hřešiti před Bohem vševědoucím a nejvýše spravedlivým, a nyní bych se bál a styděl vyznati svůj hřích a otevřítí rány srdce svého jedinému člověku, na místě božím postavenému? Zpovědník tento zná dobře lidskou křehkost, nebude pohněván hříchy mými, aniž se diviti bude, uslyší-li ode mne, co již mnohokrát slyšel od jiných. Ano čím bude upřímnější moje zpověď, tím horlivěji bude se modliti za mne duchovní otec můj, tím snazší bude mu těžký úřad jeho, tím větší bude radost jeho, že zase jeden marnotratný syn se navrátil k Otci nebeskému. — A bych se i bál a styděl, nic mi to neprospěje, ale uškodí náramně. Jako když jedovatinu pozřev člověk, nemůže při životě zachován býti, leč by tato zase vypuzena byla z jeho těla: tak podobně, kdo hřích těžký na duši má, jistě zabyne, nebude-li tento upřímnou zpovědí zase vypuzen a vyklizen z duše otrávené. Ano jen upřímnou zpovědí nabyti mohu svědomí pokojného, uzdravení na duši a té naděje sladké, že v poslední den nebudu před celým světem zahanben pro hříchy své a odsouzen na věky. I nedám se oklamati ďáblu, kterýž odnímá člověku bázeň a stud, když ke hříchu svádí a potom za věc hroznou představuje mu vyznati hřích, aby se navrátil mohl v náručí Spasitele svého a naleznouti odpočinutí duši své. — Děkujmež tedy milému Kristu Pánu za jeho velikou lásku a přičiňujme se, abychom v této svátosti dosáhli skutečně, čeho nám v ní láska boží pódává. Poněvadž pak církvi svaté povědomo jest, že lidé křehcí snadno ve zpovědi na něco zapomínají, nařizuje zpovědníkům, aby každému pomáhali vzpomenouti na všecko, co by duši jeho tížilo; když tedy podle rozkazu církve svaté vám některé otázky předložím, odpovězte upřímně a pravdivě podle svědomí, a budete ze zpovědi této míti radostnou a požehnanou památku.

b) Shledává-li zpovědník na jisto anebo má důvod platný k domněnce, že zpověď pro *lehkomyslnost a nekajicnost* jest neúplná, vynasnažuje se prve v kajicníkovi vzbuditi takové smýšlení, z kterého by upřímná zpověď vyjítí mohla.

Lze-li penitenta toho druhu nakloniti, aby toho dne ku sv. přijímání nešel a ke zpovědi se na určitý den blízký náležitě připravil, bude ovšem lepší naděje, že potom vykoná zpověď dobrou.

Vedle toho, jak lehkomyšlnost a nekajicnost buďto ještě stojí s věrou nebo již k nevěře se chýlí, budou rozdílny ty pravdy, kterými zpovědník upravuje si cestu, aby potom otázkami přidržel kajícího k upřímné zpovědi. Lidem mladým předkládá otcovsky a laskavě, že nevědí, co je na světě očekává, na která místa se dostanou a kde se konečně zastaví kroky jejich. Dvojí cesta jednomu každému otevřena jest, cesta k nebi a cesta k zahynutí, cesta boží a světa. Mnozí zvolili cestu světa, řídili se pouze svým zdáním a svojí vůlí, až konečně se jim ukázalo, že pobloudili a sami svůj život trpkostí a žalem naplnili. Ne každému z nich podařilo se napravití opět, což byli pokazili a zaviniili; mnohý byl by všecko za to dal, kdyby mládí své byl mohl nazpět obdržeti, aby zvolil cestu dle vůle boží; ale marno bylo vzdychání jeho. Vy jste ještě mlád a můžete sobě zvoliti, co by k pokoji a pravému štěstí vašemu vedlo. Ne zdání a náklonnosti mladého člověka, ale jen sv. náboženství může vás provázeti bezpečně budoucím životem vašim, o kterémž nevíte, bude-li dlouhý nebo snad velice krátký. Nevíme dne ani hodiny. Zdaž byste dnes mohl s důvěrou v milosrdenství boží odejiti na věčnost? — Synu můj, nedávejte se klamati svým náklonností a chutím, ani se domnívejte, že by vám lidská moudrost lépe poraditi uměla, nežli slovo boží. Dokud jest člověk mlád a starostmi neobtěžen, představuje si mnohé věci jinak nežli jsou, a váží lehko i nejsvětější pravdy. Ale když pozbyl zdraví, když na něho přikvačily neveselé stáří, soužení, nedostatek, tu obyčejně opouští jej domnělá moudrost i statečnost jeho. Co byl sobě zvolil člověk, to bude mu i díno, život anebo smrt. Život náš, původ pokoje i blaha našeho jest Pán Ježíš, jeho zásluhy, jeho učení, jeho svátosti, jeho církve. Kdo není se mnou, jest proti mně, dí Kristus. Až pak jednou všickni shromážděni budeme před soudnou stolicí jeho, tehdaž oddělí svoje věrné od těch, kteří na něho nedbali, jenom svému smyslu věřili a své chuti hověli. Strašný soud po smrti čeká jednoho každého, ani jeden člověk nebude se moci vyhnouti. Milosrdenství boží postavilo na zemi soudnou stolicí pokoje, milosti a slitování, aby se každý uchovati mohl věčného zavržení. Soudná stolice tato jest zpověď; kdo sem přichází s dobrým úmyslem a skroušeným srdcem, toho Pán přijímá na milost, odpouštěje hříchy jeho. Zdaž opravdu sobě žádáte, abyste na tomto místě svatém k Pánu Bohu se přiblížil, požehnání a milosti jeho dosáhnul? Chci vám k tomu věrně býti nápomocen. Zdá se mi za potřebno, tázati se vás na některé věci, aby zpověď vaše mohla skutečně býti Bohu mila a duši vaší spasitelná. Chcete-liž před Bohem vševědoucím odpověděti na dobré svědomí? —

Lidem dospělejším kromě těchto věcí zvláště nejistá smrt; jistý soud a přemnohé lřichy, kterých se každý dopouští, na mysl se uvádějí a nejvyšší spravedlnost boží se jim připomíná, jen skroušený, kající hříšník může doufati, poněvadž není lidem doufání jiného, leč v Bohu, který se pyšným protiví, pokorným však milost dává; jen při kajícím,

pokorném duchu mohou prostředkové milosti člověku prospívati, neklamné znamení kajicnosti pak jest, podrobuje-li se člověk zpovědníku a jemu srdce své otvírá.

Lidem, jižto se *vinny dávají všemi hříchy*, dí zpovědník, že jistě nejsou hříšní tolik, jako se vyznávají, a jmenuje některé velmi hrubé hříchy, jako za jistou věc klada, že se jich nedopustili; odtud pak vyvozuje důsledek, že určitého a podrobného vyznání třeba jest.

Lehkomyslnost vede častěji k tomu, že lidé, jdouce ku zpovědi, velmi nedbale zpytují svědomí. Znamená-li zpovědník, že předběžné poučování a povzbuzování nebylo bez účinku, může kajicníkovi naříditi, aby odešel od zpovědnice a teprve po pilném zpytování se opět navrátil; vždy ale jest napřed uvážiti, zdali očekávati lze, že by se kajicník navrátil skutečně, a zdali jest tolik umělý, že by svědomí své dobře zpytovati mohl.

c) Někdy shledává zpovědník, že *pýcha duchovní, nepravá pobožnost aneb i neumělost* vede k vyznání takovému, kteréž v obecných frásích záležitosti a některé nedokonalosti udává, aniž by nějaký hřích, byť i jenom všední, obsahovalo. Osoby takové na př. udávají, že Boha nemilovaly, jak by měly, že na modlitbách bývaly roztržity, někdy netrpělivy, že k rodičům nebyly dosti uctivy, že nekropily se ráno svěcenou vodou, že opomenuly Anděl Páně; že měly nečistá myšlení, ale jim hned odporovaly; že při urážce měly hnutí hněvu, ale potlačovaly je; že hnula se v nich častěji netrpělivost, ale přemáhaly ji, a podobné věci jiné, kteréž leckdy ani nepostačují za hmotnost svátosti tolik, aby se rozřešení platného udělení mohlo. Vedle toho, jakž více pozorovati lze pýchu a samolibé domnění o spravedlnosti a dokonalosti, anebo nevědomost při vůli ostatně dobré, třeba jest prve dáti vhodné poučení a napomenutí, aby pak otázkami dosaženo bylo takové hmotnosti, která by k rozřešení postačovala. Šetrně sice a vlídně, ale také svobodně a bez ostýchání poučuje zpovědník lidi takové, že způsob jejich zpovědi není postačitelny, poněvadž v ničem se viny nedávají a tedy se ani nezpovídají. Potom vykládá, — ke stavu, věku, poměrům a způsobu jejich života přihlížeje — že mnohými věcmi a velmi často se všichni prohřešujeme a že prohřešují se i lidé, kteří nepáchají hříchů těžkých. Sedmkráté t. j. velmi často klesá spravedlivý; poněvadž pak jest spravedlivý, nezůstává ležeti, ale ihned povstává, hřích svůj poznává a právě

pokání čině. — Zvláště třeba bývá určitého poučení: v čem láska k Bohu a bližnímu, v čem pravá pobožnost záleží, o dobrém úmyslu při pobožnostech a jiných dobrých skutečích, křesťanském obcování s bližními vůbec a s domácími zvláště; kterými věcmi se osvědčuje láska k Bohu a bližnímu, co se jí protiví a kterými chybami vědomými a dobrovolnými proti té lásce hřešíme; o trpělivosti a snášlivosti, o posuzování jiných i sebe samého atd. Po výkladu takovém otazuje se jich podrobně a hledá, v kterých věcech proviňovaly se aspoň hříchy všedními. Obyčejně naskytují se poklésky a chyby skutečné, kterých tento kajicník posaváde neznal pro svoji neumělost aneb i proto, že samoláska mu nedovolila, aby soudcem velmi pozorným a nestranným nad sebou byl. Čím více dobré vůle a sprostnosti v člověku, tím pokorněji dává se poučiti a pak upřímně také odpovídá k otázkám; komu pak by poučení a otazování zpovědníkově se protivilo a kdo by se jím snad urážel, ten jistě by neměl takového smýšlení, v kterém by svátost pokání hodně přijmouti mohl.

Mravouka křesťanská rozeznává *a)* Nedokonalosti, které *souvisí s lidskou přirozeností* tak, že nikdo jich není prázden, na př. nemilovati Boha, nelítovati hříchu, jak náleží. *b)* Nedokonalosti *při jednotlivých činech*, na př. roztržitost na modlitbách, přílišnost ve mluvení, v dovolených zábavách a t. p., pokud dějí se tyto věci beze všeho předložení. — Dvojí tento druh nedokonalostí nedosahuje viny hříchu. *c)* Slovem „nedokonalostí“ rozumějí se i skutky a opuštění, *s plným* nebo *částečným svolením* konané, odporné nikoli přikázáním, ale jen radám, kterých aby dbal, vybízí člověka vlastní rozumné poznání, nebo milost boží nebo přání představených. Za takové nedokonalosti jmenují se: hledati útěchy a zábavy slušné, pohodlí v oděvu, pokrmu; nezachovávatí pravidel společnosti nebo jednoty, ku které náležíme; nepečlivost a kvapnost v jednání; mluvití nebo činití, co se protiví slušnému mravu společenskému; nevalná, ač ovšem dostatečná příprava ke svátostem; opomíjetí „Anděl Páně“, kropení svěcenou vodou a podobné obyčeje křesťanské. Tyto nedokonalosti třetího druhu nejsou samy o sobě hřích, poněvadž nejsou přestoupení zákona božího nebo církevního. Avšak ve skutečnosti nebývají bez viny; náležejí k těm chybám, kterých ani neznamenají lidé nenavyklí křesťanské bdělosti. Dopouští-li se člověk nedokonalostí takových vědomě, s rozvahou, proviňuje se lenivostí, netrpělivostí, zvědavostí, smyslností, a protož tyto nedokonalosti jsou i předmět zpovědi; bývajíť hříšny *původem* či kořenem svým, jako na př. roztržitost v modlitbě mívá za příčinu nechť k modlitbě vůbec, anebo že schází člověku mravně dobrý účel při konání a opuštění každodenním.

d) Leckdy jest zpověď proto neúplna, že kajicník *ani prvních základů křesť. nezná*, zcela neumělý jsa. Všeliké otázky

na doplnění zpovědi byly by bez poučení předchozího marny již také proto, že veliká neumělost dělá člověka nehodna anebo neschopna (jakž buďto zaviněná jest anebo nezaviněná) ku přijetí svátosti pokání. Dle výroku Benedikta XIV. zajisté *) nemůže býti rozřešen, kdo nezná těch učení, které znáti třeba jest každému, aby spasen býti mohl. K těm počítáme: učení o Bohu nejvýše spravedlivém, o nejsv. Trojici, o vtělení a smrti Syna božího a že pro jeho zásluhy dosahujeme hříchů odpuštění, o nezbytné potřebě milosti boží ku spáse, o nesmrtelnosti duše. Pravdy tyto znáti jest nevyhnutelný prostředek lidského spasení (*necessaria necessitate medi*). Kromě těchto povinen jest každý křesťan uměti apoštolské vyznání víry, modlitbu Páně a pozdravení andělské, desatero přikázání božích a patero církevních; dostatečně znáti svátosti každému potřebné, totiž křest, svátost oltářní a pokání; stran ostatních svátostí postačuje vůle k věření (*fides implicita*), poněvadž víry jasné (*fides explicita*) jenom těm třeba jest, kteří je přijímají. Pravdy tyto nazývají se *necessaria necessitate praecepti* a kdo jich nezná, není pro tuto jedinou příčinu neschopen aneb nehoden obdržeti svátostné rozřešení.

Z těchto zásad vyplývají důležitá pravidla pro zpovědníka, kterak by se zachovati měl, domnívá-li se s důvodem anebo ví na jisto, že kajicník jest neumělý. Při pouhé domněnce o neumělosti jedná opatrně, aby neurazil a nezahanbil kajicníka chtěje vypátrati, zdali skutečně a jak neumělý jest. Lidí prostých ovšem přímo se tázati může na pravdy potřebné za prostředek spásy; o takových ale, kteří sebe za vzdělanější a vzácnější pokládají, nejsnáze bude možno jistoty nabyti, pakli jim zpovědník, když vyznání své byli ukončili, vážným hlasem vykládá, že při svátostech všechno na pravé víře záleží a že tedy k užitečnému přijetí této svátosti velice jim prospěje, pokorně-li hned nyní, nežli se jim rozřešení udělovati bude, vyznají učení o Bohu nejvýše spravedlivém, o třech božských osobách atd. Nikoli tedy přímou otázkou hledí zpovědník nabyti světla o jejich vědomostech, ale asi takto: Vyznejte podle učení katolické církve, kterak jest Bůh nanejvýše spravedliv aneb proč jej tak nazýváme; vyslovte katolickou víru o třech božských osobách; vyznejte, která božská osoba se vtělila; proč se vtělila

*) Bulla „Etsi minime.“

Když pak již nemůže zpovědník pochybovati o neumělosti takové, pro kterou nelze kajcníkovi udělití rozřešení, rozeznávati jest, zdali neumělost kajcníkova jest zaviněná neb nezaviněná, a zdali lze anebo nelze očekávati, že by se brzy opět navrátil ke zpovědi lépe již poučený. *Jest-li neumělost zaviněná* nedbanlivostí, kárá zpovědník kajcníka a dí jemu, že by budoucně nemohl dosáhnouti absoluce, když by sobě zatím neopatřil dostatečných vědomostí o pravdách, kteréž věděti a věřiti ku spasení nevyhnutelně třeba jest; *není-li zaviněná*, vzbuzuje neumělého, aby se poučil aneb poučiti dal a také se domlouvá s ním o způsob, kterým by potřebných vědomostí nabyl.

Lze-li očekávati, že se kajcník navrátí zase v době krátké a již lépe poučený, ustane zpovědník v dalším jednání a propustí neumělého bez absoluce. *Nelze-li však očekávati návratu* anebo by kajcník zahanben byl či v podezření u jiných upadnul proto, že nešel po vykonané zpovědi ke stolu Páně, zavázán jest zpovědník láskou otcovskou, aby neumělého ihned poučil krátce a jasně o pravdách nevyhnutelně potřebných, ač postačuje-li k tomu čas a může-li kajcník brzy pochopiti *). Lidem prostým předkládá podstatu náuk těch, dáváje poučení přímo. Těm ale, kteří by pro vyšší svůj stav aneb nedůtklivou povahu mohli uraženi býti, znamenajíce, že je zpovědník pokládá za neumělé, vykládá ty pravdy **) nepřímou. — Může-li po takovém poučení souditi, že kajcník, prve neschopný k pravé lítosti pro neumělost, nyní již lítosti schopen jest, považuje ho i za schopna ku platnému přijetí absoluce, ač není-li překážek jiných ***).

Ve zpovědníci nedovoluje čas poučovati o těch věcech, ježto třeba jest věděti a věřiti, protože tak přikazuje církev (necessitate praecepti). Poněvadž ale bez dostatečné vědomosti o přikázáních nelze nikomu dobře zpytovati svědomí, nemůže zpovědník ani neumělosti o těchto věcech nevážiti, shledává-li ji při některém kajcníku. Kdo sám se jim naučiti může, máje příležitost a schopnost, ten budiž k tomu mocně napomenut, ano i odepřením absoluce hrozí se mu, zůstal-li by ještě déle ne-

*) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

**) Viz str. 214. sv. I.

***) S. Alphon. 6. n. 459. Homo apostolicus str. 16, n. 117. „Sufficit, si homo rudis sensu harum veritatum intellecto divina fide eas assumat, etsi interrogatus ulteriorem rationem reddere non possit“ Lehmkuhl, Mor. I. n. 279.

dbalý. Kdo však pro vyšší věk, nedostatečnou paměť, pro velmi skrovné duchovní schopnosti aneb pro jinou příčinu platnou nemůže se o nich dostatečně poučiti, tomu při každé zpovědi vykládá zpovědník, ohlížeje se na jeho stav a věk i na způsob života jeho, kterými věcmi se člověk obvyčejně a nejsnáze prohřešuje, a potom otázky doplňovací jemu klade. Totéž děje se u kajicníka, kterému dává přísný rozkaz, aby se do budoucí zpovědi lépe vyučil.

Ostatně pak jest úplná nevědomost o věcech každému křesťanu potřebných velmi řídka, ačkoli mnohým nesnadno jest odpověděti k otázce a vyjádřiti slovem, co vědí. Rok církevní, svaté obrazy, život mezi křesťany . . . vštěpují také lidem ve mládí zanedbaným tolik vědomostí náboženských, co jich ku přijetí svátosti třeba. Jinak ovšem býti může s dostatečnou vědomostí o podstatných věcech při svátosti pokání.

II. Předmět otázek doplňovacích.

Otazování a poučování předběžného nebývá třeba při každé zpovědi neúplné; obé jest jenom průprava k otázkám doplňovacím, a protož přikročuje se k těmto hned po ukončeném vyznání kajicníka, zná-li zpovědník osobnost jeho dostatečně, aby mu nedával otázek na něho se nehodících, a má-li důvodnou naději, že tento bude pravdivě odpovídati.

Zpovědník jest povinen doplňovati otázkami zpověď neúplnou *) a zjednati sobě dostatečnou znalost mravného stavu kajicníkovy, jeho duchovních potřeb i těch povinností a závazků, kteréž mu nastaly ze hříchů jeho; jinak zajisté ani by nepečoval o čest a hodné přijetí svátosti, ani by ostatním povinnostem úřadu svého vyhověl.

Aby důležitou povinnost tuto prospěšně plniti mohl, šetří zpovědník určitých pravidel o předmětu a způsobu otázek doplňovacích.

I. *Předmět otázek doplňovacích* jest 1. všecko, co náleží ke zpovědi pravdivé a obsahem úplné; 2. cokoli zpovědníku věděti třeba jest, aby posouditi mohl mravný stav kajicníkův, duchovní potřeby jeho, povinnosti a závazky, kteréž mu ze hříchů nastaly.

1. Zpovědník táže se:

*) Conc. Prag. Tit. IV. cp. 8. str. 147.

a) *na hříchy*, a nikoli na věci, po kterých jenom všetečnost pátrati žádá, jako n. př. kde kajicník bydlí, kterak se jmenuje a t. p.;

b) *na hříchy kajicníka*, a ne na hříchy jiných lidí, ani na okolnosti, podle kterých by spoluvinník poznán býti mohl. Výslovně zapovídá Benedikt XIV. *) tázati se na jméno neb obydlí spoluvinníka aneb na okolnosti, dle kterých by tento poznán býti mohl. Avšak nejedná zpovědník proti záповědi této, táže-li se na okolnosti, kteréž k úplnosti zpovědi náležejí anebo kteréž mu věděti třeba jest, aby mravný stav kajicníkův posouditi mohl, byť i náhodou dle okolností těchto seznal spoluvinníka. To státi se může n. př., táže-li se vinného smilstvem, zdali osoba spoluvinná jest příbuzná a zdali v 1. neb 2. stupni, anebo zdali spoluvinník v témž domě bydlí; zpovědníku zajisté třeba jest věděti, není-li kajicníkův hřích pro blízké příbuzenství snad smilstvo jiného tvaru (incestus), anebo nachází-li se kajicník ve blízké příležitosti. Dopustil-li se smilstva s několika osobami, jest potřebí se tázati, jsou-li tyto mezi sebou příbuzny; i v tomto případě jest incestus, a chtěl-li by pachatel vejíti s některou v manželství, byla by překážka *affinitatis ex copula illicita*.

c) Zpovědník měj ohled na *stav, pohlaví, věk, zaměstnání a jiné poměry kajicníka* a podle toho, jakož i podle vyznání již učiněného posuzuj, na které věci by se asi ještě otazovati mohl a měl. Ne každého tedy jednostejně tázati se může; tak n. př. nemocného méně se táže, nežli zdravého, jestli onen velmi sláb; nevzdělaného zase více nežli vzdělaného, a podobně také více a důkladněji toho, který se již dávno nezpovídal a mnohými hříchy vinen býti se zdá, nežli kajicníka, který se častěji zpovídá a život jednoduchý vede. — Seznává-li duchovní buďto z vyznání kajicníkova neb z odpovědi jeho, že vůbec veliký hříšník jest, táže se i na takové hříchy těžké, na jaké se jiných obyčejně netáže.

d) Táže se obzvláště *na hříchy těžké a jejich tvary* (okolnosti, kterými se hřích proměňuje). Tak na př. nemůže spokojiti se vyznáním: hřešil jsem proti čistotě, — proti 6. přikázání. Rovně tak třeba jest ptáti se na *počet* hříchů těžkých a vyšetřiti jej aspoň přibližně, nelze-li zcela určitě. — *Na hříchy všední* se tázati není povinen; avšak nicméně táže se přece, poněvadž takto velice přispívá k upokojení nábožných a svě-

*) Konstituce „Suprema omnium“ od r. 1745. a „Ubi primum“ od r. 1746.

domitých a poněvadž mnohé hříchy všední vůbec bývají počátek nebo příčina hříchů těžkých aneb aspoň otupují mravný cit a svědomitost. Tak jmenovitě obmeškávání modlitby, zlořečení, neuctivost k rodičům, hněvivost, lenost, lehkomyšlné pomlouvání, malé krádeže, časté navštěvování zábav a míst, které snadno bývají mnohému za příležitost ke hříchu, — jsou předmět otázek dosti důležitý, jehož nesluší pomíjeti, ačkoli také by nenáležitá věc byla tázati se až úzkostně o každou maličkost.

Zpovídal-li se někdo z věcí, které nejsou hříchy, třeba jest tázati se ho, zdali je pokládal za hřích těžký anebo lehký; můžeť bludné svědomí působiti, že člověk, jednaje proti němu vědomě a svobodně, až i těžkého hříchu se dopouští skutkem aneb obmeškáním věcí, které samy o sobě hřích nejsou.

e) Věc velmi důležitá jest tázati se, *jak plnil kajicník povinnosti stavu svého*; učí zajisté zkušenost, že také nábožní a svědomití kajicníci jenom nedostatečně udávají anebo zcela pomíjejí, co zaviniili obmeškáním anebo špatným konáním povinností stavu svého. Zvláště při rodičích a manželích jsou povinnosti stavu jejich velice vážny.

f) Kdykoli teprve otazováním nějaký těžký hřích objeven byl, náleží dále *otázkami vyšetřovati platnost předešlých zpovědí*. A protož táže se zpovědník, dávno-li tomu jest, co kajicník po prvé toho hříchu se dopustil, kolikráte od té doby u zpovědi byl, v které zpovědi ten hřích pověděti zapomněl, byl-li od zpovědníka na něj tážen.

Kromě toho leckdy prospívá velice, klásti některé otázky o platnosti předešlých zpovědí a jmenovitě vyšetřovati, zdali kajicník před nějakým časem, za svého mládí anebo jinošství, ve zpovědi před oddavkami, na něco zapomněl anebo se bál či styděl něco vyjeviti, zdali něco tíží jeho svědomí a t. p. Otázky takové kladou se jmenovitě lidem, kterých zpovědník nezná, kteří jsou neumělí, málo svědomití, zřídka anebo jen z donucení se zpovídají. Také umělým, nábožným a svědomitým lidem kladou se leckdy otázky tyto za jistými podněty, na př. když proměňují stav svůj, v čas milostivého léta; podobně lidem těžce nemocným, starcům a těm, kteří se nedávno teprve obrátili k nábožnému životu.

2. *Mezi okolnostmi, kterými se nemění tvar hříchu, nejvíce důležitý jsou pohnutky k některým hříchům a následky jejich, pak ty okolnosti, z kterých vysvítá, že kajicník se nalézá ve hříšné příležitosti, že jest hříšník navyklý nebo zpětilý.* — Kdy náleželo by tázati se na pohnutky a následky hříchů, snadno

bude zpovědníku rozsouditi; kdy a kterak třeba pátrati po příležitosti, návyku a zpětlosti, ukazuje sám pojem o těchto věcech.

a) *Příležitost ke hříchu* jest osoba nebo věc, která podněcuje člověka ke hříchu těžkému. Vedle toho, jak nebezpečnost hříchu jest veliké, rozeznáváme příležitost blízkou a vzdálenou. Příležitost nazývá se *naprosto blízkou* (absolute proxima), jsou-li poměry a okolnosti takové, že hřích těžký netoliko jest možný, ano snadný, ale také za nich vůbec mezi lidmi se obyčejně páše; naopak nazývá se *naprosto vzdálená* (absolute remota). — Co vůbec jest příležitost blízká, může někomu býti *vztažně vzdálená* (relative remota) pro jeho nábožnost, mravnou sílu, pro vnitřní odpor proti osobě nebo věci; *naprosto vzdálená* může někomu býti *vztažně blízká* (relative proxima) pro jeho špatné vychování, lehkomyšlnost, křehkost, nedostatek náboženského smýšlení a t. d.

Blízká příležitost slove *dobrovolná* (voluntaria), snadno-li jest a jenom na vůli člověka závisí, aby se jí vystříhal anebo ji odklidil; *nezbytná* (physice necessaria), nedopouštějí-li hmotné překážky vyvážnouti z blízké příležitosti nebo ji odkliditi; *nutná* či *mravně nepřemožná* (moraliter necessaria), nelze-li ji odkliditi neb opustiti leč jenom s velikými obtížemi nebo že by se porušily jiné povinnosti, nebo se znamenitou škodou duchovní nebo časnou. Překážky takové jsou: když by život, zdraví, vlastní nebo bližního spásu velikému nebezpečství bylo vydati, vlastní nebo bližního čest porušiti, když by se jistě způsobily veliké pohoršení, nepřátelství, sváry nebo veliká škoda na vezdejších státech buďto člověku, který by unikal blízké příležitosti, nebo jinému *).

Ve zpovědnické praxi nemálo důležité jest rozeznávati dobrovolnou blízkou příležitost na nehledanou a hledanou. *Nehledaná* (occ. in esse) jest ta, kterou má člověk v obydlí svém, *hledaná* (non in esse, in fieri), kterou mimo dům nalézá, jako jest návštěva osob druhého pohlaví, společností nebezpečných, hostincův atd.; příležitost nehledaná jest nejvíce nebezpečná, poněvadž jest ustavičná. Znaje pojem a rozdíly příležitosti, snadno vypátrá zpovědník, má-li před sebou hříšníka příležitostného (occasionarius); kdykoli se ve zpovědi naskýtá hřích, který podle obecné zkušenosti mívá svou příčinu v zevnějších okolnostech a podnětech, kladou se otázky vhodné, aby na jevo vyšlo, skutečně-li kajicník ve hříšné příležitosti se nalézá a v jaké.

b) *Hříšník navyklý* (consuetudinarius) jest, kdo častým opětováním jistého hříchu tam dospěl, že hřích ten páše velmi *snadno*, t. j. bez ostýchání, bázně a výčitek svědomí, nebo v boji s pokušením obyčejně podléhá. Podstatný znak hříš-

*) Berardi De recidivis et occasionariis II. str. 97.

nika navyklého jest, že snadnost v páchání jistého hříchu povstala častým opětováním, kteréž i působilo, že vniterná ke hříchu tomu náklonnost velmi se rozmohla, svědomí pak a mravný cit velmi se otupily. V jaké době se hřích jistý opětuje, na tom při posouzení návyku méně záleží, nežli na tom, že navyklý upadá ve hřích svůj vždy nebo skoro vždy, nahodila-li se mu příležitost jej spáchat, zlé žádosti neodpíraje a sebe nepřemáhaje, nebo jenom slabě, nestatečně, ano i neupřímně si počínaje. Vedle těchto rozdílů lze rozeznávati navyklé hříšníky *lehkomyslné* a *slabé*.

Hříšnost a zarytost návyku měří se podle toho, jak často se kdo jistého hříchu dopouští, jak dlouho v něm trvá, jak silna jest náklonnost hříšníkova a jak velice sám hřích páchaný mocněji za sebou strhuje křehkou přirozenost lidskou; zkušenost vůbec učí, že hříchové proti čistotě velmi snadno přecházejí v návyk zarytý a nesnadno překonatelný.

Aby zpovědník mohl posouditi, jest-li mu se hříšníkem navyklým činiti, hledí vyzpytovat počet hříchů jednoho tvaru a vniterné smýšlení či duševní stav kajicníka před skutkem hříšným a po něm. A protože pátrá otázkami vhodnými, zdali kajicník pokušení odporoval a jemu se bránil, anebo bez odpírání hřešil; zdali po spáchaném skutku znamenal nepokoj, výčitky svědomí a skutečnou lítost anebo zdali sám s sebou spokojen byl, chladně na hřích spáchaný pomyslí, anebo jemu se až těšil.

c) *Hříšník zpětilý* (recidivus) ten jest, který opět upadl ve hřích, z něhož byl se již zpovídal. Hříšník navyklý jest také zpětilý, leč by se byl ještě nezpovídal; zpětilý ne vždycky jest i navyklý, poněvadž opětný pád třeba ještě nespůsobil té snadnosti u hřešení, která jest podstatný znak hříšného návyku.

Hříšníci navyklí a zpětilí obyčejně jsou také příležitostní.

Rozeznáváme zpětilé z křehkosti a zpětilé ze zlosti. *Zpětilý z křehkosti* (materiálně zpětilý) jest, kdo sice opět klesnul ve hřích tentýž, ale proti pokušení nebo návyku bojoval, prostředkův od zpovědníka udaných užíval a třeba ještě jinak patrně ukazuje, že aspoň v srdci se polepšil. Znamka příznivá jest, nehřešil-li tolik často jako prve, ačkoli okolnosti a poměry se posud nezměnily; probuzuje-li se v něm obyčejně ošklivost a nenávisť hříchu, když po činu dokonaném se utišila náruži-

vosť, která jej byla za sebou strhla*). — *Zpětilý ze zlosti* (formálně zpětilý) jest, kdo po vykonané zpovědi svůj hřích zase tak páše jako prve, v ničem se nepolepšiv anebo tolik nepatrně, že toho nelze pokládati za proměnu mravného stavu jeho. Formálně zpětilí druží se k lehkomyšným navyklým.

Dle těchto známek pátrá zpovědník, ví-li najisto nebo se domnívá, že někdo z jistého hříchu těžkého již vícekrát nežli jednou se vyznal. A protože třeba jest tázati se: dávno-li tomu, co kajicník poprvé v tento hřích upadl, zdali od té doby u sv. zpovědi byl a z něho se vyznal anebo byl na něj tázán; co mu zpovědník řekl, jaké pokání uložil a co činiti rozkázal nebo radil; jak on sám tehdy smýšlel a měl-li skutečně aspoň v tu dobu pevný úmysl varovati se hříchu toho; jak často páchal ten hřích v čase před onou zpovědí, kdy se poprvé vyznal z něho; jak brzy po zpovědi zase zhřešil; kdy zhřešil naposledy před touto nynější zpovědí. Shledává-li se, že kajicník nehřešil tolik často jako prve, zpytuje zpovědník dále, pro kterou příčinu se to stalo, tázaje se, zdali snad hřešiti nemohl pro nedostatek příležitosti, pro změnu místa, nebo že osoba spoluvinná odešla nebo že jiné okolnosti se zatím proměnily.

III. Způsob otázek.

Aby otázky vedly skutečně k cíli, mnoho záleží na způsobu, kterak je zpovědník předkládá.

Obecné pravidlo velí, aby se otazování dalo v *jistém pořádku* dle zpovědního zrcadla; jinak zajisté snadno by kněz na mnohé věci zapomněl, na jiné třeba vícekrát by se tázal. — Všeliké otázky buďte *zřetelny, srozumitelný a krátký*, každý pak výraz *počestný a slušný*; užíval-li kajicník u vyznání neb odpovědi výrazu neslušného, neopakuje ho zpovědník po něm, když by se ještě otazoval o tu věc. — Při otazování budiž velmi *laskav a přívětiv*, nedorážejte na kajicníka, aby tento se nezalekl, nepomátl a nezahanbil**); budiž *opatrný a šetrný*, aby nepohoršil anebo neurazil, lidem zachovalým a jemnějšího citu mravného klada otázky o hříších, jakéž bývají u lidí lehkomo-

*) S. Alphon. 6. n. 505. Berardi, De recidivis et occasionariis I. str. 48, kdež celou řadu vážných autorit uvádí.

**) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

myslných, zesvětačilých anebo zpustlých; nikdy neužívej otázek *rozlučných* ani *záporných*.

Nejdůležitější z podrobných pravidel, kterých při otazování šetřiti sluší, tato jsou :

1. Při otazování na *počet hříchů* stává se, že kajcník neodpovídá nebo praví, že mu není povědomo, kolikráte se jistého hříchu dopustil. Jest-li to hřích, který vůbec byl často páchán, otazuje se zpovědník, často-li se hřích tento stal za určitou dobu (za týden, měsíc) a dle toho soudí o počtu za čas od poslední platné zpovědi. Jest-li to hřích ne často páchaný, jmenuje zpovědník v otázce své již nějaký počet určitý, raději o něco větší, nežli se vlastně sám domnívá; dostává-li odpověď kladnou, táže se ihned zase a již na počet vyšší.

2. *Vyšetřuje-li se platnost předešlých zpovědí*, klade se nejprve otázka, kdy poprvé spáchán byl hřích, pro který byla zpověď (anebo mnohé zpovědi) skutečně nebo dle domnění zpovědníkova neplatna. Udává-li kajcník dobu, od které již jednou nebo vícekrát u zpovědi byl, klade se mu další otázka, kolikráte od té doby svátost pokání přijal a potom, kolikráte hřích ten pověděti zapomněl; a teprve když patrně vidí, že hřích byl v jedné anebo v několika zpovědích zamlčen, táže se kajcníka, zdali tehdy vzpomenu, že hřích ten pověděti povinen byl, zdali ho nepověděl, protože se bál, styděl; zdali vzpomenu, že zamlčení těžkého hříchu jest svatokrádež a že po svatokrádežné zpovědi také přijímání jest svatokrádežné.

3. Hříšníků zpětilých, navyklých a příležitostných tázati se vždycky náleží, zda-li v některé zpovědi předešlé byli o svém oblíbeném hříchu dostatečně poučení a napomenuti.

4. Nahodí-li se, že lidé neumějí a přisprostlí nejen sami hříchu nižádného ve zpovědi neudávají, ale *také ještě ku všem otázkám zpovědníkovým záporně odpovídají*, tak že postačitelne hmotnosti shledati nelze: třeba jest, aby z předešlých zpovědí nějaké hříchy jmenovali a jimi se vinny dávali*). Kromě toho snad pokaždé, a zvláště uplynulo-li již mnoho času od jejich poslední zpovědi, předkládá se jim, že podle svědectví pravdy věčné ve mnohých věcech klesáme a chybuje všickni**) a že sami sebe svádíme a pravdy v nás není, díme-li, že hříchu

*) Viz str. 285.

**) Jak. 3, 2.

nemáme* A protož pakli nižádného hříchu svého jmenovati neumí, není tak proto, že by ničím byl nezhřešil, ale nevědění toho pravá příčina jest, že o duši svou málo pečliv jest a že na Boha i svatý jeho zákon málo pamatuje. A již tato nedbalost a vlažnost sama jest hříšna, jemu pak náleží, aby sebe za vinného uznal, před Bohem se ponížil a jeho spravedlnosti se obávaje volal se žalmistou: Nemohu dostatečně poznati hříchů svých; od tajných a mně nepovědomých provinění očist mne**). Takto-li se vynasnažuje zpovědník, bude kajicníkovy vyznání aspoň mravně (formálně) úplné, a jest-li člověk taký ostatně dobré vůle, bude i schopen svátost přijmouti.

5. *Ví-li zpovědník na jistého kajicníka hřích, z něhož se tento nevyznává, záleží na tom, odkud nabyl vědomosti té.*

a) Má-li vědomost o hříchu kajicníka *z vlastního názoru* nebo *z vlastní zkušenosti*, táže se naň přímo anebo spíše napominá kajicníka, aby ještě z toho hříchu se vyznal, poněvadž nepostačuje, aby zpovědník o něm jakkoli věděl, ale třeba jest, aby jej hříšný pokorně vyznal. Zapírá-li vinný, praví jemu zpovědník, že o hříchu jeho ví a pokorného přiznání jen proto žádá, aby na zpovědi nescházelo, čím by odpuštění u Boha sobě zasloužil.

b) *Zvěděl-li zpovědník o hříchu kajicníkově od jiných lidí*, kromě zpovědi, táže se na něj sice, ale opatrně a šetrně, aby neurazil anebo nedal podnětu k podezření a k nepřátelství. Nepřiznává-li se kajicník, věří se mu, pakli není plné jistoty, že svědkové se nemýlili a upřímně chtěli pravdu povědět. Nelze-li však pochybovati o zprávě, třeba jest ptáti se ho výslovně a zrovna přidržovati jej k vyznání; neboť lépe jest, aby se třeba i pohněval na někoho, nežli aby vědomě skládal zpověď neplatnou.

c) *Zvěděl-li zpovědník o hříchu kajicníkově ze zpovědi jiného* smí klásti jen obecné otázky a ty velmi opatrně, leč by o věci šlo, které u takových lidí častěji se nalézají, jako př. nesvornosti mezi manžely, provinění proti čistotě mezi snoubenci; o věcech podobných zajisté svobodněji a určitěji se tázati lze. Nepřiznává-li se, dí zpovědník laskavě, že dle úřadu svého jest povinen kajicníků se otazovati, poněvadž lidé pro svoji křehkost a mdlobu snadno něco zapominají, některých věcí pomíjejí a takto leckdy až i neplatné zpovědi konají; kajicník

*) I. Jan 1, 8.

**) Žlm. 18, 13.

sám že dobře ví, jak veliký to hřích, zpovídá-li se člověk a přijímá-li tělo Páně svatokrádežně; a tomu aby se zabráňovalo, nařizuje církev tázati se kajicníkův a vzbuzovati je ve jménu Páně k vyznání upřímnému.

Po takovém promluvení táže se opět na hřích, ježž byl ze zpovědi jiného seznal. Nepřiznává-li se kajicník ještě, může se mu věřiti, pakli se zpovědník u předešlého kajicníka o hříchu dobře nepřesvědčil, a ten snad o pouhé nějaké maličkosti užíval výrazu, kterým se obyčejně hřích těžký označuje, nebo že provinil se s osobou jinou; také to jest možno, že přítomný kajicník není vinen, poněvadž odpíral hříchu a nesvolil, jakož by na př. bylo, když by ženich sobě byl dovolil neslušné dotknutí proti vůli nevěsty cnostné. Měl-li by ale ze zpovědi jiného vědomost bezpečnou, tak že by všecky tyto možnosti byly vyloučeny, nemůže kajicníkovi rozřešení dáti, ač ovšem nesmí pověděti, že mu je zadržuje, poněvadž by takto vyrazil zpověď jiného. Dávaje mu obyčejné naučení a napomenutí, mluví též o náležité čistotě srdce, s jakou ke stolu Páně přistoupiti třeba, vzbuzuje k pobožné přípravě podle napomenutí sv. Pavla: „Zkusiž sám sebe člověk“ a blahoslaví ty, kteří se blíží majíce čisté svědomí a pobožné srdce. Snad mnohý v posledním okamžiku ještě sobě usmyslí a vyzná hřích posud tajený. Nevyzná-li, říká zpovědník na místě absoluce modlitbu nějakou a uděluje požehnání, dělaje kříž a po tichu pronášeje slova: *Benedicat te omnipotens Deus Pater et Filius † et Spiritus sanctus. Amen.*

5. *Hříchy proti 6. a 9. přikázání božímu* jsou často příčina zpovědí neúplných, jsou i záhubný předmět návyku a zpětilosti, příležitost blízká rozmáhá jejich počet i záhubnost. Hříchové tito bývají příčina zpovědí neplatných, poněvadž mnozí se bojí a stydí vyznati se z nich, mnozí také pro tyto hříchy upadají v lehkomyšlnost a zaslepenost, nekajicnost a zatvrzelost. A protože jest toho nezbytná potřeba, tázati se mnohých kajicníků o hříchy proti čistotě; opatrné otázky často vedou zpovědníka k poznání, že mnohé zpovědi předešlé byly neplatny a že těmto hříšníkům bývá generální zpovědi třeba. Otazování o tyto hříchy také proto třeba bývá, že zvláště dítky ve zpovědech svých leckdy jmenují slovem nečistotu označujícím pouhé neslušnosti a nezbednosti jiného druhu; podobně také u mládeže dospělé bývá, a protože ne vždy může zpovědník na slova spoléhati. Jindy zase bývá vyznání o těchto

hříších *temné* pro zvláštní obrazná slova, často zase *příliš obecné* a neurčité, bez udání tvaru, počtu atd.; leckdy jmenuje kajicník jenom zlé žádosti, ačkoliv také skutkem se provinil, častěji ještě zmiňuje se obecnými slovy o skutku a nic nedí o myšleních, řečech a žádostech.

Pro tyto příčiny a pro povinnou šetrnost k nevinným a čistotným duším vede sobě zpovědník, tázaje se o pokléskách proti čistotě, velmi opatrně a šetrně.

a) Otázky tyto kladou se takovým způsobem, aby kajicníkovi byla *odpověď velmi snadna*, pokud možná tolik, že by jen „ano“ aneb „ne“ odpovědět měl. — Vinných nečistými skutky tázati se jest o čas, po který již ten hřích páchají.

b) Zbytečné čili nad nezbytnou potřebu obšírné otazování bylo by zvláště u příčině této chyba veliká; a protož klade se obyčejně *jenom málo otázek a ty krátce a tolik opatrně*, aby tázaný nebyl pohoršen, na věci, o kterých posud nevěděl, se neupozornil a jim se ve zpovědi nepřiučoval.

c) Pátraje po těchto hříších postupuje *znenáhla*. Zpovědnická zkušenost učí, že svobodní lidé, kteří se provinují nečistotou, velice zanedbávají modlitbu, na služby boží nedbale chodí a při nich nepobožně se chovají, rodičů neposlušni jsou, neuctivě a nezdvořile se k nim mají a vůbec ve svých mravech surovost na jevo dávají. A protož obyčejně o tyto věci ptá se zpovědník obšírněji, prve nežli o šestém přikázání zmínku činí; a tu zase náleží tázati se nejprve o věci, o kterých se lidem obyčejně nezdá, že by se pokládati měly za mnoho hříšné, a tedy o myšleu vědomá a dobrovolná, o žádosti a úmysly, o známost a soukromé schůze s osobami druhého pohlaví, o časté navštěvování zábav nebezpečných, konečně o skutky proti čistotě.

Neobdrží-li zpovědník odpovědi na otázky o zlá myšlení a zlé žádosti aneb odpovídá-li kajicník záporně, třeba jest mu povědět, že ďábel každého proti čistotě pokouší a že v nás i bez našeho přičinění povstávají myšlenky a žádosti nečisté; kdo jimi povrhne a mysl od nich odvrací, zůstává čist, kdo je sám vzbuzuje anebo v nich se zdržuje a zalíbení má, již vinen jest. Po takovém poučení znova se táže, aby zvěděl, vinen-li kajicník vniternými hříchy proti čistotě. Vůbec považovati lze za platné pravidlo, že nesnadno se nalézají dospělejší člověk, jenž by všeliké viny proti čistotě prázděn byl a něja-

kým dobrovolným zalíbením se neprohřešil; jen o lidech velmi nábožných lze míti za to, že šťastně bojují proti tělu.

Nepřiznává-li se kajicník ani k takovým poklěskám, které vůbec velmi časté jsou (dobrovolné myšlenky, žádosti, necudná slova), jest obyčejně pokládati za jisto, že buďto bázeň a stud brání mluvit, anebo že kajicník pro svoji neumělost ani neví, co svolení k myšlénkám a žádostem nečistým jest, aneb ani nepoznává, co se těmito rozumí. A protož jest-li o kterém kajicníku, vedle ostatních jeho hříchů a vedle duchovního stavu jeho, důvodné podezření, že skutky nečistými se provinil, nepřestává zpovědník na odpovědi záporné, ale táže se dále, jako by o vině byl přesvědčen, kolikráte od poslední zpovědi ten hřích byl spáchán, dávno-li tomu, co se ho kajicník ponejprv dopustil. Leckdy teprve po vyznání skutku nečistého pochopuje kajicník o nečistých řečech, myšleních a žádostech. Shledá-li se, že není skutky nečistými vinen kajicník, ač jimi podezřelý byl, prospívá pochváliti ho a povzbuditi k opatrnosti dvojnásobně, aby ve stavu svém se zachoval dle vůle boží mravně a svatě.

d) Velice rozšířen jest ohavný zlořád, že rozprávky dospělých při práci, zábavy a žerty jejich vůbec plny jsou oplzlosti, že pronášejí se „vtipy“ a „žerty“ takové s jistou zálibou před osobami druhého pohlaví a že jazyk nečistý ani před dětmi se na uzdě nedrží. Poněvadž málo kdo se vyznává ze hříchů těchto, měj zpovědník za pravidlo, ptáti se dospělých, zejména mužských osob, zdali ve společnosti při zábavě, práci mluvili řeči nepočetné, zda též před osobami druhého pohlaví, před lidmi mladými před dětmi. Vinným pak předkládej, že takové řeči jsou hřích dvojí, a sice hřích proti šestému přikázání božímu a hřích daného pohoršení. Býváť jejich následek, že mnohý se z nich učí, čeho posud nevěděl, že mnohému v paměti zůstávají a se i později obnovují, že postávají nečisté žádosti ve slyšících, že bývají podnětem ke hříchům velice těžkým, nejednou i zkáza duší nevinných. Těmito následky pak vinen jest, kdo řeči nepočetnou roznítil jiskru v srdci bližního, ke hříchu podnět dal, bližního pohoršil. K poučení a napomenutí náleží v těchto případech důtklivý rozbor a výklad slov Kristových o pohoršení *).

*) Mat. 18, 6. 7.

e) *O řidši, méně obyčejné tvary nečistoty* (sodomia, bestialitas a t. p.) táže se zpovědník jenom když vážné důvody k domněnce vedou, že by někdo i takovými snad vinen byl.

f) *Stran okolností* spravuje se zpovědník pravidlem, že tázati se jest pouze na takové, kterými se tvar proměňuje, a tedy obyčejně na stav (svobodný neb manželský) spoluvinníka, zda příbuzný jest a jak blízký. Z ostatních okolností jenom ty se vyšetřují, kterými se hřích velmi zveličuje, jako na př. pohoršení, svedení osoby nevinné, klamný slib manželstva*), násilí, hledaná nebo nehledaná příležitost, nestoudné vypravování o spáchaném hříchu vlastním anebo vychloubání se jím spolu s vyjevováním osob atd. Čeho nevyhnutelně třeba není, aby posouzen býti mohl tvar i počet hříchů, mravný stav kajicníka i závazky povstalé, na to se netáže zpovědník; ano často velí úcta ke stavu kněžskému a povinná péče, aby zpovědník ani své ani kajicníkovy obraznosti nebezpečně neroznítil anebo hnutí nezřízenému strhnouti se nedal, *přestati na nedosti úplném poznání nejen hříchu samého, ale i některých okolností jej zveličujících.*

Má-li pak již vůbec toho potřebu zpovědník, aby stále byl pamětliv své duše, když o spáse jiných pracuje, u věci této zvláště obracej duchovní zraky své k nebesům, aby hadem jedovatým, kteréhož vypuzuje z duše kajicníků, nebyla uštknuta duše jeho.

IV. Posouzení kajicníka.

Z vyznání kajicníkova, z odpovědí k otázkám jemu položeným a z veškerého chování jeho má zpovědník seznati tolik, aby posouditi mohl hříchy, mravný stav a duchovní potřeby kajicníka i závazky, kteréž jemu nastaly ze hříchů jeho. Na posouzení tomto zajisté záleží přiměřenost, užitečnost a správnost všeho dalšího jednání zpovědníkova a působení jeho ku spáse kajicníkův.

Co se jmenovitě *hříchů* týče, třeba jest, aby zpovědník věděl a posoudil, co aspoň u věcech obyčejných za těžký a co za všední hřích pokládati náleží. V pochybnosti, zdali ně-

*) Vedle rak. zákona trestn. (27. května 1852. § 506.) jest nesplnění slibu o manželství, daného zlehčené osobě, přestupek a tresce se tuhým žalářem 1--3 měsíců; kromě toho má zlehčená právo soudně žádati náhrady.

který hřích těžký jest anebo všední, soudí se podle toho, co se obyčejně stává (*praesumptio fit ex communiter contingentibus*); a protož o kajicníkovi, který má svědomí útlé a s rozmyslem se hříchu těžkého nedopouští, soudí se při pochybnosti, že nesvolil úplně, v následujících případech: a) Jest-li vůbec takového smýšlení, že by hříchu nechtěl skutkem vykonati, byť i mohl; b) pochybuje-li s důvodem, zdali svolil, zvláště jest-li úzkostného svědomí; c) jest-li takového smýšlení, že by raději umřítí volil, nežli se dopustiti těžkého hříchu; d) může-li se upamatovati, že velmi úzkostně a s pochybováním to činil, o čem nyní nejisto, jaký by to hřích bylo; e) byl-li ve stavu polobdělém a sebe ne zcela vědom, a může-li s dobrým svědomím souditi, že by za bdělého stavu byl věci té neučinil.

Ostatně pak nežádá se na zpovědníku, aby o každém jednotlivém hříchu kajicníkovi soudil zvláště a zcela určitě; s plnou jistotou jenom Bůh rozsuzuje hříchy těžké a všední.

O duchovních potřebách kajicníkůvých posuzuje zpovědník, v jakém nebezpečení hříchu a spásy věčné se kajicník nalézá, o kterých věcech obzvláště jej poučiti. k čemu napomenouti a povzbudit, pro které věci pokárati, pro které snad potěšiti třeba jest.

Závazky ze hříchů spáchaných nastalé týkají se napravení křivdy a škody způsobené, k němuž povinen jest hříšník po spravedlnosti a právu, anebo také zákonem lásky; kromě toho pozbývá se některými skutky jistých práv a těchto zase na bytí lze jen s podmínkami určitě vytknutými.

Míti jasný obraz o mravném stavu kajicníka jest velice důležitá věc; v ohledu tom posuzuje zpovědník, zdali se kajicník nalézá v blízké příležitosti, zdali jest navyklý, zpětilý, nejpotřebnějších nauk víry neumělý, kterak plní obecné povinnosti křesťanské a povinnosti stavu svého. — *Nade všechno pak důležitá věc u poznání mravného a vůbec duchovního stavu kajicníka jest, aby zpovědník posoudil jeho disposici, t. j. jeho smýšlení o hříších spáchaných, zdali je totiž má v ošklivosti, jich dostatečně lituje, polepšiti se, následky hříchu podle možnosti napravit, za hříchy své dosti učiniti opravdu a upřímně se odhodlal.*

Článek 3. Lítost a přivádění kajcníka k lítosti.

§ 98. Lítost a pravý úmysl kajcníka.

Nejdůležitější ze všech výkonů kajcníkových jest lítost a spolu opravdový úmysl nehřešiti více. Kdo lítost má, ten žádá sobě srdečně, aby byl nehřešil, rád by až do nepoznání smazal všechny hříchy své a co jimi zlého spůsobil, k budoucímu pak životu svému hledě, umiňuje si pevně, že již nebude a nechce hřešiti.

1. Lítost, bez kteréž nelze, aby dospělý dosáhl hříchu odpuštění, jest *nadpřirozená*, t. j. vyplývá z milosti boží a z pohrutek na zjevené víře spoléhajících.

Aby kajcník měl lítost *dokonalou* (contritio, skroušenost), čili aby hříchů svých litoval z čisté lásky k Bohu, jest ovšem žádoucí věc, ale nikoli nevyhnutelně potřebná. Lítost tato působí odpuštění hříchů prve nežli člověk přijal svátost pokání, ač má-li žádost, přijmouti ji skutečně, jakmile mu možno bude.

Ve svátosti pokání každému postačuje lítost *nedokonalá*, t. j. litování hříchu proto, že ošklivý jest, že jsme pro něj nebe ztratili, pekla i věčného trestu zasloužili; postačuje pak, má-li kajcník *úmysl* opravdový, nehřešiti více a dosti učiniti za hřích, a spolu i *naději*, že od Boha dosáhne odpuštění. Lítosti takovéto zajisté nemohlo by nijak bez počátku lásky k Bohu býti, láska tato pak navrácuje člověka Bohu.

Lítost pravá se vztahuje ke všem hříchům těžkým, a nebylo by jí dojista u člověka, který by i jenom jediného hříchu těžkého nezelel, jej dále páchat i chtěl a za něj dosti učiniti nežádal; láska boží nemůže ostáti s láskou, ano ani s chladností ke hříchu těžkému. Jinak ale *se hříchy všedními jest*. Kdo jenom ze hříchů všedních se zpovídá, povinen jest také vzbuditi lítost a úmysl, polepsiti se; avšak jeho lítost jest postačitelna, lituje-li jenom některých aneb i jenom jednoho, anebo vůbec jenom jejich množství. Příčina toho jest, že nikdo není povinen z nich se zpovídati, že se jimi nepozbývá posvěcující milosti a že tedy možno jest, aby některé zůstaly člověku, jiné pak mu odpuštěny byly.

2. Význam lítosti ukazuje na potřebu, aby se družila ku ostatním výkonům kajcníka; proto i se na kajcníkovi žádá, aby vyznání jeho skroušené bylo, ze srdce lítostí naplněného vycházelo; avšak vyznání učiněné bez lítosti může se ještě po-

světiti lítostí ve zpovědnici teprve vzbuzenou. Níjak ale nemůže rozřešení platného dosíci, kdo by lítosti neměl ani v tu chvíli, kdy zpovědník uděluje absoluce; a protož platí zásada obecná, že třeba jest, aby lítost předcházela rozřešení*).

3. Ačkoli se opravdový úmysl obsahuje v lítosti a této bez něho nemůže býti, jest nicméně dobrá i žádoucná věc, aby kajicníkové výslovně a formálně jej vzbuzovali.

Úmysl pravý jest *pevný, obecný a účinný*. Úmysl nepřestává býti pevný, bojí-li se kajicník pro svoji křehkost, že opět upadne, jenom když opravdově odhodlán jest hříchu se varovati, pokušením a žádostem odpírati. *Obecnost* jest podstatný znak úmyslu opravdového, pokud se týče hříchů těžkých; stran hříchů všedních postačuje úmysl varovati se některých anebo jednoho zvláště aneb umenšiti množství jejich. — Pravost úmyslu nejvíce a nejčastěji se ukáže *účinností* jeho, t. j. pakli kajicník netoliko vůli má polepsiti se, ale také užívati všech prostředků, kteréž k nápravě života vedou, bez kterých nelze hříchu se vystříhati, v dobrém prospěti, následky hříchu odkliditi, za hříchy dosti učiniti. — Upadl-li kajicník opět ve hřích svůj předešlý, nelze vždy souditi, že úmysl jeho při poslední zpovědi neměl potřebných vlastností a že tedy kajicník neměl dispozice náležité; mohl se zajisté pravý úmysl jeho zvrátiti po čase, vůle jeho se mohla změnit.

§ 99. Soud o lítosti; poučování, nakloňování k lítosti.

I. Zásady při posuzování lítosti.

Lítost a v ní obsažený pravý úmysl jest nejdůležitější stránka dispozice čili působivosti kajicníkovy a protož i částka svátosti pokání tolik podstatná, že zpovědníku třeba jest o ní ujištění býti, prve nežli po vyznání kajicníkově další povinnosti svého úřadu koná. Jistota o lítosti kajicníka jest mravná (*certitudo moralis*), t. j. taková, aby nebylo platného důvodu k pochybování**).

1. *Všec pokládá se o každém kajicníku, že lítost má, leč by vážné důvody velely souditi naopak.*

*) S. Alph. 6. 448.

**) S. Alphon. 1. 6. n. 461.

Znění obecného pravidla toho již samo ukazuje že zpovědníku třeba jest dobře znáti a pozorovati známky, kteréž buďto v podezření uvádějí kajicníkovu lítost anebo přímo svědčí o nebytí jejím. Důvodná pochybnost o lítosti nebo jistota, že jí není, naskýtá se: a) Zamlčel-li kajicník *naschvál hřích těžký* anebo vůbec teprve otázkami a mnohou prací zpovědníkovou k úplnému vyznání téměř donucen byl (jmenovitě není-li neumělý) a velmi nedostatečnou přípravu prozrazuje; odřikává-li svoje *hříchy* tak *lehkomyšlně a chladně*, jako by se ho ani netýkaly; omlouvá-li ustavičně sebe, vinu na jiného svádí, svoje hříchy zastíráti hledí, slov příkrášlených užíváje aneb na polo svá slova polykáje; vyznává-li se *po každé z jedněch hříchů těžkých*, tak že na něm polepšení ani větší opravdovosti znáti není (formálně zpětilý).

b) Podezřelí jsou všickni, kdož velmi *zřídka svátostí užívají*, *málo pobožnosti a bázně boží mají*, světačský život vedou, *velmi neuměli a zanedbani* jsou anebo u veškerém chování svém lehkovážnost a rozptýlenost ukazují*).

c Veliké podezření a téměř jistota, že lítosti nemají, jest o těch, kteří ve blízké příležitosti dobrovolně se nacházejí, kteří *nechtějí se podvoliti závazkům ze hříchů jejich nastalým* anebo *nedostáli učiněné přípovědi své* o smíření, nahrazení škody, uklizení blízké příležitosti a t. p.; o těch, kteří nejeví touhy a žádosti, činiti pokání, každé obtíže a oběti se strachují, uložené pokání obmeškávají a zanedbávají, ano ani k nejpotřebnějším prostředkům svého napravení podvoliti se nechtějí, anebo nijak posud neužívali těch, které jim ve zpovědech byly uloženy.

d) Podezřelá jest lítost těch, kteří ze *svých provinění dosáhli užitku* (na př. časných statků skrze manželství) anebo jimi sobě znamenitou škodu, zahanbení způsobili; oněm zajisté časný prospěch zastírá hříchů šerednost, tito pak mívají lítost jenom přirozenou.

e) Pochybná jest lítost těch, kteří *za delší dobu ve hříších velmi hrulých prodlévali*, hříchu těžkému vášnivě oddáni jsou, anebo nepravostí se dopouštěli jakéž jenom u lidí velmi zpustlých a nešlechtných se nalézají**).

*) Berardi, De recidivis I. str. 57.

**) Hříchu vášnivě oddáni bývají smilníci, pyšní a mstiví, lakomei, kteří nespravedlivě statku dobývají, pijáci, zlíštní a úskoční hráči (karbaníci). (Srovn. Berardi I. c.)

f) Koho shledal zpovědník za *neumělého těch náuk, ježto znáti každému nezbytně třeba jest, aby spasen býti mohl*. o takovém soudí na jisto, že dostatečné lítosti nemá, poněvadž této vůbec nemůže býti bez dostatečného pojmu o pravdách těch*).

2. Naopak zase často shledávají se na lidech těžkými hříchy vinných a třeba již dlouho jim oddaných — jmenovitě na zpětilých či navyklých a na příležitostných — známky příznivé, kteréž o lítosti upřímné souditi dovolují. Známky tyto jsou: vyšší stupeň skroušenosti, projevená již účinná snaha o napravení života, kromobyčejná zpověď.

a) *Vyšší stupeň skroušenosti* se jeví rozhodným a pevným *připovídáním kajicníka*, že prostředků k polepšení vedoucích věrně užívati bude; řečí velmi srdečnou a pokornou; slzami a bolestnými vzdechy, ačkoli tyto leckdy pocházeti mohou z přirozené měkkosti srdce anebo se vylévají jen. že kajicníkovi na mysli tane zahanbení a škoda ze hříchu, soužení, kteréž mu od jiných bylo učiněno, křivda, která se mu stala. Také to svědčí o skroušenosti, pakli kajicník po prvé jsa od umělého a svědomitého zpovědníka důkladně poučen a rozebrán, slova jeho k srdci sobě bere, svoji hříšnost a spolu i nebezpečnost duše své živě znamená; sám-li od sebe ujišťuje, že by raději chtěl umříti, nežli znova hřešiti; sám o veliké pokání žádá anebo velmi ochotně se podrobuje užívání prostředků proti hříchu a velikému pokání, ježto mu zpovědník ukládá.

b) *Projevená již účinná snaha o napravení života* záleží v tom, že kajicník odklidil příležitost blízko anebo jí nehledá více; že pilně užívá prostředků k polepšení; že již počal škodu nahrazovati a cizí statek navraceti, s nepřátely se smiřovati, pohoršení dané napravovati. Také v tom jeví se účinné snažení člověka smýšlením jiného, pakli kajicník za delší nějakou dobu před zpovědí, ačkoli se v týchž pokušeních nalézal, přece již hříchu se zdržoval aneb aspoň opravdově, ačkoli třeba bez úspěchu skutečného, bojoval.

c) *Za zpověď kromobyčejnou* ta se pokládá, která se neděje za podnětem vnějším, n. př. pro zákon církevní, pro nějakou slavnost aneb že kajicník má jinou svátost přijmouti, *ale zvláště proto, že člověk mocně puzen jest žádostí*, aby již jednou hříchů se zbavil a milosti boží dosáhnul. Zejména bere se zpověď taková za dobré znamení skroušenosti, vedla-li k ní mim. řádná,

*) Srovn. Berardi l. c.

neobyčejná pohnutka, jako n. př. že kajicník velmi dojat byl na misií anebo kázáním, smrtí svého přítele, spoluvinníka aneb neočekávanou smrtí zatvrzelého hříšníka; totéž platí o zpovědi, pro kterou kajicník podniká obtíže znamenité, na př. cestu dalekou ke zpovědníku za moudrého vyhlášenému. I takové zpovědi za kromobyčejné se pokládají, v kterých kajicník sám od sebe vyznává hřích dlouho zamlčovaný, zpovědi velice upřímné, pokorné, s nebyvalou pečlivostí a svědomitostí konané; taktéž zpověď generální, sám-li kajicník bez nařízení anebo rady zpovědníka ji skládati se odhodlal *).

II. Poučování kajicníků dostatečně disponovaných.

Lze-li souditi s důvodem, že kajicník dostatečně disponován, přikročuje zpovědník po vyznání dokonaném a pokud třeba otázkami doplněném k jiné stránce úřadu svého, kteráž jest: *poučovati, napomínati a vzbuzovati*. Poněvadž lítost a pravý úmysl nejpodstatnější stránka dispozice kajicníkovy jsou, ano v nich veškerá dispozice bytně záleží: má veškeré poučování, napomínání a vzbuzování ve zpovědnici za přední účel, aby též lidé dostatečně disponovaní svůj mravný stav, své povinnosti a své od nich uchýlení lépe poznávali, hřích víc a více v ošklivosti měli, jeho se báli, pevný úmysl o polepšení a pokroku v dobrém pojali a v pojatém se utvrzovali **).

1. Veškeré poučování a napomínání ve zpovědnici zakládej se na prosté pravdě křesťanské; význam dohy nebo slavnosti církevní, krátké a jadrné texty biblické, slova a příklady svatých, nejvíce pak příklad Kristův a Panny Marie, světce nebo světice, jichž jméno kajicník nese, obecná zkušenost . . . poskytují zpovědníku nejlepší látky k poučení a napomínání, kteréž mocně působí, snadno se pochopuje a kajicníkovi v paměti zůstává ***).

U veškerém přimlouvání zpovědníkovu jeviž se šetrnost, upřímnost a mírnost, láska i pečlivost otcovská o pravé blaho kajicníkovo. Vhodná oslovení jsou: Milé dítě; milý synu; milý

*) Srovn. S. Alphon. 6. n. 460. Praxis Conf. n. 67.

**) Rit. Rom. de sacram. Poenit.

***) Platnou pomoc u věci této skýtá zpovědníkům spis: „*Promluvy ve zpovědnici*.“ Z něm. od Rögglä přeložil Fr. Vinklář, druhé vydání upravil K. Vondruška. (V Praze u B. Stýbla.)

příteli; křesťanský otče, křesťanská matko; křesťanská dcero; při vzácnějších: milý pane; v Kristu milá paní!

2. Určitějším obsahem svým budiž poučování a napomínání *individuální* t j. přiměřené věku, stavu, vzdělanosti, schopnostem a potřebám jednotlivcův. O kterých věcech by jeden každý poučen býti měl, ku kterým vzbuzován, před kterými varován, rozhoduje vyznání kajicníkovo, hříchy a mravný stav jeho. Ne ku každému hříchu kajicníkovu třeba jest poučení nebo napomenutí, ale tato směřují proti čelnějším hříchům a náklonnostem, přihlížejí ku mravnímu stavu kajicníka i potřebám jeho; dle rozdílnosti věcí těchto má převahu ve přimlouvání zpovědnickém buďto poučování, buďto potěšování, napomínání, povzbuzování aneb i pokárání.

Zejména jest potřebí, aby poučen byl kajicník: a) O tom v čem bloudil anebo ještě bloudí a se mýlí, jako n. př. považuje-li hříšné věci za dovolené anebo naopak. b) O nejpřednějších povinnostech křesťanských, o povinnostech stavu svého a také o způsobu, kterak je plniti náleží; poučení takového zvláště manželům a rodičům třeba bývá. c) O povinnostech a závazcích, kteréž mu nastaly ze hříchů jeho; takové jsou: navrácení statku cizího, náhrada škody, navrácení dobrého jména, odprošení za urážky, náprava pohoršení daného. d) O právech, kterých snad pozbyl pro hříchy své anebo kterých vůbec nenáležitě požíval; pozbývá se pak vůbec jistých práv: upadl-li kdo v církevní censuru, hřešil-li manžel tělesně s osobou příbuznou druhému manželu v koleně prvním neb druhém, žije-li v manželství neplatném anebo nedovoleném, sám-li sobě tajně nahražoval domnělou škodu neb ujmu, dopustil-li se svato-kupectví.

Napomenut a povzbuzen budiž kajicník, aby obecné a zvláštní své povinnosti věrně plnil, hříchů posud páchaných se bedlivě vystříhal, bdělosti křesťanské navykal, proti pokušení statečně bojoval, příležitostí a nebezpečenstvím se vyhýbal, upřímně se vynasnažoval o cnosti, kterých mu dle stavu a věku jeho nejvíce třeba.

Poučování a napomínání nabývá ceny praktické a působnosti, jmenuje-li také prostředky, kterými může kajicník podle povahy své a ve zvláštních poměrech svých nejsnáze a jistě hříchu se uchrániti, nevinnost zachovati, cnosti jemu nejvíce potřebné nabyti a v ní se utvrzovati. Kromě prostředků předvádí zpovědnické slovo i mocné *pohnutky*, jimiž by slabá,

nerozhodná neb ochablá vůle posilněna, vzpružena i nakloněna byla činiti hodné ovoce pokání, bojovati a namáhati se ospravedlnost.

Při lidech v náboženství dobře vyučených a dosti svědomitých není třeba poučování a napomínání mnohého; při těch postačuje připomenouti a krátce aplikovati vhodný text biblický, zásadu nebo příklad některého světce, význam církevní doby nebo svátku, pak povzbuditi k vytrvalosti, k důvěře v Boha, k nedůvěře v sebe samého, k věrnému plnění všeho, co stav a povolání ukládá. Zpovídají-li se lidé takoví často, lze je v čas většího návalu kajicníků propouštěti bez poučování, anebo přestati na několika vhodných slovech; i kromě návalu nebývej zpovědník při penitentech opravdu nábožných obšírný, zvláště při osobách ženských. Za to však vynakládej potřebnou pilnost a dobu, aby dostatečně poučil, napomenul, v pravé lítosti a pevném úmyslu potvrdil těch, kteří bez valné přípravy se dostavili, anebo lítost a pevný úmysl probudil v těch, kterým se nezbytné hmotnosti této nedostává.

2. Vyvésti kajicníka z bludu a poučiti jej o povinnostech jeho vůbec, o závazcích ze hříchu nastalých, o právech pozbytých aneb nenáležitě užívaných, patří sice vůbec k úřadu zpovědnickému; avšak naskýtají se v životě skutečném případy, že *bludný* nebo *nevědomý* *nebývá poučen pro uvarování většího zlého*.

Kdy bludného a nevědomého poučiti náleží a kdy nic, o tom rozhoduje povaha bludu aneb nevědomosti jeho, zdali totiž přemožny (vincibilis) jsou anebo nepřemožny (invincibilis). *Jest-li blud přemožný* t. j. pochybuje-li člověk o mravnosti či zákonnosti svého jednání aneb aspoň tuší omyl, poučuje ho zpovědník. — *Jest-li blud nepřemožný*, tak že kajicník posud nepochyboval a ještě nyní bludu svého netuší, tu zpovědník nejprve uvažuje dle povahy a poměrů kajicníka, možno-li očekávati, že by poučení prospělo.

Lze-li očekávati, že kajicník učiní, co mu za povinnost jeho ukázáno bude, dává se mu dostatečné poučení. *Nelze-li pak očekávati*, že bude poučen, také se podle toho zachová, ale spíše báti se jest, že v posavádním jednání svém pokračovati a tedy vědomého (formálního) hříchu se dopouštěti bude: zanechává se v nevědomosti, poněvadž hřích pouze předmětný (peccatum materiale) menší zlé jest, nežli hřích vědomý a do-

brovolný. Podobně zanechává se kajicník v nepřemožném bludu (v nevědomosti), předvídati-li lze, že by poučení mělo zlé následky, jako na př. veliké pohoršení, sváry a různice, velikou hanbu a t. p., neboť i tyto věci pokládají se za větší zlé, nežli hřích pouze předmětný. Tak třeba bývá zanechati zdánlivých manželů v nevědomosti o překážce, pro kterou mezi nimi platného manželství není.

Výjimky od pravidla, že kajicníka v nevědomosti nepřemožně zanechati náleží, nelze-li očekávati, že by podle naučení jednal a předvídati lze následky velmi zlé, jsou tyto:

a) *Sám-li kajicník za poučení žádá*; avšak i tuto bývá pro důvody výše uvedené třeba té opatrnosti šetřiti, aby se kajicníku povědělo, k čemu otázka jeho téměř nutí, a nijak více, nežli se byl tázal. Ptal-li by se na př. někdo, zda může i přes učiněný za svobodna slib čistoty konati povinnost manželskou k žádosti manželky své, odpověděl by zpovědník, že ano; ale že sám nemůže k povinnosti té požádati, o tom by ho nepoučil, bylo-li by se báti, že tazatel dosti mravné síly ke zdrženlivosti nemá anebo že druhá strana jej v křivé pcdězení vezme.

b) Týká-li se nevědomost věcí nevyhnutelně potřebných ku spáse, byla-li by duši kajicníka aneb obecnému blahu na velikou škodu; tak na př. kdo by samoprzeň za věc dovolenou měl, toho by zpovědník poučil o hříšnosti její, třeba by očekávati nebylo, že jí zanechá; kdo by věděl o společnosti zlodějské, loupežnické, o padělateli peněz, budiž poučen o povinnosti výzrady.

c) Jde li o příkaz anebo záповěď *přirozeného zákona*, o nějakou k platnému přijetí svátosti podstatně potřebnou částku, nalézá-li se kajicník *ve blízké příležitosti ke hříchu*, jest-li povinen k náhradě, a kdykoli se věci tak mají, že by mlčením zpovědníkovým potvrzován byl ve hříchu svém *na pohoršení jiných* *).

III. Poučování kajicníků dispozice skrovné a sotva dostatečné.

Pravidla i zásady o poučování, napomínání a vzbuzování kajicníků, jichžto dispozici může zpovědník považovati za

*) S. Alph. Praxis conf. n. 9.

dostatečnou, mají v obecném znění svém platnost také u kajicníků, *kterí sice nějak disponováni jsou, ale nikoli zcela dobře*, nemajíce hříchů svých dostatečně v ošklivosti, ani snad dosti pevně a rozhodně na tom se ustanovující, že se jich vystříhati chtějí a vystřehou. Slabost dispozice má při takových svoji příčinu zvláště v nedostatečných vědomostech náboženských a v malé opravdovosti, s kterou ku svátosti přistupují. Lidé druhu toho nepoznávají jasně a určitě ani obyčejných povinností svých a živi jsou ve hříších, nevědouce a nepomýšlejíce o tom. Taktéž neznamenají a nepoznávají dostatečně, jak ošklivý a záhubný jest hřích, jak velice a těžce sami se provinili, čeho zasloužili a co ztratili, ano zdá se, že jim nepovědomo jest, jak velice člověku hříšnému třeba lítosti a pravého úmyslu. Mnozí páchají těžké hříchy, jako by věřili, že Bůh ničeho nežadá, nežli aby jednou anebo dvakráte do roka šli ke zpovědi. Protož i ku zpovědi se připravující skoro jediné o to péči mají, aby vzpomínali, kterých hříchů se dopustili; vzbuzováním lítosti a pevného úmyslu málo se zabývají aneb o něm určitě ani nepomýšlejí odřikávající formulí, kterou v modlicích knihách nalézají. Žalostný zlořád tento jest u příčině, že svátost pokání mnohým nic neprospívá, ač-li jim snad ještě na škodu není.

Kajicníkům ne dobře disponovaným předkládá a vštěpuje zpovědník, jak velice potřebí jest lítosti, poněvadž bez lítosti pravé zpověď k tělu bezduchému se podobá, a kterak toho třeba jest, aby budoucně na přípravě ke zpovědi mnohem více pečovali o vzbuzování pravé lítosti a pevného úmyslu, nežli o zpytování svědomí, ačkoli se ovšem ani toto lehce odbývati nesmí. Vážnými slovy jim připomíná, že by svatokrádežně přijímali svátosti, kdyby o pravou lítost a pevný úmysl nepečovali; že by jim lépe bylo svátostí nepřijímati, nežli aby je přijali nehodně.

U lidí druhu toho všeliké poučování zpovědníkově nejprve k tomu čelí, aby se v nich probudila *živá i vědomá dispozice*, polovičatá lítost jejich aby se doplnila, ospalý a chabý úmysl pevnosti a ráznosti nabyl. Poněvadž ale nesnadno k lítosti dokonalé dospívají, předkládá jim zpovědník motivy lítosti nedokonalé, ošklivost i záhubnost hříchu totiž a jmenovitě čelných provinění kajicníkůvých a následky jejich pro život vězdejší a věčný. Vykládaje, že hříchem těžkým pozbýváme milosti boží, mluví také o tom, jak velice vzácna i drahá milost

tato jest; podobně o radostech nebeských a mukách pekelných, o červu, kterýž neumírá a již na smrtelné posteli trápení počíná, a ostatních pohnutkách třeba bývá živějšího vyličení, aby do-
jaly srdce kajicníkovy.

Působení zpovědníka o zvýšení dispozice kajicníků ne dobře disponovaných neodděluje se od obyčejného poučování, napominání a vzbuzování, ale pohnutky jednotlivé buďto se vyvozují ze slov poučných anebo samy jsou základ, na kterém se vhodné poučování a vzbuzování dále vyvinuje. Kajicníky slabě disponované třeba jest i *pokárati* t. j. slovy vážnými a jadrnými vytknouti šerednost a záhubnost hříchu, aby je spasitelně zahanbil a to v nich způsobil, že by se opravdově báli dopustiti se jich opět. Pokárání otcovského těm nejvíce třeba jest, kdo zřídka se zpovídají, mnohými hříchy obtíženi jsou aneb pro svoji mdlou víru, pro nedostatek bázně boží, pro nedbalost o duši svou těžko se ku pravé lítosti nakloňují. Pokárání může mnohem více prospěti ve zpovědnici nežli jinde. Aby pak prospělo skutečně, *nebudiž rozvláčné*; a proto se vztahuj k některému z čelnějších provinění anebo k některé vynikající stránce mravného stavu kajicníkovy, k některé jeho přední zlé náklonnosti, anebo ke hříchu nejvíce páchanému, kterýž bývá *kořen a pramen skoro všech ostatních hříchů*; z toho nejprve kárá, dotýkáje v domlouvání svém krátce také ostatních. Káraje mluví *vážně a po apoštolsku svobodně*, ale také šetrně a laskavě. Veliká přísnost, prchlivé a nelaskavé tupení odpuzují srdce lidské a často mají za následek, že zatvrzuje se, kdo smyslu pro česť posaváde nepozbyl; a zase, laskavé předkládání, prosby, osvědčování soucitu a upřímé snahy, prospěti člověku hříšnému, otvírají také tvrdým a nemilým pravdám cestu do srdce a působí, že hříšník nabývá důvěry k sobě samému a potom s nejlepšími úmysly opouští zpovědnici.

Poučování a kárání kajicníků ne dobře disponovaných doplňuje se častěji *některými otázkami, ježto mají za účel, probuzovati svědomí a mravný cit, zapuzovati lehkomyšlnost a vlažnost*. Otázky takové jsou: Zda někdy pomýšlí kajicník na své hříchy a jak mu při tom jest; vzpomíná-li časem, že by brzy umřítí mohl, a co znamenal při pomýšlení tom; jaké myšlenky o sobě samém a hříšném stavu svém snad mívá ve chrámě, na službách božích, na modlitbě, za hrůzných výjevů v přírodě; kterak o sobě sám soudí; zdali svědomí jeho jest pokojno; zdali pocítil kdy radostného hnutí srdce při vzpomínce

na Boha, při službách božích; zdaž někdy uvážil, kterak by třeba bylo, aby změnil svůj život a zdali skutečně již něco a co jmenovitě činiti počal k napravení jeho; zdali se někdy také přemohl a hříchu se zdržel; jaké pokání bylo mu při poslední zpovědi uloženo a kterak je vykonal; jaké prostředky schváleny anebo nařízeny byly a kterak jich užíval. — Otázky tyto a podobné předkládají se za poučováním a napomínáním, kdy obsah tohoto k některé z nich dává podnět a příležitost. Opatrné jich předkládání mnohdy *také ještě ten účel mívá*, aby zpovědník mohl jistěji souditi o disposici kajicníkově, když tuto nejen za skrovnou, ale i za pochybnou považuje. Neboť v případě takovém a vůbec nikdy neprospívá jen obecnými slovy se tázati kajicníka, lituje-li hříchů svých, protože k otázce takové odpovídají kladně všickni bez rozdílu.

IV. Poučování kajicníků nemajících lítosti.

Obtížnější jest úkol zpovědníkův při lidech, o kterých soudí na jisto, že dispoice nemají (aneb aspoň má důvody vážné k pochybnosti o ní), protože hříchům těžkým *oddáni* jsou. Povinnost váže jej, namáhati se co nejvíce a nejlépe lze, aby disposici dostatečnou vzbudil*). V podstatě jest poučování, napomínání a kárání těchto kajicníků totéž, jako kajicníků nějak sice ale ne dobře disponovaných; aby však tvrdými jejich srdci hnul a z kamene chladného jiskru lásky a bázně boží vyvedl, mluví zpovědník nejen laskavě a důrazně, ale i soustavně, přihlížejce k následujícím věcem:

a) Nejprve předkládá kajicníkovi *žalostný a bídný stav jeho*, aby k poznání sebe přiveden byl. Na ten cíl a konec předvádí mu některé z velikých jeho hříchův a ukazuje, kterak pro tyto hříchy jest jiným člověkem, nežli jakým dle zákona božího, dle přání a očekávání rodičův a všech lidí počestných, dle stavu, povolání a křesťanské víry své, dle hojných milostí a darů přirozených i nadpřirozených býti měl a mohl. Takovým ale učiněn jest, poněvadž nepovážil šerednosti hříchu, jeho

*) Sistunt se quidem multi sacramentalis poenitentiae ministris prorsus imparati, sed persaepe, ut ex imparatis parati fieri possint, simodo sacerdos, viscera indutus misericordiae Christi Jesu, qui non venit vocare justos, sed peccatores, sciat studiose, patienter, mansuete cum ipsis agere. (Konst. Lva XII. „Charitatis Christi“ ze dne 25. pros. 1825.)

se nebál, příležitosti se nevyhýbal, pokušení neodpíral, ano i zlé žádosti vzbuzoval, v nich trval a se kochal, k nim svoloval a příležitosti ke zlým skutkům vyhledával. Takto zpronevěřil se jménu a stavu svému, obecným křesťanským a svým zvláštním povinnostem; tak posilovala se zlá žádost víc a více, vzrostla v obyčej a jako v novou přirozenost, že veškerá bytnost jeho nyní jedem hříchu nakažena i otrávena jest.

b) Mocnými slovy předkládá ošklivost a šerednost hříchu, která se předně v tom jeví, že hříšník dopouští se *velmi hrubého nevděku k Bohu*, poněvadž milostí a darů božích k věcem užívá, kterými se Otec nebeský uráží, a poněvadž nejvyšší ze všech milostí božích, vykoupení své přehořkou smrtí Kristovou, sám na sobě maří a Krista znovu křížuje. Hřích jest i *vzpoura proti nejvyšší velebnosti boží, jest i zlehčení Boha*, proto že hříšný člověk dává tvorům přednost a věc nepatrnou, rozkoš krátkou, svoji zálibu a vůli ano i ďábla výše klade, nežli Boha. *Hříchem zlehčuje a snižuje člověk i sebe samého*; jsa málo menším učiněn nežli andělé a přijat za úda církve svaté, za dítě boží, za dědice království nebeského, za bratra i spoludědice Kristova, sám sebe činí služebníkem a otrokem ďábla, nevázaných náruživostí a mrzkých žádostí, podobaje se k marnotratnému synu, který svou lačnost chtěl ukojiti potravou zvířat nečistých.

c) Vřelými a srdečnými slovy předvádí zpovědník dále *následky hříchu*, kajicníkovi na mysl klada, že hřích největší zlé jest, kterým milosti boží a práva k životu věčnému pozbýváme, zásluhu všech posud vykonaných dobrých skutků ztrácíme, pekla sobě zasluhujeme, strašnou hodinu smrti, snad již velice blízké, sobě připravujeme; ano hřích již na zemi uvaluje na člověka hanbu a neštěstí mnohé, zaslepuje ho víc a více, tak že pozbývá smyslu pro čest i dobré jméno, lásky a vděčnosti k rodičům a dobrodincům, soucitu k obětem svojí náruživosti, ano i přirozeného pudu po zachování života; že každý hřích těžký, oddal-li se mu člověk, uvádí ve mnohé hříchy jiné a takto svírá člověka se všech stran, aby konečné záhuby ujíti nemohl.

d) Představuje hříšnému, kterak mohl s milostí boží toho všeho se uchovati, kterak mnohých škod a ztrát ujíti a *toho štěstí účasten býti*, jehož v plné míře ti požívají, kdož dle stavu, křesťanského jména i náboženství svého živi jsou, cnostným snažením a věrným bojováním proti tělu i žádostem jeho téměř

za duchovní bytosti se posvěcují a za krále, kteří náklonnostem a žádostem hříšným odpírají a v srdci svém blažené vědomí o synovství božím chovají, u Boha v milosti jsou a vážnosti u lidí požívají, důvěrnou naději pomoci boží ve všech potřebách a zvláště naději života věčného za podporu v tomto slzavém údolí mají. — Avšak posud, předkládá zpovědník dále, není všecko a na vždy ztraceno. Bůh ještě hotov jest, odpustiti člověku, očistiti jej, sníti s něho hřích a vinu a přijmouti jej za dítě své opět, jiného za to nežádaje, nežli aby člověk poblouzení své uznal, hříšný svůj život sobě v ošklivost vzal, jeho nenáviděl a v něm pokračovati přestal. Tak učiniti sluší z lásky k Tomu, kterýž prve nás miloval, za nás trpěl i umřel a ještě posud nepřestává ku hříšníkovi, uraziteli a nepříteli svému, dobrotivé ruce své vztahovati a jeho skrze služebníky své volati, nikoli aby pomstu vzal za urážky, ale aby se smířil, aby zase přítelem a bratrem byl tomu, který jej hněval a zlehčoval svými nepravostmi. Dnes uslyšíte li hlasu jeho, nezatvrzujte srdcí svých. Dnes mluví Kristus skrze ústa má; neboť já mluvím ve jménu jeho, na místě jeho. Není věc jistá, že dobrý pastýř a Spasitel ještě jednou napomínati, ano prositi bude, jakož dnes činí; snad již naposledy hledá ovečky ztracené. Čím se déle odkládá s pravým pokáním, tím se více posiluje náklonnost ke hříchu, náprava ztěžuje se, až konečně již nemá člověk ani vůle opravdové, ani síly, aby působil s milostí boží, kteráž jej zachrániti chce.

Obecné pravdy tyto ne všechny na jednou přednešeny býti mohou jednotlivým kajicníkům; povaha i celý duchovní stav kajicníka, povaha hříchův a jiné okolnosti nejlépe ukazují, co by komu na srdce klásti slušelo. A poněvadž jednotliví hříchové mají vedle obecných a společných také ještě zvláštní šerednost, nebezpečenství a zlé následky: přihlíží zpovědník pečlivě k těmto, aby domlouvání jeho nabývalo praktického rázu, větší moci a pronikavosti.

Může-li po věrném vynasnažení svém souditi, že hnul srdcem kajicníkovým, dává mu potom naučení, kterak by života svého polepšiti, v dobrém setrvati a pokračovati měl; aby pak ty pravdy, kterými dojat a pohnut byl kajicník, mocí svou dále působily a návratu ve stav předešlý bránily, k tomu velice prospívá delší pamatování na ně, a protož i zpovědník nařizuje rozjímání o některé z nich za delší čas po každé aspoň při službách božích, když by kajicník nemohl jindy a častěji.

Velmi často třeba jest u lidí málo vzdělaných, aby zpovědník, když byl v nedisponovaném dostatečnou disposici vzbudil, ihned také slovy jadrnými a prostými v nedlouhých odstavcích akt lítosti a pravého předsevzetí pronášel, přikázav prve kajícímu, aby ústy opakoval a v srdci uvažoval, co mu předříkávati bude.

Článek 4. Dostiučinění a ukládání skutků kajících.

§ 100. Účel a potřeba dostiučinění kajícího.

Kdo pravou lítost má, ten upřímně a celým srdcem žádá, by možno bylo, všecky následky hříchů svých zastaviti, zrušiti a smazati, úplně navrátiti Bohu odňatou a odepřenou čest, napraviti urážku velebnosti jeho, jej smířiti a sobě zase milostiva učiniti, svoji vzpouru, neposlušnost a lehkomyšlnost na sobě samém pomstiti. Smýšlení toto jest podstatná stránka mysli kajícího a čím mocněji v kom vládne, tím větší důvěru může tento míti, že v pravdě se kaje, že v pravdě jiným a novým člověkem jest a že svátost pokání s mnohým užitkem duše přijímá.

K dostiučinění v plném významu slova toho tedy náleží, aby hříšník ochoten byl napravit, a jak mile mu možno bude, také skutečně napravit, co hříchy svými pokazil, porušil a zlého spůsobil, nechať se týče cti boží mezi lidmi a vážnosti zákona božího aneb duchovního a tělesného dobra bližních. — Přirozený smysl již vede člověka k poznání a víra křesťanská potvrzuje ho v něm, že Bůh, strážce věčného řádu mravného, hříchem porušený a změtený řád tento na smělém rušiteli sám *spravedlivě mstí* a zase napravuje mnohými tresty a svízelemi, kteréž na člověka dopouští, aby patrně bylo, že člověk vyšší moci podroben jest a této se bez pokuty vzprotiviti nesmí, a pak aby *závora položena byla* dalšímu porušování věčného řádu a podáno bylo *lékařství* proti zlým následkům, kteréž vzpoura proti věčnému právu, sama v sobě nepřirozená jsouc, působí v duši. A protož kdo v skutku se kaje, ochotně a trpělivě snáší všecky časné tresty, jimiž Bůh pokutuje hříchy jeho, ano i sám ještě béře na sebe mnohé obtíže, aby ztrestal odboj svůj, sebe samého pojišťoval proti opětné věrolomnosti, sám opra-

voval i odklízal ty zlé následky, sám léčil ty rány, které hřích spůsobil v duši jeho*). — Církev na místě božím postavená přirozeně obdržela s plnou mocí nad hříchy také plnou moc, přidržovati údy své k dostiučinění takovému, jehož podstata i směr v samé přirozenosti lidské se zakládá. Jménem církve pak ukládá zpovědník lidem hříšným jisté činění neb opouštění na pokutu za hříchy spáchané a spolu na ten cíl a konec, aby se hříšník uvaroval budoucně hříchu a napravil v duši své a z ní zase vyloučil, co se bylo porušilo a co v ní zaštěpeno jest hříchem. *Činění a opouštění, ukládaná člověku ve zpovědi na pokutu za hříchy spáchané a za lékařství proti hříchům novým a proti následkům spáchaných, slovou dostiučinění svátostné anebo svátostní skutkové kající, svátostné pokání.*

Z pojmu o svátostných kajících skutcích vyplývá, že mají *povahu pokuty* (poenitentia vindicativa) a *povahu léku* (medicinalis); lék jsou, pokud směřují a se také hodí k tomu, aby se kajicník napravil a v dobrém utvrdil; pokuta pak, pokud mají za účel, potrestati neposlušnost a předejiti tresty boží. Mnohými skutky kajícími obojího cíle zároveň se dosahuje.

Dostiučinění ve smyslu nejširším jest podstatná stránka dispozice kajicníkovy. Dostiučinění svátostné jest *podstatná část svátosti pokání* v tom smyslu, že nelze svátosti té hodně přijmouti, leč má-li člověk ochotnou vůli, vykonati pokání od zpovědníka uložené; *doplňující částkou* svátosti pak jest v tom smyslu, že není sice kajicník povinen, vykonati uložené pokání ještě před absolucí, ale že by zhřešil a svým povinností stran této svátosti úplně nevyhověl, kdyby pokání uloženého nevykonal. Protož i kajicník povinen jest ochotně přijmouti uložené pokání a vykonati je co nejdříve lze a věrně ne jinak, než uloženo bylo.

Potřeba dostiučinění vůbec vysvítá z podstaty a účelu jeho. Potřeba dostiučinění svátostného, i po dostiučinění Kristovu, vysvítá odtud, že třeba také v dostiučinění za hříchy Krista následovati, abychom zásluh jeho byli účastni**), že neodpouštějí se vždycky časní trestové zároveň se hříchy a věčnými tresty a že třeba jest oslabovati a odklízeti následky hříchů, aby starý člověk svlečen byl a nový oblečen. Kajícími skutky svátostnými tedy, ježto nabývají moci a záslužnosti své od Krista,

*) Conc. Trid. sess. XIV. c. 8. de sacr. Poenit.

**) Conc. Trid. l. c.

účastníme se hojněji zásluh Kristových, předcházíme trestající spravedlnost boží, ohražujeme se proti návratu ve hříchy, léčíme mdloby a rány duše.

§ 101. Povinnosti zpovědníka stran dostiučinění.

K čemu se kajicná mysl sama přirozeně nese, to i pozitivní zákon boží a církevní kajeníkovi ukládá. A protože i zpovědník, poněvadž na místě božím a církve působí, povinen jest kajeníkovi pomáhati a jej přidržovati, aby v této stránce svátosti pokání nescházelo, čeho podstatně třeba jest k platnému a spasitelnému přijetí.

Veškeré povinnosti zpovědníkovy stran dostiučinění kajeníkova záleží v tom, aby kajenou mysl, *činnou žádost úplného dostiučinění* v kajeníkovi budil, oživoval i rozmáhal, *jej k napravení a nahrazení všeliké křivdy a škody přidržoval a takové skutky kajické ukládal*, ježto by povahu dostiučinění svátostného na sobě měly.

1. Zpovědník povinen jest, obzvláště v lidech ne dobře disponovaných anebo bez lítosti a úmyslu ke zpovědi příšlých, buditi kajenou mysl, oživovati ji a rozmáhati. Čím lépe a důrazněji vykládá o šerednosti a záhubnosti hříchu, tím snáze a jistěji dovede kajeníka ku přesvědčení, kterak toho velice třeba jest, aby člověk, pokud ještě na tomto světě dlí, smířiti dbal přísného soudce svého, všemi způsoby se namáhaje, aby nejen hřešiti přestal, nýbrž také, by možná bylo, všeliké následky a stopy hříchů spáchaných napravil, odklidil a vyhladil. Protož ukazuje na veliké příklady trestající spravedlnosti boží s jedné a na příklady opravdových kajeníků s druhé strany, aby hříšný znamenal, že není dosti na tom, vyznáme-li se z hříchů svých a k nim se již nevracíme, ale že nelze nám býti bez veliké starosti ani stran hříchů již odpuštěných. Vedle historických dokladů o trestající spravedlnosti boží a kajenících, kteří až do smrti na sobě trestali hříchy své prospěšno bude ukazovati také na starou církevní kázeň, kteráž jenom v pravém názoru o hříchu a potřebě plného dostiučinění základ a původ měla. Poněvadž pak církev pro mdlobu lidskou již upustila od bývalé přísnosti, jest toho nyní každému hříšníku potřeba nezbytná, aby uvažoval, kterak málo za mnohé a veliké hříchy své činil a kterak náleží s kajícím srdcem bráti a nositi vše-

liké kříže, které Bůh vzkládá buďto zároveň na všechny lidi anebo zvláště na jednotlivce*), podrobovati se obtížím a nesnázím lidského života i vlastního stavu a povolání. Také ukazuje zpovědník na tresty v očistci a na tresty v pekle, aby vzbuzoval ochotu, napravití a odčiňovati hřích i následky jeho aspoň trpělivostí křesťanskou v nesnázích a křížích nezbytných; na zemi zajisté každé soužení a bolest každou snáze jest přetrpěti, poněvadž i největší z nich menší jsou nežli trestové na onom světě.

Byl-li shledán kajicník za povinného k přímé a viditelné nápravě nebo náhradě za křivdy a škody hříchem způsobené, třeba jest poučiti jej o té povinnosti jasně a podrobně, aby věděl, co a kterak napravití, nahraditi nebo navrátiti. Mravoučné zásady o nápravě pohoršení daného o navrácení cti a dobrého jména, o navrácení statku cizího a nespravedlivě nabytého, o nahrazení škody způsobené atd. jsou zpovědníku za ředidlo, aby snad neobtěžoval svědomí svého, nestoje na vykonání závazků ze hříchu nastalých, aneb ukládaje povinnosti a závazky, kterých vůbec není nebo kterým kajicník nemůže vyhověti ani při nejlepší vůli.

Zpovědník jest povinen *ukládati kajicné skutky* a sice nežli uděluje rozřešení. Zpovídá-li se někdo až po obdržení rozřešení ještě z nějakého hříchu těžkého, ukládá se obyčejně také za tento ještě nějaké pokání

Konaje úřad svůj stran dostiučinění, pilně pozoruje kterak proniknut jest kajicník vědomím o trestuhodnosti a vině své, kterak jevil posud kajicnou mysl ve snášení bēd, obtíží a strastí, kterak ochoten jest k naplnění závazků ze hříchu povstalých, k užívání prostředků jemu schválených anebo nařízených a k vykonání těch skutků, ježto se mu za pokání ukládají. Čím jasnější názor má o smýšlení kajicníkovu v těchto věcech, tím jistěji bude moci posouditi veškerou jeho disposici, hodnost a nehodnost.

I. Zásady o ukládání kajicích skutků.

Sněm tridentský**) velí, aby se ukládalo dle povahy hříchů a dle možnosti kajicníků pokání spásitelné a přiměřené (salu-

*) Conc. Trid. sess. XIV. cp. 9. de Poenit.

**) Sess. XIV. cp. 8. de sacr. Poenit.

tares et convenientes satisfactiones), kteréž by nejen bylo novému životu za ochranu a mdlobě lidské za lék, nýbrž také pokuta za hříchy spáchané. Rituál pak *) nařizuje: „To na očích měj zpovědník, aby dostiučinění nebylo pouze k novému životu prostředek a lékařství proti nemoci, nýbrž také potrestání hříchů předešlých.“

Uložené pokání má povahu pokuty, jest-li v něm pro kajcníka něco nemilého či obtížného; poněvadž pak porušené přirozenosti lidské dobří skutkové vůbec obtížni jsou, má každý dobrý skutek za pokání uložený také povahu trestu.

Uložené pokání má povahu léku, čili jest *spasitelné* (salutaris), samo-li sebou k tomu se hodí a pomáhá, aby se kajcník polepšil, v novém smýšlení a životě se utvrdil anebo na cestě cnosti se udržel, v dobrém pokročil, jím na jistou chybu svou, na cnost, kteréž se mu nedostává, pamatován byl. — Na tuto stránku kajících skutků třeba jest pilný zřetel míti, protože polepšení člověka hříšného jest konečný cíl, k němuž i sami trestové čelí. Budiž tedy pokání uložené více ochranný prostředek proti hříchům budoucím, nežli pokuta za minulé. Takovíto spasitelní skutkové jsou: po určitou dobu čítati v některé knize nábožné, několikráte poslouchati kázání nebo navštívit chrám; po několik měsíců konati zpověď a přijímati velebnou svátost; každého rána obnoviti dobrý úmysl, každého večera zpytovati svědomí a vzbuzovati lítost; odřici sobě jistou věc anebo zábavu dovolenou; zpytovati svědomí u večer, aspoň za nějakou dobu, kterak odpíral hříchu posud páchanému; vystříhati se jistého společníka, a podobné skutky kajicné, ježto samy o sobě nejsou břemeno nad míru veliké a to dobré mají do sebe, že udržují a posilují úmysl, života polepšovati a ve cnostech pokračovati. Shledává-li pak později zpovědník, že jisté pokání skutečně bylo spasitelné a k cíli vedlo ukládá je znova, pokud by duchovní stav kajcníkův nežádal jiného.

Pokání budiž přiměřeno, a sice 1. povaze hříchů kajcníkových. Aby tak bylo, třeba jest přihlížeti: a) *k velikosti a těžkosti hříchů.* Sněm tridentský a rituál římský napomíná zpovědníky, aby za těžké hříchy neukládali pokání lehkého, poněvadž by takto se činili účastny hříchů cizích, přispívajíce k tomu, že kajcníci pokládají tu nepravost za nepatrnou, která se pokutuje velmi nepatrným pokáním, a potom ještě méně se bojí

*) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

páchatí hřích, nežli se prve báli*). *b) Pokání budiž přiměřeno počtu hříchův a době, za kterou kdo trval ve zlém návyku, ve příležitosti nebo vůbec hřích jistý páchal. Čím častěji a déle kajicník dopouštěl se jistého hřichu těžkého, tím většího trestu jest hoden a tím mocnějšího léku i potřebuje. — Neukládá se na každý hřích jisté pokání, ale dosti jest, hodí-li se uložené dobře na čelný kajicníkův hřích, jenž bývá zdrojem ostatních.* *c) Pokání budiž přiměřeno vniterné povaze hříchů, a sice tak, aby jim odporovalo. Rituál římský praví v této příčině: „Protož pečuj zpovědník, pokud býti může, aby protivné hříchům pokání ukládal, na př. lakomým almužny, chlipným posty aneb jiné mrtvení těla, pyšným skutky pokory, lenivým konání pobožnosti.“ Svatý Řehoř pak dí: „Jako v umění lékařském horkosti studenem se hojí a studenost teplem, tak Pán náš postavil opačné proti hříchům léky, ukládaje smilným zdržlivost, lakomým štědrost, hněvivým vlídnost a pyšným pokoru**).*

2. *Pokání budiž přiměřeno kajicníkům, a sice vniternému jejich stavu a vnějším poměrům.*

a) Vniterným stavem se míní ducha vzdělanost, náboženská horlivost, vůle, letora atd. Kdo ze slabosti a křehkosti lidské hřešil těžce, tomu se menší pokání ukládá, nežli kdo má vůli zlou. Málo vzdělaným nemůže se ukládati rozjímání o svatých pravdách anebo vůbec takové pokání, kteréž vykonati lze lidem vzdělanějším a duchovního života znalejším. Úzkostným lidem neukládá se pokání tuhé, poněvadž by chorý stav jejich takto se zhoršoval. — Pilně jest hleděti zpovědníku na dispoici kajicníka, horlivost jeho, duchovní sílu anebo slabost. Sluší zajisté účel veškerého pokání nade všechno jiné míti na očích, účelu pak nelze u všech lidí dosáhnouti jednými prostředky. Duchovní slabost, dostatečná sice, ale skrovná dispoice a nezvyklost kajicníka skutkům pobožnosti, jsou dostatečné příčiny, umírniti a usnadniti pokání, které by dle povahy hříchů mělo býti uloženo. Nesluší tedy ukládati pokání, o kterém by s důvodem souditi se mohlo, že ho kajicník pro svou duchovní slabost nevykoná; raditi k pokání tužšímu ovšem může vždy, ukládati je ale ne vždycky možno jest. Naopak zase kajicníkům velmi skroušeným ukládati se může pokání skrovné i za velmi těžké hříchy o těch zajisté platí slovo Kristovo: Odpouštějí

*) Conc. Trid. a Rit. rom. l. c.

**) Homilia 32. in evangelia.

se jim hříchové mnozí, poněvadž milovali mnoho. Také v době, kdy se dosahuje odpustků, lze vůbec ukládati pokání lehčí, poněvadž těmito se odpouštějí časní trestové *).

b) *Pokání budiž přiměřeno vnějším poměrům kajicníků a tedy takové, aby jim vykonání jeho nebylo nad míru obtížno anebo snad až nemožno pro jich stav a povolání, chudobu, těžkou práci, churavost aneb pro jejich pohlaví a věk. Osobám služebným n. př. nelze ukládati pokání, jehož by nemohli vykonati, leč by obmeškali, čím povinni jsou pánům svým; osobám těžce pracujícím, ženám těhotným, churavcům nesluší ukládati postů a jiných způsobů mrtvení těla.*

3. *Pokání ukládej se moudře a šetrně tak aby a) jím netrpěla čest kajicníka nebo vážnost svátosti, b) kajicník ani nepřímou v nebezpečenství hříchu nebyl uveden anebo ve svědomí znepokojen.*

a) Aby cti kajicníka anebo svátosti samé neublížil, nesmí zpovědník ukládati *pokání, z kterého by snadno bylo domysleti se hříchu spáchaného*; takové pokání bylo by na př. uložil-li by se za jistý hřích každému kajicníku jeden a týž kající skutek zjevně konaný, jako modlitba na hřbitově, u jistého oltáře, obrazu. — Pro tutouž příčinu neukládá se za *hříchy skryté nikdy pokání veřejné*. Ovšem ale ukládá se těm, kdož veliké pohoršení způsobili, veřejné dostiučinění, kterým by pohoršení nějak napraveno bylo. — Zapomněl-li zpovědník uložiti pokání a znamená to, až když kajicník opustil zpovědnici, nemůže ho nazpět volati, leč by s ním samotný byl **).

Svátost i úřad zpovědnický uváděly by se v lehkost, když by zpovědník v ukládání kajících skutků prozrazoval *zištnost*. A protož třeba-li jest uložiti kajicníkovi aby za mrtvé dal sloužiti mši, nenabízí zpovědník sám sebe.

b) Kajicník mohl by uloženým pokáním ve hřích a nebezpečenství jeho uveden anebo ve svědomí znepokojen býti, bylo-li by mu bez nevyhnutelné potřeby uloženo, k čemu se podvoliti nechce, když by se mu věci nemožné ukládaly anebo by dobře nerozuměl anebo snadno pamatovati nemohl, co vykonati povinen jest. A protož neukládá se *pokání ustavičné* a pokání takové, *kterým se osobní svoboda obmezuje*, na př. vstoupení do řehole, slib čistoty; nic nedůstojného a směšného, nikdy

*) Scavini, theol. mor. III. str. 217.

**) Scavini l. c. str. 220.

rozličných skutků mnoho, nic pak slovy neurčitými, kajicníku nejasnými a nesrozumitelnými.

S této stránky má tedy zpovědník za povinnost, aby pokání ukládal vždy *způsobem jasným a určitým*; lidí starších, nevzdělaných a vůbec prostých, obzvláště uložil-li jim pokání obšírnější a rozmanitější, otazuje se, dobře-li rozuměli, co jim za pokání uloženo bylo a budou-li sobě to všechno pamatovati; ano leckdy dobře bývá, na kajicníkovi žádati, aby pověděl, které pokání mu bylo nařízeno.

Péče o kajicníky vůbec a zvláště o kajicníky jen slabě disponované toho žádá, aby zpovědník *velmi laskavě a vlivně* sobě počínal, když třeba jest ukládati pokání těžké. I táže se kajicníka, nebude-li mu velmi za těžko, vše náležitě vykonati, a vzbuzuje ho slovy otcovskými, aby horlivě vykonával, co se mu nařizuje, poněvadž toho třeba jest nevyhnutelně. Ukládá-li pokání na delší dobu, třeba jest ustanoviti je tak, aby vnějším podnětem byl kajicník na ně pamatován, na př. dobou denní, službami božími, některým svátkem atd.; mimo to sluší poučiti kajicníka, že netřeba pokládati sobě za hřích, když by některý den zapomněl vykonati pokání své aneb vykonati ho nemohl; můžeť jiného dne vynahraditi.

4. Pokání, ježto ve zpovědi uloženo bylo, zase jenom ve zpovědi se může zmírniti neb proměnití. Namítá-li kajicník proti uloženému pokání, že mu těžko nebo nemožno vykonati je, zároveň i postačitelný důvod uváděje, ukládá zpovědník jiné pokání anebo zmírňuje prve uložené. Nemá-li námitka důvodu platného, hledí kněz přesvědčiti penitenta, že pokání mnohem tužšího zasloužil, že mysl kajicnou osvědčiti a hříchů odpuštění bezpečněji se nadíti může, poslušně-li se podrobí a věrně vykoná pokání, ježto se ukládá ve jménu božím, podle rozkazu církve svaté, s dobrým úmyslem a rozmyslem. Podvojuje-li se pak, prospívá položití mu na srdce, aby v budoucí zpovědi, kde ji koli vykoná, upřímně pověděl, jaké pokání mu dnes uloženo bylo a jak je vykonal. — Nechtěl-li by kajicník podrobiti se pokání možnému a přiměřenému, byl by odpor ten známka nekajicnosti.

Podobně jedná zpovědník, vyznává-li někdo, že nevykonal pokání z některé zpovědi minulé. Shledal-li, že jiný zpovědník byl uložil pokání nad potřebu těžké anebo až nemožné, může je zmírniti aneb proměnití způsobem šetrným aby vážnosti jiného kněze neublížil. Opakovati v tomto případě zpověď

minulou, byť i jinde vykonanou, není třeba; postačuje zajisté obecná znalost mravného stavu a duchovních potřeb kajicníkůvých.

Zapomněl-li penitent již od zpovědnice odešlý anebo neporozuměl dobře, jaké pokání mu bylo uloženo (to leckdy děje se skrupulantům), jest mu zeptati se zpovědníka svého, lze-li souditi, že tento ještě si může vzpomenouti, a možno-li ptáti se bez obtíže *). Nelze-li optati se, nechať vykoná pokání podle minulých zpovědí, v budoucí zpovědi pak tuto věc oznámí zpovědníkovi. Přišel-li by v této záležitosti od jiného kněze, ptá se zpovědník, jaké pokání obyčejně mívá, a uloží mu podobné; v některých případech ovšem bylo by třeba se optati, zejména lidí málo kdy se zpovídajících, zda zpovídali se tehdy z nějakého hříchu těžkého, kterým jindy nebývali vinni.

Obyčejný zpovědník nemůže, kromě nejvyšší potřeby (extrema necessitas), měniti anebo zmírniti pokání, kteréž vyšší člen hierarchie, zpovědník v čas jubilea anebo jinak obzvláště splnomocněný uložil na změnu neb prominutí slibu nebo za hřích vyhražený. Jenom rovně splnomocněný může měniti; jinak třeba jest obrátiti se k biskupovi, kterýž ve případech takových, i kdyby za slib papeži vyhražený jiné skutky uloženy byly, může dispensovati od nich aneb proměnit je.

II. Obyčejní skutkové kající.

Za skutek dostiučinění svátostného může uložen býti jenom skutek dobrý, ku kterému kajicník ani božským ani církevním zákonem není povinen; tento skutek dobrý jest buďto činění věci Bohu milé neb opuštění věci příjemné a jinak dovolené. Všickni skutkové kající uvádějí se dle trojího pramene hříchu **) také na trojí druh a jsou: modlitba, půst, almužna.

1. *Modlitba jest protiva pýchy života*; v ní zahrnují se všechny způsoby uctění Boha i pozdvihování mysli k němu, a tedy: a) *Modlitba v užším aneb obyčejném smyslu*. Pokaždě třeba jest určitě ustanoviti, které modlitby a kolikrát kterou vykonati povinen bude kajicník. A poněvadž třeba jest, aby všeliké pokání přiměřeno bylo povaze kajicníkově, ukládá se modlitba také *podle vniterného stavu člověka*, totiž tak, aby ob-

*) S. Alph. 6. n. 620. Scavini l. c. str. 223.

**) 1. Jan 2, 16.

sahem svým odporovala čelným hříchům a pomáhala utvrzovati se ve smýšlení kajicném a cnostném. Zákonu tomuto lze vyhověti ukládáním obyčejných a lidu katolickému vesměs povědomých modliteb; jenom třeba jest, aby zpovědník *vytknul a kajicníkovi k uvážení doporučil ta slova, která se týkají duchovního stavu jeho, nebo aby s povědomou modlitbou velel spojovati určité, kajicníkovi velmi prospěšné myšlenky, akty a prosby*, nebo konečně aby modlitbu konati velel *za jistých okolností a s obřady, které by modlitbu oživily, dojemnější a působnější učinily, razíce jí cestu k mysli a srdci kajicníka i bránice mechanickému odříkání*. Dle těchto zásad ukládá se lidem velmi starostlivým o věci vezdejší, aby v modlitbě Páně potrváli u prosby: chléb náš vezdejší dejž nám dnes; kdo kleje a zlořečí mnoho, uvažuj, konaje pokání, prosbu Otčenáše: posvěť se jméno tvé; hněvivý a mstivý prosbu: odpusť nám naše viny. — Aby kající skutek modlitby působil dojem spasitelný, ukládají zpovědníci: před velebnou svátostí, před krucifixem, obrazem Panny Marie nebo jistého světce prositi za milost pravého pokání a setrvalosti v dobrých úmyslech; modliti se některý desátek anebo celou třetinu růžence za posilu k boji proti jisté náklonnosti zlé nebo ku vytrvalému namáhání o jistou cnost; modliti se za jistou dobu každodenně pětkrát Otčenáš ku pěti ranám Kristovým a pohroužiti se v rozjímání o smrti Páně; každého večera i rána po několik dní třikráte Zdrávas Maria ke cti neposkvrněného početí, zároveň vzbuzovati lítost a pevný úmysl a přidávati modlitbičku střelnou; vzbuzovati božské cnosti a spolu též úmysl, namáhati se o ně bez ustání; vykonati určitou modlitbu na hřbitově a rozvažovati, že snad brzy zde pochován bude; u večer na loži ruce křížem přes prsy položití, modlitby říkati a sobě na mysl uváděti, že takto jednou mrtev ležeti bude; modliti se za jisté zemřelé, za spoluvinníky, za osoby, které pohoršil nebo přímo ke hříchu svedl, za nepřátely, škůdce a protivníky; aby modlitbu za pokání uloženou spojovali s významem církevní doby nebo slavnosti připadající. Odpustkové modlitby k určitým tajemstvím Ježíše Krista a Panny Marie, ke svatým pro jistou cnost nad jiné proslaveným za velmi užitečné pokání se vůbec uznávají. Velmi též prospívá ukládati jistou modlitbu na delší čas, na každý den anebo na každou neděli až do budoucí zpovědi, poněvadž takto jest kajicník ustavičně pamatován na svoje úmysly a přípovědi. — O kom se domnívá zpovědník, že by asi zanedbával modlitbu

na delší čas uloženou, tomu dobře jest uložiti, aby po jistý počet nedělí buďto na ranních anebo na odpoledních službách božích tu modlitbu říkal kleče nebo stoje blíže oltáře neb obrazu, kterým by se kajcníku něco jemu prospěšného připomínalo a vštěpovalo.

b) *Bohoslužba veřejná*; z této ukládá se za pokání: poslouchati jistý počet kázání, křesťanských cvičení, choditi několik nedělí na odpolední služby boží, několikráte ve dny všední na mši svatou, účastniti se misie, duchovních cvičení a t. p.

c) *Vzývání a ctění Matky boží*, anděla strážného, patrona chrámu osadního, světce, po kterém kajcník na křtu sv. pojmenován jest.

d) Častější přijímání svátosti pokání a oltářní, ježto se ukládá zejména hříšníkům navyklým, zpětilým a příležitostným, jinochům a pannám, o nichžto znamenati jest, že ke hříchům proti čistotě se nakloňují, v nebezpečenství těchto hříchů se nalézají nebo již upadli v ně. Ovšem třeba tu také uvážiti, že ne každému lze častější zpověď přikázati a že u mnohých již za nemálo se počítá, jdou-li třikráte neb aspoň dvakráte do roka ke sv. zpovědi. A kdykoli se ukládá zpověď za pokání, třeba jest určiti dobu, kdy se má vykonati, na př. čas nějaké slavnosti, pouti na místo vůbec navštěvované.

e) Navštěvovati velebnou svátost oltářní, konati pobožnost křížové cesty, růžence, čísti nábožné knihy nebo katechismus aspoň ve dny sváteční a nedělní.

f) Často nebo každodenně zpytovati svědomí neb aspoň každou neděli a každý zasvěcený svátek přemýšleti o životě minulého týdne a vzbuzovati dobrý úmysl o způsobu života v témdni nastávajícím. K tomuto se druží vzbuzování lítosti každý večer a dobrého úmyslu každé ráno.

h) Častá, k jistým pracem a zaměstnáním obyčejného života vhodně přiléhající vzpomínka na Boha, na jisté pravdy svatého náboženství, nejvíce pak na poslední věci člověka.

Zpovědník modlitby a duchovního života dbalý sám ze své zkušenosti nejlépe poznává, kterak by rozmanité způsoby modlitby voliti a s jakými okolnostmi je spojovati lze bylo ku prospěchu kajcníků na rozdílném stupni mravného a vůbec duchovního života postavených.

2. *Půst, jakožto protiva žádosti těla*, jest vůbec ujma v tom, což tělu lahodí, žádosti jeho podněcuje, a naopak zase podni-

kání věcí obtížných, kterými se oslabují tělesné žádosti. K tomuto způsobu dostiučinění náleží:

a) *Půst v užším slova smyslu*; totiž ujma v požívání pokrmův a nápojů. Tento ukládá se zvláště takovým kajicníkům, ježto nemírné požívání pokrmu a nápoje k těžkým hříchům a zlým navyklostem svádí, jako jsou: opilství, hněv a prechlivost, mstivost, smilstvo. Jsa i prostředek cnosti, ukládá se půst anebo radí se k němu také osobám nábožným, kteréž po vyšší dokonalosti baží.

b) *Vzdalovati se společnosti a zábav jinak počestných a dovolených*. Pokání toto se ukládá na nějaký čas těm kajicníkům, kterým toho velice třeba jest, aby se utvrzovali v zapírání sebe a takto snáze přemáhali pokušení ku věcem hříšným. Slouží také ku potrestání za hříchy spáchané při užívání zábavy i kratochvíle; tak nezřídka svobodným ženštinám kterým návštěva taneční zábavy byla za podnět k pádu, se ukládá, aby za jistý čas nenavštěvovaly jizeb tanečních aneb aby v jistém čase několikráte jíti opomenuly. Komu společnost, divadlo, zábava některá jsou za blízkou příležitost ke hříchu, ten zákonem božím vázán jest vystříhati se jich, a povinnost tato může se mu, kromě jiných skutků, také za pokání uložití, ne sice jako by se mohla i neuložití, ale pro tu příčinu, aby k ní mocněji pobádán byl.

c) *Ujma ve spánku* takovým se ukládá, kteréž k jistým hříchům (na př. samoprzni) svádí spánek nad potřebu prodloužený nebo rozmařilé prodlévání na lůžku; jim ustanovuje se za přísné pokání, aby se u večer na lůžko nepokládali, dokud jich spaní přemáhati nepočíná, z jitra pak aby opouštěli lože, jakmile procitli.

d) *Podnikání obtížných prací, mrtvení a sebezáporu*. Tak na př. návštěva nějakého chrámu vzdálenějšího, pouť, konání domácích prací, nějaký skutek lásky spojený s nepohodlím může se za pokání ukládati kajicníkům, kteří navykli trávit život v zahálce. — Kdo však ve svém povolání a stavu zápasí s nedostatkem a obtížemi, potřebuje naučení a povzbuzení, jak i proč by to všecko v duchu pokory a s myslí kajicnou měl snášeti a Bohu za hříchy své obětovati.

Zapírání a mrtvení sebe velmi často za skutek kající ukládati prospívá kajicníkům těm, kteří z návyku a lehkomyšlnosti hřeší. V čem a kterak by jeden každý měl sebe mrtviti a přemáhati, to nejen dle povahy hříchu, ale také dle vnitřní povahy

a životních poměrů kajicnickových rozsouditi náleží. Pro zachování svornosti mezi manžely a domácími, pro uvarování hříchů pomluvy a na cti utrhaní, kletby, opilství, smilstva není kromě modlitby prostředku lepšího, leč aby navykal člověk potlačovati náklonnost a vášeň svou; tělesný půst a všeliká jiná ujma u věcech tělu lahodných stojí za něco a vede k cíli, jenom nepřestává-li člověk na činu hmotném, ale tímto sám sebe napomíná a podněcuje ke krocení náklonnosti, návyku a vášně.

3. *Almužna, protiva žádosti očí*, zahrnuje v sobě veškeré skutky milosrdenství tělesného i duchovního, podporování účelů církevních a humanitních vůbec, chrámů, misií domácích i zámořských atd. Ukládá-li zpovědník almužnu, vždy určitě pověz, mnoho-li a v kterém čase. Nejlépe jest uložiti kajicníkovi, aby hmotnou věc (peníze, potřeby života) buďto sám anebo skrze jiného dal jistě rodině chudé, aneb aby jistému sirotku některou věc potřebnou zjednal. To bývá možno a též potřebno takovým kajicníkům, kteří v obchodu a živnosti leckterých nespravedlností se dopouštějí, ale ku přímé restituci povinni nejsou anebo jí činiti nemohou; podrobné a určité toto zavázání kajicníka obyčejně jistěji vede k vyplnění, než ukládá-li se jen obecnými slovy za pokání, almužnu dáti. Lidem chudým a nemajetným aspoň vůbec pověděti prospívá, že také oni zásluh almužny dojíti mohou službami prokazovanými za vhodné příležitosti nemocným, churavým, pocestným, těžké břemeno nesoucím a t. p.

Článek 5. Rozřešení.

§. 102. Dosah rozřešení svátostného; zásady o jeho udělení a neudělení.

1. Svátostné rozřešení *) jest odpuštění hříchů a věčných trestů ve svátosti pokání skrze oprávněného zpovědníka ve jménu božím.

*) Psáti „rozřešení“ na místě obyčejného „rozhrěšení“, pokládám za věc náležitou. Smysl slova toho zajisté jest osvobození, rozvázání člověka od těch svazků, kterými jej spoutal hřích. Pojem tento vyjádřen jest obrazně latinským slovem „solvere“, od něhož se odvozuje „absolutio“; latinskému pak „solvere, absolvere“, odpovídá slovanské „řešiti“, téhož významu jsouc. Etymologicky ospravedlniti „rozhrěšení“ zhora nemožno jest.

Ku svátostnému rozřešení ze hříchu a zaslouženého trestu věčného druží se u jednotlivých kajicníků *ještě rozmanitě milosti církevní*. Kaje-li se hříšný opravdu a tak, aby doufati lze bylo, že Bůh odpouští jemu hřích a věčný trest, nemůže a nechce ho církev déle stíhati pokutami, v které upadnul pro hříchy své; pokuty církevní zajisté mají za konečný účel, povzbuditi a téměř donucovati k pokání. A protož druží se ku svátostnému rozřešení ze hříchův a věčných trestů přirozeně také promíjení časných trestů církevních, čili *rozřešování z censur*, byl-li jimi pro vniterný obor (pro foro interno) stížen kajicník; poněvadž pak pokuty církevní vylučují člověka z užívání všech aneb některých prostředků milosti: *děje se promíjení pokut církevních ještě před vlastním očištěním od hříchů*.

Kromě vlastních censur vážou leckdy, podle ustanovení práva církevního, kajicníka *jisté následky hříchu* (amissio juris, petendi debitum conjugale propter impedimentum affinitatis supervenientis; irregularitas ex delicto; amissio tituli beneficii et obligatio, restituendi fructus male perceptos) aneb *dobrovolně přijaté závazky* (platně učiněný slib) anebo *přirozené okolnosti* (překážky manželské, irregularitas ex defectu), aby se jistých činů a práv zdržoval, anebo jisté zvláštní povinnosti konal anebo některých svátostí (svěcení kněžstva, stavu manželského) přijmouti nesměl. — Nelze-li pak pro kajicníkovu slabost aneb pro veliké zlé či pro znamenité škody, ježto by odtud povstaly, aneb pro jiné vážné příčiny očekávati, že by kajicník naplnil skutkem neb opuštěním svoje zvláštní závazky a povinnosti a pro tuto příčinu se v trvalém nebezpečení hříchu nalézal: promíjejí se mu právní následky hříchu, aneb vykonání dobrovolně přijatých závazků anebo se vyhláší, že obecné ustanovení práva o jistých přirozených okolnostech nemá při něm platnosti. To jsou *dispensace pro vniterný obor* (dispensationes pro foro interno) a jejich účel jest, *odkliditi nebezpečení hříchu*, tak aby již nic nepřekáželo životu novému, spravedlivému. Poněvadž ale člověk pro ony následky hříchu, dobrovolně přijaté závazky a přirozené okolnosti není vyloučen z účastenství v pokladech církevních, *uděluje se dispensi pro vniterný obor až po udělení rozřešení svátostném*.

2. Zpovědník nemůže libovolně rozřešovati neb nerozřešovati, neboť který kajicník dostatečně naplnil všechny kusy pravého pokání, má plné právo na rozřešení a zpovědník jest povinen uděliti mu ho; kdo ale podmínek nenaplnil, ten ani nečinil

pokání, Bůh neodpouští mu hříchů jeho a protož ani zpovědník nemůže rozřešení udělit.

K naplnění všech podmínek pravého pokání třeba jest dostatečné schopnosti a dobré vůle, která působí s milostí boží. Komu se *bez viny jeho* nedostává schopnosti, aby nezbytným podmínkám dosti učinil, slove *neschopný svátostného rozřešení* (incapax); kdo pak jim nevyhovuje *vlastní vinou* (mala fide) pro nedostatek dobré vůle, jest *nehodný* (indignus). Vedle toho zní zásada obecná o rozřešování: Zpovědník po každé uděluje rozřešení těm, kdož i schopni i hodni jsou; a neuděluje těm, kteréž za neschopné anebo za nehodné byl shledal.

Jsou pak *neschopni*: mrtví, vzdálení od zpovědníka, kdo nemají užívání rozumu, kdo bez viny své neznají náuk nevyhnutelně potřebných ku spasení a protož ani nemohou hříchů litovati, n. př. hluchoněmí, kteří nenabyli methodického vzdělání. *Nehodni* jsou: nevěřící, formální kacíři a rozkolníci, vyobcovaní, dokud by zase do církve přijati nebyli, kdo vlastní vinou neznají náuk nevyhnutelně potřebných, kdo hříchů svých nelitují, polepšiti se nedbají a posud ani srdcem a myslí se nepolepšili *), jakož jsou: kdo ze hříchů svých se vyznati, nenávisti a nepřátelství odložití, cizího statku navrátiti, škody učiněné nahraditi, blízké příležitosti se vystříhati anebo jí odkliditi, pohoršení daného napravití nechtějí, ač by mohli. — Nehodni jsou manželé, kteří nežádajíce a neočekávající vyřčení soudu církevního, sami se oddělují od lože i stolu, a také ti, kteří o neplatnosti svého manželství vědomost majíce, nápravy jeho hledati nechtějí. Nehodni jsou, kdo veřejné pohoršení dávají, rušíce slovem a skutkem svatou víru, křesťanský řád a počestné mravy, jako ti, kteří v pouhé manželství občanské vstupují, v takovém anebo v souložnictví jsou živi, nevěstky a kdož je přechovávají; kdo hříšné schůzky vědomě dovolují a trpí ve svých domech; kdo spisují a rozšiřují časopisy a knihy, v kterých se útok činí na křesťanskou víru, podkopávají a zlehčují počestné mravy, zvelebují blud a hřích; kdo upustiti nechtějí ode čtení spisů takových; kdo zhotovují a rozšiřují necudné, pohoršlivé obrazy a sochy aneb takové chovají u sebe; kdo se propůjčují k provozování divadel, na kterých se víra i mravy dobré v posměch uvádějí, ze zločinu, nemravnosti a

*) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

jakých koli neřestí známka hanby a šerednosti se vyhlazuje na otupení mravného citu a veřejné počestnosti.

Schopný a hodný kajicník může obdržeti platné rozřešení, jest-li *tělesně anebo mravně blizek*. Za tělesně blízkého se pokládá, kdo u zpovědníka se nalézá; mravně blizek jest, kdo sice u zpovědníka se nenalézá, ale není od něho u vzdálenosti větší, nežli v které mohou lidé ještě spolu rozmlouvati, třeba hlasem nad obyčejný něco silnějším. A proto stalo-li se, že kajicník odchází, prve nežli obdržel rozřešení, může se toto platně dávatí odcházejícímu, pakli jisto, že podstatně vyřčeno bude prve, nežli by se vzdálil nad blízkost mravnou*).

I. Forma svátostného rozřešení.

Když byl zpovědník dostatečně disponovanému kajicníku naučení potřebná dal a pokání uložil, rozřešuje ho a tímto nejdůležitějším úkonem dokonává dílo své při každém jednotlivci, který ve svátosti pokání upřímně hledal milosti boží.

1. Obecná v katolické církvi forma rozřošování svátostného (forma *absolutionis sacramentalis*) jest: *Misereatur tui omnipotens Deus, et dimissis peccatis tuis, perducatur te ad vitam aeternam. Amen.* Potom, pozdvihna ruky pravé ku kajicníkovi, dále říká: *Indulgentiam, absolutionem et remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens et misericors Dominus. Amen.*

Potom následuje *obecné rozřešení z pokut církevních* těmito slovy: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis* (jest-li kajicník údem kleru, přidává se ještě: *suspensionis*) *et interdicti, in quantum possum et tu indiges.* Rozřešení toto platí censurám, do kterých kajicník snad upadnul, ačkoli jemu nic o tom známo není a také ve zpovědnici objeveno nebylo. Nazývá se *absolutio ad cautelam* (z opatrnosti) a uděluje se jí, aby snad nebylo udělováno svátosti někomu, kdož po zákonu církevním buď naprosto anebo částečně jest vyloučen z účastenství v pokladech církevních (*excommunicatio, interdictum*), ač to nijak není známo; u kajicníka v úřadě církevním postaveného chce nad to ještě církev odkliditi, co by koli po zákonu církevním snad překáželo právnímu a platnému konání úřadu toho (*suspensio, interdictum personale*). — Platnost této abso-

*) S. Alphon. 6. n. 429.

luce z opatrnosti jest taková, jaká jest pravomoc rozřešujícího (in quantum possum); a protož daná od obyčejného zpovědníka vztahuje se přímo jenom *k církevním pokutám nikomu nevyhraženým* (censurae nemini reservatae); daná od kněze vyšší pravomocí opatřeného ke všem, z kterých on pravomocí řádnou aneb obecně delegovanou rozřešovati může. Seznal-li by později kajicník anebo se ve zpovědi nějak objevilo, že skutečně byl jistou censurou stížen, nepostačovalo by mu obecné rozřešení toto, ale potřeboval by zvláštního a určitého aby jí prázden býti mohl.

Za obecným rozřešením z censur jde (nebyla-li určitá censura na kajicníku shledána) rozřešení ze hříchů, jehož se uděluje těmito slovy: *Ego te absolvo a peccatis tuis, in nomine Patris, et Filii ⁊ et Spiritus sancti. Amen.*

Forma svátostného rozřešení se dokonává slovy: *Passio Domini nostri Jesu Christi, merita beatae Mariae Virginis et omnium Sanctorum, quidquid boni feceris et mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiae et praemium vitae aeternae. Amen.*

Vedle rubriky rituálu římského lze při zpovědech častějších a kratších vynechati *Misereatur*, *Indulgentiam* a *Passio Domini*; v nebezpečnství smrti lze krátce říci: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine Patris, et Filii, et Spiritus sancti. Amen*; tato slova zajisté jsou forma podstatná (substantialis).

Zpovídal-li se kajicník po upřímné zpovědi a obdrženém rozřešení ještě z některého hříchu těžkého, jehož byl prve neudal, rozřešuje ho zpovědník opětně, nechť již opustil zpovědnici po obdrženém rozřešení nebo neopustil.

2. Rozřešovací forma: *Ego te absolvo a peccatis tuis atd.* slove *prostá* (absoluta). Kromě této lze užívati také *formy podmíněné* (forma conditionata) čili udělovati rozřešení podmíněného (absolutio conditionata). *Rozřešením podmíněným* rozumí se svátostné rozřešení udělené s nějakou podmínkou, buďto slovy pronešenou anebo jen v mysli přidanou, tak že hříšník jest rozřešen, pakli se při něm nalézá obsah podmínky, a nerozřešen, pakli není při něm, což podmínka naznačuje. Podmínka,

kterou se rozřešuje, může se vztahovati ku věcem nyní, anebo ke rozřešení uděluje, skutečně a v pravdě buďto jsoucím anebo nejsoucím, nikdy ale k takovým, kteréž teprve budou nebo nebudou (*conditio de praesenti* nebo *de praeterito* — nikdy *de futuro*).

Rozřešení podmíněného může se uděliti, žádá-li toho *spravedlivá i dostatečná příčina: že by totiž někdo velikou duchovní škodu trpěl, když by nijak nebyl rozřešen, nemoha pro určitou pochybnost dosáhnouti rozřešení prostého*. Podmínka se přidává, aby se neudělovalo svátosti nadarmo a tato nebyla zlehčena.

Vedle obecné zásady této uděluje se rozřešení podmíněného: a) Pochybuje-li s důvodem zpovědník, dal-li rozřešení anebo nedal; v případě tomto znova by rozřešil s podmínkou: Si nondum absolvi, Ego atd. b) Jest-li rozřešovaný tolik od zpovědníka vzdálen, že pochybuje se, lze-li jej pokládati za dostatečně blízkého, na př. viděl-li by kněz někoho se střechy padati, anebo se topiti; tu přidala by se podmínka: Si capax es. c) Při pochybnosti, zdali penitent (dítě) již dospěl k užívání rozumu. d) Jest-li odůvodněná pochybnost, zda živ jest kajicník ještě, nebo již mrtev. — Rozřešení podmíněného nelze udělovati, pochybuje-li se s důvodem o kajicníkově hodnosti čili o jeho disposici. *Jediné nalézá-li se kajicník takový v patrném nebezpečství smrti* a zpovědníku nelze s důvodem souditi ani o bytí ani o nebytí dostatečné disposice, může se udělovati rozřešení s podmínkou: Si capax, nebo: Si dignus es. Komu toto rozřešení podmíněné dáno bylo, tomu nelze posluhovati svátostí oltářní*).

3. *Shledána-li na některém kajicníku censura* platná pro vniterný obor, uděluje se mu rozřešení také ve zpovědnici a sice hned po obecném rozřešení z censur, prve ještě nežli se uděluje rozřešení ze hříchů. Jest-li to censura vyšším členům hierarchie (papeži, biskupu) vyhražená, nemůže prostý zpovědník rozřešovati, leda by prve byl od vyššího zmocněn; jest-li pak to censura nikomu nevyhražená, rozřešuje z ní každý zpovědník.

Jsou pak *nevyhražené censury* (vesměs klatby), v kteréž upadá člověk i bez výroku soudcova (excommunicationes latae sententiae nemini reservatae), vedle konstituce Pia IX. od 12. října 1869 tyto: 1. Mandantes seu cogentes tradi ecclesiae sepulturae haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos. 2. Laedentes aut perterrefacientes Inquisitores, denuntiantes, testes aliosve ministros s. Officii; ejusve sacri tribunalis scripturas diripientes aut comburentes; vel praedictis quibuslibet auxilium, favorem praestantes. 3. Alienantes et recipere praesumentes bona ecclesiastica absque beneplacito Aposto-

*) Obšírněji jedná o rozřešení podmíněném: Smolíka Rukověť pro zpovědníky na str. 122. sld. Časopis katol. duchov. od r. 1866. na str. 8. sld. S. Alfon. I. 65 n. 431. 432. Ambergrova Pastoraltheologie III. str. 600 sld.

lico. 4. Negligentes sive culpabiliter omittentes denuntiare infra mensem confessarios sive sacerdotes, a quibus sollicitati fuerint ad turpia. 5. Qui libros de (S. Scriptura) tractantes sine ordinarii approbatione imprimunt, aut imprimi faciunt. 6. Raptores mulierum, eorundemque consocii. 7. Qui libertatem matrimonii contrahendi violant. 8. Qui cogunt mulierem ad ingrediendum monasterium, vel impediunt. 9. Qui docent falsas propositiones, damnatas a Conc. Trid. Sess. XIII. can. 11, de Euchar. et Sess. XIV. cp. 1. de ref. matrim. — Ostatní exkommunikace sněmu tridentského, o kterých konstituce Piova praví: „Praeter hos hactenus recensitos eos quoque, quos sacros. Conc. Trid. sive reservata summo Pontifici aut ordinariis absolutine, sive absque ulla reservatione excommunicavit, Nos pariter ita excommunicatos esse declaramus“, — jsou dle obsaženy v rezervátech papeží a biskupům vyhrazených anebo nikomu nevyhrazených, dle pak, a jmenovitě pokud čelí proti tvrdošíjným popíratelům věroučných článků katolických, v obecné exkommunikaci latae sententiae: „Omnes a christiana fide apostatas“ atd. na str. 246.

Ku rozřešení z klatby pro vniterný obor užívá se s malou změnou formy, kterou předpisuje rituál římský pro snětí klatby v oboru vnějším; k rozřešování z jiných censur (suspensio, interdictum) v oboru vniterném i vnějším předpisuje rituál formu jednotejnou*).

Rozřešuje-li zpovědník ve zpovědnici z určité censury, — buď po dosažení zmocnění, byla-li censura vyhrazená, anebo ze své moci, nebyla-li vyhrazená — říká rozřešovací formu hned po obecném rozřešování z censur. *Jest-li kajicník ve klatbě*, říká zpovědník po slovech: „*in quantum possum et tu indiges*“ takto: *Speciatim vero eadem auctoritate et sanctissimi domini Papae N.* (aneb: *reverendissimi domini episcopi N.* — není-li klatba vyhrazena, neděje se zmínka o papeži neb biskupu) — *te absolvo a vinculo excommunicationis, quam propter* (tu jmenuje se provinění) *incurristi, et restituo te communioni fidelium.* Potom teprve následuje absoluce ze hříchů. Před absolucí ab haeresi et annexa excommunicatione předchází vždycky odpřisáhnutí bludů (abjuratio**). Byl-li kajicník postížen *suspensi neb interdiktum*, jmenuje se ve formě této určitá censura, a po slově: „*incurristi*“ následuje absoluce ze hříchů, jest-li penitent laik; jest-li však údem duchovního stavu, přidává se po slově: *incurristi* ještě: *et restituo te executioni ordinum et officiorum tuorum.*

*) Rit. Rom. De absolute ab excommunicatione in foro exteriori. De modo absolvendi a suspensione atd.

**) S. Poenitentiaria 1. července 1869; podobně určitě vytknuto bylo v jubil. bullách r. 1879 a 1881.

Rozřešování z censur pro vniterný obor může se udělovati také kromě zpovědi, buďto ve chrámě anebo na jiném místě slušném, vždy ale soukromí. Rozdíl ve formě jenom ten jest, že kajicník prve říká obecnou zpověď (*Confiteor*), po které dí zpovědník: *Misereatur, Indulgentiam* a pak: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, et ego auctoritate ipsius et sanctissimi nostri Papae N. (neb rever. Episcopi N.) absolvo te* atd. jako výše praveno. Na konec přidává se ještě: *In nomine Patris, et Filii † et Spiritus sancti. Amen.*

Byla-li na někoho jmenovitě a výrokem soudce uvalena censura pro vnější obor, jest i rozřešení veřejné a děje se řádem od cirkve předepsaným, jakž nalézá se v rituálu římském.

3. *Dispensací*, kterých potřeba ve zpovědi se objevila, uděluje se také ve zpovědi zároveň s absolucí ze hříchů aneb i kromě zpovědi; obsahuje-li však dispensační listina klausuli: „*praemissa sacramentali confessione*“, uděliti lze jí jenom ve zpovědi.

Dispense ve zpovědi uděluje se po absoluci ze hříchů. Uděluje-li *dispensace od nepravidelnosti (irregularitas)*, říká zpovědník: *Insuper eadem auctoritate atd. dispenso tecum in irregularitate, quam incurristi propter et restituo te executioni ordinum et officiorum tuorum.* Byl-li laik: *habilem reddo ad omnes ordines suscipiendos**).

Měla-li censura nebo nepravidelnost také ještě za právní následek ztrátu benefícia a náhradu požitků neprávň (male) posud branych, přidává se ještě: *Et restituo tibi titulum beneficii et condono tibi fructus male perceptos.*

Uděluje-li se pro vniterný obor dispense od *překážek manželských*, může se užiti této formy: *Insuper atd. dispenso tecum super impedimento* (na př. *affinitatis in gradu 3.*), *ut matrimonium contrahere* (bylo li by manželství, ač ovšem neplatně, již uzavřeno, zní forma: *ut in contracto matrimonio, consensu renovato, permanere*) *eoque licite uti possis, et prolem, si quam suscepisti vel suscipies, legitimam declaro.*

K dispensi od následků cizoložstva, jehož dopustil se jeden z manželů s osobou druhému manželu v 1. neb 2. stupni

*) V nepravidelnost upadá, kdo, věda se býti censurou stížena, přijímá vyšší posvěcení anebo již přijaté vykonává; takovému nejen rozřešení z censury (*excommunicatio, suspensio*), ale také dispense od nepravidelnosti třeba jest.

příbuznou (*affinitas superveniens*) a od následků prostého slibu čistoty za svobodna učiněného, před manželstvím však nepro-
minutého, lze užiti formy: *Insuper in affinitate superve-*
niente primi (neb *secundi*) *gradus, proveniente ex copula illicita*
a te habita cum sorore mulieris (*cum fratre viri*) — aneb: *in*
voto simplici castitatis, quod emisisti, — ut in matrimonio rema-
nere et debitum conjugale exigere possis.

Po udělených dispensích říká se jako jindy po absoluci ze hříchů: *Passio Domini atd*

Uděluje-li se dispense pro vniterný obor kromě zpovědi, užívá se formy jako ve zpovědi; poněvadž tu není absolve ze hříchů, neříká obecné zpovědi, komu se dispense uděluje, vždy ale předchází *absolutio a censuris*.

4. Podmínky, bez kterých nemůže kajicník platně a hodně dosíci rozřešení z pokut církevních aneb dispense, jsou v podstatě ty, s kterými se dosahuje hříchův odpuštění, a tedy: a) pravá kajicnost; b) odklizení podnětu a příležitosti k opět-nému pádu ve hřích, pro který jej stihly právní následky; c) dostiučinění podle zákonů církevních, ochotné přijetí spasi-telného a přiměřeného pokání a věrné naplnění všeho, což pře-depsáno listinou, kterouž se zpovědníkovi zmocnění uděluje. *Děje-li se rozřešování z censur pro vnější obor*, skládá vinný přísahu, že se podrobí rozkazům církve, kteréž mu v této pří-čině dány budou a zvláště, že budoucně již neproviní se proti kánonu neb dekretu, pro jehož porušení byl upadl v censuru.

4. Členům III. řádu sv. Františka může každý zpovědník po absoluci ze hříchů ještě uděliti generální absolve s plno-mocnými odpustky, zpovídají-li se v některý ze dní násle-dujících: hod boží vánoční velikonoční a svatodušní, svátek srdce Ježíšova, neposkv. početí P. Marie, sv. Josefa, jizev sv. Františka (17. září), sv. Ludvíka (25. srpna), sv. Alžběty (19. listopadu)**).

Forma požehnání toho jest: „*Dominus noster Jesus Chri-*
stus, qui beato Petro apostolo dedit potestatem ligandi atque

*) Dispense od překážek a závad manželských udělují se (oznamují se) kromě zpovědi, zní-li reskript v ten smysl, že papež nebo biskup sám dis-pensuje; udělují se ve zpovědi, pakli reskript vedle znění svého jest „*man-*
datum dispensationis in forma commissoria.“

**) Konst. Lva XIII. ze dne 3. května 1883. Srovn. Beringer l. c. str. 307.

solvendi, ille te absolvat ab omni vinculo delictorum, ut habeas vitam aeternam et vivas in saecula saeculorum. Amen.

Per sacratissimam passionem et mortem Domini nostri Jesu Christi, precibus et meritis beatissimae semper Virginis Mariae, beatorum apostolorum Petri et Pauli, beati patris nostri Francisci et omnium Sanctorum, auctoritate a summis Pontificibus mihi concessa, plenariam indulgentiam omnium peccatorum tuorum tibi impertior. In nomine Patris † et Filii et Spiritus sancti. Amen.

Za zvláštních okolností lze užívati této krátké formule:

„Auctoritate a summis Pontificibus mihi concessa plenariam omnium peccatorum tuorum indulgentiam tibi impertior in nomine

Doba k udělování (absoluce) této trvá od rána předcházejícího dne až do slunce západu v den samý.

II. Odklad svátostného rozřešení.

1. Jako jest povinen zpovědník udělití rozřešení prostého, může-li s důvodem souditi o kajicníkově schopnosti a hodnosti, neudělití pak či odepřítí, patrna-li neschopnost nebo nehodnost kajicníka: podobně odročuje neb odkládá rozřešení, zůstává-li po všem jeho vynasnažení*) důvodná pochybnost o kajicníkově schopnosti neb hodnosti (disposici), a není-li zároveň důvodu vážného, pro kterýž by rozřešení, podmíněné aspoň, přece dáti slušelo.

Odklad a odepření absoluce není jedno. *Odepření* zajisté znamená tolik, co určité vyjádření zpovědníkově, že mravní stav a smýšlení penitenta nedovoluje dáti rozřešení. *Odklad* jest vyjádření duchovního soudce, že hotov jest rozřešiti kajicníka až tento vykoná některé věci, jimiž by všeliká pochybnost o jeho disposici odklizená byla anebo se objevila větší jistota pravého polepšení.

Moralisté věku 16. a 17. mluví častěji o potřebě odkladu, nežli bohoslovci starší; zejména jej uvádějí mezi prostředky ku polepšení navyklých a zpětilých, tvrdíce o něm, že dobře slouží k tomu, aby penitent vyrušen byl z mravní ospalosti a netečnosti, a za potřebný jej kladouce ve dvou případech:

*) Viz str. 319. a 321.

a) Zůstává-li důvodná pochybnost o kajicníkově disposici, b) uznává-li zpovědník, že by odklad prospěl kajicníku slabě disponovanému ke zvýšení dispoice a k opravdovějšímu boji proti hříchu.

O pravosti těchto dvou zásad nelze pochybovati; avšak aby zpovědník neuchýlil se od pravé cesty a neprovinil se odkladem proti spravedlnosti aneb opatrnosti, jest mu *varovati se neoprávněné přísnosti v soudu o disposici*, a dobře uvážiti, *jaký následek asi by měl odklad při určitém penitentovi*.

Stran soudu o disposici platí pravidlo: Nikoli třeba není, aby zpovědník přesvědčen byl, že kajicník nezhřeší zase, ale postačuje, lze-li s důvodem za to míti, že penitent *nyní* upřímnou vůli má, polepšiti se a ke hříchům posavadním se nenavrátni.

Odklad absoluce snadno může jmenovitě v našich dobách náboženské vlažnosti způsobiti, že penitent ve hříších se zatvrdí, ke zpovědi se nenavrátní, kněžstvo i samo náboženství sobě v nenávisť vezme*). Důvod tento zrazuje od rigorismu ve případech, kdy nenutí všechny okolnosti k důvodnému pochybování o disposici, ale odklad jen za prospěšný se považuje, aby slabě disponovaný podnícen byl ku vroucnější lítosti, k pevnějšímu předsevzetí, vůbec ku větší opravdovosti ve všem životě svém**).

A zase i ten důvod nic nemůže platiti, nenalézá-li zpovědník rozumného důvodu, aby *nynější* disposici penidenta za postačitelnou míti mohl; tu zajisté nemůže s dobrým svědomím rozřešiti, třeba by na jisto věděl, že penitent podrážděn anebo snad až od zpovědi odvrácen bude; rozřešením neplatným zajisté by kajicníkovi neprospěl, svoje svědomí pak by hříchem obtížil.

2. Má-li zpovědník činiti s člověkem. *o jehož disposici pochybuje*, nespravedlivě by jednal, propustil-li by jej ihned bez absoluce. Úřad jeho zajisté ukládá mu za povinnost, vyšetřiti mravný stav kajicníkův a zkusiti všech prostředků vhodných, aby disposici v kajicníkovi vzbudil anebo zvýšil tolik, že by s jistotou mohla se pokládati za dostatečnou. A když by po

*) Dieulin, Le bon curé II. chap. 1. Refus de l'absolution. Lehmkuhl, Comp. th. mor. n. 869.

**) Srovn. S. Alphon. mor. I. 6. n. 459. 461. Homo apostol. tr. 16. c. 6. n. 117.

veškerém vynasnažení svém ještě pochyboval o disposici kajicníkově, tu teprve přikročuje k odročení absoluce.

Aby pak tento spasitelný prostředek mateřské kázně církevní skutečně prospěl kajicníkovi, *přemnoho a skoro všechno záleží na způsobu, jakým ho užívá zpovědník.*

Vhodný způsob asi tento jest: Shledává-li zpovědník, že kajicníkovi pro disposici pochybnou třeba bude rozřešení odložit, neoznamuje mu toho ihned a přímo, ale mluví nejprve o velikosti a trestuhodnosti jeho hříchův a přivádí jej k poznání, jak velice by se báti měl spravedlnosti boží. (Mluví podobně, jako praveno výše o poučování nedisponovaných na s.r. 321.) Potom se ho táže, zdali v tomto stavu svém ještě déle trvati míní, a když byl penitent k otázce té záporně odpověděl, táže se dále, upřímně-li mu jde od srdce úmysl, nehřešiti více a již opravdu počíti s napravením života. Když pak penitent odpovídá, že opravdu míní polepšiti se, chválí zpovědník úmysl tento a slovy laskavými ujišťuje ho, že mu ve šťastném provedení úmyslu spasitelného chce otcovsky pomáhati, a potom dále vykládá, že kajicník najisto ujde nebezpečnosti spásy a dosáhne vzácného pokoje v srdci, jest-li ochoten všechno vykonati, co mu ve jménu božím nařízeno bude. Nejprvnější a nejvíce potřebná věc pak že nyní jest, aby upřímný úmysl svůj některými skutky osvědčil a prostředků k žádoucímu cíli vedoucích pilně užíval. Takové pak prostředky a kající skutky udává mu jasně i určitě a hned otazuje se, ochoten-li jest a bude-li mu možná všechno to vykonati. — Ukazuje-li kajicník ochotu podrobiti se všemu a vykonati všechno, dí se mu dále, že po vykonání toho všeho teprve zjištěno bude, zdali hoden jest přijmouti svátost pokání a oltářní ke cti boží a svému spasení. A protože dokud by toho všeho nevykonal, nemůže obdržeti rozřešení a přistoupiti dnes již ke stolu Páně; nikomu zajisté, ani jemu samému nelze za to míti, že by v nebi potvrzeno bylo svátostné rozřešení a že by sobě nejedl odsouzení na místě spasení. Potom napomíná jej a vzbuzuje opět, aby prostředků polepšení svého pilně užíval, před Bohem se upřímně kál, za milost boží důvěrně prosil a v jistý čas, ježž ihned určitě ustanovuje, s myslí kajickou se navrátil; potom že bude od andělův i zpovědníka s velikou radostí uvítán a dosáhne rozřešení platného, z něhož se radovati bude v hodinu smrti a za něž Boha velebiti bude na věčnosti. — Uznává-li zpovědník, že by kajicníkovi takovému nevyhnutelně třeba bylo generální zpovědi, slouží také příprava k ní a blízká její doba za důvod, aby přesvědčen byl kajicník, že dnes rozřešen býti nemůže.

Podvoluje-li se kajicník takovému rozhodnutí poslušně, vzbuzuje ho zpovědník ještě, aby v určitý čas jistě přišel a upozorňuje ho, že by mu třeba bylo v budoucí zpovědi dnešní zpověď opakovati a vše, co se při ní dalo, vypravovati, když by ji konal u zpovědníka jiného. Na konec připomíná mu ještě, že mu dáno bude požehnání na místě rozřešení odloženého; nevzdělanému a velmi prostému ještě jednou se opakuje, že

dnes ku sv. přijímání nemůže jíti. — *Nechce-li se kajicník podrobiti*, ale za rozřešení opět a opět žádá, vynasnažuje se zpovědník poučiti a přesvědčiti ho, že nikoli se tak neděje z pouhé libovůle, nýbrž jen proto, aby spasení jeho bylo náležitě opatřeno; nebo při takovém duchovním stavu, v jakém on se nalézá, a v těch okolnostech, v kterých žije, vzmáhá se každým dnem víc a více nebezpečenství hříchů a nijak pomysleti nelze, aby svátosti mohl přijmouti s užitkem a jinak, nežli k těžkému odpovídání a soudu svému. Také se mu dává tklivými slovy na uvážanou, kterak by se osměliti mohl, aby v tomto stavu svém přijal tělo Páně, nemoha ničím dokázati, že umí a chce bojovati proti pokušení a hříchu, že opravdová lítost již obměkčila srdce jeho a že úmyslové dobří, o kterých nyní ujišťuje, nezůstanou zase tak nesplněni, jako zůstávali až posud — *Nechce-li se ještě podrobiti a doléhá ustavičně*, aby mu rozřešení dáno bylo, rozhodně vyslovuje zpovědník, že rozřešení uděliti nemůže a neudělí, poněvadž nemůže svátostí rozdávatí jinak, nežli dle ustanovení Kristova a poněvadž bude počet vydávati z vladářství svého. A kdyby přece učiniti chtěl po žádosti kajicníkově, nic by tomuto neprospělo a zpovědník na darmo by obtížil svědomí své; skutečně-li kajicník jest dobré vůle a opravdu skroušený, nechať dokáže toho poslušností, kteráž jest milá Bohu nade všechny oběti, a nejjistější cesta ku spáse. Potom dává požehnání a již odvrací se.

3. *Doba, na kterou se rozřešení odkládá*, vyměřuje se každému podle mravného stavu jeho, podle povahy hříchů, podle častějšího neb řidšího pádu a také podle toho, kdy může kajicník opět přijíti. Za nejjistější pravidlo platí v této příčině: *Rozřešení budiž odloženo na dobu takovou, že by zatím skutečné polepšení kajicníkově se osvědčilo, jemu pak ani zbytečná obtíž ani jaká duchovní škoda odtud nepošla*. Polepšením, ježto se za tu dobu osvědčiti má, nemíní se polepšení úplné a dokonalé; postačuje zajisté polepšení opravdu a upřímně začaté, ježto se patrnými skutky jeví, a jmenovitě, že se kajicník nedopustil toho hříchu, pro který jemu zvláště odloženo bylo rozřešení. A protože při odkladu absolve nevyhnutelně třeba jest ustanoviti dobu takovou, v které se kajicník posaváde dopouštěl toho hříchu vícekrát aneb aspoň jednou, ovšem zůstávají-li poměry a okolnosti, jakž byly prve. Jde-li zároveň aneb pouze o vyplnění jistých závazků, vyměřuje se doba odkladu tak, aby vyplnění bylo za ten čas možno. Tak n. př. kdo v blízké

příležitosti hřešil jednou za měsíc, tomu se aspoň na 6 neděl odporuje; kdo vícekrát za týden, u toho dvě až tři neděle postačují; jde-li o hříchy, které pocházejí z vniterné křehkosti, jako jest samoprzeň, může kajicník již za týden dostatečně osvědčiti, že svou náruživost přemáhá vytrvale; komu se odkládá rozřešení pro dobrovolnou příležitost blízkou a nehledanou, tomu se rozřešení dáti může hned, jak ji odklidil. — Kdyby se pak za dobu odkladu byla nenahodila příležitost a odnikud nepřišel podnět ku hříchu, svědčí o vniterném polepšení kajicníkově horlivost a svědomitost v užívání prostředků jemu předepsaných a v bojování proti vniterným hnutím a pokušením.

4. *Navrátil-li se kajicník bez absoluce propuštěný v ustanovenou dobu*, vyjadřuje zpovědník, buďto ještě před vyznáním hříchů od té doby spáchaných anebo až po něm, pochvalu poslušnosti a křesťanské pokoře jeho a potom zkoumá, kterak bylo za ten čas užíváno nařízených prostředků a kterak se vůbec zachoval kajicník. Pakli tento ještě nyní nemá dostatečné působivosti, aby rozřešení obdržeti mohl, vzbuzuje ho k vytrvalosti v boji a v užívání vhodných prostředkův, a shledává-li potřebu toho, předpisuje mu prostředky mocnější; aby ho nějak potěšil a povzbudil, odkládá mu rozřešení na dobu kratší, nežli po prve byla. — Shledává-li pak, že o kajicníkově dispozici pochybovati nelze, projevuje nad polepšením jeho upřímnou radost a potom nařizuje dílem a dílem radí skutky, kteréž by k dokonalému napravení penitenta vedly a v životě novém jej utvrdily.

Aby kajicník, navrátil-li se po uplynulé době odkladu k témuž zpovědníku, kromě vyznání hříchů za tu dobu spáchaných, také ještě opakoval tu zpověď, v kteréž nedosáhl rozřešení, bylo by třeba, jen když by se zpovědník nemohl již rozpomenouti na tehdejší jeho hříchy, závazky a mravný stav.

Přichází-li kajicník, jemuž absoluce odročena byla, ke zpovědníku jinému, aby od něho byl rozřešen, opakuje zpověď, po které byl rozřešení nedosáhl. Zpovědník nakládá s ním rozdílně podle toho, jakž přichází buďto hned po zpovědi aneb až když doba odkladu již uplynula. — *Přichází-li hned po zpovědi*, uvažuje zpovědník po dokonání jeho vyznání, dostatečné-li se nacházejí důvody k odkladu absoluce. Seznává-li, že odklad jest oprávněn, přesvědčuje kajicníka, že nezbyvá leč podrobiti se. Vysvítá-li však, že předešlý zpovědník se omýlil

anebo zásadami škodlivého rigorismu sveden byl k nenáležitě přísnosti: žádá toho šetrnost a úcta ku kněžství i ku svátosti pokání, aby se kajcníku řeklo, že jen z dobrého úmyslu tak ustanoveno bylo a že by sobě byl velikou zásluhu pro svoji poslušnost a pokoru zjednal, kdyby se rozsudku zpovědníkovu byl podrobil. Poněvadž ale dobrého úmyslu toho také jinak dosáti lze, dovoluje církev svatá voliti cestu méně obtížnou, aby kající člověk milosti boží dosáhnul a hříchy svoje napravil. Potom ukládá, co za potřebné i užitečné uznává, a uděluje rozřešení.

Přichází-li kajcník až po uplynulé době odkladu, táže se zpovědník o příčinu, pro kterou nenavrátil se k tomu, kdož byl absoluci odročil; taktéž otazuje se, jaké prostředky k polepšení života a které skutky kajcné byly penitentovi uloženy, kterak se v tom všem zachoval. Ostatně nakládá s ním, jako vyloženo jest výše o kajcníku, kterýž se v určitou dobu navrátil k předešlému zpovědníku.

5. Podobně jako s kajcníky pochybně disponovanými zachází se i s těmi, o kterých seznáno, že *nijak nejsou absolute hodni*. I při těchto se přičiňuje zpovědník, aby probudil v jejich srdci lítost a pevný úmysl, spoléhaje, že slovo boží nesnadno kdy nazmar vychází; u lidí zatvrzelých a ve hříchu ponořených nejprve aspoň nepokoj způsobí, a tento bývá počátek bázně spasitelné, která ku pokání cestu razí. Nepodařilo-li se již ve zpovědnici hnouti nekajícím tolik, aby se na něm ukázaly známky dispozice, dí jemu konečně zpovědník, že není spůsobilý ku přijetí svátostné milosti a že nespůsobilý zůstane, dokud by nezměnil života svého. I takovému radí se, co by mu činiti bylo, aby se náležitě připravený a hříchův odpuštění hodný navrátiti mohl ke zpovědníku, který vždy ochoten bude pomáhati mu, aby se konečně smířil s Bohem svým.

6. Poněvadž jenom zřídka jest možná odložiti rozřešení těm *disponovaným* kajcníkům, kterým by jistě na užitek bylo, přičiňuje se zpovědník, aby jiným způsobem učinil na ně mocný dojem, kterýž by podobné ovoce nesl, jako sám odklad. Na ten cíl a konec oznamuje po dokonaném vyznání jejich, že jim nemůže uděliti rozřešení, poněvadž veškerý jejich posavadní život ukazuje velmi skrovnou dbalost o spasení duše a získání křesťanských cností, velmi nepatrnou bázeň hříchu, všelikého nebezpečství jeho a všeliké příležitosti k němu. Kde tolik vlažnosti a nedbalosti se nalézá a spasitelné bázně

pozorovati nelze, tu také lásky k Bohu není, a kde tato schází anebo velice skrovná jest, tu nedostává se náležité přípravy ke zpovědi a sv. přijímání, tu nebývá dostatečné lítosti nad hříchy ani opravdového úmyslu, polepšiti života svého. Pro tyto příčiny neprospívá člověku ani rozřešení ani sv. přijímání, ano zvětšuje vinu jeho a nebezpečnoství věčného zahynutí. Za určitý čas (který se ihned udává) bude kajcníkovi možno skutkem dokázati, opravdu-li kajcný jest a se polepšiti chce; a proto dnes odejde bez rozřešení a nepřistoupí ke stolu Páně. — Když pak penitent prosí, aby mu rozřešení uděleno bylo, může zpovědník ještě znova ukazovati, že by kajcníkovi lépe prospělo, aby bez absoluce odešel; k opětným prosbám dí konečně, že mu rozřešení dá, *a)* bude-li svědomitě užívati prostředků, ježto se mu podrobně předpisují, konati uložené pokání a varovati se všelikého podnětu ke hříchu; *b)* půjde-li za krátký čas, který se také ihned určitě udává, ke sv. zpovědi; kde pak by koli zpověď konal, bude povinen, zpraviti zpovědníka o tom, že zpověď ta jemu za pokání uložena byla. — Slibuje-li kajcník ochotně, že tomu všemu se podrobí, udělí se mu rozřešení. Lze-li věc tak provésti, aby kajcník od nikoho nebyl pozorován, bývá prospěšno takovýmto kajcníkům naříditi, aby za čtvrt nebo půl hodiny ve chrámě se modlili a potom zase k zpovědnici se navrátili pro absoluci.

§ 103. Úloha i povinnosti zpovědníka po vykonané práci.

Po vykonaném díle ve zpovědnici sluší knězi, aby Bohu svou práci poručil, za božskou pomoc děkoval, za kajcníky se modlil a netoliko hned, dovoluje-li prázdeň, ale vůbec častěji vzpomínal, přemýšlel a zkoumal o svém úřadování zpovědnickém. Nejednou shledá, že u věcech důležitých pochybil aneb dosti neučinil, a tu jest mu se od chyby učiti, kterak by budoucně lépe na pozoru se měl a svoji spůsobilost k úřadu tolik vážnému rozmáhal.

1. Přemýšlení a zkoumání toto ke všem stránkám úřadu zpovědnického se obrací a vždy sobě obírá případy určité, konkrétné. Obyčejně dosti živě zůstává zpovědníku v paměti zpověď a veškeré chování kajcníků, při kterých pastýřská horlivost a moudrost největší úlohu měla pro mnohé a těžké viny jejich,

pro nedostatečnou aneb pochybnou disposici, pro veliké závazky ze hříchu povstalé; podobně snadno si v paměti obnoví zpověď a duchovní stav lidí často se zpovídajících anebo také těch, na kterých věci neobyčejné anebo vůbec řidší shledány byly. V pokojné chvíli rozpomíná se tedy zpovědník a rozvažuje, kterak dostál povinnostem svým a jak posloužil potřebám určitých kajicníků. Jmenovitě pak přemýšlí a uvažuje, jaké pohnutky na srdce kladl aby hnul nekajícím, zatvrzelým, lehkomyslným člověkem; dobře-li poučil o závazcích kajicnickových; uložil-li pokání přiměřené a spasitelné, předepsal-li prostředky dosti vhodné, aby se jimi kajicník napravil, pokušení přemáhal, nového pádu se uchránil. Velice pilně rozvažuje, zdali v některých kusech pochybil, že snad neopatrné otázky kladl, na některé důležité věci ani se neoptal anebo se tázal na takové, na kteréž ani neslušelo aneb aspoň zbytečno bylo tázati se; zdali zavázal kajicníka k povinnostem, ku kterým neměl, aneb opomenul oznámiti a uložit mu povinnosti, kterých na něm zákon boží neb církevní žádá. — Takovéto přemýšlení o vlastní práci jest výborná škola všem zpovědníkům, kteří ve studiích neochabují a toho upřímně žádostivi jsou, aby jim přibývalo spůsobilosti k úřadu jejich. Praktická tato škola, za ředitelku majíc theorii v duchu církevním a pravou lásku k Bohu i bližnímu, jest obrana nejlepší, aby zpovědník ani nerozumně a nespravedlivě přísný nebyl, ani vážnosti a svatosti zákona křesťanského neubližoval volností neoprávněnou.

2. Ne vůbec a vždycky postačuje, aby zpovědník poznal chyby a omyly, kterých se dopustil ve zpovědnici, a dle poznání toho aby sám sebe opravoval i zdokonaloval; mnohdy povinen jest *napravití chybu* neb *omyl*, *když pro ně kajicník utrpěl duchovní škodu* neb *určité zákony spravedlnosti porušeny byly*. Tak jmenovitě povinen jest napraviti chybu neb omyl, spůsobena-li jest jimi neúplnost vyznání kajicníkova, *neplatnost svátosti* (absoluce) a *nevykonání náhrady*, ku které kajicník zavázán jest.

Chyby a omyly napravují se buďto ve zpovědi pozdější aneb kromě zpovědi. Pověděti kajicníkovi při opětné zpovědi o chybě neb omylu, ježto se přihodily, volno jest vždycky; kromě zpovědi však nesluší nijak, aby zpovědník mluvil s kajicníkem o předešlé zpovědi jeho, leč by prve požádal za dovolení jeho a tento i svolil*). A ještě platí pravidlo, že zpo-

*) Viz str. 270.

vědník ani za dovolení takové žádati nesmí k vůli napravení chyb, když by jistá nebo velmi podobná věc byla, že by se kajicník urazil anebo rozmrzel; tu zajisté čekati náleží, až by se v budoucí zpovědi kajicníkově nahodila příležitost k potřebnému napravení.

a) Chybil-li zpovědník u věcech k platnému rozdávání a přijetí svátosti náležejících, sluší rozeznávati, stala-li se *chyba bez jeho viny* nebo *s jeho vinou*. *Stala-li se bez viny jeho*, na př. že zapomněl udělití rozřešení, zavazuje ho láska, aby to kajicníku připomenul; když by pak připomenutí a napravení chyby nebylo jinak možno, nežli s velikou ujmu cti a dobrého jména jeho, byl by k němu přísně povinen pouze, jest-li sám farářem toho kajicníka nebo tento se nalézá v nebezpečení smrti. Byl-li ale zatím znova se zpovídal anebo po té zpovědi, kdež chybeno bylo, již velebnou svátost přijal, nebyl by zpovědník vázán. *Stala-li se chyba s těžkou vinou zpovědníka*, váže ho spravedlnost, aby chybu neb omyl dle možnosti napravil, jaké by mu koli obtíže proto bylo podstoupiti; jmenovitě vázala by ho tato přísná povinnost, pakli kajicníka nepoučil, že blízkou příležitost odkliditi povinen jest, a jeho nenapomenul, aby tak učinil. Byl-li kajicník zatím jinde u zpovědi, nežli by se nahodila příležitost k napravení, nebo není-li kajicník tolik nevědomý, že by mu mohlo neznámo býti, co činiti neb opustiti jest povinen, neváže zpovědníka povinnost tolik přísně

Týká-li se chyba neb obmeškání pouze *úplnosti*, a tedy obmeškal-li zpovědník tázati se na počet i tvar hříchu a jiné podstatně důležité věci, není povinen, aby tu chybu napravoval *kromě* zpovědi.

b) Pakli zpovědník buďto ze zlé vůle nebo z nevědomosti zaviněné sprostil kajicníka povinnosti k restituci nebo jej ne-náležitě k ní zavázal, povinen jest chybu opravití nebo sám náhradu na místě kajicníka nebo kajicníkovi dáti. — Stalo-li se tak z nevědomosti nezaviněné, pouze proto, že zapomněl anebo zásady dobře obrátiti na určitý případ nedovedl, není povinen připomínati to kajicníkovi kromě zpovědi, mohl-li by jen s velikými obtížemi připomenouti; mohlo-li pak by se připomenutí kromě zpovědi bez velikých obtíží státi nebo ve zpovědi, byl by zpovědník sám k restituci zavázán, když by ka-

jicníka neupomenul na povinnost jeho*). Ovšem i tuto nemálo na váhu padá, sám-li kajicník dobře ví, k čemu zavázán jest.

Článek 6. Kajicníci vedle zvláštních poměrů a potřeb.

§ 104. Dítky.

S dětmi náleží zacházeti laskavě, mírně a velmi trpělivě, aby nebyly odstrašeny a nechutí ke zpovědi naplněny; netrpělivé a nevrle zakřiknutí, nelaskavé a přísné pokárání, třeba ještě před vlastní zpovědí a pro některé nezbednosti, na př. pro šeptání, nedočkavost, nepokoj atd. se stalo, může snadno míti za následek, že dítky z bázně hříchy zatajují a neupřímně se zpovídají; mnohem škodlivěji ovšem působila by nevlídnost, nevrlost a prchlivost ve zpovědnici samé. Otcovská laskavost a mateřská trpělivost pak velice podporuje dítky, aby podle nelíčené, upřímné víry své, že Bohu se vyznávají, také skutečně jednaly a s dětinnou prostotou chyby a poklésky své pověděly. Ačkoli úcta, kterou svátostem dlužen jest, vždycky zavazuje zpovědníka, aby důstojně a vážně mluvil i jednal ve zpovědi, třeba jest toho nejvíce při dětských zpovědích; neboť úcta jejich a vážnost ke zpovědi bude v té míře se rozmáhati a utvrzovati, v kteréž ji na zpovědníku samém znamenají. — Laskavé a důstojné chování zpovědníkovo jistotně v mnohém dítěti vzbudí a utvrdí náklonnost a ochotnost ke zpovídání; a naopak může se jeho přísností nenáležitou, nevrlostí, netrpělivostí a neuctivostí ve mnohém útlém srdci zakořeniti ke svátosti pokání nechut, jejíž následek bude, že dítě přestane zpověď konati, jakmile již nebude k tomu přidržováno, nebo že bude se i v dospělém věku zpovídati nerado, bez náležité uctivosti a přípravy.

Cokoli k podstatě svátosti této náleží, čeho dobrý řád, slušná kázeň a vnější pobožnost na přijímatelích žádá, na to všecko třeba jest velice dbáti a dítky k tomu přidržovati, o tom poučovati; pro nedospělý rozum jejich, obyčejnou u nich plachost a nerozvážlivost nelze spoléhati se, že samy dobře vykonají, čeho třeba jest a co sluší.

*) St. Alph. Prax. Conf. n. 116. Theol. moral lib. 6. n. 619—622. Müller theol. mor. II. § 142. n. 3.

Zpovědník nechávej dítek vyznávati se z hříchův a nijak nepřerušuj zpovědi jejich. Zajiká-li se nebo mate dítko a dále pokračovati nemůže, vybízí je zpovědník laskavě, aby se nebálo, aby sobě vzpomenuło, pokojně a beze strachu povídalo, co mu přichází na paměť. A poněvadž dítky, ač-li dobře byly ve škole připraveny, obyčejně pořádkem desatera božího se zpovídají, pomáhá nesnázím paměti jejich tak, že dí na př.: Až posud vyznával jsi hříchy proti čtvrtému přikázání; po něm přijde páté, pověz, kterak jsi se prohřešil proti 5. přikázání.

Když dítě dokonalo své vyznání, klade mu zpovědník některé otázky o jednotlivých přikázáních. Zvláštní opatrnosti třeba jest u 6. a 7. přikázání, aby snad otázkami zpovědníka nebyl někdo z maličkých pohoršen a na věci uveden, o kterých posud nevěděl. Stran věcí proti čistotě táže se zpovědník: Díval jsi se na věci nečisté na sobě? na jiných? na obrazech? na zdech popsaných? Díval jsi se dlouho? Líbilo se ti to? Četl jsi nějakou knížku nebo písničku ošklivou? Poslouchal jsi rád nečisté řeči? písně? Býváš také se dívati na muzikách? Mluvil jsi nečisté řeči? Zpíval jsi nestydaté písně? Psal jsi po zdech něco nečistého? na papíře nebo jinde? Sahal jsi sobě po těle, kdež nesluší se? Sahal jsi tak po jiných? Byl to chlapec? děvče? Nechal jsi jiné sahati na sebe nečistě? Kde to bylo? Sahal jsi sobě na tělo pokaždé za nějakou chvíli, pro zalíbení své? — Tyto nebo podobné otázky nekladou se každému dítěti, ale jen když podle vyznání, povahy, vnějších poměrů jeho důvodné podezření jest, že dítě vinno. Děti venkovských, které dobytek pásají, leckdy třeba jest otázati se, zdali na pastvě nebo ve chlévě něco neslušného činily. Jest-li dítě vinno, porozumí obecné otázce, a není-li, nebude pohoršeno. — Vyznávají-li se dítky samy z něčeho proti čistotě a stydlivosti, dobře bývá otazovati se, co byly učinily nebo mluvily; některé dítky dobře vychované a před nákazou ve společnosti se zlými chráněné slovem „nestydaté“, „nečisté“ označují poklésky jiné nebo i věci, ježto ani nejsou hřích.

Podobně s opatrností kladou se otázky o 7. přikázání; obyčejně bylo by neprozřetelno tázati se určitě, zdali dítě rodičům peníze bere; nejprv zajisté o tom vůbec otazuje se, zdali někomu něco pokazilo, zdali některou cizí věc našlo a navrátilo, zdali někomu co vzalo a co to bylo, zdali rodičům tajně bralo, co a kolikráte. — Vyznávají-li se z podobných

věcí, vyšetřuje zpovědník také, co s věcí odcizenou, a jmenovitě s penězi, dělaly.

Pozoruje-li zpovědník, že dítě k otázkám vůbec a jmenovitě k otázkám o 6. a 7. přikázání zdráhavě odpovídá, se zajímá, rozpačitost jeví, nebo jinými způsoby podezření vzbuzuje, že snad vinno jest věcmi, kteréž vyjeviti se bojí a stydí, domlouvá jemu laskavě, aby před Bohem upřímně povědělo všechno, čeho si vědomo jest; že ničeho se báti nemá, že anděla strážného i zpovědníka potěší, upřímně-li a pravdivě se vyzná, že by velikého hříchu se dopustilo, když by zamlčelo některé hříchy. Shledal-li dítě za vinné, nikdy neopomíjej tázati se, kterak na ty věci a k tomu hříchu přišlo, zdali samo od sebe nebo svedeno byvši od jiných, a zdali k tomu samo také svádělo jiné děti; a skutečně-li tomu tak, že dítě od jiných svedeno bylo nebo samo jiné svedlo, ukládá se mu za povinnost, aby jim povědělo, že ten skutek velice hříšný jest a že povinny jsou ve zpovědi se upřímně vyznati. Leckdy třeba bude dítkám svedeným uložiti za povinnost, aby o svůdci pověděly rodičům, učiteli, vůbec kdo by zabrániti mohl. — Pakli důvody velmi vážné vedou k podezření, že dítě vinno jest, dobře bývá ještě po záporné odpovědi znova se tázati na počet, kolikráte hřích spáchán byl a pojmouti v otázku hned určitý počet hříchů.

Po doplnění zpovědi otázkami dává zpovědník nedlouhá *naučení a napomenutí*, kterých potřebují a která by prospěla k upevnění a posílení smyslu křesťanského. Vůbec dbá zpovědník, aby poučným a vzbuzovacím slovem svým *a)* ošklivost hříchu těžkého a bázeň následků jeho, bázeň smrti ve hříších, soudu a věčného zahynutí vštěpoval; *b)* aby jim cnost a bohumilý život líčil slovy lahodnými a prostými, předkládaje, kterak líbezna jest i snadna, kterak ozdobuje člověka, kterak blaží, Boha člověku milostivého činí, pokojem srdce naplňuje, ve strastech těší a sílí, na věčnosti pak neskončenou blaženost jistě nám zjednává; *c)* aby je zvláště vzbuzoval ke cnostem na věk a stav jejich náležitým: k poslušnosti, upřímnosti a pravdomluvnosti, svornosti, přívětivosti a úslužnosti, k modlitbě nábožné a uctivosti ve chrámu Páně, k počestnosti a stydlivosti při vstávání, léhání a vůbec na všech místech, k vystříhání se zlých společníkův. Ukazuje na určitou slabost anebo zlou náklonnost, kterou na jednotlivých pozoruje, napomíná, aby ji zvlášť pilně přemáhaly; předkládá, které chyby a hříchy z té

jejich náklonnosti neb navyklosti nejčastěji pocházejí. Také prostředky udati třeba jest, kterými by se uchrániti mohly chyb až posud častěji páchaných, přemoci čelnou náklonností, odolati pokušením a nebezpečenstvím, která snad vedla je k jistým hříchům anebo snadno vésti mohou. Z prostředků takových nad jiné jsou důležitý pobožnosti k pacholeti Ježíšovi, andělu strážnému, Matce boží a svatému patronu. Dítka zajisté mnohdy velmi svědomitě a pilně konají, k čemu jim zpovědník radil a co jim za věc Bohu milou a duši jejich velice prospěšnou schválil; tímto způsobem navykají pobožnostem, kterými se mladistvá mysl na uzdě drží a pevné základy zbožného smýšlení se utvrzují.

Na nejdůležitější část svátosti pokání, na *lítost* a *pravý úmysl*, dbá dobrý zpovědník nejpilněji; tuto zajisté potřebují děti pomoci jeho u míře mnohem větší, nežli v ostatních kusech pokání.

Aby lítost a úmysl posiloval i vzbuzoval, může asi takto mluvit: Miluješ-li Boha, kterýž tvůj Pán i Otec jest, tolik velebný a tolik dobrotivý? Bůh Otec tě stvořil, Bůh Syn tě na kříži vykoupil, Duch svatý tě posvětil. Avšak pozoruj, milé dítě, kterak málo miluješ Boha opravdu, neboť urazil jsi jej hříchy svými a velice jsi jej rozhněval, že jsi (tuto jmenuje zpovědník některé čelnější provinění jeho). Zdaž ublížil tobě milý Bůh, že mu málo radosti děláš a jej zarmucuješ? Vzpomínáš-li, že jsi pekla zasloužil za urážky, které jsi učinil Bohu? Pomysli sobě, že bys už nyní v pekle byl; ó kterak by ti toho líto bylo, když bys vzpomněl, že na vždy zůstaneš mezi ďábly a že nikdy se dostati nemůžeš do nebe k Pánu Bohu, k milému Ježíškovi a jeho svaté Matce, nikdy mezi anděly, své milé rodiče a ty dobré dítka, které v nebi u Pána Boha jsou, tam se radují a všechno dobré mají, čeho by jen žádati mohly. Ó kterak bys plakal, rukama lomil a Boha prosil, aby tě odtud vysvobodil! Ale všechno tvé prošení bylo by nadarmo; kdo přijde do pekla, nikdy se odtud již nedostane. Avšak Pán Bůh ještě ti chce odpustiti a ty můžeš doufat, že ti odpustí k vůli Pánu Ježíši, kterýž také za tebe trpěl a umřel; ale lituj toho, že jsi Boha urazil a rozhněval, za dobré zlým jemu splácel. Pověz upřímně, jest ti toho srdečně, opravdu líto, že se Pán Bůh na tebe hněvá? Jsi potěšen z toho, co jsi zlého učinil? Žádáš-li sobě upřímně, aby se to bylo nestalo? Slibuješ-li Pánu Bohu, že pozor míti a vždy pamatovati budeš, aby se to již nestalo? Říkej za mnou: Máj nejm lejsí Bože! jest mi srdečně líto, že jsem Tebe hříchy svými urazil a rozhněval; zvláště pak lituji, že jsem (tu jmenují se poklésky čelnější). Odpusť mi, Pane milosrdný, pro zasluhy Ježíše Krista, kterýž mne vykoupil. Slibuji upřímně, že se polepším; hned již ode dneška budu pozor míti a vždy pamatovati, abych Tebe neurazil žádným, ani jediným hříchem; slibuji, že s pomocí Tvou tak budu živ, jak Ty velíš; sám sebe nutiti budu, abych se každý den ná-

božně modlil . . (tu jmenuje vážnější chyby a hříchy, kteréž dítě má a nyní napravit chce).

Při vzbuzování lítosti a úmyslu nejvíce třeba jest hleděti k povahověné náklonnosti zlé, která se na dítěti shledává, kořen a pramen všech provinění a hříchů bývá.

Za pokání ukládají se dítkám jenom skutky lehké a dává se jim napomenutí, aby své pokání hned vykonaly; na delší čas nelze jim ukládati modliteb anebo jiných skutků za pokání, ovšem ale dává se povzbuzení a rada, kterak by sobě jistou pobožnost měly navyknouti a při ní setrvati. Dětem, které již také vel. svátost přijímají, lze ukládati za pokání také ještě modlitbu nebo jiný skutek na den sv. přijímání, pakli v den předcházející konají zpověď. — Velmi prospěšny jsou dítkám ty kající skutky, kteréž rozmáhají pobožnost k Ježíšovi, Marii, andělu strážnému a sv. patronu.

O rozřešování dítek platí vůbec ta pravidla a ty zásady, kterými se spravuje zpovědník u dospělých. Shledává-li, že dítky dosti jasně a určitě hříchy své vyznávají, otázkám zpovědníkovým rozumějí a k nim správně odpovídají, pravdy ku spasení nevyhnutelně potřebné dostatečně znají, — pokládá je za schopné a rozřešuje, mají-li kajicnou mysl (disposici), anebo nerozřešuje, nejsou-li dostatečně disponovány anebo jest důvodná pochybnost o disposici jejich, jmenovitě jsou-li zpětílí ve hříchy těžké, jakož bývá ozvlášť při samoprzni a krádeži.

Shledává-li však, že dítky samy od sebe skoro nic nedějí anebo jenom věci dětinské za hříchy udávají a prázdnými slovy zpověď odbývají, ke všem otázkám jednoduše *ano* odpovídají, na mřížce u zpovědnice pohrávají, po jiných dětech se ohlížejí a se usmívají: soudí se o nich, že nejsou ještě dostatečně dospělé ku svátosti pokání, a tedy ani svátostného rozřešení schopny. Pakli se dítkám pro jejich neschopnost neuděluje rozřešení, neoznamuje se jim nic o tom; děti nepovědomých jenom by se otázal zpovědník, zdali už také u sv. přijímání byly anebo snad tentokráte jíti chtějí; jest-li tomu tak, dí jim, že Bůh tomu chce, aby dnes (zejtra) nešly a brzy po sv. zpovědi poprosily rodičů neb katechetů svých, aby je o svátosti pokání poučily, prve nežli zase doba zpovědi přijde. Na místě absoluce uděluje se dítkám neschopným a dítkám schopnosti pochybné jenom požehnání.

§ 105. Kajníci dle různosti v pohlaví.

Obecná povaha obojího pohlaví, jakož jeví se již u dítek a mnohem více u dospělých, žádá na zpovědníkovi, aby jí šetřil a vedle ní pořádal poučování, napominání, veškeré jednání své.

I. O s o b y m u ž s k é.

Muži snadno se vymykají zákonům božím a církevním, jsou v náboženství vůbec vlažnější, pokoření, neoddílné od svátostné zpovědi, nesnadno jim přichází, zvláště jsou-li zámožnější, vzdělanější anebo nadchnuti moderními názory o „důstojnosti člověka;“ nadto i jejich zaměstnání je zdržuje od zpovědi anebo aspoň jim záminku dává k odkladu ze dne na den, až i celé roky uplynou, nežli se mnohý muž ke zpovědi zase odhodlá. Zejména tento druh mužův a vůbec mužové v náboženském životě vlažní jsou předmět horlivé a moudré péče duchovního správce, aby ke zpovědi byli přivedeni, a přijímající svátost pokání neshledávali ve skutku tom břemene příliš obtížného.

1. Duchovní správce vynasnažuj se ve všem působení svém, aby muže a jinochy k častější zpovědi nakloňoval. Příležitosti a podněty k povzbuzování tomu jsou: *a)* svátky vůbec a zejména den sv. Josefa, jehož úcta mužům nad jiné blízka jest i prospívá, v Čechách svátek svatého Vojtěcha a Václava. *b)* Zemřel-li dospělý, vzbuzuj muže a jinochy, aby za jeho duši obětovali svaté přijímání. *c)* Na kázáních a vůbec ve vyučování veřejném častěji vykládej, že Kristus mužům přednost dával, s nimi o vážných věcech jednal; mužům že podle ustanovení božího vážné úkoly svěřeny jsou v rodině, církvi a státu; že toho žádá vděčnost a jejich vážný úkol ukazuje na potřebu, aby se muži ke Kristu blížili, slovem a příkladem jeho se řídili, bez Krista že nemožno jest, aby důležitému povolání svému právi byli. *d)* Dobrý prostředek i tuto jsou jednoty a bratrstva, jako: spolky tovaryšské, literátské, sv. Vincencia, ano i spolky bez účelů náboženských, jako: veteránské, společenstva živnostenská; leckde podaří se nakloniti účastníky, aby sv. přijímání obětovali za úda zemřelého při mši za zemřelé údy vůbec nebo na den Dušiček.

2. Aby mužům zpověď usnadnil a před nechutí ku svátostem je chránil: *a)* ustanov jim hodiny příhodné, kdy snadno a brzy mohou zpověď vykonati; leckdy jen proto ku svátostem

nepřístupují a pomálu jim odvykají, že v čas pohodlný a snadno přistoupiti nemohou.

b) Mužů ke zpovědi příšlých nenechávej dlouho čekati; jinak by se u mnohých přihodilo snadno, že odejdou a po druhé již nepřijdou. Při větším počtu penitentů, pokud možná, raději muži buďte dříve odbytí anebo aspoň ten pořádek zachovávej se, aby s jedné strany jen muži přiklekali, s druhé jenom ženské.

c) S muži, byť i prostými, zacházej zpovědník laskavě, vlídně, se staršími jako přítel, s mladšími jako dobrý otec; domluvy a váda zřídka kdy by prospěly.

d) Poučování nebudiž dlouhé a netáhni se ku věcem, ježto se hodí jen osobám velmi nábožným; varuj před těžkými hříchy, vykládej o blahém vlivu křesťanské pravdy a božího zákona, dovolávej se jejich smyslu pro čest, jejich mužné povahy pevné a rozhodné.

Opatrné šetření zásad těchto způsobí u přemnohých, že odcházeti budou spokojeni a k návratu ve svůj čas ochotni; čím jsou větší hříšníci anebo čím déle svátostí se vzdalovali, tím větší jest potřeba trpělivosti, úslužnosti a šetrnosti se strany zpovědníka *).

II Osoby ženské.

Osoby ženské, jako vůbec mají větší náchylnost k výkonům náboženským, tak i jsou ke zpovědem ochotnější, ve vyznání svém upřímnější, ve všem více svědomity, nežli muži; jsou učelivy, a mluví-li se ku vnímavému srdci jejich, dávají se pohnouti také k obtížnějším věcem a věrně konají je. Čím více pevnosti a rozhodné vůle u zpovědníka znamenají, tím větší důvěry k němu nabývají, radám a rozkazům jeho se podrobují a snášejí též pokoření, kterým by se muž urazil a snadno až od zpovědi odvrátil. Často však i jsou marnivý, chvály žádostivý a nemálo si na tom zakládají, mohou-li se domnívati, že zpovědník dobře o nich smýšlí.

Zpovídání osob ženských pokládají zkušení mužové jedno-
svorně za úskalí nebezpečné, jehož báti se jest knězi, zejména knězi mladému. Bázeň tato jest ochrana jeho, vedouc ku bdělosti, opatrnosti a bedlivému ostříhání pravidel z mnohonásobné zkušenosti odvozených.

*) Berardi, Examen confessarii et parochi, n. 332. Frassinetti l. c. díl II. kap. 3.

Za nejdůležitější z nich tato se označují: a) Zpovědník navykej lhostejnosti, aby mu jedno bylo, zpovídati tu neb onu, anebo vůbec raději mužské, nežli ženské. b) Budiž opravdový a vážný, nemluv slovy něžnými a důvěrnými ani ve zpovědi ani kromě zpovědi. c) Neobracej zraků svých k osobám ženským, stojícím vůkol zpovědnice, přiklekajícím a odcházejícím, nepozdvihuj oči, dávaje otázky, naučení a napomenutí; prospívá velmi často, aby se domnívaly, že jich zpovědník nezná. d) Odbyvej otazování a poučování krátce, pokud jen možná bez ujmy věcí nezbytně potřebných, zvláště pak u věcech přikázání šestého raději pomíjej okolností, kterými se hřích zveličuje. e) Mladším, ježto se častěji zpovídají témuž knězi, třeba jest raditi, ano i veleti, aby ob čas konaly zpověď u jiného, který jich nezná; opatrnost tato má příčinu ve přirozené stydlivosti ženské, kteráž také u nábožných může působiti, že zamlčují stálému zpovědníku svému některé věci, ježto skutečně jsou hřích anebo je za hřích pokládá nedostatečná vědomost a bludné svědomí. f) Zpovědník ani při nábožných nekárej záliby ve slušném anebo až ozdobném oděvu, pokud nevykračuje z mezí mravopočestnosti. g) Poněvadž osoby ženské mnohomluvný jsou a jazyka svého náležitě krotiti neumějí: budiž zpovědník velmi opatrný na každé slovo, aby v otázkách a ve všelikém přimlouvání nebylo, co by k nedorozumění vésti anebo na ujmu jeho a svátosti samé vykládati se mohlo *).

§ 106. Mládež dospívající a dospělá.

Pro mládež dospívající a dospělou jest svátost pokání, možno-li, ještě důležitější, nežli pro dítky útlejšího věku. Na ni zajisté doléhají četná pokušení, ona přichází ve mnohé příležitosti ke hříchu, ve mnohá nebezpečství, kteráž obzvláště proto záhubna jsou, že plachá i nezkušená mysl mladistvá nezná podstaty zlého a následkův jeho, a proto i snadno se přemluví a svěsti dává. Horlivost pastýřská nemůže po dítkách útlých v celé duchovní správě naleznouti rolí, kdežby vytrvalé a obětavé práce tolik třeba bylo, jako při zpovědech dospě-

*) S. Alph. Praxis confes. n. 119. Berardi, Examen conf. et parochi n. 333. 334. Frassinetti.

lepší mládeže; pravý duchovní otec a věrný pomocník lidu křesťanského v duchovních potřebách osvědčuje se tou péčí, kterouž věnuje dospělejší mládeži ve zpovědnici. Vynasnažení dobrého zpovědníka přináší tu ovoce hojné; srdce lidí mladých zajisté nebývá ještě zatvrzelé, třeba i se byli dopustili hříchů velmi těžkých, náruživosti nezakořenily se v nich ještě tolik, aby je za druhou přirozenost a téměř za nepřemožné pokládati bylo; otcovsky vážné i laskavé poučení a napomenutí, rozumná přísnost v pravý čas mohou ještě zachrániti, na cestu cnosti a spásy uvésti mnohého, který by snad po letech nemohl již obrácen býti leč jenom zázrakem milosti boží.

1. Všecka péče zpovědníková o blaho a spásu dospělejší mládeže v tom záleží, aby ji na cestě víry a cnosti udržel anebo na tuto cestu zase navrátil ty mladé lidi, kteří ve zlé návyky upadli, ve zlé příležitosti se nalézají, hříchy těžkými Bohu se odcizili.

A protož hledí zpovědník povzbuzovati mladé lidi ke cnostem, ježto nejkrásnější ozdoba věku toho jsou a spolu také ochrana i záruka pravého jejich štěstí po celý život vezdejší a na věčnosti. Mezi cnostmi těmi čelné místo mají: skromnost a tichost, pokora i přívětivost, uctivost a poslušnost k rodičům, k autoritě vůbec a ku stáří, nade všecko pak pobožnost, bázeň boží a čistota. S největší horlivostí pečuje a bdí zpovědník, aby v úřadě svém působil při dospělejší mládeži o zachování neporušené čistoty. Zkušenost obecná zajisté učí, že ztráta čistoty u věku mladistvém, a zvláště při pohlaví ženském, tolik jest, co ztráta mravnosti vůbec a že s čistotou opouští člověka pobožnost a svědomitost; čistota dospělé mládeže jest v nejúžším spojení s věrným a šťastným manželstvím, s nábožnou, spořádanou a šťastnou rodinou. Ale podobně jako krásou i požehnáním předčí nade všechny cnosti čistota, jsou také vniterná i vnější nebezpečnosti, v kteráž jest vydána, mnohem četnější a větší, nežli obtíže a nesnáze, s kterými jiné cnosti zápasejí.

A protož líčí zpovědník a vychvaluje slovy vřelými a co nejvíce možná, mluvou biblickou, vznešenost a krásu čistoty a stydlivosti, mluví o její zásluze a odplatě, o blahu, pokoji a nekalené i nevinné veselosti čistých duší. Poučuje, kterak pečlivě povinen jest každý ostříhati pokladu nevinnosti, kteráž jej více nežli jiné cnosti podobna činí ke Kristu, Marii Panně, andělům, s kterou zároveň všecko dobré člověku přichází a

kteréž nelze nabyti zase těm, kdož ji pozbyli. Napomíná i klade na srdce slovy méně anebo více určitými — jakž dovoluje šetrnost k lidem cudným anebo žádá potřeba lidí nedosti bdělých a svědomitých —, aby se opatrně vystříhaly tovaryšení, ježto by jejich nevinnosti mohlo býti nebezpečno, aby nebyvali o samotě s osobami druhého pohlaví, ku kterým smyslnou náklonnost v sobě znamenají anebo za jichžto přítomnosti snad již častěji se ozývalo pokušení v srdci jejich; aby svědomitě a jako Bohu sloužíce konali práce a povinnosti stavu svého, aby za čest i ozdobu, ale také za svatou povinnost pokládali střídmost v nápoji, pokrmu a kratochvíli; aby často, a zvláště když pokušení povstává anebo nebezpečství se přibližuje, svoje myšlenky k Bohu obraceli sami sobě říkajíce: Bůh vidí mne, Bůh zná i moje myšlení. Všecky jinochy a panny bez rozdílu vzbuzuje zpovědník, aby mnoho a vroucně Matku boží ctili, v její ochranu se každý den poroučeli, ji také při práci své kratičkými slovy nábožně vzývali; aby modliteb k andělu strážnému neopomíjeli, jej i sv. patrona křestního důvěrně vzývali, ochraně jeho se poroučeli, svátost pokání a oltářní častěji, vůbec vícekrát nežli jednou do roka přijímali.

2. *Obecná i zvláštní nebezpečství*, v kteráž dospělejší mládeže čistota vydána jest*), jsou nade všecko jiné předmět horlivého i otcovského poučování, napomínání, vzbuzování, varování ano i pokárání. Velice vážně, ano přísně třeba jest nakládati s těmi, kteří s osobou druhého pohlaví udržují důvěrnější známost bez vědomí rodičů anebo až proti jejich zákazu, a s těmi dívkami, které velmi často se účastňují tanečních zábav bez dohlídky matek nebo jiných počestných osob, byť i ta důvěrnější známost a ta náruživá chtivost tance byly posud nevedly ke skutkům hříšným.

K těmto nebezpečstvím třeba jest přihlížeti a proti nim ozbrojovati mladé lidi i když ještě ve skutečné hříchy nečistoty neupadli; shledává-li zpovědník u jednotlivců, že hříchů takových blízcí jsou, vynakládá dvojnásobnou péči na to, aby je v čas ještě zachoval. Jsou pak blízcí, vyznávají-li se sami aneb k otázkám zpovědníkovým, že dvojsmyslné a nečisté řeči ve společnosti s jinými, a zvláště před osobami druhého pohlaví mluvili, se zalíbením slyšeli, v neslušných žertech a vtipech sobě libovali; že času večerního a nočního se toulají, schůze osamotněle

*) Srovn. str. 223, sv. I.

mívají; že zdržovali se v myšlénkách a žádostech nepočestných, v nich zalíbení měli, v ně svolovali. Nejen když vyznání jejich k tomu podnět dává, ale také jindy, pokud poměry kajicníka k tomu radí, pokud jeho zpověď nějakou příležitost k tomu naskytá a pokud věk a velmi dobré vychování raději mlčeti nevelí — dobře bývá, aby zpovědník dával dívkám slovy určitějšími neb obecnějšími otcovskou výstrahu před úklady světa, před pochlebnými slovy, vábnými sliby a nadějemi; aby s důrazem připomínal, že podávaných a přijatých darů nesluší před rodiči tajiti, že za slovy sladkými a hladkými ne vždycky šlechetný úmysl, poctivé a upřímné srdce bývá. Lehkomyslným, málo bdělým a opatrným předkládá, že mnozí a mnohé z těch, kdož nyní otroci jsou ošklivé náruživosti anebo v hanbu a neštěstí u edli sebe, rodiče a příbuzné, jednou také byli panici neporušení a stydliví; nechtěli tomu věriti, že by snadno bylo sejíti z cesty nevinnosti a upadnouti v záhubné sítě nepravosti. Na počátku neobmýšlí člověk třeba nic jiného, nežli nevinnou rozprávku, nechce si dovoliti více, nežli nepatrný žert, ku kterému prý mladost právo dává; není-li však opatrný, nemá-li Boha na mysli, nepamatuje-li na poslední věci, nebojí-li se samého sebe, brzy nabývají důvěrné známosti všedního rázu náklonností pouze tělesných, smyslná žádost posiluje se, vede ku všetečnosti, ku neslušnostem a brzy potom i k pokléskám velmi vážným, od kterých již malý krok jest k proviněním hrubým; a tyto zase pro velkou křehkost lidské přirozenosti velmi snadno a rychle v návyk přecházejí, který jistě vrhá duši v úplnou zkázu, zaslepuje ji a vymítá Boha i víru ze srdce lidského.

3. *Shledává-li zpovědník mladé lidi již na cestě zkázně předkládá jim důtklivými slovy a) jak veliké nebezpečství spásy jest, v kterém se nacházejí, a že jeho tím více přibývá, čím déle ve hříchu trvají; b) představuje jim vznešenost a krásu čistoty, trestuhodnost a ohyzdnost nečistoty a vzbuzuje, aby přemýšleli, zda jim hřích poskytuje toho štěstí, té útěchy a toho míru vniterného, jehož ve stavu nevinnosti požívali, anebo zda sami nepoznávají, že již nezakoušejí někdejší nevinné, starostmi a výčitkami nerušené veselosti a jaré mysli, že již nemohou se modliti ani ve chrám boží vcházeti s tou myslí prostě nábožnou, že již nemají té lásky, toho útlého citu a té uctivosti k rodičům, jako bývalo, dokud ještě byla duše jejich nevinná; jim samým nelze neuznati a nevyznati, že oklamáni*

jsou, protože hřích jim veliké statky vzal a jinými jich nenahradil; že vyhnáni jsou z ráje, v kterém bydleli a že v některých aspoň dobách okem slzami zaroseným nazpět pohlížíjí do ráje ztraceného vinou vlastní.

Srdcem a hlasem pastýře hledajícího ztracené ovce mluví zpovědník těm, *kdož poprvé upadli ve hřích nečistoty* skutkem spáchaný; tito zajisté obyčejně snáze obrácení býti mohou, poněvadž návyk ještě jich nepoutá. Kromě věci prve již dotčených velice třeba jest působiti proti svůdné výmluvě, že opětováním hřichu ničeho již nemůže ztratiti, kdo jednou nevinnosti své pozbyl. A protož vykládá se takovým, že nevinnost aspoň nějak se nahraňuje, rána duši způsobená se zaceluje pokáním; pokračuje-li ale člověk ve hřichu, stěžuje si budoucí pokání den ode dne a v téže míře uvádí sebe u větší a větší nebezpečenství, že na věky bude zavržen. Církev čítá mezi svatými mnohé, kteří se poskvřnili hřichem nečistoty; ale o těchto čteme, že do sebe šli a se káli, když jim ukázal Bůh slovem kněze nebo neobyčejnou událostí, že nacházejí se v stavu nebezpečném a že čas jest, aby hřešiti přestali; by uši své byli zavřeli hlasu milosti boží, nepožívali by nyní slávy nebeské, byli by zahynuli, jako hynou větším dílem ti, kdož uposlechnouti nechtějí zpovědníka, jenž jim mluví a je napomíná ve jménu božím.

Při pannách života počestného třeba bývá ujistiti se, nejsou-li hrdy a domýšlivy na svoji zdrželivost a nepohlízejí-li s opovržením na jiné, kterých pověst nechvalná jest anebo pád vůbec povědomý. Nejednou zajisté se přihází, že takovým pannám pošetilým, nemajícím oleje pokory a lásky, uhasíná lampa čistoty; a protož kde toho shledává potřebu, pěstuje a posiluje zpovědník tyto cnosti, poněvadž bez nich nelze, aby kdo čistý a cudný byl pro Boha; kdo však pro Boha čist není snadno klesá v příležitosti a v pokušení.

§ 107. Manželé, rodičové, hospodáři.

1. Působení zpovědníka při manželích nejprve k tomu směřuje, aby láska, věrnost a svornost mezi nimi se zachovala, všecko pak se odklízelo, což těmto základním pilířům křesťanského a Bohu milého manželství škodí nebo je vyvrací.

Sami-li manželé ve zpovědi nic nedějí o hříších a proviněních proti lásce a svornosti manželské, táže se obyčejně zpovědník jen obecnými slovy: žijete s manželem svým (s manželkou svojí) ve svatém pokoji? anebo: srovnáváte se dobře s manželem svým (manželkou svojí)?

Byť i neshledal nic vážného proti lásce a svornosti manželské, připomíná manželům obyčejně, kterak velice drahý poklad v domě křesťanském jest pokoj a svornost a že jich nelze dlouho zachovati, leč by každý ochoten byl z lásky k Bohu v něčem vůli svou zapírat, na svém nestáti, soudu a rady druhého sobě všímati, od křivého mínění klidně jej odváděti, zvláštnostem a křehkostem jeho trpělivě shovívati. Základ pokoje a svornosti mezi manžely jest nábožnost; té buďte manželé pilni, tou se posilujte v těžkých povinnostech, tou se ozbrojujte proti podnětům a příčinám k nesvornosti, o kterých nikdo nemůže věděti, zdali zloba lidská snad již brzy jich nevmece v posvátný svazek lásky, v posvátný chrám křesťanského manželství.

Obšírněji a důrazněji vykládá i vštěpuje tyto věci, shledává-li rozmišky, sváry a různice mezi manžely. Ovšem nesluší, aby každé slovo drsné, nedorozumění u věcech nepatrných a všedních bráno bylo již za těžké provinění proti povinnostem manželským; kde ale častější sváry a různice společný život manželský břemenem těžkým a skoro nesnesitelným dělají: dbá zpovědník, aby toto veliké zlo se zastavilo neb aspoň tolik umírnilo, že by se báti nebylo těch následků, kteréž plodí nesvornost mezi manžely. — Nikdy neopomíjej zpovědník tázati se *po příčinách* nesvornosti a různic. S příčinami těmito seznává již také obyčejně mravný stav manželů, bude moci posouditi, jak velika jest vina přítomného, v čem zvláštního naučení a povzbuzení, v čem útěchy a posily potřebuje.

Stěžuje-li sobě ve zpovědnici někdo na spolumanžela svého, jakž obyčejně ženy dělají, nezamítá a nezakazuje zpovědník stesků takových, ale také neklade na ně mnoho váhy, dokud mu poměry obou manželů blíže povědomy nejsou. A nechať může posouditi nebo nemůže, na které straně větší nebo jediná vina jest, vždycky poučuje žalujícího, kterak jen ustupováním, zapíráním sebe a trpělivostí přemoci lze chyby a nedostatky jiných. Manželky jmenovitě o tom přesvědčiti hledí, že jen tichostí a mlčelivostí, modlitbou a slzami mohou zastaviti mnohé zlé a odvrátiti záhubu od muže svého i celé rodiny; dávají-li

se ale spravedlivé nevoli, oprávněné bolesti nebo chvalitebné péči o blaho rodiny svěsti k prudkým a hněvivým domluvám, anebo samy poslední slovo v rozepři míti chtějí, velice rozmáhají zlé, kteréž je tíží a znesnadňují mužům svým napravení chyb, poněvadž tito za hanbu pokládají ustoupiti hněvu a rozkazu ženy, prosbami ale, slzami a trpělivostí jejich mnohem snáze k poznání a napravení sebe dovedeni bývají.

Není-li k tomu příčiny důležité, nesluší tázati se manželů ve zpovědnici o jejich manželském obcování; a káže-li platná příčina, aby se tázal, jakož n. př. bývá při znamenitém rozdílu ve stáří obou manželů, anebo jsou-li nesvorní, při mužích nestřídmosti oddaných, často a za delší dobu v cizině prodlévajících a t. p., klade se nejprve otázka obecná, zachovává-li kajicník svému spolumanželu věrnost povinnou. Určitějších otázek o nevěrnosti nelze klásti bez důležité příčiny a jmenovitě, nedává-li k tomu práva vyznání kajicníkovo a celý jeho mravný stav. — Nezacházejí-li manželé v užívání manželských práv za ty meze, kterýmiž čistota manželská ohraničena jest), na to nesluší tázati se určitě, leč by některý z manželů sobě v tom rady žádal; a tu ještě každé slovo kněze budiž velmi opatrné, poněvadž lépe jest poznati stav věcí neúplně, nežli nešetrnou anebo všetečnou otázkou někoho uraziti a vážnosti kněžské ublížiti. Kde k tomu příčiny vážné radí, klade zpovědník obecnou otázku, má-li sobě kajicník co vyčítati proti svatému manželství; dostává-li odpověď zápornou, netáže se dále, nedostává-li odpovědi, vzbuzuje kajicníka slovy laskavými, aby věrně a bez ostýchání srdce své otevřel, dokud ve zpovědnici jest, neváhaje i to přednésti, o čem by v nějaké pochybnosti snad byl.*

Dí-li ve zpovědi žena, že muž její užívá manželského práva způsobem, jímžto se početí zamezuje (onanie) a že ji samu hrozbami a jinak donucuje k této věci hříšné, poučuje ji zpovědník, jak by vážným předkládáním a prosbami měla muže svého nakloňovati k upuštění od neřesti takové; nic-li nemůže spraviti, bude sama bez viny, když pouze trpí a dopouští hřích, nepřestávajíc ovšem stále vynasnažovati se o zastavení jeho, jakž může **).

*) Viz sv. Frant. Sales. Filothea kn. 3. kap. 39.

**) S. Alphon. n. 497. Lehmkuhl, l. c. P. II. l. 1. tr. 8.

Mužů onanistů nesluší zanechávati v nevědomosti, poněvadž nevědomost nezaviněná sotva jest možná v této věci; zpovědník povinen jest krátce a opatrně se tázati, má-li podezření odůvodněné, že muž hříchem tím jest vinen, ačkoli se o něm nezmiňuje. Skutečně-li vinen, budiž náležitě poučen a jenom tehdy rozřešen, patrně-li, že hříchu svého lituje a jeho se vystríhati opravdu chce*).

Chtějí-li dva manželé na tom se ustanoviti, že zdrželivě živi budou, a radí se o to se zpovědníkem, nebude tento schvalovati úmyslu takového, zvláště jsou-li manželé ještě nemnoho v létech pokročilí; takovým zajisté mohl by jenom dovoliti, aby na krátký čas úmluvou společně se zavázali. — Chtějí-li manželé zdržovati se manželských práv pro tu příčinu, že za těžkou anebo za nemožnou věc pokládají živiti a opatřiti ještě více dítek, není sice úmysl tento hříšný; avšak poněvadž velmi snadno se k němu druží nebezpečenství hříchů nepřirozených, ano i cizoložstva, předkládal by jim zpovědník, kterak třeba jest, aby věc tuto ještě za nějaký čas svědomitě uvažovali a sebe samých zkusili, dostatečně-li pevná jest pobožnost jejich a síla ku přemáhání těla; úmysl jejich že sice není hříšný ale že dojista lépe jest, aby každý ve stavu svém důvěřoval v božskou prozřetelnost, nežli se vydával v nebezpečenství těžkého hříchu; bohabojní a pracovití rodičové vychovávají a nejpilnějšími potřebami opatřují mnohdy četnou rodinu, ovšem nikoli bez obtíží velikých, ale také s velikou zásluhou, odchovávajíce dítky své pro Boha, učíce je dobrému a vodíce po cestách Páně.

Mravouka křesťanská i zákonové církevní dávají jednomu z manželů právo určitě ohraničené, aby svému spolumanželu směl *odepřiti povinnost manželskou* (debitum conjugale); tak jmenovitě dopustil-li se druhý manžel cizoložstva, není druhý k manželské povinnosti zavázán, leč by mu byl odpustil anebo sám týmž hříchem se provinil; manželka může odepřiti povinnost manželskou, když by pro ni byla s velikými obtížemi anebo s nebezpečenstvím; také když by manžel povinnosti té žádal, nejso při smyslech anebo ji konati chtěl způsobem hříšným.

Shledán-li na kajicníku stavu manželského hřích cizoložstva vynasnažuje se zpovědník ovšem nejprve, aby vhodným a dů-

*) S. Poenit. 10. břez. 1886 a 14. pros. 1887.

razným slovem poučil o veliké hříšnosti skutku, kterým se svátost veliká zlehčuje, přísaha před Bohem učiněná ruší, věrolomnost u věcech nejvážnějších a nevděk ohavný páše, pohanění téměř nenapravitelné činí manželu druhému; ale s touž horlivostí vzbuzuje ve vinném pravou lítost a pevný úmysl, nenavrátiti se k nepravosti této více. — Kromě toho jest *posouditi a rozhodnouti, k jaké nápravě křivdy a škody kajicník povinen jest* a kterak ji vykonati možno bude. Manželka cizoložná není povinna vyjeviti svou vinu manželu svému a prositi ho za odpuštění, a kdo by takovou povinnost na ni vzkládal, dopustil by se veliké chyby, za jejíž následky smutné byl by spolu odpověden. — Bylo-li v cizoložstvu zplozeno dítě, kteréž považuje manžel bludně za své, jest manželka ovšem povinna vynahraditi, pokud jí lze, škodu vzešlou takto manželu a dítkám z lože řádného poslým; avšak náhrada tato děje se tajně a nemá-li manželka cizoložná vlastního jmění, záleží náhrada v tom, že jmění a statku společného šetří co nejlépe a pečuje o rozmnožení jeho, že obmezuje výlohy, které by slušně pro sebe dělati mohla, že odřiká se nároků na svůj podíl, aby manželským dětem připadlo více. Podobnou povinnost má cizoložný manžel a koná ji opatrně, aby jeho vina nevyšla na jevo. V pochybnosti, zdali dítě pochází z lože počestného anebo z cizoložstva, předpokládá se manželský původ.

Manželkám, ježto se vyznávají, že něco *tajně odprodávají*, aby potřebných věcí nakoupiti mohly bez vědomí muže, který bez křiku a vády k potřebným vydajům prý svoliti nechce, ne vždycky věřiti lze, že skutečně jenom na věci potřebné vynakládají. Protož i zpovědník představuje jim, že by hřích měly, kdyby na věci takové vynakládaly, kterých by rozumný a lakomosti prázdný muž povoliti nechtěl. A třeba by pravda bylo, že muž jest lakomec, přece takové jednání ženy bez domluvy nezůstávej. Tajné prodávání zajisté vždy se škodou se děje, aby v tajnosti se udrželo; mužovi náleží správa jmění a statku, manželka povinna jest prositi a třeba i tvrdý odpor snášeti trpělivě, nežli dosáhne svolení mužova. Pokoj domáci neporuší se proto valně, umí-li žena býti mírná a vldná; bude pak velice porušen, zví-li muž později o tajných úprodejích. — Jinak ovšem bude souditi a mluvití zpovědník, jest-li muž marnotratník anebo zarytý lakomec, žena pak opravdu jen potřebné věci kupuje; pomáhat sobě takto ku svému a svých dětí právu přirozenému.

2. Kajicníků stavu manželského táže se zpovědník, nevytvá-li to ze zpovědi jejich, mají-li děti, a potom jsou-li tyto věku ještě útlého anebo již dospělejšího. Odtud pokračuje dále v otazování podrobném, neobmeškávají-li pečovatí o křesťanské vychování, o tělesné a duševní blaho dětí. Odpovědi jejich užívá k poučování o povinnostech rodičů, děti záhy modlitbě a počátkům sv. náboženství učiti, k navštěvování chrámu a školy bedlivě přihlížeti.

Důtklivě jim klade na srdce, aby se na pozoru měli, když neposlušnost dětí popuzuje hněv jejich; kletba i hrubé nadávky, jimiž děti své kárají, rozmáhá surovost těchto, ruší vážnost rodičů i slov, kterýmiž napomínají a kárají.

Často se rodičům vštěpuje, že nejvíce působno jest napomínání slovem božím, vážnou připomínkou čtvrtého a vůbec toho přikázání božího, proti němuž dítě se provinuje, hrozeb božích dětem neposlušným a zlým.

Jsou-li děti dospělé, táže se zpovědník také ještě, dbají-li rodičové brániti nočním toulkám a schůzím, vůbec tomu všemu, čím by nevinnost synů a dcer škodu vzíti mohla.

Rodičové nemanželsí obyčejně se provinují velice, že o děti špatně pečují, nedostatečné vychování jim dávají. Jest-li tedy zpovědníku činiti s otcem nemanželským, poučuje ho důrazně netoliko, aby hřešení dalšího zanechal, nýbrž také o jeho přísné povinnosti k matce dítěte a k tomuto. Matkám nemanželským klade na srdce, aby hanbu světskou pokorně snášely a Bohu obětovaly za pokání, ale také v ní spatřovaly obraz hanby a hoře, jimiž by postíženy byly na věčnosti, když by se bez odkladu nepolepšily, dalšího hřešení se nezdržely, nevolíce raději upadnouti v bídu největší, nežli aby ještě trvaly ve hříchu svém. Srdečné politování, kteréž vyslovuje zpovědník osobám těm pro hanbu světskou a pro mnohé trpké zkoušky, kterých zažily a ještě zažívají, jest mu za úvod k bolestnějšímu politování jich, že pozbyly nevinnosti, že vyloučily se z počtu křesťanských panen, jichž královna, milovnice a zvláštní pomocnice jest Matka boží, neposkvrněná panna, že zlehčily stav panenský, že Boha urazily hříchem ohavným, pro který se mu zželelo, že člověka stvořil*). Tyto pak a podobné k nim věci předkládati veliká potřeba bývá, poněvadž osoby takové buďto se již zatvrzují ve hříchu svém anebo mají jen přirozenou lí-

*) Gen. 6, 7.

tosť, že zahanbeny jsou, od svůdce opuštěny a že očekává je život plný nesnází a strastí.

Umřelo-li dítě nemanželské, vyšetřuje zpovědník, není-li matka smrti jeho vinna, buďto že mu náležité péče nevěnovala anebo zúmyslně o bezživotí jeho se přičiňovala.

Vedou-li nemanželští *rodičové* život pospolitý (souložnictví), nesnadno lze očekávati, že by poučování a napomínání ve zpovědnici tolik prospělo, aby nepravosti té konec učiněn byl. Pro blízkou příležitost nehledanou, v které živi jsou a již opustiti nechtějí aneb ani snadno nemohou, neprospívá jim svátost pokání. Laskavá péče duchovního správce, usnadniti jim vstoupení ve stav manželský co nejvíce, prospívá vždy dobře u takových, kteří ještě dobré vůle jsou*).

3. Kajicníkův, o kterých zpovědníkovi známo jest, že domácích prací sami zastávají nemohou, táž se, také-li čeleď v domě mají; a tomu-li tak, otazuje se dále podobně jako rodičů, majících syny a dcery dospělé. I kdyby jim neměl vytykáti obmeškání té křesťanské péče o tělesné a duchovní dobré, kterouž povinni jsou hospodáři, poučuje dle potřeby, v čem tato péče záleží, a vzbuzuje k ní horlivě. Při čeledínech třeba bývá způsobem opatrným se otazovati, zda-li pánům svým věrni jsou, anebo jim lehkomylně, zlovolně škodu dělají skutkem i obmeškáním, škodu od jiných dopouštějí anebo sami odcizují ze statku jejich.

§ 108. Kajicníci v manželství nedovoleném nebo neplatném.

Shledal-li zpovědník při muži nebo ženě, že vstoupili ve stav manželský v poměrech, při kterých podle kanonického práva manželství buďto se nedovoluje (závady, impedimenta impedientia), anebo ani platno býti nemůže (překážky, impedimenta dirimentia): povinen jest *a)* péči vésti a k tomu působiti, aby řádnou dispensí vyhlášeno bylo, že právní následky poměrů těch se promíjejí a manželství za dovolené se uznává aneb nyní platně uzavřeno býti může; *b)* nelze-li dosíci toho, jest úkol zpovědníka o to pracovati, aby zdánliví manželé (*conjuges putativi*, muž a žena v manželství neplatném) buďto

*) Viz str. 231. sv. I.

rozvedeni byli, anebo žijíce pospolu manželských práv se zdržovali. — Nepřemožná nevědomost i tuto velí častěji na přísném právu nestáti, ale raději zanechatí manželů v nevědomosti té *).

I. Manželství nedovolené.

Bylo-li manželství uzavřeno přes závadu, jest nedovoleno sice (illicitum), avšak nicméně platno (validum), a potřebuje dodatečné dispense toliko ve dvou případech: *a)* byl-li v čas uzavírání sňatku jeden ze snoubenců vázán prostým slibem čistoty (votum simplex castitatis), *b)* opomenuto-li řádných ohlášek (defectus proclamationum).

Náprava nevykonaných ohlášek náleží, jakožto veřejná věc, úřednímu jednání farnímu.

Složil-li někdo za svobodna prostý slib čistoty, před odavkami však nedosáhl dispense, jest následek nedovoleného manželství ten, že slibem vázaný manžel sice smí plniti manželskou povinnost ku požádání spolumanžela svého, ale sám jí žádati nesmí, dokud by dodatečné dispense nedošel (debitum conjugale reddere potest, petere non potest). Ve případě tomto by zpovědník poučil penitenta o závazku částečné zdržlivosti nevědoucího, mohl-li by se nadíti, že tento vedle poučení se zachová; zároveň bylo by s ním se domluvití o zámince (zvláštní pobožnost, na krátký čas učiněný slib), pod kterou by mohl upokojiti spolumanžela svého, povstalo-li by v tomto nějaké podezření pro částečnou zdržlivost. Ví-li však penitent o svém závazku sám, vzbuzuje ho zpovědník, aby svědomitě se zachoval dle něho, dokud by nepřišla a jemu ve zpovědnici dána nebyla dodatečná dispense, o kterouž i sám biskupa žádá.

Podobno ku závadě pro slib čistoty jest *přistouplé švakrovství* (affinitas superveniens), kteréž k manželství platnému se přidružuje, zhřešil-li jeden z manželů tělesně s osobou druhému manželů příbuznou v koleně 1. nebo 2. Následek přistouplého švakrovství jest tentýž, jako když vázaný prostým slibem čistoty v manželství vstoupil, leč by *a)* násilně byl donucen ke smilnému skutku (cizoložstvu), *b)* nebo nevěděl, že osoba spoluvinná jest příbuzná se spolumanželem (ignorantia facti), nebo *c)* ne-

*) Srovn. str. 317. — O závadách a překážkách objevených ve zpovědi ještě před uzavřením sňatku manželského příhodněji řeč bude v náuce o zpovědi snoubenců (kniha V.).

věděl, že takové cizoložství trestá se touto anebo vůbec nějakou pokutou (*ignorantia juris*). Shledána-li na penitentu nevědomost o některé z těchto tří okolností, není částečnou zdržlivostí vázán; jinak bylo by jej poučiti a dispense jemu dobývati, jako výše praveno při závadě povstale ze slibu prostého *). Dispense v obou těchto případech uděluje biskup dle plnomocenství na pět roků dávaných; dispense platí cizoložnému jen „pro petendo debito“ a nikoli pro budoucí snad manželství mezi osobama vinnýma cizoložstvím **).

V čas jubilea nemůže obyčejný zpovědník dispensovati „a non petendo debito“, poněvadž tu nejde o censuru.

II. Manželství neplatné.

Byla-li ve zpovědi objevena překážka (*impedimentum dimens*), pro kterou nelze v manželství platné vejíti, doléhá na zpovědníka povinnost přičiniti se o to, aby neplatné kajicníkové manželství platným a řádným učiněno bylo, aneb aby domnělí manželé se rozešli. Neplatná manželství narovnávají se dispensemi a konvalidací, jest-li překážka taková, že dispensováním odklizená býti může; jest-li pak manželství neplatno pro nedostatek náležitého svolení (*ex defectu consensus*), totiž pro omyl (*error*), pro násilí a strach (*vis et metus*), pro líčené svolení (*consensus per simulationem*), pro připojenou podmínku (*apposita conditio*), nabývá platnosti pouze řádným a upřímným svolením.

Vi-li penitent o překážce manželství svého, nechať tato jest jakákoli, vyšetřuje zpovědník, povědoma-li jest i druhému manželu, zdaž jeden neb oba věděli o ní již před oddavkami, a zdaž vědí, že manželství jejich neplatno jest a užívání jeho hříšno.

*) Formulář žádati o dispensi v přípojkou.

**) S. Alphons. l. 6. n. 1070. Homo apost. tr. 18. n. 68. Scavini III. str. 551. Časop. katol. duchov. r. 1881. str. 485, odvolává se ku Kopp, Ehe-recht str. 218, Aichner, Compendium str. 581.

A. Překážky neprominutelné.

Jest-li překážka neprominutelná *), na př. pojal-li kajicník dceru, kterou otec jeho zplodil kromě lože manželského, anebo žije-li muž kajicnice, za mrtvého již pokládáný, třeba jest nejprve rozeznávat, zdali ta překážka jest vůbec povědoma (zřejma), anebo tajna **).

*) Neprominutelný (imped. indispensabilia) jsou ty překážky, které po právu božím a přirozeném nemožné činí manželství, totiž: nemohoucnost (impotentia), pokrevenství v posloupnosti přímé (consanguinitas in linea recta), vazba čili svazek manželství dokonaného (ligamen seu vinculum matrimonii consumati). Překážky pro nedostatek náležitého svolení přestávají, dáno-li potom řádné svolení; překážka pokoutnosti (imp. clandestinitatis) nepromíjí se, ale manželství pro ni neplatné třeba jest uzavřít znova řádem nařízeným (in forma tridentina). — Dále jsou překážky, od kterých *dispensovati není naprosto nemožno*, ale téměř nikdy se nedispensuje: švakrovství 1. stupně v posloupnosti přímé, pošlo-li z manželství (imp. affinitatis in 1. gr. lineae rectae ex matrimonio ortum); 1. st. pokrevenství přirozeného v posloupnosti vedlejší (cognatio naturalis in linea transversa); příbuzenství duchovní mezi kmotrem a křtěncem (cognatio spiritualis levantem inter et levatum); zločin zřejmý a účinkem provázený, nechat úklady strojil jenom jeden z manželů (neb snoubenců) aneb oba (imp. criminis publicum effectum sequuto, sive utroque, sive uno mortem machinante). — Konečně jsou překážky, *od kterých nenesnadno jest nadíti se dispense*: vyšší posvěcení, (ordo), slavný slib čistoty (votum solemne castitatis) učiněný v řeholi řádně uznané; zločin tajný a účinkem provázený, nechat oba strojili úklady anebo jeden pouze; švakrovství v 1. st. posloupnosti vedlejší (affinitas in 1. gr. lineae transversae).

**) Překážka (neb závada) jest zřejma (imp. publicum), pakli jest vůbec aneb aspoň mnohým lidem známa, anebo lze-li jí dokázati úředně; za tajnou (occultum) považuje se, není-li buďto nikomu povědoma, aneb má o ní vědomost jen tolik málo lidí, že zachování její v tajnosti ukazuje se býti snadné pro povahu osob i proto, že nelze překážky dokázati úředně. — Z pojmu o překážkách tajných a veřejných vyplývá, že ty, které pocházejí z pokrevenství a švakrovství (consanguinitas et affinitas), nemohou se za tajné považovati, třeba by ostatně měly na sobě známky tajnosti; neboť vezdy jest při nich se obávati, že vejdou ve známost obecnou a nadto i vezdylze jich úředně dokázati. Vyjímá se jenom švakrovství poslé z obcování nezákonného (affinitas ex copula illicita); tato může platiti za tajnou, pakli ostatně má do sebe známky překážek tajných, aniž se při ní dělá rozdíl, byla-li objevena u lidí svobodných aneb u manželů. Jde-li však u manželů o překážku pokrevenství a švakrovství, může pokládati se za tajnou, pakli jest pokrevenství nebo švakrovství v 3. neb 4. stupni z obcování počestného neb nepočestného, ano i v 2. stupni z obcování počestného (copula licita), překážka již celých 10 let zůstávala tajna a manželé již aspoň těchto 10 let, veřejně oddáni byvše, spolu žili a za manžely vůbec považováni jsou. (Kutschker, Eherecht sv. 5. str. 55.)

1. *Jest-li překážka zřejma*, t. j. vůbec-li známo jest, že dva lidé v manželství neplatném žijí, nezbyvá leč naříditi kajicníkovi aby se od domnělého manžela svého co nejdříve možná oddělil, práv manželských se zdržel, o soudné prohlášení domnělého svazku manželského za neplatný se ucházel.

2. *Jest-li neprominutelná překážka tajna*, rozeznávati sluší, zda-li jest oběma domnělým manželům neznáma, neb jenom jednomu z nich, aneb oba o ní povědomost mají.

a) *Nemá-li ani jeden ani druhý z domnělých manželů vědomosti o neprominutelné tajné překážce* a tato ani nemůže v obecnou známost vejiti: zanechává se kajicník v nevědomosti, leč by manželství jeho bylo nesvorno a nešťastno. Zanechati ho v nevědomosti velí péče o zamezení většího zla; při nešťastném manželství (domnělém) ale již nemůže tento důvod platiti.

b) *Známa-li neprominutelná překážka tajná jenom jednomu z manželů* (přítomnému kajicníkovi), budiž poučen, že jest přísně povinen zdržeti se práv manželských, zpraviti spoluzeměla o neplatném manželství a domáhati se soudného vyhlášení svazku za neplatný.

c) *Podobně děje se*, povědoma-li taková překážka oběma domnělým manželům.

Avšak ve případech b) a c) může se rozloučení domnělých manželů odložit nebo lze i zcela od něho upustiti. *Upustiti se může*, pakli oba se nakloní ku společnému slibu před Bohem, že co bratr a sestra spolu živi budou a pro snadnější zachování povinnosti této jisté pobožnosti konati a svátosti často přijímati chtějí. Není-li se co báti, že by toho slibu nezachovali, jmenovitě jsou-li oba nábožni a věku již pokročilejšího, bude prostředek tento vždy lepší nežli rozloučení, poněvadž toto se nikdy nemůže státi bez pohoršení, bez nebezpečení pro duši obou, beze škody na jmění a statku, bez duchovních a hmotných škod pro dítky.

Odložit se může rozloučení, nelze-li ho hned provést bez velikých škod duchovních a hmotných; ovšem ale může zpovědník přivoliti k odkladu takovému, jenom když jest naděje důvodná i záruka dostatečná, že domnělí manželé zachovají po celý čas odkladu dokonalou zdrželivost*).

*) Kutschker, Ehebrecht sv. 5. str. 338. Sv. Alfonsa Lig. Praxis Conf. n. 85.

3. Pakli neprominutelná překážka tajná jest *nemohoucnost ustavičná a předchodná* (impotentia perpetua et antecedens), nesluší manželů přidržovati k rozchodu, ale ten z nich, který by pro nemohoucnost druhého žádati mohl za soudné rozloučení, budiž napomínán i vzbuzován, aby s druhým vedl společný život neúhonný; přikazovati se mu to však nemůže a on nehřeší, stojí-li na rozloučení.

4. Poněvadž neprominutelné překážky pošlé z nedostatku svolení řádného mohou se odkliditi potomným svolením: nakloňuje zpovědník toho, kterýž pro nesvolení své jest oprávněn státi na rozchodu, aby se práva toho vzdal a řádným svolením toto neplatné manželství ve platné proměnil; jest-li však manželství to nesvorné a nešťastné, pokládá se rozloučení za menší zlo. — Podobně platí o manželství neplatném pro překážku pokoutnosti (clandestinitas); takové domnělé manžely vzbuzuje zpovědník, aby v manželství platné vstoupili dle řádu církevního, ač neukazuje-li posavadní nesvornost na nešťastné manželství.

B. Překážky prominutelné.

Objevila-li se ve zpovědnici překážka prominutelná, platí obecné pravidlo, že zpovědníku náleží působiti k tomu, aby manželství neplatné řádnou dispensí a konvalidací napraveno bylo, ač není-li posavadní zdánlivé manželství tolik nesvorné a nešťastné, že pro tělesné nebo duchovní blaho jednoho neb obou manželů za věc užitečnější považovati jest rozloučení, nežli nápravu jeho. — Tak při těchto rozdílně jedná zpovědník vedle toho, jakž překážka jest tajna nebo zřejma a jakž o ní kajicník buďto má vědomost anebo nemá.

1. *Jest-li prominutelná překážka obecně povědoma či zřejma*, poučuje zpovědník, že manželství kajicníka neplatno jest a proto že práv manželských užívati nesmí, dokud by od vrchnosti duchovní nedosáhl dispense a manželství řádně neuzavřel; a pakli spolumanžel jeho nevěděl o neplatnosti, povinen jest to jemu zjeviti a všecko mu pověděti, co tuto nyní ve zpovědnici slyší. Ovšem by náleželo, aby manželé zatím od sebe byli, dokud by po dispensi dosažené neuzavřeli manželství; ale poněvadž nelze toho bez velikých nesnází dosáhnouti, dosti bude, zavážou-li se oba slibem zdrželivosti a k prostředkům, jimiž

by ho naplňovali až do řádné konvalidace. — Poněvadž pak při obecně povědomých překážkách se žádá za dispensi pro vnější obor, dobře jest, aby zpovědník nepřestával na vědění ve zpovědi dosaženém, ale také ještě kromě zpovědi sobě vypravovati dal ty věci, které v žádosti o dispensi vyložiti třeba bude; nemůže-li sám býti prostředníkem v žádosti za dispensi, ukládá manželům zdánlivým anebo jednomu z nich za povinnost, aby o neplatném manželství pověděli svému faráři, kterýž potom sám se postará o dispensi.

2. *Nalezla-li se při manželích prominutelná překážka tajná*, vyšetřuje zpovědník, mají-li oba manželé o ní vědomost, anebo jenom jeden z nich.

a) *Mají-li oba vědomost o překážce*, děje se poučení týmž způsobem, jako sub 1.

b) *Má-li jenom jeden manžel (penitent) vědomost o překážce*, náleží nejprve vyzkoumati a posouditi, zdali by záhodno bylo, aby tento zpravil o ní a jejích následcích manžela druhého. Nemohlo-li by se to státi bez nebezpečení kajicníkovy cti (zakládá-li se překážka ve hříchu), různic aneb úplného rozloučení: domlouvá se zpovědník s kajicníkem, za kterou zámkou by spolumanželu žádajícímu za povinnost manželskou po vůli nebyl a jej od žádosti té odváděl až do času, kdy překážka pomine řádnou dispensí*).

c) *Jest-li prominutelná a spolu tajná překážka oběma stranám nepovědoma*, poučuje zpovědník o jejím bytí a jejích následcích jenom, může-li naději dobrou míti, že žádný z domnělých manželů neužije této vědomosti, aby hledal rozloučení, a také naději, že zdrželivě živi budou až do času konvalidace, že nepovstanou pro tuto vědomost mezi nimi různice, sváry a pohoršení. Nemohl-li by takové naděje míti, žádal by za dispensi bez vědomí manželův a teprve potom by je poučil, až by dispense dosáhl; ano bylo-li by se báti, že by manželé (nebo jeden z nich) nechtěli potom přijmouti dispense, ale raději by stáli o rozloučení, žádal by zpovědník za počátkovou nápravu manželství toho (sanatio in radice).

*) Sv. Alf. Lig. Theol. mor. lib. 6. n. 900. Kutschker, Eherecht sv. I. str. 155.

C. Žádost' o dispensi.

Aby se náprava neplatného manželství jistě stala, zakročuje sám zpovědník o dispensi pro kajicníky, kteří ve zdánlivém manželství živi jsou. Jsou-li překážky tajny, jest žádání o dispensi vlastní zpovědníkova povinnost; jsou-li zřejmy, není sice povinen, aby jménem kajicníka hledal dispense, ale činí tak pokaždé, soudí-li, že by kajicník buďto z bázně nebo z nedbanlivosti opomenul obrátiti se v této příčině k duchovnímu správci svému. Nebylo-li by možná, aby penitent přišel zase k témuž zpovědníkovi, odkazuje ho tento na faráře nebo jiného kněze domácího.

Se žádostí o dispensi pro kajicníka obrací se zpovědník vždycky jenom k *biskupu svému*, kterýž postará se o konečné vyřízení její, nemůže-li sám dispensovati. V žádosti třeba jest vezdy jasně a patrně vysloviti, *pro jakou překážku* jest manželství neplatno, *pro jaké příčiny a důvody* ukazuje se potřeba dispense; tyto věci tedy třeba jest na kajicníkovi dobře vyvěděti.

V žádosti za dispensi od překážek a závad tajných neudávají se pravá jména kajicníků (manželův), ale jenom smyšlená (žádá se „tecto nomine“); v žádosti za dispensi od překážek (a závad) zřejmých třeba jest udati pravá jména osob. V překážkách (i závadách) tajných žádá i uděluje se dispense pro vniterný obor (*forum conscientiae*), ve zřejmých pak pro vnější obor (*forum externum*)*

Ku žádostem, jež podává zpovědník, nepřikládají se ni jaké písemnosti a doklady; posílají se pak týmž způsobem, jako žádost o plnomocenství ku rozřešení z rezervátů**).

D. Udělení dispense a náprava neplatného manželství.

1. Žádal-li zpovědník za dispensi pro kajicníka, dochází tato k jeho rukou obyčejně *in forma commissoria* jakožto *mandatum dispensationis*, t. j. oprávněná duchovní vrchnost dává zpovědníkovi moc a svěřuje mu provedení dispensace, odklizení překážky (neb závady). Zpovědník tedy jest vykonavatel rozkazu řádné vrchnosti, kteráž mocí svojí odklízí překážku

*) Formuláře viz v přípojku.

**) Viz str. 259.

(executor mandati dispensationis). Protož i nemůže zpovědník udělovati dispense, dokud listiny rozkazovací nemá v rukou, jejíž obsah dokonale seznati, a cokoli se v ní nařizuje, povinen jest zachovati. Vykonání rozkazu o dispensi děje se rozdílně podle toho, jakž překážka buďto zřejma jest anebo tajna.

a) *Jde-li o překážku zřejmou* anebo takovou, která může snadno vejíti v obecnou povědomost, dává to zpovědník, jak mile ho byl rozkaz o dispensování došel, na vědomost kajcníkoví; není tu třeba čekat, až by snad přišel ke zpovědi. Maje ho před sebou, vyšetřuje nejprve, zdali skutečně jiného nic neruší svazku manželského, nežli co v žádosti udáno bylo a zdali posud mají důvodové tam uvedení svou platnost. Nalezla-li by se ještě jiná překážka, bylo by nové dispense třeba. Shledává-li se všecko tak, jako bylo v čas podané žádosti, přikročuje k vykonání rozkazu, maje při tom na očích trojí pravidlo: 1. aby prve z pokut církevních vyvětil toho, jemuž dispense dána bude*); 2. aby platu neb daru nežádal ani přijímal; 3. aby rozkazovací (zmocňovací) listinu zachoval na důkaz manželství řádného**).

Vybavení (rozřešení) toto z církevních pokut děje se — neshledána-li určitá censura — jenom pro bezpečnost (ad cautelam) a protož i se užívá té formy obecné, která při každé absoluci ve zpovědi se říká***). Potom pak dává se dispense způsobem výše†) udaným.

b) *Bylo-li žádáno za dispensi od překážky tajné*, dává zpovědník o došlé dispensi zprávu penitentovi kromě zpovědi a bez vyžádaného dovolení jeho, byl-li ještě také kromě zpovědi dal sobě vypravovati o překážce; neučinil-li tak, žádal by nyní svolení kajcníkova, aby s ním o předešlé zpovědi jeho mluvit mohl, anebo by čekal, až tento sám přijde, jakož mu při zpovědi bylo řečeno.

Rozkazy o dispensích pro vniterný obor platných vy-

*) O rozřešení z censur (a sententiis et censuris et poenis ecclesiasticis) užívají dispensační listiny vyšlé od Poenitentiarie římské slov „in utroque foro absolvas;“ slova ta vykládá sama Poenitentiarie výrokem ze dne 27. dubna 1886 „sic intelligenda, ut detur absolutio pro foro externo, quae valet etiam pro interno.“ (Acta s. Sedis 1887 fasc. 10.)

**) Kromě 3. platí též o tajných překážkách.

***) Viz str. 339.

†) Viz str. 343.

konávají se (čili dispense uděluje se) *vždy jenom ve svátostné zpovědi.*

K otázce: *Platí-li dispense, když by se byl kajicník neplatně zpovídal, a může-li se jí udělit, když by zpovědník absoluci ze hříchů odložil neb zadržel?* odpověděla Poenitentiarie římská: Zachová-li zpovědník, jakožto vykonavatel mandátu svaté Poenitentiarie, všechno to, což nařizuje listina: platny budou dispense mocí mandátu toho dané, třeba by se kajicník neplatně a svatokrádežně zpovídal. — Znamená-li kněz, že kajicník pro svou nehodnost nemůže obdržeti rozřešení, vynasnažuje se, aby jej hodna učinil; nepodaří-li se to, odlož kajicníkovi nejen rozřešení, ale *také dispensi, pakli pilná potřeba toho nežádá, aby se přispíšilo s dispensováním.* Pilná potřeba jest nebezpečství nezdrželivosti, různic a t. p.

Zároveň s dispensí *vyhlašují se za manželské ty dítky,* které se již narodily anebo teprve narodí manželům posud jenom zdánlivým; dítky, které byly počaty v cizoložstvu, nedosahují legitimace církevní

2. *Vykonáním rozkazu a udělením dispense není ještě napraveno manželství neplatné;* dispense zajisté jenom odklízí překážku, pro kterou se při prvním uzavírání svazku manželského platné svolení státi a protože ani manželství skutečné uzavřítí nemohlo. Aby po dispensi řádně dosažené mohlo k manželství dojít, třeba jest řádného svolení obou až posaváde domnělých manželů. V církevním právu říká se tomu, že domnělí manželé po dosažené dispensi *obnovují svolení (renovatio consensus) a tou obnovou že se manželství napravuje (convalidatio matrimonii).*

Náprava neplatného manželství jest dvojí: veřejná a soukromá.

a) Veřejná děje se, bylo-li manželství neplatno pro zřejmou překážku a dispense uděleno pro vnější obor. Záleží v tom, že oba manželé *před farářem svým a dvěma svědky* projevují svolení k manželskému svazku, jakž obsaženo jest v rituálu; a to děje se v chrámě při zavřených dveřích anebo v sakristii, na faře neb i v domě jiném. Ohlášky neopakují se, bylo-li manželství prve uzavřeno (zdánlivě) podle formy tridentské.

Každá veřejná konvalidace zaznamenává se v knize oddaných, tu kdež neplatně uzavřené manželství zapsáno jest. A protože není-li zpovědník sám také farářem těchto manželů, odevzdává jim po udělení dispensace reskript, aby se jim u svého faráře vykázali a před ním manželství řádně uzavřeli

b) *Byla-li dána dispense od překážky tajné*, bude obnova svolení či náprava neplatného manželství *soukromá*, t. j. manželé dají svolení své ku sňatku manželskému *jen mezi sebou*; bylo-li manželství uzavřeno ve formě tridentské, dosti jest, aby jeden každý druhému řekl: Já svoluji v manželství s tebou. Zpovědník ovšem poučuje prve o potřebě a způsobu této nápravy *).

Když by po vykonané už nápravě překážka v obecnou známost vešla, bylo by nové dispense pro vnější obor a potom i veřejné konvalidace třeba.

S konvalidací tajnou bývají znamenité obtíže spojeny za příčinou podmínky, kterou Poenitentiarie po každé výslovně klade: „*dicta muliere (viro) de nullitate prioris consensus certiorata, sed ita caute, ut delictum latoris (žadatele) nunquam detegatur.*“ Můžeť se přihoditi, že by s vyjevením neplatnosti posavadního manželství také vyjevena byla vina, pošla-li překážka ze hříchu manžela a že by domácí pokoj a svornost na vždy podvráceny byly, anebo že by druhý manžel, zvěděv o neplatnosti manželství, žádal za rozloučení. — V nesnázi této navrhuje se *následující způsob*, dáti nevědoucímu manželu vědomost, že prvé svolení nebylo platno: Manžel vědoucí o neplatnosti řekni spolumanželu svému, že při uzavírání svazku manželského nedal svolení dle zákonů a předpisů církevních, a že zpovědník, jemuž to svěřil, za potřebnou věc uznal i radí, aby pro pokoj svědomí oba svolení své obnovili; potom by asi takto řekl: Já ochoten jsem obnoviti svolení a také skutečně svoluji v manželství s tebou; řekniž i ty podobně **).

Avšak ani tento způsob nápravy soukromé nebude vždy bez obtíží. A protož pozoruje-li zpovědník, že by pro možné následky zlé (sváry, těžké podezření, rozloučení manželstva) nebezpečno bylo vyjeviti druhému manželu neplatnost posavadního manželství, bude třeba nesnázi tu biskupovi předložiti a jeho žádati, aby se náprava jiným způsobem státi mohla. Biskup pak obrátí se buďto k Poenitentiarii se žádostí, aby prominuta byla podmínka: „*altera parte de nullitate prioris*“

*) „*Melius tamen est, ut parochus interveniat, quando impedimentum absque incommodo utrique manifestari potest, ad tollendas ambages aut moram, quam conjuges interponere possent.*“ (Gury Cas. cons. de dispens. matrim. XIII.)

**) Homo apostol. tr. 18. n. 82.

atd. anebo sám ji promine, pakli by průtah byl s nebezpečenstvím (*periculum in mora*). Potom udělilo by se kajicníkovi *dispense* bez oné výminky a konvalidace mohla by se vykonati některými z těchto způsobů: a) Manžel, kterýž má vědomost o překážce a také již *dispense* dosáhl, řekniž druhému: „Domýšlím se, že manželství naše pro nějakou příčinu snad není dle zákonů církve svatě uzavřeno; a protož obnovme obapolně svolení své, abychom budoucně již neměli nepokojného svědomí.“ Anebo: „Kdyby naše manželství nebylo dle zákonů církve uzavřeno, chtěl bys mne nyní za manželku míti?“ — b) Strana vědoucí hlediž od druhé obdržeti znamení nové lásky a vyslov svoji úplnou ochotnost, vejíti s ní ve sňatek manželský, kdyby ještě obě byly svobodny, a pak obě obnovte svolení. c) Manžel vědoucí o překážce obcuje s druhým „*affectu maritali*“ (vědomě jako *manžel s manželkou*) a vzbuzuje druhého, aby v témž úmyslu obcoval. — Nesnáze umírňují se ostatně také, že přikázáno není, aby obnova svolení hned po obdržené *dispensi* učiněna byla; dovoleno jest zajisté očekávati příhodné doby a příznivých okolností, za kterých by nejsnáze ji provésti lze bylo.

Pakli by ale okolnosti a poměry tolik nebezpečny byly budoucímu pokoji anebo i samému svazku manželskému, že by také z těchto způsobů některého užiti na pováženou bylo: žádal by zpovědník (prostřednictvím ordinariátu) za *nápravu počátkovou* (*sanatio in radice*), kteráž jest vyhlášení (*declaratio*) papežovo, že manželství neplatné i bez obnoveného svolení obou manželů má tutouž platnost a tytéž následky, jako kdyby hned na počátku bylo uzavřeno beze všeliké překážky. Náprava tato jest nemožna, když by jeden z manželů odvolal svoje prve dané svolení anebo se prohlásil proti všeliké *dispensi*.

Vyřknuté pro tajnou překážku napravení počátkové dodává se, podobně jako *dispense*, ve zpovědnici, povědoma-li jest neplatnost manželství jednomu z manželů; není-li povědoma nikomu, také napravení neoznamuje se. Prohlašuje-li se ve zpovědnici tato náprava, užívá zpovědník formy: *Insuper auctoritate Apostolica mihi specialiter demandata matrimonium a te N. N. cum N. N., in consensu adhuc permanente, nulliter contractum in radice ejus sano et consolidato, prolemque susceptam et suscipiendam legitimam declaro.*“

3. *Manželství neplatná pro nedostatek náležitého svolení* napravují se veřejně obnoveným svolením právě tak, jako man-

želství neplatná pro jinou překážku, když vůbec povědomo jest, že první svolení nebylo dostatečno.

Pakli ale tento nedostatek jest tajný, obnovuje se také svolení tajně. Soukromé konvalidování manželstev takto neplatných má tu zvláštnost do sebe, že nové svolení také mlčky se může státi; za takové považuje se, když ta strana, jejíž opravdové a svobodné svolení při veřejném uzavírání svazku manželského scházelo, sama buďto žádá anebo s vůlí svobodnou plní povinnost manželskou anebo aspoň za delší čas (6 měsíců) dobrovolně bydlí s druhým manželem, ačkoli dobře ví, že by za soudné vyhlášení neplatnosti žádati mohla. Avšak i tuto třeba jest, aby neplatnost prvního svolení oběma byla povědoma.

4. Ve státech rakouských, kromě zemí koruny uherské, třeba jest při zdánlivých manželích ještě jednu věc důležitou míti na očích. Neoprávněné a protož také v oboru svědomí a církve neplatné zákony manželské z dob císaře Josefa II. působily, že nebylo dbáno na ty překážky manželské, které zákonem občanským nebyly stanoveny, a že tedy uzavírala se manželství, kterých nemohla církev uznávati za platná. Překážky tyto jsou: *a*) příbuzenství duchovní a občanské (*cognatio spiritualis et civilis*), *b*) švakrovství z obcování nezákonného (*affinitas ex copulla illicita*), *c*) právní překážka veřejné slušnosti z manželství platného, avšak nedokonaného (*impedimentum justitiae publicae honestatis e matrimonio rato non consumato*) a překážka z platné zasnuby (*e sponsalibus validis*), *d*) švakrovství a pokrevenství ve stupni 3. a 4., ano i když jeden ze stupňů těchto se dotýkal 2. stupně, v kterémž případě (*gradu 3. vel 4. tangente secundum*) udělovali někteří biskupové *dispense*, ač k tomu práva neměli, a protož také udělovali *dispense* neplatné. Kdo tedy s některou z těchto překážek uzavřel manželství buďto bez *dispense* anebo s *dispensí* neplatnou (mnozí faráři sami udělovali *dispense* od překážky pokrevenství a švakrovství ve stupni 3. a 4.), toho manželství ovšem bylo před církví neplatno. Apoštolským listem od 17. března 1856 zmocnil papež Pius IX. biskupy rakouských států, aby napravovali nápravou počátkovou všechna manželství, ježto s některou z oněch výše jmenovaných překážek uzavřena byla bez *dispense* sice, ale ve formě tridentské, až do toho dne, kdy onen apoštolský list dojde k jednotlivým ordinariátům; list tento pak došel biskupů rakouských, tehdaž ve Vídni shromážděných, dne 18. července 1856.

Shledal-li by tedy zpovědník na občanu rakouském, že vstoupil ve stav manželský s některou z oněch překážek a ne také s jinou ještě, vyšetřuje nejprve, uzavřelo-li se to manželství před 18. červencem r. 1856, aneb až po tomto dni. Bylo-li uzavřeno po dni jmenovaném, platí, co až posud o dispensi a nápravě pověděno; uzavřelo-li se manželství před 18. červencem r. 1856., ukládá zpovědník penitentovi, aby v čas určitý ke zpovědi zase přišel, pak žádá za počátečnou nápravu, ku které biskup splnomocněn jest*).

Ku žádosti rakousk. episkopátu ze dne 23. října 1856, aby sv. stolice v jejich počátku napravila všechna od r. 1856. neplatně uzavřená manželství „*obstante quocunque impedimento dispensabili aut canonico defectu in supplicatione aut in executione admissa*“, odpověděla Poenitentiarie dne 4. pros. 1886, že náleží v každém jednotlivém případě u sv. stolice žádati, a že dává se biskupům těmto plná moc, revalidovati každé manželství, které před 25. červnem 1885 (dekret Lva XIII. že není dispensy neplatna, byla-li v žádosti o ni zamlčena copula incestuosa nebo byl zamlčen úmysl, propter copular snáze dojítí dispensy) neplatně uzavřeno bylo pro některou z těchto dvou příčin (neb i pro obě). Není-li při manželstvích takto neplatných obnova svolení možna bez nebezpečení nebo bez pohoršení, a ví-li aspoň jeden z manželů o neplatnosti svého manželství, mohou je biskupové rakouští v počátku napravit (in radice sanare).

Poznámka. Překážky stanovené zákonem občanským nedocházejí povšimnutí ve zpovědnici. Jest-li občanská překážka zřejma, manželství však před Bohem platno, poněvadž tato překážka buďto není kanonickým právem stanovena anebo, jest-li také kanonická, již odklizená byla řádnou církevní dispensí: poučuje zpovědník, že pro uvarování následků zákonem určených třeba jest manželům obrátiti se k faráři, s jehož radou a pomocí by občanské dispensy dosáhnouti a pak to vykonati mohli, co státní zákon na způsob církevní konvalidace předpisuje. Srovn. Obč. zákoník § 84. 88.

*) Srovn. Kutschker, Eherecht sv. 5. str. 365.

§ 109. Hříšnickové příležitosti.

Velmi mnoho hříchů páše se vůbec v té míře, v kteréž k nim vedou vnější podněty a rozmanité okolnosti. Nejčastěji shledávají se blízké příležitosti u věcech proti 6. přikázání božímu; ale za našich dob velice toho třeba jest, aby zpovědník pilně obracel svoji pozornost k *nebezpečenství víry*, v kteráž vydání jsou mladí lidé stavů vzdělaných a nižších v tovaryšstvu a ve spolcích obzvláště. Poněvadž nepřátelé jména křesťanského velmi úsilovně o to pracují, aby zhoubné nauky své rozšiřovali a víru v Ježíše Krista vyhladili: naskytají se odevšad blízké příležitosti, kteréž působí, že zejména mladý člověk, poslouchaje a čítaje útoky na církev katolickou a na celé křesťanství, zlomyslné hyzdění a tupení posvátných věcí, pozbývá víry a s věrou i studu, mravnosti vesměs a všeho, čím by se udržeti mohl na stupni člověka rozumného a poctivého.

1. Kterak nakládati s kajicníky ve blízké příležitosti se nalézajícími, to nejvíce *závisí na povaze příležitosti samé*.

Shledal-li zpovědník o někom, že v blízké příležitosti se nachází, jest mu rozhodně na tom státi a kajicníka nakloňovati, *aby příležitost blízkou odklidil, ji se varoval, od ní se vzdálil*, — a nebylo-li by možno tak učiniti, aby ji *proměnil ve vzdálenou*. Pouhé vzbuzování k opatrnosti, ku bdění a modlitbě nijak nevede k cíli a nemůže zachrániti člověka, který se nevzdává příležitosti, ač by mohl.

Nezřídka děje se, že tito hříšníci předstírají obtíže veliké, pro kteréž prý jim není možno jisté příležitosti ke hříchu se vyhýbatí anebo ji od sebe vzdáliti. Ve případech takových měj se zpovědník na pozoru, aby nebyl oklamán přepiatým vyličováním okolností, na nichžto se prý zakládá ona nemožnost. Pilně-li všecky věci uvažuje, obyčejně dochází k poznání, že obtíže ty nejsou tolik vážny a veliky anebo že aspoň dílem předejiti lze ty zlé následky, o nichžto kajicník praví, že by jej potkaly, když by odklidil zlou příležitost. A třeba by skutečně veliké obtíže překážely a velmi zlé následky jistě přišly, — pro uvarování těžkého hříchu a pro věčnou spásu svou každý jest povinen zapříti a přemoci sebe samého, přinést oběť ne pouze snadnou, nýbrž také oběť velikou. *Pohnutky*, kterýmiž nakloňovati lze vůli kajicníkovu, naskytají se v živé a důrazné parafrasi slov Páně: „Pohoršuje-li tě oko tvé“ atd. „Co pro-

spěje člověku“ atd.*), a v porovnání péče, kterou lidé vůbec vynakládají, aby unikli nebezpečnosti svého života, zdraví nebo statku. Veliké působnosti nabývají tyto pohnutky, zároveň-li se ukazuje na nejistotu lidského života, kteráž nedovoluje spoléhati, že později vykoná člověk, čeho nevykonati znamená tolik, jako se odříci věčné spásy.

2. Stran rozřešení jsou za neporušitelný zákon tato pravidla:

a) *Kdo se nachází v dobrovolné blízké příležitosti nehledané a jí se vzdáti aneb jí odkliditi nechce ihned*, — nemůže obdržeti rozřešení, jak by koli ujišťoval, že opravdový úmysl má, nedopustiti se hříchu opět**).

b) *Kdo nachází se v blízké příležitosti hledané a upřímně ochoten jest vystříhati se jí*, může rozřešení obdržeti, shledává-li na něm zpovědník takové známky, kteréž by souditi dovolily o pravé lítosti a pravém úmyslu***). Může pak býti rozřešen netoliko, když po prve v tomto stavu svátost pokání přijímá aneb po prve od svědomitého zpovědníka dostatečné naučení a napomenutí dostává, ale ještě i po druhé a po třetí, ač neshledává-li se na něm, že zpětilý jest ze zlosti, t. j. pakli ve příležitosti jsa, neklesl vůbec anebo neklesl tolik často, jako prve†).

c) *Kdo nachází se v blízké příležitosti nehledané a ochoten jest odkliditi ji*, nemůže rozřešení obdržeti, dokud neodklidí příležitosti skutečně, třeba by o disposici jeho v tu chvíli nebylo lze pochybovati. Toto pravidlo zakládá se na zkušenosti, že odklizení příležitosti jest dílo hříšnému velmi obtížné a zdati se nemůže, leč by všecku sílu na ně vynaložil. A protože nebyl-li by k povinnosti své dohnán odkladem absoluce, stalo by se bez pochyby, že by úmyslu svého skutkem nevykonal a ve hříchy své opět se navrátil. Pravidla toho šetření jest obzvláště přísně, vešla-li hříšnost příležitosti v obecnou vědomost, n. př. při konkubinátu.

Výjimky od pravidla toho nejsou sice nemožny, lze však jim v praxi dáti místo jen: 1. jest-li kajcník *disponovaný* v nebezpečnosti smrti, aneb opustiti nemůže sv. přijímání bez velikého pohoršení anebo bez ublížení své cti a dobrému jménu

*) Mark. 9, 46. Luk. 9, 25. Srovn. též Přísl. 6, 27. 28. Mat. 11, 12, 18, 8. 9.

**) Berardi, De occasionariis II. str. 40.

***) Viz str. 314.

†) Berardi l. c. str. 91.

svému; 2. nemohl-li by ke zpovědi zase přijíti buďto nikterak, anebo jen po dlouhém čase a to ještě pouze v tom případě, nebyl-li již aspoň jednou od některého zpovědníka marně napomenut, aby odklidil příležitost*).

*d) Kdo se nachází v nezbytné anebo nutné příležitosti blízké, povinen jest užívatí těch prostředků, jimiž by se blízká příležitost ve vzdálenou proměnila. Prostředkové tito jsou vůbec: pečlivě se vystříhati příležitosti, pokud možno jest (na př. bydlí-li s osobou jemu nebezpečnou, jest povinen toho se aspoň stříci, aby s ní samotný byl, s ní bez potřeby mluvil, zraky na ni obracel); častá i vroucná modlitba, častější za den obnova dobrého úmyslu, možno-li před obrazem Ukřižovaného; opravdové odpírání žádostem a myšlénkám; vzývání svatých jmen na počátku pokušení a hned jakmile vzniká zlé myšlení; časté přijímání svátostí. Dle povahy člověka i toho hříchu, k němuž jej příležitost vede, a tedy dle zvláštních poměrů a potřeb, náleží užívatí *prostředků zvláštních*.*

Shledává-li se při následující zpovědi, že kajicník prostředků těch užívatí opomenul anebo jich nedbale užíval, nemůže se o něm souditi, že opravdový úmysl má, života svého polepšiti, a protož i nelze ho míti za hodna rozřešení svátostného.

Pakli kajicník nařízených prostředků sice užívá, ale nic méně opět a opět v tytéž hříchy upadá bez všelikého polepšení (zpětily ze zlosti): nezbyvá, leč napomenouti ho, aby duši svoji zachovati dbal, co by jej to koli stálo, a neopomíjel již vzdáliti od sebe příležitost anebo vzdáliti se jí, pakli to vůbec možno, nechať cokoli pojde z toho**).

3. Za těchto časů žádá pozornosti zpovědníkovy *četba knih a časopisů špatných*, poněvadž tyto jsou velice nebezpečný podnět ke hříchům těžkým a hrubým, podvracející samy základy života křesťanského. Zpovídá-li se penitent, že pochyboval o víře katolické, že měl pokušení proti víře, že tupil zřízení a předpisy církevní, — budiž to zpovědníku za podnět k otázce, které noviny a knihy čítá. Ví-li zpovědník vůbec, že čtou se na osadě knihy špatné, ptá se penitentů, při kterých za vhodné uznává, čtou-li tyto spisy.

O kom nabyt vědomosti, že pravidelně čítá listy protikatolické, toho napomíná k opuštění četby té, předkládaje, že od víry a pravých zásad mravních odvádějí, ač toho člověk mnohý ani sám na sobě ne-

*) Berardi l. c. str. 70.

**) Berardi l. c. str. 118.

pozoruje, aneb aspoň se k tomu nepřiznává. Neprospívá-li napomenutí opětované, bude ve mnohých případech nemožno dáti rozřešení *).

Avšak u věci této velmi opatrně a mírně jednati náleží; zejména sluší rozeznávati, poznává-li penitent škodlivost četby té, anebo jí sobě není vědom (jest-li bona či mala fide), a nad to ještě, jak působí u něho četba ta, vede-li ho k těžkým hříchům proti víře anebo jiné cnosti, v kterémž případě ovšem i četba sama jest hřích těžký.

Neznamená-li penitent nebezpečství četby špatné (jest-li bona fide) a zpovědník může souditi, že při zbožném a cnostném smýšlení jeho není blízkého nebezpečství hříchu, napomíná jej a varuje otcovsky. Má-li však odůvodněné mínění anebo přesvědčení, že četba jest penitentovi škodlivá, poučuje důrazně a napomíná k opuštění. Avšak i kdyby zpovědníku již bylo souditi o těžkém hříchu, k němuž přivádí penidenta čtení špatné, káže opatrnost, aby toho neřekl přímo a nerozkazoval přísně a stručně, ale napomínaje a ku přesvědčení, veda věc napravití hleděl, za jedno proto, že by jinak ze hříšníka materiálního snadno býti mohl hříšník formální, za druhé pak že vůbec, a zvláště u mužů, více pořídití lze klidným poučováním, laskavým napomínáním a prosbou, nežli přísným rozkazem a ostrými domluvami.

Nepomáhá-li toto vynasnažení hned anebo brzy, nesluší vzdávati se naděje, že pomůže později. Ve společenském styku svém i ve zpovědnici odporučuj a nabízej duchovní správce list lepší, otcům a hospodářům připomínej, že listy a knihy špatné, v domě-li se nalézají, velice škodny býti mohou dětem a čeledi, třeba by mnoho škodny nebyly člověku staršímu a rozvážlivějšímu.

Pozoruje-li čtenář listů špatných sám, že škodny jsou a že mravní zákon zavrhuje četbu jich (jest-li mala fide), třeba by *velikosti* hříchu takto páchaného nepoznával: domlouvá zpovědník a přesvědčuje slovy vážnými, aby jej od četby špatné odvrátil. Nevytýká však *velikosti* hříchu, leč by doufati mohl, že tento důvod bude zvláště působný. Nechce-li penitent uposlechnouti, napomeň ho, aby přemýšlel o věci té a že dojista uzná důvody jemu předkládané; vzbuzuj, aby zase brzy ke zpovědi přišel, jmenuj a nabízej listy lepší.

Ví-li penitent, že svojí četbou hřeší těžce, nahlížeje, kterak nebezpečna jest víře a křesťanskému mravu aneb toho sám na sobě zakoušeje, a nechce podrobiti se ani slíbiti, že opustí četbu takovou, není hoden absolve. Slibuje-li sice, že ji opustí, ale zpovědník pochybuje s důvodem o pevnosti úmyslu, bylo by, dle obecného pravidla o pochybné disposici, rozřešení odložití.

Podobně zacházeti náleží s hostinskými, kteří špatné časopisy hostem předkládají **).

*) Müller, Theol. mor. lib. II. § 11. n. 5.

**) Srovn. pojednání Ar. Müllera v linecké Quartalschrift r. 1878. sv. IV. str. 533. Berardi De occasionariis II. str. 253.

§ 110. Hříšníci navyklí a zpětili.

Hříšníky navyklé těžko jest napravit, poněvadž při návyku nebo až náruživosti tělesnost (nižší stránka snaživosti) tolik moci nabyla, že překáží rozumu, aby chápal důvody, pro kteréž by svobodná vůle se odvrátila od hříchu. Protož i jest při navyklých velice třeba působiti v srdce, budit city, kteréž by dostatečně podporovaly svobodnou vůli, aby tato zvítězila nad nižší žádostí, duch nabyt vlády nad tělem. Pojem o návyku sám již dostatečně na rozum dává, že jen vytrvalé a důsledné působnosti zpovědnické časem podařiti se může, aby navyklý se odvrátil od hříchu svého.

Důvody (motivy), ježto se navyklým předkládají, aby srdce dojata bylo a vůle se naklonila, ovšem rozdílny jsou podle povahy navyklého hříšníka, náleží-li totiž ku lehkomyšlným anebo ku slabým *).

Lehkomyšlné (a zpětilé ze zlosti) třeba jest důrazně a živě poučovati a k tomu přesvědčení vésti, že již nejvyšší čas jest, aby zlému návyku ze všech sil odpírati počali **). Na ten cíl a konec jim představuje zpovědník *ohavnost návyku* vůbec, kterýž člověku odnímá rozum a svobodnou vůli, a na ohavnost hříchu toho zvláště, kterémuž navyklí; neboť na konkrétném činění a na konkrétných následcích jeho nejlépe se ukazuje, kam až klesá člověk, jenžto se hříchu jistému oddal a nyní sám podroben jest pode jho, nad kteréž ani pomyslití nelze potupnějšího, lidské důstojnosti protivnějšího. Vedle ohavnosti ukazovati náleží na velikou *nebezpečnost* návyku, která odtud vysvítá, že každým opětováním hříchu návyk se utvrzuje i vzmáhá, milost boží se zapuzuje a protož i polepšení den ode dne více obtížno a časem až téměř nemožno bývá; ano že podle svědectví zkušenosti přemnozí otroci návyku na konci svého života ani nenalezli času a milosti k pokání, smrti náhlou překvapení jsouce aneb o spasení svém zoufajíce a podávaných prostředků spásy živou věrou a žádostivým srdcem nepřijímajíce.

Písmo svaté představuje ohavnost a velikou nebezpečnost formálné zpětlosti v obrazech a slovích, kteréž pochybnosti nepřipouštějí o tom, jak velice ošklivý sám o sobě a záhubný pro své následky jest lehkomyšlný a z nekajicnosti pošlý návrat

*) Viz str. 301.

**) Srovn. str. 321. o poučování kajeníků nemajících lítosti.

ke hříchům předešlým. Pán Ježíš mluví o nečistém duchu, kterýž, vyšel od člověka, chodí po místech suchých, odpočinutí hledaje; a poněvadž nenalézá ho, navracuje se, odkudž byl vyšel, a přivádí s sebou jiných sedm duchů horších, nežli jest sám. I bývají poslední věci toho člověka horší nežli první *). — Svatý Petr vyjadřuje tuto pravdu slovy podobnými ku Kristovým a znázorňuje ji obrazem vzatým od nečistého zvířete, kteréž zase požívá toho, což bylo z sebe vyvrátilo **). Sem do jisté míry lze obrátiti slova sv. Pavla, že nemožno t. j. velmi těžko jest zase obnoviti se k pravému pokání těm, kdož jednou byli osvíceni a milostí boží k pokání přivedeni, ale nechtějíce vytrvati ve stavu milosti, opět upadli ve hříchy předešlé ***).

Slabé aneb až *malomyslné* (materiálně zpětilé) t. j. takové hříšníky navyklé, kteří uznávají svého stavu ohavnost a nebezpečnost, ale nedůvěřují sobě, že by návyk překonati mohli, vzbuzuje zpovědník, aby jen mužně a vytrvale bojovali, na všemocnost a milosrdenství boží spoléhali, pevnou věrou se posilující; že nelze, aby opuštěn byl, kdo jest vůle upřímné, dobré. Bůh i z kamení může vzdělati sobě syny Abrahamovy †), poněvadž milost jeho jest mocnější, nežli převrácenost naše; Bůh nechce smrti hříšníka, ale tomu chce a k tomu sám pomáhá, aby se obrátil bezbožný od cesty své a živ byl ††), poněvadž veliké jest milosrdenství a slitování Páně nad těmi, kteří se obracejí k němu †††). Kajicníky tyto napomíná zpovědník, aby na duchu neklesali, když by se přihodilo, že by znova ve hříchy upadli; den ode dne zajisté ubývá obtíží, pakli neumdlévá v boji člověk dobré vůle. Jak by koli nešťastný byl jejich boj, nechať vzbuzují hned po pádu dokonalou lítost, obnovují dobré úmysly a zpovídají se co nejdříve lze; neboť kdyby opomenuli těchto věcí, stalo by se jistě, že by za pádem jedním následovalo pádů mnoho. — Kajicníkům toho druhu dobře jest na opětném jejich pádu samém ukazovati, kterak by se jim budoucně zachovati třeba bylo; vedle hříchu zajisté, o kterýž jde, bude snadno ukázati, kterak by se byl kajicník opětného pádu jistě uchránil, a že se ho uchrání, bude-li nyní zvláště na ty

*) Mat. 12, 43—45. Výklad Sušilův na ev. sv. Mat. str. 170.

**) 2. Petr. 2, 20—22. Výklad Sušilův str. 251.

***). Žid. 6, 4. Výklad Suš. str. 51.

†) Mat. 3, 9.

††) Ezech. 13, 11.

†††) Sir. 17, 28.

věci a okolnosti pozoren, kterým opětůný pád obzvláště přičítati sluší. Pokud toho třeba, nařizuje zpovědník ještě jiné prostředky, jimiž by bdělost a opatrnost kajcníkova se podporovala i skrovná síla jeho rozmáhala. — Velice laskav budiž zpovědník na ty zpětilé z křehkosti, kteří pro nezdar upřimného namáhání svého zarmoucení jsou a již téměř důvěry pozbývají, že by konečně dosáhnouti mohli žádoucího vítězství; otcovskými slovy těší je a vlídným přimlouváním k tomu nakloňuje, aby s důvěrou a vytrvale užívali nařizených prostředků, o jichžto působnosti již téměř zoufají.

Za velice důležitou věc při navyklých a zpětilých pokládati sluší, aby zpovědník nařídil vhodné prostředky, jimiž by penitent proti zlému návyku svému vítězně bojoval a jej i šťastně přemohl. Prostředkové tito *vůbec* neliší se od oněch, kteříž nařizují se lidem ve příležitosti klesajícím*); povaha zlého návyku a poměry kajcníka ukazují samy k tomu, jaké by *zvláštní* prostředky naříditi bylo jednotlivcům anebo kterak by obecní prostředkové pro jednotlivce tak upraveni byli, aby co nejvíce působili buďto spasitelnou bázeň anebo důvěru, vedle toho, jakž někdo lehkomyšlný jest anebo slabý toliko. *Nejmocnější prostředek*, aby navyklí přemohli sami sebe, jest *časté přijímání* svátostí, a protož i rituál římský i učitelé duchovního života tomu chtějí, aby zpovědník nařizoval navyklým užívati prostředku toho často, co nejvíce dovolují poměry kajcníka. Podaří-li se nakloniti navyklého, aby vytrvale užíval nadpřirozených lékův od Boha samého podávaných naší přirozenosti hříšné, tu již nebude ani pochybnosti, že polepšení úplného v čase nedlouhém se dosáhne.

Zejména jest, vedle soudu zkušených zpovědníků, častá zpověď téměř jediný, působný prostředek proti samoprzni (molities), a sice zpověď u téhož zpovědníka. Za léky proti neřesti této se navrhuji: *a)* Zpovědník optej se na jméno světce, ježž penitent nad jiné ctí, radť anebo přikazuj mu za pokání, aby po tři nebo čtyři neděle ráno a večer na kolenou se modlil: „Bože a Pane! Připravil jsi věčný oheň nečistým. Slibuji tobě, že ke cti svého věrného patrona tento den (tuto noc) všech skutků nečistých se zdržím.“ *b)* Mnohým podivně pomáhá slib každodenně skládaný po celý měsíc, zachovati čistotu, celý den nezhrěšiti. *c)* Dobře jest raditi, aby hříšník před oltářem Panny Marie ruce sepial a je s pevným úmyslem aneb i přísahaje nejsv. Panně obětoval a se zavazoval, že jich ku hříchu nevztáhne tolik a tolik dní,

*) Viz str. 387. d).

neděl, měsíců. *d)* Předkládej, že v den soudný mnozí se naleznou, kterým zázračně pomozeno bylo, poněvadž hned, jak pokušení se ozývati počalo, Pannu bez poskvrny počatou, nejčistějšího sv. Josefa, andělského učitele sv. Tomáše, andělského mládence sv. Aloisia vzývali. *e)* Jiní navrátili se polepšení, byvše posláni k milostnému obrazu Panny Marie a tu slibivše zachování čistoty na nějaký čas; jiní napravili se, poněvadž na každý opětný pád uložili sobě pokání těžké a je skutečně vykonali s ošklivostí nade svou nestálostí.

Nechtěl-li by hříšník toho druhu podvoliti se časté zpovědi, nepostačilo by toto samo, aby se mu absolve odepřela; jsouť i jiné prostředky k cíli; častou zpověď rituál radí, ale nepřikazuje.

Stran absolve řídí se zpovědník ovšem i tuto pravidly obecnými; uděluje nebo odkládá ji, jakž buďto může s důvodem souditi, že navyklí (zpětílí) dostatečně disponováni jsou, nebo zůstává důvodná pochybnost o disposici nebo nekajicnost jejich patrna jest. V soudu o disposici velmi na váhu padá zarytost návyku, ježto měří se dle doby, jak dlouho se již páše ten jistý hřích a jak často se opakuje. Že pak navyklí (a zpětílí) obyčejně jsou také příležitostní, usnadňuje se konečný zpovědníkův soud, šetří-li zásad o nakládání se hříšníky příležitostnými.

Při navyklých vůle slabé (zpětílých z křehkosti) obyčejně nachází se dispoice, kteráž přimlouváním zpovědníkovým se zvyšuje tolik, že *nyní* opravdovou lítost a pevný úmysl mají. Jsou-li v dobrovolné příležitosti hledané nebo jsou v nutné, posuzuje se dispoice jejich dle toho, jak ochotni jsou, hledanou příležitost opustiti a, ve příležitosti nutné, užívati prostředků proti opětnému pádu. Při návyku zastaralém, a zvláště nevzdává-li se penitent hledané příležitosti zúplna, prospěšno bývá rozřešení odložiti také při dostatečné disposici ku probuzení spasitelné bázně, jsou-li okolnosti takové, že z odkladu nevstává penitentovi veliká obtíž anebo není se báti duševní škody jeho.

Nesluší zajisté kajcníkům disponovaným odkládati rozřešení: *a)* vzešla-li by jim odtud znamenitá obtíž, jako na př. nemohl-li by kajcník opomenouti sv. přijímání tak, že by toho jiní nepozorovali, a tedy by veřejně zahanben byl aneb upadl v podezření; *b)* bylo-li by se báti s důvodem, že kajcník touto přísností bude od zpovědi odstrašen, naopak ale doufati lze, že mírností snáze a jistěji něčeho se dosáhne; *c)* nesnadno lze prostředku toho užívati při těch kajcnících málo vzdělaných, kteří poprvé od svědomitého zpovědníka důkladně poučení

nebo mimořádnou událostí dojati jsouce svoji hříšnost a bídný svůj stav uznávají, sobě k srdci berou a k napravení života svého dosti ochotni jsou. (Srovn. str. 346.)

Při lehkomyšlných pochybna jest disposice nebo jista jest nekajicnost, trvá-li návyk dlouho, hřích se opakuje často, zvláště hřeší-li v dobrovolné příležitosti hledané (a ovšem ještě více, nachází-li se v nehledané) nebo ve příležitosti nutné. Totéž platí o formálně zpětilých*), třeba by ještě k navyklým počtení býti nemohli; z pojmu o zpětilosti formálně zajisté vysvítá, že dobrovolné příležitosti hledané se nevzdávají nebo ve příležitosti nutné těch prostředků neužívají, kterýmiž by nebezpečnost této se mírnila, čili příležitost blízká ve vzdálenou se proměňovala.

Prostému a při penitentech vůbec obvyklému ujišťování, že hříchů svých litují a polepšiti se opravdu chtějí, nelze snadno věriti při navyklých zpětilých, kteří po předešlých zpovědích v ničem se nepolepšili. Při těchto jenom *vroucné* a *srdečné* ujišťování o lítosti a pevném úmyslu platiti může za důkaz myslí proměněné, a to zvláště, pakli mimořádné okolnosti (dojemné poučení zpovědníkovy, nemoc, misie, smrt anebo neštěstí spoluvinníka nebo jiného člověka hříšného) taký dojem na něho učinily, že patrně proniknut jest lítostí (bázní) a pevně odhodlán ku polepšení života svého**).

§ 111. Kajníci se závazkem náhrady, slibu, výzrady.

Trojí tento druh kajníků velice podobá se příležitostným, protože zavázání jsou k určitému činu vnějšímu, kterýž jim obyčejně velmi za těžko přichází a jehož vykonati nemohou, leč by sami sobě násilí učinili. A proto jest při nich úloha zpovědníka, je k vyplnění závazku nakloňovati, ano někdy také rozřešení zadržeti, aby je pobídnul k povinnosti, kterou jim ukládá přirozený zákon i pozitivný.

1. Kdo nespravedlivým způsobem cizí statek sobě přivlastnil anebo bez viny své v držení jeho jest, má jej navrá-

*) Berardi, De recidivis I. str. 78. s autoritami tam uvedenými.

**) S. Alphon. 6. n. 459. 460, 461. Praxis conf. n. 70. Scavini III. str. 250. Berardi De recidivis et occasionariis I. str. 8. Smolík I. c. 158.

titi (restituere); kdo nespravedlivým způsobem učinil bližnímu škodu, povinen jest ji nahraditi, nechať měl z toho užitek anebo neměl; kdo bližnímu na cti a dobrém jeho jméně uškodil, povinen jest dáti mu přiměřené zadostučinění, kterým se uražená čest napravuje a navrácuje. Zásady o navrácení cizího statku, o náhradě škody způsobené a cti uražené vykládá mravouka křesťanská; tato její část jest pro každého zpovědníka velice důležitá a protož i zavázán jest pravidla i zásady o restituci znáti a poněvadž pamatování jich a dobré užívání v praxi dosti nesnadno jest, čas od času je v paměti obnoviti a čítáním spisů kasuistických praktické soudnosti dobývati *).

Kajicníka k restituci zavázaného poučuje zpovědník jasně a určitě, co navrátiti, nahraditi nebo napraviti jest povinen, jakým způsobem a do které doby. *O způsobu a času restituce* bývá třeba se domluvití a dohodnouti s kajicníkem a proto vyptati se ho na věci potřebné, aby nenařizoval takového způsobu restituce, kterým by se vykonati nemohla, aniž by kajicník prozrazen byl, aneb aby neustanovil doby, v kteréž by povinnosti své práv byti nemohl.

Kdo *jistě povinen jest* k navrácení nebo náhradě statku nebo k dostiučinění za uraženou čest, *nemůže býti rozřešen, nechce-li povinnosti své vykonati, ač by mohl.*

Nežli svoji povinnost vykoná, může rozřešen býti, kdo po prve dostává ve zpovědi naučení a napomenutí o restituci (ve významu nejširším, v kterém navrácení, náhrada i dostiučinění se obsahuje), upřímně slibuje, že svoji povinnost vykoná a nijak poměry svými a svojí povahou nevzbuzuje podezření, že by upřímně nemínil provésti skutkem, co připovídá slovem; ano i ještě když již podruhé a potřetí napomenut byl ve zpovědi, může jej zpovědník pokládati za dostatečně disponovaného — pakli odjinud nevysvítá nedostatek dispozice — shledává-li, že příčina nevykonané posud restituce není *pouze* nedbalost a váhavost. O kom ale s důvodem platným pochybovati lze, že vykoná restituci, jakž přislubuje, tomu odkládá se rozřešení, dokud by nevykonal. Přísnosti této třeba jest, povinen-li pe-

*) Stručně a velmi dobře podány jsou pravidla i zásady o restituci v Časopisu katol. duchov. r. 1864. str. 26—45; obšírně, jak potřebám zpovědníka dostačiti může, předkládá je Dr. Smolík ve své Rukověti pro zpovědníky na str. 249—282. Viz též Stárkovu katolickou mravovědu str. 422 a sld. Spis: Náuka o náhradě, od Fr. Janíše.

nitent k restituci veliké a obtížné, nalézá-li se cizí statek ještě v rukou jeho a sliboval-li již několikráte ve zpovědi, že závazku svému dosti učiní, posud ale nepočal dostičiniti; v těchto případech zajisté nesnadno věriti lze ve pravou disposici jeho *).

Nemůže-li kajicník náhradou povinný hned anebo v krátké době zadost učiniti, klade mu zpovědník na srdce, aby závazku svého byl pamětliv a neopomíjel naplniti ho bez dalších odkladů, jakmile čas příhodný a jiné okolnosti dovolí tak učiniti. Zatím ale, dokud by se to nestalo, povinen bude ve zpovědích svých také vyjevovati, že posud nenavrátil nebo nenahradil, aby zpovědníci posoudili, nepřekáží-li snad nedostatek dobré vůle ještě i potom, když není překážek jiných. — *Jest-li kajicníku fysicky neb mravně nemožno, aby povinnost restituce vykonal úplně aneb aspoň částečně*, bývá třeba již také pro hájení svědomitosti a mravného smyslu, aby kajicník dobýval sobě odpuštění se strany člověka, jemuž náhradou povinen jest. U věcech menších může se ovšem za jisté pokládati, že by vlastník odpustil, a kajicníkovi se ukládá, aby nahraditi dbal modlitbou aspoň, a že tomu pánu neb hospodáři, jemuž byl uškodil, pilněji a svědomitěji za mzdu dělá, nežli by jinak dle obyčejného způsobu a zvyku náleželo. Ale u věcech vážnějších nebylo by dobře zprošťovati někoho patrné povinnosti k restituci a neuložiti mu, aby sobě odpuštění dobyl: Nejlépe ovšem jest, aby povinný sám prosil za odpuštění. Poněvadž ale toto nemůže se po každé státi tak, aby nebylo pro kajicníka s nebezpečenstvím následků zlých, vykoná zpovědník velmi dobrou věc, doradí-li a domluví se s povinným, kterak by odpuštění dosáhnouti mohl prostřednictvím důvěrníka některého; za takového může se leckdy propůjčiti sám zpovědník, ano nezřídka nebude ani jiné pomoci, nežli aby ústně anebo písemně kajicníkovi odpuštění hledal, ovšem takovým způsobem, že by kajicníkova osoba i jméno jeho byly zatajeny.

S větší ještě opatrností počíná sobě zpovědník, žádá-li se na něm, aby sám dodal věc, kterou kajicník navrácuje anebo nahraňuje. Platí sice za obecné pravidlo, aby zpovědník této úlohy snadno na sebe nebral; ale nelze-li jiného způsobu restituce naleznouti, žádá toho na něm láska křesťanská, aby se za prostředníka propůjčil. Činí-li tak, počíná sobě velmi opatrně, aby tajemství zpovědního nijak neporušil ani sebe v po-

*) Berardi, De recidivis I. str. 162.

dezření nějaké neuvedl na př. v podezření to, že část restituce za sebou podržel; proto i radí častěji opatrnost, aby sobě podpisem příjemcovým potvrditi dal, co jemu byl odevzdal jménem kajicníka neznámého.

Jest-li povinnost restituce pochybna, nebo jest rozhodnouti tolik nesnadno, že zpovědník sobě nedůvěřuje, aby snad nechybil: může říci kajicníkovi, že o věci té bude prve přemýšleti a po určitém čase oznámí, k čemu jest kajicník zavázán. Pro takový odklad s poučením o povinnosti k náhradě nebude třeba také rozřešení odložití, slibuje-li kajicník, že se podrobí uznání konečnému.

2. Mnohé obtíže dělají zpovědníkům lidé, kteří po málu a často berou cizí statek a škodu na něm působí, jako jmenovitě krádcí a škůdci na polích, v lese. pytláci, dělníci a čeledínové hospodářů polních, dělníci v závodech průmyslových a t. p. Lidé tito velmi často ani za hřích nepokládají svých provinění na statku cizím, o náhradě a napravení ani nepomýšlejí a mnohdy také by jim těžko neb i nemožno bylo učiniti náhradu.

Aby zpovědník u těchto kajicníků dosti učinil úřadu svému, nemůže každého z nich jednostejně posuzovati, ani se všemi jednostejně nakládati. Dobře jest rozeznávati v tom zastupu asi čtvero tříd, a sice 1. *lidi zcela chudé*, kteréž nedostatek veliký svádí ku krádeži, jmenovitě ku krádeži lesní; 2. *lidi chudé sice, ale již také zřítnosti vedené*; 3. *lidi zámožné*, při kterých jenom zřítnost a nesvědomitost bývá u příčině, že proviňují se na statku bližního; 4. *takové osoby, které svým úřadem a svojí službou* (hajní, dozorcí atd.) zavázáni jsou, aby statku svých pánů hájily, a kteréž pro tuto příčinu se proviňují ne pouze krádeží, ale také ještě zneužíváním úřadu nebo služby.

Dávaje poučení vykládá lidem takovým, že skutečně hřichu se dopouštějí proti 7. přík. božímu, kteréž nedělá rozdílu mezi chudým a bohatým, nic nedí o mnohu a málu, ale prostě zakazuje všeliké odnímání statku cizího a všeliké činění škody. Dává jim na uváženu, také-li v hodinu smrti lehkovážnými omluvami budou moci odbyti výčitky svědomí svého; vštěpuje jim, aby se tázali často samých sebe, zdali by také ještě život zachovati mohli, když by na cizí statek nesahali; uvádí na mysl, že statku nespravedlivého Bůh nežehná a na jiné straně zase odnímá nespravedlivému mnohem více z vlastního

statku jeho, nežli oč tento jej rozmnožil statkem cizím; zkušenost potvrzuje pravdy této přemnohými doklady, učí také, že každý téměř pokládá statek a jmění člověka nespravedlivého za méně nedotknutelné, nežli statek a jmění člověka spravedlivého. Ukazuje také na ty následky nespravedlnosti, kteréž dále ještě sahají, nežli k duši a statku hřešícího; pocházejí zajisté odtud pohoršení, sváry a různice mnohé, zármutek a mnohdy veliký hněv, při kterém Bůh rouháním a zlořečením urážen bývá; škůdce kazí a svádí své dítky a domácí, podkopává v nich samy základy křesťanské svědomitosti a mravnosti.

Stran závazku k restituci může se řídití zpovědník těmito zásadami: a) Také lidem velmi chudým ukládá povinnost restituce aspoň částečné, a nemohou-li ani na tuto vystačiti, k tomu je přidržuje, aby sobě odpuštění u majetníka hledali, modlitbou a pilnější práci jemu vynahražovali, jakž mohou. Co výše praveno, že zpovědník mnohdy sám odpuštění hledá kajicníkům nemohoucím nahraditi, to také na tomto místě platnost má. b) Kdo také zjištěností a ne pouze chudobou veden bývá ku hříšnému sahání na cizí statek, toho již mnohem přísněji váže povinnost restituce a jmenovitě k tomu přidržován budiž, aby navrátil a nahradil, čeho neužil k *nevyhnutelné* potřebě své, ale obrátil prodejem anebo jiným způsobem na rozmnožení statku svého. c) Kdo z pouhé zjištěností a nesvědomitosti bere cizí statek a škodu bližním působí, budiž k plné náhradě přidržován. Totéž platí o lidech, kteří zneužívají úřadu a služby k tomu, aby nespravedlivým způsobem rozmnožovali statek svůj, ano i mnohdy jen k tomu, aby prostředků nabývali k životu mrzkému, nemravnému.

Stran pytláků pokládají moralisté za spravedlivou věc, aby nahradili vlastníkovu nebo nájemci honitby polovici ceny za zvěř zabitou, pakli ji zabili v širém poli nebo v lese neohraženém; druhou polovici povinni jsou obrátiti k účelům zbožným a nemohou ji spravedlivě podržeti, poněvadž neprávne ji nabýli. Zabita-li zvěř v oboře, povinen jest pytlák nahraditi plnou cenu *).

3. Leckdy uvádějí dělníci, lidé služební a p. na omluvu svých krádeží a zpronevěření za důvod, že jim tuze skrovná mzda se vyplácí a že sami sobě tajně nahradili, škodu svou

*) Müller, Theol. mor. III. § 102. Linzer Theol. prakt. Quartalschrift 1880 sv. III. str. 329.

tajně napravili (*compensatio occulta*)*). Vedle mravouky křesťanské platí o tomto tajném nahražování škody ze statku cizího zásada, že vůbec nemůže pokládati se za věc dovolenou, že ale, stalo-li se již, zavazuje k restituci jenom, bylo-li bližnímu na jeho statku nespravedlivě uškozeno. Povinnost restituce neváže člověka, který sobě škodu svou z cizího statku nahradil, shledávají-li se tyto čtyry podmínky: a) Aby požadavek byl právně odůvodněn; platí-li tedy pán smluvenou mzdu řádně a nežádá-li služeb anebo práce na ustanovený čas, nemá služebník a dělník práva něčeho žádati nade smluvenou mzdu. b) Aby požadavek byl jasný a nepochybný. c) Aby nebylo možnosti dobytí ho cestou právní (představováním, prosbou, na soudu občanském), aneb aspoň aby toto nebylo možno leč jenom s velikými obtížemi a znamenitým nákladem. d) Aby ani ten, kdož tajně činí sobě náhradu, ani kdo jiný neupadl v podezření krádeže, ani aby ublíženo bylo právům osoby třetí, jakož by se na př. stalo, vzal-li by sobě někdo v náhradu, což bylo zástavou uloženo a tedy nebylo majetkem toho, kterýž něčím právně a jistě povinen jest. — Shledal-li by zpovědník, že nižádná z těchto podmínek neschází, neuložil by kajcíníkovi povinnosti restituce, avšak přece napomínal by ho, aby budoucně nic podobného nečinil.

4. Vyznává-li kajcíník některý, že *Bohu slib učinil a jeho nesplnil*, vyšetřuje zpovědník nejprve, zdali skutečný slib učiněn byl. Častěji zajisté bývá to, což lidé slibem nazývají, jenom předsevzetí dobré, jemužto schází podstatná slibu známka, totiž přípověď učiněná Bohu s předložením, vědomě, dobrovolně a, jakž v pojmu přípovědi samo sebou již leží, učiněná s úmyslem, zavázati se k dobrému. Tato přípověď zavazuje k vyplnění a proto i nesluší člověku, aby slib zase odvolal; pouhé předsevzetí odvolati není samo o sobě hříšná věc. — K dokonalému vyšetření, byl-li skutečný slib učiněn, prospívá nejvíce otázka, zdali člověk jistě ví, že slib učinil; pochybuje-li s důvodem, pokládá se při svědomitých lidech, že slibu ani nebylo. Také dobře jest tázati se, zdali děláje slib také pomyslí, že by těžce zhřešil anebo nezhřešil, když by nevykonal, co slibuje.

Jde-li o skutečný a platný slib, kterýž posud vyplněn není a jehož vyplnění se zatím nestalo mravnou nebo fysickou nemožností (tu zajisté již by nevázal): ptá se zpovědník nejprve,

*) Viz Stárkovu katol. mravovědu str. 421.

proč asi nebyl posud vykonán. Spatřuje-li, že vykonání jest možno bez velikých obtíží, vzbuzuje k vyplnění. Jsou-li ale obtíže veliké, jde předkem o to, zdali učiněný slib proměnit lze ve skutek patrně lepší; k takové proměně zajisté každý sám oprávněn jest a zpovědník jen potvrzuje ho v tom. Tak na př., slib vykonávati každodenně jisté modlitby, může proměněn býti ve slib, každodenně slyšeti mši svatou nebo často přijímati svátosti. — Obyčejná jurisdikce zpovědnická neopravňuje však proměňovati sliby ve skutek rovně dobrý nebo méně dobrý, poněvadž taková proměna již jest dispense částečná, kladouc na místo skutku slíbeného jiný pohodlnější; jenom v čas milostivého léta nabývají zpovědníci jistých plnomocenství k tomu, jakž bully prohlašené naznačují.

Má-li zpovědník pravomoc ku proměňování slibů platných, netřeba mu býti tuze úzkostlivu; postačuje zajisté ku platnosti proměny každá rozumná příčina, a taková již jest, aby následek proměny bylo menší nebezpečení hříchu *). Za věc dobrou i velmi užitečnou pokládá se vůbec proměnití sliby, které ke skutkům pobožnosti a k určitým postům zavazují, v časté přijímání svátosti pokání a oltářní.

K dispensování od slibu třeba jest důvodů vážnějších, nežli ku proměně. Proměňování slibů a dispensování od nich děje se obyčejně, a také sluší, aby se dalo, ve zpovědi; dává-li se plnomocenství jen s touto podmínkou, jako v milostivém létě vždy, byla by proměna i dispense kromě zpovědi neplatna.

*Vedle obecného práva náleží biskupům všeliká proměňování slibů prostých a dispensování od nich. Z pravomoci biskupské jsou vyjmuti a papežské pravomoci vyhrazeni prostí slibové a) vstoupiti v řeholi (ne slib o vstoupení do kongregace), b) zachovávat čistotu po celý život, c) putovati do Říma, neb do svaté země, neb do Kompostelly, d) prostí slibové v řeholích **).*

*) Zejména platí za postačitelé důvody ku záměně slibu: a) proměna v poměrech, zdraví, stavu, pro kterou splnění velmi ztíženo jest; b) jest-li nechuť povinného ku věci slíbené tolik velika, že by třeba bylo velikého úsilí, k němuž nedostává se zmužilosti; c) působí-li slib velikou úzkost svědomí a zmatek; d) lze-li za to míti, že slíbené již by neprospívalo ku spáse duše a že by toho byl člověk neslibil, byl-li by neprospěšnost tuto předzvídal.

**) S. C. Ep. et Reg. 11. července 1860. — Stran slibů v kongregacích vyhlásil týž sbor: „Dispensatio votorum (in congreg. relig.) reservanda erit apost. Sedi. Pro expulsionem (propuštění z kongregace) vero determinandae erunt in particulari causae graves, nec expulsio effectum habere poterit, nisi ea per episcopum communicetur s. Congregationi, ut ab ea approbetur“.

Byl-li prostý slib čistoty kromě řehole neb kongregace učiněn jenom na čas a nikoli na celý život, může dispensovati biskup; podobně také vždy, byl-li slib, jinak papeži vyhrazený, *učiněn s podmínkou připojenou* (votum conditionatum), či nejde-li o votum perfectum et absolutum.

Proměny slibu a dispense od něho sám zpovědník dobývá kajcníkům, podáváje žádost k biskupovi podobně jako žádost za dispensi od překážek manželských, udává ale vždy jméno smyšlené, poněvadž slibové jen v obor svědomí náleží*).

5. Zákonem buďto přirozeným aneb pozitivním zavázán jest člověk vyzraditi jisté zločiny, kteréž obecnému dobrému na ujmu jsou. Tak povinen jest každý vyzraditi na místě náležitém (u řádné vrchnosti): *spolek loupežníků neb zlodějů, zločin velezrády, penězokazství, loupež a vraždu na cestách veřejných, tajné náčelníky a vůdce zednářské a podobných společností**).*

Církevním zákonem zavázán jest každý oznámiti *manželské překážky* nalézající se mezi snoubenci veřejně již prohlašovanými.

Maje činiti s kajcníkem vědoucím o takovém zločinu aneb o překážce jistého již připravovaného manželství, poučuje ho zpovědník, že povinen jest zločin anebo překážku na místě náležitém vyzraditi a tato jeho povinnost že zakládá se na obecné spravedlnosti a lásce křesťanské, stran překážek manželských pak na povinné péči každého křesťana o čest a vážnost svátosti. Nechtěl-li by kajcník ochotně přislíbiti, že povinnosti této zadost učiní, nemohl by mu zpovědník udělití rozřešení, ale odkladem by jej pobídnouti třeba bylo***). Někteří bohoslovci dějí, že poučení o povinnosti výzrady lze promínouti, patrno-li, že povinný neuposlechne; toto mínění nemůže tuto za pravé platiti, poněvadž jde o všeobecné dobré neb o platnost svátosti, v kterýchžto případech podle obecné nauky nesmí zpovědník nikoho zanechávati v nevědomosti†). Výzradou povinné třeba jest také poučiti o způsobu, kterak by svoji povinnost vykonati mohli.

*) Stárkova Mravověda str. 280—294.

**) Excom. Rom. Pontifici reservata č. 5. (Str. 249).

***)) Vyřčena-li klatba na obmeškanou výzradu, jako jest v rezervátu o svobodných zednářích, přestává tato sama sebou, jakmile se výzrada stala.

†) Srvn. str. 318.

Povinnost výzrady neráže, bylo-li by se vyzrazujícímu s důvodem báti, že proto jej samého aneb jeho nejbližší příbuzné stihne znamenitá škoda na statcích, na dobré pověsti, anebo ztráta samého života, buďto spravedlivě po výroku řádné vrchnosti anebo ze msty od těch, kteréž by vyzradil. Sebe samého pro jakékoli zločiny udati u řádné vrchnosti občanské nikdo není povinen, a protož i žádný zpovědník práva nemá někomu to za povinnost ukládati, prikazovati nebo raditi, leč by snad někdo nevinný měl trpěti za vinného, poněvadž nahodilá shoda okolností veliké podezření viny na něho svalila.

Nejpřísněji zavazuje povinnost výzrady při zločinu nazvaném *crimen sollicitationis ad turpia*, o němžto jedná obsírně bulla Benedicta XIV. *Sacramentum Poenitentiae* *).

Udávajíc, kdo se míní slovem „*sacerdos sollicitans*“, praví bulla: (Ordinarii) inquirant diligenter contra omnes et singulos sacerdotes , qui aliquem poenitentem, quaecunque persona illa sit, vel *in actu sacramentalis confessionis* (v době, co někdo se zpovídá) vel *ante* vel *immediate post* confessionem (tak že by mezi požádáním o vyslyšení zpovědi a mezi ukončením zpovědi s jedné, a mezi sollicitací s druhé strany žádná doba neuplynula a nic jiného se nekonalo), vel *occasione* aut *prae-textu* confessionis (*occasione*, byl-li kněz o zpověď požádán, on pak této příležitosti použil ad sollicitationem; *sub prae-textu*: si pravo *fine fictae poenitentiae ad confessionem* invitat et dein sollicitat**), vel etiam *extra occasionem confessionis in confessionalibus* (kdež by bez příčiny prodléval), sive in alio loco *ad confessiones audiendas destinato aut electo* (na místě, o kterémž lidu vědomo jest, že se tu někdy nebo často konají zpovědi), *simulatione* audiendi ibidem confessionem (dělaje, jako by tu zpovídati chtěl), ad inhonesta vel turpia sollicitare (vábiti) vel provocare (vyzývati), sive verbis, sive signis, sive nutibus (posuňky, tvářením), sive tactu, sive per scripturam aut tunc aut post legendam tentaverint, aut cum eis illicitos et inhonestos sermones vel tractatus temerario ausu (opovážlivě a směle) habuerint.

*) Otištěna jest v „Acta et decreta concilii provinciae Pragensis 1860“ na str. 314—321; bulla Benediktova potvrzuje a znova ohlašuje, co již dříve u věci této stanovili Pavel IV., Pius IV. a Řehoř XV.

**) Scavini III. str. 315.

Stran osoby vábené (persona sollicitata) jedno jest, sive sit mulier sive vir, sive confessarius eam ipse sollicitaverit, vel ope ejus (pomocí a prostřednictvím) aliam, aut pro se ipso aut pro alio homine (t. j. jinému za nástroj a pomocníka se podáváje).

Vyloživši pojem a rozsah jeho dí bulla, že každý zpovědník zavázán jest „suos poenitentes, quos noverint fuisse ab aliis sollicitatos, sedulo *monere de obligatione denuntiandi* locorum ordinariis (biskupům) personam (i. e. sacerdotem), quae sollicitationem commiserit“, bez ohledu na to, co se v následku sollicitace stalo neb nestalo, a jaká doba již zatím uplynula. — Denunciace jenom k tomu se vztahuje, quid sollicitans dixerit vel fecerit, nikoli ale k tomu, utrum persona sollicitata consenserit nec ne. Ku výhradě povinna jest netoliko persona sollicitata, ale každý, kdo bezpečnou vědomost má o zločinu tom.

Z bully této v celém znění jejím vyplývá pro *zpovědnickou praxi* v nakládání s osobami, na kteréž hodí se název „*persona sollicitata*“:

Zpovědník rozsuzuj dle slovního smyslu zákona, nevkládaje veň, čeho slovy jeho nelze odůvodniti, řídě se obecným pravidlem: „*Odiosa sunt strictissimae interpretationis.*“ Tak na př. nebyla by sollicitatio *sub praetextu confessionis*, si foemina sacerdotem extra confessionale vel locum ad confessiones audiendas destinatum aut electum, cum intentione perversa, patrandi peccatum carnale, adiret et ad evitandam suspicionem domesticorum, et aliorum diceret, se adire eum vel ejus cubiculum confessionis peragendae causa. Generatim tenendum, non adesse sollicitationis crimen et non esse sollicitationem sub praetextu confessionis, si extra confessionem, confessionale vel locum ad audiendas confessiones destinatum aut electum sacerdos cum persona aliqua de perpetrands turpibus convenerit et si confessio praetenditur ad evitandam suspicionem eorum, qui sciunt, personam illam adire sacerdotem in suo cubili *).

Pochybuje-li zpovědník, byla-li skutečná sollicitatio, nemůže za právo uznati, aby persona sollicitata měla obligationem denuntiandi, leč by *velice podobno* bylo, že stala se sollicitatio, aneb leč by slova dosti zřejmě na sollicitaci ukazovala a jen by pochybnost byla, také-li ve zlém úmyslu byla pravena **).

*) S. Alph. I. 6. n. 679.

**) Scavini III. str. 318.

Ukazuje-li jistě na sollicitaci vše to, což bylo zpovědníku vyjeveno, jest nejprve uvážiti, také-li vyjevující zasluhuje víry; vždycky pak uvádí na paměť, že papeži samému vyhrazen jest hřích: falsa denuntiatio de sollicitatione).* Může-li na jisto souditi, že stalo se, co bullou contra confessarios sollicitantes míněno jest, *poučuje o povinnosti výzrady*, napomíná k vykonání, třeba by na jisto věděl, že povinnost ta vykonána nebude, a *zadržuje rozřešení, dokud by denunciace vykonána nebyla*. Jsou-li však vážné překážky, pro které nemohla by se výzrada ihned státi, anebo jest pro vážné důvody absoluce třeba (n. př. že by sice ublíženo bylo veřejné cti osoby anebo že by se nacházela v nebezpečnosti smrti), uděluje se rozřešení, lze-li s důvodem za to míti, že povinnost ta jistě vykonána bude. Kdo by zákonu o výzradě dosti učiniti nechtěl, upadá ve *klatbu nikomu nevyhrazenou*; ano upadá v ni již, kdo denunciaci odkládá celý měsíc, počítaje od té doby, kdy zvěděl o povinnosti této**). Jenom Poenitentiarie římská může pro důležité příčiny dáti dispensi od povinné výzrady. Ukazují-li se veliké obtíže v povinné výzradě, předkládá zpovědník biskupovi, že jistá persona sollicitata pro tyto příčiny . nemůže odhodlati se k výzradě; biskup pak buďto sám učiní, co by za dobré uznal, anebo dosáhne dispense.

Kromě poučení o povinnosti výzrady oznamuje zpovědník také *o způsobu*, kterak ji učiniti. Obecné právo chce tomu, aby sacerdos sollicitans oznámen byl biskupovi aneb generálnímu vikáři ústně, není-li k němu daleká cesta, jinak písemně; u nás pak, podle praxe při rezervátech, za pravidlo vzíti lze, že zpovědník nenařizuje, aby denuntiatio se vykonala ústně, ač by ovšem tomu nebránil, když by persona ad denuntiationem obligata chtěla tak učiniti. — Nemůže-li tato ani písemně vyhověti své povinnosti, povinna jest vyžádati sobě prostřednictví bisk. vikáře, zpovědníka neb jiného muže moudrého, kterýž by jménem jejím psal biskupovi. Jako zpovědník nesmí se tázati o jméno sacerdotis sollicitantis, tak ani ten, kdož by jménem personae sollicitatae biskupovi oznamoval; tento by jenom žádal, aby mu jméno vinníkovo dáno bylo na lístku zapečetěném, ježž by k dopisu přiložil. Teprve když by ani to nijak nebylo možno, nezbyvalo by, leč jméno zvěděti a napsati; potom byl

*) Viz str. 246.

**) S. C. Inq. 18. března 1677.

by prostředník sub sigillo sacramentali k mlčlivosti zavázán. List adresuje se na biskupa neb generálního vikáře přímo (personaliter). Persona sollicitata, v jejímž jménu by se oznamovalo biskupovi, povinna jest kromě zpovědi celou příhodu vypravovati a přísežně stvrditi, že pravdivo jest každé slovo.

Pro uvarování denunciace křivé zapovídá se a vyhláší za neplatnou denunciace bez udání, a umí-li psáti, také bez podpisu pravého jména personae sollicitatae.

Pokuty na sollicitatio ustanovené obsahují se v bulle Benediktově a jsou *ferendae sententiae*. Dokud tedy confessarius sollicitans nebyl od biskupa odsouzen, může ve svátosti pokání obdržeti absoluci od každého kněze, není-li jí nehoden pro jiné příčiny.

Ku kajicníkům se zvláštními závazky počítati lze také nepřátely nesmířlivé, kteří protivníkům, urazitelům anebo škůdcům odpustiti nechtějí; stran absoluce nakládá se s nimi jako s těmi, kdož k restituci anebo výhradě zavázáni jsou.

§ 112. Generální zpověď.

Generální nazývá se ta zpověď, v kteréž člověk opakuje všechny nebo jenom některé svoje již dříve vykonané zpovědi. — Učitelé duchovního života všickni v tom svorní jsou, že generální zpověď vůbec *velice prospěšna* jest, mnohým pak lidem že jest jí nevyhnutelně třeba ku spasení.

Užitečnost generální zpovědi obzvláště v tom se zakládá, že veškerý způsob života posud minulého člověku na jednou se představuje a že vědomí tolika hříchů, tolikeré nevděčnosti a nevěrnosti k Bohu mocně vzbuzuje bázeň spasitelnou, pokoru a velikou hříchu ošklivost; že probuzuje se v člověku odhodlanost, aby se vystříhal všeho a vše od sebe vzdálil, co ke hříchu vábí a vede; že uvádí se v duši lidskou pokoj a mír; že konečně napravuje se, co v minulých zpovědích bylo nedostatečného, ano že napravují se zpovědi neplatné. Mnohý člověk po dlouhých letech zase poprvé skrze generální zpověď vychází ze stavu nemilosti boží a z největšího nebezpečství, sejíti ze světa s břemenem svatokrádeží mnohých anebo aspoň s velikými pochybnostmi, zdali sobě za dlouhá léta ve zpovědích svých nepřipravoval spíše odsouzení nežli odpuštění, poněvadž je vykonával lehkomyšlně, bez náležité a dosti svědomité přípravy, povrchně a třeba také s disposicí, o kteréž míti může jen skrovnou naději, že dostatečna byla.

Pro všeobecnou tuto užitečnost a častou potřebnost generální zpovědi povinen jest každý zpovědník I. ochotným se prokazovati všem, kdo za generální zpověď žádají; II. raditi k ní mnohým, kdo za ni nežádají; III. ukládati ji za přísnou povinnost těm kajicníkům, kterým jí třeba jest; IV. radou, poučením a pomocí svou podporovati každého, kdo k generální zpovědi se hotoví a kdo ji skládá.

I. *Žádá-li někdo sám od sebe za generální zpověď*, svoluje zpovědník, zná-li žadatele již tolik, aby o něm za věc jistou pokládati mohl, že dostatečně připraven jest. Obyčejně však, a jest-li žadatel nepovědomý, vždycky třeba jest tázati se prve, zdali žadatel již někdy skládal generální zpověď; odpovídá-li kladně, táže se kněz dále, miní-li svou již učiněnou generální zpověď opakovati, anebo bude-li tato nyní obmyšlená se vztahovati na dobu zatím prošlou od generální zpovědi. Hodlá-li žadatel ve svou nynější zpověď pojmouti jen dobu od generální zpovědi uplynulou, nedělá mu zpovědník obtíží žádných; jenom když by žadatel nebyl připraven anebo by překážel větší nával kajicníků věnovati jedinému mnoho času, ustanovuje den a dobu, kdy generální zpověď bude moci slyšeti.

Chce-li žadatel opakovati vykonanou již generální zpověď, třeba jest otazovati se po příčině. Odpovídá-li, že i po generální zpovědi pravého pokoje nenalézá a jmenovitě že pochybnosti má, zdali platně a hodně ji vykonal: otazuje se zpovědník dále tím způsobem, aby se přesvědčil, zda-li pochybnosti ty odůvodněny anebo jenom marné vrtochy jsou, jakž bývá při skrupulantech. Vyšetřuje tedy, zdali kajicník při své generální zpovědi upřímně a podle možnosti vše vykonal, čeho se na přijimatelích svátosti pokání žádá: něco-li vědomě zamlčel, o čem soudil, že by to říci povinen byl; byl-li otazován a odpovídal-li k otázkám podle vědomí a svědomí svého; litoval-li hříchů svých a měl-li tehdyž úmysl opravdový, nehřešiti zase a za hříchy své dosti učiniti; kterak byl po vykonané zpovědi věren úmyslům svým. Ukázalo-li se, že při vykonané generální zpovědi scházely některé podstatné věci vinou kajicníkovou, nezbyvalo by ovšem leč opakovati ji. Pakli ale nedostatku shledáno nebylo, hledí zpovědník člověka toho upokojiti. Předkládá mu klidně a laskavě, že bázeň jeho nemá základu a že sluší člověku v milosrdenství boží doufati, když byl učinil, co mu možno bylo; poněvadž on ani se zlým úmyslem ani lehkomyslně neopominul nic toho, k čemu přijimatel svátosti po-

vinen jest, byla jistotně generální zpověď jeho platna, jemu pak více prospěje, aby Bohu za tu milost děkoval, nežli aby se nepokojil marnou bázni. A byť i byl mimo vědomí a vůli něco říci anebo lépe vysvětliti zapomněl, dosti bude, aby to pověděl v nejbližší obyčejné zpovědi své; opakování zpovědi generální nejen by nepokoje a bázně jeho neuklidilo, ale jistě by shledal, že by potom ještě více nepokojný byl a ještě více by pochyboval o platnosti zpovědi opakované; nepokoj ten pak a ty plané pochybnosti odvádějí mysl od věcí užitečných, jsou i veliká překážka pobožnosti a křesťanské důvěry v Boha. — Stojí-li penitent ještě na své žádosti a novými prosbami na zpovědníka doléhá, nesmí mu tento nijak býti po vůli, ale pro duchovní dobré lidí takto úzkostných pevně se drží pravidla, že nikomu nesluší dovoliti, aby opakoval generální zpověď, nebyl-li hned po ní formálně zpětilý anebo nemůže-li na jisto udati nedostatků takových, kteréž by patrně svědčily o neplatnosti zpovědi první aneb aspoň by vážný důvod k pochybnostem o její platnosti podávaly.

I první generální zpověď nepovoluje se: a) kajicníkům, o kterých seznáno ze zpovědi obyčejné, že rozřešení obdržeti nemohou; takovým žadatelům zajisté třeba jest vyložiti, že povinni jsou prve osvědčiti novou mysl, ducha změněného a potom že přijíti mohou, aby v generální zpovědi položili základ nového života. b) Úzkostlivým, o kterých knězi povědomo, že se vždycky dobře zpovídali.

II. *Raditi* jest k generální zpovědi těm lidem, o kterých soudí zpovědník, že by jim *užitečna* byla. Jest pak užitečna těm, při kterých může působiti buďto větší lítost nad hříchy zároveň uvažovanými, nebo klid a pokoj svědomí, nebo větší opatrnost a bdělost*). Zejména radí se k generální zpovědi: a) těm, o jichžto minulých zpovědích s důvodem pochybovati lze, zda byly platny; b) kdo ve svědomí svém nepokojni jsou, příčin nepokoje toho neznajíce; c) kdo začínají život nábožný po životě vlažném anebo hříšném, třeba by o platnosti minulých zpovědí nebylo s důvodem pochybovati; d) kdo se nalézají v nebezpečnosti smrti; e) snoubencům, klerikům a vůbec těm, kdo důležitou dobu života nastupují. — V dobách a příležitostech kromobyčejných, ježto dle úmyslu církve zvláště za dobu ka-

*) Scavini III. str. 207.

jicnou platí (milostivé léto, misie), prospívá vůbec odporučovati generální zpověď.

Poněvadž ale mnozí z těch jednotlivců, kterým se ku generální zpovědi radí, neznají prospěšnosti její a nadto i za věc velmi obtížnou ji pokládají: třeba jest, aby zpovědník připojil ku své radě i povzbuzení k důvěře, že za pomoci jeho bez velikých obtíží se vykoná, co samo o sobě není tolik nesnadno, jak obyčejně zdá se nepovědomému.

III. *Nevyhnutelně třeba jest generální zpovědi* těm, jichžto předešlé zpovědi některé *jistě* neplatny byly.

Ne často může se přihoditi, že by něčí zpověď byla neplatna vinou zpovědníka, na př. poněvadž neměl náležité jurisdikce nebo dával rozřešení bez zámyslu (*intentio*), nebo že u formě absoluce podstatně chybil, anebo že pro hluchotu či ospalost ani jednoho hříchu kajicníkova nezvěděl.

Často jsou však zpovědi neplatny vinou kajicníků, zvláště že *v podstatných věcech byly neúplny* nebo že *nebylo lítosti a pravého úmyslu*.

Pro neúplnost u věcech podstatných jest zpověď neplatna, zamlčel-li penitent vědomě hřích těžký nebo hřích všední, ježž bludně považoval za těžký. Na roveň s tím, kdo hřích zúmyslně zamlčel, pokládá se každý, kdo tak vyznává hřích, aby zpovědník nerozuměl a zvláště kdo schválně šel ke zpovědníku hluchému. — Zpovědi kajicníků málo vyučených, kteří posaváde bez úmyslu zlého (*bona fide*) neudávali počtu a tvaru hříchů svých, nejsou sice neplatny, nescházela-li *disposice*; ale když byli poučeni o potřebě takového udání, povinni jsou předešlé zpovědi své doplniti, ovšem aniž by je opakovali.

Pro nedostatek disposice jsou zpovědi jistě neplatny: *a)* zpovídal-li se kajicník, u vědomém a tvrdošijném bludu nebo v nevěře jsa, nebo nemaje úmyslu přijmouti svátost; *b)* trval-li — *ač byl poučen a napomenut* — ve blízké příležitosti, v nepřátelství nesmířlivém, anebo nechtěl navrátiti, nahraditi nebo zadost učinění dáti, ač mohl; *c)* často jsou neplatny zpovědi těch, kdož jenom s přinucením se zpovídají; *d)* neznal-li kajicník těch náuk, které znáti nevyhnutelně třeba jest, a nebýval-li od zpovědníkův aspoň tolik poučen, co by schopným učiněn byl přijmouti platně svátost*). Seznal-li tedy zpovědník buďto z vyznání kajicníkova nebo dalším zkoumáním, že předešlé zpovědi byly neplatny a že posud napraveny nejsou, nemůže

*) Viz str. 297.

rozřešiti ho ze hříchů spáchaných od poslední zpovědi jeho, poněvadž i tato zpověď nynější neplatna jest a neplatny byly by všechny následující, dokud minulé neplatné napraveny nejsou generální zpovědí. — A protož jest v takovémto případě zpovědníkova povinnost, aby nejprve poučil kajicníka, proč předešlé zpovědi neplatny byly a že nevyhnutelně třeba jest opakovati je, či složiti generální zpověď aspoň za čas uplynulý od poslední platné zpovědi až do této chvíle. Častěji však dobře bude obšírného vykládání zanechat a slova „generální zpověď“ ani neužívat, ale jenom prostě říci kajicníkovi, že minulé zpovědi jeho neplatny jsou a že povinen jest opakovati je. Nechtěl-li by se tomu podrobiti, nemohl by obdržeti rozřešení; jest-li ale k tomu ochoten, rozhodují okolnosti, lze-li opakování (generální zpověď) hned vykonati nebo na jiný čas odložiti. Třeba jest totiž uvážiti, žádá-li kajicník za odklad, aby se mohl lépe připraviti, neb aspoň nic proti odkladu nenamítá; dále i na váhu padá, *schopen-li jest kajicník*, aby dobře zpytoval svůj minulý život, a konečně *nebrání-li mu vnější nějaká překážka*, aby zase ke zpovědi přišel, anebo nebrání-li taková překážka zpovědníkovi, aby potom kajicníka toho vyslyšeti mohl. Lze-li generální zpověď odložiti, dává se kajicníkovi naučení, jak by se připraviti měl; nebylo-li pak odložení možno, protože kajicník by se navrátiti nemohl anebo že by se ani za delší čas pro svoji neumělost nepřipravil, anebo že mu nelze nepřistoupiti toho dne ke sv. přijímání (jest-li ostatně disponován), koná se s ním generální zpověď ihned, jakož níže pověděno.

IV. *Rada zpovědníkova a pomoc jeho při generální zpovědi vztahuje se 1. ku přípravě kajicníkově, 2. ku vlastnímu skládání zpovědi*).*

1. *Bude-li někdo generální zpověď po nějakém čase skládati*, nyní pak jenom za poučení a radu žádá, kterak by se připraviti měl, poučuje ho zpovědník o způsobu přípravy a povzbuzuje k ní, ovšem neukázala-li se potřeba generální zpověď odepřiti. Dobrá příprava na generální zpověď záleží: a) v horlivé a důvěrné modlitbě, b) v pilném zpytování svědomí, c) v častém vzbuzování lítosti a úmyslu a v dostičinění za hříchy spáchané. Dávaje poučení o tomto způsobu přípravy,

*) Penitentům i zpovědníkům velmi dobře se hodí „*Poučení o generální zpovědi*“ od svět. biskupa Karla Průchy. (Páté opravené vydání r. 1890.)

předkládá kajicníku, že generální zpověď nikoli není věc nad míru obtížná a že skutečné obtíže její usnadněny budou při skládání samém, protože zpovědník všecky věci člověku připomíná otazováním a protože Bůh v díle tak dobrém svoji pomoc dává; při zpytování svědomí aby v duchu procházel příkázání boží a církevní, rozpomínaje se, čím asi se provinil proti jednomu každému z nich. Zpytování velice usnadňuje se, rozeznává-li člověk v minulém životě svém určité oddíly nebo doby podle věku, podle změn stavu, obydlí, zaměstnání a t. d. pozorně přemýšleje, jaké kdy podněty a příležitosti ke hříchu se mu naskýtaly, která náklonnost jej obzvláště v některém čase ku hříchu vedla neb až posud vede. — Není-li kajicník velmi neumělý, může se mu poraditi, aby užíval zpovědního zrcadla, v kterém seřaděny jsou hříchy dosti úplně, aby se přispělo lidské paměti; jest-li neumělý, radí se mu, aby vůbec rozpomínal se na hříchy své podle dob minulého života svého, změny stavu, obydlí atd., jak umí a může, při zpovědi samé pak že bude otazován a tu že doplní se, nač by snad byl zapomněl.

2. *Při vlastním skládání zpovědi* po náležité přípravě šetří zpovědník pravidla, podle něhož předchází obyčejná zpověď ze hříchů spáchaných za čas od poslední zpovědi. Obyčejná zpověď předchází jmenovitě u lidí neznámých dílem proto, aby zpovědník mohl seznati duchovní stav kajicníkův a jeho disposici, dílem také aby se hříchy již vyznané a odpuštěné rozeznávaly od těch, které posud nebyly vyznány a odpuštěny. Jiná příčina ještě ta jest, že by některý kajicník, velmi jsa pohroužen v minulý život svůj, po generální zpovědi úzkosten býti mohl, zdali v celou svoji zpověď také dostatečně pojal hříchy od minulé zpovědi, a potom i pochybnostmi se trápiti, jest-li tato generální zpověď platná. — Naskytla-li se v předcházející obyčejné zpovědi okolnost, pro kterou rozřešení odepríti neb odložiti náleží, nebude možno ku generální zpovědi přikročiti, dokud by tato překážka (na př. blízká příležitost) uklizena nebyla.

Není-li takové překážky a není-li třeba o hříších tuto vyznaných něco připomenouti, počíná kajicník ihned potom generální zpověď a koná ji, jak se byl na ni připravil. Po ukončeném vyznání klade zpovědník otázky, pokud a jak jich třeba k doplnění zpovědi nebo ku posouzení vnitřního stavu kajicníkova*).

*) Srovn. str. 298.

Při penitentech prostých a málo spůsobilých, aby svědomí své dostatečně zpytovati mohli, obyčejně třeba jest otázkami řídití všecko vyznání jejich. První otázka budiž, vědom-li sobě hříchu, z něhož se minulé léta nezpovídal. Přisvědčuje-li, nechat vyznává se z něho nejdříve a potom kladou se mu otázky o hříchy proti témuž přikázání, k němuž onen hřích náleží. Jinak počíná se vždy s otázkami o hříchy, jichžto vyznání člověku obyčejně přichází velmi za těžko, zejména o hříchy proti šestému přikázání božímu. Postup v otázkách mohl by asi tento býti: *Quamdiu remanebat innocens? Quodnam peccatum primum commisit: an cum altera persona? alterius an ejusdem sexus? an pro se solo?*

Peccata sine socio: Peccavitne pro se solo impuris tactibus? anne etiam impuras excitavit delectationes et commotiones? quoties singulis hebdomadis? mensibus?

Peccata cum socio. a) Quot cum personis alterius sexus peccavit opere consummato? quoties cum singulis? An cum una vel pluribus retinuit peccandi occasionem in fieri? an etiam in esse? Quot singulis mensibus vel etiam hebdomadis exinde peccata secuta sunt? — Num ex iisdem puellae bona fama deperiit? Anne tali cum praecautione peccata commissa sunt, ut ejusmodi sequela esset impossibilis? Quodsi timendum videbatur, ne istiusmodi effectus jam evenerit, num cogitaverit de remediis adhibendis foetum ejiciendi, vel etiam ea adhibuit? b) Num peccavit cum persona aliqua conjugata? — cum consanguinea vel affini? — cum persona Deo sacra? — cum invita? — cum hucusque innocente, ab ipso seducta? anne quandam seduxit mendaciis et promissionibus mendacibus? c) Quodsi poenitens plebejus valde proclivis videtur ad luxuriam, imprimis quando se accusat de peccato pollutionis persaepe commisso, inquirendum est, annon etiam peccaverit cum personis ejusdem sexus, — vel etiam per bestialitatem.

Peccata non consummata: An cum personis alterius (vel etiam ejusdem) sexus turpia peregrit osculando, amplectendo, tangendo, aspiendo? Anne ejusmodi ab illis permisit? Quot cum personis praedicta perpetravit et quoties? Anne etiam cum fratribus et sororibus? consanguineis vel affinibus? conjugatis? Deo sacris?

Actus interni: delectatio morosa — desiderium — propositum mala perpetrandi — delectatio de peccatis commissis.

Verba facinorosa: sermones vel cantilenae inhonestae — etiam coram innocentibus — jactantia de peccatis turpibus.

Occasiones proximae: chorea — spectacula — libri scandalosi.

Peccata conjugatorum: denegatio debiti — prohibitio prolium — pollutio in mutuo commercio voluntarie producta — peccatum pollutionis pro se solo sine commercio cum altero conjuge.

S přikázáním 6. nejprve souvisí tělesní hříchové nestřídmosti v pokrmu a nápoji.

Potom následují otázky o hříchy, které nejčastěji vedou k nehodnému přijímání svátostí a sice o hříchy proti 7. přikázání božímu: odcizení věci — nespravedlivé učinění škody — podvod a lešť ve smlouvách — v dědictví, odkazech anebo ve případech, kde s jinými dělití se bylo — ve spravování statku cizího, jmění sirotků — ve přech

právních — odklad nespravedlivý s navrácením statku cizího — snad na větší ještě škodu — od dávna-li. — *Proti 8. příkázání*: lži škodlivé — odhalení tajností — věci, ježto ze zpovědi jiných uslyšel — pomluva — na cti utržení atd. — obmeškávati nápravu cti porušené — dlouho-li.

Odtud přejíti lze ku příkázání 5., potom ke čtvrtému a ku povinnostem stavu, a konečně ke třem prvním, pod kterými shrnují se též otázky o nedbalém užívání prostředků milosti boží, lenost u věcech duchovních a pýcha, kteráž i Boha i všecko náboženství lehko váží, ač-li jím až nepohrdá.

Stran hříchů, na které málo vlivu mají proměny stavu a vnějších poměrů v životě, a při lidech, kterých život byl posud prostý a jednotvárný, jest otazování snadnější a kratší; seznáv zajisté počet a tvar čelnějších provinění, soudí ze hříchů jednoho roku o hříších celé doby, na kterou se vztahuje generální zpověď.

Zpovědník velmi dobře činí, pakli po ukončení otázek o některé důležité věci (nebo také mezi zpovědí kajicníkovou) v dalším zkoumání na chvíli ustává, aby na velikost hříchův a viny ukázal, k pravé lítosti vzbuzoval a k děkování Bohu, že na pokání tak dlouho čekati ráčil; takto zajisté pomáhá kajicníkovi, aby zpověď jeho byla pokorna i úplna.

Shledává-li při otazování nějaký závazek, na př. povinnost restituace nebo cos jiného, poučuje o něm kajicníka hned, žádá na něm slibu, že povinnosti své dosti učiní, a zdá-li se mu toho třeba, připomíná, že by generální zpověď marna byla, nesplnil-li by svého slibu. — Ukázal-li by se odklad absoluce za nevyhnutelný, nepokračovalo by se již dále v otazování, a zpovědník zachoval by se jako vůbec, když oznamuje kajicníkovi, že mu rozřešení dáti nemůže.

Vyptal-li se zpovědník dostatečně, klade na konec ještě otázku obecnou, má-li kajicník vědomost ještě o nějakém hříchu, má-li ještě něco na srdci, opravdu-li by chtěl upřímně všecko vyjevit, kdyby mu ještě něco povědomo bylo. Potom dí jemu, aby v duchu do této zpovědi pojal všechny hříchy nepoznané a ujišťuje ho, že již nic neschází úplnosti kajicného vyznání jeho. Často, a zvláště člověku velmi svědomitému neb úzkostnému, dobře jest říci, aby na minulé hříchy své již nemyslel; kdyby pak později se rozpomenul, že na hřích některý zapomněl, nebude mu třeba kormoutiti se proto, ale oznámí ten hřích v obyčejné zpovědi budoucí.

Po ukončeném vyznání dbá zpovědník, aby penitentu vniterný stav jeho jasně ukázal, jeho hříchy spolu s příčinami a následky jejich na mysl stavěl, tak aby velikost a ošklivost

všech, obzvláště pak největších a nejvíce nebezpečných, živě v srdci svém znamenal; jest-li však penitent k malomyslnosti nakloněn a stálo-li jej pokorné vyznání mnoho sebezapření, uvádí se mu těžkost jeho hříchů slovy jemnými na mysl. Bylo-li generální zpovědi nevyhnutelně třeba, připomíná také hříšnost mnohých svatokrádeží, kterých se kajicník dopouštěl nehodným přijímáním svátosti pokání a oltářní a snad ještě jiných svátostí. Potom vzbuzuje s ním srdečné osvědčení dokonalé lítosti, v osvědčení pravého úmyslu pak ty hříchy vytknouti třeba jest, kterých se kajicníkovi nejvíce chrániti třeba. — Poněvadž ovoce generální zpovědi jest život nový poučuje zpovědník, jak by měl penitent od této doby všecken způsob života svého zříditi, aby v dobrých úmyslech vytrval, následky a zůstatky hříchův odklízels, cnostem a obyčejům lidí nábožných víc a více navykal a v nich se utvrzoval. Na kom není pozorovati, že by dosti horliv byl, toho vzbuzuje ku svědomitému používání spásitelných prostředků, ježto nařizuje a ku kterým radí.

Pokání ukládá se při generálních zpovědích větší, nežli při zpovědích obyčejných, ač ovšem rozdíl činiti třeba mezi těmi, kdož více z pobožnosti a z touhy po duchovním pokroku skládají generální zpověď, a těmi, kdož zpovědi touto napravují předešlé zpovědi neplatné. Lidem pobožného života málo znalým a dbalým ukládá se po generální zpovědi třeba i na půl léta aneb na celý rok jisté pokání, které však jenom v neděli a ve zasvěcený svátek vykonávají a to třeba ještě jenom při službách božích ranních neb odpoledních. Příčina prodloužení toho jest dílem množství hříchů a doba, za kterou neplatné zpovědi konali, dílem i důvodná obava, že by potřebného pokání těžkého nevykonali v krátkém čase. Po každé však připomíná se jim, aby proto nepokojni nebyli, když by na pokání své někdy zapomněli nebo ho někdy vykonati nemohli; obmeškání takové napravuje se, jindy-li vynahražují, čeho v čas nevykonali, v budoucí zpovědi pak třeba bude pověděti o nevykonávaném pokání, jenom byla-li u příčině nedbalost.

Bylo-li třeba dlouhého poučování a domlouvání, dobře jest kajicníka povzbudit, aby před absolucí ještě vzbudil lítost. Po absoluci anebo i před ní může zpovědník pronésti ještě několik slov na potěšení a povzbuzení, zvláště pak to vytknouti, že penitent nyní dobrou zpověď vykonal, že sluší Bohu z toho děkovati a v novém životě horlivě ku předu kráčet.

2. Často naskytá se potřeba, bez odkladu před se vzítí generální zpověď, poněvadž ukázalo se, že kajicník po nějakou dobu neplatné zpovědi skládal, a poněvadž nelze anebo neprospívá propustiti jej bez absoluce, aby se za nějaký čas na generální zpověď připravoval *).

Způsob takovéto generální zpovědi jest podstatně týž jako způsob generální zpovědi, na kterou se kajicník připravoval. Když byla otázkami doplněna zpověď obyčejná (za čas od poslední zpovědi) a nalezena poslední platná zpověď, táže se kajicníka, kolikráte do roka ke zpovědi chodí a kolikráte byl za celý čas od poslední platné zpovědi. Když mu byl oznámil, že tyto všechny zpovědi neplatny byly a pro kterou příčinu, napomíná jej, aby upřímně, bez bázně a studu odpovídal k otázkám, jež mu kladeny budou. Nejprve ovšem třeba jest, aby zpovědník seznal posavadní běh života kajicníkova i proměny, jaké se od první neplatné zpovědi snad přihodily v jeho stavu, bydlišti a zaměstnání. Potom táže se tím způsobem, jako na str. 410. naznačeno.

Nemá-li zpovědník dosti pokdy k obšírnější zpovědi (na př. že mnoho lidu se ku zpovědi sešlo), ukracuje, pokud jen možná. Nemůže sice nic opominouti, co k úplnosti svátostného vyznání podstatně náleží, ale přece zkoumá a vyšetřuje — seznav prve zevnější běh života kajicníkova — pouze věci nejdůležitější, ku kterým nejprve náleží ten hřích, pro který byly předešlé zpovědi neplatny. Ku konci táže se, jaké hříchy spáchal kajicník za ten čas kromě těch, které dnes vyznával a na které byl tázán; zdali se v době neplatných zpovědí vyznával z některého hříchu, o němžto dnes ještě mluveno nebylo; zdali některé hříchy, jichžto se v onom čase dopustil, ve zpovědi udati zapomněl anebo se bál a styděl vyjeviti je. Na počet hříchů páchaných často a snad také po celou dobu neplatných zpovědí soudí se z jednoho roku nebo z kratší doby vůbec. Další poučování, napomínání, zvyšování dispozice atd. odbývá zpovědník co nejkratčeji lze a jenom na věcech nejvíce potřebných přestáváje. *Avšak penitentům takovým za povinnost ukládá aneb aspoň jim radí, aby se v čas příhodný zase navrátili anebo k jinému zpovědníku šli, zatím pak o životě minulém přemýšleli a potom ještě jednou vykonali zpověď za celý ten čas, po který*

*) Z povinnosti, skládati generální zpověď, vyjmuti jsou, kdo za dětství svého neplatnou zpověď vykonali, brzy pak na to zapomněli a potom již v dospělejším věku po každé tak se zpovídali, že zpovědi jejich za platné považovati lze.

konali neplatné zpovědi. Jest-li penitent málo vyučený a málo pobožný, neukládá a neradí se mu, aby tuto zkrácenou (sumárnou) generální zpověď opakováním zdokonalil.

V témže způsobu doplňují se zpovědi kajicníků, kteří se po nějaký čas neúplně sice vyznávali, ale nikoli neplatně, poněvadž tak činili neumějíce jinak anebo nevědouce, že by lépe činiti byli povinni (*bona fide*). Podobně počíná sobě zpovědník při zpovědi nemocného, jehož předešlé zpovědi neplatny aneb pochybný jsou, nelze-li otazovati se obšírně, poněvadž by se nemoc jeho tím namaháním pohoršila anebo by se podezření a podivení vzbudilo pro neobyčejnou délku zpovědi.

Článek 7. Soustavné vedení jednotlivců ke spravedlnosti a dokonalosti.

§ 113. Potřeba soustavného vedení jednotlivců.

Aby člověk očištěný od hříchů a posilněný svátostnou milostí již se nazpět neohlížel a nenavracel, ale po cestě nové ku předu kráčeje o spasení svém vytrvale pracoval, — toť vlastní a konečný účel svátosti pokání. Avšak i to jest účel této svátosti a předůležitý úkol zpovědnického úřadu, aby lidé hříchů těžkých posud anebo již po delší čas prázdní a vědomě i horlivě křesťansky spravedlivého života pilní v nevinnosti své zachováni, dále a dále po cestě dobré vedeni byli.

Cesta vědomé a horlivé nábožnosti mnohým trním jest posázena, mnohými překážkami velice stížena. Obtíže tyto všem lidem působí přirozená slabost, následkové a ostatkové hříchů těžkých; u jednotlivců však bývají ještě kromobyčejné obtíže a nesnáze, které jim cestu spravedlnosti velmi krušnou dělají, ano i v nebezpečenství je uvádějí, že by cestu nastoupenou zase opustili, anebo bludně o sobě samých a své práci soudíce bez užitku a snad ještě na pohoršení lidu konali vně skutky, které sice tvářnost nábožnosti mají, ale nikoli z této nevycházejí co zdravé ovoce ze zdravých stromů.

Aby nebezpečenství a sebeklamů takových uchování býti mohli kajicníci dobré vůle, nemůže jejich zpověď bývati pouze prostředek ku přijetí, práce zpovědníkova pak nemůže záležeti v pouhém udělování svátosti. Třeba jest nevyhnutelně, aby se

kajicník všecken zpovědníkovi svěřil, u něho světla krokům svým, rady a pomoci v nesnázích nábožného života hledal, a zpovědník zase kroky jeho řídil a spravoval podle pravidel křesťanské ascese; třeba jest, aby kajicník vstoupil ve bližší poměr ke zpovědníku, v poměr učně k učiteli, dítěte k otci; aby ho měl za důvěrníka, rádce a duchovního přítele, s kterým by o vnitřním stavu svém vůbec a zvláště o nesnázích a pokušeních radu bral, tento pak rady bezpečné tím snáze udělovati mohl, čím lépe čas od času kajicníka seznává v celém vnitru jeho. A protož vysvítá z věci samé, že o zdárném vedení a pomáhání na obtížné cestě spravedlnosti nemůže býti řeči, leč by člověk na cestě spravedlnosti se udržeti a pokračovati chtějící zpovědníka moudrého si zvolil a při něm trval, kterýž tímto způsobem může dokonale seznati smýšlení a srdce toho, jemuž za pomocníka i ochránce býti, jehož ve cnostech utvrzovati, proti slabostem, klamům a pokušením ozbrojovati povinen jest.

V působení tomto nezbytně třeba jest, aby zpovědníku povědomy byly důležitější pravidla i zásady o životě nábožném, o jeho pravé podstatě, počátcích a pokroku, obtížích a nesnázích, poněvadž jen při této znalosti jest možná rozeznávati pravou nábožnost od nepravé, ulehčovati obtížnou cestu spravedlnosti, chrániti jednotlivce před poblouzením, dávati rady a poučení, kterýmiž by se kajicník posiloval k vytrvalosti a rozmáhal u poznání těch věcí, ježto za podstatu života zbožného se pokládají, a rovně u poznání prostředků k cíli vedoucích.

Vedle obyčejného běhu lidských věcí dávají se na cestu křesťanské spravedlnosti čili zbožnosti mnozí po životě hříšném anebo vlažném, pracně novému životu způsobu navykající a na cestě nastoupené se udržující. Jiná třída zbožných jsou ti, kteří buďto nikdy nepozbyvše milosti boží anebo se již utvrdivše v novém životě, opravdu zbožni jsou a křesťanské spravedlnosti věrně dbají. K oběma těmto třídám druží se lidé pobloudilí a neupřímní, na kterých jenom vnější známky zbožnosti se nalézají, ne však i podstata její, a lidé, kterým pro jejich duševní neb i tělesný stav, kromě obecných, ještě zvláštní obtíže se naskytají (úzkostlivci, znepokojovaní), aneb i lidé, kteří kromě obecných docházejí ještě zvláštních, kromě obyčejných milostí, vyvolení jsouce za nástroje k účelům božské prozřetelnosti.

Vedle této skutečnosti předkládají se v tomto článku pravidla, kterak zacházeti s nově obrácenými a kajicnými, s lidmi

opravdu a s lidmi nepravě (zdánlivě) nábožnými, s úzkostnými a znepokojovanými, s lidmi, jižto se pokládají za obdařené milostmi neobyčejnými.

I. Nově obrácení.

Těmito míní se lidé, kteří nedávno teprve, ale upřímně a rozhodně opustili posavadní svůj život hříšný nebo vlažný a odhodláni jsou kráčet po cestách spravedlnosti, za předešlé hříchy své dosti činiti a následky jejich odklízeti. Jsouce nepovědomi na cestách nových a majíce s ostatky hříchů svých, se starým návykem a mocnou smyslností zápasiti, potřebují rady a pomoci zpovědníkovy velice, aby snad nedali se odstrašiti shledávajíce obtíže mnohé, anebo aby jich bázeň pro hříchy dlouho páchané snad v nedůvěřivost a malomyslnost neuváděla.

1. Obecné zásady, kterými se řídí zpovědník, *aby nového ducha rozmáhal i posiloval*, tyto jsou: a) Učí a nabízí, aby Bohu byli vděční milosrdenství jeho velebíce, kterým k pokání přivedeni jsou. b) *Pořádá srdce jejich*, dává jim naučení a navedení, kterak by při zaměstnání a v rozličných případech života svého cnosti vykonávati, myšlenkami nábožnými se zabývati, všeho činění a opouštění svého trpělivostí, vytrvalostí a odevzdaností do vůle boží posvěcovati mohli. c) *Vzbuzuje v nich lásku ke cnostem a povinnostem stavu a věku jejich přiměřeným*, slovy vřelými a srdečnými mluvě o kráse a vznešenosti, která se na cnostech nalézá, o blaženosti, která ze cnosti vyplývá, o sladkém pokoji, kterým ona srdce naplňuje. d) Leckdy třeba bývá *mírniti příliš veliký zármutek a škodlivou bázeň lidí těchto a rozmáhati důvěru v Boha*. A poněvadž tato bázeň působí nedosti rozumnou a opatrnou horlivost v konání skutků kajících, třeba jest jim rozkazovati, aby sobě sami neukládali pokání ani sliby jakými se zavazovali, dokud by úmyslu svého zpovědníkovi nevyjevili a jeho schválení nedosáhli.

2. *Aby pak byli chráněni před opětným pádem*, ochabením a vlažností, podněcuje v nich zpovědník kajícího ducha i rozumnou horlivost, pakli pozoruje, že více nakloněni jsou k domnění, jako by v pouhém opouštění života hříšného záležel život nový, spravedlivý. A protož a) častěji napomíná je, aby pamatovali, jak neskončeně velika jest vina i jenom jednoho hříchu těžkého a jak neskončeně malý jest každý skutek, ježž

vykonati může člověk na pokání a dostiučinění. *b)* Předkládá jim, jakého by se dopustili nevděku, když by opětným pádem zase Boha měli od sebe zapuditi, kterýž jim pomocné ruky své podal, a v jaké nebezpečnosti by se takto vydali, poněvadž stav člověka, který se po upřímném obrácení k Bohu zase do hříchu navrácuje, mnohem horší jest, nežli stav hříšníka před obrácením. *c)* Všelických podnětů ku zpětlosti, jakož jsou: nebezpečné kratochvíle a veselí, zahálka, nechvalné společnosti atd. povinen jest nově obrácený pečlivě se chrániti; povinnost tato vysvítá z mnohonásobné zkušenosti, že opětné pády ve hřích starý mívají svůj počátek v nedbání a nevšímání věcí menších. — Za přímé prostředky proti opětnému pádu nařizují se: vhodná mrtvení vnější a vniterná, duchovní čtení, modlitba vůbec, pobožnosti k velebné svátosti a k Panně Marii, časté přijímání svátosti pokání a oltářní.

3. Stalo-li se, že kajicník upřímně obrácený po čase opět klesl ve hřích starý, varuj se toho zpovědník, aby domlouvami svými snad nespůsobil, že by kleslý úplně pozbyl důvěry k sobě samému. Ne výčitkami trpkými, ale otcovskou láskou mluví k němu, projevuje mu soustrast upřímnou a vzbuzuje k novému boji. Opětný pád může při dobré vůli kajicníkovi dobré ovoce nésti; sám zajisté pokořuje a zahanbuje člověka a způsobem, kterým se stal, vnějším podnětem, jenž k němu vedl, dobře učí, kterak by člověk bdíti a na které věci zvláště pozoren býti měl*).

4. Z nově obrácených jsou mnozí velice slabi a ještě tolik neustáleni, že báti se jest, aby zase neupustili od všeliké praxe křesťanské, ku které se byli sotva nějak navrátili. Takové jenom veliká vlídnost, opatrnost a trpělivost duchovního správce udržeti a dále vésti může na cestě nezvyklé. Opatrný vůdce usnadňuje lidem toho druhu všechny povinnosti křesťanské, jak jen možná bez porušení pravdy a spravedlnosti, ukládá pokání skrovné a snadné, představuje vytrvalost v díle počatém za bezpečnou záruku klidu, požehnání božího, blaha rodinného atp., vůbec vynasnažuje se utvrditi člověka v přesvědčení, že nejdůležitější zájmy lidské se ukájejí skrze víru křesťanskou, pakli se jí člověk přidrží celým srdcem, upřímně a stále. Vytrvalému působení směrem tímto lze nadíti se úspěchu jen časem; nikdo zajisté náhle nemůže vkročiti ze stavu hříšnosti a náboženské

*) Srovn. Amberger I. c. III. § 162.

netečnosti ve stav dokonalého křesťana; jen krok za krokem postupovati může nově obrácený pod správou kněze moudrého, vlídného a trpělivého, jako dítě, ježto se učí teprve choditi*).

II. Osoby nábožné.

1. Při spravování osob nábožných (*personae piae, devotae*), ježto větším dílem jsou nevdané osoby ženské, mohou se naskytati některá nebezpečnosti, nedostává-li se vůdci duchovnímu náležité opatrnosti a mužné rozhodnosti. Snadno zajisté přilnou některé ku zpovědníkovi zvláštní náklonností a dílem pro tuto, dílem i z marnivé ctižádosti žádají často se zpovídati a ve zpovědnici dlouho prodlévati; bývají velice starostlivy, aby je zpovědník ve vážnosti měl a jim přízniv byl, pro kterouž příčinu i se někdy děje, že se neupřímně zpovídají, něco zamlčují anebo nad pravdu přidávají; bojí se jíti občas ke zpovědníku jinému, aby se o tom nedozvěděl duchovní jejich vůdce. Býti ve zvláštní vážnosti nebo lásce, žádají leckdy tolik, až i žárlivy a závistivy jsou na jiné; chlubí se domnělou náklonností a přízní zpovědníkovou, nebo stěžují si, že na jiné jest více laskav.

Aby slabosti tyto nespůsobily nesnázi anebo až i pohoršení, zachovává zpovědník tato pravidla opatrnosti:

Nedovoluje, aby se častěji nežli jednou za týden zpovídaly; ukládá jim, aby občas k jinému zpovědníku šly, ač ne náležejí-li k úzkostlivým a nejsou tomuto jinému zcela nepovědomy.

Navyká je, aby ve zpovědnici mluvily krátce a sám i je krátce odbývá; z pravidla toho vysvítá, že potřebí jest, aby nábožné osoby sobě opatřily dle rady zpovědníkovy dobrou knihu o životě duchovním a v ní pravidelně čítaly; takto se budou samy poučovati a kněz nebude míti ve zpovědnici mnoho k nim mluvíti.

Darů a památek ani nedává zpovědník ani nebéře, návštěv soukromých nepřijímá a sám jich nedělá, varuje se dopisování, nesnadno se vyslovuje pochvalně o některé z duchovních dcer svých.

*) Dieulin, Le bon curé II. chap. 1. Conduite á tenir envers les pécheurs et les nouveaux convertis.

Zpovědi nábožných mohou i *nepořádky jisté spůsobiti*. Zejména jest nepořádek, ano i zlořád, obmeškávají aneb opozdují-li se pro ně zpovědi mužů aneb jiné důležité práce duchovní správy, anebo tráví-li nábožné osoby pro svoji zpověď mnoho času a zanedbávají povinnosti stavu svého; pro tuto příčinu dobře jest ustanoviti zpovědi jejich na jisté doby, kdy pro ně jiní zdržování aneb ony samy dlouhou se meškati nebudou. Jiný zlořád byl by, rozmlouvati s nimi až i ve zpovědnici o záležitostech, které k duchovnímu vedení vlastně nenáleží*).

2. Nejvíce podstatné věci, kteréž duchovní vůdce lidí nábožných ve všelikém poučování a přimlouvání na zřeteli má, tyto jsou:

a) Radí jim generální zpověď, posud-li jí nesložily, a ve zpovědích vůbec navyká je, aby všecko upřímně vyjevovaly, co svědomí jejich se týče, nic nečinily bez jeho svolení a plnou poslušnost prokazovaly u věcech duchovních.

b) Lidem těmto nevyhnutelně třeba jest *určitého pořádku života*, a protož na tom velice záleží, aby s nimi takový s ohledem na jejich stav, povolání a povinnosti smluven a jim za pravidlo ustanoven byl. V pořádku tomto nalézají své místo ti duchovní prostředkové, bez kterých nelze aby člověk prospíval ve cnostech pravých. K těm náleží: Každodenní modlitba se vzbuzováním určitých předsevzetí ráno a zpytováním svědomí u večer; zvláštní pobožnosti k Panně Marii, andělu strážci a sv. patronům buďto každého dne anebo na jisté dni; modlitba rozjímavá, duchovní čtení, časté přijímání svátosti pokání a oltářní; duchovní přijímání; účastenství v pobožnostech mimořádných, v nábožných bratrstvech anebo ve třetím řádu sv. Františka; duchovní přátelství s osobami opravdu zbožnými a cnostnými.

Modlitba rozjímavá dle určité metody ne všem jest možna; ale vzpomínati na důležité pravdy o posledních věcech, na jednotlivé výjevy z umučení Páně atp., každému jest i možno i potřebno. O vzpomínání tomto rozumějí se místa biblická i patristická, kdež rozjímání se předkládá za povinnost všeobecnou.

Přemáhání sebe, mrtvení a sebezapření potřebno jest každému, avšak neprospívá, překročuje-li meze. Na všech žádati jest mrtvení tělu neškodných ano jemu i prospěšných, jakož jsou střídmost v pokrmu a nápoji, nejísti kromě určitého času, spánkem nevyhnutelně potřebným se spokojiti, leckterý

*) Berardi, Examen confessarii et parochi n. 335—337.

jednoduchý půst zachovati, chutného pokrmu neb ovoce leckdy se zdržeti, leckteré obtíže snášeti. Častých postů nedovoluje zpovědník osobám slabým a churavým, které pokrmu častějšího potřebují; dobrovolné posty tuhé a časté i zdravým osobám jenom zřídka povolití lze, podobně i skutky sebetrýzně tělesné, chce-li je někdo konati na pokání za těžké hříchy minulého života svého.

c) Aby se pořádek života mohl ustanoviti, třeba jest vůdci duchovnímu *znáti poměry*, ve kterých se jednotlivec nalézá. Znalost tato pak i poskytuje možnosti, určitě vytknouti vhodné příležitosti a podněty ku bdělosti a sebezáporu, k osvědčování a silení pokory, odevzdanosti do vůle boží, a poučovati také, jakým způsobem se to děje nejsnáze a s prospěchem nejjistějším. Podobně potřebí jest upozorňovati často na rozmanité překážky a poučovati o způsobu, kterak odpírati náklonnostem, kterak přemáhati obtíže a pokušení a kterak odklízeti překážky bohomyslného života; v boji zajisté a v odpírání mnozí na bezcestí zacházejí, poněvadž buďto za nepatrné pokládají, co skutečný nedostatek jest, anebo upadají v úzkostlivost pro věci, kterými vinni nejsou a bez kterých vůbec býti ani nemůže.

d) S pořádkem života vnějšího úzce souvisí *pořádání a stálé očišťování člověka vniterného*. S ohledem na *očišťování srdce* dbá duchovní vůdce seznati převládající zlou náklonnost, poněvadž tato bývá největší překážka na cestě spásy; proti náklonnosti této nejvíce čelí všeliké poučování, rady, napomínání a pohnutky, předpisované prostředky a ukládané pokání. — S ohledem na *pořádání srdce* navykej člověk nábožný, aby se důležitými pravdami v duchu zaměstnával, cnosti božské a žádost, Bohu se líbiti, často vzbuzoval. Přemnoho záleží na tom, aby člověk uměl každodenní, i nepatrné skutky, práce, utrpení a protivenství posvěcovati, jimi se Bohu zalíbiti a zásluh sobě dobývati; a protož třeba jest o tom poučiti a častěji připomenouti, že svědomité a bohumilé plnění každodenních povinností a prací, které stav člověka s sebou nese, také za cnost a službu boží platí, koná-li je ochotně z poslušnosti k Bohu a upřímně-li se vynasnažuje, aby obtíže s nimi spojené trpělivě snášel.

e) Poněvadž přirozená člověku váhavost nebezpečna jest i nejupřímnější horlivosti, potřebí jest, aby se v lidech nábožných vzbuzovala i zachovávala vroucí žádost po dokonalosti, veliká vážnost ke cnosti vůbec jim se vštěpovala a zvláště aby poučení byli o důležitosti a kráse oněch cností, které stavu a povolání

jejich nejvíce přiměřeny jsou. Nebude nikoli zbytečno, připomeneli duchovní vůdce častěji, že cnost nikoli nezáleží u věcech neobyčejných a podivných, ale v tom, že člověk ochoten jest, zachovati se vždy a všude podle vůle boží, a této svojí ochotnosti také skutkem dokazuje.

Podobně třeba bývá poučovati nábožné lidi, že duchovní útěcha a radost, jakéž pociťují při svých pobožnostech, nikoli není důkaz o dosažené snad již dokonalosti, ale že sluší považovati ji za nezasloužený dar, kterým Bůh pomáhá slabosti jejich.

f) Poněvadž *pokora* jest základní pilíř a spolu i známka veškeré cnosti křesťanské a pravé nábožnosti, snaží se duchovní vůdce pěstovati ji stále. Pokora jeví se již ve způsobu zpovědi upřímné, v dokonalé poslušnosti, v zahanbování sebe pro určité hříchy, ve přijímání zasloužených domluv a chladnosti duchovního vůdce, obzvláště ale v trpělivosti, jakou jeví ve křížích, obtížnostech a nesnázích každodenního života svého. Zpovědník pěstuje pokoru připomínaje těžké hříchy dříve snad páchané, kárá všelikou nedbalost a neposlušnost, kdykoli se skutečně shledává, často uvádí na mysl vážnou pravdu, že Bůh žádati bude počtu přísného v té míře, v kteréž propůjčil milost jasného poznání a své pomoci.

Pokora jeví se také vlídností a šetrností; kde pravá pokora přebývá, tu všeliká cnost mívá jistou známku nenucenosti a přirozenosti, neodpuzuje nikoho, nebývá nikomu obtížna. Mnoho na tom záleží, aby duchovní vůdce učil nábožné lidi, kterak by u všelikém konání svém pozorni býti měli, aby nikomu za obtíž nepadali, s pobožností a spravedlností svou také vlídnost a laskavost vždy spojovali, nic neobyčejného v zevnějšku a zejména v oděvu si nenavykali. Cnosti zajisté vzhledu zasmušilého a drsného nemívají stálosti a spíše odpuzují, nežli by k následování vzbuzovaly.

g) Vůdce duchovní přeje svěřencům svým plné svobody, aby všecko přednesli a na všecko se otázali, co se týče spásy jejich duše a způsobu života duchovního. V záležitostech časných se duchovní vůdce ani nenabízí ani snadno nepropůjčuje k nějakým službám a radám; bylo-li pak by nemožno, vyhnouti se tomu zcela, nikdy nesluší, aby ve zpovědnici o věcech časných a hmotných řeč byla.

h) Věc velmi důležitá jest, aby duchovní vůdce pozor na to měl, zdali snad osoby nábožné v úmyslu a přičinění svém neochabují. Toto se děje skutečně, obmeškává-li člověk obyčejné

pobožnosti a dobré skutky své pro každou sebe nepatrnější příčinu, je zkracuje anebo jen leda bylo i vykonává, na výčitky svědomí málo dbá ano snad i je ohlušiti se vynasnažuje, roztržitosti, zábav a veselosti vyhledává, sebe zapíráti a přemáhati méně a méně dbá, ve zpovědi ne tolik jasně a upřímně, jako prve, o chybách, náklonnostech a žádostech svých se pronáší. — Znamená-li duchovní vůdce některé tyto věci, upozorňuje vlídně na nebezpečnost, kteréž nastává, a pečuje, aby odklizeny byly. Nejprve sluší pátrati po příčině, pro kterou nábožný ochabuje; dokud by tato nebyla odklizená, nemohl by se očekávati návratku předešlé horlivosti. K návratu tomuto vzbuzuje duchovní vůdce všemi vhodnými pohnutkami, a těmi zvláště, které dobře působily na počátku, když jistý člověk nábožnému životu se oddával; mimo to srdečným a otcovským slovem vykládá, že couvání na cestě cnosti obyčejně vede na cesty hříchu a že mnohem horší jsou poslední věci člověka, který dráhu dokonalosti opustil, nežli toho, který na dráhu tu nikdy nenastoupil.

Upadla-li ve hřích těžká osoba nábožná, nevzdává se duchovní vůdce naděje o ní, aniž jeví podivení, úžas anebo běře pád tento za důkaz, že posavadní pobožnost byla jenom líčená, nepravá; duch i úřad dobrého pastýře to s sebou přináší, aby padlého pozdvihnouti dbal, jemu svoji soustrast na jevo dáváje a pádu toho za důvod užíváje, aby k větší pokoře, bdělosti a horlivosti srdce kajicné roznítil*).

2) Jako vůbec platí pravidlo, aby nábožné osoby nic nečinily, k čemu nesvolil jejich vůdce, tak zvláště o *slíbech*, kterými se vázati chtějí. Jde-li o slib jedním skutkem vyplnitelný (na př. pouť), obyčejně povoluje ho zpovědník bez námitek. Jde-li však o sliby trvalé, třeba jest veliké opatrnosti, poněvadž mohou pro nesplnění původ hříchu býti. Rovněž tak souditi jest, chce-li se někdo zavázati na krátkou dobu sice, ale ku věcem rozmanitým, čili zavázati se několika sliby zároveň. V těchto případech uvážiti sluší cnost a celou povahu člověka, a zbývá-li důvodná pochybnost o řádném splnění, uvážiti také, jde-li o věci, které ku cti boží valně přispívají nebo nepřispívají. — Ochotněji svoluje vůbec ke slibům činěným s podmínkou, aby každý zpovědník od nich dispensovati mohl. Slib, neměnití zpovědníka a jeho vždy poslouchati, považují znalci duchovního života za nerozumný a nebezpečný.

*) Srovn. S. Alph. Praxis conf. n. 99. Berardi l. c. n. 338.

Žádáno-li zpovědníkovy rady stran *slibu čistoty*, může s větší nebo menší určitostí se pronésti, zná-li dostatečně povahu a vnitřní stav osoby. Kloní-li se dle této znalosti k důvodnému mínění, že jistá osoba není povolána ke stavu panenskému, dbej, aby cnostna zůstala, ale ke slibu ani dočasnému jí nerad, ani nesvoluj, aby se jinak strojila, nežli dívky, které na manželství pomýšlejí. Kloní-li se ale více k mínění, že povolána jest ku stavu panenskému, může jí dovoliti nebo raditi slib na čas (obnovovaný od slavnosti do slavnosti) a také větší jednoduchost v oděvu a v okrase. Jest-li pak mravně přesvědčen o povolání ke stavu panenskému, radí ku rozhodné jeho volbě, ku větší skrovnosti v obyčejném oděvu (pokud tomu nebrání společenské postavení), roztržitostech a zábavách světa, vůbec k obětem náležejícím na duši Bohu posvěcenou. Bude-li ke všemu ochotna, poslušna, vytrvá za dobrý čas a překročila již aspoň 20. rok věku svého, může jí dovoliti slib doživotní, tento zajisté zjednává velikou sílu a ochotu k boji proti pokušením. — Pro lepší bezpečnost proti pozdějším nesnázím lze užiti té opatrnosti, aby slib učiněn byl s podmínkou, že bude doživotní, nestane-li se, že by zpovědník později uznal jinak za dobré*).

k) Členy bratrstev a nábožných spolků třeba jest napominati ku svědomitému konání spolkových pobožností, poněvadž na něm závisí dosahování odpustků. Jest trojí druh členů, kteří se vyznávají z nedbalého plnění spolkových povinností vůbec a zvláště pobožností: 1. Kterí domnívají se, že pro opomenutí zhřešili. Bylo-li opomenutí dobrovolné, zhřešili skutečně pro svědomí bludné (*ex conscientia erronea*); takové třeba jest poučiti, že stanovy spolkové ani pod hříchem všedním nezavazují. 2. Lidé úzkostného svědomí. 3. Lidé útlého svědomí vyznávají takto svou vlašnost; takové poučuje zpovědník, že obmeškávání toto mívá svou příčinu v ochablosti a vlašnosti a vzbuzuje, aby této litovali a pevný úmysl pojali bojovati proti ní.

Řeholnice.

Při zpovědníkovi řeholnic na těchto věcech záleží: Aby měl přiměřené vědomosti; aby vážnosti a úcty požíval; aby

*) Berardi l. c. n. 341. 342.

řeholnice s plnou důvěrou mu otvíraly svědomí; aby ani zvláštní náklonnosti k němu, ani odporu proti němu neměly; aby pečliv byl o mír a svornost v komunitě.

1. Kromě mravovědy vůbec a kromě zásad o správě duší nábožných třeba jest mu znáti řeholní pravidla a domácí řád klášterní, pohnutky k jednotlivým cnostem a způsob, kterak je utvrzovati a vykonávati, jakž o tom šířeji jednají dobří spisovatelé ascetičtí (zejména Rodriguez a Scaramelli).

2. Vážnosti a úcty dojde sobě dílem pro své vědomosti, zvláště ale pro cnosti, které na zpovědníka náležejí, zejména jest-li nábožný, trpělivý, ne mnohomluvný a žertovný, jest-li ve svých povinnostech pilný, ve všem jednání svém opatrný a skromný.

3. Řeholnice budou se zpovědníku svému vyznávati upřímně a s plnou důvěrou, nebudou-li na něm spatřovati omrzelosti, netrpělivosti, chvatu; bude-li se všeho chrániti, co by prozrazovalo zvláštní jakous náklonnost jeho k jednotlivým; nijak-li na jevo nedává podivení nebo překvapení pro vyznané hříchy, byť i velmi hrubé, a laskavě-li pomáhá, znamená, že stud překáží u vyznání některých věcí. Ovšem i stínu nejslabšího jest mu se chrániti, který by na domuěnku vésti mohl, že užívá zpovědního tajemství k jakýmkoli činům anebo řečem kromě zpovědi. Vzbudil pak by podezření, že zpovědi zneužívá, když by řeholnice zvěděly, že o klášteře nebo některé řeholnici rozmlouvá s někým ze služebnictva klášterního nebo s cizími; že mívá dlouhé rozmluvy s představenou nebo s některou řeholnicí kromě zpovědi, nebo když by až i ve zpovědi jedněch na druhé se vyptával anebo domluvy činil některým pro věci, kterých ony samy ve zpovědi nevyznávaly; kdyby některé chválil, o jiných pak mlčel anebo jakkoli na jevo dával, že některým více nakloněn jest; kdyby zpovědníku mimořádnému, kazateli nebo exercitatoru dával poučení, pro kteráž povstati může podezření, že mluvil ze zpovědi. Nebezpečno bylo by též potřebné důvěře v mlčelivost jeho, kdyby kromě zpovědnice uvazoval se ve smířování jednotlivých mezi sebou nesvorných, zvěděv o nesvornosti ve zpovědi.

4. Řehole a klášterní pravidla jsou prostředkové, kterých užívati povinny jsou jeptišky, aby mohly zachovávat sliby a vykonávati cnosti. Přidávati něco nad ně obyčejně jenom na škodu jest. Zpovědník pečuj a k tomu rozumně vzbuzuj, aby všecky předpisy a povinnosti řeholní zachovávaly se řádně,

s pravým úmyslem a duchem, ne povrchně, polovičatě, z pouhého návyku. Všecko na tom záleží, aby praxe v řeholi předepsaná neochabovala, vlažnost se nevkrádala; shledal-li zlořády, jest povinen biskupa o nich zpravit.

Jeptiškám, ježto se domáhají dispensí, zvláštností, úlev, radí zpovědník, aby od žádostí takových upustily, nemají-li důvodů velmi vážných; jsou-li důvody platné, nechať žadatelka se ku představené obrátí; zpovědníku nijak nenáleží, aby za splnění žádosti se přimlouval anebo sám úlevy a výjimky povoloval. — Co která v důležitějších povinnostech obmeškala, to nechať nahraňuje v jiný den nebo jinou hodinu.

5. Aby zvláštní náklonnost a důvěrnost ke zpovědníkovi u jednotlivých nepovstávala, tomu zabráňuje obecná opatrnost, kteráž velí jednotejné zacházení se všemi a zúmyslnou chladností k těm, které k němu více lnou. Potřebuje-li některá pomoci jeho u větší míře, propůjčuje se k ní, ale vždy střídmě a opatrně. Častější zpovědi, nežli domácím řádem stanoveno, nepovoluje, a bylo-li by jí někdy třeba, odbývá ji krátce. — Zpovědník vystříhej se soukromých rozprav s jednotlivými, a třeba-li někdy takových, ukracuj je co nejvíce možná.

Aby odporu a nechuti proti sobě nevzbuzoval, nezanebávej sestárlych, nevzdělaných, nemocných, ani se k nim chladněji měj, nežli k jiným. Vůbec buď vlídný a shovívavý, domluv příkrých se varuj, věci těžkých a ne skutečně potřebných neukládej. Co představeným kláštera náleží opatřiti a činiti, v to se vkládati zpovědníku nesluší.

6. Ku svornosti, pokoji a míru v komunitě může dobrý zpovědník mnoho přispěti. Nabádá-li dobrým způsobem řeholnice k poslušnosti, trpělivosti, vštěpuje-li cnost lásky křesťanské, svědomitost v ostříhání řehole, sám-li se řídí pravidly výše položenými, — nemůže se přihoditi snadno, že by vážnější neshody neb až nenávisť a zášť některých proti některým znešvecovaly stav posvátný a kazily zásluhu jejich modliteb a jiných dobrých skutků. — V zájmu svornosti a pokoje mnoho i na tom záleží, aby mezi jednotlivými nebylo zvláštního přátelství; a poněvadž volba představených může snadno mír v klášteře porušiti, zpovědník netoliko sám nevkládá se v tuto záležitost, ale vzbuzuje všecky, aby se na ten úmysl modlily, aby u volbě osoby hleděly jenom na moudrost, sesterskou lásku a osvědčenou svědomitost v ostříhání řehole, ve společném rozmlouvání raději se vyhýbaly tomuto předmětu.

7. Co zvláštního třeba míti na zřeteli při *vrchní představené* kláštera, sám úřad její dostatečně ukazuje. Aby práva byla úřadu svému, povinna jest: a) Milovati své podřízené láskou, pravé, upřímné matky a nečiniti rozdílu mezi nimi, přátí každé sluchu ochotně a nevzpomínati nelaskavě, že u volbě klonily se některé na stranu jinou. b) Žalobám a donáškám nevěřiti slepě, byť i pocházely od jejich důvěrníků, ale vždy přesvědčiti se o věci opatrně; kárati soukromí, aspoň u věcech obyčejných anebo stal-li se přestupek ponejprv. c) Dbáti o zachování řehole a příkladem dobrým předcházeti; všelikým zlořádům, jsou-li jaké, v cestu vkročiti a je zastaviti. d) Dbáti, aby nemocným dostalo se péče, úlevy a útěchy dle možnosti. e) Ve výlohách varovati se lakoty rovně jako přepychu a zbytečností. f) Ve přijímání a ~~pr~~propouštění kandidátek jen po zralé úvaze jednati. g) Ve případech kromobyčejných rady biskupovy se dožadovati.

8. *Zpovědníku mimořádnému* stříci se jest, aby vážnosti řádného na škodu nebyl, buďto že by způsob jeho správy nepřiznivě posuzoval anebo některá jeho zařízení měnil, pokud v těchto něco patrně pochybeno nebylo u věcech důležitých *).

Poznámka. Že při zpovědích kleriků hleděti jest ku věcem, ve kterých nejvíce záleží příprava na kněžství, a při zpovědích kněží k úřadu a povolání jejich, samo sebou patrné jest. Odtud i vysvítá, že klerikové a kněží povinni jsou, pokud jen možná, voliti sobě za zpovědníky kněze dobře poučené, cnostné a charakteru tolik pevného, že by se neostýchali mluvíti a jednati s povinnou sice duchovnímu stavu šetrností a uctivostí, ale také s apoštolskou svobodou, která nezná ohledů neoprávněných, za jediné měřítko majíc zákon boží a vliv, jež provozuje život kněze na veškeré úřadování jeho neméně, nežli na smýšlení a mravy lidu.

III. Zdánlivě nábožní.

Od nábožných osob, které opravdu po křesťanské dokonalosti baží a vedení zpovědníka poslušně se podrobují, rozeznáváti sluší osoby zdánlivě nábožné, při kterých neshledává se podstata pravé nábožnosti, ale jenom něco skutků vnějších, podobných ku projevům této. Osoby takové buďto samy sebe klamou a protož i namáhají se marně, anebo zúmýsla jiné klamati chtějí, tak že veškerá jejich nábožnost jen pokrytství jest.

*) S. Alphon. Praxis conf. n. 54. a 156—171. Berardi l. c. n. 347—350.

Velmi mnoho na tom záleží, aby zpovědníku dobře povědomy byly známky, po kterých zdánlivou nábožnost více nebo méně určitě poznati lze. Známky takové objevují se v životě člověka vůbec a ve zpovědnici zvláště.

1. *Obecná povaha lidí zdánlivě nábožných* jest, že sobě utvořili o křesťanské dokonalosti svůj osobitý pojem, který ustavičně na očích mají, aby v něm samolibě jako v zrcadle spatřovali svůj obraz. Sladká víra, že dosáhli takého stupně dokonalosti, platí jim za všecko; ji kladou nade všechny rozkoše světa, v ní se nasycuje všecka jejich ctižádost, ona jim nahraňuje ostatní rozkoše a radosti. Aby pak nebyli z těchto snů vyrušováni, zatajují sobě samým poklésky a hříchy svoje nebo hledají je zastíratí a omlouvati všemi způsoby; všecko jejich myšlení a snažení k tomu směřuje, aby je každý, zvláště zpovědník jejich, za osoby dokonalé považoval a s nimi jako s dokonalými zacházel; chtějí, aby se dokonalé zdály, ne však aby skutečně byly. Všecka domnělá nebo líčená jejich dokonalost přestává na častém přijímání svátostí, na účasti v nábožných bratrstvech a spolcích, na mnohých, nejraději nových a neobvyklých modlitbách, růžencích a jiných pobožnostech. — Majíce prostředky za účel, nedbají upřímně pokory, sebezáporu a činné lásky k Bohu a bližnímu, nenapravují chyb a nedostatků svých, zůstávají mnohomluvný, zvědavý, klevetivý, pomluvačný, utrhaří na cti, směle a nešetrně posuzují všecko jednání a opuštění jiných, zejména kněží těch, kterých nepovažují za nábožné tak a tolik, jako sebe samé. Často shledává se u nich marnivost, rozmařilost, nezřízená sebeláska, neúslužnost a nesnášlivost; často i kromě zpovědi lze dopadnouti je ve lži a přetvářce. Nezřídka shledává se u lidí těchto, že vynášejí se nad jiné, kteří nepřijímají svátostí rovně tak často, chtějí každého učiti a každému raditi, sami však od nikoho naučení, rady neb napomenutí, byť i velmi šetrné bylo, přijmouti nechtějí; i to jest výjev dosti častý, že osoby nepravě nábožné zahálčivý jsou, povinnosti stavu svého hrubě obmeškávají, anebo je plní způsobem, pro kterýž jiným za obtíž neb na pohoršení bývají.

Časté zpovídání jest u nich návyk, jemuž se vyhovuje bez přípravy náležitě. Ke zpovědníku nebývají prostosrdeční a upřímní, a chtějíce u něho platiti za dokonalé, zamlčují a zastírají skutečné chyby své leckdy až tolik, že neplatna bývá jejich zpověď. Udávají obyčejně tolik málo věcí a ty tolik nepatrné, že ani za hmotnost k absoluci postačitelnou jich po-

kládati nelze. Poněvadž ale nacházejí se v týchž příležitostech ke zlému a s týmiž nesnázemi zápasiti mají, jako v pravdě nábožní, méně se přemáhají, než tito, a pro svoji domýšlivost téže pomoci božské nedosahují: třeba jest míti za to, že nejen všední, ale také snad těžké hříchy zamlčují, sami sebe z nich omlouvajíce. Dávají-li se pak někdy vinny hrubšími pokleskami, na př. proti lásce k bližnímu, nepřestávají na tom, aby prostě vypravovali podnět a průběh, ale vykládají věc tak, aby jejich provinění za velmi skrovné se ukázalo, ano aby raději ctnosti vysvítaly, kteréž oni při tom osvědčili. Rádi pronášejí stesky, jak mnoho jest jim trpěti, jak velice jsou pronásledováni, utlačováni, uráženi a zarmucováni, že ale snášejí všecko trpělivě. A vedle toho zase velmi vážně a starostlivě vykládají jalové pochybnosti a vrtochy, leckdy jenom s tím úmyslem, aby zpovědníkovi ukázali, jak velice útlé svědomí mají i v nepatrných věcech, nikoli však proto, že jsou opravdu znepokojeni anebo že by rozhodnutí žádali a čekali. Časté přijímání považují ne za milost, ale za právo, kteréž jim pro velikou jich hodnost ani odepřeno býti nemůže. Kromě snahy, všecko na sobě míti, cokoli za známku dokonalosti se pokládá, pudí tyto lidi k častému přijímání také řevnivost, znamenají-li, že někteří kající častěji ke stolu Páně chodí, nežli jim samým posud bylo dovoleno. — Zdánlivě nábožní neprokazují zpovědníku svému náležité poslušnosti, málo dbají naučení a rad jeho, samy sebe za dosti moudré a duchovních věcí znalé pokládajíce.

Některé z osob takových žádají za dovolení k *vykonávání tuhých skutků kajících* a sebetřízně tělesné, aby také v těchto věcech byly ku svatým podobny; dovoluje-li nebo schvaluje takové skutky zpovědník lidem zdánlivě nábožným, konají je velmi horlivě, poněvadž jim nic není za těžko, čím dle zdání svého zachovati a rozmnožiti mohou záři svatosti, kteráž jest cíl jejich ctižádosti, všeho jejich snažení a konání.

Se zálibou také mluvívali obecnými slovy o své hříšnosti, nešlechetnosti a bídosti, o svém nevděku k Bohu, kterýž je prý zasypává milostmi velikými a neobyčejnými; to ale mluví, ne aby na svůj nevděk, ale aby na domnělé milosti ukazovali. Projevují velikou radost a spokojenost, pakli zpovědník přisvědčuje k pokorným průpovědem jejich; domlouvá-li jim však anebo kárá je vážně pro určitou chybu jejich, ukazuje-li jim n. př., že stýskání jejich na jiné, na nespravedlivé a nelaskavé nakládání jest neoprávněno a že oni sami nesou vinu, bývají

rozhořčení a na místě co by vinu svoji uznali, odmítají výčitku hbitým jazykem od sebe a jednání své zastávají, aneb aspoň toho nemohou dovésti, aby dostatečně zakryli své překvapení a svůj nepokoj, jichž pro takovou výtku pocítují. — Příčina neupřímnosti a všemožného zastírání hříchu ve zpovědi leckdy také jest, kromě vlastní ješitnosti, nezřízená neb i smyslná přichylnost ke zpovědníku. Znamená-li zpovědník nezřízenou tuto přichylnost, kteráž i v žárlivost někdy přechází, staví sobě za pravidlo, aby při zpovědi osob takových co nejvíce možná hleděl krátkosti, kromě zpovědnice pak aby s nimi nehovořil, ano leckdy nezbyvá, nežli zřici se dalšího vedení.

Tyto známky nepravé nábožnosti, pokud se ve zpovědnici ukazují, nebývají vždy pospolu a také někdy drsnějšími, někdy zase jemnějšími způsoby se projevují, jakž osoba buďto více nebo méně vzdělaná a duchovních spisů znalá jest.

2. Shledává-li zpovědník některé z těchto znaků na jisté osobě, nebudiž kvapný v soudu svém; jen po delším zkoumání bude možná uvarovati se soudu křivého. Mohou zajisté na někom se nalézati některé znaky nepravě nábožných, ale vůle jeho jest dobrá, upřímná, vady a nedostatky snad přičísti jest letoře, churavosti, neumělosti a posavadnímu nedostatku dobrého vůdce. Takové poučuje zpovědník o pravé podstatě života zbožného, vzbuzuje k boji proti chybám, vyučuje soustavně, kterak o potřebné cnosti se namáhati, a takto je povlovně s trpělivostí vede k nábožnosti pravé.

Za to však duševní stav lidí, o nichžto nelze pochybovati, že nábožnost jenom za libůstku mají anebo i za zdroj zisku (I. Tim. 4. 5.), jest jejich spásu nebezpečen, věřícímu lidu na pohoršení, lehkovážní pak a nevěřící chápají se dychtivě takovýchto výjevů v životě křesťanském, aby náboženství vesměs anebo náboženskou horlivost podezřivali a tupili. A protož nabyli-li zpovědník toho přesvědčení, že nábožnost některého penitenta pouhá spūsoba bez podstaty jest, zavazuje ho přísná povinnost činiti seč jeho síly jsou, aby zabloudilá duše taková napravena byla a na dobrou cestu uvedena. Jasně a bez obalu představuje pravý duchovní stav její, ukazuje na věci jednotlivé, v kterých zpovědníka i sebe klamala, zakazuje jí sv. přijímání a v dobrotivosti sice, ale také s náležitou opravdovostí napomíná, aby, ač chce-li spasení dojíti, nejprv dobře zpytovala svědomí podle návodu, jenž jí dává*), a potom

*) Viz str. 294.

aby upřímnou a pokornou zpověď vykonala, při kteréž jí věrně nápomocen býti chce. — Způsob, kterým tuto řeč zpovědníkovu přijímá, sám nejlépe ukáže, lze-li ještě zhojiti zlo anebo nelze. Podvoluje li se všemu, když se z prvního překvapení a ulekutí svého zotavila, považuje se to za bezpečné znamení, že více z nevědomosti a pro křivé pojmy o nábožnosti, nežli z vědomé zlosti v zaslepenost tuto upadla, nebyvši posud od moudrého zpovědníka zkoumána, poučována i napomínána. Kde ukazuje se povolnost, tu lze zpovědníkovi se nadíti, že podaří se dokonale vyléčení duše choré v čase nedlouhém; a vyléčení takové za nic menšího se nepokládá, nežli zač vůbec platí obrácení velikého hříšníka. — Pakli ale osoba taková nepřijímá domluv a rad zpovědníkových, ale jimi se velice uráží, trpce naříká, že se jí křivda děje, že zneuznána jest, že očerněna a pomluvena byla: neobstála ve zkoušce pokory a nelze již pochybovati, že vědomé a zúmyslné pokrytství odhaleno. Osobu takovou již propouští zpovědník bez absoluce a dojista nebude mu s ní dále jednati; neboť nebude-li mocnou milostí boží osvícena, nevrátí se k témuž zpovědníku, ale jiného hledati bude, kterýž by dosti neumělý a neopatrný byl, aby za pravou nábožnost bral, co jenom klam jest.

3. Avšak i když není pozorovati těchto známek, jimižto se prozrazuje nábožnost nepravá, zdánlivá, nemohou se vždycky počítati k penitentům upřímně nábožným ti lidé, kteří ve svých častých zpovědech jenom ze hříchů všedních a po každé jedněch se vyznávají. Nezřídka nalézají se mezi kajícíky těmito lidé vlažní a nehybní, kteří pokroku v dobrém nečiníce, svátosti neužitečně přijímají, ano časem i ve hříchy těžké upadají, nedostává-li se jim náležité a vhodné pomoci zpovědníkovy, která by je z vlažnosti vytrhla, k větší horlivosti povzbudila, útlejší svědomitosti vyučila.

A protož při penitentech, kteří vždycky anebo již za dlouhý čas jenom ze hříchů všedních se vyznávají, třeba jest zpovědníku dospěti k rozeznání, dopouštějí-li se lidé tito hříchů všedních zúmyslně a zcela dobrovolně, *z návyku, bez opravdové péče, chrániti se jich*, anebo upadají v takové jenom z křehkosti lidské. Že klesají v tytéž hříchy všední jenom z křehkosti lidské, bere se za věc jistou při těch, kteří aspoň za některý den po zpovědi jsou velmi pečliví a pozorní, aby se uchovali svých obyčejných poklěsek; tato pečlivost a pozornost svědčí,

také o dostatečné lítosti, a protož není třeba penitenty toho druhu přidržovati k opětnému vyznání hříchů již odpuštěných.

Dopouští-li se někdo hříchů všedních s předložením, z návyku a skutečně k nim příchýlnosti, počíná si zpovědník opravdově a s jistou přísností, jmenovitě páchá-li penitent chyby, nepovažované za hřích těžký, bez bázně, poněvadž se za bezpečného pokládá, že trestů věčných na sebe neuvaluje. Stav tento jest vždycky nebezpečný; dobrovolné a s předložením páchané všední hříchy zajisté působí, že svědomí pozbývá bdělosti a útlosti, že hřích vůbec nepokládá se za nejvyšší zlé, že smyslnost se posiluje a milost ochabuje, čehož přirozený následek jest, že člověk více a víc ku hříchům těžkým se kloní. Ano třeba by se takovému ještě zdálo, že by těžkého hříchu nechtěl spáchat za celý svět, velmi snadno dává se oklamati, aby ještě za všední pokládal, co již jest hřích těžký.

A protož vynasnažuje se zpovědník o to, aby lidi takové o vlastním stavu jejich poučil, je k poznání přivedl, že o spasení své ani nedbají, a potom k úmyslu pevnému, že na přemáhání svého návyku všechny síly vynaložiti chtějí. A poněvadž penitentům toho druhu leckdy až i schází dostatečná dispozice neb o ní pochybovati lze, jest povinen zpovědník disponovati je anebo zvyšovati slabou disposici jejich. Ukládá jim opětné vyznání ze hříchů minulého života a přihlížeje také k těmto, předvádí pohnutky proti nezřízené lásce, kterou sami k sobě a ku věcem pozemským mají vykládaje jim, v čem se tato láska u nich jeví, že pro sebe Boha zanedbávají, svojí samoláskou Boha urážejí, jemu nevděčni jsou, že nevšímavost a nevděk jejich veliké zlo jest, jehož se báti a jehož ze srdce želeť, spásitelné pak této bázně a lítosti skutkem dokázati povinni jsou; dokážou pak, opravdově-li dnes úmysl pevný pojmu a bez odkladu prováděti počnou, varovati se pečlivě poklések a hříchů, kterým posud hověli, bez bázně a s patrnou náklonností se jich dopouštějíce. Ano penitentům takovým leckdy i svaté přijímání se zakazuje aneb i samo rozřešení odkládá, aby z nebezpečné vlašnosti a navyklosti své vytrženi a k čilému namáhání o spravedlnost povzbuzeni byli*).

*) S. Alphon. Praxis conf. n. 188. moral. l. 6. n. 449. Berardi de recidivis et occasionariis I. P. 2. de recidivis in venialia.

IV. Úzkostní.

Veliká překážka na cestě spravedlnosti, ale také dobrá škola svědomitosti a přísnosti na sebe samého jest úzkostlivost (vrtošivost, scrupulositas). Nazýváme pak úzkostné ty osoby, kteréž ustavičně se znepokojují a trápí lichými starostmi a nerozumnou bázni, že by se těžkého hříchu dopustiti mohly nebo že již dopustily se ho myšlenkami a skutky, v kterých není vlastně hříchu. Svědomí úzkostné liší se od útlého a farijského; člověk útlého svědomí také se hříchu bojí, ale bázeň jeho jest klidná, rozumná, dobře spořádaná; lidé svědomí farijského bývají úzkostlivi, aby snad neobmeškali něco u výkonech a obyčejích náboženských, avšak vedle toho se dopouštějí hříchů těžkých, obzvláště proti lásce k bližnímu, s rozvahou a srdcem tvrdým.

Vlastně úzkostní jsou lidé nábožní a křesťanské spravedlnosti pilní, mají velikou bázeň boží a spasení jejich velice jim na srdci leží, pro kterouž příčinu také bázeň hříchu je provází při všelikém konání jejich. Avšak neumějíce rozsuzovati, co by hříšné bylo a co nic, jediné svoji bázeň za slepou vůdkyni mají a proto spatřují povinnosti a hříchy těžké, kdež jich není nebo poklésku nepatrnou za velké provinění, radu za přísnou povinnost berou. Bázeň jejich je ustavičně mate, tak že hlas rozumu již ani slyšán nebývá nebo se za lehkomyšlného svůdce pokládá. Úzkostní často a mnoho se ptají o radu, ale danou nespokojují se; jenom na kratičkou dobu uhošťuje se klid v srdci jejich, když byli uslyšeli slova rozumu, brzy pak navracuje se obyčejná zasmušilost a malomyslnost jejich opět. Mnoho trápení působí úzkostným přijímání svátostí; jsou nad míru starostlivi a nepokojni, dobře-li svědomí zpytovali a na všecko-li vzpomněli, lítost vždy za nedostatečnou pokládají, poněvadž ji netoliko míti ale také cítiti chtějí. Skládajíce zpověď bývají zmateni a nevědí, co již řekli nebo co říci a kterak věc vysvětliti; po zpovědi pak tou myšlenkou se sužují, že nepověděli všeho, že některým věcem pro nejasná jejich slova zpovědník ani rozuměti nemohl a že tedy nezpovídali se upřímně. Proto také bojí se jíti ke sv. přijímání nebo jdou jenom se strachem, že budou přijímati svatokrádežně.

2. *Příčina úzkostného svědomí a jeho trýzně* bývají organické vady v ústrojí tělesném, churavost dlouhotrvalá, ochablost a zeslabení po těžkých nemocech, těžkokrevná letora,

bázlivá mysl a t. p. Leckdy jest u příčině nepravý názor o Bohu, jež představuje si člověk jako neúprosného pána a soudce, čekajícího jen, aby někoho při chybě zastihl; tupý duch, neznalost nauky o mravech a povinnostech; jistá svěhlavnost, kteráž tvrdošíjně na svém stojí, jakási žádost úplné jistoty, aby spravedlnost boží neměla na člověku čeho trestati; mnohdy také předešlý život mnohými hříchy poskvrněný. Tovaryšení s lidmi úzkostnými a čítání spisů nerozumně přísných a přepiatých také mate svědomí lidské a činí je neschopno, aby rozhodně o zlém a dobrém soudilo. Mimo to i ďábel sám tímto způsobem usiluje, aby nábožnou duši zkormoutil a ji od cesty dobré odvrátil obtížemi ustavičných pochybností a strachů. Mnohdy však bývá úzkostnost velmi spasitelná zkouška a ve zdejší očištec, kterému Bůh podrobuje duše spravedlivých, aby je zbavil nedokonalostí jejich a utvrdil ve cnostech; na skrupulantech, které Bůh očišťuje a zkouší, nalézá se poslušnost, pokora, vůbec ochota podrobiti se rozkazům i radám zpovědníka.

3. Úzkostnost jest duchovní nemoc, která se tím více zhoršuje, čím častěji se utíká k jiným a jiným lékařům. Úzkostní potřebují stálého vůdce a tento jest povinen úsilovnou a horlivou prací na to vynakládati, aby nemocného vyléčil, a dokud by se úplně neuzdravil, tak jej spravoval, že by obtížný a nebezpečný stav jeho nebyl na záhubu, jakž bývá, pakli se úzkostnému nedostává vedení moudrého. Neboť netoliko že sice úzkostní mnoho trpí a dílo spásy sobě velice ztěžují, ale i to se může státi, že ubohý skrupulant víc a více pozbývá záliby ve všem nábožném životě, poněvadž ustavičné pochybnosti a strachy každý krok mu ztěžují, nepokoj se rozmáhá téměř každým činem, kterým křesťanské povinnosti a nábožné touze svojí dostiuciniti chce. I přihází se, že úzkostný konečně ustává od přijímání svátostí, důvěry pozbývá, na mysli klesá, v jakési zoufalství upadá, posavádních obyčejův a výkonů nábožných se zhošťuje a potom smyslnosti cele uzdu pouští, aby nepokoj a výčitky svědomí svého životem lehkomyšlným ohlušoval. Jindy zase bývá, že úzkostný, nejsa moudrým vůdcem spravován, v jakýs druh pomatenosti upadá, schopnosti k činnému životu křesťanskému a k plnění povinností stavu svého pozbývá, že duchovní jeho síly ochabují a také zdraví tělesné se podkopává. — Jsou-li však moudře spravovány, mohou úzkostné osoby veliký užitek míti ze zkoušky své; stav jejich

zajisté k tomu jim pomáhá, že víc a více od hříchů svých se očisťují a že skroušenosti jejich stále přibývá; ony modlí se a bdí nad jiné horlivěji, pobádány jsouce bázní, aby v pokušeních neklesly; rozmáhají se v pokoře a v dětinné důvěře v Boha, přijímají svátosti velmi nábožně a protož i hojně dosahují svátostné milosti; samo trpělivé snášení obtížného stavu toho jest jim za zdroj zásluh velikých před Bohem.

4. Aby moudře spravovati mohl úzkostné, dbá zpovědník *plnou důvěru jejich* získati. Důvěry pak nabývá, projevuje-li jim otcovskou lásku a velikou trpělivost a vysvítá-li ze všeho jednání jeho, že vniterného stavu lidí úzkostných jest povědom; toto pak nejvíce odtud vysvítá, že jim sám půjčuje slov, aby svůj stav objasnili, a takové otázky předkládá, ku kterým odpovídající znamenají, že se jim veliká pomoc děje u vykládání toho, což jim na srdci leží, ale jim samým těžko bylo vykládati. Úzkostným neprospívá, aby ob čas k jinému zpovědníku posílání byli. — Druhá nevyhnutelná podmínka, kterou hned na počátku vyplniti náleží, jest, aby zpovědník pátral po *zdroji a příčině úzkostného svědomí*. Kde jsou příčiny pouze duchovní, tu všecko na vhodném poučování a vhodných prostředcích duchovních záleží; kde však ještě nebo jediné u příčině jsou vady orgánické, churavost tělesná, letora těžkokrevná, tu také bývá třeba nařizovati práci a pohybování na zdravém vzduchu, slušnou společnost s lidmi veselé mysli, leckdy také hledání pomoci lékařské.

Obecná pravidla prospěšného nakládání s úzkostnými jsou:

a) Zpovědník pokaždé dobře rozvaž všeliké poučení a všelikou radu a potom je zcela určitě a rozhodně pronášejí. Neboť kdyby později měnil sám výroky své nebo by v poučování, hlasu a tvářnosti jeho jakás nerozhodnost, neurčitost, nejistota se jevila, bylo by to úzkostnému za podnět k novým pochybnostem a jeho nepokoj by se rozmáhal, kdežto naopak potěšuje a posiluje se znamená, že zpovědník bezpečně rozhoduje o věcech, kteréž on sám pokládal za velmi nesnadné a neobyčejné.

b) Úzkostné přidržuj k *neobmezené poslušnosti*, poněvadž jejich svědomí nemůže býti bezpečným ředitelem všeho jednání a opuštění jejich. Neobmezenou poslušnost jmenují učitelé duchovního života nejjistějším prostředkem proti této duchovní nemoci. A protož poslušnosti nejen žádá zpovědník, ale také o její potřebnosti poučuje, když by znamenal, že ji úzkostný pro-

kazuje nedostatečně. Vykládá s útrpností a laskavě, že úzkostný má sebe považovati za člověka churavého na duchu, takový pak že nikoli nemůže spravovati se míněním a rozumem svým u věcech duchovních, ale jediné slovem a uznáním duchovního lékaře svého. Leckdy také třeba bývá povědět jim šetrně, že nesnáze a pochybnosti v posuzování mravných činů nezřídka pocházejí z ukryté sebelásky a pýchy, kteráž k tomu vede, že člověk velmi nerad pouští domnění své, naučení a radě duchovního vůdce nedůvěřuje neb odpírá. Poněvadž pak toto jistě uvádí člověka v nebezpečenství hříchu, jehož uchován býti může jediné poslušností, byla by mu neposlušnost mnohem škodlivější, nežli všecko jiné, čím se nepokojí. Ostatně pak nebudiž hněviv zpovědník pro zdánlivou neposlušnost, ježto zaviněna bývá churavostí.

c) Úzkostným třeba jest dávat *naučení a nařízení více obecná*, nežli velice podrobná, poněvadž jenom takto jisté svobodě pomálu navykají, kdežto se podle naučení velmi podrobných nemohou k činu odhodlati, pochybujíce, zdali tato zcela připadají ku věci a všem okolnostem, o kterých jim se rozhodnouti jest. Také bylo by více na škodu nežli na užitek, když by zpovědník obyčejně nebo vždy udával úzkostným důvody, proč jistou věc jim nařizuje nebo zapovídá; takto zajisté sám by podkopával neobmezenou poslušnost, kteréž na nich žádá.

5. *Zvláštní nakládání s jednotlivými skrupulanty* řídí se nejvíce předmětem jejich pochybností a strachů.

a) Souží-li se někdo pochybnostmi, *zdali předešlé zpovědi jeho byly platny*, dobře jest, aby skládal generální zpověď. Složil-li ale již prve generální zpověď, nepovoluje se mu nijak, aby ji opakoval, leč by patrně neplatna byla vinou jeho. Ano jest-li zpovědníku známo, že úzkostný člověk býval buďto vždycky aneb aspoň od času generální zpovědi velmi svědomitý a pilný v obyčejných zpovědech, nepovoluje mu třeba ani první, a nižádným způsobem druhé generální zpovědi, ale přikazuje rozhodně, aby o minulých zpovědech svých nemluvil a ničeho z nich neopakoval, leč by mohl přísahati, že hřích těžký jistě spáchal a z něho se posud nezpovídal. Učí zajisté zkušenost, že generální zpovědi za dobu delší vůbec dělají úzkostným přemnoho starostí a nejen neuklízejí nepokoje a pochybností, ale ještě jich přimnožují*).

*) Srovn. str. 406.

b) Jest-li někdo úzkostliv *stran zpovědi, kterouž právě koná*, a strachuje-li se, že svědomí dostatečně nezpytoval anebo že dosti jasně a srozumitelně se nevyznává, anebo že pravé lítosti nemá, — upokojuje ho zpovědník laskavým připomenutím, že člověk jen to a tak činiti povinen jest, co a jak činiti může; co však pro lidskou slabost a nedostatečnost ještě schází, pro to nesluší kormoutiti se, poněvadž Kristus Pán ze svých zásluh nahraňuje za nás. Chce-li úzkostný ještě šířeji své hříchy vykládati anebo vyznání své opakovati, nedopouští toho zpovědník, ale přikazuje mu, aby hříchy své jenom krátce pověděl anebo na tom přestal, jak již je byl pověděl, a potom všecku pozornost jenom na slova zpovědníkova obracel, po rozřešení pak raději vzdáváním díky a přípravou ke stolu Páně, nežli přemýšlením o vykonané zpovědi se zabýval. Počíná-li opět vykládati znova, třeba jest pokárati jej pro neposlušnost jeho a leckdy i potěšiti laskavým připomenutím, že Bůh neustanovil svátostí, aby se jimi člověk trýznil, ale aby milosti docházel, a té že dochází, kdo jest dobré vůle a pevné naděje; tato pak vůle dobrá i naděje pevná také se ukazuje, když člověk důvěrně spoléhá na slova toho, jejž Bůh ve zpovědnici postavil za svého zástupce. A poněvadž tento nyní za dobré uznává, aby kajcník, pouštěje marné pochybnosti mimo sebe, ku svatému přijímání šel, bude důvěrná poslušnost mnohem záslušnější, nežli dlouhé výklady o hříších.

c) Souží-li se skrupulant ustavičnou bázní, že snad byl svolil ve zlá myšlení, přimlouvá mu zpovědník, aby jen dobré mysli byl, poněvadž myšlení zlá sama o sobě nikoli hřích nejsou, ale jen svolení v ně za hřích se počítá; svolil-li člověk skutečně, nemůže snadno býti, aby o tom určitě nevěděl, a právě bázeň kajcníkova jest dobré znamení, ano podává jistoty bezpečné, že nesvolil. Přednáší-li úzkostný častěji takové pochybnosti o svolení ve zlé myšlénky, bývá prospěšno naříditi mu, aby budoucně již nikdy o nich nemluvil; tímto způsobem zajisté obyčejně toho se dosahuje, že úzkostný nabývá pokoje, vida, kterak určitě zpovědník to za nic pokládá, čím on marně se trápil.

d) Domnívá-li se úzkostný, že by se hříchu dopustil, co by koli činil, vzbuzuje ho zpovědník a dodává mu mysl, aby marnými pochybnostmi těmi směle pohrdal, bez ostýchání, svobodně a s důvěrou v Boha konaje, čeho mu marné vrtochy brání, leč by to patrně byla věc přikázáním božím neb církev-

ním zapovězená. Jen rozhodným přemáháním lze takto úzkostnému tam dospěti, aby svědomí jeho určitěji mluvilo a jalovými pochybnostmi stále zmítáno nebylo *).

V. Stálým pokušením znepokojování.

1. Vedle učení ascetů a mystiků katolických **) obyčejně se děje, že duše, které se byly upřímně k Bohu obrátily a ku křesťanské dokonalosti zmužile krácejí, po nějaký čas velmi pokojny a šťastny jsou, nalézajíce ve skutečích nábožného života přehojnou náhradu za všechny radosti a kratochvíle smyslné. Avšak později opouští je posavadní klid a bývají navštíveny velikým utrpením, kteréž nejvíce záleží v duchovní skleslosti, vypráhlosti a v tom, že jim modlitba a vůbec všeliká pobožnost velmi obtížna ano i protivna jest; duše takové mají ustavičně myšlenky rouhavé proti Bohu, svatým osobám a svatým tajemstvím, myšlenky proti čistotě stále se jim na mysl derou, hnusné obrazy zaměstnávají duši jejich, a to všecko je naplňuje strachem, úzkostí, ano téměř až k zoufalství dohání. Ve zpovědi vypravují s velikou bázni a mnohým bédováním, že na modlitbách, při mši svaté a jiných skutečích pobožnosti nenalézají útěchy, ano že již jenom se strachem vydávají se na modlitbu a na služby boží vůbec; že jenom se strachem přistupují ke zpovědi a ke stolu Páně, poněvadž jim při modlitbách a kdykoli svaté věci na myslí míti a velmi nábožny býti chtějí, neustále myšlenky proti víře překážejí, ano že se jim zdá, jakoby nejhorší rouhání pronášeti chtěly, anebo jakoby se jim myšlenky jejich nábožné a slova modliteb na jazyku proměňovaly v rouhání hrozná, anebo jako by ony samy vědomě a dobrovolně rouhání po tichu pronášely na zlehčení Boha, Panny Marie, svatých osob a tajemství; že místo lásky mají nenávisť k Bohu, z kteréž jakýsi vniterný hlas vychází, pronášeje se o Bohu slovy velice potupnými; a čím více by se rády pohroužiti chtěly v nábožné myšlenky, tím mocněji dere se jim na mysl opak toho všeho, ony pak nemohou si pomoci,

*) S. Alphon. Praxis conf. n. 95—98. Berardi, Examen n. 344. Dieulin, Le bon curé II. chap. 1.

**) Viz zvláště Scaramelli, Directio mystica, tract. V. Sv. Alf. Liguori Praxis confessarii n. 110—113; 129. 130. Sv. Františka Sal. Filothea, kniha 4. Berardi, Examen n. 346.

co by koli dělaly a jak by se koli namáhaly. Tento stav svůj berou za jisté znamení, že opuštěny a zavrženy jsou od Boha a že marna jest všeliká jejich péče a práce, kterou na spasení své vynakládají.

Učitelé duchovního života v tom se srovnávají, že stav tento jest od Boha ustanovená škola, aby duše nábožné se vyučily sloužiti Bohu pro něho samého, aby se utužily v boji duchovním, rozhojnily v pevné víře a spasitelné bázni boží. Avšak tento stav jest také velmi trapný, trvá mnohdy dlouhá léta, není prost vážných nebezpečností větších nad ona, v kterých se nacházejí skrupulanti, a protož lidem takovým útěchy a pomoci moudrého zpovědníka ještě více třeba jest, nežli prostě úzkostným, kteří s podobnými svízelemi zápasiti nemají.

Nezřídka ovšem shledává se podobný stav na lidech, o kterých nelze souditi, že by křesťanské dokonalosti pilni byli, ač ostatně nábožni jsou a hříchů smrtelných nepáchají. O takových sotva lze za to míti, že utrpení jejich má tentýž účel, jako utrpení lidí velmi nábožných a křesťansky dokonalých, ačkoli zase není věc nemožná, že Bůh jim ustanovil takovou cestu očištnou, po kteréž je dovésti chce k životu dokonalému, na jakýž oni dosud nepomýšlejí. Zkušenost často stvrzuje, že takový trapný stav duchovní má svůj základ v churavosti tělesné, ano že bývá předchůdce úplné pomatenosti na duchu aneb aspoň počátek hallucinací a průvodce jejich*). I těmto lidem jest pomoci duchovního správce ve zpovědnici a kromě této velice třeba; neboť i jim může trapný stav jejich býti na duchovní užitek a moudré spravování jich jest jedna polovice lékařského působení, aby jim tělesné zdraví navráceno bylo.

2. Maje o tom vědomost, že takový stav není věc neobyčejná, nebude zpovědník překvapen, když ubozí tito se strachem a téměř zoufale vypravují o svých pokušeních a hříších podobně, jako výše naznačeno. Bera věci tyto za utrpení a nikoli za provinění, má se zpovědník při těchto lidech ještě více, nežli při prostých skrupulantech, na pozoru, aby se nezdálo, že sobě rady neví; celé počínání a každé slovo jeho budiž rozhodné, určité a vydávej svědectví, že mu povědomy jsou tyto věci dosti dobře. Nic nemůže trpitelů takových potěšiti

*) Viz: Bruno Schön, Briefe über Geistesgestörte. 2. Auflage, str. 34. atd

a posilniti tolik, jako když ze slov a celého jednání zpovědníka té vědomosti nabývají, že také jiní lidé v podobném stavu se nacházejí a že mnozí, vyšedše z ohnivé zkoušky této, zase pokoje nabyli a potom klidně Bohu sloužili.

Aby s nimi zacházeti mohl způsobem co možná přiměřeným, vynasnažuj se zpovědník o seznání minulého života jejich. Shledá-li, že za delší čas trvali ve hříších nečistoty, v nevěře anebo jiných velmi hrubých nepravostech, klade jim opět a opět na srdce, aby utrpení svoje kajicně snášeli, tou pravdou se posilujíce, že netřeba vzdávati se naděje tomu, koho Bůh za hříchy kárá ještě v tomto životě pozemském. Všem takovým trpitelům, odkud by koli jejich utrpení pocházelo, sluší dodávati mysli laskavým a tklivým představováním, že Boha nikdo ztratiti a jemu se odciziti nemůže, aniž by sám o tom věděl a tomu chtěl, a že Bůh nezavrhne a v nenávisti nemá nikoho, kdož jej miluje a dobré vůle jest. Často se jim opakuje a vštěpuje, že nikoli se hříchu nedopouští, kdo pokušením znepokojován a podněcován jest, ale ke zlému nesvoluje; hřích zajisté jest vědomé a svévolné přestupování zákona božího, zalíbení ve zlém, určité chtění zlého. Pro duchovní vypráhlost a nechuť nejen nezůstávají nábožné skutky naše bez zásluhy, ale vytrvalost při nich jest o to záslušnější oč méně radosti a útěchy člověk v nich nachází, věrně při nich trváje. I to třeba častěji každému trpiteli takovému připomínati, že on nikoli není samotný, jemuž by tyto kříže snášeti bylo; nevyzpytatelná rada boží podrobuje mnoho duší těmto a podobným zkouškám, aby takto dospěly k dokonalé lásce; čím bolestnější utrpení člověka, tím důvěrněji může pohlížeti ku Kristu, kterýž proto, že sám trpěl a byl pokoušen, mocen jest i těm, kteříž pokoušení bývají, spomáhati; v Kristu máme nejvyššího kněze, kterýž umí lítost míti nad mdlobami našimi, zkušeného ve všem, podobně nám, kromě hříchu; a protož přistupme s důvěrou k trůnu milosti, abychom došli milosrdenství a našli milost v čas příhodný, až nám pomoci božské bude nejvíce potřebí *).

Kromě potěšování třeba jest tyto lidi učiti, kterak ustavičným pokušením odpírati a jak se v nich zachovati. Od-pírání záleží nejvíce v tom, aby pokoušený co nejméně dbal myšlének a obrazů bez ustání se na mysl deroucích a klidně

*) Žid. 2, 18; 4, 16.

aby své myšlenky od nich odváděl, pro upokojení své sám u sebe říká: Bůh ví, že myšlenky tyto jsou mi protivny, že jich nikoli nechci, že bych za celý svět jich slovem nevyjádřil a vedle nich jednati nechtěl; a proto že Bůh svědek srdce mého, mojí vědomé a svobodné vůle jest, nemám se co báti, že mně za hřích počteno bude, co se v duši mé děje proti mé vůli. — Navykati sobě klidné odpírání jest nad míru důležité; nebo čím více starostliv a úzkosten jest pokoušený a čím horlivěji se namáhá, aby opačnými důvody porážel a vyvracel, co se jemu na mysl vtírá, pouštěje se takto v opravdový boj: tím trvalejší a mocnější jest pokušení, ubohý trpitel zaplétá se hlouběji, nemoha uniknouti nových a nových myšlének a obrazů. Jsou-li stálá pokušení povahy nečisté, budiž pokoušený vzbuzován, aby stále nad sebou bděl a vnějších podnětů, za kterýmiž by nové myšlenky a obrazy povstati mohly, se chránil; nemá-li však sobě vytýkati, že zbytečně anebo všetečně vyhledával míst a osob, ježto představám nečistým byly za podnět, tu aby jenom klidně a s důvěrou v Boha mysl od nich odvracel, jakž může, připomínaje sobě, že jenom dobrovolné zalíbení a svolení poskvřňuje duši a že nemá příčiny k bázni, kdo srdce své na uzdě drží, aby nešlo za obrazností plachou; Bůh, kterýž nedopustil, aby plamen uškodil mládencům v peci ohnivě, nedopouští též, aby hříchem poskvrněna byla duše, která sobě v pokušeních na mysl uvádí Boha i jeho svatý zákon *).

VI. Milostmi neobyčejnými obdaření.

1. Prostřednictvím trojího úřadu církve podává Bůh všem lidem tolik milostí, aby spasení býti mohli; tyto milosti zahrnují se v bohoslovné vědě pod jménem *gratia gratum faciens*. Podávání milosti této se strany boží a věrné užívání se strany člověka jest obyčejná, řádná cesta ku spasení. Avšak jsou i cesty mimořádné, nadobyčejné, po kterých vede Bůh některé duše, dávaje jim milosti, kterých obyčejně nepropůjčuje, jakož jsou: *poznání* aneb vyšší stupeň víry, jasný rozhled u věcech božských, *patření* (*visio*), *čistější láska*, *úchvat a vytržení* (*extasis*, *raptus*) t. j. jistý vzlet ducha, při kterém vnější smyslové tolik vázání jseu, že netoliko v činnosti své ustávají, ale také činni

*) S. Alphon. Praxis conf. n. 110.

aneb zevnějšími předměty dojmuti býti nemohou. Milosti a dary tyto neobyčejné nazývají se *gratia gratis data*, a komu jich uděleno, u toho jeví se věci neobyčejné, *stav mystický* t. j. tajemný, poněvadž nelze ho měřiti a vysvětlovati podle zákonů platných pro věci obyčejné.

Ačkoli tyto vyšší, neobyčejné dary a milosti věc dosti řídká jsou, nicméně nebyla církev boží nikdy bez členů, které Bůh takto vedl na vysoký stupeň dokonalosti, aby sebe oslavil a lidí mocně povzbudil k pevné víře a k úsilovné práci o spravedlnost křesťanskou.

2. Osvícení a střízliví učitelé života duchovního v tom se snášejí, že skutečné propůjčování nadobyčejných milostí jenom velmi zřídka se děje, že ku stavu mystickému velmi se podobají některé výjevy života fysického a účinkové ďábelských pokušení a že ducha lidského slabost, jednostranný směr anebo i zlá vůle lidská může způsobiti věci k mystickým podobné sice, ale jen k tomu vhodné, aby klamán byl člověk, na kterém se to děje, anebo aby tento sám byl klamatelem jiných. A protož duchovní správce pokládá za první pravidlo, aby nebyl rychlý k věření, když by se mu v pastorači taková osoba naskytla, kteráž o sobě dí aneb o kteréž jiní vypravují že neobyčejné milosti a dary od Boha má.

Není sice snadno rozeznati podvod a pravdu, ďábelské úklady a skutečné působení milosti boží; nicméně jsou přece známky, které duchovnímu správci podávají tolik aspoň světla, aby sebe a jiných oklamati nedal, aby až i veliké pohoršení nepovstalo na škodu náboženství a života křesťanského.

a) Neobyčejných darů a milostí nepropůjčuje Bůh leč jen lidem nábožným, cnostným a v pravdě pokorným; a zase tito darové, pocházejí-li skutečně od Boha, rozmáhají cnost toho, jemuž jich propůjčeno bylo. Nejpřednější známka, ale také prvý, patrný a neklamný účinek mimořádných darů a milostí jest pokora tak upřímná, že obdařený nic nevypravuje jiným o tajných a skrytých darech, ano že i bojí se v myšlénkách jimi se zabývati a že jenom poslušnost jej k tomu přivéstí může. aby duchovnímu vyjevil, co v duši jeho se děje. — Kdo ale sám od sebe rád vypravuje o mimořádných darech a milostech, kteréž prý mu dává Bůh, jimi se vychloubá a pozornost obecnou na sebe obracetí hledí, ten jistě buďto sám jest oklamán anebo jiné klamati chce.

b) Že by sami klamáni byli anebo jiné klamati chtěli, podezřelí jsou lidé slabého, churavého těla, letory melancholické, živé a ohnivé obraznosti; podobně ti, kdož o věcech mystických rádi rozprávějí anebo čítají, nadobyčejných darů a milostí sobě žádají, a vůbec osoby ješitné, domýšlivé a výstřední. — Všecky neobyčejné výjevy, které spojeny jsou s nemocí, ji předcházejí aneb po ní následují, které často se opakují, dlouho trvají, podle libosti přerušeny býti mohou, dlužno jest počítati ku klamným a nebezpečným.

c) Nadobyčejné milosti boží mohou míti za cíl jenom čest boží a spasení lidské; a protož shledává-li se při tom, což někdo viděním, vytržením atd. nazývati chce, něco víře, mravům, křesťanské opatrnosti a slušnosti odporného anebo se prozrazuje zíštnost, — tu patrně nelze hledati prstu božího.

3. Nejedna smutná zkušenost dokázala toho, že ješitnost, pýcha, zíštnost a mistrovství v přetvářce provozovaly trestuhodnou hru s neopatrným a lehkověrným knězem a že tento ještě sloužil za prostředek na oklamání lidu.

Nahodí-li se tedy duchovnímu správci cos podobného k věcem mystickým, pátrá obezřele a za delší čas, aby seznal povahu, mravy a veškeré jednání nejen osob, kterých se týče, ale i jejich domácích. Ničím neprozrazuj na sobě, že něčeho neobyčejného se domýšlí, a také nijak nebuď ochoten, aby sluchu propůjčoval osobám těm; nedotazuj se jich o ničem, aby snad nebyly upozorněny na věci, kterých samy nevěděly a protož i k úmyslům svým použití neuměly. — Dokud nemůže určitě souditi o jejich pokoře a pravé nábožnosti, neukvapuj se v soudu o pravosti aneb křivosti toho, což neobyčejného se mu vypravuje aneb čeho snad i sám byl svědkem. Zkoušeje pak pokory jejich, zapovídá mluvit o domnělých milostech kdekoli kromě zpovědi, kárá určité chyby, kteréž pozoruje, zvláště pak překáží a zapovídá přísně, aby osoba ta na sobě nejevila nic neobyčejného a podivného, což by ukazovati mohlo na úmysl, zástupy lidu k sobě táhnouti; protiví se tomu rozhodně, aby se k osobě takové zástupové sbíhali od ní radu přijímali, jejího prostřednictví u Boha vyhledávali; předkládá také, že klamu vždy báti se jest, že mimořádné milosti a dary nikoli nejsou cností člověka, ano že i nebezpečny jsou jeho víře, pokoře, poslušnosti, a proto že nejen jich žádati nesluší, ale že Boha vroucně prositi máme, aby nás obyčejnou cestou víry ku spasení vésti ráčil. Vzbuzují-li tyto a podobné řeči duchovního

správce nechť a odpor ve člověku, k němuž je mluví, a tento se zálibou anebo tvrdošíjně na svém stojí, jest znamení nepochybné, že buďto sám sebe klame anebo jiné klamati chce.

4. *Nabyli-li zpovědník jistoty*, že někomu neobyčejných milostí skutečně propůjčeno jest, dbá toho, aby se jich užívalo ke cti boží a ku spáse všech, nejprve ovšem toho člověka, jemuž je Bůh dává. Neboť obzvláště ty účinky, ježto se *na něm* spátrují, sloužiti mohou za podnět k utvrzování víry živé a skrze lásku činné; prospívá-li zajisté osoba neobyčejnými dary a milostmi obmyšlená ve všelike cnosti a jmenovitě v pokoře, lásce a poslušnosti, — tu nižádný dobrý vůle člověk nemůže zůstatí nedojat, ale vida takto patrně dílo milosti boží před sebou, rozmáhá se u víře a křesťanské rozhodnosti. Nikoli člověk milostmi obdařený, ale Bůh a jeho milost, víra křesťanská a její božská pravda jsou předmět, k němuž se pozornost obrací a úcta vzbuzuje.

Shledává-li duchovní správce na jisto, že sebe samého klame, kdo se pokládá za obdařeného milostmi neobyčejnými, vynakládá všecku trpělivost, lásku a opatrnost, aby jej z bludu vyvedl. A nemůže-li po delším zkoumání a na základě patrných dokladů jinak souditi, nežli že má činiti s tvrdošíjnou pýchou anebo mrzkou zistiťností: nezbude mu, když napomenutí a pokárání neprospívá, konečně jiného, nežli aby se duchovního vůdcovství vzdal a osadníky své před člověkem tímto varoval *).

Ostatně pak i v těchto i v jiných podobných věcech, jakož jsou sny, zjevování duší, neobyčejná vnuknutí atd., nespolehá opatrný kněz na svůj rozum, ale s jinými duchovními správci se radí; a když by neobyčejné události toho druhu na sebe obraceti počaly veřejnou pozornost na osadě a nebylo by možná rozhodnouti na jisto a brzy, co by o nich souditi náleželo, podána budiž biskupovi zpráva bezpečná, aby nařízené od něho vyšetřování všem nejistotám konec učinilo, klamům a pohoršení záhy hráze postavilo **).

*) Srovn. sv. Františka Sal. Filothea, kn. 3. kap. 2.

**) Viz ještě o *hysterických* osobách v knize VI. — Srovn. S. Alphon. Appendix I. § II. n. 16. Kdo plnějšího světla u věci této žádá aneb potřebuje, tomu poslouží spis kardinála Bony: *De discretione spirituum*. (V německém překladu: *Die Unterscheidung der Geister von* [Johannes Bona, Cardinal. Aus dem Lateinischen übersetzt von einem Priester der Gesellschaft Jesu. Paderborn 1864.]) Spisy sv. Petra z Alkantary, Jana z Kříže, sv. Terezie, Ludvíka Granadského, Rodrigueza jsou v těchto věcech velice poučny.

Dodatek.

I. Nástin přiměřených naučení a kajících skutků vedle sedmého hříchů hlavních.

1. *Pýcha*. Rozvažuj, že sám ze sebe nic dobrého nemáš, ale vše od Boha. „Co máš, čeho bys byl nevzal (neobdržel)? Pakli jsi vzal (obdržel), proč se chlubiš, jako bys nevzal?“ (1. Kor. 4, 7.) Rozjímej o slovech písma svatého: „Počátek všeho hřichu jest pýcha; kdo by se jí přidržel, naplněn bude zlořečenstvem a podvrátí jej do konce.“ (Sir. 10, 15.) — Viz, jak pokorný byl Kristus. „Syn člověka nepřišel, aby obsluhován byl, ale aby sloužil.“ (Mat. 20, 28.) — Pýcha činí člověka ohavným u Boha i lidí. „Bůh se pyšným protiví, ale pokorným dává milost.“ (Jak. 4, 6.)

Nechť kajicník uvažuje nedostatky, zlé vlastnosti a mnohé hříchy své, pro něž mu jest pokoriti se; ze hříchův a zlých náklonností jeho předvádí mu zpovědník některé větší a takové, pro něžto by se zahanbiti měl. „Ve mnohých věcech zajisté klesáme všickni.“ (Jak. 3, 2.) „Díme-li, že nemáme hřichu, sami sebe svádíme a není v nás pravdy.“ (1. Jan 1, 8.) Ano více hříchů a nedostatků máme, nežli se domníváme a nám povědomo.

Vzpomínej často a rozjímej, že počet vydávati budeš Bohu právě z toho, co tebe k pýše ponouká, a protož by slušelo, abys odtud více k bázni sobě příčinu bral, nežli k pýše a hrdosti. — Mnozí z těch, nad které se vynášíš, ve mnohých věcech převyšují tě, nad tebe lepší jsou. Jsi-li hrd na některé věci vezdejší, jak pošetilý jsi! (Dovozuje se názorně z té které věci, na nižto kajicník obzvláště si zakládá.)

Pokání. Aby se vynasnažil ze všech sil zůstat klidný, až někdo jej urazí, a nezůstal-li, aby sám sebe pokáral pro pýchu, která jej ku hněvivosti vedla; aby se modlil kleče za pokoru vzpomínaje zároveň na nejistou, snad již velice blízkou smrt; aby navykl říkati často, zejména po každé modlitbě a kdykoli pochválen anebo sám v sobě si zalibovati bude: „Nikoli mně, Pane, nikoli mně, ale jménu svému dej slávu.“ „Učte se ode mne, neboť jsem tichý a pokorný srdcem.“ — Při každé pochvalě, kterou sám o sobě slyší, nechať uváží, zdali by také Bůh pronesl o něm tu chválu.

2. *Lakomství*. *Chudý* lakomec nechať hledí na Ježíše chudého; stav svůj zhoršuje sám a marně se trápí; nechať uvažuje slova: „Kterž chtějí zbohatnouti, upadají v pokušení a v osidlo ďáblovu a v žádosti mnohé, neužitečné i škodlivé, kteréž pohřžují lidi v zahynutí a ztracení.“ (1. Tim. 6, 9.) Nezapovídá Bůh, aby člověk usiloval zlepšiti svůj stav, ale za cíl života nesmí sobě křesťan svého spasení dbalý položití nabývání a rozmáhání statku. „Hleďte nejprve království božího a spravedlnosti jeho,“ napomíná Kristus, sv. apoštol Pavel pak píše: „Majíce pokrm a čím bychom se odívali, dosti na tom mějme.“ (1. Tim. 6, 8.) Nábožný Tobiáš říkal synu svému: „Neboj se, synu můj; chudý sice život vedeme, ale mnoho dobrého míti budeme, jestliže se báti budeme Boha a jestliže odstoupíme ode všelikého hřichu a budeme-li dobře činiti.“ (Tob. 4, 23.)

Zámožný lakomec nechať uváží, co mu posud prospěly statky jeho a kolikráte již byl opravdu spokojen. Vездеjší statky jsou podobny slané vodě; čím této více pijeme, tím více vzrůstá se žízeň a žádost nápoje. „Nic nepřinesli jsme na tento svět; bez pochyby že také nic odnésti nemůžeme.“ (1. Tim. 6, 7.) Kristus blahoslaví, nikoli bohaté, ale chudé duchem; bohatství dychtivě shromažďovati a v ně důvěrovati rovná se modloslužbě. (Kol. 3, 6)

Pokání. Za určitých okolností a dob pamatovati na smrt a říkati sobě: „Blázne, dnes v noci požádám duše tvé, a co jsi připravil, či bude?“ (Luk. 12, 20.) — Rozjímati nebo čítati o nehynoucích pokladech nebeských a pokojném jimi vládnutí bez bázně a strachu; o vzácném pokladě dobrého svědomí a dobrých skutků, jehož „ani rez ani mol nekazí ani zloději vykopávají a kradou“ (Mat. 6, 19.), jež i na věčnost bere s sebou člověk. —

— S lakomstvím souvisí *necitelnost k nuzným*. Rozjímej, že nejsi majetník, ale jen správce, jež ustanovil Bůh nad čeledí svou, aby jim dával pokrm v čas příhodný. Bůh sám posílá chudé k zámožnějším; pakli chudým odepřeme aneb učiniti opomeneme, mohouce přispěti, jest tolik, jako Kristu odepřiti (Mat. 25. kap.); chudí jsou údové Kristovi, on sám v nich lační a nah jest. Písmo svaté blahoslaví štědrého dárce: „Blahoslavený, kterýž nad chudým a nuzným rozpomíná se; v den zlý vysvobodí jej Hospodin.“ (Žlm. 40, 2.) „Blahoslavení milosrdní, neb oni milosrdenství dojdou.“ (Mat. 5, 7.) „Almužna od (věčné) smrti vysvobozuje a onať jest, ježto hříchy čistí a činí, že nalézáme milosrdenství a život věčný.“ (Tob. 12, 9.)

3. *Smilstvo*. Aby v nečistých vzbudil touhu po nápravě života, představuje jim zpovědník *nebezpečensví* věčného zatracení. Toto vysvětluje a) z *nenávisti*, v jakéž má Bůh hříchy nečistoty. Potopa, zkáza Sodomy a Gomorrhy. V písmech sv. nazývá Bůh odpadlictví od pravé víry smilstvem. Povážíme-li, kterak asi Bohu protivno jest modlářství, ježto věci stvořené: tělesa nebeská, zvířata, sochy dřevěné a kovové za bohy považuje a ctí, a povážíme-li, že Bůh sám toto hnusné modlářství nazývá smilstvem: nemůžeme jinak souditi, nežli že smilstvo jest Bohu nanejvýš protivno, poněvadž na označení ohavného modlářství nalezl jména horšího, nežli jméno smilstva.

b) Nebezpečensví věčného zatracení dále odtud vysvětluje, že hříchem smilstva *rozum člověka se zaslepuje a vůle oslabuje*. Rozum zaslepuje se až tolik, že člověk nečistotě oddaný konečně již ani nepoznává a věřiti nechce, že by to hřích byl. „Selhala nepravost sama sobě.“ (Žlm. 26, 12.) Kterak bude činiti pravé pokání, za hříšníka velikého se nepokládaje? — *Vůle* oslabuje se časem tolik, až člověk již ani opravdu nechce hříchu zanechat, ano až tolik, že skoro ani nemůže přemáhati se, byť i byl velmi pevné a zcela upřímné předsevzetí učinil. Mnohým děje se, že pro zaslepenost rozumu a slabost vůle nepřestávají hřešiti, až když hřešiti nemohou, když sám hřích opustil je. To však není pokání, a přece bez pokání nemůže nikdo spasen býti.

Smilstvo *znečišťuje vseeku duši člověka*, hyzdí obraz boží, ku kterému stvořena jest, a protož i duše nečistých pozbývá všeliké lásky k Bohu a záliby ve věcech božských, pozbývá konečně i víry samé. Po-

božnost všecka se člověku nečistému znechucuje, službám božím se vyhýbá, modlitbu zanedbává; všecko to jen znamení jsou, že Duch svatý jej opustil a že duše jeho chvátá k místům, kdež není modlitby, ale jen zlořečení a rouhání, kdež není lásky k Bohu, ale jenom nenávisť Boha — k peklu.

Člověk oddaný smilstvu *otravuje duši svou*, až i neschopna jest myšlének bohumilých a počestných, všecka zaujata myšlenkami nečistými, ohavnými, kteréž ustavičně povstávají a celou duši zaměstnávají. Člověka, jenž byl za delší čas nečistotě oddán, sužují ohavné myšlenky ve stáří jeho, když by se jich rád zbavil a nemůže; jako dotěrný hmyz obkličují ho, naplňují hrůzou a strachem. — Smilstvo také všecken *jemnější cit ve člověku dusí*, odnímá uctivost a lásku k rodičům, plodí neposlušnost a vzpuru proti těm, kteréž nám Bůh postavil za viditelné zástupce své. A není snad nižádného hříchu na světě, který by zavinil toliké vraždy a samovraždy, jako hřích smilstva, a vedle souhlasného mínění svatých učitelů pro žádný hřích netrápí se v pekle tolik zatvrzených, jako pro smilstvo.

Smilstvem *poskvrňuje se i tělo* křesťana. „Všeliký hřích, kterýžkoli učiní člověk, jest kromě těla; ale kdo smilní, hřeší proti svému tělu. Zdaliž nevíte, že oudové vaši jsou chrám Ducha svatého, jenž jest ve vás, ježž máte od Boha a nejste svoji (nemáte moci a práva, činiti se svým tělem, co byste sami chtěli)? Neb koupeni jste za velikou cenu.“ (1. Kor. 6, 18—20.) „Nevíte-li, že chrám boží jste a že Duch svatý přebývá ve vás? Jestliže pak někdo chrám boží poskvrní, toho zatratí Bůh; nebo chrám boží jest svatý, kterýž jste vy.“ (1. Kor. 3, 16.) Jest-li hřích veliký poskvrnit chrám z kamene vystavený, chrám mrtvý: jaký teprve hřích jest poskvrnit smilstvem živý chrám boží, tělo křesťanské, drahou krví Syna božího vykoupené, na křtu posvěcené a pomazané! Jakou naději na milosrdný soud míti může, kdo takového hříchu zanechati váhá, zanechati nechce?

A kromě toho trestá Bůh smilstvo vždycky opovržením u všech počestných lidí, hanbou, častokráte i nemocmi, nad něž sotva které jiné jsou bolestnější a hnusnější; ty jsou nějaký jen obraz a stín toho trápení, jež budou také na těle snášeti lidé nečistí v ohni věčném.

A naproti tomu, jak jest krásna, lidem i Bohu mila čistota, stydlivost! Duch svatý sám, jako by se divil kráse duší čistých, volá: „Ó jak krásné jest čisté plémě s jasností! Nesmrtelná zajisté jest památka jeho, neboť i Bohu známo jest i lidem“ (jest ve cti u Boha i lidí). (Moudr. 4, 1.) A Syn boží praví: „Blahoslavení čistého srdce, neboť oni Boha viděti budou.“ — Vizme Marii a sv. Josefa, čeho zasloužili pro čistotu svou; Marii učinila čistota matkou, sv. Josefa pěstounem Krista Ježíše; čistota posud dělá z lidí anděly v těle lidském. Ubohý, nešťastný člověk ten, který pokladu takového sobě vážití neumí, vážití nechce!

Pokání. K modlitbě přidávati prosbu: „Očist mne Pane a čistí budu“; zastaviti se u prosby „a neuvod' nás v pokušení“ a rozjímat, že prosba ta jest neupřímna, lživá v ústech člověka, který se příležitostí a nebezpečenstvím nevyhýbá, zlé myšlení a žádosti sám vzbuzuje, pokušením neodpírá, jim se opravdu nebrání, příležitosti ke hří-

chu sám vyhledává. Častěji přijímati svátost pokání a oltární. — Vytvalá modlitba za dar čistého srdce; často navštěvovati kázání a služby boží.

4. Závist odporuje lásce křesťanské, kteráž velí bližnímu přáteli, čeho bychom sami sobě žádali. Závist jest hřích *pošetilý*; závistivý zajiště sám sebe sužuje a trápí, aniž by hříchem něčeho nabyt neb užil. „Žádáte a nemáte, závidíte a nemůžete dosáhnouti.“ (Jak. 4, 2.) „Hnis kostí jest závist.“ (Přisl. 14, 30.) „Závistí ďábelskou přišla smrt na okršlek země.“ (Moudr. 2, 24.) Plodí nenávist, pomluvu, na cti utrhaní, skutky nespravedlnosti. Kain ze závisti zabil bratra svého, ze závisti prodali synové Jakubovi bratra svého Josefa. — Co jiným závidíme, snad jest i jejich břemeno, třeba i neštěstí; dojista budou z toho vydávati počet, bude snad příčina jejich věčného zavržení.

Pokání. Modliti se za ty, kterým závidí, k modlitbě uložené přidávati poděkování Bohu za dary a přednosti, kterých propůjčil jiným; častěji rozvažovati, zvláště za mše svaté, jak pošetilá jest závist, kteráž nepřináší člověku leč jen trápení a hřích.

5. Obžerství. Uvaž, kterak se ponižuješ a zahazuješ až pod nerozumné zvíře, ježto nepřekročuje míry své. Bolný a smutný jest pravému křesťanu pohled na člověka opilého, kterýž na delší dobu sám v sobě zastřel obraz boží a vzal na sebe podobu blázna buďto směšného anebo zuřivého a nebezpečného. Otec, matka, syn utrácí ne svoje toliko, ale též jmění, na které ostatní členové rodiny právo mají, a protož rovná se zloději aneb loupežníku.

Zlé následky plodí tento hřích: rouhavé a necudné řeči, různice, nesvornost mezi manžely, pohanění jména křesťanského a tedy mnohá pohoršení, nemožnost křesťanského vychování v rodině, chudnutí a bídu celých rodin. O pohoršení hrozná slova promluvil Kristus: „Kdo by pohoršil jednoho z maličkých těchto, kteří ve mne věří, lépe by mu bylo, aby zavěšen byl žernov osličí na hrdlo jeho a pohřžen byl do hlubokosti mořské. Běda světu pro pohoršení...; běda člověku tomu, skrze něhož přichází pohoršení!“ (Mat. 18, 6. 7.)

Pokání. Půst; ujma v požívání obvyklého nápoje; vyhýbat se příležitosti a společnosti nebezpečné, svůdné; připomínati sobě, že nestřídmí na věčnosti hroznou žízni trápení budou (bohatec v evangeliu); rozvažovati o svém stavu (otec, matka, dospělý syn v rodině) a povinnostech, ježto s ním přirozeně souvisí; určité pokání, jako: půst, almužna, odprošení manželky (rodičů), neprodlená zpověď, upadne-li opět ve svůj hřích.

6. Hněv. Hněvivých, v nepřátelství žijících tázati se jest, *kdy* se jim křivda stala; zdali protivníku svému přejí zlého; zda mluvili od té doby s urazitelem nebo škůdcem a domácími nebo přáteli jeho. — Jsou-li uražený a urazitel téhož stavu anebo stavu nevalně rozdílného a prokazoval-li uražený svému nynějšímu nepříteli obyčejné způsoby společenské zdvořilosti, budiž poučen, že povinen jest opět tak činiti; toho však nelze nařizovati, jest-li urazitel stavu nižšího neb urážka znamenitá. Dí-li uražený, že odpustil, ale k obyčejným způsobům společenské zdvořilosti se nechce skloniti, budiž poučen, že nepřátelství ještě bydlí v srdci jeho a že nehodná se činí, aby odpuštění od Boha

dosáhl, jakož učí Pán Ježíš: „Každý, kdo se hněvá na bratra svého, bude hoden soudu.“ (Mat. 5, 22.) „Jestliže odpustíte lidem hříchy jejich, odpusti vám též Otec nebeský hříchy vaše.“ (Mat. 6, 14.) Podobenství o služebníku nemilosrdném. (Mat. 18, 23 a sld.) Příklad Kristův, sv. Štěpána, sv. Václava.

Zlolajci, proklínači, rouhači následují ďáblů a všech zavrženců v pekle. Jako sv. Petru řekla děvečka na dvoře Kaifášově, že řeč jeho jej prozrazuje za Galilejského, tak by podobně proklínačům, zlolajcům a rouhačům říci se mohlo: Řeč tvá tebe prozrazuje, že vlast tvá peklo jest, kdež proklínání, zlořečení a rouhání jsou jediná slova, kteráž tam slyšeti.

Pokání. Modliti se za nepřítel a škůdce; rozjímati o prosbě „Odpusť nám naše viny . . .“ modliti se vytrvale za dar mírnosti a lásky křesťanské; hledati příležitosti, aby nepříteli neb uraziteli nějak prospěšen byl. — Zlolajcům a rouhačům lze uložit, aby zemi aneb aspoň kříž, svatý obraz . . . políbili před modlitbou aneb po modlitbě; aby na růženci po každém Zdrávasu říkali: „Sláva Otci Budiž jméno Páně pochváleno . . .“

7. *Lenost. a) V duchovních věcech.* „Království nebeské trpí násilí a (jenom) ti, kteříž násilí činí, uchvacují je.“ (Mat. 11, 12.) Nižádného statku a zisku na tomto světě dojíti nemůžeme bez přičinění, práce a namáhání; kterak by nám statky nejdražší, milost boží a věčné spasení, bez našeho přičinění dány býti mohly? Lenost duchovní, t. j. nechuť, váhavost, ošklivost ke všemu, což týče se Boha i duše naší, jest Bohu protivna, jakož oznamuje sám ve zjevení sv. Jana řka: „Že jsi vlašný a nejsi ani studený ani horký, počnu tě vyvrhovati z úst svých“. (Zjev. 3, 16.) Podobenství o služebníku lenivém. (Mat. 25, 24—30.) — Pán Ježíš pracoval do umdlení, aby nás vykoupil; bez horlivosti u věcech duchovních nelze člověku dosahovati ovoce vykoupění s takou prací dokonaného. Jako sám o sobě Kristus pravil: „Jáť musím dělati dílo toho, kterýž mne poslal, dokudž den jest; přicházíť noc (blíží se den smrti mé), kdežto žádný nemůže dělati“ (Jan 9, 4.) — tak podobně každému člověku napomenutí dává: Přičiň se, dokud živ jsi, abys pojistil spasení své; až přijde tvá smrt, potom již nic nebudeš moci učiniti, a za času nemoci snad jen velmi málo.

Lenost u věcech duchovních jest velice *škodlivá*, nedbalý a vlašný člověk sám sobě nepřítelem jest. Bůh nepotřebuje modliteb a pobožností našich, ale my jich potřebujeme, a jen pro naše dobré prikazuje nám je Bůh. Málo jest těch dobrých skutků záslužných, kteréž činiti můžeme; pakli také modlitbu a služby boží obmeškáváme, které bychom snadno každý den a ve dny sváteční konati mohli, nač budeme po smrti moci ukázati spravedlivému soudci svému?

Horlivost ve službě boží, protiva lenosti, líbí se Bohu a jest nám užitečná. V písmech svatých a skrze církve katolickou *velí* Bůh, abychom se horlivě modlili, jméno jeho chválili, jeho prosili, a slibuje pobožným dary a milosti své na zemi a věčnou v nebi odplatu. „Pobožnost ke všemu jest užitečná, majíc zaslíbení života vezdejšího i budoucího“. (1. Tim. 4, 8.) Pobožnost osvěcuje rozum náš, posiluje vůli, aby člověk dobré milovati a činiti, zlého pak nenáviděti a se varovati

mohl. Pobožnost prospívá člověku ve štěstí a blahu pozemském, aby nezpyšněl a na hříšné cesty nezašel; prospívá v neštěstí a soužení, podávajíc důvěry, útěchy a posily, kteréž by za všechny statky světa koupiti možná nebylo. Kdo se v pobožnosti utvrzuje, horlivě Bohu slouží, vládne velikým statkem, jakož učí svatý Pavel řka: „Jest pak zisk veliký pobožnost s dostatečností“. (I. Tim. 6, 6.)

b) Lenost ve pracech, jež ukládá člověku stav a povolání v zdejší, velice *hříšna* jest. Bůh zajisté stvořil člověka ku práci. Hned jak byl stvořil člověka, uložil mu, aby vzdělával ráj a ostříhal ho (1. Mojž. 2, 15.); uložil mu tedy, aby pracoval. A když byli zhřešili první rodiče, uložena jim a všem jejich potomkům práce tuhá, těžká, namáhavá: „V potu tváře budeš jísti chléb, dokavad se nenávratíš do země, z které vzat jsi“. (1. Mojž. 3, 19.) V knize sv. Joba 5, 7. čteme: „Člověk rodí se k práci a pták k létání“. Sv. Pavel píše: „To jsme vám přikazovali, že nechce-li kdo dělati, aby také nejedl“. (2. Thess. 3, 10.)

Zahálčivost a lenost protivna jest Bohu i proto, že člověka *ke mnohým hříchům svádí*. Voda stojatá kazí se a hnije; podobně zahálčivý člověk na duši i na těle zachází. Lenost velmi dobře se nazývá polštářem ďáblovým, neboť ďábel má přístup velmi snadný ke člověku nezaměstnanému práci užitečnou. A jaké smutné následky plodí lenost v každé domácnosti, v každé rodině! Bez požehnání božího všechno lidské počínání marno jest, a Bůh žehná pouze těm, kdo zachovávají staré pravidlo života křesťanského: Modli se a pracuj. — Pracovitost a pilnost jest povinnost tolik důležitá, že ani sebe hojnější pobožnosti nic u Boha by neplatily, kdyby pro ně zanedbával člověk povinnosti a práce stavu a povolání svého. — Kdo z mládí navykl pracovati pilně a svědomitě, tomu v pozdějším věku nebude práce za obtíž a břemeno, bude mu ochranou proti nedostatku a chudobě, jakož i vždy jest ochranou a štítem proti hříchům a nepravostem přemnohým.

Pokání. Kromě modlitby uložiti za nezbytnou potřebu rozumný, poměrům přiměřený pořádek života; rozvažovati, že kdo chladný, nevšímavý, netečný k Bohu jest, od Boha opuštěn bývá, v osidla světa se víc a více zaplétá. Kdo služby boží v neděli a ve svátek zanedbávali pro zábavu, těm uložiti půst, odepření sobě jisté zábavy dovolené tolikráte, kolikráte z příčiny této zanedbali služby boží v neděli a ve svátek; kdo pro zisk, těm almužnu, kdo z lenosti, ať vynahradí všedního dne nebo po několik nedělí a svátků chodí na odpolední služby boží. — *Lenivý v práci* nechať uvažuje pohnutky, které by jej podle stavu a povolání jeho ku pracovitosti pobádati mohly, jako na př. otec jakožto živitel rodiny, synové a dcery z lásky a vděčnosti k rodičům, z rozumné péče o svůj život pozdější.

II. Nástin obecných naučení dle stavu kajicníků.

Ku prospěšnému naučení rodičům, hospodářům, dítkám a čeledínům hodí se obsah § 124. v knize V. *o vzájemných poměrech a povinnostech v rodině*.

1. Prospívá vždy, není-li poučení zvláštního pro jisté vážné hříchy třeba, neb i ještě kromě takového, kláští *otcům* a *matkám* na srdce, jak veliky a vážny jsou povinnosti jejich stavu, že na těchto závisí ne-
toliko jejich, ale také dítek blaho vezdejší a věčné. Krátce a srozumitelně předkládané zásady o výchově rozumué, zejména o důležitosti a nezbytné potřebě dobrého příkladu, o rozvážlivosti a důslednosti v nařizování a zakazování, v povolování, zabraňování a trestání, náležejí podstatně ku zpovědnickému poučování rodičů. Málo kteří zajisté jsou si dobře vědomi svých povinností vychovatelských a způsobu, kterak je plniti; proto také velice zřídka slyší zpovědník vyznání o hříších proti povinnostem rodičů k dětem.

K tomu zase často dává podnět vyznání rodičův, aby se jim předkládalo a vštěpovalo, jak velice sluší děti napomínati a kárati slovem božím, připomínati jim totiž vhodné výroky Páně, přikázání, vševědoucnost a spravedlnost boží slovy nemnohými, ale vážnými. Takto i sami chráněni budou, aby ve hněvu neproklínali děti svých, ošklivých jmen jim nedávali. Matka neb otec, kteří ve hněvu klnou dětem svým a jmény ošklivými je nazývají, sami tomu překážejí, aby děti měly k nim úctu, vážnost a lásku, kterou Bůh velí, sami jim nesnadno činí zachovávatí čtvrté přikázání boží. A že hříchu hříchem napravití nelze, dojista slova taková nikdy nemohou přispívati ku zdárné výchově dítek, kdežto slovo boží z úst rodičů k dětem zaznívající požehnáno jest od Boha, nezůstává marno, vštěpuje ve srdce dětské bázeň boží. A „blahoslavený, kdo se bojí Hospodina“; lepšího dědictví nad pobožnost a bázeň boží nemohou rodiče dáti dětem svým. Písmo svaté předvádí nábožného Tobíáše rodičům za vzor a dí o něm, že „učil syna svého od dětinství jeho báti se Boha a zdržovati se ode všelikého hříchu“. (Tob. 1, 10.)

Otcům svých povinností málo dbalým aneb až daremným dobře jest předkládati, co na str. 476. sv. I. pověděno jest o významu slova *otec*.

Matkám neopomíjej zpovědník předkládati, že ony zvláště povolány jsou vzdělávati *srdce* dítek a že k tomuto vzdělání náleží na místě prvé, aby se dítky učily pobožnosti, bázni boží, stydlivosti a skromnosti od matek. Té pak nemohou se naučiti ze slov, ale jenom z příkladu matky. Těžké povinnosti své může matka a manželka plniti jenom jest-li nábožna upřímně, od srdce, a velice trpěliva. Nábožnost ji osvětluje, sílí a potěšuje, aby stran zacházení s manželem a stran výchovy dětí vždy pravou cestu a pravý způsob poznávala, trpělivosti nepozbyla. — Blahoslavené děti, kteréž mají matku nábožnou, tichou, trpělivou, domácích prací, pořádku a čistotnosti věrně dbalou. Taková jediné schopna jest dítky své vyučiti nábožnosti, bázni boží a pracovitosti, taková také získá srdce dítek svých, aby jí poslušny byly z uctivosti a lásky. A tomu-li je vyučila, zanechává jim poklad veliký, byť i chuda byla; památka matky nábožné, trpělivé, tiché, pracovité a ve všem spravedlivé hluboko se vrývá v duši dítek, bude jim za strážného anděla na všech cestách jejich, a kdyby snad později zbloudily, zase je uvede na cestu cnosti.

Dobrá, toho jména hodná matka hotova jest pro dítky všecko učiniti, sama hladověti, aby děti nasýtila, sama umříti, aby dětem život

zachovala. A to činila by pro tělo jejich. Kterak by tedy ze všech sil se neměla přičiniti o takové svoje vlastnosti, při kterých jediné možná dítky vychovati za dobré křesťany, za řádné lidi, kteříž by schopni a také ochotni byli Bohu sloužiti a svou duši zachovati?

2. *Synům a dcerám dospělejším* obyčejně třeba jest úctu, zdvořilost a poslušnost k rodičům vštěpovati. Blaze synovi a dceři, jest-li čtvrté přikázání boží ředidlem chování jejich k rodičům. Ne člověk nějaký, ale sám Bůh slibuje jim požehnání své a dlouhý život. Kdybychom najisto věděti mohli, že vyhraje v loterii nebo na nějaký los velikou sumu peněz, ničeho bychom nelitovali, ničeho nešetřili, raději se jídla zdrželi, a třeba velmi těžkou a nebezpečnou práci bychom podnikli, jen abychom do loterie vsaditi nebo los koupiti mohli. Dětem ale jsou rodičové los, na který jest veliká výhra jista, protože zaslíbení boží klamati nemůže. Třeba by vám tedy někdy za obtíž bylo bez odkladu a reptání uposlechnouti, zdvořilost a dětinnou úctu zachovati, přičiňte se o to k vůli Pánu Bohu a k vůli sobě samému; Pán Bůh velí to jen k vašemu dobrému, on sám z toho nebude mítí zisku. A kromě toho také *uznalost* nabádej vás k povinné lásce, uctivosti a poslušnosti; jste již v tom věku, že můžete posouditi, jak mnoho zkusiti jest rodičům s dětmi malými, nežli odrostou, a když dospěly děti, kterak těžka bývá rodičům hlava starostmi, co z jejich dětí bude, kterak by možná bylo je zaopatřiti. Kéž by každý syn a každá dcera mohli nahlédnouti v srdce a hlavu rodičů svých, aby spatřili, kterak rodiče o nich přemýšlejí, o ně starostmi naplněni bývají, kterak velebí Boha za dítě dobré, kterak ale bolest užírá srdce jejich nad dítětem pobloudilým anebo až nezdárným.

Jinochům dobře jest na mysl uváděti, kterak pobožností, stydlivostí, pracovitostí a střídmostí položiti mohou pevný, bezpečný základ ke spokojenému a též při chudobě šťastnému životu v létech pozdějších, kdy jim samým domácnost a snad i rodinu spravovati bude. Člověk může navykнути dobrému i zlému, a čemu z mládí navykl, to i v pozdějším věku dělati bude. Navykl-li životu zbožnému, cnostnému, pracovitosti, střídmosti, snadno při tom vytrvá až do konce, služba boží, práce, pořádek ve všech věcech nebude mu za obtíž, ale bude záliba, pramen požehnání božího a spokojenosti, uchová jej mnohých nehod a škod, mnohých pošetilostí a hříchů. Kdo však navykl věcem zlým a hříšným za věku mladého, tomu těžko neb až nemožno jest odvyknouti později, ten jako silným řetězem spoután a tažen jest ku propasti života nectného a bídného na zemi, nešťastného na věčnosti, ten ztrpčuje život sám sobě a těm, kteří k němu připoutáni jsou svazkem rodinným, život jeho bývá jedno pohoršení a proto i stíhá jej kletba Páně: Běda světu pro pohoršení! Běda člověku tomu, skrze něhož přichází pohoršení!

Co seje člověk, to i bude žíti. Nikdo ještě nenalezl se, kdo by u věku pozdějším byl toho želel, že mladý svůj věk pobožně a počestně trávil, práci se naučil a jí přivykl, ve stav manželský s čistým srdcem a neposkvrněným tělem vstoupil; přemnozí byli a jsou, kteří za svůj nekřesťanský, zahálčivý, lehkomyšlný a pohoršlivý život trpce pykají v pozdějším věku svém, sebe proklínajíce a ty, kteří byli společníci nebo původové špatného života toho. — Jen mládí trávené vedle

právidel sv. náboženství jest blažené, čistých radostí plné, jest i krásný květ, který nasazuje ovoce sladké, jehož by požíval člověk za dnů pozdějších.

Divkám zachovalým prospěšno bude předkládati, že hodné panny křesťanské jsou dcery Matky boží a zvláštní lásky, ochrany a pomoci její nadíti se mohou, dbají-li věrně, aby měly srdce nábožné, pokorné a čisté. *Srdce nábožné* vzděláváme sobě, dbáme-li modlitby domácí a služeb božích ve chrámě, pamatujeme-li na Boha, Ježíše Krista a jeho nejsv. Matku při každé práci, na každém místě, v každý čas. Jako pracem učíme se a navykáme, skutečně-li je děláme: tak i pravé, srdečné nábožnosti naučiti se a navyknouti můžeme, dbáme-li toho, abychom skutky pobožnosti často konali. Pobožnosti každému třeba jest, nejvíce pak pohlaví ženskému. Co vám přinese budoucnost, nevíte ani vy, ani nevím já; tolik najisto předvídati lze, že vás potká mnohé soužení, mnohá nesnáze, mnohý kříž, jakož usouzeno všem lidem, i králům a královnám. V souženích pak nejsnáze nalézá útěchu a posilu člověk nábožný, kterýž umí k Bohu se utíkat, v něho důvěřovati, v jeho svatou vůli se odevzdávati.

Srdce pokorné, ponížené, sluší křesťanské dívce nade všechny jiné ozdoby a šperky. Pokorná dívka nezakládá si ani na bohatství, ani na krásném oděvu ani na své postavě, poněvadž ji učí sv. náboženství a každodenní zkušenost, že tyto věci všechny jsou jako dým a pára, že v hodinu smrti a na soudu božím nemohou nás potěšiti ani ubrániti, že mnohým byly za příčinu žalostného pádu, neštěstí časného i věčného. Panna Maria samu sebe pokorně nazvala děvkou, služebnicí Páně v tu hodinu, kdy oznámil jí archanděl, že za matku Syna božího vyvolena jest. Svati otcové učí, že nejvíce pro svoji pokoru zasloužila povýšení býti nad kůry andělské, jakož i sama praví, že Bůh „shlédl na ponížení dívky své“. — Pokora dívky křesťanské ukazuje se patrně a každodenně v tom, že uctiva jest k rodičům svým a jich poslušna, že trpělivá jest ve práci, tichá, ústupná, smířlivá ve všem obcování svém vůbec a zvláště s domácími, bratřími a sestrami. — Dcera pokoruá, rodičům věrnou láskou oddaná a k nim zdvořilá, pracovitá, pořádku a čistotnosti milovná, tichá, jest požehnání boží v domě, modlitby a požehnání rodičů budou ji provázeti až do smrti její.

Srdce čisté jest před Bohem a počestnými lidmi poklad nejvzácnější, to i chudou dívku povyšuje až ku podobnosti andělům. Jest to perla, o které mohou se rozuměti slova Pána Ježíše řkoucího, že člověk ten, který porozuměl její vzácnosti a nesmírné ceně, prodal všechno a tu perlu koupil. Tak i vy, křesťanská dcero Matky boží, nade všechno za nejdražší poklad mějte srdce čisté a opatrujte je, aby v tomto světě hříšném poskvěněno nebylo. Ozve-li se ve hlavě vaší zlá myšlénka, nebude to ještě hřích, pakli jen dbáti budete, aby se vám nedostala do srdce; a nedostane se tam, pakli hned na Ježíše a Marii vzpomenete, nejsvětější tato jména potichu vyslovíte, a jste-li samotna, ještě křížem svatým se požehnáte. Nahodí-li se vám nečistá slova, neslušné žerty slyšeti, učíte podobně, jako při nečisté myšlénce a hned odejděte, můžete-li, nebo, jako se na moudrou pannu sluší, řekněte původci slov takových, že také Pán Bůh slyší a anděl strážný. „Bděte“, buďte na

sebe opatrní, mějte pozor na sebe, „modlete se“, pamatujte často, stále na Boha, na smrt a věčnost, „abyste nevešli v pokušení“, abyste si zlého nic neoblíbili, ve hříchu nesvolili a takto v nastalém pokušení neklesli, napomíná Pán Ježíš. Člověk bohabojný bojí se hříchu; smrti se ubáti nemůžeme, ale hříchu ano; kdo se hříchu bojí, ubojí se ho a zůstane věren Pánu Bohu svému.

3. *Starcům a stařenám*, pokud určité hříchy neb okolnosti nežadají poučení zvláštního, předkládá zpovědník, že pobožnost a trpělivost jsou jako dvě berly, o které se opíráti třeba nejvíce v tu dobu, kdy věkem tělo slábne a nedaleký konec vezdejší pouti naší najisto předvídati lze. Že jsme za čas minulého života svého zhřešili často i těžce, to víme; zdali však již také odpuštění jsme zasloužili, zdali pokání naše dostačilo spravedlnosti boží, nijak vědět nemůžeme. „Člověk neví, zdali lásky či nenávisti hoden jest, ale všechny věci k budoucímu času chovají se nejisté“. (Kaz. 9, 1. 2.) „Pro odpuštěný hřích nebyvej bez bázně, aniž přidávej hřích ke hříchu“. (Sir. 5, 5.)

Konejme pobožnosti, jak jen můžeme, tou nadějí se posilujíce a těšíce, že každá modlitba, kterou jsme s dobrým úmyslem vykonali, každá mše svatá, kterou jsme nábožně slyšeli, bude nám v zásluhu počtena a že to vše položí anděl boží na váhu dobrých činů našich, až budeme po smrti souzeni.

Budme trpělivi podle příkladu Krista a jeho svatých. Děje se často, že lidé mladí sobě neváží člověka sestárlého, jemu se vysmívají, křivdu a příkoří dělají neb až jím pobrdají; stáří samo jest churavost, nemoc, leckdy člověk sám sobě za obtíž jest. Pakli trpělivě snášíme tyto a jiné obtíže z poslušnosti k Bohu a s tím úmyslem, že to snášeti chceme na pokání za hříchy své: platí naše trpělivost u Boha tolik, jako bychom činili veliké a mnohé skutky dobré, zasluhujeme odpuštění trestů, které bychom trpěti měli v očištcí. A jaká to radostná výměna! Nejmenší muka v očištcí daleko větší a bolestnější jest, nežli jsou i největší soužení a bolesti na tomto světě; tak vykládají svatí učitelové. Obejměme tedy oběma rukama ten křížek, ježž nám Otec nebeský na ramena klade, prosme za svatou trpělivost, neboť tato jediné způsobiti může, abychom nesnášeli nadarmo, čemu i bez trpělivosti se vyhnouti nemůžeme. Není jiné cesty k nebesům kromě cesty kříže a proto i tuto cestu vyvolil Pán Ježíš, aby nás vykoupil; na něho a bolestnou Matku jeho stále pohlížejme, kříž Ježíšův a bolesti Rodičky boží budtež nám za posilu, abychom nesli trpělivě svůj kříž a skrze trpělivost křesťanskou zasloužili, čeho již nemůžeme zasloužiti jinými skutky dobrými.

Hlava II.

O d p u s t k o v é.

§. 114. Význam a účel odpustků.

Odpustkové jsou odpuštění časných pokut, kteréž bychom za hříchy své, i když vina odpuštěna, trpěti měli buďto za živa na tomto světě, aneb po smrti těla v očistci. Odpuštění toho uděluje církev na místě božím a podává takto věřícím vzácnou milost, ač-li jim neschází nezbytně potřebná dispositio.

Učení katolické o církevních odpustcích jest jenom důsledek víry v odpuštění hříchů a Svatých obcování. Aby přešla časné tresty, kterými Bůh často stíhá hříchy lidské, i když byl vinu a věčný trest odpustil ve svátosti pokání, ukládá církev časné pokuty za hříchy (poenitentia vindicativa) a vzbuzuje kajícího, aby ještě nad to sám sebe pokutoval, chce-li ujíti trestající spravedlnosti boží. Podle horlivosti a pokory, s kterou kající člověk pokutám od církve uloženým se podrobuje, aby spravedlnosti božské dosti učinil, může také doufati, že Bůh zadrží trestající ruku svou, aby mu zcela odpustil anebo zmírnil ty časné tresty, kterými ho stíhati chce spravedlnost jeho. Naděje tato se zakládá ve víře, že zásluh Kristových dosahujeme tím hojněji, čím horlivěji se vynasnažujeme, abychom k němu podobni byli v utrpení, a že nebude souzen, kdo sám sebe soudí. Naděje tato má oporu svoji dále v tom, že podobně jako zásluhy Kristovy, tak i zásluh věrných služebníků jeho jsou společný poklad věřících, v kterém všichni mají podíl, kdož k velké rodině boží, ku katolické církvi náležejí a živou věrou i láskou živými údy této společnosti jsou.

Poněvadž ale církev má plnou moc v odpouštění hříchů a že zásluhy Krista i svatých, kteréž dostatečně nahraditi mohou, čeho se našemu dostiučinění nedostává, jí odevzdány jsou, aby s nimi nakládala k obecnému cíli svému, — ctění Boha i spáse duší: důsledně vyplývá odtud, že církev může disponovaným i té milosti ve jménu božím udělovati, aby časných pokut za hříchy své sprostěni byli, nemohouce jich sami pokáním žádným dostatečně předejiti a od sebe odvrátiti.

Svojí podstatou jeví se odpustkové jakožto *milost* a *odplata*, kterouž církev na odměnu horlivé kajicnosti zbavuje údy své časných pokut za hříchy jejich; jeví se dále jako *prostředek*, jímžto se člověk *povzbuzuje*, aby horlivěji konal, čím by následky a ostatky hříchu v duši své vyhlazoval (*poenitentia medicinalis*).

Pro tyto příčiny sněm tridentský*) vyhlašuje praxi odpustkovou za velmi prospěšnou lidu křesťanskému, a chtěje vážnost její zachovati a také možnému ochabení kázně církevní pro přílišnou povolnost v této příčině zabrániti, rozkazuje, aby se odpustky udělovaly jen mírně, podle starobylého a osvědčeného v církvi obyčeje.

I. Rozdíl odpustků.

Odpustkové církevní rozeznávají se: 1. podle míry milosti, kteréž udělují; 2. podle předmětu, k němuž připojení, 3. podle času, na který povoleni jsou a v platnosti zůstávají.

1. *Podle míry milosti*, kteréž udělují, rozeznáváme odpustky plnomocné a neplnomocné, částečné.

Plnomocní odpustkové mají sami o sobě tu moc, aby dokonale shladili všechny časné tresty, kterých vinný člověk na božské spravedlnosti zasloužil. Kdo by plnomocných odpustků v pravdě dosáhnul, byl by před Bohem tak čist, jako byl po křtu svatém. — *Neplnomocnými odpustky*, odpouští se člověku jenom jistá míra časných trestů, která se blížeji určuje počtem dní, kvadragén a roků. Toto určování má svůj základ ve staré církevní kázni, vedle kteréž se konání kajících skutků nejen ukládalo, ale také promíjelo dle dní, týchdnů, měsíců a let. Promíjení v pozdějších časech takto určené má *ten smysl*: Kdo po smíření s Bohem a ve stavu milosti koná jistý skutek dobrý,

*) Sess. XXV. Decr. de Indulg.

ulehčuje sobě časných trestů za hříchy své tolik, jako si ten ulehčil, který podle staré kajicné kázně po určitý počet dnů, měsíců atd. pokání činil. — Význam slova „*Quadragera*“ jest: Podle staré kázně povinen byl hříšník, jenž urazil rodiče anebo církevní představené, po celých čtyřicet dní konati takové skutky kající, jakéž konali všichni křesťané v čas čtyřicetidenního postu. Kdo se dopustil několika přestupků, na kteréž byla vyřčena za pokutu kvadragera, musel tolikráte čtyřicet dní konati obyčejné pokání postní, kolika přstupky vinen byl. Prominutí takového 40denního pokání nazváno *Indulgentia Quadragera*.

2. Podle předmětu, k němuž připojení jsou, rozeznávají se odpustkové místní, věcní a osobní.

A. *Místní* (locales) nazýváme odpustky, kteréž připojeny jsou k jistému místu na př. chrámu, oltáři, obrazu tak, že ono místo navštívití a předepsané podmínky tam vykonati musí, kdokoli těch odpustků dojíti žádá. K místním odpustkům zejména se počítají: odpustkové *oltářů privilegovaných*, odpustkové *křížové cesty*, odpustkové „*Portiuncula*“ a vůbec odpustky povolené některým kostelům anebo jiným posvátným místům. *Portiuncula* jest kostelík nedaleko Assisi, jejž darovali sv. Františku Serafinskému Benediktini. Kostelíku tomu propůjčil odpustků na den 2. srpna ještě za života sv. Františka papež Honorius III., Řehoř XV. rozšířil je r. 1622. (brevem „*Splendor paternae glorie*“) na všechny kostely tří řádu sv. Františka*). Věřící mohou dojíti odpustků porciunkulových, pakli jmenovaného dne, od prvních nešpor dne 1. srpna, kostel nebo veřejnou kapli řehole sv. Františka navštívili a na úmysl papeže se pomodlili, kromě toho také, třeba i ve chrámě jiném, kajicnou zpověď vykonali a velebnou svátost hodně přijali. Odpustky tyto lze přivlastniti duším v očistci. Členové III. řádu sv. Františka mohou nabytí těchto plnomocných odpustků skrze návštěvu kostela neb kaple, při kterých tento řád sídlo své má, ač kostel nebo kaple nenáleží řeholníkům sv. Františka**).

Povoleny-li odpustky na jistém místě „poutníkům“ (peregrinantes), nemohou jich nabývatí domácí obyvatelé.

*) Tři řehole sv. Františka jsou za těchto časů: 1. Františkáni (fratres minores), 2. Klarisky, 3. Třetí řád pro lidi ve světě. Odnože prvního řádu jsou: a) Observantes, Reformati a Recollecti (Alkantarini); b) Conventuales (Minoriti), c) Kapucíni.

**) S. Indg. C. 13. pros. 1888.

Zboří-li se kostel neb kaple, kterým odpustky povoleny jsou, pomíjejí tyto. Totéž děje se, byl-li kostel k účelům světským obrácen (profanován); navrácen-li však po čase službám božím opět, obživují odpustky bývalé*). Byl-li kostel zbořen, ale na témže místě nový a s týmž věnováním (sub eodem titulo) vystavěn, zůstávají bývalé odpustky při tomto novém**). Byl-li kostel odňat řeholníkům a odevzdán kněžstvu církevnímu, pozbývá odpustků, které s ním prve byly spojeny***).

B. Odpustkové nazývají se *věcní*, jsou-li připojeni k jistým předmětům, kteréž může člověk s sebou nositi, jako: malé kříže, růžence, škapulíře, medalie a t. p. Věcní odpustkové připojeni jsou zvláště *ku předmětům od papeže svceným*. Obyčej římských papežů, světiti posvátné obrazy zlaté, stříbrné anebo z jiného kovu zhotovené a darovati je některým věřícím, jest sice velmi starobylý; ale před 16. stoletím nebylo ještě v obyčeji, toto svěcení spojovati s odpustky. Teprve když za Sixta V. při opravě chrámu lateranského v chatrných zdech nalezeno bylo mnoho malých medalií zlatých s obrazem kříže, rozdal je tento papež a propůjčil všem, kdož by je s sebou nosili a jisté určité skutky konali, hojných odpustků. Vedle novější praxe *světí papežové* krucifixy, kříže, růžence, sošky, medalie a opatřují je odpustky, ježto krátce nazývají se *papežské*†).

Aby těchto „papežských“ odpustků se dosáhlo, třeba jest nositi při sobě některý z těchto svcených předmětů, aneb aspoň jej míti ve příbytku a před ním konati předepsané modlitby. — Vyloučeny jsou z papežské odpustkové benedikce obrazy tištěné a malované; kříže, krucifixy, sošky a medalie olověné, cínové a vůbec ze hmoty měkké a křehké. Ku svěcení papežskému připouštějí se obrazy jenom těch svatých, kteří řádně jsou kanonisováni aneb těch, kterých jména se obsahují v martyrologiu římském.

Plnomocenství ku svěcení takových předmětů se všemi odpustky papežskými obdržeti může každý kněz ku zpovědem approbovaný; moci té užívati se dovoluje obyčejně jen soukromě (privatim) a třeba jest vykáhati se biskupovi plnomocenstvím. S předměty majícími odpustky papežské spojeni jsou

*) S. J. C. 18. září 1862.

**) S. J. C. 9. srpna 1843. a 29. března 1886.

***) S. J. C. 24. května 1819.

†) Uplně vytčeny v Raccoltě a ve spisu Beringerově na str. 338.

též plnomocní odpustkové v hodinu smrti. Vyžádal-li sobě kněz jen plnomocenství světiti kříže umírajících, nabývá spolu i plné moci, přenášeti na ně všechny papežské, se svěcenými předměty spojené odpustky.

Při krucifixech spojeny jsou odpustky s obrazem Spasitele a protož nepomíjejí, byl-li tento na jiný kříž upevněn*). *Růženec* posvěcený s odpustky papežskými slove papežský; odpustky tyto spojeny jsou se zrny růžence; protož i nepomíjejí, byl-li růženec roztržen, anebo ztratila se některá zrna, avšak většina původních zůstala**). Vedle těchto růženců „papežských“ jsou rozličné druhy růženců a korun, ježto původ svůj mají z některé řehole, kteráž i proto nabyla od ap. stolice práva, tyto růžence světiti s odpustky. Ku platnému svěcení odpustkovému těchto zvláštních růženců zmocňují papež aneb oprávnění přednostové těch jistých řeholí***). Kdo takové zmocnění obdržel, tomu jest se řídití přísně slovy listu zmocňovacího. Plnomocí od papeže obdrženou ku svěcení růženců s odpustky není třeba se vykážati před biskupem, leč by zmocňovací list výslovně tak velel.

Světiti *růženec marianský* s odpustky mají právo kněží řádu dominikánského aneb jiní skrze generála Dominikánů anebo papeže zmocnění. Dominikáni dávají odpustky na růžence 5—10 a 15 desátkové, nikoli však na šestidesátkové.

Podmínka k získání růžencových odpustků jest, aby růženec posvěcený s privilejem odpustků byl v rukou držán; Pius IX.†) povolil, aby postačilo k získání odpustků při společné modlitbě růžencové, jeden-li ze shromážděných drží růženec a ostatní společně s ním se modlí.

Na podporu předepsaného rozjímání dovoleno jest a postačuje po jménu Ježíš přidávati tajemství††).

Jiná podmínka při odpustcích růžencových jest, aby modlitba celého růžence byla nepřetržitá, podobně jako pobožnost křížové cesty; výjimka jest u bratrstva živého růžence†††).

Růžence, korony a kříže, ježto se dotkly sv. míst v Palestině a tamních sv. ostatků, nepotřebují svěcení, ale již samy

*) S. C. J. 11. dubna 1840.

**) S. C. J. 30. srp. 1847.

***) Srovn. str. 199., 201. a sld.

†) S. J. C. 22. ledna 1858.

††) S. J. C. 1. září 1884.

†††) Viz toto na str. 203.

o sobě opatřeny jsou týmiž odpustky, ježto spojeny jsou s růženci od papeže svěcenými.

Zmocnění od přednostů řehole obdržená oprávnují obyčejně jenom v místech, kdež nenalézá se klášter té řehole. Mluví-li zmocňovací listina o svěcení soukromém, nemůže se toto díti veřejně v kostele anebo v kapli před lidem shromážděným, ani se nedovoluje pokládati ty předměty na oltář, aby na konci služeb božích byly tu svěceny.

Není-li zvláštní formule ku svěcení předepsána, postačuje znamení kříže nad předmětem se slovy: *In nomine Patris atd.* a pokropení svěcenou vodou. Ku svěcení s odpustky papežskými (koron, růženců, křížů, krucifixů, sošek, medailí, krucifixů s odpustky křížové cesty) vůbec postačuje pouze znamení kříže s úmyslem, posvětit tyto předměty s mocí odpustků, třeba by v plnomoci se pravilo: „*in forma Ecclesiae consueta*“ *).

Avšak nejen není zakázáno, ale vždy jest přiměřeno a užitečno, zejména dějí-li se před lidem, konati tato posvěcení s obyčejnými obřady, t. j. s jistou slavností, s rochetou a štolou, kropiti svěcenou vodou. Zvláštní formule předepsána jest ku svěcení růžence dominikánského a semibolestného; té užívati jest i když někdo nabyl od papeže moci ku svěcení těchto růženců. Dle zvláštní formule světí se i škapulíře.

Jeden a týž předmět může svěcen býti s rozličnými odpustky.

Obecně platné zásady o předmětech s odpustky svěcených jsou:

a) Odpustky přestávají, pakli posvěcený předmět všecken anebo s větší částí byl ztracen nebo zmařen, pakli ve hmotě nebo formě vzal podstatnou změnu. Odpustkové platí pouze těm osobám, pro kteréž byl předmět posvěcen, anebo kterým byl darován z první, druhé, třetí a třeba čtvrté ruky, pokud jen ho nebylo již užíváno **). Přijal-li někdo svěcený předmět k užívání vlastnímu, nedochází již odpustků ta osoba, které by jej daroval.

Tyto předměty dávají se věřícím darmo, aniž dovoleno jest něčeho žádati za ně anebo přijmouti jménem ceny, výměny, daru, almužny; stalo-li by se přece, pozbývá odpustků předmět ten ***). I kdyby někdo nakoupil těch předmětů, aby

*) S. J. C. 11. dubna 1840

**) S. J. 16. července 1887.

***) S. J. C. 16. července 1887.

potom, až posvěceny budou, jiným je přepouštěl pouze za kupní cenu, neplatily by odpustky.

b) Nenabývá se odpustků skrze předmět nalezený anebo zděděný, leč by znova se dal posvětit.

c) Zmocněný k odpustkovému svěcení kněz může světiti a odpustky opatřiti mnoho předmětů najednou; odpustky platí každému a ve platnosti také zůstávají, obdržel-li někdo takových předmětů mnoho, aby je sám anebo skrze jiné rozdával. Vůbec zůstávají odpustky, obdržel-li kdo takové předměty bezprostředně nebo prostředně od někoho z těch, kteří mají právo je rozdávati. Právo takové přísluší každému, kdo předměty k tomuto cíli obdržel anebo světiti dal; může pak je rozdávati sám anebo skrze jiné. Kdo by zdědil množství takových předmětů, které ještě rozdány nebyly, nastupuje na místo zemřelého ve práva jeho, aby tyto předměty rozdati a některý k užívání vlastnímu podržeti mohl, aniž by odpustky pominuly.

d) Předmětů odpustkových nelze jinému zapůjčiti, aby tento skrze ně nabyl odpustků s nimi spojených; sice by pominuly tak, že by jich ani příjemce ani zapůjčovatel nedosahoval.

O škapulíři zvlášť.

Škapulíř (scapulare*) jest původně ta část obleku v jistých řeholích obyčejného, která obě plece pokrývají po těle splývá z předu i ze zadu. Když počali se ku řeholím přidružovati laikové v kongregacích anebo bratrstvech, propůjčováno těmto některých částí obleku řeholního, zejména i škapulíře. Tak povstaly rozdílné škapulíře malé, kteréž jsou dva čtyřhranné kousky sukna, dvěma z jakékoli látky zhotovenýma stužkami spojené tak, aby jeden kus ležel na prsou, druhý mezi plecema. O látce výslovně nařízeno jest, aby vlněná byla; jenom vetkaný nebo vyšitý na škapulíři obraz může býti z vláken jiných.

Škapulíř nejsv. Trojice, bílý s křížem podél červeným a napříč modrým, souvisí se řádem trinitářským, *černý, sedmibolestné Panny Marie* se řádem Servitů, *červený* čili *pašijový* se řádem Lazaristů, *modrý neposkvrněného početí* s kongregací Theatinů**), *škapulíř Panny Marie Karmelské* se řádem karmelitským. V této souvislosti zakládá se výhradné právo dotčeným řeholím skrze stolici apoštolskou propůjčené, světiti s odpustky škapulíře, oblékati v ně a zapisovati do bratrstva, pokud souvisí se škapulířem.

Při některých škapulířích, zejména při škapulíři nejsv. Trojice, sedmera bolestí Panny Marie karmelské jest přistoupení k bratrstvu

*) Beringer, l. c. str. 388.

**) Congregatio Clericorum regularium při kostele S. Andrea della Valle.

téhož jména nezbytná podmínka, aby nositel škapulíře účasten byl odpustků; při jiných, zejména při modrém a při červeném, není tohoto závazku a protož i nezapisuje se zároveň do bratrstva, kdo škapulíř takový přijímá. Podobně jsou s některými škapulíři spojeny zvláštní závazky, při jiných postačuje mítí je na sobě.

Při bratrstvech škapulířových předepsány jsou jisté formuláře, kterých užívati povinen jest oprávněný ku přidružování nových členů, a také nařízeno, aby každý nově přijatý člen byl zapsán ve knihu bratrstva, z míst pak, kdež není bratrstva, aby jména přijatých ob čas oznamovala se generálovi do Říma nebo nejbližšímu kláštera té řehole, s kterou bratrstvo škapulířové souvisí.

Plnomocenství ku svěcení jednotlivých škapulířů, oblékání v ně a zapisování do bratrstva, pokud toho třeba jest, dává generál toho jistého řádu kněžím řeholním i církevním; ovšem i papež může plnomocenství takové dáti každému knězi. Oblékání ve škapulíř skrze kněze k tomu zmocněného jest podstatná podmínka odpustků a rovně tak i stálé nošení jeho. — Vyžádá-li sobě některý kněz na správci kostela S. Maria in Monterone plnomocenství přijímati členy do bratrstva P. Marie na nebe vzaté (účel: pomáhati duším v očistci), nabývá zároveň plné moci světití škapulíř nejsv. Trojice a škapulíř pašijový.

V novějších dobách uděluje papež kněžím za to žádajícím plnou moc, aby čtvero nej přednějších škapulířů světití mohli najednou, za společné formule kratší; avšak vedle vyhlášení kongregace odpustkové 12. září 1883 byla by tato plná moc neplatna, kdyby se pro jednotlivé škapulíře nevyžádalo na generálech řeholních zvláštní plné moci ku svěcení jednotlivých škapulířů. Škapulíř karmelský zároveň s jinými se nesvětí, ale jenom sám o sobě (*separatim et distincte*). Kdo by dříve byl obdržel plnou moc ku společnému svěcení škapulíře toho se škapulíři jinými, může jí užívati do 27. dubna 1897 *).

Redemptoristé dostávají na jistý čas plnou moc světití čtvero škapulířů najednou.

Stran škapulíře a bratrstva sedmibolestného dává generál Servitů pro krajiny, kdež není kláštera servitského, kněžím za to žádajícím spolu s mocí, světití škapulíře černé, oblékati v ně a platně zapisovati do bratrstva sedmera bolestí, také ještě moc světití růžence o sedmi bolestech.

Sešel-li někomu nebo ztratil se škapulíř platně posvěcený, nepotřebuje svěcení ani oblékání skrze kněze splnomocněného nově pořízený škapulíř téhož druhu, kterého byl předešlý; jen při škapulíři nejsv. Trojice jest výjimka, že každý nový také se světí, aby odpustky nepozbyly platnosti **).

Škapulíře zavěšovati dětem rozumu nedošlým dovoluje se; avšak odpustků se škapulířem spojených nabývati mohou, až když rozumu došly.

*) S. J. C. 27. dubna 1887. Kratší, dekretem sboru obřadového povolený formulář ku svěcení škapulíře karmelského viz ve přípojku.

**) Beringer, str. 400.

C. *Osobní* odpustkové ti jsou, kterých se jistým osobám propůjčuje, jako na př. členům bratrstev *), členům III. řádu sv. Františka; k osobním odpustkům velmi se podobá personale privilegium altaris **).

3. *Podle času na který povoleni jsou* a v platnosti zůstávají, dělí se odpustky na stálé, dočasné a občasné (periodické).

a) *Stálé* slovou, kteréž na vždy povoleny jsou tak, aby jich docházeli věřící, když by konali ty modlitby aneb dobré skutky, ježto ustanoveny jsou za podmínku k dosažení. Odpustkové tito jsou větším dílem neplnomocní, církev propůjčila jich a ještě stále propůjčuje na modlitby a dobré skutky, kterými se pobožnost k nejpřednějším tajemstvím svatého náboženství, úcta i důvěra k Matce boží, (na př. odpustky na den a celý oktáv jména Ježíš a Panny Marie ***), láska k bližnímu, pomáhání v duchovních a tělesných potřebách, křesťanské vychování mládeže atd. rozmáhá a podporuje †).

Za příčinou *první mše novosvětců* povolil Lev XIII. dekretem sboru odpustkového 16. ledna 1886: a) Plnomocné odpustky novosvětcenci v den první mše; podmínky jsou: zpověď, návštěva kostela, modlitba na úmysl papežův. b) Plnomocné odpustky pokrevním příbuzným do 3. kolena; podmínky: nábožně obcovati této mši, zpovídati se a velebnou svátost přijmouti (v kterémkoli chrámě) a pomodliti se na úmysl papežův. c) Odpustky 7 let a 7 kvadragen všem věřícím, obcují-li pobožně této mši a pomodlí se na úmysl papežův.

*) O dobývání odpustků bratrstvům viz str. 255. sv. I.

**) O tomto viz str. 53.

***) Plnomocné odpustky na svátek jména Ježíš a Maria povolil Innocenc XIII. 12. června 1722 všem, kdo by svátost pokání a oltární přijali a v některém chrámě dědičných států rakouských na zpívané mši byli. R. 1810. (listem v Savoně daným 21. května) rozšířil Pius VII. odpustky na celý oktáv jména Ježíš. R. 1866. vydáno dne 2. března ku prosbám kardinála Rauschera breve, kterým se plnomocné odpustky, jež i duším v očištění lze přivlastniti, povolují na celý oktáv jména Ježíš a Maria všem, kdo by svátost pokání a oltární přijali, v některém chrámu dědičných zemí rakouských na slavné (zpívané) nebo na tiché mši byli a za svornost knížat křesťanských, za vymytí kacířstev a vyvýšení církve se nábožně pomodlili. Odpustků těchto lze nabyti za každý ten oktáv jednou.

†) Viz: Haringer, Sammlung von Gebeten und frommen Werken, für welche die Päpste heilige Ablässe verliehen haben. Tomáše Šmýda Poklad církve svaté. Beringer, Die Ablässe.

Při některých stálých odpustcích nalézá se doložka: „*toties quoties*“, kteráž znamená, že odpustků těchto dosíci lze každému tolikráte, kolikráte by vykonal ten jistý dobrý skutek.

b) *Dočasní* odpustkové jsou ti, o kterých breve odpustkové anebo bulla odpustková *výslovně* dí, že jich propůjčuje na jistou řadu let po sobě jdoucích*). Avšak i když takové doložky není, jsou přirozeným během dočasně vůbec odpustkové osobní a věcní t. j. zůstávají v platnosti, dokud bez proměny a v prvotné svojí způsobě trvá spolek nábožný, jemuž dáni anebo předmět, k němuž připojeni jsou.

c) *Občasné* (periodické) nazýváme odpustky, kteréž buď podle obecného zákona církevního anebo podle určitého breve odpustkového pravidelně po několika uplynulých letech na jistou dobu platnost mají a získání býti mohou. K občasným náležejí mnozí odpustkové místní a podle obecného zákona církevního aneb ku zvláštnímu rozkazu papežovu odpustkové milostivého léta neb církevního jubilea.

Milostivé léto (jubilaum) jest dvojí: *řádne a mimořádné*.

Řádné milostivé léto zavedeno jest r. 1300. Před počátkem roku toho rozšiřovala se v Římě a okolí pověst potvrzovaná výrokem starců, že každých sto let bývají v městě papežů veliké odpustky; pověst tato vedla hned na počátku výše jmenovaného léta mnoho římských obyvatelů a cizích poutníků do chrámu sv. Petra, aby odpustků těch dosahovali. Papež Bonifác VIII. kázal v archivech zkoumati, zdali ona pověst na skutečnosti se zakládá, čehož ale nikde ani stopy se nenalezlo. Že však nával poutníků každým dnem se množil, odhodlal se Bonifác ke skutečnému povolení odpustků a dal dne 22. února 1300 vyhlásiti bullu, skrze kterouž propůjčil na rok ten i na každé budoucí sté léto plnomocných odpustků všem, kdož by hříchů svých litovali, z nich se zpovídali a chrám sv. ap. Petra i Pavla navštívili 30krát, jsou-li v Římě usedlí, 15krát pak, jsou-li cizincové. Nesmírný byl nával lidu křesťanského, který ze všech stran putoval do Říma, aby velikých odpustků byl účasten. — Ku prosbě Římanů zkrátil papež Klement VI. bullou od r. 1343. dobu, v kteréž milostivá léta po sobě následovati budou, na 50 let a přidal k podmínkám prve ustanoveným ještě navštívení chrámu lateranského.

*) Čas počítá se ode dne, kdy dekret odpustkový byl vydán. (S. J. C. 20. května 1711.)

Papež Urban VI. ustanovil r. 1389. slavení milostivého léta na každý 33tý, papež *Pavel II. konečně na každý 25tý rok*. Obtíže, s kterými putování do Říma spojeno bylo, způsobily časem, že věřící přestávali na odpustcích, kteréž po ukončeném v Římě jubileu již od r. 1501. vedle ustanovení Alexandra VI. se povolovaly po všem světě na určitou dobu, aby jich účastníky byli, kdož by doma konali skutky podobné k těm, které pro získání odpustků v Římě za podmínky byly ustanoveny.

Konečný účel milostivého léta jest náprava života i mravu mezi křesťany, zejména hříchů v jisté době zavládlých, a projevování lásky účinné. (Encykl. Pia IX. ze dne 24. prosince 1874.)

V čas jubilea, dokud v Římě trvá, bývají zastaveny (suspendovány) všechny jiné živým povolené odpustky; lze však je „per modum suffragii“ přivlastňovati zemřelým*). Suspense počíná se od prvních nešpor hodů vánočního a přestává s prvními nešporami vigilie vánočního roku následujícího. — V čas, na který rozšířeno jubileum na všecken svět (extensio jubilaei), není této suspense. — Vždycky jsou ze suspense vyjmuty:

- a) odpustky, jichž dosíci lze v hodinu smrti;
- b) odpustky propůjčené za modlitbu Angelus Domini;
- c) za účastenství ve 40hodinné pobožnosti;
- d) za provázení vel. svátosti, nese-li se k nemocným slavně (veřejně a se světly);
- e) odpustky porciunkulové a odpustky oltáře privilegovaného;
- f) odpustky jen duším zemřelých propůjčené;
- g) kterých legati a latere propůjčili nunciům apoštolským, biskupům a arcibiskupům;
- h) odpustky povolené za návštěvu Loretty**).

Aby se věřícím usnadnilo dosažení jubilejních odpustků, povoluje se v milostivém létě, že pocestní po moři a suché zemi (navigantes atque iter agentes) a kdo vůbec meškají v cizině, také po svém návratu mohou odpustků dojít, naplňují-li podmínky předepsané, ačkoliv již uplynula doba jubilejní. Řeholníci mohou si po libosti voliti zpovědníka ke zpovědi za podmínku k nabytí odpustků předepsané; jeptišky mohou tuto zpověď vykonati u kněze, který vůbec má jurisdikci pro některou řeholi neb kongregaci ženskou.

*) S. J. C. 16. prosince 1749.

**) Bened. XIV. Cum Nos nuper, 17. května 1749.

Za touže příčinou nabývají zpovědníci na čas jubilea *roz-sáhlých plnomocenství*, ježto jsou :

a) Aby platně rozřešovali ze všech *církevních censur* jakkoli a komukoli vyhražených, upadl-li v ně člověk bez výroku soudního (*latae sententiae*). Kdo byl nálezem vrchního (*sententia judicis*) stížen *censurou* a tedy platnou v oboru práva (*pro foro externo*), toho nemůže zpovědník na základě plnomocenství jubilejních vyvétiti tak, aby platilo též v oboru právním; může však jej rozřešiti pro vniterný obor, pakli vinník v době milostivého léta přiměřeně a úplně nahradil aneb dosti učinil komu byl ublížil a vůbec uspokojil-li ty jimž byl něčím povinen. Nálezem soudním upadlí v censuru mohou býti rozřešeni pro vniterný obor i když posud neučinili zadost povinností nastalým z činu, pro který censura je stihla, avšak ochotni jsou ještě v čas jubilea zadost učiniti t. j. nahraditi škodu, navrátiti věc, smířiti se s uraženým.

b) Aby rozřešovali ze všech rezervátů papežských a biskupských; *vyjmuty jsou* dva papežské rezerváty, a sice: *Absolutio complicitis in peccato turpi*, a *Falsa denuntiatio confessarii de sollicitatione*.

c) Aby skutky za podmínku k získání odpustků předepsané buď proměňovali v jiné skutky pobožné aneb na jiný čas odkládali; za zpověď, přijímání a za modlitbu na úmysl papežův nelze jiných skutků položití a nezbývá tedy leč jenom odklad. Na místo skutků proměnitelných ukládají se vždy takové, které by oněm byly, pokud možná, rovny; proměna vždy jen v tom případě se děje, že skutky nařízené jsou za určitých okolností nemožny anebo velmi obtížny.

d) Aby *dispensovali od sv. přijímání* ty dítky, které posud nebyly uznány za schopné stolu Páně; ukládá se jim však obyčejně příhodná modlitba; dí-li však breve odpustkové „*dispensandi sunt*“, nic v náhradu se jim neukládá.

e) Aby *všeliké sliby*, byť i přísahou ztvrzené (t. j. ku kterým se slibovatel přísahou zavázal) anebo papeži vyhražené proměňovati mohli v jiné dobré a spasitelné skutky, ukládající však zároveň též pokání užitečné.

Vyjmuti ale a papeži zůstaveni jsou, kromě podstatných slavných i prostých slibů řeholních, určitě, bez podmínky a svobodně učiněných — *slibové*: ustavičné čistoty a vstoupení v uznanou od církve řeholi; slibové, kteří zavírají v sobě povinnost k jiné osobě a od této již přijati jsou (*obligationis*,

quae a tertio accepta fuerit), slibové, jichžto nevyplněním by se jiné osobě škoda způsobila (in praejudicium tertii), ač jsou-li to slibové praví a bez podmínky (perfecta et absoluta); konečně vyjmuti jsou ještě *slibové kajicní* (vota poenitentialia), kteréž sobě uložil člověk, aby se jimi chránil před hříchem, aneb za pokutu, leč by se proměnili ve skutek rovně dobrý a rovně mocný. Stran plné moci o slibech jest pamatovati, že dána jest jenom ku záměně slibu, výslovně-li se v bulle nemluví o dispensaci. Ku záměně postačuje přání penitentovo, aniž by třeba bylo důvodu zláštního*).

f) Aby mohli dispensovati ode všeliké nepravidelnosti tajné (irregularitas occulta), kteráž povstala pro tajné nedbání neb porušení censur církevních (exercens ordinem, licet se in censura sciat**), na žádný soud ještě vzata nebyla ani se zdá, že vzata bude. A protože vyjmuty jsou tajné i zřejmé nepravidelnosti pošlé ze hříchu nebo z vady (ex delicto sive ex defectu) a všeliká církevními zákony určená nespůsobilost (inhabilitas).

Obyčejná plnomocenství tato může papež při každém jubileu po svém dobrém zdání rozšířiti anebo súziti, protože i po každé třeba jest, aby zpovědníci sobě všimli papežské bully, která jubileum prohlašuje.

Jest-li povoleno, aby odpustky jubilejní mohl člověk v době vyměřené častěji získati, může zpovědník užívati těchto plnomocenství při opěťovaných zpovědech téhož kajicníka, kterémuž dle nich již prve udělil rozřešení anebo dispense.

Mimořádná jubilea konají se po celé církvi zvláště v dobách, kdy veliké potřeby a nesnáze doléhají na církev a nejvyšší hlavu její, v jednotlivých krajinách pak, mají-li nesnáze ty povahu více místní; v takovýchto případech jest milostivé léto účelem svým veliká pobožnost prosebná.

Kromě toho slaví se mimořádná jubilea také o *jubilejních památkách na události*, důležité pro celou církev, pro některou církevní provincii, diecési, pro některý chrám neb ústav církevní. V čas jubilea mimořádného propůjčuje se věřícím týchž milostí a zpovědníkům týchž plnomocenství, jako za jubilea řádného.

*) Sv. Alf. lib. 6. n. 535.

**) Za exercitium ordinis nelze považovati, když by kněz censurou stížený kázal, křtil in necessitate.

Odpustky jubilejní mohou se přivlastniti zemřelým, pakli to v bulle výslovně povoleno jest.

Obyčejně zastavují se v čas jubilea, dokud v Římě trvá, všecka plnomocenství daná k absolucím z rezervátů a censur, ku záměně slibův a k dispensaci od irregularit *).

II. Podmínky k platnosti a dosažení odpustků

1. Platni mohou býti jen odpustkové *pravi* t. j. kteříž pocházejí od řádné církevní autority; mohou se lidu schvalovati, jest-li plná jistota, že skutečně od takové pocházejí, že skutečně jsou předepsány ty podmínky, ježto se udávají a ne jiné anebo více, a že skutečně stanoveno jest odpuštění časných trestů v té míře, jakž se udává. — Všelike vyhlásování odpustků nepravých, podezřelých a nejistých jest trestuhodný zlořád, jež církev zakazuje.

Že se u vyhlásování a schvalování odpustků rozličné zlořády, zvláště od 13. století dály, buďto že jich propůjčováno nemírně a bez ohledu na vlastní jejich účel, že jich zneužíváno, anebo že zjištěnost některých kazatelů odpustkových nacházela v nich prostředek vítaný, toho sice nelze popírati; ale také to spatřujeme, že církev opírala se zlořádům těm a je zastaviti usilovala. Čtvrtý sněm lateranský obmezil moc biskupa k udělování odpustků na jednu kvadragenu. Až do časů sněmu trid. potkáváme se s dekrety mnohých sněmů proti zlořádům odpustkovým Sněm tridentský, chtěje příležitost ke zlořádům odkliditi, zrušil tehdejší sběratele almužen (*Quaestores eleemosynarum*), jižto při ohlašování odpustků vybírali almužny k účelům církevním, a nařídil biskupům, aby oni sami, majíce dva kanovníky na pomoc, odpustky a jiné milosti duchovní ohlašovali a dary peněžné přijímali, ne jako plat, ale jako dary z lásky křesťanské **). Před ukončením sněmu trid. bylo ještě znova ustanoveno, aby všeliká zjištěnost mrzká byla zapuzována, biskupové pak aby na sněmech provinciálních o každém upozorovaném zlořádu přednášeli a potom papeži o něm zprávu dali; za cíl opatření toho udává sněm: „aby takto milost sva-

*) V čas, na který rozšířeno jest řádné jubileum na celý svět, a v čas jubilea mimořádného, nezastavují se plnomocenství řádně nabytá. Bened. XIV. Inter praeteritos § 32. Convocatis § 55. a 56.; Cum nos nuper 17. května 1749.

**) Sess. XXI. c. 9. de ref.

tých odpustků nábožně, svatě a neporušeně byla všem věřícím dodávána“. Užívání odpustků samo vyhlášeno za věc lidu křesťanskému velice prospěšnou, při kteréž i budoucně zůstane; avšak vysloveno jest přání, aby se povolovaly mírně podle starobylého a dobrého řádu církevního, poněvadž by všeliké upřílišení oslabovalo kázeň církevní*). Na základě ustanovení tridentských vyhlásili papežové mnohé odpustky za nepravé a podvržené**). Klement IX. zřídil zvláštní sbor odpustkový „Congregatio Indulgentiarum et sacrarum Reliquiarum“, jemuž i propůjčil určitých plnomocenství. Sbor tento bdí, aby nepovstávali zlořádové v příčině odpustků, odpovídá k otázkám biskupů, pokud se týkají odpustků a svatých ostatků, povoluje k žádostem podaným odpustky osobní a místní. Aby nepravé odpustky se rozhlašovali nemohly, vydává kongregace tato tiskem podrobné seznamy všech vůbec povolených a v celé církvi platných odpustků***).

Za nepravé se považují:

a) Všecky odpustky, jichž pravosti nelze dokázati listinou původní aneb pověřeným opisem, a také ty, kteréž ohlášeny byly; aniž by se bylo předchodného schválení biskupova dosáhlo.

b) Odpustky, kteréž prý na způsob jubilea povoleny byly před r. 1342.

c) Nepravá jsou též privilegia, kteráž vydána byla na odpustky ve formě jubilea povolené od předchůdců Klementa VIII. (tedy před rokem 1604).

d) Všecky odpustky, kteréž v časech od sněmu tridentského prý povoleny byly s podmínkou, aby placen byl určitý peníz.

e) Všecky plnomocné odpustky, kteréž se připojují ku krátké modlitbě anebo vůbec ke skutku nepatrnému, jsou neplatné, aspoň podezřelé; podobně i všecky odpustky, které znějí na příliš velikou řadu let.

2. *Podmínky*, za kterými lze dosáhnouti odpustků, jsou obecné a zvláštní. — *Obecná podmínka*, bez kteréž nemůže kře-

*) Sess. XXV. contin. sess. die 4. dec.

**) Bened. XIV. Syn. Dioec. I. 13. c. 18. n. 1—10.

***) Kromě knihy Beringerovy, Haringerovy a Tomáše Šmýda „Poklad církve svaté“ podává potřebného poučení ještě: Ablass- und Bruderschaftsbuch von P. Gaudentius O. S. Fr. Innsbruck 1868.

stan nížádných odpustků sobě dosíci, jest, aby *ve stavu milosti* byl a *zámysl aspoň bytný* (intentio virtualis) měl, že odpustky chce získati.

Podmínky zvláštní ustanovuje autorita církevní, která odpustky povolila. Za podmínku vždy se ustanovuje *dobrý skutek nějaký* a podle důležitosti skutku pro blaho církve, pro duchovní a tělesné blaho vlastní neb cizí bývá také míra odpouštěných časných trestů větší nebo menší. Skutek jinak již povinný nemůže ustanoven býti za podmínku k dosažení odpustků, leč by papež bullou odpustkovou aneb jinak výslovně povolil *).

Přemnohé odpustky, zvlášť plnomocné a v čas milostivého léta, mají za podmínku zpověď a přijímání, modlitbu a návštěvu kostelů, a protož v náuce odpustkové záleží na určitém výkladu, kterak tyto skutky vykonati, aby platily za naplněnou podmínku k dosažení odpustků.

a) *Zpověď*. Ve starobylé církvi byla zpověď ve spojení s odpustky tolik úzkém, že po rozřešení teprve se kajníkovi ukládaly podmínky, po jichž vyplnění se mu dostalo smíření (reconciliatio) čili odpustků. Veřejné pokání vedlo tehdaž bezprostředně k udělování odpustků i jednotlivcům i celé osadě, kteráž konala na popelečnou středu veřejnou zpověď, po celý čtyřicetidenní půst pak vykonávala nařízené kající skutky (modlitby, posty, almužny) a na zelený čtvrtek dosahovala odpustků, aby pak přistoupila ke stolu Páně.

Které odpustky jsou povoleny s podmínkou zpovědi, těch dosáhnouti nelze bez vykonané zpovědi ani těm, kdož by se neměli zpovídati ze hříchu těžkého **). Kdo se zpovídají každý týden (decurrente septem dierum spatium), nepotřebují zpovídati se ještě toho dne, kdy jisté odpustky získati chtějí, leč by se dříve ještě byli dopustili těžkého hříchu ***).

b) Se zpovědí spojeno jest i přijímání velebné svátosti za podmínku, aby odpustků dosaženo býti mohlo. Těm, kdo každého téhodne přijímají, neplatí jejich obyčejné přijímání za vyplněnou podmínku k dosažení odpustků připadajících na některý den po tomto přijímání.

*) S. J. C. 29. května 1841; 10. července 1869.

**) S. J. C. 6. května 1852.

***) S. J. C. 12. června 1822.

Zpověď neplatná a přijímání nehodné ovšem neplatí za podmínku vyplněnou.

Jsou-li odpustkové povolení na určitý den, lze zpověď a přijímání konati již dne předcházejícího, pakli jen ostatní předepsané skutky se konají v odpustkový den samý, v době od půl noci do půl noci *). — Dány-li jsou odpustky na jistý svátek, jenž má svou vigilií, počítá se i tato za dobu, kdy předepsané podmínce o zpovědi a přijímání platně zadost učiniti možno **). Byl-li přeložen svátek, o kterém získati lze jisté odpustky, nejsou přeloženy též tyto.

Jsou-li na jistý den povolení rozdílní odpustkové, při kterých všech jest za podmínku zpověď a přijímání, postačuje ovšem jediná zpověď a jedno přijímání, jen ostatní skutky třeba jest konati všecky, jakož předepsány jsou k jednotlivým odpustkům. Ano lze kromě odpustků na jistý den povolených zároveň získati též jiné vůbec povolené (stálé), naplňuje-li člověk podmínky, ku kterým se vážou ***).

Připadají-li povolené odpustky v čas velikonoční, může člověk tou zpovědí a tím přijímáním, kterými zákonu velikonočnímu dosti činí, naplniti již také podmínku k získání odpustků. V čas jubilea však neplatí zpověď a přijímání velikonoční také za jubilejní †).

Dekretem vůbec platným (urbis et orbis) od 18. září 1862 zmocněn jest každý zpovědník, aby sv. přijímání (nikoli také zpověď) ve skutek jiný proměnit směl osobám nemocným, kterým pro trvalou nemoc aneb pro jinou trvalou překážku hmotnou nelze obydlí opustiti. Povolení toto vztahuje se na nemocné, kteří v *kommunitě žijí*, jenom když by jim nebylo možná, velebnou svátost přijmouti ††).

O *zpovědi v čas jubilea* jest obzvláště pamatovati: Zpověď vykonati lze již večer před počátkem jubilea, klade-li jej bulla na čas prvních nešpor. Zhřešil-li člověk po vykonané jubilejní zpovědi těžce, nežli byl všecky ostatní skutky vykonal, třeba

*) Dekr. Pia IX. 6. října 1870; S. J. C. 12. ledna 1878.

**) S. J. C. 12. června 1822.

***) S. J. C. 29. května 1841 a 29. února 1864.

†) S. Poenit. 25. ledna 1875, 26. února 1879 a 25. března 1881.

††) Indult Lva XIII. 16. ledna 1886.

jest mu znova se zpovídati, chce-li odpustků dojíti; vykonaných již skutků opakovati není povinen *).

Plnomocenství zpovědníků jen těm na prospěch býti může, kdož konají zpověď v čas jubilea s tím úmyslem, aby odpustků dosáhli; neboť jen proto dána jsou, aby věřící snáze a jistěji odpustků dojíti mohli.

Kdo v čas jubilea byl ve zpovědi konané s úmyslem, odpustků nabyti, z rezervátů rozřešen nebo slibu sprostěn, potom ale opomenul vykonati předepsané jubilejní skutky, chybil sice a nenabývá odpustků, ale zůstává rozřešen a slibu sprostěn **).

Kdo nevěda (*bona fide*) obdržel v jubilejní zpovědi absoluci neplatnou, protože dostatečné lítosti a pevného předsevzetí neměl, jest nicméně sprostěn i rezervátů i slibů proměněných a může jej potom, když by platné absoluce schopen byl, ze hříchů rezervovaných rozřešiti každý zpovědník i kromě času jubilejního ***).

Kdo v čas milostivého léta *vědomě svojí vinou* (*mala fide*) vykonal zpověď neplatnou, zůstává v rezervátu, jako by se byl ani nezpovídal; neboť plnomocenství zpovědníkům daná mají za účel, aby věřící dosahovali odpustků, a protož kdo těchto se učinil nehodna pro neplatnou zpověď, nemůže také požívatí prospěchu z plnomocenství jubilejních.

Zapomněl-li penitent v jubilejní zpovědi na rezervát, může, pakli se zpovídal upřímně a s úmyslem, dojíti odpustků, i po jubileu od každého zpovědníka býti rozřešen, když by ze zapomenutého rezervátu se vyznával †).

Zadržena-li aneb odložena v jubilejní zpovědi někomu absoluce, může jej zpovědník přece hned vyvětiti z rezervátů a censur, ač má-li penitent upřímnou vůli, dle předpisů zpovědníkových se zachovati (dosti učiniti za censury) a koná-li skutky jubilejní; také sliby může mu proměnit; později, třeba jubileum zatím již minulo, rozřešen býti může ze hříchů od každého zpovědníka a pozdější zpověď platí mu za jubilejní ††).

*) Bened. XIV. Convocatis, § 47. 1.

**) Bened. XIV. Convocatis § 54.; Inter praeteritos § 86.

***) Lugo a Ferraris, ačkoli sv. Alfons (theol. moral. I. 6. n. 537.) jiného mínění jest.

†) Sv. Alfons lib. 6. n. 537.

††) Sv. Alfons lib. 6. n. 535.

Neměl-li člověk při jubilejní zpovědi reservátů, censur, slibů, později ale ještě za času jubilea upadl v reservát nebo censuru aneb učinil platný slib, může sprostěn býti, chce li předepsané skutky jubilejní ještě jednou vykonati, ovšem jen pakli dovoleno jubilejních odpustků vícekrát nabyti *).

Kdo byl v čas jubilea z reservátů a censur rozřešen a zase v ně upadl, nemůže za téhož jubilea ještě jednou býti sprostěn **).

Kdo nemůže bez viny své přijímati velebné svátosti v čas jubilea, buďto že posledního dne, kdy chtěl přijímati, lačnost porušil, anebo že absolve byla mu odročena, tomu zpovědník může čas jubilejní prodloužiti až do té doby, dokud by svátosti oltářní nepřijal.

c) *Modlitba* jest vedle jiných skutků nejvíce obyčejná podmínka při všelikých odpustcích. Velmi často udáno jest určité, které formuláře modliteb říkati náleží, kolikrát a na jaký úmysl, leckdy se také postavení těla při modlitbě určuje, čas a místo. Není-li udán úmysl, koná se modlitba na úmysl propůjčovatele. Jindy zase, a jmenovitě *při odpustcích milostivého léta*, jen vůbec praveno jest, aby věřící vykonali nějakou ústní modlitbu na úmysl církve svaté aneb na úmysl sv. Otce. Jaké by modlitby aneb kolikrát jistou modlitbu říkati bylo, nijak určeno není. Na mnoze zachovává se obyčej, nábožně se pomodliti pětkrát Otčenáš i Zdravas Maria, anebo litanie o jménu Ježíš, anebo litanie loretanské, anebo jinou modlitbu (na př. některé žalmy), kteráž by se vyrovnala modlitbám těmto. Avšak postačuje i kratší modlitba.

Odpustků daných na officium parvum B. V. M. dochází, jen kdo je latinsky říká ***).

Výslovně nařizuje se, aby modlitba byla ústní †). Není-li výslovně nařízeno konati ji ve chrámě, může se konati kdekoli; podobně jenom když výslovně tak nařízeno, jest každý povinen konati ji kleče; každý může odpustkové modlitby konati s jinými společně a střídavě anebo sám. Kromě zpovědi,

*) S. Poenit. 1. ledna 1873.

**) S. J. C. 10. července 1869.

***) S. Indg. C. 6. května 1887 a 13. září 1888.

†) S. J. C. 13. září 1888 rozhodla: Laudabile quidem est mentaliter orare, orationi tamen mentali aliqua semper adjungatur oratio vocalis.

přijímání a modlitby náleží v čas jubilea řádného ku předepsaným skutkům *návštěva chrámů*. Jak by se tato vykonati měla, o tom dává kněžstvu i věřícím poučení biskup.

Podmínka ta se naplňuje, vykonal-li člověk modlitbu k této návštěvě nařízenou u dveří chrámových, nemoha vstoupiti, protože chrám byl zavřen anebo lidem přeplněn *). Příkazuje-li se návštěva jistých oltářů, činí této podmínce zadost, kdo nařízenou modlitbu koná blízko oltáře a k němu jsa obrácen

Mezi kostely k návštěvě určenými vždy po zákonu náleží kostel kathedrální v sídle biskupském, všude jinde kostel farní; biskup může ustanoviti také veřejnou a každému přístupnou kapli, v které dovolena jest mše svatá. Den k návštěvě zvolený může se počítati buďto od půlnoci do půlnoci neb od prvních nešpor jednoho dne až do druhých nešpor dne následujícího **).

Předepsáno-li také *procesí*, nejsou věřící k němu povinni tak, aby odpustků dojíti nemohl, kdo by se ho neúčastnil; biskup zajisté nařizuje procesí jubilejní, aby platilo účastníkům za jednu nebo za dvě návštěvy chrámu ***), a protož každému na vůli zůstaveno, kterým způsobem chce podmínku naplniti.

Na čas jubilea *mimořádného* předpisují se kromě skutků, obyčejných za jubilea řádného, ještě *almužna* a *půst*.

Mnoho-li almužny by každý dáti měl, závisí dílem na obyčeji a dílem na slovech odpustkového breve; dí-li toto: „Quantum pro sua cuique facultate visum fuerit“, dává člověk bohatý almužnu větší, nežli člověk nezámožný; dí-li pak breve: „Prout unicuique suggeret devotio“ nebo: „quantum quisque pro arbitrio judicaverit“, postačuje almužna každá, bez ohledu na zámožnost. — Také chudí jsou povinni almužnu dáti, jak by koli skrovná i nepatrná byla. — Osoby řeholní mají účastenství v té almužně, kterou vrchní jménem kláštera dávají; ženy, děti a čeledínové zase v almužně, kteréž muži jejich, rodičové a hospodářové udělili; třeba však jest podřízené o tom zpravit, aby úmysl svůj s darovateli spojití mohli †).

Půst nařizuje se tuhý (ujma i zdrželivost) a povinni jsou k němu také ti, kdož jinak nejsou ke zdrželivosti neb ujmě

*) Beringer l. c. str. 898.

**) S. Poenit. 25. ledna 1875.

***) S. Poenit. 26. února 1875.

†) Sv Alf. lib. 6. n. 538.

zavázání nebo dispense dosáhli; kdo by postu zachovati nemohl, tomu jej může zpovědník proměnit v jiný dobrý skutek.

Zdrželivost nezbytně náležející k postu jubilejnímu řídí se obyčeji a zákony diecése, ku kteréž kdo náleží. Požívání ryb a pokrmů z vajec a mléka ve dny zdrželivosti spoléhá v zemích střední Evropy, zejména i v Rakousku, na právu z obyčeje povstalém, a protož i jsou pokrmy tyto dovoleny také o postech jubilejních*).

Není-li jubilejní půst předepsán na jistý den, nemůže si k němu nikdo voliti dne jinak již ustanoveného za půst.

Jsou-li tři posty předepsány, zachovávají se v jednom témdni, leč by jinak výslovně povoleno bylo.

Dal-li zpovědník dispensi k požívání masitých pokrmů, nevztahuje se tato i k večernímu občerstvení, leč by pro churavost penitenta výslovně povoleno bylo.

3. *O způsobu, kterým naplňovati náleží vůbec podmínky odpustků*, platí obecné pravidlo: Skutky předepsané náleží konati s úmyslem *Boha oslavit* a poslední aspoň ze skutků k jednomu odpustkům za podmínku předepsaných ve stavu milosti.

V čas milostivého léta jest vykonání platno, v jakém by se koli pořádku stalo, jenom když předepsané skutky všechny jsou vykonány prve, nežli čas jubilea minul.

Privlastňování odpustků duším zemřelých spoléhá na víře o svatých obcování ne jinak, nežli udělování a dosahování jich mezi živými, a protož ihned od prvých dob církve se dalo; memento za mrtvé při oběti mešní a všecken ritus pohřbu křesťanského svědčí o tom. Když pak při udělování odpustků vešel v obyčej nynější způsob, stalo se přirozeně, že také odpustkové mrtvým počali se týmže způsobem privlastňovati, jako živým. A protož dosahuje se odpustků zemřelým, pakli živí křesťané vykonávají ty skutky, na které církev dala jisté odpustky se zřejmým vyjádřením, že vykonavatel může milosti jejich podati Bohu v náhradu za to, co by duše v očistci nebo duše jistých zemřelých měly trpěti na dostiučinění spravedlnosti boží a církvi.

Není podmínka nezbytná, aby ve stavu posvěcující milosti byl, kdo zemřelým odpustky privlastniti žádá**).

*) Schneider, Die Ablässe str. 556.

**) Gury, Theol. mor. tom. II. de Indulgentiis.

III. Povinnosti duchovního správce stran odpustků.

Duchovní správce povinen jest pečovati o to a přispívati k tomu, aby věřící horlivě hledali a dobývali milosti svatých odpustků. Povinnost tato *zakládá se v poslání jeho*, kteréž má od církve; tato církev zajisté od prvních dob zachovává odpustkovou praxi a zřejmě vyhláší ji za dobrou i spasitelnou. Povinnost ta zakládá se nad to ještě i *ve prospěšném vlivu, jakýž odpustková praxe provozuje na duchovní, křesťansky spravedlivý život člověka*. Prospívajíť odpustky životu křesťanskému předně proto, že *vzbuzují k pokání* a života polepšení; pravé pokání zajisté jest první podmínka při všech odpustcích. Vedle svorného učení ascetů katolických ku zdárnému pokroku v křesťanské spravedlnosti a dokonalosti velice přispívají určité, v obyčej člověka vešlé, se zálibou a velikou důvěrou konané pobožnosti. Takové pak dojista jsou modlitby odpustkové.

Konání modliteb, významných pobožností a skutků lásky s odpustky spojených, samo sebou blaze působí v celé smýšlení křesťanské. Křesťanu, kterýž je vykonává, povědomo jest, že nesčíslné duše nábožné po celém světě katolickém tytéž modlitby a pobožnosti konají; i spojuje se v duchu s nimi a takto vstupuje hlouběji v obcování svatých, poskytuje tělesné i duchovní pomoci bližním, za ně se modle, almužnu dává a jiné s odpustky spojené skutky křesťanského milosrdenství konaje. A že odpustkové jsou velice dojemný výjev mateřské lásky a péče církevní a na nich se účinky, jež provozuje obcování všech duší věrných mezi sebou a Kristem, zračitě jeví: jsou odpustkové výborný prostředek, aby se rozmáhala věrná příchýlnost k církvi, radostná důvěra v Krista i svaté a vděčná k nim láska.

Prostředkové, jimiž duchovní správce úkolu svému stran odpustků dosti činí, jsou jasné poučování, mocné a tklivé vzbuzování věřících, obnova zašlých a zavádění nových bratrstev, horlivost u slyšení zpovědi v každý čas.

Předkládati a vykládati křesťanskému lidu přesnou církevní nauku o podstatě, významu, cíli a prospěšnosti odpustků jest proto třeba, poněvadž jinak nelze zabrániti, aby křivá a převrácená domněnka nepovstávala z pověrečnosti, nevědomosti a z neuctivosti.

Jasný výklad pravé nauky církevní jest nejlepší a nejvíce působná obrana tohoto utěšeného článku víry, kterýž nerozumem lidským nad jiné byl a bývá zlehčován a za zbroj proti církvi obracen. — Aby pak nábožný lid katolický bral skutečně z odpustků církevních ty duchovní dary a milosti, ježto se v nich obsahují, třeba jest, aby byl také poučován o způsobu, kterak jich dobývati, jich sobě vážit, za ně Bohu a církvi vděčen býti a jimi také duším v očistci pomáhati. Nejednou i třeba bývá vystříhati lid před odpustky nepravými a pochybnými, jakž vyskytují se při mnohých modlitbách a pobožnostech od církve neschválených, ano výslovně zakazovaných.

Z odpustků pravých a zaručených bude duchovní správce předem schvalovati takové, které vydány jsou na pobožnosti vůbec dobré a pokroku v životě křesťanském prospěšné, jakož jsou odpustkové na vzbuzování božských cností, navštěvování velebné svátosti, křížovou cestu, pobožnost růžencovou a j. v. anebo které spojeny jsou s bratrstvy, jednotami a pobožnostmi nad jiné prospěšnými k rozmáhání pevné víry, smýšlení a života křesťanského v jednotlivých stavech, jako na př. s jednotami mládežců, panen, křesťanských matek, s devítidenní pobožností ke sv. Aloisiu atd.

Stran odpustků místních, nalézají-li se jaké na osadě (na př. oltář privilegovaný), budiž duchovní správce pamětliv, že ohlašovati je dovoleno jest, nelze-li o pravosti jejich pochybovati. O všelikých místních odpustcích náleží chovati při chrámě (v archivu farském, klášterském...), jehož se týče, buďto původní listinu propůjčovací nebo pověřený opis její. Nemůže-li duchovní správce naleznouti propůjčovacích listin, nesmí odpustků těch ohlašovati, jak by koli stará tradice o nich svědčila. V případě takovém sluší zpravit biskupa o věci a pak jeho prostřednictvím vznést žádost ke sboru odpustkovému v Římě, odkudž bez pochyby bude prosbě vyhověno a řádnou listinou povolení těch odpustků dáno, kteréž posud dle staré tradice za pravé jmíny byly. Všeliké nově povolené místní a osobní odpustky jen po schválení biskupově mohou se na osadě ohlásiti, farář pak ukládá propůjčovací listinu ve farském archivu.

Kniha V.

Posvěcování svazků přirozených. Církevní
pomoc v důležitostech a bédách vezdejšího
života.

§ 115. Obecný charakter této církevní činnosti.

Člověku vyměřen jest od Boha cíl přirozený a nadpřirozený, on pak jest povinen za vezdejšího života svého připravovati se k cíli nadpřirozenému a věrně se namáhati, aby cíle přirozeného plněji a plněji dosahoval; dělá-li tak, jest dosahování a uskutečňování přirozeného cíle jen prostředek a cesta k cíli nadpřirozenému, jenž jest: posvěcení člověka a věčná jeho blaženost.

U věčné moudrosti své ustanovil Bůh i způsob i dráhu přirozeného života lidského podobně jako tvorům bezrozumým a tvorům neživým způsob jejich bytí předepsal, kterým by slávu boží zvěstovaly a člověku sloužily. Základy, na kterých přirozený život lidský spočívá, jsou: *Člověk jest k osobní svobodě určen; má právo k osobnímu vlastnictví; žije, prospívá a svého cíle dosahuje ve společnosti tvorů sobě rovných; jest k vezdejšímu životu svému, hledaje a docházeje v něm blaha, tolik poután, co by na překážku věčnému cíli jeho nebylo a k dosažení věčného i vezdejšího cíle prospívalo.* Na těchto základech jsou vzdělány obecné rysy zákona přirozeného pro vezdejší život lidský: Člověčenstvo jest organická jednota plemen a národů, státův a rodin; skrze rozdílnost stavův a osobního vlastnictví utvořují a zachovávají se menší společnosti a jsou celosti organické, živé; společnost váže se láskou a důvěrou, autoritou a závislostí, vládou a poslušností; práci a poslušností slouží jeden každý sobě, bližnímu a celku, jsa k ní pobádán i puzen netoliko vlastní potřebou, ale také vědomím, že povinen jest působiti ku blahu a zdaru společnosti, ku kteréž náleží a kteréž i sám mnoho děkovati má (solidárnost ve společnosti všelidské a ve společnostech menších *).

*) Srovn. Encykl. Lva XIII. „*Libertas, praestantissimum naturae donum*“ ze dne 20. června 1888.

Základy a zákony tyto jsou blahodějná pouta, která člověka k životu vezdejšímu, k jednotlivým lidem a ke všem vůbec vážou, ne aby na této zemi, jejích statcích a požitcích ustrnul, ne aby cesta jeho k cíli přirozenému byla stížena, ale usnadněna, čili aby cíle vezdejšího všickni dosahovali a život vezdejší aby skutečně byl cesta k cíli nadpřirozenému. Základy a zákony tyto jsou půda, na které člověčenstvo i jednotlivci stojí, jsou podpory, ježto zabraňují, aby se člověčenstvo i jednotlivci neuchylovali od přirozené dráhy; základy a zákony těmi vytčeny a ustanoveny jsou přirozené poměry lidské, z kterých vykročiti nelze člověku a člověčenstvu, aby řád Bohem stanovený nebyl rušen, aby veškeré bytí lidské a uskutečnění vlastního cíle jednotlivců i všeho celku nebylo v nebezpečení veliké vydáno a zmařeno.

Hříchem uveden jest a stále uvádí se zmatek i v tento přirozený způsob života lidského; i tento život hříchem se odchýlil a odchyluje od věčné ideje boží, od vlastní své podstaty. Člověk padlý dílem nemohl a dílem nechtěl uznávati, že pozemský život jest příprava k životu nadpřirozenému, ani uznávati, který jest normální, přirozený, jedině pravý způsob, vývin a cíl jeho vezdejšího bytí a života. Podstatu, způsob a cíl svého života pozemského pojal jinak, nežli dle přirozenosti a dle pravdy pojmouti náleží, a poněvadž přirozenost a pravda zneuznaná vždycky se mstí, upadl člověk v odpor s sebou samým, ve svízele a bídy veliké. Člověk, lidský život a lidská společnost v pohanstvu jsou hrůzný doklad této pravdy; přirozené svazky porušeny a přervány jsou, člověk člověku, národ národu jest nepřitelem, nevázanost jedněch a otroctví druhých, libovůle i násilí vyzdviženy za právo mezi lidmi.

Navracující člověka k původnímu stavu jeho, uvedlo mu křesťanství také přirozený jeho cíl zase na vědomí, postavilo vezdejší jeho život na pravé základy a na těchto znova upravilo. Přerušené vazby společenské znova utkány, přirozený poměr člověka k člověku, jednotlivce k velikému celku, menších celků vespolek, určitě a jasně vytknut a člověk ve poměr ten zase uveden. Křesťanství naučilo člověka zase pravdám, kteréž Bůh položil přirozenému životu lidskému za pevný základ, ohlásilo mu zase a vstúpilo přirozený zákon tohoto života. Velikým skutkem tímto obnovilo křesťanství člověka i člověčenstvo také v přirozeném životě jeho, aby tento, jakž jest ve svojí podstatě a ve svém způsobu po pádu, zase byl prostředek

a cesta k cíli nadpřirozenému a člověk aby neklesal a nehynul pod břemenem těch strastí a běd, bez kterých pozemský život tvorů hříchem porušených a za své hříchy se kajících býti nemůže.

V církvi katolické jest křesťanství, ona vylévá požehnání jeho na všechny strany a na všechna pokolení země. Jí ten úkol věk za věkem přidělen zůstává, aby přirozený život lidský na pravé základy stavěla, na nich postavený upravovala, jej cestou a prostředkem k životu nadpřirozenému činila, jeho strasti a bídy předcházela, mírnila, odklízela.

A protož církev stále ohlašuje slovem a viditelnými skutky nejvýše moudrou radu boží o podstatě a způsobu vezdejšího života lidského, vychovává jednotníky a národy též ku přirozenému životu dle ideje boží. Ona pracuje i pomáhá na všech stranách, aby normální řád života zaveden i udržen byl, podporuje snahy lidské o dosažitelné a nadpřirozenému cíli nepřekážející blaho vezdejší, umírňuje bolesti a bídy života toho a působí, aby nebyly na závalu dobrému, prospěšnému vývinu jednotníkův i člověčenstva, aby nerušily toho blaha, jehož Bůh člověku na této zemi přeje, zvláště pak nezastavovaly člověka na cestě k věčnému povolání jeho *).

O tomto působení katolické církve jedná kniha V., vypisující nejprve o posvěcování svazků přirozených skrze církev a potom o církevní pomoci ve bédách života vezdejšího.

*) Jakožto nesmrtelné dílo Boha milosrdného jest církev, ačkoli sama o sobě a dle přirozenosti své spásu duší a věčnou jejich blaženost za cíl sobě klade, nicméně také v oboru lidských záležitostí pramen tolika a tak velkých prospěchů, že by četnějších a větších poskytovat nemohla, kdyby po výtce a bezprostředně na ten cíl a konec byla založena, aby blaženost vezdejšího života pojišťovala. (Encykl. Lva XIII. „*Immortale Dei*“ ze dne 1. listop. 1885.)

Hlava I.

Posvěcování svazků přirozených.

§ 116. Společnost. Její původ a rozčlenění.

Člověk jest tvor společenský, čili jest přirozeností svou zřízen tak, aby mu třeba bylo žiti a působiti v jednotě s tvory jemu rovnými.

1. Společnost vůbec (*societas*) jest trvalé spojení jednotníků, aby pospolu se namáhali o dosažení neb uskutečnění jednotného cíle; všickni údové společnosti vespolečně pracují k němu, jeden každý *způsobem* svým a vedle *postavení* svého. Jsouce spojeni snahou a prací o společný cíl, tvoří údové společnosti *mravnou jednotu*.

S pojmem o společnosti, s jejím trváním a působením nerozlučně souvisí *autorita společenská*. Autorita běře se ve smyslu odtahitém a srostitém. *Ve smyslu odtahitém* rozumíme autoritou *právo* řídití členy společnosti směrem k pospolitému cíli, t. j. obecnými předpisy nebo zákony upravovati a pořádati konání jejich, pokud se týče pospolitého cíle. *Ve smyslu srostitém* (*in concreto*) jest autorita *skutečný držitel toho práva*, osoba, která jest a pokud jest oprávněna, aby údy společnosti řídila i vedla k pospolitému cíli. — Mluví-li se o autoritě společenské vůbec, rozumí se vždy autorita konkrétná.

Autorita náleží ku podstatě společnosti, vyplývá z její podstaty tak, že společnost není bez autority možná; autorita zajisté jest konkrétný základ, spojidlo jednoty, ona ustanovuje, co členům dělati náleží k pospolitému cíli, a *způsob*, kterak pracovati mají, aby cíl společný uskutečněn býti mohl.

Rozeznáváme *obecnou společnost lidskou* čili člověčenstvo a *společnosti zvláštní*, kteréž se objevují v oné.

a) *Obecná společnost lidská* jest veškerenstvo lidí obývajících zemi. Pokud totiž všickni lidé k jednomu nejvyššímu cíli stvoření a jeho se působením pospolitým domáhati povinni jsou, pokud tedy všechny osobité cíle lidské činnosti podřízeny jsou tomuto jednomu cíli: dělají všickni lidé pospolu jednu velikou společnost, která se na všechny strany rozšiřuje, kde lidé přebývají, tak že ani jeden člověk nestojí mimo ni. To jest obecná společnost lidská (*societas humana*), „*společnost*“ obecně, prostě. Osobní autorita, která společnost tuto spravuje a řídí, jest Bůh sám, původ a nejvyšší vladař pokolení lidského.

b) *Zvláštní společnosti* v lůně obecné společnosti lidské jdou za jistým určitým cílem; autorita, kterou se řídí a spravují, předkem vždycky pouze lidská jest, a jen prostředně božská, z této vycházejíc a na ní spoléhajíc.

2. Obecná společnost lidská má svůj *základ a původ v samé přirozenosti lidské* a protož nelze jí pokládati za něco náhodného, ne za povstalou ze smlouvy, ale za původní stav člověka; všeliké theorie o takovém stavu přirozeném, kdež jednotlivci prý neměli styku a společenství mezi sebou, odporují přirozenosti člověka, jsou jenom smyšlenky, kterých ani jediným dokladem historickým potvrditi nelze. *Přirozený stav člověka jest stav společenský*. A protož také nejvyšší a poslední původ lidské společnosti jest Bůh, poněvadž on jest původ lidské přirozenosti a tuto zřídil tak, že jí společenský stav za nezbytnou podmínku bytí a trvání jejího jest.

3. Obecná společnost lidská jest *orgánická* jednota, poněvadž živá jest, k jednomu cíli se nese, poněvadž jedni potřebují druhých a jenom vzájemnou pomocí a podporou, vzájemným spolupůsobením, v kterém činnost jednoho i druhému prospívá, společného cíle dosáhnouti mohou.

Orgánické rozčlenění jest podstatná vlastnost lidské společnosti, vyplývá ze samé podstaty její a spoléhá a) *na rozdílném způsobu činnosti*, kteráž jednotlivcům za úlohu připadá pro nezbytnou potřebu rozdělení práci a pro nerovnost majetku; b) *na rozdílných účelích*, jichžto uskutečnění žádá i podstata i trvání společnosti lidské.

Z rozdílného způsobu činnosti, která jednotlivým členům za úlohu připadá, vyplývá rozčlenění společnosti v *rozličné stavy* společenské, pokud jeden stav spolu dělají všickni ti

kdož jedné práci, jedné činnosti člověčenstvu potřebné se věnují, nebo pro množství či nedostatek osobního vlastnictví buďto jisté převahy nad ostatními nabývají nebo práci za mzdu se živí (stav rolnický, řemeslnický a obchodnický, stav vojenský, stav učených, umělcův a kněží, velkých vlastníků, služebných a dělníkův). A tyto stavy jsou navzájem jeden druhému nadřízen a podřízen, ale zase jsou na sebe odkázány a jeden nemohl by bez druhého býti, poněvadž nižádný z nich nemůže vyhověti potřebám svým bez činnosti a pomoci druhých.

Rozdílnost účelů, jichžto uskutečnění žádá podstata i trvání obecné lidské společnosti, působí druhé rozčlenění a sice ve *společnosti zvláštní*, kteréž pracují o úkolech od sebe navzájem rozdílných, ale k obecnému cíli člověčenstva nezbytně potřebných. Tři jsou zvláštní společnosti, kterých potřeba se v povaze obecné společnosti lidské tolik nezbytně zakládá, že by tato bez oněch trvati nemohla, ano že obecná společnost lidská jenom v těchto třech společnostech skutečná jest, skutečně bytuje, býti a bytovati může. Jsou to: *rodina, stát, církev*.

4. Rozčlenění obecné společnosti lidské v rodinu, církev i stát zakládá se ve vůli boží, v přirozeném od Boha ustanoveném způsobu života lidského, rovně jako obecná společnost lidská sama. Rodina, církev i stát jsou tedy původu božského, jsou ustanovení čili zřízení boží. Rozdíl však ten jest, že rodina i stát, ku přirozenému řádu náležejíce, jsou *prostředně zřízení boží*, tak totiž, že Bůh lidskou přirozenost tím způsobem ustrojil, aby ku svému bytí a trvání měla společnosti rodinné a státní nevyhnutelnou potřebu. Církev, náležejíc do řádu nadpřirozeného, bezprostředně jest původu božského, jest *bezprostředně zřízení boží*.

Z původu nevyhnutelně potřebných zvláštních společností samo sebou vyplývá, že lidské autority, postavené ku spravování a řízení těchto společností, vlásti a veleti mohou nikoli svou vlastní mocí, ale jenom že Bůh tak ustanovil, a *tedy mocí od Boha jim odevzdanou*. Bůh zajisté sám jediný jest král i správce veškerého pokolení lidského; a proto i všeliké panování, ježto lidé provozují nad lidmi, může býti a jest jenom účastenství (*participatio*) ve svrchovaném panství božím, a *jen takto jest oprávněno*. Nižádná lidská autorita nemůže podřízených k něčemu zavazovati, leč jenom mocí a jménem vůle boží, poněvadž Bůh autoritě lidské chtěl touže nejmodřejší

vůli svou, kterou byl člověka ustrojil tak, že nevyhnutelně živ jest ve společnosti. V téže vůli boží, v které se panování autority zakládá, založena jest i povinnost, aby podřízený byl autority poslušen.

5. Společnost lidská může bytovati a trvati ve způsobě organismu mravného, jenom vládnou-li mezi jednotlivými částmi (členy) zcela *určité, stálé poměry*, kterých rušiti a kterými pošínouti nelze, aniž by rušen byl organismus celý. Z poměrů společenských vyplývají vzájemná práva a vzájemné povinnosti. Na každého člena společnosti náleží, aby veškeré činění a opuštění jeho s těmito vzájemnými poměry souhlasilo, náleží, aby práv svých jenom tak užíval, že by práv cizích nezkracoval a nerušil, povinnosti své tak plnil, že by nikomu dlužen nezůstával, čeho tento na něm žádati oprávněn jest. Souhrn určitých a stálých poměrů, ježto se mezi členy společnosti nacházejí, a souhrn vyplývajících odtud vzájemných práv a povinností slove *společenský řád* (ordo socialis). Pokud ale na každého člena společnosti náleží, aby u veškerém činění a opuštění svém tomuto řádu společenskému se podrobil, činění a opuštění své k němu přispůsobil, jest tento řád také základ určitých pravidel (norem), kteréž o společenském jednání lidském rozhodují, a poněvadž normy tyto jsou normy jednání lidského jen proto, že se na nich práva a povinnosti zakládají, slove společenský řád také *právní řád*. Společenského čili právního řádu jest lidské společnosti nevyhnutelně třeba; jen při tomto řádu může býti a zůstávati mravným organismem, bez něho upadla by ve zmatek, byla by směs, byla by chaos.

Společenský či právní řád jest *přirozený a pozitivní*. Jsou totiž určité a stálé poměry ve společnosti, kteréž vyplývají z povahy neb podstaty její tak, že lidé jsouce údy společnosti nacházejí se již proto v určitých poměrech na vzájem; tak jsou v rodině přirozené poměry: živitel, ochránce, hlava, — živěný, chráněný, podřízený. Souhrn přirozených poměrů těchto a vyplývajících odtud vzájemných povinností a práv každého člena zavazujících a zase opravňujících slove *přirozený právní (společenský) řád*. Jsou však ve společnosti poměry, samy sebou nikoli nezbytné, ale pouze náhodné a svobodně ustanovené, v kteréž mohou na vzájem vejíti členové společnosti. Tyto poměry mohou také býti upraveny jistými zákony, kterými stanoví se určitá práva i určité povinnosti. Souhrn takových po-

měří slove naproti řádu přirozenému *právní řád pozitivný*, poněvadž na pozitivných zákonech se zakládají.

6. Rodina i stát mají svůj přirozený a pozitivný právní řád, kterým se působení jejich podporuje, realizování zvláštních účelů jejich možným stává. *Účel rodiny* jest, aby se rozplozovalo a zachovalo lidské pokolení, a pro tento účel svůj jest rodina i nejužší i nejvíce znásobená společnost. Širšího rozsahu jest stát, poněvadž *účel* jeho, udržení řádu společenského, nejen dovoluje širší rozsah, ale do jisté míry ho i potřebuje*).

Církev má veskrze nadpřirozený právní řád, účel její jest, aby v člověčenstvu vědomí o nadpřirozeném cíli zachovávala, k tomu cíli všechny lidi vedla. Ona jen proto jest zvláštní společnost, že člověk hříchem pozbyl jasného vědomí o svém nadpřirozeném cíli a také působivosti k dosažení jeho. Církev jest povahou a přirozeností svou katolická, t. j. obecná, universální, poněvadž všichni lidé mají jeden nejvyšší konečný cíl, jeden Vykupitel jim zjednal možnost, aby toho cíle dosahovali

Křesťanstvím a založením církve není přirozené rozčlenění společnosti lidské zrušeno, poněvadž pozitivná pravda a pozitivné zřízení boží nemůže býti proti přirozenosti lidské, kteráž také od Boha zřízena jest. Křesťanství a církev působí k tomu, aby společenský řád přirozený ve pravdě a čistotě se zachoval, pozitivný společenský řád pak aby ani přirozenému ani nadpřirozenému řádu neodporoval, poněvadž by takto byl na překážku jednotníkům i celku v dosahování přirozeného a nadpřirozeného cíle. Křesťanství a církev dále působí k tomu, aby každý člen nezbytně potřebných společností zvláštních (rodiny a státu) podle stavu svého povinnosti své konal, činění a opuštění své v souhlas uvedl s poměry určitými a stálými, kteréž panují mezi všemi údy společnosti; a nejen aby je vůbec konal, ale aby je konal způsobem takovým, že by platně přispíval k dosahování cíle přirozeného a cíle nadpřirozeného sobě i ostatním členům společnosti. To jest poslání její v obecné společnosti lidské.

*) Srovn. Dr. Albert Stöckl, Lehrbuch der Philosophie. Zweite Abtheilung, str. 410—427. Staudenmaier, Das Wesen der katholischen Kirche. Freiburg 1845.

§ 117. Posvěcování společenského svazku obecně lidského skrze církev.

Církev posvěcuje společenských svazků, které spojují člověka s obecnou společností lidskou a takto chrání *veškeru společnost ve vlastních a přirozených základech jejích*, stále ohlašuje pravdy, na kterých spoléhají zdravé poměry společenské.

a) *Pohanstvo neznalo původu a vyššího povolání člověka*, a protož ani pravé ceny a důstojnosti jeho. Ze základního bludu toho prýštily se záhubné následky pro společnost, kterýmiž tato ve strasti hrozně upadla, bytí a trvání její v nebezpečnosti uvedeno a jenom nepřirozenými prostředky, novými to prameny svízelů velikých, nuzně podpíráno bylo. Církev katolická rozhlašuje po světě pravdu, že všickni lidé jsou původu jednoho, že všichni jsou tvorové a dítky Otce nebeského a všichni draze vykoupeni skrze Syna božího, jenž lidskou přirozenost na sebe vzal, takto ji posvětil a v nejčistějším ideálu její dokonalosti lidem představil, spojenou s Bohem, obnovenou skrze milost a pravdu, navracenou k původnímu stavu jejímu. Na pravdě o jednom původu a povolání zakládá se jedna přirozená a nadpřirozená důstojnost všech jednotníků, jednotejná vážnost všech národů a obého pohlaví. Všecka tato jedna objektivná cena jednotníků a národů, založená v jednom původu a povolání jednom, navracena jest člověčenstvu skrze Krista Vykupitele, kterýmž navraceno jest člověčenstvo zase Bohu a sobě samému. „*Vy všickni jste dítky boží skrze víru, kteráž jest v Ježíše Krista. Tu již není Žid ani pohan, není služebník ani svobodný, není muž ani žena; nebo všickni vy jedno jste v Kristu Ježíši*“^{*)}).

b) Neznajíc jednotejné přirozenosti, společné lidem a národům všem, neznalo pohanství, že člověk určen jest k *osobní svobodě*, že tedy má svůj individuální život a že jeden cíl, společný všemu člověčenstvu, jest také cíl každého jednotníka. Základní tento blud jest kořen, z něhož přirozeně vyrostly: hnusné otroctví, politický despotismus, vzájemné nenávidění, ve službu podrobování a vyhlazování národa národem, státu státem.

Kristus překlenující svojí pravdou a milostí tu bezednou propašť, která hříchem vyhloubána jest a dělí netoliko jednot-

^{*)} Gal. 3, 26—28.

níky, ale i národy na vyšší a nižší tvory, z nichžto jedni jen k tomu jsou a ten cíl mají, aby druhým sloužili, sami o sobě nic nejsouce*). Krutý osud ubohých otroků, zajatců ve válce a celých národů pod vládou národa cizího anebo pod vládou despoty pohanského nejlépe o tom svědčí, jakého významu jest pravda, že náleží v každém člověku vážiti a ctiti obraz boží, svědomitě šetřiti práva jednotníků i národů k životu individuálnímu. Bez této pravdy již není člověčenstvo jedna společnost, ale jenom nešťastným osudem povstale vedlebyti jednotníků a menších celků, kteří navzájem, podle fysické síly své anebo zchytralosti, sebe snižují, nenávidí, sužují, pošlapávají, potírají a takto v celek veliký a v menší celky mnoho strastí a běd uvozují.

Svoji náukou o jednotejné osobní svobodě a jednotejném právu k individuálnímu životu porazilo křesťanství všeliký základ otroctví a vypudilo ze světa nenávistné a hrozné jméno „*barbaros*“, při kterém již přestával člověk býti člověkem a národ cizí nebyl pokládán za jednotu bytostí, ku kterým by nějakým zákonem lidskosti a šetrnosti vázán byl, kdo k témuž národu nenáležel. Praktické provádění nauky křesťanské, která zvěstovala světu, že každý člověk určen jest k osobní svobodě, jest jedna z nejskvělejších stránek dějin církevních, a ty dekrety nesčíslných sněmů a ty hlasy papežů, kterými hájeno lidských práv otrokům až posud jen za věc pokládaným, zůstanou na vždy důkazem, že jenom v katolické církvi se rozumí, co člověk jest a která jeho důstojnost**).

Totéž učení křesťanské, že nižádný člověk není oprávněn, aby jiného zbavoval osobní svobody, hlásá posud nejmocněji katolická církev a tímto učením posvěcuje svazků společenských. Kam ještě neproniknul hlas její, tam posud není vážen člověk, protože člověk, ale jenom že nad jiné mnohé vyniká buďto statkem anebo silou tělesnou či duchovní; a kde nechtějí slyšeti nauky církevní, tam již také porušují se základy společnosti lidské a nabývá vrchu zásada surovosti: „Kdo s koho, ten s toho“, „vzájemný boj za existenci“.

*) „Non tam viles, quam nulli sunt,“ platilo také u nejvzdělanějších pohanů za pravé ocenění nejen otroka, ale každého barbara, t. j. každého národa jiného.

**) Staudenmaier l. c. str. 130. a sld.

A jako s jednotlivci, tak jest i s národy. Církev zbořila zdi, ježto dělily národ od národa, církev jediná až posud rozhlašuje pravdu, že každý národ má od Boha právo, aby svůj n dividiuální život zachoval a rozvíjel. Církev sbratřuje národy v jednom Bohu a Kristu, a takto posvěcuje svazků společenských; kde nechtějí slyšeti hlasu jejího, tu již počíná se ozývati ohavné a bratrovražedné učení, že jsou národové od přirozenosti jedni ušlechtilejší, jedni zase nižší a k tomu stvoření aby onino je v pouta jímali, po libovůli jich ku každým účelům svým užívali.

c) Církev učí, že *rozčlenění společnosti na stavy jest původu božského*, a tímto učením chrání společnost lidskou v jejích základech, posvěcuje svazků, kteréž jinak přemnohým jen za pouta nenáviděná jsou. Mnohý stav, zejména stav nemajetných a dělníků, skládá břemena veliká na bedra členů svých; členové jiných stavů pak požívajíce prospěchů nemalých velmi snadno se k tomu nachylují, aby kořistili ze šťastnějšího losu svého na ujmu stavů závislých. Jediné náuka křesťanská, podle ktere Bůh tak ustrojil přirozenost lidskou, že společnost jenom v této stavů rozdílnosti trvati, prospívati a cíle svého dosahovati může, — dodává trpělivosti obtíženým a nakloňuje šťastnějších, aby netoliko neztěžovali losu oněch, ale jim břemene ulehčovali, jakž mohou, poněvadž všickni jsou údové jednoho těla v Kristu a všem o to jíti má, aby se nerušila harmonie organického celku, k němuž jeden každý náleží a v kterém o šťastné dosažení cíle osobitého i společného pracovati povinen jest. Bez pravdy, že rozčlenění společnosti jest původu božského, pozbývá tato jednoho ze svých základů, není již organický celek, ale rozdělena jest na dva nepřátelské tábory — na tábor šťastných, kteří prospěch svůj na škodu ostatních rozmáhají a jeho všemi prostředky hájí, a na tábor ztížených, kteří naplnění jsou závistí a nenávistí, vhodné příležitosti hledající a čekající, až by se járna svého zbaviti mohli. Jen učení křesťanské, že Bůh sám rozčlenil člověčenstvo, chrání společnost lidskou, posvěcuje svazků společenských.

d) Život společenský, k němuž lidé přirozeností ustanoveni jsou, přináší s sebou, vedle mnohých prospěchů a příjemností, také nejedny nesnáze a obtíže. Bez obětavosti zajisté, bez uznalosti, bez dobrovolného ustupování od vlastní záliby a chuti, bez jemnějších mravů, bez obecného ustáleného smyslu neb citu mravního, slovem *bez civilisace* není možno, aby spo-

lečenský život nebyl velice obtížný, nelze, aby nepovstávaly nesnáze, které život lidský velice ztrpčují a nezbytné jeho kříže rozmnožují takovými, kteréž velmi překážejí člověku, aby o svém osobitém cíli ve stavu a povolání svém pracoval, k dosažení jednoho cíle společenského platně a také radostně přispíval. Odvozujíc všecky povinnosti k člověku z jedné veliké pravdy, že Bůh sám ujímá se každého dítěte svého a věčným zákonem svým velí, aby člověk miloval každého člověka bez rozdílu jako sebe samého; ukazujíc každou povinnost k bližnímu za zřejmý zákon boží, jež Kristus ohlásil slovem a příkladem svým a kterýž od té doby dokonale plněn byl od tisíců a tisíců: přemáhá církev mocí nadpřirozenou všeliké sobectví, pěstuje a vzdělává jisté svědomí veřejné, obecný mravný soud, jehož váhy a platnosti nemůže nikdo uniknouti a kterým jednosvorně se zavrhuje i zatracuje smýšlení a jednání sobecké, bezohledné.

V dějinách lidské vzdělanosti a jmenovitě civilisace evropské na vždy pojištěna jest katolické církvi sláva, že ona dílem vyhladila, dílem zmírnila bývalou surovost mravů a staré barbarství, že vypěstovala mrav ušlechtilější, jemnější a že vtiskla všem národům křesťanským cit mravný, jakéhož národové před Kristem nikdy neznali a posud žádné jiné vědy lidské zaštipiti nedovedly.

Co křesťanské pravdy o původu a cíli člověka, osobní svobodě jeho, o božském původu organického rozčlenění lidstva, co mravné zákony křesťanské se svým základem božského synovství a lásky pro Boha jsou a působí pro lidskou společnost a posvěcení základů jejích: to nejen protivou společnosti pohanské v dávnověkosti a stavem pohanských národů až posud křesťanstvím neosvícených dobře se znázorňuje, ale také tou tvářností, kteréž nabývá společnost národů civilisovaných všude tu, kde pravda křesťanská víry nedochází, lichou vzdělaností v lehkost a opovržení se uvádí. Tu zajisté při všech zvučných průpovědích o kultuře a humanitě vzrůstá se nevážnost ke člověku, snižování a zneuctění ženy, zášť mezinárodní, sobectví, bezohledné vyssávání slabšího, surovost obyčejů a mravů ohyzdná tím více, čím směleji chce sama sebe vydávati za projevy ducha dospělého, svobodného, nad předsudky a společenská pouta věků dětských povznešeného.

§ 118. Posvěcování svazku státního skrze církev.

1. Jako celá společnost lidská, tak i státní společnost posvěcuje se skrze učení a působení katolické církve, kteráž ji chrání v jejích základech.

a) Církev uznává a vyhláší státní společnost za věc lidské přirozenosti ve skutečném stavu jejím nezbytně potřebnou, a tedy za prostředek zřízení boží. Jenom tato nauka může platiti za pevný základ společnosti státní, za skutečné posvěcování svazku státního. Vedle této rozumem a dějinami potvrzené nauky pochází také účel státu prostředek od Boha; stát jest rozšířená rodina, společnost, v kteréž vyvinuje se vrozená člověku idea právní, také cit anebo smysl pro právo zvaná. Z věčné právní ideje, kterouž Bůh ve člověka uložil, vyvinuje se ve státech a národech podle národních zvláštností právní řád společenský.

b) Jako každá zvláštní společnost, tak i stát má spojidlo své, svůj základ jednoty v autoritě, bez kteréž by ani trvati ani svého cíle uskutečňovati nemohl. A proto že nevyhnutelně potřebí jest autority, jest i tato od Boha zřízena a jen v této pravdě má svoje oprávnění a svoji vážnost. V církvi katolické ustálilo se pro tuto příčinu velevýznamné slovo, kteréž dí o autoritě, že jest hlavou státu „z milosti boží“; slovem tím se vyznává, že člověk nižádný sám od sebe práva nemá, aby člověku vládnul, a že také žádný člověk sebe samého v poddanost vydati nesmí, leč jen proto, že Bůh lidem ustanovil ten řád, aby držitel autority byl náměstkem, zástupcem božím a člověk aby mu poddán byl jen pro tuto jeho vlastnost, a tedy aby úctu a poslušnost nelíčenou prokazoval pro Boha *).

Z této pravdy vyvinul se v církvi katolické *významný obřad korunování a pomazání králů*, jímžto církev ve jménu božím připomíná nejvyšší hlavě státu, že jenom sluha boží jest a protož i povinen dle vůle boží svůj vznešený úřad konati, — národu pak, že svatými povinnostmi vázán jest ku králi svému a vůbec k řádnému držiteli nejvyšší moci.

Tato nauka o nejvyšší autoritě jest nejmocnější ochrana společnosti státní a jenom v ní zakládají se na vzájem povinnosti a práva i mocnáře i národa, a protož i touto pravdou pojišťuje se dosahování účelu státního. Církev hájila pravdy

*) Řím. 13, 1—5. I. Petr. 2, 13—15. Tit. 3, 1.

této vždy a proti každému slovem i skutkem, shledávajíc v ní pravdu zjevenou, nejmocnější rukojemství proti anarchii a despocii politické, a protož i mocný a trvalý základ občanské společnosti a právního řádu.

c) Stále ohlašujíc pravdu o svobodě osobní a právu k individuálnímu životu ztratila a porazila církev, ztracuje a poráží ustavičně všečen *politický despotismus státní*, kterýž netoliko tam provozuje vládu svou, kdež neobmezený tyran aneb diktátor po své libovůli o jmění a životu rozhoduje, nýbrž i v těch státech dle formy svobodných (na př. dávné republiky řecké a římská), kde člověk ne proto že člověk, ale že státní občan jest, za něco platí a jiného účelu nemá, nežli aby sloužil „blahu veleobce“ (*salus reipublicae suprema lex*), v kteréž považován jest asi za jeden kámen, s mnohými jinými v jedné stavbě urovnaný. Náuka křesťanská o svobodě osobní zrušila všemocný a vševládný stát pohanský právě tak, jako zrušila otroctví. Jenom v křesťanském státu mohly se vyvinouti a skutečně vivinuly se korporace svéprávné, jimiž rozmanitost života společenského a ušlechtilé snahy o vzdělanost, o vědu a umění nabývaly podpory mocnější, nežli jim dáti může stát, který sám sebe za jediný zdroj a původ práva vydává, sám ve všecko zasahá a subjektivnosti člověka všude překážející více a více k tomu se nese, aby všeliké konání a jednání lidské jediné na svolení státním záviselo a jen způsobem od státu předepsaným se dalo.

d) Osobní svobodu a volnou dráhu, aby se člověk bral ku věčnému cíli svému, chrání církev svým učením, že *stát a církev jsou dvě společnosti Bohem ustanovené*, onen prostředně tato bezprostředně, *každá se svým účelem* od Boha samého vytknutým, a že účel státu a církve netoliko se na vzájem nepotýkají, ale prospívání jednoho za pomoc a podporu jest druhému. Teprve křesťanstvím a založením katolické církve plně oddělena jest duchovní a světská moc, a duch lidský se svými snahami a pracemi k nadpřirozenému cíli směřujícími jest vybaven z právního řádu přirozeného a hmotného, uveden v řád nadpřirozený a duchovní. Pravá církev boží, jsouc obecná čili světová, nikdy býti nemůže církví některého státu anebo některého národa, aby s ním splynula podobně, jako náboženství pohanské splynulo se státem a národem pohanským v jedno, nejsouc leč jeden z prostředků k dosahování účelu státního. Pracujíc o svém úkolu vznešeném nepřestává církev uznávati,

že také státu vyměřen jest od Boha cíl důležitý a vznešený a protož nechce mu překážeti v realizování jeho cíle, nechce zasahati v obor státní; ale rovně tak žádá, aby stát uznával božské poslání její, aby v obor nadpřirozeného řádu nesahal, poněvadž přehmaty s jedné i s druhé strany oběma těmto mocnostem jenom neštěstí působiti mohou. Pravidelný a blahoplný poměr mezi státem a církví, jakožto dvěma zástupci dvojího řádu Bohem stanoveného, přirozeného totiž a nadpřirozeného, jest *poměr míru, svornosti a vzájemné pomoci*. Zásada, kteráž prohlašuje úplné odloučení státu od církve, jest netoliko nekřesťanská, ale i nepřirozená, může pocházeti jenom z náboženské netečnosti a nevěry, ze hrubého zneuznání vyšších zájmů lidských, z hrdo-pyšného klamu, že státní moc může sama dostačovati, aby člověka ku přirozenému jeho cíli vedla.

e) Majíc poslání a zmocnění své bezprostředně od Boha jest pravá církev oprávněna připomínati státní autoritě, že odchýlování od věčných ideí právních, objasněných pravdou zjevenou, jest porušování řádu Bohem stanoveného a hřích páchaný na členech společnosti, poněvadž práva jejich přirozená ruší anebo jim v dosahování nadpřirozeného cíle svévolně překáží. Po všecy věky měla církevní autorita tu odvahu, aby nespravedlivé zákony státní, kterými přirozená práva lidská porušována byla anebo se lidem dosahování jejich nadpřirozeného cíle ztěžovalo, za nespravedlivé a před Bohem neplatné vyhlášovala. Dějiny církve uvádějí na tuto pravdu dokladů tolik, až sami nekatolíci vydávají papežům svědectví, že oni zjednali a zachovali národům svobodu a s touto také civilisaci a vzdělaností *).

Jakkoli však církev nespravedlivým, přirozenému řádu a zjevené pravdě odporným zákonům všelikou platnost popírá a tu zásadu drží, že nesluší poslouchati lidí, když jejich zákonové vůli boží odporují a řád Bohem stanovený ruší: nicméně

*) Slavný dějepisec Jan von Müller vyznává, že papežové jsou původové svobodných států italských, původové svobody říšské a svobody všech států; že „bez hierarchie katolické neměla by Evropa žádné společnosti.“ Herder. praví: „Bez hierarchie byla by Evropa pouští mongolskou.“ (Ideen zu einer Philosophie der Geschichte der Menschheit). — Encyklika Lva XIII. „Diu-
turnum illud“ ze dne 29. června 1881 jedná o původu veřejné (státní) moci a vykládá, kterých prospěchů poskytuje církev národům a knížatům. Podobně encykl. „Immortale Dei“ ze dne 1. listop. 1885 o křesťanském zřízení států.

nikdy nevyzývá ku zjevné vzpouře proti zákonné (legitimní) autoritě, ano výslovně ji zavrhuje a za zločin vyhláší. Křesťanství káže poddaným, aby zákonné autoritě prokazovali čest a poslušnost, držitelům autority káže spravedlnost, kteráž toho žádá, aby chránili a zanechávali každého ve právech přirozených a kterých jinak ještě způsobem počestným nabyt. Beze spravedlnosti, tak dí sv. Augustin, nejsou říše leč jenom veliké společnosti loupežné*).

2. Kde autorita i podřízení tu pravdu pevně drží, že vůle boží jest, aby společně všickni věčné ideji právní volný průchod zjednávali a ji ku platnosti skutečně přiváděli, kde hlava státu nezapomíná, že jenom jménem božím vládne a z vladařství svého Bohu počet vydávati bude, kde zákonové státní mají přirozenou a zjevenou pravdu za nejvyššího upravitel svého, tak aby ničeho nezakazovali a v ničem nepřekáželi, co se nadpřirozeným řádem člověku velí: tu vytvořil se stát křesťanský, v němž osobní svoboda a život individuální se nijak více neobmezuje, nežli třeba jest, aby volnost jedněch nebyla na škodu ostatním, a kdež nadpřirozený řád, pravda i mravnost mocné podpory a horlivé péče dochází. Svornost a shoda s církví, souhlas všeho právního řádu pozitivního s právním řádem přirozeným a se zjeveným zákonem božím, spravedlnost k nízkým a vznešeným, bohatým i chudým, otcovské srdce autority, důvěra i synovská láska podřízených, — to jest křesťanský ideál státu. Tento ideál představovati vládnoucím i podřízeným nepřestává církev, ani když s jedné či druhé strany se křivdy páší nebo když ona sama uhnětena jest; a touto ustavičnou svojí praxí utvrzuje základy států lépe a jistěji, nežli je utvrzovati mohou nespravedliví zákonové, kterým zjednává vynucenou, otrockou poslušnost jenom fysická moc. Stát zajisté jenom vnější skutek nařizovati a k jeho plnění donucovati může; věrnost, svědomité konání povinností jenom církev pěstuje, a protož i jenom ona chrání společnost v jejích základech, posvěcujíc oněch svazků, kterýmiž vázáni jsou členové státu jedni ke druhým a všickni k autoritě.

Ideji křesťanského státu odporuje stát na základech pouze materialistických zbudovaný, tak nazvaný *moderní stát*. Tento jest v podstatě stát bez Boha, jest sám sobě cílem, občané jsou pro něj, blaho státu jest nejvyšší a jediný cíl, on

*) Quid sunt regna sine justitia, nisi magna latrocinia?

rozhoduje o všech věcech, netrpí svéprávných korporací, monopolisuje vzdělání, umění, vědu i náboženství; neuznává žádné věčné, od Boha poslé ideje právní, užívá prostředku každého, jak by koli byl nemravný a nespravedlivý, zdá-li se býti užitečný; nemaje jiné normy, nežli svůj prospěch, nezná také žádných práv, kterých by sám byl neustavil, a ještě tato uznává jen, dokud prospívají „účelům státním“. Stát materialistický se prohlašuje za beznáboženský, protivuje se všemu samostatnému životu a působení náboženských společností; jenom těm jest nakloněn, které od něho zákony a pravidla přijímati chtějí, poněvadž i náboženství chce užívatí ke svým účelům a prospěchům. Protož i tento moderní stát jest nepřítel jediné církve, kteráž sebe za zřízení boží od státu neodvislé pokládá, církve katolické. V tomto státu rozpadávají se základy společnosti; rozčlenění dle stavů víc a více mizí, autorita nemá vyšší nadpřirozené sankce, poslušnost jenom vynucena jest anebo se měří podle hmotného prospěchu, jež přináší, anebo dle škody hmotné, kterou by odpor působil. Církev katolická spátňuje v takovémto státu moderním starý pohanský stát a zavrhuje zásady jeho. Konečné důsledky jeho jsou: zničení společnosti a civilisace vítězstvím socialismu; důsledky tyto jsou neodvratny, pakli Bůh dopustí, aby křesťanství neproniknulo ducha evropských národů znova. Nejrozhodněji odsoudil zásady moderního státu papež Pius IX. v Encyklice a Syllabu od r. 1864. Pokročilý od té doby vývoj těchto zásad objasňuje pravdivost syllabu již i mnohým z těch, kteří jej tehdy pokládali za přepjatý a pokroku odporný*).

§ 119. Úloha i povinnosti duchovních správců hledíc ku společenskému řádu.

Přirozenou a pozitivnou pravdu o původu, podstatě, rozčlenění a cíli obecné společnosti lidské a společnosti státní ohlašuje církev nejprve a nejvlastněji skrze orgány své; a tito orgánové jsou i k tomu povoláni, aby věčnou tuto pravdu hlásali, ve skutečném životě ku platnosti přiváděli a takto usku-

*) Výklad obšírný ve spise „Syllabus jeho Sv. Pia IX.“ od A. Lenze. (Jan Brázda.)

tečňovali vážný úkol církve, pokud se ku společnosti vztahuje a v posvěcování společenských svazků záleží.

Aby duchovenstvo na osadách katolických postavené, a jmenovitě vyšší třídy hierarchické, jimžto připadá širší jurisdikce správcovská i náčelnictví v boji církve proti světu, k vážné úloze svojí s ohledem na společenský řád dostateční byli, jest jim v těchto dobách více nežli kdy jindy třeba *znáti stezejné pravdy přirozené i pozitivné o společnosti a společenském řádu.*

Kněžstvo katolické nesmí sobě nevšímati, jaké zásady a jaké snahy sociální se na povrch derou a rozšiřují. Jedna ze zásad nejvíce křivých byla by, když by kněží katoličtí za to měli, že jim do věcí světských (do politiky) nic není, že vlastní jejich úkol jiného nežádá ani dopouští, leč aby svatému náboženství vyučovali a duši posvěcovali. Ovšem jest toto vlastní a pravý úkol jejich; tento však nejen že nesprošťuje studia o důležitostech sociálních, ale přímo k němu zavazuje a vybízí, poněvadž bez pravého a zdravého soudu o nich a bez náležitého jednání praktického, jež na takovém soudu spoléhá, řešení úkolu pastýřského ani možno není. Pravdiv jest výrok Proudhouův, že na dně každé záhady sociální leží otázka čili záhada theologická. Soustava liberalismu ve všech odstínech a směrech jeho jest jedna veliká haereze našeho věku, jest negace pravdy křesťanské a principu křesťanského, pro kterouž příčinu na jevu jest, že by duchovenstvu ani možno nebylo najíti křesťanské pravdy slovem a skutkem, když by nemělo vědomosti o bludech, přirozené a zjevené pravdě naskrze odporných a přímo podvracujících lidskou společnost s veškerým řádem a všemi vyššími statky jejími: náboženstvím a vzdělaností. Té zásady, že politika jest obor duchovenstvu naprosto cizí, nikdo není horlivějším hlasatelem nežli strana podvratná, kteráž na zříceninách křesťanské společnosti svoje orgie slaviti chce; ví ona zajisté dobře, že učení a smýšlení katolické jest největší, ano jediná překážka na cestě ku konečným úmyslům jejím, a jen proto sobě žádá, aby podstata i směr jejich teorií nebyly vůbec poznány při světle pravdy zjevené. Již Mirabeau označil váhu katolického učení a smýšlení proti snahám podvratným těmito slovy: „Chceme-li Francii vzbouřiti a dle našich zásad upravit, třeba jest v ní prve zničiti katolictví“. — Za dob těchto již ani prostý vesničan není dosti vzdálen, aby podvratné nauky sociální, kteréž jsou i tolikeré bludy náboženské, až k němu nedosahovaly; duchovenstvo by nemohlo zachovati člověčenstvu svěřený jemu poklad pravdy Kristovy, když by neznalo jejího nepřitele, nade všechny předchůdce svoje mohutnějšího a smělejšího, a když by neumělo čeliti jemu slovem a skutkem. Podvratné theorie o společnosti (theorie politické a v užším smyslu socialistické) podávají se lidu ve formě lehké a svůdné, která stezejný blud ku trošce pravdy druží, slabostem a naruživostem lidským hová a jejich oprávněnost káže; pro tuto příčinu jim snadno a rychle víru příkládá obecný člověk a drží se jich potom pevně, nezabránilo-li mu jasné vědomí katolické, aby

jimi povrhl hned na počátku, nebo nevypudila-li jich pravda křesťanská z mysli opět.

Již toto uvážení o souvislosti protikřesťanských teorií sociálních s křesťanskou pravdou samo může dostačiti, aby přesvědčilo duchovního správce, že pozorné čtení a studování spisů, ježto pravdami křesťanskými objasňují pravou ideí společnosti a její znešvaření náukami materialistů, podstatně náleží k povinnosti, kteráž ukládá jemu, aby přirozenou svoji spůsobilost ustavičně rozmáhal čtením a studiemi o věcech ve vlastní obor působení pastýřského náležejících *).

Jasně poznání křesťanského názoru o společnosti a jejích důležitostech, o poměru státu k církvi, k rodině, škole atd. bude duchovnímu správci za nejlepšího rádce a vůdce, kterak by se v oboru své působnosti zachovati měl k orgánům státním a vůbec občanským a kterak v osudech a důležitostech národa i státu, jehož členem jest, podíl bráti, aby stavu a povolání svému netoliko neškodil, ale k posvěcování svazků společenských v duchu církve katolické prospěšně působil. Jenom v církevních zásadách lze naleznouti bezpečnou půdu, na kteréž možno jest uchrániti se výstředností a škodlivých poblouzení, jen tyto zásady vedou ku praktickým důsledkům pravdivým, ku smýšlení rozumnému, k politice zdravé, a protož i v nich má duchovenstvo nejlepší ochranu, aby se másti nedalo světoběžným doktrínám politickým a sociálním. V dobách, o kterých pravdivě říci lze, že veliká většina lidí v názorech o stavu lidské a státní společnosti, o potřebě a způsobu opravy a nového přetvoření podobá se k pacholatům, ježto se točí každým větrem (politických a sociálních) náuk, — nerozumem anebo zlomyslností vnukaných, aspoň kněžstvo katolické slovem a skutkem osvědčuj se za vzdělaný stav, kterýž umí podstatu věcí poznávati, všelike výjevy a snahy společenského života podle nezvratných a věčných zásad pravdy rozsuzovati. Jenom stojí-li na věčných zásadách přirozených a pozitivních, může katolický kněz u veřejném působení a soukromém životě svém tak mluvit a se zachovati, aby slovem a příkladem jeho se mohl i v záležitostech časných spravovati každý, kdo vále dobré jest.

*) Znamenité encykliky Pia IX. a Lva XIII. jasně dokazají, že apoštolská stolice považuje znalost pravých zásad o lidské společnosti a jejích přirozených zájmech za předmět studií kněžských. Svatý Augustin, sv. Tomáš Akvinský zabývali se otázkami těmi vážně; v dobách novějších podobně činí znamenití bohoslovci katoličtí.

Za obecná pravidla praktická, kterými se řídí všecko smýšlení a jednání duchovního správce u věcech řádu společenského, lze považovati tato :

a) *Knězi katolickému není úřadem a posláním jeho vytknuta přímo nižádná úloha politická.* Církev daleka jest toho, aby který určitý způsob vlády a státního zřízení za jediný pravý a dobrý vyhlášovala; ona chce a může úkol svůj řešiti v každém státu, při každé formě vládní, nechce vkládati se ve vlastní obor působnosti státní; ona jenom ty státní zákony zavrhuje, kteréž od věčné ideje právní, od práva přirozeného se odchylují, zjevené pravdě odporují, ve svobodném působení jejím překážejí, nezadatná práva její popírají, konání úkolu jejího přímo neb nepřímě zakazují, věci nadpřirozeného řádu se týkající v obor působnosti státní nenáležitě vtahují. A protož i každý kněz, a jmenovitě duchovní správce, netoliko vyučuje lid katolický o přirozených základech společnosti lidské, netoliko představuje úctu a poslušnost ku státní autoritě a právnímu řádu za povinnost náboženskou, ale sám také příkladem svým ji prokazovati učí. Zákonům státním, kterých bez porušení zákona božího nelze zachovávat, odpírá poslušnost a užívá občanských práv svých také k tomu, aby prostředky dovolenými pomáhal ku zákonnému napravení porušeného právního řádu. Jsou-li zákonové nespravedliví a tvrdí sice, ale nicméně takoví, že bez porušení zákona božího je zachovávat lze, káže kněz trpělivost i slovem i příkladem, napomíná k rozvážlivosti, zákonnosti a pořádku, vzbuzuje i pomáhá k udržení pokoje také když veliká tíseň na lidi doléhá a když oprávněné stížnosti všude se pronášejí. Zjevný odpor a násilné vzpoury nesnášejí se s učením křesťanským o poslušnosti a úctě k legitimné autoritě; avšak nejen se neprotiví zákonu božímu, ale v duchu jeho jedná, kdo mužným slovem a skutkem, zákonné pudy se nespouštěje, o zastavení křivdy pracuje*). Jak by se v úřadě a pastýřském působení zachovati bylo duchovnímu správci, když zákony státní na svobodu církve sahají a když nelze církvi ve shodě a míru se státem býti, ale zjevný boj nastal: poznává z veřejného hlasu papeže a biskupů, kteří se o takovém stavu věcí pronášejí, anebo z určitých instrukcí,

*) Hergenröther Philipp, der Gehorsam gegen die weltliche Obrigkeit und dessen Grenzen nach den Lehren der kath. Kirche. — Aichner Compendium juris eccl. Lib. II. sect. 2.

kteréž vydávají za normu správního jednání duchovním správcům i věřícím.

b) Duchovní správce nikdy nezapomínej, že blahu společnosti velice prospěšno jest, aby mezi státem a církví vládly pokoj a shoda, církev i stát aby sobě na vzájem vážnost a podporu prokazovaly v působení ku vznešeným a vzájemně se doplňujícím úkolům svým. Občanská moc a její orgánové mohou církvi vůbec a pastýřskému dílu na jednotlivých osadách za ochranu a podporu býti, ale také mnoho překážeti a škoditi. A protož dbá duchovní správce všemi způsoby dovolenými a slušnými, aby *v dobrém srozumění, v pokoji a svornosti živ byl s oněmi orgány státními a občanskými*, kteří se na osadě nalézají a s kterými on sám i osadníci jeho činiti mají*). V poměr takový vstoupiti a jej zachovati vynasnažuje se duchovní správce i s *mnohým sebezapřením*, pokud je srovnati lze s katolickou věrou, pastýřskými povinnostmi a bdělým svědomím. Leckdy ovšem bývá to úkol velmi nesnadný, jmenovitě když autorita civilní zastoupena jest muži, jižto nejsou nakloněni křesť. náboženství a sluhům jeho; ale opatrný a horlivý pastýř podvoluje se mu velikomyslně a vytrvale, protože svoji osobnost a její prospěchy za menší věc váží nežli úkol pastore. Pečlivě vyhýbá se všemu, co by snad mysl jejich podrážditi aneb jim za podnět a záminku sloužiti mohlo, aby duchovnímu správci rozmanité příkoří činili a překážky v cestu kladli. Veškeré chování jeho k nim jest ochotné, uctivé, ano i shovívavé, pokud jen dovoluje církevní kázeň, důstojnost a povinnost kněžská. Opatrnost pastýřská zvláště tu se objeví, kdež duchovní správce *nemůže vyhověti přáním a rozkazům* orgánů civilní autority, vůbec osob úředních, anebo když pastýřská povinnost na něm žádá, aby je *napomínal* neb *káral*. Jak by koli samostatné postavení zaujímaly úřední osoby jakožto držitelé autority, jsou nicméně, pokud se ku katolické církvi hlásí, osadníci farářovi a jemu podřízeni u věcech duchovních. A proto nekoná-li úřední osoba svých náboženských povinností, dává-li pohoršení, k náboženství a církvi nenávisť a nepřátelství provozuje, lidem náboženství a mravnost podvracujícím za podporu se propůjčuje: zavázán jest duchovní správce úřadem svým, aby muži takovému vážně domluvil a jej napomenul, pečlivě zachovávaje pravidla opatrnosti pastýřské a dobré způsoby společenské**).

*) Srovn. str. 234. sv. I.

**) Srovn. sv. I. str. 225 a sld.

Napomenutí a domluva v případech takových mohou tím snáze prospěti, čím budou více objektivné, jenom věc dobrou na zřeteli majíce; a protož duchovní správce zvláště ukazuje k tomu, jak velice sluší a třeba jest, aby osoby v úřadu postavené nijak nepřekážely blahodějně působnosti křesťanského náboženství, protože cnost a víra jsou pravý základ společenského řádu, kterýž tím jistěji se zakládá i utvrzuje, čím více působení a veškerý život representantů moci občanské daleky jsou všeho, proč by působnost a vážnost křesťanského náboženství ujmu trpěti musela.

c) *Dovolávati se ochrany úřadů civilních a vůbec hájiti těch práv*, ježto zákony státními zaručena jsou církvi, může v nejednom případě býti povinnost velmi důležitá, kterou obmeškati bylo by vůbec na škodu církve a působení pastýřského na jednotlivých osadách. A protož jde-li o to, aby sektářská propaganda nebo skutky svévole, frivolné nemravnosti, fanatické nenávisti nebo zarytého nepřátelství proti církvi, pokud také proti občanskému zákonu provínují, zastaveny a potrestány byly, dovolává se duchovní správce zmužile a vytrvale práv zaručených a křivdy odráží. Jindy ale, když zavinila jenom lehkomyšlnost a přenáhlenost, a jmenovitě když *osobním jeho právům* a prospěchům, ježto s náboženstvím a pastorem ničeho činiti nemají, ublíženo bylo, pamatuje duchovní správce, že zakročování moci světské nejen mravů zlých nenapravuje a smýšlení nenávistného nevypleňuje, ale záští a tvrdošíjnost vyvolává v potrestaných, řady nepřátel a odpůrců rozmnožuje, mravnou vážnost církve oslabuje. Ve případech takových duchovní správce spoléhá se na duchovní prostředky, na pomoc boží, vlastní působení pastýřské a podporu vážných osadníků, aby zlořádům a pohoršením bránil, je zastavoval i uklízel. — Dovolávati se ochrany světské proti autoritě církevní, proti biskupu a řádným orgánům jeho v osobních přech, ježto náležejí před církevní soud, jest hrubý zločin proti kázni církevní. Protož i na skutek takový ustanovuje církev censuru papeži vyhrazenou (*recursus ad potestatem laicalem**).

d) Duchovní správce jest netoliko sluha církve, *ale také občan, člen státu a národa*. Láska k vlasti jest i jeho povinnost, ale láska rozumná, daleká fanatismu národního, který vede k nenávidění národů jiných a zcela zapomíná, že v Kristu

*) Viz str. 247. č. 6.

sbratření jsou národové všickni. Lásky své k národu a vlasti dokazuje a povinností, kteréž ona ukládá, zadost činí katolický kněz nejlépe, jest-li *úřadu svého věrně bedliv*; nemůže zajisté nikdo lépe sloužiti národu a vlasti, jako kněz katolický, jenž důkladným vyučováním a vzorným životem svým náboženství a mravnost v lidu rozmáhá. Aby pak *duchovní správce a vůbec katolický kněz také užíval občanských práv svých a veřejného života národního i občanského se účastnil*, to nejen se mu nezapovídá, ale za věc potřebnou se vůbec uznává, jmenovitě v dobách nynějších, když přívrženci strany podvrtné a zarytí křesťanstva nepřátelé ku předu se tlačí a rozhodný hlas všude tu míti chtějí, kdež o věcech veřejných porady a usnesení se dějí. Avšak ne každý jednostejně může na poli tomto prospěšně a tak působiti, aby se přičiněním jeho skutečná služba prokazovala věci dobré; horlivost v užívání občanských práv může kněze svěsti ku mnohým pošetilostem a škoditi netoliko jemu ale i samému náboženství, duchovnímu stavu a církvi, nemá-li době a poměrům přiměřeného vzdělání, pevného církevního smýšlení, veliké opatrnosti, praktických zkušeností, neumí-li se náležitě mírniti a s tou vážností ke všemu přikročovati, kteréž od kněze očekávají sami nenávistníci a tupitelé jeho. — Ku které by koli straně politické se klonil, budiž pozoren, aby nespravedlností a přilišností, které snad ku jejím snahám se přiměšují, také neschvaloval, a zase strannické vášni se uchvátiti nedal až do nenávidění osob k jiné straně politické náležejících. „Cokoli chcete, aby vám lidé činili, i vy činite jim“ a naopak, jest zlaté pravidlo života i v zápasu o společenský řád a důležitosti veřejné. — A k jaké by koli straně politické se klonil duchovní správce, nikdy zapomínati nesmí, že jest duchovním otcem i politických protivníků svých a že posvátné úřadování jeho a duchovní poklady církve nesmí se snižovati za prostředek politických agitací a demonstrací. Vůbec považovati jest za obecné pravidlo, aby kněz katolický své smýšlení politické tak jevil, že by v něm každý poznával muže pro dobrou a spravedlivou věc ovšem zaujatého, ale nikoli osobního nepřítele těch, kdož jinak sice, ale poctivě smýšlejí; muže, kterýž pravou láskou a horlivostí pastýřskou puzen jest, aby všechněm osadníkům svým za všechno byl a všechněm prospíval.

Duchovní správce může také *veřejné občanské úřady*, poslance, zastupitele obcí, okresů atd. *na sebe vzíti*, volá-li jej dů-

věra občanstva k nim a nejsou-li poměry takové, že by proto se svým postavením církevním a křesťanskou pravdou v odpor přišel. Podvoluje-li se pak úkolům takovým, žádá na něm i svědomí i čest kněžského stavu, aby na této velmi choulostivé cestě nikdy s očí nespouštěl, že právě blaho společnosti jenom spravedlností a pravdou se podporuje a že sluší na kněze, aby sobě také v občanských věcech slávu boží a spásu lidí za poslední a nejvyšší účel snahy a práce svojí postavil*). Ostatně dotvrzeno jest mnohou zkušeností, že vůbec dobře jest, aby kněz nebyl žádostiv občanských úřadů a hodností na své osadě; jsa v nich postaven, těžko se ubrániti může, aby snah jedné strany nebral také za snahy své, čehož následek obyčejný jest, že pozbývá nepodjaté mysli, že se připravuje o vážnost a důvěru mnohých a že proto v leckteré nesnáze přichází v pastýřském působení svém**).

§ 120. Rodina a její účel. Posvěcování rodin skrze církev.

1. Společnost obecně lidská, stát a církev skládají se z rodin; rodina jest základ (basis) obecné lidské společnosti a všech člověčenstvu nevyhnutelně potřebných společností zvláštních. Rodina jest *prvá, původní společnost*, kteráž přirozeně povstala v člověčenstvu. Ona zajisté spoléhá na lidské přirozenosti tolik, že by člověčenstvo bez ní trvati nemohlo. K trvání člověčenstva totiž třeba jest takového zřízení a řádu přirozeného, kterým by se člověčenstvo novými jednotníky doplňovalo a v kterém by tito vychováním tělesným a duchovním na ten stupeň dospělosti přivedeni byli, že by potom samostatně o životném úkolu svém pracovali a věčného cíle svého se domáhati mohli. Zřízení toto jest rodina. V nevyhnutelné potřebě rodiny potvrzena jest i pravda, že rodina se na samé přirozenosti lidské a tedy prostředně na vůli boží zakládá.

Poněvadž rodina jest základ státu a církve, nemůže poslední její úkol býti jiný nežli jest úkol církve a státu. A protož jest *rodina nejprve strážkyně tělesného života lidského*. Ona člověku dává život, jejž zachovává, ustanovuje mu dráhu vezdej-

*) Srovn. Syn. dioec. Budvic. od r. 1863. Stat. 25.

**) Dieulin, Le bon curé II. chap. 17.

šího života, poskytujíc prostředkův, aby ji nastoupiti a po ní kráčet mohl. — Ona však i k tomu povolána jest, aby bděla nad *duchovním životem* novorozence; v lůně rodiny nabývá tento prvých poznání o původu svém, o svých velikých povinnostech k Bohu, bližnímu a sobě samému, o vznešeném a věčném povolání svém. Tento úkol rodiny jest její vlastní náboženský život a protož i rodina se vhodně nazývá soukromou církví, v kteréž rodiče jsou kněží a děti lid věřící.

Vedle původního úmyslu božího byla rodina úplně v souhlasu s velikým úkolem svým; známky, zákony a prostředky její byly: jednota, nerozlučnost, svatost. Když pak původní řád porušen jest pádem člověka, vzala nejprve rodina svůj podíl na převrácenosti věcí lidských a poklesla tolik, že blud a zločin v ní rozbily stan svůj, aby odtud vycházely strasti největší, kdež podle vůle boží byl zdroj blaha i požehnání. Historie rodiny pohanské vůbec, a zvláště rodiny ve státech řeckých a římském v dobách, když poslední slabé paprsky přirozeného rozumu lidského zastřeny byly hrubým materialismem a nekrocenou vládou tělesnosti, — jest nejvýmluvnější svědectví o pravdě, že na lidskou společnost i kletba i požehnání vychází z rodiny a že nižádný lidský zákon nemůže zastaviti té zhoubné povodně, která v porušené rodině počátek bere, aby bédami a strastmi zaplavila, na těle i na duchu pohubila celé národy, z kořen vyvrátila a zničila mocné obce a státy*).

2. Křesťanstvím uvedena jest rodina opět ku poznání podstaty své a povolání svého; v křesťanství dány jsou jí prostředky nadpřirozené, aby vznešený úkol svůj zase uskutečňovati a takto sama zdrojem býti mohla, odkud by se prýstily vody očistné a obživné, jimiž by člověčenstvo přehluboko kleslé a na kraj záhuby již uvedené zase omlazeno, sesíleno a lidem božím učiněno bylo.

Rodina zakládá se manželstvím a rozšiřuje se sama v sobě potřebou cizí pomoci; i jsou potom částky její: rodiče, děti a čeleď. Takto povstává v rodině trojí poměr vzájemný, v němžto se nacházejí členové rodiny, trojí svazek, aby členové v jednotu harmonickou byli a zůstávali spojeni: poměr mezi

*) Viz velmi poučné dílo: Geschichte der häuslichen Gesellschaft bei allen alten und neuen Völkern oder Einfluss des Christenthums auf die Familie. Von J. Gaume. Regensburg 1845. (3 díly.) Německý překlad z jazyka francouzského. — Döllingrův spis Judenthum und Heidenthum.

manželem a manželkou, mezi rodiči a dítkami, mezi pány a čeledí. Zvrácení poměrů těchto a přerování něžných svazků společnosti domácí způsobilo, že rodina pohanská jest učiněna jevištěm rozkolu, nenávisti a svárů, jevištěm a obětí surové libovůle, rozpoutané tělesnosti a žalostného otroctví tělesného i duchovního. — Pravdou a milostí Vykupitele světa objasněny a posvěceny jsou také práva i povinnosti, kteréž vyplývají z oněch poměrů všem údům rodiny a každému zvláště. Katolická církev pak, povolána jsouc, aby oblažovala všecka pokolení pravdou a milostí Kristovou, jich posvěcovala a vykoupení Kristovo na nich uskutečňovala: shledává důležitý úkol svůj v posvěcování rodiny, aby tato dle přirozeného a pozitivního řádu božského se zakládala, dle něho trvala, o svém úkolu pracovala, znajíc poměry vzájemné a vyplývající odtud práva i povinnosti. Posvěcujíc oněch svazků, kterýmiž rodina v jednu společnost se váže, působí křesťanské náboženství, aby svazkové tito nikomu nebyli za pouta, ježto by ztrpčovala život a ztěžovala dosahování vezdejšího a věčného cíle, ale aby za blahodějnou pásku byli, kteráž myslí a duše spojuje v něžný svazek, za mocnou podporu, jížto se život pozemský usnadňuje a tak upravuje, aby cestou a prostředkem byl k životu nadpřirozenému, věčnému.

§ 121. Podstata i účel manželstva.

Na pravém či bludném názoru o podstatě a účelu manželstva nejvíce závisí stav rodiny a lidské společnosti, její blaho a neštěstí. Smutný stav rodiny pohanské měl a posud má svůj vlastní kořen v tom, že podstata i účel manželstva nebyly poznány a uznány; toto zase má svou příčinu v tom, že nebylo poznáno a uznáno, jaký jest člověka původ, jaká důstojnost a jaké povolání. A protož i křesťanství přivedlo nejprve člověka k poznání člověka a na tomto základě přikročilo k nápravě rodiny skrze nápravu manželstva, kteréž v původním, přirozeném rázu svém obnoveno a v obor nadpřirozený postaveno jest.

Manželství jest svojí podstatou a svým účelem trvalé spojení muže a ženy, obou svobodným svolením k místu přivedené na ten cíl a konec, aby rodinu založili, zplozeným po-

tomkům přiměřené cíli člověka vychování dali a sobě navzájem v důležitostech a příhodách lidského života na pomoc byli. — V nadpřirozeném řádu svém jest manželství křesťanské svátost, pro kterouž vyšší důstojnost nejen se neruší přirozená povaha jeho, ale posvěcuje se a ušlechťuje.

Vedle přirozeného i nadpřirozeného rázu svého jest manželství původu božského, uzavření jeho jest čin náboženský, za jakýž považováno bylo v každém věku a v každém národu, jehož kulturní stav se povznesl nad čiré barbarství. A jen v tomto svém rázu může manželství v pravdě býti a zůstati manželstvím a míti na sobě ty známky podstatné, pro něžto jest základem lidské společnosti a zárukou trvání jejího. a) Skrze manželství zajisté postupují sobě navzájem muž a žena výhradné právo na tělo své k obcování pohlavnímu; *ale ze své moci nikdo nemůže práva toho jinému postoupiti*, aby nezlehčil své důstojnosti lidské a nesnížil se až k bezrozumému zvířeti. Jediné ve jménu božím může se postoupení práva toho státi bez hříchu, poněvadž Bůh postoupení tomu výhradnému a vzájemnému chce; tato jeho vůle dosti zřejmě odtud vysvítá, že ustrojil lidskou přirozenost tak, aby jen při obapolném a řádném postoupení tomto mocný pud pohlavní v náležitých mezích se uchoval, jichžto překročení má za nevyhnutelný následek mnohé zlořády, neřesti a strasti, a kdyby zobecnělo, i zkázu člověčenstva by přivodilo. b) A jako pro takové postoupení práva jest manželstvo čin náboženský, tak i pro *obapolnou lásku*, na které poměr manželský spočívá. Poměru tomu nepostačuje láska pouze přirozená, kteráž jest proměnlivá a pomíjivá, jako příroda sama. Aby tolik mocna byla, že by obstála také v protivenstvích života a při slabostech lidských, které společenskému životu mnohé trpkosti a zkoušky připravují: potřebuje láska přirozená se ušlechtiti, proměnit se v duchovní lásku, v lásku plné odevzdanosti sebe, sebezáporu, sebeodříkání. Tuto lásku pak jenom vyšší princip může způsobiti, princip náboženský; pouhá občanská smlouva nic nemůže ku přirozené lásce přidati, ničím na vyšší stupeň ji povznést, na kterém by dostačovala k obtížím a strastem života, na kterém by také mohla vítězně bojovati proti tělesnosti.

Manželství tedy jest u vlastní své přirozené podstatě čin náboženský, a ovšem jeví se tento ráz nejdokonaleji na manželství křesťanském, jehož obraz jest tajemný svazek Ježíše

Krista s církví; vstupování v křesťanské manželství jest také nadpřirozený úkon náboženský.

Přirozená podstata a přirozený účel manželstva samy již odsuzují a za zločin proti přirozenosti lidské vyhlásují všelikou theorii komunistův a socialistův o zrušení manželstva. Avšak i *pouze občanské* (civilní) manželství odsouzeno jest přirozenou podstatou a přirozeným účelem manželstva. Uzavření manželského svazku jenom ve formě občanské smlouvy před autoritou civilní, z jejíhož oboru přirozeným a pozitivním právem božským vyloučeny jsou úkony náboženské nemůže býti platné a dovolené manželství, poněvadž není úkon náboženský. A jinak, nežli úkonem náboženským, a tedy úkonem pouze přirozeným, ze své moci vlastní, nemohou muž a žena postoupiti sobě navzájem práva, jehož nemají; a zakládajíce poměr manželský na pouze přirozenou lásku, nemají také základu toho, na kterém by skutečné a šťastné manželství státi mohlo. A protož církev katolická, ano i každá společnost náboženská pro důvody z práva přirozeného plynoucí zavrhuje manželství pouze občanské a nikdy ho uznati nemůže za manželství skutečné, dovolené a platné.

Jsouc po přirozeném a nadpřirozeném právu náboženský úkon, jest manželství svojí podstatou *nerozlučné* a jest *monogamie*; kdyby se státi mohlo, že by manželství přestalo platiti za úkon náboženský, bylo by zničeno vůbec manželství nerozlučné a hnusná polygamie podryla by základy společnosti lidské.

Nerozlučnost manželstva jest jeho známka tolik podstatná, že bez ní nelze pravého manželství ani pomysleti. Neboť a) nemohou-li manželé z pouhé moci své postoupiti sobě vzájemného práva na těla svá, nemohou práva toho zase odvolati. b) Kdyby manželství bylo rozlučné, byl by člověk ve svém rodovém životě roven zvířeti; rozlučné manželství zajisté jest dočasné spoluobcování (*cohabitatio*), spočívá pouze na tělesné náklonnosti, nemá duchovního a mravného základu, nemá vyšších pohnutek mravných ani jaké pásky mravné, kterouž by v jednotu se vázalo. c) Smutné následky, ježto by z manželstva rozlučného nevyhnutelně pocházely, dokazují nerozlučnosti jeho nade všecku pochybnost. Rozlučné manželství *zničilo by rodinu ve vlastním kořenu jejím*, poněvadž by řádný život rodinný, v němž každý člen ku společnému cíli přispívá, zcela nemožný byl, když by zakladatelé rodiny každou chvíli mohli přetrhnouti svazky, kterýmiž rodina v jednotu se víže; *řádné vycho-*

vání, ježto se dařiti může jen při svorném a trvalém spolupůsobení otce a matky, nijak nemohlo by se dít; *lidská důstojnost* ženy popírá i pošlapává se přímo manželstvím rozlučným, poněvadž tuto jest žena jenom nástroj chťičů mužových a otrokyně jeho.

Jako jest manželství v podstatě svojí nerozlučno, tak i jest *monogamie*, trvalé spojení jednoho muže s jednou ženou; neboť ta vzájemná odevzdanost, kteráž podstatně k manželství náleží, jest jenom při monogamii možna, jakož i jen při této lze, aby žena účastna byla přirozených práv manželky a matky. Polygamie jest nejhlubší ponížení ženského pohlaví, ano jest popírání jedné lidské důstojnosti obého pohlaví; onať dává jen muži výhradné právo nad tělem ženy, této pak nedává ni žádného práva, dělá z ní pouhou věc *).

Podstata i účel manželstva jsou také základ všeho působení, kterým církev pracuje o posvěcování jeho. Které manželství konkrétné jeví na sobě podstatu tajemného svazku toho a realizuje účel jeho, to nazývá se manželství šťastné, blažené. Šťastná manželství zakládati a zachovávatí jest jediný cíl, jež na zřeteli má církev u všelikém působení svém, pokud k manželství směřuje a toto za předmět svůj má.

Všeliké působení katolické církve a orgánů jejích s ohledem na manželství v tom se zavírá, aby toto bylo za svatou věc poznáváno, aby křesťan, maje u veškerém způsobu svého života vhodnou přípravu, svatě v manželství vstupoval, uzavřené pak i svatě zachovával, aby se zamezovala manželství, o kterých předvídati lze, že nešťastna budou, aby porušené poměry manželské a rodinné zase napraveny byly.

*) Encyklika Lva XIII. ze dne 10. února 1885 proti rozlučování manželstva, spolu s výkladem církevní nauky o manželstvu. — Stöckl l. c. 517. Sauzet, Réflexion sur le mariage civil et le mariage religieux. Paris 1872. Německý překlad Die Civilehe und die kirchliche Ehe, vyšel r. 1873 v Mohuči. Toto dílo francouzského státníka zasluhuje obzvláště pozornosti mezi četnými spisy apologetickými a polemickými o manželství. — Dr. Ant. Víšek, Občanský sňatek na soudu práva a svědomí.

§ 122. Posvěcování svazku manželského.

I. Vzdálená příprava ke stavu manželskému.

1. Kdo k manželství povolán jest, může vstoupiti v manželství šťastné, poznává-li je za svatou věc, po křesťansku o něm smýšlí, cnosti a povinnosti stavu panického dle víry křesťanské plní, po křesťansku o budoucím spoluzemědělci soudí, vůbec křesťanské zásady o manželství netoliko zná, ale jimi se v životě svém také spravuje. — Povinnost duchovních správců pak nejprve jest u veřejném a soukromém vyučování svědomitě dbáti, aby osadníci nabývali poznání o tomto nad mnohé jiné důležitém předmětu; rovně tak důležitá povinnost jest, aby s veškerou horlivostí se vynasnažovali uchovati mládež oněch poklések, poblouzení a neřestí, kterými se všecko štěstí a požehnání v budoucím stavu manželském podkopává. Duchovní správa nejen poučuje o manželství, ale i k němu vychovává.

Poučování toto a vychovávání počíná se již u mládeže školské; v *katechetickém vyučování* vykládá se o manželství tak, aby děti nejen o posvěcování jeho skrze Krista, o podstatě a účelu jeho, ale také o tom vědomost měly, že stav tento velmi obtížný jest, že jen dobrému křesťanu lze obtíže tyto přemáhati a snášeti. Na *křesťanských cvičeních* podává se duchovnímu správci nad jiné vhodná příležitost, aby o svatosti stavu manželského jasně vyučoval a k srdcím shromážděných mluvil, přidávaje k výkladům napomenutí a výstrahy otcovské mladším i starším, manželům a svobodným, rodičům a dětem. Aby se na *kázáních* častěji o manželství jednalo, k tomu i sama důležitost jeho i některé perikopy nabízejí. Kázání tato jednou více k manželům se obracejí a k ostříhání jejich povinností, jindy zase více ku svobodným lidem a k podmínkám, bez kterých nelze nadíti se manželství šťastného; pokaždé se ovšem upravuje kázání tak, aby všem prospělo, nikomu na urážku nejsouc. V dobách, kdy tělesnost bezuzdá směleji a směleji hlavy pozdvihuje a kdy duch materialismu víc a více mysli ovládá, v mravích a obyčejích soukromého i veřejného života vévodí a do zákonodárství státního vnikaje svatost manželského stavu popírá, přímo a nepřímou v lehkost jej uvádí: nemůže se pastýřské vyučování o manželství obejít bez rázu apologetického, aby vyvracovány byly nebezpečné domněnky a zásady, kterými se půda pro šťastné manželství vůbec podrývá, toto samo pak až za věc obyčejným koupějím a prodáváním vesměs

rovnou snižuje. Nade všecko pak nejlépe hodí se *vyučování po stavech* k tomu, aby lidé svobodní, jinochové a panny, o tom důkladně poučení byli, čeho se vystříhati náleží těm, kdo svévolně od sebe zapuditi nechtějí všeho štěstí a požehnání v budoucím manželství svém. U všelikém vyučování tomto nepomíjí kněz hříchů proti čistotě, jakž kterému stavu jí ostříhati sluší; ale mluví o nich přece jen zřídka, velmi krátce, slovy obecnými jenom se napovídá*). Určitěji a podrobněji o nich mluvití dovoluje ovšem vyučování po stavech; ale i tu nesluší zapomínati, že mluví kněz a že mluví také před mnohými, kterých srdce čisto jest a mysl stydliva. — Veliký úkol v poučování o manželství a náležité k němu přípravě připadá duchovnímu *ve zpovědnici*, jmenovitě když tu činiti má s dospělou mládeží a se snoubenci. Zpovědnici a vyučování po stavech považovati sluší za nej přednější a nejvzácnější působíště duchovního správce s ohledem na manželství; a poněvadž nábožná bratrstva, spolky a jednoty nejlépe k tomu vedou, aby osadníci často svátost pokání přijímali a lidé jednoho stavu ku zvláštnímu poučování se shromažďovali, — snadno se poznává, kterak důležitý pro šťastná budoucí manželstva jsou nábožné jednoty a bratrstva, zejména pak *jednoty mládenecké a panenské*, jichžto hlavní a poslední účel jest chrániti čistotu a pěstovati nábožnost, jakožto prostředek, bez něhož nelze, aby kdo čist byl a zůstal.

Jednoty mládenecké a panenské, skládají-li se jenom ze členů počestných a mravně zachovalých a dobře-li spravovány jsou, působí velmi blahodějně. a) V nich zajisté *nabývají mladí lidé odvahy k pobožnému životu* vidouce, že jich mnoho sjednoceno k témuž cíli, kdežto jinak bojí se a ochabují, jest-li jim pro nábožnost a spořádaný život posměch a potupu snášeti. b) Jimi se *podporuje časté přijímání svátostí*, jehož mládeži ještě více třeba jest, nežli dospělým. c) Tyto jednoty pěstují a *udržují bližší styk s duchovním správcem* a mezi členy zakládají jakés posvátné přátelství, kteréž kromě jiných způsobů také laskavým napomínáním a bratrským pokáráním chybujícího se jeví. Protož i jsou mládenecké a panenské jednoty velmi přiměřená policie mravní; jednotliví členové zajisté rychleji nežli duchovní správcové a rodičové znamenají každé nebezpečení, v kterém soudruzi jejich snad se nacházejí, a probuzen-li smysl pro česť

*) Řím. Katech. č. 2. of. 33.

a dobré jméno jednoty a vůbec pro mravnost, zachraňuje leckdy člen člena před pádem ještě v pravý čas. d) V jednotách panenských obzvláště může sobě duchovní správce *odchovati pomocnice* v péči o čistotu a okrasu kostela, pěstovatelky zvláštních pobožností, ošetřovatelky opuštěných nemocných, vůbec duše horlivé a pokorné, kteréž tichou činností svou působí dobré, jehož by jinak těžko bylo dosíci neb i nemožno.

Stanovy těchto jednot buďtež jednoduché a všem členům přiměřeny. Nežádá se na členech, aby dokonali byli; mnoho zajisté již dosaženo, vystříhají-li se hříchů těžkých a vzdalují se příležitostí nebezpečných, nedávají pohoršení, živi jsou po křesťansku počestně. Zejména postačuje, aby stanovy ukládaly: 1. Modlitbu ranní a večerní s přidavkem tří Zdrávasů ke cti neposkvrněného Početí a s prosbou: „Nejmilejší Matko, chraň mne hříchu smrtelného“; 2. pilnou návštěvu kázání a křesťanského cvičení; 3. častou zpověď, pokud možná každý měsíc; 4. oddělení obého pohlaví při schůzích a zábavách, svědomité vystříhání se tovaryšstva zlého; 5. chrániti se písni světských, nebezpečné četby a nebezpečných zábav, ku kterýmž náležejí tance a divadla.

Chtěl-li by kdo více žádati nad tyto vůbec potřebné věci, snad by ani těchto nedosáhl; více ukládati nebo povolovati lze jednotlivcům ve zpovědnici dle schopnosti a dobré vůle jejich.

Spravování jednot mládeneckých a panenských ovšem se řídí pravidly o spravování bratrstev vůbec*). Častější shromáždění spolková s krátkými promluvami duchovního ředitele a schůze ku společné zábavě a četbě velmi dobře působí, aby se budila i zachovala příchyllost ku spolku.

Neprospívá, aby někdo ze členů měl vrchní správu jednoty, poněvadž není možná, aby sobě mezi spolučleny tolik vážnosti dobyl, kolik jí třeba k udržení dobrého řádu, k působnému napomenutí a pokárání ve případech důležitějších; ve spolku panenském se za správy takové vyvinuje řevnivost a neúprosná přísnost, která vede ku pohrdání jinými, k nelskavému, až i příkrému posuzování.

Duchovní ředitelství ve spolku panenském náleží knězi staršímu; při ředitelích mladých snadno se přihodí, že spolek se rozbije pro marnivost a ješitnou žárlivost některých členů**).

*) Viz str. 260. sv. I.

**) Frassinetti l. c. díl I. kap. 9.

II. Bližší příprava k manželství.

1. Kdo již ve stav manželský vstoupiti zamýšlí, tomu jest křesťanskými zásadami se řídit u volbě osoby, s kterou vejde ve svazek trvalý, nerozlučný a svatý. Všecko štěstí stavu manželského má svůj přirozený základ v osobních vlastnostech. Protož i třeba jest, aby volba byla *svobodná*, ani cizím vlivem ani náruživostí obmezená a zaslepená. Církev katolická vždy hlásá i zastává volbu svobodnou, poněvadž jenom v této se může nalézati obapolná přichylnost, přirozený to základ budoucí jednoty a jednomyslnosti. Tato přichylnost obapolná zajiště jest půda, na které vzrůstí může láska duchovní, křesťanská, láska úplné odevzdanosti sebe, láska schopná sebezáporu a obětí.

Svobodné volby podle obapolné přichylnosti hájí katolická církev budoucím manželům proti všemu vnějšímu donucování*), ale také proti zaslepenosti budoucích manželů samých, ve jménu božím velic, aby přichylnost tato nebyla vedena tělesností, ale vycházela ze cnostného a čistého srdce, řídila se rozumem a náboženstvím.

V souhlasu s touto zásadou církevní zdržuje se kněz důsledně všeho vlivu přímého na volbu jisté osoby k manželství, i kdyby o radu byl žádán aneb o manželství osoby jemu příbuzné šlo. Ve případech takových podobně jako u vyučování pastýřském vůbec předkládá jen pravidla, kterými se křesťanu řídit jest v záležitosti této, napomíná ku šetření rady dobrých rodičův a zrazuje z důvěrných známostí, jichž dlouhé trvání předvídati lze. Jenom když osoba, stran kteréž o radu tážán byl, k jinému vyznání náboženskému náleží, anebo vůbec povědoma jest za nevěřící anebo za nemravnou, povinen jest duchovní správce přímo zrazovati od manželského svazku, předkládaje smutné následky, ježto z manželství takových obyčejně pocházejí. — Domáhati se toho, aby svůdce pojal osobu svedenou, dobře sluší duchovnímu správci, lze-li se nadíti manželství pokojného.

Nejhojnější zdrojové manželství nešťastných jsou: *náklonnost pouze tělesná, žádost vezdejšího statku a marné cti*; oné dávají se uchvátiti budoucí manželé sami, těmito pak bývají k tomu přiváděni rodičové, že svobodné volbě synův a dcer

*) Viz mezi censurami nikomu nevyhrazenými č. 6. a 7.

svých překážejí také tu, kdež rozumného důvodu již není, pro který by buďto brániti anebo přemlouvati měli. Veškerá duchovní správa přičiňuje se vůbec, aby záhubným těm příčinám nešťastných manželství odpor kladla, v jednotlivých pak případech vynasnažuje se duchovní správce, aby zdravému rozumu a hlasu víry zjednal dostatečnou platnost u lidí, jichžto se týče. Ač ovšem zřídka možno zameziti manželství, jemuž téměř na jisto věstiti lze neštěstí, nicméně nezůstane otcovské působení duchovního správce vždy anebo vůbec marno, pákli jen pro výborné vlastnosti své požívá důvěry a vážnosti tolik, co jí třeba, aby osadníkům platil za *otce* duchovního.

2. Byl-li úmysl vejíti v manželství s určitou osobou, platně vyjádřen, jest mezi budoucími manžely *zásnuba* (sponsalia). Zásnubu (námluvy) považuje církev katolická za vážnou věc a vedle toho náleží duchovnímu správci vůbec pečovati, napomínati a k tomu, jakž nejlépe může, působiti, aby: *a)* o zásnubě vážně smýšlel každý, kdož přistupuje k ní, *vážně se u příčině zásnuby zachoval* a jí neuzavíral bez dostatečné svobody anebo lehkomylně v hostinci, tančírně anebo při schůzi hříšné, ale jenom s vážností křesťanskou, po svědomitém uvážení a když byl radu viditelných zástupců božích, zejména rodičů vyslechl. *b)* Aby zásnuby se vůbec dály ne tajně, ale *veřejně u přítomnosti rodičů* aneb aspoň dvou svědků počestných ústně nebo písemně. Tajné a zcela soukromé sliby k budoucímu manželství jsou vnadidlo ďábelské, aby nevinnost byla sváděna; jako se dávají lehkomylně, tak i se ruší a popírají, a poněvadž těžko bývá provésti plný důkaz, že byly platně dány, mívají za následek, že platně zavázaný dělá nové sliby hříšně a třeba i neplatnou zásnubu novou, že vchází v manželství nedovolené, že z nich povstávají lži, pomluvy a tupení, nepřátelství a pohoršení rozmanitá*). *c)* Aby *se neuzavíraly zásnuby s podmínkou anebo bez dobré naděje, že manželství brzy po nich následovati bude*; zásnuby na dlouhý čas před manželstvím učiněné vedou k nebezpečným dlouhým známostem, k obcování nedovolenému, ku ztrátě dobré pověsti a k porušení věrnosti zaslíbené. Kdo by bez dispense nemohli ve platné manželství vstoupiti, nemohou také učiniti platné zásnuby.

Za ředidlo u posuzování mravného a právního citu lze pokládati svědomitost a nesvědomitost v plnění závazků po-

*) Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp, 11. str. 157.

vstalých ze zasnuby platné. *Následkové* platné zasnuby jsou: neplatnost jiné zasnuby; závada manželstva s osobou jinou; překážka platného manželství s osobou v 1. stupni příbuznou (imped. publicae honestatis).

Duchovní správa jest povinna působiti dle možnosti, aby lidé zasnubou vázání *věrně vyplnili danou přípověď*. Takového působení třeba jest tím více, čím lehčeji občanský zákon platné zasnuby váží, lehkomyšlnosti, mnohým křivdám a zločinnému svůdnictví takto uzdu pouštěje. Rušiti zasnubu bez příčiny, lehkomyšlně, v náhlém hněvu, z prchlivé vášnivosti, jest neslušná i nedovolená věc, byť i zrušení samo platno bylo; lehkomyšlným uzavíráním a rušením zasnub děje se potupa svátosti manželství, tato snižuje se vůbec a pozbývá mnoho ze své vážnosti. Ale netoliko věrně, nýbrž také v *určitý* čas náleží vše vyplniti, nebo co nejdříve lze, nebyl-li čas určitý ustanoven; toho i spravedlnost žádá i povinná opatrnost, aby zasnuba nevedla na cestu hříchu *).

III. Bezprostřední příprava ke stavu manželskému.

I. Po platné zasnubě jsou dva svobodní lidé snoubenci (sponsi). Čas odtud až do skutečného uzavření manželstva jest pravému křesťanu dobou přípravy bezprostřední a přímé, skrze kterouž by se uspůsobil ku hodnému přijetí svátosti a k vážným povinnostem, ježto vezme na sebe v témže okamžiku, kdy veřejně, před Bohem a církví dá svolení ku sňatku nerozlučnému s určitou osobou. Církev nařizuje snoubencům *a) bedlivě opatrovati se, aby jejich vzájemný bližší poměr nebyl jim za podnět a příležitost ke hříchu **)*. Pro zasnoubení své nejsou zákonem čistoty panické vázání méně, nežli prve byli a nežli každý křesťan svobodného stavu vázán jest. Čím pak více zasnuba již učiněná sbližuje dva lidi různého pohlaví, tím větší opatrnosti třeba jest, aby čas za přípravu vyměřený nebyl jim snad dobou, v které by štěstí budoucího sňatku svého sami podkopali. Dávaje naučení snoubencům připomíná duchovní správce, že mnohými strastmi ve stavu manželském trestá Bůh již na

*) Kterak se ruší neb rozlučují platné zasnuby a kterak jest se zachovati duchovnímu správci, když mu předneseny jsou žaloby pro nedodržení slibu k budoucímu manželství daného, o tom církevnímu právu jednati náleží.

**) Berardi, De occasionariis II. str. 283.

zemi všelikou nepravost, kterou se provinili snoubenci proti svatému manželství*). A třeba by časté a soukromé spolubytí zasnoubených ani nevedlo ke hříchům tělesným, pochází z něho přece to zlé, že oba sobě na vzájem ovšedňují a v nich *mizí aneb aspoň se oslabuje vzájemná vážnost*, bez kteréž nemá pevné pudy ta láska křesťanská, ježto působí plnou odevzdaností a sebezapírání. Duchovní správce dbá podle možnosti horlivě, aby snoubencům a jich rodičům nejen na mysl uváděl napomenutí, rozkazy a zákony církve, ale také je ku věrnému jich ostříhání vedl. Snoubencům nesluší před oddavkami spolu bydlet v témž domě**) ani scházeti se za takových okolností času a místa, v kterých se patrně hříchu nebezpečnoství a blízká k němu příležitost shledává. b) Aby pak budoucí manželé účastni byli v hojné míře milostí svátosti této, povinni jsou vedle napomenutí a rady církve *za celý čas přípravný posvěcovati se ustraněným životem, modlitbou***), přijímáním svátosti pokání a oltářní*. Obyčejně byla by všem snoubencům velmi prospěšna *generální zpověď*, mnohým nevyhnutelně potřebna†); takovou pak bylo by vykonati ještě na delší čas před oddavkami, jakož vůbec i to jest žádoucno, aby zpověď přede dnem oddavek nebyla jediná za čas bližší jejich přípravy. Takto zajisté předešly by se nesnáze a obtíže, kteréž nejednou povstávají v poslední době před kopulací pro nedostatečnou disposici některého ze snoubenců, pro manželské překážky anebo jisté závazky, ježto se až ve zpovědi objevily.

Zpověď snoubenců.

Zpověď snoubenců pokládá duchovní správce za dílo velmi důležité, poněvadž tu mnoho působiti může, aby snoubenci svatě vstoupili v manželství, přijímajíce tuto svátost hodně, s úmyslem svatým a jako lidé jiní, obnovení a ke svědomitému konání nových povinností, k životu rozhodně křesťanskému odhodlaní. *Poučování snoubenců ve zpovědnici* vztahuje se netoliko ke hříchům jejich, k povinnostem a závazkům ze hříchu povstalým, ale obsahem svým také směřuje ku smýšlení, s kte-

*) Tob. 6, 16. 17.

**) Conc. Trid. sess. XXIV. c. 1. de ref. Rit. Rom. de Sacram. matrim.

***) Tob. 3, 16. 18; 6, 22.; 8, 4—10.

†) Conc. Prov. Prag. l. c. str. 158.

rým manželství uzavíratí náleží a ku povinnostem manželského stavu. Pakli o těchto se jim uděluje na faře poučení zvláštního téhož dne před oddavkami, když konají zpověď a přijímají vel. svátost, může zpovědník přestávati na poučování krátkém, ježto se jediné ke hříchům vztahuje a k věcem, o nichž kromě zpovědnice mluvíti nelze.

K disposici snoubenců zvláště přihlížeti náleží, pakli mnohými hříchy se provinili a jmenovitě ve hříšném návyku nějakém živi byli. Opouštění stavu svobodného, před důležitý krok na dráhu novou, nejistota budoucnosti, jistota mnohých obtíží a vážných povinností, — to vše vede na pohnutky, kterými dojmouti lze mysl a srdce kajicníků těchto. Mnohého vynasnažení o disposici třeba jest, ukázalo-li se ve zpovědnici, že snoubenci spolu tělesně hřešili a snad i po delší čas ve hříchu takovém trvali. Vstoupením ve stav manželský přestávají sice hřích svůj páchat, ale mnozí zůstali by jim poskvrnění pro nedostatek dispoice, kdyby zpovědník nepřivedl jich k živému poznání viny a k opravdové lítosti. Vyznává-li některý ze snoubenců hřích proti 6. přikázání, třeba jest tázati se ho, zhrěšil-li s osobou od ženicha neb nevěsty rozdílnou a byla-li spoluvinná osoba v 1. aneb 2. stupni příbuzná s druhým snoubencem (*affinitas ex copula illicita*). — Nejsou-li snoubenci dostatečně disponováni a přičinění zpovědníka o disposici jejich neprospívá, ovšem nelze udělit jim rozřešení snad pro tu příčinu, že by zahanbeni byli, když by ke sv. přijímání nešli, anebo že by bez absoluce svátost manželstva přijímali. Možné anebo jisté zahanbení zajisté nemůže postačiti za důvod, aby nehodnému dáno bylo rozřešení; uzavírání manželstva bez absoluce aspoň o nic horší není, nežli uzavírání po absoluci neplatné, kteráž kajicníkovi neprospívá a svědomí kněze hříchem obtěžuje. — Pro zadrženou absoluci ovšem nemůže býti snoubenci odepřeno vysvědčení na prohlášeném listu (pakli mu jej farář vydává), že zpověď vykonal, aniž pro tuto příčinu nějaké obtíže stran oddavek činiti lze, poněvadž by to bylo porušení zpovědního tajemství.

Shledal-li se na snoubenci *reservát*, mají v některých diecésích (viz str. 260.) zpovědníci plnou moc, aby rozřešili. Nemá-li zpovědník té moci, platí v tomto případě zásada o nepřímém rozřešení (str. 261.), skládají-li snoubenci zpověď v čas oddavkám již velmi blízký.

*Vstupuje-li katolík ve smíšené manželství, k němuž nedosáhnul dispense, poněvadž nebylo dáno rukojemství o katolickém vychování všech dětí, nemůže obdržeti rozřešení, zpovídá-li se před oddavkami; neboť jest zjevně neposlušen církve a nechť se napomínání jejímu podrobiti, trvá ve hříchu svém zatvrzele. Podobně i sv. přijímání nelze udělit mu, třeba by ho veřejně žádal, poněvadž také hřích jeho veřejný jest. — Měl-li by ale člověk ten později, když v manželství žije, pravou lítost nad prokázanou neposlušností svou a sliboval by opravdově, že vynasnaží se, aby sebe a děti uchoval bludu a spolu-manžela svého k víře katolické nakloňoval, může ovšem rozřešení obdržeti *).*

*Objevila-li se při zpovědi snoubenců překážka nebo závada, pro kterou ve platné aneb dovolené manželství vstoupiti nemohou, řídí se zpovědník podobnými pravidly, jako při penitentech v neplatném manželstvu žijících **).*

1. Shledána-li u snoubence *překážka* neb *závada veřejná* (zřejmá), třeba jest vyložiti mu, že v zamýšlené manželství vstoupiti nemůže a povinen jest bez odkladu faráři svému, kromě zpovědi, vyjeviti *překážku* neb *závadu*. Nechtěl-li by se podvoliti této své povinnosti, zadržuje se mu rozřešení. — Toto pravidlo má svoji platnost, nechať *překážka* či *závada* byla kajicníkovi povědoma nebo nepovědoma.

2. Objevila-li se ve zpovědi snoubence *prominutelná* *překážka* či *závada tajná*, sluší rozeznávati, zdali kajicník má vědomost o ní anebo nemá. a) *Nemá-li kajicník vědomosti o tajné překážce neb závadě*, poučuje ho zpovědník o ní a jejích následcích, pakli lze nadíti se, že poučení povede k cíli t. j. že kajicník faráři svému objeví ještě v čas *překážku* neb *závadu*. Jest-li se obávati, že kajicník neuposlechne a manželství přece uzavře, pomlčí zpovědník raději a sám o dispensi žádá; kajicníkovi jen ukládá, aby za určitý čas opět ku zpovědi přišel pro důležitou příčinu, o kteréž potom se dozví. Byl-li kajicník ostatně disponován, může rozřešení obdržeti.

*) Absolutio a censuris necessaria est omnibus catholicis, qui coram ministro acatholico nuptias contraxerunt. S. Inq. C. 29. srpna 1888. V censury upadá, poněvadž ve sňatek takový vejíti jest „favor haeresi praestitus.“ — Dávají-li se potom ještě, obdrževše dispensi, kopulovati před farářem katolickým, uděluje se katolické straně absolutio a censuris pro foro externo.

**) Viz str. 374. a slď.

b) *Má-li kajicník vědomost o tajné překážce či závadě*, vzbuzuje ho zpovědník, aby ji faráři svému v čas oznámil. Jest-li ale pochybno, že tak učiní, bude zpovědník sám o dispensi žádati, aby neplatné nebo nedovolené manželství zamezil. Prostřednictvím zpovědníkova velice třeba jest, má-li tajná překážka původ ve hříchu (na př. *affinitas ex copula illicita*); z takové pošlo by kajicníkovi zahanbení, když by ji kromě zpovědi oznámil, a protož i jest tu nebezpečnost, že by nechtěl oznámiti.

3. Co až posud (pod 1. a 2.) praveno, má platnost, pakli skutečné uzavření svazku manželského dosti vzdáleno jest aneb odložiti se může, aby dispense prostřednictvím zpovědníka ještě před oddavkami dosaženo býti mohlo*). Byla-li však objevena překážka nebo závada ve zpovědi *krátce před oddavkami*, těchto pak bez pohoršení, necti a jiných škod nijak odložiti nelze: třeba jest rozeznávati, vědí-li oba snoubenci o překážce, anebo jenom jeden má o ní vědomost anebo žádný. a) *Mají-li oba vědomost*, může jim zpovědník dáti rozřešení, slibují-li (ostatně disponování jsouce) opravdu, že manželství své uzavrou jen s podmínkou v myšlénkách připojenou, bude-li jim dána dispense, kteréž se nadějí; že úplně zdržeti se chtějí obcování manželského, dokud by dispense nedosáhli skutečně; že každé příležitosti ke hříchu svědomitě varovati se budou. b) *Má-li jenom jeden z nich vědomost* o překážce nebo závadě a nelze-li bez necti, škody atd. uvědomiti o ní také druhého, slibuje tento vědoucí sám, což jinak oba; zpovědník uradil by se s kajicníkem o zámince, za kterou by tento zdržeti mohl spolumanžela od užívání práva manželského až do času obdržené dispense**). Mohl-li by po oddavkách za svým obchodem anebo jinou záležitostí na ten čas odejíti, byl by prostředek nejsnadnější; nelze-li odejíti, bude snad záminka pobožnosti neb učiněného slibu o dočasné zdrželivosti postačovati, aby druhý manžel (nyní ještě snoubenec) na krátkou dobu spolumanželu svému svobody přál; také toho prostředku leckdy užiti lze bude, že manžel vědoucí odbývá žádost druhého ujišťováním obecným o své nemožnosti, neříkaje, v čem by se zakládala. c) *Neví-li žádný ze snoubencův* o překážce či závadě, dává se naučení,

*) „In causa urgentissima“ může biskup dispensovati ode všech překážek prominutelných. S. C. C. 19. dubna 1692/

**) Srovn. str. 377. b)

jen lze-li za jistou věc pokládati, že ochotni jsou oznámiti věci faráři; jinak učiniti náleží totéž, co výše (str. 516. sub 2.) praveno *).

*Jde-li o tajnou překážku švakrovství z obcování nedovoleného, může v některých diecésích zpovědník, ač jest-li také řádný farář (parochus proprius) snoubenců, dáti jim (anebo jednomu, když jenom jeden ví o překážce) dispensi platnou pro obor svědomí; účinek této dispense jest, že novým těm manželům není třeba zdržovati se manželských práv až do času, kdy dosaženo bude dispense biskupské, za kterou se potom žádá. — Právo k takovému (zatímnému) dispensování mají faráři některých diecésí také kromě zpovědi, a protož by zpovědník v takové diecési, když by sám nebyl farářem, na to naléhal, aby sobě kajicník vyžádal dispense na svém faráři, ač ovšem by ho přílišně k tomu nenutil, poněvadž tato překážka původ má ve hříchu. (Viz na str. 517. sub 2. b.) **).*

3. *Byla-li shledána překážka neprominutelná (imp. indispensabile), nakloňuje kněz kajicníka, aby od manželství zamýšleného upustil; nechtěl-li by tento upřímě a pevně přislíbiti, že tak učiní, nemohl by absoluce obdržeti. — Byla-li by to záhada neprominutelná, která pochází z platné zasnuby (sponsalia valida), snažil by se zpovědník nakloniti kajicníka, aby se řádně vyrovnal s osobou jemu zasnoubenou, pakli by tato, nevědouc o jeho zamýšleném manželství, sama nemohla dobývati práva svého ***).*

4. *Žádal-li zpovědník sám o dispensi, děje se všecko podobně, jako v žádostech o dispensi pro kajicníky stavu manželského †).*

Dosažené dispense uděluje se snoubencům ve zpovědnici; pakli jenom jeden se zpovídal, uděluje se dispense tomuto a platí oběma ††). Pakli zatím uzavřeli manželství pro nemožnost

*) S. Alphon. l. 6. n. 613. Berardi, De Consuetudinariis II. str. 171.

**) Za dispensi od této překážky žádati vlastně náleží u Poenitentiarie římské; biskupové však oprávněni jsou k dispensování „quando tamen omnia parata sunt ad nuptias.“ Právo k tomuto dispensování mají faráři diecése budějovické; propůjčeno jim ho na základě reskriptu S. Poenitentiarie k bisk. Eichstattskému od 6. května 1858. Viz věstník ord. buděj. r. 1858. č. 21.

***) S. Alphon. l. 6. n. 615.

†) Viz str. 378. Formulář viz ve přípojku.

††) Berardi, De occasionariis II. str. 169.

odkladu jeho až do dispense, obnovují potom svolení své a jejich manželství se konvaliduje*).

Zpověď snoubenců a přijetí vel. svátosti před oddavkami náleží sice k disposici, ale nikoli není nevyhnutelná podmínka, bez které by katolík nemohl vstoupiti v manželství. Sněm tridentský**) ukládá snoubencům zpověď ve formě napomenutí a nikoli ve formě rozkazu, říká: „*Sacra synodus conjugum hortatur, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante matrimonii consummationem sua peccata diligenter confiteantur et ad s. s. Eucharistiae sacramentum pie accedant*“. Podobně vyjádřila se kongregace vykladačů sněmu tridentského 28. srpna 1852 ku dotazu z Mohuče, ale s dodatkem, že vyjímají se případy kanonickým právem stanovené, ježto jsou tyto tři: Jde-li o hříšníka veřejného; odpírá-li zpověď, protože církví pohrdá; povstalo-li by pohoršení, že oddán byl někdo beze zpovědi. — Poněvadž ale v našich krajinách výslovně přikázáno a také všude obyčej dávný jest, aby snoubenci před oddavkami se zpovídali, předkládá duchovní správce věc biskupovi, když někdo ze snoubenců zpověď odpírá.

Biskup může z důvodů vážných (*ex causa urgente*) dáti povolení k oddavkám, i když jeden ze snoubenců se zdráhá přijmouti svátost pokání a oltářní. Za takový důvod vážný lze bráti možnost nebo jistotu, že jinak bude uzavřeno manželství pouze občanské***).

Zkoušení i poučení snoubenců (*examen et instructio sponsorum*).

Zkoušení snoubenců má za účel, aby se prokázalo, zdali dostatečně vyučeni jsou v náboženství a zdali nějaká překážka neb závada obmyšlenému manželství jejich brání; poučení vztahuje se ku svátosti stavu manželského a k povinnostem, jaké v stavu tomto křesťan bere na sebe.

*) Srovn. str. 378.

**) Sess. XXIV. de ref. matr. c. 1.

***) Srovn. Müller, Theol. mor. III. str. 142. a 144. — Vlastní příčina, proč nepokládá se přijetí svátosti pokání a oltářní za nezbytnou podmínku oddavek, ta jest, že manželství se nemůže s ohledem na „*status gratiae*“ na roveň stavěti s ostatními svátostmi živých; jestiž také, a to nejprvněji, přirozené zřízení boží, a s tohoto stanovisko není člověk pro nedostatek posv. milosti neschopen k manželství. (Archiv für Kirchenrecht 1888. V. sv. str. 245.)

1. Nežli se ohlášky počnou, ano nežli se zkoumá, zdali zamýšlené manželství může podle zákonů církevních (a občanských) platně a dovoleně uzavřeno býti: jsou ženich a nevěsta povinni před farářem svým důkazu podati, že čelná učení katolického náboženství dostatečně znají. Na tento cíl a konec klade jim duchovní správce vlídně a shovívavě otázky zvláště o pravdách každému potřebných; rovně náleží přesvědčiti se, zdali snoubenec podstatné věci o svátosti pokání a oltářní dostatečně zná. Neurčité a nesprávné odpovědi slouží duchovnímu správci za podnět a příležitost, aby nedostatečné vědomosti doplňoval, křivá ponětí opravoval, temná objasňoval. Nelze na každém jednostejných vědomostí žádati; ale komu základové víry (*elementa fidei*) dostatečně povědomy nejsou, nebudiž k uzavření sňatku manželského připuštěn, dokud by se sám lépe nenaučil aneb soukromí od duchovního správce po-
učen nebyl *).

Neodpovídá-li někdo ze snoubenců k otázkám jemu kladeným, nelze souditi hned na jisto, že neumělý jest; mnohdy jen obyčejný způsob otázky školské ztěžuje odpověď, a vůbec nebývá necvičenému snadno vyjádřiti slovem, čeho si jinak dobře vědom jest.

Zkouška tato nabývá důležitosti a přispívá k tomu, aby snoubenci svatě k manželství se hotovili a potom i je svatě uzavřeli, pakli duchovní správce podle úmyslu církve a podle odvěké praxe horlivých pastýřů hned po vykonané zkoušce dává snoubencům otcovské, srdečně upřímné naučení a napomenutí, kterak za celý ten čas, co ještě mezi touto chvílí a oddavkami leží, jim sluší se zachovati. Přesvědčiv se tedy, zdali snoubenci dostatečnou vědomost o základních pravdách víry mají, klade ještě některou otázku o manželství, potom pak vykládá sám o *podstatě a účelu* této svátosti, o *pohnutkách*, kterými spravuje se křesťan u volbě manžela, o *přípravě* na tuto svátost, o *mravném a zbožném životě* snoubenců křesťanských, o nábožné a kajicné zpovědi v čase přípravném. Svoji řeč zavírá srdečným přáním, aby jim Bůh dal ještě v tomto čase poznati, zdali volba jejich podle svaté vůle jeho jest, a milostí svou jich tolik posvětil, že by s čistým srdcem, s dětinnou důvěrou a nábožnou myslí potom přistoupili k oltáři učinit

*) Conc. Prov. Prag. l. c. str. 157.

vzájemného slibu k manželství křesťanskému, v pravdě svatému *).

Poučení o povinnostech manželů, rodičů a hospodářů křesťanských dává se podle dávného zvyku až poslední dny před oddavkami. Poučení toto jest velmi důležitý úkon správy duchovní a proto i sluší, aby ho kněz nikdy neuděloval bez přípravy svědomité, ku kteréž kromě důkladné znalosti obsahu náleží takové vnitřní rozpoložení, v kterém by mluvit mohl jako pravý otec duchovní, vážně, laskavě a upřímně, od srdce k srdci. Také lidé jinak méně vážní, pokud jen mravný cit jejich není utlumen nevěrou, přistupují k manželství s mnohou opravdovostí, která otvírá srdce jejich posvátnému slovu více, nežli kdy jindy otevřeno bylo. Bude-li slovo pastýřské obsahem, formou a přednáškou přiměřeno duchovnímu vzdělání, chápavosti, mravům, stavu a věku snoubenců, jistě u vážném okamžiku tomto působiti může více dobrého, nežli by v které jiné době života lidského působiti mohlo.

S velikým prospěchem lze krok za krokem ukazovati na vzor křesťanských rodin, na svatou rodinu v Nazaretě; vplétá-li se nad to ještě *výklad obřadů kopulačních*, ježto symbolicky zobrazují podstatu této svátosti a čelné povinnosti manželů, nabývá toto vyučování názornosti a zajímavosti, snadno se pochopuje, snáze paměti se vštěpuje a působí mocněji v srdce.

Obsahem svým dělí se poučení snoubenců *na dvě části* jednajíc: a) o stavu manželském, jeho původu, nerozlučnosti, svatosti, účelu; b) o povinnostech manželů, rodičů, křesťanských spravovatelů rodiny a hospodářů. Povinnosti manželů vykládají se šířeji nežli ostatní. a to dílem pro tu příčinu, že tyto ihned jim nastávají a dílem i proto, že o nich u veřejném vyučování nelze tak jednati, jako samo sebou třeba jest a v tomto vyučování soukromém státi se může **).

Církevní zákonové napomínají duchovní pastýře, aby zkoušení a poučování snoubenců nijak neopomíjeli, na pouhém vyšetřování o překážkách a závadách (snubní protokol) nepřestávali. Od zkoušení a poučování nesmí se upouštěti při těch snoubencích, kteří dobře vycvičení jsou v náboženství anebo kteří pro svůj vyšší stav, pro svoji skutečnou neb do-

*) Pěkné populární poučení o manželstvu obsahuje se v postile Leon. Goffinea na 2. neděli po zjevení Páně. (Česky vydáno nákladem Dědictví sv. Jana Nep. r. 1875); podobně v Populární dogmatice od J. V. Jirsíka.

**) Viz § 123. o vzájemných poměrech a povinnostech v rodině.

mnělou vzdělanost neradi se tomuto církevnímu nařízení podrobují. O kom ví duchovní správce aneb při zkoušce samé brzyté jistoty nabývá, že v náboženství dobře vyučen jest, při takovém se nezdržuje výkladem o pravdách obecných a zkoušku jen krátce odbývá; za to však poučování o přípravě k manželství a povinnostech manželských také dostatečně umělým třeba jest, poněvadž je netoliko poučiti, ale také v nich dobré úmysly vzbuditi náleží.

Obtíže, které se v této příčině naskytají u lidí vzácnějších a vzdělanějších aneb za takové se pokládajících, možno jest překonati formou přiměřenou, aniž by třeba bylo ubližovati věci samé. Hned při první návštěvě, kterou ženich aneb jiný jeho jménem činí, aby se pozeptal stran zamýšleného manželství, oznamuje duchovní správce, že podle církevních a občanských zákonů se vyšetřovati bude, zdali manželství toto uzavřeno býti může; a nežli se vlastní toto vyšetřování počne, že povinen jest duchovní správce o svátosti stavu manželského se snoubenci krátkou a důvěrou *rozmluvu* míti, ku kteréž sobě žádá jejich návštěvy buďto téhož dne, kdy se bude dít vyšetřování, anebo raději o den dříve; pakli by týž den volili, nechať požádají svědků, aby o něco později po snoubencích na faru přišli. Maje pak již oba snoubence (aneb jednoho, nenáležejí-li oba k téže osadě) před sebou, počíná duchovní správce mluvit o svátosti manželství, kterou brzo přijmouti odhodláni jsou, přechází ke svátostem vůbec a k jejich ustanoviteli Ježíši Kristu*), Bohu Vykupiteli, potom k Bohu Stvořiteli, k tajemství nejsv. Trojice, k církvi od Krista založené a Duchem sv. spravované. Vykládá též o blahodějných účincích křesťanské víry pro jednotlivce a rodiny, o blahém pokoji ve svědomí čistém, o potřebě zpovědi a jejím blahém ovoci, dobře-li byla vykonána. V této důvěrné a vlídné rozmluvě, kteráž jest nepřímé poučování, naskytuje se duchovnímu správci vhodná příležitost, aby snoubencům některé otázky položil a z jejich odpovědi se přesvědčil, zdali dostatečné vědomosti mají. Když byl takto prošel věci nejdůležitější, navrácuje se konečně k manželství, aby promluvil o přípravě k němu a s jakými úmysly sluší je uzavíratí.

*) Výborně hodí se tu krásný výklad římského katechismu v části II. Ot. 15. „Proč není svátostí počtem ani více ani méně?“

Shledal-li by duchovní správce velikou nevědomost u lidí těchto, třeba jest mu dbáti, kterak by je vhodným způsobem naklonil, aby nedostatečné vědomosti sami doplnili anebo se pro jejich doplnění ještě k několika rozmluvám dostavili.

Potkává-li se u lidí toho druhu s naprostým odporem proti všelikému poučování, nezbyvá než upustiti také od této mírnější formy; nejsouť dostatečné vědomosti náboženské nezbytná podmínka, aby člověk ve stav manželský vstoupiti mohl.

Aby zkoušení a poučování každých snoubenců zvláště se dalo, jest pro mnohé příčiny věc důležitá i zasluhuje, aby duchovní správce nelitoval času, pakli jen vůbec pokdy má; jmenovitě poučování o manželských povinnostech, poněvadž tu k celé povaze a posavadnímu životu snoubenců přihlížeti náleží, nejužitečněji se díti může, dává-li se po každé jenom dvěma lidem, kteří spolu v manželství vstupují *).

Není-li možno dáti snoubencům obšírnější naučení o manželských povinnostech kromě zpovědi, třeba jest nevyhnutelně jim aspoň ve zpovědi na srdce vložiti věci nejvíce podstatné.

IV. Uzavření manželského sňatku. Kopulační matrika.

Úplný ritus, kterým se uzavření manželstva jakožto řádné přijímání svátosti dokonává, záleží ve dvou čelných úkonech, ježto jsou: 1. Oddavky nebo kopulace; 2. slavné požehnání manželského sňatku.

1. *Oddavky* (*celebratio matrimonii*) jsou úkon, kterým snoubenci u přítomnosti aspoň dvou svědků dobrovolné svolení k manželství dávají před farářem anebo jeho zástupcem, jenž ve jménu církve (a státu) svolení to přijímá i stvrzuje. Kde ustanovení sněmu trid. prohlášena jsou, tu nevyhnutelně třeba jest ku platnosti manželstva, aby farář i svědkové fysicky i

*) O zkoušení a poučování snoubenců jednají spisy: Die christliche Ehe und Heilmittel gegen unglückliche Verbindungen. Von Dr. E. Berrisch. Schaffhausen 1872. — Vollständiger Unterricht über die Ehe für Brautpersonen und Eheleute. Von Andr. Gassner. Salzburg 1853. — Sv. Františka Sal. Filothea; kniha 3. kap. 38. — Ordin. list diec. buděj. od r. 1861. č. 10. — Pastoralunterricht über die Ehe von F. Stapf. 6. Aufl. Frankfurt a. M. 1843. Myrtový věnec, od K. L. Řeháka, Stav manželský a příprava k němu, od V. Macka, obě v tisk. Cyrillo-Meth. r. 1890.

mravně přítomni byli v tu dobu, když snoubenci vzájemné svolení své vyjadřují.

Všemi zákony a obyčeji svými směřující ku posvěcení sňatku manželského nařizuje církev, aby mezi oddavkami a poslední ohláškou aspoň den uplynul, aby se bez důležité příčiny ne jinde, nežli *ve chrámu* veřejném (anebo v kapli veřejné*) za *času ranního* dály a ve spojení se mší svatou byly. Obecné církevní zákony o čase oddavek manželských takto určuje provinciální sněm pražský**): „Ačkoli obecným zákonem církevním v zapovězený čas jen svatební veselí se zakazuje, manželství ale v každé době uzavíratí lze: nicméně, chtějíce předejiti, aby se ku vlastnímu sňatku též obyčejné veselí nepřidávalo a zákon církevní nebyl obcházen, obnovujeme rozkaz synody pražské (r. 1605.), ustavičným zachováváním potvrzený, přikazující, aby prve zjednáno bylo biskupské povolení, bylo-li pro důležitou příčinu třeba uzavřítí manželství v zapovězený čas. Vedle starobylého i chvalitebného zvyku této provincie nebývá sňatků manželských také po tři dny před božím vstoupením; poněvadž obyčej tento může lid naší péči poručený vzbuzovati, aby v ty dny pilněji konal průvody a duchovní skutky, žádáme, aby zachován byl. A poněvadž ve dny postu a ujmý kromě adventu a postního času, jakž v této provincii jsou předeepsány, tytéž důvody pobožnosti a svaté kázně svou platnost mají: chceme, aby tito dnové, kteréž obyčej vřadil mezi zapovězené, také budoucně prázdní byli svatebního veselí, rozkazující, aby snoubenci, chtějí-li na ty dny pro důležitou příčinu oddavky míti, od biskupa povolení žádali. Kdykoli k oddavkám v zapovězený čas dispense řádná bude dána, dějte se tyto časně ráno, při uzavřených dveřích kostela, bez hlučného průvodu a bez požehnání snoubenců při mši; mše sama budiž o slavnosti denní, jak rubrikami předeepsána jest, bez vložené modlitby za nové manžely“.

„Manželství uzavíráno budiž v čas dopolední, aby ke mši svaté se připojovalo a snoubenci účastni býti mohli požehnání, jehož se uděluje při mši, když tomu nebrání zákony liturgické. Želejíce toho, že se nalézají snoubenci, kteří pro zvýšení ne-

*) Z příčin vážných může biskup dovoliti oddavky v kapli soukromé, nabyla-li povolení ke mši; po oddavkách i mše za snoubence může se tu sloužiti. (S. R. C. 31. srpna 1872.)

**) Tit. IV. cp. 11. str. 159.

obyčejné slávy světské uzavírání manželstva od mešní oběti, zdroje přebohatého na milosti a požehnání, odlučují v čas odpolední majíce oddavky: ustanovujeme, aby povolení k oddávkám odpoledním, za kteréž u biskupa písemně žádati náleží, velmi zřídka se dávalo a jen pro důležité příčiny, kterých pravdivost a závažnost faráři svědomitě zkoumejte; k povolení tomu pak budiž připojována podmínka, aby snoubenci na den svých oddavek na mši svaté byli.

Kněz ku kopulaci oprávněný nebo delegovaný odívá se v rochetu (neb albu) a bílou štolu (také kasulu, následuje-li hned po kopulaci mše*), a provázený posluhovačem kropenku s kropáčem a rituál nesoucím, kráčí k oltáři, na němž dvě svíce hoří. Pokleknuv (aneb ukloniv se pouze, není-li tu velebné svátosti) prve, staví se na svrchním stupni uprostřed oltáře, obrácen jsa ku snoubencům, kteří na dolním stupni klečí, ženich po pravé straně nevěsty. Duchovní řeč, koná-li se za touto příležitostí, předchází oddavky. Tyto se počínají otazováním, zdali oba svobodně v to manželství chtějí vstoupiti; potom vyzývá je oddavatel, aby sobě rukou (pravých) podali a předřikává jim svolení (consensus), jehož forma se v rituálu nachází. Když byli svolení vyjádřili, klade na spojené pravice jejich konec štolu, jež do pravé ruky bere, pronášeje zároveň, nejprve latině a potom v jazyku snoubenců, slova: Quod Deus conjunxit . . . Vedle rubriky rituálu vyzývá nyní shromážděné ku společné modlitbě za nové manžely, obrací se k oltáři a pokleknuv (aneb i stoje) modlí se hlasitě modlitbu Páně a pozdravení andělské. — Až potud sahá *první část* obřadu oddavacího, jížto se označuje ze tří dobrých věcí manželstva: nerozlučný svazek (bonum vinculi s. sacramenti). *Část druhá* jest svěcení prstenu svatebního, kterým se naznačuje věrnost manželská (bonum fidei). Světí-li se prsteny (nebo jenom jeden), pokládají se na oltář a kněz k oltáři obrácený říká modlitbu příslušnou z rituálu nad nimi a vodou svěcenou je pokropuje; potom je odevzdává snoubencům, kteří si je obapolně nastrkují na druhý prst levé ruky, provázeni jsouce žehnajícími slovy kněze: In nomine Patris . . . Nemají-li snoubenci svatebních prstenů, vynechává se tato část ritu a pokračuje se dále od „*Confirma hoc Deus*“**). *Třetí část* ritu oddavacího jsou náповědi

*) S. R. C. 31. srpna 1869.

**) Užívá-li ovdovělý prstenu, který svěcen byl při manželství prvním, nesvětí se podruhé (S. R. C. 27. srpna 1836.)

a dopovědi se závěrečnou modlitbou, po kteréž následuje pokropení snoubenců svčenou vodou; slova i pokropení vyjadřují prosbu o božské potvrzení, milosrdenství, pomoc, o božskou ochranu svazku, jenž dle ustanovení božího jest uzavřen k rozplazení rodu lidského. Touto částí naznačeno jest požehnání potomstvem (*bonum prolis* *).

Veškerý obřad tento se koná vždy jednotejně bez ohledu na to, zdali některý ze snoubenců byl ve stavu vdovském. Oddávají-li se několičeří snoubenci zároveň, děje se při každých uzavření sňatku zvlášť dle rituálu až do formy: „*Quod Deus conjunxit...*“ Ostatek platí všem společně **).

2. Od vlastních oddavek rozdílně jest *požehnání sňatku manželského* (*benedictio nuptiarum*). Tímto se míní žehnací modlitby, kteréž ve votivné mši za ženicha i nevěstu (pro *sponso et sponsa*) obsaženy jsou a mezi mší *následující po oddavkách* se říkají na místě rubrikami ustanoveném. Z rubrik, ježto se nalézají v rituálu římském, patrně vysvítá, že jest to zvrácený pořádek, vedle něhož na některých osadách mše svatá a požehnání sňatku předchází vlastní oddavky.

A. *Požehnání* toho může se udělovati snoubencům *jenom za mše svaté*; od obecného pravidla toho není výjimky, leč jenom s. povolením apoštolské stolice.

V povaze některých dob církevního roku a v jistých okolnostech osob zakládají se *výjimky od druhého pravidla obecného*, že *požehnání se uděluje po každých oddavkách, které jsou ve spojení se mší svatou*.

Požehnání sňatku manželského *neděje se ani při oddavkách se mší spojených*:

a) *V zapovězený čas*, jak počítá se v církvi vůbec a v české církevní provincii zvlášť;

b) *při mši sloužené před vystavenou velebnou svátostí*;

c) *při mši zádušní*;

d) *byla-li nevěsta již prve jednou požehnání to obdržela ***), jako: jest-li vdova, byla-li v manželství neplatné vstoupila, nyní pak buďto v nové manželství vstupuje nebo neplatné konvaliduje; ovšem ale uděluje se požehnání, pakli ho nevěsta při prvním (platném anebo neplatném) manželství neobdržela*;

*) Rit. Rom. Ritus celebrandi matrimonii Sacramentum.

**) S. C. Inq. 1. září 1841.

***) Rit. Rom. de matr.

e) uzavírá-li se *smíšené manželství*, třeba by dána byla dispensa.

Nemůže-li se požehnání udělit hned za mše po oddavkách, na př. že tyto se dějí v soukromém domě (na smrtelném loži) neb odpoledne, nebo že jediná mše v tom chrámě jest zádušní nebo před vystavenou velebnou svátostí, nebo že oddavky dějí se v čas zapovězený, — náleží požehnání dáti a přijmouti později, ovšem jen za mše svaté; votivná mše za snoubence má i v tomto případě svá privilegia, jako v den kopulace; podobně i ritus benedikce zůstává bez proměny *).

Požehnání sňatku i po letech dítí se může, na př. bylo-li odepřeno pro smíšené náboženství novomanželů, později pak nekatolická strana do církve vstoupila.

Pro vážné příčiny lze *opomenouti* žehnání sňatku manželského, jako na př. jsou-li snoubenci věku již velmi pokročilého nebo jest-li nevěsta povědoma za osobu nezachovalou (na př. že těhotna jest anebo za svobodna porodila), a žehnáním by se v lidu pohoršení vzbudilo. Zákon církevní však nezapovídá požehnání toho, i když nevěsta jest nezachovalá **). Zdráhají-li se noví manželé požehnání toto přijmouti (při oddavkách anebo později), nemůže jich farář nutiti ***), ale poučováním o jeho užitečnosti hledí je nakloniti †).

K výkonu svatebního žehnání jedině farář snoubencův a jeho kněží pomocní oprávněni jsou, jinému knězi třeba jest delegace farářovy, jako k samým oddavkám; žehnání může také jiný kněz konati, nežli ten, který snoubence oddával.

Rituálové některých diecésí mají ještě zvláštní modlitby žehnací, které se buďto nad oběma snoubenci nebo toliko nad nevěstou říkají; leckde také po jednotlivých osadách jsou v obyčeji takové modlitby, ačkoli se v rituálu neobsahují. O těchto všech platí pravidlo, že se konají buďto přede mší nebo až po mši a že se jimi nesmí nahrazovati žehnání vůbec předepsané. — Obyčej některých duchovních správců, že buďto před počátkem anebo na konec mše čítají epištolu a evangelium formuláře votivného v jazyku obecném, dojista chvalitebný a následování hodný jest.

*) S. C. Inquis. 31. srpna 1881.

**) Nihil refert ad benedictionem, an mulier sit virgo vel corrupta. S. R. C. 2. října 1593.

***) S. R. C. 1. září 1838.

†) „Moneat,“ di Rit. Rom.

B. Zákonové o žehnání sňatku manželského jasně ukazují, kterak velice toho církev žádá, aby noví manželé po svých oddavkách na mši svaté byli. Pro tuto příčinu také ustanovila zvláštní formulář mešní (*missa pro sponso et sponsa*) a po mších rorátních nadala votivnou mši za nové manžely většími privilegií, nežli ostatní votivné soukromé.

O mši svaté, kteráž po oddavkách následuje, platí pravidlo: *Kdykoli žehnání sňatku manželského dovoleno jest a skutečně se koná, slouží se mše sv. podle formuláře votivného, nebo se ku mši denní přidává kommemorace z onoho; nedovoluje-li se pak anebo se nekoná žehnání, ač by dovoleno bylo, neslouží se následující mše podle formuláře votivného, ani se z něho bere kommemorace.* Tímto zákonem ale nijak není zapovězeno aplikovati za snoubence mši svatou, žádají-li toho.

Sloužití po oddavkách mši svatou dle formuláře pro sponso et sponsa nedovoluje se kromě případů, kdy požehnání se zapovídá: a) v neděli, ve svátek zasvěcený a každý svátek dvojný 1. nebo 2. třídy; b) po celý oktáv zjevení Páně, na vigílii a po celý oktáv svatodušní, na poslední den oktávu božího Těla.

Jest-li na osadě pouze jeden kněz a nelze opatřit jiného, nedovoluje se votivná mše za snoubence také ještě v den Dušiček, na sv. Marka a ve křížové dni (které v Čechách i k času zapovězenému se počítají). — Připadá-li v kostele s jediným knězem na den oddavek fund. mše zádušní a také mše za snoubence jest dovolena, sluší této dáti přednost, dílem proto, že by snoubenci nesnadno přišli do chrámu podruhé, aby požehnání přijali, dílem i proto, že také votivná mše de sponso et sponsa může se aplikovati za zemřelé, nežádají-li snoubenci aplikace za sebe.

Konají-li se oddavky na některý ze dnů vymezených a dovoleno-li jest požehnání sňatku manželského: slouží se mše o slavnosti denní (podle direktáře) a přidává se kommemorace z votivné mše za snoubence; kommemorace tato má svoje místo až po všech direktářem ustanovených kolektách, a jest-li kromě denní kolekty sama jediná, nezavírá se s touto společně).*

*Poněvadž votivná mše svatební jest soukromá (privata), řídí se v ritu svém obecnými pravidly o votivných soukromých**).*

*) S. R. C. 15. června 1883.

**) Viz str. 75.; barva paramentů jest bílá.

Mše následující po oddavkách slouží se podle formuláře votivného pro sponso et sponsa, kdykoli jest dovolena, bez rozdílu, zdali snoubenci aplikace žádají a stipendium podali nebo ne*) Pro důležité příčiny však může se podle jiného formuláře sloužiti (podle direktáře neb obecného nařízení), i když by snoubenci aplikace za sebe žádali; takové příčiny jsou: že kněz fundacemi zavázán jest ku sloužení nějaké votivné mše bez určité aplikace nebo že pro zvláštní slavnost rozkázána jest přiměřená mše**).

Applikovati za snoubence povinen jest kněz jenom, podáno-li mu stipendium; jinak aplikuje na jakýkoli úmysl, i když slouží podle votivného formuláře pro sponso et sponsa.

Uděluje-li se požehnání *několikerým novomanželům* v týž čas, může kněz mši svatební za všechny společně jenom s jejich vědomím a svolením obětovati, ale nesmí většího stipendia žádati za tuto mši, nežli by dle obyčeje žádal od jediného člověka; ovšem pak dovoleno jest mu větší stipendium vzíti, dáno-li mu z dobré vůle.

Novomanželé, jimžto se požehnání uděluje, zůstávají na blízku oltáře. Po „Pater noster“ kleká celebrant a odstupuje na stranu epištoly; stoje tu na nejvyšším stupni oltáře a k novomanželům klečícím obrácen říká z misálu, jež někdo před ním drží, dvě modlitby: „Propitiare Domine“ a „Deus, qui potestate“, jakž nalézají se ve votivné mši za snoubence. Říkáje „Oremus“ a tyto modlitby, má *ruce sepiaté*, a pronášeje jméno Ježíš, ukloňuje se k velebné svátosti na oltáři položené. Snoubenci klečí zatím na dolním stupni oltáře nebo na klekátku před oltářem, ženich v pravo, nevěsta v levo. Když obě modlitby dokonány jsou, navrácuje se kněz k prostředku oltáře a pokleknuv pokračuje ve mši; snoubenci odcházejí na předešlé svoje místo.

Rubrika mše votivné zmiňuje se o sv. přijímání snoubenců hned po přijímání kněze; ač by toto pro mnohé příčiny věc chvalitebná bylo, nicméně nepokládá se za přísný zákon.

Po „Benedicamus Domino“ nakloňuje celebrant hlavy ku kříži (po „Ite missa est“ neobrací se již k oltáři) a postaviv

*) S. R. C. 23. Jun. 1853.

**) Také v tom případě slouží se dle direktáře, když nežádají snoubenci aplikace za sebe, na osadě pak ustálen obyčej, nežehnati sňatku každého (žehnání opomíjí se per desuetudinem).

se na stranu epištoly říká nad novomanžely klečícími modlitbu „Deus Abraham“ (bez „Oremus“) a pak je pokropuje, nižádných slov nepronašeje; napotom říká modlitbu „Placeat“ jako jindy.

Rubrika ve votivné mši svatební praví též, aby kněz po třetí modlitbě mluvil k novomanželům, jak jim ve stavu manželském chovati se náleží; v našich krajinách plní se rozkaz tento na den před oddavkami poučováním snoubenců ve zpovědnici nebo na faře.

Pakli několikerí snoubenci téhož dne oddáni byli, uděluje se požehnání všem zároveň; v modlitbách žehnacích se nic nemění.

Koná-li se žehnání svazku manželského až za nějaký čas po oddavkách, mají všechna liturgická pravidla o mši za snoubence rovně tak platnost, jako na den oddavek.

Slavení manželského jubilea (stříbrné, zlaté svatby) nižádným ritem obecně církevním ani předepsáno ani upraveno není. České Manuale rituum předpisuje řád, kterým se uděluje požehnání manželům o této slavnosti. Význam všeho žehnání vůbec a učení katolické o manželství samy na to ukazují, že slavnost tato na místě jest jenom, jsou-li manželé oba katolického náboženství a posavadní svůj život počestně a po křesťansku trávili.

3. *Marika oddaných*. Dle zákonů církevních *) povinen jest duchovní správce zapisovati uzavřená manželství ve knihu zvláštní, zvanou Matrika oddaných (Liber matrimoniorum anebo Liber copulatorum); kde však úřední farské knihy také od státu se uznávají za veřejné listiny důkazné, tu kromě církevních také ustanovení občanská jsou duchovnímu správci zákonem, dle něhož v matriku oddaných zapisuje. O zápisu tom platí ve státech rakouských nařízení: „Farář k oddavkám oprávněný jest povinen uzavřené manželství spolu se všemi okolnostmi, kteréž ku provedení důkazu potřebny neb užitečny jsou, do matriky oddaných vlastnoručně zapsati. A protož náleží, aby zřetelně udány byly: Křestné i rodné jméno, věk, náboženství, obydlí a stav novomanželů; zdali již prve v manželství žili nebo ne; jméno, náboženství a stav rodičů jejich a svědků; den oddavek; jméno kněze, který oddavky vykonal. Pakli třeba bylo nějaké překážky, závady a obtíže prve odkliditi, budiž v matrice naznačeno, kterým způsobem byly od-

*) Conc. Trid. Sess. XXIV. de reform. matr. c. 1. Rit. Rom. ad finem.

klizeny“ *). O vyplňování jednotlivých rubrik třeba jest tato bližší ustanovení pamatovati:

a) Oddávající kněz podpisuje se vlastnoručně jménem i dle úřadu, jež zastává. Pakli oddavky byly sice na osadě faráře k zapisování povinného, ale vykonal je jiný kněz, nežli vlastní farář ženichův anebo nevěstin (aneb ustanovený kněz pomocný), podpisuje se tento v rubrice oddávajícího a k tomu dokládá, kterak oprávněn byl k oddávkám **); na př. N. N. s delegací vel. p. far. N. N. Byla-li o takovém oprávnění jiného kněze listina jakás vydána, třeba jest v poznámce této se k ní odvolati a ji potom ve farní registratuře uložití ***).

Uzavřeno-li smíšené *manželství za nečinné přítomnosti farářovy* (assistentia passiva), nevyplňuje se rubrika oddávajícího; farář (aneb jeho zástupce) podpisuje se jenom jako svědek v rubrice „Poznamenání“ takto: „Neučinivše smlouvy o katolickém vychování budoucích dětí, vyjádřili tito snoubenci oba polně svolení k manželství přede mnou N. N. a svědky prve psanými.“ — Vydává-li se o takovém manželství kopulační list, praví se v něm „za přítomnosti N. N. faráře v N. a dvou svědků N. N.“

b) Není-li některý z rodičů nevěstinych nebo ženichových na živu, poznamenává se to při jménu jejich; určitě zapisovati matky snoubenců dle rodného jména důležité jest pro manželské překážky nejen u snoubencův, ale také někdy u dětí jejich.

Při takových rodných jménech, která v bydlišti snoubenců mnoha lidem vlastní jsou, naznačuje se ještě také jméno, jímžto se novomanželé od jiných soujmenovců určitěji rozeznávají („vulgo“).

Byla-li nevěsta již prve provdána, zapisuje se hned po křestním jméně také za vdovu po . (jméno, stav a obydlí zemřelého muže) a pak následují jména rodičů jejích.

Jest-li ženich stavu vojenského, zasnamenává se určitě jméno a číslo pluku či sboru, ke kterému náleží.

*) Instr. pro judiciis eccles. imp. austr. § 76.

**) Obč. zákoník rak. § 81. a 82.

***) Dána-li delegace písemně, opatřiti jest ji kolkem 50 kr. Pro uvažování možných nesnází dobře jest dávati delegaci „cum potestate subdelegandi.“

c) V rubrice svědků se podpisují svědkové vlastnoručně křestným i rodným jménem, jakého stavu jsou a jakého náboženství *).

d) V rubrice „Poznamenání“ naznačují se dnové prohlášek a všeliké listiny, kterými se buďto zjistily určité okolnosti anebo překážky odklizeny byly. K takovým náležejí: List křestní aneb dispense od něho, úmrtní list předešlého manžela (manželky) anebo úřední prohlášení za mrtvého, soudní výrok o neplatnosti předešlého manželství, list ohlašný, dispense od zákonných prohlášek (byla-li dána dispense ode všech ohlášek, přísedné vyjádření snoubenců, že jim nižádná překážka povědomání), povolení dané osobám vojenským anebo jiným, kteréž podle občanských zákonů potřebují povolení úředního atd. Po naznačení všech listin naznačuje se tu také, kde uloženy jsou v registratuře **).

Jsou-li ženich anebo nevěsta (aneb oba) *neplnoletí*, podpisuje se otec v rubrice „Poznamenání“ anebo přes šířku matriky a po něm podpisují se dva svědci; za úvod k podpisům kladou se do matriky slova: „Otec nezletilý nevěsty (ženicha) svoluje k tomuto manželství vlastním a dvou svědků podpisem.“ Není-li otec na živu, odvolává se kopulační matrika na vrchnoporučenské povolení.

Nemůže-li otec přijíti na faru, dává přivolení písemné, podpisem dvou svědků potvrzené. To postačuje, bydlí-li otec na osadě a jest duchovnímu správci povědom. Jinak třeba jest, aby jeho přivolení vidimováno či legalisováno bylo od okr.

*) Za svědka může býti též osoba ženská. Vedle výn. min. 3. ledna 1881. č. 10.211. třeba jest, aby svědek aspoň dvacetiletý byl.

**) Akta kopulační (snubní protokol a přílohy k němu) chovají se v registratuře té fary, jejíž farář oddával, ač-li jest vlastním farářem (parochus proprius) aspoň jednoho ze snoubenců; kopulováno-li na cizí osadě mocí delegovanou, náležejí akta faráři delegujícímu. — Dle vynes. minist. 25. března 1860 náleží křížem přetřhnouti kolky na jednotlivých listinách. Zapůjčovati k užívání na úřadech některé z listin těch nezakazují obecná ustanovení zákonná (místodržitelství moravské zakázalo výnosem ze dne 22. září 1886 zapůjčování originálů a jen vydání opisů povoluje.) — Podobná ustanovení platí *při manželstvích vojenských*; kopuloval-li kněz vojenský, zůstávají akta při duchovní správě vojenské; náleží-li jeden ze snoubenců k vojenské a jeden k civilní správě duchovní, chová akta ten, kdo oddával. Vydati z kopulačních akt na přijímací list oběma snoubencům křestní jejich listy výslovně se dovozuje (Normal-Verordnungsblatt für das k. k. Heer 1887. St. 23.), i když byl kopuloval civilní kněz. (Výklad místodrž. morav. 2. ledna 1891. č. 32.958.)

hejtmanství neb okr. soudu neb c. k. notáře, ve případech nálehavých aspoň od faráře osady, na které otec bydlí.

Byla-li od snoubenců smíšeného manželství učiná *smlouva o náboženství budoucích dětí* jejich, naznačuje se také písemná tato smlouva a kde v registratuře uložena jest.

Zápis oddavek na cizí osadě vykonaných. Budou-li snoubenci oddáni na osadě cizí, ku které ani ženich ani nevěsta nenáleží, a od kněze, který jejich vlastním farářem není, zaznamenává se jméno kněze k oddavkám zmocněného a místo budoucích oddavek do matriční rubriky „Poznamenání“ hned v tu dobu, když oprávněný k oddavkám farář vydává listinu, v kteréž uvádí jménem toho kněze, jenž bude zástupcem jeho při oddavkách. Když pak se oddavky skutečně vykonaly, zapisují se s číslem řadovým v kopulační matriku té osady, na které manželství uzavřeno jest; v rubrice „Poznamenání“ udává se, od kterého faráře dáno bylo písemné plnomocenství a kde se tato listina v registratuře nachází. Mimo to jest povinen ve lhůtě osmi dnů poslati faráři oddaných snoubenců duplikát celého zápisu o manželství uzavřeném; tento pak doplňuje předešlý svůj záznam, odvolává se k listině této, a zapisuje oddavky bez čísla řadového, rubrik: „oddav. kněz“ a „svědkové“ prázdných nechává*). Akta zůstávají u faráře delegujícího.

Žádá-li rakouský občan, aby manželství jeho, kteréž v cizině uzavřel, zanešeno bylo do matriky té osady, kdež nyní svoje obydlí má, vznáší farář ve jménu osadníka písemnou žádost o tuto věc k biskupovi, přikládá k této žádosti všechny důkazy o manželství uzavřeném a očekává dalších rozkazů, podle kterých i potom se zachová**).

Pakli snoubenci *různého náboženství* uzavřeli manželství postupně před duchovními správci obou vyznání, zapisuje manželství jejich s číslem řadovým jenom ten, který oddával dříve; ten také jest oprávněn vydati kopulační list a jiné výkazy úřední. Druhý duchovní správce zapisuje bez řadového čísla, spolu také zaznamenává, kde první oddavky byly. Podobně děje se, bylo-li manželství původně pouze občanské proměněno v řádné manželství křesťanské. — Vydává-li duchovní správce,

*) Instr. pro judic. eccl. § 77. Vynes. minist. kultu 6. srpna 1882. č. 16.258. (Ordin. list buděj. r. 1882. č. 22.)

**) Ibid. § 78.

který až podruhé oddával, nějaké písemné dosvědčení o tomto manželství, jmenuje i duchovní správu neb politický úřad, kde manželství poprvé uzavřeno bylo *).

§ 123. Posvěcování svazků rodinných.

I. Vzájemné poměry a povinnosti v rodině.

(Předmět pastýřského poučení snoubenců.)

Manželstvím od Boha zřízeným založená a takto ve svém počátku posvěcená rodina povinna jest ustavičným posvěcováním sebe samé plniti svůj přirozený úkol ke cti boží a býti každému členu svému pomocna k dosažení nadpřirozeného, věčného cíle. Posvěcuje pak rodina sama sebe, oslavuje Boha, řeší úkol svůj, prospívá vezdejšímu i budoucímu blahu jednotlivých členů svých a zároveň blahu osady a obce, státu, církve a člověčenstva, pakli *její zakladatelé, muž a žena, a podobně i každý člen rodiny ochotně uznává za božské zřízení vzájemné poměry, ježto mezi členy rodiny vládnou, a toto uznávání své i skutkem osvědčuje, těch práv šetře, která ostatním členům z poměrů těchto vyplývají, a tyto povinnosti plně, kteréž jemu těmito poměry uloženy jsou.*

Vzájemný poměr všech členů rodiny má pevnou ale i jedinou půdu ve pravdě o jednotejné přirozenosti a osobní svobodě lidské, v autoritě Bohem ustanovené a oprávněné. Přirozený tento základ všech vzájemných poměrů v rodině a všech odtud vyplývajících práv i povinností upevňuje, ušlechťuje a posvěcuje se *láskou, která z víry pochází*; touto zajisté spojují se všichni členové na vzájem v Bohu a pro Boha, ve spojení takovém pak jest i bezpečné rukojemství, že u každého zvláště a všech společně bude shoda v *poznání* poměrů, práv i povinností a v *jednání* podle nich, čili onen *křesťanský pokoj*, za jehož trváním prospívá rodina ku chvále boží a ku blahu člověka, podobně jako za pravidelných poměrů mezi vládou, světlem a teplem ve přírodě prospívá osení a všeliké štípení, mocnost a dobrotivost boží hlásajíc a člověčenstvu dary Otce nebeského podávajíc **).

*) Vynes. min. vn. zál. 14. října 1882. č. 10531. Borový, Sloh, str. 194.

**) Srovn. sv. Augustina spis O městě božím, Kn. 19. kap. 14—17.

I. *Vzájemný poměr manželů* má, kromě základů společných všem členům rodiny, ještě svůj osobitý základ v rozdílné povaze, v rozdílném přirozeném povolání obého pohlaví a v nadpřirozené posvátnosti křesťanského manželství. Odtud vyplývají *povinnosti trojí* a sice: povinnosti oběma společné a jednotejně závazné, zvláštní povinnosti muže a zvláštní povinnosti ženy.

Všecky povinnosti manželů jsou jen osvědčování a skutečné konání jistých cností, ježto s ponětím o manželstvu tolik bytně souvisí, že toto se od vlastní své podstaty odchyluje v té míře, v kteréž se manželům cností těch nedostává. Osvědčování, skutečné vykonávání těchto cností jest tedy povinnost manželů a tito jsou k němu zavázáni, protože jenom takto lze, aby uskutečnil se účel, pro kterýž manželství jest ustanoveno.

1. Nejřednější cnost obou manželů jest láska obapolná, tato pak nikoli pouze přirozená a tělesná, ale láska duchovní, jejíž nejvlastnější podstata jest vážnost důstojnosti lidské i křesťanské, vážnost pro dobré duchovní vlastnosti člověka milovaného. A poněvadž láska jest nejřednější, podstatná cnost a vlastnost pravého manželství, jest i *nejřednější obapolná povinnost manželů tuto lásku zachovávat i rozmáhati* ustavičně, ochotně to všecko činiti, čím tato láska prospívá trpělivě a se zapřením sebe toho všeho se vystříhati, čím by ochabovala. Účel i blaho rodiny nezbytně velí, aby láska mezi mužem a ženou byla vznešenější a čistější, nežli mezi ostatními členy rodiny, protože muž a žena, jsouce zakladatelé rodiny a střed její, jenom ze svojí vzájemné lásky čerpají lásku k ostatním členům rodiny, těmto pak všechněm jest láska manželů jako za pochodeň, která jiskru přirozené lásky jejich roznititi, ušlechtit, za lásku křesťanskou a duchovní vzdělati může.

Poněvadž pravé lásky podstata jest vážnost k osobě milované, třeba jest, a) aby každý manžel *pílen byl cností křesťanských* a v celém životě svém tak se zachoval, že by vážnosti u manžela druhého nejen nepozbyl, ale jí sobě víc a více zasluhoval. Že však jeden každý člověk má svoje chyby a slabosti, kterými snadno může jiným lidem ovšedněti: velí láska manželům, b) aby každý z nich sebe samého *přemáhal*, druhého

chyby *trpělivě snášel, každý sám sebe a každý druhého navzájem napravoval v křesťanské mírnosti, svornost a pokoj* za nejpřednější statek domácí pokládaje a nejedněmi oběťmi ho chráně i zachovávaje*).

Největší nepřítelkyně pokoje a svornosti mezi manžely jest *svéhlavost a neústupnost*, která v hrdosti a domýšlivosti se zakládá, všecko po svém provéstí, ve všem za pravdu míti a poslední slovo podržeti chce. Pokoj a svornost manželů často se podkopává *zlým jazykem nadymačů a pomluvačů*, a protož náleží manželům na pozoru se míti, aby vzájemná důvěra i vážnost jejich neustoupila lehkověrnosti, když lidská zloba nebo lehkomyšlnost podezřívá anebo snižuje manžela jednoho před druhým.

Svornost a pokoj jsou nejen ovoce pravé lásky, ale také ochrana i obrana její; dokud zachovány jsou, dotud i skutečné chyby jednoho neobjevují se druhému za velmi ošklivé, nesnesitelné. Když ale sváry a různice zjevné již povstaly, tu i malé chyby a poklésky na přísnější váhu se berou, každá strana zvětšuje sobě na mysli chybu strany druhé, aby sama sebe více omluvila a to svědectví sobě dáti mohla, že strana druhá sama jediná zavinila všecko. I vede takové ospravedlňování sebe samého až i k tomu, že nalézá manžel na manželu chyby a necnosti, kterých tento ani nemá; srdce jeho se odvrací čásem víc a více, až konečně na celo se odvrátí. A pro tuto nebezpečnost různic a svárů nemohou manželé přes míru opatrni býti, aby se chránili rozepří, hádek a sporů.

V podstatě svazku manželského a v pravé lásce manželské, kteráž obětava jest, zakládá se i *vzájemná důvěra* mezi manžely, *jednomyslná péče a práce o společný úkol, společné vlastnictví, rovné účastenství v osudech dobrých i zlých, vzájemná pomoc i podpora v důležitostech a potřebách tělesných i duchovních*. Mezi věrnými a láskou také duchovně spojenými manžely není tajností ani sobecké snahy a žádosti na ujmu spolumanžela, ani oddělování ani rozměřování, co by jednoho bylo a co druhého, ani výčitek, že jeden z nich obohacen jest druhým anebo z jeho práce výživu bere, ani osvobozování sebe jakýchkoli břemen a skládání jich na spolumanžela; není nebezpečenství, v kteráž by se jeden za druhého vydati ochoten nebyl, ani bídy tolik veliké, jižto by jeden s druhým věrně

*) Přísl. 15, 1.; 17, 1. 25, 15; I. Kor. 13, 4—7.

sdílet, ani nemoci tak ošklivé, v níž by trpícímu spolumanželu pomáhati nechtěl, ani jakékoli jiné strasti a nehody, v kteréž by spolu s ním netruchlil, jemu polehčiti, jeho potěšiti a posílniti slovem a skutkem podle nejlepší možnosti své se nevynasnažil.

Z pravé lásky pochází, v ní podstatně obsažena jest manželská *věrnost*, kterouž cnostní manželé svědomitě zachovávají, jakož byli před Bohem sobě na vzájem přislíbili. Zachovávajíce věrnost bdí opatrně nad myšlenkami, žádostmi, zraky a řeči svými; pamatujíť, že hřích cizoložstva se páše již i dobrovolnou žádostí vniternou a že vydává se v nebezpečenství jeho manžel, kterýž nad křesťanskou slušnost svobodně sobě počíná v zacházení s jinými osobami druhého pohlaví. Na každého manžela křesťanského sluší, aby zábav a kratochvílí jen společně s druhým požíval, bližších známostí s osobami druhého pohlaví nejen nehledal, nýbrž i ve chování svém tolik opatrný a šetrný byl, že by spolumanželu svému nedal podnětu k podezřivé žárlivosti, která jako zhoubný požár tráví domácí mír a štěstí v rodině. A pakli již pouhé zdání anebo stín nevěrnosti velmi nebezpečny a záhubny jsou pokoji a štěstí manželskému: jest nevěrnost sama hřích ohavný a záhubný, za kterým v patách kráčejí různice a sváry, hanba a potupa. Křivda, kterou nevěrný manžel činí spolumanželu svému, jest téměř nenapravitelná, bolest jeho srdce obyčejně nikdy se již nezhojí a třeba by křesťanská statečnost odpustila vinnému, zapomenouti sotva kdy může; na místě lásky jenom bolestná resignace pomáhá nésti břemeno svazku zlehčeného. A kde snad by jeden z manželů nebyl v nejhlubších útrobách srdce svého bolestně poraněn nevěrností druhého, anebo kde by obě strany nepravostí touto vinny byly — tu již není svazku rozumných tvorů, není půdy, na které by rodina stála, zdárné potomstvo odchovati možno bylo.

K manželské lásce, ač jest-li pravá, druží se *manželská čistota*, jejíž podstata v tom záleží, aby manželé práv svých užívali počestným způsobem*), věduce a v bázni boží pamatujíce, že by se manželství zlehčovalo a hrubě porušovalo, když by tělesnost byla všeliké uzdy sprostěna, z vlády rozumu věrou osvíceného vybavena. Manželé, kteří by stydlivost odložili a všecko za dovolené pokládali, k čemu nekrocená tělesnost pudí, pozbývají vzájemné vážnosti, pakli jí ještě něco

*) Tob. 8, 9.

přinesly s sebou ze stavu svobodného; a se ztrátou vážnosti a ostýchavosti ztratili také nejvlastnější základ křesťanské lásky manželské, nemají té síly, kteréž ku shovívání s nedostatky a chybami jednoho i druhého třeba jest, nemají té mravné opravdovosti, kteráž by k napravování jednoho druhým a vůbec k vážným stránkám úkolu manželského dostačovala, nemají ani té něžnosti, která by shovívati uměla chybám druhého pro zachování pokoje a svornosti. — Při poučování snoubencův o jejich nastávajících povinnostech lépe jest o tomto předmětu čísti, nežli přednáseti; takto zajisté ušetří kněz rozpaků nemilých sobě i snoubencům.

2. Osvědčování a konání společných cností těchto jeví se u muže i ženy rozdílně podle rozdílné povahy a rozdílného přirozeného povolání obou manželů. Odtud vyplývají *zvláštní cnosti, vlastnosti a povinnosti muže s jedné, ženy s druhé strany.*

Také ve společnosti manželské jest autorita, kteráž na autoritě boží spoléhá, v ní svůj základ a své oprávnění má. Držitel autority v jednotě manželské jest podle řádu přirozeného i nadpřirozeného muž; ale jsa držitel moci přenešené a k určitému cíli dané, užívá své autority, ne aby sebe povyšoval a své chuti bezohledně hověl, nýbrž jen k účelům společnosti manželské, k rozmáhání dobra i blaha společného. A proto muž křesťanský miluje manželku svou*, *uznává ji za bytost k osobní svobodě určenou, za spoludědičku jedné milosti boží a jednoho života věčného, za pomocnici, kterouž mu dal Bůh,* aby v nerozlučné jednotě této snáze přemáhal všecky obtíže pozemského života, oběma pak aby tato jednota i toto všech příhod i osudů společenství byly za podnět ku horlivějšímu plnění všech povinností k Bohu a zvláště k vytrvalosti na modlitbách. — Pokládaje svoji manželku za bytost sobě rovnou, jest křesťanský muž manželce své *hlavou***), ale nikoli pánem a rozkazovatelem; nevládne společným statkem samovolně, nerozhoduje sám o cestách i prostředcích ku společnému cíli volených, ale ve všech věcech takových rady manželčiny hledá, ji uvažuje a nikoli sobě za nečest nepokládá, aby svoje mínění opravil, svoje úmysly změnil, když bez předpojatosti a hrdosti zkoumaje v radě manželčině doplnění svého nedostatku shle-

*) Ef. 5, 25. 28. 33; Kol. 3, 19.

**) Ef. 5, 23.

dává; jmění společného neužívá ani tajně ani zřejmě, aby sobeckým žádostem hověl na ujmu ženy, jest *pracovitý, střídavý, šetrný, milovník domácnosti, živitel manželky své i všech členů rodiny**) Právý manžel křesťanský shovívá trpělivě slabostem pohlaví manželčina, jest jí v duchovních i tělesných potřebách pomocníkem a podporou, jest ochráncem její cti, jí se zastává proti každé křivdě.

Žena jest poddána muži svému. Slabost a přirozené náklonnosti její, převaha citu nad rozvahou i samy prostředky, kteréž jí od přírody dány jsou, aby sobě vlivu a platnosti dobývala —, vše to ukazuje, že zrozena není, aby vládla muži. *a* Křesťanská žena ctí v muži svém záštitu a podporu Bohem jí danou, *považuje ho za svoji hlavu*, jako Kristus jest hlava církve**). Milujíc jej láskou věrnou i obětavou prokazuje mu něžnou *uctivost*, omlouvá sama u sebe a snáší jeho chyby a nedostatky, váží sobě dobrých vlastností jeho, slovem a příkladem učí děti a čeleď vážnosti a poslušnosti k němu. Povolána jsouc ku věcem menším, ale rozmanitým a nevyhnutelně potřebným v domácnosti a rodině, podobá se včele, kteráž v úle zůstává, aby opatrovala, zachovávala, dobře vynakládala, čeho muž dobývá, obyčejně za práci svou více mimo dům meškaje. Protož i *milovna jest domácnosti*, nehledá společností a kratochvílí kromě domu, jest *pracovita, spořiva, čistota i pořádek* v celé domácnosti svědčí o pilnosti a ušlechtilé duši její***). Muži pracemi umdlenému opatřuje občerstvení v čas, nehodami a zármutkem sklíčenému jest za učitelkyni a příklad trpělivosti, důvěry v Boha, umí ukojiti pobouřenou a pozdvihnouti kleslou mysl jeho. *b*) Ke všem povinnostem svým a k celému povolání manželky a matky nalézá poučení a posilu v upřímné, srdečné *nábožnosti*, kteráž jest zároveň s tichou, jemnou myslí jakás nadpřirozená síla ženy slabé. Nábožná a tichá žena krotí i prudké náruživosti, napravuje i zastaralé chyby mužovy. Nežřídka jest jí od muže i bezpráví trpěti, nevlídnost a příkroť jeho snášeti mlčelivě, aby horší věci předešla; k tomu jenom v nábožnosti a tiché mysli dostatečnou sílu naleznouti může; těmito cnostmi dobývá sobě úcty, kteréž by jinak nižádnými prostředky dobytí nemohla. Jen nábožná a tichá žena zachovává

*) I. Tim. 5, 8.

**) I. Kor. 11, 3. Ef 5, 22. Kol. 3, 18. I. Tim. 2, 14.

***) Přísl. 14, 1. Sir. 26, 16—20.

svoji důstojnost a bývá zakladatelka domácího pokoje a štěstí, z kterého zase sama největší podíl bere. Tvrdošijnost a zlostná mysl ženy rozmáhá jen utrpení její a rozmnožuje sváry domácí. Rozhořčená žena poráží samu sebe, odkládá nejvlastnější zbraň i záštitu svou. Nad mužem pobloudilým a chybujeícím nabývá moci a napravuje ho láskou, prosbou, tichou žalostí a slzami Bohu obětovanými; prudkým hněvem pak, výčitkami ostrými jenom přilévá oleje v oheň, rozmáhá zlo. Dáti se rozkazy a hněvem ženy k něčemu nakloniti neb od něčeho odvésti každý muž sobě za nečest a slabost pokládá; vlídnosti, prosbám a slzám křesťanské lásky a péče ženiny nesnadno bude moci odolati muž, pakli ho náruživost v netvora neproměnila.

II. Přirozený poměr mezi *rodiči* a *děťmi* jest poměr *lásky* a *něžné úcty* (piety). V srdce rodičů vložila příroda neúmornou lásku k dětem, a tato láska, spravovaná božím zákonem a vědomím o povinnosti, pečovati o *pravé* a tedy nade všecko o věčné blaho dětí, rozhoduje o veškerém chování rodičů k dětem a dává mu pravý směr. Podobně vštípena jest dítěti od přirozenosti láska, příchyllost a úcta k rodičům; tato a vědomí o povinnosti, poddání býti rodičům, jest dětem za normu veškerého chování jejich k otci a matce.

Ze základního poměru lásky a něžné úcty, kterýž mezi rodiči a dítkami vládne, vyplývají práva i povinnosti rodičův i dětí. Podstatný účel, k němuž rodina přirozeným a pozitivním řádem zřízena jest, ukládá *rodičům obecnou povinnost*, aby o *tělesné a duchovní, časné a věčné blaho dítek pečovali*. Péče tato se počíná, nežli ještě dítko spatřilo světlo světa. Jmenovitě matka posvěcuje dítěte v životě jejím počatého, jest-li sama nábožna, tiché a klidné mysli, chrání-li se náruživosti všeliké, jest-li čistá a cudná; neboť cnosti a náruživosti matky těhotné často přicházejí na dítě její, ona mnoho přispívá ku letoře dítěte posud nenarozeného. Zvláště veliké neštěstí jest pro dítky, pakli jejich rodičové nechovají manželského lože v poctivosti, neostříhajíce čistoty manželské. A nejen duchovní povaha, nýbrž i tělesné zdraví počatého děcka závisí velice na nřavech a veškerém chování matky; nestřídmost v pokrmech, nápojích a veselostech, všeliká náruživost, neopatrnost na vlastní zdraví, vkládá přechasto v útlý plod zárodky churavosti, nemoci, smrti.

Když pak dítky spatřily světlo světa, nastala rodičům dvoji důležitá povinnost. Přirozený a božský zákon ukládá jim, aby o *výživu* dítek pečovali netoliko za nezletilosti jejich, ale

také se jim postarali o samostatnou živnost, až dospějí. S povinností touto spojena jest *pracovitost* a *šetrnost* obou rodičů, tak že tito i na dětech svých se prohřešují, pakli zahálčivostí nebo marnotratností rozptylují statek svůj, z něhož by dítkám svým uděliti, pozemský byt jejich pojistiti neb aspoň ulehčiti mohli. — *Péče o zdraví* ukládá rodičům, aby nejen nezacházeli se svými dětmi takovým způsobem, kterým by zdraví těla i ducha jejich ubližovali, ale také onemocnělým ty prostředky zjednávali, kterýmiž by zdraví svého zase nabyti mohly. — *Péče o výchovu* přihlíží ku dvojí věci: a) Aby dítky tak byly vzdělány, že by v dospělém věku svém k povolání svému vezdejšímu dostačovaly. b) Poněvadž náboženství a mravy dle ducha i zákonů jeho zřízené jsou jediná pevná půda, na nížto člověk za všelikých příhod vezdejšího života bezpečně kráčet může k životu věčnému tak, aby nejen tohoto jistě dosáhnul, ale také vezdejší úkol svůj dobře plnil: jsou povinni rodičové poučováním a příkladem pěstovati náboženský a mravný život dítek. Jakožto vychovatelé mají také právo užívati těch a takých prostředků, kteréž k výchování prospívají a jmenovitě i právo dítky své kárati, v kázni držeti, trestati, aby dítky dobrému přivykaly, zlému odvykaly a pořádek v rodině udržen byl.

Jenom *křesťanské vychování* jest vychování pravé, počíná se již v nejútlejším věku dětí, ano daří se obyčejně dle toho, jak záhy se počalo. Křesťanští rodičové učí co nejdříve možná děti své modliti se, jméno boží pronášeti, probouzejí cit náboženský, jenž v dítěti jako dřímá, vštěpují v útlé jejich duše počátky křesťanské víry. A tyto věci zvláště jsou *úloha matky*, kteráž větším dílem sama jediná pěstuje dítě v prvních letech jeho života, vliv matky na budoucí náboženský a mravný život dítěte jest převeliký. — Rodičové dále povinni jsou dbáti, aby dítky jejich v náboženství křesťanském dokonale se vyučily, svátosti přijímaly, služby boží navštěvovaly, ve cnostech prospívaly, společnosti se zlými a nemravnými se varovaly. Všeho náboženského i mravného života základ i souhrn jest *pobožnost* a *bázeň boží*. Rodičové pěstují pak pobožnost a bázeň boží v dětech, pakli netoliko je přidržují k modlitbě a službám božím, ale také sami na sobě jim příklad pravé pobožnosti dávají, ne kletbou a hrubými nadávkami, ale slovem božím je kárají, napomínají a vzbuzují, uvádějíce jim na paměť všudypřítomnost, vševědoucnost a spravedlivost boží, pravdy a příkázání

svaté víry, Ježíše v dětství jeho, anděla strážného, zaslíbení a hrozby boží, biblické příklady dobrých a zlých, aby oněmi povzbuzovány, těmito pak odstrašovány byly.

Nezbytná podmínka zdárné výchovy jest, *aby rodičové hájili své autority* a vážnosti před dětmi. Této hájí *negativně*, zdržují-li se před dětmi všeho, čím by se snižovali a dětem ovšedňovali, jakož děje se při manželích nesvorných, kteří ani před dětmi svými se neostýchají na vzájem se tupiti a hrubými nadávkami druh druhu snižovati. *Positivně* hájí rodičové autority své, nijaké-li nezdvořilosti dětem netrpí, neposlušnost a vzdorovitost přísně kárají a vlastním chováním k rodičům svým, na živu-li ještě jsou, dávají příklad lásky, vděčnosti a uctivosti, kterouž každý člověk povinen jest rodičům svým.

Rodičové povinni jsou též nepřekážeti dětem svým u volbě budoucího stavu a povolání, nezdržující jich mocí od jistého způsobu vezdejšího života, pokud jest počestný, náklonnost pak a schopnost dětí sama ukazuje, že k němu povolány jsou; a podobně hřích by veliký páchali, když by pouze na časné prospěchy se ohlížejíce dívky své nutili k povolání a stavu, k němuž tyto nemají náklonnosti, ano třeba i mají odpor takový, že nešťastný život vezdejší a veliké nebezpečení věčné zkázy předvídati lze.

Poznámka. Jest-li jeden ze snoubenců ve stavu vdovském a má dívky z prvního manželství, vlož duchovní správce *ženichovi svobodnému* na srdce, kterak jest okrasa muže, býti ochráncem slabých a zastáncem opuštěných; kterak jemu možno a také náleží podobna se učiniti Bohu, kterýž jest otec a záštita sirotků. — *Nevěstě svobodné* připomínej, že zvláštní odplaty od Boha čekati může, bude-li matkou dětem, které vlastní matky nemají; že lidé zlí anebo nerozumní leckdy podezřívají macechu a pastorčatům nechutí k ní vštěpují; jenom její trpělivost a činná láska může tomu předejiti, aby zlí jazykové neodvrátili srdcí dětských od matky nevlastní.

Dítky povinny jsou rodiče své ctíti a milovati, ku kteréž povinnosti je zavazuje netoliko přirozený cit a vděčnost, ale také zřejmý zákon boží; zástupci boží zajisté jsou rodičové a všechna jejich autorita, otcovství a mateřství jejich v Bohu má svůj počátek i základ. I když dospělejšího věku dosáhly, povinny jsou uctivost a poslušnost ještě tak zachovávat, jako u věku nedospělého, ano právě tu osvědčují se za dívky křesťanské, když citem vděčnosti a úctou k zákonu božímu vedeny jsouce, rodičům svým uctivosti prokazovati nepřestávají, ač také samy již rodičům užitečny jsou, důležité služby jim prokazují anebo jim za podporu slouží.

Děti křesťanské *nemají tajností* před rodiči svými, hledají a šetří rady jejich, co by koli vážného chtěly podniknouti a jmenovitě nevstupují ve stav manželský proti vůli rodičů, mají-li tyto důvody rozumné a spravedlivé, pro kteréž odpírají svolení. Stihl-li rodiče nedostatek a přikvačila na ně potřeba, jsou dítky dle přirozeného a božského zákona povinny jim za podporu býti a s obětovnou láskou všechno činiti, seč jejich síly jsou, aby rodičům svým nouze trpěti nedaly. — Žalostivé a velmi obtížné jest postavení zdárných dětí, jichž otec aneb matka aneb oba takový život vedou a takových mravů jsou, že vážnosti a důvěry nezasluhují. Děti takových ujímá se duchovní správce, těší je myslí jim dodávaje, napomíná, aby příkladu svých rodičů nenásledovaly, ale nieméně jich poslušny a k nim šetrny byly pro naplnění zákona božího, tvrdost a samo zlé nakládání trpělivě snášely a za ně horlivě se modlily, tou naději bezpečnou se posilující, že zaslíbení, kteráž Bůh učinil zdárným dětem, u míře tím hojnější na zemi a na věčnosti jim za podíl budou, čím větší a těžší oběti žádalo na nich plnění zákona, jež Bůh dětem uložil, nedělaje rozdílu mezi rodiči dobrými a zlými, laskavými a tvrdými, nábožnými a bezbožnými.

Poznámka. O těchto povinnostech třeba jest vážně a důrazně mluviti snoubencům, kteří budou bydleti s rodiči jednoho, zároveň povinni jsouce jim dávatí výživu. V tomto případě velmi působna býti může pravda mnohonásobnou zkušeností potvrzená, že lidé obyčejně od svých dětí téhož zakoušejí, co sami činili rodičům svým.

III. Vedle názoru křesťanského jest *poměr hospodářů k čeledi a této k oněm* podobný k poměru mezi rodiči a dítkami. Uznávající jednu lidskou důstojnost v čeledínovi, kterou v sobě samých; vědouce, že spolu s ním jednoho nejvyššího Pána mají a jednoho Vykupitele, kterýž všechny jednostejně povolal k důstojenství synů božích; rozumějící, že nejvyšš moudrý Stvořitel sám roztrídil člověčenstvo, aby jedni druhých potřebovali a takto všichni úžeji se navzájem k sobě družili; zákonem lásky se spravující, kteráž jim velí nakládati s bližním a činiti mu, jak a čeho by sobě sami žádali v týchž okolnostech: uznávají křesťanští hospodářové v čeledínu svém dočasného úda rodiny, domácího a nikoliv cizího člověka*), spolu-

*) Latinské slovo familia, aspoň od té doby, co křesťanství zobecnělo, a slovanské čeleď, znamená ve smyslu nejširším tolik, co lid, lidé, národ, v užším pak přátelstvo krevní, z téhož domu pošlé, rodinu, rod, dům. Jungm. slovník.

dělníka k určitému cíli, rozumného a svobodného tvora, kterýž pomoci jejich potřebuje, ale také sám jim důležité pomoci poskytuje, za kterou oni jemu uznáním a vděčností také v srdci povinni jsou*). Čeledínové křesťanští zase mají na mysli, že ve boží vůli se zakládá větší moc a hojnější statek jedných, že tito ve jménu božím rozkazují a vládou, že Kristus sám posvětil služebného stavu, přišed, nikoli aby jemu slouženo bylo, ale aby sám sloužil**); a protož i podrobují se ochotně losu svému, věříce, že jim tato cesta vyměřena jest, aby vezdejšího a budoucího cíle došli.

Duch křesťanský a zřejmý zákon boží***) ukládá *hospodářům za povinnost*, aby s čeledí svou spravedlivě, laskavě a slušně nakládali, práci jich nepřetěžovali, mzdu náležitou a výživu dostatečnou jim dávali†), v nemoci o ně pečovali, důvěru svoji a uznalost jim na jevo dávali a k nim se vůbec tak měli, že by tito k domu hospodářů svých srdcem přilnuli, druhý domov svůj v něm nalézající. *U věcech duchovního života* a duše spasení se týkajících povinni jsou křesťanští hospodářové pečovati o čeledíny své nejínan, nežli o dítky vlastní; zastupujíť u nich místo rodičův a protož velikým by hříchem vinni byli, netoliko když by je sami ke zlému sváděli, pohoršení jim dávali, od života křesťanského je snad odvraceli, v povinnostech náboženských jim překáželi, ale také když by nad životem a mravy jejich nebděli, zlého jim nebránili, k náboženským povinnostem jich nepřidržovali††).

Čeledínové mají práce a služby své pilně a věrně konati, prospěch a užitek pánů svých svědomitě rozmáhati, na jmění a statku jejich nejen sami neškoditi, ale také jiným nedopouštět, aby škodili, důvěry a náklonnosti jejich svou pilností a poctivostí sobě zasluhovati a trpělivě nésti, když by nelaskavě s nimi nakládáno bylo†††). Čeledín, byť i sebe méně za domácího byl považován a sebe méně přístupu k vlastnímu životu rodinnému měl, přece nijak nemůže tolik odloučen býti, aby statku, cti a dobrému jménu hospodáře i rodiny jeho ne-

*) Sir. 4, 35; 7, 22. Ef. 6, 9. Kol 3, 25; 4, 1.

**) Mat. 20, 28.

***) Kol. 4, 1. Efes. 6, 1. I. Tim. 5, 8.

†) Tob. 4, 15. Sir. 34, 26. 27. Jak. 5, 4.

††) I. Tim. 5, 8.

†††) I. Tim. 6, 1. 2. Tit. 2, 9. 10. I. Petr. 2, 8. 9, Ef. 6, 5—8. Kol. 3, 22.—24.

mohl buďto nepoctivostí, zlomyslností nebo lehkomyšlným žvahláním uškoditi. A protož jest mnohem větší odpovědnost a vina jeho, nežli cizího člověka v téže věci.

II. Prostředkové ku stálému posvěcování rodiny.

Jaká by naprostá pravdivost a praktická váha křesťanského názoru o poměrech, právech a povinnostech v rodině byla, toho zračitý a nepopíratelný důkaz jest žalostný stav rodiny pohanské a zlověstný stav, v nějžto za našich dob vidíme upadati rodinu v té míře, v kteréž se členové a jmenovitě zakladatelé a hlavy rodiny vlivu křesťanského náboženství odcizují, nauky, rozkazy a rady církve zavrhuji. Kde základní pravdy křesťanské o rodině buďto známy nejsou nebo se jich nedbá, tu zvrací se všecken dobrý řád, nastupuje zmatek, nesvornost manželů, neposlušnost a vzdorovitost dětí, nevlídnost, necitelnost a tvrdé panování hospodářů, drzost a nevázanost čeledi, — a všechny zákony moci světské o manželství, o právech otcovských, o poměrech mezi hospodáři a čeledíny nemohou na místo řádu křesťanského uvéstí řádu žádného.

Rodina bez náboženství křesťanského klesá hluboko pod svůj ideál, pozbývá své vlastní, přirozené podstaty. A proto církev u všelikém působení svém vědomě a s určitým úmyslem o to pracuje, aby členy rodin u víře vyučovala, v pobožnosti utvrzovala, k plnění jejich povinností vzbuzovala i vedla, křesťanskou kázeň do rodin zaváděla a je v ní zachovala. K tomuto velikému cíli slouží veřejná bohoslužba, křesťanský pořádek domácí a mnohé prostředky mimořádné.

1. *Veřejná bohoslužba katolická* provozuje na celý stav rodiny převeliký, ničím nenahraditelný vliv. Poněvadž tuto se všichni shromažďují co dítky v domě otcovském a poněvadž ustanovení sluhové boží všem tu jednotejně slouží, všem jednu milost podávají, všem jednu pravdu zvěstují: nabývá tímto skutkem každý jednotlivec u všech ostatních jisté vážnosti, a také málo přemýšlivý člověk má každou neděli a každý svátek, na služby boží jda, svoji manželku, svého manžela, své děti, svoji čeleď, svoje rodiče, své hospodáře na služby boží jíti, na nich meškati nebo z nich vraceti se vida, živou a mocnou připomínku, že kromě práci a lopot každodenních vytknut jest člověku ještě jiný cíl, že Bůh nad námi všemi vládne, nás všech otec a nejvyšší pán jest a že nikdo stavem svým a při-

rozeností svou před Bohem tolik nízký a povržený není, aby se k němu hlásiti, v jeho dům svatý vstoupiti, Krista svým bratrem nazývati, pokladů milosti jeho žádati a z nich vážiti nesměl. V které rodině již se nesvětí den Páně, kde tento velebný den již ničím nepřipomíná členům rodiny jejich vyššího povolání, jejich vševědouceho, všudypřítomného, nejsvětějšího Pána, soudce a odplatitele —, tu člen člena jen podle toho měří, co na něm každodenně spatruje, ničím sobě svých povinností k němu nepřipomíná, o vyšším povolání jeho tak jako o svém vlastním neví, jen dle hmotných prospěchů, které jemu z něho vyplývají, jej vážiti přivyká.

Mocně působí bohoslužba v rodinu, že obecné a všem společné povinnosti křesťanské a také povinnosti jednotlivců dle stavu a povolání jejich vezdejšího se předkládají za přítomnosti všech. Na své povinnosti upomíná se tu muž před ženou a žena před mužem, otec a matka před dětmi, hospodář a hospodyně před čeledí, děti před rodiči, čeleď před hospodáři. Nikdo již nemůže se domnívati, že by domácí jeho nevěděli, jaká jsou práva jeho, čím oni jemu povinni jsou a on jim, nikdo nemůže sobě nad domácími svými osobovati práv, která mu nenáleží, nikdo upíráti druhému, co jemu dle zákona božího dlužen jest; nepřímé ono naučení, které vyplývá již z pouhého účastenství v bohoslužbě, podává se skrze pastýřské vyučování určitě, přímo a zřejmě. Kdo by komu křivdil, nalézá soudce i svědka křivdy své v tom, kterému křivdí, poněvadž i tento byl slyšel zákon boží, jenž tu křivdu zapovídá; vzpomínka, že společně slýchají ve chrámě všickni údové rodiny o vzájemných povinnostech i právech svých, zastavuje mnohé křivdy, mnohá pohoršení, mnohou nepravost v rodinách. Sankce autority otců, hospodářů, manželů obnovuje a zvyšuje se veřejnou bohoslužbou a jmenovitě vyučováním veřejným ustavičně; oni mohou připomínati doma všem, co byli společně ve chrámu slyšeli, slovo kněze také od nich slyšané jest jim za důkaz, že smějí ano i povinni jsou žádati, aby se jim uctivost a poslušnost prokazovala, poněvadž od Boha jest jim svěřena moc jejich.

Neocenitelný jest *vliv kultu mariánského* na veškerý stav rodiny křesťanské a podobně blaze působí nábožné uctění svaté rodiny, kteráž jest nejvyšší ideál cností manželských, mateřských a dětských, ctění svatých, kteří jsou křesťanu za příklad cnostných manželů, manželek, dětí, hospodářů, čeledínů. Samy

svátky vánoční s veškerou církevní liturgií a všemi prostomilými obyčejí lidu křesťanského vzdělávají rodinu, oznamují, pěstují, utvrzují rodinné cnosti, těmito pak rodinné blaho a štěstí mnohem mocněji, nežli by které koli pouze lidské zřízení a zákonodárství i jenom žádati mohlo.

Aby veškerý kultus katolický spolu s veřejným vyučováním rodině byl a k jejímu blahu i působil skutečně, co býti a svojí podstatou v ní působiti může, — to vedle milosti boží nejvíce na duchovní správě záleží. A protože duchovní správce budiž toho velice pilen, aby v kultu, veškerém životě a veškerém učení katolické církve sám pojal a potom u vyučování pastýřském často předkládal ty stránky a pravdy, ježto se ku křesťanské rodině, poměrům jejím a povinnostem vztahují a jichž uznání, zbožné uctění a praktické následování pramenem hojného blaha i požehnání od věků bylo a posud jest. Podobně za věc velice potřebnou pokládati sluší, aby úkol a ideál křesťanské rodiny a povinnosti jednotlivců, pokud jsou členové rodiny, často bývaly předmětem vyučování pastýřského.

V kultu svém má církev katolická i zvláštní obřad, *úvod šestinedělek* (*benedictio puerperae*), který, podobně jako samy oddavky, rodičům a celé rodině na mysl uvádí, kterak na tom záleží, aby všecken život a všechny důležitosti rodiny v nejúžším spojení s věrou byly, rodina pak aby neustávala v každé důležité věci sobě hledati pomoci boží a požehnání církevního.

Všecken význam žehnání tohoto jest důtklivé naučení matce a oběma rodičům, že dítě novorozené nikoli jejich, ale boží majetek jest, že tedy ne po libovůli mohou s ním nakládati a že všechny své povinnosti k němu plniti mají podle zákona božího. Matka křesťanská žádajíc po svém porodu požehnání od církve následuje příkladu nejsv. Matky, která božského Syna svého ve chrámě obětovala. V tom leží důtklivé naučení a mocné povzbuzení matky, aby následovala Rodičky boží také v obětavé péči o dítě své a vůbec u všech věcech byla následovnice cností, kteréž vykonávala Maria ve svaté rodině.

Církev vyučuje matky křesťanské, v jakém duchu žehnání toto přijímati, ku svému, svého dítěte a celé rodiny posvěcení obracet sluší. Přijímajíc požehnání od církve za jistý závdavek požehnání božího, *děkuje* křesťanská matka Bohu, že jí dal býti matkou tvora k životu věčnému povolného a křtem již do církve uvedeného, ji samu pak že chránil v nebezpečnosti

porodu; *slibuje*, že dítě své vychovávati bude s láskou křesťanskou slovem a příkladem, aby Bohu a lidem se líbilo, v cnostech prospívalo, sobě a jiným k blahu živo bylo; *prosí*, aby dítě její zachovalo milost křtu svatého, v radostech i strastech života pozemského kráčelo pod ochranou boží a někdy vešlo u věčnou blaženost; *obětuje* své dítě Bohu a přes všecku mateřskou lásku svou vždy toho žádá, aby raději živo nebylo, pakli by Bohu živo nebylo.

Vštěpuje takové smýšlení poučuje církev matku křesťanskou, jaká její a jejího dítěte důstojnost jest, jaký účel jejího mateřství. Tímto církevním žehnáním a pravdami, kteréž se tu na mysl uvádějí, posvěcuje se útlý svazek mezi matkou a dítětem tolik mocně a dojemně, že tento církevní obřad počítati sluší za jeden z oněch činů, kterými pracuje církev o posvěcování rodin.

Úvod šestinedělek není sice zákonem církevním nařízen, avšak vyhlášen za obyčej chvalitebný; a poněvadž *matce* dává se požehnání, neopomíjí se, ani když dítě zatím umřelo*). Nežádajíc úvodu, prohřešila by se katolická matka těžce, jest-li u příčině pohrdání obřadem; lehce pro dané pohoršení, obmeškala-li z pouhé nedbalosti.

Podle nynějších zákonů mohou se uváděti jenom ty *matky katolické*, kteréž porodily z lože manželského**) a jichž dítě v náboženství katolickém vychováno bude. Protož nemůže účastna býti žehnání toho: *a) matka nemanželská* a pro tutouž příčinu také manželka, o které vůbec povědomo jest, že v cizoložstvu počala; *b) matka žijící v manželství pouze občanském (civilním) anebo smíšeném, jež bylo jen před nekatolickým pastorem uzavřeno***)*; *c) matka nekatolická*, třeba že dříve v katolickém náboženství vychováno bude; *d) katolická matka*, žije-li ve smíšeném manželství a nebylo-li dítě její křtěno po katolicku, poněvadž u víře katolické vychováno nebude. K záповědi o úvodu těchto (sub *d*) katolických matek dodává církev sněm pražský: „Aby katolická matka, jsouc v takovém případě odmrštěna veřejně, nebrala sobě zahanbení svého za podnět k odvrácení se od katolické církve, budiž prve vhodným způ-

*) S. R. C. 12. září 1857.

**) S. R. C. 18. června 1859.

***) Instr. episc. českého z dne 3. června 1869.

sobem o tomto kuse církevní kázně zpravena i požádána, aby k úvodu do chrámu nešla *).

Úvod šestinedělek může se konati *jenom ve chrámě*; církevní zákonové určitě zapovídají úvody v domech a příbytcích soukromých. Ačkoli nenáleží vlastně k právům farským**), přece jen osadní duchovenstvo jej vykonává***) všude tu, kdež obyčejem anebo privilegiem také jiným kněžím je konati dovoleno není. Ve *farním kostele* náleží úvod ku právům vlastně farním a protož jiný kněz nemůže ho tu konati bez dovolení farářova.

Aby matka spolu také dítě své do chrámu nesla, není přikázáno, ale obyčejno všude. Dle částečných obyčejů děje se po úvodu matčině *obětování děcka*, kterýž obřad v tom záleží, že kněz bere dítě na lokte a vstoupiv na svrchní stupeň oltáře, potichu se modlí, aby Kristus, jež nábožný Simeon na lokte vzal, milostivě pohlédl na toto dítě a dal jemu prospívati věkem, moudrostí a milostí ve své církvi, do kteréž je uvedl křtem svatým †).

Zemřelo-li dítě, prve nežli matka k úvodu přišla, užívá se formuláře zvláštního, jenž sice v rituálu římském se nenachází, ale v české provincii jest povolen ††).

2. Hned v prvých dobách církve spatřujeme vědomou snahu, aby do života rodinného pevný *pořádek* uveden byl, aby *kázeň*, souhlasná s veškerou křesťanskou opravdovostí, v každé rodině panovala a takto se rodina také zevnější svou tvářností za rodinu křesťanskou představovala. Starověké dějiny církevní a novější misionářské ukazují nám velebné divadlo práce úsilovné, vynakládané na to, aby z pohanstva obrácení navykali domácí svůj život v křesťanském pořádku trávit, křesťanské kázni se podrobiti a ji udržovati. Bývalá visitace domův

*) Tit. IV. c. 2. str. 122. Žádá-li za úvod nekatolická matka ze smíšeného manželství po narození děcka, ježto v náboženství katolickém vychováno bude, může v některém případě nesnadno býti odmítnuta pro bázeň, aby manželé oba nebyli uraženi aneb od katolického náboženství odvráceni. V případě takovém lze uniknouti nesnázím a manžely spokojiti, říká-li se na místě modliteb k úvodu předepsaných nějaké žehnání nad dítětem, na př. se změnami vhodnými „Benedictio puerorum aegrotantium“ z Manuale rituum pražské církevní provincie na str. 262.

**) S. C. C. 7. pros. 1720.

***) S. R. C. 10. pros. 1703.

†) Manuale, str. 213.

††) Manuale str. 214.

a rodin po celé osadě*) dává o tom svědectví, kterak úsilovně a vytrvale o to pečovala církev, aby křesťanský pořádek a kázeň do rodin se uváděly a v nich zachovaly.

Všecken řád v církvi upraven jest na způsob rodiny, církev samu sebe v modlitbách liturgických nazývá rodinou, ukládá křesťanským rodinám za cíl jejich snahy, aby se vzdělaly za odlesk, podobenství, obraz církve boží; podobně jako v církvi se učí křesťané od Krista skrze viditelné zástupce jeho, kterak živi býti mají, aby věčně živi býti mohli, povolán jest v domě rodiny křesťanské hospodář, aby také duchovní hlavou byl, křesťanský pořádek a bohumilou kázeň zaváděl, zachovával, utvrzoval.

Nad jiné důležitá stránka dobrého řádu a kázně v křesťanských rodinách jest *denní pořádek života* a v tomto zase přední místo zaujímá *domácí společná pobožnost*, kteráž obsahuje modlitbu ranní a večerní, před jídlem a po jídle, modlitbu Anděl Páně, společné navštěvování služeb božích také za všedního dne, růženec buďto každý den anebo každou sobotu po celý rok aneb aspoň v čas adventní a postní, četba nábožná, posvátný zpěv a t. p. S domácí pobožností souvisí nebo část její jsou *křesťanské obyčeje*, jako: chovati vodu svěcenou a pokropovati se jí, ozdobovati příbytek obrazy a sochami svatými, vykuřovati a vykropovati dům na jisté dni v roce, chovati svěcené věci na místě slušném a zřejmém, zapalovati hromičku a čísti počátek evangelia sv. Jana v čas bouřky, dávati křesťanské pozdravení, když se odchází z domu a při návratu; obyčeje o slavnostech církevních, při důležitějších událostech radostných a žalostných pro celou rodinu, jako: při narození nového člena rodiny, při nemoci a smrti, při odchodu v dalekou cizinu, a co jiných velice významných, krásných a dojemných obyčejů křesťanských vůbec panuje neb aspoň v některých rodinách se až posud zachovalo ze starších dob, kdy veškerý domácí a veřejný život byl v nejužším spojení s věrou a tudě jako za duši, za první a poslední své ředidlo měl.

Společnou pobožnost domácí a křesťanské obyčeje v rodinách pěstovati horlivě ukazuje se zvláště v novějších dobách za věc důležitou, poněvadž duch protikřesťanský usiluje, aby křesťanské základy rodin podvrátil. Kde v rodině se konají společné domácí pobožnosti, kde pořádek starokřesťanský ještě

*) Viz str. 212. sv. I.

vládne a kázeň se zachovává, tu má mocnou záštitu také ještě duch a život křesťanský. Poučování snoubenců před oddavkami, zpověď manželů a hospodářů, křesťanská cvičení, obyčejná kázání řádná i mimořádná, vyučování po stavech a veškeré působení pastýřské vůbec poskytují vhodných příležitostí často se tímto předmětem zabývati a toho se domáhati, aby křesťanský pořádek a jmenovitě společné pobožnosti domácí nejen tu se zachovaly, kdež posaváde nevymizely, ale také zase obživovaly, kde již na ně zapomenuto. Důvody, kterými lze důležitou tuto praxi křesťanskou představovati za užitečnou a potřebnou, naskytají se odevšad; obzvláště pak to patrné klesání hmotného i mravného stavu rodin, jakž jednomu každému jeho vlastní zkušenost o něm svědčí, dojista bude mocný a působný důkaz, že kromě rozhodného přilnutí ku křesťanství a všem jeho pravidlům o lidském životě nelze nadíti se, aby zastaveno bylo, nač téměř všickni sobě stýskají, čemu ale svojí váhavostí a liknavostí sami pomáhají. Rozhodné přilnutí ku křesťanství ale žádá domácího pořádku křesťanského, společných pobožností a ctihodných obyčejů starokatolických nezbytně. — Vytrvalá, duchem pravé lásky k lidu, víc a více za kořist nevěrecké propagandě, materialistické zřítnosti a nesvědomitosti padajícímu, nadšená činnost duchovních správců jistě by tuto našla vděčnou půdu, na které by za požehnání božího přehojná žeň vyrostla.

Aby však úsilí duchovního správce žádoucím zdarem korunováno bylo, není dosti jen vůbec ke všem se obracet, ale třeba jest vedle obecného působení ve všecky také ještě působiti v jednotlivce a k tomu je přiváděti, aby zapomenutý a z obyčeje vyšlý křesťanský pořádek v domech svých obnovili. Svátý František Xaverský rozhodně radí, aby duchovní správa se namáhala o získání otců a hospodářů, poněvadž oni jsou vlastní správcové rodiny, pevné vůli své platnost zjednati umějí a pakli jednou byli o něčem dobrém přesvědčeni a k tomu nakloněni, potom již ne snadno zase odstupují*). Podařilo-li se tedy jednotlivé otce a hospodáře k tomu nakloniti, aby v pravdě byli domácími kněžími rodin svých a tento vznešený úkol aby plnili zavádějíce a držíce křesťanský pořádek, křesťanskou kázeň, společnou domácí pobožnost —, budou tito mocní pilířové života křesťanského pevně státi. Matky a hospodyně mohou také u

*) Srovn. str. 238. sv. I.

věci této ovšem býti pomocnicemi velmi prospěšnými; ale samy bez určité a pevné vůle mužů nedostačují k tomu, aby celé rodině vtiskly tvářnost křesťanskou.

3. Vedle obecného a řádného působení pastýřského velice pomáhají *prostředkové mimořádní*, aby v rodinách náležité poměry vládly a křesťanský řád panoval; ano mnohdy jenom mimořádnými prostředky lze k tomu dojíti, aby kleslý duch křesťanský v rodinách zase obživnul a tyto semenišťem cností, školou mravného života, zdrojem požehnání pro členy své zase byly. Prostředkové tito jsou: *Misie a cvičení duchovní; vyučování po stavech; nábožné jednoty a bratrstva; spolky* proti jistým zlořádům, n. př. hajitelů jména božího proti zlolajcnosti, rouhání a nečistým řečem, spolky střídmosti proti opilství, spolky k rozšiřování dobrého čtení, jednoty katolicko politické a t. p. Prostředky těmito lze podle místních a časových potřeb buditi ospalé, rozčilovati váhavé, zaplašovati polovičatosť a nevšímanost u věcech vážných, v život uváděti časté přijímání svátostí, katolickou úctu k Rodičce boží, všecku katolickou pobožnost vůbec a s tou i křesťanský řád a mrav, křesťanskou kázeň v rodinách.

Mezi bratrstvy a jednotami, kteréž dobrému řádu rodinnému velice prospěti mohou, zvláštní pozornosti zasluhuje, kromě III. řádu sv. Františka, bratrstvo živého růžence a jednoty křesťanských matek.

Podařilo-li se duchovnímu správci přidružení *k bratrstvu živého růžence* členy ze všech stavů, a šetřili té opatrnosti, aby do jednotlivých růží řadil členy téhož stavu a pohlaví: bude možná tímto bratrstvem nahraditi zvláštní jednoty otců a hospodářů, matek a hospodyň, jinochů a panen. Občasná shromáždění mohou se, krom některých společných, konati po střídě s růžemi členů jednotejných, promluvy a zvláštní pobožnosti (úmysl, na který konati jest modlitbu růžencovou) směřují pak výhradně ku potřebám jednotlivých stavů *).

Jeden z čelných prostředků mimořádných, aby matka ku zdárnému řešení úkolu svého před důležitého víc a více schopnou činěna a v něm i podporována byla, jsou *jednoty křesťanských matek*, ježto původ svůj vzaly z nepříznivých okolností doby naší a za cíl mají skrze poučování, potěšování a posvěcování

*) Srovn. str. 204.

členů rozmáhati spůsobilost k dokonalému plnění všech povinností jejich stavu.

Matka velice potřebuje světla křesťanské pravdy; tato zajisté podává jí rovně tak jasných a správných předpisů o vychování, jako řídí ducha jejího i srdce její, aby ovládala i spravovala dospělé. A jako potřebna jest důkladného poučování, tak i *posily* a *útěchy*. Rozmanitý a četný zajisté jsou bolesti matky, veliký její starosti o tělesné i duchovní blaho dítek, i když oba rodiče jednoho ducha jsou a společně o vychování pracují. A jest-li matka vdova anebo jest muž její daremný, nese přetěžké břímě a potřebuje té útěchy, kterou jenom křesťanské náboženství dáti může. Podávají-li pak jednoty mateřské členům svým té tolik potřebné útěchy a posily a chrání-li takto matku před ochablostí a kleslou myslí, zasluhují nazvány býti pravým požehnáním pro křesťanské rodiny.

Aby rodina *posvěcena* byla, záleží nejprve na posvěcování matky, poněvadž tato jest duše a srdce domácnosti. K posvěcování matky třeba jest pracovati poučováním a ještě více oživováním a osvěžováním pravé nábožnosti. K tomu pak dobře slouží mateřské jednoty, rozněcující ducha modlitby a náboženské vroucnosti skrze společné pobožnosti, skrze dobré příklady jednotlivých členův a skrze vznešené příklady svatých žen a nábožné jich ctění, skrze časté přijímání svátostí a pilné účastenství ve službách božích.

Jednota křesť. matek založena nejprve ve franc. městě Lille r. 1850. a již r. 1856. povýšil Pius IX. jednotu v Paříži založenou za arcibratrstvo s právem aggregace a hojnými odpustky. R. 1876. byla i jednota matek v Budějovicích za arcibratrstvo povýšena a mocí nadána, přivtělovati jednoty téhož jména v Rakousku a sousedních zemích *).

Zavéstí na osadě jednotu křesť. matek není práce těžká; matky zajisté nebudou klásti odporu, poněvadž v této jednotě shledávají něco srdci svému blízkého. Duchovní správce promluviž nejprve s několika zbožnými ženami, o kterých bezpečně se může nadíti, že ku věci dobré snadno se nakloní; dobře jest obrátiti zřetel zejména k takovým, kteréž potom býti mohou členy správního výboru. Když byly tyto ženy s jinými se o to sdělily, může duchovní správce o jednotě promluvit na ranních službách božích, vykládaje krátce o vzniku, cíli a

*) Viz str. 256. sv. I.

užitečnosti jednoty, o povinnostech členů, o způsobu, kterak možno přijatu býti do jednoty, zároveň i připomínaje, že kromě maličkého platu za lístek přijímací a spolkovou knížečku nebudou přidržovány k nižádným příspěvkům peněžitým*).

Zahájení jednoty čili počátek působení jejího děj se s přiměřenou slavností kostelní napřed ohlášenou. V předvečer slavnosti zpovídají se členové a v den sám přistupují ráno ke stolu Páně. Vlastní slavnost přijímací a zahajovací koná se odpoledne; členové shromažďují se na určitém místě při oltáři neb obrazu, který zvolen byl za společný celé jednotě, anebo vůbec při oltáři některém.

Každá k jednotě přistupující matka drží rozžatou svíci anebo rozžehá se jenom jedna větší a pěkně ozdobená svíce spolková; ta buďto se postavuje blíže oltáře anebo ji drží jedna z přítomných matek aneb zvolená k tomu dívka bíle oblečená. Slavnost se počíná vzýváním Ducha svatého a pak vyjadřuje duchovní ředitel svoji radost nad dnešní slavností, jakož i naději, kterou chová o blahodějném působení jednoty. Potom se modlí všechny přistupující matky společně s duchovním ředitelem přiměřenou modlitbu, v kteréž připovídají, že budou se věrně snažiti o všecko, což jim jednota ukládá, prosíce zároveň za pomoc a požehnání boží; pak následuje nedlouhá pobožnost s modlitbou spolkovou, přiměřená píseň a konečně požehnání velebnou svátostí**).

Spravování jednoty mateřské ovšem řídí se obecnými pravidly***); promluvy na shromážděních, pokud jen možná pravidelně konaných, často se zabývají křesťanskými zásadami o vychování, povinnostmi a cnostmi křesťanské manželky, matky a hospodyně, třeba tyto věci častěji jen mimochodem se vytýkaly, když vlastním předmětem jest obecná pravda křesťanská anebo slavnost církevní.

*) O kanonickém zřízení jednoty a jejím přivtělení k arcibratrstvu platí obecná pravidla, jakž vyložena jsou na str. 253. sv. I. Knížečky se stanovami, spolkovými modlitbami a seznamem odpustků lze objednat v bisk. knihtiskárně budějovické.

**) Způsob tento dobře se hodí při zahájení bratrstev a jednot náboženských vůbec a přispívá nemálo ku rozmnožení členů

***) Viz str. 265 sv. I.

§ 124. Překážky blaha rodinného v manželích.

I. Manželství nesvorná.

Veliké neštěstí, zdroj mnohého zla, ano i záhuba rodin jsou manželství nesvorná; jimi zajisté podvrací se rodina ve vlastních základech, nemůže úkolu svého nijak uskutečňovati. Nesvornost dvou manželů zasahuje zhoubnými následky svými také ještě do rodin jiných a plodí zlé na všechny strany. Nesvorní manželé trhají svazek posvátný, ruší sliby a přísahy své, uvádějí sebe u veliké nebezpečnosti mnohých nepravostí a zločinů, nevychovávali děti svých, ano činíce tímto téměř za nemožnou věc, aby zachovávaly 4. přikázání, učíce je slovy a příklady svými surovým mravům, vyvracejí v nich samy základy náboženského a mravného citu; nesvorní manželé rozptylují statky své, na rodinu svou a na rodiny příbuzných uvalují hanbu a potupu, naplňují pohoršením veškeré okolí, maří sami v sobě náboženství a víru, a protož i spasení jejich velmi pochyno se činí.

Žalostné porušení svazků manželských a přerování jich nesvorností a vzájemnou nenávistí jest však netoliko veliké zlo, ale i jedno z těch, která velmi těžko zastaviti a napravit lze. Vynasnažení rodičů, bratrů a sester, sousedů, přátel a příbuzných málo kdy bývá korunováno zdarem žádoucím. Nejsnáze a skoro jediné může pomoci pastýř, ač jest-li duchem Kristovým naplněn, jest-li muž rozumný, zkušený a opatrný.

Smířování nesvorných manželů. Cíl veškerého jednání pastýřského s manžely nesvornými jest: aby vinný ku poznání vlastního pramene, odkud jeho zlé náklonnosti a nárůživosti vyplývají, byl přiveden a potom nakloněn k opravení sebe; uražený a křivdou hnětený pak aby se od Krista i svatých učil, kterak láska jest dobrotiva, nenadýmá se, není cti žádostiva, nehledá což jejího jest, nezpouzí se, všechno snáší, všemu věří, všeho se naděje, všechno trpělivě čeká *).

Ač velmi obtížné a často nevděčné jest toto dílo, duchovní správce nicméně podniká je ochotně, maje na mysli, že zásluha veliká před Bohem, které sobě vynasnažením věrným dobude, a zachování celých rodin, které pro manželské sváry uvedeny jsou v nebezpečnosti záhuby časné a věčné,

*) I. Kor. 13, 4—7.

nijakou práci a nijakými obětmi dobrého pastýře nemohou draze býti koupeny.

1. *Obecná pravidla*, kterými se duchovní správce u věci této řídí, jsou:

a) Zvěděl-li o nesvorném manželství na osadě, budiž mu tato vědomost nejprve za pohnutku, aby způsobem slušným a šetrným hledal bližší a určitější vědomosti, jaký jest charakter rozvaděných manželů a skutečně-li se na pravdě zakládají pověsti o svárech.

b) Nevšímá si nepatrných potyček, jakéž i ve šťastných manželstvích se naskytají; pakli ale seznává, že roztržka mezi manžely jest velika, budiž toho pilen, aby sobě vhodným způsobem dobýval důvěry obou manželů aneb jednoho z nich, prve nežli by k vlastnímu jednání o smír došlo.

c) Kromě zpovědi nezmiňuje se duch. správce přímo některému z rozvaděných manželů o jejich sporech ani se kvapně nabízí a neprozřetelně vnucuje za smírce; nenahodí-li se zvláštní vhodná příležitost, nastává působení pastýřské k urovnání neblahých svárů mezi manžely obyčejně až když některý z nich rady sobě žádá aneb na spolumanžela stížnost vede.

d) Jednaje s rozvaděnými manžely *nebudiž nijak lehkověrný*, aby třeba i jenom v duchu plně a cele za pravdu dával té straně, která jemu vypravuje o vytrpěných nesnázích a křivdách; obyčejně se nikdo ku své vině přiznávati nechce, chyby druhého a vytrpění od něho křivdy nad pravdu zveličuje, všecku vinu na něho svádí, skutečné události překrucuje, svá pochybení zamlčuje anebo za velmi nepatrná líčí. Nezkušený duchovní správce mohl by pro lehkověrnost upadnouti v jednostrannost, křivdiť by jednomu z manželů a sám by překážel žádoucímu smíru. Nejsnáze mohl by žalobami a slzami ženy oklamán býti, aby všecku vinu na muže sčítal.

e) Pokud možná, vždy prve k tomu pracuje, aby důvěru muže získal, jej k poznání chyby a k napravení života naklonil. Poněvadž různice manželské vždycky za vlastní svou příčinu mají nějakou hříšnou náklonnost aneb náruživost: dbá duchovní správce, aby k důkladné, nejraději k generální zpovědi hned na počátku se odhodlali rozvadění manželé, aneb aspoň ten z nich, který jediné anebo více vinen jest. — A třeba by se ukázalo, že vina jest na straně mužově, přece nikdy nesluší, aby kárán byl před ženou anebo před jinými, jakož i třeba jest vůbec míti se na pozoru, aby se muž domnívati nemohl,

že duchovní správce za pravdu dává ženě, ji za nevinnou trpí-
telku, jeho pak za jediné vinného pokládá; za to ale tím hor-
livěji se vynasnažuje muže k tomu dovésti, aby se jemu sou-
kromí ke svým chybám přiznal, potom pak, vystříhaje se trp-
kosti a přísnosti, namáhá se o jeho napravení slovem a hlasem
útrpnosti, vlídnosti a upřímného přátelství. Ale také zase jest
mu se chrániti, aby slovem svým a jednáním ženě nekřivdil
a jí důvodu nedával k oprávněnému podezření, že k muži
se více naklání; dokud byl obou stran nevyslyšel, a pokud
možná také odjinud bezpečných zpráv nenabyl, nenaklání se
ku straně žádné, poněvadž málo kdy jeden z obou manželů bez
viny bývá, zjevná pak nestrannost duchovního správce nej-
snáze k objevení pravdy vede.

Způsob opatrného jednání s manžely nesvornými neliší
se v podstatě ode způsobu, jež zachovati jest v pokusech o
smír mezi lidmi rozvaděnými či zneprátelenými vůbec*). Po-
hnutky k nápravě, odpuštění a plnému smíření naskytají se
obzvláště z podstaty a z účelu křesťanského manželství, ze vzá-
jemných povinností manželských a z povinností rodičů k
dítěm.

Poznámka. O náležitém úředním jednání, namáhají-li se manželé o
rozvod — *separatio* a *thoro et mensa* — anebo jde-li o to, aby *domnělé man-
želství za neplatné vyhlášeno bylo* — *nullitatis declaratio* — dává poučení do-
statečné: *Instructio pro judiciis ecclesiasticis imperii austriaci quoad causas
matrimoniales* §§ 114—245; Borového „*Sloh církevní*“ 2. vyd. str. 323—344;
Aichnerovo *Compendium juris eccl.* § 193—195. Instr. episk. českého ze dne
3. června 1868.

II. Smíšená manželství.

1. Smíšená (*mixta*) slovou manželství dvou křesťanů, z kte-
rých však jeden od církve katolické odloučen jest.

Rozdílnost vyznání křesť. jest závada, při které se uza-
vírá manželství *nedovolené* (*illicitum*), ač nikoli *neplatné* (*in-
validum*). Nedovoluje pak církev manželství takových, ano i
protiví se jim, poněvadž je pokládá za hříšné účastenství u
věcech posvátných, za nebezpečná věčné spáse manžela kato-
lického a dětí z takového manželství pošlých**).

*) Viz str. 232. sv. I.

**) „*Ecclesia tamquam illicitas planeque perniciosas semper habuit
ejusmodi nuptias, tum ob flagitiosam in rebus divinis communionem, tum ob*

Smíšené manželství jest vesměs v odporu s pojmem a ideálem, s podstatou a cílem manželství křesťanského a protož ani nemůže býti rodině základem, na němž by tato pevně státi, přirozený a nadpřirozený úkol svůj šťastně řešiti mohla. Pro tuto příčinu smíšené manželství netoliko se stanovíště církevního, ale také s pravého stanovíště sociálního se zavrhuje a za veliké zlo považuje.

Ve smíšeném manželství nelze, aby manželé byli spojeni tou vyšší, duchovní láskou, která z víry pochází. Jest-li každý z nich upřímně oddán *svému* vyznání, za jediné pravé je pokládaje, nemůže skutečné jednoty duší a srdcí mezi nimi vůbec býti, poněvadž jí není u věcech nejvážnějších, nejsvětějších; jest-li pak jeden k náboženskému vyznání *svému* chladný aneb jsou-li oba neteční, tu rovně nedostává se jim základu obětavé lásky manželské, lásky sebezáporu a sebeodříkání, kteráž jenom z víry živé pojíti může. Jen přirozená láska může spojovati muže a ženu ve smíšeném manželství, tato pak jest základ tolik mělký a nepevný, že na něm spoléhati nemůže tíha břemen manželských, budova poměrů, práv i povinností rodinných. A protož péče, kterou má církev o normální stav rodiny, přímo vede k zavrhování manželstev smíšených.

Podobně i péče, kterou církev na to vynakládá, aby každý katolický křesťan víru svou zachoval i rozmáhal, nijak by nebyla důsledná, kdyby se nezakazovala smíšená manželství. Poněvadž péče tato již vůbec k tomu vede, aby církev svým členům zapovídala bližší a důvěrné společenství s nevěřícími aneb u víře bludnými: samo sebou vysvítá, že smíšená manželství mnohem přísněji zapovídá, neboť tuto nebezpečnost nevěry a bludu větší jest, nežli v jakémkoli jiném přátelském poměru mezi katolíky a nekatolíky.

A nejen že katolický manžel vydává víru svou v patrné a veliké nebezpečství a takto velikého hříchu se dopouští, on prohřešuje se i na dětech svých proti přirozenému a božskému zákonu, který za nejsvětější povinnost ukládá otci a matce, aby věčné spasení potomků svých pojistili skrze vychování jich u víře pravé. Tomuto úkolu nejvážnějšímu nemůže

impedens catholico conjugii perversionis periculum pravamque sobolis institutionem.“ Instrukce Řehoře XVI. od 22. května 1841. Tato připojena jest k usnešením prov. sněmu pražsk. od r. 1860. pod č. 8. str. 332—334.

ve smíšeném manželství dostáti strana katolická. Neboť podrobuje-li se občanským zákonům, kteří rozhodují o náboženském vyznání dětí ze smíšených manželství, zrazuje přirozenou a náboženskou svoji povinnost přímo a poslouchá více lidí nežli Boha; dosahuje-li pak toho na spolumanželu nekatolickém, že tento ku katolickému vychování všech dětí svoluje: nemůže se toto vychování zdařiti, poněvadž buď oba rodiče neteční jsou, aneb aspoň strana nekatolická slovem a příkladem svým, byť i někdy jenom nepřímou, zase ruší, co strana katolická dobrého způsobila. Zkušenost až příliš potvrzuje pravdivosti toho, což uvažující rozum poznává; vedle jejího svědectví jsou smíšená manželství úrodné semeniště náboženské netečnosti a nevěry.

Pro vniterný odpor, v kterém jsou manželské sňatky mezi osobami rozdílného vyznání s ideálem křesťanského manželství, pro nebezpečenství spásy katolického manžela i dětí, a proto že jsou vrátký základ rodiny, drží katolická církev za obecnou zásadu, nesvoliti ke smíšenému manželství, leč jenom pro velmi vážné příčiny a pro uvarování většího zla. Od této zásady dovolují se v praxi výjimky a uděluje se dispense, pakli dostatečné rukojemství podáno, že uklizeno jest nebezpečenství víry a spásy katolického manžela a všech dětí, ježto by z manželství toho pošly. Dispense té uděluje řádně jenom apoštolská stolice; v našich vlastech mají biskupové plnomocenství, udělovati jí v témž duchu a s touže opatrností, jako jí uděluje hlava církve.

2. *Praxe duchovní správy u příčině smíšených manželství* má za svoje ředidlo povšechný názor církve o nich a zákonná ustanovení, kterýmiž apoštolská stolice blížeji určuje, jakým způsobem tato manželství uzavíráti náleží, pokud a kterak duchovní správce v uzavírání jich a v potřebnou k nim přípravu vkládati se může.

A protož platí nejprve pravidlo, že duchovní správa katolická vůbec působí proti smíšeným manželstvím skrze pastýřské vyučování, napomínání, vystříhání. Zvěděl-li pak v určitém případě farář anebo zpovědník o zamýšleném manželství katolíka s nekatolíkem, zdvojnásobuje svoji horlivou snahu, aby manželství takovému zabránil, předkládaje, co církev o sňatcích těchto soudí, co zkušenost o nich dosvědčuje, co svědomí, ač není-li náruživostí ohlušeno, každému katolíku říká již nyní a co říkati bude, až člověk, posavád jenom vezdejšími ohledy řízený, nelíčenou skutečnost před sebou míti bude, až ti násled-

kové skutečně nastanou, o kterých nyní hlas církve, rozum a zkušenost určitě sice mluví, snoubenec ale věřiti nechce.

Jest-li mezi svobodnými různého náboženství taková důvěrnější známost, že uvádí katolika v blízké nebezpečení hříchu, přidržuje ho zpovědník odepřením absoluce, aby se jí vzdal. Chce-li přes všechny domluvy ve smíšené manželství vstoupiti a nestojí-li ani o rukojemství, neschopen jest absoluce, dokud by nezměnil své vůle. Nechce-li od úmyslu svého opustiti, ale chce jenom po platné dispensi v manželství vstoupiti, bude ovšem ještě z toho zrazován, avšak nic méně pro tuto příčinu se jemu rozřešení nezadržuje. — Pakli katolík již učinil zasnubu ke smíšenému manželství, nepokládá se tato za platnou, poněvadž se vztahuje k manželství zapovězenému; ale přece působí mravný závazek, když zákonem vytknutá jistota a dobrý důvod k dispensi neschází, poněvadž při skutečnosti této smíšené manželství, ač jinak nedovolené, se dovoluje. Avšak i přes všechnu jistotu a přes všechny vážné důvody k dispensi lépe jest, aby zasnuby ke smíšenému manželství raději narovnáním zrušeny byly, nežli aby k manželství vedly.

Nelze-li smíšeného manželství zameziti, klade duchovní správce katolickému snoubenci na srdce ty *podmínky* (cautiones necessariae et opportuna), bez kterých by sňatek byl nedovolený. Tyto pak jsou: a) aby strana nekatolická přislíbila (reversem), že katolickému spolumanželu dopřeje plné svobody u konání náboženských povinností a nikterak o jeho převrácení státi nebo pracovati nebude; b) aby manžel katolický reversem přislíbil, že všechnu pílí svou vynaloží na odvrácení spolumanžela od bludu; c) aby *smlouva písemná* o katolickém vychování všech dětí učiněna byla. Zavážou-li se snoubenci k naplnění těchto podmínek a lze-li doufati, že i dostojí slibu svému, dává se dispense, aby katolík mohl ve smíšené manželství vstoupiti.

Za dispensi může se žádati až když rukojemství skutečně byla písemně dána; tato příkládají se k žádosti o dispensi *).

Písemné záruky tyto nepodávají samy plné jistoty mravné; a protož v jednotlivých případech uvažuje duchovní správce všechny okolnosti, zdali se nadíti lze, že přípovědi budou držány a že katolické vychování dětí nebude ani úmrtím kato-

*) Formu jejich viz ve Slohu Borového str. 590. a v ordin. listech diecési českých r. 1868: (instr. episc.).

lické strany uvedeno v nebezpečnosti. Opatrnosti tu třeba tím větší, poněvadž občanské zákonodárství dovoluje změnu smlouvy učiněné, dokud dítě nepřekročilo sedmého roku*). Kromě mravné jistoty, že záruky dané naplněny budou, třeba jest ku dosažení dispense také ještě důvodu vážného, jako k dispensím vůbec; není-li žádného, nevkládá se duchovní správce v žádání o dispensi.

Jest-li dispense povolena, budiž snoubenec katolický při obyčejném zkoumání a vyučování velmi pečlivě poučen o jeho povinnostech; duchovní správce užívá této příležitosti, aby učinil na katolického snoubence dojem nezrušitelný a jmenovitě aby probudil v něm katolické vědomí a upevnil víru, že církev katolická jediné pravá jest.

Ohlášky dějí se po dosažené dispensi v chrámě katolickém i nekatolickém dle zákona platného vůbec o manželských ohláškách; o náboženském vyznání snoubenců nečiní se zmínka. *Oddavky* konají se v chrámě.

Při zápisu do matriky odvolává se rubrika „Poznamenání“ také k učiněné smlouvě a vystaveným reversům, kteréž písemnosti ukládají se v registratuře. Nelze-li toho na snoubencích dosáhnouti, aby dali záruky zákonem církevním předepsané, jest manželství jejich nedovolené. Ohlášky konají se sice také v katolickém chrámě, katolický kněz však nesmí při oddavkách působiti a jest při nich, vyžádav sobě povolení biskupova, jenom za svědka nečinně přítomen (*assistentia passiva*), pro kterouž jeho přítomnost jest manželství toto před církví *platno* (*validum*), ač ovšem nedovolené. Oddavky takové ani v chrámu katol. ani v sakristii se odbývati nemohou. (O zápisu do matriky viz str. 531.)

Vysvědčení o vykonaných ohláškách, třeba-li ho jest, vydává katolický farář v ten smysl, že kromě církevní záповědi (*vetitum Ecclesiae*) jiná překážka tomuto manželství nebrání**).

Pakli by smíšené manželství uzavřeno bylo i bez nečinné přítomnosti katol. faráře, a tedy pouze před nekatolickým knězem a dvěma svědky, pokládá se za neplatné v oněch zemích, kdež tridentský řád oddavek pro všechny katolíky zákonem jest. Výslovná výjimka učiněna jest pro Nizozemsko a Belgii od papeže Benedikta XIV., kterýž prohlásil, že zákon o řádu trident-

*) Rakouský zákon od 25. května 1868 I. čl. 1. a 2. — Za svědky mohou tu býti tytéž osoby, které jsou svědkové při oddavkách. Církevní sněm pražský nařizuje, aby se také farář na tyto listiny podepsal a pečetí farskou je opatřil.

**) Stran zpovědi viz str. 516.

ském nevztahuje se v těchto zemích k manželstvím nekatolickým a smíšeným. Výjimka tato rozšířena jest určitým prohlášením některých nástupců Benediktových také na jiné krajiny a země, jmenovitě na země uherské*).

Avšak jde-li v praxi o určitý případ takového manželství, třeba jest, aby duchovní správce ani v soudu ani v jednání svém se neukvapoval, zejména v takových zemích, kde dovoluje občanský zákon**), aby snoubenci rozdílného vyznání uzavřeli sňatek svůj před farářem kteréhokoli z obou. — Prohlašují-li snoubenci již napřed, že manželství své *jenom* před nekatolickým knězem uzavřítí chtějí, nemohou býti ohlašováni ve chrámě katolickém; a pakli katol. farář, domnívaje se, že aspoň za nečinné přítomnosti jeho uzavřeno bude, manželství ohlašoval, nevydává ohlašného listu, když potom zvěděl, že uzavřeno bude jen před knězem nekatolickým. Ale jakkoli věc tato zřejmě jest, vždy přece náleží, aby duchovní správce po každé k biskupovi se obrátil a na něm sobě určitého naučení vyžádal***).

Uzavřeno-li pak již manželstvo smíšené jenom před nekatolickým knězem, tu dosti vážné důvody, ježto se opírají o některá rozhodnutí sborů římských (Congreg. Concilii trid. interpretum a Congreg. inquisitionis), k tomu vedou, že se manželství toto zatím nepokládá ani za platné, ani za neplatné†), a že konečné rozhodnutí, nevyhnutelně-li ho třeba, jen od papežské stolice vyjítí může. Dokud rozhodnutí takové se nestalo, považuje duchovní správce toto manželství za domněle platné (matrimonium putativum) a protož i děti za manželské. — Povstale snad později pochybnosti katolického manžela o platnosti takého manželství nejlépe ukliditi a zlé následky možného vyhlášení sňatku za neplatný předejítí lze, obnoví-li tito manželé svolení před farářem strany katolické a dvěma svědky. — *Když by katolik, jenom před knězem nekatolickým oddaný, buďto ve zpovědnici anebo na smrtelné posteli žádal rozřešení*, nemůže mu odepřeno býti, pakli kroku toho lituje a hotov jest učiniti podle

*) Aichner, Compendium juris ecclesiastici. Vyd. 3. str. 620. Walter, Lehrbuch des Kirchenrechtes. Vyd. 6. str. 560. Gassner, Handbuch der Pastoral. Supplement-Band str. 224.

**) Zákon od 31. pros. 1868 o manželstvích snoubenců rozdílného vyznání. Čl. II.

***) Téměř ve všech diecésích jest to výslovně nařízeno. Ord. list buděj. 1869 str. 78.

†) Kutschker, Eherecht I. pg. 494. 536. Aichner l. c. pg. 621.

možnosti vše, aby nejen sám víru katolickou zachoval, nýbrž také spolumanžela a dítky k poznání a přijetí pravdy vedl*); a pakli sám pochybuje o platnosti svého manželství, náleží k jeho dispozici (hodnosti absoluce) také ochotná vůle, obnoviti zároveň se svým spolumanželem svolení před katol. farářem (jeho zástupcem) a dvěma svědky. Nepochybuje-li o platnosti svého sňatku, spravuje se zpovědník obecnými pravidly, kteráž učí, kdy lze kajcníka v nevědomosti zanechat, a kdy náleží zpovědníku buďto za dispensi anebo za nápravu počátkovou pro svého kajcníka žádati **).

Pakli snoubenci různého vyznání již byli manželství uzavřeli před knězem nekatolickým a potom katol. faráře žádají za církevní požehnání svého sňatku: chová se tento vůbec podle předpisů o smíšených manželstvích tak, jako by se oddavky před nekatolickým knězem byly nestaly. Dávají-li snoubenci záruky předepsané, podává duchovní správce k biskupovi také žádost za dispensi od ohlášek; oddavky samy mohly by se konati ve chrámě při zavřených dveřích, když by toho snoubenci žádali, anebo i v soukromém domě, jeden-li nemocen.

*Táží-li se snoubenci rozdílného vyznání (anebo jen katolická strana) po oddavkách dle katolického ritu již dokonaných, zdali jim sluší nebo náleží, aby svolení své také ještě před nekatolickým knězem prohlásili, nebo zvěděl-li duchovní správce, že tak učiniti chtějí, poučuje katolickou stranu, že by krok takový byl hříšné účastenství v bohoslužbě cizí a že na tento hřích jsou vynešeny pokuty (censury) církevní. — Nebyl-li farář o tuto věc otazován ani o takovém úmyslu snoubencův odjinud zpraven, ale sám se domnívá, že snoubenci nejen také ještě před nekatolickým knězem svolení vyjadřovati budou, nýbrž i že napomenutí neprospěje a snad ještě uškodí: mlčí raději, patrně-li jest, že nevzejde pohoršení a dány-li jsou náležité záruky. Jest-li však občanským zákonem přikázáno uzavírání sňatku před nekatolickým knězem, podrobuje se tomu katolík podobně jako civilnímu sňatku***).*

*) Viz str. 379.; tamže notu o rozřešení z censury.

**) Viz str. 318. c a str. 387., 382.

***) V pastýřské praxi sluší stran smíšených manželství na zřeteli míti: Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 12. De matrimoniis mixtis. — Instrukci episc. česk. od 3. června 1868 (v ordin. listu buděj. r. 1868. na str. 153—164. a 171—178.) Instrukci duchovenstvu diec. buděj. v Ordin. listu 1869 na str. 76. (táž instrukce dána jest i v pražské a v ostatních diecésích českých).

Hlava II.

Církevní pomoc v důležitostech a bédách vezdejšího života.

§ 125. Povšechný ráz a cíl této činnosti.

1. Čemu křesťanství podle přirozené a zjevené pravdy učí o původu, podstatě a vlastním úkolu společnosti lidské, rodiny a státu, o vzájemných poměrech a plynoucích odtud právech i povinnostech společenských, čili o právním a mravním řádu ve společnosti, — to v souhrnu svém jest *sociální nauka křesťanská*. Touto naukou a veškerým působením ve vlastním oboru svém posvěcuje církev rodiny, státu i obecné společnosti všelidské, chrání je v základech jejich, ukazuje společností i jednotlivcům úkol a cíl jejich i bezpečnou k němu cestu. Řeholní společnosti, kteréž na půdě církve vyrostly, jsou výkvět křesťanské nauky sociální, ideál nejen společenského řádu, ale i pokoje a vezdejšího blaha, jehož může společnost jednotlivcům poskytovat. Pokud se zachovaly v přesnosti své, byly a posaváde jsou řehole viditelný důkaz, že křesťanská idea o společnostech jediné pravá jest, poněvadž k tomu vede, aby ve společnosti jeden za všechny a všickni za jednoho byli, vezdejšího i věčného cíle svého bezpečně dosahovali.

Aby rodina i stát o svém úkolu pracovaly a jej také uskutečňovaly, na tom velice závisí netoliko vezdejší blaho, ale také dosažení konečného cíle člověčenstva i jednotlivců. A protož úkol rodině a státu vyměřený, všeliké stránky úkolu celkového, všeliký skutečný a platný k němu prostředek, všeliký krok na uskutečnění jeho a cokoli s ním a s jeho uskutečňováním souvisí, — to vše pokládá se za *vážné, veliké důle-*

žitosti čili zájmy nejen společenské, ale také za důležitosti jednotlivců, poněvadž jejich svoboda i vezdejší blaho neméně, nežli volné a nikým nerušené snažení jejich o věčný cíl velice na tom závisí, kterak rodina i stát úkolu svému rozumějí a jej konají.

Tyto důležitosti vezdejšího života o to vážnější jsou, oč více týkají se duchovní stránky člověka a s jeho cílem nadpřirozeným souvisí, jako: vychování, věda i umění, veřejná mravnost a slušnost, ježto jsou jako stežeje života společenského a individuálního, pevné základy, na kterých i stav i zdar společnosti a bezpečnost řádu společenského nejvíce spo-
léhá. Čím lépe všechny skutečné důležitosti vezdejšího života opatřeny jsou, čím lépe se opatření jejich shoduje s přirozeností, vezdejším a věčným cílem člověka: tím zdárněji uskutečňují společnosti úkol svůj, tím bezpečněji blíží se i člověčenstvo i jednotlivci ku konečnému cíli svému, tím pravdivěji a hojněji poskytuje rodina i stát členům svým oněch prospěchů, kterých poskytovati za úkol jim postaveno jest, blahodějně svobody totiž, pokoje, vezdejšího blaha do jisté míry, volného snažení o cíl věčný.

2. Aby rodina i stát opatřily všechny společenské důležitosti vezdejšího života podle věčné ideje právní a mravní na prospěch členů svých, k tomu samy ze sebe dostatečny nejsou, ale rady a pomoci křesťanského náboženství nezbytně potřebují. Neboť jako by obě společnosti tyto bez náboženství křesťanského nikdy neměly ani jasného vědomí o svém původě ani síly, aby úkol svůj realizovaly: tak podobně by beze světla křesťanské moudrosti zase pozbyly vědomí toho a bez nadpřirozené moci, kterou je křesťanství naplniti může, nedostávalo by se jim také síly k provádění úkolu. A skutečně dotvrzují toho dějiny křesťanských národů, že společnost vůbec, rodina pak i stát jmenovitě, pozbývají pravého vědomí o svém původu, o své podstatě a svém úkolu v té míře, v kteréž autorita, zástupci a členové společnosti nedbají sociální nauky křesťanské a vážiti nechtějí ze zdrojů nadpřirozené síly křesťanského náboženství. Neodvratný toho následek pak jest, že se pošinují a převracejí vzájemné poměry společenské, že ubývá těch, kteří by ochotně uznávali a plniti chtěli společenské povinnosti své, uznávali práva druhých členů společnosti a jich také šetřiti. V nepravidelném stavu takovém nemůže jinak býti, nežli že vážné důležitosti vezdejšího života zle opatřeny jsou a že tedy jedno-

tlivé stavy a třídy, na které společnost obecně lidská a státní rozčleněna jest, a že také jednotlivci ve státu a rodině již nedosahují prospěchů života společenského*). Zlé opatření skutečných a vážných důležitostí, zneužívání a porušování společenských poměrův a vyplývajících odtud práv i povinností jest tedy hojný pramen nesnází a běd rozmanitých, kteréž nejprve na jednotlivky bolestně doléhají, dále pak celou společnost v jejích základech podryvají, konečně i v záhubu a zkázu přivádějí**).

Kromě těchto nesnází a běd naskytají se ještě jiné, kteréž přirozeně spojeny jsou se životem člověka padlého, buďto mu jsouce za pokutu, za zkoušku a za prostředek věčné spásy od Boha ustanoveny, nebo vlastním jeho nerozumem a nedbáním zákona božího způsobeny.

V nesnázích a bédách těchto třeba jest i společnosti i jednotlivkům pomoci, aby společnost víc a více nehynula, jednotlivkům jejich pozemský život až nesnesitelný nebyl, za prostředek a cestu k nadpřirozenému cíli již nesloužil. Ale jako společnost sama o sobě nemůže opatřiti vážných důležitostí ve zdejšího života, rovně tak není sama k tomu dostatečná, aby rozmanité nesnáze a bídy své i členů svých tolik umírnila, co vůbec možno a také třeba jest. Jenom náboženství křesťanské zná i podává ty prostředky a způsoby, kterými nesnáze a bídy společenské dílem na dobro uklízeti a dílem umírňovati lze tolik, aby rodina i stát o svém úkolu zdárně pracovaly, jednotlivci pak ze života svého se radovati, prospěchů života společenského aspoň částečně docházeti, vezdejšího a budoucího svého cíle dosahovati mohli.

3. Vedle původu a cíle náboženství křesťanského nemůže ani jinak býti, nežli že toto má také za svoji úlohu, dbáti důležitostí a běd vezdejšího života lidského. Jsouc náboženství pravé, od Otce dobrotivého a milosrdného člověku dané, nemůže nepřihlížeti k celé bytnosti a přirozenosti člověka, bere jej za bytost duchovní a tělesnou zároveň, bere život jeho za

*) „Není možno, aby pokoj, svoboda, zámožnost nějakým zákonem ustanoveny a zavedeny byly; k tomu nevyhnutelně třeba jest právě toho, čeho se nám nedostává, totiž: jednoty duchův a srdcí ve společných přesvědčeních a zásadách.“ Kellner Emil: Kirche, Staat und Freiheit str. 30.

**) Společenský řád dle věčné ideje právní a odchylování se od něho výborně líčí spis kardinála J. E. Manninga, vyšlý také v překladu německém pod názvem: Kirche, Staat, Gesellschaft im Lichte des Christenthums. Köln. 1873. —

prostředek a cestu k životu věčnému, pokládá ukojení skutečných potřeb lidských za právo přirozené, jehož rušiti a jemuž překážeti nikdo bez hříchu nemůže.

Protož i pravá církev také má za jednu stránku povšechného úkolu svého, aby důležitosti, nesnáze a bídy vezdejšího života lidského pozorovala, v nich se rodině, státu a jednotníkům za radu a pomocníci věrnou propůjčovala. A skutečně církev katolická již od počátku svého zdárně pomáhá rodině, státu i jednotníkům ve vážných důležitostech a všelikých bédách jejich netoliko vůbec a jako nepřímo veškerým učením a životem svým, ale propůjčuje se ochotně v každé zvláštní důležitosti, nesnázi a bídě života lidského, uznává i podporuje chvalitebné a oprávněné snahy lidské, podává trpícím a hynoucím společností i jednotníkům pomocné ruky své, aby s nich sňala břemene, co sníti vůbec možno, učí, radí a pomáhá, aby vezdejší důležitosti prospěšně byly opatřeny.

Pomoc, kterou prokazuje církev společnosti a jednotníkům ve vážných důležitostech, potřebách a bédách vezdejšího života, jest tím rozsáhlejší, čím méně rodina i stát ještě upraveny, sebe a svého úkolu si vědomy a k jeho realizování schopny jsou. A proto spatřujeme, kterak církev u národů, ježto teprve k poznání Boha přivádí, sama také úkol rodiny a občanské společnosti konati, rodinu, obec a stát na pevné základy stavěti, společnost organisovati počíná. Dějiny církve dosvědčují, že církev uvázala se všude u vychování a vyučování mládeže, položila první základy věd a umění, veřejné mravnosti a způsobů společenských, vyučovala orbě, řemeslům a obchodu, mýtila lesy, pečovala o vzdělání cest a mostův, obce zakládala, občanský řád, zákon a soud uváděla neb opravovala, vesměs první počátky civilisace zakládala; ona také téměř sama jediná opřela se rušitelům společenského řádu, veřejným zločincům a násilníkům, utiskovatelům celých stavův a tříd anebo jednotlivých lidí, učinila péči o lidi opuštěné, chudé a bídne za jeden z nej-přednějších oborů činnosti své *).

*) Srovn. J. Alzoga: Universalgeschichte der christlichen Kirche. Siebente Auflage. Str. 307. 384. 488. — Kryštůfka Všeobecný círk. dějepis, díl II. Středověk, zvláště I. odděl. hlava 4. „Vedle církve nebylo ve středověku žádného ústavu, který by tak mocně a všestranně byl působil na zdokonalení společnosti lidské. Církev působila vzdělavatelně nejen jakožto ústav náboženský, nýbrž pečovala zároveň o rozličné důležité potřeby společnosti, k jichž opatrování tehdejší zřízení státní nebylo ještě dostatečné. Ona pečovala o chudé a nuzné; od ní řízeny byly školy a pěstovány vědy a umění; církev

U národů civilisovaných na křesťanském základě bere sice na sebe státní společnost péči o důležitosti a potřeby své a členů svých, chrání stavy a jednotlivíky v jejich právech, podporuje i rodinu v provádění úkolu jejího. Poněvadž pak důležitosti, potřeby a bídy vezdejšího života v tělesný a duchovní život zároveň zasahují a na dosahování vezdejšího i budoucího cíle veliký vliv mají a poněvadž i stát může v oboru svém prospěšně ku pravému blahu jednotlivcův a celku působiti, neodchyluje-li se od věčné ideje právní: jest patrné, že se tu stýká úkol církve s úkolem státu a že církev nemůže se vzdáti působení svého při opatrování důležitostí a běd života vezdejšího, poněvadž by stát již sám sebou k jistým stránkám ani nedostačoval, zejména ku vlastním zdrojům a příčinám mnohých běd společenských a soukromých sám přihlížeti, pravého léku pro ně nalézati neuměl.

Důležitosti, potřeby a bídy, v kterých církev buďto sama nebo společně se státem civilisovaným pomáhá, jsou: vychování mládeže, vyučování počátečné, věda i umění, opuštěnost a chudoba, napravování zločincův a vůbec lidí, kteří životem svým společenské poměry porušují, proti společenským právům jiných a proti společenským povinnostem svým na obecnou škodu a záhubu se prohřešují a takto ploditelé nesnází a běd společenských jsou.

Vedle toho jsou předmět této II. hlavy: Škola počátečná a jiné ústavy pro vychování mládeže, péče o lidi opuštěné, chudé a vůbec jakkoli ubohé (*personae miserabiles*), napravování a polepšování zločinců veřejných.

4. Konečný cíl, jež sobě klade církev při veškerém pomáhání v důležitostech a bédách života vezdejšího, jest: přispívati k tomu, aby člověk pozemského cíle svého dosahoval, oprávněným žádostem a potřebám jeho aby co možná dosti učiněno bylo, čili aby svobody, pokoje a blaha účasten byl a takto, maje co možná nejméně překážek, o věčném cíli svém zdárně pracovati, jeho jistěji dosáhnouti mohl. — Také tímto svým působením přemáhá církev následky hříchu a činí, aby zase sloužilo ke cti boží a k posvěcování člověka, co hříchem bylo zlého způsobeno nebo na dobrém porušeno.

byla pomocnicí státu i ve vykonávání spravedlnosti a jiné správě světské dílem přejmutím části povinností na sebe, dílem poskytováním duchovenstva ke službám státu.“ V. Tomek, Dějiny města Prahy. Díl I. str. 99.

Aby duchovní správce v tomto důležitém oboru pastorage působil vedle úmyslů církve k blahu společnosti a jednotlivců, k tomu třeba jest netoliko všímati sobě časového ducha, stavu, v kterém se společnost nalézá, směru, kterým se běře —, ale také, a to zvláště, nedomnívati se, že by za příležitost, podnět a místo k zacházení s osadníky a k působení pastýřskému pokládati bylo jenom veřejné služby boží a ty úkony posvátné, ku kterým volán byl. Katolická pastorage minulých věků rozestírala blahodějně působení své na všechny způsoby a poměry života lidského, uměla je na základy náboženské postavit, pravdami náboženskými oživiti, učila pohlížeti na ně a souditi o nich s hlediště náboženského. Bližší pohled na věřící doby středověku odhaluje zrakům našim pastoraci, o jejímž rozsahu nyní sotva ponětí máme, jejíž účinky a prospěchy, jakž nám je předvádí dějepis, podivení vzbuzují. Téměř každý soukromý podnik a mnohem více to, co všech se týkalo, bylo na ideje náboženské staveno anebo s nimi ve spojení uváděno. Věrou uměla církev vědu zúrodnovati, umění ušlechťovati a jeho posvěcovati, samy živnosti a obchody s náboženstvím v nejužší spojení uvésti, tak že společenstvům živnostenským (cechům) náboženský ráz vtisknut byl a tato vedle důležitostí časných a hmotných také za důležitostmi věčnými a duchovními se brala. Takto učiněno jest křesťanství vlastním živlem, jenž veškerému životu domácímu a veřejnému za podnět byl, jej pronikal a jemu vládnul. A byť také při skrovné vzdělanosti tehdejších pokolení víra a náboženství ještě plného vlivu svého na obecnou mravnost a na poměry společenské neprovozovaly tolik, aby sobě někdejší surovost národů těchto byla průchodu nenalézala: přece bylo rozsáhlé působení pastorage katolické vlastní původ a příčina všech dobrých a velikých věcí, pro kteréž ti dávní časové zasluhují vděčné paměti a úcty. Ano pozůstalé až posud ve mnohých rodinách krásné, mnohdy tklivé obyčeje, modlitby a žehnání, kteréž podáním od rodičů na dítky a vnuky přecházejí, jsou výmluvní svědkové někdejší pastorage, kteráž na osadníky nečekala, až by sami přišli a prosili za poučení, posvěcení a uvedení v život křesťanský. Ctihodní pastýřové dávnověcí znamenali netoliko vůbec lidskou přirozenost, ale také poměry místní a časové, jakž kdy a kde byly, potřeby osad a jednotlivých rodin, nebezpečenství a obtíže, které křesťanskému smýšlení a mravu škodny byly; oni všechno na to vynakládali, aby se k člověku

co nejvíce přiblížili, hledali ho, kde vůbec bylo lze naleznouti ho, učili se řemeslům a uměním, provozovali orbu a průmysl, aby sobě na všech stranách k rozsáhlé činnosti pastýřské půdu přistrojili a všech prostředků pomocných k požehnané práci své užívatí mohli. — Vznešený tento vzor katolické pastorače sloužiti může v dobách nynějších za ideál, ku kterémuž aby se ve skutečnosti přibližovala, za veliký úkol vědy a praxe pastýřské považovati sluší.

Nelze sice neuznávat, že za těchto časů poměry skutečné na mnoze veliké obtíže připravují duchovní správě, aby ve veliký život lidí, obcí a národů podobně působila, jakož jí možno bylo v dobách, kdy národové do církve uvádění ještě u věku dětském stáli: v nejednom ohledu porušená, lichá vzdělanost nového věku klade katolické pastorači mnohem větší překážky v cestu a ztěžuje působnost její mnohem více, nežli nevzdělanost a surovost národů starověkých. Avšak nicméně za věc jistou lze pokládati, že ovoce pastýřské činnosti také nyní velice rozhojňovati se může, pakli jen duchovenstvo si zachová charakter stavu vzdělaného a pilně obíratí se bude studiem přítomné doby, jejích dobrých a zlých stránek, jejích důležitostí a potřeb, jejích neduhů a slabostí. Věc nebezpečná velmi a přímo záhubná byla by, když by duchovenstvo všem idejím a snahám novověkým se protivovalo a všecky věci nové, proto že nové jsou, zavrhovalo. Kdyby se v duchovenstvu studium a čtení valně zanedbávalo, bylo by v době na svou vědu a vzdělanost tolik pyšné mezi nevědomce a nevzdělance počteno a s nimi zároveň povrženo ode všech, kteří sebe ku vzdělaným počítají. A neumělo-li by duchovenstvo slušně oceňovati dobrých stránek v duchovním a hmotném životě nového věku a jenom na stíny jeho by ukazovalo: představovalo by se zrakům světa a považováno bylo by také v oboru pouze kněžské působnosti své za representanty zásad i časů již dávno zašlých, a následek toho byl by, že by církev víc a více půdy pozbývala, že by působnost její se obmezovala a že by jmenovitě všecka nová zřízení a nové výjevy v životě národů cele opanovány byly duchem protikřesťanským, poněvadž duchovní správa zameškala jich sobě v pravý čas povšimnouti, je náležitě oceniti, s duchem křesťanským je sprátneliti.

§ 126. Společenské zájmy v duchovním oboru.

I. Vzdělání ducha lidského. Vychování mládeže.

1. Člověčenstvo i jednotlivý člověk bere se ku konečnému cíli svému, poznává-li Boha a k němu se připodobňuje, čili jeho následuje. Poznávání Boha i následování jeho jest nejpřednější část úkolu, jenž i celému člověčenstvu i každému jednotníku na této zemi jest vytčen. Duši lidskou opatřil Bůh dary a schopnostmi takovými, že může úkol tento uskutečňovati. Užívá-li darů a schopností duchovních, rozmáhá vědomosti své, ušlechťuje srdce a vůli, aby miloval pravdu, krásu a dobro a je také uskutečňoval v životě svém. Postupné poznávání a následování Boha jest to, čemu říkáme *vzdělání duchovní*; souhrn všeho poznání a všeho, čím se člověk ve smýšlení, snažení a jednání svém k Bohu připodobňuje, ušlechtilé mravy a obyčeje zavádí a zachovává, slove *vzdělanost*, jak u jednotlivců, tak u národů, států a rodin.

Poznávání Boha, čili vzdělání lidské vnímavosti má za předmět svůj netoliko bytnost čili podstatu boží, ale také díla, skutky jeho, člověka i všecken stvořený svět; následování pak Boha čili připodobňování se k Bohu jest ostříhání zákona mravného, zákona přirozeného i zjeveného, jest ušlechťování samočinnosti, jest mravnost a všeliký pokrok ve mravnosti. A čím lépe a více pokračuje člověčenstvo i jednotník v poznání a následování Boha, čím se více vzdělanost, tím lépe uskutečňují vezdejší úkol svůj a tím jistěji se blíží ku konečnému cíli svému.

Na dráze duchovního vzdělání povinni jsou člověčenstvo i každý jednotník ustavičně pokračovati, pokolení za pokolením dále k cíli člověčenstva postupovati, poklad vědomostí, jež jistý věk dědí po předchůdci svém, odevzdati rozmnožený věku následujícímu a podobně také ušlechtěný způsob života veřejného i soukromého.

Duchovní vzdělání však nejen že jest kráčení ku věčnému cíli člověka, ono má předůležitý vliv také na dosahování vezdejšího cíle lidského. Vzdělanost zajisté otvírá člověku poklady přírodní, učí jej odklízeti mnohé překážky pokoje, svobody a blaha vezdejšího, nalézati prostředky, kterými vezdejší lidský život příjemnějším a radostnějším učiněn býti může. Pravá vzdělanost má také na veškerý stav společnosti velmi

blahodějný vliv; ona zajisté k tomu vede, aby dobře pojaty a ochotně uznány byly vzájemné poměry a vyplývající odtud práva i povinnosti stavů, tříd a jednotníků; ona chrání a utvrzuje přirozený, na věčné ideji práva založený řád společenský; ona velice k tomu přispívá, aby právní řád pozitivní (zákonodárství) se neuchyloval od práva přirozeného; ona ušlechťuje společenské svazky, aby jimi svoboda, pokoj a vezdejší blaho jednotníkům nejen nebyly zkracovány, ale v míře hojnější podávány.

Jako pravá vzdělanost nejen k cíli věčnému vede, ale také na dosahování vezdejšího cíle vliv blahodárný provozuje: tak opět ta lichá vzdělanost, která Boha již ani v jeho bytnosti ani ve skutečích nepoznává a poznávati neučí, která smýšlením, snažením a konáním jenom nižší stránce člověka hoví, jen o tělesné požitky pečuje, nevyhnutelně vede ku pošnutí a porušení poměrů společenských, k neuznávání a porušování řádu právního, rozmnožuje bídy a strasti společenské, uvádí nejprve jednotníky a potom i celé společnosti ve stav mnohem bídnější, nežli úplná nevzdělanost, nežli stav přírodní surovosti jest. Na ovocích nepravého, zvrhlého, Bohu i lidské přirozenosti odporného vzdělání nejlépe ukazuje se, kterak hluboká pravda vyřčena jest ve slovech Kristových: „Hledejte nejprve království božího a spravedlnosti jeho a toto všecko (skutečné potřeby a jistá míra vezdejšího blaha) bude vám přidáno“ *). Takto z věci samé dostatečně vysvítá, že upravitel, regulator pravé vzdělanosti lidské jest pravé náboženství; jedině toto může badavému duchu lidskému býti ukazovatelem cesty a strážcem, aby na místě pravdy o Bohu, podstatě a skutečích jeho neobjal bludu, pokládaje sebe samého anebo stvořené věci za Boha a cíl svůj; jenom pravé náboženství může mu býti za řiditele, aby na místě Boha nenásledoval přirozené žádostivosti a tělesnosti, aby smýšlením, snažením a konáním neuskutečňoval, k čemu přirozenost porušená tíhne, pozbýváje smyslu pro duchovní, mravné dobro a přestávaje na tom, co tělu a jeho žádostem lahodí.

2. Také u věcech duchovního vzdělání jest úloha společnosti, aby jednotlivcům byla za pomocníci a tito aby v ní a jejím působením nabývali, čeho by sami o sobě nikdy nabyti nemohli.

*) Mat. 6, 33.

První počátkové lidské vzdělanosti kladou se v člověka útlého *vychováním*. Nezbytná potřeba výchovy zakládá se v přirozenosti lidské a v přirozeném řádu života lidského. — Vychování však nejen potřebno jest, ale má i na všechn budoucí život člověka veliký, předůležitý vliv, zakládajíc jeho časné a věčné blaho anebo neštěstí.

Výchova člověka útlého jest přirozená *povinnost* a protož i přirozené *právo rodičů*. Bůh, zakladatel rodiny a Stvořitel člověka, odevzdává rodičům v dítěti obraz svůj a podobenství své ukládaje jim, aby podobenství boží ve svém dítěti zdokonalili. Přirozený řád a zjevený zákon boží ohlašuje rodičům tuto jejich povinnost jasně a zřetelně tolik, že se jí nemohou odčítati a že nikdo jich nemůže práva toho zbavovati, aby nehrěšil proti zjevné vůli boží.

Povšechná a dlouho trvalá nedostatečnost dítěte jest prvý hlas přírody, který oznamuje rodičům povinnost jejich. Bez ošetření a opatření pečlivého nejen by se nevyvinul tělesný organismus dítěte, ale brzy rozpadl by se; vlastní pak život člověcký, rozum, vůle, řeč nemůže se vyvinovati leč pomocí a působením člověka, který sám již má užívání rozumu, vůle a řeči. Tato nevyhnutelná potřeba vhodného působení, aby se fysický a duchovní život zachoval i rozvíjel, oznamuje, že v přirozeném řádu leží, aby mladý člověk vychován byl; že pak dítě odevzdáno jest rodičům a jich vlastnictvím učiněno, nemůže nezbytná potřeba dítěte vlastně a řádně nikomu leč jen rodičům jeho ukládati za povinnost, aby své dítě vychovávali. Aby veliký tento úkol nebyl rodičům za břímě, vštípil jim Bůh živou a nepřemožnou *lásku k dítěti*, kteráž i zase sama dokazuje, že na rodiče vložena jest přirozená povinnost vychovatelská. Láska tato nedbá jenom, aby okamžitým a každodenním potřebám dítěte dosti učiněno bylo; ona i snaží se, pojistiti mu blaho a štěstí na budoucí časy, na celý jeho život, na celou věčnost; jí žádná oběť není těžka, ona hotova jest téměř i ku věcem nemožným a nepřestává se namáhati o zachránění a oblažení milovaného dítěte i když chladný rozum již nespatřuje naděje žádné. Láska tato propůjčuje také rodičům sama té *schopnosti vychovatelské*, kteréž potřebují, aby úkol svůj zdárně vykonali; a zvláště v ní zakládá se *autorita rodičů, přítulnost, úcta i poslušnost dětí*, podmínky to, bez kterých se dařiti nemůže vychování.

A čemu přirozenost sama již tolikým způsobem nasvědčuje, to vydává křesť. náboženství za vůli boží, k tomu

i nabízí rodiče důvody mocnými, dává jim také radu, naučení a posilu nadpřirozenou, aby veliké a důležité povinnosti své zadost učinili. Ano vedle přirozené lásky rodičů k dětem jest náboženství křesťanské samo již dostatečno, aby zdokonalilo všecku jejich přirozenou spůsobilost a schopnost vychovatelskou. A protož i duchovní správa, předkládajíc zjevené učení o vychovatelské povinnosti rodičův a způsobu konání jejího, prokazuje těmto velikou pomoc; katolická pastorec jest také učitelská stolice paedagogiky pro lid obecný, paedagogiky zdravé, i nejprostějšimu srozumitelné.

V povinnosti, aby rodičové vychovávali své děti, obsahuje se také *právo jejich*, a to vysvítá z týchž důvodů, kterými se povinnost jejich objasňuje a dotvrzuje. Všelike zanedbávání povinnosti této jest hřích a pramen zlého, ale také hřích jest a porušování řádu přirozeného, chtějí-li společnost aneb jednotníci toto právo rodičům odnímati anebo je v něm zkracovati.

3. Vedle rodičů a zároveň s nimi má *církev katolická povinnost a protož i právo, aby děti vychovávala*. Povinnost tuto na ni vložil a práva toho jí udělil Kristus, když před svým na nebe vstoupením tutouž moc apoštolům odevzdal, kterou sám měl, a určitě jim nařídil, aby netoliko křtili všecky národy, ale jim také kázali a je všecko zachovávat učili, což z nejvyšší moci své přikázal*). Jsouc takto za vychovatelku všem národům a jednotníkům až do skonání světa ustanovena, počíná vychovatelskou práci svoji u dítek, jimžto se na křtu svatém nadpřirozenou matkou stala, ve vyšší, nadpřirozený obor života je postavila, jim v posvěcující milosti a v božských cnostech nadpřirozenou schopnost k dosažení nadpřirozeného cíle dala. Vyníkování těchto nadpřirozených schopností, buzení a vedení jich k bohumilé činnosti a stálé opravování následků dědičného hříchu v rozumu a svobodné vůli člověka, — to jest vychovatelský úkol církve.

Jakkoli pak církev nejprve a přímo nadpřirozený život a nadpřirozený cíl člověka při veškeré vychovatelské činnosti své na očích má: nicméně pečuje také o spůsobilost člověka k životu a cíli vezdejšímu, poněvadž tento život uznává za prostředek a cestu k životu a cíli věčnému, obojí pak jednomu a nerozdílnému člověku jest od Boha položen.

*) Mat. 28, 18—20.

Poněvadž u věcech nadpřirozeného života a věčného cíle lidského jediné církve řádné poslání od Boha má, a vychování k tomuto nadpřirozenému životu a cíli také nadpřirozeného prostředku, milosti boží totiž, nevyhnutelně potřebuje, kteréž řádně udělovati zase jenom církvi dáno jest: vysvítá samo sebou, že třeba jest, aby rodičové výchovatelskou svoji povinnost a výchovatelské právo své společně a svorně s církví konali, jejího naučení, její rady a pomoci sobě všímali, pilně hledali a svědomitě užívali. Bez církve zajisté, jejího naučení a jejích nadpřirozených prostředků milosti ani rodičové sami by nebyli schopni postačiti v té stránce výchovatelské, která k životu a cíli nadpřirozenému směřuje, dítkám zase nižádná věc by k takovému životu a cíli neprospěla, když by nadpřirození prostředkové jim neposkytovali dostatečné vnímavosti a působivosti k pochopení a konání toho všeho, co se jim předkládá a k čemu přidržovány jsou s ohledem na život a cíl nadpřirozený.

Avšak také s ohledem na vychování pro život a cíl vezdejší třeba jest rodičům, aby svoji povinnost a své právo vykonávali svorně s církví, podle naučení jejího a rady její, poněvadž by jinak pro věci časné pomýjeli věčných, a hledajíce dítkám svým opatřiti schopnost a možnost k dosažení vezdejšího blaha, nejen blaho věčné, ale i samo vezdejší by uvedli v nebezpečství nebo nemožným učinili.

A jako rodičové potřebují ke zdaru výchovatelské činnosti své, aby se k církvi a k jejím pravdám připojili, tyto za neklamné ředidlo své majíce a sobě i dítkám svým nadpřirozených prostředků ke zdaru všeho vychování hledajíce: tak zase církve může u výchovatelské práci své očekávati zdaru jen při tomto svorném a jednomyslném působení rodičův a celé rodiny. Svatá, u víře založená jednota rodiny a církve jest nejlepší záruka, že dítky budou tak vychovány, aby pro tento i budoucí život byly vzdělány, k vezdejšímu a budoucímu svému cíli úplně schopny.

Právo církve na vychování mládeže spolu s rodiči a povinnost její k tomuto dílu vážnému nemožno jest popírati ani v pochybnost bráti, leč jenom tu, kdež úplně puštěna jest víra v nadpřirozený řád a věčný život, víra, že člověčenstvo Kristem vykoupeno jest a že církve má poslání od něho, aby pokolení za pokolením vychovávala k životu nadpřirozenému a vedla k cíli věčnému.

4. Právo rodičův a církve k vychovávání mládeže jest právo přirozené a pozitivné božské, a protož také nikomu nesluší, aby toto právo rodičům anebo církvi neb oběma odnímal, jim u svobodném vykonávání jeho překážel. Ani stát nemůže sobě spravedlivě osobiti toho práva, aby na místě rodičův a církve dítky vychovával, čili aby vychovatelské poslání rodičů a církve sám sobě přivlastňoval, vychováváje dítky jinak, nežli rodičové společně s církví je vychovávati chtějí. Státu zajisté uloženo jest za vlastní jeho úkol, aby byl ochránce právního řádu, kterému za normu jest věčná idea právní. *Spravedlnost* jest prvá právní povinnost všech držitelů moci pozemské; oni jsou povinni každého ve přirozených právech jeho hájiti, k povinnostem jeho pak donucovati, jenom když by jich zanedbání na škodu společnosti bylo nebo práva jiných rušilo. Poněvadž pak právo a povinnost rodiny a církve ku výchově přirozeně náleží k jejich podstatě a úkolu: jest přední úkol státu, aby rodinu a církev u svobodném konání vychovatelského práva jejich ochraňoval. Nikterak ale nelze toho srovnati s úkolem státu, aby rodině a církvi odnímal vychování a sám v ně se uvazoval. Ano stát ani nemá působivosti k vychování mravnému, které jenom na základě náboženském jest možno, žádajíc pojmův a sil, kterých stát nemá, žádajíc nevyhnutelně přístupu k srdci a svědomí člověka, k této vniterné svatyni, která státu navždy uzavřena jest. Osobuje-li sobě stát vychování, zapomíná již na svoji podstatu a na svůj vlastní úkol, přestává býti ústav na ochranu práv, není již chránitel svobody, ale donucovna *).

II. Škola počátečná a jiné ústavy vzdělávací.

1. Duchovnímu vzdělání člověka slouží mnohé prostředky a cesty. Sám společenský a vůbec veřejný život, v kterém stýkají se lidé vzdělanější a méně vzdělaní, každého jednotlivce zkoumání a zkušenost, každého národa literatura, veřejné sbírky umělecké, musea, školy a jiné vzdělávací ústavy jsou ty cesty, po kterých se dosažená již obecná vzdělanost mezi jednotlivky a různé národy rozchází, jsou i prostředkové, jimiž každý věk

*) Srovn. Die Volksschule in ihren Beziehungen zu Familie, Kirche und Staat. Von Dr. Joh. Zwerger, Fürstbischof von Seckau. Wien 1871. Stöckl, Lehrbuch der Paedagogik § 5. a 6.

rozmnožuje poklady vzdělanosti, kteréž jemu odevzdány jsou od věku předcházejícího.

Školy a vzdělávací ústavy, jakožto prostředek vzdělanosti nejvíce rozšířený a velice působný, jsou veřejná i veliká důležitost lidská, zaujímají velmi vážné místo mezi důležitostmi života vezdejšího, mají veliký vliv na dosažení pozemského a věčného cíle. Podle duchovního vývinu těch, které škola vzdělává a podle těch stránek povšechné vzdělanosti, které sobě škola za svoji úlohu obírá, rozeznávají se školy *počátečné* neb obecné, *střední* a *vysoké*.

Aby škola vůbec byla vzdělávacím ústavem, povinna jest netoliko vyučovati, ale také vychovávat, mravný charakter pěstovati a utužovati. Ale ne všechny školy jednotejnou váhu na vychování kladou; *škola obecná*, která shromažďuje v sobě dítky u věku, kdy vzdělávání vůbec teprve počínati se může, *má za přední úkol svůj vychování*; ve škole střední stojí vyučování a vychovávání na rovni; na vysokých školách, u jichžto žáků vychování již téměř dokonáno jest, dotvrzuje a zdokonaňuje se toto více nepřímou, ač ovšem bez vychovávacího vlivu zůstávati nemohou, poněvadž by jinak nebyly vzdělávací ústavy, když by zanedbávaly pěstovati důležitou a podstatnou stránku vzdělanosti, mravný charakter.

2. Rodičové mají právo i povinnost dítky své vychovávat, a sice právo i povinnost *osobní*; nechtějí-li nebo nemohou této své povinnosti *úplně a cele* zadost učiniti, vyplývá z vychovatelského práva jejich také právo, aby sobě zástupce opatřili. A skutečně přemnozí rodičové nemohou vychovatelské povinnosti své náležitě zastati, jmenovitě nedostává se jim schopnosti nebo času neb obého, aby dítky své tomu všemu vyučili, co se věčného povolání jejich týká a co věděti třeba jest anebo velice prospívá k vezdejšímu povolání. Bez vyučování těmto věcem bylo by vychování nedokonalé, nedostatečné, ano dílem také nemožné, poněvadž vyučování samo jest jeden z prostředků vychovávacích.

Pro tuto příčinu děje se vůbec u všech národů, kteří pro nějakou pokročilost u vzdělanosti uznávali potřebu výchovy a vychovávacího vyučování, že rodičové jiným osobám postupují zcela nebo částečně svoje vychovatelské právo, aby dítky jejich vyučovali a vyučující vychovávali. Tímto skutkem dělí se vychování mezi rodiče a jejich zástupce. Poměr tento mezi rodiči a vychovatelskými zástupci jejich jest podstatně jeden a týž,

nechat jednotliví rodičové dítkám svým zvláštního vychovatele ustanovují nebo sobě mnozí společně a svobodně volí osobu, která by v určité doby jejich dítky vyučovala, nebo někdo sám ze sebe rodičům svou vychovatelskou pomoc nabízí, nebo konečně taková osoba opatřena jest od někoho jiného, kterýž chce rodičům dáti příležitost, aby své dítky na společné vyučování a vychovávání posílali.

Tímto způsobem povstává *škola* počátečná neb obecná; a protože i škola jest *pomocný ústav rodiny*, jemuž rodičové svobodně a dobrovolně dítky své odevzdávají, aby se tu vzdělávaly, t. j. vyučovaly a vychovávaly. Ovšem jsou rodičové povinni opatřiti sobě pomocníka či zástupce, pokud sami k úplnému vychování nedostačují; ale povinnost tato jest povinnost mravná, stát může je k ní přidržovati jen vůbec a pokud by obmeškání právům dítek na škodu bylo, ale není oprávněn donucovati rodiče, aby svěřovali své dítky ústavům nebo vychovatelům, ku kterým nemají důvěry, že dítky dobře vychovávají budou.

Rodičové křesťanští mají přirozené právo, ale i povinnost, žádati toho, aby škola vychovávala dítky jejich v duchu a dle zásad toho náboženství, které oni sami za pravé a za jedinou cestu k věčnému cíli pokládají. A protože i pokud rodičové sami voliti mohou vychovatele dítkám svým, jsou ve svědomí zavázáni voliti člověka křesťanského smýšlením i mravy a celým životem. Nemohou-li ale voliti sami, žádá toho přirozené právo, aby měli dostatečné rukojemství a plnou bezpečnost, že dítky jejich po křesťansku vychovávají bude ten, kterémuž oni je svěřují.

Rukojemství toho nemůže jim dáti škola sama, byť i veškeré zřízení její dobře souhlasilo s náboženstvím rodičův a dítek. Všecko zajisté záleží na osobě, která ve škole vyučuje a vychovává; učitel nekřesťanského smýšlení a života nejen nebude určitě a zúmyslně veškerým působením směřovati ku křesťanskému vzdělání mládeže, ale také, bude-li sám sobě zůstaven, ničeho neopomine, čím se vychování křesťanské velmi ztěžuje nebo maří. — Avšak ani stát nemůže rodičům křesťanským takového rukojemství dáti, poněvadž on sám není povolán a schopen k dílu vychovatelskému. Snad mohl by stát ručiti za působilost k vyučování; ale za to nemůže ručiti, že vyučování bude v duchu a dle zásad křesťanského náboženství. Jmenovitě nemůže rukojemství toho dáti, ano dáti ani nechce

stát, který se vyhlásil za stát bez určitého vyznání, t. j. za stát bez náboženství.

Jediné od církve mohou křesťanští rodičové míti rukojemství, že škola bude dítky jejich po křesťansku vychovávat. Církev pak může jim takové rukojemství dáti, nepřekáží-li se jí odnikud, aby vedle přirozeného poměru svého ku škole v této působiti mohla. *Přirozený poměr církve ku škole* vysvětluje poslání církve, aby lidi k bohumilému životu a takto ku věčnému cíli vedla. Že pak církev tento úkol svůj při jednotlivcích konati může, až když k užívání rozumu dospívají a dítky právě v tomto věku se ve škole shromažďují: náleží po přirozeném a zjeveném zákoně církvi takové postavení ku škole, aby svoji povinnost křesťanského vychování při dětech vykonávati mohla. Poněvadž ale ke zdaru pravého vychování třeba jest, aby kázeň, vyučování a náboženství svorně působily: má církev náležité postavení ku škole, může-li skutečně učiniti, aby se těchto prostředků vychovávacích správně užívalo, všecko pak odklidilo a zamezilo, co by užívání správnému a zdárnému překáželo. To pak činiti může jenom, ponechává-li se jí takový vliv na učivo i na učitele, aby ani ono ani tento pravému vychování křesťanskému netoliko nepřekáželi, ale k němu vědomě a z úmysla směřovali. Běře li tedy na sebe stát všecku péči o školu, vázán jest přirozeným a božským zákonem, aby přál vlivu takového církvi, kteráž úkol svůj ve školách plnila již za dob, kdy stát ještě ani nepomyslel, že by péče o vzdělání a vychování jemu náležela. Církev zajisté jest matka školy obecné, ona ji založila, v ní po chrámě druhé místo působnosti učitelské a vychovatelské měla, a třeba se poměry změnily, působného vlivu na směr a ducha školy nikdy se zřící nemůže, aniž by zpronevěřila se božskému poslání svému. — Odpírá-li se církvi tento vliv, jest jí nemožno plniti povinnost křesťanského vychování, porušuje a potlačuje se nejsvětější právo její, křesťanští rodičové pak již nemají žádného rukojemství, že dítky jejich budou vychovány po křesťansku, že sobě navyknu ve škole míti uctivost k Bohu a věcem svatým, že utvrzovati se budou ve mravech křesťanských a cnostech Bohu i lidem milých.

3. Přirozeným a pozitivním právům rodičů a církve odporuje a protož i na rodině a církvi patrné bezpráví páše duch a směr, jenžto se naznačuje obecným jménem „*školy novověké, moderní*“, která v konkrétním zjevu svém jest *beznáboženská* (simultánní, komunální). Theorie školy moderní odlučuje školu

vůbec a také školu počátečnou od rodiny a církve, ano vesměs od společnosti a hledá jí dobytí jakéhosi postavení svrchovaného, na nikom a na ničem nezávislého. Škola prý jest sama sobě účelem, ona jest jenom pro sebe samu; nikdo jí nemůže nazývati svou, ona sama sobě svá jest. Takto nebyla by škola pro dítky, ale dítky byly by pro školu, byly by jen hmota, na které „novověká paedagogie“ své umění provádí; úloha učitele pak by nebyla dítky vychovávat k jejich vezdejšímu a budoucímu povolání, ale on měl by jenom se honositi dosaženými výsledky svého vyučování, sloužiti jistému „pokroku,“ jehož směr a cíl konečný jest úplné vyhlazení křesťanského náboženství a křesťanské vzdělanosti, jakž někteří apoštolé moderní školy dosti určitě a zřejmě pověděli.

Avšak neméně nežli výstředná theorie o svrchovanosti školy, porušuje práva rodiny a církve ten system, který jedině „modernímu“ beznáboženskému státu připisuje povinnost a právo, aby o vzdělání občanů pečoval, sám ze své moci a svrchovanosti o veškerém zřízení školy rozhodoval, sám ji spravoval, sám jediný o působivosti učitelů soudil, církvi jen jako z milosti ještě něco času k vyučování náboženskému povoloval, náboženské výkony pak obmezoval obecným a libovolně vykládaným pravidlem, že nesmí se pro ně rušiti školský řád. Theorie a praxe tato se označuje jménem *státního monopolu ve školství*, poněvadž k ní se druží nucené návštěvování školy a rozmanité, aspoň nepřímé obmezování svobody, zřizovati školy soukromé. Státní monopol u věcech školských odporuje netoliko podstatě a úkolu státu, ale uvádí všecko vychování u veliké nebezpečnosti, proto že je béře jednostranně, škole vtiskuje ráz všední a světský, také působivost učitelskou jen s ohledem na vyučování měří, vlastní působivost vychovatelské málo dbá anebo aspoň na to nehledí, že dobrý vychovatel může býti jen člověk nábožný, neúhonný a cnostný. Ovšem pokud stát, ačkoli sebe za jediného pána i správce školy vyhlásil, zachovává její náboženský ráz a církevním orgánům dohlídku na veškerý život školy a správu její zůstavuje: není soustava monopolu státního a nucené návštěvy záhubna. Zachází-li ale stát aneb politická obec až tam, že církvi všecken vliv na ducha i správu školy odnímá, že veškeré vyučování od ducha určitého vyznání náboženského odlučovati velí, se školy takto její náboženský charakter stíraje, ji školou bez vyznání dělaje, a přidržuje-li pokutami přímo a vybíráním obecné berně školské ještě také

nepřimo k navštěvování této politické (státní neb okresní neb obecní) školy: tu již tento státní monopol jest opanování ducha lidského, jest násilí proti svobodě náboženské, jest utlačování církve, ano i pronásledování, kteréž nejvíce proto jest nebezpečno, že děje se klidně a pod zástěrou péče o vzdělání obecné. Naproti této státní všemocnosti a vševládnosti dovolává se církev skutečné *svobody vyučovací*, při které stát jen žádati může, aby se ve škole nic nedálo, čím by se něčí skutečná práva porušovala, vlastní úkol státní se mařil. Avšak toho by ve škole katolické nikdy nemohlo býti, poněvadž náboženství katolické samo jest nejlepší podpora všeho práva i řádu společenského.

Církev nepopírá, že by škola také státní důležitost byla, že také státu na tom záleží, jak asi zřízeny jsou školy a co se v nich děje, že nemůže nepřáti sobě a nežádati, aby skutečně působily, čeho ku společenskému a státnímu životu třeba jest. Ano i to vůbec uznati sluší za právo i povinnost státu, aby hájil přirozeného práva dítek na vychování, když rodičové práva svého zneužívají, svoji vychovatelskou povinnost zanedbávají na škodu těchto; ve skutečných toho druhu případech ovšem náleží státu zakročiti, rodiče k plnění jejich povinnosti přidržovati, pro její porušení je pokutovati. Odtud vyplývá, že vedle rodiny a církve také stát povolán jest, aby spolupůsobil ku vzdělání počátečnému, zvláště u věcech, které se týkají světské stránky celého vyučování; podobné právo také politická obec míti může, ano tato při škole počátečné ještě více, nežli sám stát. Aby však užívání a vykonávání práva toho nebylo porušování práv jiných, aby se vyhovělo všem, kterých se škola nejvíce a vlastně týče: platí za nejvyšší ředidlo *pokojné dorozumění mezi státem (obcí), rodinou a církví*.

Hájíc práva svého a rodiny a rozumějíc lépe nežli stát, k jakým koncům by konečně společnost dospěla, kdyby se tak nazvané moderní škole podařilo, aby své zásady a záměry vůbec uvedla ve skutek: pozdvihuje církev výstražného hlasu svého, vzbuzuje rodiče k opatrnosti a bdělosti, ukládá duchovním správcům, aby svědomitě plnili svoje povinnosti ku škole, vyučující náboženství důkladně a dbající o cvičení mládeže ve skutečném životě náboženském *).

*) Srovn. instrukci episk. českého od 26. července 1869. (v ordin. listu diec. buděj. téhož roku č. 21. a 22.) — I. sv. str. 234. této knihy. — O vyučování náboženství a výkonech náboženských dána jsou v české círk. pro-

4. Táž obětavá láska, která za dávných dob zakládala školy, aby štípila křesťanskou vzdělanost a křesťanský mrav mezi národy surovými, působí ještě nyní, aby křesťanským vychováním mládeže obnovení, upevnění a zachování byli základové vzdělanosti, velmi otřesení duchem nevěry a protikřesťanského fanatismu, jenž bere na sebe tvářnost horlitele o rozšíření svobody a osvěty prostředkem škol. Jako v minulých dobách obětavost křesťanská vedla tisíce obého pohlaví, aby se v rouchu řeholním službě člověčenstva vůbec a vzdělávání mládeže zasvětili pro Boha: tak podobně od těch časů, co buďto sekty kacířské školami svými aneb politické obce a státy školami beznáboženskými a protináboženskými porušují útlé štípení v katolické církvi -- povstaly a rozšiřují se četné řády a kongregace mužské i ženské, ježto za cíl svůj mají vychovávat mládež po křesťansku, vyučovat ji v duchu katolickém, utvrzovat ve smýšlení a životě podle víry.

Nejstarší z učitelských řádů mužských jsou: řád Jesuitský r. 1540., Piaristský r. 1600., Školských bratří (tento založen r. 1679. od Jana de la Salle, kanovníka remežského). Ve století 19. založeny mnohé kongregace, ježto pod jménem školských bratří, *bratří sv. rodiny*, *bratří sv. Josefa neb Josefitů*, *bratří mariánských* a j. rozšířeny jsou téměř po celé Evropě a mezi katolíky všeho světa.

Ze řádů a kongregací ženských, ježto se výchově pohlaví svého věnují, nejstarší jsou *Voršilinky* (zakladatelka Maria Merici r. 1544.), *Školské sestry de Notre Dame* (zakladatel byl Petr Fourier, farář v Mataincourtu, r. 1598.), *Anglické panny* (zakladatelka Maria Word na počátku 17. století). Z novějších kongregací označují se několikery jménem Školských Sester, jiné zase jménem *Dcer sv. Ondřeje*, *Sester sv. kříže*, *Sester sv.*

vincii nařízení biskupská r. 1870. -- Srovn. též: Conc. prov. Prag. Tit. I cp. 6. Acta et statuta secundae synodi dioec. Budvicensis Stat 4. — Dubois, Pratique du zèle ecclésiastique, pg. 210—239. Stöckl, l. c. § 10—12. — Les alarmes de l'épiscopat justifiées par les faits. Lettre à un cardinal par Mgr. l'évêque d'Orléans. — Časop. katol. duchov. r. 1888. „Škola konfessionální a škola moderní.“ — Pastýřské listy všech biskupů katolického světa, mnohé výroky a listy papežské a četní spisové autorů katolických vykládají zásady katolické o škole, vštěpují lidu i duchovenstvu povinnosti jeho tolik určitě a zřetelně, že již nikomu nemůže býti nepovědomo, jaké nebezpečnoství nastává od „moderní školy“ a co by každému náleželo činiti, aby k odvracení jeho, seč jest, působil.

Kristiny, Dcer de Notre Dame, Dcer dobrého pastýře, Sester srdce Ježíšova, Dcer srdce P. Marie a j. v.

Kromě řeholí a kongregací, ježto za jediný svůj cíl mají vychování mládeže, pracují o tomto vznešeném úkolu ještě mnohé jiné řády a kongregace, jako: Benediktinky, Klarisky, Dominikánky, Františkánky, sestry sv. Vincence z Pauly, sestry sv. Karla Bor. a j. v.

Poněvadž rozsáhlými sekularisacemi bohaté jindy statky biskupské a klášterské odcizeny jsou církvi a také pro tu příčinu, že stát si vesměs osobuje soud o spůsobilosti učitelské, nemůže církev nabyti dostatečné půdy, aby se věnovala vzdělávání mládeže na školách středních a vyšších, podobně jako v časech minulých. Za to však četnými kongregacemi novověkými podává pomocné ruky své rodičům, kteří pro nedostatek výživy nemohou ani maličkých dětí svých ošetřovati, a rodičům, kteří dívkám svým hledají vychování lepšího, nežli dáti může škola beznáboženská. Ústavy, v kterých četné kongregace pěstují, vyučují a vychovávají křesťanskou mládež, jsou kromě škol obyčejných: *Jesličky*, kdež kojenci a vůbec maličké děti pracovní třídy mají přebýti a mateřskou péči za doby denní, když jejich matky po práci chodí*), *opatrovny*, pro malé děti chudých a vůbec takových rodičů, kteří pro své zaměstnání celý den mimo dům trvají anebo jinak zaneprázdnění jsou tolik, že dětí svých sami dostatečně opatrovati nemohou; *pensionáty* pro dívky. Všeobecná důvěra, kteréž sobě dobyly katolické řády a kongregace školské nejen u katolíků, ale také u jinověrců, svědčí o blahodějném působení jejich a dosvědčuje, že zdravá mysl lidu dobře poznává, kterak důležité jest, aby veškeré vzdělávání mládeže na základě náboženském spoléhalo a že ku zdárnému vychování ženské mládeže nejvíce spůsobilá jest učitelka řeholnice, kteráž vedle pohlaví svého nejen zná mysl a potřeby žákyň svých, ale také svým celým životem jest již sama názorný obraz cností ženskému pohlaví nejpotřebnějších: nábožnosti, skromnosti, poslušnosti, pracovitosti a stydlivosti.

5. Přímé působení církve na středních a vysokých školách a přímý vliv na vývin a pokrok vědy světské zamezuje vševládny a všemocný stát moderní, ano zamezil již téměř na

*) První takový ústav (les crèches) založil v Paříži abbé Marbeau roku 1844.

prosto; i sama čestná důstojenství universitních kancléřů, jakž do nedávna ještě náležela některým biskupům a arcibiskupům (pražskému až do r. 1873.), zrušena jsou. Svobodná a svrchovaná věda prý nepotřebuje a nesnáší poručnictví žádného. Avšak veliká poblouzení této „svrchované vědy“, veliký úpadek filosofických studií, ty rozmanité, rychle po sobě se střídající a jen záhubným vlivem na ideálnou snaživost vzájemně se předstihující hypotese kosmologické a přírodovědecké, ta zjevně vzrůstající vláda hrubé moci nad všelikým právem, ti děsní výjevové zpousty mravné ve třídách materialistickou vědou a nekřesťanskou vzdělaností porušených, — to jsou jasní a názorní důkazové, že jenom církve katolická ještě hájí, aneb aspoň nerozhodněji hájí pravé vzdělanosti, nepřestávajíc ohlašovati, že vědění samo není vzdělanost, že pravá věda nemůže víře odporovati, zavrhuje theorie a nauky, kteréž odporují křesťanské víře rovně tak, jako zdravému rozumu a veškeré přirozenosti lidské.

III. Shoda mezi učitelstvem a duchovenstvem.

Poněvadž možno není vůbec, nejméně pak při státním monopolu ve školství, aby církve skrze orgány své opatrovala vzdělání mládeže ve školách a zejména výchovu k mravnosti křesťanské: vysvítá z pojmu o této výchově potřeba plné shody a svorného působení orgánův občanských a církevních při všelikém vzdělávání mládeže. Ačkoli shody takové třeba jest na všech vzdělávacích ústavech, kde působí kněží vedle laiků: vysvítá se stanoviště duchovní správy potřeba shody nejvíce při škole počátečné čili obecné, protože na této největší část mládeže osadní se vzdělává a že tu jde o počátky a první základy duševního a mravného vzdělání.

Shodou mezi učitelstvem a kněžstvem rozumí se poměr ne zrovna přátelský, důvěrný, ale poměr mezi muži o potřebě a důležitosti stavu a povolání svého na vzájem přesvědčenými, na vzájem k sobě šetrnými, poměr mezi muži vzdělanými, kteří vedle sebe stojí na jedné půdě posvátné, a protož i na vzájem sebe podporují, na vzájem sobě do rukou pracují, jeden druhému vyhovuje a shovívá, jeden s druhým trpělivost má, vše pro dobrou věc, pro společný oběma úkol, pro zdárné působení ve škole a v obci k jednotnému cíli, ku vzdělání a

mravnému vychování mládeže, ku pravému, blahodárnému vzdělání a ušlechtnění lidí vůbec na základě zdravém a pevném.

Učitel jest na farní osadě osobnost důležitá pro vliv, jež provozuje na děti, skrze tyto na rodiče a svým společenským postavením na užší nebo širší kruhy obcenstva. Protož i může učitel dobrý, ve shodě s duchovenstvem žijící a pracující účelům duchovní správy netoliko ve škole, nýbrž také na osadě vůbec nemálo prospěti, a naopak učitel proti duchovnímu správci zaujatý anebo s ním až rozdvojený velice škoditi.

1. Shody mezi učitelstvem a kněžstvem nezbytně potřebí jest, aby nejdůležitějšího cíle školy, *mravného vzdělání* na základě náboženském dosaženo býti mohlo. Učitel a katecheta ve škole podobni jsou otci a matce v rodině. Jako jenom v té rodině se může výchova dítek dařiti, kde otec a matka svorně spolu žijí a svorně jedním směrem působí: tak i jenom v té škole prospívati může vychování ku mravnosti, kde učitel i katecheta jedněmi zásadami se spravují, jeden druhého práv i autority šetří a hájí, jeden utvrzuje, co druhý staví. Vzájemná shoda *dělá učitele i katechetu schopnějšího k výchově dítek*; zvyšuje zajisté vážnost obou před dětmi a vším obcenstvem a působí, že podstatní živlové mravné výchovy, náuka totiž a kázeň i všickni prostředkové kázně nabývají rázu jednotnosti a důslednosti. Jednotnost pak a důslednost v těchto věcech pokládá se u všech znalců vychovatelského umění za nejpodstatnější podmínku žádoucího zdatu. Shoda mezi učitelem a katechetou bude se tedy jeviti v tom, že oběma jest za pravidlo a zákon mravní jenom náboženství křesťanské, že oba příkladem ctného života dětem cestu pravou ukazují, že jeden nezapovídá, co druhý dovoluje aneb nařizuje, že oba jednostejně přihlížejí ke slušnému chování dítek a ke školní kázní, že oba jedněmi zásadami o trestech a odměnách se spravují.

2. Potřeba shody mezi učitelem a duchovním správcem vysvítá z úkolu, kterýž katechetovi ve škole jest vytčen.

a) Při shodě prospívá tento účel, poněvadž také učitel k němu pracuje; slova jeho ve škole mluvená netoliko neodporují náuce náboženské, ale o ni se opírají rozkazy a zákazy, napomínky, výstrahy a hrozby, pokud ke mravnému a slušnému chování mládeže směřují. Učitel v dobré shodě s katechetou žijící a pracující vštěpuje dětem povinnou uctivost ku kněžstvu, hájí autority jeho, stíhá každé provinění dětské proti úctě povinné; učitel takový vede všecku kázeň školní v duchu kře-

stanském a nejčelnější prostředek její, příklad počestného života všude a vždy ukazuje dětem sám na sobě.

b) S katechetou svorný učitel podporuje i náboženské vyučování samo, a to *vůbec* již tím během, že v rozkazech a zákazech, v napomínkách a vzbuzování, výstrahách a hrozbách opírá se o nauku křesťanskou, kteráž mu skytá působné pohnutky ku zakládání a pěstování cnosti *vůbec* a zejména ku pěstování poslušnosti, pravdomluvnosti a stydlivosti, nejpřednějších to dobrých vlastností u dítek. Shodný s katechetou učitel používá příležitostí se naskytajících, aby dětem vštěpoval, co jim katecheta vyložil aneb učiti se rozkázal.

c) Při shodě mezi učitelem a katechetou snadno se dosahuje i toho, že výkony náboženské, od každodenní modlitby školní až do účastenství mládeže u veřejných službách božích, dějí se náležitým způsobem a dobrým řádem takovým, bez kterého by nijak přispívati nemohly k náboženskému vzdělání mládeže. Dohled učitelův na dítky za výkonů náboženských a jeho příklad uctivého a zbožného účastenství sám již postačuje, aby se dítkám znázornila a protož i hlouběji ve srdce vštípila všecka naučení katechetova o náležité vnější a vnitřní pobožnosti při všem tom, což na uctění Boha konáme, čím svoje vnitřní náboženství vně projevujeme. — Při shodě učitelstva s kněžstvem nebude těch rozmanitých záminek, pod kterými se strany učitelů svévolné překážky se kladou výkonům náboženským, nebude ani těch pohoršení, která dítky berou z nechvalného příkladu svých učitelů, pakli tito, za své úřední povinnosti k vůli dohledu spolupřítomni jsou veřejným pobožnostem anebo s dítkami konajíce modlitbu školní, neuctivě a nepobožně se chovají.

d) I zpěvu kostelnímu velice prospívá shoda duchovního správce s učitelstvem. Učitele ovšem zavazuje rozkaz úřadů školních *), aby dítky ve zpěvu kostelním cvičili, ale nijak není vytčeno, jakou měrou a jakým způsobem to činiti jest. Při dobré shodě bude učitel vždy ochoten oprávněným přáním duchovního správce vyhověti, bude *těm* kostelním písním a v takové míře učiti, jak by veřejným službám božím a jednotlivým dobám roku církevního nejvíce prospělo a přiměřeno bylo.

*) Vynes. minist. kultu a vyuč. 12. května 1879, č. 16.885. a 8. června 1883 č. 10.618; zem. šk. rady české 8. července 1888, č. 21.032.

3. Shoda mezi učitelstvem a kněžstvem provozuje vliv příznivý také na všecku duchovní správu. Učitel má svoje příznivce a přátely mezi obecnstvem, a jest-li učitel řádný, má je i mezi vážnějšími občany; panuje-li mezi ním a duchovním správcem shoda, budou se přátelé a příznivci učitelovi k duchovnímu správci kloniti také v tom případě, že by sami bližšího styku s ním nemajíce neznali dobrých vlastností jeho. Mnohé zařízení, mnohé slovo, mnohý čin duchovního správce v úřadě jeho bývají nespravedlivě anebo křivě posuzovány mezi obecnstvem v náboženství ochablém, v tak zvaných kruzích lepších, s kterými učitel snáze a častěji ve styk přichází, nežli duchovní správce; učiní-li se učitel zastáncem farářovým naproti nespravedlivým posuzovatelům a nepovolaným kritikům, bude slovo jeho namnoze postačitelno, aby duchovní správce byl s dostatek obhájen, křivý soud o něm anebo předsudek proti němu objasněn, oslaben anebo vyvrácen. A že učitel s duchovním správcem u vážných věcech jednotejně smýšlející a s ním svorně působící vůbec může v oboru své úřední působnosti i v soukromém životě mnohonásobným způsobem prospěti účelům duchovní správy, toho zkušenost každodenní podává důkazů s dostatek, jakož i svědčí o tom, že učitel s duchovním správcem zneprátelený anebo jemu aspoň cizí mařiti může mnohou práci, mnohé snahy kněze na osadě a ve škole.

Ovšem nebude vždy a všude záležeti na duchovním správci samém, aby mezi ním a učitelstvem na osadě působícím žádoucí shoda byla. Jest-li učitel v náboženství chladný, netečný nebo jemu až odcizený, jsou-li mu za dogmata zhoubné zásady a nesmyslné fráse liberalismu, těžka bude shoda s ním aneb až nemožna, svorného působení k jednomu cíli vznešenému, ke mravnému vychování na základě víry křesťanské a v duchu jejím nebude možná dosíci. Ve případě takovém postavena jest opatrnost, trpělivost a sebevláda duchovního správce na zkoušku velice těžkou; a bez těchto vlastností jeho netoliko se nenapraví zlo, ale zhorší se a následky stihnou nejen účely katechetické ve škole, nýbrž jeviti se budou na osadě vůbec. A protož není-li učitel povahy takové, aby v něm duchovní správce spoludělníka v náboženském a mravném vychování mládeže spatřovati mohl, záleží na opatrnosti a pevnosti jeho skoro všecko, aby se aspoň zamezilo, že by učitel svým chováním ve škole a kromě školy mařil snahy a účinky

působnosti kněžské. Nejprve měl duchovní správce ve případech takových na paměti, že přísnost a pánovitě jednání se strany jeho nemůže zla toho napravit ani zmenšiti; zví-li nehodný učitel, že duchovní správce ho nenávidí, o něm před jinými se nepříznivě pronáší nebo jím až pohrdá: dojista se zatvrdí a nemaje uzdy náboženské hněvem a mstivostí zahoří, svoji zášť proti duchovnímu správci přenáseti bude na všechny ty zájmy, kterých zastánce a pěstovatel jest kněz. Nezkoušenosti a neprozíravosti mladých učitelů často jest připsati mnoho těch věcí, které náboženskému a mravnému vzdělání mládeže na škodu jsou neb aspoň k němu nepomáhají. Mnohého právě klidnost a shovívavost kněze ctihodného, ve všem zachovalého na lepší cestu přivádí, věrná i zdárná práce katechetská bezděky učitele donucuje, aby o kněžstvu a potom také o věcech náboženských střízlivěji souditi se naučil. Všem sporům a rozepřím se vyhýbaje neváhá věrný pastýř mnohou obětí trpělivosti a sebezáporu přinést, poněvadž nikoli svoji osobu, ale jen svoje povolání na mysli má a poněvadž láska k osadě a dítkám usnadňuje mu, co by jinak bylo za těžko neb až za nemožno se zdálo. — Dobré srozumění s úřady školními a s inspektorem okresním samo již může, aniž by duchovní správce na učitele žaloval, nemálo přispívati, že učitel se drží na uzdě, pozitivně aspoň nemluvě a nečině, co by náboženským účelům ve škole a na osadě bylo na škodu. Znalost zákonův a nařízení, ježto se školy a učitelstva týkají, podává duchovnímu správci leckterých prostředkův a leckteré cesty ukazuje, kterak by možná bylo zameziti všeliký rušivý vliv učitelů nehodných.

§ 127. Péče o lidi ubohé.

Křesťanství hned na počátku svém ohlásilo se za náboženství chudých a nuzných, utištěných a nešťastných; Kristus osvobozoval nejen od hříchu a bludu, ale také od bídy tělesné. A protož ihned na počátku svého působení poznávala církev za důležitou část veškerého úkolu svého, aby nuznost a bídu tělesnou mírnila, podobně jako duchovní nuznost a bídu, — neumělost, blud a hřích. Péče o lidi ubohé (*cura personarum miserabilium*) byla od počátku jedna z nejskvělejších známek

církve, kterou štípil otec člověčenstva, otec chudých, vdov a sirotkův, útočiště zarmoucených a uhnětených.

Křesťanské učení a církevní praxe daly světu také v ohledu tomto novou tvářnost. Kdežto svět pohanský rozmáhal davy ubohých a trpítele vůbec osudu jejich zůstavoval anebo se jich ukrutným způsobem zbavoval: zvěstovalo křesťanství, že ubozí předkem povolání jsou ku království božímu, že oběť a modlitba Bohu nejpříjemnější jest: milosrdenství prokazovati ubohým.

Ubohých ve společnosti dvě třídy počítáme: *chudé a opuštěné*.

I. Péče o chudé.

1. Chudoba čili nedostatek prostředků k zachování tělesného bytu potřebných, sama o sobě zřízení boží jest; na ní zajisté zakládá se stav neb třída služebná, bez kteréž by společnost lidská obstáti nemohla. Vedle vůle boží nesluší chudoby pokládati za neštěstí jednotlivců, ale jenom za jednu z pásek, jimiž se člověčenstvo v jednotu víže. Mezi třídou zámožných a chudobných mají se určité poměry vyvinouti, na kterých se práva i povinnosti zakládají; šetření práv a plnění povinností těchto jest podstatná část společenského řádu, jehož trvání a nerušené zachování veškerenstvu i jednotlivcům prospívá.

Jako hříchem vůbec pozbylo člověčenstvo pravé a jasné vědomosti o své podstatě, stavu a povolání svém tolik, až i vědomí o přirozeném řádu společenském vůbec vymizelo: tak i význam chudoby pro veškeru společnost, poměr mezi majetnými a nemajetnými, povinnosti a práva jedněch a druhých byly věci neznámé. Neznalost vlastního vezdejšího a budoucího povolání člověka, nevědomost o vlastním významu i účelu chudoby učinila chudobu neštěstím těch, kterým se za podíl dostala; ano tato neznalost rozplozovala chudobu víc a více, k čemuž obě třídy pomáhaly jednostejně, chudí i bohatí, nemajetní i majetní.

Křesťanství nejprve položilo přirozené základy, na kterých oběma třídám, majetným a nemajetným, státi jest, aby rozčlenění společnosti ve stav zámožných a chudobných zase k tomu sloužilo, k čemu je Bůh zřídil.

Pravda o božském otcovství a lidském bratrství v Ješíši Kristu, zákon lásky, nauka i zákon o sebezáporu, spokojlivosti,

spořivosti, vyhlášení práce za povolání člověka, za povinnost, které se nikdo bez hříchu nemůže odčítati, znovuzřízení a posvěcení rodiny, — to jsou podstatné základy, na kterých obživnouti mohl přirozený poměr mezi majetnými a nemajetnými, stavem vyšším a stavem nižším nebo služebným (dělnickým), poměr takový, při kterém chudoba již nebyla za břemeno jedném i druhém, chudému za neštěstí, bohatému za nebezpečení jeho statku, ale všem za svazek společenský, za podnět k oslavování Boha, za příležitost k dobývání zásluh pro život věčný.

Jednostejné zákony dal Kristus bohatým i chudým. Bohatý i chudý může vejíti do království božího, *jenom jest-li chudý duchem*. Bohatý není statku svého vlastník, ale jenom správce, jež ustanovil jediný hospodář za svého náměstka, aby ostatní čeledi dával pokrm v čas příhodný*). Bohatý i chudý povinen jest *pracovati*; onen, aby svůj statek podle vůle boží spravoval, na své a také na potřeby chudého spolubratra vynakládal; tento pak, aby sobě výživy dobýval a milosrdných darů neodnímal těm chudým, kteří *pracovati* a nezbytných potřeb sobě dobývati nemohou. Bohatý i chudý sám sebe zapírej a přemáhej; onen, aby nad potřeby skutečné statku svého neužíval, tento pak, aby nemírně netoužil po něm, jako by chudobu za největší zlé, statek za skutečné a jisté blaho měl.

2. Svými pravdami, zákony a duchem sebezáporu i lásky pomohlo křesťanství chudobě trojím směrem: *smazalo známku potupy a neštěstí*, kterou byla v pohanstvu znamenána; *zastavilo mnohé prameny její*; *stvořilo láskyplnou péči o chudé***).

a) Vedle učení křesťanského jest třída chudých vedle zámožných a tedy chudoba vůbec, ustanovení boží, jest obecný, v mravném řádu světovém založený zákon lidského bytí ve společnosti. A pakli již touto svojí podstatou není nečestna, nabyla vyššího, posvátného významu chudobou Ježíše Krista a jeho láskou k chudým; Kristus blahoslavl chudé duchem, vyhlásil je za přední dědice království božího***), chudobu za nejvíce bezpečnou cestu k věčnému životu představil, za evangelickou radu povýšil†). Vedle příkladu Kristova tisícové zvo-

*) Mat. 24, 45 51. Luk. 12, 42—48.

**) Obšírně o těchto věcech jedná dotčený již Ratzingerův spis: *Geschichte der kirchlichen Armenpflege*.

***) Mat. 5, 3.

†) Mat. 19, 21. 27. 28.

lili chudobu dobrovolně, pokládali za svoji chloubu, že chudi jsou, jako Kristus; známka potupy setřena takto z chudoby na vždy. Ale setřena i známka neštěstí. Křesťanství povzneslo ducha lidského k věcem vyšším a naučilo jej pokládati za pravé a vlastní neštěstí jen to, čím dosažení věčného cíle se maří; křesťanství naučilo člověka za nejlepší pozemské blaho míti čisté svědomí a důvěrnou naději v Boha, a vedle tohoto blaha přestávati na věcech k životu nevyhnutelně potřebných*). Nikoli chudoba sama jest neštěstí, ale chudoba nespokojená, žádostivá. Proti této ozbrojen jest křesťan žádostí po pravých statech duchovních a sebezáporem, jenž jest nejvlastněji následování Krista**); tu pak jest trpělivé snášení chudoby a nedostatku *obět*, kterou na sobě samém člověk Bohu přináší, aby se ku Kristu připodobnil a s ním také oslaven byl. Touž obět povinen jest přinášeti také bohatý, užívaje statku svého jenom ke skutečným potřebám a nikoli na ukojení nezřízených žádostí.

b) *Křesťanství zastavilo prameny chudoby* náukou o povinnosti k práci, o sebezáporu a lásce k bližnímu. Chudoba může osobní vinou jednotlivců a porušením přirozeného řádu ve společnosti rozmáhati se buďto stupněm nedostatku a nouze anebo číslem chudých mnohem dále, nežli by přirozený běh věcí sám za následek měl. Pokud se týče viny jednotlivců, jest nevědomost a nevzdělanost, mravná porušenost vůbec, lenivost, žádostivost, nedostatek sebezáporu a nepřestávání na skutečných potřebách neplodnější kořen chudoby. Pokud pak se týče řádu společenského, jest porušení přirozených poměrů společenských, neuznávání vzájemných povinností a práv ten zdroj, z něhož se chudoba prýští a se rozprostírá na velikou část obyvatelstva; porušení a neuznávání to ale také působí, že nedostatek a nouze v třídě chudých vystupuje na velmi vysoký stupeň i bez osobní viny jejich. Chudnutí a ochuzení celých davů obyvatelstva pro jednostejné, v povšechném stavu společnosti se zakládající příčiny jest *pauperismus*, nepravdivý, nepřirozený to výjev života společenského. A poněvadž i ta osobní vina, kteráž uvádí do chudoby, i takový povšechný stav společnosti, při kterém celé davy bez viny své chudnou, jest porušení řádu právního a mravného, — může za obecnou příčinu chudoby nad jistý normální a snesitelný stav roz-

*) Mat. 6, 33. I. Tim. 6, 6—8.

**) Luk. 9, 23.

šířené, jmenováno býti odchýlení se jednotlivců a společnosti od mravného a právního řádu přirozeného, od názoru a zákona křesťanského.

A také nasvědčuje tomu dějepis i přítomná skutečnost, že nevědomost a nemravnost jsou nejhojnější pramenové chudoby individuální a že chudoba obecná, že pauperismus v té míře se rozmáhá, v které neuznány a porušeny jsou přirozené, křesťanstvím dokonale objasněné poměry společenské. S pauperismem pak rozmáhá se i demoralisace a přibývá nesnází pro celou společnost.

c) *Křesťanství vytvořilo láskyplnou péči o chudé.* Hned za prvních dob byla v každé nově založené církvi křesťanské upravena péče o chudé; již kniha skutkův apoštolských a listové sv. Pavla vydávají o tom svědectví.

Základy, na kterých církevní péče o chudé upravena byla, a pravidla, kterými se řídila, jsou: Bůh jest nejvyšší pán všech věcí, rozdává jmění a statek podle vůle své; kdo obdržel mnoho, neobdržel pro sebe toliko, ale aby dával nuzným. Nedává-li zámožný nuzným, nehospodaří statkem dle vůle nejvyššího pána, hospodaří nespravedlivě, dopouští se hříchu. Řádem božím odkázán jest chudý na bohatého, tento na chudého; oba mají se podporovati: bohatý chudého svými statky, chudý bohatého svými modlitbami. Svoji povinnost plní bohatý z lásky k Bohu a bližnímu, almužna jeho jest *oběť dobrovolná*, jest povinnost *mravná* a nikoli *právní*. Chudý nemá práva na podporu, ale pokorně ji za dar boží přijímá, Bohu za ni děkuje, za dárce a církev se modlí. Bohatec ničím není povinen chudému, ale Bohu, kterýž mu svěřil statek, aby jím vládnul spravedlivě.

Tyto základy, na kterých spočívala péče o chudé, jsou velice důležité pro společenské poměry; ony nejlépe vyrovnaly propast mezi třídou majetných a nemajetných. Poněvadž almužna byla oběť Bohu daná, v chudém sám Kristus byl obcerstven, nuzní a ubozí vůbec považováni za oltář, na kterém se Bohu oběti vzdávají: nebylo možná, aby chudí byli za břímě společnosti považováni neb aby se jimi pohrdalo. A poněvadž chudým nebylo v církvi přisuzováno *právo* žádati almužny na bližním, zachovávala i pěstovala se v nich spokojlivost, vděčnost a pokora. Křesťanská péče o chudé působila, že chudý nebyl ponížen, ale přece v pokoře udržen a že bohatci nebylo dávání almužny za břemeno, poněvadž ji dával dobrovolně,

pro Boha, za své hříchy, splácje ve prospěch nuzného, čím Bohu povinen jest.

Všecka péče o chudé byla společná důležitost církve; pečování o nuzné bylo část bohoslužby církevní a jeden důležitý oddíl pastorače. *Prameny*, kteréž poskytovaly prostředků k opatření chudých, byly *oběti* (oblaciones) při službách božích*). Obětmi, jež kladl na oltář, činil majetný zadost povinnosti své, kterouž ukládá jemu statek od Boha svěřený jeho správě. Takto bylo i názorně vyjádřeno, že almužna jest oběť, kteráž osvobozuje od hříchův, a jsouc ve spojení uvedena s obětí Kristovou, nabyla větší ceny, než obyčejná almužna soukromá. — Kde scházeli se věřící k bohoslužbě, byla též pokladnice (corban, corbona, arca), do kteréž se dávaly dobrovolné dary na penězích. Kromě toho činily se pravidelné *sbírky* (collecta), jmenovitě v čas postů nařízených; kdykoli pak neobyčejné potřeby nastaly, nařizoval biskup mimořádné sbírky. V prvních třech stoletích strojily se *agapy*, společné obědy, ku kterým zámožní přinášeli pokrmy a nápoje. Odbývaly se ve spojení se službami božími; chudí i bohatí stolovali tu společně.

Vedle příjmův obyčejných naskytaly se kromobyčejné; mnozí bohatci prodali statek svůj a darovali biskupovi na církevní potřeby buďto všecky peníze nebo část jich.

Spravování a rozdávání podpor byla úřední povinnost biskupova; kněžstvo a v pozdějších časech diakoni a diakonky sloužili biskupovi za orgán, dílem aby zkoumali, kdo jest potřeben podpory a jaké, dílem aby roznášeli dary těm, kterým určeny byly podle jejich potřeb. — Také jiným církvím posílány peněžité podpory; pokud dostačovaly zásoby, dostávali z nich také chudí pohané.

Zásady, kterými se řídila i vedla péče o chudé, byly: Podporovati chudého v příbytku a domácnosti jeho, netrpěti žebroty, vyloučiti zahaleče a kdo nějakým zločinem sami zavinili svou bídu. Podpora udělovaná měla za účel netoliko pomoc okamžitou, ale také o to pečováno, aby chudý se mohl živiti samostatně práci rukou svých. — Působení ve mravný stav chudého, napravení jeho, bylo vlastní a poslední cíl mateřské péče všude tu, kdež chudoba měla kořeny v neumělosti a hříchu. Takto přihlížela církev netoliko k výjevům chudoby, ale také ku kořenům jejím; neboť almužnou nelze pomoci té

*) Viz str. 96. a sv. I. str. 321.

chudobě, kterou člověk sám zavinuje ustavičně. A pokud se týče obecných příčin chudoby nebo pauperismu v tehdejší době, odklízela je církev ohlašující a v život uvádějící přirozený právní řád společenský, vedle něhož poměr mezi stavem zámožných a chudých jest takový, že spravedlnost a láska obou tříd nedopouští, aby jedni plýtvali statkem a požívali ho až do přesyce, druhí pak aby se žalostí a hněvem pohlíželi na šťastnější, avšak necitelné sousedy své.

Základové a zásady, na kterých zorganizována církevní péče o chudé, měly plnou platnost také v pozdějších dobách, ačkoli praxe nebyla, aniž mohla býti vezdy jednotejná. Duše její byla ta láska, kterou jenom Kristus mohl v lidech roz-nítiti a která jenom v pravé církvi plápolati bude až do sko-nání světa.

Když nabyla církev svobody a celé národy obsáhla, byla její snaha, aby dle skutečných poměrů zorganizovala péči o lidi nuzné, o chudinu. Křesťanský stát podporoval snahy církve, sám ale neuvazoval se v péči o chudé. Bohatá nadání far, klášterův a biskupství byla zároveň statek chudých; nesčíslné ústavy a vedle potřeb a okolností povstávající spolky a bratrstva byly v každém věku zaměstnány péčí o chudé, tak že pauperismus nikdy se neobjevil v těch rozměrech a v té hrůzné postavě, jako za císařů římských anebo v jiných zemích pohan-ských. Od 14. století mizí vlastní *církevní* (úřední) péče o chudé víc a více, až i zanikla; tridentský sněm nemohl ku vzkříšení jejímu postačiti, vydal jenom nařízení o správě hospitálův*) a rozkázal biskupům, aby u vědomost brali a na starosti měli vše, co zřízeno jest na podporu chudých**). — Vedle nynějšího stavu věcí jest péče o chudé a nuzné. pokud se z lásky křesťanské děje a za povinnost náboženskou se uznává, více sou-kromé dílo jednotníků, bratrstev a spolků, jest pouhé dávání almužny, kdežto před časy se konala jménem církve, jsouc pravidelně zřízený a podstatný oddíl pastore a církevního života vůbec, duchovní správy a náboženského života na jed-notlivých osadách.

3. Ve století 16. ujal se stát péče o chudé a učinil ji od-borem svého působení***).

*) Sess. XXII. decr. de ref. c. 8. 9. 11. Sess. XXV. de ref. c. 8. —

**) Sess. XXI. de ref. cp. 8.

***) Ratzinger l. c. str. 387.

Mnohé příčiny vedly k tomu, že stát organisoval péči o chudé. Soukromá almužna a působení bratrstev i spolků nemohla potřebám chudiny dosti učiniti; přemnohé ústavy pro chudé byly pod rozličnými záminkami zrušeny a jmění jejich buď od států nebo soukromníků protestantských zabráno; četné kláštery, v kterých každodenně mnoho chudých nasycováno bylo, padly nové „evangelické svobodě“ za oběť; podobně vymizela mnohá společenstva, v kterých za středověku pojištěna byla výživa i pomoc jednotníků; protestantismus neměl již té činné lásky, která jenom v neporušeném křesťanství se rodí, rationalismus pak a humanismus, který protestantismu dílem cestu klesl a dílem za surrogát dogmatiky a mravouky křesťanské platil, zejména ve třídách zámožných i mezi protestanty i mezi katolíky, měl sice hojnost pěkných slov pro chudé, ale srdce a štědré ruky neměl. V církvi katolické ovšem nikdy nevymřela ani naprosto neutuchla obětavost křesťanské lásky; ale rozepře a války o náboženství, otřesené jimi ve svých základech křesťanství a kvas záporu i pochybovačnosti, kterýž jako červ ohlodával nejjemnější názory a city křesťanské: to vše bylo u příčině, že věk 16., 17. a 18. již ani soukromou dobročinností jednotníků, bratrstev a spolků se nerovnal i jen pozdějším dobám středověku katolického. Dílem ve své vlastní podstatě zrušený a dílem velice potuchlý duch a smysl křesťanský nevystačoval již na potřebnou chudině pomoc. Pro tuto příčinu a pro kleslou v rozepřích a válkách o náboženství mravnost obecnou vzmohlo se tuláctví a žebráctví na míru za minulých časů křesťanských nevidanou, časté krádeže a loupeže uváděly všeliký majetek v nebezpečení. K těmto příčinám i podnětům ještě se přidružila protestantismem vzbuzená a živěná tendence, obor státního působení dál a dále na všechny stránky společenského života rozšiřovati, jednotníky a korporace u svobodném působení v důležitostech veřejných víc a více obmezovati.

Státní organisace uvedla zase jakous jednotu v péči o chudé a vzkřísila systém péče o chudé domácí opět, chtějíc tuláctví a žebrotu zastaviti. Ale státní tato péče o chudé nemohla a posud nemůže nahraditi starobylé péče církevní, ano svými zásadami sama sebe k tomu odsuzuje, že chudoby nejen neumírňuje, nýbrž ji ještě rozmáhá. Státní péči o chudé schází láska křesťanská, ku které stát ani povolání nemá, ani orgánů; jí schází schopnost, aby uvážiti, a všechna působilosť i vůle,

aby odklízeti mohla neplodnější prameny chudoby, kteříž jsou povahy mravné u jednotlivců i ve společenském řádu. Ona může chudému dáti a dává jenom mrtvý peníz anebo jinou hmotu; ale to ještě není všecko, čeho chudému třeba. Hmotná pomoc může býti jenom prostředek a cesta k pomoci vlastní a celé, kteráž jest: aby mravné příčiny chudoby se odklízely; aby chudému dáno bylo také slovo lásky, ano celé srdce láskyplné, poněvadž jen tak může udušeno býti záští na třídy majetné, znamená-li chudý, že se mu neháze toliko potrava, jako nerozumným tvorům, ale že jsou mezi majetnými lidé, kteří jej milují, k němu se skloňují, jej za bratra, za tvora jedné důstojnosti, za účastníka v jednom velikém úkolu člověčenstva považují. Almužnou se slovem a skutkem lásky spojenou vyplňuje se propast mezi třídou majetných a nemajetných, poněvadž jen tato almužna utkává jemné pásky mezi darovatelem a obdarovaným a poněvadž jen ona může pozdvihnouti chudého z té nízkosti mravného zpuštění, v kterém se často sama rodí a do kterého zase ještě hlouběji uvrhuje.

Druhá základní vada všeliké státní péče o chudé jest zásada, že obec jest *právně* povinna živiti své příslušníky, podají-li důkazu o nuznosti své a že státu náleží ukládati taxy a berně na chudé. Tato zásada nevyhnutelně demoralisuje chudinu a vyhlazuje všecken cit útrpnosti a lásky v třídě majetné. Vědomí člověka chudého, že obec povinna jest živiti jej, podá-li formálního důkazu o nuzotě své, plodí přirozeným během nevděk, drzost, vychovává chudého, aby se nestyděl žiti na cizí útraty, utvrzuje ho v lenosti a každém hříchu navyklém. — Právní povinnost bohatce platiti daň na chudé, otupuje srdce jeho; zaplativ daň zapomíná již na všecku povinnost mravnou; učiniv, co povinen jest, chce potom již míti pokoj, ponechává dalších starostí obci a státu. Právní povinnost obce a státu živiti ty chudé, kteří formálně dokáží chudoby své, není ve skutečnosti leč jenom nasycování dotíravých a drzých; v kterém ubožáku ještě stud dosti živý jest, ten sotva se tolik přemůže, aby s důkazem o své chudobě chvátal na úřad obecní nebo státní; takovému pomáhá jenom křesťanská dobročinnost, při kteréž pravice dává, aby levice nevěděla, a dává chudému, jehož prve sama vyhledala.

Státní péče o chudé vynakládá veliké sumy s prospěchem malým, nezastavuje pramenů chudoby, nepřispívá k vyrovnaní propasti mezi chudými a bohatými, odnímá křesťanské dobro-

činnosti a lásce mnohé prostředky, ježto by tato vynakládala s užitkem hojnějším nejen na pouhé nasycení lačného, ale také na mravné povznesení jeho, na odklizení zdrojů a příčin jeho chudoby a na zjednání jemu možnosti, aby se práci poctivou samostatně živil, pokud jeho síly a schopnosti dostačují.

Pravé základy, na kterých spočívá církevní péče o chudé, neschopnost a nespůsobilost státu, aby jeho péče opravdu prospěla, podstata i povolání obou společností Bohem zřízených, to všecko vede k závěrku, že církev a stát v této vážné důležitosti svorně působiti povinny jsou, aby všechna péče soustavně se vedla, chudině zdrojem útěchy a plné pomoci učiněna byla. Normální poměr státní a církevní péče o chudé byl by ten, když by církev skrze orgány své péči o chudé vykonávala, stát pak jí na ruku šel, rozumným a spravedlivým zákonodárstvím úkol její usnadňoval, podporováním a povzbuzováním ke zdaru snah církevních pomáhal. Tak bylo ve starších dobách a dosáhlo se toho, že společenská péče o chudé, jsouc duchem Kristovým a jeho láskou vedena, skutečně přemáhala zlé následky chudoby. Potřeba přátelského dorozumění mezi státem a církví, mezi pravou církevní péčí o chudé a mezi snahami státu o zmírnění a odklizení trapné chudoby, patrně vysvitá každému, kdož uvážiti chce nejhojnější zdroje novověkého pauperismu, jeho nebezpečnou povahu a konečnou snahu, která směřuje k úplnému zvrácení přirozených poměrů společenských. Ale „moderní stát“, který sám z porušování společenských poměrů těžiti chce a těží ve prospěch svojí „svrchovanosti“ až na závratnou výši stavené, který netrpí společností svéprávných a svým dechem dýchajících, který sebe za jediný zdroj práva vyhláší, všemu odjinud odvozovanému právu válku vypovídá, své zákony za jedinou normu práva, za normu všeho smýšlení a jednání, za veřejné a jediné svědomí národa i jednotlivců, církve a křesťana postaviti chce, — tento stát na základě materialismu stojící nerozumí lidské bídě, nezná tužeb a potřeb lidského srdce, nemá smyslu pro vyšší povolání a život člověka, nespátřuje na církvi leč jenom sokyni a překážku ve snažení o svojí „svrchovanost“, a proto nejen jí ruky nepodává ku společnému dílu pravé humanity, ale váže i ruce i nohy její, aby sobě z ní udělal služebnici, jeden oddíl policie nad duchem lidským, podobně jako učinil se sbory protestantskými, s křesťanstvem východním a činí s každou povstávající sektou. V každém státu, který za nejvyšší cíl sobě položil, uskutečniti

na sobě zásady „novověkého státu“, patrně viděti jest, že vliv duchovenstva a spolupůsobení jeho při státní péči o chudé novějšími zákony se víc a více obmezuje, ale také to jest patrné, že tato péče den ode dne klesá a méně prospívá *)

Soukromá i úřední činnost duchovní správy v péči o chudé

Jak by koli nepříznivy byly okolnosti časové a místní, povolán i povinen jest nicméně každý duchovní správce, aby v oboru svém působil, co vůbec možno jest k ulevení tělesné a duchovní bídy, kterou chudoba plodí. U veškerém působení tomto lze rozeznávati obor, kdež duchovní správce působí s orgány občanskými a více jménem státu, nežli jménem církve, a pak vlastní působení pastýřské v duchu katolické církve.

1. *Státní zákonodárství rakouské*, pokud se týká péče o chudé, spoléhá na zásadách, na kterých státní péče vůbec, ve skutečném poskytování pomoci chudým nedostihuje obecní a státní péče o chudé ve vlastech našich ani toho, co děje se v některých jiných zemích evropských anebo v severní Americe. Duchovní správce povinen jest ve svědomí svém, aby užíval toho vlivu, jehož mu zákonodárství světské ponechává při obecní péči o chudé; užívaje práv jemu takto vyhrazených a dělaje prostředníka mezi občanskou společností (státem a obcí, orgány státními a obecními), může chudým mnohonásobně prospěti, může i leckdy zameziti zkracování chudých.

Občanská péče o chudé ve státech rakouských má za čelnou pokladnici své dobročinnosti *ústavy chudých* (založené r. 1783.), kteréž dle obecného pravidla jen chudým jedné obce podporu dávají a ve správě obecních orgánů se nalézají, — *ústavy místní (lokální)*. Dohlídka na tuto správu náleží okresnímu zastupitelstvu **). V některých zemích rakouských měly ústavy místní až do nedávna více povahu osadních čili farských ústavů a farář byl i zákonný starosta; novějšími zákony však ustanoveno jest, aby v obecní správě byly.

*) Které zákony mají nyní platnost o chudinství a které opravy jsou u příčině té žádoucí? (Z pastor. porad v diec. buděj. r. 1887. v ord. listě r. 1888. str. 127. a sld.)

***) Viz: Zákon chudinský od 3. pros. 1868 pro král. české. (Ordin. list buděj. r. 1869. str. 41.)

Český zákon chudinský ustanovuje, že v jednáních orgánu pro péči o chudé zřízeného má duchovní správce místo a hlas. (§ 31.)

Příspěvky na chudý ústav, kteréž vybírá duchovní správce při zápisech do matrik a vydávání matričních listů, rozděluje přiměřeně na každou obec, anebo je sám mezi chudé osadníky rozdává.

Duchovní správce působí dle možnosti, aby obce konaly svoji povinnost, kterou jim zákon chudinský ukládá. Jmenovitě bývá jeho zakročení a přidržování k zákonné povinnosti třeba, když chudým do jiné obce příslušným okamžité pomoci třeba jest, jako na př. v nemoci; v případě takovém povinna jest obec dáti ošetřovati nemocného (nemůže-li beze škody hned dopraven býti do svého domova), dokud by se neuzdravil aneb domů dopraven býti nemohl. Obec, kteréž takto vzešly nějaké výlohy na chudého jinam příslušného, může žádati náhrady na obci jeho *).

2. Duch křesťanského náboženství, idea pastorage katolické a církevního života jednotlivých osad ukazuje za věc neodbytnou, aby duchovní správce sobě za cíl položil nahražovati a doplňovati na osadě to, k čemu nižádná péče státní a obecní dostačiti nemůže. Kromě a vedle účastenství svého v obecní péči o chudé povinen jest vytrvale k tomu působiti, *aby na své osadě krásl zásady a praxi starobylé církevní péče.* Chatrnost obecní a státní péče v jejich základech, její nedostatečnost v praxi, ta skutečnost, že zákonodárství státu moderního víc a více odstrkuje duchovního správce také od této chudičké péče o chudé, vnikající každým dnem dále chudoba se svými hroznými následky pro mravnost jednotlivců a pro poměry a svazky společenské, — to všechno jsou mocné pobudky, aby křesťanství působilo skutečně vynasážením lidským, co působiti může svojí nadpřirozenou mocí pro blaho jednotlivců a společnosti.

Za normu všeho pastýřského působení k prospěchu lidí chudých jsou duchovnímu správci základové, zásady a praxe dávné církevní péče o chudé. A tu mnoho na tom záleží, aby často a důkladně hlásáno bylo pravé učení křesťanské o chudobě a bohatství, o společenském významu třídy nemajetné, o přirozeném a křesťanském poměru mezi chudými a zámožnými, o povinnostech bohatců, o smýšlení chudých, o duchu

*) Říš. zákon od 3. pros. 1863 o upravení poměrů domovských a povinné péči obcí o chudé. (Ord. list buděj. r. 1864. str. 57.).

oběti a lásky, v kterém chudí svou chudobu snášeti a bohatí statku svého užívati, jej vynakládati zavázáni jsou. — Skutečné pomáhání prospívá chudým a prospívá celé společnosti v té míře, v kteréž jest pomáhání *po domácku a v rodinách* a k tomu pracuje, *aby prameny a příčiny chudoby se zastavovaly*. Pomáhati milosrdnými skutky k zachování a upevnění svazků rodinných a řádného způsobu života v rodinách, jest předuležitá věc, obzvláště v dobách bezcitného materialismu, který se nic neostýchá z nedostatku a chudoby kořistiti, chudého chtíčům svým obětovati, třeba by celá rodina byla zmařena.

Pomoc dle těchto zásad poskytovaná jest neklamný prostředek, aby chudý nejen před hladem a nahotou, ale také před neštěstím byl chráněn; dobročinnost nemůže míti za cíl, zbaviti se dotěravého žebráka, ale pomoci ubohému; rozumná křesťanská péče o chudé jest opatrná, ohlíží se, aby snad almužnou se nedávala podpora lenosti nebo jiným hříchům a nepravostem. Vedle toho platí za obecné pravidlo, že za podporu mnohem užitečnější pokládati jest dary v naturaliích, nežli v penězích, a že k tomu přihlížeti třeba, kterak by lze bylo pomoci chudému tak, aby sobě zase sám chleba dobýval, anebo zabrániti, aby chudnoucí nebyl uvržen v takový stav, kdež by ve svojí živnosti pokračovati, sebe a rodiny své již dále živiti nemohl.

Jakkoli hmotná pomoc ovšem za mnoho platí, přece jest na polo vyhozena, pakli se k ní nedruží *pomoc duchovní*. Tato pak vůbec v tom záleží, aby se hojily vady a necnosti obyčejně s chudobou spojené, aby se vyplňovala propast mezi chudými a bohatci, aby chudý, u něhož se příčina chudoby ve hříchu nalézá, skutečně se polepšil a napravil. Ku zdárnému řešení úkolu tohoto jediné pravda i láska Kristova schopna jest. Zámožným a pomáhajícím třeba jest té trpělivosti, kterou jen láska křesťanská vdechnouti může, aby se neuráželi necnostmi chudiny; tělesná almužna podaná rukou a provázená hlasem lásky bude zároveň také skutek duchovního milosrdenství, kteréž klade zachování duše za poslední cíl, poskytování tělesných potřeb za jednu cestu k němu. Snášeti a léčiti necnosti a vady s chudobou přechoasto spojené, napravovati hříchy a nepravosti, kteréž i chudobu zaviňují i nezaviněnou rozmáhají: jest to vznešené umění, kterémuž jenom láska křesťanská vyučiti může a kteréž jediné působí, že hmotná pomoc chudému poskytovaná skutečně a trvale prospívá.

Působení těmito zásadami vedené mohlo by obecným neduhům doby za prostředek záchranný a spasitelný býti, když by zobecnělo vesměs. Ale dokud toho nebude, naléhá na pravé lidumily potřeba činiti *spojenými silami*, co za skutečných okolností možno. V dějinách církve zaujímají skvělé místo jednoty a spolky na ten účel zakládané i rozšiřované, aby se člověčenstvu v obyčejných a mimořádných bédách pomáhalo. Jednoty a spolky s tím určitým cílem, aby činná láska křesťanská se probuzovala, spojenými silami působila, jedním duchem vedena byla, k mravné nápravě chudého a k zastavení pramenů chudoby s rozvahou se nesla, — rozšiřují, vzmáhají se v novějších dobách po všem katolickém světě tolik, že patrně tu viděti prst boží, jenž ukazuje člověčenstu, kterak jenom v katolické církvi láska křesťanská bytuje a kterak jenom v této církvi se nalézají prostředkové, aby rostoucí každým dnem sociální nebezpečnost se odklidilo, neduhy společnosti se vyhojily. Všecky tyto novověké spolky, jednoty a bratrstva organisují se a působí v duchu a podle příkladu největších apoštolů křesťanské lásky v dobách po žalostné roztržce v západním křesťanstvu, — sv. Karla Boromejského, sv. Vincencia z Pauly a sv. Františka Saleského. Veliké muže tyto, sv. Vincencia pak na místě prvním, pokládáme za reformátory v oboru křesťanského milosrdenství. Oni nejen oživili ducha křesťanské lásky, ale dali všemu jeho působení pravý směr, aby za poměrů a okolností novověkých podobně prospívalo ubohým, jako starší praxe prospívala na počátku církve a v lepších dobách středověku. Ačkoli bezcitným rationalismem 18. věku ochlazen a téměř udušen byl oheň, jež roznítil svatý Vincenc. neuhasnul přece; ve století 19. vyšlehnul s novou silou v přčetných odnožích spolku sv. Vincencia a oblažuje opět záhřevným teplem svým tisíce a tisíce chudých rodin *). Působení spolků sv. Vincencia jest tolik rozmanité a rozsáhlé, že nelze jich nepokládati za nejvhodnější orgán pravé křesťanské péče o chudé, a to takové, jakéž doba nynější nevyhnutelně žádá.

*) Spolek sv. Vincencia založen v Paříži r. 1833. osmi chudými studenty. Podrobnějších vědomostí o něm a působení jeho lze nabyti z výborného spisu bisk. Dupanloup „O křesť. lásce“ (v něm. překladu: „Die christliche Liebe und ihre Werke“ vyšel v Brixenu); z důkladných pojednání prof. Mat. Procházky: „Otázka dělnická“ v Časop. katol. duchov. r. 1873. str. 331. a sld.; z pěkné brožury ve vídeňské sbírce „Weckstimmen“ II. roč. (1871) pod názvem „Vortheilhafter Antrag“ od Alb. Stolze.

Duchovní správce uznávej za úlohu svou, aby zakládal na své osadě spolky a jednoty takové, kterými lze chudobě netoliko na okamžik pomáhati, ale také ji předcházeti, prameny její zastavovati, následky její léčiti; jsou-li pak již na osadě jakéhokoli jména spolky a ústavy dobročinné, těm všecku možnou péči věnovati jest povinen *). Každý spolek náboženský a každé bratrstvo na osadě může se upravití způsobem takovým, že podle místních okolností a potřeb působí v duchu lásky křesťanské s velikým prospěchem.

Pravý duchovní pastýř jest netoliko vlastní dobročinností svou osadníkům za příklad, ale také o to pečuje, aby vzhuzoval dobrodince jednotníkům i rodinám v bídě postaveným. Ta pravda zajisté obecně uznána jest, že milosrdenství k chudým a otcovská péče o ně pojišťuje duchovnímu správci vážnost a důvěru osadníků a že mezi kněžími, kteří našli cestu k srdci lidí nevěřících, ano i zarytou nenávistí Boha i křesť. náboženství naplněných, posud téměř ani jeden shledán nebyl, kterýž upřímné, obětavé lásky k ubohým byl patrně neosvědčil. O všeobecném již nyní boji mezi věrou a nevěrou dobře jest pověděno, že té straně náleží budoucnost, která předstihne sokyni svoji milosrdnými skutky, měrou lásky a pomoci poskytované ubohým. Velmi prospěšně působiti může spolek ženský k účelům dobročinným pod jakýmkoli jménem založený. Chudí, sirotci, zanedbané dívky, zarmoucení budou účastni opatrné dobročinnosti spolku, za jehož údy byly získány matrony smýšlení křesťanského.

Dodatek o sociální a dělnické otázce.

1. Jako již dotčeno, pošínují a převracejí se vzájemné poměry společenské, uchyluje-li se řád společenský od přirozených a pozitivních základů svých **). Následek toho pak jest, že vážné důležitosti a potřeby vezdejšího života zle opatřeny jsou a že tedy jednotlivé stavy nebo třídy obecnstva již nedosahují těch prospěchů, které přirozeně plynou ze života společenského. Odtud zase pochodí, že u větších nebo menších rozměrech se vzmáhá oprávněná nespokojenost buďto se vším řádem společenským a právním anebo s některými jeho kusy a že širší

*) Conc. Prag. Tit. c. 9. str. 104.

**) Str. 490.; 494.

neb užší kruhy lidu domáhají se oprav a změn, o jichžto způsobu však různá mínění se pronášejí. Takový stav věcí zavládl za těchto časů téměř ve všech národech vzdělaných a označuje se obyčejně slovem *otázka sociální*, kteráž na celou řadu otázek se rozpadá a v podstatě své otázkou národohospodářskou jest *).

V otázkách sociálních nad jiné staví se do popředí *otázka dělnická*, t. j. upravení práce v ten způsob, aby dělník přetížen nebyl a nedělního klidu požíval, upravení poměrů mezi prací a spravedlivým podílem ve výtěžku a zisku, čili takové postavení dělníkův, aby podíl jejich na zisku souhlasil s jejich prací a jim poskytoval, čeho ku spokojenému živobytí třeba jest.

2. Původ a kořen otázky dělnické v nynějším stavu jejím jest nastalá za novějších časů změna ve výrobě zboží a vedle ní ty názory o světě, člověku a cíli jeho, které se zahrnují jménem liberalismu.

Za vlivu křesťanského náboženství a působením katolické církve upravilo se ve středověku provozování průmyslu tím způsobem, aby velikému počtu lidí možno bylo dobývati potřeb životních a statku provozováním samostatné živnosti nebo sobě pojistiti potřeby své u samostatného průmyslníka či držitele půdy jako v rodině. Organizace průmyslu spočívala na základech solidarity a křesťanské lásky za cíl majíc, aby zdroje výživy se rozdělily mezi mnohé samostatné provozovatele v ten způsob, že by jedni nemohli se rozšířiti tolik, aby druzí již nemohli vedle nich obstáti.

Organizace tato, která městům a stavu řemeslnickému dala rozsáhlou samosprávu, byla časem nepohodlna vzrůstajícímu se absolutismu státnímu. Protož i vlády, čím více od časů „reformace“ rozšiřovaly svoji moc, tím více byly žárlivy na samosprávu měst a jejich průmyslu, obmezovaly ji krok za krokem, svými orgány nad potřebu se vkládající v záležitosti jejich. Kromě toho i nešťastný rozkol u víře vnikl ovšem také ve společenstva živnostenská (cechy), otrávil bývalou svornost, solidaritu a vzájemnou důvěru, a protož i přispěl ku podvrácení jejich bývalé síly a moci.

Snahy absolutismu, podvrátiti samosprávu a samostatnost občanstva průmyslného, nabyly mocného spojence v liberalismu a materialismu, jehož vlastní duše pýcha jest a sobectví, a kterýž i proto, jsa odpůrce všelike autority a všelikých mezi

*) Fr. Hitze, Die Quintessenz der socialen Frage, str. 8.

kladených libovůli, jest také odpůrce přirozeného rozčlenění společnosti, přetvořuje tuto ve množství jednotlivců, kteří zájmu společného neznají, z nichž každý jenom své zájmy na zřeteli má, nic toho nedbaje, zdali jiný pro ně trpí a hyne*). Názory liberálně materialistické, přímo protivné náboženství křesťanskému postavily sobectví a bezohlednost na místo křesťanské lásky k Bohu a bližnímu, dobývání statkův a jich užívání za jediný cíl člověka.

Takto víc a více k tomu docházelo, že staré řády živnostenské se porušovaly a že slabší, chudší zbavován byl ochrany a podpory, které jindy mu poskytoval přísný řád živnostenský. Mocnému, bohatému naskytala se hustěji možnost, aby výrobu a zisk její stahoval k sobě na ujmu slabších, sobectvím a bezohledností porušovaly se poměry společenské v té míře, ve které duch křesťanský přestával ovládati jednotlivce a společnost.

3. Bývalý způsob výroby až do základů svých převrátil se *vynalezením a rozšiřováním stroje, mašiny*. Tato způsobila úplný převrat netoliko ve výrobě, ale také ve společnosti lidské. Na místo samostatné ruční práce řemeslníka nástroji různými opatřeného nastoupila práce součinná ve stroji a strojem, na místo dílny řemeslnické továrna; zde různá oddělení připravují sobě navzájem práci, aby každé následující pokračovalo v ní, až v posledním se tovar dokonává nebo z částí jinde vyhotovených skládá**).

Kdyby pořádky řemeslnické byly v ten čas měly svoji starobylou organizaci, snad by se byly nové řády živnostenské tím směrem vytvořily, aby výhody strojů širokým vrstvám obecnstva za podíl se dostaly. Ale společenstva živnostenská již neměla k tomu mravní a hmotné síly. Nového způsobu výroby zmocnil se egoismus, nauky liberální přenešeny na pole národohospodářské a vzdělaly se v soustavu *liberálního ekonomismu*, jehož přední zásady jsou: Život a všecko snažení mezi lidmi jest boj, zápas o bytí (existenci), o získání statkův a jich užívání; získati a pak užívatí co nejvíce možná, jest jediné povolání člověka; každému jest volno ve svobodné, nijak

*) Hrušovláda za časů veliké revoluce francouzské zrušila cechy dokonce a přísně pokutovala všeliké spolčování řemeslníků.

**) Hitze l. c.

neobmezené konkurenci hledati svého štěstí, bez ohledu na jiné; zájem vlastní, sobectví pobádá každého k činnosti a podnikavosti; kdo jest odvážný, opatrný a dosti vzdělaný (chytrý), ten vynikne, slabý a nestatečný zahyne, společnost nemá k němu závazků nižádných.

Nekřesťanské, nelidské tyto zásady ujaly se v širokých vrstvách a horlivě uváděny ve skutečnost. Od té doby veleben zápas o život, o nabývání a užívání statků za jediný zdroj pokroku, za princip, kterýž plnou platnost má v životě jednotlivců rovně tak, jako u vývinu všeho lidstva. Egoismus a bezohlednost prohlášeny za všeobecně platný zákon mezi lidmi, křesťanská láska k Bohu a bližnímu, milosrdenství a šetrné ohledy na slabého prohlášeny za dětinství, za nerozum, za plané citlivůstkářství *).

Volná, neobmezená konkurrence, jak ji liberální národohospodářské zásady hlásají, výroba hromadná, soustředěná na místech nemnohých, má za přirozený následek vládu velikého kapitálu s lichvou neobmezenou, poněvadž nemajetným nelze, aby ve svobodné konkurenci se účastnili. Velcí průmyslníci, peněžníci a obchodníci dobyli a dobývají sobě váhou svého kapitálu té platnosti, před kterou jiným třídám ustupovati jest (liberální bourgeoisie). A poněvadž kapitál při volné konkurenci podává možnosti, na jedno místo sváděti mnohé prameny, z kterých jindy zvláštní stavy (řemeslníci, obchodníci) vážili výživu a zámožnost: jest toho nevyhnutelný následek, že tyto stavy vstupují ve službu kapitálu jako nesamostatné dělnictvo. Nad to ještě při neobmezené konkurenci zhusta se nahazují úpadky průmyslových podniků, jichžto následek jest, že celé zástupy dělníků aspoň na čas zbaveny jsou práce a výdělku a že i jednotliví podnikatelé sami na mizinu přicházejí.

Liberální theorie mluví o dělnictvu „svobodném“; avšak toto jest svobodno jen v tom smyslu, že se ho tolik a tam obrátiti a soustřediti může, kolik a kde ho třeba jest. Theorie tyto cení dělníka jen podle rukou, podle pracovní síly jeho; on jest pouze nástroj, jako ta mašina, kterouž obsluhuje, tělesná

*) Zásady liberálního ekonomismu v soustavnou theorii rozvinuli Angličané Adam Smith, Ricardo a Malthus; náuky jejich obyčejně se nazývají *škola manchesterská*. — Přírodovědecká soustava Ch. Darwina jest jenom obrácení zásad liberálního ekonomismu na původ a vývin přírody. (Ratzinger Die Volkswirtschaft in ihren sittlichen Grundlagen str. 1—5.

síla jeho jen zboží, kteréž platí se podle toho, jak mnoho neb málo se ho nabízí. Nevyhnutelná potřeba pudí dělníka, aby se dal kapitálu do služby; poněvadž nedostatek vlastního kapitálu jej vylučuje od volné konkurence a každodenní potřeby života na něho naléhají; a táž nevyhnutelná potřeba nutí jej, aby svoji tělesnou sílu i duševní schopnost prodával za cenu, jakou vševládný a zisťující kapitál sám ustanovuje.

Sobecký kapitál. nechť je znáti mravních zákonů, neuznává za potřebno, aby dělník něco věděl o náboženských povinnostech anebo je i konal; jen obsluhování stroje uznává se za povinnost, kterouž plniti náleží den co den. A protož i tento dělník zapomíná více a více na svoje vyšší povolání, duch a směr materialistický, ježž mu nezřídka i řeči a mravy představených a soudruhů vštěpují, nabývá půdy v srdci dělníka, tlumí v něm náboženské vědomí a takto i jedinou oporu života mravního *).

4. Takto ze dvou stran působí směr materialistický k ochuzení a mravní zpoustě davů: kapitálem zastavuje tisícům pracovníků výživy a zámožnosti, a podkopává v nich život křesťanský rozmáhá mezi nimi nevědomost a nemravnost, pro kterou oni sami ještě u větší chudobu se uvrhují, nežli ta jest, ku které odsouzení jsou kapitálem sobeckým.

Skutečná bída dělníků a poznání jejich, že oni svými mozoly pomáhají k větší a větší vládě kapitálu v rukách nečetných nahromaděného, přirozeně působí, že ve třídách dělnických nenávisť proti majetným a proti všemu nynějšímu řádu společenskému se rozmohla. Ale snahy k tomu směřující, aby dělnictvo bylo vymaněno z nepřirozené a kruté vlády kapitalismu, vykročují také samy z mezí mravnosti a práva, jakož nauky socialistické jasně dokazují.

Nauky a snahy socialistické (a kommunistické) vůbec objevují se v dějinách dosti často (Valdenští, Husité, Anabaptisté a j. v.); ale tolik do podrobnosti se nevyvinuly nikdy, jako v sociální demokracii (kollektivismu) věku našeho. První hlasatelé novověkého socialismu jsou ve Francii: hrabě de Saint-Simon († 1825), Ch. Fourier († 1837), Louis Blanc († 1882), v Německu Karel Radbertus († 1875), Karel Marx († 1883) a Ferd. Lassalle († 1863). Program sociální demokracie, pokud se za ustálený a v čelných bodech svých téměř po všem světě

*) Srovn. str. 219. sv. I.

mezi dělnictvem přijatý (internacionála dělnická) pokládati může, vrcholí v těchto zásadách:

„Práce jest jediný zdroj všeho statku a veškeré vzdělanosti, ona jediná oprávnjuje k nabývání potřeb životních, a poněvadž práce všech a prospěšná všem jest možna jenom za prostředkování společnosti: náleží společnosti t. j. všem jejím členům, při všeobecné povinnosti ku práci, všecken výtěžek práce rovným právem, každému dle jeho skutečných, rozumně upravených potřeb.“

„Poněvadž předměty, nástroje a prostředky práce jsou nyní v rukách kapitalistů, jest dělnictvo na těchto závislé, a tato závislost jest příčina bídy a služebnosti dělnické.“

„Dělnictvo zbaví se bídy a služebnosti své, budou-li všechny předměty, nástroje a prostředky práce (pozemky, fabriky, mašiny, nástroje, látky) výhradním majetkem společnosti, bude-li společná všech práce řádem společenským upravena, výtěžek a zisk spravedlivě rozdělován, každému dle skutečných potřeb a dle práce jeho.“

„Na těchto základech upraví se socialistický stát, kterýž bude jediný majetník všech pozemků, továren, mašin, nástrojů pracovních, prostředků dopravních (cest, železnic, lodí atd.), obchodu, škol a jakýchkoli vzdělávacích ústavů. Vláda státu socialistického jest demokratická a všecken lid ji volí. V čele veškeré správy jest ústřední výbor; tento nejen politicky spravuje celý stát, ale také řídí všecku výrobu a všecko rozdělování výtěžku. Ústřednímu výboru podřízeny jsou výbory neb úřady provinciální, krajské a obecní, jimž připadá v jejich okresích táž úloha, která ústřednímu výboru ve státu celém“*).

Soustava socialismu novověkého spoléhá na týchž zásadách, kterými se řídí liberální ekonomismus, ale vyvozuje z nich důsledky opačné. Dělnictvo spojené a zorganizované bude prý silnější v zápasu o bytí a požitky vezdejší, strana slabší počtem, nyní ještě majetníci a boháči, podlehne, vítězové zavedou nové řády společenské, za jichžto vlády již nebudou vedle sebe chudí a bohatí, páni a podřízení, vzácní a sprostí, protože panovati bude plná rovnost všech a ve všem. Křesťanství, ježto káže o právu soukromého majetku, o sebezáporu, o závislosti člověka na Bohu, o veřejné i soukromé autoritě

*) Victor Cathrein S. J., Der Socialismus. Eine Untersuchung seiner Grundlagen und seiner Durchführbarkeit str. 12. a sld.

(ve státu, v církvi a rodině), kteréž poddati se každý povinen jest pro Boha, nemá místa v náukách sociální demokracie, ona nezná ani rodiny, ale káže „svobodnou lásku“, jí protiví se i samo jméno boží, ona jest bezbožná, atheistická, jediné zločiny, jež uznává a násilím vykořeniti chce, jsou závislost člověka na komkoli a soukromý majetek.

Nepředpojatému, zdravým rozumem vládoucím člověku jest patrné, že theorie tyto přímo odporují lidské přirozenosti, že jich ve skutečném životě ku platnosti přivésti nijak nelze, že by jenom potlačením všeliké osobní svobody a důstojnosti lidské, násilím a hrůzovládou posud nikdy neslýchanou na kratičký čas provedeny snad býti mohly se zmařením veškeré vzdělanosti a mravnosti, všeho řádu společenského a společnosti samé*).

5. Dělnický socialismus a liberální ekonomismus dělí široké kruhy společnosti ve dva nepřátelské tábory: bohaté a chudé, podnikatelský kapitál a nemajetné dělnictvo. Oba nenávidí se a pohrdají sebou navzájem, dělnictvo se hotoví, aby protivníka svého vyhladilo s povrchu země a zavedlo nové řády společenské. Kde podnikatelé a boháčci jen čirému egoismu se věsti dávají, přitěžují dělníkům, pokud jen možná, ještě jako na pokutu za jejich nenávisť a odpor. Dělníci zase stávkami hledí vynutiti, čeho jim zaměstnavatelé ze spravedlnosti práti a dáti nechtějí aneb ani nemohou: nenávisť jejich všeliké uzdy náboženské zbavená přechází ve fanatické nepřátelství proti každému, jehož los buďto jest anebo zdá se šťastnější nežli jejich. V otázce dělnické spočívá veliké nebezpečí budoucnosti.

Kterak odkliditi je zavedením takových řádů společenských, ježto by patrné křivdy na dělnictvu páchané zastavily, pracovním třídám lidu nemajetného spravedlivý podíl v zisku a dostatečnou výživu v čas nemoci a ve stáří pojistily, rodinu dělnickou v ochranu vzaly, aby skrze fabričnou práci žen a dětí nebyla ve svých základech podrývána a demoralisována —, to jest předmět socialismu zdravého, křesťanského, jímžto zaměstnává se věda střízlivá i zákonodárství států, pokud v nich neopanoval a nevládne též liberalismus, který jest vlastní duše novověkých zásad liberálního ekonomismu s jedné a rovně tak i socialismu s druhé strany**).

*) Obšírněji dovozuje Kathrein ve spisu výše dotčeném.

**) Viz Rudolfa Vrby : Dělnictvo v boji za svá práva.

Záhady tyto leží na srdci zvláště církvi katolické. Ona zajisté dle zásad a zkušeností svých jasně poznává, že nebezpečenství, ježto vzniklo z nepravdivých, nepřirozených poměrů mezi prací a obživou, mezi zámožnými a nemajetnými, ze zobecnělé chudoby davů, z mravní otupělosti a zvrhlosti ve vrstvách vyšších i nižších valně rozšířené, — že toto nebezpečenství nijak nemůže od společnosti odvráceno býti, leč bude-li netoliko se strany církve, ale také se strany státu a společnosti vůbec svorně a vytrvale k tomu pracováno, aby zase víra i láska křesťanská a s nimi zároveň spravedlnost podílná (justitia distributiva) dobyla sobě vlády všude tu, kde sobectvím a hrubým materialismem se podrývají základy společnosti lidské a její za dlouhá století nabyté vzdělanosti*).

Poněvadž otázka dělnická jest veliká důležitost lidská, společenská i náboženská, bez vlivu náboženství křesťanského nelze odvrátiti nebezpečenství odtud hrozícího: jest nezbytně potřebí, aby všechno katolické duchovenstvo k ní zřetel obracelo a jí dobře porozuměti dbalo. Jest vůbec povědomo, že k uhnětenému, v bídě postavenému, dílem i znemravnělému dělnictvu se plíží, hlouběji a hlouběji do něho vniká duch nevěry spolu s materialismem. Podstata hrubého materialismu působí, že bída dělníků se potom jejich vlastní vinou rozmáhá ještě nad tu míru, kterou jim naplňuje liberální ekonomismus. Již tato skutečnost ukládá církevním orgánům za povinnost přibližovati se ku třídě pracovní co možná, aby v ní duch křesťanský zachován anebo znovu vzkříšen byl. Ale potřeba tato ještě patrněji odtud vyplývá, že tajné i veřejné společnosti, jejichž konečný cíl jest podvrácení veškerého řádu společenského a všeho náboženství, velmi se přičiňují, aby v dělnictvu všem rozdmýchovaly zášti proti majetným třídám a proti všem zá-

*) Snahy sociální demokracie a úloha církve. Časop. katol. duchov. r. 1871. str. 1. a 111. Jos. Scheicher: Der Klerus und die sociale Frage. Drei Wirthschaftssysteme. (Český překlad vydala tiskárna Cyrillo-Methodějská v Praze). — Velice významny jsou encykliky papeže Lva XIII.: „Quod apostolici muneris“ 28. pros. 1878 proti snahám socialistů a komunistů; „Arcanum divinae sapientiae“ 10. února 1880 o manželství a rodině křesťanské; „Diuturnum illud“ 29. června 1881 o původu, úloze a odpovědnosti moci státní podle zásad křesťanských; „Humanum genus“ 20. dubna 1884 proti snahám svobodných zednářů; „Immortale Dei“ 1. listop. 1885 o křesťanském zřízení státu; „Exeunte jam anno“ 25. pros. 1888 o životě křesťanském; „Rerum novarum“ 17. května 1891 o dělnické otázce.

kladům řádu společenského, proti autoritě církevní a státní, proti rodině i proti Bohu samému. Jednatelé svobodného zednářství a socialistické internacionály klamají dělnickou třídu vábnými sliby, že jí dobytí chtějí lepšího losu, života nezávislého a bezstarostného. Jest ovšem na bíledni, že třída dělnická jest vyvolena za nástroj, aby provést se mohly bezbožné úmysly; ale tato třída dělnická sama tomu nejméně rozumí, že svůdcové nikoli jejímu dobrému nechtějí, ale svému. A protož každým dnem více naléhá potřeba, aby dělnictvo pravými lidumily a zvláště katolickým duchovenstvem chráněno bylo před propagandou zloplodnou klidně poučováno o nerozumnosti soustav socialistických a nemožnosti, uskutečniti je v životě praktickém. Přirozené a pozitivní základy života společenského, jež rozum nepředpojatý částečně poznává, zjevené náboženství pak určitě i jasně hlásá, rovně tak potřebí jest chudým i bohatým, slabým i mocným, vládnoucím i podřízeným vysvětlovati, jako nesmyslné a zločinné nauky socialismu vyvracet. Avšak i zaměstnavatelům dělnictva, třídám zámožným vůbec třeba jest důrazně na mysl uváděti povinnosti lásky a spravedlnosti, k jichžto plnění je zavazuje vůle boží a ne méně též vlastní prospěch i bezpečnost jejich a veškeré společnosti lidské *). Vseliké působení naukou a bohoslužbou křesťanskou ve třídy nižší a chudší zajisté jenom tehdy se s výsledkem potkati může, pakli také třídy vzácnějších ku křesťanství se upřímně navrátí, je za pravidlo života svého míti budou; jinak spatřovaly by zástupy o chléb trapně zápasících v křesťanství jenom prostředek, chrániti necitelný kapitál proti nim samým, a nepoznávaly by v něm utěšitele a pomocníka, jehož jim třeba.

6. Ve prospěch dělnictva a proti nebezpečství zločinného socialismu velmi dobře působiti mohou *spolky dobročinné* a taková sdružení, takové spolky a podniky, ježto za cíl sobě kladou, skrze dobrou četbu, populární přednášky a důvěrné rozhovory poučovati o základech společnosti, o přirozeném a zjeveném řádu společenském, o těch zákonech a nařízeních občanských, ježto k ochraně a podpoře dělnictva, průmyslnictva neb občanstva vůbec čelí a prospěti mohou tím lépe a jistěji, čím více povědomy jsou a jim se rozumí **). Spolky takové vždy spolu

*) Sám pověstný Renan praví, že pro nebezpečství ze socialismu není nepodobno, by Evropa ještě znova se úplně pokřesťanila.

**) Srovn. Vrba I. c. XVI.

ten cíl na očích mají, uchovati dělníky života nepořádného, nestřídmého, zhýralého, poněvadž tento ne méně zavinuje a množí bídu jejich, nežli sobecký kapitál a držitelé jeho, a již i proto nejsnáze otvírá dvěře agitací sociální demokracie mezi dělnictvem. Toho druhu jsou blahodějně *spolky katolických tovaryšů* *), jichžto účel jest udržeti na dobré cestě mladého řemeslníka, zachrániti jej od nebezpečnosti a nemravnosti větších měst a rozmáhati vzdělání jeho. V dobách nynějších přibylo spolkům těmto důležitosti za příčinou šířeného socialismu revolučního, jemuž mladí řemeslníci snadno za oběť padají. *Dělnické spolky s účelem podobným* zakládají křesťanští socialisté ve Francii, v Německu a v jiných zemích **).

Spolky na prospěch obecnstva chudšího a dělnictva zvláště mohou též míti a namnoze již mají za účel svépomoc a vůbec ochranu širšího obecnstva proti velkému kapitálu, jeho lichvě a nepoctivým obchodům. Toho druhu jsou: *výrobné spolky* mnoha řemeslníků nezámožných, aby s velikým kapitálem konkurrovati a z jeho služby se vymaniti mohli; *záložny* a *zastavárny*, jichž úkol jest pomáhati chudším, aby nuceni nebyli prostředků k provozování živnosti nebo v okamžité nesnazi hledati u velikého kapitálu a pokoutné lichvy; rozmanité *spolky zásobné* (konsumní), kteréž opatřují členům svým potřebné zboží za ceny levnější. Tyto a podobné spolky zasluhují hmotné a mravné podpory duchovenstva ***) i každého lidumila křesťanského zvláště proto, že chvalitebného cíle svého dosahovati a takto pravým dobrodiním státí se mohou, jen když svědomitost a láska křesťanská jsou ta duše, která oživuje i spojuje členy a správu jejich. Jediné svědomitost a láska křesťanská zajisté může tu zabrániti, aby dobré úmysly nazmar uvedeny nebyly a to, čím se třídy nezámožné brániti chtějí proti velkému kapitálu, aby se neobrátilo na konečnou jejich škodu a zkázu týmž duchem nemravného a bezcitného materialismu, který velikého kapitálu a strojů rozmanitých užívá jenom ve svůj prospěch, citu pro bližního nemaje.

*) Zakladatel Adolf Kolping, narozen r. 1813., vikář při dómu v Kolíně nad Rýnem.

**) Ku zakládání spolků dělnických vybízí encyklika Lva XIII. „*Humanum genus*“ 20. dubna 1884. R. 1882. povýšil tento papež za arcibratrstvo spolek „*Notre-Dame de l'Usine*“, jehož účel jest, navracovati dělnictvo, zejména fabrické, životu náboženskému.

***) Conc. Prov. Prag. Tit. VI. c. 7. str. 221. a 222.

7. Avšak ani soukromá činnost lásky a solidarity křesťanské ani práce orgánů církevních nepostačují samy o sobě, aby rozluštily sociální otázku a plně odvrátily nebezpečnost její. Zlo zajisté již tolik se rozmohlo, že duch nekřesťanský a protikřesťanský až i ze mnohých institucí státních v národy vniká a že zámožné třídy, kterým nynější stav věcí poskytuje výhod dílem skutečných a dílem zdánlivých, nesnadno přístupny jsou hlasu víry a lidskosti nebo varovnému hlasu lidí prozíravých, nebezpečenství skutečné v celé jeho velikosti poznávajících. I jest na zákonodárcích a na držitelích autority státní, aby se jejich mocí stanovily zákony a v život uváděly prostředky, kterýmiž by založen býti mohl spravedlivější poměr mezi zaměstnavateli a dělníky, opatřena byla skutečná ochrana proti nesvědomitému vydírání a znemravování celých vrstev občanstva, a také zá- vora proti bezuzdému namnoze životu ve pracovní třídě zavládému; neboť nekázeň valně zobecnělá neméně podřívá pevné základy společnosti, nežli rozšiřování podvratných zásad revolučního socialismu. Na státech jest, aby konečně poznaly, že semeníště bezbožectva, materialismu, zásad revolučních a podvratných jsou státní školy a vzdělávací ústavy, od university až dolů k beznáboženské škole obecné. Ten duch, který za novějších časů provívá skoro ve všem světě civilisovaném vyšší školy a více nebo méně všecky vzdělávací ústavy, literaturu, žurnalistiku, divadlo a t. d. jest duch záporu a pochybovačnosti, hrlosti a nekázně, plodný zárodek nespokojenosti a touhy po převratech; a kterak beznáboženská škola obecná dobře slouží konečným záměrům sociálního demokratismu, přiznali náčelníci a přední hlasatelé jeho již častokráte a zcela zřejmě, jakož i tito náčelníci a jejich účeliví žáci všude odporují snahám o školu náboženskou zrovna tak, jako zednářstvo a světoběžný liberalismus těch tříd, které se za vzdělané a osvícené již proto pokládají, že srdcem i veškerým životem svým se odcizily víře a praxi křesťanské*).

*) O prostředcích a způsobech, kterými by se prospěti mohlo třídám dělnickým, obšírně pojednal Matěj Procházka v Časop. katol. duchov., vykládá- je v ročn. 1872. o svépomoci (str. 37., 130., 179.), o státní pomoci (str. 253, a 359.), o pomoci továrníků (str. 445., 497., 562.), v ročníku 1873. o pomoci dobročinné lásky (str. 103., 188., 321.).

II. Péče o lidi opuštěné.

1. Za opuštěné pokládají se: *a)* dítky, kteréž nikoho nemají, kdo by je z přirozené povinnosti své vychovával, jim věci k životu potřebných poskytoval; *b)* lidé věkem sešlí, lidé tělesným neduhem, nedostatkem některých smyslův a předních tělesných darů ztížení, dostatečného rozumu nemající a pro takovéto příčiny neschopní, aby sobě výživy dobývali a neschopní také buď naprosto, aby se za mládí svého k budoucímu samostatnému živobytí vzdělali, nebo neschopní, aby se vzdělali těmi prostředky, kteréž jim spolu s ostatními po ruce jsou. Vedle toho zvláště počítáme k opuštěným: sirotky, nalezence, zanedbané děti, starce a churavce bez příbuzných a bez výživy, slepé, hluchoněmé a blbé nebo tupé (idioty).

Péče o tyto různé třídy nešťastných náležela hned při prvním počátku církve k obecné péči o lidi ubohé; biskup pokládán za otce a ochránce všech takových, kteří buďto neměli, kdo by o ně dbal aneb ode svých opuštěni byli. Dávati lidem opuštěným domov a přístřeší pokládali soukromníci za svoji povinnost. Když ale církev nabyla plné svobody a stát křesťanský se jí za podporu propůjčoval: zakládány jsou zvláštní domy a ústavy, v kterých opuštěné a osiřelé dítky se vychovávaly, starci, neduživci a vůbec lidé k životu samostatnému nedostateční laskavého ošetření, tělesné a duchovní péče docházeli. Ano i toho dobyla církev opuštěným, jmenovitě vdovám a sirotkům, že jisté právní důležitosti jejich náležely před církevní soud a že takové nálezy světských soudů, ježto se týkaly vdov a sirotků, prve biskupovi se předkládaly, nežli ve právní moc vešly. Téměř po celém křesťanstvu dána jest arcibiskupům od státu moc ustanovovati *notáře*, kteříž byli povinni před právem světským vésti pře a všechny důležitosti chrámů, církevních a dobročinných ústavů, vdov a sirotků; notářové zastávali úřad svůj darmo a byli neocenitelné dobrodiní v dobách a místech, kde vykonávání spravedlnosti jménem státu, obcí a panstva velmi nedostatečno bylo.

Domy a ústavy zakládané a bohatě nadané ku prospěchu lidí opuštěných měly na počátku obecné jméno *hospitálů*, *xenodochií* (hospitale, hospicium, xenodochium). V ústavech těchto poskytovalo se duchovních a tělesných potřeb lidem jakkoli ubohým a pomoci potřebným; sloužilyť první hospitály zároveň za hospodu počestným, k ošetřování nemocných, za

domov chudým žádného přístřeší nemajícím, za domov a vychovací ústav sirotkům a nalezencům, za místo klidného odpočinku starcům a t. d. Počátek ústavů těchto padá do časů císaře Konstantina Velikého a již ve 4. století rozkazovali sněmové církevní biskupům, aby vedle domu svého stavěli hospice. Ve velikých městech býval i větší počet ústavů takových, do nichžto se uchýlovali ubozí. Takto povstaly chudobince a chorobince, nemocnice, sirotčince a nalezince, ústavy pro lidi věkem sešlé (gerontotrophia), pro chudé šestinedělky; ano již nejstarší doby znaly klášterské ústavy pro slepce, pro pomatené a šílené (blázince); životopisec sv. Severina mluví již o hospitálu pro hluchoněmé.

Věrou nadšený středověk naplnil dobročinnými ústavami pro lidi opuštěné každou krajinu; netoliko v městech, ale také na vesnicích a v neobydlených horách byly četné ústavy druhu rozmanitého, nejvíce hospitály pro pomešné, pro dohnací starce a neduživce. Následky bouří protestantských, nové učení o nepotřebnosti dobrých skutků, ledový racionalismus a nenasytná hrabivost mocných zahubily a zpusťily těchto ústavů na tisíce*), aniž by novověký stát mohl a chtěl následovati příkladu církve na té roli, z kteréž ji vypudil a posavád ještě dále vypuzuje. Vůbec dotvrzuje toho zkušenost, že humanitní ústavy pod správou jediné světskou sotva stín toho jsou, co bývaly v ruce církve, pod správou jejích kněží a osob řeholních.

V novějších dobách, kdy církev pro nedostatek prostředků hmotných nemůže již pro lidi opuštěné činiti, co jindy činila, jsou to zase *jednoty a spolky katolické*, ježto křesťanskou lásku a péči věnují opuštěným všeho druhu, nejvíce pak opuštěným a zanedbaným dětem. Spolek sv. Vincencia uvazuje se ve všechny ty obory záchranného a ochranného působení dávných časů katolických, ano přibírá k nim ještě jiné vedle časových a místních potřeb. Jeho péče o lidi opuštěné zračí se již v pouhých názvech ústavů, které zakládá, a důležitostí, které svým členům na odbory rozděleným na starost dává. Jsou pak: jesličky a opatrovny, patronát čili ochraňování sirotků nenalezších místa v sirotčincích veřejných, umístění chudých aneb opuštěných dětí u rolníků počestných, patronát chudých žáků, řemeslnických

*) Jaká pohroma stihla lidi ubohé rušením klášterů a jiných ústavů katolických, líčí nad jiné výmluvněji anglický publicista Cobbet (protestant) ve svém znamenitém díle: *Historie protestantské reformace v Anglii a Irsku*. (Německý překlad od Pfeilschiftera vyšel r. 1862. již ve 4. vydání.)

učeníků, zjednání oděvu laciného, pořízení a čištění prádla, noclehy chudých, zaopatření práce a služby, spořitelna, pokladnice na zapravení bytného, laciné kuchyně, právní zastoupení chudých advokátem od jednoty požádaným, opatřování cestujících, navštěvování vězňů, útočiště pro starce atd.

2. Jako v péči o chudé v užším smyslu, tak i v péči o lidi opuštěné náleží duchovnímu správci, aby ducha staré praxe a novověkých jednot katolických na osadě svojí pěstoval, vlastním příkladem jsa ukazovatel cesty, na kterou lid křesťanský uvést chce. Zvláště sluší, aby dítky opuštěné a zanedbané zaměstnávaly celé srdce pastýřovo, poněvadž i tyto samy ve zkázu tělesnou a duchovní upadají i společnosti za břemeno a neštěstí jsou, nikdo-li se jich neujímá, o jejich výchování a takové vzdělání nepečuje, aby se v dospělejším věku počestně živiti mohly. Smutná zkušenost učí, že děti osiřelé, od rodičů zanedbané aneb opuštěné (nalezcenci) velmi často dospívají v lidi zlopověstné, kteří zase mravnou svoji porušenost dále rozplozují a zločiny svými mnohé svízele ve společnosti způsobují. Nejednomu opuštěnému a zanedbanému dítěti našel bych se dobrodinec a vychovatel, kdyby duchovní správce vyučováním a horlivým pěstováním dobročinných jednot náležitě vzdělával cit křesťanské lásky a pravé poznání o ceně a významu toho milosrdenství, kterým Krista samého přijímá křesťan do svého domu, kterým se duše i tělo zachraňuje, mnohonásobné hříchy a nepravosti předcházejí, ve svém prameni a ještě před svým počátkem zastavují.

Na které osadě není sirotčinců, dbej duchovní správce, jsa viditelný zástupce nebeského otce jejich a Krista, božského přítele dítek, znáti všecky ubohé sirotky, kolik jich koli na osadě žije, a míti péči, aby po křesťansku se vychovávali, školu a chrám pořádně navštěvovali. Jsou-li pak chudi a nemají ani od pěstounů svých, čeho nevyhnutelně potřebují, pokládej duchovní správce za svoji povinnost, aby jim ze svého a z darů, kterých jim na lidech milosrdných vyprošuje, potřeby školské, oděv a obuv opatřil a jich také potom z oka nespouštěl, když opustivše školu na řemeslo nebo na službu se dávají. Rovně náleží jemu častěji se na ně dotazovati pěstounův a pánův, u kterých sirotkové domovem jsou, a vůbec na jevo dávati, že je za svěřence svoje pokládá, že mu na nich velice záleží. Konaje tuto povinnost bedlivě, podporuje pány a pěstouny svědomité v jejich práci o zdárné výchování osiřelých a zabraňuje

přímo i nepřímou, aby se s ubohými zle nenakládalo, aby od nesvědomitých pěstounů, poručníkův a pánů zanedbání, trýznění a třeba ještě také o svůj podíl otcovský připraveni nebyli.

Mnohem více opuštění a ubozí, nežli sirotci, jsou *nalezenci* a protož větší ještě lásky a péče duchovního pastýře i zasluhují i potřebují.

Za prvních dob církve byl biskup ochránce nalezenců; kterých neujali se soukromníci, o ty měl péči biskup, dokud by se nemohli sami živiti. Dítka od pohanů pohozené sbírali zvláště diakoni a diakonky a nosili k biskupovi; také bývaly na dveřích chrámových zvláštní mramorové nádoby ve formě mušlí upevňovány, aby do nich své děti pokládaly matky, kteréž by je sice byly usmrtily. Zvláštní ústavy pro vychování nalezenců povstaly zároveň s hospitály, nebyl-li jeden oddíl povšechného ústavu takového určen pro dítky nalezené. Svátý Vincenc dobyl sobě o tyto ubohé tvory nesmrtelných zásluh; jeho působením zajisté opravilo se zřízení nalezincův a založeno jest nových mnoho. Řád milosrdných sester ustanoven jest od tohoto svého zakladatele také k vychování nalezenců (*soeurs de la charité et de l' asyle des enfants trouvées*). Namnoze jsou nyní nalezince ústavy státní a jak se zdá, mají větší péči o šetření nákladu, nežli o blaho ubohých dětí. Zákonové občanští o nalezincích, o vlastnostech a povinnostech pěstounův, o péči a ochraně, kterou státní úředové nalezencům věnovati mají a t. d., jsou dosti dobré; ale praxe ne vždycky shoduje se s nimi a to úzkostné šetření nákladu jest jedna z příčin, že ani nelze dosíci toho, aby ubohé dítky nepřicházely do rukou lidem nesvědomitým a necitelným, u kterých na duši i na těle žalostivě hynou. Tento smutný osud dítek opuštěných budiž duchovnímu správci za pobudku, aby nalezencům na osadě žijícím za otce a ochránce byl; on zajisté jest ve skutečnosti jediná osoba, která dílem aspoň zameziti může zlé nakládání s nalezenci a k tomu platně přispívati, aby v duši jejich položeni byli základové nábožnosti a mravnosti. Jsou-li také od duchovního správce opuštěni, podobají se útlým sazenicím, kteréž pro nedostatek tepla i světla slunečního zakrňují a hynou, slunce lásky křesťanské nezahřívá jich obyčejně v rodině, která je v ošetřování bere, a nepadají-li na ně paprskové jeho aspoň ze srdce pastýřova, nelze jinak, nežli že v přehojném počtu mrou nebo dospívají za lidi znemravnělé, za metlu a trýzeň společnosti, rozmnožující proletariát velice nebezpečný.

Duchovní správce povinen jest, pokud vedle státních zákonů možná, bedlivě zabráňovati, aby nesvědomití a jediné zisku žádostiví lidé nedostávali dítek z ústavu nalezců na vychování. Platní posud zákonové občanští ustanovují, aby nalezenec nižádné osobě vydán nebyl, která by se neprokázala vysvědčením od duchovního správce a obecního úřadu, že mravně zachovalá, k živení a vychování nalezence dostatečna jest. Vysvědčení takové vydává duchovní správce (bez poplatku) jen ženám katolickým, provdaným aneb ovdovělým, které posud nemají dva nalezence v opatrování a v místě takovém přebývají, odkud by dítky bez veliké obtíže školu navštěvovati mohly. V tomto vysvědčení udává se jméno a příjmení osoby, náboženství, stav a obydlí, počet dítek jejích, jaké jmění má a kterak se živí; chce-li žena vzíti kojence k ošetřování, udává se na vysvědčení také, v kterou dobu naposledy v šestinedělích byla. Vysvědčení takové dávají se osobám o ně se ucházejícím jenom zapečetěná do rukou *).

O nalezcích na osadě přebývajících měl duchovní správce *úplný seznam*, aby nad nimi dohlídku vésti mohl; dohlíží pak a naléhá na to, aby nalezenci pilně do školy chodili, od pěstounů svých k modlitbě, slušným mravům a obyčejům křesťanským vedeni, k navštěvování chrámu Páně a k plnění obecných povinností křesťanských přidržováni byli. S touto dohlídkou přirozeně souvisí právo i povinnost, otcovsky laskavě a důtklivě napomínati pěstouny a vzbuzovati ku svědomité, křesťanské péči o ubohé opuštěnce, spolu s nimi se častěji raditi o zdárné jich vychování. Shledává-li, že někteří pěstounové zanedbávají svou povinnost anebo zle nakládají s nalezcem, osvědčuje se láska jeho k ubohým upřímnou snahou, aby v necitelných pěstunech cit útrpnosti křesťanské probudil, k poznání veliké odpovědnosti, kterou na sebe uvalují, je přivedl. Zákonové občanští žádají v tom případě, že otcovské napomenutí a pokárání nevede k cíli, aby duchovní správce u ředitelství nalezence hledal pomoci nalezcům trýzněným a zle opatřeným **).

K dotazům o mravech a veškerém chování nalezců a k potřebným radám, napomenutím a domlouvám neschází du-

*) Formulář v Borového Slohu, str. 225.

**) Farní dopisy ku správě porodnice dolnorakouské jsou prosty poštovního, jakž oznámeno všem bisk. konsistořím listem ze dne 27. října 1883. (Ord. list buděj. 1884, str. 7.)

chovnímu správci příležitost; pěstounové nalezenců zajisté docházejí k němu o dosvědčení na kontraktovém archu, že nalezenec na živu a také ještě bydlí v té rodině, které byl vydán. Dosvědčení toho třeba jest, aby pěstouni obdrželi zákonný plat za ošetřování.

Každého roku v listopadu zasílá duchovní správce prostřednictvím okr. hejtmanství ředitelstvu všeobecné nemocnice zprávu o nalezencích, co jich na osadě se nachází*).

Státními zákony ustanoveno jest, že od nalezenců neplatí se školné; onemocní-li nalezenec, podpisuje předepsání léku pro něho duchovní správce aneb „otec nalezenců“, ač ustanoven-li skutečně za takového některý počestný muž v obci, jakž nařizuje občanský zákon. Při pohřbu nalezenců koná duchovenstvo všecku svoji službu bez požádání poplatků štolových; farář poznamenává úmrtí nalezenců na kontraktním archu.

Pakli rodiče nalezence vešli spolu v manželství, povinni jsou o dítě své sami se starati; protož i farář o každém takovém manželství buďto dává vědomost správě nalezince aneb o něm dosvědčuje na kontraktním archu (platebné knížce).

§ 128. Napravování rušitelů mravného řádu ve společnosti.

1. Veřejná mravnost a živý smysl pro ni jest veliký, neocenitelný statek lidské společnosti. Mravnost tato a cit pro ni osvědčuje se pečlivým ostříháním slušnosti a vzájemné šetrnosti, obecnou radostí a spokojeností nad každým mimořádným anebo vůbec nějak vynikajícím důkazem o mravné dobrotě a síle, a naopak zase obecnou nevolí a nespokojeností, kdykoli zásady a obyčeje mravnosti, slušnosti a vzájemné šetrnosti veřejně se porušují a zhanobují pomíjivým činem anebo trvalým způsobem života, odporným zákonu ne méně, nežli přirozenému smyslu mravnému. — Veřejná mravnost a zobecnělý živý smysl pro ni jest netoliko známka, plod i ochrana pravé vzdělanosti, nýbrž také úrodná půda, na které blaho vezdejší se zakořeňuje a rozmáhá; jest mocná ochrana proti pauperismu

*) Formulář ve „Slohu“ str. 227.

a nebezpečnému proletariátu, kteréž metly vůbec jenom ve společnosti znemravnělé a citu pro veřejnou mravnost zbavené povstávají a zase zhoubu plodí v té míře, v kteréž hlouběji klesá obecná mravnost; mravný a právní řád zajisté nerozlučně spojeny jsou a vzájemně sebe podporují.

Veřejné mravnosti a protož i vzdělanosti, hmotnému blahu, pevnosti a zdravotě společenských svazků i poměrů bylo by velmi nebezpečno, když by hrubé poklesky mravné bez ostychu veřejně se dály, hříšné návyky beze studu za dlouhá léta trvaly, bez pohanění a pokárání stupou bezcitností trpěny byly, nejsouce obecným smyslem pro mravnost zavrženy, odsouzeny, známkou necti a odpadlictví od normálního stavu znamenány. Veřejné mravnosti a důležitostem na ní se zakládajícím tolik, že jenom při ní dostatečně opatřeny a pojištěny býti mohou, velmi nebezpečno jest a záhubou hrozí, pakli dětský věk již naskytá hojný počet jednotníků na dráhu zločinu a mravné zpousty zašlých, pakli neřádné poměry mezi obojím pohlavím dostoupily k prostituci valně rozšířené a již ani netajené, pakli velice vzrůstají davy těch, kteří ramenem spravedlnosti světské stíhání jsou pro zločiny spáchané proti řádu společenskému a proti jmění a životu bližních.

Nepravosti druhu toho a mravný stav lidí jim oddaných jsou nejen osobní zlo, ale i společenské; zastavování jich a vyvádění ze stavu takového jest veliká potřeba společenská, dílc důležité pro vezdejší a věčné povolání jednotníků i člověčenstva. Křesťanskému náboženství bylo zůstaveno aby učilo s tohoto stanovíště hleděti na jisté nepravosti a na mravný stav lidí jim oddaných; pohanství zajisté dílem neznalo veřejné mravnosti a obecného smyslu pro ni, dílem pak neznamenalo, kterak porušená mravnost veřejná jest záhubna veškerému blahu společnosti, rušíc je v samých jeho základech. Protož i nemohla pohanská společnost uhoditi na pravý způsob, kterak by s rušiteli veřejné mravnosti a právního řádu zacházeti náleželo. Pokud zhoubné následky znemravnělého života se obmezovaly na jednotníky anebo aspoň nerušily právního řádu občanského, zůstavování jsou lidé znemravnělí sami sobě a obecnému opovržení; pokud ale řád občanský jimi rušen byl mstěno na nich porušené právo a vedie pomstění nehledá nic jiného, leč aby lidem zločinným se zamezilo další opětování zločinů. Kromě toho měla trestající spravedlnost také za účel aby tvrdostí pokuty ostatní byli odstrašeni od věcí podobných

Jinak ovšem pojalo úkol svůj při znemravnělých a zločinných lidech křesťanství. Uznávajíc i v těchto důstojnost lidskou a vyučujíc, že u víře v Krista a skrze milost jeho může pokáním napraveno býti také největší provinění, že Bůh dosti mocen jest, aby zlosyny ve svaté obrátil, a proto že o nikom nesluší naděje se vzdávati: přiblížilo se i k padlým a z lidské společnosti vyobcovaným, pokládajíc je za nešťastné, kterým milosrdenství na pomoc chvátá a které společnost v lůno své zase přijímá, úplně jim odpouštějíc, jakmile by se k ní navrátiti a počestnými údy jejími zase býti chtěli. V názoru křesťanském obsahuje se blahé zvěstování také zpustlým a zlosynům, dána jest i možnost nápravy, kteréž nelze čekati, odlučuje-li se společnost od nehodných členů svých na vždy a nemá pro ně, leč jen opovržení a pomstu; v tomto případě zajisté děje se nevyhnutelně, že pozbývají všeho studu a smyslu pro čest, že zatvrzují se ve svých nepravostech a klesají do nich hlouběji a hlouběji.

2. Hned na počátku svého působení uměla církev katolická prováděti zásady křesťanské v zacházení s rušiteli mravného řádu společenského. Kajicná církevní kázeň byla rovně tak nově a posud nevidané divadlo, jako péče o chudé. Kázeň tato a veřejné pokání byly pomstění uraženého práva i poslaпанé mravnosti, byly dostiučinění uraženému smyslu pro mravnost a slušnost křesťanskou, ale byly také cesta, po které se vinník navrátiti mohl i k Bohu i ke společnosti, z které se byl sám vyobcovał zlými skutky. Avšak netoliko ve vinné působila blaze veřejná církevní pokuta; všichni údové křesťanské obce modlili se za bratry kající, neboť jim církev na mysl uváděla, že nikdo není sám ze sebe dosti bezpečen, aby podobně nezbloudil, a že všeliké působení k nápravě zbloudilých jest veliká bohoslužba, veliký skutek milosrdenství křesťanského a spolu i práce o spásu vlastní.

Poslední cíl, jejž sobě vytknula a k němuž i směřovala církev u vynasnažení svém při lidech znemravnělých a zločinných, vezdy byl: navrácení člověka kleslého Bohu a společnosti občanské i církevní. Za prostředek neklamný k tomu cíli sloužila církvi pravda i láska křesťanská, kteráž i hmotnou pomoc a srdce laskavé podává tomu, koho mravně polepšiti chce. Kdo zajisté bídou i chudobou k nepravostem veden byl a jenom v dalším páchání nepravosti shledával cestu k dosahování časných potřeb, kdo studu a smyslu pro čest již velice

anebo naprosto zbaven jest: ten jedině vyšší autoritou slova božího může k poznání přiveden a jedině láskou bližních zase v srdci svém obměkčen býti, aby nejen přijal ruku, kterou mu společnost na usmíření podává, ale také se podrobil pokutě, která by dosti učinila uražené mravnosti veřejné a svědomí společenskému. A jedině láska může dosáhnouti toho na zpustlém člověku, aby zase chtěl býti údem společnosti, kteráž ho netoliko nezavrhla, ale sama k němu se přiblížila, aby zachránila úda hynoucího, ukazujíc mu cestu k navrácení, odklizejíc ke hříchu příležitost a opatřujíc nevyhnutelné potřeby jeho, aby již ani tyto nebyly slabé vůli jeho za překážku nápravy anebo za podnět k novému návratu ve hřích a návyk předešlý.

Bez těchto křesťanských zásad, bez pomoci orgánů církevních nemůže stát nikdy k tomu dospěti, aby hluboko kleslé údy své napravoval a tomu porušování řádu společenského překážel, kteréž nebezpečenstvím hrozí celé společnosti, nabylo-li velikých rozměrů. Stát bez křesťanské a církevní pomoci může leda k tomu dospěti, aby hrubé porušování mravnosti veřejné a zločiny proti řádu společenskému pokutoval, od nich odstrašoval, je obmezoval; ale aby na kořen zla samého sáhnouti, porušené napravit, je se společností a tuto s nimi zase smířiti mohl, k tomu ani prostředků ani orgánů nemá, to jest dílo křesťanské lásky, kteráž jedině schopna jest oživit a v plamen rozdmýchat poslední jiskru náboženského a mravného smyslu, popelem a rumem nepravosti zasypanou.

3. *Dítky, záhy zabloudilé na cestu nepravosti a ženštiny zpustlé*, hledající ve hříchu a největším sebe snížení prostředků k nabývání vezdejších potřeb, byly od počátku církve katolické rovně tak předmět péče o lidi ubohé, jako chudí, neduživí a věkem sešli. Nejprve otvíraly se hospitály a xenedochia těmto třídám ubohých, aby tu nalézaly potřebnou výživu, vedle kteréž mluvil k nim hlas božské lásky a milosrdnosti, aby v nich budil a jim vštěpoval vědomí o důstojnosti člověka, vezdejším a věčném povolání jeho; důvěru v Boha i v sebe samého; vážnost a úctu, kterou sám sobě dlužen jest člověk, tvor a dítě boží, vykoupený životem Syna božího, posvěcený Duchem svatým a povoláný, aby věčně s Bohem byl. Křesťanský stát po všecky časy až do neblahé roztržky v západním křesťanstvu podporoval tuto práci katolické církve, jejích svatých členů, řeholí, bratrstev a spolků. Avšak i tu nastalo žalostivé přerušení, až zase v novějších dobách neúmorná láska

křesťanská četnými kongregacemi a spolky blahodějně působiti počala k napravování mladých zločinců a prostitute. Všude ku pramenům, příčinám a prvním počátkům zlého přihlížeti učie vedlo křesťanství muže i ženy šlechetné k tomu, aby dětem obého pohlaví, kterých zanedbanost a chudoba nedopouští téměř ani pochybovati o tom, že na dráhu nepravosti záhy se dostanou, pramen výživy dostatečné otevřela a zároveň mravnosti jejich tolik pevné základy dala, že by pokušení nemělo k nim snadného přístupu. Zvláště ve Francii a Belgii působí láska křesťanská v tomto směru již dávno četnými kongregacemi a spolky, v novějších dobách nejvíce jednotami sv. Vincencia. Patronát učeníků (patronage des apprentis), ústav sv. Mikuláše, večerní školy, jednota pod ochranou Panny Marie a sv. Josefa a jiné četné spolky pracují k tomu, aby chudá i zanedbaná mládež obojího pohlaví dobře vycvičena byla, v mravnosti utvrzena, řemeslu a práci vyučena i těch nebezpečenství uchována, kteráž mladého člověka v městech velikých odevšad obkličují a snadno ve zkázu vrhají. Sem počísti náleží též blahodějně jednoty, v kterých venkovská děvčata bezpečný útulek ve městech mají, dokud by do křesťanské rodiny na službu dána býti nemohla.

S toužou horlivostí, trpělivostí a vytrvalostí pracují četné kongregace a spolky o *napravení mladých z vazby propuštěných káránců*; jejich úsilí jest tolik požehnané, že ze sta mladých káránců, kterých se tyto jednoty ujmouti mohly, sotva 11 ke starým hříchům se vrací. Podobných prospěchů dosahují ústavy řeholnické, po nejvíce ústav řeholnic „*paní dobrého pastýře*,“ v ušlechtilé svojí snaze, vysvoboditi ze hříchu a napravití hluboko kleslé břišnice mladé*). Ačkoli bez direktného přispění státního nedostačuje ušlechtilá snaha soukromníků ojedinělých anebo v jednoty spojených, aby obecná mravnost dostatečně chráněna a všem kleslým pomocná ruka lásky podána býti mohla: nicméně dosvědčují veliké činy tyto, že jediné od pravdy a lásky křesťanské čekati lze pomoci a že této může poskytnuto býti v dostatečné míře, pakli občanská společnost vystřízliví ze sna neb opojení liberalismu.

4. *Lidi, uvězněné* pro jakou koli příčinu, považovalo křesťanství vezdy za lidi ubohé, kterým tělesného a duchovního milosrdenství velice třeba jest. A protož i vězení veřejná byla

*) Zakladatelka paní Dubois v Nancy r. 1624.

od nejstarších dob jeviště činné lásky a obnovné moci křesťanského náboženství. Dokud křesťané pronásledováni byli, pokládáno za veliký a Bohu milý skutek, navštěvovati bratry uvězněné, posilovati je u viře a stálosti, polehčovati osudu jejich, pokud jen možno bylo. Když ale stát postavil se na půdu křesťanskou, své zákonodárství duchem křesťanským ušlechťovati, úkol svůj náležitě chápati počal: nabylo i vězení, uložené rušitelům právního řádu společenského za pokutu, nového významu a položen mu i vznešený cíl. Nebyloť již pomsta toliko a odstrašování, ale ústav k tomu směřující, aby padlý napraven, ku společenskému životu mravnému zase navrácen, ve smýšlení svém proměněn byl. Dějepis dosvědčuje, že církev zároveň s dosažením svobody své počala působiti u veřejných vězeních s úmyslem tím, aby vězňům pomáhala ku svobodě i duchovní i tělesné. Láska církve našla sobě přístup k srdcím i zatvrzelých zločinců. Podle zásady, že skutek milosrdenství tělesného jest nezbytný prostředek a vhodná příprava k činům milosrdenství duchovního, užívali biskupové svoji vážnosti k tomu, aby se u mocných přimlouvali za provinilce, kterých čekal trest buďto smrti aneb zkomolení. S toužou útrpností pečováno, aby s vězni se nakládalo šetrně a lidsky, aby dozorcům nebylo na vůli zůstavováno, jaký by osud vězňům připraviti chtěli. Brzy dosáhla toho církev, že o nejvyšších svátcích pamatováno i na vězně; kdo byli v žalářích pro menší viny, propouštěni jsou v takové dni na svobodu aneb dopráno jim aspoň zmírnění trestu na jistou dobu aneb na celý čas jejich vazby. Také o to pečovali mnozí biskupové, aby na církevní útraty postaven byl vězňům právní zástupce, kterýž by jich před soudem hájil.

S novým ponětím o účelu vazby při zločincích přirozeně souviselo, že stát dal církvi *právo spoludozoru* na veřejná vězení a že plné svobody přál její pastorační práci mezi ovcemi ztracenými. Již v pátém a šestém století ustanovují státní zákonové, že biskup každou středu a každý pátek navštěvuje žaláře, aby se tázal vězňů po příčině vazby jejich, vyzvídal, zda-li se nakládá s nimi po lidsku, dostatečně-li jejich potřeby tělesné opatřeny jsou, aby připomínal soudcům a dozorcům jejich povinnosti k uvězněným. Vedle potřeby mohl biskup toto své právo přenést na jiné kněze, kteříž pak ve jménu církve bděli, aby osud vězňů nebyl ztěžován libovůlí a necitelností jednotlivců. Tímto právem spoludozoru dán byl orgánům církevním

netoliko přístup k vězňům, aby o jejich napravení působiti mohli, ale také vzácný prostředek, aby snahou svojí o mírné nakládání s vězni byla v těchto buzena důvěra ke sluhům toho náboženství, jehož pravdami a milostmi měli k poznání sebe samých, k napravení srdce, ku proměně posavadního způsobu života dovedeni, s Bohem a se společností zase smířeni býti. Církevní spoludozor nad veřejnými žaláři trval po celý středověk, místy až do novějších časů a byl jeden z prostředků, kterými mocně působila církev k umírňování časných běd, k rozmáhání křesťanské civilisace a lidskosti.

V novějších dobách, kdy po vševládě bažící stát všude obmezuje církev, jako by svými zákony, ústavy a orgány ke všemu sám byl dostatečen, hledá sobě milost boží a láska křesťanská přístupu k vězňům skrze soukromníky, kteří se v jednoty, kongregace a řehole spojují, aby útěchu, polehčení a spásu donášeli k vyvrženým ze společnosti a přechasto zbaveným všeho ušlechtilého citu, víry v Boha, vážnosti k sobě samým, ano i důvěry, že by zase počestnými údy společnosti mohli býti, zbavených i samé vůle, aby takovými chtěli býti. Nejznamenitější z jednot majících za účel, aby ulehčovaly vězňům osud jejich a v nové lidi je proměňovaly, jest kongregace „Bratrů křesťanské školy de la Salle“ pro vězně mužské a kongregace k ošetřování, poučování a napravování ženských vězňů, pod jménem „Sester sv. Josefa“; kongregace tato blahodějně působí ve mnohých trestnicích belgických a francouzských. Také jiné státy evropské svěřily správu některých trestnic a kázníček pannám řeholním, ač tyto ovšem ne vždy požívají plné volnosti ve svém díle.

5. *Rádná duchovní správa v trestnicích a vězeních veřejných* závislá jest velice na státních zákonech, na veškerém zřízení ústavů těch a na duchu, kterým vedeni jsou správcové i dozorcí. Namnoze jest velmi zúžena i zkrácena proto, že menší vězení (vězení při okresních a krajských soudech) nemají zvláštního duchovního správce a že k velikým povolává se nedostatečný počet duchovních, tito pak že v působení svém nepožívají tolik volnosti a podpory, aby mocnost pravdy, milosti a lásky křesťanské na srdce zpustlých a zatvrzelých celý svůj vliv provozovati mohla. Kde zvláštní duchovní správce při trestnicích a vězeních ustanoven není, jest farář osady také farářem vězňů a povinen jim věnovati péči pastýřskou. Pracují-li spolu s farářem ještě jiní kněží na osadě, žádá toho

zdar duchovní správy při vězních, aby ji konal jenom jeden ze všech. Správa tato zajisté velmi nesnadna jest, a vedle jisté, z motivů křesťanských poště náklonnosti k ní, vedle upřímné nábožnosti a dobrého vzdělání theologického může jenom škola zkušenosti zjednávatí a rozmáhati působilost, bez kteréž nelze, aby nalezena byla cesta k mysli a srdci člověka v nepravostech zatvrzelého.

Duchovní správa při vězních těmito zásadami a pravidly se řídí:

a) *Konečný cíl* veškeré pastorage při vězních jest: napravení člověka a navrácení jeho za počestného a užitečného člena společnosti. Mravná otupělost, nedostatek vůle k polepšení, ano pozitivné odpírání všem snahám o nápravu jejich ale jsou závady, kterými lidé znemravněli a v nepravostech zatvrzelí sami ztěžují a na zmar uvádějí práci k blahu jejich podnikanou. Z toho jejich stavu vnitřního vysvítá, která by průchodiště na cestě k cíli konečnému byla. Zločinec a ve mravech zpustlý nemůže jiným, novým člověkem býti, leč by *pozdvížen byl sám před sebou*, dospěl k poznání své důstojnosti lidské a křesťanské; k poznání, že sebe samého zneuctil a snížil, Boha urazil, z počtu ctných, lásky a vážnosti zasluhujících lidí sám se vymazal; k toužebnému žádání, aby své bližní životem svým přesvědčoval, že zase důvěry a vážnosti jejich sobě zasloužiti chce, nade všecko ale k té upřímné žádosti, aby u Boha počten byl k upřímným kajicníkům; k poznání konečně, že pokuta jemu od vykonavatelů práva uložená jest navštívení boží a vhodný prostředek, jehož mu podává milosrdný Bůh, aby ho věrně užil k dostiučinění kajicnému a ku spasení svému.

b) *Navštěvování vězňů* budiž, pokud možno, časté. Vězně při okresních soudech navštěvuje duchovní správce každý týden aneb aspoň ob týden, aby je vyučoval v náboženství; soudcům jest uloženo za povinnost, aby o tyto návštěvy snažně pečovali*). Vedle instrukce pro vězení rakouská od r. 1811. obmezuje se duchovní návštěva vězňů ještě v soudním vyšetřování postavených; k navštěvování odsouzených pak obyčejně ustanoveny jsou dni a hodiny v těch žalářích, které vlastní duchovní správce mají. Mnoho na tom záleží, kterak umí se duchovní správce při návštěvách svých k vězňům zachovati. Když poprvé navštívil vězně, připomíná laskavě, že úřadem

*) Ordin. list buděj. 1883. str. 89.

svým povinen a láskou Kristovou puzen jest, aby všem na osadě bydlícím za otce a přítele byl, jim radou i skutkem pomáhal. Již této první návštěvy účel jest, aby v provinilci vzbuzována byla důvěra ku knězi. Laskavost a přívětivost jediné způsobiti může, aby vězeň znamenal, že přece ještě někdo má pro něho srdce a slovo lásky, že není naprosto zavržen a vyobcován; to budí v něm nejen náchylnost a důvěru, ale povznáší ho, aby dospěl k poznání, že v bytosti jeho něco drahého jest, proč i v jeho ponížení a hanbě přece ještě lidé počestní k němu se nakloňují. Aby dojem laskavé návštěvy nezanikl, používá duchovní správce každé příležitosti k opětným návštěvám. Správcové a dozorcí nad vězni mohou duchovnímu velice býti pomocni; protož i třeba jest, aby duchovní správce s nimi v dobrém přátelství byl a podpory jejich pro své vynasnažení požíval.

Veliké zlo v trestnicích, káznicích a vězeních vůbec jest, že mnozí spolu v jedné světnici bydlí a často člověk jenom z lehkomyšlnosti kleslý spolu se zločincem zastaralým a naskrze pokaženým. Uměl-li sobě duchovní správce získati vážnost a přízeň úředníků, leckdy bude možná způsobiti, aby vězňové roztríděni byli podle mravné povahy své a nikoli jen podle náhody, jejíž nevyhnutelný následek bývá, že vězeň opouštěje vazbu mnohem horší a více pokažený jest, nežli prve byl, poněvadž měl za spolubydlitele lidi ve zločinech zatvrzelé.

c) Při návštěvách svých netáže se vězně na příčinu jeho vazby, ani mu hned na počátku předstírá provinění jeho, ani mu odporuje, když se Bohem dokládá, že nevinný jest. Počíná-li o těchto věcech mluvit vězeň, pokaždé představuje mu kněz, že úřadem svým není povolán a nijak té moci nemá, aby se ho před soudem ujal anebo jakýkoli vliv na soudní nález provozoval; jeho úřad i povolání že jest, aby svatou věrou těšil, slovem božím vzbuzoval, za prostředníka mezi Bohem a člověkem sloužil, nešťestí po křesťanskou snášeti pomáhal. Avšak i na to nesmí zapomínati, že rozmluvy jeho s vězněm nic nemají činiti s jednáním soudním a že nejen povinnosti, ale ani práva nemá, aby zjevoval soudcům něco z těch věcí, které na vězních zvěděl.

d) Opětované návštěvy vězňů a důvěrné otazování správců a dozorců mají nejprve za účel, aby duchovní *seznal mravný stav jednotlivých vězňů*, jejich náboženské vědomosti, poměry

jejich posavadního života, příčiny poklések a zločinů, z kterých obžalování jsou. Dobrý začátek působení jeho a zdárné pokračování v něm zajisté velmi závisí na poznání, jest-li vězeň dostatečně vyučen v náboženství nebo neznalý až i v základních jeho pravdách, spáchal-li skutek trestu hodný z lehkomyšlnosti nebo s úmyslem a s rozvahou, jest-li pobloudilý nebo zatvrzelý, stojí-li teprve na počátku hříšné dráhy nebo již daleho na ní pokročil.

Zločinci a lidé zpustlí obyčejně neměli v dětském věku svém dobrého vychování a byli v náboženství zanedbáni. U takových nejprve třeba jest, aby základním pravdám víry byli vyučeni. Vyučování toto budiž velmi srdečné; tklivé stránky svatého učení mohou srdce tvrdé obměkčiti, pakli blahodějný vliv svatého náboženství na spokojenost a štěstí člověka jasně vysvítá a zločinec pomálu znamená, že plnou náhradu naleznouti může ve svaté víře za to všecko, čeho si posavade hříchem dobývati chtěl. — Vedle vyučování a zároveň s ním kráčí *modlitba*, bez kteréž ani požehnání ani víry nebude. Duchovní přemlouvej a nabízej k modlitbě velmi laskavě a horlivě; dovede-li zločince k tomu, aby se upřímně modlil a ze srdce k Bohu volal, nemůže již práce pastýřská zůstat bez účinku. Aby vězňové na mši svaté bývali, o to jest domácím řádem obyčejně postaráno; dobré srozumění se správci a dozorci zjedná duchovnímu možnost, aby také mimořádné pobožnosti s vězni konal a vůbec bohoslužbou v srdce jejich prospěšně působil *).

Kromě poznání základních nauk směřuje poučování vězňů k tomu, aby pokorně svou vinu před Bohem vyznávali, pokutu svou kajicně a po křesťansku snášeli. A protože vykládá jim duchovní správce o prozřetelnosti boží, o naší povinnosti, soudům božím se poddávati, ze všeho Bohu děkovati, za všecko jej chváliti a velebiti. Co by koli svědomí jednomu každému říkalo, jsme vesměs lidé hříšní; a stalo-li se, že odtrženi jsme nemocí nebo jinou příhodou od svých obyčejných prací a svého způsobu života, — jest to řízení boží, my pak děkujeme božskému milosrdenství za napomenutí a za příležitost ku pokání; a co by koli s takovým napomenutím a s takovou příležitostí nepříjemného a bolestného bylo spojeno, to v duchu kajicnosti Bohu obětujeme za hříchy své trpělivě to nesouce. Nikoli pro vězení, ale jenom pro nekajicné a tvrdé srdce bývají lidé od

*) Za rukověť pobožnosti může dobře sloužiti „Návrat k Otcí. Rozjímání, modlitby a písně pro uvězněné“ od Jos. Kousala.

Boha zavržení; také Kristus a jeho svatí přemnozí byli vězni, ale nyní oslaveni jsou; zavržení v pekle rádi by dlouhá léta v krutém žaláři prodlévali a trpěli, jen kdyby naději měli, že utrpení jejich vezme konec. Blaze jest trpiteli kajicnému a v Boha důvěřujícímu, nechať trpí za hříchy spáchané nebo trpí nevinně.

e) S velikým užitekem jest vězňům *dvoji zaměstnání*: aby tělesnou *práci konali a sami sebou se zabývali*, přemýšlejíce o duchovním stavu svém a jej poznávajíce. *O práci vězňů* ovšem nemůže rozhodovati duchovní správce, společná vazba mnohých pak velmi překáží tomu, aby se vězeň ve vážné a spasitelné myšlénky pohroužil. Duchovní správce vynasnažuje se, aby v daných poměrech působil, co lze. Zkušení správcové duchovní dosvědčují, že málo kdy prospívá podávati neb až vnucovati vězňům knihy čistě náboženské a vzdělávací; knihy dějepisné, jsou-li v dobrém duchu psány, životopisy nábožných a velkých mužů, životy sv. mučovníků, biblické dějiny a t. p. častěji odvedly vězně od zádumčivého a vzdorovitého dumání a pomáhaly s prospěchem obracet jeho ducha ku věcem ušlechtlejším, otvírati srdce milosti boží.

f) *O přijímání svátostí* platí za obecné pravidlo, že duchovní správce nedoléhá na vězně, aby zpověď konali, ano že ani k jejich požádání jim bez rozdílu a odkladu zpovědi a přijímání velebné svátosti nedovoliuje, nemůže-li s důvodem souditi, že kajicni jsou. Jenom v čas velikonoční se i vězňům vykládá povinnost katolického křesťana a duchovní správce hledí je připravit dostatečně; ale ani v čas velikonoční nebylo by opatrně, když by proti své vůli přidržováni byli ke svátostem vězňové patrně nekající nebo *vyšetřovanci*, o kterých soudní nález ještě není pronešen anebo kterých odvolání k vyšší stoličce ještě vyřízeno nebylo. Učí zajisté zkušenost, že zpovědi vyšetřovanců bývají neupřímné a svatokrádežné, poněvadž domnívají se, že by svátostné vyznání jejich nezůstalo v tajnosti. A protož který vyšetřovanec tvrdošíjně zapírá před soudem, nepřipouští se ke zpovědi, poněvadž za jistou věc pokládati lze, že také ve zpovědi se nevyzná, ano že bude zpovědi užívati ku potvrzování nepravdy před soudem již pověděné, domnívaje se, že zpovědník má se soudci rozmluvy o zpovědech vězňů a tyto zase že mají vliv na soudní nález.

Příprava ku zpovědi, poučování a napomínání ve zpovědi má při vězních za přední účel, *pořádati jejich srdce*, aby se duch

kajicnosti v něm uhostil. Napomíná, vzbuzuje a přidržuje tyto kajicníky, aby obžalovatelů svých nepokládali za nepřátely své, proti nim, proti sluhům a vykonavatelům spravedlnosti nechovali zášti, trest uložený za pokání spasitelné uznávali a snášeli, učiněné škody dle možnosti napravití chtěli a skutečně napravili, o věcech odcizených, které snad někde ukryté mají, pravdivě pověděli, aby tyto, třeba i zpovědníkovým prostřednictvím, tajně a bez vyzrazení vinných navraceny býti mohly. — Zpovědník nenaléhá na vězně, aby se před soudem přiznali ku věcem, ježto se jim za vinu kladou, třeba by se z nich byli ve zpovědi vyznali; jen vůbec dává se jim napomenutí, aby pravdu mluvili. Za přísnou povinnost ukládá se plné vyznání a přiznání před soudem, když by omylem padlo podezření na nevinného a tento by jinak nemohl zachráněn býti, leč by se našel vlastní pachatel zločinu. K vyzrazení spoluvinníků přidržuje zpovědník, jde-li o takový zločin, jehož vyzrazení jest povinnost všeobecná *).

U vězeních zachovává se obyčejně ta praxe, že ne po každé zpovědi také ku stolu Páně přistupují; takto již vůbec umenšeno jest nebezpečství, že by porušeno bylo svátostné tajemství, když pro zvláštní příčiny jednotlivým vězňům rozřešení nebylo dáno. Řídí-li se duchovní pravidlem, že vůbec nedovoluje zpovědi nikomu, dokud by o kajicném jeho smýšlení souditi nemohl a že zvláště první věžňovu zpověď předchází důkladná příprava: nemůže snadno se přihoditi, aby teprve ze zpovědi věžňovy poznával, že stolu Páně nehoden jest. Na kom posud není patrných známek polepšení, kdo nedávno pro veliký zločin do vězení vsazen jest, kdo i mezi vězni samými platí za člověka nad jiné zlého, zpuřného a tvrdošíjného: ten sám sebe řadí mezi ty veřejné hříšníky, jejichž účastenství ve stolu Páně se protíví náboženskému citu všech lidí **).

6. Trestanci a káránci z vazby propuštění nezřídka pokračují v předešlých nepravostech svých anebo vedou život ještě horší nežli prve. Zkušenost učí, že nejbližší okolí propuštěného trestance mnohdy samo přičiňuje ke zlu tomu, člověku ze žaláře vyšlému se vyhýbajíc, vinu a přestálou pokutu i jemu i domácím jeho vyčítajíc a jako na vždy jej ze společnosti vyhošťujíc. Ovšem pravda jest, že lidé již navyklí zlo-

*) Viz str. 400. o kajicnících výzradou povinných.

**) Srovn. Instr. pastor. Eystet. Tit. XI. c. 4. Amberger, Pastoralth. III. § 243. Benger, Pastoralth. III. § 182.

činům a zpustlí na mravech málo kdy se v žalářích polepšují a že ani toho nečekají a nežádají, aby u svých spoluobčanů zase cti a dobrého jména požívali. Avšak ne každý jest nenapravitelný a zpustlý, kdo se do vězení dostal a z něho vyšel; mnohý rád by ve společnosti zaujal počestné místo a kdyby od spoluobčanů svých laskavě přijat byl a za věc možnou pokládati mohl, že sobě všímati budou lepšího života jeho, byl by zachován Bohu, sobě a společnosti. Nevládne a nelaskavé zacházení přivádí jej k domněnce, že by všeliká snaha jeho byla nadarmo, že již navždy mu zavřena jest brána k počestným lidem; proto zatvrzuje se ve hněvu a zášti proti všem, hledá sobě dostiučinění v nových zločinech a náhradu ve společnosti zlých.

Z tohoto přirozeného běhu věcí vysvítá, kterak veliký skutek milosrdenství a lásky jest podávati pomocné ruky lidem z vězení vyšlým. Mnohý jen laskavosti a šetrnosti ve společenském životě potřebuje, aby zachován byl; mnohý almužny, aby svou chudobou nebyl ke zločinům puzen; mnohý jistých prostředků, aby svou bývalou živnost opět dále vésti nebo novou počítati mohl. Jednoty, které sobě za cíl položily slovem a skutkem lásky zase do společnosti uváděti propuštěné vězně, sluší tedy počítati k velice ušlechtilým a prospěšným. Duchovní správce povolán jest i zákonem lásky i pastýřským úřadem svým, aby všemi způsoby podporoval činnost takových jednot, nalézají-li se na osadě jeho. On jim nejen vůbec může radou a zkušeností svou velice prospěti, ale také snadněji ukázati na způsob, kterak by s jednotlivými trestanci zacházeti bylo; dílem jest k tomu schopen svým postavením na osadě, dílem i proto, že veřejní úřadové povinni jsou posýlati jemu opis podrobné zprávy, která se jim o jednotlivých propuštěných trestancích dodává od správců žaláře*). — Kde takových jednot není, poučuje duchovní správce i slovem i příkladem, kterak náleží na křesťana, aby se nad bratra padlého nevynášel a jemu se neodcizoval, ale činnou láskou hledal získati zbloudilého, mysli dodati kleslému, povznésti zahanbeného, abý neuhasnul doutnající knot a zetřena nebyla třtina zlomená.

*) Nařiz. místodrž. od r. 1856. (Ordin. list buděj. r. 1856. str. 97.)

Kniha VI.

Péče o nemocné a zemřelé údy církve.

Při jednotlivcích má církev za úlohu, aby každému byla duchovní matkou v Kristu, aby jej provázela tímto slzavým údolím po celý jeho život a konečně dovedla k Otci, do pravé vlasti nebeské. Podle rozkazu Mistra i Pána svého stále chodí po tržišti tohoto světa, zve a přijímá do lůna svého, krmí své dítky nebeským chlebem pravdy, vychovává je, učí je Boha ctíti, vzbuzuje i posiluje prostředky a způsoby rozmanitými k bohumilému životu, učí bojovati proti nástrahám těla, světa i ďábla, vyvádí z propasti hříchu, hojí a odklízí jeho následky, pomáhá také v tělesných důležitostech a potřebách, upravuje a ušlechťuje společnost, aby jednotlivcům nebyla za překážku, ale raději za podporu na cestě ku věčnému cíli jeho, usnadňujíc mu obtížné putování a nevyhnutelný boj, bez něhož nelze dobytí koruny vítězné. Kdo přijímá pomocnou ruku ctihodné matky všech národů a věků, kdo její hlas ochotně slyší a jí vésti se dává, ten kráčí bezpečně po cestách vezdejšího života, povstává zase, když byl na cestě upadnul, přemáhá obtíže putování svého, nosí s sebou v srdci pokoj, kterého svět dáti nemůže, a blahou naději života i odpočinutí věčného.

Ale jak by koli za vůdcovstvím a správou církve prospíval člověk, přece ještě jistoty nemá, že šťastně dojde cíle svého; jen kdo setrvá až do konce, spasen bude. Konec pozemské pouti naší předchází zkouška tuhá, nejtěžší ze všech, — bolestné odloučení duše od těla. Byť i někdo byl všech nesnází a běd lidského života ušel, této strasti poslední neujde nikdo, a kterak obstojí ve zkoušce této, na tom konečně záleží všecko; „padne-li strom na poledne aneb na půlnoc, na kteréž koli místo padne, tam bude“ *). Ovšem častou zkušeností se potvrzuje slovo: jaký život, taková smrt. Ale milost setrvalosti až do konce jest obzvláštní veliká milost, bez kteréž ani po životě spravedlivém nemůže býti dokonání šťastného; a zase mnohého uvádí hospodář nebeský až teprve o 11. hodině, až

*) Kaz. 11, 3.

v posledních dobách života pozemského na vinici svou, aby mu potom vyplatil mzdu denní. Jako pak nikdo nemohl býti věrný po celý svůj život bez církve, tak i nemůže zůstatí věrný v poslední době bez pomoci téže církve; a podobně i ten, jemuž dáno, aby zachráněn byl ještě v posledních okamžicích, nemůže zachráněn býti bez církve, bez obecného a zvláštního pečování jejího.

A proto spatřuje církev velmi vážnou stránku svého úkolu v tom, aby se blížila k člověku a zdvojnásobila úsilí své, když nastává nebezpečnoství tělesnému životu jeho; všecka její snaha tu směřuje k tomu, aby věrný až do poslední chvíle věrným zůstal, — nedbalý, vlažný a hříšný pak aby ještě zachráněn byl, nežli na něho přikvačí temnota smrti. — V posledním svém namáhání o spásu člověka neustává církev, dokud neuložila bezduchého těla ve svoji půdu posvátnou za modliteb a obětí k nebesům posýlaných, aby slitování vyprosila dětem svým. Jako matka truchlící chodila pláčíc za mrtvým podle duše, když hříchem smrtelným pozbyl milosti posvěcující*); a jako matka jde za dítětem tělesně mrtvým, tělo jeho ve svoji půdu posvátnou pohroužejíc, duši pak až ke trůnu božímu doprovázejíc, modlitbami a obětmi za milosrdný soud úpěnlivě prosíc Pána, kterýž ji ustanovil za matku všech v Krista věřících.

Pakli již velice pohnutliva i dojemna jest mateřská píle církevní ve snaze o zachování před hříchem, o vysvobození z jeho vazeb, u pomáhání v bédách i strastech života vezdejšího vůbec: nelze, aby člověk bez hlubokého dojetí rozestírati mohl před duchem svým veliký obraz činnosti a píle církevní o blaho nemocných a umírajících, jakž představuje se duchovnímu zraku v liturgii, zákonech a radách křesťanských, v obětovných i hrdinných skutech řádů, kongregací, bratrstev, nábožných kněží a laiků od nejstarších dob katolické církve až do dneška.

O působení katolické církve při nemocných, umírajících a zemřelých vůbec, úkolu a povinnostech duchovního správce v důležitém oboru tomto zvláště, vykládá tato šestá kniha ve dvou hlavách, z nichžto prvá za předmět má *obecnou křesťanskou a zvláštní pastýřskou péči o nemocné a umírající, druhá pak církevní a vůbec křesťanskou službu i péči zemřelým prokazovanou.*

*) Sv. August. Sermo 44. de verbis Domini (v Brev. rom. Dom. 16. post Pentec. 3. Noct.)

Hlava I.

Obecná křesťanská a zvláštní pastýřská péče o nemocné a umírající.

§ 129. Důležitost a cíl této péče.

1. Důležitost a velká potřeba horlivého, lásky plného, obětovného pečování o nemocné sama sebou na jevu jest, křesťanství a přirozený člověku soucit dává ji poznávati tolik jasně, že by za odcizeného nejenom křesťanskému náboženství, ale i samé přirozenosti lidské považován byl, koho by útrpnost a láska nepudila pomáhati nemocným a ulehčovati truchlivý osud jejich. *Nemocní zajisté nejen jsou lidé ubozí, ale nejubozší z ubohých.* Zdraví a život jsou velicí statkově pozemští; nemocný zbaven jest prvního, druhý pak buďto se nalézá v nebezpečenství velikém a blízkém, anebo aspoň jest nemocí ztrpčen a ztížen velice; druží-li se k nemoci ještě chudoba, opuštěnost anebo jiná bída tělesná: dosahuje utrpení a neštěstí vrcholu svého, podrobuje samu víru v Boha těžké a nebezpečné zkoušce.

Bolesti tělesné, nedostačení sobě samému, bezděčné odřeknutí se obyčejných prací, pohodlí a radostí života i chudému se za dobrého zdraví naskytajících, život oslazujících, jej v milý obyčej obracujících, — to všecko samo sebou již veliké zlo jest a trpká bída tělesná.

Vážnější však ještě jsou *potřeby a nesnáze duchovní*, kteréž nemocného tíží. Bůh dopustil nemoc na něho pro spásu duše jeho; a jen srovná-li vůli svoji s vůlí boží, zachová-li se podle úmyslu božího, bude mu nemoc pramenem hojných zásluh pro věčnou spásu. Aby tak bylo, měl by důvěrně odevzdati se

do vůle boží; ze hříchů svých se káti a uznávati, že pro ně trestu hoden jest; vzbuzovati božské cnosti a pokornou vůli, že poslušně navrátiti chce Stvořiteli svému život svůj. Avšak velmi sláb a nedostatečen jest člověk, aby se takto zachoval, a v tom záleží jeho duchovní potřeby a nesnáze. Bolestmi těla umdlévá duch a odvrací se od uvažování věcí nebeských; přirozené milování života velmi překáží, odevzdati se úplně do vůle boží; vědomí hříchů spáchaných působí, že nemocný se bojí spravedlnosti boží; ďábel pokouší jej, snaží se duši jeho od svatých myšlení odvrátiti, ke hříchu a zvláště k nedůvěře v Boha svést.

2. Důležitost křesťanské péče o nemocné dále odtud vysvítá, že jest *veliký dobrý skutek a mocný prostředek naší spásy*. Pakli zajisté nezůstane bez odměny, kdo žíznivému podal vody studené: jistě počte Bůh o své dítky pečlivý za veliký skutek a hojně odplatí tomu, kdož křesťanskou láskou jsa puzen v takových nesnázích tělesných a duchovních, jakéž nemoc působí, se zapřením a přemožením sebe samého, dělí se s bratrem o utrpení a část jeho ukládá sobě, aby snáze nésti mohl bližní. Na posledních dobách života všechno záleží, — setrvání spravedlivého, probuzení duchovně ospalého, vzkříšení duchovně mrtvého. Křesťanská péče o nemocné přihlíží k potřebám duchovním ne méně, nežli k tělesným, ano všeliké přispění v těchto jest prostředek a cesta ku přispění v oněch. Kdo pomohl bratru bojovati poslední boj, aby jej šťastně dokonat a víru zachoval, kdo vzbudil pohrouženého v sen hříchu aneb sedícího ve tmách a ve stínu smrti duchovní: ten dojista přikrývá množství hříchů svých a dobývá sobě milosti a milosrdenství. — Lůžko nemocných a umírajících jest nad jiné užitečná škola života křesťanského a kněžského. Tu spatřují se soudové boží, jeho milosrdenství a spravedlnost. Naučení dojemná i mocná vtiskují se duši u lože křesťana trpělivého, s odevzdaností i s toužebností čekajícího na rozloučení duše od těla; jiná, ale také dojemná i mocná, u lože člověka, který úzkostlivě a zoufale patří na blízký svůj konec.

3. Důležitost i potřeba horlivé péče o nemocné zvláště vysvítá z účelu *pastorace*. Za dnů nemoci jest každý člověk více nežli jindy nakloněn i ochoten slyšeti slovo vážné, hlas víry a milosti boží. Za mnohými dlouho bez prospěchu volal dobrý pastýř, oni nedbali hlasu jeho anebo až protivili se milosti boží, která je spasiti chtěla, vzpírali, vzpouzeli a rouhali se;

zlý návyk, tovaryšstvo zlé nedopouštěly, aby se poznal hříšník na svojí cestě ku zkáze, aby se ponížil před Bohem. Teprve nemoc a nebezpečnost smrti poníží pýchu a krotí vzdorovitost jejich, zastavuje slova posměchu a lehkovážného žertu. Když pak ve stavu tomto spatřují lásku křesťanskou, ana se k nim přibližuje s hlasem a srdcem pravé útrpnosti, se skutkem pomoci a úlevy; když spatřují nábožné křesťany a horlivého kněze, kteříž jemu slovem a skutkem lásky tlumočí lásku a milost Boha, jehož nedbal, té víry, jižto pohrdal, toho náboženství, jemuž se posmíval: tu spadává s očí bělmo a se srdce tvrdý pancéř zatvrzelosti. Věrná, křesťanská péče o nemocné uvedla již četné zástupy zatvrzelých a nevěřících mezi pravé učeníky Kristovy, buďto že povstali z lože svého s tělem uzdraveným, anebo že duše zachráněna byla prve nežli tělo zahynulo. „Pakli naše svatá služba za všech okolností nejvýše prospívá duším, můžeme říci, že při nemocných skoro vždy netoliko užitečna jest, ale také na prosto potřebna, aby se smířili s Bohem hříšníci ve stavu zavrženosti, jižto, téměř nikdy nemajíce lítosti dostatečné, nemohou se nadíti spasení, leč by se jim dostalo láskyplné pomoci pastýře a svátostí, kterýmiž posluhuje“ *).

Ale také ve zdravé, ve všecku osadu, blaze působí křesťanská péče o nemocné. Kdo ji koli po křesťanskou vykonává, ten hlasem každému srozumitelným vštěpuje vážnost k náboženství, kteréž člověka učí, aby spatřoval v nemocném Pána svého, neznaje bázně a ošklivosti a jenom bídu bratra na očích maje. Jest-li pak duchovní pastýř věrný pečovatel o nemocné, nakloňují se k němu srdce všech osadníků, ano sami nevěřící neodvažují se, aby osobu a úřad jeho zlehčovali **).

Důležitost *pastýřské* péče o nemocné poznává se dále z toho že působení o věčnou spásu nemocných, jak církve a podstata úřadu farského je ukládá, jest jedna z nejdůležitějších stránek veškerého úřadování kněžského, že jest to zvláštní, *speciální správa*

*) Dubois, Pratique du zèle ecclésiastique, pg. 325.

**) Dubois l. c. „Znamenali jsme velmi často, že horlivost pastýře v pečování o nemocné zjednává mu neklamně vážnost a příchyllost jeho stáda. Pospíchá-li k nim, jak mile se byl o nich dozvěděl; přistupuje-li k nim s důkazem oddanosti a lásky soustrastné, kterou víra živá vždycky dává duši kněze dobrého, — jistě všickni obdivují a vychvalují horlivost jeho, radují se, že jej mají za pastýře. A, všimněme si toho dobře, nejsou to jenom nemocní, kteří obdivují jednání toto; jsou to i jejich příbuzní, jejich přátelé a vůbec všickni, kdo spatřují to.“

duchovní ve smyslu vlastnějším ještě nežli zastávání úřadu zpovědnického. Ku zvláštním duchovním potřebám jednotlivců přihlížeti a jim vyhověti téměř nikdy tolik nelze za dnů tělesného zdraví, jako za dnů nemoci, když člověk nucen jest nechávati obyčejných prací a zaměstnání, kteréž i nábožnému překážejí, aby duchovní zrak svůj jenom na sebe obracel; nechávati obyčejů, společností, kratochvílí, kteréž jej ku hříchu vodily a v něm držely. Namnoze i delší nepřetržitá doba, za kterou nemoc trvá, postačuje k tomu, aby duchovní správce soustavně a postupně překážky lepšího života odklízal, počátky jeho zakládal, počatý pěstoval a tolik utvrdil, že by se dobře nadíti mohl věrného setrvání na nové cestě, když by nemocný zase ozdravěl anebo šťastného dokonání, když by již nepovstal.

Nejjasněji pak vysvítá důležitost pastýřské péče o nemocné ze skutečnosti, že toto působení duchovního *jest poslední práce*, kterou duším věnovati může; tato-li se šťastně podařila, zesnul-li blaženě v Pánu křesťan, zachována jest nesmrtelná duše na vždy; nešťastná smrt ale nijak napravena býti nemůže.

4. *Cíl* obecné křesťanské a zvláštní pastýřské péče o nemocné jest: pomáhati, aby dosaženo bylo úmyslu, s kterým Bůh nemoci dopouští a kterýž jest naše dobré, naše spása věčná. Nemoc přichází od Boha, aby k Bohu vedla. Protož veškerá péče o nemocné k tomu se konečně nese, aby nemocný z utrpení svého duchovní užitek měl a šťastně dokonal.

Prostředkové a cesty k tomuto cíli jsou: navštěvování nemocných, poskytování pomoci tělesné a duchovní vůbec, posluhování svátostmi a křesťanské přispění umírajícím.

Vedle těchto prostředků, ježto jsou zároveň také stránky anebo částky přirozeného a křesťanského pečování o nemocné, jedná se v oddílu tomto o navštěvování nemocných, o tělesné a duchovní pomoci nemocným, o křesťanské pomoci umírajícím. Poněvadž ale mnozí nemocní buďto pro zvláštní povahu nemoci své aneb pro duchovní a mravný stav svůj aneb i pro jiné příčiny ještě zvláštní péče potřebu mají: předkládá se náuka tato ve dvou člancích, a sice, kterak o nemocné vůbec náleží pečovati, pak o této péči při jistých nemocných obzvláště.

Článek I.

Křesťanská i pastýřská péče o nemocné vůbec.

§ 130. Pastýřská povinnost navštěvovati nemocné. Potřebné k tomu vlastnosti.

1. Navštěvovati nemocné jest obecná povinnost křesťanská a zvláštní, úřední povinnost duchovního správce.

V pastýřské povinnosti duchovního správce rozeznávají církevní zákonové a stará církevní praxe: *a)* navštěvování všech nemocných k tomu cíli a konci, aby jim v tělesných a zvláště v duchovních potřebách jejich pomocen byl duchovní správu při nich konaje; *b)* zaopatřování nemocných velebnou svátostí (viaticum) a posledním pomazáním“ *).

„Zvěděl-li duch. správce, že někdo z věřících péči jeho poručených onemocněl, nečekej, až by povolán byl, nýbrž dobrovolně ho navštěv ne jednou toliko, ale častěji, pokud toho třeba jest. Aby pak o nemocných zvěděl, častěji napomínej osadníky, aby mu oznámili, když někdo se rozstonal, jmenovitě když nemoc těžká jest. Za věc prospěšnou schvaluje se, aby duchovní správce měl, zvláště na osadách velikých, seznam nemocných; tento usnadňuje seznání stavu a okolností každého nemocného, podporuje paměť duchovního správce, aby na nikoho nezapomněl a každému v čas ku pomoci býti mohl“ **).

Dobrovolné toto navštěvování již samo jest nemocnému za poučení a napomenutí, aby na duchovní věci, na duši svou pomýšlel a svůj stav dle názoru křesťanského pojal; ono i velice zaplašuje předsudek, jako by příchod kněze k nemocnému a nezbytná smrt byly věci nerozlučné.

K navštěvování, kteréž má za přední účel, pomáhati nemocnému ve všech a zvláště v duchovních potřebách jeho, předpisuje rituál jisté obřady, modlitby a čtení, o kterých ale rubrika dí, že mohou se také opustiti buďto vesměs anebo částečně, podle dobrého zdání kněze. Za čtení položena jsou tu evangelia: *a)* Mat. 8, 5—13. uzdravení sluhy setníkova

*) Rit. Rom. De visitatione et cura infirmorum. De communione infirmorum. De sacramento extremae unctionis. — Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 9. str. 150.

**) Rit. Rom. De visit. et cura infirm.

z Kafarnaum; b) Mark. 16, 14—18. zaslíbení Kristovo, že věřící budou zázraky mnohé konati, nemocné rukou vzkládáním uzdravovati; c) Luk. 4, 38—40. Ježíš uzdravuje mnohé nemocné, na každého ruce vzkládaje; d) Jan 5, 1—14. Ježíš uzdravuje člověka 38 let nemocného. Po každém čtení evangelickém následuje žalm a modlitba. Potom ještě předpisuje rubrika vzkládání rukou na nemocného, po něm čtení počátku evangelia Janova, naposledy žehnání nemocného a pokropení svěcenou vodou.

Před modlitbami a čteními předpisuje rubrika, aby kněz vcházeje do světnice pronesl pozdravení *Pax huic domui*...., potom aby kropil nemocného, lůžko a světnici za slov: *Asperges*.... a pak dodává: *Deinde erga infirmum officium suum praestet*. Která by tato povinnost byla, vykládá předdeslaná instrukce „de cura et visit. infirm.“, mluvíc o pomáhání v tělesných potřebách, o duchovní péči, o vzbuzování ku zpovědi, o přispívání v pokušeních, o péči pastýřově, aby na blízku nemocného byly sv. obrazy a svěcená voda, o předříkání modliteb, o těšení slibem, že za nemocného při obětech mše sv. a v jiných modlitbách svých prositi bude, o vzbuzování nemocného, aby poslední vůli udělal, o napomínání jeho, aby, nabude-li zdraví opět, do chrámu děkovat přišel, vel. svátost přijal a potom v životě polepšeném setrval.

Pomoc takto v obecných rysech naznačená jest pravé i celé pastýřské pečování o nemocné. K takové zavázán jest duchovní správce i potřebami nemocných i podstatou svatého úřadu svého. A poněvadž nemůže dostačiti sám, aby všem nemocným vedle rozkazu a úmyslu církve pomáhal, pečuje o to, aby jiní kněží, jsou-li na osadě aneb aspoň laikové nábožní a láskou nadšení horlivě činili, co ku křesťanské péči o nemocné náleží*). A protože i třeba jest, aby na vyučování veřejném a kdekoli se nahazuje k tomu příležitost, křesťanské milosrdenství k nemocným hlásal i vštěpoval, na mysl uváděje příklad Kristův a svatých, velikou nesnázi bratří nemocných, veliký užitek duchovní, jenž vyplývá z tělesného i duševního milosrdenství pro čas i věčnost. Navštěvování nemocných náleží k dobrým skutkům, za kteréž mnohým bratrstvům odpustkové povolení jsou. Laikové mohou nábožnými a potěšnými slovy, předříkáním a předčítáním, rozmanitými službami nemocným ku pomoci býti; mohou naučením i radou přispívati

*) Rit. Rom. de visit. inf.

domácím nemocného, a společně s těmito i s duchovním správcem netoliko utrpení nemocných velice zmírňovati, ale také ku spáse jejich mnoho přičiniti, leckdy duchovnímu správci teprve cestu klestiti, aby u nemocného důležitý úřad svůj konati mohl.

2. „Při navštěvování nemocných chovej se duchovní správce stou důstojností a vážností, která sluší na kněze Hospodinovy, aby slovo jeho a příklad netoliko nemocným, ale také jemu samému a domácím prospívaly ku spasení.“ (Rit. Rom. De visitatione . .).

Všeliké navštěvování nemocných budiž tedy vesměs rázu duchovního, pastýřského, přihlížej a přispívej k duchovnímu vzdělání nemocného i všech, s kterými se duchovní správce u něho setkává. Bída lidského života, milosrdenství a spravedlnost boží, štěstí dobrého svědomí, marnost věcí pozemských, hrůzy hříchu, útěcha víry svaté, slovem, nejčelnější pravdy sv. náboženství staví se člověku při loži nemocných na oči a sluha církve má příležitost, aby je na mysl uváděl sobě, nemocnému, domácím a ošetřovatelům jeho, lékaři podle schopnosti a potřeby jejich. Rozmlouvaje s nemocným ustrojiti může slova svá tím způsobem, že také ostatním jsou za poučení, povzbuzení, napomenutí. Návštěva nemocných jest také zvláštní, speciální duchovní správa rodin a domů jednotlivých; konaje návštěvy častější seznává kněz povahu, mravný i hmotný stav rodin a takto činí sebe schopna působiti soukromí také v ty, kteří se obecné duchovní správě odcizují.

Aby pak návštěvy nemocných měly skutečně ráz duchovní a pastýřský, aby skutečně byly za prostředek duchovního vzdělání, dbej duchovní pastýř *a) vzbuzovati v sobě to smýšlení a ty cnosti, bez kterých pravého pečování o nemocné býti nemůže; b) zjednati sobě a rozmáhati potřebné i užitečné k tomu dílu vědomosti; c) šetřiti náležitě opatrnosti a slušnosti.*

a) Základ i podstata všeho smýšlení a všech cností pravého pečovatele o nemocné jest láska Kristova i horlivost pastýřská, která cti boží a spásy lidské upřímně žádajíc, ničeho vědomě neobmeškává, co by k tomuto cíli se hodilo, nižádným překážkám se odstrašiti, nižádným obtížnostem přemoci se nedává.

Z pravé lásky a horlivosti této pochází *ochotnost* a *hotovost* duchovního pastýře, navštěvovati nemocné všechny a vydávati se pokaždé bez *odkladu* a *nevrlosti* k nemocným, jakmile byl požádán. Pravý pastýř nedělá rozdílu mezi vzácnějším

a sprostějším, mezi chudším a bohatším; každému věnuje se všecken a jedině rozdíl v duchovní a tělesné bídě působí, že práce a láska tím hojněji se projevuje, čím větší jest bída jednotlivců. Duchovní správce láskou i horlivostí nadšený umí sebe dostatečně opanovati, aby nejen neváhal a neodkládal, nýbrž ani nevrlosti nějaké na sobě znáti nedával, jest-li k nemocnému požádán v čas nepřiležitý a nevhodný. Ano jemu záleží na tom, aby osadníci měli o něm mínění a přesvědčení, že jest přítelem nemocných a že mu nikdo nepřijde nevhod, kdo by koli a v jaký by koli čas požádal služby jeho. Aby toto mínění a přesvědčení o sobě rozšířil, k tomu slouží za prostředek nejlepší, oznamuje-li vždy a všude, zvláště ale často na kazatelně, že jest ve dne i v noci ochoten sloužiti stádcí svému; že nesluší osadníkům nikdy čekati s oznámením, až by nemoc velmi těžka byla; že milejší jemu jest konati desetkrát cestu bez potřeby, nežli obmeškati i jenom jednu potřebnou; že nic by mu tak nemilé nebylo, jako když by se domnívati nucen byl, že osadníci se bojí, aby snad nepřišli nevhod žádající o navštívení nemocného. Jiný prostředek, rozšířiti o sobě toto přesvědčení, jest nepronésti i nejmenšího reptání a urovnati tahy obličeje svého, když volán jest k nemocnému, aby nemohl nikdo se domnívati, že nerad se vydává na cestu*).

Kde pravá horlivost a láska jest, tu také se jeví *statečnost, veliká trpělivost, srdečná soustrast, přívětivost a sdílnost*. Věrný pastýř nezná ani bázně ani ošklivosti, neuráží se nářkem a netrpělivostí nemocného, neumdlévá, aby potěšovací pravdy mnohokrát opakoval, na zbytečné a zmatečné otázky pokaždé

*) Dubois l. c. pg. 323. „Leckdy viděti jest kněze, kteří v ohledu tomto málo přispívají ku vzdělání lidu. Jsouce žádáni o navštívení nemocného, na místě co by bez odkladu šli, nahrnují otázky na otázky, aby zvěděli, zdali nemoc jest tolik těžka, jak se lidem zdá; říkají s přízvukem výčitky, že skoro vždy se chodí pro kněze, aniž by stav nemocného nějak nebezpečen byl; že takový obyčej překáží jiným zaměstnáním posvátného úřadu atd. Chtějí na vlas věděti, co lékař soudí o nemoci, ano někdy z nedokonalých výkladů, ku kterým sami podnět dali, dokazují, že tato nemoc neprojevuje nižádné známky nemoci těžké. — Z toho pochází, že osadníci, znamenajíce, kterak pokaždé bývají nevlídně uvítáni, když na faru jdou prosit o duchovní pomoc nemocnému, chodí tam co nejpozději možná, ano bohužel mnohdy až tuze pozdě pro věčnou spásu duší. Odtud veliká nespokojenost, výčitky, reptání na nedbalost pastýřovu, jenž zase sám častěji velmi draho platí ve hloubi svého svědomí tuto žalostivou vlažnost, která jej vedla ku chybám, jichžto následkové hrozí jsou v očích víry.“

odpovídal, jedny pochybnosti stokráte rozlušťoval; láska jeho uvádí mu na mysl, že každý nemocný sám považuje utrpení své za velmi veliké anebo za největší, že jím všecken zaměstnán jest, že téměř ani nemyslí, aby se někomu jinak mohlo zdáti a nepochybuje, že každý poslouchá o každém hnutí v jeho těle s touže vroucností, s kterouž on vypravuje. Soustrast i slovem i tvářností projevovaná, přívětivý hlas, bodrá mysl, která důvěru vůkol sebe budí, a živé neličené účastenství nemocnému i domácím jest zlatý klíč, jenž otvírá srdce, jest balsám, po kterém okřívá ustrašená mysl nemocného, jest posila i útěcha domácím, když velice sklíčení a zkormoucení jsou pro skutečné aneb domnělé nebezpečení jednoho z milých.

Horlivost a láska pravá působí ale také *stálost* a *pevnost*, aby neustupoval od toho, čeho dle božského neb církevního zákona třeba jest, byť to i neradi a těžko činili nemocný a domácí jeho.

b) „Kněz přicházej k nemocnému tak připravený, aby měl na snadě důvody vhodné ku přesvědčování, zvláště ale příklady svatých, kteréž nejvíce prospívají; těmi potěšuj ho, vzbuzuj a občerstvuj v Pánu“ *).

Jako pro každý obor soukromé správy duchovní, tak i pro tento třeba jest se duchovnímu správci pilným čtením a studiem víc a více vzdělávati. Pakli v který čas, působí za času nemoci slovo víry a nábožnosti ve člověka velice. Obyčejné, plané rozprávky nemohou nemocného ani bavit ani potěšiti, ano protivují se mu v té míře, v kteréž nemoc jeho těžka nebo nebezpečna jest. Zkušenost potvrzuje pak, že slovo boží, příklady a pravidla svatých mnohonásobně milejší jsou nábožnému v čas nemoci, nežli mu za dnů zdravých byly, a že nenábožný, světský člověk počíná rozuměti za těžší nemoci těmto věcem, pro něžto při dobrém zdraví téměř žádného smyslu neměl. Vhodné a případné slovo víry na poučení, na potěchu a pozdvižení nemocného jest nade všecky důvody, kterých pouhý rozum lidský poskytnouti může; nábožní nemocní velmi bolestně by sklamáni byli, když by od duchovního pastýře jen obyčejné rozprávky slyšeli, nenábožnému pak protivila by se častější návštěva jeho, poněvadž těch věcí, kteréž jej po lidsku potěšiti mohou, mnohem více slyší od lidí světských, nežli mu jich kněz pověděti může, ač není-li tolik nesvědomitý, aby nemocného zúmyslně klamal, jakž obyčejně lidé světští dělají.

*) Rit. Rom.

A protož duchovní správce to všechno zaznamenává a do paměti vkládá, co se jemu při čtení a studiu jakémkoli nahuje vhodného pro lidi nemocné. Kromě toho pak uznává za důležitou svoji povinnost, aby takové spisy čítal, kteréž mají za předmět poučování, potěšování a vzdělávání nemocných; aby do **podrobná** seznal životopisy svatých, kteří velikou trpělivostí křesťanskou v nemoci těžké a dlouhé zasloužili odplaty nebeské; aby vypravovati, vykládati, k mysli a srdci přiváděti uměl evangelia, v kterých se láska Kristova k nemocným jasně objevuje. Rozpravy a úvahy o bolestech Páně a Panny Marie jsou nevývažný zdroj duchovního léku, kterým se posilují slabí a mdlí, k pokání vzbuzují padlí, ano k víře navracují lidé za zdravých dnů svých neteční anebo až nevěřící. — Nikoli čtení mnoha spisů, ale opětované čítání a rozvažování všech rubrik, modliteb, čtení a obřadů, kteréž předepsala církev pro návštěvu nemocných a pro posluhování jim svátostmi, opětované čítání dobrých úvah o umučení a smrti Páně, pokládati sluší za cestu bezpečnou, aby duchovní správce dosáhl náležité spůsobilosti k poučování a vzdělávání nemocných. Která příručná kniha pro nemocné aneb pro duchovní správce s ohledem na službu při nemocných sepsaná nejvíce přihlíží ku stránkám tuto krátce dotčeným, ta i nejlepší jest a nejvíce zasluhuje, aby se duchovní správce s obsahem jejím seznámil *).

c) Aby zákonům *opatrnosti a slušnosti* vyhověl, nevcházej kněz krom veliké potřeby k nemocným, leč by se byl vhodným způsobem ohlásil. Zvláště při první návštěvě mnoho na tom záleží, aby sobě opatrným a na kněze slušným chováním důvěry dobyl; tu táže se vlídně, jak se nemocný má, poslouchá s účastenstvím stesky jeho a potom poznenáhla obrací rozprávku na duchovní věci, dává krátké a srdečné poučení neb napomenutí hlasem důvěrným, vesměs laskavě a vážně. Odcházeje připovídá vzpomínku na mši svaté a brzkou návštěvu.

*) S prospěchem dobrým užití lze spisů: J. Köhlera Poučení pro pastýře duchovní u postele nemocných a umírajících. Zčeštěné a rozmnožené od Hübla. Originál německý, Anleitung für Seelsorger am Krankenbette, vyšel r. 1848. ve vydání 8. -- Václ. Štulce: Milosrdný Samaritán. Knížka věnovaná nemocným a opatrovníkům jejich. — Erinnerungen für Seelserger am Krankenbette. Von Alex. Fürsten von Hohenlohe. — Praktische Anweisung zum apostolischen Krankenbesuche von Tob. Lohner, Aus dem Lateinischen von M. v. Auer. Tübingen 1859. — Ant. Víška: Kněz u lůžka nemocných a umírajících.

Opatrnost dále žádá, aby duchovní dobře *uvážil všechny okolnosti, v kterých se nemocný nachází*, poněvadž dle nich jest mu voliti slova svá i spraviti všecko jednání své. Rozdílný věk, rozdílné pohlaví, rozdílná povaha člověka i nemoci, stav i zaměstnání nemocného, vychování a vzdělání jeho, — to všecko jsou důležité okolnosti, kteréž mají vliv na jednání kněze. Jedno neopatrné a nerozvážené slovo může zničiti důvěru nemocného i domácích. Avšak nikdy nesluší, aby všetečně vyzvídal takových poměrů a důležitostí domácích, kteréž na pastýřské působení žádného vlivu míti nemohou.

Mnohé opatrnosti třeba jest při navštěvování nemocných osob druhého pohlaví. Vedle svědectví zkušených pastýřů může tato návštěva býti knězi mnohem více nebezpečna, nežli zpovědnice, poněvadž velmi snadno se úruží k něžné soustrasti hrubá tělesnost. A protož třeba jest, aby duchovní správce měl za neporušitelné pravidlo, nenavštěvovati osob ženských (leč by povolán byl) v čas méně příhodný, jako jest záhy ráno aneb pozdě u večer a nevstupovati, nebyl-li nijak očekáván. Jsou-li neznámy aneb jest jejich pověst nedosti chvalna, dobře bývá vyzvěděti prve způsob nemoci a života jejich; nejsou-li letné, nikdy nebude v opatrnosti upřílišeno, dbá-li duchovní, aby samotén při nich nezůstával, tuze častých a dlouho trvajících návštěv se vystříhal.

Zákonové opatrnosti a slušnosti rozhodují také o tom, *jak často by se návštěvy mohly konati a v který čas denní se odbývati.* Obecné pravidlo dí, že opětování návštěv se řídí potřebami nemocných a ovšem také pochvilím duchovního. Čím těžší nemoc a čím méně smyslu křesťanského při nemocném, tím častější návštěvy třeba jest, aby v čas ještě opatřeno býti mohlo věčné spasení duše; podobně čím někdo více opuštěn jest od lidí a sobě samému zůstaven, tím bedlivěji pečuj duchovní správce, aby mu svými návštěvami a rozmluvami podával, co by jej na mysli zaměstnávalo i potěšovalo, když o samotě bývá.

Za nejvhodnější čas k dobrovolným a svobodným návštěvám pokládá se vůbec doba předpolední od 10—12., odpolední pak od 3—5. hodiny. Jednotlivé návštěvy netrvejte déle, nežli čtvrt hodiny, leč by nemocný žádal o delší prodlení; dlouhé návštěvy mohly by zajisté leckdy uvésti nemocného a domácí u veliké rozpaky anebo býti snad příčina ku pohoršení nemoci.

Při nemocech nakažlivých šetří duchovní správce jistých pravidel opatrnosti, pokud se snášejí s jeho pastýřskou povinností a duchovními potřebami nemocného. Opatrnost tato žádá, aby se duchovní správce jda k nemocnému po cestě tuze nerozehrál a ve světnici samé o vyčištění vzduchu dbal, dáváje okno anebo dvěře otevřítí, dovoluje-li tak ohled na nemocného. Dále udává se za obecné pravidlo nepolykati slin, dokud u nemocného prodléváme, sedati ku hlavě nemocného tak, aby jeho výdech přímo k nám nešel a výpach z jeho lůžka nás neovanul; nepodávati ruky nemocnému a nesahati na něho bez potřeby; bráti sedadlo dřevěné raději nežli měkké; po návratu vypláchati ústa vodou anebo vinným octem, omyti tvář i ruce, a jsou-li nemoci epidemické, převlékati se za týden častěji. Při nemocech epidemických vůbec dobře jest neměnití pravidelného způsobu a pořádku života, neoslabovati těla zbytečným ponocováním ani ho drážditi silnými nápoji, nezanebávati pohybování na svobodném vzduchu a přiměřené zábavy *). Nejlepší a nejvíce bezpečný prostředek jest důvěrné odevzdání se do vůle boží a prázdnot všeliké úzkostnosti; hrdinné přemáhání bázlivosti a modlitba za dar potřebné síly jsou bezpeční prostředkové, dosáhnouti té statečnosti a srdatosti, kteráž k obecné působivosti pastýřské nevyhnutelně náleží a protož také od Boha dána bývá těm, kdož jí takto hledají **).

§ 131. **Pomoc v tělesných potřebách a časných důležitostech.**

1. Nemocnému člověku potřeby jest pomoci tělesné tak pilně, jako duchovní, pomoci v důležitostech časných neméně nežli u věčných.

*) V čas epidemií silných prospívá (Falger ve spisu „Der Priester am Krankenbette,“ str. 45.) před návštěvou nemocného aneb potom vypláchati ústa i nos rozpuštěninou mangananu draselnatého (mangansaures Kali, 8 granů na dvě unce vody) a veliké-li jest nebezpečenství nákazy, míti při návštěvě chomáčky bavlny rozpuštěninou naplněné v ústech a v nose.

**) V rakouských státech nařízeno jest, aby duchovní správce ihned oznámení učinil úřadu politickému, byl-li v krátké době volán k několika osobám navštíveným jednotejnou nemocí, kterou pokládati lze za epidemickou a tedy také nakažlivou.

K pomoci tělesné, k obsluhování a ošetřování takovému, aby přirozeným potřebám nemocného dosti učiněno, jemu v bolestech uleveno a pokud možná i zdraví navráceno bylo, povinni jsou domácí a příbuzní jeho. Avšak i když tito ochotni jsou k pečlivému pomáhání a ošetřování, nemohou vždy sami dostačiti; nezkušenost jejich anebo zmatek i strach, kterýž je pojal, bývá u příčině, že nevědí, jakým způsobem by sobě počínati, na které věci pamatovati a kterak je opatřiti měli. Bedlivý duchovní správce jde domácím a ošetřovatelům nemocného na ruku, pokud jeho zkušenost jej k tomu schopna činí, otazuje se vhodně, aby se přesvědčil, zdali se všechny věci dějí náležitě, sám také, pokud může, s lékařem se domlouvá, aby měl jistotu, že domácí snad z nedorozumění jinak nedělají, nežli nařízeno.

Leckdy však bývá, že domácí špatně a nedbale ošetřují nemocného a se zdráhají lékaře mu v čas povolati, ač by mohli. Má-li duchovní správce příčinu domýšleti se toho, hledí vhodným způsobem jistoty nabyti a když se toho ukázala potřeba, domlouvá domácím a k tomu je nakloňuje, aby povinnosti své nedbanliví nebyli a hříchem těžkým se neproviňovali. V případech podobných té opatrnosti třeba bývá, aby nebylo zjevno, že duchovní od nemocného se dozvěděl o tomto nekřesťanském chování domácích.

Mnozi nemocní ani nemají domácích a příbuzných, kteří by jim na službu hleděli, anebo jsou domácí jejich tolik nuzní a chudí, že ani nejpotřebnějších věcí nemocnému opatřiti nemohou. Takovým obzvláště býti za otce jest krásné povolání duchovního).* Ničím nemůže lásky své tolik osvědčiti, jako když *opuštěným a chudým nemocným* sám poskytuje pomoci, předchází takto příkladem svým osadníky, nežli je vybízí, aby se ujali opuštěného a chudého. Sám-li učinil a činí seč jest, nebude nadarmo přimlouvati se u jednotlivých rodin, aby trpiteli takovému poskytovali, čeho nevyhnutelně potřebuje, ošetření a obsloužení vhodného, stravy a lékařské pomoci. I tuto se osvědčuje nehynoucí láska církve katolické a věřících katolíků překrásnými skutky milosrdenství, sebezáporu, plného sebeobětování člověčenstvu trpícímu, jakž nikdy v pohanstvu nebylo ani kde kromě církve katolické jest. Bratrstva i spolky četné, kongregace a řády mužské i ženské vykonávaly a vy-

*) Rit. Rom. de visit. et cur. infirm.

konávají pravé divy obětovné lásky, sloužíce nemocným bez rozdílu víry a národnosti s velikým nepohodlím a nebezpečenstvím vlastního života, nehledajíce leč jenom zalíbiti se Kristu, ježž víra jejich v každém nemocném spatřuje. Velicí skutkové milosrdných sester, šedých sester, milosrdných bratří, spolku sv. Vincencia a jiných bratrstev i jednot byli od věkův a jsou dosaváde chloubou církve katolické; milosrdné sestry samy životem svým a podivnými, téměř nadlidskými skutky hrdinské lásky a vytrvalosti své přesvědčily o pravosti katolického náboženství daleko více bludných a nevěřících, nežli sebe důkladnější apologie a polemiky učenců *).

Kde není veřejných nemocnic, ani lze opuštěnému nemocnému zjednati dobrodiní nábožných sester po domácku posluhujících, dbá duchovní správce, jak mu možno jest, aby vzbudil křesťanskou lásku mezi osadníky a zvláště v nejbližším sousedstvu. Ale poněvadž obětovná láska jen delším a soustavným působením probuzena i vzdělána býti může: nelze nadíti se, že by služba její v každém případě byla skutečně po ruce, když by duchovní správce v obecném působení svém jí stále nebudil a jmenovitě když by o to nepečoval, aby v některém spolku nebo bratrstvu nábožném několik osob na tento cíl a konec vychovával. Aniž pak třeba jest, aby pro tento účel nějaké zvláštní spolky se zakládaly; třetí řád sv. Františka, dosti rozšířená i oblíbená bratrstva sv. Barbory a sv. růžence mohou působením duchovního správce k tomu býti dovedena, že péči o nemocné sobě za část úkolu svého ustanovují a několik členů bere na sebe úlohu, ošetřovati nemocné opuštěné **). Za tyto nejlépe hodí se již starší svobodné ženštiny; duchovnímu správci ovšem by náleželo při návštěvách svých dohlížeti a ošetřovatelkám radou k ruce býti, aby se v této službě lásky vycvičily.

2. Kněz napomíná, kde toho třeba, nemocné a jich domácí, aby lékařské pomoci hledali a lékaře poslušni byli; avšak

*) Zakladatel řádu milosrdných sester čili Dcer lásky (Filles de charité) jest sv. Vincenc z Pauly. Větev řádu toho rozšířena jest v našich vlastech pod jménem milosrdných sester sv. Karla Boromejského, kterýžto název pochází od prvního sídla milosrdných sester v hospitálu sv. Karla Boromejského v Nancy, odkudž dostaly se do Němec a k nám. — Šedé sestry jsou řád terciárek, po smrti sv. Alžběty Durinské († 1231) vzniklý. — Řád milosrdných bratří pochází od sv. Jana božího, a protož i slovou Fratres misericordiae Beati Joannis de Deo; počátek řádu toho padá do r. 1540.

**) Srovn. str. 204.

i k tomu přihlíží, aby snad nemocný veškeré naděje a důvěry svojí v lékaře neskládal, nýbrž na pomoc boží spoléhal, na myslí maje, že Bůh může lékaři nejlepší poznání dáti a léku požehnati, aby prospěl. Čím náchylnější jest nemocný ku přílišnému anebo výhradnému důvěřování v pomoc lékařskou, tím horlivěji se vynasnažuje duchovní, aby jej učil důvěřovati v Boha, věriti v lásku a mocnost Páně. V největší pak míře toho třeba jest, když lékař ustrašuje a v malomyslnost uvádí nemocného předpovídáním zlého obratu nemoci anebo mu marné a bezdůvodné, jeho spasení škodlivé naděje dělá. — Rituál římský napomíná duchovního k bedlivému přihlížení, aby snad někdo nemocnému pro tělesné zdraví neradil anebo na něm nečinil, co by jemu na duchovní škodu bylo. Sem náleží prostředkové pověreční a vůbec takoví, ježto zřejmě zavrhl neb zapověděla církev, a podobně i to všecko, což samo sebou křesťanské víře odporuje.

Dobré srozmnění s lékaři na osadě praxi provozujícími může duchovnímu správci ve vlastním úřadování jeho velice prospěti. Avšak nikdy nesluší, aby stranil jednomu lékaři; a naopak zrazovati lidi od některého lékaře jenom tehdy by slušelo, když by tento byl nemocnému nebezpečen v ohledu mravném anebo náboženském. Lékař po křesťansku smýšlející zasluhuje vážnosti duchovního správce; takový zajisté vždy ochoten bývá, aby ku prosbám kněze lidem chudým a opuštěným upřímně sloužil, oznamuje v čas, nastává-li života nebezpečnoství a prospívá nemocným již také slovy, kterými na potřebu pomoci boží ukazuje a nemocného k doufání v Boha povzbuzuje.

V péči o tělesné blaho nemocných naskytá se leckdy potřeba dobré rady a rychlé pomoci nežli lékař může povolán býti. Církevní zákonové a pravidla opatrnosti ukládají duchovnímu správci za povinnost, aby se přímého léčení nemocných varoval. Avšak prospěšno jest, aby povědom byl čelných pravidel diaetických, uměl poraditi vhodné prostředky pomoci neodkladné ve případech náhlých, jako při zadušených, zmrzlých, mrtvicí neb hromem raněných a t. p. Prospěšno jest i duchovní jeho působnosti, aby mu povědomy byly známky (symptomy) obyčejných nemocí a známky, po kterých soudí lékař o stupni nemoci, aby rozuměi znamením blízké smrti a tedy v čas přispěti mohl umírajícím.

Ve případech náhlého nebezpečnoství smrti, kdy nelze pomoci lékařské ihned opatřiti, může duchovní správce dílem naříditi, dílem

i sám konati, co by ku zachování života prospělo. *Za obecné zásady* ve případech takových platí: *a)* Vystříhati se jest všech prostředků násilných a jen postupně a s velikou šetrností konati, co za vhodné se uznává; *b)* uvolniti šatstvo a vůbec odkliditi s těla, co tísní a volnému oběhu krve překáží; *c)* trvalým třením vzbuzovati teplo životní; *d)* pokračovati v pokusech ještě, i když objevily se známky života.

1. Tělo *utopence* z vody vytaženého klade se na suchém místě tak, aby hlava něco výše ležela; všecko šatstvo svléká se, tělo se otírá suchými šátky a, možno-li, zavínuje se v pokrývky vlněné, aby jen obličej zůstal svobodný. Ústa, obyčejně plná hlenu, bahna, písku, vyčisťují se (peroutkou a vodou); na prsa, život a stehna kladou se teplé šátky, na nohy zahřáté kameny nebo láhve s vodou teplou; ruce, život a prsy na levé straně trou se pod pokrývkou suchými a teplými šátky.

Pakli se objevily známky života, jako: cukání v obličejí, na víčkách aneb údech jiných, zčervenání rtův a tváří, třesot rtů, lehký sten, slabý tlukot srdce, kručení ve střevech..., pokračuje se ve tření. Opakují-li se tyto známky, děje se pokus, podati nemocnému odvaru heřmánkového nebo ibiškového s troškou octa nebo šťávy citronové.

2. Nelze-li *zmrzlého* vnést do místa uzavřeného, *netopeného*, pokrývá se všecko tělo, kromě obličeje, sněhem a tento se na tělo přitlačuje. Jest-li po ruce uzavřená místnost, klade se tělo na slamník anebo matraci tak, aby prsa i hlava ležely výše; potom se tělo otírá a šatem tře, možno-li zároveň na rozdílných údech, zvláště na skráních a srdečním důlku. Objevila-li se známka života, klade se nemocný na postel ve světnici netopené. Nastává-li svrbění a pálení, jest to známka, že mráz vychází z těla. Zůstává-li některý úd bílý a necitelný, klade se v nádobu osoleným sněhem naplněnou nebo ve vodu ledovou a nechává se tu, až zčervená. Může-li nemocný píti, dává se jenom čerstvá voda.

3. *Zadušen-li* někdo dýmem z uhlí, třeba jest nejprve otevřítí dvěře a okna, vynést nemocného na čerstvý vzduch, šatstvo jeho všade uvolniti. Na škodu bylo by podávati těmto nemocným silně páchnoucí věci, na př. vodu čpavou, poněvadž takto by se omráčení jejich přimnožilo. Tělo se pokládá tak, aby polo sedělo a polo leželo, nohy dolů visely a ve vodu vlažnou při teplotě stále jedné ponořeny byly; zároveň se tře hrubým šatem plátěným anebo vlněným, prve smočeným ve vlažném octě; kolem krku a na prsa kladou se šátky vinným octem smočené; prospívá též pokropovati obličej vodou neb octem, a tříti chodidla tvrdým kartáčem. Jsou-li ústa křečovitě zavřena, otvírají se opatrně tenkým a hladkým nástrojem; trou-li se prsa, dobře jest zároveň držeti nos nemocného celou rukou; za velmi prospěšné pokládají se dráždivé klystýry, dávidla za velmi škodná.

Týchž prostředků se užívá, omámen-li člověk ve vinném sklepe s kysajícím vínem mladým, ve studni nebo vůbec na místech jiných dlouho zavřených.

Při *oběšencích* nejprve na tom záleží, aby provaz anebo šátek na krku zadrhlý opatrně byl odklizen a tělo náhle k zemi nepadlo; když bylo šatstvo svlečeno, tře se tělo všecko ustavičně, třeba dvě až tři hodiny. Objevila-li se známka života, přestává tření, tělo se pokrývá a

nemocnému dává se po lžicích teplý odvar. Jest-li dýchání a polykání s obtížemi spojeno, prospívají vlažné klystýry z odvaru (thé) nebo mléka osoleného.

Častěji nahazují se rozmanitá *otrávení* nebezpečná a duchovní správce bývá povolán ještě nežli se lékař dostaviti mohl. Soudí se pak o skutečném otrávení, pakli člověk posud dobře zdravý náhle napaden byl silnými, svírajícími bolestmi kolem žaludka a stahováním požeráku, dává hmotu hlenitou neb i krví pomíšenou, náhle v celém těle vlády pozbývá, po kůži studený a mokrý, tepna pak velmi slabá jest.

Nejprve tázati se jest, co nemocný dělal anebo čeho požíval, aby se k poznání došlo, byl-li otráven uštknutím hada, pokousáním od vzteklého psa nebo že požíval hub či jiných rostlin jedovatých. — Otráven-li *uštknutím* anebo *pokousáním*, dává se nad ranou tuhý obvazek, aby otrávená krev dále nevnikala; potom drží se žhavý předmět (uhel, železo . . .) co jen možná blízko při ráně, opatrně však, aby se nepopálila. Uštknutým prospívá pití rum. Nucen-li nemocný k dávení, dává se mu vlažná voda pití nebo jinak (prstem až do hrdla vstrčeným) podporuje se dávení. Okolí rány potírá se olejem anebo líhem silným. Velmi prospívá vyssáti ránu, což může se diti bez nebezpečnosti, pakli vyssávající nemá bolavého místa na rtech, jazyku nebo v hrdle; rána vyssátá se pak tře silně jemnou solí kuchyňskou.

Při otrávení *jedem nerostným* anebo *bylinným* nejvíce prospívá, aby jedovatina co nejdříve z těla vyklizena byla; to děje se protijedem, ještě-li čas dovoluje. Pro pomoc okamžitou se osvědčily za vhodné prostředky:

a) *Mydliny* při otrávení otrušikem, olovem, kyselinou sirkovou (vitriolem) a vůbec všemi ostrými kyselinami; mydliny dělají se z mýdla bílého, rozpuštěného ve čtyřnásobném množství horké vody, a pijí se teplé po šálečku ob tři až čtyři minuty.

b) *Bílek vaječný* s málem vody studené zavrcený dobře působí zvláště, otráven-li někdo rtutí, měděnkou, olovem anebo kyselinou sirkovou.

c) *Ocet* dobře působí při otrávení louhem, draslem, hašeným vápnem, houbami a t. p.

d) *Mléko tučné* dává se obzvláště, není-li povědoma příčina otravy.

e) *Cukr* a cukrová voda považuje se téměř v každém případě za nejlepší prostředek.

f) *Káva* černá výborně působí proti obyčejným jedům. Nejprve dává se nemocnému káva neslazená velmi silná, potom slabší, zároveň pak dráždí se nemocný k dávení, samo-li nepřišlo.

Mrtvici raněným rozepíná a rozvazuje se všecken oděv; nemocný klade se na lože s hlavou pozdviženou a dávají se mu obklady studené nebo ledové na hlavu. Nepřichází-li k sobě, dává se mu ostrý ocet anebo křen strouhaný pod nos; vrhne-li stále, dává se placka křenová na žaludek; nohy a ruce trou se flanelem, aby se kůže zabrála. Přišel-li nemocný k sobě, prospívá mu klystýr, koupel na nohy, pití vody, má-li žízeň.

S raněnými hromem zacházeti jest jako se zadušenými. Za poslední prostředek pokládá se zakopání do země; ve hrobě málo hlubo-

kém položí se nemocný s hlavou trochu povýšenou, se všech stran se lehce přikryje zemí, krom obličeje, země pak pokropuje se častěji studenou vodou. Takto zůstává nemocný několik hodin. Přejde-li k sobě, pokládá se na lůžko, na prsou a skráních se potírá octem a do úst dává se mu voda studená s vínem aneb octem, s hofmanskými kapkami nebo vodičkou salmiakovou. — Jest-li oživený příliš ospalý nebo pomatený, dávají se obklady studené na hlavu (z vody, octa a soli). Bolí-li některý úd, přikládá se naň teplé víno nebo kafrová vodička *).

3. „Jest-li nemoc těžka nebo nebezpečna, radiž duchovní správce nemocnému, aby ještě za plného rozumu všecky důležitosti své náležitě pořídil a poslední vůli učinil; má-li co cizího, aby to navrátil a pro spasení duše své podle statku svého něco ustanovil, jakž mu se v Pánu líbiti bude; avšak dáváje tuto radu, vystříhej se všeliké známky lakomosti“ **).

K pořízení o časných důležitostech náleží: aby závěti ustanovil o statku svém a vezdejším blahu pozůstalých; aby vzal odpuštění od svých domácích.

a) Stran *závěti* (poslední vůle) připomíná duchovní správce laskavě a šetrně nemocnému, kterak dobře jest ustanoviti raději dříve o jmění a statku, poněvadž takto nejjistěji předejiti lze mnohé soudy, rozepře a škody, kteréž bývají následek toho, že nemocný buďto nic neustanovil anebo způsobem tolik nedostatečným, že potom jeho závěť za neplatnou vyhlášena byla. Jiný prospěch, kterýž nemocnému vyplývá z pořízení dosti časného, jest, že potom má klidnější mysl, kteráž i ve zdraví tělesné dobře působí a nemocného velice podporuje, aby se duchovními věcmi zabývati mohl. Nejvhodnější doba k tomuto připomenutí jest doba po vykonané zpovědi, v kteréž i mohl duchovní shledati některé zvláštní závazky a povinnosti; shledal-li je skutečně, a zvláště jsou-li takové, že se jim nejlépe aneb jedině závěti může dosti učiniti, má o jednu příčinu více, aby jej o užitečnosti a potřebnosti poslední vůle poučil.

*) Vědomostí knězi učitečných poskytují zvláště ty lékařské spisy, kteréž v rozpravách svých ku knězi zřetel obracejí. Známější v literatuře německé jsou: *M. Macher*, Pastoral-Anthropologie. *Britzger*, Handbuch der Pastoralmedizin für Seelsorger auf dem Lande. — *Falger*, Der Priester am Krankenbette. — *Stöhr*, Handbuch der Pastoralmedizin. — V českém jazyku sice není zvláštního spisu podobného, nic však méně mnohé užitečné naučení podává *Kodymova* Zdravověda, *Pečírkuv* Domácí lékař, Úplné domácí lékařství od *Šela*. Domácí lékař od *Č. Křížka*.

**) Rit. Rom.

Avšak připomínání toto jest rada a nikoli rozkaz. Na obsah poslední vůle nechtěj kněz vlivu míti; jenom když toho shledává potřebu, napomíná nemocného, aby vyhověl povinnostem spravedlnosti a lásky. K podrobnostem nezachází, ač ovšem, byl-li o radu tázán, ochotně jí uděluje. — Vždycky, a nejvíce když nemocný radu s ním bral, vystříhej se toho, aby nakloňovati a přemlouvati chtěl nemocného ve svůj prospěch pod jakýmkoli pláštěm, anebo ve prospěch chrámu a církve. Obzvláště má-li nemocný rodinu, třeba jest duchovnímu až úzkostlivě se chrániti také stínu podezření, že snad nemocného k něčemu naklonil, o čem domácí se dozvídají až ze závěti a čím sebe za zkrácené pokládají. I když nemocný sám od sebe duchovnímu oznamuje úmysl svůj o nábožném odkazu, žádá nicméně opatrnost, raditi nemocnému a vzbuzovati jej, aby se o to s nejbližšími ze svých oprávněných dědiců ještě domluvil.

Leckdy může duchovní správce mnohé nesnáze, různice a škody předejiti, vyloží-li nemocnému nebo domácím jeho, které formy se pokládají za podstatné, aby závěť byla před soudem občanským platna. Vedle zákonů rakouských třeba jest ku platné závěti, aby odkazovatel svoji vůli určitě sám vyjádřil a ne toliko přisvědčením k návrhu někým učiněnému, za plného rozumu, s předložením a opravdově, bez donucení, podvodu nebo podstatného omylu *).

Závěť kroměsoudní může se ústně nebo písemně učiniti. Závěti nepíší se na listu kolkovaném; kdo sám svou rukou napsal a podepsal poslední vůli, nepotřebuje svědků. Dal-li někdo jinému psáti svoji poslední vůli, podpisuje jméno své sám a mimo to před třemi schopnými svědky se vyjadřuje, že tento spis obsahuje poslední vůli jeho; svědkům není třeba oznamovati, co v závěti obsaženo a tito podpisují jména svá buďto uvnitř na konci textu nebo vně, ale na témže archu, na kterém závěť psána jest. — Neumí-li odkazovatel psáti, dělá svojí rukou za přítomnosti všech tří svědků na místě podpisu znamení pérem; v případě takovém prospěšno jest, aby jeden ze svědků vypsál pod znamením celé jméno odkazovatele. Neumí-li nebo nemůže čísti, předčítá mu jeden ze svědků za přítomnosti ostatních celý spis, on pak vyjadřuje, že tak jest vůle jeho. Pisatel závěti může také býti svědkem, jinak-li ho zákon nevylučuje.

Každému však jest na vůli dáno činiti závěť *ústně* toliko; aby platna byla, vyhláší odkazovatel před třemi svědky schopnými a zároveň přítomnými svoji poslední vůli.

Za svědky k písemné neb ústní závěti jsou dle ustanovení obč. zákona neschopni: 1. řeholníci, ženy, jinochové pod 18 léty, rozumu zbavení, slepí, hluchí, němí a ti, kdož jazyku odkazovatele nerozumějí; 2. kdo pro zločin podvodu nebo pro jiný zločin ze zjištění odsouzeni

*) Obč. zák. §§ 577—586.

byli; 3. dědic aneb odkazník (legatár) není schopný svědek o dílu na něho připadajícím, ani jeho spoluzároveň, rodiče, děti, bratři, sestry a v prvním stupni sešvakření, ani domácí, kteří u něho za mzdu slouží.

Závěti správně udělanou není pozůstavitel vázán; může jiné pořízení učiniti nebo ku závěti dodatky (kodicil) připojiti, kterými se buďto mění něco v závěti psaného anebo se cosi nového ustanovuje.

Dle obč. zák. rakouského (§ 762—764.) jsou *dědicové nepominutelní*, kterých pozůstavitel bez podílu nechati nesmí (není-li zákonného důvodu k vydědění jich dle § 768. a sld.): *děti*, a těch-li není, *rodiče*. Slovem „děti“ rozumějí se i vnukové a pravnukové, slovem „rodiče“ i prarodiče. — Povinný nejmenší díl vlastních dětí (nebo vnuků) obnáší polovici, povinný díl rodičů (prarodičů) třetinu toho, co by dědičným právem po zákonu na ně připadlo.

Neučinil-li pozůstavitel buďto nižádného pořízení o svém majetku neb udělal závěť neplatnou před zákonem, náleží soudním úřadům, aby rozdělili pozůstalost mezi potomky nebo příbuzné. Podle ustanovení obč. zákoníku (§ 727. a sld.) náleží dětem pozůstavitele po stejném dílu; nezanechal-li dítek, náleží pozůstalost rodičům, a nejsou-li na živu, jejich dětem (bratřím a sestrám pozůstavitele) a t. p. — *dědici ze zákona*.

Nejlépe zabezpečuje se závěť proti budoucím sporům, zejména není-li dědiců nepominutelných, pakli odkazatel výslovně ustanovuje *dědice universálního* a dále vytýká určitě, mnoho-li a komu tento z celé pozůstalosti odevzdati nebo vyplatiti povinen bude.

b) K posledním důležitostem a pořízením náleží také odpuštění od domácích (rozloučení), poučení a napomenutí jich, otcovské a mateřské požehnání, odprošení za daná pohoršení a t. p. K těmto velmi dojemným činům nemůže ovšem nižádný nemocný nucen býti; duchovní správce, kterýž tu za prostředníka bývá, v každém případě sám posouditi může, zda-li by k tomu nemocného vzbuzovati aneb toho raději opomenouti měl. Nelze neuznati, že poslední vážná slova otce nebo matky mohou velmi spasitelný a trvalý dojem učiniti na děti, kterým vážného a důtklivého napomenutí třeba jest; avšak i tuto předchází ohled na stav nemoci, na povahu nemocného a na jiné okolnosti. Podobně mají se věci s odprošením rodičů a s děkováním za jejich lásku; lze-li předvídati, že by pohnutlivá scéna toho druhu škodlivě působila v tělesný stav nemocného, vždy lépe bude, aby se duchovní správce raději ani nezmiňoval o těchto věcech.

§ 132. Duchovní pomoc mimosvátostná.

Za podstatné stránky, ku kterým duchovní správce přihlíží, aby péče o duši nemocného skutečně prospívala ku spáse jeho, lze podle naučení rituálu (*de visit et cura infirm.*) vytknouti: potěšování, pomoc a přispění v pokušeních, návod, kterak by nemocný trval v pobožnosti, vzbuzování a příprava k ochotnému a hodnému přijetí svátostné milosti a posily.

I. Potěšování; návod k pobožnosti; pomoc v pokušeních.

1. *Potěšování nemocných* záleží v tom, že duchovní správce jim předkládá, co nemoc dle učení křesťanského jest, proč a kterak tělesné utrpení své ku spasení duše trpělivě snášeti a obracet nejen povinni jsou, ale i mohou.

Ne všickni nemocní jednými důvody potěšování a posilování býti mohou; kromě jiných okolností mnoho tu rozhoduje o způsobu a obsahu promluv pastýřových, zda-li jest nemoc dlouhotrvalá, bez blízkého nebezpečení smrti, anebo nemoc nenadálá i nebezpečná.

Úkol tento řídí se obecnými pravidly o tlumení affektu nepřiznivého či škodného*). A protož nejprve sluší projevit soustrast a plné účastenství, potom pak přívětivým hlasem předkládati křesťanské pravdy o významu nemoci a povinnostech nemocného. Tyto pravdy pak obzvláště jsou: a) Cokoli nás potkává, všecko se děje řízením božím a protož i každá nemoc také pochází od Boha, Otce našeho nejdobrotivějšího i nejmoudřejšího, kterýž jenom našemu dobrému chce a nejlépe ví, co by nám v pravdě prospělo. „Kdo jest ten, ježto by řekl, že se co stává, an toho Pán nerozkázal?“**) „Věrnýť pak jest Bůh, kterýž nedopustí vás pokoušeti nad to, což můžete snésti, ale učiní s pokusem také prospěch, abyste mohli snésti“***). b) Také nemoc velmi nám prospěti může, pakli ji k dobrému svému obrátiti umíme. Ona zajisté *osvěcuje mysl člověka*, přivádí jej ku poznání hříchu†), marnosti a pomíjivosti

*) Viz str. 494. sv. I.

**) Pláč Jerem. 3, 37.

***) I. Kor. 10, 13.

†) Sir. 31, 2. I. Kor. 11, 31.

věci vezdejších a ku poznání, že na milosti boží všechno záleží; nemoc jest *mocný osten a pobudka*, abychom věci duchovních žádali a hledali, k větší dokonalosti se nesli*); trpělivým snášením bolesti *můžeme smazati pokuty a tresty*, ježto nás očekávají v očistci, nedokájeme-li se na zemi za hříchy své. c) Žádný člověk bez utrpení nějakého není a nesčíslní zástupové počítají se těch, kdož trpěli bolesti a nemoci hrozně, ale také nám po sobě zůstavili příklad, kterak trpělivě snášeti a kterak se zachovati v nemoci. Každému pak ze zkušenosti jeho známo, kterak mnozí lidé ještě bolestnější nemoci snášejí a krom těchto také jinými strastmi ještě navštíveni jsou. d) Jak by koli která nemoc dlouho trvala, přece na věky trvati nebude a ku šťastnému konci dovede toho, kdož nemohl ani soužením a křížem největším v pevné víře a naději své poražen býti; utrpení jak koli veliká nemohou přirovnána býti k oné budoucí slávě, kteráž se zjeví v nás**), jakož na tělích tak i na duších našich. e) Čím kdo více trpí a bolestněji, tím jest i podobnější k obrazu Ježíše Krista***) a bolestné Matky jeho, tím také bližší jest povolání svého, kteréž jest, abychom obraz Kristův na sobě nesli; a protož křesťanští trpitelé nad jiné mají větší naději, že s Kristem oslaveni budou.

A poněvadž víra takto nás o nemoci poučuje, sluší křesťanu, aby ji s pokorou i důvěrností z rukou božích přijal a za hříchy své zase Bohu obětoval. Kdo křesťan býti chce, povinen jest nésti svůj kříž a následovati Krista; nelze kralovati s Kristem, leč bychom s ním také trpěli. Kristus sám trpěl a utrpením vešel do slávy; s ním a podle jeho příkladu trpěli apoštolé, mučéníci a vyznavači. A co bychom koli dělali, kříže neujdeme; kdo jej ochotně bere na sebe, nalézá v něm spásu, život, ochranu proti nepřátelům. Jen trpělivost a odevzdání do vůle boží ulehčuje nám kříže naše; netrpělivostí nejenom nepolepšujeme nemoci své, ale obtěžujeme ji, ano i Boha urážíme netrpělivostí dobrovolnou, kteráž jest neuznávání dobrotivých úmyslů božích, neuznávání viny a hříšnosti naší. A protož vidouce nezbytí, pokořme se pod mocnou rukou boží, pevně tomu věříce, že zase potěšeni budeme, pakli nás Bůh za věrné shledá†).

*) II. Kor. 12, 9.

**) Řím. 8, 18.

***) Řím. 8, 19.

†) Tomáše Kemp. O následování Krista. Kn. 2. kap. 12.

2. „Kněz pozoruj také, kterým zvláště *pokusením anebo převráceným míněním* nemocný poddán jest, a poskytuj mu vhodných prostředků, jakž třeba bude.“ (Rit. Rom.) a) *Pokusení proti víře* porážeti lze nejlépe nábožným pronášením nejsv. jmen, osvědčováním, že v katolické víře žítí a umřítí chce, prostým a nestarostlivým odvracením ducha, vzbuzováním dokonalé lítosti, víry a lásky. b) *Pokusení k malomyslnosti a zoufalosti* odklizejí se, nemluví-li kněz vždýcky o tuhém pokání za hříchy spáchané, ale také o lásce boží a jeho milosrdenství, o zásluhách Ježíše Krista, o božských zaslíbeních, o přímlově svatých a zvláště Marie Panny. Předkládá hlasem vlídným, laskavým, ale také s výrazem pevné víry, že nejenom jest dovoleno doufati od božské dobrotivosti věčnou spásu a všecky potřebné milosti, ale že k důvěrné naději pod těžkým hříchem zavázání jsme a že uráží Boha velice, kdo nedůvěřuje v milosrdenství jeho; uvádí mu na mysl slova písem svatých, biblické příklady o marnotratném synu, o zločinci na kříži a jiných, kteří dosáhli milosrdenství a spasení jsou, ač byli obtíženi nepravostmi velikými. c) *Proti marnomyslnému v sebe důvěřování* a nepokorné, domýšlivé bezpečnosti uvádí se nemocnému na mysl, že dobré všecko máme od Boha a jenom hříchové jsou pravé naše vlastnictví; že nikdo bezpečné jistoty o svém spasení nemá, nikdo ve svoje zásluhy, ale každý jenom v milosrdenství boží naději svou skládati může. Důvěřování v sebe samého a ve svou spravedlnost pokládá se vůbec u nemocných za nebezpečné znamení a protož i třeba jest, aby duchovní správce na poučování takových velikou pilností vynakládal. Důvěřivost tato nezřídka se projevuje *žádáním smrti*, ač toto může pocházeti také z jiných příčin. Slyší-li duchovní správce od nemocného, že sobě žádá, aby již umřel, hledí vyzvěděti, z jakého smýšlení tato žádost vychází. Žádají-li sobě, jako sv. Pavel, rozdělení býti, aby s Kristem byli, nedávej se duchovní správce slovům těm klamati, aby je hned bral za důkaz veliké dokonalosti. Mohou zajisté pocházeti z omrzelosti života, z netrpělivosti ve snášení bolestí a jiných nesnází a křížů. Zakládá-li se žádost smrti v takových pohnutkách, nejen chvalitebná není, ale duchovnímu správci jest proti ní úsilně působiti napomínáním k odevzdanosti do vůle boží, ku kajicnému a pokornému snášení zkoušky bolestné sice, ale spasitelné, ku věrnému používání pouti vezdejší za přípravu na věčnost. A může-li domnívati se, že nebázeň nemocného má příčinu v ne-

pravé bezpečnosti anebo v mravné otupělosti, vynakládá všechno, aby probudil svědomí ze spánku nebezpečného, předváděje nemocnému vážné pravdy o věčnosti, o soudu, o spravedlnosti boží, o nedostatečnosti člověka, kterýž nikdy spoléhati na sebe nemoha, pokory a svaté bázně vždycky má zapotřebí, nejvíce ale když mu nastává chvíle, aby předstoupil před soudnou stolicí toho, kterýž i na svých andělech našel nepravost. *d) Kdo se přílišně bojí smrti*, tomu slovem a hlasem víry často na mysl uváděti třeba jest, kterak nejistoty a marny jsou ty věci, o kterých sobě naději děláme, že bychom jich na tomto světě užili. Kdo se nenaučil hledati věcí nebeských a toužiti po nich, kdo neumí a nedbá se naučiti, aby svou vůli podrobil pod vůli boží, ten ani později ještě nebude života svého chtíti Bohu navrátiti, tomu vždycky se bude smrt jeho zdáti časná. V bázni své klame sám sebe člověk; zdá se mu totiž, že také ještě po smrti své bude trápen bolestí a lítostí, že opustiti musel, na čem sobě zakládal anebo čeho ještě dojíti doufal. Tomu ale nikoli tak není; jest-li na onom světě lítost, není jiná, nežli že jsme nemilovali Boha tolik, abychom se k němu dostali aneb abychom většího stupně blaženosti nebeské dosáhli. — *Mladým lidem* obzvláště na mysl uváděti sluší, kterak mnohá soužení člověku na světě vystáti jest, nežli sestárne, a kterak mnoho se čítá těch lidí, kteří v pokročilém věku sami často litují, že se vezdejší pouť jejich nedokonala, prve nežli po tolikerém namáhání poznali, že člověk nadarmo doufá dosáhnouti pokoje, odpočinutí, plné spokojenosti na zemi. A jako s blahem tělesným, tak jest i se spásou duše; tato zajisté uvádí se u mnohých v nejistotu podle toho, jak dlouho živi jsou; ne toho sluší pokládati za blaženého, kdo byl dlouho živ, ale kdo umřel v milosti boží. — *Nemocným rodičům*, kterým se obtěžuje smrt pomýšlením na dítky, ježto zůstaveny budou, předkládá duchovní správce laskavě, že na věčnosti, spasení-li dojdou, dětem svým lépe prospějí, nežli by na zemi prospěti mohli; vzbuzuje v nich pevnou důvěru v Boha Otce sirotek, vyučuje, kterak by dětem svým naučení spasitelná mohli dáti dojemným napomináním a příkladem nábožné i kajicné smrti; co platno, praví hlasem útrpným, kormoutiti se těmi věcmi, kterých změnití nemůžeme a obmeškati ty, ježto posaváde v naší moci jsou? Učiňmež, co můžeme a potom důvěrně poroučejme Pánu všechno, čeho nemůžeme.

3. Duchovní správce učí nemocného a jemu i prostředky na ruku dávej, *kterak by stále pobožný býti mohl*, aby svoji nemoc k dobrému svému obracel. Prostředkové tito jsou: a) Aby nemocný ráno, když procitne aneb když za noci spáti nemůže, myslí své k Bohu pozdvihoval, jemu všechny činy, myšlení a bolesti obětoval, odevzdávaje se do jeho svaté vůle a co nejvíce pozorně může říkáje vzbuzení božských cností, pravé lítosti a pokory. b) Aby sobě umiňoval chrániti se všeho hříchu dobrovolného, nepovoliti hnutím netrpělivosti, nereptati proti Bohu a bližnímu, chovati se laskavě a šetrně k domácím a neztěžovati jim bez potřeby těch prací, které s ním mají. c) Aby stále, pokud síly jeho stačí, o věcech duchovních buďto přemýšlel anebo četl, aby modlitby nábožné říkal, přední cnosti křesťanské častěji za den vzbuzoval, čtoucího z nějaké knihy duchovní poslouchal.

Kdo těžce a nebezpečně nemocen anebo velmi sláb jest, toho nauč duchovní správce některým kratičkým modlitbám a vzýváním, aby aspoň tyto častěji opakoval a jimi pobožnost nejen osvědčoval, ale také v sobě vzbuzoval a posiloval. „Předkládej nemocnému, jakž jeho stav dopouští, některé krátké modlitby a nábožné pozdvížení myslí k Bohu: obzvlášť verše z knihy žalmů aneb modlitbu Páně, pozdravení andělské, sněšení víry aneb úvahy o umučení Páně, muky a příklady svatých, blaženost nebeské slávy. Avšak tyto věci vhodně a šetrně se předkládejte, aby nemocnému nebyly na obtíž, ale ku polehčení“ *).

Za podporu mdlé a roztržité myslí, k rozmáhání pobožnosti, ke vzbuzování důvěry a trpělivosti, k prospěšnému boji proti pokušením slouží velmi dobře, jsou-li na blízku nemocnému viditelné obrazy ukřižovaného Pána, blahosl. Panny Marie a toho svatého, jež nemocný obzvlášť ctí. Taktéž stůj při něm nádobka s vodou svěcenou, aby se jí častěji kropil aneb kropen byl **).

Čím déle trvá nemoc, tím větší toho potřeba jest, aby nemocný stále vykonával pobožnosti. Jest-li schopen, aby sám četl, třeba jest o to pečovati, aby užitečné a přiměřené knihy nábožné po ruce měl. Není-li k tomu sám dostatečen, pečuje duchovní správce o to, aby domácí a opatrovníci nemocného jej na duchu zaměstnávali, s ním se modlili, jemu předčítali a

*) Rit. Rom.

*) Rit. Rom.

mluvili, co by pravou pobožnost budilo, zachovávalo a rozmáhalo. Kde nalézají se takoví domácí aneb nábožní ošetřovatelé nemocných, má duchovní správce výborné pomocníky v pečování svém o duchovní blaho nemocného. I v této stránce jsou nejlepší dobrodinci nemocných ty katolické řády a kongregace, ježto péči o nemocné za úkol svůj mají; a také pro tuto stránku předůležitou vychovávati sobě může duchovní správce pomocníky v bratrstvech, jako pro pečování o tělesné potřeby nemocných. Zkušenost učí, že křesťanské snášení nemoci a její obracení ku spáse duše velice závisí na pobožnostech a modlitbách nemocného; těmito i nejlépe se připravuje, aby svátosti hodně přijal, ony také jsou jediný prostředek, aby svátostné milosti zachoval.

II. Povzbuzení a příprava nemocného, aby svátosti přijal.

Věc nad jiné důležitá jest, aby nemocný k poznání hříchů svých veden byl a ke zpovědi vzbuzován, byť i nemoc jeho nebyla nebezpečna. Není-li nemocný z těch nábožných, kteří svátost pokání a oltářní často přijímají, vzbuzuj ho duchovní správce při druhé nebo třetí návštěvě, aby se zpovídal a velebnou svátost přijal; nábožným jest přijímání svátostí náhrada za to, že nemohou navštěvovati chrámu a služeb božích, jakž prve činívali rádi.

1. „Nastává-li nebezpečnost, napomínej nemocného, že ani ďáblův lsti, ani přípovědem lékařů, ani lahozením příbuzných anebo přátel nesmí se dáti oklamati, ale dbáti mu jest v čas o věci, kteréž ku spasení duše náleží, s tou nábožností a rychlostí, s kterou lze přijmouti svátosti, dokud požívá zdravých smyslů, dalek jsa té šalebné odkládavosti, kteráž přemnohé do věčných muk již uvedla a ještě uvádí klamem ďábelským“ *).

Vedle tohoto předpisu jest duchovní správce povinen napomínati ku zpovědi ty nemocné, kteří v nebezpečnosti smrti jsou, nečekaje, až by k nim povolán byl. Vážnou tuto povinnost vykonávej *opatrně a šetrně*, aby nemocného neulekal a nepoděsil. Není-li mu dobře povědom člověk, jež ku zpovědi nakloniti chce, káže opatrnost, aby se prve na povahu a okolnosti jeho vyptal. Má-li příčinu domnívati se, že nebude snadno nakloniti nemocného ke zpovědi, učiní dobře, poptá-li se jenom

*) Rit. Rom. de visit. et cura inf.

domácích o stavu nemocného, aniž by také jeho navštívil; oznamuje ale, že brzy přijde na malou návštěvu. To jistě bude pověděno nemocnému, kterýž takto připraven jsa, vítá potom svého pastýře s radostí.

Není-li nemoc těžka ani se báti jest blízkého nebezpečení, prospívá obyčejně při první návštěvě pronésti něco málo věcí obsahu náboženského. Několik slov poučných a povzbuzujících vhodně uvedených v rozmluvu obyčejně postačí. Avšak náleží osvědčiti veliké účastenství s nemocným a protož velmi pozorně poslouchati dlouhé vypravování o bolestech a nesnázích jeho stavu. Ano duchovní sám dává podnět k vypravování tomu tázaje se, kterak počala se nemoc a ce asi zavadlo příčinu k ní...; potom pak lituje nemocného a přeje mu plného a rychlého uzdravení.

První návštěva takto vykonaná jistotně připraví cestu návštěvě druhé, při kteréž bude možná říci mnoho věcí, ježto by nebyly vhod za návštěvy první. Neopomene pak duchovní nemocnému oznámiti tuto druhou návštěvu svou, nežli odchází, aby tento jí očekávala a ona nečinila na něho dojmu nemilého*).

Rozmlouvaje s nemocným o stavu jeho, netají jemu nebezpečení, v němž postaven jest; ale také nemluví o něm bez obalu a šetrnosti, neodpírá nemocnému naděje na pozdravení, ale raději ho těší, uváděje na mysl, že Bůh více může působiti, nežli my žádati; že mnohý těžce nemocný zase ozdravěl a mnohý zdravý umřel; že nikdo není zdrav tolik, aby umříti a nikdo zase tolik nemocen, aby se uzdraviti nemohl. Sám Hospodin má život i smrt v rukou svých, on umrtvuje i obživuje; křesťan toliko říkej: Pane, staň se vůle tvá**).

Přecházeje ku věci samé, vykládá nemocnému, že mimo tělesné prostředky k uzdravení jsou ještě jiní, kteréž duchovní nazýváme; ano někdy bývají tito mnohem platnější než onino. Takový jeden prostředek jest sv. zpověď a nábožné přijímání velebné svátosti. Kajicná zpověď činí člověka přítelem božím a protož i člověk očištěný a posvěcený pravým pokáním důvěrněji může od Boha uzdravení žádati a doufati. Nad to zpověď i také již sama o sobě slouží k uzdravení člověka; s Bohem smířený má v těle i v duši více svobody a pokoje a protož i lékařství mohou jemu lépe prospívati a také prospívají. —

*) Dubois l. c. pg. 328.

**) Chládek: Počátkové opatrnosti pastýřské díl II. str. 160.

Jest pravda nepochybná, že hříchové naši bývají příčina nemoci; Kristus Pán skoro všechny nemocné, kteréž uzdravil, k napravení života napomínal, aby se jim ještě horšího něco nestalo. A protož velmi dobře a moudře dělají, kdož, upadše v nemoc nějakou, nejprve s Bohem se smířují a svědomí své kajicnou zpovědí očišťují; takto zajisté netoliko největší překážku zdraví žádoucího, hřích totiž odklizejí, ale také tím se ujišťují, že k větší zásluze jim počteno bude, což koli v nemoci své trpěti budou a což koli nábožných modliteb vykonají. Čím déle odkládá nemocný s touto povinností křesťanskou, tím hůře slouží sám sobě. Nemůže zajisté zapuditi pomýšlení častějšího, že by svátosti přijmouti slušelo; a nechce-li se vzmužiti, aby bez odkladu tak učinil, vede sám s sebou ustavičný boj, namáhaje se o důvody, že by toho snad přece vůbec aneb aspoň nyní ještě třeba nebylo. Toto časté aneb ustavičné přemítání pak naplňuje roztržitostí a nepokojem, kterýž tělesnému zdraví mnoho překáží, nemoc ještě pohoršuje. — Dále sluší mysli dodávati nemocnému, aby se obtíží nijakých nebál; a protož přislubuje duchovní, že mu zpověď usnadní a při ní pomocen bude a že potom na jisto shledá, kterak velikého potěšení duchovního nabyl.

Zdá-li se pak nebezpečnost smrti za nepochybné, *nakloňuje duchovní nemocného také k zaopatření posledními svátostmi*, asi v tento smysl k němu hovoře: Jest přikázání netoliko církevní, ale také boží, že kdož koli v nějakou těžší nemoc upadl, dříve s Bohem se smířiti a svátostmi zaopatřiti dáti povinen jest; ne však proto, jako by tomu, kdož se zaopatřiti dá, umřiti jistě bylo, — neboť při dobrém zdraví se vynachází přemnoho lidí, jižto posledními svátostmi zaopatření byli — ale jen pro tu příčinu, že v čas nemoci nejvíce sluší k Bohu se opravdově obrátiti a jeho svaté milosti se účastna učiniti. Nad to víme dobře, že svátosti nejen duše posilňují, ale i těla, jakž dosvědčuje sv. Jakub řka: „Modlitba víry uzdraví nemocného a polehčí jemu Pán“. (Jak. 5, 15.) Zkušenost velmi hojná učí, že mnozí nemocní, kterým lékařové již netušili všecku naději o nich pouštějíce, přijavše svátosti nenadále okřáli a jako patrným zázrakem ku zdraví předešlému se navraceti počali. Neklame zajisté slovo církve boží, kteráž učí, že tyto svátosti také ku zdraví tělesnému pomáhají, prospívá-li toto ku spasení duše

A pakli vůbec tělu i duši prospěšno jest nábožné přijetí posledních svátostí, bývá také užitek jejich mnohem větší, přijímá-li je nemocný dosti záhy a dokud ještě při plném rozumu jest; neboť tuto lze nemocnému, aby se k nim lépe připravil, nežli se může státi, odkládá-li se až do poslední hodinky, když člověk již na polo. smyslů zbaven jest. A potom táže se nemocného laskavě, zdali by svátosti chtěl přijmouti a dodává, že nemocný sám velikého potěšení nabude a ku vzdělání duchovnímu poslouží domácím a sousedům. — Leckdy třeba bývá vyvracet některé námitky a předsudky, kteréž nemocného zdržují, aby rady a napomenutí poslušen byl. Tak n. př. mnozí se domnívají, že hned umrou, jakž ty svátosti přijmou, že závěti dělají, bosýma nohama po zemi šlapati nesmí atd. Bláhové domněnky takové odbývá duchovní jenom krátce, jako pouhé bájky, kterých ani s rozumem ani s věrou nelze srovnati; za to však předkládá skutečné účinky svatého pomazání, vezdy jeho účinek na umírnění a trpělivé snášení nemoci, na polehčení a uzdravení hlasem pevným a jistým připomínaje.

Žádá-li nemocný, aby se mu krátkého času poprálo ku přípravě, povoluje se mu, není-li se co báti, že nemoc velmi brzy k nejhoršímu se obrátí. Jinak předkládá duchovní správce nemocnému blahé účinky svátostí, velikost nebezpečství, v kteréž se vydává, odkládaje s pokáním den ode dne *). Mnoho tu záleží na vyzkoumání pravé příčiny, pro kterou nemocný odkládá. Není-li člověk víry zbavený, zdráhá se obyčejně z jakés *lenivosti a bázně*, kteráž odtud pochází, že si obtíže zpovědi za velmi velké představuje a na mysl sobě uvádí, kterak lidé budou nemoc jeho za nebezpečnou pokládati; jiná příčina bývá *bezpečlivost o budoucím uzdravení*. — Kdo z lenivosti a bázně odkládá, tomu domlouvá duchovní správce, že zpovídati se nikoli není věc tolik obtížná, jakž on bludně smýšlí a že kněz sám bude jemu tolik nápomocen, aby se vyzpovídal velmi snadno a bez velikého namáhání. — Shledává-li se za příčinu odkladu a zdráhání *bezpečlivost*, představuje duchovní, že nikdo, ani nejzdravejší člověk jist není, jak dlouho živ bude; že leckdy malá nemoc bývá smrtelná; že mnozí se již oklamali, za to majíce, že ještě neumrou; že nenabytnou, nenahraditelnou škodu vezme, opozdil-li by se a bez svátostí umřel, tyto ale že mu i nejmenší škody nespůsobí, ale k užitku velikému jistě budou,

*) Kaz. 4, 8. Přísl. 1, 23, Mich. 3, 4.

třeba by z nemoci své zase povstal. Pakli nepřímé ukazování na nebezpečnost nemoci neprospívá, třeba jest konečně pověděti nemocnému, že se klame o stavu svém, že naděje na uzdravení jenom slabé a nejisté základy má.

Zdá-li se, že nemocný nemá důvěry aneb náklonnosti ku knězi, kterýž jej na křesťanskou povinnost jeho upomíná, kněz sám netoliko dí, že sobě může nemocný požádati, koho by chtěl, ale i nabízí se, že jménem nemocného sám požádá toho, jehož by tento si přál.

Mnohdy může velmi prospěšno býti, aby na místě kněze někdo z přátel aneb domácích ku přijetí svátostí nemocného nakloňoval, jakož také třeba bývá, aby kromě kněze ještě jiní lidé nemocnému domlouvali. -- Duchovní správce vynasnažuje se, aby vhodné k tomuto dílu osoby seznal, je vybírá a s nimi se také domluvil, kterak by svoji úlohu opatrně a šetrně vykonali.

2. Nezřídka děje se, že domácí nebo přátelé nemocného sami jsou příčina, proč kněz nebyl povolán, ano i že zabraňují knězi přístup k nemocnému, sám-li jej navštívit chce, aby jej ku přijetí posledních svátostí vzbuzoval. Obyčejně takto jednají z pošetilé bázně, že by se nemocný ulekl a stav jeho se pohoršil. Bázeň tato vede k odkladům, kterých následek bývá, že kněz konečně přece povoláný nachází nemocného v posledních tazích, anebo již mrtvého.

Pakli příbuzní anebo přátelé nemocného se protivují návštěvě pastýřově, náleží všech prostředků horlivosti užívati, aby překonán byl odpor jejich.

Tak na př. hodilo by se říci jim, že nic tolik přirozená věc není, jako aby pastýř navštěvoval ovce stáda svého, když nemocny jsou; návštěva tato ani z daleka neučiní dojmu tolik nepříznivého, jakž oni za to mají; duchovní sám velice opatrný bude, aby se všeho vystříhal, co by nemocného ustrašiti mohlo, a dá svoji návštěvě povahu obyčejné zdvořilosti; zkušenost dokazuje a lékařové sami uznávají, že přítomnost kněze, nábožného napomínání a duchovní prostředkové, jež podává, daleky jsou toho, aby nemocného zabily, jakž někdo říká, ale spíše mu zjednávají pokoj a blahý stav, jehož výborní účinkové mocně podporují prostředky lékařské.

Domlouvání takové, děje-li se s přízvukem horlivosti a s osvědčováním srdečného účastenství, často bude míti prospěšný účinek. Ale neprospívá-li, náleží dále jíti a ukázati, nejprve mírně a potom rozhodně, že jde o spasení duše; že

duchovní, jsa pastýř osady, bude odpovídati za tuto duši před Bohem; že nemoc již nyní těžká může se každým okamžikem ještě více pohoršiti a snad i tolik, až by duchovních prostředků s prospěchem užití již ani možno nebylo; že nijak nesluší pro bláhové předsudky způsobiti nemocnému a sobě pozdní lítost.

Ano leckdy bude jako poslední úsilí horlivosti, nebáti se říci domácím ještě odporujícím, že nemoc jest na neštěstí mnohem těžší, nežli oni se domnívají; že lékař, mluvě o jistém uzdravení, dělá naděje, jakých sám nemá; ze kněz, nežli krok tento učinil, zvědět chtěl od lékaře, co by soudil o stavu nemocného, a poněvadž mu známo jest, že lékař ničeho již neočekává od pomoci lidské, stojí pastýř tolik o to, aby se užilo pomoci jinaké.

Bude také leckdy možno s nadějí prospěchu zarmouceným domácím, kteří víru mají a jenom velmi bolestně odpírají pomoci duchovní, jejíž potřebu sami uznávají, asi takto říci: Přichází mi velice za těžko, ubohé duše opuštěné, takto mluviti vám. Kéž bych mohl navrátiti vám toho, jejž ztratiti v nebezpečství jste. Bohužel, to přesahuje síly moje; avšak čeho učiniti nemohu pro tělo, mohu pro duši. Rozumějte dobře; necháte-li příbuzného svého umřítí ve stavu hříšném, bude vás pokutovati za to sama víra vaše; ano, předpovídám to, lkáti budete po celý svůj život, vzpomínajíce, že jste obětovali duši a mimo sebe pustili věčnou spásu jeho, abyste mu zachovali několik dní nebo hodin života. Cit prostě lidský potlačuje nyní ve vás světlo víry; ale až ochladne cit tento, až rozum a víra nyní zatemněné, opět se ukáží, nebudete míti dosti slzí, abyste oplakávali chybu, které se dopouštíte, překážejíce mi u vykonání jedné z mých nejsvětějších povinností.

Pakli rozliční prostředkové tito nepůsobí účinku prospěšného, nezbyvá knězi leč odejítí; avšak ohlašuje zároveň, že zase přijde pozeptat se na nemocného a zkusit poznovu, kterak by mohl spasiti duši jeho. Nežli dojde čas této druhé návštěvy, bude velmi prospěšno, aby se duchovní správce modlil a k modlitbám vybízel nábožné duše, aby obětoval také mši svatou a uložil sobě některé pokání vedle příkladu tolika svatých, kteříž dosáhli tímto způsobem obrácení hříšníků i nejvíce zatvrzelých.

V těchto nesnadných okolnostech obzvláště prospívá, pakli nalézá kněz duše nábožné, ježto s nemocným mluví a jemu nějakou službu prokazují; tyto nejsnáze nakloní nemocného, aby sám za příchod kněze požádal.

§ 133. Svátostná pomoc nemocným.

O kom se s důvodem soudí, že by brzy smrtí sejíti mohl, jako na př. v bitvách, při bouři mořské, při těžkých porodech, při nebezpečných nemocech, — toho zpověď velice důležitá jest. Neboť tato snad rozhoduje o celé věčnosti; chyb, kterých by se tu kajicník anebo kněz dopustil, obyčejně již nelze napraviti; často třeba jest, aby zpověď lidí smrti blízkých napravila mnohé zpovědi neplatné a zjednala člověku milost boží po čase dlouhém, za který se neplatně zpovídal aneb zpovídati se nechtěl. Zpovídati nemocné v domech může každý kněz i bez vědomí faráře; zpovídal-li kněz při duchovní správě té osady neustanovený, dej o tom faráři zprávu neb aspoň zůstav u nemocného písemné dosvědčení*).

1. Zpověď člověka smrti blízkého vztahuje se, pokud jenom lze, na celý život anebo na dobu od platné generální zpovědi uplynulou. Nedovoluje-li čas aneb nedopouští slabost nemocného, aby skládal obšírnou generální zpověď, vždy přece, ač nebrání-li okolnosti, velmi dobře jest, aby kněz k minulému životu nemocného se ohlížel a zvláště zkoumal: a) zdali nemocný se po každé ze hříchů svých náležitě zpovídal, někdy hřích nějaký zamlčel, po každé pravou lítost měl, po každé rozřešen byl, zda generální zpověď již někdy konal; b) byl-li za delší dobu živ ve hříšné příležitosti, hříšných známostech, v návyku nečistoty, opilství, zlořečení a t. p. a nesluší-li pro tyto věci pochybovati o platnosti předešlých zpovědí jeho; c) povinen-li jest k navrácení statku cizího, k náhradě za udělanou škodu na statku aneb na cti bližního, má-li křivou přísahu na svědomí, žije-li v nepřátelství; d) jest-li pokojný s ohledem na povinnosti stavu a povolání svého, má-li co důležitého vyjeviti anebo naříditi; e) může-li, pokud hříšnému člověku lze, domnívati se, že by důvěrně předstoupil před soudnou stolicí boží a pevně-li stojí na tom, že jako katolický křesťan živ býti a umříti chce**).

2. Pokud možná připrav se nemocný *ku zpovědi náležitě*; a nechať již mohl anebo nemohl se připraviti, budiž jemu kněz laskavěa svědomitě ku pomoci, aby všecko naplnil, čeho ku platnému a hodnému přijetí svátosti pokání třeba. A protož

*) Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 7. str. 142.

**) Amberger, Pastoraltheologie, sv. 3. str. 770.

modli se s nemocným za osvícení a přispění Ducha svatého, pomáhej ve zpytování svědomí a hříchů vyznávání otázkami a připomínkami.

3. Aby zpověď nemocného byla úplná, jest ovšem žádoucí, ale nikoli věc nejdůležitější. A protože jest-li nemoc těžka, nesluší přidržovati nemocného k velmi podrobnému zpytování svědomí, ani otazovati se ho na počet a okolnosti tolik určitě, jako lidí zdravých; otázky kladou se tak, aby nemocný bez dlouhého přemýšlení snadně odpovídati mohl, ano i tak, aby jenom přisvědčiti aneb pouhým záporem odpověděti mohl. Kněz sám také nemluví mnoho, ale vždy srozumitelně, zdlouha, srdečně, hlasem mírným a s přestávkami. Leckdy třeba bývá přerušiti zpověď na chvíli, buďto aby nemocný rozvážiti mohl, co mu zpovědník řekl, anebo sobě odpočinul.

Jest-li se co báti, že by nemocný pozbyl sebevědomí, nežli by se úplně vyzpovídal, spokojuje se kněz vyznáním některého, třeba i jenom jednoho hříchu a přimlouvá nemocnému, aby ostatní své hříchy do této zpovědi zavřel a spolu ten úmysl činil, že se později vyzpovídá úplně, bude-li možná. Takto děje se též při nemocných, od kterých nemohou lékaři neb ošetřovatelé na jistou chvíli odejít; nacházejí-li se v nebezpečení smrti mnozí najednou, aniž by se mohli zpovídati, jako před bitvou; nerozumí-li kněz řeči nemocného; ano v těchto případech postačuje, vyznává-li se nemocný jen vůbec za hříšného).*

4. Aby měl nemocný pravého ducha kajicného. *pravou disposici*, na tom všecko záleží, a protože i k této nejvíce směřuje snaha zpovědníkova; již za zpovědi samé, když se byl nemocný ze hříchů některých vyznal, probuzuje v něm zpovědník dokonalou lítost, lásku, pokoru a odevzdanost do vůle boží, a potom zase dále pokračuje ve zpovědi. Když tato jest dokonána, předkládá pohnutky lítosti nadpřirozené i dokonalé a vzbuzuje s nemocným srdečné osvědčování (actus) víry, naděje a lásky, lítosti, úmyslu a odevzdanosti; k těmto pak osvědčováním buďto předčítá formuláře aneb obyčejné v nich myšlenky a city pronáší volnými slovy ze srdce, dle chápavosti a mravného stavu jednotlivých nemocných

Jest-li nemocný ještě při zdravých smyslech, poučuje ho zpovědník podobně jako kajicíky zdravé, jmenovitě pak o po-

*) S. Alphon. mor. l. 6. n. 484. 485. Praxis conf. n. 106.

*vinnostech a závazcích, ježto mu nastaly ze hříchů jeho *)*. K poučení tomuto se druží také *přidržování nemocného, aby takovým závazkům bez odkladu dosti učinil, jakž může **)*.

5. Těžce nemocným neukládá se *pokání* veliké, ani když mnohými a těžkými hříchy vinni jsou. Shledána-li však potřeba pokání většího, oznamuje se nemocnému, co za své hříchy vykonati povinen bude, pakli se opět pozdraví. Čím slabší jest nemocný a čím větší bolesti snáší, tím skrovnější pokání ukládá jemu zpovědník, ano leckdy sám vykonává je spolu s ním, nežli mu rozřešení uděluje. Tak bývá pokání těžce nemocných: bítí se v prsy, vzývati (aspoň v duchu) nejsvětější jména, políbením kříže uctítí rány Kristovy, několika slovy osvědčiti víru, naději, lásku atd. Vedle takového hned vykonaného pokání může se nemocnému, dopouští-li stav jeho, uložiti pokání, kteréž po odchodu kněze vykoná; za takové ustanovují se zvláště modlitby, na kteréž odpustkové vydání jsou. Mnohdy prospívá míti nemocného k tomu, aby skrze jiné dal konati za sebe modlitby, oběti, almužny aneb jiné skutky dobré.

6. *O svátostném rozřešování nemocných* mají platnost tytéž zásady a pravidla, kterými se řídí zpovědník vůbec ***). Výjimka jenom jest, že v nebezpečení smrti *přestává všeliké obmezení právomoci*, tak že každý zpovědník rozřešovati může ze hříchů jakkoli a komu koli vyhrazených. Jest-li nemocný *v censuře vyhrazené*, může jej z ní ovšem také každý zpovědník rozřešiti, avšak jen s tou výminkou, že nemocný, když by ozdravěl, vyššímu se představí, aby dosti učinil dle uložení jeho; dle praxe nyní zobecnělé postačuje však, aby zpovědník jménem ozdravělého nemocného žádal na vyšším místě za ustanovení a oznámení těch věcí, kteréž by tento měl vykonati, aby dosti učinil.

II. Sváté přijímání nemocných.

Toto jest dvojí: a) přijímání nemocných v nebezpečení smrti nepostavených, ježto se děje buďto z povinnosti v čas velikonoční aneb kromě toho času z pobožnosti; b) přijímání způsobem posily na cestu (in forma viatici). K pojmu o sv. přijímání způsobem posily náleží podstatně, že se ho v nebez-

*) Srovn. str. 316.

**) Některé případy zvláštní viz níže ve článku 2.

***) Viz str. 338.

pečenství smrti uděluje, že pro ně zvláštní forma předepsána jest a že přijímající není zákonem o lačnosti vázán, jako vázáni jsou nemocní, kteří se nenacházejí v nebezpečenství.

Kromě obecných milostí, kterých docházejí pravověrní křesťané, kdy koli hodně požívají těla Kristova, působí nábožné a hodné přijímání způsobem posily v duši nemocného *radostnou nadějí a důvěrné odevzdání do vůle boží*. Ten zajisté, o němžto věří křesťan, že slavně zvítězil nade smrtí a ďáblem, přichází k němu a chce zůstat u něho, aby se dělil s ním o jeho utrpení a bolest, aby jej sílil a těšil, aby s ním bojoval poslední boj a byl jemu za štít mocný proti nepříteli zlovolnému jej chráně, dokud by šťastně neunikl všech jeho úskoků a nástrah; ten, o němžto jej víra vyučila, že smrtí svou všecky vykoupil, o němžto věří, že v krátké snad již době bude soudcem jeho, poněvadž Otec nikoho nesoudí, ale všecken soud Synu odevzdal, — přichází k němu v pokorné způsobě chleba, dává se jemu požívat, aby s ním jedno byl, chce při něm zůstat, před soudnou stolicí svou sám jej dovésti, aby mu oznámil výrok milosti, odplatu života věčného za to, že setrval až do konce. Pakli se nemocný skutečně kaje ze hříchů svých, u víře čisté, naději pevné a lásce dokonalé po nejvěrnějším příteli a milostivém Spasiteli svém touží, jej v hluboké pokoře, s nábožností a radostí přijímá, jemu se klaní, jej sobě zachovati nade všecko žádá i dbá: nemůže jinak býti, nežli že nebeský pokrm tento podává křesťanskému trpiteli útěchy a pomoci, které ničím jiným nahraditi nelze a pro kterou, požívaje jí v srdci svém, za blahoslaveného se pokládá, že jest údem té církve, kromě kteréž nikde Krista není a nikde takové posily na sklonku života. — Poněvadž pak blahodějně toto působení velebné svátosti na přípravě nemocného záleží, vysvítá odtud, kterak důležité jest, aby duchovní správce při návštěvách předchozích to smýšlení a ty nábožné city v nemocném budil, bez kterých by těchto účinků dojíti nemohl.

Přijímati velebnou svátost způsobem posily na cestu povinen jest každý věřící, když najisto anebo s důvodem dobrým souditi lze, že v nebezpečenství smrti se nachází*). Podávati nemocným jest právo i povinnost řádné duchovní správy; jiní kněží, kromě veliké potřeby, jen s vědomím a dovolením faráře mohou k nemocným velebnou svátost nésti**).

*) Viz str. 133.

**) Conc. Prag. Tit. IV. c. 6. str. 138.

V jedné a téže těžké nemoci může člověk i vícekrát přijmouti způsobem posily, a duchovní správce netoliko jest povinen vyhověti žádajícím, ale i vzbuzovati nemocné, aby častěji svátost přijali. Jak často by se to díti mohlo, rozhodují okolnosti osob a místa, nejvíce pak tu rozhoduje nábožnost nemocného a jak často přijímal za zdraví svého*). — Výjimka, že těžce nemocný není zákonem o lačnosti vázán, jednostejně platí, nechať jenom jednou přijímá nebo vícekrát.

Kdo by ráno při dobrém zdraví se účastnil stolu Páně a téhož dne by v nebezpečnou nemoc upadl, může ještě přijímati způsobem posily, ale povinnost zákona neváže ho. — Kdo z pobožnosti byl u sv. přijímání a za některý den potom upadl v nebezpečnost smrti, *může ale není povinen*, přijímati zase, pakli těžká nemoc jest jenom další postup churavosti, kterou člověk již tehdy trpěl; *byl by však povinen*, když by v čas nedávného přijímání ještě plného zdraví byl požíval**).

3. Vedle předpisu rituálu (de communione infirmorum) náleží pečlivě toho se vystříhati, aby velebná svátost nebyla na pohoršení lidu nošena *k nehodným*, jakož jsou: veřejní lichváři, souložníci, vůbec povědomí zločinci, jménem vyobcovaní, leč by se prve byli kajicnou zpovědí očistili a za veřejné pohoršení dle práva dosti učinili.

Duchovní správce povinen jest nemocného u přípravě duše podporovati, vzbuzovati s ním osvědčování víry, naděje, lásky, touhy, pokory atd. Jako při zpovědi tak i tuto slouží mu sice za vodítko obsah obyčejných formulí, avšak pronáší jej krátce, vroucně a jakž by nemocnému nejlépe se hodilo dle schopností a duchovního stavu jeho. — Podává li se nemocnému knězi, sluší, aby tento, pokud možná, oděn byl rochetou a štolou. Ritus při podávání těžce nemocným jen málo se liší od ritu obecného. Po *Confiteor* říká se *Misereatur* a *Indulgentiam* v čísle jednotném, leč by se posluhovalo dvěma neb několika nemocným zároveň. Forma, kterou se podávání samo provází, jest: „Accipe, frater (soror), viaticum corporis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno et perducatur ad vitam aeternam. Amen.“

Není-li nemocný tělesně schopen svatou hostií polknouti anebo v žaludku podržeti, poněvadž ustavičně dává, krev háže,

*) S. Alphon. 6. n. 284.

**) S. Alphon. 1. c. dub. 2. 3.

kašle aneb jeho žaludek rychle zase vrací, co byl koli přijal: odkládá se přijímání, až by naděje byla, že nemoc uleví. Měl-li potom nemocný již za některou hodinu pokoj od těchto výjevů nemoci, pokládá se, že prudkost její tolik ulevila, aby se mu podati mohlo bez nebezpečnosti, že by svátost byla zneuctěna. Pochybuje-li kněz, pominulo-li nebezpečství skutečně, může nemocnému na zkoušku podati něco vody aneb hostii neposvěcenou, anebo částěčku obyčejného chleba; podržel-li tyto věci v žaludku, podává se mu potom sv. hostie. — Zvrátil-li nemocný sv. hostii a tuto ještě rozeznati lze, dává ji kněz do čisté nádoby s vodou nebo s vínem a chová na místě slušném, až by se rozplynula; potom vylévá nádobu do sakraria. Podobně by se učinilo, když by nemocný umřel, maje hostii ještě v ústech. Nelze-li již rozeznati sv. spůsoby, spaluje se vše a popel se uvrhuje do sakraria*).

Nemohl-li by nemocný polknouti hostie, podává se mu na lžici vody; toho při bolestech v krku třeba bývá a při nemocných ústa velice vypráhlá majících. Běsností trpícím nejlépe jest podati po lžici s kouskem čerstvého másla. Žádnému nemocnému, ani knězi, nesmí se podávati ve způsobě vína.

Poznámka. Kterak by se zachovati bylo duchovnímu, když *nemocný smyslů zbaven jest*, o tom viz nížeji ve čl. 2.

III. Svátost posledního pomazání a generální absoluce.

1. Na křtu sv. umírá člověk duchovně hříchu, vchází duchovním způsobem ve smrt Kristovu, pochovává se duchovně s Kristem, aby se z vody a Ducha sv. znova zrodil, ku svatosti a spravedlnosti života povstal**). Smrtí tělesnou dokonává se připodobnění a připojení věrných ke smrti Kristově; vyznavač Kristův s Mistrem a Pánem svým skutečně umírá a se pochovává, aby podle těla i podle ducha uveden byl do života nového, nesmrtelného. Vykročení ze světa jest nový křest, jest pokřtění skrze smrt, aby člověk vešel do církve oslavené, jako křtem vody vešel do církve bojovné. Na tento křest připravuje se věrný křesťan po celý svůj život, všecken čas ve-

*) Totéž děje se, když by se podobná nehoda stala knězi po přijímání za mše svaté aneb vůbec některému komunikantu v chrámě.

**) Řím. 6, 3. 4.

zdejšího putování jeho jest katechumenát, příprava ku vstoupení do církve oslavené, podobně jako dospělým křtěncům jest katechumenát přípravou ku vstoupení do církve bojovné.

Podstata veškeré přípravy ku vstoupení do církve oslavené jest *boj a pokání*. V člověku pokřtěném zajisté žije žádostivost pádem prvých rodičů zaviněná; zůstává v něm, ne že by jemu za vinu aneb trest počtena byla, ale zůstává za příležitost a podnět k boji, poněvadž Bůh svatý a spravedlivý chce, aby člověk namáháním a utrpením dobýval té spásy, kterou ve svých prarodičích pro žádostivost lehkomylně z rukou pustil. V životě bojovném a kajicném podpírá jej Spasitel svátostmi, obzvláště biřmováním, svátostí těla svého a krve svojí, svátostí pokání. Svátost pokání opět pozdvihuje ho, když v boji klesl, uzdravuje ho, když poraněn byl, uvádí ho mezi živé údy církve bojovné opět, když byl podle duše umřel, smazává hříchy jeho, tresty a zlé následky opětovaným hřešením v jeho duši povstalé, činí jej zase schopna, aby po nabytém ospravedlnění dále boj veda proti žádostivosti a skutky kajicné na dostiučinění konaje, nových sobě zásluh dobýval, zásluh utrpení Kristova a smrti jeho se účastnil a někdejšího účastenství v oslavení Kristovu se hodna činil.

Boj a pokání člověka teprve smrtí tělesnou se zavírají; v posledních dobách života jest křesťanu přemoci poslední útoky žádostivosti a zlého nepřítele, dokonati kajicné skutky nejvíce záslužným skutkem na dostiučinění, — ochotným podstoupením smrti. Smrtí dokonává se život i pokání člověka; smrt pravého křesťana jest poslední zápas v boji se žádostivostí a zlým nepřítelem, jest poslední a nejvyšší kající skutek na dostiučinění.

A protož jako třeba bylo po všecken čas jeho života v boji a pokání podpírati a očišťovati člověka svátostmi, k novému boji a k záslužným skutkům na dostiučinění konaným jej schopna činiti: tak podobně nezbytná potřeba byla, ustanoviti svátost, která by člověka dokonale očistila a jemu pomáhala boj a pokání šťastně dokonati, nejvýše záslužný skutek na dostiučinění, totiž poslušné a ochotné položení života podstoupiti a šťastně provésti. *Svátost tato jest poslední pomazání*, jehož účinkové zcela přiměřeni jsou potřebám člověka umírajícího s ohledem na jeho přestoupení do církve oslavené, podobně jako účinkové křtu, biřmování, svátosti oltářní a pokání zcela přiměřeni jsou potřebám člověka s ohledem na jeho vstoupení do církve bojovné a na křesťanský úkol, jež za dobu ži-

vota svého řešiti jest povinen. Jsou pak potřeby člověka magického vstoupiti do církve oslavené: *a)* nacházeti se v milosti boží a protož očištění býti ode všeho hříchu, následků i ostatků jeho, časných trestů totiž, náklonnosti ke zlému, slabosti vůle, přichylnosti ku statkům a radostem vezdejším; *b)* působný lék nadpřirozený, kterýž by pomoci a úlevy poskytoval v tělesné a zvláště v duchovní nesnázi, ježto v tělesných bolestech, ve strachu smrti a v bázni spravedlivého soudu záleží a ducha ve zmatek uvádí; *c)* pomoc proti útokům žádostivosti a zlého nepřitele, dosahujícím nejvyššího stupně na sklonku života; *d)* pomoc k dokonání nejvyššího a nejvíce záslužného skutku na dostiučinění, jenž jest ochotné a poslušné navrácení života, dobrovolné zemření s Kristem.

Vedle potřeb těchto skutečně jsou též účinkové svátosti posledního pomazání: svátost tato rozmáhá posvěcující milost, odpouští a shlazuje hříchy, jejich následky a ostatky, dává trpělivost, rozmáhá důvěru v zásluhy Kristovy, posiluje k poslednímu boji rozhodnému a k nejvyššímu dostiučinění, kterýmž také nejhojnějšího účastenství v zásluhách Kristových sobě dobývá věrný*). Protož i dobře dí sněm tridentský, že tato svátost dokonává nejen pokání, ale také veškeren život křesťanský: *Sacramentum extremae unctionis est non modo poenitentiae, sed et totius christianae vitae consummativum**).*

2. Jen kdo jest hoden a schopen, dosahuje vzácných darů této svátosti. Podstatné stránky hodnosti a schopnosti vyplývají z podstaty a účelu svátostí vůbec a svátosti posledního pomazání zvláště.

Schopen ku přijetí této svátosti jest katolický křesťan, pakli již k *užívání rozumu* dospěl a *pro nemoc* anebo *sešlost věkem* v nebezpečení smrti se nachází. Posouzení nebezpečnosti jest v duchovní praxi věc dosti důležitá, dílem proto, že nesluší s udělováním svátosti této snad až na chvíli poslední čekati, dílem i proto, aby se jí neudělovalo nadarmo. Kdykoli s důvodem podle jiných zkušeností nebo podle výpovědi lékařovy souditi lze, že nemocný se nachází v nebezpečení smrti, třeba nebylo ještě velmi blízké***), považuje se nemocný za schopného přijimatele. Mnohdy však třeba jest výpovědi ne-

*) Conc. Trid. Sess. XIV. de extr. Unct. cp. 2. a can. 2.

**) Sess. XIV. De extr. Unct. in Proëm.

***) S. Alphon. 6. n. 712.

mocného se řídit; stává se zajisté u nemocných anebo věkem sešlých, že svoji smrt blízko znamenají a sv. pomazání snažně žádají, ačkoli jiní lidé nižádných známek blízké smrti nepozorují. Na takové snažné žádosti třeba jest ohled míti, i když by sám lékař ujišťoval, že se ničeho báti není.

Nesluší udělovati posledního pomazání a) těm, kdož posavadě k užívání rozumu nedospěli, jakož jsou dítky útlé, blbí a šílení (na duchu pomatení) od svého dětinství; kdo však pozbyli rozumu až v takovém věku, když užívání jeho již měli, těm může se posledního pomazání udělovati, poněvadž k této svátosti postačuje u přijimatele zámysl pokládáný (intentio interpretativa)). b) Těm, kdož sice v nebezpečenství smrti jsou nebo jistě o blízké smrti vědí, ale nemocni nejsou, jako vojínové před bitvou, zločinci hrdla odsouzení, ženy těhotné, neznemají-li bolestí neobyčejných. Mezi těmi, kteří se podrobují nebezpečné operaci, sluší rozeznávati; koná-li se operace pouze, aby částečná vada nějaká odklizená byla nebo nějaká netvárnost (deformita), nelze člověka pokládati za nemocného a protož i nelze posluhovati mu sv. pomazáním, leč by po vykonané operaci nebo za jejího trvání nastalo nebezpečenství. Koná-li se však operace pro vyléčení neduhu těžkého, může se a často i náleží svátosti této udělit před operací, protože za těchto okolností nabývá nemoc povahy nebezpečné. Nechce-li se nemocný podrobiti nebezpečné operaci, poněvadž v její zdar nedoufá nebo se bolestí jejích velice bojí: nesluší knězi, aby odpor jeho důvody náboženskými přemáhal a takto svědomí jeho v neklid uváděl**).*

*V téže nemoci a v témže nebezpečenství smrti může člověk přijmouti poslední pomazání platně jenom jednou. Není-li nemoc dlouhá a povolila po přijatém pomazání tolik, že nebezpečenství mohlo se pokládati za přešlé, může se této svátosti znova udělovati, když by nové nebezpečenství nastalo (nemoc návratná, morbus recidivus)***). — V nemocech dlouho trvalých, jako bývají souchotiny, vodnatelnost, může nemocný dojíti sv. pomazání, když nemoc dosáhla stupně nebezpečného; zmírnila-li se nemoc tolik, že blízké nebezpečenství pominulo, může v téže*

*) Rit. Rom. de extr. unct.

**) O kraniotomii vyhlásila C. s. Off. 28. května 1884 a 19. srpna 1889: „In scholis catholicis tuto doceri non potest licitam esse craniotomiam.“

***) Conc. Trid. sess. XIV. cp. 3. de extr. unct.

nemoci znova přijmouti sv. pomazání, pakli za nějaký čas (aspoň za týden) opět nastalo nebezpečení touže nemocí. — Za ředidlo může tu sloužiti duchovnímu správci instrukce Benedikta XIV. (de Synod. dioec), kteráž dokládá, že v příčině této nesluší býti úzkostný; pochybuje-li kněz, zdali se změnil stav nemoci, zdali nebezpečení ještě totéž jest anebo nové, budiž opětována svátost, protože toto se lépe se starým obyčejem církevním srovnává, nemocnému pak novou pomoc a úlevu zjednává. Ovšem i tuto třeba jest dostatečného důvodu k domněnce o minulém již prvním nebezpečení, v kterém nemocný byl pomazán*).

Za *hodného* se pokládá nemocný, a) jest-li v obcování s katolickou církví, b) nachází-li se v posvěcující milosti. Protož i náleží, aby se přijímatel svátosti této prve zpovídal, a možno-li, též velebnou svátost přijal; nemůže-li se zpovídati, vzbudiž dokonalou lítost. Kdo by dokonalé lítosti neměl, ale s dobrým svědomím (bona fide) se domnívá, že upřímně lituje, byl by ku přijetí svátosti také dostatečně disponován**). Náležitá dispozice ku přijetí sv. pomazání záleží nad to ještě v pobožné mysli vůbec a plném odevzdání se do vůle boží. A protož i nemocný a domácí jeho i duchovní správce povinni jsou dbáti nejen, aby se posledního pomazání udělovalo záhy, dokud nemocný při rozumu jest, ale také, aby nábožné smýšlení vzbuzeno a oživeno bylo.

Kdo jistě nehodni jsou, těm jest tuto svátost odepřítí, a tedy a) *veřejně vyobcovaným*, dokud by nebyli z censury rozřešení, b) *zřejmě nekajicným*, t. j. takovým, o nichžto vůbec povědomo jest, že ve hříších těžkých živi byli, ale povědomo není, že známku lítosti ukázali nebo se polepšili.

Stran udělení neb odepření této svátosti platí za obecné pravidlo: Kdo za schopna i hodna se pokládá, aby mu v nebezpečení smrti uděleno bylo rozřešení prostě nebo s podmínkou: tomu také posledního pomazání se uděluje. Komu rozřešení dáno s podmínkou „si dignus es“, tomu se uděluje posledního pomazání bez podmínky, prostě. Nemá-li zajisté takový aspoň lítosti nedokonalé (attritio), bylo by udělování neplatno, když by se dalo s podmínkou; uděluje-li se však prostě, bude působiti později „obice sublató“, t. j. dojde-li nemocný k do-

*) S. Alphon. 6. n. 715.

**) S. Alphon. n. 716.

statečné lítosti*). Dává-li se však dítěti pro pochybnost o dostatečném rozumu rozřešení s podmínkou „si capax es“, uděluje se poslední pomazání s touže podmínkou; tu zajisté neplatí výše položený důvod, poněvadž dítě nemocné, skutečně-li ještě rozumu nedošlo, ani po sv. pomazání schopno nebude lítosti.

3. Udělovati posledního pomazání jest *právo farské*, a protož i každý kněz, nepřidělený k duchovní správě osady, potřebuje svolení farářova, vyjímaje ovšem případy neodkladné. Kněží v nemocnicích ustanovení za duchovní správce nepotřebují svolení farářova, majíce jurisdikci řádnou. Členům duchovních řádů a ostatním příslušníkům konventu, kteří nenáleží pod jurisdikci farskou, může této svátosti udělovati představený konventu sám anebo skrze jiného kněze, poněvadž má nad jeho členy a příslušníky pravomoc na způsob farské (*jurisdictio quasi-parochialis*).

Ritus, kterým se uděluje posledního pomazání, předepsán jest rituálem římským. Diecéšní rituálové mohou kromě ritu obecného předpisovati ještě jiné modlitby neb obřady; kde tomu tak, povinen jest kněz i tyto zvláštnosti zachovávat. V církevní provincii české nic není předepsáno kromě ritu obecného.

Po přípravných obřadech a modlitbách počíná se vlastní udělování svátosti vzkládáním ruky na nemocného za modlitby: *In nomine Patris* atd.; nežli ruku na nemocného vzkládá, dělá kříž nad ním třikráte.

Vykonav tuto modlitbu a přítomných povzbudiv, aby se modlili, bere sv. olej do ruky levé, smáčí v něm palec pravé ruky a maže nejprv oči, pak uši, nos, ústa, ruce a konečně nohy. Každé pomazání děje se ve způsobě kříže a zároveň říká se forma: *Per istam sanctam unctionem* atd. Po každém jednotlivém pomazání otírá pomazané místo čerstvým chomáčkem bavlny (aneb něčeho podobného); ku každému jednotlivému pomazání smáčí znova palec.

Za jednotlivé pomazání počítá se pomazání na jednotlivých smyslech, a tedy pomazání *obou* očí, *obou* uší atd. *Oči* maží se na víčkách, *uši* na lalůčkách, *nos* na svrchu v ten způsob, aby prve na konci jeho čára rovná, potom pak po pravé a levé straně čára příčná se táhla; *ústa* zavřená maží

*) Srovn. O svátosti posl. pomazání v Časop. katol. duchovenstva roku 1866 str. 426. — Schwetz Theol. dogm. §. 22. ad fin.

se tak, aby oba rtové dotknuti byli, ačkoli postačuje pomazání rtu jednoho, nemůže-li nemocný zavřít úst; vzteklinou a rakem nemocní nemaží se na rtech, ale na jiném místě blízkém. *Ruce* laiků maží se na dlani, ruce kněží na svrchu, *nohy* na chodidle anebo také na nártu, dle obyčeje krajin jednotlivých, a nelze-li ani zde ani onde, maže se na místě, kdež nejsnáze možno*). Při kterém smyslu dvojí nástroj jest, maže se dříve pravý; nemůže-li se nemocný obrátiti, postačuje pomazání pravého neb levého, jakož také lze otírat pomazané ucho jedno, dokud ještě druhé pomazáno nebylo, když by nemocný nemohl se jinak obrátiti, nežli že by se svatý olej otřel o podušky. — Schází-li nemocnému někteří údové, maže se místo nejbližší, na př. rámě místo ruky; schází-li jedna ruka, jedna noha, postačuje pomazání jedno. Pomazání šestero děje se vždy, třeba by nemocný byl nikdy neměl užívání některého smyslu; neboť ačkoli nemohl hřešiti skutkem, mohl myšlenkami a žádostmi k tomu smyslu se táhnoucimi. — Mazání beder (*lumbi*, *renes*) opomíjí se vůbec, mazání nohou může se opominouti, když by obnaženy býti nemohly anebo by slušnost velela, na př. u ženských osob ku porodu pracujících, anebo že by mazati možná nebylo, leč tuze vysoko.

Bylo-li by nebezpečenství tolik veliké, že by smrt nemocného za možnou se pokládala před dokonáním šestera pomazání, vykonalo by se jenom jediné a toto na čele (nebylo-li by možná, tedy na některém smyslu); forma zní v tomto případě: *Per istam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid deliquisti per sensus: visum, auditum, odoratum, gustum et locutionem, tactum et gressum. Amen.* Byl-li by nemocný potom ještě živ, opětovalo by se pomazání způsobem obyčejným, ale s podmínkou: „*si nondum valide unctus es*“ **).

Kromě toho se uděluje *sv. pomazání s podmínkou*: a) pochybuje-li se, zdaž nemocný ještě živ jest (*si vivis*); b) pochybuje-li se, zda schopen jest (*si capax es*) a tedy dítkám, o kterých se pochybuje, mají-li již užívání ruzumu; c) když by kněz byl omylem při prvním udělování svátosti užíval oleje jiného, nežli oleje nemocných, jakož také, když by v nejvyšší potřebě byl měl jenom olej katechumenů anebo křížmo***).

*) S. R. C. 27. Aug. 1836.

**) Bened. XIV. de syn. dioec. l. 7. c. 18.

**) S. Alphons. 6. n. 75. 8. dub. 2.

Umřel-li by nemocný prve, nežli sv. pomazání dokonáno jest, nepokračuje kněz dále*).

Po vykonaném pomazání otírá si kněz prsty chlebem aneb solí a omývá je; potom koná tři modlitby v rituálu položené; nacházejí-li se nad to v rituálu diecésním ještě jiné, ponechány jsou knězi na vůli. Na konec dává nemocnému kříž políbiti a kropí jej svěcenou vodou.

4. *Generální absoluce umírajících* aneb apoštolské požehnání v dobu smrti (*Benedictio apostolica in articulo mortis*) jest požehnání od papeže anebo jeho jménem od kněží splnomocněných lidem na smrt nemocným udělované a s plnomocnými odpustky spojené**).

Udělovati požehnání toho nemocným smrti blízkým měli papežové obyčej od časů dávných; od 16. století vzrůstala se praxe, že biskupové sobě vyžadovali plnomocenství od papeže, aby požehnání toho udělovati mohli s týmiž účinky, s kterými ho papež uděluje. Subdelegování této plné moci bylo velmi obmezeno, až teprve Benedikt XIV. ustanovil bullou „*Pia Mater*“ od 5. dubna 1747, že každý biskup, který by toho žádal, může nabyti plné moci k požehnání tomu na celý čas úřadování svého a že ji dále přenáseti může, na které by koli světské aneb řeholní kněze chtěl. Podle nynější kázně dostává každý biskup toto plnomocenství hned při nastupování svého úřadu a vyhláší také, na které kněze moc tuto přenáší. V našich vlastech udělují biskupové plnomocenství toho beze zvláštní žádosti všem, kdož mají řádnou aneb delegovanou jurisdikci zpovědnickou.

Apoštolského požehnání s odpustky udělovati lze a náleží všem v nebezpečení smrti postaveným nemocným, kterým se rozřešení svátostného udělití může. I na smrt odsouzení mohou je přijmouti, jsou-li kajicni.

Aby generální absoluce platně uděleno bylo, náleží knězi zachovávatí všecken předepsaný ritus; nemocný pak může dosíci odpustků, má-li zámysl (aspoň pokládaný) získati odpustky, ve stavu milosti se nachází (a tedy rozřešení svátostného platně

*) Rit. Rom.

**) *Svátostné rozřešení* z pokut církevních a hříchů (*absolutio a censuris et peccatis*) nazývá se generální absoluce, uděluje-li se jí pro důležité příčiny několika neb mnoha lidem najednou, jako na př. vojákům před bitvou, několika tonoucím aneb jinak v nejvyšším nebezpečení postaveným a zpovídati se nemohoucím.

nabyl), jméno Ježíš ústy nebo srdcem nábožně vzývá, lítost a lásku vzbuzuje i pevný úmysl, nesnáze a bolesti své ochotně a na pokání za minulý život trpěti, smrt pak poslušně z rukou božích přijmouti*). Všecky tyto nemocnému položené výminky zavazují, jenom pokud je vyplniti lze; jediné zámysl a stav milosti jsou podmínka nezbytná, aby nemocný došel odpustků.

Generální absoluce smí se udělovati za jedné (byť i dlouhé) nemoci jenom jednou; nemocný může skrze ni nabyti odpustků jenom jednou, při umírání samém; ozdraví-li opět, zůstává generální absoluce pro tentokrát nepůsobna**).

Neuděluje-li se generální absoluce ihned po svátosti posledního pomazání, náleží k celému ritu pozdravení: *Pax huic domui* a kropení svěcenou vodou; jinak počíná se náповědí: *Adjutorium nostrum*, ačkoli vykladaelé rubrik za to mají, že lépe jest říkati a konati všechno, jakž ritus požehnání toho předpisuje. Jest-li se co báti, že by nemocný umřel, prve nežli by celý ritus vykonán byl, počíná se ihned slovy: *Dominus noster J. Chr. Filius Dei vivi*, ano při nebezpečení smrti velmi blízké přestati lze na slovech posledních: *Ego facultate mihi ab apostolica sede atd.*

§ 134. Celotný řád a postup při zaopatřování nemocných

1. Byl-li duchovní správce povolán k zaopatření nemocného, tu nejprve prospívá otazovati se na některé okolnosti, nejsou-li mu již odjinud a jmenovitě z předešlých návštěv povědomy, jako: na obydlí nemocného, jest-li tento při smyslech, jakého způsobu jest nemoc jeho, sám-li žádal svátostí a t. p. Lecky nelze očekávati žádoucích zpráv od posla, na některé věci ani by neslušelo tázati se ho, jako n. př. na minulý život nemocného, na jeho plnění veřejných povinností křesťanských a t. p.; a proto když opatrný duchovní správce pokládá za věc potřebnou neb užitečnou, táže se, pokud možná, jiných lidí, od kterých by mohl zvěděti, čeho potřebuje. Za pravidlo neporušitelné budiž duchovnímu správci, aby bez od-

*) Bulla Benedikta XIV. a S. R. C. 20. září 1775.

**) S. C. Indg. 12. března 1855, a dříve již několikráte v odpovědích k dotazům. (Viz Beringer l. c. str. 527.)

kladu na cestu se vydal; žádná služba nebo práce jiná není důležitá tolik, aby se pro zaopatřování nemocných odložiti nemohla a neměla, *pakli duchovní správce na jisto neví*, že s prodlením nějakým nesouvisí nebezpečství.

Stroje se k nemocnému jde do chrámu pro svatý olej a vel. svátost. Věděl-li by, že nemocný nemůže velebné svátosti přijmouti, nesluší nésti ji snad jen proto, aby se jí nemocný klaněl *). Žádoucno jest, aby kněz mravnou jistotu měl, zdali nemocný schopen a hoden bude přijmouti vel. svátost; a protož náleží, aby po každé, když této jistoty nemá a čas postačuje, napřed ještě bez velebné svátosti k nemocnému šel, jej vyzpovídal a ku přijetí ostatních svátostí disponoval. — Ne vždy sluší věřiti poslům oznamujícím, že nemocný již jen poslední pomazání přijmouti může. — Vedle iturgických zákonů nedovoluje se knězi jinak nésti svátost k nemocnému, leč s rochetou a štolou bílou; v rouších těchto přistupuje k oltáři a vyňav hostii z ciboria pokládá ji na patěnu víčkem opatřenou; tuto klade v čistém korporálu do bursy bílé, kterouž pak, od oltáře se obrátiv, dává přítomným požehnání. Nositi k nemocným velebnou svátost zároveň se sv. olejem v jedné nádobce zřejmě zakázáno jest; taktéž není dovoleno dáti sv. olej do bursy s vel. svátostí.

„Velebnou svátost náleží k nemocnému nésti ve slušném rouše a čistém zahalení, veřejně a s poctou, před prsy s uctivostí a bázní, vezdy za světla napřed nešeného**).“

Rituál římský rozeznává dvojí způsob, nositi velebnou svátost k nemocným: slavný a prostý. Při slavném se nosí

*) Rit. Rom. de com. inf.

**) Rit. Rom. de commun. infirm. — Ohled na zdraví dovoluje odchylku od obecného předpisu, vedle něhož kněz nekryje hlavy, drže nebo nesa velebnou svátost. Indultem apošt. stolice dovoluje se slušné pokrytí hlavy. (S. R. C. 29. břez. 1659, 5. břez. 1633, 10. ledna 1693). Indultem pro diecési Kolínskou ze dne 13. listop. 1862 výslovně dovoleno, aby kněží na cestě k nemocnému kryli hlavu „laneo pileolo, qui, exigente necessitate esse poterit talis amplitudinis, ut aures etiam cooperiat.“ — Ostatně pak záповěď, pokrývati hlavu na cestě k nemocnému, platí vlastně o nešení slavném, za průvodu a pod baldachinem; v jiných případech může kněz hlavu pokrývati, dovoluje-li biskup (Falise I. c. str. 755), anebo se tak děje po dávném obyčeji. I kromě výslovných indultů řídí se kněžstvo v této věci obecně platnou zásadou, že církevní zákon nezavazuje ve případech, kde by na škodu byl a neostříháním jeho se pohoršení nedává. (Podobně časopis „Hirtentasche“ r. 1888. č. 6.)

větší počet hostií v malém ciboriu, pod baldachinem, s několika světly, posluhovači a nábožnými průvodci nejen k nemocnému, ale odtud ještě nazpět do chrámu. Při způsobu prostém bře kněz do bursy jen tolik hostií, kolika nemocným zároveň podávati bude, jest provázen jenom jedním posluhovačem a jedním světlem a již nevrací se do chrámu. Způsob prostý jest oprávněn *) pro veliké obtíže, pro délku cesty aneb i proto, že by se vel. svátost nemohla s uctivostí náležitou zase nazpět do chrámu nésti, jako když se návštěva děje v noci anebo když zároveň s vel. svátostí také posledního pomazání se uděluje. V našich krajinách vůbec panuje ritus prostý, hostie donášejí se k nemocným v burse a kněz vrací se do chrámu zase, jen když by nemocný byl nemohl přijímati. Kromě malého ciboria anebo malé patény, zvláště zřízené k tomuto cíli, nesluší užívati nádob jiných a jmenovitě ne takových, které by nezahalené zůstávaly. — Obyčej na osadách venkovských posud panující, že se dává zvonem znamení, když kněz k nemocnému se chystá, jest ještě zbytek praxe jindy obecné (Rit. Rom. de Comm. infirm.), vedle kteréž ku znamení tomuto scházeli se osadníci, aneb aspoň údové bratrstva nejsvětější svátosti, aby se světly v rukou provázeli svátost a baldachin nad knězem nesli. Na provázení kněze velebnou svátost k nemocnému nesoucího dání jsou mnozí odpustkové; provázení toto bývalo i v našich vlastech povinnost bratrstev velebné svátosti a zašlo spolu s bratrstvy těmi, za časů císaře Josefa II. násilně potlačenými.

S církevními zákony nesrovnává se, nositi velebnou svátost *tajně* t. j. bez liturgického roucha, beze světla, pod rochetou anebo talárem; jenom veliká potřeba dispensuje od zákona. Pětiroční plnomocenství dovolují biskupům, aby dopustili nositi velebnou svátost k nemocným tajně beze světla, když se co báti jest, že by zneuctěna byla lidmi bludnými a nevěřícími. Nosení tajné zobečnělo již ve městech větších.

Nesa velebnou svátost modlí se kněz cestou po tichu žalm 50. a jiné modlitby některé a zachovává mlčení, leč by nevyhnutelná potřeba jej nutila, aby promluvil. V některých krajinách panuje krásný obyčej, že domácí nemocného vycházejí knězi vstříc nesouce světla. — Zůstává-li nemocný v jiné dědině, oznamuje se příchod kněze zvonkem; ku znamení tomu přicházejí nábožní aby se v příbytku nemocného svátosti po-

*) Rit. Rom. de com. infirm.

klonili a při posledním pomazání za něho modlitby konali. Duchovní správce pečuje o to bedlivě, aby příchodu kněze do dědiny s vel. svátostí k nemocnému bylo hojně užíváno za příležitost ku počtě sv. tajemství a k modlitbám za nemocné.

Po cestě dává ministrant zvonkem znamení, aby se věřící klaněli velebné svátosti; kněz dává požehnání mimojdoucím, když na kolena klekající svátosti se klanějí*). Požehnání toto není sice rubrikami rituálu nařízeno; avšak jest obyčej vůbec rozšířený, nikde nezakázaný a nelze o něm říci, že by *proti* zákonu byl, poněvadž žehnání velebnou svátostí vůbec není *proti* zákonu.

V posledním třídenní sv. téhodne (od dokončení mše na zelený čtvrtek až do konce mše na bílou sobotu) dovoleno jest nésti velebnou svátost jen lidem nebezpečně nemocným a nikoli těm, kdož by pouze z pobožnosti aneb pro velikonoční čas přijímati chtěli. Po cestě nedává kněz mimojdoucím požehnání, a jako vůbec při bohoslužbě, nedává se ani tuto znamení zvonkem.

Nemůže nijak platiti za slušnou věc aby posluhovatel nesl svatý olej, tím méně pak, aby tento se nacházel v torbě spolu s jinými věcmi ještě. Rituál přikazuje, aby kněz sám sv. olej nesl a nádobka s tímto aby v sáčku fialové barvy byla, jež kněz zavěšuje kolem krku a nese pod rochetou. Má-li se nemocnému pouze svatého pomazání udělit, nejde posluhovatel se světlem a zvonkem, kněz neobléká rochetu na cestu**).

2. Vchází do světnice, v kteréž nemocný jest, říká kněz: *Pax huic domui* a dostává za odpověď anebo sám dokládá: *Et omnibus habitantibus in ea*. Rituál sice o tom nepraví, že by se nemocnému dávalo požehnání velebnou svátostí; u nás děje se tak vůbec a považovati se může za obyčej oprávněný.

Ve světnici nemocného náleží upravití a bílým rouchem postříti stůl, na něj pak postaviti kříž a světla, nádobu s vodou čistou a s vodou svěcenou, něco soli aneb skývičku chleba, šest chomáčků bavlny aneb něčeho podobného (lnu, vlny, koudel, čistou roušku na osušování rukou; soli, chleba i bavlny potřebí jest, jenom uděluje-li se posledního pomazání.

*) Podle služebných předpisů od r. 1873. jsou jednotliví vojáci katoličtí povinni pokleknouti a hlavu obnažiti; nekatoličtí uctivě se zachovati, dokud kněz nepřešel.

**) S. R. C. 28. ledna 1606.

Přistoupiv ke stolu postřenému, pokládá na něj bursu s vel. svátostí a vzdává poctu kleče za některou chvíli; potom také sv. olej pokládá na stůl a vezma vodu svěcenou pokropuje nemocného, světníci a všecy přítomné, říká antifonu: *Asperges me* a první verš 50. žalmu, jakž v rituálu naznačeno. Jest-li také (aneb jenom) posledního pomazání udělovati, dává se prve ještě líbatí nemocnému kříž.

Po vykropení následují *modlitby* s předcházejícími dvěma náповědmi a dopovědmi; tyto říká kněz u stola kleče. Uděluje-li se pouze vel. svátostí, říká kněz jedinou modlitbu přípravnou: *Exaudi nos*; uděluje-li se také (aneb jenom) sv. pomazání, nařizuje rituál tři modlitby (*Ordo min. sacr. extr. unct.*), mezi nimiž modlitba „*Exaudi*“ jest poslední. Rubrika rituálu praví, že hned po vykonaném kropení, ještě před modlitbami, přistupuje kněz k nemocnému, že slyší zpověď jeho, jej těší a krátce poučuje o působnosti a účincích sv. pomazání. Poněvadž ale v našich krajinách obyčejně přijímají nemocní všecy tři svátosti zároveň, vykonává kněz modlitby obsažené v rituálu hned po vykropení a potom dává pokynutí, aby odešli přítomní.

3. Jsa s nemocným samotén [přistupuje k němu s křesťanským pozdravením, otazuje se vlídně, co mu schází, těší a posilňuje ho nábožnými slovy. Potom táže se ho ještě, zdali sobě žádá přijmouti svátosti a když byl nemocný posvědčil, pronáší kněz některá slova v ten rozum, že úmysl tento jest velmi dobrý a moudrý, že přijetí svátostí prospívá netoliko duši, ale i tělu; vzbuzuje k důvěře v dobrotivost boží a dodává nemocnému myslí ujišťováním, že jemu chce věrně pomocen býti, aby toto svaté dílo s užitkem a bez namáhání mnohého vykonáno bylo.

Po takovém oslovení, majícím vzbuzení důvěry za účel, přechází kněz k nedlouhému výkladu o svátosti pokání a milostech, jimiž obdařeni bývají, kdo tuto svátost hodně přijímají, ze hříchů svých úplně a upřímně se vyznávajíce, jich litujíce, pevný úmysl polepšení života činíce a hotovi jsouce dosti učiniti za hříchy své. Povzbudiv nemocného, aby srdce k Bohu obrátil a pomoci Ducha sv. žádal, uděluje mu požehnání, slyší a doplňuje zpověď, jakž dopouští anebo žádá tělesný a duchovní stav jeho. Když mu byl rozřešení udělil, modlí se s ním krátce na poděkování za obdrženou milost a třeba-li toho pro velikou

slabost nemocného, také s ním kratičké pokání odbývá buďto nežli absoluce udělil anebo až potom.

Po vykonané zpovědi dává kněz domácím znamení, že již vejíti mohou a počíná nemocného připravovati ke sv. *přijímání*. Mluví krátce o podstatě této svátosti a jejích milostech a v další řeči své vyjadřuje myšlenky a city, kteréž jsou podstata veškeré dispozice k nábožnému přijímání. — Když byl nemocnému podal, omývá první dva prsty pravé ruky na lžici vody čisté, pak je otírá a potom dává vodu nemocnému. Toto sice není rituálem předepsáno, ale vhodně se tak děje, dílem že na tento způsob nejsnáze předejiti lze, aby abluce nebyla na místo nenáležitě vylita, dílem také, že nemocný jistěji polkne hostii. Po přijímání koná kněz, u stola kleče, modlitbu předepsanou; dokonav ji, přistupuje k nemocnému, aby se s ním krátce na poděkování pomodlil.

Nežli posledního pomazání uděluje, předkládá nemocnému, že Pán Ježíš ve své lásce o to pečoval, abychom v každý čas, obzvláště ale v čas nejvyšší potřeby a nesnáze dosahovali pomoci a milosti, kteráž by nás činila účastny neskončených zásluh bolestného umučení a hořké smrti jeho. V otcovské lásce svojí nemohl zapomenouti na nemocné, ale ustanovil pro ně zvláštní svátost, aby těch milostí dosahovali, kterých jim ve stavu jejich nejvíce třeba jest; tato svátost nazývá se sv. pomazání nemocných. Potom krátce vykládá o působení této svátosti, přimlouvá nemocnému, aby Boha vzýval, do vůle boží se odevzdal a srdečnou žádost měl, dosáhnouti v hojné míře všech darů jejích. Také tuto sluší, aby kněz ty myšlenky, city a žádosti, v kterých pravá dispozice záleží, srdečnými slovy pronášel ve jménu nemocného, kterýž buďto hlasitě anebo jen v duchu za ním je říká. Na konec dí nemocnému, aby při každém pomazání litoval hříchů těch, kterých se kdy každým smyslem svým a jakýmkoli způsobem dopustil. Potom říká posluhovatel *Confiteor*, kněz pak *Misereatur a Indulgentiam* (v čísle jednotném) a pak, maje rituál v levé ruce a přistoupiv k loži žehná nemocného třikráte rukou pravou, kterou pak na jeho hlavu vzkládá, říká modlitbu předepsanou k tomu obřadu, po kterém vlastní pomazání následuje*). Dokonav modlitbu jde ke stolu, bere nádobku se sv. olejem ovinutou malým purifikatoriem do ruky levé, bavlnu na otírání pak mezi

*) K posl. pomazání nařizuje se štola fialové barvy.

druhý a třetí prst ruky pravé, žádá přítomných, aby se za nemocného nábožně modlili a počíná udělovati sv. pomazání řádem v rituálu naznačeným. Když je byl dokonat, říká u nemocného stojí a k němu obrácen jsa modlitby z rituálu; potom navrátiv se ku stolu očišťuje prsty solí anebo chlebem, omývá je a osušuje; může pak i prve očišťovati ruce a potom říkati modlitby.

Pomodliv se vrací se kněz k nemocnému a koná s ním krátké poděkování za tuto svátost. Pak vykládá, že církev svatá pečující mateřsky, aby nemocné děti její, co nejvíce možná, od hříchu a všech následků jeho se očistily a milost u Boha našly, plnou moc dává kněžím, udělovati plnomocných odpustků kajícím křesťanům v nemoci těžké postaveným. Vloživ krátce význam apoštolského požehnání a podstatné učení o církevních odpustcích, vzbuzuje nemocného, aby dle možnosti plnil ty podmínky, s kterými odpustků dosíci může*). Potom uděluje apoštolského požehnání s odpustky. Pakli v jednu dobu přijímá nemocný svátost oltářní a posledního pomazání, opakuje se při generální absoluci Confiteor již po třetí; kongregace ritů odpověděla ke zvláštnímu dotazu, že nijak nesluší, aby se v tomto případě opomíjelo na některém místě, co rituálem naznačeno jest.

4. Dle rubriky rituálu římského (*Ordo ministrandi sacramentum extr. unct.*) dává po uděleném pomazání kněz nemocnému napomenutí spasitelná k posilnění jeho, aby v Pánu zemřel a pokušení ďábelská zapuzoval. Napomenutí a povzbuzování závěrečná mohou se konati také až po gener. absoluci; nemnohými, ale laskavými slovy vzbuzuje k důvěře v milosrdenství boží, k odevzdanosti v jeho vůli, k častému osvědčování božských cností, pravé lítosti, k častému obětování všech nesnází a bolestí za bohumilé pokání, k častému vzývání nejsv. jmen, poručení se v ochranu Matky boží, anděla strážného, svatých patronů.

Některé diecéšní rituály předpisují, aby kněz, nežli odchází, nemocnému kříž polibiti dal a jej pokropil, říkáje zároveň: *Benedictio Dei Patris †, et F. † et Sp. s. † descendat super te et maneat semper. R. Amen. Toto může se díti buďto až po generální absoluci aneb když dokonáno jest poslední pomazání.*

*) Viz str. 675.

Kromě tří modliteb, kteréž předpisuje rituál římský po vykonaném pomazání, kladou diecéšní rituálové ještě jiné modlitby, o kterých ale rubrika obyčejně dí, že se říkati *mohou*; z toho vysvítá, že kněz podle libosti a pochvilí buďto je konati aneb opustiti může.

Jest-li se co báti, že by nemocný umřel prve, nežli by poslední pomazání se všemi obřady dokonáno býti mohlo, může počítí kněz ihned obecnou zpovědi (*Confiteor*). Uděluje-li se takto nemocnému také svátosti pokání a oltářní, zkracuje se i před těmito a při nich všecken ritus; hned po *Asperges* a modlitbě *Exaudi* přikročuje se ku zpovědi, potom následuje *Confiteor*, sv. přijímání a modlitba *Domine sancte*, pak opět *Confiteor* k posl. pomazání, modlitba *In nomine Patris*, pomazání a konečně generální absolve ritem ukráceným*). V nebezpečení velíkém i tyto modlitby lze opustiti a poslední pomazání začítí slovy: „Per istam“ . (Rit. de extr. unct.)

Živ-li jest potom nemocný ještě, doplňují se modlitby vynechané a sice napřed modlitba *Introeat*, potom všechny ostatní, jakž obyčejně po sobě jdou, když kvapiti třeba není**).

V čas moru neb nakažlivé nemoci může kněz již v kostele vykonati modlitby před pomazáním naznačené (*Introeat* a dvě následující), po návratu pak zase modlitby předepsané po udělení svátosti. Bylo-li by s prodléváním nebezpečení spojeno, mohou se též přípravné modlitby až po návratu konati.

Jest-li zaopatřovati několik nemocných na jednom místě, říká kněz modlitby přípravné a závěrečné jednou toliko, v čísle množném; generální absolve mohl by udělovati všem na jednou.

Nežli odchází od nemocného, nařizuje domácím, aby na oheň uvrhli sůl anebo chléb, kterými sobě prsty otíral, jakož i tu vodu, kterou se omýval. Bavlnu, kterouž byl otíral údy nemocného, bere s sebou, v sakristii na určité místo ukládá, po čase spaluje a popel do sakraria vrhá.

*) Viz str. 679.

**) Rit. de extr. unct.

§ 135. Navštěvování nemocných svátostmi zaopatřených.

Zaopatřením nemocného posledními svátostmi nikoli není ukončena úloha duchovního správce, kterýž povinen jest pečovati o jednotlivé osadníky své až do poslední doby vezdejšího života jejich.

„Jest jeden zlořád“, dí pěkně Dubois (*Le pratique du zèle* str. 338.), „proti kterémuž celou silou povstati třeba. Velmi často vidíme nemocné opuštěné od jejich zpovědníků, když jim posledních svátostí uděleno bylo. Spěšně odbývá se najednou zpověď, přijímání, poslední pomazání, aby možno bylo napotom oddechnouti sobě trochu a spáti pokojně. Mnozí velmi jsou pečliví, aby ukonejšili starosti domácích, říkajíce jim, že nic již nezbývá činiti, že podána jest nemocnému všeliká pomoc duchovní, kteréž mohl potřebovati a že nyní postačuje, vzbuzuje-li se s ním čas od času naděje a odevzdanost.

Zatím pak uplyne několik dní, celý týden, uplynou snad i dvě neděle, a nemocný ještě žije. Slábne postupně, ale pomálu; měl by velikou žádost spatřiti zase zpovědníka svého, snad i prosí domácích, aby jej pozvali; avšak tito, bojíce se, aby nebyli knězi těžci a nadto i věřice, že jeho přítomnosti nijak třeba není, poněvadž již udělil nemocnému všech svátostí, ujišťují tohoto a dávají mu naději, že zpovědník jeho bezpochyby přijde brzy navštívit ho. Avšak tato návštěva neděje se; snad, bohužel, jakž bývá dosti často, vzpomenul sobě na některé hříchy těžké, z kterých zpovídati se velice by žádal; ano, kdož ví, zdali, což nikoli není bez příkladu, bázlivě nezamlčel nějaký hřích veliký, z kterého by se nyní ochotně vyznal zpovědníku svému, kdyby měl to štěstí, viděti jej.

A třeba i toho nebylo, jak velice by mu prospívalo, když by se mu mysli dodávalo, když by posilován byl nábožnými slovy proti útokům ďábla, kterýž mnohdy v poslední hodině až k neuvěření se namáhá, aby duši uvrhl ve strašný zármutek ano i v zoufalství.

Spoléhati se na domácí a na přátely v těchto okolnostech jest velmi často pouhý prelud. Na zpovědníku jest, aby dal slyšeti hlas horlivosti a nábožnosti; on jest povinen, jakž jemu možná, konati až do posledních okamžiků ty služby, kterých žádá duše jemu svěřená. Hle, ona chystá se, aby vkročila do věčnosti! Může-li kdy nad potřebu dobře působila býti, aby se ukázala před stolicí svrchovaného soudce?“

1. Přemnohým nemocným, kteří po zaopatření ještě za nějaký čas trpí, velmi třeba jest opětované zpovědi, všem pak poučného, potěšujícího a povzbuzujícího slova, pomoci duchovní, aby své utrpení obraceli ku spáse svojí. O mnohých nemocných nezvěděl duchovní správce, až když požádán byl, aby jim svátostmi posloužil; a protož i teprve po zaopatření jest mu možno plniti pastýřské povinnosti k nemocným osadníkům.

Zpovědi bývá ještě po zaopatření nejednomu nemocnému velice třeba, mnohým a skoro všem, kdož za nějakou dobu

ještě živi zůstávají, velice prospívá opětovaná zpověď. — Snadno zajisté se děje, že nemocný pro bolesti své, pro neobratnost, necitelnost a nelaskavost domácích, pro chudobu a nedostatek nejpilnějších potřeb netrpěliv bývá, na duchu klesá, u víře a naději ochabuje a takto se, pakli ne těžce, aspoň hříchy všedními proviňuje, kteréž nejjistěji shladiti lze zpovědí svátostnou. A jsou zase jiní nemocní, kterých život velmi lehkomyšlný a hříšný byl, když nemoc je zasáhla; třeba by mnozí z takových byli pravou kajicností naplněni, když jim posledních svátostí udělováno bylo, jistotně pro svoji nezvyklost nesnadno umějí obdrženou milost zachovati, proti myšlením a žádostem hříšným tak bojovati, aby se uchovali provinění vážných, ano i těžkých. Leckdy také stud a bázeň může i nemocného zaslepiti, aby ve zpovědi své hřích nějaký zamlčel; výčitky svědomí však, trvající aneb rostoucí nebezpečenství smrti, dohánějí jej za krátký čas, že by svatokrádežnou zpověď milerád napravil, kdyby mohl. Jiní zase bez viny své zapomněli na některé hříchy, a neumějíce dobře rozeznávati mezi zamlčením a zapomenutím, bývají nepokojni a domnívají se, že vykonali zpověď neplatnou. — Nechodí-li duch. správce ke všem nemocným, kteréž byl svátostmi zaopatřil, zůstávají opuštěni ti všickni, kterým by opětovaná zpověď velice prospěšna neb i potřebna byla. Třeba by v srdci toužili zpovídati se, dílem bázeň, aby se lidé o nich nedomnívali zlého, a dílem i bázeň, že by žádost jejich od kněze vyplněna nebyla, působí u nich, že vroucného přání svého nevyjevují a bez pomoci zůstávajíce velmi se v duši kormoutí. Navštěvuje-li pak duchovní správce ty nemocné, ježto byl svátostmi zaopatřil, může jim potom velmi snadno, bez jejich a svého nepohodlí, pokáním posluhovati. Není zajisté třeba, aby také svátost oltářní přijali, sami-li toho nežadají*), aneb aby kdo zvěděl o jejich opětované zpovědi; kněz sám může bez roucha kněžského a beze štoly zpovídati nemocného, na kterém za rozmluvy shledal, že sobě zpovědi žádá aneb jí potřebuje, zvláště pak, není-li snadná věc odkládati se zpovědi anebo jest-li na nemocném pozorovati přání, aby domácí nevěděli, že se po zaopatření ještě zpovídal. — Také může zpověď tato a příprava k ní velmi krátká býti, nejde-li o napravení zpovědi neplatně vykonané.

*) S. Alphon. 6. 293.

K opěťované zpovědi nabízí kněz aspoň nepřímým způsobem, tázaje se nemocného, zdali by sobě žádal býti s knězem samotem, domluviti se s ním o některých věcech soukromě; anebo také přímo napomínaje, aby důvěrně a bez ostýchání vyjevil, co mu snad ještě po sv. zpovědi ze života minulého na mysl přišlo, čím snad znepokojován jest aneb o čem se domnívá, že se tím prohřešil po vykonané zpovědi. Otazování, zdali nemocný něco na srdci má, o čem by sobě rady žádal, jest potřeba u všech nemocných již zaopatřených.

Kromě ku zpovědi náleží při opěťovaných návštěvách vybízeti, aspoň raditi, k opětnému přijímání velebné svátosti. Snad některý nemocný přijal nehodně a proto ani nenaplnil zákona o přijímání v nebezpečenství smrti; jiný snad přijal s nedostatečnou pobožností, zvláště byl-li stav jeho velmi těžký a zatím se mu nějak ulehčilo.

2. Návštěvy po zaopatření mají dále za účel, aby duchovní správce nemocnému v tělesných potřebách a časných důležitostech radou i skutkem pomáhal, obzvláště pak mimosvátostné pomoci duchovní jemu poskytoval. A protože nestalo-li se posud porřízení o časných věcech, uvažuje kněz, bylo-li by dobře anebo nic napomenouti a povzbuditi k tomu nemocného. *Potěšování*, pomoci v pokušeních, vzbuzování k pobožnosti, k trpělivosti a odevzdanosti do vůle boží, poučování o způsobu pravé pobožnosti, jest obzvláště nemocným těm velice třeba, jichž nemoc déle trvá, síly tělesné a duchovní stále ochabují a klesají, posavadní život málo křesťanský a nábožný byl. Při každé návštěvě dbá duchovní správce, aby slovem ryze křesťanským nemocnému prospěl, laskavostí pak a trpělivostí důvěry jeho víc a více nabýval. Zkušenost mnohá dosvědčuje, že přímé, nijakými ohledy na světské smýšlení nemocného nezastírané a neoslabené slovo víry z úst kněze přívětivého v krátké době dochází obliby také u lidí, jižto za dobrého zdraví neměli náklonnosti k náboženství anebo byli vůbec jenom dle jména křesťané, u víře vlažní, cnosti křesťanské, svátostí a služeb božích velmi nedbalí. — Podporovati a vzbuzovati pobožnost nemocných prostředky lidu křesťanskému oblíbenými a v něm velmi rozšířenými, jako jsou: růženec, kříž, svaté obrazy, svěcená voda, skutky a modlitby odpustkové, — prospívá netoliko u nábožných nemocných, ale také u těch, kdož posaváde těmto věcem zvyklí nebyli, jich sobě málo vážili, anebo snad o nich neuctivě smýšleli. Kněz nikde na sobě znáti nedávej, že by

snad se ostýchal některému nemocnému slova prosté víry mluvit, pobožnosti a způsoby křesťanské raditi, schvalovati a na srdce klásti.

Mnohý nemocný, který jenom jako ze zvyku zaopatřiti se dal, snad jen s odporem v srdci se podrobil obecnému mravu aneb prosbám domácích, dospěl potomními návštěvami moudrého kněze k tomu, že se naučil rozuměti hlasu náboženství a víry, kterýž mluvil k němu tak určitě a přímo, jako k lidem věrou živou naplněným, dospěl i k tomu, že pobožnosti a křesťanské obyčeje lidu věřícího velmi sobě oblíbil a v nich útěchu i posilu našel, o které nikdy prve nepomyslel a které by v nich ještě ani v čas nemoci byl nehledal, kdyby laskavé, ze srdce a pevného přesvědčení vycházející slovo pastýřské bylo mu jich neschvalovalo.

Přemnoho záleží na *buzení a osvědčování dokonalé lásky k Bohu*, poněvadž tato shlazuje hříchy a také působí odevzdání ve vůli boží a poslušné přijetí smrti z rukou božích.

„Duchovní správce vykládá nemocnému, že nejvýbornější pobožnost jsou osvědčování lásky, kteráž, jsou-li dokonalá, zjednávají plné odpuštění trestů časných, ježto by člověku trpěti bylo v očistci; a protož že prospívá velice, aby nemocný se přičinil o milování Boha pro něho samého více nežli pro ty věci dobré, kteréž nám učinil. — Mezi nábožnými shledávají se mnohé duše k tomu schopné, aby porozuměly vznešeným těmto rozjímáním; a jest-li pozorovati, že jim rozumějí a že ukazují žádost milovati Boha tím způsobem, jakž se jim poučení dává, koná s nimi kněz osvědčování lásky dokonalé, sám je zdlouha pronášeje, při každém slově pomáhaje a, zdá-li se mu za věc potřebnou, výklad skrovníčský dodávaje. Také lze s prospěchem velikým osvědčení taková rozkládati a je s nemocným konati pomocí otázek; na př.: Milujete Boha velmi, jest-liž pravda, synu můj? — Milujete ho z celého srdce svého, z celé duše své, a ze všech sil svých, není-liž tomu tak? A ne pouze proto, že vám dobré učinil, milujte ho, ale také proto, že neskončeně dobrý jest sám v sobě, nejvýše lásky hodný a naplněný všemi dokonalostmi; pro tyto věci zvláště milujete jej, jest-li pravda?

Pakli by nemocný byl ještě nedosáhl nejvyššího stupně lásky, prospívá velmi vzbuzovati ho, aby o ni zvláště prosil Boha skrze přímlovu Panny Marie, říkáje asi: „Ó můj Bože, velice žádám míti lásku dokonalou; prosím o ni, daruj mně ji, můj Bože, posud-li jí nemám. — Ó Maria, matko krásného milování, vypros mně lásku dokonalou.“

Velmi dobře jest před odchodem požádati domácích, aby s nemocným obnovili osvědčení taková; také to jim na srdce klásti náleží, aby neprodlévali oznámiti knězi, když by nemocný projevil přání zpovídati se.

Za působný prostředek probuzovati a rozmáhati lásku dokonalou uznává se, aby nemocný měl křížek malý v rukou. jej začasť líbal, ří-

kaje z hloubi srdce svého: „Ó můj Ježíši, miluji tě z celé duše své; rozmnož ve mně svatou lásku svou! — Ó můj Ježíši! ochotně rád trpím pro tebe, kterýž jsi tolik trpěl pro mne. — Ó Ježíši! obětuji tobě celým srdcem obět života svého; spojuji svou smrt se smrtí tvou; smiluj se nad velikou bídou mojí. — Vše budiž tvé pro čas i věčnost! — Svatá Maria, milostná matko má, pros za mne. — Můj svatý anděle strážný, pros za mne. — Moji svatí patronové, prostě za mne. — Svatí andělé, kteříž jste vyvoleni byli k posilnění a potěšení Ježíše ve smrtelném zápasu jeho, posilňujte mne, potěšujte mne“ *).

Krátké vzdechy nábožné, předříká-li je nemocnému kněz nábožný a horlivý, rozmáhají lásku a křesťanskou odevzdanost do vůle boží, jsou i nejlepší způsob připravovati nemocného na smrt křesťanskou, pokojnou a záslužnou. Mluví-li kněz přímo a jako ve jménu svém o smrti a že křesťan jest povinen z rukou božích poslušně ji přijmouti, stává se nezřídka, že nemocný se leká a potom i kněze samého se bojí; odívá-li však tytéž myšlenky a pravdy ve formu nábožné modlitby ve jménu nemocného, mají na duši jeho účinek blahodějný. Konaje modlitby a nábožné vzdechy s nemocným, svobodněji pronáší věci, kteréž nemocnému říci třeba jest, ale ve formě obyčejné promluvy těžko bývá pro jeho nezvyklost křesťanskému životu a smýšlení.

Nebezpečně nemocní mohou také kromě generální absoluce dosahovati *odpustků plnomocných*: a) pakli u sebe nábožně chovají předměty od papeže posvěcené (kříže, růžence, medalie); b) náležejí-li k bratrstvu, jehož členům od sv. stolice dáni jsou též odpustkové v čas smrti jejich (bratrstvo sv. růžence, škapulíře); c) pakli za života svého častěji konali jistou modlitbu anebo jisté pobožnosti, na které dány jsou odpustky v hodinu smrti **). [Poněvadž nikdy nelze najisto věděti, zdali nemocný skutečně dosáhl odpustků skrze generální absoluci, dobře činí duchovní správce, schvaluje-li těžce nemocnému takové modlitby a snadné výkony odpustkové, jimiž by dosáhnul, čeho snad nedojde skrze generální absoluci, poněvadž přijímaje ji neměl té dispozice, která by jej odpustků hodna učiniti mohla.

Pozoruje-li duchovní správce, že nemocný neozdraví, povinen jest tím bedlivěji na něho pamatovati a častěji, byť po každé jenom na kratičký čas, jej navštěvovati. Čím více

*) Dubois l. c. str. 340.

**) Srovn. str. 458.

opuštěn jest nemocný ve svých potřebách a čím méně lze očekávati, že by domácí jeho v pobožnostech jemu za vůdce a podporu byli: tím větší potřeba toho, aby duchovní správce jako anděl pokoje a slitování pomocen byl duši mající se již ukázati před soudnou stolicí Kristovou.

§ 136. Pomoc umírajícím.

Podstata úřadu pastýřského a zřejmí zákonové církevní žádají toho, aby kněz, pokud možná, byl umírajícímu pomocníkem a podporovatelem až do posledního vzdechu jeho. Kněz přítomný u postele umírajícího křesťana jest živý a výmluvný doklad, že církev provází člověka po celý jeho život a že neustává úsilovně dbáti o jeho spásu, dokud jenom modlitba a prostředkové milosti na prospěch byti mohou. — Rituál římský ukládá knězi za poslední povinnost, prve nežli odchází od nemocného po uděleném pomazání: „Napomeň domácích a ošetřovatelů nemocného, aby, zhoršila-li by se nemoc anebo by nemocný ke smrti se bráti počal, bez odkladu povolali duchovního správce, kterýž by jemu při smrti na pomoc byl a duši jeho Bohu poroučel; pakli ale nastává smrt již před odchodem jeho, kněz Bohu poroučej duši umírajícího“^{*)}.

Pomáhání umírajícím podstatně v tom záleží, aby vzbuzoval s nimi kněz osvědčování nejpřednějších cností a s nimi se modlil, aby je často žehnal, Boha vzýváje, aby jim k získání odpustků pomáhal a svátostné absoluce uděloval, aby v jejich smrtelném zápasu církevní modlitby za ně vykonával.

a) Kněz napomínej nemocného, aby, dokud při smyslech jest, vzbuzoval osvědčování víry, naděje, lásky a jiných cností. Rituál římský udává *osmero aktů cností*, kteréž nemocný (aneb někdo s ním) vzbuzuje; po víře, naději a lásce vyčítá ještě: lítost nad hříchy, odpuštění všech učiněných jemu křivd a urážek, prosbu za odpuštění urážek od nemocného jiným učiněných, trpělivost ve snášení všech bolestí na pokání za hříchy, úmysl chrániti se hříchu pečlivě, ozdraví-li zase. — Kromě těchto klade krátká zvolání k Bohu ze žalmů vyňatá, aby je umírající říkal, po každém za chvíli ustávaje; zvolání tato

^{*)} Ordo ministrandi sacr. extr. unct. — Modus juvandi morientes.

klade rituál jako za vzor modliteb nejvíce příhodných pro člověka v době, kdy na větší namáhání tělesné již nevystačuje, ale také v míře největší toho zvláště potřebuje, čím by duše jeho ve spojení s Bohem udržena, důvěrou a odevzdaností naplněna byla. — *Vzývání nejsvětějších jmen* střídá se s krátkými povzdechy a nejčastěji se opakuje, aby se naplnilo, zač nábožný křesťan v životě svém prosíval: Poslední ať jsou slova má: Ježíš, Maria, Josef, Jáchym, Anna.

b) Pro všechny věky chovaná víra křesťanská o působnosti svěcené vody, znamení svatého kříže, svatých obrazů a ostatků přirozeně k tomu vedla, že těchto ctihodných prostředků milosti a posily užíváno bylo nejhrošlivěji v čas nejvyšší nesnáze lidské, v hodinu smrti. A protož náleží, aby kněz častěji kropil umírajícího svěcenou vodou, vzýváje Boha slovy modliteb církevních, jakož jsou: „Exurgat Deus et dissipentur inimici ejus.“ „Asperges me hyssopo“ atd.; časté žehnání sv. křížem prováděno budiž po každé slovy: „Benedicat te“ atd. —; kříž, obraz Matky boží a jiné posvátné věci dávají se umírajícímu často libati a zároveň pronášejí se krátká zvolání o milosrdenství, odpuštění, o přimluvu a zastání*).

c) Rozřešení svátostného může se udělovati umírajícímu častěji, *pakli při smyslech jest* a vyznává poklesky a hříchy, kterých se dopouští netrpělivostí, reptáním anebo že v pokušení svolil úplně aneb částečně. Ano i k pouhému projevení lítosti nad hříchy a ku vroucné žádosti jeho za rozřešení může mu toto dáno býti, jest-li tolik sláb, že mu vyznání nemožno. Provinil-li snad v myšlénkách neb žádostech těžce, nesluší dělati mu výčitky aneb kárati ho, ale raději k boji a k důvěře vzbuzen buď. Udělovati rozřešení třeba i téhož dne opětně za 3—4 hodiny po sobě, pokládá se nejen za věc dovolenou, ale i za potřebnou zejména takovým, o kterých má duchovní správce povědomost, že pokušením velmi znepokojováni jsou; ano může se jim rozřešení také ve lhůtách kratších dávati, pakli doba smrti jejich velmi blízka jest a posavadní život jejich takový byl, že velmi těžko lze domnívati se při nich vytrvalého a šťastného odpírání útokům té náruživosti, kteréž do nedávna byli oddáni.

Nejsou-li při smyslech ani mohou dáti známku lítosti nad hříchy a touhy po svátostném rozřešení, neslušelo by bez roz-

*) S. Alphon. Praxis conf. n. 276.

dílu rozřešovati je častěji za den, třeba i jen s podmínkou, poněvadž i k tomuto rozřešení třeba jest vážné a naléhavé příčiny. Zpovědník uchová se v této věci nejsnáze chyb, řídí-li se duchovním stavem nemocného, dříve již poznaným; o kom vědomost má, že pro velikou svoji křehkost a životu křesťanskému nezvyklost sotva odpírá pokušením a staré náruživosti, tomu i častěji rozřešení dává, toto pak buďto s podmínkou aneb prostě, jakž o disposici jeho na jisto anebo jen s pochybností soudí. Před udělováním absolutione však třeba jest, aby kněz nemocnému předříkával osvědčení lítosti a obecné vyznání slovy nemnohými, třeba by se zdálo, že nemocný již neví o sobě; zkušenost zajisté učí, že sluch obyčejně nejdéle činný jest při umírajícím. — S ohledem na častější rozřešování nemocného ve smrtelném zápasu jeho jest velice prospěšno, aby se duchovní domluvil s nemocným, dokud tento ještě při smyslech jest, o znamení, kterými by svoji lítost nad hříchy a žádost absolutione svátostné na jevo dal, když by zeslábl tolik, že by jí slovy na jevo dáti nemohl*).

Vedle svátostného rozřešení může umírající ještě v posledních okamžicích dosahovati odpustků, předříkává-li mu kněz takové modlitby kratičké, na něž odpustkové povolení jsou; nikoli třeba není, aby nemocný po knězi opakoval; obrací jen ku slovům, zvolna a s přestávkami pronášeným, svoji pozornost, jakž mu možno jest.

d) Znamená-li kněz, že nemocný se již ku poslední hodině bere, má říkati modlitby církevní, předepsané pro tento poslední okamžik lidského života, jakž nalézají se v rituálu římském a ve přípojkou k breviáři pod názvem: *Commendatio animae*.

Vydává-li se kněz k nemocnému za tím účelem, aby konal církevní modlitby při posledním boji jeho a tedy věda již napřed, že umíratí počíná, bylo by zachovávatí ritus předepsaný (Rit. Rom. Ordo commendationis animae); jinak ale konají se modlitby tyto i bez roucha kněžského a bez přípravných obřadů v rituálu naznačených. Poskytnuv umírajícímu té pomoci slovem víry a modlitby, o kteréž posud řeč byla (a—c), dává světlo zažehnouti a modlí se s přítomnými krátké litanie (*litaniae breves*), po kterých následují modlitby *Proficiscere* atd. Trvá-li poslední zápas déle, může se čísti nad umírajícím vý-

*) S. Alphon. l. c.

ňatek z evangelia sv. Jana (kap. 17.) a umučení Páně podle sv. Jana, potom pak modlitby předepsané.

Svíce při umírajících jest podle starobylého zvyku věřících světlo žehnané na den očišťování Panny Marie (hromička). Nebylo-li by takového, může kněz jinou svíci voskovou světití ritem *Benedictio candelae extra diem Purificationis*. Obyčej, vedle něhož dává se umírajícím světlo do ruky anebo aspoň na blízku se postavuje, připomíná věřícímu slova Simeonova, plná odevzdanosti do vůle boží a touhy po věčném pokoji v Pánu; ona jest také *symbol víry*, kterou křesťan obdržel na křtu svatém, a *vyznání*, že v této víře vytrvati žádá do poslední chvíle života svého. — Modlitby, kterýmiž církev provází duši odcházející na věčnost, jsou obsahem a významem svým tolik dojemny a vyjadřují tolik něžné a silné důvěry v Krista za nás umírajícího, že nelze vymysleti lepších a působnějších; kněz nemůže se na přimlouvání nemocným smrti již velice blízkým zásobiti myšlenkami vhodnějšími, nežli ty jsou, kteréž obsahují se ve starobylém řádu o provázení duše.

Když umírající již vypouští ducha svého, sluší na přítomné, aby zvláště pilni byli modlitby na kolenou klečíce. — Umírající pak, může-li ještě, vzývej sám anebo za něho kněz jasným hlasem jméno Ježíš a jméno Maria s prosbou za přimluvu. (*Ordo commend. animae*). Když pak již umřel, říká se *R. Subvenite* a modlitba *Tibi, Domine*.

Ohlašování zvonem (umíráčkem), že odešel na věčnost křesťan, jest obyčej po světě katolickém valně rozšířený, ač nikoli zákonem nařízeno není. Významem svým jest jako prosba zemřelého, aby živí za něho se modlili, soudu milostivého mu žádajíce; jest pak i dojemné připomenutí každému, že také jemu jest uloženo jednou umříti.

Bezduché tělo křesťana se pokropuje svěcenou vodou a pokládá se na místě slušném; vedle mrtvoly stůj světlo a svěcená voda; do rukou na prsa složených dává se křížek malý, obyčejně s růžencem o ruku ovinutým. Rubriky mluví o častém pokropení mrtvoly, dokud pohřbu svého čeká, a výslovně kladou, že buďto kněží anebo jiní se při mrtvole za duši zemřelého modlí *).

*) Na těchto starobylých a později zákonem vyřknutých obřadech zakládá se obyčej místy dosud zachovaný, že bratrstva zpívají v domě zemřelého za jeden aneb dva večery před pohřbem. Podobně srovnává se pěkně

2. Stran přimlouvání umírajícím budiž toho pamětliv duchovní správce, že přemnoho záleží na tom, aby *hlas jeho byl srdečně laskavý, jemný a zdlouhavý*; v té míře zajisté, v kteréž slábne, smyslů pozbývá a k poslednímu konci svému se běře nemocný, rozmáhá se nedůtklivost jeho, pro kterou jemu silný hlas velikou trýzeň působí. Poněvadž obyčejně sluch nejen naposledy opouští člověka, ale i jemnější bývá, čím méně smyslové ostatní konají službu svoji: postačuje mluvení polohlasité, jemné, pakli se každé slovo zřetelně a zdlouha pronáší. — Pro jemnost, kterouž mívá sluch lidí umírajících, třeba jest, pokud možná, tomu zabrániti, aby v nejbližším okolí nemocného nebylo hluku, hlasitého pláče a nářku; může-li co ztrpčiti poslední okamžiky člověka, odervati jeho myšlenky od věcí spasitelných a přerušiti ho v nábožném odevzdání se do vůle boží, — jest to jistotně náрек a pláč těch, kteréž on nerad opouští, od kterých jen slovo boží mohlo mysl jeho nějak odvrátiti. Duchovní správce tedy pečuje o to, aby nebyli umírajícímu na blízku ti, kteří se nemohou hlasitého pláče zdržeti; jsou-li rozumu dospělého, přimlouvá jim srdečně a útrpně, aby umírajícímu nepůsobili té trýzně; jsou-li pak dítky aneb vůbec lidé, kteří sebe opanovati nemohou, jest pečovati o to, aby odvedeni byli na místo, odkudž by pláč jejich nedocházel k nemocnému.

3. Znalost pravidel i zásad církevních o přispění lidem umírajícím jest pro duchovního správce důležitá věc nejen proto, aby sám co nejlépe prospěl umírajícím, ale také, aby dobré poučení a dobrou radu dáti uměl osadníkům svým, kterak by se zachovati bylo, když někomu z jejich domácích aneb sousedů poslední hodinka nastává. Velikost a rozsáhlost jednotlivých farních osad našich nedopouští ani horlivému pastýři, aby všem aneb i jen mnohým z osadníků svých poskytnouti mohl pomoci poslední. A protož na tom velice záleží, aby lid křesťanský vědomost měl, kterak by náleželo umírajícím na pomoc býti, kterak se při nich zachovati, kterak bezduché tělo křesťana opatřiti. Ve mnohých rodinách, kdež nemocný dochází ošetření pečlivého a také duchovní pomoci od domácích, dokud největší nebezpečí nenastalo aneb naděje na uzdravení puštěna ne-

i s duchem i zákonem katolické církve, že každý navštěvovatel domu, kdež mrtvola leží, nejprve se modlí a potom nebožtíka pokropuje a křížem značená; na mnohých osadách zachovává se krásný obyčej, že sousedé konají v domě zemřelého růžencovou pobožnost.

byla, děje se, že strach a zármutek bývá původ zmatku a malomyslnosti, při kterých jest nemožno, aby umírající podporován byl v posledním boji svém od domácích. A protož, jest-li duchovnímu správci již o to pečovati, aby se nábožní osadníci někteří rádi podvolovali pomáhati nemocným v jejich duchovních potřebách: jest mnohem více třeba vzbuzovati osadníky, nejvíce údy bratrstev, aby umírajícím pomocni byli a poučovati je, kterak bohumilou tuto službu konati, aby prospěla těm, kterým se prokazuje.

§ 137. Příspěvní odsouzeným na smrt.

Velmi těžké, ale také velmi záslužné dílo připadá knězi, volá-li jej povinnost na smrt připraviti člověka, který pro své zločiny hrdla odsouzen jest. Připravování toto zajisté nezáleží jenom ve slyšení zpovědi odsouzeného a vyprovázení jeho na místo popravné, ale za cíl sobě pokládá pravou změnu zlosyna, vnitřní polepšení jeho, tak aby nyní nenáviděl toho, což prve miloval, aby smrt, kteráž mu jest usouzena, pakli ne rád, aspoň trpělivě a křesťansky snášel. K dílu tomuto přemnoho lásky, trpělivosti a síly třeba jest, aby zdárně vykonáno býti mohlo *). Jestliže o kterém stavu člověka lze říci, že jemu kromě náboženství křesťanského nikde pomoci, útěchy a posily není, platí to plnou měrou o lidech hrdla odsouzených; jedině víra křesťanská může vdechnouti útrpnost a lásku i ke zločinci nejhoršímu a jedině víra tato může obměkčiti srdce nejtvrdší, aby schopno bylo přijmouti milost a zasloužiti slitování božího, i když minulý život byl plný zločinů. Zlosyn, kterýž na kříži vedle Syna božího vise milost našel a do ráje vešel s Nejvyšším, jest jeden z nejvíce pohnutlivých a dojemných obrazů, kteréž kniha sv. evangelií rozestírá před duchovním zrakem člověčenstva; zlosyn tento, ač jediný jest, byl za doby křesťanské již přemnohým zločincům za vůdce, od něhož naučili se dokonati svatě život nešlechtný a zasloužiti sobě milosrdenství na místě spravedlnosti.

1. Aby kněz dovésti mohl odsouzeného k pravému polepšení a kajicnému přijetí pokuty, dbá nejprve, aby získal *důvěru jeho*; byl-li duchovní správce již před výrokem smrti

*) Chládek l. c. str. 189.

p ečlivým a laskavým pastýřem vězně, bude mu na mnoze snadno plné důvěry jeho dobytí.

Počátek a základ všeho dalšího působení pro spásu odsouzeného jest, aby jej duchovní správce *potěšil, na myslí upokojil*, k tomu jej nakloniti hledě, aby se výroku nad ním vynešenému pokorně podrobil a smrt přijal na pokání za hříchy své. — Na tento cíl a konec projevuje mu velikou útrpnost a potom jmenovitě vykládá: a) že nic neděje se bez vůle boží, že Bůh koná vůli svou také skrze ty, ježto za své viditelné zástupce na zemi postavil; a jakým by koli způsobem vůle boží se nám objevila, vždycky ku spasení našemu směřuje, a protož i odsouzený věř, že tento způsob smrti jemu od Boha jest uložen, poněvadž jej Bůh za nejprospěšnější uznává ku spasení jeho. b) Umřítí jest uloženo každému člověku, a kdo může říci, že by odsouzený déle na živu byl zůstal, kdyby ho tento způsob smrti nestihnul? Ne na tom záleží, kdy a jakým způsobem umřeme, ale na tom záleží všecko, umřeme-li šťastně. A právě tento způsob smrti uznávati může odsouzený za veliké dobrodiní boží, poněvadž při něm na šťastnou smrt mnohem více naděje míti může, nežli při způsobu jiném. Tuto zajisté ví čas a hodinu, kdy z toho světa sejde, čehož i mnozí svatí žádali a mnozí sobě modlitbami a cnostmi svými na Bohu zasloužili, jakž nám životové jejich vypravují; mnozí nemocní za dlouhá léta se trápí u velikých bolestech, tuto se pak na jednou a bez veliké bolesti smrt přemáhá. Mnozí pro veliké bolesti a mdloby ani se nemohou nábožně připravit na smrt, odsouzený pak, jsa na těle zdrav, může celou duší svou se obrátiti k Bohu, modliti se a šťastné smrti sobě vyprošovati; mnozí, náhlou smrtí zachvácení jsouce, ani se vyzpovídati nemohou, odsouzený ale až do poslední hodiny zůstáváje při zdravém rozumu ze hříchů svých se dokonale vyznati a svým spasením se ujistiti může. c) Jednou umře každý, chtěje nebo nechtěje, poslušně anebo se vzpíraje; neúprosný zákon smrti můžeme přemoci, děláme-li z nezbytí cnost, poslušně se tomu podrobujeme, pro Boha a na smíření spravedlnosti to rádi trpíme, co nám za provinění naše usouzeno jest. d) Ochotná i křesťanská smrt odsouzeného může mnohým prospěti a protož i jemu těch milostí dobytí, které zaslíbeny jsou každému, kdož přispívá ku spáse bližních; takto zajisté napraví daná pohoršení, mnozí vidouce kajicnost a pokoru jeho napraví svůj život, jiní se k milosrdenství pohnou, všickni budou laskavě o něm souditi, všickni, kterým kdy uškodil a ublížil, odpustí

jemu ze srdce. e) Také lze odsouzeným vypravovati o velikých mukách, kteréž Kristus a mnozí svatí, ničím se neprovinivše, trpěli zmužile i rádi, vůli boží v tom shledávající a jí se pokorně poddávající; kdo jich následuje ze srdce, bude mítí účastenství v jejich slávě, pro jakou by koli příčinu smrt podstoupil.

2. S odsouzeným nerozmlouvá kněz o výroku soudním, jak by koli on sám k tomu podnět dával. Ujišťuje-li odsouzený, že nevinnen jest, neodpírá mu kněz přímo, jako by o jeho vině byl přesvědčen, ale s neoblomnou trpělivostí znova vykládá o prozřetelnosti božské, která všecko spravuje k našemu spasení a často i dopouští odsouzení na tomto světě, abychom nebyli odsouzeni na věky. Kdo jest nevinnen a čist před Bohem, a kde jest ten spravedlivý, který by trestu nezasloužil? -- Poněvadž pak odsouzený, chytaje se i stébla a stínu jako tonoucí, za nevinného se vydává v té klamné naději, že snad by kněz ještě mohl působiti ku změně nálezu soudního: třeba jest poučiti ho laskavě a trpělivě, který jest vlastní úkol kněze a že nijaké moci nemá slovo jeho i kdyby na jisto věděl o nevinosti člověka a nejslavnější přísahou ji ztvrditi mohl. — Posud-li se odsouzený nepřiznal ku zločinu, neukládá jemu kněz aneb aspoň ho ve svědomí nezavazuje, aby tak učinil před soudem; všechna jeho snaha zajisté jen k tomu jde, aby se před Bohem vyznal a svůj osud za dopuštění a navštívení boží uznávaje, poslušně se jemu podrobil.

3. U veškerém potěšování a přimlouvání měj duchovní správce zpověď odsouzeného na mysli a proto již prve, nežli o ní vlastně mluvit počne, o probuzení ducha kajicného pracuj. *Zpověď odsouzených* děje se obyčejně aspoň na den před popravou; a poněvadž lidé takoví vůbec málo kdy se zpovídali, již dlouhá léta život bezbožný vedli anebo svatokrádežně pokání přijímali, jest jim třeba *zpovědi generální*. Pomoci zpovědníkovy potřebují velice dílem pro svoji neumělost, dílem také pro zmatenou a sklíčenou mysl svoji. Kromě hříchů vyšetřuje zpovědník také, zdali nějaké závazky a zvláštní povinnosti minulým životem na sebe uvalili, zdali před právem někoho obvinili, zdali nenávisť proti soudcům a svědkům v srdci chovají atd.*). Jako při vězních tak i tuto nikdy za zbytečnou věc nepokládej kněz,

*) Viz o zpovědi vězňů na str. 629.

aby řekl odsouzenému, že nijak mu ani škoditi ani pomoci nemůže před právem světským, z čeho by se koli vyznal.

Za pokání ukládají se odsouzeným jen krátké modlitby, zvláště vzbuzování božských cností, odevzdanosti do vůle boží, vroucné vzývání a nábožné uctění Krista umučeného, bolestné Panny Marie a svatých mučovníků; pobožnost takovou kněz sám vykonává s odsouzeným a nejraději volí slova, kterýmiž by v něm budil úmysl, že na pokání za hříchy své obětovati chce Bohu oběť života svého. — Rozřešení dává se kajícím těmto ze hříchů a censur, jak by koli a komukoli vyhraženy byly.

Svatého přijímání uděluje se odsouzeným podobně aspoň na den před popravou a způsobem posily na věčnost.

Zůstává-li odsouzenec *nekající a zatvrzelý*, nechtěje sebou dáti pohnouti k pokání nepřestává duchovní správce užívati všech prostředků a důvodů, kterýmiž by v něm víru v Boha i spasitelnou bázeň probudil*).

4. Když byl odsouzený svátosti přijal, pečuje duchovní správce o to, aby již nikomu dovoleno nebylo vězně navštívit, leč by toho nějaká potřeba žádala. Kratičké doby, kteráž odsouzenému ještě zbývá, svědomitě užiti jest ku věcem spasitelným. O samotě jedné nyní duchovní správce s odsouzeným již jen o věcech duchovních modle se s ním litanie, růženec a modlitby k umučenému Kristu, konaje s ním vzbuzování cností, jako s umírajícím, rozmlouvaje o věčné slávě, kteráž vězně očekává, o marnosti a pomíjivosti světa, o dobrodiních božích lidem prokazovaných. Prospěšno bude čísti mu popis umučení Páně podle sv. Jana s krátkým výkladem na jednu každou částku, přirovnávati smrt vězně ke smrti Pána Ježíše a vzbuzovati odsouzeného, aby nevinného Krista následoval ve smýšlení a skutcích, nejvíce pak v ochotnosti, položití svůj život dle usouzení božího.

Pokud jen možno, zabraňuje duchovní správce, aby se odsouzenec neobtěžoval nemírným požíváním pokrmů a nápojů; jedna nestřídmost zajisté mohla by zmařiti, co práci dlouhou k místu bylo přivedeno. — Chtěl-li aneb mohl-li by odsouzený tu noc před popravou spáti, přeje se mu této úlevy. Pakli by spáti nemohl anebo nechtěl, zůstává při něm kněz celou noc, možno-li mu nikdo zajisté nepotřebuje útěchy sv náboženství tolik,

*) Srovn. níže o nemocných, svátosti zamítajících.

jako odsouzený, kterýž beze sna tráví noc před popravou. Nemohl-li by duchovní správce sám bdíti s odsouzeným po celou noc, bude aspoň to za svoji povinnost nezbytnou pokládati, aby někoho spůsobilého místo sebe dosadil, jenž by ubohého potěšoval a posilňoval. Na zejtrí pak, v den popravu, přijde duchovní správce do žaláře záhy pečuje, aby to celé ráno jediné v pobožnosti, v osvědčování čelných cností, v rozjímání o mukách Kristových a smrti jeho a v jiných nábožných skutcích ztráveno bylo, zejména aby vězeň srdce své a myšlení svá k Bohu obrátil a jemu je obětoval ranní modlitby nábožně vykonal a ještě jednou se vyzpovídal. Také sluší odsouzeného napomenouti, aby se nikoli nestyděl a neostýchal zpovídati i po druhé i po třetí, ještě-li by mu něco na mysl přišlo, třeba by to bylo i na místě popravném ve chvíli poslední.

Před samým odchodem na popravné místo napomíná vězně opět, aby nyní všechny kroky své Bohu obětoval, připomínaje sobě kroky Páně na horu Kalvárii. Cestou ku popravišti modlí se kněz bez ustání s odsouzeným podobně jako s umírajícími, napomíná jej, pokud třeba jest, aby se po lidech neohlížel, ale oči raději stále obrácené měl na kříž, jejžto kněz anebo sám odsouzený v ruce drží. Na místě popravném ještě se táže duchovní, má-li odsouzený něco na srdci; rozřešení může se mu ještě udělit, zpovídá-li se z některého hříchu, anebo i beze zpovědi, není-li snadno ji konati a vyznává-li se vůbec za hříšného a vzbuzuje lítost.

Když popravce již počíná dílo své konati, přimlouvá kněz odsouzenému ještě jako jinému umírajícímu, po málu se od něho vzdaluje, avšak v témže poměru také hlasitěji mluví, aby odsouzený maje oči zavázané vždy jednostejně slyšel. I nekajicných nezbavuje se kněz do poslední chvíle.

Pakli by nekajicný zločinec až na místě popravném pohnouti sebou dal ku pokání, zpovídá se s povolením vrchnosti občanské na nějakém místě slušném. — Pakli by sobě ani v tuto chvíli neusmyslil odsouzenec, nezbyvá duchovnímu, leč poroučeti jej Bohu; také mohlo by prospěti aspoň přítomným, když by jich duchovní požádal, aby se nyní společně s ním pomodlili za milost ubohému, jenž odpíraje milosti boží neví, co činí.

Po vykonané popravě modlí se duch. správce za duši popraveného *).

*) Srovn. Amberger l. c. III. § 244. Instructio Eystet. Tit. XI. c. 4. § 5..

Č l á n e k 2.

Pastýřská péče o jisté třídy nemocných zvláště.

§ 138. Dítky.

1. Nemocné dítky, *které posud nemají užívání rozumu*, nemohou v nebezpečnosti smrti svátostmi zaopatřeny býti; jsou totiž nejen pro nedostatek rozumu a vědomosti o pravdách sv. náboženství neschopny svátosti přijímati, ale také by je na darmo přijímaly, poněvadž nemajíce rozumu nemohly hřešiti a posvěcující milosti na křtu obdržené pozbyti.

Protož také navštěvování těžce nemocných dítek rozumu ještě nedošlých není povinnost duchovního správce, ač ovšem leckdy prospěšno býti může, navštěvovati ty nemocné rozumu nedošlé děti, které již nějaké vědomosti o Bohu mají a duchovnímu správci ze školy povědomy jsou. Při návštěvě takové, koná-li ji, může udělovati dětem požehnání, jehož obřad a způsob v některých diecésích předepsán jest *).

2. Dítkám, *které již rozumu dosáhly*, náleží posluhovati svátostmi, když by v nebezpečnou nemoc upadly, *třeba by posud byly nepřijímaly svátosti oltářní anebo ani svátosti pokání*. Majíce zajisté užívání rozumu vázány jsou božským a církevním zákonem, kterýž velí, aby křesťan v nebezpečnosti smrti svátost oltářní a posledního pomazání přijal, a jsouce hříchu schopny, potřebují svátostné milosti pro své spasení **). V jednotlivých případech jest duchovnímu správci rozsouditi, zdali dítě nemocné u věku tom, kdy člověk obyčejně k rozumu dospívá (7. rok) anebo ještě dříve skutečně užívání rozumu došlo a schopno jest přijmouti všecky svátosti, jakž je přijímají nemocní vůbec, anebo aspoň svátost pokání a pomazání. *Schopnost* tato závisí, kromě užívání rozumu, také na dostatečné vědomosti o základních pravdách křesťanských a podstatě svátostí, kterých se uděluje. A protož přesvědčuje se duchovní správce, prve nežli nebezpečně nemocnému dítěti

*) Viz Acta et Statuta secundae synodi dioecesis Budvicensis r. 1872. Stat. 6. — Manuale rituum, str. 262.

**) Rit. Rom. de sacr. extr. unct. Conc. Prov. Prag. Tit. IV. cp. 9. str. 152. Synod. Budvic. r. 1872. Stat. 6.

svátosti uděluje, zná-li, třeba ne úplně a určitě, ale přec dostatečně učení o Bohu Stvořiteli, Vykupiteli a Posvětiteli, o nesmrtelnosti duše, o věčné odplatě a pokutě, o potřebě milosti boží ku spravedlivému životu a k dosažení věčného života.

3. Aby souditi mohl o schopnosti nemocného dítěte, kteréž posud nepřijímalo svátostí, o němž ale za to míti lze, že rozum se již probudil, povinen jest duchovní správce *navštívití je prve ještě, nežli by jemu svátostí udělovat šel*. Návštěva tato, jedna aneb několikrá, podává příležitost, nabyti přesvědčení o schopnosti a doplniti nedostatečné vědomosti tolik, co třeba jest nevyhnutelně.

a) *Jest-li nemocné dítě při smyslech*, poučuje a těší je duchovní správce podobným způsobem, jako lidi dospělé; rozmlouvaje s dítětem o božské prozřetelnosti, užitku nemoci a kterak by se v ní křesťan měl zachovati, dotýká z úmysla těch náuk víry, které znáti nevyhnutelně třeba jest ku spasení. Přimlouvání své čas od času přerušuje otázkami vhodnými, aby souditi mohl, kterak dítě poučeno jest o základních pravdách. Pakli shledal, že vědomosti jeho nedostatečny jsou, náleží uvážiti, dovoluje-li stav nemoci doplniti poučováním, čeho se posud nedostává k vědomostem takovým, při kterých podstata těch náuk pochopena jest. Není-li pro nemoc dítěte aneb pro velikou ještě duchovní nedospělost jeho nijak možno zjednati jemu dostatečné vědomosti o základních pravdách, tu ovšem také všecko další poučování o svátostech bylo by na darmo. Zná-li však dítě podstatu základních náuk, bude duchovní správce dále zkoumati, povědoma-li jest dítěti podstata těch svátostí, kteréž by mělo přijmouti. *Hledě ku svátosti pokání*, zkoumá otázkami, rozeznává-li dítě toto již dobré a zlé, pochopuje-li, co hřích jest a co následky jeho. Kde nalezena jest dostatečná vědomost o základních pravdách, tu dojista bude i dostatečné poznání hříchu. Známo-li pak jest dítěti anebo se mu ještě dáti může bližší poučení, že Pán Ježíš ustanovil svátost pokání, v kteréž odpouštějí se hříchové po křtu spáchaní, pakli jich člověk lituje a z nich se upřímně vyznává: nebude pochybnosti o tom, že dítě schopno jest, aby absoluci svátostnou přijalo.

O schopnosti ku přijetí velebné svátosti pronášejí se autority vážené a lze bráti za bezpečné pravidlo, že v nebezpečnosti smrti postačuje i ta skrovná vědomost o podstatě sv. tajemství, pro kterou by jindy ještě nedovolilo se dětem sv. při-

jímání*). Které dítě zná dostatečně pravdy základní a zaschopné se považuje ku zpovědi, to jistě i schopno bude, aby velebnou svátost přijalo. A kdy by také posud o této svátosti ničemu se bylo neučilo, nebude ani času ani práce mnoho třeba, vštípití jemu dostatečný pojem, co tajemství těla Kristova jest, proč vel. svátost přijímáme a kterak duše naše se připravuje. Podobně také o svátosti *posledního pomazání a generální absoluci* snadno bude vštípití podstatnou vědomost dětem, které znají základní nauky a ku zpovědi schopny jsou. Zůstává-li důvodná pochybnost o dostatečném rozumu a dostatečných vědomostech, uděluje se jenom rozřešení a posledního pomazání s podmínkou „si capax es.“

Poněvadž pak vůbec postačuje u dítek těžce nemocných mnohem skrovnější vědomost o základních pravdách i podstatě svátostí, a poněvadž nic méně prospěch duchovní na disposici jejich velmi závisí: snadno se pochopuje, že duchovní správce povinen jest těmto dítkám ve přípravných modlitbách a vůbec ve všeliké pobožnosti, s kterou jednotlivé svátosti přijímají náleží, co nejlépe pomáhati, je podporovati, jako za ruku vésti. — Poučování a příprava ovšem nejjistěji povede ku hodnému přijímání svátostí, navštívil-li kněz nemocné dítě, prve nežli jemu svátostí udělovat jde; avšak i když toho nebylo lze učiniti, postačí doba nedlouhá, pakli nemocné dítě navštěvovalo školu, v které pilný katecheta pracuje.

b) *Pakli nemocné dítě* v tu dobu, kdy duchovní správce k němu přišel, není při smyslech a tedy ani schopno, aby k otázkám odpovíдалo a poučení bráti mohlo, bude třeba očekávati doby, až se mu smyslové zase navrátí, pakli jen vůbec naději tuto míti lze. Není-li naděje k tomu anebo duchovní správce nemůže čekati (anebo zase brzy přijíti), záleží na tom, *zná-li to dítě ze školy anebo nezná*. Zná-li je, sám jeho učitelem jsa (aneb od katechety zprávu maje), bude také věděti, zdali o základních pravdách a podstatě svátostí dostatečná ponětí má; vedle toho pak rozsoudí, zdali mu svátostí udělovati může anebo nemůže. *Zbývá-li důvodná pochybnost*, uděluje se dítěti rozřešení a posledního pomazání formou podmíněnou:

*) S. Thomas Aquin. III. qu. 80. art. 9. S. Alphon. Homo apostolicus tr. XII. n. 43. Moral. I. 6. n. 301. Bened. XIV. de synodo dioec. I. 7. c. 12. n. 3. učí, že nesluší nechávati bez přijímání vel. svátostí těch dítek těžce nemocných, které umějí pokrm tento rozeznávati od pokrmů obecných.

Si capax es. Avšak pochybnost taková nesnadno může povstati, jest-li duchovní správce dostatečně povědom nemocného dítěte. Aniž pak tu třeba bude rozvažovati úzkostně, zdali dítě buďto samo ze sebe anebo ku povzbuzení rodičů sobě žádalo, aby kněz byl povolán.

c) *Není-li nemocné a smyslů zbavené dítě duchovnímu povědomo*, nemůže-li také jinak poučiti se o něm tolik, aby schopnost jeho posoudil, ani možno jest čekatí, až by snad opět nabylo smyslů: táže se domácích na jeho stáří, na posavadní pokročilost v užívání rozumu, zdali do školy chodilo a jaké asi vědomosti o náboženství na něm znamenati bylo. Dozvídá-li se, že dítě již překročilo 7. rok, že duchem zdravé a čilé bylo, že školu navštěvovalo a vědomosti náboženské na jevo dávalo: uděluje mu aspoň svátostného rozřešení a posledního pomazání buďto způsobem prostým aneb podmíněným vedle toho, jakž může souditi dle obdržných zpráv; generální absolve pak uděluje, nechať posluhoval svátostmi prostě aneb s podmínkou. Pakli dítě ještě za zdravých smyslů samo ze sebe aneb ku povzbuzení rodičů žádalo příchodu kněze, sluší tuto žádost bráti za důvod, aby se mu svátostí udělilo, ač jestliže jiné okolnosti z toho nezrazují*).

Zdali by nemocnému a smyslů zbavenému dítěti také velebnou svátostí posluhovati možná bylo, o tom nejen vědomosti náboženské rozhodují, ale také stav nemoci, může-li totiž dítě polknouti hostii anebo nemůže.

3. V povinnosti duchovního správce, posluhovati svátostmi také dítkám rozumu došlým, třeba by posud byly nepřijímaly velebné svátosti anebo ani se nezpovídaly, zavírá se i *povinnost pečovati v obecném působení pastýřském o to, aby dítky takové neumíraly beze svátostí.* — U věci této může velmi prospěti a) *vyučování katechetické ve škole.* A prospěje skutečně, pakli katecheta již ve třídách nižších dětem vykládá, co náleží křesťanu v čas nemoci dělati, čeho nejvíce sobě žádati mají, když by velmi nemocny byly. Příležitost k naučení takovému sama se podává častěji, nechať se vyučování děje na základě biblických dějin anebo malého katechismu; jmenovitě naskytá se, když katecheta vykládá o následcích dědičného hříchu, o smrti, o hříchu, o nemocných od Krista potěšených a uzdravených. Podobně třeba jest a možno již men-

*) S. Alphon. 6. n. 717—720. Casop. katol. duch. 1883. str. 17.

ším žákům povědět o svátosti pokání, oltářní a posledního pomazání tolik, aby v 7. a 8. roce věku svého, třeba by se těmto věcem ještě neučily z katechismu, podstatné to vědění o nich měly, které by postačovalo k platnému přijetí v nebezpečnosti života.

b) Na kázáních, křesťanských cvičeních a kdekoli se jinde vhodná příležitost naskytá, jako při ohlašování doby a povinnosti velikonoční, buďtež rodičové napomínáni, aby v čas oznámili duchovnímu správci, když by nebezpečně onemocnělo dítě, o kterém souditi lze, že již k rozumu dospělo; neboť ne jim, ale duchovnímu správci a předkem katechetovi náleží a možno jest posouditi, zdali dítě schopno jest, anebo není, svátosti přijmouti.

c) V obecné povinnosti k nemocným zahrnuje se povinnost, aby duchovní správce, když se byl dozvěděl o těžké nemoci dítěte k létům rozeznávacím docházejícího, je dobrovolně navštívil anebo aspoň se na stav jeho vyptával, rodičů pozornost buďto sám anebo prostřednictvím jiných osob k tomu obrátil, že povinni jsou kněze povolati, když by nemoc dítěte nejen se nelepšila, nýbrž i nebezpečnosti její přibývalo. Podobná péče sluší na učitele křesťanské; oni zajisté již úřadem svým povinni jsou tázati se na příčinu, pro kterou dítě do školy nechodí. A sám duchovní správce, jsa učitelem náboženství, dozvídá se o nebezpečné nemoci některého ze žáků, neobmeškává-li toho, aby sobě pokaždé všímal, které dítky ve škole scházejí, vždy také na příčinu se tázaje.

d) Také dobré srozumění s lékařem může častokráte k tomu vésti, že se duchovní správce o dítkách nebezpečně nemocných dozvídá ještě v čas, kdy jim svátostmi posloužiti může.

Poznámka. Ozdraví-li některé dítě z takových, o kterých tuto řeč byla, posuzuje se s ohledem na schopnost ku přijímání svátostí jako jiné dítky zdravé; a takto se může státi, že dítěti, které již přijalo velebnou svátost v těžké nemoci, ještě za delší dobu se nepovoluje, aby ku sv. přijímání šlo. Kromě nebezpečnosti smrti zajisté sluší posuzovati schopnost přísněji, nežli když smrt blízka se býti zdá.

§ 139. Zaopatřování nemocných o sobě nevědoucích.

1. Nalézá-li kněz nemocného ve stavu takovém, že již o sobě neví, buďto bez vlády jsa anebo v záchvatu a třeštivosti (phrenesis, amentia, delirium): zkouší nejprve, *zda-li by nemocný zase mohl k sobě přiveden býti*. Býváť leckdy možno třením na rukou, nohou anebo na prsou, omýváním hlavy a prsou octem, líhem neb vodou, nemocného vzbuditi a ke smyslům přivesti na nějakou aspoň dobu, aby s dostatečným vědomím mohl svátosti přijmouti. Podařilo-li se probuditi nemocného, uděluje mu svátosti *ritem ukráceným*, poněvadž nelze nijak věděti, dlouho-li potrvá sebevědomí jeho.

Jest-li nemocný trápen silnou horečkou anebo až třeští (delirium, „fantasování“), nemá spůsobilosti, aby spolučinný byl při udělování svátostí. Kněz přičiňuje se, aby nemocného vybavil z lenivé apathie anebo zmírnil rozčilenost jeho. Za prostředky vhodné schvalují se: Podati nemocnému přívětivě ruky, hladiti jej po čele, podati mu nápoje, urovnati sešinutou podušku, oběma rameny jej obejmouti a pozdvihnouti při silném kašlání, přímo mu hleděti v oči, aby zrak jeho se upřel na oči kněze, mluvit k němu a otazovati se ho v krátkých větách za silnějšího přízvuku na slově rozhodném. Prostředkové tito leckdy působí, že nemocný sbírá síly své a na dobu se vybavuje z apathie anebo směsi blouznivých myšlének.

Pakli se ale nepodařilo vzbuditi nemocného tolik, aby věděl o sobě, posluhuje mu kněz svátostmi, jakž dovoluje krátkost času, tělesný a duchovní stav nemocného.

Opouštěje přípravné modlitby vesměs aneb aspoň částečně*) kropí jej svěcenou vodou, oznamuje mu svou přítomnost a vzbuzuje ho, aby nějaké znamení rukou aneb jinak dal, že rozumí. Nechať pak může anebo nemůže dáti znamení, mluví k němu pastýř, aby hříchů svých litoval Boha za odpuštění žádaje; několika slovy ve jménu nemocného pronáší obecné vyznání hříšnosti a vzbuzení lítosti, aby jemu potom udělil absoluce z hříchů. Krátkého přimlouvání toho nesluší opomíjeti při nemocných o sobě nevědoucích, leč by nebezpečenství tolik veliké bylo, že kromě podstatné formy svátosti pokání a pomazání již nelze na jiného nic pomyslit.

*) Viz str. 686.

2. Takto nemocným se může rozřešení dáti, lze-li s důvodem souditi, že hodni jsou. Pakli nemocný dává za přítomnosti kněze znamení lítosti, tu ovšem nelze pochybovati, že mu rozřešení dáti jest. Nemůže-li však nijakého znamení dáti, rozhoduje *posavádní život nemocného*.

a) *Pakli nemocný po celý svůj život, aneb aspoň za nějaký čas před touto nemocí po křesťansku živ byl a svátosti přijímal, nad to pak ještě, znamená nebezpečnost, žádal sobě návštěvy kněze, ale zatím smyslů pozbyl: dává mu kněz rozřešení*) ve způsobě prosté (forma absoluta)**).*

*Pakli nemůže dáti znamení o své lítosti, ani prve, dokud ještě při smyslech byl, sobě návštěvy kněze žádal, uděluje se mu nicméně rozřešení ve způsobě prosté, poněvadž tu mravná jistota jest, že by jeho skroušeně žádal, kdyby mohl a že by návštěvy kněze sobě přál, kdyby o nebezpečnosti věděl***).*

b) *Pakli nemocný o sobě nevědoucí posud vedl život hříšný, přikázání velikonočního nezachovával, avšak rouhač aneb zjevný odpůrce víry nebyl, tu rozeznávati třeba, ukázal-li, dokud ještě při smyslech byl, známky lítosti anebo jich neukázal. Pakli dal na sobě znáti lítost buďto nyní za přítomnosti kněze, anebo prve již před někým, jenž o tom dává knězi svědectví: uděluje se mu rozřešení ve způsobě prosté†).*

Pakli takovýto nemocný ani známek lítosti neprojevuje ani prve neprojevil tím způsobem, že sobě žádal kněze aneb aspoň neodporoval, když se mu domácí nabízeli, že kněze pozvou: lze dáti rozřešení jen s podmínkou „si dignus es“ ††). Po této absoluci ovšem nelze podati velebné svátosti i kdyby nemocný byl schopen přijmouti ji. Absoluce této se uděluje:

*) Rit. Rom. Ordo administrandi Sacram. Poenit. —

**) S. Alphon. 6. n. 480.

***) Srovn. sv. Augustina de adult. conjug. c. 26., S. Alph. l. c. 482. a Rit. Rom. de Sac. extr. Unct.

†) Rit. Rom. Ordo adm. sacram. Poenit. dí: „Si confitendi desiderium sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.“

††) K tomuto vývodu oprávněuje výrok sv. Augustina „de adulterio conjugum“ c. 26. (u sv. Alfonsa 6. n. 482.) a rubrika rituálu řím. de sac. extr. unct. „Infirmis . . . qui verisimiliter petiissent . . . nihilominus praebeatur.“ Srovn. Schwetz, Theol. dogm. III. str. 134. a 475.; „O účincích svátostí živých vzhledem k odpuštění hříchů“ v Časop. katol. duch. r. 1866. str. 426. Lehmkühl, Comp. theol. moral. n. 914.

také nemocnému a smyslů zbavenému cizinci, o kterém pochybno, zdali katolík jest, třeba i dával známky lítosti *).

U velikém nebezpečení smrti může se forma rozřešovací v ten způsob ukrátiti, že se vynechává *Misereatur, Indulgentiam* a modlitba *Passio Domini nostri*, ano v největším nebezpečení lze užívati formy: *Ego te absolvo ab omnibus censuris et peccatis, in nomine Patris et F. et Sp. S. Amen.*

3. Pakli duchovní správce mohl nemocného smyslu zbaveného rozřešiti prostě, podává mu i velebné svátosti, kteréž nesluší odepřiti nemocnému pouze pro tu příčinu, že není při smyslech. Rituál římský zakazuje podati těm nemocným, při kterých se pro záchvat (třeštivost, phrenesis) obávati jest, aby svátost nebyla zneuctěna či zlehčena **). Katechismus římský pak ještě určitěji praví: „Rozumu zbaveným (amentibus), kteří ku všeliké zbožné myšlence neschopni jsou, nelze udělovati svátosti; ačkoliv, jestliže bývali dobré vůle a nábožné mysli, prve než do šílenosti upadli, může se jim podle ustanovení sněmu karthaginského *na konci života* podati nejsvětější svátost, pokud jenom se obávati není nějakého nebezpečení zdávení neb jiné neslušnosti a neuctivosti“ ***). Jak by se v případě takovém zachovati měl duchovní, dotčeno jest výše (na str. 671); není-li duchovnímu známo, že jazyk nemocného ještě službu koná, přesvědčí se o tom prve, podáváje nemocnému něco vody; shledává-li, že jí jazyk pojímá, podává mu potom i svátost na lžíci vody.

Posledního pomazání uděluje se, dáno-li jest nemocnému rozřešení prosté anebo s podmínkou „si dignus es“; dáno-li podmíněné rozřešení pro pochybnost, živ-li jest nemocný ještě (si vivis), tu ovšem také poslední pomazání s touže podmínkou se dává. — Komu však pro nedostatek dispozice a patrnou nehodnost nelze rozřešení dáti, tomu i poslední pomazání se odepře, jakž výslovně dí rituál římský: *Nekajícím pak a kdož ve hříchu zjevném umírají, budiž odepřeno* (impoenitentibus vero et qui in manifesto peccato mortali moriuntur et excommunicatis... penitus denegetur). Jest-li však nehodnost a nekajicnost nemocného jenom ze zpovědi známa, nelze mu této svátosti odepřiti, žádal-li jí.

*) S. Alphon. 6. n. 482. Scavini III. str. 255.

**) Rit. Rom. de Commun. infirm.

***) Část II. hl. 4. ot. 62.

A podobně, jako se uděluje rozřešení těm, kdož dali známku lítosti, prve nežli rozumu pozbyli, ano leckdy i těm, kdož sice lítosti neprojevili, o nichž ale souditi lze, že by rozřešení žádali: tak i posledního pomazání jim udělovati náleží vedle zřejmých slov rituálu: „Nemocným, kteří ještě za zdravého rozumu a plných smyslů této svátosti žádali, aneb o kterých se může pokládati, že by byli žádali, aneb kteří projevili nějak lítost, ač potom pozbyli řeči anebo smyslů zbaveni jsou anebo třeští, anebo vlády nemají, — budiž nicméně této svátosti uděleno (*infirmis autem, qui dum sana mente et integris sensibus essent, illud petierint, seu verisimiliter petissent, seu dederint signa contritionis, etiamsi deinde loquelam amiserint, vel amentes effecti sint, vel delirent, aut non sentiant, nihilo minus praebeatur*)“.

O těch, *kterí umírají ve hříchu zjevném*, sluší ještě rozvážit (s ohledem na absoluci a na poslední pomazání, jaký byl předešlý život jejich. Kdo byl již dříve hříšník nekající a zatvrzelý a nyní pozbývá smyslů za hříchu páchaného (loupež, krádež), kdo umírá na těžkou ránu v souboji obdrženou anebo že sám na svůj život hříšně sáhnul: takový nemůže posledního pomazání dojíti, nedal-li nepochybného znamení o své lítosti. Kdo ale jinak byl po křesťansku živ, může rozřešení a svátost pomazání obdržeti, ačkoli umírá ve zjevném hříchu, pakli souditi lze, že hřích ten páchatí počal anebo v něj stržen byl za okolností, za kterých se zmenšuje příčetnost (*imputabilitas*), jako na př. že se přenáhlil, že sveden byl atd., — tomu i rozřešení i poslední pomazání ještě dáno býti může, třeba byl prve lítosti neprojevil. Případy takové se nahazují při různých a rvačkách, anebo když byl smrtelně poraněn při krádeži člověk, o němž pro nepatrnost věci, pro velikou jeho chudobu aneb pro jiné důvody objektivné aneb subjektivné (zásady o příčetnosti ze stanoviska objektivního a subjektivního) pokládati lze, že tento hřích jeho není smrtelný, nebo že člověk ten nikoli nebyl nekajicný a že na Boha vzpomněl, když se počínal jeho stav nebezpečný, který jej smyslů a sebevědomí zbavil. — Plné odepření svátostí bylo by povinnost kněze, soudil-li by z důvodů kladných (positivně) o nekajicnosti člověka*).

K udělování této svátosti ve formě zkrácené v ten způsob, že nemocný jenom jednou se pomazává (viz str. 677), ne-

*) Srovn. Časop. katol. duch. 1866. na str. 8—34; 277—284; 429—439. S. Alph. I. c. n. 483. Scavini I. c. pag. 256.

budiž kněz kvapný; trvat obyčejně zápas života se smrtí za delší dobu, tak že i po nastalém chropotu smrtelném ještě dosti času bývá pro celý obřad posledního pomazání. — *Apoštolského požehnání* s plnomocnými odpustky uděluje se také tomu nemocnému, který jen s podmínkou: si dignus es rozřešen byl.

4. Postačuje-li čas a pokud postačuje, vzbuzuje duchovní správce při nemocných o sobě nevědoucích nemnohými a dobře volenými slovy jménem nemocného a ve formě nábožných zvolání všechny ty cnosti a city, v kterých pravá dispozice ku přijetí jedné každé svátosti záleží, potom pak též odevzdání ve vůli boží, kajicné i ochotné obětování života a jiná osvědčování jakž umírajícím předkládati a předříkávati náleží. — Po zaopatřování těchto nemocných má kněz dobrou příležitost, aby církevní modlitby za umírajícího i sám i společně s lidmi shromážděnými konal vedle úmyslu a předpisu církve.

5. K nemocným smyslů zbaveným lze aspoň částečně počítati též *hluché*. Duchovní správce zkouší toho nejprve, zda-li by hluchý nemocný přece snad uslyšel hlasu mocnějšího, a protož i žádá domácích, aby poodešli až na místo, kdež by ani silného hlasu jeho neslyšeli. Nerozumí-li nemocný ani takto, pečuje duchovní správce, aby znameními doplnil zpověď jeho; také za pokání podobným způsobem ukládá buď modlitbu na růženci, anebo z knihy, umí-li a může-li čisti nemocný. Ke vzbuzování lítosti před absolucí, posledním pomazáním a před generální absolucí vzbuzuje nemocného sám se v prsy tepaje a znamení dávaje, aby podobně činil; k jiným aktům podobně vybízí, jakž může*). Aby nemocní tito u sebe měli, častěji v ruce brali a líbali kříž, svatý obraz, medaili svěcenou, aby se pokropovali aneb od jiných kropeni byli svěcenou vodou častěji, jest velmi důležitá věc obzvláště při takových, kdož neumějí anebo nyní nemohou čisti; jim zajisté jsou toto jediné prostředkové, aby se myšlenky jejich k Bohu a k věcem spasitelným obracely a duše jejich se co nejvíce možná přiblížily k oněm aktům, kterých každému nemocnému nade všechno třeba jest.

*) Podobně zacházeti náleží s hluchými při zpovědi obyčejné, jižto kněz na místě odloučeném slyší.

§ 140. Nemocní, kteří duchovní pomoc zamítají.

„Nemůže-li nemocný vzbuzováním a napomínáním kněží nebo radou přátel a domácích k tomu býti doveden, aby chtěl se zpovídati, nebudiž puštěna všechna naděje, ale dokud živ jest, často se opětuje rozmanitá a působná napomínání kněží a jiných nábožných lidí; buďtež nemocnému předkládány ztráta věčné spásy a pokuty věčné smrti; ukazováno budiž na Boha neskončeně milosrdného, kterýž jej k pokání zve a k odpuštění na nejvýš ochoten jest. Také se konejte soukromé i veřejné modlitby k Bohu, aby se vyprosilo milosti boží ku spáse ubohého nemocného“ *).

1. Zví-li duchovní správce o těžké nemoci člověka, o kterém dle posavadního života jeho může souditi, že duchovní pomoci nebude žádati, povinen jest navštívit ho záhy, dokud by se nemoc tolik nepohoršila, až by všeliké působení pastýřské bylo nemožno. Avšak nekajicnost a zatvrzelost nevěřícího nejen že zamítá duchovní pomoc, ale nezřídka i samé návštěvě duchovního se protivuje.

Pakli by domácí nebo přátelé nemocného odbývali duchovního tvrdíce, že tento nežádá kněze, ano určitě se protivuje příchodu jeho, nesluší tomu věriti, poněvadž nemocný snad o tom ani neví a tito „přátelé“ jsou lidé bohopustí, sami snad nemocného k nevěře svedli nebo v ní posilovali, nyní pak bdí u něho jako nástrojové ďábla. Ve případech takových určitě vyslovuje kněz, že sám to slyšeti chce z úst nemocného a že nikterak nemíní spokojiti se tím, co jiní mu zvěstují.

„*Nechce-li nemocný dopustiti, aby k němu vstoupil kněz, jehož návštěva mu ohlášena byla, bude snad i přes odpor ten knězi možno vstoupiti do ložnice, ano jest i třeba zkusiti toho, zvláště když nebezpečenství smrti jest blízke. Avšak byli-li kněz odmrštěn určitě a rozhodně, vynasnažuje se horlivě, aby v nemocného působil skrze příbuzné, přátele a jiné lidi nábožné, kteří kolem něho jsou; sám pak bere útočiště k duchovním prostředkům, konaje modlitby, dobré skutky, oběť mše svaté, ano i skutky tělesného pokání, kteréž velmi působivé jsou dojmouti srdce božího, když ukládá si je pastýř, aby zachránil jednu ovci stáda svého.*

*) Rit. Rom. de visit. et cura infirm.

Přihází se leckdy, že některý ze zatvrzelých těchto hříšníků se naklání k tomu, aby návštěvu kněze přijal; jen to vyhrazuje sobě, aby to byla přátelská a nikoli kněžská návštěva. Rozumí se, že i přes takové ohrazení, jak by koli trapno bylo srdci kněze, tento nijak neváhá přiblížit se k nemocnému; často zajisté návštěva přítele bude moci upravit cestu ke zpovědi. Když pak se nachází kněz u lože, zdvojnásobuje svoji opatrnost, aby ničeho nemluvil, čím by se nemocný urážel, vynasnažuje se, aby sobě získal náklonnost aneb aspoň vážnost jeho, dává upřímné důkazy účastenství velmi něžného; a pakli nebezpečnost jest naléhavá, přistupuje kněz k věci choulostivé a snaží se, jemný co anděl jsa, aby rozptýlil předsudky nemocného proti zpovědi, kteráž mu zjedná útěchu hojnou, pakli se odhodlá ji složit^{*)}.

Jednání a řeči kněze u nemocných svátosti odmítajících ovšem rozdílny budou podle toho, jakž který nemocný se pronáší o víře a přijímání svátostí. a) Dí-li s nevážností a pohrdáním, *aby ho kněz takovými řečmi a věcmi ušetřil*, aneb odvrací se, — odpovídá tento klidně, že nikoli proto nepřišel, aby nemocnému těžek byl anebo jej donucoval, nýbrž jenom, aby důvěrně a po přátelsku s ním rozmlouval o věcech, kterých v nynějším stavu svém nijak nemůže pokládati za nedůležité a nemístné. Rozmluvou o nich neutrpí škody a vždy bude mu na vůli zůstaveno, kterak by se rozhodnouti chtěl; skutečně-li přesvědčení jeho tolik pevné jest, nepotřebuje se tomu vyhýbat, aby vyslechl také mínění opačné a důvody jeho.

b) *Odpovídá-li nemocný hrubě posměchem a potupou*, namítá jemu kněz vlídně a pokojně, že nebyl a není vedeni záměry osobními, ale jenom úřední svou povinnost koná, jen srdečným účastenstvím a péčí o spásu nesmrtelné duše puzen byl k této návštěvě. Možno-li dále mluvit, představuje nemocnému, že doba tato příliš vážná i důležitá jest, než aby mohla vybízeti k posměchu a potupě; že aspoň šetrnosti a klidného uvážení zasluhuje náboženství křesťanské, jemuž sami nepřátelé a odpůrci jeho vydali krásné svědectví, jemuž oddáni byli muži nejšlechetnější, celým srdcem je milující, veškerým životem vyznávající, učeností, důmyslem, statkem ano i životem je bránice a zachováti hledíce sobě i člověčenstvu.

*) Dubois l. c. pg. 332.

c) *Nedává-li odpovědi* a nijak nechce mluvit s knězem, neodchází tento hned, pakli znamená, že nebezpečnoství jest veliké; pouští se v rozmluvu s domácími, modlí se k Bohu vroucně a potom zase znova počíná těžké dílo své, zdali by snad přece podařilo se dosáhnouti cíle žádaného.

2. „Ničeho-li prosbami a jemným slovem poříditi nemůže, ohlašuje zatvrzelému hříšníku strašné hrozby Boha mstitele, v jehož ruce brzy již upadne; avšak i tyto pravdy se nepro-nášejí zvukem nevrlým a hněvným, nýbrž raději se svatým zápalem a záchvatem horlivosti, ježž ale zase mírní laskavost a živé účastenství“ *).

Ve svatém a bohumilém útoku tomto na železné brnění nekajicnosti připomíná kněz nemocnému, že hrozný zápas se smrtí v době krátké nastane, že úzkost a zoufalství na něho přikvačí, jemu pak ukázati se bude před soudcem, kterémuž do chvíle poslední odpíral, jímž i pohrdal. — Nekajicnost a nevěra na smrtelném loži nemívá v srdci člověka tolik pevné půdy, co mívá za dnů zdravých, pokoj pak a bezpečnost nekajicného jenom zdánlivy jsou a líčeny; v srdci ozývá se mocně nejistota i bázeň, kterou však nemocný pracně zastírá, jsa k tomu doháněn představováním vlastním anebo bývalých přátel a společníků svých, kterak by hanba bylo, aby se zpronevěřil zásadám, kterými se prve honosil, za vrch osvěty a duchovní síly je vydávaje i pokládaje. A poněvadž téměř nikdy věřiti nelze, že by nemocný nevěrec byl skutečně pokojný a bezstarostný: mluví k němu kněz hlasem pevným, že srdce jeho nezdá se býti tolik pokojno a bezpečno, jak by nezkušený podle řečí jeho soudil; že ani tento napohledný pokoj nepotrvá, ale vlastní stav mysli tím zřetelněji se projeví, čím se více bude blížit hrozná chvíle poslední, doba smrti. A protož bylo by nemoudro dávat se oklamati marné a zhoubné ctižádosti, kteráž mu překáží usmysliti sobě, dokud ještě Bůh milosrdný volá. Změna smýšlení jeho bude mu ke cti sloužiti u všech lidí rozumných a cnostných; co však jí budou říkati a kterak se budou posmívati nevěřící, na tom nic nezáleží, ani se toho báti třeba. A čím budou moci bývalí druhové přispěti duši, co budou jí platny chvály jejich, až by zavržena byla od Boha? — Také může vzbuzovati nekajicného, aby k Bohu svou mysl obrátil a jeho prosil za dar poznání, co by v tuto chvíli měl

*) Dubois l. c. pg. 333.

činiti; prve ale, nežli takto vzbuzuje, pronáší zřejmě a hlasem určitým přesvědčení své, že nemocného pokládá za příliš rozvážlivého, než aby za jistou věc neměl, že aspoň věří v Boha osobního, jaké by koli ostatně domněnky jeho u věcech víry a náboženství byly.

Toto a podobné domlouvání buďto přerušuje nebo zavírá kněz srdečným osvědčováním lásky a soustrasti, prosbami a zařikáním, aby se nemocný slitoval nad duší svou, aby se pokořil před Stvořitelem, Vykupitelem a Soudcem svým, aby některým povzdechem aspoň zvolal k Bohu za osvícení a milost. — A když by ještě se bylo nepodařilo hnouti zatvrzelým, a když by tento i nejurčitěji se vyjadřoval, že nechce, aby jemu kněz mluvil anebo jej zase navštívil, namáhá se tento, aby s klidnou tváří odcházel a prve ještě hlasem přivětivým dokládal, že ochoten bude každou chvíli zase přijíti, když by se líbilo Bohu vnuknouti nemocnému žádost milosti svátostné.

Když pak by všemi prostředky vhodnými nepodařilo se dojiti žádaného cíle, bude sobě moci duchovní správce dáti aspoň svědectví, že úplně konal svoji povinnost pastýřskou, bude se i moci žalně potěšiti, rozjímaje slova proroka Ezechiela (3, 19.): „Pakli bys ty zvěstoval bezbožnému a on neodvrátil by se od bezbožnosti své a od cesty bezbožné; on sice v nepravosti své umře, ty pak duši svou vysvobodil jsi“.

3. Avšak nežli k posledním pokusům toho druhu přikročí, a zvláště nemůže-li sobě přístupu k nemocnému zjednati, ohlíží se duchovní správce, zdali by někteří z domácích anebo někdo z příbuzných a přátel nemocného byli ochotni a schopni působiti v něho a nakloniti jej, aby sobě usmyslil. Manželka, matka, dcera nebo sestra nemocného, někdo z vážnějších laiků, zvláště byl-li dobrodinec anebo příznivec nemocného — mohou leckdy k nekajicnému a zatvrzelému srdci naleznouti cestu snáze nežli kněz kterýkoli, poněvadž lidé nekajicní a od víry odpadlí obyčejně naplněni jsou slepým záštítem proti knězi jen proto, že kněz. Mnohdy může se podařiti osobám prostým, čeho nedovedli vzácnější. „Ve třídě nižší nalézají se dobří nástrojové k obrácení člověka hříšného v čas nemoci těžké. Duše nábožné, domácí služebné, ošetřovatelky nemocných, mohou častěji v těchto okolnostech dovésti, oč by se marně pokoušeli příbuzní a přátelé, kteří skoro vždycky se zdráhají zmíniti se nemocnému i jen zdaleka o zpovědi. — Přichází-li k nemocnému kněz, prve

nežli by někdo mu cestu připravil, buďto ani nebude puštěn k němu, nebo tento jej špatně uvítá a zřejmě osvědčí, kterak velmi nevhod mu jest, že povolán byl kněz, aniž by on sám byl toho žádal. A protož nejčastěji prospívá pohnouti nemocným k tomu, aby tuto žádost projevil“ *).

To velmi často se daří nábožným a opatrným ošetřovatelkám, jichžto nelíčená sprostnost působí mocněji, nežli by jakékoli důvody působiti mohly.

„Avšak nesluší, aby tyto nábožné duše zanechány byly sobě samým; třeba jest horlivost jejich vzbuditi a oznámiti jim nebezpečnost, v kterém se nemocný nachází; dáti jim naučení, kterak by sobě moudře a opatrně počínaly, pokud se za to má, že by jeho byly potřebny. — Takové rady byly by asi: *a)* ukazovati nemocnému velikou oddanost, velikou lásku, všemožnou úslužnost; *b)* říkati mu, že Boha prositi budou, aby nemocnému vyžádaly polehčení a zdraví; *c)* vybízeti ho, aby se také sám k modlitbám, kteréž osoba ta koná, připojil a Pánu Ježíši a Panně Marii se poroučel; *d)* vystříhati se, aby náhle a bez přípravy neoznamovaly, že nemocný u velikém nebezpečnosti se nachází a že by se zpovídati měl, ale blížit se k oznámení tomu laskavě a pomálu a nevésti této veliké rány, až když viděti jest, že nedostačují rány velice mírné; *e)* snažiti se, aby zvěděly po každé návštěvě lékařově, co soudí o stavu nemoci; *f)* říkati opatrně, že nemocní, kterých lidská lékařství neuzdravují, častěji docházejí polehčení, obracejí-li se k náboženství; *g)* říkati, že mnozí lékařové shledali nemocné ve stavu lepším po zpovědi, která zjednala pokoj svědomí jejich a blahý stav mravní, jenž mocně přispíval k jejich uzdravení; *h)* ptáti se nemocného, zdali by odporoval tomu, aby se kněz u něho ukázal, a vyvracetí způsobem jemným a laskavým důvody, kterými by nemocný dotvrzoval odporu svého; *i)* raditi mu kněze, o kterém vědí, že si ho nejvíce váží; *k)* líčiti jim radost, kteréž okusí, až budou smířeni s Bohem a sami s sebou; *l)* říkati jim, že snad neposlal Bůh nemoci této, leč jenom že způsobiti chtěl, aby do sebe šli a že, vezmou-li z ní užitek a obrátí se, Bůh je uzdraví a věku jim prodlouží, aby mohli světu dávatí příklad života křesťanského; *m)* nedávati naučení těchto ráz na ráz, jakýms dotíravým a nevčasným způsobem, ale čas od času a skoro v témže pořádku, v kterémž tuto byla

*) Dubois 1. c.

jmenována, prodlévajíc při každém podle toho, jakž bylo přijato více nebo méně laskavě, ustávajíc pokaždé, jakmile by znáti bylo, že přimluva spíše zle nežli dobře působí, a činiti nové pokusy opatrně, lze-li pokládati příležitost za příznivější“ *).

4. „Někteří učení a horliví kněží užívají při nemocných, jižto se nechtějí zpovídati, důmyslného prostředku, kterýž dosti často byl korunován zdarem dobrým. Prostředek ten záleží v tom, že kněz vede ku zpovídání tyto nemocné, aniž by věděli, že se zpovídají.

Po úvodu obyčejném na počátku celé rozmluvy vstupuje poznenáhlu na půdu náboženství a snaží se k tomu přivést nemocného, aby mluvil o minulém chování svém u věcech víry a náboženství; praví nemocnému, s lehkým úsměvem na rtech, že asi nebyl velmi pevný v této důležitosti; že snad i skoro víry pozbyl; že nemodlil se mnoho aneb nijak; že dávno již nebyl na mši svaté a mnoho se nestaral o přikázání církevní atd. — Potom, po některých oklikách přechází na chování k bližnímu, konečně, jak se choval k sobě samému, stále ovšem způsobem rozmluvy a s jistou měrou mysli laskavé, příjemné a důvěrné.

Nelze pochybovati, že rozmluva o těchto předmětech rozličných, o kterých se toliko zmiňujeme, podává obecné poznání o duchovním stavu nemocného; a poznání takové dostačuje, aby se nemocnému řeklo s větší anebo menší svobodou, podle okolností, že zpověď nemůže lekati ho, neboť ji právě vykonal, aniž by se toho byl nadál. Velmi často usměje se této nevinné lsti a svolí k tomu, aby se vážně dokonalo, což se bylo jako žertem počalo. Rozumí se pak, že kněz napraví a doplní ve zpovědi vážné, jakž bude potřeba; podstatná věc byla, nakloniti nekajicného hříšníka ke zpovědi.

Dojista nebude vždy možno, užiti této nábožné lsti; knězi v každém případě zvlášť uvážiti jest, lze-li se k ní utéci s nadějí ve prospěch“ **).

Leckdy také může kněz říci nemocnému, že zná odjinud posavadní jeho život dostatečně a že by zpověď asi málo věcí nových uložila ve věrné srdce kněžské.

Nejednou stalo se, že Duch svatý vnukl horlivým kněžím mimořádné, neobyčejné prostředky a způsoby, kterýmiž

*) Dubois l. c. pg. 299.

**) Dubois l. c. str. 334.

obrátili nevěrce zatvrzelé, jako na př. že hlasitou a plamennou modlitbu za milost a světlo nemocnému pronesli anebo přítomných dojemným způsobem k takové modlitbě pozvali, že s křížem anebo s hodinkami v ruce kvapně k nemocnému přistoupili a slovy dojemnými o Kristu aneb o blízkém dokonání její spasitelnou bázní naplnili. Poněvadž ale působnost prostředků takových závisí na způsobu, kterým se jich užívá, nemohl by každý kněz očekávati téhož prospěchu nápodobením kněží neobyčejných, obzvláště když by ducha jejich nábožnosti a horlivosti neměl.

5. Jsou i nemocní, kteří, aby domácích nezarmoutili aneb i pohřbu církevního zbaveni nebyli, kněze povolávají aneb nic proti jeho příchodu nenamítají, avšak potom ku kajicné zpovědi se odhodlati nechtějí, ostatních svátostí pak buďto přijmouti nedbají anebo by je přijmouti chtěli ve stavu nekajicnosti a nevěry, jedině proto, aby dosti učinili snažným žádostem domácích a příbuzných.

Při takovýchto nemocných naskytá se možnost dvojího zla, totiž buďto zlehčení svátostí pro nehodnost nemocného, aneb pohoršení, kteréž by povstalo, když by ve známost obecnou vešlo, že kněz jemu pro nekajicnost odepřel svátosti; zaméziti obé, bude duchovnímu správci jen při veliké opatrnosti, duchapřítomnosti a statečnosti možno.

a) Často lze obyčejnou návštěvou předejiti rozpaky a nesnáze, v kteréž nevyhnutelně ubíhá duchovní správce, shledán-li jest za nekajicného nemocný, až když k němu velebná svátost přinešena byla. A protož byl-li duchovní správce povolán k nemocnému, z jehož posavadního života souditi lze, že není spůsobilý, aby svátosti hodně přijal: navštěvuje ho prve jenom prostě a rozmlouvá s ním, aby o duchovním stavu jeho plné jistoty nabyl. Není-li disponován, aby svátosti hodně přijmouti mohl, snaží se duchovní správce disponovati ho; nepotkává-li se práce jeho se zdarem a jest-li nevěra a nekajicnost nemocného vůbec povědoma, nemůže se kněz ohlížeti na žádost jeho, ale odpirá mu svátosti, jakž dle církevních zákonů jest povinen.

b) Pakli nemocný, ku kterémuž povolán byl a také přišel kněz bez návštěvy předchozí, *zpovídati se nechce a sám osvědčuje svoji nevěru a nekajicnost* za příčinu odporu svého, vynasnažoval by se kněz ovšem, pokud by čas dovoloval, obrátiti nekajicného. Tázał by se nejprve, proč tedy povolán byl, když nemocný zamítá víru a milosti její. *Odpovídá-li nemocný*

před svědky, že proti vůli jeho se stalo, bude kněz vysvobozen ze všech rozpaků a nepodaří-li se mu nemocného k pravdě a víře dovésti, opouští jej, nesa velebnou svátost tajně zase do chrámu.

Dí-li knězi samotnému, že jen ku prosbám a domluvám domácích konečně svolil, ale sám že svátostí nežádá a nic o nich nevěří: třeba jest pomýšleti na to, kterak by nekajicnost jeho v tajnosti uchována byla. Neboť třeba by nekřesťanské smýšlení a nevěra nemocného byly posaváde vůbec povědomy: nicméně zdáti se může lidem obrácení jeho za věc podobnou, poněvadž aspoň mnohým známo, že byl k němu povolán duchovní. A protož nezdařilo-li se obrátiti nekajicného, nakloňuje ho kněz, aby upustil od přijímání svátostí. I představuje mu, kterak by hřích a zločin veliký byl, ve stavu nevěry a nekajicnosti přijímati svátost oltářní a svátost pomazání; kterak by ke hříchu nevěry a nekajicnosti novou ještě vinu na sebe uvalil a takto velmi sobě ztížil soud, kterýž jej očekává. Vykládá jemu, že pro jeho zamítání zpovědi kněz nijak není vázán zpovědním tajemstvím, ale že přece, pověsti jeho ušetřiti chtěje, nerad by učinil, aby v obecnou známost vešlo setrvání jeho v nevěře až do chvíle poslední. Svátostí že nijak nemůže uděliti mu a že také nemocný nebude na něm žádati, aby proti své víře a svému přesvědčení jednal. Sám že nikomu vypravovati nebude, kterak u nemocného pořídil, co se stalo a co se nestalo. A potom předkládá, kterým způsobem by se vykonati dalo, aby ani svátosti nebyly zlehčeny, ani pověsti jeho se neublížilo. Způsob nejvhodnější, ano i jediné možný bude, aby kněz pobyl u nemocného aspoň za tu dobu, kteréž bylo by třeba, když by mu svátostmi posluhoval. Potom přichystal by se k odchodu, velebnou svátost maje na prsou pod talárem a odcházeje řekl by domácím, že práci svou u nemocného již dokonal.

Nechtěl-li by nemocný k utajení takovému svoliti, ale svátostí by žádal za přítomnosti jiných osob, nemohl by mu jich duchovní odepřít, poněvadž pozvání kněze způsobilo již obecné domnění, že nemocný se obrátil; pro tuto příčinu náleželo by považovati jej za hříšníka tajného, jemuž nesluší odepřít svátostí, žádá-li jich veřejně.

Podobně bylo by jednati, objevena-li nekajicnost až ve svátostné zpovědi.

Za obecné pravidlo se pokládá, aby s nekajicnými co jen možná soukromí se jednalo a zvráceno [nebylo domnění obecné, že zaopatřen byl nemocný, k němuž byl kněz povolán;

utají-li se nekajicnost, předejde se pohoršení a předejdou se i nesnáze stran pohřbu církevního.

§ 141. Nemocní se zvláštními povinnostmi a závazky.

Jako vůbec o každém přijimateli svátosti pokání, tak podobně též o nemocném platí pravidlo, že povinen jest vyplniti zvláštní povinnosti a závazky, ježto mu snad ze hříchů jeho nastaly; bez ochotné a činné vůle k tomu nemohla by ani nemocnému absolve prospěti, poněvadž nedostatek vůle takové jest nedostatek dispozice, nedostatek mysli kajicné, bez kteréž nelze, aby kdo skutečně obdržel hříchů odpuštění. Ku zvláštním povinnostem a závazkům nemocných přihlížeti a také o jich neodkládané vyplnění pečovati jest velmi důležitá věc, poněvadž tuto bývá s prodlením spojeno nebezpečnoství, že jim nemocný dosti neučiní.

Tato péče, aby nemocný zvláštním povinnostem a závazkům dosti učinil, nejen žádá na duchovním správci veliké opatrnosti, poněvadž velmi často by možná nebylo, napravití chyby tuto udělané, ale také mu velí, aby pevný a rozhodný byl. Neboť lichá útrpnost, předstíraná anebo zdánlivá obtížnost a nemožnost vyplniti závazky, mohla by jej svést, že by ukřivdil právu jiných, veřejnému blahu a veřejné mravnosti, na sebe by odpovědnost uvalil a nemocného v těžké vině zanechal.

Zvláštní takové povinnosti a závazky jsou jmenovitě: odklizení dobrovolné příležitosti ke hříchu, navrácení statku cizího, napravení škody a daných pohoršení, dostiučinění za urážky na cti, konvalidace neplatného manželství a smíření manželů rozvedených, odpuštění nepřátelům a škůdcům.

1. Objevilo-li se při zpovědi anebo jinak vešlo duchovnímu v povědomost, že nemocný se nachází v *blízké příležitosti dobrovolné a nehledané*, třeba jest pevně na tom státi, aby odklizení a vzdáleno bylo bez odkladu, co nemocnému za blízkou příležitost ke hříchu jest, jako: neslušné a necudné obrazy, zvláště pak osoby takové, jichžto přítomnost aspoň tak nebezpečna jest nemocnému, že pohled na ně obrací mysl jeho ku věcem hříšným. Velmi určitě a přísně jest žádati povinen kněz,

aby vzdálena byla osoba spoluvinná ve hříchu mrzkém, pakli vůbec povědom jest neřádný poměr takový; toho třeba jest i pro spásu nemocného i pro nápravu daného lidem pohoršení. Pakli by však poměr hříšný nebyl vůbec povědom, třeba jest již uvážiti, nepovstalo-li by pro náhlé vzdálení osoby spoluvinné vůbec podezření; neboť jest-li se toho báti, nakloňuje duchovní nemocného aspoň k tomu, že za slušnou záminkou sám učiní, aby osoba spoluvinná nebyla ošetřovatelkou jeho a vůbec nedocházela k němu; nelze-li její přítomnosti zcela zameziti, žádá se obmezení, pokud možno. Častější zpověď byla by v tomto případě nejvíce bezpečný prostředek proti hříchu; slib nemocného, a bylo-li pohoršení veřejné, slib před svědky, že osobu spoluvinnou propustí, až ozdraví, byla by nezbytná podmínka rozřešení svátostného.

Pakli cizí a neznámý nemocný má při sobě osobu ženskou (nebo naopak), třeba jest knězi zvědět, zdali manželkou jeho jest. Ukázalo-li se, že souložnice jest, náleží pilněji uvážiti, zdali nemocného lze rozřešiti; avšak ne vždy bylo by možná přísně státi na neodkladném vzdálení, poněvadž by nemocný snad potom zůstal bez dostatečné obsluhy.

Mnohdy ve případech takových ani pohoršení daného napraviti, ani spravedlnosti zadost učiniti nelze, leč by nemocný vešel *v řádné manželství s osobou spoluvinnou*; jmenovitě sluší souditi takto, pakli hříšný poměr jest konkubinat vůbec povědomý anebo manželství pouze občanské. Sňatek na smrtelném loži velmi jest usnadněn zákony církevními a občanskými*). *Ohlášky* prominouti může ve jménu církve každý farář**), jménem státu pak okr. úřad politický***), „ač není-li pro zvláštní okolnosti naprosto nemožno“ žádati za prominutí; k žádosti podané úřadu politickému přikládá se vysvědčení lékařské. Náleží-li aspoň jeden pod vojenskou duchovní správu, žádá se za dispensi u nejbližšího velitelství vojenského. Před oddavkami skládají budoucí manželé přísahu, že jim není povědoma ni žádná překážka nebo závada církevního nebo občanského práva, pro kterou by ve platné a dovolené manželství vejíti nemohli. Ku přísaze této

*) Jde-li o nápravu civilního manželství, ovšem není třeba nijaké dispense od úřadů státních.

**) Instrukce episk. českého 3. června 1868.

***) Společné nařízení minist. spravedlnosti, duchovních a vnitřních záležitostí 1. července 1868 a 9. ledna 1885 č. 6164. — Srovn. Časop. katol. duchov. 1890. str. 613.

může politický úřad poslati svého zástupce; nelze-li pro krátkost času jednati s úřadem politickým, povolává se k této přísaze starosta obce. Ve případě takovém poučuje kněz nejprve o svatosti přísahy; tato skládá se před krucifixem mezi dvěma svícema postaveným; přísahající pozdvihuje tři prvních prstů pravé ruky. Formulář přísahy nejlépe jest napsati, stačí-li čas, a podepsaný jménem faráře, svědka a snoubenců v registratuře uložit. Oddavky dějí se jako jindy za přítomnosti dvou svědkův.

Stojí-li nějaké *překážky nebo závady práva církevního zamýšlenému* manželství tomu v cestě, žádá se (ve případě velmi kvapném i po telegrafu) za dispensi církevní k ordinariátu. Nedovoluje-li čas čekati na církevní dispensi, může sňatek býti uzavřen podobně, jako když objevena byla prominutelná překážka před oddavkami, kterých pro důležité příčiny odložití nelze*). Od křestního listu, jehož by jindy třeba bylo, lze upustiti, možno-li jinak ty věci zjistiti, o kterých by tento svědčil.

Dekretem S. C. Inq. 20. února 1888 dal papež Lev XIII. biskupům plnou moc dispensovati souložníky a civilní manžely v nebezpečení smrti ode všech překážek a závad církevního práva (též od překážky z přijatého subdiakonátu a složených slavných slibů řeholních), kromě překážky povstale z přijatého kněžství (*presbyteratus ordo*) a švakrovství v pokolení přímém z obcování dovoleného**). Rozhodnutí téhož papeže***) zmocňuje biskupy k užívání této plné moci subdelegovati každého faráře†) ve případech, kdy čas nedovoluje žádati biskupa za dispensi††).

Stran překážek občanského práva zůstává i tuto ve platnosti obecné pravidlo, že žádati jest o dispensi u vlády zemské. Duchovní správce budiž velice opatrný, aby zvěděl, jsou-li snad snoubenci (anebo jeden) neplnoletí, podléhá-li ženich povinnosti branné anebo již ke stálému vojsku náleží; ve případech takových nemůže pomáhati k veřejnému uzavření sňatku,

*) Viz str. 517.

**) Ord. list buděj. 1888 str. 45.

*) S. C. Inq. 9. ledna 1889.

†) K dotazu předloženému odpověděl týž sbor (S. C. Inq. 23. dubna 1890), že slovem „farář“ míní se vůbec kněží, „qui actu curam animarum exercent“, a protož také interkalární administrátoři.

††) Ord. list buděj. 1889 str. 70.

dokud překážky odklizeny nejsou, poněvadž by propadl pokuty zákonem (§ 78. obč. zák.) ustanovené*).

Objevilo-li se, že nemocný žil a posud *žije v manželství neplatném*, činí kněz jako jindy ve zpovědnici**). Pakli krátkost času nedopouští čekati na církevní dispensi, děje se konvalidace podobně, jako praveno jest o sňatku na smrtelném loži v čas okamžitého nebezpečení.

2. *Jest-li nemocný povinen navrátiti cizí statek anebo nahraditi škodu*, dbá kněz, aby se stalo hned aneb aspoň se ubezpečí, že stane se v době nejkratší. *Může-li nemocný sám ještě navrátiti neb nahraditi*, nedopouští kněz, aby tato povinnost byla na dědice přenášena; o těchto zajisté, jakž potvrzuje zkušenost, nelze nebáti se, že by buďto z lakotnosti anebo z lehkomyšlnosti obmeškali učiniti, k čemu je odkazovatel jenom ústně zavázal. — *Nemůže-li nemocný sám navrátiti a nahraditi*, pečuje kněz, aby domácí pozůstalí aneb dědicové učinili spravedlnosti zadost. Způsob, kterým jistoty nabyti lze, že tak učiněno bude, může býti rozdílný dle okolností. Buďto zajisté může nemocný ustanoviti závětí, aby dědicové jistému příteli důvěrnému, kterýž by však o tom zpraven byl, jistý peníz vyplatili, jež by tento vynaložil podle známé jemu vůle nemocného. Také tím způsobem lze ubezpečiti se o budoucí náhradě, že kněz nakloňuje nemocného, aby manželku, dospělé dítě, budoucího dědice aneb na koho by okolnosti zvláště ukazovaly, k důvěrné rozmluvě povolal, jemu za přítomnosti zpovědníka povinnost náhrady uložil a slibu od něho požádal, že ji svědomitě vykoná. Přítomnost kněze za důležitou se pokládá pro tu příčinu, aby tento upomenouti mohl na přijatou povinnost, když by toho snad později třeba bylo. — Mnohdy nelze, aby povinnost restituce jinak nežli prostřednictvím kněze vykonána byla a protož i propůjčuje se k této službě, ovšem s opatrností náležitou, aby ani čest nemocného netrpěla, ani na kněze podezření zisťnosti a nepoctivosti padnouti nemohlo. A poněvadž nemocní bývají u svědomí velice znepokojováni pro povinnost restituce, jižto nijak vykonati nemohou anebo jen velmi těžce: ukládá duchovnímu zákon lásky, aby jim pokoje dobyl tím způsobem, že s jejich vědomím žádá s opatr-

*) Srovn. Borového Círk. sloh. str. 575.

***) Viz str. 373.

ností za dobrovolné prominutí u toho, komu náhrada právem náleží *).

Jsou-li *pomluvači a utrhači* zavázáni k odvolání a dosti-
učinění, mohou své povinnosti zadost učiniti buďto písemně
anebo před dvěma svědky ústně; bylo-li by se báti, že ne-
mocný pro takové svoje vyznání pomluvy aneb utrhačných
řečí právně stíhán bude, neslušelo by uveřejňovati odvolání
jeho, leč až by zemřel.

3. Kdo životem svým vůbec anebo některými skutky
zvláště, veřejnými řeči anebo vydanými spisy *veliké pohoršení*
dával, náboženství tupil a v jiných podvracel: nemohl by za ka-
jicného a svátostí hodného držán býti, pakli by se zdráhal po-
horšení a rouhání svoje zavrhnouti a odvolati buďto písemně
anebo ústně za přítomnosti svědků. Věc tato veliké pozornosti za-
sluhuje v dobách nynějších, kdy mnohý proudem časových
bludů stržen bývá, že na schůzích veřejných, v úředním po-
stavení svém anebo psaným slovem se ku zjevným nepřátelům
víry a církve řadí, na smrtelné posteli pak nicméně svátostí
sobě žádá. Vysloviti svoji lítost nade skutky a slovy, kterýmiž
dáno bylo snad tisícům pohoršení, odvolati a zavrhnouti to,
čím potupil anebo i zapřel víru a církev, — to jest nezbytné
dostiučinění, bez kteréhož by nemohl kněz udělovati svátosti,
aby zaopatřování samo nebylo než prohlášení skutkem, že ani
na pohoršení a zjevném odporu proti víře a církvi, ani na
svátostech nic nezáleží. Aby nemocný zadost učinil povinnosti,
kteráž ukládá jemu napraviti pohoršení daná, k tomu jej na-
kloňuje duchovní hned při zpovědi; a když se k tomu podvolil
nemocný, bude leckdy třeba, aby kněz sám oznámil všem, kteří
se tu shromáždili, že nemocný odvolává i zavrhuje pohoršlivé
skutky {a řeči své a žádá všech bližních, aby se jimi nespra-
vovali a jemu pohoršení dané odpustili. Ovšem i ku prohlášení
tomuto vyžádal by sobě kněz svolení od nemocného, kterýž
potom patrně a srozumitelně na jevo by před svědky dal, že
skutečně mluví kněz ve jménu jeho.

Sahalo-li pohoršení ve kruhy širší, třeba jest odvolání a
napravení písemného, kteréž pak i tiskem se rozlašuje.

Náležel-li nemocný k *tajné společnosti zednářské* aneb
jiné podobné, povinen jest i veřejně, před svědky, a pokud

*) Srovn. str. 395.

možná, písemně odpřísahati bludy a zásady její, bylo-li vůbec povědomo, že členem byl a posud-li za člena jest považován*).

Odvolání taková nejen spasitelný dojem činí na obecenstvo, ale i podávají knězi vhodnou příležitost, aby hned na místě vážnými a šetrnými slovy všem poučení dal, kterak veliké a vzácné věci jsou víra i cnost a kterak nás v nich utvrzuje časté vzpomenutí na poslední hodinku, když opouštějí člověka svět i žádosti jeho.

4. Shledáno-li jest na nemocném, že s někým se rozvadil *a hněv i nepřátelství v srdci chová*: sluší knězi o to pečovati aby pravé a křesťanské smíření ještě dokonáno bylo, dokud nemocný na živu jest. *Pakli nemocný sám jest ubližitel a křivditel*, klade mu kněz vážnými slovy na srdce, že jest povinen smířiti se a že s povinností touto nesluší odkládati, poněvadž brzy snad bude státi na soudu toho, kterýž odpouští toliko těm, kdož sami odpouštějí ze srdce, a kterýž ani obětí nepřijímá z ruky člověka majícího zášti a hněv na bratra; a nejen odpustiti povinen jest, ale také učiniti první kroky ku smíření, poněvadž on byl původ a příčina hněvu i nepřátelství. — *Pakli nemocný jest uražený a jemu se křivda stala*, vzbuzuje ho ku smíření a odpuštění, omlouvaje urážky a křivdy, pokud možná, a vykládaje, kterak dobře i záslužno jest, ubližitelům a křivditelům mile odpouštěti, kterak i pro spasení duše své povinen jest odpustiti ze srdce a, když by původce nepřátelství toho zatvrzelý byl, sám první krok udělati, poněvadž takto získati může bratra svého, kterýžto veliký skutek bude provázeti jej na věčnost a nahradí jemu mnohá obmeškání v minulém životě zaviněná. Zdali by dobře bylo raditi nebo spíše z toho zrazovati, aby nepřítel nemocného byl k tomuto pozván: o tom nikoli dle obecného pravidla nějakého, nýbrž dle okolností rozsouditi náleží. Bylo-li by se co báti, že by setkání rozvaděných mohlo míti zlé následky, tu ovšem nejlépe bude, aby jiné osoby ve jménu nemocného učinily, čeho ku vzájemnému smíření třeba; mnohdy jen prostřednictví kněze povede k cíli žádoucím a protož i tento milerád se k němu podvoluje nejen pro výborné účinky, kteréž pocházejí ze smíření nepřátelům samým, ale také pro užitečný vliv na veřejnou mravnost vůbec.

Pakli nemocný člověk jest *rozvedený manžel aneb rozvedená manželka*, zkouší toho duchovní správce, aby manžely

*) Viz str. 250.

oba smířil. Avšak tuto velice¹ budiž pozoren, aby nenáležitě neukládal nemocnému manželů za povinnost, k čemu tento ani právně ani mravně zavázán není anebo z čeho by zlé následky povstati mohly. Byla-li příčina k rozvodu velmi vážná a trvá-li posud, nebylo by ani spravedливо ani moudro ukládati, kromě odpuštění ze srdce, také ještě smíření viditelné anebo nějaké povinnosti a ohledy, na kteréž druhý manžel svým jednáním a životem všeho práva pozbyl a posud ještě ničím zase nezasloužil.

§. 142. Choří na duchu.

1. Lidé choří na duchu jsou nejvíce nešťastní a zasluhují politování největšího nejen pro utrpení, kteráž jim stav jejich sám sebou působí, ale také pro utrpení, která jim domácí jejich a lidé vůbec ještě přimnožují, buďto že pro neznalost náležitého způsobu nerozumně s nimi zacházejí, převráceným způsobem jim pomáhati chtějí, — buďto také, že pro nedostatek lásky, pro svou necitelnost a surovost nešetrně, ano i tvrdě s nimi zacházejí, takto jim netoliko život jejich ztrpčujíce, ale i chorobu jejich rozmáhajíce, ubohé často až k plnému šílenství, k plné bláznivosti a vzteklosti dohánějíce.

Není sice pochybnosti o tom, že choří na duchu nejlépe opatření jsou v ústavech pro tyto ubožce zřízených (blázince, domy pomatených^{*)}. Ale za jedno nezámožnost překáží mnohým, aby v ústavu takovém byli léčeni, a nad to ještě zákonem ustanoveno jest, že do státních ústavů pro pomatence bráti se mohou, jen kdo sobě anebo jiným jsou nebezpečni; a protož vysvítá již odtud potřeba vhodné pomoci a vysvítá nejvíce z té skutečnosti, že duchovní choroby lze často v jejich počátcích předejiti aneb aspoň tolik zmírniti, aby neštěstí nedosáhlo stupně nejvyššího. K pomáhání takovému pak, obzvláště na venkově, duchovní správce nejsnáze může přispívati a takto zachrániti mnohou rodinu od rány hrozné.

*) O přijetí nemajetných žádá obec; ku žádosti se přikládá vysvědčení lékařské (od dvou lékařů), a není-li v žádosti dosvědčena nemajetnost, ještě vysvědčení o chudobě.

Při chorých na duchu nejde toliko, anebo předkem, o tu pomoc, kteréž duchovní správce poskytuje lidem těžce nemocným. Nešťastný stav jejich zajisté trvá mnohdy za dlouhá léta, nežli zdraví nabudou anebo zemrou; když pak nemoc již vysokého stupně dosáhla a tito ubozí buďto pro ni samu anebo pro nemoc jinou v nebezpečnosti smrti se nacházejí, může jim duchovní správce obyčejně toliko svátostmi prospěti, pakli již před nastalou duchovní chorobou užívání rozumu měli a v takovém stavu mravném byli, v kterém se pokládati mohli za hodny. — Vlastní pomoc, kteréž pastýř chorým na duchu podávati často může, jest druhu zcela jiného; ona především a skoro jediné v tom záleží, aby předchůdce a počátky chorob duchovních znamenaje společně a svorně s lékařem i domácími nemocného se vynasnažoval pokrok duchovní choroby zastaviti, nemocnému ke zdraví plnému pomáhati aneb jej aspoň udržeti ve stavu, při kterém by choroba nebyla jemu samému na úplnou záhubu, jiným pak nebezpečna.

Zkušenost a psychiatrie (věda o léčení pomatených) do-
svědčují, že nejlepší útěcha i nejpůsobnější lék pro lidi choré na duchu jest náboženství. A proto věrný pastýř již láskou jest puzen, aby nešťastníkům těmto byl za anděla útěchy a spásy. Avšak třeba by ho i láska nevedla k ubohým pomatencům, nebude jich přece moci uniknouti, poněvadž přemnozí sami ku knězi útočiště berou, pomoci u něho hledajíce anebo jen jakýmsi pudem k němu vedeni jsou.

Duchovní správce bude moci v dobrovolném a nezbytném styku s lidmi na duchu chorými něco platného způsobiti, rozumí-li tomuto stavu jejich, zná-li předchůdce a počátky chorob duchovních posouditi a nejpřednější pravidla pamatuje o nakládání s lidmi, při kterých duchovní choroba v počátcích se ukazuje aneb vůbec na nižším stupni jest. Věc rovněž důležitá jsou pravidla, kterak zacházeti s lidmi z duchovní choroby buďto po domácku anebo v ústavě ozdravělými.

I. Příčiny a druhy chorob duševních.

1. Všelike duševní choroby mají svůj základ v organismu tělesném vůbec, nejvíce pak v nervové soustavě, mozku a míše. Některá soustava tělesná jest velice náchylna (předupravena, praedisponována) k duševním chorobám a tyto se v ní počínají

a vyvinují pro příčiny, které by při jiné soustavě nesnadno měly duševní chorobu za následek.

Příčiny, pro kteréž povstává duševní choroba, mají za bezprostřední následek porušení organismu tělesného v některých útlých jeho částech, duševní choroba jest příčin těch následek prostředech. Jen v tomto smyslu lze říci, že příčiny chorob duševních jsou tělesné (fysické, somatické) a psychické. *Ku příčinám fysickým* náležejí: podnebí, zaměstnání (obzvláště s kyselinami kovů), úrazy hlavy, otřesení mozku, přestálé anebo vznikající nemoci mozkové a kožní, nemoci života vůbec a jater zvláště, nemoci plicní, otrávení, nemírné požívání nápojů lihových, život prostopášný, tajný hřích mládeže a výstřednosti pohlavní vůbec. Mezi *příčinami psychickými* jmenují se: výstřední směr ducha časového, předrážděnost obraznosti, zcitlivělé a změkčilé vychování, naruživosti, prudké vášně, náhlé záchvaty strachu, hněvu neb radosti, žalost pro ztrátu cti, statku, milovaných osob; že i ďábel může z dopuštění božího působiti nemoci, jest článek víry katolické.

Předúprava (praedisposice) k duševním chorobám anebo tyto samy mají často svůj základ v rodu, jsou *vrozeny* čili *dědičné* přecházejíce na dítky, vnuky, pravnuky, anebo jest vlastní příčina jich, že člověk byl zplozen v opilém stavu jednoho z rodičů neb obou.

2. Obyčejné druhy chorob duševních jsou: blbost vrozená — idiotismus a kretinismus; těžkomyslnost — hypochondrie a melancholie; vzteklost čili zuřivost; šílenství neb mania; blbost a pomatenost.

Kromě blbosti vrozené bývají všechny druhy chorob provázeny hallucinacemi a illusemi. *Hallucinace* (mamy, přeludy, klamy smyslů) záleží v tom, že člověk domnívá se, jako by některým anebo několika smysly zároveň nabýval představ, něco znamenal či poznával, ačkoliv schází předmět, který by dojem na smysly činil. *Illuse* jest choroba, v které člověk přisuzuje skutečným předmětům vlastnosti, jichž nemají.

Nejvíce nebezpečny jsou hallucinace zraku a sluchu. Nemocný vidí postavy hrozné, ďábly a jiné příšery, any se na něho šklebí, jemu hrozí, k němu se blíží; on slyší srozumitelně a jasně hlas boží, hlas anděla, svatých anebo vůbec nadpřirozený hlas nějaký, kterýž jemu oznamuje ztracení věčné anebo prikazuje určité zločiny. Z těchto hallucinací pošly mnohé sebevraždy, ony mnohou matku přivedly k tomu, že vlastní své

dítě zabila, že manžel manžela o život připravil, že pomatenec požáry zakládal, svůj anebo cizí statek pokazil a zničil. Přistupují-li ku zrakovým a sluchovým hallucinacím také hallucinace čichu a chuti, stává se, že chorobný nejen ďábla viděl a mluvíti slyšel, ale také ještě síru a zápach po něm cítil. Na hallucinacích zakládá se na mnoze víra ve strašidla, zjevování duchů, obcování s čarodějnicemi nebo s ďáblem.

a) Blbost vrozená.

Mezi blbci od narození rozeznáváme idioty a kretiny. *Kretini* jsou blbci na stupni nejnižším; jejich duševní život rovná se téměř zvířecímu a také jsou tělesně zakrnělí a zmrzačelí. Podnebí některých krajin považuje se za příčinu žalostného stavu toho při povaze předupravené dědictvím.

Idioti mohou býti tělesně dobře vyvinuti; nalézají se po různu ve všech zemích. Blbost idiotů jest duševní obmezenost rozdílného stupně. Jako představivost a rozum, tak i mravní cit jest nedostatečně vyvinut anebo schází docela. Idiot může vytrvalým cvičením nabyti vědomosti o mravném zákoně, avšak jednati podle něho neumí. I zdánlivě dobromyslný blbec může býti za jistých okolností velmi nebezpečen sobě a jiným; protož i vytrvalá, obezřelá bdělost nad blbými jest potřeba nezbytná. Jakákoli pobožnost jeví se u blbých, nikdy nepodává záruky, že by náhle probudilý pud nestrhl jich ke zločinům aspoň velice pohoršlivým a veřejné mravnosti velice škodlivým. Podobně se děje, byl-li blbec podrážděn surovým posměchem anebo líhovinami rozpruděn.

b) Těžkomyslnost.

Vedle zkušeností psychiatrických počínají se duševní choroby velmi často těžkomyslností, záдумčivostí, sklíčeností, úzkostí neodůvodněnou vůbec aneb aspoň v míře veliké.

V těžkomyslnosti se rozeznává *hypochondrie* a *melancholie*. Melancholik nalézá skutečnou neb domnělou příčinu bolesti a sklíčenosti, bázně a strachu v minulém životě mravním, u vědomí veliké viny a trestuhodnosti, ve ztrátě cti, statku neb lidí milovaných, v neukojené touze po jistém dobru, v neštěstí přátel, vlasti a t. p.

Hoře své považuje za největší a má se za přesvědčena, že mu pomoci není. *Hypochondr* zabývá se ustavičně pozorováním tělesného zdraví svého a shledáváje známky nemoci, zvětšuje ji v obraznosti své, bojí se následků jejích a nedoufá, že by mu které umění lékařské prospěti mohlo. Toto všecko naplňuje ho zármutkem, starostí a úzkostí, podobně jako melancholika. Trvá-li těžkomyslnost déle, přechází v jiné choroby duševní a provázena bývá hallucinacemi a illusemi.

S těžkomyslnými jest duchovnímu správci nejčastěji jednati, poněvadž těžkomyslnost netoliko se druží k jiným chorobám duševním, ale tyto i ve svém vývinu s těžkomyslností se střídají anebo v ni přecházejí. Choroba tato se počíná pozvolna s proměnlivým stavem mysli. Melancholik pozbývá klidu a spánku, mívá sny strašlivé, každého šumotu se děsí, žije v ustavičných starostech pro rozmanitá utrpení, kteráž ho čekají. Nemá odvahy ani podnikavosti, nezná citu jiného kromě bolestného; pláče, nařiká, vypravuje za nekonečných nářků svoje neštěstí. Illuse a hallucinace obsahu strašného a truchlivého rozmáhají jeho trápení a utvrzují ho ve bludném mínění, jež o sobě má. — Také tvářnost a vnější chování jeho se mění. Chod jeho jest váhavý, nejistý a kolísavý, ramena svislá, tělo shrbené, hlava k prsoum skloněná, oči zapadlé, pohled upřený a ztrnulý. Při melancholii pokročilé zanedbává se nemocný v oděvu a čistotnosti, pozbývá chuti k jídlu, ano i pokrm odmítá, boje se, aby mu na zdraví neuškodil anebo maje podezření, aby snad nebyl otráven. Život stává se mu břemenem, pomýšlí, kterak by se ho zbavil a s ním zároveň utrpení svého.

Formy melancholie jsou rozdílné, podle obsahu myšlének, jimiž se melancholik zaměstnává. Jsou-li tyto obsahu náboženského, jako na př. myšlenky, že zavržen jest od Boha, že hříchů odpuštění dojíti nemůže, jistojistě na věky zavržen bude, — nazývá se melancholie *náboženská*. Tato se počíná často duševním stavem lidí stálým pokušením znepokojovaných; ano tento stav již sám bývá melancholie*). Domnívá-li se chorý, že v moci ďábla se nalézá, ďáblem posedlý jest, nazývá se *daemonomelancholie*; slove přetvorná, *metamorphosis*, domnívá-li se nemocný, že pozbyl vlastní osobnosti své; tato povstává z rozmanitých představ bludných, ježto se opírají o nepravdělná

*) Viz str. 438.

čítí svalová a pokožní; necítí-li nemocný některý svůj úd, povstává bludná představa, že úd ten umřel anebo že skleněný jest, dřevěný a t. p. Ano i k tomu dochází, že nemocný se považuje za proměněného ve zvíře a dle této představy své i se chová.

c) Vzteklost čili zuřivost.

Vzteklost počíná se rostoucím nepokojem v celé bytosti člověka, kvapnou i mnohonásobnou činností bez plánu a cíle. Bezuzdný pud po činnosti zaměstnává se na počátku věcmi ke stavu a povolání člověka náležejícími; avšak po čase jest mu obor tento příliš úzký; nemocný proti posavadnímu obyčeji svému navštěvuje veřejné místnosti, pije nemírně, pouští se v rozepře a sváry, nehrozí se výtržností veřejných, vkládá se do záležitostí cizích, obtěžuje přátely a sousedy radami rozmanitými a hněvá se, nebylo-li jich uposlechnuto. Po čase nastupují hallucinace a illuse; představy střídají se rychle tolik, že rozvaha o nich jest nemožná, myslí nadšené a veselé přibývá, sebecit a důvěra v sebe samého vzmáhá se, nemocný podniká věci odvážné bez účelu a bez ohledu na jejich následky, na mrav a slušnost, provádí gymnastické skoky, nezůstává nikdy v klidu. Pěstě zabalují se, obličej stahuje se v divné posušky, oko divoce koulí a zvláštním způsobem se leskne, chod bývá rychlý a kvapný, nohy dupají a jazyk ani stačiti nemůže rychlému postupu představ. Potkává-li se s odporem, třeba i jen zdánlivým, uražen-li jeho sebecit, jeví svůj hněv a svou nevoli bezohledně, násilně, rozbíjí, čeho může dopadnouti a jest i životu bližních nebezpečen.

Zmírnila-li se časem rychlost ve postupu myšlének, povstávají bludné představy, ježto svým obsahem jsou představy o vlastní moci, učenosti, vznešeném rodu, velikém bohatství (slávomam).

Jako se střídají myšlenky, tak i nálada myslí; v zuřivém bláznův střídá se hněv, divokost, a zase bázlivost, zádušnivost, pláč a vzlykání.

d) Šílenost.

Choroba tato jest soubor *ustálených* bludných představ člověka o sobě samém, čili převrácené sebevědomí; šílený nemá.

o sobě samém pravého poznání a soudu a nalézá se ve stavu přepjatosti (exaltace), ve kterém sebe přeceňuje, za jiného se pokládá, — *šílenost obecná*, v kteréž převahu má bludná domněnka o vlastní velikosti, urozenosti, znamenitosti. Zaměstnává-li se chorý jenom jednou převládající bludnou představou, kteráž o smýšlení a jednání jeho nejvíce rozhoduje, jest to šílenství částečné, *utkvělá (fixní) idea*. K částečnému šílenství počítají se též *monomanie*, které jsou náklonnost nepřemožitelná k jistému činu, jako: šílenost krádežná (kleptomania), žhářská (pyromania), sebevražedná. Šílenost *náboženská* jsou utkvělé představy náboženské o vlastní osobě chorého; nemocný se považuje za anděla, některého ze svatých, za Ježíše, Boha Otce a t. p.

e) Pomatenost a blbosť.

Pomatenost záleží ve bludných utkvělých představách, avšak bez sebecitu; čím se více obmezuje kruh představ bludných a zbylé představy se ustálují a čím klidnější jest chorý ve všem chování svém, tím méně jest naděje na ozdravení jeho. Za delšího trvání choroby této ztrácí se přepjatost (exaltace) myslí, sebecit a jemu přiměřená myslí nálada usínají, bludné představy nemění se, v mozku nastupují rychle proměny, kteréž mají za následek úplnou *blbosť*, vyhasnutí všeliké činnosti duševní v oboru lidského poznávání a snažení.

Pomatenost a blbosť již nepřipouštějí působnosti kněžské.

II. Obecná pravidla o zacházení s chorými na duchu.

Počínající choroby duševní lze často v jejich pokroku zastaviti, ano i navrátiti chorého k plnému zdraví zase. Kromě pomoci lékařské záleží přemnoho na pomoci duchovní, na způsobu, kterak se mu tato podává, kterak domácí chorého a lidé vůbec k němu se mají. *Za nejdůležitější pravidla o zacházení s chorými na duchu, když nemoc jejich ještě v počátcích jest, udávají mužové zkušenosti:*

1. Náleží o to dbáti, aby se předešlo a zamezilo ochabnutí sil tělesných; a protož třeba jest chorého dostatečně opatřiti stravou a jinými potřebami tělesnými. Kde nedostává se chuti k jídlu, pomáhá zkušený lékař, jemuž obzvláště pečovati jest

aby se návaly krve zastavily nebo zmírnily, její oběh, co nejvíce možná, ku pravidelnému se blížil.

2. Život a zaměstnání nemocného spravuj se rozumným, dobře vyměřeným *pořádkem*. Zahálčivost a samota podporuje všelikou duševní chorobu, práce a zaměstnání, prodlévání na svobodném vzduchu, vesele plynoucí hovor, účastenství ve slušných, ne mnoho hlučných zábavách jsou velice působný prostředek léčivý, zvláště u hypochondrů a melancholiků. — Především jest, aby nemocný obmezován byl v hovění zvykům anebo náruživostem, které snad anebo jistě přispěly ku chorobě.

3. *Lékař a kněz zároveň působte a sebe navzájem podporujte*. Vážné autority psychiatrické tvrdí, že na počátku chorob duchovních, zvláště při melancholii, mnohem důležitější a působnější jest pomoc duchovní nežli lékařova a že častěji se zdařilo vyléčení samotnými prostředky duchovními, nežli pouze hmotnými, když lékař nebyl podporován knězem. — Působení kněze pak jest obzvláště potěšování, povzbuzování a leckdy též pokárání neposlušnosti, umínivosti a tvrdohlavosti. Čím se více zhoršuje nemoc, tím méně prospívá slovo; u bláznů vztek-lých čili zuřivých obyčejně prosba, trpělivé chlácholení nejlépe prospívá.

Jest-li lékař knězi nepřizniv, káže opatrnost, aby se tento buď naprosto zdržoval všeho styku s chorým aneb aspoň neradil, nenařizoval a nečinil, co by se od nařízení lékařových lišilo; ukázala zajisté v nejednom případě zkušenost, že nevěřící lékař přičítal nezdar léčení svého knězi, kterýž prý všecko pokazil a nemocného ve stav horší uvedl.

4. Kdo má s duševně chorými činiti, hlediž *důvěry* jejich dobytí; ta jediná otvírá cestu působnosti prospěšné. Důvěry těžkomyslných nelze jinak získati, nežli způsobem, kterým se vůbec tlumí affekty škodné*). Dobude tedy důvěry při těžkomyslném, kdo mu srdečný soucit projevuje a jeho zármutek za oprávněný uznává, pakli tento se zakládá v neštěstí skutečném.

Při všech duševně chorých třeba jest ku získání důvěry, aby se s nimi zacházelo *šetrně, upřímně, bez klamu a lsti*; cokoli se mluví k nim, cokoli se jim nařizuje nebo s nimi se dělá, vše budiž dle pravdy. Choří vůbec bývají velmi podezříví; pozorují-li, že se užívalo klamu a lsti, hněvají se prudce nebo

*) Viz str. 494.

se velmi zarmucují a potom nebývá snadno nabyti u nich nějaké důvěry zase. Vždy jest toho se stríci, aby se za přítomnosti chorého vedly tajné rozmluvy s jinými lidmi, neb aby se dozvěděl, že on bývá předmětem rozmluv mezi lékařem a knězem, anebo těchto s domácími. Léky jenom zřejmě dávati se mohou, chce-li je bráti; znamená-li, že mu tajně byly dány do pokrmů nebo nápoje, bojí se otrávení a potom nejen léků, ale ani potravy nechce přijmouti. Lesť a klam nemůže nemocnému odejmouti lichých představ jeho, jest-li na př. toho mínění, že má nohy skleněné, vosy v hlavě a t. p.; tyto domněnky zajisté zakládají se v chorém cití, a dokud toto nepominulo, nemohou též pominouti bludné domněnky.

5. *Nesluší přisvědčovati ke bludným představám a domněnkám* anebo k hallucinacím a illusím chorého, poněvadž takto v lichém názoru svém by se utvrzoval, bludné představy snáze by utkvěly a se ustálily (šílenství). Na počátku choroby zajisté nemocný sám ještě nevěří pošetilstem svým, ano i vzpírá se proti nim; a protož i třeba, aby slovem pravdy podporován byl v boji svém. Pakli ale liché představy se ustálily, potom již bylo by na škodu nemocnému odporovati; odpor zajisté může potom jen podrážditi nemocného a jej tak daleko dovésti, že nikoho slyšeti nechce.

Nelze pokládati za opatrnost anebo náležitou šetrnost, neříká-li se nemocnému, že chorý jest; neboť dokud on toho nepoznává a neuznává, dotud ještě se nelze nadíti polepšení stavu jeho. A poznání toto se usnadňuje, slyší-li chorý častěji, že chorý jest, že domněnky jeho bludny jsou a jenom v nemoci se zakládají; mnohdy také humor a ironie dobře slouží, aby chorý svoje pošetilé a liché domněnky za pošetilé a liché uznal.

6. Dokud ještě rozum není zatemněn, neutkvěly bludné představy anebo nenastaly hallucinace, prospívá chorým vůbec, obzvláště pak melancholikům, poučování a potěšování hlasem nábczenství a zdravého rozumu; poznává-li se nemocný za nemocného anebo za nešťastného, otvírá se tím ochotněji ucho i srdce jeho slovu božímu, jež mluví k němu soucitný kněz. A jako poučování, tak i svátosti prospívají těžkomyslným více nežli jiným chorým, poskytujíce jim útěchy a posily proti malomyslnosti.

Při jiných nemocných, a zejména když již nastoupily hallucinace, když bludné představy bujně vířejí ve hlavě, když

nemocný hněviv a zuřiv jest, neprospívají svátosti ani modlitba. Melancholie náboženská, daemonomelancholie a hallucinace vůbec nejvíce zaměstnává kněze, poněvadž takto nemocní, obyčejně trýznění jsouce výčitkami svědomí, strachem věčného zahynutí již nyní se pokládají za opuštěné a zavržené od Boha, utíkají se jako v zoufalosti ku knězi, žádajíce zpovědi a přijímání. Ale zpověď jim nezjednává úlevy nijaké, ano ještě zhoršuje stav jejich; nenalezše pokoje, kterého čekali a žádali, upadají v zádumčivost a zmatenost ještě větší a nedostalo-li se jim vhodné pomoci, nezbytně upadají v šílenství. Pokoje pak naleznouti nemohou, dokud by odklizená nebyla fysická příčina nešťastného stavu jejich. A protož se pokládá za vůbec platné pravidlo při hallucinacích: *Dokud nemocný aspoň do jistého stupně zase neozdravěl, jest netoliko marná věc, aby se zpovídal, nýbrž i škodlivá, a protož i kněz odkládá chorému se zpovědi opatrně a laskavě, aby důvěry jeho nepozbyl; a když by se ustavičnému naléhání jeho ubrániti nemohl, nedává mu absoluce po zpovědi a oznamuje za rozkaz boží, aby ke stolu Páně nechodil, dokud by zase nepřikázal Bůh.* Také domlouvání a potěšování málo bude platno, dokud by tělesná choroba, základ choroby duševní, nebyla odklizená aneb aspoň znameňnitě zmírněna.

Poněvadž obzvláště hallucinace sluchu a zdánlivě pronášená rouhání nejvíce trýzní ubohého na modlitbách: samo se podává pravidlo, že náleží nemocného zdržovati od dlouhých a častých modliteb a jiných pobožností, dokud by mu pomoc lékařská nezjednala úlevy patrné. Kromě krátké modlitby ranní, polední a večerní zdržován budiž od výkonů pobožnosti, ano také ode mše a kázání, od modlicích knih; neboť čím déle a častěji se modlí aneb o věcech víry poslouchá, tím také více ustrašen bývá rouhavými slovy, která se mocně na mysl derou, aniž by se jim ubrániti mohl. A toto ustrašení, ta úzkost zhoršuje fysický a duševní stav jeho ustavičně. Obracet mysl chorého ku věcem, kterými nebývá podněcována nepravidelná, chorobná činnost mohútlosti představovací a názornosti, jest velmi prospěšný lék.

Podobně nejen by neprospělo, ale spíše škodilo *přimlouvání dlouhé a časté*, jímžto by se chorému dokazovalo, že toliko mam jest, co jej trápí. Cokoli kněz mluví, aby potěšil a upokojil chorého, budiž netoliko krátce, ale i jemně a laskavě pronášeno, neboť nerv sluchový jest tu velmi nedůtkliv. Poněvadž

nemocný se domnívá, že toto slyšení hlasů jest něco neobyčejného, nadpřirozeného, jiným lidem neznámého, nepochybný důkaz o zvláštním zjevení božím aneb o zavržení duše jeho: říkej mu kněz i každý jednostejně, že to všecko jest jenom následek nemoci tělesné a že nalézá se velmi často u lidí, kteří podobně jsou nemocni. Dokud fysická příčina nemoci odklizena není, dotud nechťivá chorobný věřiti slovům potěšovacím; avšak ona přece jsou mu nějak užitečna, zmírňují strach i zoufalost jeho a podporují snahu lékařovu.

7. Věc nad jiné důležitá jest, aby duchovně chorý *poslušen byl*. A proto velice prospívá, aby kromě kněze a lékaře jenom lidé vážní mu přikazovali a zakazovali, sami zase tím se spravující, o čem se byli s knězem a lékařem domluvili. Co velmi nebo nevyhnutelně potřebno jest a nemocnému rozkázáno bylo, na tom i pevně státi náleží, aby to vykonal a zase přihlížeti bedlivě, aby záповědi ostříhal. Vůle zajisté a svědomí jsou nejsilnější kořen zdravého života, uctívá bázeň vyšší autority jest lano, kteréž dosahuje až do nejhlubších proudů protržené mysli, aby tonoucího zachránilo. — Od pravidla tohoto častěji nezbytna bude výjimka při bláznech zuřivých; tito zajisté nejinak nežli prosbou a chlácholením utišení a k něčemu naklonění býti mohou.

8. Poněvadž i nejlepší i nejzdárnější úsilí kněze a lékaře zmařeno býti může domácími chorého a vůbec lidmi, s kterými často bývá: doplňuje a pojišťuje práci svou kněz i lékař, dostatečně-li poučují a napomínají, *kterak by se všickni a zvláště domácí k nemocnému zachovati měli*. Kdo nijak nemůže působiti kladně k uzdravení chorého, ten aspoň toho šetříž, aby ho *nedráždil a nepopouzel*, v bludných a lichých domněnkách nepotvrzoval. Kromě toho klade se rozumným domácím na srdce, že na chorého *stálý pozor* míti třeba, dílem proto, aby se překazilo neštěstí a dílem také, že nemocný sebe za nemocného jistěji a dříve uzná, vida sebe ode všech za nemocného považována.

9. Ozdravěl-li duševně chorý buďto v ústavě aneb po domácku, jest mu nevyhnutelně třeba zachovati se podle předpisů lékařských, ježto mu dány jsou na ochranu proti návratu choroby. Nejvíce náleží toho se vystříhati, co bylo nejpřednější anebo jediná příčina choroby. Domáci pak a všickni, kdož častěji se stýkají s ozdravělým, nechať podobně s ním zacházejí, jako když choroba duševní se počíná. Velice toho litovati jest, že posměch a jisté opovržení lidu obecného ne-

zřídka stíhá člověka, o kterém povědomo, že na duchu chorý byl; nelaskavé a zlomyslné výčitky pro někdejší jeho neštěstí mnohokrát ztrpčují jeho život, nejednou i byly příčina, že zhojená nemoc opět se navrátila. Veřejné a soukromé vyučování pastýřské nesmí opominouti, aby nemrav takový dostatečně objasnilo a pokáralo, třeba by bezprostředný podnět ještě zavdán nebyl.

10. Onemocní-li duševně chorý nebezpečně, že smrt jeho za nedalekou se pokládá, jest duchovní správce povinen navštívit ho, jakého by koli stupně psychická choroba jeho byla dosáhla. Dotvrzuje zajisté mnohá zkušenost, že také šíleným, úplně pomateným a blbým, pakli do takového stavu později upadli, krátce před smrtí zdravý rozum se navrácuje, při kterém schopni jsou, aby s užitkem přijali všecku pomoc duchovní. Ano nejednou pozorováno bylo, že pomatený, blbý nebo šílený krátce před smrtí svou měl jasnější a rozsáhlejší poznání věcí duchovních, nežli kdy za zdravého ještě smyslu. Podivný tento výjev se vysvětluje tím způsobem, že cnost a světlo víry nepřestávaly působiti v duchu, který pro fysické překážky nemohl býti činný ve hmotném světě *).

III. O s o b y h y s t e r i c k é.

K duševním chorobám velmi se podobá, mnohdy se k nim přidružuje anebo v ně přechází *hysterie*, nemoc nervová osob ženských. Povstává u věku již dospělejším, leckdy vlivem dědičné náklonnosti, zvláštní povahy nervové, anebo jest následek bezuzdé vášnivosti, rozličných poblouznění rozumu a citu, z nepřirozeného vychování a vzdělání pocházejících. Při hysterii rozeznávati sluší stav zobyčejnělý a více klidný, potom stav méně obyčejný s častými záchvaty, které blud anebo klam se strany osob nemocných, neopatrnost a nezkušenost se strany jiných lidí ano i samého kněze a lékaře vydávati a považovati

*) O nemocech duševních a způsobu, kterak zacházeti s chorými, může se duchovní správce užitečně poučiti obzvláště ze spisů: Briefe über Geistesgestörte. Von Bruno Schön. Zweite Auflage. Wien 1873. Téhož autora: Mittheilungen aus dem Leben Geistesgestörter. Wien 1859. — Seelenheilkunde, gestützt auf psychologische Grundsätze. Ein Handbuch für Psychologen. Ärzte, Seelsorger und Richter von Dr. Jos. Nic. Jäger. 2. Auflage. Leipzig 1846. Stöhr l. c. VIII. Psychopathologie. — Ricker, Leitfaden der Pastoraltheologie § 347--355.

může za výjevy nadpřirozené, buďto vlivem zlého ducha povstalé aneb o zvláštních milostech, o stavu mystickém svědčící. Stav zobyčejnělý záleží ve zvýšené čitelnosti na povrchu těla vedle neobyčejně tupé čitelnosti jiných částí. Hysterie obyčejně provázena jest duchovní podrážděností neb zádumčivostí. Veškeré výjevy této choroby jsou nestálé; ukazují a proměňují se náhle. Výbuchem nějaké vášně, leknutím, strachem, zármutkem a podobnými dojmy náhlými povstávají rozličné druhy záchvatů hysterických, hallucinace a illuse, bolesti a křeče. Tyto výjevy snadno bývají pokládány za věci mimořádné a nadpřirozené, někdy z nedorozumu, vedeného pýchou a marnivostí nemocných, někdy také z úmyslu podvodného nebo neobyčejně veliké náklonnosti ku lži a přetvářce, jakáž u hysterických se často shledává. Jako duševní choroby všechny, tak i hysterie potřebuje umění lékařského a potěšování slovem víry a rozumu; na počátku, nežli znamenitě porušeno bylo tělesné a duševní zdraví, lze hysterii zhojiti.

Při osobách hysterických nezřídka bývá, že utrpení svá vlivu ďábla přičítají a na místě pomoci lékařské žádají pomoci kněžské, počínajíce sobě co nešťastné, hroznými úklady ďábelskými trápené. Pakli kněz, u něhož pomoci hledají, dosti nezkušený a neopatrný jest, aby všemu vypravování jejich bez rozmyslu věřil a jim ke službě se propůjčoval; pakli k uzapuzení zla užívá žehnání a duchovních prostředků, pouští-li se v mnohé *řeči a dlouhá potěšování*, shledá brzy, že domnělé ďábelské zlo se vzmáhá. Nemocné osobě lichotí toto účastenství; v marnivé sebelásce svojí chce považována býti za osobu obzvláště zkoušenou a navštívenou, žádost tato pak ji snadno svádí, že nové známky domnělého utrpení svého a ďábelských sužování na sobě pozoruje a touž měrou v domýšlivosti a v přetváření prospívá. Po nedlouhém čase počínají se objevovati rozmanité záchvaty, trhání a stahování ve svalech a údech (konvulse), křeče a t. p., což všechno se připisuje působení ďábelskému; i žádá osoba taková snažněji a snažněji kněžské pomoci a když vykonány jsou některá žehnání, modlitby aneb i zařikání, nastává úleva, pro kterou i nemocná i kněz velmi se diví, kterak rychle pomáhají duchovní prostředkové. Nemocná umí určitě udati den a hodinu, kdy konvulse a křeče zase nastanou; přichází-li kněz, aby se přesvědčil, shledává skutečně, že předpovědění se naplnilo; pokropuje-li pak domnělou trpitelku vodou svěcenou, říká-li modlitby a žehnání, dává-li jí

předměty svěcené (sůl, obrazy atd.), aby je buďto v rukou držela aneb na tělo si položila, — tu zase rychlou úlevu viděti jest. Domnělá tato neobyčejná působnost duchovních prostředků dává ženské marnivosti velmi nebezpečný podnět; nemocná nepovažuje se již toliko za osobu těžce navštívenou, ale také za osobu *milostmi zvláštními obdařenou* (omilostněnou). Hra se provozuje dále, až neopatrný kněz padá za oběť neopatrnosti a lehkověrnosti své, pakli jako zázrakem nevyvázne z tenat upletených buďto zlomyslností lidskou anebo hallucinacemi a nezobecnělými výjevy hysterie. Truchlivý a pohoršlivý konec berou hry osob hysterických a lehkověrnost nezkušeného kněze i když na počátku nebylo zlého úmyslu na žádné straně a nemocná sama se domnívala, že utrpení nepochází z nemoci přirozené. První nebezpečenství leží v přirozenosti těchto nemocí. Zvláštnost hysterických osob zajisté jest, že bezměrně nadšeny jsou a horují pro věci a osoby; nadšenost pro kněze nemocnou navštěvujícího velmi snadno vzniká a vzrůstá. Při této nadšenosti vede chorobná obraznost k náklonnosti tělesné, vytváří si představy o skutcích, ve kterých knězi účast přidělena; dospěla-li chorobrá až na hranice šílenství aneb upadla v toto samo, má představy svoje netoliko sama u sebe, ale vydává je i před jinými za pravdu. Protož i zkušení lékaři a kněží za pravidlo předkládají, aby kněz nikdy samotný nezůstal při osobách hysterických*). Osob hysterických nelze vyléčiti potěšováním, slovem, modlitbami, žehnáním a vůbec užíváním svátostin. Dožadují-li se naléhavě a snažně pomoci kněze, vykládá jim určitě a krátce, že lékařské pomoci třeba jest a že kromě této nejlepší prostředek jest přemáhání sebe, tichost a vystříhání se všeliké změkčilosti. Každé zbytečné, nad potřebu ještě mluvené slovo bývá osobám těmto již nebezpečno; slabost, neopatrnost, lehkověrnost kněze, který otázky zbytečné anebo nemístné a neprozřetelné klade, zvědavostí puzen jest a dětinské účastenství dává na jevo, má potom vinu největší, že pohoršení a zlo nebylo hned na počátku překaženo. V těchto případech ukázala skoro vždycky zkušenost, že jednostejná jest obtíž ano i nemožnost, odvésti osobu přepjatou od domnění, že by ďáblem pronásledována nebo milostmi neobyčejnými nadána byla, jako přesvědčiti domýšlivou a pyšnou, že jistých cností a před-

*) Stöhr l. c. str. 334.

ností nemá, ano jim protivné chyby a necnosti svou vinou chová i rozmáhá*).

Kromě hysterie bývají též jiné ženské nemoci příčinou veliké úzkostlivosti, stálého pokušení ano i stavu velmi podobného k duševním chorobám. Zkušenost učí, že mnohá skrupulantka věku mladšího přestala býti za obtíž a trýzeň zpovědníkům, když lékař seznal a vyléčil její nemoc tělesnou; a protož kdykoli se domnívati může zpovědník takovéto příčiny úzkostnosti, radí krátce a jen obecnými slovy, aby se o tělesném zdraví svém otázala matky a s touto anebo s jinou ženou došla na radu k vážnému lékaři nebo zkušené porodní bábě.

*) Benger, Pastoraltheologie III. str. 661.

Hlava II.

Církevní a vůbec křesťanská služba i péče zemřelým prokazovaná.

§ 143. Význam i podstata služby té.

Poslední služba, jižto církev prokazuje dítkám svým, pakli v jejím obcování živý jsou a umírají, jest pečování o tělo a duši zemřelých, obzvláště pak *církevní neb křesťanský pohřeb*, kterýmžto jménem se označuje pochování těla v zemi posvátné za určitých obřadů a pobožností, předcházejících těla pochování, provázejících je a po něm následujících.

Pochování samo jest přirozený výraz uctivosti a lásky k zemřelému. Jako by člověka smrti blízkého na nejvýš trápila děsná myšlénka, že bezduché tělo jeho bude zneuctěno: tak podobně úcta i láska, kterou se člověk člověku povinna býti zná, přirozeně k tomu vede, aby těla zemřelých na místě počestném a bezpečném ukládal. Spalování mrtvol jenom na nízkém stupni civilisace anebo při bezcitném materialismu obstáti může *). Vážnost křesťanská k tělu zemřelého převyšuje vážnost obecně lidskou a zakládá se u víře ve vtělení Syna božího, ve vykoupení člověka a posvěcení také těla jeho skrze smrt Páně a svátosti, ježto povýšily tělo křesťanské za chrám Ducha sva-

*) K otázkám, dovoleno-li dáti se za člena společností, jichžto účel jest, zaváděti spalování mrtvol a dovoleno-li nařizovati o své neb cizí mrtvole, aby spálena byla? odpověděla S. Jud. C. 19. května 1886 záporně. — Srovn. Aichner l. c. edit. 5. str. 668. Casop. katol. duch. 1881 str. 174. 1889 str. 76. Ordin. list buděj. 1889. str. 141.

tého a za nástroj, skrze kterýž milost boží vykonává skutky bohumilé.

Pochování zemřelého jest také *útěcha pozůstalým*, poněvadž hrob sám živou památku na milé zesnulé obnovuje a jistým způsobem je v přítomnosti jejich zachovává; jest i *naučení a povzbuzení*, aby nezapomínali na povinnosti, kteréž jim ukládá poslední vůle zemřelých anebo láska, vděčnost a spravedlnost k nim.

K pochování těla druží se slavnost na vyjádření uctivosti a lásky k zemřelému; ni žádný národ civilisovaný nepochovává zemřelých; bez nějaké slavnosti tato měla i má po všechny věky a po všem světě charakter náboženský, vždy byla a posud jest viditelné osvědčování obecné víry v nesmrtelnost duše. *Církevní obřady pohřebné* jsou netoliko výraz uctivosti a lásky k zemřelému, ale také *spasitelná pomoc*, kterou církev podává duši jeho, jsou spasitelné vzdělání a útěcha živým, při pohřbu nevinných dětí pak vyjádření radosti, že dosáhly života věčného

Veškerou péčí a službou, jižto církev prokazuje zemřelým, dává údům svým také naučení, že jednomu každému z nich láska ukládá osobní povinnosti k zemřelým, že osvědčování křesťanské úcty a lásky k bratřím v Pánu zesnulým jest velice záslužný skutek milosrdenství tělesného a duchovního; dává srozumitelné naučení a dokonalý vzor, kterak by každý tuto službu konati měl, vzbuzuje mocně i dojemně, aby ji ochotně konal, duchem i úmyslem úzce jsa připojen k církvi.

Náuka o službě a péči zemřelým prokazované jedná o křesťanském pohřebišti a řádu pohřebním, o těch, kteří nemají práva na církevní pohřeb, o stálé památce na zemřelé a stálé pomoci duchovní jim prokazované

§ 144. Pohřebiště křesťanské.

Pohřebiště pokládala se vždycky a u všech národů za místa posvátná, úcta k nim za část bohoslužby; církev katolická vykazuje hřbitovům křesťanským po chrámech a kaplích nejprzednější místo mezi předměty posvátnými, zasvěcujíc je modlitbami a obřady velice významnými a nařizujíc, aby těla zemřelých dítek jejich kladena byla jenom v zemi posvátnou *).

*) Rit. Rom. De Exequiis.

Jako chrámové jsou místa ku shromáždění živých křesťanů, tak i křesťanské hřbitovy jsou určeny ku shromažďování křesťanů zemřelých. Protož i zakládaly se hřbitovy kolem chrámů, jak mile církev nabyla svobody; a toto dalo se: 1. aby věřící po smrti tu odpočívali, kdež obdrželi svůj život duchovní a kdež docházeli potravy duchovní; 2. aby osada křesťanská, vstupujíc do chrámu, upomenuta byla na povinnost, za zemřelá se modliti; 3. aby se znázornilo učení, že živí a mrtví křesťané mají mezi sebou obcování v Kristu.

Z důvodů těchto i žádá sobě církev, aby zůstaly na místě svém hřbitovy, které se kolem farního chrámu a vůbec v nejbližším okolí jeho nalézají.

Význam hřbitova i jmény příhodnými se vyjadřuje; řecké a latinské *coemeterium* naznačuje, že smrt jest jenom spánek, z něhož bude probuzení v den soudný; slovo: *svaté pole* (*campus sanctus*) zakládá se v učení svatého Pavla o budoucím vzkříšení. (I. Kor. 15, 35—44.).

Posvátnost křesťanského hřbitova v tom záleží, že skrze církevní posvěcení ze všeho užívání obecného (*usus profanus*) vyňat, místem bohoslužebným učiněn a církevní správě podroben jest.

Nežli se nově založený hřbitov světiti a účelu svému odevzdati může, třeba jest nevyhnutelně, aby dobrou *zdi ohražen a dveřmi*, pokud možná trojimi, opatřen byl*); tyto vždy dobře uzamčeny aneb aspoň zavřeny zůstávají, aby všeliké zneuctění hřbitova zamezeno bylo. Zamykají-li se dvěře hřbitova, náleží učiniti opatření, aby aspoň v jisté dni a doby, zejména v neděli, návštěva hrobů možna byla. Nad hlavními dveřmi nalézej se obraz Krista vzkříšeného aneb jiná okrasa symboliky křesťanské, nebo nápis vzatý z písem svatých vedle dveří kropenka se svěcenou vodou**).

K podstatné, zákony církevními předepsané úpravě hřbitova náleží ještě *kříž* dosti vysoký, vztýčený, pokud poloha místa dovoluje, uprostřed, a obrácený k západu; jest-li tento kříž dřevěný, natírá se černě. Pokud jmění zádušní anebo zámožnost osadníků dopouští, jest o to dbáti, aby na hřbitově vzdělána byla aspoň *kaple*, opatřená oltářem a veškerými ostat-

*) Syn. archid. Prag. r. 1605.; Conc. Prag. Tit. V. c. 10. str. 197.

**) Barbier, l. c. liv. XII. chap. 9.

***) Conc. Prag. l. c.

ními potřebami ke mši svaté. Udržování světla na hřbitově za noci ve slušné lampě jest krásný obyčej v některých krajinách rozšířený*).

Kostnice, jakož na hřbitovech bývají, ustanoveny jsou k tomu, aby kosti z hrobů vykopané slušně se v nich uložily a uctivě chovaly; protož i náleží, aby kostnice vždy dobře uzavřena byla. Není-li kostnice, buďtež kosti z hrobů vykopané ukládány aspoň v jámu na hřbitově k cíli tomu zřízenou a dostatečně krytou**).

Umrlejší komory na hřbitovech zřizují se na útraty fondů zdravotních či politických obcí a nikoli z důchodů kostelních; rovně i správa jich náleží v obor působnosti zdravotnické***).

„Poněvadž pokuta hříchu smrt jest, ovšem nesluší, aby se hřbitovy pěstovaly na způsob zahrad, tak že by navštěvovatelům spíše sloužily k obveselení mysli než k náboženskému vzdělání. Poněvadž ale doufáme, že smrt pohlčena bude vítězstvím: rovně toho se stříci jest, aby posvátná věřících pohřebiště, náležitě ozdoby a dobrého řádu prázdna jsouce, připomínala jenom zemi bídy a temnosti, kdežto stín smrti a žádný řád, ale věčná hrůza přebývá. A protož dbejte duchovní správcové, aby na hřbitovech bylo vše dobře spořádáno a čisto, jakož sluší na místo posvátné“†).

Svěcení hřbitova řádně upraveného děje se buďto slavně skrze biskupa, dle pontifikálu římského, anebo s delegací biskupskou skrze jiného kněze za obřadů v rituále římském předepsaných††).

Světí-li kněz, postavuje se na hřbitově toliko jeden kříž, při svěcení biskupském ale patero křížův. Kněz v jakékoli důstojnosti postavený nemůže světiti dle pontifikálu.

Byl-li hřbitov sám o sobě poskvrněn†††), děje se rekoniace jeho skrze biskupa, světil-li jej původně biskup; s delegací biskupskou mohl by rekoniaci vykonati kněz užívaje vody, již byl slavně posvětil biskup, možno-li ji zaslati; jinak postačuje voda očištná. Byl-li však hřbitov svěcen skrze kněze za ob-

*) Barbier l. c.

**) Conc. Prag l. c. str. 198.

**) Dvor. dekr. 13. dubna 1845 č. 12427.

†) Conc. Prag. l. c. str. 199.

††) Rit. Rom. Ritus benedicendi novum coemeterium per sacerdotem ab Episcopo delegatum.

†††) Viz str. 105. sv. I.

řadů rituálem římským předepsaných, může biskup ovšem i k rekonciliaci sám delegovati; při této rekonciliaci užívá se obyčejné vody očistné. (Rit. Rom. Ordo reconc. coemeterium violatum.) Dokud nebyl poskvrněný hřbitov účelu svému skrze rekonciliaci navrácen, pochovávají se mrtvoly jen po tichu, beze zpěvu a zvonění na věži kostela hřbitovního.

I. Právo vlastnické a správa hřbitovů.

1. K plnému pojmu o pohřebišti křesťanském, jakožto místě posvátném, náleží i ten znak, aby *majetkem kostela* farního č. filiálního aneb aspoň majetkem farní osady bylo. Hřbitovy, ježto nákladem obce politické založeny a majetkem jejím jsou, — *hřbitovy komunální*, obecní, — nesnadno se mohou srovnati s křesťanským názorem o posvátnosti místa zemřelým křesťanům za odpočinek určeného.

V zemích rakouských povinny jsou*) obce politické rozšířiti aneb nově založiti hřbitov, pakli potřebu toho uzná okr. politický úřad, kterýž na hřbitovy jenom se stanoviska zdravotního hledí a obcím tuto povinnost ukládá, byl-li posavadní hřbitov uznán za nedostatečný prostorem anebo za neshodný se zákonnými předpisy o veřejném zdravotnictví. Zákonodárství občanské, kteréž na sklonku minulého století počalo zřetel obracet k veřejnému zdravotnictví, všude drží zásadu, aby se hřbitovy nenalézaly v obvodu míst obydlených. Vedle zásady této nařízeno v Rakousku, aby „všecky krypty, hřbitovy aneb tak zvaná svatá pole, ježto se v obvodu míst obydlených (měst a vesnic) nalézají, zavřeny a jiné venku v náležité vzdálenosti založeny byly“**).

Byl-li hřbitov nákladem kostela aneb farní osady způsobem obyčejné stavební konkurrence zřízen, jest majetkem chrámu, samostatná jeho správa, jakožto záležitost vnitřní, náleží orgánům církevním, on slove hřbitov katolický, kostelní neb osadní (farní), protože má všecky znaky posvátného pohřebiště.

Hřbitov nákladem politické obce založený jest vlastnictví této, jí také náleží právo, v mezích zákona s ním nakládati a užitky z něho bráti***).

*) Zdravotní zákon ze dne 30. dubna 1870 § 3. lit. d.

**) Dvor. dekr. 23. srpna a 13. září 1784; nález správn. soudu 31. led. 1878, č. 196. Srovn. též Conc. Prag. Tit. V. c. 10. str. 197.

***) Nález správ. soudu 19. května 1882. č. 870.

2. Nařídil-li politický úřad, aby jistý hřbitov byl rozšířen anebo nový byl založen, jest duchovnímu správci spolu s osadníky a kostelním patronem o to dbáti, aby se rozšíření posavadního anebo založení nového hřbitova nákladem kostelního záduší, a kde toto nepostačuje, způsobem obvyklé konkurrence stavební*) provedlo a takto vlastnictví nové části anebo celého hřbitova nového církvi zachováno bylo. Zákon zdravotní zajisté nestanoví, že hřbitovy *jenom* nákladem obcí mohou se zřizovati, ale ukládá obcím tuto povinnost, není-li jinak o skutečnou potřebu postaráno**).

Nechť se náklad jakkoli může opatřiti, vždy náleží nejprve zádušní správě záležitosti té se ujmouti, a když nové místo ku založení neb rozšíření hřbitova vyhledáno, svolati stavební komisi obce místní, která potom své dobrozdání podá. Další potřebný krok jest, ohlásiti zamyšlený podnik okresnímu hejtmanství a spolu žádati za povolení politické. K úřednímu podání tomuto se přikládá polohopisný plán nového hřbitova (nové části), tabellární výtah z matriky zemřelých za posledních 20 let a dobrozdání komise místní; udává se též kupní cena pozemku a způsob, kterým uhrazen bude všecken náklad. Třeba-li bude konkurenční cestou sehnati náklad, žádá se zároveň, aby okresní hejtmanství zavedlo konkurenční jednání. Pakli komise od okr. hejtmanství nařízená (k této zvou se i farář, zástupce patrona a zástupci obcí) uznala místo za vhodné, spisuje se protokol, v němžto se zjišťuje, mnoho-li kostel na výlohy může přispěti, způsob, jakým bude práce zadána a kterak osadníci vyplní svoji povinnost, opatřiti práce nádenické a dovoz materiálu. Potom se dává přípisem okr. hejtmanství představenstvu kostela plná moc, aby zadalo potřebné práce a při

*) Zákonná ustanovení o konkurenci viz ve Slohu Borového 2. vyd. str. 359. — Jde-li o farní hřbitov při kostele na patronátu veřejném (náboženský a studijní fond), ustanovuje vynes. ministra kultu a vyučování ze dne 30. května 1888 č. 3559., — oznámené českým místodrž. dne 6. července 1888 č. 56513; Ordin. list buděj. téhož r. č. 25. — že po pravidle se nebude z veřejných fondů přispívati a že výjimky v jednotlivých případech možny jsou jenom na základě dosaženého povolení ministerského. Totéž platí o prodeji nebo zadlužení základního jmění kostelů pod veřejným patronátem stojících, pakli by se zamýšlelo některým z těchto dvou způsobů opatřiti část nákladu na rozšíření neb nové založení farního hřbitova.

**) Nález nejv. správn. soudu 3. března 1880 č. 388; 19. května 1882. 5. července 1889 č. 2407.

opětne komisi spisuje se protokol s podnikatelem stavby, jako nařizeno vůbec o stavbách církevních *).

3. Obce politické nejsou státním zákonem vázány zakládati hřbitovy s charakterem církevním a vůbec vedle náboženského vyznání obyvatelstva; nic však méně vyplývá ze zásady o stejné oprávněnosti všech státem uznaných společností náboženských, aby žádná nucena nebyla svoje mrtvé pochovávat mezi jinověrce. Protož i spravedlivě žádá se na obci, která hřbitov zakládá, aby dle skutečných poměrů byla jednomu každému jedna část vymezena a od ostatních oddělena buďto zdí nebo živým plotem, majíc také svoje zvláštní dvěře.

Kde jinověrců málo a jenom zřídka se pohřby jejich dějí, snadno jest vyjmouti nějakou část pro takové případy (vůbec pro lidi z práva na církevní pohřeb vyloučené) a nějak ji oddělit od ostatního hřbitova, nežli se ku posvěcení jeho přikročí.

Kdyby se zdráhala obec podle rozdílných vyznání náboženských upravití svůj hřbitov, majíc ten úmysl, aby mrtví bez rozdílu víry v běžné řadě se pochovávali, nemohla by se církevní benedikce hřbitova konati. Na takovém hřbitově by se při pohřbech katolíků pokaždé zvlášť posvětil hrob dle formule obsažené v řádu pohřebním **).

4. Nechať jest pohřebiště majetkem kostela, farní osady neb politické obce, vždy skrze posvěcení nabývá povahy věci posvátných a podléhá jurisdikci faráře ve všech věcech, ježto se dle nauky a kázně církevní rozsuzují ***). Obec politická, jejíž nový hřbitov dle církevního řádu byl posvěcen, vzdává se jedné části práv svých k němu, poněvadž od té doby počítá se hřbitov k místům posvátným a jest hřbitovem náboženského vyznání katolického, hřbitovem konfessionálním. *Jurisdikce farářova na hřbitovem po katolicku posvěceným* zejména to právo a tu povinnost v sobě zahrnuje, aby vykazoval hroby, aby nepřipustil

*) Obšírně a dopodrobna vykládá o hřbitovech farních a kommunálních Ordin. list buděj. r. 1890. č. 36—40.

**) Rit. Rom. Exsequiarum ordo rubrika: Cum autem pervenerit ad sepulchrum.

***) Nález správ. soudu 7. listop. 1883 č. 2556; 19. května 1882 č. 870; místodrž. moravské vynes. 26. února 1887 č. 36.753.

pohřbení nekatolíka anebo nekřesťana v běžné řadě hrobů, aby svobodně konal a konati dal, co ku katolickému pohřbu náleží, aby zamezoval všecko, co zákony církevní na hřbitově zapovídají, jako: povodňování a hnojení hřbitova, pastvu dobytka, hry, tance, trhy, ano i všeliká shromáždění, kteráž nemají účelu výhradně náboženského *) *I příležitostné řeči laiků* při pohřbech jen s povolením faráře konati se mohou.

Se stanoviště zdravotního podléhá každý hřbitov doзору obecního zastupitelstva, kteréž povinno jest k tomu přihlížeti, aby hrobové vedle zákonných předpisů se vykopávali a dosti činěno bylo všem zákonným předpisům, kteréž obzvláště nařizují přiměřená opatření, aby se hřbitovy odvodňovaly a volnému proudění vzduchu se nepřekáželo vůkolními stavbami, hustým stromovím a t. p. **)

Jest-li hřbitov majetkem kostela nebo farní osady, náleží faráři ustanoviti hrobaře ***); na hřbitovech kommunálních toto právo náleží obci, avšak u věcech, ježto se dle nauky a kázně církevní rozsuzují, podléhá též obecní hrobař jurisdikci faráře.

K jurisdikci faráře také náleží dohled a péče, aby náhrobky (epitaphia) nic na sobě nejevily, co by víře a mravně opravdovosti křesťanské na odpor bylo. Na každém náhrobku i znamení kříže patrně budiž. *Kříže* na hrobech (u hlavy) jsou vyznání víry, že skrze Krista ukřižovaného doufáme vzkříšení. Sluší se na křesťanský hřbitov, aby nápisové na křížích a všeliké jiné náhrobky byli skutečný a správný výraz křesťanské víry a naděje. Duchovní správce budiž u věci této rád pomocen radou i skutkem každému, kdož by toho žádal, ano i sám nabízej se †); nejčastěji zajisté jenom neumělost jest u příčině, že nejapné nápisy a nekřesťanské náhrobky hyzdí hřbitovy křesťanské. Faráři náleží také dbáti, aby sešlé kříže jinými nahrazeny, opraveny neb odklizeny byly.

Náhrobek vůbec, kříž a kámen náleží příbuzným zemřelého, dokud trvá jejich právo na hrob. Minulo-li právo jejich (když uplynula doba, před kterou se hroby neotvírají, nebo doba, na kterou byl hrob zakoupen), a místa se užiti chce za nový hrob, jest místy obyčej, že kříž a kámen náleží hrobaři,

*) Dieulin, Le guide des curés I. str. 435.

**) Dieulin l. c. str. 451.

***)) Nález správ. soudu 2. března 1882 č. 399 a 7. listop. 1883 č. 2556.

†) Conc. Prag. l. c. str. 199.

neb aspoň s částí obci či kostelu, vedle vlastnického práva na hřbitov. Nic však méně slušno a spravedливо jest, zejména při náhrobcích nákladných, aby se příbuzným oznámilo, že hrob jejich bude vykopán a protož i že jim do jistého času rozhodnouti jest o náhrobku.

II. Hroby na hřbitovech.

Vedle obecného pravidla pochovává se každý katolík na hřbitově osady své, leč by měl místo ve hrobce rodinné nebo sobě by žádal jiného místa určitého, kteréž ovšem jen takové býti může, na něžto nesluší někomu právo zvláštní.

Kdo ani rodinné hrobky nemá, ani sobě určitě a výslovně jistého místa vyžádal, pochovává se na hřbitově osady té, na které zemřel. Z dobrých důvodů mohou také příbuzní žádati, aby zemřelý jejich byl jinde pochován. — Nemohl-li by katolický křesťan býti pochován na místě posvátném, světi se hrob jeho prve, nežli se mrtvola v něj ukládá *).

Ku pochování na hřbitově jiné osady, nežli na které člověk umřel, třeba jest povolení politického okresního úřadu **).

Rituál římský ***) nařizuje, aby na hřbitovech, kde možno jest, byla obzvláštní a to vzácnější místa určena ku pohřbům zemřelých kněží †); podobně tomu chce, aby zachován byl starodávný a chvalný obyčej, vedle něhož těla dítek pokřtěných a rozumu ještě nedošlých nepochovávají se na hřbitově mezi dospělými, ale zvláštní jedna část jim se vyhrazuje, pakli snadno lze ††).

Všecka těla zemřelých kladou se na hřbitově dle postavení, kteréž má živý křesťan v kostele; a protož mrtvoly kněží pokládají se hlavou, mrtvoly laiků pak nohama v tu stranu, kdež čelný oltář kostela jest; kde na hřbitově není kostela, pokládají se kněží hlavou, laikové nohama k východu slunce †††).

*) Způsob toho svěcení udává se v Exsequiarum ordo, při rubrice: „Cum autem pervenerit.“

**) Nařiz. min. vnitra 3. května 1874. (Ordin. list buděj. 1874 č. 14 a 1879 č. 17.)

***) De exsequiis rub. gener.

†) Conc. Prag. l. c. str. 199.

††) De exsequiis parvulorum. — Conc. Prag. l. c.

†††) Conc. Prag. l. c. str. 198.

Zákonem předepsaná hloubka hrobů obnáší 6 stop, šířka 4 stopy, prostora mezi jednotlivými hroby 4 stopy. Hroby náleží kopati v jistém ustáleném pořadu.

Za obecné pravidlo se bere, aby nižádný hrob před 10 roky se neotvíral pro jinou mrtvolu; v půdě hlínovité a mokré trvá ještě delší dobu, nežli tělo úplně zetlí.

Hrobky rodinné (sepulchra gentilitia, sepulchra majorum) jsou místa pohřebná, kdež odpočívají předkové rodu jednoho. Zřizování jich zakládá se na přirozené touze lásky, aby pospolu byla také zemřelá těla těch, kteří za živa úzkými svazky spojeni byli. Původ jich sahá již v doby sv. patriarchů; podobně již nejstarší památky křesťanské dávají zprávu o nich.

Dle obyčeje valně rozšířeného odvádějí se *určité poplatky nejen za místo ku hrobkám rodinným*, zakládají-li se na hřbitově, ale též *za místo na jednotlivé hroby*. Staří zákonové církevní nejen platu takového neznají, ale výslovně zapovídají žádati ho, ač ostatně dovolují, aby se přijal dar, jenž by za této příležitosti obětován byl k účelům církevním. Komu náleží povinnost pečovati o dobrý stav hřbitova, tomu i právo náleží poplatky vyměřovati a bráti*); kde osadníci sami na svůj náklad zřídili a v dobrém stavu zachovávají hřbitov, tu také poplatků za jednotlivé hroby nebývá.

Pochovávání ve chrámech, jindy velmi obyčejné, vymizelo dílem naprosto, dílem jen velmi zřídka se děje**). Církevními zákony se nařizuje, že hroby v kostelích se nesmí povyšovati nad rovnost půdy chrámové. Dle nynější praxe jen s povolením biskupa a politického úřadu mohl by někdo ve chrámě pochován býti.

Rituál římský***) zakazuje přenášeti těla navždy pohřbená z jakéhokoli chrámu klášterského, leč by se povolení biskupova bylo prve dosáhlo.

Vykopávání mrtvol (exhumace) navždy pochované děje se buďto ku žádosti pozůstalých, aby ostatky zemřelého jinde uloženy byly, anebo žádají ho úřadové soudní ve přech trestních. Vždy třeba k tomu povolení úřadu politického a svolení biskupova †) aneb aspoň faráře. Shodně s odvěkým zákonem

*) Dekr. dvor. kancel. 1. října 1829.

**) Rakouskými zákony občanskými zapovězeno jest vůbec. (Dvor dekr 6. března 1787 a 15. září 1788.)

***) De exsequiis rub. gener.

†) Cadaver, quod alicubi positum non est per modum depositi, sed tra-

církevním o věci této dalo rak. ministerstvo spravedlnosti dne 25. května 1889 č. 8166. všem c. k. soudům rozkaz, aby po každé, nežli se přikročí k vykopání mrtvoly z rozkazu státních úřadů, prve o tom zpraveni byli vlastní hřbitova a příslušný duchovní správce pokud by tímto oznámením snad nebylo zkracováno konání trestné spravedlnosti.

Byl-li hřbitov opuštěn navždy, předpisuje církev, aby kosti na něm se nalézající byly po zákonném čase vykopány a s povinnou úctou na hřbitov nový přenešeny*). Byl-li opuštěný hřbitov majetkem kostela, náleží kostelu i na další budoucnost, dokud by prodejem na jiného majetníka nepřešel; tržní cena za prodaný připadla by ku jmění kostelnímu; osadníci nemají práva na částku ceny tržní ani v tom případě, že přispívali cestou konkurrence na zřízení a vydržování hřbitova, jako nemají práva na částečné vlastnictví farního chrámu.

Občanský zákon**) nařizuje o hřbitovech opuštěných:

1. Hromadné vykopávání mrtvol nedovoluje se, dokud by neuplynulo aspoň 10 roků od posledního pohřbu na hřbitově opuštěném; 2. nežli uplyne tato doba, nesmí se na bývalém hřbitově stavěti; 3. půdy jeho lze zatím užívatí za pole, louku nebo zahradu.

§ 145. Opatření a oděnění mrtvol.

Jako místo již před pohřbem uchystáno a upraveno jest podle obyčejů křesťanských, tak podobně také mrtvola se do pohřbu počestně chová a k pochování připravuje.

ditum est perpetuae sepulturae, exhumari non licet, nec alio asportari, nisi de licentia Ordinarii. Rit. Rom. de Exsequiis. S. C. Episc. et Regul. 17. Dec. 1602 ap. Feraris Prom. Bibli. sub Cadaver. — Při vykopávání a převážení mrtvol konají se obřady, jako předepsány jsou v domě o pohřbu. „Jus nullimodo interest laicae potestati effodiendi (rozuměj: bez vědomí a svolení biskupa) cadaver e loco immuni, quamvis laica potestas illud quaerat, ut justitia publica suum sortiatur effectum.“ S. C. Immunit. 19. listop. 1849 a 13. srpna 1850.

*) Dieulin, Le guide I. str. 444. Dobře sluší, aby opuštěný hřbitov zůstal označený křížem, jako předepsáno jest o místech, kdež chrám býval. Barbier I. c.

**) Dvor. dekr. 24. ledna 1785.

Zemřelému zavíráme ústa i zatlačujeme oči; obé děje se, aby se předešlo znetvoření obličeje, zatlačování očí pak zároveň vyznamenává, že smrt pouze spánek jest. Tělo bezduché zůstává za jistou dobu nedotknuto; potom je umývají vlažnou vodou osoby téhož pohlaví, kterého zemřelý jest; k vodě leckdy se přičiňuje vonných bylin a vína. Omývání jest netoliko pocta, nýbrž také symbol křesťanské prosby, aby tělo účastno bylo věčné slávy spolu s duší pokáním očistěnou. Byla-li mrtvola balzamována, odnášejí se vnitřnosti na hřbitov beze všech obřadů náboženských *).

Mrtvola odnáší se z lože smrtelného na místo slušné. *Veřejné vystavování* mrtvol se světly vůkol netoliko se neprotiví duchu křesťanskému, ale dobře s ním souhlasí **); pohled na mrtvoly budí vážné a spasitelné myšlenky, dělá mocný dojem obzvláště na lidi světské a rozmařilé. Protož i býval obyčej, že mrtvoly ve chrámech vystavovány byly a posud ještě platí zákon církevní, že až do pohřbu může chována býti ve farním chrámě mrtvola osadníka, jemuž by ani dědicové ani jiní lidé místa v domě nedali. Občanskými zákony rakouskými však to zakázáno jest ***).

Na místě, kdež mrtvola pohřbu čeká, leží obličejem k nebi obrácená, kříž v rukou držíc anebo ruce přes prsa přeložené majíc. *Odívání* mrtvol děje se po všeobecném obyčeji a dílem také církevními zákony předepsáno jest. Ve středověku velmi rozšířen byl obyčej, že věřící ještě za živa sobě vyžádali, aby pochováni byli v rouchu řeholním. Někteří papežové povolili osobám těm hojně odpustky. Obyčej tento až posud nezašel úplně a schvaluje se od církve posaváde, ale s tou výminkou, aby lidé ti nebyli života pohoršlivého.

Členy duchovenstva světského náleží ku pohřbu jejich oblékati vedle jejich posvěcení a řádné služby chrámové. „Zemřelý kněz (i kanovník a hodnostář) a kteréhokoli stupně klerik budiž oděn obyčejným rouchem jeho i talár k tomu počítajíc, a nad to posvátným rouchem kněžským aneb klerikálním, jakéž na stupeň jeho sluší. A sice budiž kněz kromě taláru oděn amiktem, albou, cingulem, manipulem, štolou, kasulou barvy fialové a birretem.

*) Barbier, l. c. liv. XII. chap. 2.

**) K nohoum biskupa klade se klobouk zelený. (Barbier ibid.)

***) Srovn. vynes. minist. vnitra 23. dubna 1856 č. 1046.

†) Rit. Rom. Ordo commend. animae rubr. ad finem.

diakon amiktem. albou, cingulem, manipulem, štolou přes levé rameno položenou, pod levým páždím spojenou a dalmatikou fialovou; subdiakou amiktem, albou, cingulem, manipulem a tunicelou. Jiným pak nižších stupňů klerikům náleží na talár obléci superpelliceum, všickni pak posud jmenovaní také tonsuru a birrety své mějte“ Mrtvola biskupa odívá se v pontifikalie a mitru bílou. O rouchu laiků nic předepsáno není; rubáš, kterým lid křesťanský odívá zemřelé, bezpochyby jest nějaké nápodobení obyčeje bývalého, dávati se pochovati v rouchu řeholním. Členové bratrstev pochovávají se soznaky bratrstvu vlastními*). — Obyčej lidu křesťanského, kterýž pokládá na těla zemřelých malé obrázky svatých, jest velmi chvalitebný a významný; vyjadřujeť utěšenou víru v obcování svatých a v mocnost přímluvy věrných služebníků božích.

Zákonem církevním se nařizuje, aby nižádné tělo pochováno nebylo, zvláště byla-li smrt náhlá, leč po uplynutí náležité doby času, aby nezůstalo i nejmenší pochybnosti, že člověk mrtev jest**). Zákony občanskými se nařizuje doba 48 hodin a jen pro důležité příčiny dovoluje se výjimka od tohoto pravidla.

§ 146. Řád pohřebný.

Pochování na místě posvátném náleží k pohřbu církevnímu (sepultura ecclesiastica), na nějž právo má každý katolický křesťan, sám-li ho nepozbyl svou vinou.

Plný pojem o *církevním pohřbu* zavírá v sobě: a) že zemřelý se pochovává na místě posvátném za hlaholu kostelních zvonů před pochováním a po něm; b) že mrtvolu provází, obřady, modlitby, zpěvy anebo také ještě oběť mešní koná kněz ve jménu církve a rouchem liturgickým oděný.

Zachovati prvou známku pohřbu křesťanského není katolické církvi všude vždycky možno; kde farního chrámu není anebo hřbitova po katolicku posvěceného, nucena jest církev zesnulé členy své ukládati do země cizí, posvěcuje však aspoň hrobu jejich. Za okolností takových obmezuje se leckdy pohřeb

*) Barbier l. c.

**) Rit. rom. de exsequiis.

církevní na konání obřadů skrze řádného kněze rouchem bohoslužebným oděného.

Veškerý od církve ustanovený řád, kterým pochovává se tělo křesťanské, označuje se jménem *Exsequiae*, poslední služba křesťanu prokázaná. Tímto řádem ujímá se církev zemřelých členů svých, provází tělo jejich za účastenství osady ke hrobu, za duši pak vykonává oběť a modlitbu. Ve smyslu vlastnějším a obmezenějším jsou *exsequiae* modlitby a oběť na den pohřbu aneb také mešní oběť sama.

Na rakev staví se a v čele průvodu pohřebního se nese kříž. poněvadž jenom ve kříži spása jest člověku za živa i po smrti a poněvadž doufáme, že zemřelý skrze kříž přemohl hřích a pokusitele jako Kristus a s Kristem že vítězství slaví.

Světla se zažžehají ke cti zemřelých na vyznání, že jakožto křesťané byli synové světla, na symbolické vyjádření prosby, aby duším jejich svítilo světlo věčné, aby též těla jejich ve světle tomto vzkříšena byla a přebývala*). *Kropením svěcenou vodou* znázorňuje se zbožné přání, aby duše zemřelého očištěna i posvěcena byla ke dni soudnému. Užívání *kadidla* netoliko jest pocta zemřelému prokázaná a povzbuzení k modlitbě za něho, ale také, podobně jako pokropování, působný výkon posvátný, kterým vyprošuje církev duši zemřelého odpuštění hříchů všedních, snad ještě neshlazených, prominutí trestů časných a ochranu proti vlivu zlých mocností na mrtvolu křesťanskou.

Církevní zákonové nařizují, aby všecken pohřebný řád nejen byl svědomitě zachován, ale aby kněží tuto službu svatou konali také s vážností a nábožností, která by zemřelým ku spasení a živým ku vzdělání pomáhala. Chudoba zemřelých nemůže a nesmí za příčinu býti, aby se ritus exsekvií ukracoval aneb něco z něho vypouštělo**). Ano rituál římský až i rozkazuje, aby kněz na svůj náklad opatřil světla, kteráž při exekviích nemají scházeti, jak by koli někdo chudý a nuzný byl. Nařízení tato zakládají se v obecné zásadě, že pochování zemřelého křesťana, pocta tělu a pomoc duši jeho, jest obecná

*) Ke průvodu pohřebnímu berou se bílé svíce; k pohřbu papeže, zemřelého a velmožů obyčejny jsou žluté, na znamení velikého smutku (Barbier l. c. chap. 8.).

**) Rit. Rom. de Exseq. Conc. Prag. Tit. III. c. 13. str. 110.

důležitost církevní a nikoli jen soukromá důležitost rodiny a přátel jeho.

Úplnost řádu pohřebního nezbytně žádá i zpěváka, kterýž by knězi odpovídal; a protož nesluší po vůli býti žádostem pozůstalých, aby kněz samotén odbýval pohřeb.

Pohřeb může se konati každý den, od východu do západu slunce; času nočního jen s povolením biskupa*). Kněžím zapovídá se nésti mrtvolu laika (Rit. Rom.), a zase jen kněžím náleží nésti mrtvolu biskupa**).

V průvodu pohřebním jsou mrtvoly laiků nohama v před, mrtvoly kněží hlavou. Poslední tři dny svatého týdne konají se exekvie *po tichu* t. j. bez hlaholu zvonů, bez hudby a beze zpěvu při žalmech a modlitbách, ježto se pouze recitují hlasem nepovýšeným (*submissa voce*)***). Na bílou sobotu odpoledne však již může býti slavný pohřeb. Také ostatní předpisy liturgické nemění se, na jaký by koli den byl pohřeb; i na veliký pátek zůstává při pohřbu dětí štola bílá.

Jest-li slavně vystavena vel. svátost ve chrámě, do kterého se s mrtvolou vchází, reponuje se monstrance na ten čas, co exekvie v chrámě trvají. Nebylo-li by možno reponovati, jako na př. při pobožnosti 40hodiinné ustává zpěv již před chrámem a potom v chrámě samém a tuto vše podobně se odbývá, jako v poslední tři dny před velikonocí. Hodinky za zemřelé nikdy se neodbývají před vystavenou velebnou svátostí.

Liturgie latinská předpisuje *dvoji řád pohřebný* a sice jiný při pochovávání dospělých a jiný pro děti, které nedošly k užívání rozumu.

Pohřeb uznává se i zákony občanskými za výkon náboženský, a protož trestem stihá se všeliká výtržnost svévolná nebo dané pohoršení za průvodu pohřebního †).

K obřadům pohřbu katolického nikoli nenáleží *smutečná řeč* neb *promluva pohřební*, ač ovšem také není zapovězena a může ji kněz konati buďto ve chrámě po mši, ježto se za přítomnosti mrtvoly (*praesente cadavere*) sloužila, anebo až při hrobě.

*) S. R. C. 15. března 1704.

**) Caerem. ep. l. II. c. 33. n. 24.

***) S. R. C. 11. srpna 1736.

†) Nález soudu kasačn. ve Vídni 15. říj. 1886.

Státní zákony rakouské nezapovídají, aby mrtvoly ve chrámě byly za mše svaté a vůbec za konání obřadů pohřebních; vyjímají se jenom mrtvoly zemřelých nemocmi nakažlivými neb epidemickými*).

Řeči smuteční jsou přednášky slavné, ježto se konají při pohřbu znamenitých osob vysoce postavených V celém ústrojí a provedení svém druží se tyto řeči nejvíce ku chvalořečem o svatých; čelný obsah jejich jsou život a cnosti zemřelého. — Za předmět obírá se tu nejvíce vynikající charakter anebo některý zvláště důležitý a veliký čin nebožtíka, nebo vážná pravda křesťanská, v jejímž rozvinování se pak používá každé příležitosti, aby se k objasnění a dotvrzení uvedlo něco ze života osoby. Charakter posvátné řeči zachovává truchlořeč, pakli co nejvíce přihlíží k poučení a vzdělání posluchačstva; protož i varuje se přílišného vychvalování a ukazuje zvláště na křesťanské smýšlení, kterak jevílo se v životě zemřelého**).

Promluvy pohřební konají se, kdež obyčej toho žádá. Jest ovšem pravda, že tyto řeči dávají duchovnímu správci nejednu pěknou příležitost, aby užitečně působil v křesťanské smýšlení osadníků; avšak i to jest pravda, že snadno uvádějí jej do nemilých rozpaků. A protož kde v obyčeji nejsou, nebylo by dobře zaváděti je***). Koná-li se pohřební promluva, nebývá život zemřelého předmětem jejím, ale volí se nějaká vážná pravda, kteráž i poskytuje příležitosti, o zemřelém se zmíniti; chválu vždy s opatrností a jenom mírně vzdávati náleží, hana pak nikdy místa nemá. Zvláštní okolnosti ze života nebo smrti toho, jehož se týče, mohou k tomu vésti, že by pohřební promluva měla povahu řeči výstražné; tu pak bylo by opatrnosti dvojnásobně třeba.

Výminečné jakés postavení mají řeči při pohřbení kněze; tyto zajisté i vůbec v obyčeji jsou a pro důležitý úřad kněze, jakož také pro jeho poměr k lidu připouštějí, aby v nich spravedlivé uznání a střídma chvála pronešeny byly, pakli kněz byl věrným pastýřem a příkladem stádu ze srdce. Kde podobně učiniti nelze bez ublížení pravdě, tu zvláště mnoho záleží na volení pravdy zcela přiměřené a takovém provedení, aby posluchači vzděláni byli.

*) Prohlášení minist. kultu a vnitra ze dne 23. dubna 1856. č. 1046.

**) Schleinig, Das kirchliche Predigtamt str. 682.

***) Conc. Prag. l. c.

I. Pohřebný řád při dospělých.

1. Ritem při pohřbu dospělých vyjadřuje se i v obřadech i v modlitbách *truchlivost a pokání*. Všeliký člověk jest hříšný, každému nastává soud spravedlivý a proto i každý má se báti trestu za viny své. Avšak neskončené zásluhy Kristovy a křesťanská přímluva jsou pramen, odkud pomoci a vysvobození čekati lze a sluší; a protož vedle zármutku, kajicnosti a lkání pro lidskou křehkost vyjadřuje rítus pohřebný též vroucné a důvěrné prosby za slitování a milost, vyjadřuje také důvěrnou naději, že zemřelému vyprošeno jest odpuštění.

Všecken řád pohřebný dělí se na tři části: obřady a modlitby v domě a cestou ke chrámu, obřady a modlitby v chrámě, odevzdání mrtvoly matce zemi. V domě zemřelého a po cestě do chrámu zpívají se žalmy „De profundis“ a „Miserere“ *jménem zemřelého*, kterýž za odpuštění poklések a hříchů svých prosí. V druhé části se vyjadřuje, že prosba dochází vyslyšení, když církev volání svých spojuje s hlasem zemřelého a prosí za něho; tělo vnáší se do chrámu, symbolu nebes, kamž aby uvedeny byly duše zemřelých, prosí veškerá církev tklivými zpěvy, modlitbami a obětí. V oddílu třetím odevzdává se tělo zemi a vyjadřuje se naděje důvěrná, že duše vzata jest do nebe.

2. Podle předpisů liturgických (ordo exsequiarum) by náleželo, aby netoliko kněží a posluhovači, ale také účastníci brali se v průvodu spořádaném z kostela k místu, kdež mrtvola čeká. Kněz oděn jest rouchem barvy černé. — Přijda k mrtvole postavuje se kněz pochovávající k nohám jejím (takto vůbec i potom vždy) a pokropuje rakev třikráte (uprostřed, v pravo, v levo), z místa neodcházeje. Antifona „*Si iniquitates*“ a všechny ostatní teprve po žalmu zpívají se celé, před ním jen začátek jejich; žalmy zavírají se prosbou: „*Requiem aeternam*“, v kteréž se na místě obyčejného „*eis*“ klade „*ei*“, což vůbec o celých exsekvích platí; jenom při mši a v hodinkách zůstává „*eis*“ a „*requiescant*“. Přísluhují-li při slavném pohřbu diakon a subdiakon, bere diakon štolu, oba však bez manipulu zůstávají, jakož výslovně předpisuje rubrika k „*absolutio ad tumbam*“*).

*) Při kropení a za zpěvu žalmového nesnímá se, dle obyčeje našeho, birret, ovšem ale při Pater noster a následující modlitbě, zpívají-li se již také v domě.

Nežli se mrtvola z domu vynáší, intonuje kněz antifonu „*Exultabunt Domino*“, po kteréž následuje žalm „*Miserere*.“ Déle-li cesta do chrámu trvá, říkají se po tomto některé žalmy graduální; nedokonal-li se žalm *Miserere* neb jiný po něm následující, přestává se v něm při vcházení do chrámu a zavírá se prosbou: *Requiem aeternam* . . . , po kteréž opakuje se celá antifona *Exultabunt**).

V chrámě samém říkají kněžstvo a zpěváci střídavě „*Subvenite Sancti*“, co zatím nosičové skládají rakev tak, aby zemřelý laik obrácen byl nohama, kněz pak hlavou k oltáři čelnému. Konají-li se hodinky, počínají se tuto**). — Poněvadž pak obyčejně nekonají se, aspoň při pohřbech laiků, církevní hodinky za zemřelé, zpívají se předepsané po hodinkách nápovědi a dopovědi s modlitbou „*Absolve*“ již v domě po žalmu „*De profundis*“, v kostele pak následuje mše zádušní a po té, nekoná-li řeč, ubírá se pochovávající kněz v pluviálu k rakvi, aby konal Absoluci. Odloživ prve birret říká modlitbu: *Non intres*; v modlitbě této nemění se slovo „*servus*“ ani dle pohlaví zemřelých, ani když by se absoluce říkala nad několika zemřelými zároveň. Při absoluci stojí kněz u nohou nebožtíkových. Za zpěvu „*Libera*“ má kněz hlavu pokrytou. Ku konci zpěvu odkládá birret, nasypává a žehná kadidlo a když byl intonoval „*Pater noster*“ a k oltáři a kříži se poklonil, obcházeje pokropuje rakev nejprve na straně, která mu po pravici jest, k nohous, prsoum a hlavě, pak po učiněné kříži pokloně na druhé straně ku hlavě, prsoum a nohous; týmž způsobem okurčuje, ani tuto ani při kropení slov nijakých nepronášeje. Po modlitbě „*Deus, cui proprium*“ neklade rituál ani „*Requiem aeternam*“ ani jiného závěrku, poněvadž ihned následují ostatní zpěvy a modlitby, v kterých se prosí za odpočinutí věčné. Při pohřbech odpoledních a vůbec nezůstává-li mrtvola přese mši ve chrámě, zpívá se Absoluce ihned, jak byla rakev postavena. — Průvod z kostela na hřbitov děje se týmž způsobem, jako z domu do chrámu.

*) Starší Manuale rituum pro Čechy obsahuje zvláštní ritus pro uvádění ženy v šestinedělích zemřelé; v novém Manuale od r. 1873. jest vypuštěn.

**) Rubrika českého Manualu praví, aby se říkal první nokturn hodinek, než říkají-li se celé; avšak obřadový sbor prohlásil dne 24. července 1888, že náleží bráti ten nokturn, který dle rubriky breviáře na jednotlivé dni jest předepsán.

Není-li hrob na posvěceném hřbitově, posvěcuje se obzvláštní modlitbou, kropením a okuřováním, jak rituál udává. Světí se také „quoties agitur de sepulchro ex nova materia confecto“ (S. R. C. 4. září 1880) krypta nová na hřbitově a „sepulchrum lapideum in coemeterio aedificatum.“ (S. R. C. 27. květ. 1876). Slovem „sepulchrum lapideum“ a „ex nova materia confectum“ rozumí se také z cihel vyzděný a sklenutý hrob.

Zvláštní okolnosti, zejména vzdálenost úmrtního místa anebo hřbitovů, nedopouštějí všude a po každé, aby duchovní vedl průvod až ke chrámu, aby rakev do chrámu se vnášela, odtud pak aby ji kněz provázel až na hřbitov. Za okolností takových ovšem nebývá možno zachovávatí všecken ritus, a protož i shledávají se v liturgické praxi leckteré odchylky od něho, ano i samo Manuale částečně je předpisuje, nad to pak ještě ustálené, od rubrik rituálu římského odchýlné obyčeje za oprávněné uznává častějšími poznámkami „juxta loci consuetudinem“, „ubi ejusmodi viget consuetudo“, „nisi aliqua necessitas aliter suadeat“. Ač tedy dílem třeba a dílem i dovoleno jest řídit se okolnostmi aneb ustálenými obyčeji, pokud nejsou zjevný zlořád: jest nicméně každý duchovní správce povinen dbáti, aby co jen možná se zachovával významný řád pohřebný, poněvadž jednotlivé obřady a modlitby jeho jsou starobylého původu církevního, důmyslné projádření základních nauk víry křesťanské, skutečná pomoc duším zemřelých a vhodný prostředek, aby spasitelný dojem učiněn byl na všechny účastníky.

Konají-li se zádušní služby boží za nepřítomnosti mrtvol zejména ve výroční den smrti, říká se po mši zádušní, podobně jako v den pohřbu nad přítomnou mrtvolou, Absoluce (absolutio absente funere). Místo rakve zřizuje se *tumba* (tumulus, kenotaphium, castrum doloris) dle týchž předpisů o směru nohou a při ní konají se modlitby, zpěvy a obřady vesměs tak, jako při rakvi s mrtvolou*). Rozdíl toliko ten jest, že kněz vždycky

*) Tumba nezřizuje se ani v presbyteriu, ani v odlehlé části lodi, ale uprostřed chrámu. „Feretrum collocetur in medio ecclesiae.“ (Caerem. episc. l. II. c. 38. n. 25.) Klásti na tumbu odznaky zemřelého jest dovoleno; koná-li se absoluce za biskupa, klade se klobouk zelený nad nohy; pakli za kanovníka, kladou se na tumbu odznaky kanovnické; pakli za kněze vůbec, fialová štolá (Barbier l. c. chap. 7.). Není-li tumby neb jiného znaku aneb aspoň příkrov (pannus) není na podlaze rozestřen, nesmí se říkati absoluce. (S. R. C. 30. pros. 1881.)

stojí mezi tumbou a oltářem a že říká se při tumbě modlitba „Non intres“ jenom když biskup absoluci koná anebo děje-li se tato za zemřelého papeže, kardinála, biskupa, zeměpána a p. Na místě modlitby „Deus, cui proprium“ běře se modlitba „Absolve“ anebo „Deus, qui inter apostolicos,“ po kteréž *) dělají kříž pronáší slova „Requiem aeternam....“ Dovoleno jest přidati ještě závěrečnou prosbu: „Anima ejus et animae omnium fidelium....“

Děje-li se absoluce zároveň za několik zemřelých, užívá se čísla množného v modlitbách, nápovědech a dopovědech; za osobu ženskou klade se rod ženský **).

II. Pohřebný řád při nedospělých dětech.

Rituál římský chce tomu, aby zachován byl starodávný a chvalitebný obyčej, dle něhož těla dítek pokřtěných a rozumu ještě nedošlých nepochovávají se na hřbitově mezi dospělými, ale zvláštní jedna část osadního hřbitova pro ně se odděluje, pakli snadno tak učiniti lze. — Také výslovně nařizuje, aby tyto mrtvoly ozdobeny byly věncem z květin aneb vonných bylin na znamení neporušenosti; zvoní-li se před počátkem obřadu, budiž hlahol slavný a nikoli truchlivý. Celý obřad tento jest *vyjádření radosti*, že duše nevinná k Bohu jest povolána a do slávy věčné přijata; proto i roucha kněze a všeliké ozdoby rakve jsou barvy bílé.

Ritus pohřbu dětí nedospělých jest vesměs radostný, žalmy a modlitby jsou diků vzdání za milost dítěti prokázanou a vyjadřují prosbu, aby Bůh podobně učinil dospělým. Proto že dítě nevinné hříchů nemá, nekoná se ani oběť za duši jeho.

Před uložením těla ve hrob nařizuje rituál pokropení a okuřování těla i hrobu.

Řádem ku pohřbu dítek předepsaným (*ordo sepeliendi parvulos*) pochovávají se dítky, které před smrtí svou ještě nedošly k užívání rozumu. A protože které dítě již přijalo svátost pokání aneb aspoň v těžké nemoci mělo svátostmi zaopatřeno býti ***), počítá se k dospělým, poněvadž v církevní mluvě slovem „adultus“ míní se člověk osobného hříchu, třeba i způsobem

*) Miss. Rom. Ritus celebr. missam XIII. n. 4.

**) Srovn. Hartmann § 129.

***) Viz § 138. str. 702.

nedokonalým schopný. Poněvadž pak vůbec považuje se dokonaný 7. rok za dobu, kdy se užívání rozumu počíná: platí o pohřebním ritu obecné pravidlo, že dítky zemřelé před dokonaným 7. rokem se pochovávají řádem pro dítky ustanoveným, které však již dokoualy 7. rok, řádem pro dospělé předepsaným. Od pravidla toho *nesluší dělati výjimek*, leda při dítěti, o kterém vůbec povědomo jest, že před dokonaným 7. rokem nade svůj věk dospělé bylo (*malitia supplevit aetatem*), nikoli ale při takovém, které již dokonalo sedmý rok, třeba by se zdálo, že dobrého a zlého ještě rozeznávati neumělo.

§ 147. Mše zádušní.

Mše zádušní (*missae de Requiem, missae defunctorum*) jsou votivná oběť za duše zemřelých v jednotě církevní. Konají se podle zvláštních formulářů, jichžto čtení a modlitby bezprostředně ku zemřelým se vztahují. Zvláštní ritus ustanovila církev pro zádušní mše za tou příčinou, aby vzbuzovala k modlitbám *vroucným* a k obětem za mrtvé a těmto aby se hojnějších užitek dostalo ze zvýšené pobožnosti kněze obětujícího i věřících (*ex opere operantis*). *A protož ve zvláštnosti ritu mši zádušních vyjadřuje se touha církve, přivlastniti duším zesnulých užítky oběti a modliteb v míře co nejvíce hojné.*

Mše zádušní mají dle liturgických ustanovení mnohem větší privilegia nežli mše votivné; z katolického učení však o užitečnosti a potřebě oběti a modlitby za zemřelé vysvětluje se dostatečně tato církevní praxe. Privilegia mše zádušní vážou se k jistým dnům, a to takovým, v kteréž památka na zemřelé obzvláště živá a protož i pobožnost za ně velice vroucná jest. Tyto dni jsou: *Památka všech věrných dušiček, den úmrtí či pohřbu, den třetí, sedmý, třicátý a den výroční, den obdržené zprávy o zemřelém v cizině.* Zádušní mše na tyto dni slovou *privilegované* a mají povahu *mši slavných* (*solemnis*), bez rozdílu, slavně-li se konají s assistencí a zpěvem anebo výjimkou také po tichu. — Zádušní mše kromě dnů jmenovaných jsou *nepřivilegované* čili soukromé (*privatae*) bez rozdílu, slouží-li je kněz po tichu, anebo zpívá jisté částky anebo jest provázen assistenty.

Pro zádušní mše vůbec nalézají se v misálu římském čtyři formuláře, a sice a) *Na den všech věrných dušiček* (In

Commemoratione omnium fidelium defunctorum); b) *na den úmrtí či pohřbu* jednotlivých osob a *na třetí, sedmý a třicátý den po úmrtí či pohřbu* (In die obitus seu depositionis); c) *na výroční den smrti* (In anniversario defunctorum), pakli zemřelý nebyl aspoň kněz; d) *pro mše soukromé či neprivilegované* ustanoven jest formulář čtvrtý (In missis quotidianis defunctorum).

Formuláře 1. užívá se kromě památky Dušiček také ještě na den pohřbu, na 3., 7. a 30. a výroční den za zemřelé papeže, kardinály a biskupy; kollektu bere se ex diversis podle důstojnosti zemřelého. V tytéž dni může se za zemřelé *kněze* užívat i formuláře 1. neb 2. s kollektou „*Deus, qui inter apostolicos*“.

I. Z á d u š n í m š e p r i v i l e g o v a n é.

1. Na den úmrtí či pohřbu.

Mše za zemřelé na den smrti či pohřbu má privilegium největší, a toto pak jest rozdílné podle toho, jakž koná se mše za přítomnosti mrtvoly, anebo když mrtvola není sice ve chrámě, ale také ještě pochována nebyla, anebo již pochována jest. — Církev žádá výslovně, aby sloužena byla mše, pokud možná, za přítomnosti mrtvoly. (Rit. Rom. de Exseq.)

a) Slouží-li se zádušní mše za *přítomnosti mrtvoly* (praesente corpore), jsou *vymezené dni* jenom tyto; 1. *poslední tři dni před hodem velikonočním*; 2. *následující zasvěcené svátky dvojné I. tř.*: hod vánoční, zjevení Páně, hod velikonoční a svatodušní, vstoupení Páně, božího Těla, na nebe vzetí P. Marie, sv. Petra i Pavla, všech Svatých, slavnost patrona chrámového, výroční památka na posvěcení*) chrámu a čelného patrona místního (zemského — v Čechách sv. Jana Nep. a sv. Václava**). Dekretem sboru obřadového ze dne 20. dub. 1888 (jenž odvolává se ku starším dekretům 7. února 1874 a 29. prosince 1884) vřaděny k těmto ještě svátky: neposkvr. Početí, sv. Josefa a Jana Křtitele; o těchto dvou však platí zákaz jen kde svátky zasvěcenými jsou***). 3. V jednotlivých kostelích na ty dni, když *slavně vystavena jest vel. svátost* buďto k na-

*) S. R. C. 27. února 1882.

**) Rubrika dí: „patronus loci“; tím rozumí se: patron města. chrámu, diecése, vlasti, světí-li se slavně in foro.

***) Hartmann l. c. § 243.

řízení biskupa (ex causa gravi) aneb pro 40hodinnou pobožnost *).

b) *Není-li mrtvola v chrámě, ale ještě nebyla pochována* (corpore non praesente quidem, ast nondum sepulto), jsou vymezené dni nejen všechny sub a) uvedené, ale také ještě: všechny svátky dvojné I tř. **).

c) *Pochováno-li již tělo*, zapovídá se zádušní mše, kromě dnů sub a) i b) jmenovaných, ještě: 1. na všechny neděle a zasvěcené svátky; 2. na všechny dvojné svátky II. tř. ***).

Krajinám, kdež není obyčej (anebo zakázáno jest) nechávati mrtvol ve chrámě a mši sloužiti před pochováním, povolena jsou veliká privilegia i když tělo již pochováno buďto v den zádušní mše anebo před ním odpoledne. Vymezené dni jsou v tomto případě jenom neděle a zasvěcené svátky dvojné I tř. a poslední tři dni svatého týdne †).

Privilegium zádušní mše na den pohřbu platí jenom pro jednu mši a sice zpívanou nebo slavnou; a protož slouží-li se na den pohřbu více mší za zemřelého, aplikují se mše denní (podle direktáře), leč by takový den byl, na který povoleny jsou mše soukromé; tu zajisté by se mohly všechny mše sloužené za zemřelého konati podle formuláře „in die obitus.“

Slouží-li se za zemřelého v den pohřbu ještě jedna mše slavná v barvě bílé (tak zvaná *andělská*), bere se podle direktáře a nemůže býti votivná, leč by na tento den soukromé votivné mše dovoleny byly. Totéž platí o mši „andělské“, slouží-li se na den pohřbu dítek, ježto nedosáhly ještě užívání rozumu.

Jest-li den pohřbu (anebo den následující, když tělo jest pochováno odpoledne) *den vymezený*, odkládá se mše zádušní na svobodný den nejprve příští ††); takový pak jest každý, na který se povoluje mše zádušní corpore jam sepulto †††); nesloužila-li by se na svobodný den nejprve příští, tratí své privilegium a mohla by potom již jenom dle 4. formuláře býti na den svobodný pro mše soukromé.

Nemůže-li pro chudobu zemřelého aneb za jinou příčinou býti v den pohřbu (a jest-li tento vymezený, tedy v den svo-

*) S. R. C. 23. září 1837.

**) S. R. C. 2. září 1741; 22. března 1862; 2. června 1884.

***) S. R. C. 7. září 1816.

†) S. R. C. 1. září 1838; 18. července 1851.

††) S. R. C. 28. ledna 1793.

†††) S. R. C. 23. května 1603; 18. pros. 1799.

bodný nejprve příští) mše zpívaná, *dovolena jest také tichá*; avšak pro tichou mši *vymezeny* jsou *kromě dnů výše sub a) b) c) jmenovaných ještě privilegované oktávy a ferie, vigilie vánoční a svatodušní**).

Za zemřelého v cizině může se obětovati mše zádušní *slavná* (zpívaná) na svobodný den nejprve příští po zprávě o smrti; takový pak jest každý, na který se povoluje tichá mše místo zpívané v den pohřbu**). Byl-li obmeškán tento den, přestává privilegium.

Pravidlem platným vůbec o mši v den pohřbu (a po zprávě o zemřelém v cizině) zakázána jest mše zádušní *každou nedělí a každý svátek* v těch chrámech, v kterých se *jediná mše slouží a tuto za osadníky* (pro populo) *aplikovati náleží*; a protož kde farář samojediný jest, odkládá mši zádušní na svobodný den nejprve příští.

O přenešení mše za osadníky ve svátek zrušený, aby se mohlo vyhověti přání pozůstalých v den pohřbu a snoubencům v den oddavek, viz str. 35. Nelze však pro mši zádušní (a ovšem také pro mši za snoubence) odložití mši o vigilií svatodušní a mši na křížové dni***).

2. Zádušní mše na třetí, sedmý a třicátý den.

Kromě dne úmrtí čili pohřbu slouží se (v některých aspoň zemích) za zemřelé také ještě třetí, sedmý a třicátý den, který se počítá buď od úmrtí neb od pohřbu, jakž kde v obyčej vešlo†).

Obětovati 3., 7. a 30. den *jednu* mši zádušní *slavnou* (zpívanou) dovoleno jest, nepadají-li na některý z *těch dnů, v kteréž nedovoluje se tichá mše při pohřbu samém*. Padá-li 3., 7. neb 30. den na některý vymezený, může se odložití mše na svobodný nejprve příští anebo předejmouti (anticipovati) na svobodný den nejbližší předcházející. — *Tiché mše* na 3., 7. a 30. den mohly by se sloužit jenom když rubriky dovolují soukromou mši (neprivilegovanou); v jiné dni aplikuje se denní mše (podle direktáře) za zemřelého.

*) O vánočním oktávu výslovně to ještě vyhlásila S. R. C. 23. ún. 1884.

**) Falise I. c. str. 390.

***) S. R. C. 12. března 1836 a 3 července 1869 rozhodla: „Diebus Rogationum et in Vigilia Pentecostes, ubi unicus est sacerdos, debet missa de Requiem transferri, quia missa Rogationum cuique parochiae mandatur, et quia missa Vigiliae intime jungitur benedictioni fontis baptismalis.

†) S. R. C. 23. února 1884.

3. Dny výroční (anniversaria).

Mše zádušní na dny výroční berou se ve smyslu širším a užším. *Ve smyslu širším* jsou to mše, které se konají za zemřelého buďto na výroční den úmrtí či pohřbu anebo na jiné dni ustanovené fundační listinou, vůlí odkazatele aneb ustálené obyčejem. *V užším a vlastním smyslu* jsou výroční mše ony zádušní, kteréž se obětují za zemřelého každoročně na výroční den úmrtí jeho.

A. *Vlastní anniversaria* slouží se buďto z nadání (fundace) anebo jenom na požádání za stipendium běžné. K nim bere se *formulář třetí*.

a) *Fundační anniversaria* mají totéž privilegium, co mše tichá na den pohřbu, když pro chudobu aneb jinou příčinu nebylo možno zpívanou mši sloužiti.

Padlo-li fundační anniversarium *na den vymezený*, odročuje se na svobodný den nejprve příští anebo předjímá se v nejbližší nevymezený*) a nijak nesluší aplikovati mši denní; pro předejmutí neb odročení nemění se formulář v ničem. Pakli při odročení anebo předejmutí nepoužívá se nejbližšího dne svobodného, mohla by se zádušní mše sloužiti již jenom na dni mši soukromých podle 4. formuláře s modlitbou „Inclina“ neb „Quaesumus“ za zemřelého anebo s jinou „ex diversis“ ve shodě s fundací známy-li jsou jméno a stav zemřelého (laik anebo kněz).

Anniversarium náleží ke mším privilegovaným jen pokud jest slavné (zpívané).

b) *Nefundovaná anniversaria* mají jen to privilegium, že sloužena býti mohou o festum duplex minus, avšak jenom když by den byl v pravdě výroční a mše byla zpívaná. Odročiti se může jenom na semiduplex.

B. Fundačním anniversariím rovnají se ty zádušní mše, kteréž buďto fundační listinou, poslední vůlí testatora aneb obyčejem ustanoveny jsou na určité dny aneb na určité doby roku, ačkoli dny a doby tyto nejsou výroční den smrti neb pohřbu.

Vymezené dny pro tyto fundační mše *slavné* anebo *zpívané* jsou tytéž, co pro vlastní anniversaria; k persolvování bere se *čtvrtý formulář*.

Také o těchto platí, co stran odročení anebo předejmutí řečeno jest o vlastních anniversariích.

*) S. R. C. 4. května 1686; 21. pros. 1753.

4. Zádušní mše na den Dušiček.

Na den Dušiček aplikují se všechny mše za zemřelé, kromě *konventní mše* a votivné pro sponso et sponsa; nižádný kněz ale není zavázán aplikovati za všechny duše v očištcí a protož i může přijmouti na tento den stipendium, žádá-li darovatel obětování za zemřelého*). — Na tento den mají všechny oltáře privilegium odpustků**).

Padla-li by v některém chrámu 40hodinná pobožnost na den Dušiček (aneb dříve již počatá by ještě na tento den trvala), slouží se nicméně de Requiem v barvě fialové, avšak nikoli na oltáři výstavy***).

Odbývá-li se pohřeb na den Dušiček, *může* se zádušní mše praesente corpore za zemřelého nekněze sloužiti dle formuláře 2., i když by v témž chrámě se nesloužila jiná. Obecné ustanovení zajisté, aby na den Dušiček byla ve chrámě aspoň jedna mše zádušní podle formuláře prvního†), váže jen kostely kathedrální a kollegiální††).

II. Neprivilegované čili soukromé zádušní mše.

K těmto se počítají všechny, ježto se neslouží na žádný z privilegovaných dnů, a tedy všechny zádušní mše, ku kterým ani pohřeb, ani zpráva o zemřelém v cizině, ani 3., 7., 30 den po úmrtí nebo pohřbu, ani fundacemi ustanovený výroční nebo jinak určitý den (ani skutečný den výroční) podnětu nedává. Pro všechny neprivilegované mše zádušní předepsán jest *formulář čtvrtý*.

Jmenovitě náleží ke mším soukromým zádušním: a) fundální mše, pro kteréž den v listině fundální neb obyčejem ustanoven není; b) mše, které se každoročně, třeba i na jisté dni, slouží v kostelích kathedrálních a kollegiálních za všechny zemřelé kanovníky, mše k žádosti bratrstev a jednot za všechny zemřelé údy, nejsou-li tyto mše fundovány; c) mše, které se buďto k žádosti osady nebo dle obyčeje slouží za zemřelé osadníky

*) S. R. C. 4. srpna 1663.

**) Dekr. Klementa XIII. 19. května 1761.

***) S. R. C. 16. září 1801; 27. června 1868.

†) S. R. C. 12. září 1687.

††) Hartmann § 242.

po výroční slavnosti posvěcení chrámu; d) zádušní mše k žádosti věřících za stipendium běžné.

Přijal-li kněz stipendia „ad intentionem“ vůbec, *může* aplikovati mši de Requiem, kdykoli soukromé zádušní mše dovoleny jsou *).

Svobodné dni ku soukromé mši zádušní jsou ty, v kteréž dovolena soukromá mše votivná **). Indultem ze dne 21. března 1891 dovolil obřadový sbor ku žádosti biskupa budějovického zádušní mše po výroční slavnosti posvěcení chrámu též v jiné dni, *kromě* dvojných 1. a 2. třídy, svátků zasvěcených a privilegovaných ferií, vigilií, oktávů ***).

Povinnosti mše zádušní neprivilegované vyhovuje kněz aplikováním denní mše, kdykoli obecné zákony liturgické nedovolují mše soukromé; nežádal-li darovatel stipendia nebo neurčuje-li fundační listina výslovně, aby se konala mše zádušní v černé barvě, není kněz povinen sloužiti de Requiem ani v ty dny, v kteréž dovoleno jest. Vymíněna-li jest mše de Requiem anebo jest sloužiti za zemřelého při oltáři privilegovaném, náleží knězi, aby sloužil de Requiem; jenom na dni vymezené dosahuje se odpustků zemřelým, aplikuje-li se při oltáři privilegovaném mše denní. Podobně když na oltáři privilegovaném jest výstava, dosahuje se odpustků aplikováním denní mše bez rozdílu, jest-li den svobodný nebo vymezený; na oltáři výstavy zajisté nikdy se nedovoluje mše de Requiem †).

Některým diecésím povoleno jest indultem zvláštním, aby fundační mše, *pro které není den jistý určen*, třikráte každý týden *zpívati* se mohly také na svátek dvojný, podobně jako mše *tiché na den pohřbu* (ne tedy na duplex majus, duplex I. a II. Cl., v neděli a zasvěcený svátek, na semidupplicia privilegiata, vyjímajíc toliko vigilií zjevení Páně) Tento indult dán jest diecési budějovické dne 4. března 1858. *Celé církevní provincii české* povoleno jest indultem od 3. července 1862, aby tyto fundační mše zádušní (výslovně-li ustanovena mše de Requiem) *po tichu* se konati mohly ritem slavné mše (s jedinou kolektou a sequencí) také na festum *duplex minus* („duplex“ bez přídavku).

*) S. R. C. 29. listop. 1856.

**) Viz str. 74.

***) Ordin. list buděj. 1891. str. 49.

†) S. C. Ind. 11. dubna 1864.

III. Ritus mší zádušních.

1. Mše zádušní odchyľuje se v některých částech od ritu mší ostatních. Vypuštěno jest všecko, čím se naznačují užitkové obecní, kterých se dostává lidu věřícímu z oběti mešní, a tedy obzvláště: žehnání vody při offertoriu, políbení pokoje, požehnání na konci mše; jiné zvláštnosti jsou výraz smutku a protož také vypuštěno vše, čím se označuje radost a svaté veselí.

Ke mši zádušní zůstávají oltáře prostý těch ozdob, kterými se okrašľují o slavnostech, a pokud možno, zahalují se černými rouchy; tato však nepřipouštějí se při rekviích na oltáři, v jehož tabernakulu se chová velebná svátost; podobně dovoluje se na oltáři takovém jen fialové, nikoli však černé antipendium *).

I ku slavným rekviím zažžehá se jenom šestero svící z vosku nebíleného; ke mši zpívané aspoň čtyři. Vystaveny-li na oltáři sv. ostatky neb obrazy k úctě, odklízejí se přede mší. Dávati na svíce nebo vůbec na oltář obrazy neb oznaky smrti, duší v očištcí nebo kosti a lebky z mrtvol zapovídá se **).

Odchyľky v ritu mše zádušní jsou: Vynechává se žalm Judica, a hned po: „Introibo ad altare....“ a odpovědi říká se Adjutorium.... a Confiteor. *Počínaje Introit* nežehná celebrant sebe, ale dělá kříž nad misálem, tak jako když někoho nebo něco žehná. Po Introitu neříká se „Gloria Patri“, vynechává se „Gloria in excelsis“; před evangeliem neříká se: „Jube Domine“ — ani „Dominus sit in corde...“; po evangeliu nelíbá se kniha a neříká se „per evangelica....“, ministrant ale říká „Laus tibi Christe“. Vynechává se Credo, žehnání vody, *Gloria Patri* po *Lavabo*. K „Agnus Dei“ přidávají se dvakráte slova: „Dona eis requiem“ a potřetí ještě slovo „sempiternam“, a kněz nebije se v prsa; první modlitba po Agnus Dei vypouští se vždy a podobně políbení pokoje. Na konci říká se „Requiescant in pace“ na místě „Ite missa est“, nedává se požehnání, ale hned po modlitbě „Placeat“ a po políbení oltáře kráčí kněz ku čtení posledního evangelia.

Při slavné mši zádušní jest incensace jenom při obětování; po epištole nelíbá subdiakon ruky celebrantovy a tento nežehná

*) S. R. C. 20. března 1869.

**) Caerem. Ep. I. II. c. 11. n. 1. I. c. 28.

subdiakona; diakon nežádá požehnání ku čtení evangelia, kteréž i děje se beze světél a incensace; po evangeliu nedává se misál celebrantovi políbiti. Po incensaci při obětování incensuje se pouze celebrant. Posluhovači nelíbají rukou celebrantovi, když mu něčeho podávají, ani líbají věc podávanou, jako při mši obyčejné se děje*).

2. Mše zádušní privilegované slouží se ritem svátků dvojných, neprivegované ritem svátků polodvojných. Všecken rozdíl však jest pouze v kollektách a sequenci. Mše privilegované mají jenom jednu kollektu a vždy sequenci bez rozdílu, jsou-li tiché nebo zpívané; neprivegované mše tiché mají aspoň tři kollekty a sequenci může kněz po libosti buďto říkati nebo opustiti. — Kde v oraci není N., nepřidává se jméno zemřelého.

Slouží-li se neprivegovaná zádušní mše zpívaná, má též jenom jednu kollektu a sequenci; modlitba béře se „ex diversis“ ta, která jest přiměřená zemřelému nebo zemřelým, za které se obětuje nebo modlitba „Fidelium“. Zpívaná mše konventní de Requiem prvního dne každého měsíce a každé pondělí má tři kollekty.

Ve mších za zemřelého papeže a za zemřelého biskupa v den pohřbu, v den 3., 7., 30. a výroční béře se orace přiměřená „ex diversis“ (č. 1., 2., 3.); za zemřelého kněze může se říkati orace z druhého formuláře s přídavkem „sacerdotis“ anebo přiměřená ex diversis (č. 4.).

Ve mších zádušních soukromých a tichých může kněz přidati ještě jiné kollekty (orationes diversae pro defunctis), tak aby všech bylo pět anebo sedm; první a třetí při čtvrtém formuláři („Deus, qui inter apostolicos“ a „Fidelium Deus omnium“) berou se vždy a sice *tato na místě posledním*, kolik by koli kněz dobrovolně přidal. Druhá z oněch tří může se za jinou vyměnití nebo když zůstala, říkají se dobrovolně přidané po ní**). Všecky pak přidané kollekty jenom za mrtvé býti mohou.

Kollektu „pro patre et matre“ říká celebrant jenom za své rodiče.

K modlitbám denní mše (podle direktáře) může kněz modlitbu za zemřelé přidati jenom v takový den, když rubriky

*) Ritus celebr. miss. XIII. De his, quae omittuntur in Missa pro defunctis.

**) S. R. C. 22. září 1837; 27. srpna 1863; 10. pros. 1870.

dovolují soukromé mše zádušní. Předpisuje-li direktář modlitbu časovou „ad libitum“, lze bráti některou „ex diversis“ za zemřelé.

Epištoly a evangelia každého formuláře lze užiti také při formuláři jiném; to zejména se děje, pakli se často po sobě slouží dle formuláře čtvrtého*).

Poznámka 1. K otázce, může-li kněz v paramentech černých sloužiti mši de Requiem, aby naplnil závazek (intenci) přijatý za živé, odpověděl obřadový sbor 29. listopadu 1856: „Affirmative, dummodo non diverse praescripserit, qui dedit eleemosynam“.

Poznámka 2. Na základě události, o níž vypravuje Řehoř Veliký ve 4. knize Dialogů kap. 55., vyvinul se ve středověku obyčej za zemřelého 30 dní po sobě jdoucích obětovati mši svatou zádušní, kdykoli jest dovolena, nebo mši denní. Takto sloužené mše nazvány byly *mše Řehořovy* (missae Gregorianae).

Jiný druh mší Řehořových jest šestero mší po sobě jdoucích (od pondělka do soboty) za živé nebo za mrtvé. Ty slouží se na památku Krista trpícího a vzkříšeného: 1. In memoriam captivitatis Jesu Christi, ut anima captiva ob peccata sua redimatur; 2. in mem. judicii Jesu Christi, ut propitius sit animae Christus in judicio; 3. in mem. blasphemiarum J. Christi, ut a poenis promeritis solvatur; 4. in mem. vulnrum et dolorum crucifixi Salvatoris; 5. in mem. sepulturae J. Christi; 6. in mem. ascensionis J. Christi. — Že pak i pověrečné domněnky o těchto mších rozšířeny jsou, třeba jest otázkami ujistiti se, že žadatel pověrečných domněnek nemá**).

§ 148. Práva i povinnosti farní stran pohřbu.

1. Farář jest oprávněn a povinen pochovávatí zemřelé osadníky své, podobně jako jest oprávněn a povinen udělovati křtu dítkám rodičů křesťanských. Řádně ustanovenému pastýři, který křtem svatým nové údy do církve uvádí a v péči svou bere, sluší také, aby doprovodil duši zemřelých před soudnou stolicí boží, tělo jejich pak zemi odevzdal a takto úkol svůj při jednotlivcích dokonal. — Toto právo farní vztahuje se ke všem katolíkům, kteří na osadě měli řádné nebo mimořádné obydlí, leč by jinde ve hrobce rodinné pochováni býti měli anebo sobě vyžádali jiného místa kromě osady. Zemřel-li někdo kromě farní osady, ku které náležel, pochovává se na hřbitově

*) Missae pro deff. ad finem.

**) Srovn. Thalhofer l. c. II. str. 329.

domácím, lze-li mrtvolu jeho snadno převézt; bylo-li by však těžko aneb až nemožno mrtvolu převézt aneb nežádají toho příbuzní zemřelého, pochovává se tu, kdež byl zemřel.

Katolický farář může pochovávatí rozumu nedošlé děti rodičů nekatolických, poněvadž tyto vešly skrze křest do jediné církve Kristovy. Dle rak. zákona o vzájemných poměrech náboženských ze dne 25. květ. 1868 čl. VIII. mohlo by se to státi jen s vědomím a svolením příslušného pastora.

Měl-li by laik anebo církevní kněz pochován býti v chrámě (aneb na hřbitově) kláštera, jemuž duchovní správa nenáleží, jest farář oprávněn doprovázeti mrtvolu až ku chrámu klášterskému. — Odvážil-li se něčí mrtvola, aby pohřbena byla kromě osady, na kteréž zemřel, koná se v domě část exsekvií, jakž v rituálu naznačena; provází-li se ještě dále až k určitému místu, kdež teprve na vůz dána bude, zpívá se po cestě žalm „Miserere“. — Na osadách, kterými se mrtvola k místu odpočinutí svého veze, nekonají se žádné obřady, leč by nařízeno bylo zvonění za příčinou, že zemřelý byl patron chrámu (anebo biskup).

Jde-li o pochování na hřbitově (anebo ve hrobce rodinné) jiné osady, nežli na které člověk umřel, třeba jest nejprve žádati za povolení na politickém úřadě okresním*); tento dává povolení ku převozu ve formě průvodního listu (Leichenpass).

Řeholím dovoluje se po starobylém právu pochovávatí členy své na vlastních hřbitovech anebo ve kryptách klášterních. Ačkoli pak užívání toho práva zamezeno jest občanským zákonem, který zapovídá mrtvolu pochovávatí v kostelích a v obvodu míst obydlených, není také zrušeno právo, aby řehole sama pochovávala členy své na hřbitově osadním neb obecním. A protož nemůže toho řeholníkům brániti farář, aby o pohřbu spolubratra svého celý kondukt obyčejnou cestou za hlaholu zvonů a s přiměřenou slavností vedli; není však dovoleno, aby jiné řády nebo bratřstva hromadně a se svými oznaky průvod provázely. Řeholní kněz, který vede kondukt, užívá své štolu, v čele průvodu se nese kříž řeholní**).

2. S farním právem ku pohřbu souvisí právo na štolový poplatek (funeralia), nejen když zemřelý osadník doma byl po-

*) Vynes. minist. vnitra 3. května 1874.

**) S. C. C. 14. května 1825; 16. září 1871; 24. února 1872; 17. září 1880.

chován, ale také když vyvolil sám anebo příbuzní vyžádali pochování na hřbitově cizím *).

Podobně náleží faráři právo na štolové poplatky, pochovávají-li se cizí osadníci na hřbitově osady jeho, nechať tuto zemřeli aneb odjinud sem přivezeni byli.

Práva na štolu však nemá farář: a) pakli zemřelý cizí osadník jinam k pochování se odváží; b) veze-li se cizí mrtvola skrze osadu jeho; c) umřel-li osadník jeho a také pochován byl na cizí osadě.

Církevní zákonové zapovídají odepřítí pohřeb pro nezaplacení štol, byť i zlomyslně odpirána byla **).

Osoby chudé pochovávati darmo jest povinnost duchovního správce; ano chudoba zemřelých nemůže a nesmí za příčinu býti, aby se ritus exsekví ukracoval anebo něco z něho vypouštělo ***). Zemřelým chudým, kteří dle občanských zákonů měli právo na veřejnou podporu (od obce), povinna jest obec opatřiti rakev, nosiče, hrob a vůbec čeho třeba z ohledů zdravotních. Vedle českého zákona chudinského ze dne 3. pros. 1868 odst. 12. jest obec povinna za takové chudé zapraviti nevyhnutelně potřebné náklady pohřební; že ale k pohřbu křesťana i církevně rituální výkon náleží, jest dle litery zákona obec povinna zaplatiti štolu dle nejnížší sazby knězi a těm bez kterých se ritus pohřební konati nemůže; ve skutečnosti, ovšem sotva kdy možno bude štolový poplatek na obci vymáhati †).

V chudobě zemřelým osobám, které za živa dětem anebo příbuzným všecken svůj majetek odevzdaly, pojišťuje státní

*) Štolový patent ze dne 27. ledna 1780. — Církevní zákonové přisuzují faráři úmrtního místa „quarta funeralium.“

**) Podobná záповěď obsahuje se v § 25. zákona říš. ze dne 7. května 1874 o právních poměrech katolické církve. Míní se tu však jenom výkony, podstatné; žádá-li někdo více, nežli co nejnížší štole podléhá, na př. assistance může farář žádati složení poplatku i před pohřbem. — Dle § 23. téhož zákona povinny jsou úřady politické dopomáhati faráři, aby mu zaplacená byla štola od povinných; žádost v této věci podává se bez kolku, rekurs (k místodržitelství) proti rozhodnutí nepříznivému podléhá kolku.

***) Rit. Rom. de Exseq.

†) Výměrem ze dne 5. září 1886 č. 16.432. rozhodl polit. okresní úřad v Chrudimi, že obec povinna jest opatřiti duchovnímu povoz, pakli se chudý, jenž požíval chudinského práva, pochovává kromě farního místa; za důvod klade, že duchovní úřaduje při pohřbu též jako správce matrik.

zákon právo na slušný pohřeb *), jež dědicové opatřiti povinni jsou.

Zemřela li osoba vojenská ve špitále občanském, smí duchovní správce žádati na vojenské pokladně poplatku štolového jenom dle nejnižší sazby **).

3. Vedle práva na pohřeb a na poplatky štolové má duchovní správce také právo a povinnost, aby ve jménu církve a státu seznamy zemřelých a pohřbených vedl a vysvědčení obecně platná podle seznamů těchto vydával.

Pochován-li jest někdo na jiné osadě, nežli na které zemřel, zapisuje se do umrlčí matriky obou osad těchto, poněvadž umrlčí matrika jest úřední seznam zemřelých a pohřbených. V matrikách místa úmrtného zapisuje se všecko, jak obyčejně, s číslem pořadním a též místo, kde zemřelý pochován bude; v matrikách místa pohřebního zapisuje se jenom jméno zemřelého a jméno pochovávajícího kněze, v poznámce pak i den pohřbu a místo, kdež pohřbený umřel. Úmrtní list může vydati jenom farář místa úmrtního ***).

Rubrika „nemoc“ nebo „způsob smrti“ vyplňuje se podle vysvědčení ohledacího, jež vydává lékař aneb jiný k tomu oprávněný. Z důvodů dobrých nařizeno jest, aby nikdo nebyl pochován, dokud by ohledací list na faru odevzdán nebyl. Tyto listy se poznamenávají běžným číslem, od nového roku počínajíc, a potom nití spojené ukládají se do registratury, kdež obyčejně za deset let se chovají †).

Věk zemřelého hledíž správce matrik co nejlépe možná zjistiti; na list ohledací nelze v této věci spoléhati.

*) Obč. zákonníka §§ 91, 141, 143, 154, 166, 167, 171.

**) Vynes. minist. 15. ún. 1854.

***) Vynes. ministerstva vnitra 6. srpna 1882 č. 16528. — Sloh církevní str. 200.

†) Zákon zdrav. ze dne 30. dubna 1870. § 4. odst. c) ukládá obcím za povinnost o řádné ohledání mrtvých se postarati; vynes. guber. českého ze dne 8. února 1822 nařizuje, aby každá obec měla určitého ohledače mrtvých, kterému jest řídit se instrukcí danou 11. února 1827. V této se i nařizuje, aby na listu ohledacím se napsaly den a hodina, po které pohřeb vykonán býti může. — Vynes. českého místodrž. 1. června 1852 č. 12560 nařizuje, aby ohledání mrtvol svěřeno bylo lékaři, kde možná; jen výminečně v místech od sídla lékařova přes hodinu vzdálených mohou mrtvoly ohledati a lístek vydati představení obce anebo i některý z obecních radů aneb člen výboru, spolu ještě s jedním zástupcem obce.

Dítky, ježto se mrtvé narodily, zapisují se nejen do matriky křestní, ale také do knihy zemřelých; rubrika „náboženství“ nevyplňuje se. — Výpověď báby porodní postačuje duchovnímu správci a není třeba listu ohledacího. Výpověď báby spolu s jejím jménem zapisuje se v rubrice „způsob smrti.“

Byl-li na hřbitově katolickém pochován nekatolík, nechať za působení pastora anebc bez něho, zapisuje se pohřeb v matrikách příslušného pastora; katolický farář zapisuje ve své matrice bez řadového čísla jméno zemřelého, v rubrice „Poznámění“ ještě místo, kde pohřbený umřel, ku kterému vyznání náleží a kde v matrikách nekatolických pohřeb úplně zapsán jest. Nepřísluhoval-li při pohřbu nekatolický pastor, zasílá duchovní správce opis těchto věcí ze své matriky spolu s listem ohledacím okresnímu hejtmanství, kteréž je dodá příslušnému pastoru *).

Umřel-li a byl pochován někde *cizí osadník katolický*, povinen jest pochovávající farář do týdne oznámiti faráři nebožtíkovu jméno zemřelého, den smrti a pohřbu jeho.

Zápis úplný s číslem řadovým (a právo k vydání úmrtního listu) zůstává (kromě případu, že nekatolík pochován byl na hřbitově katolickém a že někdo byl pochován kromě úmrtního místa) jenom v matrikách té fary, v jejímž obvodu nebožtík zemřel a *také* pochován jest **).

Zapisuje-li se pohřeb *civilních manželů* anebo dětí z takového manželstva pošlých, vyjadřuje se manželství toto určitě a protož zapisuje se např. N. civilní manžel . . . ; N. syn (dcera) z civilního manželství rodičů . . . Rubrika o stavu manželském vyplňuje se čarou příčnou ***).

Byl-li katolickému křesťanu církevní pohřeb odepřen, zapisuje ho katolický duchovní správce nicméně do farních matrik. V případě takovém ustanovuje se některý muž za svědka, že zemřelý pochován byl, a jméno svědka toho se v matrice zaznamenává.

Pohřešování a všickni, kdož nějakou nehodou tak přišli o život, že tělo jejich nebylo nalezeno, nemohou do knihy zemřelých býti zapsáni, dokud by jich soud za mrtvé nepro-

*) Vynes. minist. vnitra spolu s min. kultu dne 16. srpna 1883 č. 8157. (Ord. list buděj. 1883 č. 34.)

**) Vynes. minist. vnitra 6. srpna 1882 č. 16258 ex 1881; 16. srpna 1883 č. 8157 a 10. srpna 1886 č. 7191.

***) Instr. episc. česk. od 3. června 1868.

hlásil a duchovnímu správci toho neoznámil. Když pak došla úřední zpráva písemná o prohlášení za mrtvého, zapisuje farář úmrtí do knihy zemřelých; zápis odvolává se k úřednímu spisu tomu, kterýž ukládá se do registratury farní *).

Poznamenání. Dle cíś. patentu 10. února 1853 a dekretu dvor. komory 27. července 1858 č. 39.874 jsou mýta prosty povozy s mrtvolou a povozy, kteréž ji na pohřebiště provázejí, nechať zároveň jede kněz anebo nejede. — Výměr minist. fin. 13. července 1862 č. 15.850/128 a 16. července 1863 č. 34.353. vyhláśuje, že *provodné* povozy (nikoli také povoz kněží pochovávajících) na zpáteční cestě mýtem povinny jsou.

§ 149. Vyloučení z práva na církevní pohřeb.

1. Jako mají právo na křesťanský pohřeb všickni ti, kdož v církevním obcování umírají: tak zase vyloučení jsou, kdo *za živa v církevním obcování nebyli anebo svoji vinou z něho vypadli*.

Odepření pohřbu církevního znamená, že duchovní správce neprovází mrtvolu jménem církve a v rouchu liturgickém, nižádných obřadů nekoná, církevní půdy a kostelních zvonů nepropůjčuje.

Za poměrů nepříznivých, kdy státní moc a pokleslá opravdovost náboženská obmezuje svobodu církve v užívání hřbitovů posvěcených a zvonů kostelních, děje se nezřídka, že pochovávají se na hřbitovech katolických lidé z práva na církevní pohřeb vyloučení a že na oslavu jejich i zvonů kostelních se zneužívá. Ve případech takových ustupuje církev jen hmotné moci, odepření pohřbu církevního pak jen v tom záleží, že kněz buďto nijak nesúčastňuje se při pochování anebo bez roucha liturgického jen jako svědek o skutečném pochování, kteréž v matrice zaznamenává.

Držíc důsledně zásadu, že ku pohřbení na půdě posvátné a dle řádu církevního jenom ti zemřelí právo mají, kteří v obcování křesťansko-katolickém zemřeli, nemůže církev obviňována býti z nesnášlivosti Lidskost, pravou církví světa ohláśená a v této nejvíce udomácnělá, nedí o žádném mrtvém, že by slušně pochován býti neměl. Již křesťané prvých století kladli za bohumilý skutek pochovávati také pohany, ale pochovávali je

*) Nový zákon o prohlášení za mrtvého vydán 16. února 1883. (Ord. list buděj. 1883 č. 10.)

jinde a jinak, nežli svoje souvěrce; katolické spolky *Arimathejské* pečují o pohřeb chudých, jakého by koli náboženství byli; ale jen katolíku zjednávají pohřeb dle řádu katolického. Podobný rozdíl v zacházení s domácími a cizími panuje v každé společnosti a nikomu ani na mysl nepřichází, aby v tom nesnášlivost nějakou shledával. Rozeznávání mezi údy a cizinci, poskytování práv a poctivostí spolkových jedině členům spolku jest obzvláště v náboženských a církevních důležitostech věc nezbytná, přirozená; spolky náboženské a práva členů jejich jsou věci výlučné (exklusivné) a nikdy nemohou za něco nepodstatného a obojetného platiti; náboženská jednota zajisté neb církev, která by skutkem o sobě samé vyřkla, že jedno jest, náleží-li někdo k ní anebo nenáleží, pozbyla by práva k bytí svému. Tuto výlučnou povahu má také církev katolická a proto ze sebe vylučuje, co k ní nenáleží; poněvadž pak obcování jejich členů ještě za tento život sahá, vztahuje se přirozeně také vylučování až ke hrobu a za hrob. Jako smrtí nerozlučuje se obcování, ale také po smrti v něm trvá, kdo až do smrti v něm zůstával: tak podobně nemůže obcování toto se počítati až po smrti u toho, kdo za živa nebyl v něm. *)

Vylučující jisté osoby z práva na křesťanský pohřeb, nevylučuje jich církev z blaženosti věčné, majíc toho vědomost, že soud, který o věčnosti rozhoduje, pouze Bohu náleží. Zákony těmito hájí katolická církev jenom cti své a vážnosti samého náboženství. Neboť pochovávati řádem katolickým bez ohledu na víru a život, bylo by schvalovati skutkem netečnost u věcech víry a šířiti nevážnost ku posvátným obřadům, vyhlašovati je za prázdné, jalové formy; bylo by popírání pravdy o církevním obcování a potřebě života křesťanského ku spasení. — A poněvadž zákony o této věci sama idea církve v ochranu se bere, pokládá je církev za tolik důležité, že klatbu (*excommunicatio latae sententiae nemini reservata***) vynáší na ty, kdož prikazují aneb donucují, aby řádem církevním pochován byl *zřejmý kacíř* anebo *jménem vyobcovaný* anebo z účastenství

*) *Licet convivere cum ethnicis, commori non licet.* (Tertulian de idololatria c. 14.) — „*Horum causa*“ — mluví o bludařích — „*Dei judicio reservanda est, in cujus manu fuit, ut talium obitus non usque ad communionis remedium differretur. Nos autem quibus viventibus non communicavimus, mortuis communicare non possumus.*“ Leo I. epist. 90. c. 7. Srovn. Dieulin, *Le guide des curés* I., liv. 2. chap. 2. „*Cimetière.*“

**) Viz str. 252.

ve službách božích *jménem vyloučený*; kdo by vědomě a svobodně pochovával církevním řádem *někoho z těchto*, upadá v interdict rezervovaný papeži *).

Z těchto samozřejmých zásad vyplývají zákonové, kterými se odpírá církevní pohřeb všem, kdož v církevním obcování nebyli, anebo z něho vypadli, buďto výrokem soudním z něho vyloučení jsouce anebo ze světa scházejíce ve hříších, považovaných za zřejmé odpadnutí od víry, naděje a lásky křesťanské Rituál římský **) jmenuje za vyloučené z práva na církevní pohřeb takto: „Církevní pohřeb odpírá se pohanům, židům a všem nevěřícím; kacířům a jejich příznivcům; odpadlým od křesťanské víry; rozkolníkům a kdo veřejně jsou dáni ve klatbu velikou; kterým zakázáno jest účastenství v bohoslužbě (interdictis nominatim) a kdo přebývají na místě, kde služby boží zastaveny jsou. — Kdo sami sebe zabíjejí ze zoufalosti anebo hněvu, leč by před smrtí projevili kajicnou mysl, ne ale těm, u kterých se přihodila sebevražda z bláznovství. — Kdo umírají v souboji, třeba by lítost před smrtí projevili. — Zřejmým a vůbec povědomým hříšníkům, pakli bez pokání zemřeli. — Těm, o kterých povědomo jest, že nepřijímali jednou za rok svátosti pokání a svatého přijímání v čas velikonoční, pakli zemřeli, nijak neprojevivše lítosti. — Dětem beze křtu zemřelým.“

Pravidla pastýřské praxe v odpírání pohřbu církevního.

Bližší pravidla, jimiž se osadní duchovenstvo ve případech jednotlivých spravuje, jsou dílem výklad obecného zákona církevního, dílem také určité rozkazy biskupské za tou příčinou vydané, že zákony občanské sahají do práv církve na hřbitovy církevně posvěcené a že v dobách církvi nepříznivých velí opatrnost uvolnití přísný zákon pro uvarování následků víře a církevní působnosti škodných. Za obecné pravidlo považovati sluší, aby duchovní správce nížádného katolíka nezbavoval pohřbu cír-

*) Poněvadž zákon, kterým se tato církevní pokuta ohlašuje, pouze o trojím tomto druhu lidí kromě církevního obcování jsoucích mluví, nelze vykládati ho také na ty, kdož by vědomě a svobodně pochovávali někoho z jiných, práva na církevní pohřeb nemajících, ačkoli ovšem hříchu by prázdni nebyli.

**) Rit. Rom. de Exsequiis.

kevního, dokud by se byl neobrátil k biskupovi žádaje za rozhodnutí jeho, pokud jen možná, osobně anebo skrze osobu bezpečnou, která by schopna byla všechny okolnosti jednotlivého případu správně povědět. Maje rozhodnutí biskupovo ujde mnohých nesnází, bude-li pohřeb odepřen, neboť každý pochopuje, že farář proti nařízení biskupovu jednati nemůže. — Nelze-li pro nedostatek času vyžádati soudu biskupova, hleď poraditi se s jiným knězem svědomitým a rozvážlivým a měj za pravidlo: neodepřiti pohřbu církevního, není-li zcela jisto a zřejmo, že by povolením pohřbu porušil svou povinnost, jednáje proti jasnému a nepochybnému zákazu církve v případě, kterýž neposkytuje možnosti k mírnému výkladu ve prospěch nebožtíka *).

a) *K nevěřícím* počítají se vůbec lidé nepokřtění. A protož nepochovávají se církevním řádem, ani mezi ostatními křesťany ty *děti*, ježto se z rodičů křesťanských narodily, ale *mrtvé na svět přišly, anebo zemřely prve nežli křtu dojíti mohly*. Avšak nerozkazuje církev, aby se děti nekřtěné kromě hřbitova pochovávaly; jestli dovoleno vymeziti jistou více odlehlou část obecného hřbitova, kteráž, pokud býti může, ohradou se odděluje **). Děcko, jež v životě matky spolu s ní zemřelo, zároveň s matkou se pochovává.

Zemřel-li *dospělý katechumen*, nemůže řádem církevním pochován býti, pakli z nedbalosti se křtem odkládal. Když by však byl v náboženství dostatečně již vyučen a se křtem nikoli neodkládal, považuje se za pokřtěného křtem žádosti a dochází pohřbu církevního.

b) *Kacíři a rozkolníci* vyloučení jsou z církevního pohřbu, jest-li odpadnutí jejich od církve zjištěno a vůbec povědomo, oni pak bludů svých ještě před smrtí neodvolali a vyznání katolické víry nesložili. Netoliko pro haeresi formální (tvrdošíjně držení náuky, o které ví, že odporuje náuce katolické), ale také pro materiální (držení bludu nezaviněného) pozbývá křesťan práva na církevní pohřeb. — Vedle těchto zásad nemohou se ani řádem církevním, ani na hřbitově katolickém pochovávat tak zvaní evangeličtí křesťané čili protestanti jakékoli sekty, starokatolíci, nesjednocení Řekové ***

*) Frassinetti l. c. díl II. kap. 2.

**) Dieulin, Le guide des curés l. c.

***) Za nekatolíky (kacíře a rozkolníky) kladou se dle rozhodnutí Congr. s. Off. 6. dubna 1859: a) Kdo křtění jsou po katolicku, ale již před 7. rokem

c) *K odpadlíkům* od víry (apostatae) počítají se, kdož ústy neb písmem *veřejně* popírají zjevení boží, nechať se jakýmkoli jménem (deisté, pantheisté, materialisté) nazývají. Pokud *až do smrti se neobrátili a lítosti neprojeví*, kladou se mezi hříšníky zřejmé a vůbec povědomé.

d) *Klatba* (exkommunikace) a *zápověď* (vyloučení z účastenství v bohoslužbě, interdikt osobní) zbavuje pohřbu církevního, pakli netoliko řádným soudem církevním jest vynešena, ale také osoba pokutou stíženého jmenována; a protož práva na církevní pohřeb nepozbývá, kdo se hříchu dopustil, na který sice dle práva vyřknuta jest censura, ale pachatel nebyl řádným soudem církevním odsouzen. Jako vůbec každý z pohřbu církevního vyloučený práva k němu zase nabývá, když lítost projevil, tak i stížený klatbou anebo záповědí. Poněvadž pak jenom viditelným činem, skrze absoluci, může klatba v oboru právním platná býti snata, nalézá se v rituálu římském také forma rozřešování klatých již zemřelých (Ritus absolvendi excommunicatum jam mortuum *).

Na hřbitově poskvrněném (pollutum) děje se pohřeb, nelze-li odložit ho až do nového vysvěcení (reconciliatio) aneb vykonati na hřbitově jiném, jako ve tři poslední dny před hodem velikonočním, s tou však odchylkou, že hrob světí se.

e) Za *sebevraha*, který z pohřbu církevního jest vyloučen, považuje se, o kom se *na jisto* ví aneb soudí, že vědomě a s určitým úmyslem, jsa při zdravém rozumu a ve stavu přičetném, na svůj život sáhnul a *lítosti neprojevil* prve nežli dokonat **). — A protož neodpírá se církevní pohřeb, *není-li jisto*,

věku svého vychování byli kromě církve a přiznávají se ku haeresi nebo schismu; b) kdo vychování byli u nekatolíků, třeba by v bludném náboženství nebyli vyučeni a bohoslužby nekatolické se neúčastnili, nebo jenom zřídka se účastnili; c) kdo již u věku dětském se dostali mezi nekatolíky a tu považování byli za příslušné k těmž vyznání; d) kdo od církve katolické odpadli a skutkem zřejmým, na př. přijetím „večeře“ přidružili se k nekatolické společnosti náboženské; e) dospělí, z rodičů nekatolických narození a po nekatolicku pokřtění, třeba by veřejně byli haerese nevyznali a k nížádné sektě se nepřidali, jsouce skutkem bez vyznání.

*) Rit. Rom. de sacr. Poenit.

**) Sebevražda platila též u národů pohanských za skutek, jenž zbavuje člověka cti občanské; Řekové ji pokutovali odepřením pohřbu obyčejného, s náboženskými obřady spojeného. Náboženství starých Peršanů počítalo sebevraždu ke hříchům nejtěžším. Také Římané odpírali sebevrahům (aspoň oběšencům) obyčejný pohřeb. Oškřivosti před sebevraždou všude a vždy ubývalo jen s obecnou porušeností mravů, s touto i sebevražď přibývalo.

*že zemřelý sám sebe usmrtil, aneb aspoň souditi lze s důvodem platným, že sebevrah na svůj život nesáhnul z hněvu, zoufalosti aneb omrzelosti života anebo z jiné vášně zlé, která svědčí o vniterné a trvalé znemravnělosti, — zvláště pak vědomo-li jest anebo lze souditi, že měl utkvělou ideí, na duchu pomatený anebo za nějaký čas velmi těžkomyslný byl, anebo že nemoc jeho zbavila jej vědomí a zdravého rozumu. V pochybnostech o přičetnosti sebevrahově uvážiti jest posavádní jeho život. Byl-li živ po křesťansku, soudí se o nepřičetnosti jeho, a naopak, byl-li jeho život nekřesťanský anebo až pohoršlivý. Soudí-li lékařové, že sebevrah trpěl nemocí, která překazila svobodné užívání rozumu, bere se výrok jejich za rozhodný, nejsou-li prokázány takové okolnosti, ježto nutí k opačnému soudu. — Kde ani přičetnost ani nepřičetnost není patrna a jista, dovoluje se církevní pohřeb, avšak bez nádhery a slavnosti *).*

*Nalezen-li někdo mrtvý (utopený, oběšený), nepokládá se za sebevraha, není-li důvodů kladných, že sám sobě násilí učinil. — Nelze-li za času před pochováním nabyti jistoty o náboženském vyznání zemřelého, budiž při skutečnosti, vedle kteréž ve vlasti naší nejvíce katolíci žijí a tedy o katolickém náboženství nebožtíka se domnívati lze, pochován na prostore určené pro katolíky, leč by dokázaný způsob smrti (sebevražda, souboj) tomu bránil **).*

Bývalé nařízení ve státech rakouských (na základě konkordátu od r. 1855), vedle kteréhož zvláštní komise vyšetřovala každou sebevraždu, aby o přičetnosti nebo nepřičetnosti zprávu podala (nařiz. min. kultu od 7. října 1857), zrušeno jest nařízením minist. vnitř. od 24. srpna 1873 a znova uveden v platnost čl. XIV cís. patentu od 17. ledna 1850, dle kteréhož náleží sebevrahy v tichosti na hřbitově pochovávatí ***).

*) „Quando dubium“ (de imputabilitate), „dari potest e cclesiastica sepultura vitatis tamen pompis et solemnitatibus exsequiarum.“ S. C. Off. 22. ún. 1886. Conc. Prag. Tit. III. c. 13. str. 111.

**) Conc. Prag. l. c.

***) Ku žalobě jistého faráře podané na starostu veteránského spolku, že tento dal sebevraha s hudbou ke hrobu doprovoditi, rozhodlo okr. hejtmanství a též ministerstvo vnitř., že XIV. čl. cís. patentu ze dne 17. ledna 1850 sám sebou neukládá třetím osobám nižádných povinností, ale že v něm se obsahuje toliko předpis pro úřady politické, kterak by samy opatřiti měly pohřeb sebevrahů, když by toho třeba bylo. Linec. Quartalschrift 1890 III. str. 745.

správce nebude vždy moci zameziti pochování sebevraha přičetného na hřbitově mezi ostatními hroby; avšak církevním zákonům o povolení neb odepření pohřbu *řádem církevním* nemůže státní zákon nijak býti na ujmu.

f) Sněm tridentský *) ustanovuje o těch, kdož v *souboji* zahynuli (in ipso conflictu decesserint), aby pohřbu církevního nedošli. Benedikt XIV. v konstituci „Detestabilem“ ze dne 13. listop. 1752 zapovídá duellantům církevní pohřeb, i když kromě bojiště (extra locum conflictus) umřeli a svátostmi zaopatřeni byli. Církevní sněm provincie pražské odvolává se ku konstituci Benediktově, dí však jen prostě, aby pohřbu církevního nedošli, kdo v souboji zahynuli (qui in duello... decesserunt **).

g) Ku *zřejmým a vůbec povědomým hříšníkům*, kterým se církevní pohřeb zapovídá, *pakli nijak lítosti neprojeví*, počítají se: kdo se Bohu, svatým a zvláště Matce boží rouhají, lichváři, kdo chrám oloupili anebo znectili, nevěstky veřejné, cizoložníci, souložníci a civilní manželé, členové tajných společností (zednáři, karbonáři a t. p.), kdo hřích páchajíce umírají, jest-li hřích jejich nepochybný, vůbec povědomý a smrt za jeho páchání na ně přikvačila, na př. zabit-li jest vrah tím člověkem, jehož sám zabiti chtěl a v tu dobu, kdy na něho útok učinil.

Vinný některým z těchto hříchů trati právo na církevní pohřeb, pakli se mu provinění jeho *jistě za hřích smrtelný přičítati může*, a zároveň jest *vnější, zřejmé, vůbec povědomé* (externum, manifestum, publicum) a ve způsobu svém *dokonané*. Kromě toho pamatovati sluší, že za hříšníka zřejmého a vůbec povědomého *ve smyslu církevních kánonů* nepokládá se, kdo se jednou anebo jenom několikráte činů takových dopustil, ale že se míní *trvalé hřešení*, habitus hříchů těchto a nekajicné v nich trvání.

*) Sess. XXV. cap. 19. de ref.

**) Církevní sněm provincie vídeňské z r. 1858. zbavuje církevního pohřbu jenom ty duellanty, kteří na bojišti bez známek lítosti zemřeli. Mírnější toto ustanovení, s kterým i lze v souhlas uvéstí slova sněmu pražského, opírá se o vážné učence katolické, kteří dovozují, že zákaz bully Benediktovy „etiamsi extra locum conflictus sacramentis muniti decesserint“, nebyl v praxi přijat (Gury th. mor. tom. II. n. 792) anebo že mírnější praxe řádným obyčejem (legitima consuetudo) dostatečně onluvena jest. (Lehmkuhl, Compend. th. mor. n. 1555.)

O civilních manželích stanoví instrukce episk. českého od 3. června 1868: „Pohřbu církevního mohou civilní manželé dojíti, pakli kajicně umřeli. Aby také v oboru práva mohli býti považováni za smířené s církví a dosáhnouti pohřbu křesťanského, povinní jsou kajicnou mysl svoji, pokud poměry dovolují, před svědky vyjádřiti a pohoršení dané dle možnosti napravit. Kajicná mysl může se za jistou bráti také u těch, kdo nemohou se zpovídati, avšak prve již opravdový úmysl, že spojení své chtějí v křesťanské manželství obrátiti, buďto duchovnímu správci kromě zpovědi vyjevili anebo nepochybnými činy, totéž co určitá slova označujícími, aneb jinak na způsob úplně věrohodný vyjádřili a před smrtí ho neodvolali. — Povoluje-li se v těchto případech církevní pohřeb a povstalo-li by pro něj pohoršení anebo by se ho báti bylo: dbej duchovní správce, aby ve známost vešly důvody, pro které se pohřeb dovoluje, ano, bylo-li by třeba, přednesiž je z kazatelny v neděli anebo ve svátek před pohřbem, anebo na den pohřbu v domě či u hrobu.

Nelze-li povolit pohřbu církevního zemřelým, kteří v civilním manželství žili, náleží sice strpěti, aby na hřbitově pochováni byli*), ale kněz neprovází mrtvolu ani koná které obřady a protož ani mše sv. za ně neobětuje ani sloužení mše vůbec v nějaké spojení s pohřbem neuvádí. Také všeliké působení zpěváků chorových, kostelníků a ministrantů vyloučeno jest; zvonění při smrti a pohřbu křesťana obyčejné rovně zakázáno jest. Poplatků štolových ani kněz ani kdo jiný vůbec k tomu oprávněný žádati nemůže, poněvadž pohřbu církevního nebylo; plat za místo pohřebné, za máry anebo za vůz umrlčí odvádí se chrámu neb komu jinak patří; také hrobaři náleží odměna za jeho práci“

h) Pohřbu církevního zbavuje se dospělý (k rozumu došlý) katolík, o kterém *vůbec povědomo*, že pro netečnost anebo tvrdost, a tedy svojí vinou, ani jednou do roka nepřijímal svátosti pokání a svátosti oltářní v čas velikonoční, před smrtí pak ještě se nekál**).

*) Z toho vysvítá, že kromě lidí zejména vyobcovaných, sebevrahů a v souboji zemřelých mohou na hřbitově katolickém se pochovati katolíci, kteří sice pohřbu církevního dojíti nemohou, pakli jen za živa formálně od katolické církve neodpadli a k jinému vyznání náboženskému se nepřidali.

**) Tento zákon platí také o každém, kdo na smrtelném loži nechce svátostí přijmouti. (Conc. Prag. l. c.)

O kom tedy není zřejmo a vůbec povědomo, že povinnosti velikonoční neplnil, není zbaven práva na církevní pohřeb; kdo před smrtí projevil lítost, nabyl práva na církevní pohřeb, byť i jisto a vůbec povědomo bylo, že povinnosti velikonoční neplnil. A protož ujišťují-li domácí neb ošetřovatelé nemocného, že kněze a pomoci duchovní žádal (čili svolil, když mu to předloženo bylo), aneb jinak víru, kajicnou mysl, žádost duchovní pomoci a hříchů odpuštění osvědčil, prve nežli sebevdomí pozbyl neb ducha vypustil, nemůže pohřbu církevního zbaven býti. Ano když i pro nehodnost jeho nebylo lze nemocnému dáti rozřešení, anebo tento ani zpovídati se nechtěl, povoluje se mu nicméně pohřeb církevní, pakli *nevešlo v povědomost, že svátosti zamítnul*; neboť třeba i prve byla nekajicnost člověka takového známa, povoláním kněze povstalo mínění obecné, že se k Bohu obrátil*).

Ze všeho jasně vysvítá, že obmeškavatelé povinnosti velikonoční, dojde-li u nich na odepření pohřbu, zároveň také jsou lidé až do poslední doby svého života nekajicní, kterým pro tuto příčinu samu již nesluší právo na církevní pohřeb, byť i jeho byli nepozbyli pro nedbání zákona o přijímání velikonočním. Poněvadž pak málo těch jest, kteří by ani v poslední době života svého buďto nepovolali kněze aneb aspoň lítosti neprojevili: dojista jen zřídka se nahodí, že by farář pro zanedbání povinnosti velikonoční odepřel pohřeb církevní člověku, který za živa zřejmým odpůrcem víry a církve nebyl, v nekajicnosti až do smrti nesetrval, povolání kněze neodpíral aneb tohoto tvrdošíjně a před svědky od sebe nezapuzoval**).

Poznámka. Za ty, kterým se odepřel církevní pohřeb, nelze aplikovati mši svatou, ale dopouští se jen vzpomínka soukromá a podmíněná, nikdy collecta pro defuncto. Ustanovil-li takový za živa závětí za sebe fundační mše, může se fundace zříditi jenom za členy té rodiny, ku které zakladatel náležel***).

Odpraveným, kteří se káli před smrtí svou, církev neodpírá pohřbu; avšak obyčejně předpisují zákonové občanští pohřeb úplně tichý.

*) Srovn. str. 719.

**) Viz: Probst, Exsequien. — Die Ausschliessung der Selbstmörder, öffentlichen Sünder und Sacramenten-Verschmäher vom kirchlichen Begräbnisse. Eine Pastoral-Dissertation von Dr. E. Berrisch. Aachen 1866. — Aichner, Compendium juris ecclesiastici. Edit. 3. pg. 660. — Conc. Prag. Tit. III. cp. 13. str. 111.

***) Srovn. str. 32.

§ 150. Porušování zásad a zákonů církevních o hřbitově a pohřbu.

Církevní zásady a zákony o hřbitově posvěceném a lidech z církevního pohřbu vyloučených porušují se leckdy nesprávným výkladem zákonných ustanovení občanských, leckdy také svévolností soukromníků aneb obecních zastupitelstev.^{*)}

K porušování zásad a zákonů církevních dává leckdy podnět nebo záminku čl. 12. zákona o vzájemných poměrech náboženských ze dne 25. května 1868; jím se ustanovuje, že žádná společnost náboženská nemůže lidem k jinému náboženství náležejícím odepřítí slušného pohřbu na svém hřbitově: a) jde-li o pochování ve hrobce rodinné, b) pakli na blízku není hřbitova téže náboženské společnosti, ku které nebožtík náležel.

Zákon tento sám neporušuje zásad a zákonů církevních přímo a zřejmými slovy. Katolická církev zajisté nevzpírá se proti tomu, aby nekatolík pochován byl ve hrobce, kterou na hřbitově katolickém postavití dali katoličtí členové jisté rodiny, ani proti tomu, aby ve případě *skutečné potřeby* pochován byl nekatolík a vůbec člověk, jemuž se církevní pohřeb odpírá, *na oddělené části* hřbitova katolického*), nemůže však dopustiti, aby se při necírkevním pohřbu konaly jakékoli slavné a hlučné obřady jiného vyznání náboženského, aby nekatoličtí kazatelé anebo jiní lidé konali řeči pohřebné, aby se zpívaly písně a zvonilo se kostelními zvony na větší oslavu necírkevního pohřbu aneb člověka, jenž pohřbu církevního nedochází.

Tyto církevní názory nejen v kanonickém právu se zakládají, ale také v zákonech státních, v nálezech soudních a výměrech úřadů politických oporu mají. A protož ve případech, kdy soukromníci neb úřady obecní aneb úřady politické proti farářově vůli ustanovují člověku z pohřbu církevního vyloučenému hrob v řadě běžné mezi katolíky, anebo se mocí používá zvonů kostelních již před pohřbem, anebo se připravuje okázalý pohřeb sebevraha, odpadlíka a t. p., ohražuje se duchovní správce proti tomu (protestuje), pokud možná, písemně a vyšel-li rozkaz od úřadu politického, vždycky písemně, ještě nežli úmysl neb rozkaz proveden. Strojí-li se pastor na hřbitově po katolicku posvěceném konati všecken svůj ritus i s pís-

*) Conc. Prag. Tit. III. c. 13. str. 111. Instr. episk. česk. 3. června 1868.

němi a pohřebnou řečí (anebo jen s touto), žádá ho katolický farář listem zdvořilým, aby spokojil se vykonati v domě zemřelého, co na hřbitově katolickém vykonati nelze, aniž by se ublížilo náboženské svobodě katolíků. Proti dokonaným přehmatům jednotlivců neb obecních zastupitelstev vede sobě stížnost na úřadě politickém pro rušení farních práv, a kdyby tu nepořídil, obrací se k biskupskému ordinariatu, kterýž pak činí další kroky na obranu církevních práv. Ve přípise k ordinariatu třeba jest všechny okolnosti zevrubně vypsati a za přílohy k němu připojiti, co farář v té záležitosti učinil anebo písemně podal a co mu za odpověď dáno *). Třeba by v daném případě již nebylo možná odčiniti, co se stalo, bude mužné hájení zásad a práv církevních aspoň ten účinek míti, že podobným nenáležitostem budoucím cesta se zastaví.

Zásady právní, na kterých státi jest faráři ve případech takových, jsou zvláště tyto: a) *Hřbitov po katolicku vysvěcený*, byť i byl majetek obce politické, *podléhá*, kromě policie zdravotní, *jurisdikci faráře*, a protož i tento sám jediný právo má hroby vykazovati a ve směru záporném zapovídati, aby v běžné řadě hrobů pochován byl člověk vyloučený z práva na církevní pohřeb **).

Pakli již užívá prostředků právních, aby zamezil pochování nekatolického křesťana v běžné řadě hrobů mezi katolíky, namáhá se tím horlivěji, aby na hřbitově katolickém pochována nebyla mrtvola *židovská*. Rozkaz o pochování žida na hřbitově katolickém může pocházeti jediné od úřadu politického, považuje-li se převoz člověka nemocí nakažlivou zemřelého za nebezpečný. Ve případě takovém snad i možno bude po dobrém věc urovnati v ten způsob, že souvěrci nebožtíka na několik roků, nežli by zemřelý převezen býti směl na hřbitov

*) Instr. episk. česk. 3. června 1868.

**) Zásada tato jest odůvodněna článkem 15. základních zákonů státních ze dne 21. pros. 1867 a § 41. zákona o právních poměrech církve katolické. Zákonná ustanovení tato zaručují katolické církvi, jakož i každé ve státu oprávněné náboženské společnosti „svobodné držení a užívání ústavů (Anstalten, k nimž také náleží *mista*), nadání a fondů“. Tuto zásadu uznal nejv. správní soud (viz str. 747.) a ji odůvodňuje těmi zákony výměr místo-držitelstva moravského ze dne 26. února 1887 č. 36753. a výměr zemské vlády slezské ze dne 20. ledna 1887. Oběma těmito výměry dáno za právo kníž. arcib. konsistoři olomúcké, kteráž k vyššímu místu vedla stížnost katol. faráře proti pochování jinověrce v běžné řadě hrobů katolických.

židovský, buďto najmou (zakoupí) potřebný k pohřbu pozemek anebo se spokojí, aby nebožtík pochován byl vně hřbitova při samé zdi, kdež dostatečné ohrazení hrobu snadno státi se může. Pakli by ani protest farářův ani návrh na klidné urovnání k cíli nevedly, stojí farář pevně na tom, aby mrtvola nekřtěného pochována byla na oddělené části hřbitova. Není-li taková posud vymezena, odděluje se před pohřbem některá odlehlá část hřbitova rýhou, svrchní země sbírá se a rozhazuje po hřbitově ostatním. Jen takto lze předejiti poskvrnění hřbitova (*pollutio coemeterii*). Stalo-li by se, že žid (každý nekřtěný) mocně byl pochován v běžné řadě hrobů anebo vůbec na hřbitově po katolicku posvěceném, mohou se tu pohřby katolíků konati jen *po tichu*, jako vůbec ve tři poslední dny sv. týdne*), dokud by mrtvola nekřtěného nebyla odklizená a rekonsiliace hřbitova vykonána**).

b) Náboženský charakter hřbitova po katolicku posvěceného nedopouští, aby tu nekatolický pastor konal pohřební řeč aneb aby se při pohřbu nekatolíka zpívaly náboženské, k pohřebnímu ritu počítané písně. Zásada tato rovně jest odůvodněna v zákonech státních, kterými se zaručuje katolické církvi svobodné držení a užívání jejích ústavů a míst bohoslužebných***).

Že *laikové* oprávnění nejsou *konati řeč* náhrobní na hřbitově katolickém, uznávají státní úřadové jednosvorně. Jen s farářovým vědomím a svolením může laik na hřbitově při pohřbu řeč míti, a stalo-li by se tak proti vůli faráře a zejména bylo-li v řeči něco pohoršlivého na úkor víry křesťanské pronešeno,

*) Viz str. 755.

***) Viz str. 745.

***) Nekatolickým pastorům oblíbenou a též některými úředními výměry uznávanou výmluvu, že pohřebná řeč náleží podstatně k „evangelickému“ ritu a vykonání tohoto ke „slušnému pohřbu“, odmítá uvedený již výměr morav. místodržitelstva ze dne 26. ún. 1887. „Ačkoli každé státem uznané společnosti náboženské volno jest ustanoviti sobě způsob bohoslužebných konání svých a rituálu svého, a prohlásiti konání řeči pohřebné za docelující část ritu pohřebního: patrně může toto vše platnost míti jenom, dějí-li se obřadné výkony takové *na jejich vlastních ústavech a místech církevních*. Konání řeči pohřebních na konfessiijném hřbitově náleží k disposičnímu právu orgánů té společnosti náboženské, kteréž náleží pohřebiště vedle konfessiijného rázu svého“. — Písně a řeči pohřebné na hřbitově katolickém zapovězeny byly nekatolíkům i ve starším zákonodárství rakouském. (Nařízení pro Čechy 10. března 1797. Dvor. dekr. 8. ledna a 13. července 1783; dvor. rozhodnutí 8 února 1784 a 12. pros. 1836.)

jest farář oprávněn stíhati řečníka soudně aneb (pokud by čas dopouštěl) dovolávati se policie, aby zabránila řečnění, jehož on nedovolil*).

c) Užívání *zvonů* kostelních proti vůli farářově aneb proti zřejmému zákazu jeho jest porušení práv farních. Zásada tato má plnou platnost, i kdyby zvony na věži kostela farního nebo hřbitovního byly majetek politické obce**).

d) Dějí-li se přípravy k okázalému, demonstrativnímu pochování katolíka, jemuž církevní pohřeb odepřen, jakož leckdy stalo se při sebevrazech, jest duchovnímu správci na ruku císař. patent ze dne 17. ledna 1850***).

§ 151. Ustavičná péče o spásu zemřelých.

1. S dokonáním liturgie pohřebné nikoli nedokonává se péče katolické církve o zemřelé údy její. Zjevená víra o nesmrtelnosti duše a trvalé duchovní jednotě všech pravou vírou v Krista majících působí, že láska ještě spojuje duše, když tělo již odňato jest tělesnému zraku živých. Ano láska křesťanská, podobně jako již sama láska přirozená, posiluje a rozmáhá se při každé živé vzpomínce na bezduché tělo zemřelého a při pohledu na hrob, v kterýž uloženo bylo; přirozeností a křesťanskou věrou vedeno jest lidské srdce k ušlechtlejšímu, více něžnému a nezištnému milování zemřelého; uznává spravedlivější cnosti, dobré vlastnosti a zásluhy, zapomíná velmi brzy na slabosti a chyby jeho, odpouští ochotněji všelikou křivdu, kterou jemu zemřelý učinil. Avšak na pouhé vzpomínce bolné

*) Vynes. minist. kultu ze dne 7. července 1879. — Viz „Pohřební řeči pastorů a laiků na hřbitovech katolických“ v Časop. katol. duch. r. 1886. str. 335. a sld.

**) Nález správ. soudu r. 1873. č. 16083. Viz také str. 117. sv. I.

***) Vynes. minist. ze dne 24. srpna 1873 takto zní: „Ministerstvo vnitřních záležitostí spolu s ministerstvem kultu a vyučování zrušuje v plném obsahu ministerské nařízení ze dne 7. října 1857 o pohřbu sebevrahův a předcházejícím vyšetřování skrze smíšenou komisi. Od nynějška bude správním orgánům státním ve všech případech takových jedině za normu XIV. článek císař. patentu ze dne 17. ledna 1850, vedle něhož náleží učiniti opatření, aby pohřeb sebevrahův stal se na hřbitově *v tichosti*. Samo sebou se rozumí, že nedotknuta zůstává oprávněnost církevních orgánů, provázeti pohřeb sebevrahů na hřbitově výkony liturgickými anebo výkony takové odepřiti.“ (Při tomto znění nezdá se, že rozhodnutí dotčené v poznámce na str. 780. dosti důvodno jest a že by každý politický úřad podobně rozhodl.)

a na soustrastném hnutí srdce nelze člověku přestat. Obecná víra člověčenstva vždy brala za věc nepochybnou, že los duší od těla odloučených rozdílný jest podle skutků za živa činěných a že přemnohé očišťují se mukami, prve nežli pokoje i blaha dojdou. Pud lásky a soustrasti vedl i pohanské národy k tomu, aby za duše zemřelých konali oběti a modlitby s důvěrnou nadějí, že takto ulehčen bude osud zemřelých na věčnosti. Obecná víra člověčenstva potvrzena a všech příměšků bludných očištěna jest neklamným zjevením o nesmrtelnosti duše a trestech očistných na onom světě. Kromě dítek, zemřelých nežli užívání rozumu došly, a kromě oněch lidí, které Bůh po smrti jejich patrnými zázraky oslavil, o nikom věděti nemůžeme, zdali po vykročení z toho světa nemešká na místě očistném, muky bolestné za svoje hříchy snášeje, dokud by nezaplatil do posledního halíře. A proto všechny na onen svět odešlé řadí křesťanská víra i láska mezi „duše věrných zemřelých,“ kteréž miluje pro Boha, kterým ráda pomocné ruky podává tím způsobem, na který jim ještě pomáhati může, přímlovou za ně, dostiučiněním ve jménu jejich a odpuštěním toho všeho, čím někomu ze živých povinni jsou a zač třeba trpěti mají na věčnosti. Církev katolická ustavičně ohlašuje, že duše zemřelých docházejí pomoci skrze modlitby, oběť mše svaté, almužnu a všeliké dobré skutky, ježto věřící na zemi obětují Bohu, žádajíce, aby zásluha jejich počtena byla duším v očištění vůbec anebo některým zvláště. Svorně s touto naukou kráčí také praxe katolické církve. Modlitby a oběti za zemřelé jsou důležitá část liturgické bohoslužby, zbožná památka na ně a věrné vynasnažení pomáhati jim všemi způsoby, jest velmi vynikající stránka života církevního. A jako sama pečuje o zesnulé údy své, tak i slovem a příkladem svým vzbuzuje, veškerým působením pastorálním vede lid věřící k tomu, aby památku zemřelých v poctivosti měli a lásku jim prokazovali, činíce jim, co pravá víra na ruku dává, jak jeden každý podle stavu hmotného a duchovního stačí.

2. Pomoc duším zemřelých činěná jest nejprve jakés *pokračování v exsekviích na den pohřbu konaných*. Odcházejíce z chrámu a hřbitova, když byli zesnulého uložili ke dlouhému spánku, nesou křesťanští domácí, přátelé, příbuzní a známí jeho ten úmysl v srdci svém, že na něho pamatovati a v těch modlitbách, ježto dnes konali za jeho duši, pokračovati budou. To vnuká jim láska k zemřelému, to jest i vlastní jejich po-

třeba; neboť v modlitbách i pobožnostech na den pohřbu konaných našli také sobě útěchu a této potřební jsou i potom podobně, jako zemřelý potřeben jest pomoci jejich.

Pokračování v pobožnostech na den pohřbu konaných obzvláště jest konání modliteb a mešní oběti na *třetí, sedmý, třicátý den* od pohřbu a na *výroční den* smrti neb pohřbu. Přirozenou žádost lásky, ctíti památku zemřelého a pomáhati duši jeho jistým pokračováním v pohřebné liturgii, netoliko uznala církev za oprávněnou, ale také ji podněcovati chtěla ustanovením, aby 3., 7., 30. a výroční den měl privilegia k exsekviím t. j. ke mši zádušní a k obřadům i modlitbám, ježto se jménem společným Absoluce označují. — O liturgických pobožnostech za zemřelé na tyto dni mluví nejstarší písemná svědectví*); ve mnohých krajinách konají se posud a buďto jenom na obětování mše přestávají, anebo také Absoluce následuje při tumbě na ten účel zřízené anebo i bez tumbě**).

Pobožnost liturgická na tyto dni provází a doplňuje se, podobně jako na den pohřbu samého, nejen soukromými modlitbami, ježto věřící konají sami za mše svaté a společně s duchovním ještě po mši (suffragia), ale mnohdy také ještě almužnami, ježto se rozdávají někdy od přátel a příbuzných buďto vedle poslední vůle zemřelého nebo z dobré vůle jejich, někdy také ze zbožných nadání skrze kněžstvo nebo komu jinak poručeno dbáti, aby se nadání zbožná ve skutek uváděla.

Více soukromého rázu, ale přece nějaké nápodobení liturgického dne 3., 7., 30. a výročního jest obyčej lidu křesťanského, že v době od pohřbu ještě nedávné žádá obětování mše svaté a konání modliteb za zemřelého; peněžný dar, jež za touto příčinou knězi obětuje a hojnější almužny s úmyslem, aby zemřelému prospěly, jsou obět lásky, která zemřelému zjednati chce, čeho již on sám dobývatí sobě nemůže.

3. Zádušní služby boží na určité dni po úmrtí či pohřbu, modlitby a dobré skutky v době od pohřbu ještě nedaleké konají se vždy buďto ku výslovné žádosti pozůstalých anebo jsou jen soukromé skutky jejich, anebo dějí se proto, že zemřelý sám dobyl si na ně práva zbožným nadáním. V každém případě tomto jest původ jejich soukromá péče o duše zemřelých. Avšak církev nejen soukromé žádosti věřících ochotně se propůjčuje, aby za jisté zemřelé konány byly oběti a modlitby

*) Amberger, Pastoraltheologie. Sv. II. str. 251.

**) Viz str. 759. a 760.

ve chrámech. Jako jest matka živých, tak i jest obecná orodovnice za všechny zemřelé, modlitby a oběti po všechny časy z úřední povinnosti a činnosti své konajíc i za ty, na které nikdo zvláště nepamatuje, za všechny bez rozdílu, kdož na věčnost odešli a k duším věrných zemřelých se přidružili. *Pomáhání zemřelým jest důležitý a podstatný oddíl veškeré liturgické bohoslužby.*

V liturgické bohoslužbě modlí se církve za zemřelé každý den v kanonických modlitbách, na závěrku jednotlivých hodin prosíc: *Et fidelium animae . . .*, při oběti mešní vzpomíná zemřelých modlitba *Suscipe* (offertorium) a koná se prosba při *Memento mortuorum*. — Kromě této řádné a každodenní modlitby za zemřelé dovoluje se na všechny dni, na které podle liturgických zákonů lze sloužiti soukromou mši votivnou, přidávati v každé mši (kromě konventní a zpívané) k modlitbám na tento den předepsaným modlitbu za jisté zemřelé (pro *particulari defuncto*) na místě posledním*). — Prvního dne každého měsíce, kromě času adventního, postního a velikonočního, nepřipadá-li svátek dvojný nebo polodvojný, obětuje se v kostelích katedrálních a kollegiálních (ač-li dlouholetým odvykem zákon platnosti nepozbyl) konventní mše za zemřelé kněze, dobrodince a věřící vůbec**) podle formuláře čtvrtého. Připadá-li na první den měsíce svátek dvojný nebo polodvojný, odkládá se mše zádušní na svobodný den nejprve příští***). — Připadá-li na tento den svátek prostý nebo ferie (též vigilie) taková, o které se v misálu zvláštní mše nalézá nebo jest vynahražovati officium a mši o neděli: jsou v kostelích katedrálních a kollegiálních (kde odvyk neopanoval) dvě mše po zákonu (de praecepto), jedna zádušní a jedna dle officia denního.

Podobné ustanovení platí o *pondělku každého týdne*; kdykoli na pondělek připadá officium ferie, kteráž nemá v misálu vlastního formuláře, *dovoleno jest*, aby konventní mše sloužena byla de Requiem; má-li ferie svůj vlastní formulář v misálu, nebo koná-li se officium o svátku prostém (simplex), přidává se v konventní mši kommemorace za zemřelé; v čase postním a velikonočním pak a kdykoli padá na pondělek aspoň festum semiduplex, nepřidává se ani kommemorace†).

*) S. R. C. 2. pros. 1684; 23. května 1835.

**) S. R. C. 28. února 1847.

***) S. R. C. 27. března 1745.

†) Rubr. gener. miss. V. De missis deff. Ke mším, kteréž klade direktář

Hodinky za zemřelé konají se v choru, kdež obyčejem ustáleny jsou*), *kromě času velikonočního* na první svobodný t. j. svátkem devatera čtení neoslavený den každého měsíce, a nad to ještě v čas adventní a postní, kromě svatého týdne, každé ponděli, na které nepřipadají hodinky s devaterým čtením. Není-li první den měsíce svobodný, překládají se hodinky na svobodný den nejprve příští**).

S vlastními službami liturgickými souhlasí veškerá pobožnost, kterou kněz koná s lidem shromážděným. Po kázání, ježto se druží ke mši farní na neděle a zasvěcené svátky, nebo po této mši konají se modlitby za jisté jménem uváděné zemřelé, buďto ku projevené žádosti pozůstalých anebo že zbožným nadáním ustanoveny jsou; podobně děje se také jindy po každém kázání, nebo se aspoň ku prosbám na jiný úmysl konaným přidávají také prosby za zemřelé. — Odpolední služby boží podobně zavírají se modlitbou za zemřelé; dílem zajisté obsažena jest již ve formulářích k těmto společným pobožnostem předepsaných, dílem vyjadřuje se aspoň na konci závěrečným zbožným voláním: *A duše věrných zemřelých pro milosrdenství boží odpočiňtež v pokoji. Amen.* — Velmi chvalitebný a s duchem katolické církve úplně svorný jest obyčej, vedle něhož duchovní správcové, když byli přečetli jména těch, za které společná modlitba konati se bude, ještě dodávají: *Za všechny zemřelé osadníky, za všechny, kdož při zdejším chrámu Páně odpočívají.* — Za ohlas pravého ducha církve představuje se a mile dojíma, když v seznamu těch mrtvých, za které se ku žádosti jednotlivců společná modlitba po mši nebo po kázání konati bude, zapsány jsou žádosti o společnou modlitbu: *Za duše, na které nikdo nepamatuje.*

Každodenní modlitba církve za zemřelé nalézá věrný hlas *v každodenních modlitbách lidu katolického.* Není nábožného katolika, který by k ranním a večerním modlitbám svým nepřidával modlitby, delší nebo kratší, za zemřelé; u večer pak dodává k modlitbě „*Anděl Páně*“ ještě za zemřelé Otčenáš a Zdravas Maria s prosbou: „*A duše všech věrných zemřelých...*“ Jdouce mimo hřbitov, pronášejí nábožní katolíci povzdech za lehké odpočinutí a světlo věčné těm, kdož tu pochováni.

v oktávu všech Svatých „*pro def. clero dioecesano,*“ „*pro patronis et benefactoribus ecclesiae*“ a t. p. nejsou duchovní správcové zavázáni.

*) S. R. C. 10. ledna 1609; 23. září 1827.

**) Rubr. Brev. ad Officium defunctorum.

4. Péče církevní o duše zemřelých velmi krásně a tklivě vyjádřena jest *řádem odpustkovým*. Nejprve platí o mnohých stálých odpustcích*), že jich mohou věřící dobývati duším zemřelých. O plnomocných odpustcích v čas milostivého léta obyčejně se vyhlašuje, že jich s povolením apoštolské stolice mohou věřící způsobem přimluvným (*per modum suffragii*) dobývati také zemřelým. — Všem, kdož buďto z povinnosti nebo z dobré vůle na dni ustanovené říkají hodinky za zemřelé, povoleni jsou hojně odpustkové; v authentickém seznamu odpustkových modliteb obecných nalézají se mnohé za duše zemřelých, a kdo je koná, dosahuje odpustků**).

Nejhojnější pramen odpustků pro duše zemřelých jest *oltář privilegovaný****) a „*Hrdinné osvědčení lásky*“ neb obětování všech kajících skutků a přimluv na prospěch duší v očištění. Pobožným úmyslem tímto obětuje věřící křesťan všechny své kající skutky, co jich za živa vykoná a pokud jeho vlastní a osobní zásluha jsou, a rovně tak i všechny přimluvy, kterých by se mu po jeho smrti dostalo, duším v očištění, do rukou Matky boží je skládaje, aby je přivlastnila těm, které z trápení očištěcího vysvoboditi chce. Tento způsob vykonávati křesťanskou lásku k duším zemřelých a pomáhati jim, jest velmi starodávny; Benedikt XIII. propůjčil všem takto se dobrovolně zavazujícím hojných odpustků, kteréž Pius IX. (dekr. kongr. odpustk. od 30. září 1852) do podrobnosti ustanovil; všech odpustků těchto jen duším zemřelých dobývati lze. Kněží, kteří toto „hrdinné osvědčení lásky“ učinili, nabývají skutkem tím osobního privilegia oltářového†).

K odpustkovému řádu druží se také *disciplina kajicná*, vedle kteréž ukládá se kajeníkům, aby určitou almužnu dali, jisté modlitby, půst anebo jiný dobrý skutek vykonali za duše v očištění vůbec anebo za duše těch, kterým za života jejich na zemi pohoršení dali nebo jinak ublížili.

5. Nejmocněji a nejtklivěji projevuje se láska i péče církve a věřících každoročním konáním *Památky všech věrných dušiček* toho dne po radostné památce všech Svatých. Již den sám velmi vhodně určen jest; co celým rokem se křesťanu

*) Viz str. 462.

**) Viz. Haringer, Sammlung von Gebeten Beringer l. c.

***) Viz str. 51.

†) Haringer, l. c. 501. Beringer l. c. str. 319.

předvádí a připomíná, láskyplné spojení totiž církve oslavené s církví trpnou a bojovnou, a co činí se po celý rok na spásu bratří trpících, to všecko jako v jednom bodu se soustřeďuje v liturgii, církevním a obecném křesťanském životě na den dušiček.

Na tento den konají se všechny mše za zemřelé, vyjímajíc toliko mši konventní; každý kněz povinen jest říkati hodinky (nešpory, jitřní a chvály) za zemřelé. Lid křesťanský ozdobuje hroby a zažehá světla na nich ke cti zemřelých a na znamení lásky a víry, v které všickni spojeni jsou; modlitby za zemřelé, almužny za jejich spásu konají se hojněji, nežli kdy jindy, tak že téměř jediná péče i církve i všeho lidu jest, aby se duším zemřelých dostalo hojné pomoci. — Velice tklivý, a dobře-li se ho užívá, prospěšný jest obyčej, dle kterého na den dušiček anebo v předvečer toho dne duchovní správce s veškerým lidem v procesí se ubírá na hřbitov a vedle jiných pobožností také přiměřenou řeč buďto zde nebo v chrámě koná. Kromě pomoci zemřelým působí se mocný dojem, když duchovní správce veřejně a společně se modlí za všechny, jichž těla na tomto hřbitově odpočívají, za ty, kteří rokem příštím budou sem položeni na odpočinek, za ty, na které nikdo nepamatuje, za rodiče, jižto snad pro hříchy dětí svých trpí na onom světě, za ty, kteří na smrt, soud a věčnost nepamatují. Na tento den zvláště klade duchovní pastýř osadníkům svým na srdce a poučuje, že zemřelým netoliko modlitbou pomáhati povinni jsou, ale také almužnou, sebezáporem, trpělivým snášením věcí protivných a těžkých, obětováním nesnází a obtíží stavu a nezbytných útrap všeho života vezdejšího. Když pak děti ozdobují a osvětlují hroby rodičů svých, mají vzpomínati na jejich napomenutí, jaká jim častěji dávali, zvláště na poslední slova, která z úst jejich slyšely, pamatovati, že dobrý a cnostný život vedouce samy jsou za nejlepší ozdobu hrobům svých rodičů.

6. Láska i zbožná úcta církve katolické k zemřelým a její mateřská péče o spásu jejich vysvítá konečně i ze zákonů, kterými se v této příčině ukládají biskupům určité povinnosti na ten cíl a konec, aby autoritou jejich viditelně a bezprostředně pěstována, potvrzována i posvěcována byla povinnost spravedlnosti a křesťanské lásky k zemřelým. Sněm tridentský rozkazuje*): „Biskupové pečujte, aby přímluvy živých věřících,

*) Sess. XXV. Decr. de purgat.

oběti mše svaté a jiné skutky nábožné, ježto se vůbec konají od věřících za jiné věřící zemřelé, podle církevního ustanovení se konaly věrně a nábožně, a to všecko, cokoli jim prokazovati náleží podle zbožných nadání nebo pro jiné příčiny, aby se neodbývalo lehce a zběžně, ale kněží a sluhové církve a kdo jsou k tomu zavázáni, aby to bedlivě a pořádně konali.“ — V řádu, kterým se konají kanonické visitace biskupské, vysloveno jest určitě, že účel příchodu biskupova jest *nejprve*, aby konal modlitby za zemřelé (ad absolvendas animas defunctorum), a vedle toho také jest průvod na hřbitov osadní obyčejně počátek díla biskupova na jednotlivých osadách, — dojemné to naučení, že k rozkazu božímu se děje a s věrou církve katolické souhlasí, co duchovní správcové o lásce a povinnostech ku zemřelým vykládají, co sami z povinnosti úřadu svého za ně konají a k čemu lid křesťanský v téže příčině nabízejí.

7. Řádem pohřebním a stálou péčí svojí o zemřelé netoliko vzácné pomoci poskytuje církev duším na věčnost odešlým; ale také v živých údech svých mocně *budí život náboženský utvrzuje řád mravný a společenský*. Bez víry v nesmrtelnost duše a ve spravedlnost na onom světě nemohly by ostáti náboženství a lidská společnost, božský a lidský řád v člověčenstvu; a víra v nesmrtelnost duše i ve spravedlnost na onom světě nemůže zračitěji a dojemněji ani sama o sobě býti představena, ani na skutečný život lidský užitečněji obrácena, nežli se představuje a obracuje pohřebním řádem katolickým, veškerou pomocí a službou, jižto církev a věřící její ustavičně prokazují duším zemřelých.

a) Pohřeb a vše ostatní, cokoli pravda i láska křesťanská konati učí k poctě a pomoci zemřelých, zakládá se na vědomí o lidské křehkosti, hříšnosti a nedostatečnosti s jedné, o svatosti a spravedlnosti boží, o vykoupení a dostiučinění Kristově se strany druhé. Každé slovo, každý obřad, barva roucha liturgického a sám ton hlasu, kterým se slova pronášejí, — všecko zvěstuje marnost a pomíjivost světa, všecko vyznává, že každý člověk potřebuje milosrdenství božího a že ani nejmocnější toho světa nemá, čím by se uhájil na soudu božím. Ústy svojí matky církve volá zemřelý z hlubokosti k Bohu, vyznává svou hříšnost, pokořuje se a všecku důvěru skládá ve Spasitele, jenž na kříži svém dokonal vykoupení a kterýž ustanoven jest za soudce živých i mrtvých. A podobně ve jménu zemřelých prosí, důvěřuje a doufá církev, konajíc modlitby a

oběti za ně; ve jménu zemřelých modlí se křesťan, rozdává almužnu, postí se a koná skutky kajicné, aby prospěl těm kteří sami sobě již prospěti nemohou. Mocný *dojem spasitelné bázně*, mocné *porvzbuzení k pravému pokání*, dokud ještě čas jest, *důvěra v Ježíše Krista*, — jsou bezprostředný účinek veškeré praxe katolické v posluhování zemřelým a v péči o spásu jejich. Snad není v celém kultu katolickém prostředku tolik mocného k těmto spasitelným dojmům, jako řád pohřebný a tklivá péče o duše věrných. A zejména nelze pomyslit, aby srdce zarmouceného člověka mohlo nějakým způsobem více puzeno býti k důvěřování ve Spasitele a věčnou lásku boží, jako puzeno jest srdce věřícího katolíka, jemuž odňala smrt osobu milovanou. Láskou k této a starostlivou péčí o spásu její jsa pobádán, utíká se podle naučení a příkladu své církve důvěrně k Bohu a čím lépe znamená, že sám od sebe nijak nemůže pomoci, jak by žádal, tím hlouběji se ponořuje v pravdu, že Bůh láska jest a tím vroucněji miluje Toho, od jehož neskončené lásky očekává pomoci drahému zesnulému, jejž oplakává. Ano srdce jeho, třeba si toho ani jasně povědom nebyl, *vroucněji lne k církvi*, kteráž učí a vede ho, jak by přirozenému toužení srdce o spásu zemřelých pečlivého jistě zadost učiniti mohl a takto i svého zármutku ušlechtilým a důstojným způsobem umírní.

Nábožná víra v obcování s dušemi zemřelých budí a utvrzuje náboženství v člověku ještě i proto, že soukromá pobožnost věřících a všecka veřejná bohoslužba nabývá tklivé a srdečné dojemnosti, která bolně a mile zároveň poutá. Věřící a nábožný křesťan bývá bolemyslně dojat, když na konci společných a veřejných pobožností buďto kněz aneb kdokoli jiný vzbuzuje k památce na zemřelé. Soustrast a důvěrné doufání zajisté jsou přirozený cit srdce lidského při vzpomínce na zemřelé a tomuto citu se vyhovuje katolickou praxí a bohoslužbou, pokud má za účel, prokazovati službu a péči zemřelým. A proto také, jakž dosvědčuje zkušenost, náležejí pobožnosti a přímluvy za duše zemřelých k pobožnostem lidu katolickému nejmilejším.

b) Katolická víra o způsobu a prospěšnosti pomoci duším zemřelých prokazované působí ve mravný a společenský život velmi blahodárně, proto že mocně *budí a posiluje spravedlnost, bodorčinnost a smířlivost*. — Křehkostí a zlobou lidskou se děje, že jeden druhému křivdu, hmotnou nebo duchovní škodu činí

jemu ve spravedlivých jeho snahách překáží, jej zarmucuje a souží. Dokud živ jest ten, jemuž bylo ublíženo, buďto nepoznává ublížitel, že povinen jest napravit a dosti učiniti, neb obmeškává příležitost k napravení. Smrt, kteráž usmrcuje závist, obměkčuje srdce a posvěcuje hnutí jeho, přivádí ublížitele k poznání, když vyloučen z počtu živých ten, komu křivdil, komu dny života jeho ztrpčoval. Víra křesťanská jej učí, že zákon spravedlnosti váže i ještě k mrtvým, církev ukazuje mu slovem a životem svým, kterak by uraženému a křivdami zarmoucenému ještě po smrti jeho nahraditi a zadost učiniti mohl, vzbuzuje i napomíná jej, aby nahradil a zadost učinil modlitbami a dobrými skutky za duši zemřelého. — A byl-li zemřelý sám urazitel a škůdce, náuka, liturgie a praxe katolická, pokud se týče zemřelých, mocně pobádá přirozený pud lidský k odpuštění ze srdce. Odpuštění toto zajisté jest přímluva velmi mocná; odpouštějící ukracuje času pokuty anebo snad i naplňuje podmínku, na které závisí plné vysvobození duše z muk očištcových. Dojemný jest obyčej lidu katolického, že u hrobu člověka dospělého někdo ze známých pronáší veřejně prosbu ke všem přítomným, aby nebožtíkovi odpustili, čím komu byl ublížil. A jen Bohu známo býti může, kolik asi srdcí v nepřátelství a hněvu zarytých obměkčuje se každého dne vážnými obřady a truchlivým zpěvem exsekvii, kterými společná všech matka církev úpěnlivě volá za odpuštění a slitování k Bohu, jehož milosrdenství potřebuje každý v celém životě svém, nejvíce ale, když bude na soudu spravedlivém státi.

Katolické učení o památce na zemřelé a pomoci, kterou jim činiti náleží, jakož i praxe církevní a lidu křesťanského ve skutečném pomáhání, byla od nejstarších dob a posaváde jest mocné povzbuzení ku *dobročinnosti a štědrotě*. V kterém člověku ještě víra žije, ten žádá sobě, aspoň když poslední hodina jeho se blíží, aby za duši jeho konány byly modlitby a přímluvy mnohé; a touto žádostí jsa puzen a církví katolickou vyučen, dělá sobě přátely ze statku svého, nežli jej opustí na vždy. Víra v potřebnost a prospěšnost přímluvy duším na onen svět odešlým působila, že dávní křesťané v závětech svých na svobodu propouštěli otroky, že se po vsecky časy zakládaly ústavy pro lidi chudé a opuštěné, že na výroční dny smrti se rozdávají hojné almužny, že vůbec ve dni, kdy památka na jisté anebo na vsecky zemřelé velice živa jest, každý jemnějšího srdce bývá, laskavěji se k ubohému skloňuje, štědřejší rukou

almužny rozdává, jako by každý ubožec byl ta duše v očistci, kteréž on by přede všemi jinými nejraději pomohl.

Takto jako z prachu těla lidského rodí se cnost a šlechtná mysl, ana církev Duchem božím spravovaná i samu hroznou smrt obraceti zná ke cti boží a spáse lidské. Nade hrobem smiřuje hněvy a sváry, nade hrobem probuzuje spravedlnost a lásku až i v tom zatvrzelém srdci, které se mezi živými obměkčiti nechtělo, nade hrobem nejdůtklivěji káže o veliké pravdě, že jednoho jest potřebí. V obcování mezi živými na zemi a odešlými na věčnost představují se velmi působné pohnutky ke spravedlnosti křesťanské, k věření a doufání v Ježíše Krista, který každému člověku po všecken čas vezdejšího života jeho za pastýře a pomocníka jest, aby mu někdy milostivým soudcem býti a jej uvésti mohl do království, kteréž připraveno jest věrným od ustanovení světa.

Dodavky.

*Ku str. 106. sv. I. V odstavci 3. mají tři první řádky zníti: Znesvěcený kostel navrácuje se službám božím skrze nové svěcení (novou konsekraci), poskvrněný skrze *rekonciliaci*. Byl-li poskvrněný atd.*

Řádek 6. a 7. po slově „konsekrován“ má se čísti: koná *rekonciliaci* biskup ritem v pontifikálu předepsaným anebo může (facult. quinquen. n. 11.) delegovati kněze.

Na konci řádku posledního jest dodati: jenom nemohl-li by vody té obdržeti („in casu necessitatis“), směl by užiti obyčejné svěcené.

Ku str. 178. sv. I. Finanční ředitelství pro Čechy ohlásilo vyn. ze dne 7. listop. 1890 č. 63.385., že na „Zprávách,“ vydávají-li se bez kolku, napsati jest nahoře, kdež jindy kolek bývá, účel, k němuž vydává se „Zpráva“ a jméno osoby, pro kterou se vydává, neb osoby, která užívá této matriční listiny za doklad ku své žádosti.

Ku str. 180. sv. I. Matriční listiny, kterých žádá na dělnících „Úrazová pojišťovna dělnická pro království České v Praze“ jsou prosty kolku. (Odpověď c. k. místodržitelství Českého ze dne 11. září 1890 č. 94.897. k dotazu bisk. konsistoře Královéhradecké.)

Formuláře některých žádostí a benedikcí.

1. Žádost k biskupovi o kanonické zřízení bratrstva.

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

N. N. motus desiderio promovendi devotionem erga (B. Mariam Virginem, vel S....) humiliter petit a Te, Rvme et Illme Dne 1. ut Confraternitatem (Congregationem....) utriusque sexus Christifidelium (vel juvenum, virginum....) sub titulo (B. Mariae Virg., vel S.. .) in ecclesia S..... loci.... erigere ejusque statuta hisce litteris inclusa approbare digneris; 2. ut R. D... (parochum, capellanum) Confraternitatis praesidem constituas cum facultatibus necessariis et opportunis, praesertim substituendi sibi alium sacerdotem, si opus fuerit, ad recipiendos fideles et alia praesidis munia exercenda; (et 3. ut eandem Confraternitatem commendes [Rmo P. Generali vel] Archiconfraternitati eiusdem nominis Romae [vel...] constitutae pro aggregatione.)

P. S. Confraternitas illius nominis et instituti hic et in distantia trium milliariorum non existit; aliae autem Confraternitates in hac ecclesia jam erectae sunt hae....

Illustrissimae ac Reverendissimae Dominationis Tuae humillimus et obedientissimus filius

N. N. parochus (capellanus....)

2. Žádost' k biskupovi za svolení a odporučení, aby bratrstvo řeholní bylo zřízeno.

Illme ac Rvme Dne! — N. N. quo efficacius impellat fideles sibi commissos ad colendam (B. Virginem Dolorosam, vel...), humiliter petit a Te, Rme et Illme Dne 1. ut a Rmo P. Generali (Servorum B. Mariae Virg. vel....) erigi concedas Confraternitatem (Septem Dolorum B. M. V., vel...) in ecclesia Sancti N. loci N. (ad altare....); 2. statuta ejusdem hisce litteris inclusa approbes; 3. ut R. D... (parochum, capellanum...) constituas Confraternitatis praesidem cum facultate alium sibi sacerdotem ex rationabili causa substituendi ad recipiendos fideles et alia praesidum munia exercenda; 4. ut litteris testimonialibus Rmo P. Generali praedicto ejus Confraternitatis pietatem et christianae caritatis officia, quae exercere cupit, pro erectione commendare digneris. (Confraternitas illius nomi-

nis et instituti hic et in distantia trium milliariorum non existit).
Aliae Confraternitates in hac ecclesia jam erectae sunt hae: ...
Illustrissimae etc.

3. Žádost' k generálu řeholnímu za zřízení bratrstva.

Reverendissime P. Generalis! — Quum infrascriptus orator N. N. rector ecclesiae parochialis (succursalis vel oratorii) Sancti N. loci N. in dioecesi N. Confraternitatem (Septem Dolorum B. M. V. vel ...) in praedicta ecclesia constituere desideret, Rmo et Illmo Dno N. N. Episcopo N. statuta ejusdem Confraternitatis iam proposuit atque ab eodem approbationem atque commendationem pro erectione obtinuit, prout litterae hisce adnexae testantur.

Quare praedictus orator Paternitatem Tuam humiliter rogat, ut dictam Confraternitatem in hac ecclesia S. N. (ad altare S. N.) erigere et praesidi a Rmo Episcopo designato ejusque successoribus facultates necessarias et opportunas (benedicendi coronas, benedicendi et imponendi scapularia ...) communicare velis, concessa etiam venia, ut Confraternitatis pro tempore rector ex rationabili causa alium sibi sacerdotem substituere possit ad recipiendos fideles, benedicenda scapularia (coronas) et alia praesidum munia exercenda.

Pro qua gratia humillimas aget gratias devotissimus in
Christo frater N. N.

4. Žádost' k arcibratrstvu za přivtělení.

Rev. Dne. — Quum Rmus Dnus N. N. Episcopus N. in ecclesia Sancti N. loci N. hujus dioecesis N. Confraternitatem sub invocatione N. (v. g. Immaculati Cordis B. M. V. vel ...) canonice erexerit atque consensum suum et commendationem pro aggregatione ad Archiconfraternitatem istam benigne praestiterit, prout documenta hisce litteris adnexa testantur, infrascriptus orator N. N. ejusdem Confraternitatis rector enixe rogat, ut Rev. Vestra (vel venerabilis istius Archiconfraternitatis praeses) nostram Confraternitatem Archiconfraternitati ejusdem nominis praedictae ibi existenti aggregare velit cum communicatione omnium indulgentiarum et gratiarum eidem concessarum, facta etiam facultate, ut rectores pro tempore et illi sacerdotes, quos iidem cum Ordinarii licentia sibi substituerint,

benedicere (et imponere) possint coronas (scapularia) et alia praesidium munia exercere.

Notamus, nostram Confraternitatem nulli alii Archiconfraternitati esse aggregatam (neque hic neque in distantia trium milliariorum aliam esse Confraternitatem ejusdem nominis praefatae Archiconfraternitati aggregatam.)

Pro qua gratia

5. Formula ad libitum adhibenda in receptione solemni in quamlibet Confraternitatem.

Auctoritate mihi concessa ego te (vos) recipio et adscribo Confraternitati teque participem (vosque participes) facio omnium gratiarum, privilegiorum bonorumque spiritualium ejusdem Confraternitatis in nomine Patris et Filii † et Spiritus sancti. Amen.

6. Žádost' o plnou moc ku zapisování do bratrstev.

Reverendissime Pater! — N. N. sacerdos dioecesis N. humiliter petit facultatem aggregandi * ad Confraternitatem SS. Rosarii et benedicendi rosaria B. M. V.

(Ad Reverendiss. Magistrum Generalem Ordinis Praedicatorum — Romae, Piazza di Spagna 10*).

* vel ad Confraternitatem SS. Cordis Jesu.

(Ad Reverendiss. D. Canonicum Borgia, — Romae, Seminario Romano.)

* vel ad Archiconfraternitatem B. M. V. in coelum assumptae ad juvandas animas in purgatorio detentas.

(Ad Reverendiss. P. Procuratorem Generalem Congregationis SSmi Redemptoris — Romae, S. Maria in Monterone).

* vel ad Archiconfraternitatem pretiosissimi Sanguinis.

(Rmo Moderatori Generali Congregationis Missionis a pretioso Sanguine. Roma, Crociferi, Via Poli I.)

*) O plnomocenství, jež dává generál Dominikánů, lze žádati též u provinciála téhož řádu ve Vídni I. Postgasse 4.

7. Žádosti o kanonické zřízení křížové cesty.

a) *Bude-li světití kněz řádu sv. Františka.*

Ve případě tomto píše se nejprve žádost ku představenému řehole (kvardiánovi) asi v tato slova:

Reverende Pater!

Infrascriptus orator N. N. rector ecclesiae parochialis (filialis...) Sancti N. (*nebo superior, superiorissa conventus, hospitalis.... N., nebo incola*) loci vulgo N. nuncupati in dioecesi N. humiliter petit, ut Paternitas Tua vel per se vel per alium Patrem sibi subditum s. Viae Crucis Stationes benedicere ac erigere velit in praedicta ecclesia parochiali (filiali, in oratorio...)

Pro qua gratia....

Když byl obdržel písemnou příповěď o svěcení (v té oznamuje se i jméno řeholníka, který bude ku svěcení poslán), obrací se farář (neb kdo jiný zakládá kříž. cestu) k *biskupovi* s písemnou žádostí, ku kteréž i svoji kvardiánovi podanou žádost i došlou zatím odpověď jeho přikládá. Žádost tato může zníti:

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Infrascriptus orator N. N. rector (atd.) humiliter petit licentiam, qua valeant erigi s. Viae Crucis Stationes in..... Hanc autem licentiam Dominatio Tua apponere velit documentis transmissis, ut cum iisdem conservetur exhibenda, si in posterum opus fuerit.

b) *Bude-li světití kněz jiný z delegace neb obdržené fakulty.*

Ve případě tomto se podává k *biskupovi* žádost za povolení, a sice ve dvou stejnopisech; z těchto jeden se žadateli navrácuje spolu se svolením biskupským. Žádost odvolává se k reskriptu, kterýmž dána žadateli fakulta ku zřizování křížové cesty.

Žádost tato může zníti:

Illustrissime ac Reverendissime Domine!

Infrascriptus orator N. N. humiliter petit, ut Dominatio Vestra heic ad calcem apponere velit licentiam, qua N. N. vj facultatis a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum sibi concessae s. Viae Crucis Stationes erigere valeat in (kostel neb vůbec místo, kde zřizuje se křížová cesta).

Obdržev povolení biskupské (a pokud bylo třeba též jiných oprávněných) písemně, koná svěcení a přidává k ostat-

ním o této věci jednajícím spisům dosvědčení světitelovo asi v tato slova:

Vigore specialis facultatis mihi concessae a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum (anebo také Illustr. ac Rev. episcopi, byla-li fakulta dána od biskupa oprávněného ke subdelegaci) per rescriptum diei... mensis... anni... ego N. N. Viam Crucis cum adnexis indulgentiis lucrandis ab (vedle toho, jakž vyzdvižena byla na místě soukromém nebo veřejném) erexi in loco, ut supra in precibus juxta regulas a s. Indulgentiarum Congregatione die 10. Maji 1742 praescriptas.

In quorum fidem testimonium hoc mea manu exaravi hac die....

c) Kněz ku františkánskému řádu nenáležející může obdržeti plnou moc k odpustkovému svěcení křížové cesty buďto od apošt. stolice aneb od generála Františkánů.

Žádost k generálovi mohla by zníti:

Rvme P. Generalis!

N. N. sacerdos dioecesis N. humiliter petit facultatem erigendi Stationes Viae Crucis in ecclesiis, oratoriis publicis etc. — Pro qua gratia etc.

Maje křížovou cestu světiti žádá za svolení biskupovo ku zřízení cesty křížové a přikládá k této žádosti plnomocenství od generála obdržené, ač-li se jím byl již dříve před biskupem nevykázal.

Formulář žádosti k biskupovi:

Illustrissime ac Reverendissime Domine! Infrascriptus orator N. N. praemisso annuli osculo, humiliter petit, ut Dominatio Tua heic ad calcem apponere velit licentiam, qua N. N. vi facultatis a Ministro Generali totius Ordinis Fratrum Minorum sibi concessae (prout documentum hic adnexum testatur) S. Viae Crucis Stationes erigere valeat in (*hic ponitur locus erectionis*).

Když byl dosáhl *pisemného* svolení biskupova a jiných v této záležitosti účastněných, může ku kanonickému zřízení přikročiti.

Aby lze bylo zříditi křížovou cestu v soukromých světnicích a soukromých kaplích, kde neslouží se mše svatá, třeba jest prositi za plnomocenství u papeže (sekretariatu brev anebo u sboru odpustkového) asi takto:

Beatissime Pater! — N. N. ad pedes Sanctitatis Tuae provolutus enixis precibus petit Indultum, quo s. Viae Crucis

Stationes cum adnexis Indulgentiis erigi valeant in decenti loco solitae suae habitationis (vel in oratorio privato).

Pro qua gratia clementissime concedenda ad sacros pedes Sanctitatis Tuae provolutus eosdem summa veneratione exosculator humillimus et obsequentissimus in Christo Jesu servus et filius
N. N.

Obdrženo-li povolení, podpisuje se na něm žadatel, aby podpis tento svědčil o jeho svolení ku zřízení cesty křížové; potom spolu s reskriptem podává se žádost za svolení biskupa, kterýž pak ustanovuje některého kněze, aby křížovou cestu zřídil.

8. Žádost o plnou moc ku svěcení krucifixů s odpustky křížové cesty.

Reverendissime Pater! N. N. sacerdos dioecesis humiliter petit facultatem benedicendi cruces cum indulgentiis Viae Crucis.

Pro qua gratia humillimas aget etc.

(Ad Reverends. Patrem Generalem Ordinis Minorum Romae, Collegio s. Antonio, Via Merulana.)

9. Žádost o plnou moc světití devotionalie s odpustky papežskými.

Beatissime Pater! N. N. sacerdos dioecesis ad confessiones audiendas approbatus, ad Sanctitatis Tuae pedes provolutus humillime petit facultatem benedicendi corona rosaria, cruces, crucifixos, parvas statuas ac numismata, eisque applicandi indulgentias apostolicas, non exceptis iis, quae coronis s. Birgittae nuncupatis adnexae sunt. Pro qua gratia etc.

(Ad sacram Congregationem Indulgentiarum Romae, Cancellaria Apostolica.)

10. Žádost o plnou moc ku svěcení jednotlivých škapulířů.

Reverendissime Pater! — N. N. sacerdos dioecesis N petit humiliter facultatem benedicendi et imponendi scapulare SS. Trinitatis.

† vel: scapulare B. M. V. de Monte Carmelo.

† vel: scapulare caeruleum B. M. V. sine labe conceptae.

(Ad Reverendiss. Vicarium Generalem Congregationis Clericorum Regularium — Romae, S. Andrea della Valle.)

† vel: scapulare septem Dolorum B. M. V.

(Ad Reverendiss. Patrem Vicarium Generalem Ordinis Servorum B. M. V. — Romae, S. Maria in Via).

† vel: scapulare rubrum Passionis et sacratissimi Cordis D. N. J. Chr. necnon et Cordis amantissimi ac compatiens beatae Mariae Virginis immaculatae.

(Ad Reverendiss. P. Procuratorem Congregationis Missionis, — Romae, Monte Citorio.)

11. Žádost o plnou moc ku svěcení čtyř škapulířů formou kratší.

Beatissime Pater! — N. N., sacerdos dioecesis ad confessiones sacramentales excipiendas approbatus, ad pedes Sanctitatis Tuae provolutus humiliter petit facultatem benedicendi et imponendi sub unica formula quatuor scapularia, scilicet SS. Trinitatis, rubrum Passionis D. N. J. Chr., immaculatae Conceptionis et septem Dolorum B. M. V., quae ex facultate sibi a respectivis Ordinum Superioribus concessa singula seorsim jam potest benedicere et imponere.

(Ad Sacram Congregationem Rituum — Romae, Cancellaria Apostolica.)

12. Žádost za dispensi „a non petendo debito conjugali.“

a) Pro švakrovství přistouplé.

Illustrissime ac Reverendissime Domine! Exponitur humillime Episcopali Gratiae Tuae ex parte devoti oratoris Tullii, quod isipse, licet matrimonio ligatus, vesana libidine actus, carnaliter cognovit sororem uxoris suae. Quum autem non possit absque gratia dispensationis petere debitum conjugale, et si nunquam posset petere, orirentur in uxore ejus graves suspensiones et insuper etiam ipse in periculo incontinentiae sit constitutus: hinc cupit ab incestuoso adulterio, de quo summe dolet, absolvi et secum de non petendo debito dispensari. Quare Episcopali Gratiae Tuae humillime supplicat pro clementissimo remedio dispensationis. Rescriptum benignissime dirigatur ad me infra scriptum devotissimum in Christo filium N. N.

b) Pro slib čistoty.

....licet voto simplici castitatis ligatus, matrimonium in facie Ecclesiae contraxerit, illudque consummaverit. Quum autem

obstante voto absque dispensationis gratia non possit petere debitum conjugale et nisi cum eo dispensetur, in continuo atque gravi periculo incontinentiae sit versaturus: hinc cupit a t. d. jako ve formuláři předešlém.

13. Žádost za dispensi pro manžely.

a) *Jest-li překážka tajna:*

Exponitur atd. quod ipsa ignara (neb conscia) impedimenti, praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae bona fide (*měla-li vědomost před oddavkami, vynechává se „bona fide“*) contraxerit matrimonium illudque successive consummaverit suscepta prole (*nebo prole non suscepta, nebo susceptis prolibus, jakž ve skutku jest*) cum viro, a cujus fratre antea fornicarie fuit cognita (*byla-li by jiná překážka, vyjádří se taktéž určitě*). Quum autem dicta oratrix ob impedimentum affinitatis, ex praedictis proveniens (*aneb jiná, jakž by ve skutečnosti byla*), quod occultum est, in eo matrimonio remanere non possit absque gratia dispensationis, et si divortium inter eos fieret, gravia exinde damna et scandala essent oritura: hinc cupit (*pakli kajcník vstoupil věda o překážce, a kdykoli překážka povstala ze hříchu spáchaného, přidává se ještě: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et*) secum super impedimento ad remanendum in matrimonio dispensari.

b) *Jest-li překážka zřejma:*

Exponitur... devoti oratoris N. (*udává se pravé jméno kajcníkovu*), quod ipse ignorans (*nebo sciens*) impedimentum, praemissis denuntiationibus in facie Ecclesiae bona fide (*anebo jakž sub a) podotknuto*) contraxerit matrimonium illudque consummaverit suscepta prole (*anebo dle okolností jako prve sub a) naznačeno*). Jam vero innotuit, eos esse consanguineos in... gradu (*udává se určitě stupeň pokrevnosti; pakli jiná jest překážka, udává se rovně určitě*) adeoque absque dispensatione in matrimonio remanere non posse; si vero separarentur, gravia inde scandala, damnum prolis (*mohou ještě jiné následky za „causae dispensationis“ vyčteny býti*) orirentur Quare atd.

14. Žádost o dispensi snoubencům.

Exponitur (atd. jako na str. 806) quod ipsi, volenti contractis jam sponsalibus inire matrimonium, obstet impedimentum

dirimens (*nebo: impediens...jmenuje se překážka neb závada slovem v církevní řeči obecně užívaným*); nam (*tuto se udává příčina, pro kterou překážka nebo závada povstala.*) Quare quum impedimentum, in cujus notitiam modo devenit in sacro confessionali (*nebo cujus notitiam habuit contrahens sponsalia cum N. impedimentum nesciente — nebo sciente —; nebo in cujus ignorantia reliqui eum spe non affulgente, fore ut parochus suo detegat*) sit occultum, contractus autem sponsalium publicus, et nisi N. cum N. copulentur, exinde verosimiliter oritura sint scandala (*mohou se uvést ještě jiné důvody*), cupit orator ad scandala evitanda et quietam conscientiam (*má-li překážka původ ve hříchu, přidává se: a praemissis, de quibus summe dolet, absolvi et*) secum dispensari. Quare a t. d.

Objevila-li se tajná překážka nebo závada *krátce před odavkami*, udává se v žádosti za důvod pro dispensi: et ad nuptias publice celebrandas diem jam determinavit, convivium indixit, cunctaque alia paravit.

Benedictio rosariorum B. Mariae V.

Ů. Adjutorium nostrum in nomine Domini.

R. Qui fecit coelum et terram.

Ů. Domine, exaudi orationem meam,

R. Et clamor etc.

Ů. Dominus vobiscum, R. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Omnipotens et misericors Deus, qui propter eximiam caritatem tuam, qua dilixisti nos, Filium tuum unigenitum, Dominum nostrum Jesum Christum, de coelis in terram descendere, et de beatissimae Virginis Mariae Dominae nostrae utero sacratissimo, angelo nuntiante, carnem suscipere crucemque ac mortem subire, et tertia die gloriose a mortuis resurgere voluisti, ut nos eriperes de potestate diaboli: obsecramus immensam clementiam tuam, ut [hoc signum] haec signa rosarii in honorem et laudem ejusdem Genitricis Filii tui ab Ecclesia tua fidei [dicatum] dicata benedicas et sanctifices, [eique] eisque tantam infundas virtutem Spiritus sancti, ut quicumque [hoc] horum quodlibet secum portaverit, atque in domo sua reverenter tenuerit, et in [eo] eis ad te, secundum hujus sanctae Societatis instituta, divina contemplando mysteria devote oraverit, salubri et perseveranti devotione abundet, sitque concors et particeps omnium gratiarum, privilegiorum et indulgentiarum, quae eidem

Societati per sanctam Sedem Apostolicam concessa fuerunt, ab omni hoste visibili et invisibili semper et ubique in hoc saeculo liberetur, et in exitu suo ab ipsa beatissima Virgine Maria Dei Genitrice tibi plenus bonis operibus praesentari mereatur. Per eundem Dominum . . . **R.** Amen.

Deinde aspergantur aqua benedicta.

Benedictio candelarum Societatis ss. Rosarii.

V. Adjutorium nostrum in nomine Domini,

R. Qui fecit coelum et terram

V. Dominus vobiscum, **R.** Et cum spiritu tuo.

Oremus. Domine Jesu Christe, lux vera, qui illuminas omnem hominem venientem in hunc mundum, effunde per intercessionem beatae Virginis Mariae Matris tuae et per quindecim ejus rosarii mysteria benedictionem tuam super hos cereos et candelas, et sanctifica eas lumine tuae gratiae; et concede propitius, ut, sicut haec luminaria igne visibili accensa nocturnas depellunt tenebras, ita corda nostra invisibili igne ac Spiritus sancti splendore illustrata, omnium vitiorum caecitate careant, ut puro mentis oculo cernere semper possimus, quae tibi sunt placita et nostrae salutis utilia: quatenus post hujus saeculi caliginosa discrimina ad lucem indeficientem pervenire mereamur. Qui vivis et regnas, etc.

Deinde aspergantur aqua benedicta.

Benedictio rosarum Societatis ss. Rosarii.

V. Adjutorium nostrum **R.** Qui fecit . . .

V. Dominus vobiscum. **R.** Et cum spiritu tuo.

Oremus. Deus, creator et conservator generis humani, dator gratiae spiritualis et largitor aeternae salutis, benedictione tua sancta benedic has rosas, quas pro gratiis tibi exsolvendis cum devotione ac veneratione beatae semperque virginis Mariae ejusque rosarii hodie tibi praesentamus et petimus benedici, et infundi in eis per virtutem sanctae crucis benedictionem coelestem: ut qui eas ad odoris suavitatem et repellendas infirmitates humano usui tribuisti, talem signaculo sanctae crucis benedictionem accipiant, ut quibuscumque in infirmitatibus appositae fuerint, seu qui eas in domibus suis portaverint, ab infirmitate sanentur; discedant diaboli, contremiscant et fugiant pavidi cum suis ministris de habitationibus

illis, nec amplius tibi servientes inquietare praesumant. Per Christ. Domin. etc. Amen.

Deinde aspergantur aqua benedicta.

**Benedictio puerorum et puellarum in Festis piae unionis
a s. Infantia nuncupatae.**

(Ku str. 380. sv. I.)

℣. Adjutorium.... ℞. Qui fecit....

℣. Dominus vobiscum, ℞. Et cum spiritu tuo.

Oremus. Quaesumus, omnipotens Deus, pueris istis, pro quibus tuam deprecamur clementiam, bened. dicere dignare, et per virtutem sancti Spiritus corda eorum corrobora, vitam sanctifica, castimoniam promove, sensus eorum bonis operibus unice intentos custodi; prospera tribue, pacem concede, salutem confer, caritatem largire, et ab omnibus diabolicis atque humanis insidiis tua protectione et virtute semper defende, ut, te miserante, paradisi requiem tandem feliciter assequantur. Per Dominum nostrum etc.

Oremus. Domine Jesu Christe, qui parvulos tibi oblatos et ad te venientes complectebaris (hic ponat manus super capita puerorum) manusque super illos imponens eis benedicebas, dicens: Sinite parvulos venire ad me, et nolite prohibere eos, talium est enim regnum coelorum et angeli eorum semper vident faciem Patris mei: respice, quaesumus, ad puerorum et puellarum praesentium devotionem; et benedictio tua copiosa super illos descendat, ut in tua gratia et caritate proficiant, te sapiant, te diligant, te timeant, mandata tua custodiant, et ad exoptatum finem perveniant, per te, Salvator mundi, qui cum Patre et Spiritu sancto vivis et regnas Deus in saecula saeculorum. — ℞. Amen.

Benedictio Dei omnipotentis, Patris, et Filii, et Spiritus sancti descendat super vos, custodiat atque dirigat vos, et maneat semper vobiscum. Amen.

Deinde aspergantur aqua benedicta.

**Formula brevior benedicendi et imponendi scapulare B. M. V.
de monte Carmelo**

ab omnibus adhibenda sacerdotibus facultatem habentibus adscribendi Christifideles Confraternitati ejusdem Scapularis.

Ostende nobis Dne misericordiam tuam. Et salutare tuum da nobis.

Dne exaudi.... Dominus vobiscum.

Oremus. Domine Jesu Christe, humani generis Salvator, hunc habitum, quem propter tuum tuaeque Genitricis Virginis Mariae de Monte Carmelo amorem servus tuus devote est delaturus, dextera tua sanctifica, ut eadem Genitrice tua intercedente, ab hoste maligno defensus in tua gratia usque ad mortem perseveret. Qui vivis.

Deinde aspergat aqua benedicta habitum et postea ipsum imponat dicens: Accipe hunc habitum benedictum precans Sanctissimam Virginem, ut ejus meritis illum perferas sine macula, et te ab omni adversitate defendat atque ad vitam perducatur aeternam. Amen.

Deinde dicat: Ego ex potestate mihi concessa recipio te ad participationem omnium bonorum spiritualium, quae cooperante misericordia Jesu Christi a Religiosis de Monte Carmelo peraguntur. In nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. Amen.

Benedicat te Conditor coeli et terrae Deus omnipotens, qui te cooptare dignatus est in confraternitatem B. Mariae V. de Monte Carmelo, quam exoramus, ut in hora obitus tui conterat caput serpentis antiqui, atque palmam et coronam sempiternae haereditatis tandem consequaris. Per Christum D. N. Amen.

Aspergat aqua benedicta.

(Decretum SS. Rituum Congr. de die 24. Julii 1888, a Cardinali Praefecto subsignatum.)

Formula benedicendi et imponendi quatuor scapularia, ss. Trinitatis, Passionis D. N. J. Ch., Immaculae Conceptionis et Septem Dolorum B. M. V.

Adjutorium nostrum in nomine Domini,

Qui fecit coelum et terram.

Domine, exaudi etc. Et clamor meus.

Dominus vobiscum, Et cum spiritu tuo.

Oremus. Domine Jesu Christe, omnium caput Fidelium et humani generis Salvator, qui tegmen nostrae mortalitatis induere dignatus es: obsecramus immensam largitatis tuae abundantiam, ut indumenta haec in obsequium SS. Trinitatis instituta, nec non in honorem et memoriam dolorosissimae Passionis tuae, in honorem beatissimae V. Matris tuae sine labe

conceptae, doloresque tuos ac vices peramanter dolentis ita beneddicere et sanctificare digneris, ut qui (vel quae) ea assumpserint, eadem Genitrice tua intercedente, te quoque Salvatorem nostrum, corpore et anima induere mereantur. Qui vivis et regnas in saecula saeculorum. **R. Amen.**

(Sacerdos aspergat aqua benedicta.)

Modus induendi.

Sacerdos omnibus scapularia singillatim imponat, ac deinde formulam proferat supra omnes simul*).

1. Accipite habitum Ordinis SS. Trinitatis in fidei, spei, et charitatis augmentum, ut induatis novum hominem, qui secundum Deum creatus est in justitia et sanctitate.

2. Accipite scapulare Passionis Domini Jesu Christi, ut veterem hominem exuti novumque induti, ipsum digne perferatis, et ad vitam perveniatis sempiternam.

3. Accipite scapulare devotorum B. M. V. sine labe conceptae, ut ejus intercessione ab omni inquinamento mundati, ad vitam perveniatis aeternam.

4. Accipite habitum Servorum B. M. V. septem Dolores ejus devote recolentium, ut dolores ipsos assidue recogitantes, Passionem D. N. J. Ch. in corde et corpore vestro impressam jugiter teneatis.

Ego ex facultate apostolica mihi delegata, recipio vos in participationem bonorum spiritualium et indulgentiarum, quibus praedicti Ordines seu Congregationes pollent. In nomine † Patris, et Filii †, et Spiritus † Sancti. Amen.

Salvos fac servos tuos,

Deus meus, sperantes in te.

Mitte eis auxilium de Sancto,

Et de Sion tuere eos.

Esto eis, Domine, turris fortitudinis,

A facie inimici.

Nil proficiat inimicus in eis,

Et filius iniquitatis non apponat nocere eis.

*) Dle vyhlášky S. Indg. C 18. dubna 1891 může se formule tato říkati buďto nežli se škapulíře jednotlivým odevzdávati počnou anebo až po odevzdání.

Domine, exaudi etc.

Dominus vobiscum.

Oremus. Adesto, Domine, supplicationibus nostris, et quibus in tuo nomine sacros habitus imposuimus, ita benedícere digneris, ut tuae gratiae cooperantes, vitam consequi mereantur aeternam. Per Christum, etc.

Benedictio Dei omnipotentis † Patris, et † Filii, et Spiritus Sancti † descendat super vos et maneat semper. Amen.

(Formula recitetur numero singulari, si uni tantum personae sint scapularia imponenda.)

Poznámka. Formuláře rozličných benedikcí odpustkových nalézají se v knize Beringerově častěji v tomto spisu dotčené. Ostatně tomu knězi, kterému se povolují určitá plnomocenství ku svěcení odpustkovému, zasílá se spolu s listinou zmocňovací též formulář, jehož ku svěcení užívati jest.

Rejstřík věcný.

* označená čísla ukazují ke svazku II.

A.

Abluce na křtu 339; po křtu 350; rozlila-li se nejsv. krev *26; upadla-li hostie *126; po uděleném posl. pomazání *678.

Abortus, abortivi foetus; křest 340, procuratio abortus, reservát *255.

Absolutio; ab haeresi et adnexa excommun. při konvertitech 368; attentata complicitas in peccato turpi *240, *248; ad cautelam *339; generální členům 3. řádu ve zpovědnici *344; nemocným *678; při exsekviích a po mších zádušních *758, *789.

Abusus. Viz *Obyčej* liturgický.

Accessus, příprava ke mši *17.

A cunctis, mešní orace *65.

Accusatio falsa (calumniosa) de sollicitatione *246 *403; obyčejný zpovědník ani v čas jubilea nemůže rozřešiti *465.

Administrator fary klášterské, kdy vázán k direktáři diecése 68.

Advent 278; zvláštní pobožnosti adventní 243, *192.

Affekt v duchovní přednášce 477; kterak jej budit 480; přímý a nepřímý 481, 486; tlumiti škodný 494, *655, *733; affekt v kázání náučném 513; sesílení v závěru 517. jak přednáseti 539.

Affinitas superveniens *372; dispensace *343.

Agapy *593.

Aggregace k arcibratrstvu 256.

Agnus Dei ve mši *106; agnusy papežské *219.

Akce řečnická 532; 540.

Akcent grammatický 536; řečnický 539.

Alba 124; látka 124; benedikce 128.

Allegorie 443; allegorický smysl v bibli 434.

Alleluja ve mši; menší *92; veliké *93.

Almužna; kající skutek *336; podmínka k odpustkům jubilejním *473; povinnost přirozená i pozitivní *590, *592; křesťanský způsob a konečný účel almužny *599.

Altare fixum *46, portatile *47; privilegiatum *51, *54; v den

Dušíček *766. Dáno ředitelům jednoty sv. Dětství 381.
Ambo 98; 546.
Amictus 123; látka 126; benedikce 128.
Amplifikace řečnická 489.
Analyse v řečnictví 459.
Analogie 432, 453; důkazy z analogie 469.
Andělé; votivná mše ke cti an. *69; mše „andělská“ po rekviích a děckém pohřbu *763.
Anniversarium; dedicationis eccl. 104; defunctorum *765
Antecedens et consequens 431.
Anticipace breviáře *153; mše zádušní na 3., 7., 30. a výroční den *764, *765
Antipendium *50; ke mši zádušní na oltáři tabernakulem *768.
Antiphonarium 63.
Apologetické vyvrácení 475; apol. směr v duchovních přednáškách 498; v kázáních o manželství *508.
Aposiopesis, figura řečnická 492.
Apostasia, rezervát *246 *254.
Apostrofa, figura řečnická 493.
Apoštolát modlitby *191.
Applikace mešní *31; určitá skrze faráře *34; mše konventní *36; povinnost biskupa *36; beneficiata *37; mši uložených neomystům *78; mši na den Dušíček *766.
Approbace k úřadu zpovědnického *238; ostatně viz *Právo moc*.
Apsis chrámová 91; 96.
Arcibratstvo; aggregace k němu 256; arcibr. nejsv. svátosti *189; věčné úcty *190; naši Paní nejsv. srdce *191; neposkvr. srdce P. Marie *206.
Archiv farní 184.
Argumentum ad hominem 472; 474; ex absurdo 474.
Ascetické vědomosti; potřebny kazateli 402, 528; zpovědníkovi *264, *415.

Asperges (aspersio populi) 310.
Assistentia passiva *531.
Asyndeton 493.
Autorita božská; důkaz v přednáškách duch. 464; lidská jako doklad 471; společenská vůbec *432; státní *491; v rodině muž *538.

B.

Bába porodní; její povinnosti a vlastnosti 343; nekřtěná nebo nekatolička při výkonu křestním 346.
Baldachin (nebesa) 122; o procesi s částečkou sv. kříže *209.
Baptisterium 92.
Barvy liturgické 127; ke mši votivné *77; ke sv. přijímání *125; k procesím prosebným *159; k procesím na poděkování *162; k výstavě vel. svátosti *169; k odpoledním službám božím *177.
Basilika 88; basilikový sloh 91.
Bdělost pastýřská 211.
Benedicamus Domino *75, *109.
Benedictio apostolica *226; in articulo mortis *678; benedictio nuptiarum *526; mulieris post partum *547.
Beneficiat; povinen k určité aplikaci *34, *37; k hodinkám *151.
Beneficium curatum a simplex 33.
Bezvěrý (bezkonfesijní) otec — matka — kdy může děti své přihlásiti k bezvěří 359; chce-li se navrátiti do církve 375; náboženství dítek, prohlásil-li se za bezvěrého 376; pohřeb *779.
Binatio *56.
Birret 121; *při benedikcích *225.
Biřmování 383; ritus 384; kmoťři 385; příprava 388; povinnosti duch. správce stran biřmování 390.

Biskup; jemu poručena péče o výchovu kněžstva 23; postavení jeho v hierarchii 29, 152, 322; učitelský úřad jeho 54; úřední moc u věcech liturgie 69; paramenta biskupská 121; povinnost visitace 322; bdítí nad fundacemi pro chudé *594, za zemřelé *793.
Blbi; křest dospělých 335; biřmování 389; poslední pomazání *674.
Blbošť vrozená *729; následek duševní choroby *732.
Bohatí a chudí; poměr vzájemný dle názoru křesťanského *590, *592.
Bohoslovná studia; část přípravy ku kněžství 23; potřeba usta- vičného pokračování vůbec 37, 43; vzhledem ku kazatelství 401; k úřadu zpovědníckému *262; k důležitostem sociálním *496, *609; k péči o nemocné *643, *649.
Bohoslužba viz *Kult*.
Branci; výtahy z matrik 177, 178.
Bratrstva; pojem, užitečnost 249; kanonické zřízení 253; stanovy 254; odpustky bratrstvům 255; ředitel a vnější správa 260; zápis členů 262; duchovní správa bratrstev 265; obsluhovatelé nemocných z bratrstev *205, *660. Bratrstvo neposkvr. početí 380. — Viz také: *Arcibratrstva. Jednoty. Spolky*.
Breviář *148. Viz *Hodinky církevní*.
Bursa na korporál 122; k nemocným *680.
Byzantský sloh 93.

C.

Caeremoniale 66.
Calendarium (computus) 63.
Carbonarii *249.

Celibát kněžský 41.

Censura knih 56; církevní censury (pokuty) nevyhražené *341; vyhražené papeži *245 — 251; forma rozřešovací *341, *342; rozřešení v nebezpečenství smrti *257, *668; krom nebezpečení *258, *261. Viz ještě: *Rozřešení*.

Ciborium 113; k nemocným *681; očišťování při obnově hostií *116; pláštík na cib. 122.

Cingulum 124.

Církevní rok 273—298; poměr k duch. správě 298; význam jeho za podklad ku přednáškám souvislým 421; k poučování ve zpovědi *280.

Církevní duch kněze 39; lidu věřícího 159.

Cit v duch. přednášce. Viz *Affekt*.

Civilní manželství *506; křestní a úmrtní list dětí z manželství civilního 175; zápis jich do křestní matriky 355; civ. manžel na smrtelném loži *721, *782; pohřeb civ. manželů *774, *782.

Cizina; odcházení osadníků do c. — původ mnohého zla 220.

Cizinci na osadě 221; cizincineznámí stran absoluce v nebezpečení smrti *709, *721.

Cizí; mše v kostele cizím *83; cizí řeč při penitentovi *282 *287; cizí zpovědník leckdy pozván buď *279; cizími řečmi mluvit — známka posedlosti *223.

Cizoložný ve zpovědi *368.

Clerus ecclesiae adscriptus 89.

Climax, anticlimax 445.

Collecta: sbírky v давнэ církví *593; modlitba ve mši *65, *90; imperata *66; pro imperatore ac rege *67. Viz: *Oratio*.

Commemoratio; viz *Oratio*; commemorationes speciales, communes *65.

Commendatio animae *694.
Communicantes ve mši *101.
Communicatio in sacris 217, *557, *563.
Communicatio, figura řečnická 446.
Communio ve mši *108.
Compensatio occulta *398.
Completorium *149.
Complex; in peccato turpi *240; zapovězeno tázati se po něm ve zpovědi *299.
Concessio, figura 446.
Confiteor ve mši *86; před přijímáním ve chrámě *125; nemocných *670; před posl. pomazáním *684; při apoštolském požehnání *686.
Conopaeum *113.
Convalidatio matrimonii *380.
Corona Aurea, členové mají privilegium altaris *54.
Corporale 124; čištění 131.
Correctio, figura 493.
Credo *94; ve mších votivních *75 v kostele cizím *84.
Cultus latriae, *duliae*, *hyperduliae* 59; liturgický a soukromý 59; totéž co náboženské vyznání 60.
Custodia, nádobka na velkou hostii 113, *113.
Cvičení duchovní pro kněžstvo 42; pro laiky 248; křesťanské cvičení — způsob vyučování pastýřského 528.
Cyklické přednášky 420.
Cykly roku církevního 274.

Č.

Čalouny na ozdobu chrámů 123.
Čas posvátný 298; k církv. hodinkám *153; farních služeb božích 309; oddavek *524.
Časopisy a knihy špatné; působiti proti nim 218; dobré rozšiřovati 240; čtenáři takových ve zpovědnici *387.

Čeď ve zpovědi *371; poměr mezi hospodáři a čeledí *544.
Čistota, kněze 41; její nebezpečnost při mládeži 223, *363; při snoubencích *513; otázky ve zpovědi stran čistoty *307; povzbuzování mladých penitentů k ostříhání č. *362; poučování těch, kdo ji porušili *364; slib čistoty *365, *399; dispense od učiněného *344; č. manželská *537; Čistota ve chrámě 110; kostelního prádla, posv. nádob 130.
Čtvrtek zelený 287; mše toho dne 288, *54; sv. přijímání 287.
Čtyřicetihodinná pobožnost *170.

D.

Dalmatika 119; forma 126; benedikce 128.
Debitum conjugale; kdy pozbývá se práva petendi *368, *372.
Dědici nepominutelní a ze zákona *654.
Dějiny církevní, studium propovídá vědě pastorální 11; praxi 47; zdroj látky v kázáních 437; *Biblické* v kázáních 434, 435, 454; *Občanské* v kázáních 437, 499.
Deklamace kazatelská 532, 536.
Dekret služebníkům chrámovým 149.
Delegace, ku svěcení chrámu 102; k rekonsiliaci 106; ku svěcení posv. nádob 113; zvonu 116; paramentů 128; k benedikcím biskupovi náležejícím vůbec *220; ke kopulaci *530; ku svěcení hřbitova *744.
Delirium nemocných *707; rozřešení v tom stavu *703; sv. přijímání a poslední pomazání *709.
Dělníci, kočovní 220; otázka děl-

nická *603; vliv továren na dělníky 219, *606.
Denník 165, 183.
Denuntiatio falsa de sollicitatione *246, *403, *465. Viz: *Výzrada*.
Dětství Ježíšova jednota 380; privilegia ředitele 381.
Devítník 283.
Diakon, křest 335; podávání vel. svátosti *122; žehnání *221.
Diakonikon 91.
Didaktika pastorální 400.
Dies libera a impedita ke mším votivným *71; ke mším zádušním *762—767; ku přeložení anniversaria *765.
Dies unice orationis *65
Dilemma 463
Diptycha 63.
Directorium 68; úprava o slavnosti a v oktávu patrocinia *80—83; ke mši v cizích kostelích *83.
Dispense, ke služebným pracem 35, 302; kněžím slabozrakým a slepým od předepsané mše denní *14; od breviáře *151; od aplikace na zrušené svátky *36; od překážek a závad manželům ve zpovědi *378; udělování manželům ve zpovědi *337, *343, *378; dispense od slibu *399, *465; ke smíšenému manželství *560; k manželství na smrtelném loži *722.
Disposice kněze ke mši *15; ku přijímání vel. svátosti *127; k častému přijímání *133; u kajicníka *310; kdy tu pochybna *313; mimořádné známky disposice *314; kterak ji vzbuzovati a zvyšovati *319—324, *350; kterak jednati s penitentem pochybné disposice *346; k dosažení užitku ze svátostin *229; k poslednímu pomazání *673.
Disposice řeči duchovní. Viz: *Pořádání*.

Distinctio 450.

Dítky, v továrnách 220; křest dětí z rodičů nekatol. 333; zápis manželských 352, nemanželských 355; náboženské vyznání 357, 358, 364; zápis narozených v cizině 360; legitimace nemanželských 361; zpověď dítek *354; svaté přijímání *137; povinnosti k rodičům *451, *542: výchova *540, *575; péče o zanedbané a opuštěné *615—616; nemocných zaopatření *702; řád při pohřbu *760; pohřeb nekřtěných *778; zápis mrtvě narozených *774; pohřeb nekatolických *771.

Dokonalí; jich spravování skrze zpovědníka *418.

Doloha mravná v duch. přednášce 415; 512; 525.

Domínika, rozdílná pojmenování 277.

Domluva, pravidla opatrnosti 225; z kazatelny 424.

Dostiučinění ve svátosti pokání *324; povinnosti zpovědníka *326; za urážky na cti a t. d. Viz: *Restituce*.

Duchovní správa 8; prostředkové k ní 49; s ohledem na poměry sociální *495; v péči o chudé *589, opuštěné *615, nemocné *636.

Duchovní správce. Viz: *Farář*.

Důkaz v řeči duchovní 418, 460; bezprostřední 461, 463; prostředné (dialektické) 461, 465; vedlejší n. doklady 461, 471; provedení důkazu 462; umístění jeho v rozvoji 512.

Dušíček památka; všecky oltáře privilegovány *53, *766; mše toho dne při pohřbu *766; význam toho dne *792.

Důvěra lidu ke knězi 196.

Důvodění (argumentatio) 462.

E.

Ekonomismus liberální *604.
Elevatio ve mši *102; minor *105.
Elypsis fig. 492.
Embryo, křest 340.
Embolismus po Pater noster *105.
Emphasis 539
Energumeni *221.
Epicherema 463.
Epiklesis *97.
Epimone 494.
Epistolare a evangelarium 64.
Epistola ve mši *92.
Ex abrupto, exordium 503; kázání bez přípravy 533.
Examen sponsorum. Viz *Snoubenci*.
Exkommunikace, vyhražené papeži *246—251, *258; biskupovi *253; nikomu *341; zbavuje církv. pohřbu *779. Ostatně viz *Censura*, *Absolutio*, *Rozřešení*.
Exsekvie *754. Viz *Pohřeb církevní*.
Exercicie. Viz *Cvičení duchovní*.
Exhorta 518.
Exordium 501; mulcens, insinuans 503.
Exorcismus *221; na křtu 348; při benedikcích *222; nad posedlými *223.
Expolitio 444.
Exsekrace kostela 104; kalicha 112; oltáře *48.
Exsecratio, figura 493.
Eucharistie, střed a prostředek všeho s Bohem obcování *4; význam pro duch. správu *6; jako oběť *8; svátost *110. Viz *Mše*, *Přijímání*, *Svátost oltářní*.
Evangelium ve mši *93.

F.

Fabriky, vliv na dělnictvo 219, *606.

Farář, duchovní správce, jest správce chrámu 89, 158; jeho péče o místa posvátná 110; o kostelní nádoby a paramenty 129; poměr a povinnosti ke služebnictvu chrámovému 147; úřad a pravomoc, obecné povinnosti a práva 155; pomocníci jeho 156; povinnost sídliti na osadě 157; poměr k osadníkům 158, 197; příkladný jeho život 186—196; bdělost 211; péče o křest dítek 332, 344; povinnosti stran biřmování 390; hlásání slova božího 399; obětovati za osadníky *34; povinnosti stran vel. svátosti *110: posluhovati pokáním *277; ku kterým svěcením oprávněn *220; činnost v péči o chudé *598; o sirotky a nalezence *615; povinen navštěvovati nemocné *639; pečovati o svěcení neděle 303. (Viz knihy a písemnosti farské; bratrstva; náuku o manželství a rodině str. *508.—563.)
Farní (osadní) *mše* *34; požehnání vel. svátostí po mši f. *187; zabraňuje mši votivnou *74 a zádušní *764; na zrušené svátky lze ji odložit pro mši zádušní a za snoubence *35.
Farní práva vůbec 156; stran hřbitova *747; pohřbu *770. Viz *Farář*.
Farní úřad, pravomoc 155; jest úřad veřejný 161; písemné styky s úřady veřejnými 163.
Fondy veřejné, úřední zprávy farní o těch, kdo z nich platy berou 182, 183.
Forma, křtu prostá a podmíněná 339—343; forma (soustava) řeči duchovní 500; konsekrace *25; rozřešovací prostá *339; podmíněná *340; z církv. censur *339, *341 a *342; k udělování dispensí ve zpovědnici *343;

posl. pomazání *676; generální absoluce nemocným *679: členům 3. řádu ve zpovědi *344. *Formuláře liturgické* 75. *Formy liturgické* 58. *Frontale* (antipendium) *50. *Fundační mše* *37; odevzdání jich kněžím jiným *43; redukce *43; fundační mše zádušní *765; indulty stran těchto v Čechách *767.

G.

Generální zpověď *404; komu prospěšna *406; potřebna *407; příprava k ní *408; zkrácená *413; nemocných *414, *666. *Gestus* v duchovní přednášce 540. *Gloria* ve mši *89; ve mších votivních *75. *Gothický sloh* 94. *Graduale* *92. *Gratiarum actio* po mši *18; missa votiva pro grat. actione *69, *75.

H.

Haeresis, reservát *247, *254. Viz *Kacířství*, *Nekatolici*. *Hallucinace* *728. *Hanc igitur* *101. *Hierarchie* 28. Viz *Kněžstvo*. *Hlava*, odkrývání, přikrývání, sklánění v liturgii 85; nelze-li hlavy politi o křtu 341. *Hluchoněmí*, sv. přijímání *127; zpověď *282, *338. *Hluší* ve zpovědi *338; a v těžké nemoci *711. *Hmotnost* (materia) svátostí a svátostin vůbec 87. — Blíže o ní pod: *Oběť* a jmény jednotlivých svátostí. *Hněvy* 222; smiřování rozhněvaných 232; manželů rozváděných *555; poučení a pokání

ve zpovědi *447; hněvivý na smrtelném loži *725. *Hodinky církevní* *147; poměr k oběti mešní *148; povinnost kleru *150; čas recitace soukromé *153; dispense *151; ritus *154; hodinky za zemřelé: o pohřbu *758; po celý rok *791; v den Dušiček *793. *Homiletika* 400. *Homiliarium* 547. *Homilie* 524; vyšší (souborná) 508; dějiny homilie 546. *Horlivost* pastýřská 198; ve zpovědnici *277; v péči o nemocné *641. *Hospitál* *613. *Hospodáři* ve zpovědi *371; poměr a povinnosti k čeledi *543; stran rodinné kázně a společné pobožnosti domácí *551. *Hostie* *21; konsekrování pro ciborium *114; pro monstranci *117; jak naložiti s nepožitelnými *117, *671. *Hrob* *749; hrob boží *172. *Hrobař*, dosazování a podřízenost 147, *748. *Hrobky rodinné* *750. *Hromice* 282. *Hromička* 137; při umírajících *695. *Hromem raněný*, kterak mu přispěti *651. *Hřbitov* *742; svěcení *744; obecný n. kommunální *745; svěcený podléhá jurisdikci farárově *747; hřbitov opuštěný *751; jak pokračovati při zakládání neb rozšiřování farního hřbitova *746; polluce hřbitova 105; pohřeb na poskvrněném *779; rekonsiliace *744. *Hřích*, ve zjevném h. umírající *710. *Hříšník* veřejný: odepření svátostí vůbec 145; biřmování 389: svátosti oltářní *128; ab-

soluce před smrtí *708-710, *719; posledního pomazání *675, *719; církevního pohřbu *781; *příležitostný* *301, *385, *720; *navyklý a zpětilý* *302, *389; nekajicného disponování *321; snaha kněze v čas nemoci těžké *712—719.
Hudba v kostelích 81.
Humeral 123, 126, 128.
Hymny církevní 77.
Hyperbola 444.
Hypnotismus 216.
Hypochondrie *729.
Hypothesis 493.
Hypotyposis 450, 492.
Hysterické osoby *737.

Ch.

Chléb obětní *21; žehnání chleba *228.
Chor ve starobylých kostelích 91; zpěváků a hudebníků 99; choru ředitel a chorová služba 147.
Chorobince *614.
Choroby duševní *726; příčiny a druhy *727; zacházení s chorými *732.
Chrám 87; patron a titul chrámu 88; rozdílná pojmenování; chrámy farní 88; mateřský a filiální 89; konsekrace a benedikce 102; výroční toho památka 104; znesvěcení a poskvrnění 105; rekonsiliace 106; čistota ve chrámě 110; opravy 111; kázeň a řád za služeb božích 308; slavnost titulu neb patrona *78; mše v cizím *83; návštěva k získání odpustků *473; pochování ve chrámě *750.
Chudí, mše zádušní o pohřbu *763; péče o ně: starobylá církevní *589; státní *595; péče duch. správce *598.
Chudoba, náleží ku společenské

organizaci *589; příčiny, pro které se rozmáhá *591, *596.
Chudobince *614.
Chůze liturga k oltáři *62.
Chvalořeči o svatých 405, 522.
Chyby učiněné ve zpovědi napraviti *352.

I. J.

Idee utkvělé (fixní) *732.
Idioti *729.
Improvisace duch. přednášky 533.
Incensace. Viz *Okuřování*.
Inclinatio capitis a corporis 85.
Index, congregatio indicis 56; matrik. 169.
Individualisatio 430, 459.
Inductio, forma důkazu 463.
Infra actionem *101.
Insignia pontificalia *61.
Instructio sponsorum *519.
Intentio liturga vůbec 143; ke mši *17, *30; intentio ve smyslu aplikace mešní *31; při konsekrování hostií *115.
Interdikty vyhražené *252; rozřešení z nich *342.
Introit mešní *88.
Invalidi, jich kvitance farář podpisuje 181.
Inventář kostelní 111; věcí na choru kostelním 150; knih farských 165.
Ironie 444.
Irregularitas, upadá v ni apostata *247; dispense od ní *343; plnomocenství k dispensi v čas jubilea *466.
Isotonie 537.
Ita missa est *109; ve mších votivních *76.
Jasnost u vyučování pastýřském 417; slohu kazatelského 439; v důvodění 462.
Jazyk liturgický 73; správný v duch. přednáškách 402.
Jednací protokol 183.
Jednota v kněžstvu 30; Dětství

Ježíšova 380; jednoty na podporu misii 379. Jednota dítek marianských *205. Viz *Bratrstva*, *Spolky*.
Jednotnosť předlohy v kázání 407.
Jeiunium naturale. Viz *Lačnost*.
Jinoch, naučení ve zpovědi *451.
Jména křestní 347; biřmovací 393.
Jeptišky. Viz *Řeholnice*.
Ježíš, litanie o jménu J. *178; jméno J. ve svátostinách *215; vzývání od nemocných *691; při generální absoluci nemocných *679. Viz také *Kristus*.
Jinověrci, obcování s nimi 217; jich uvádění do církve 365.
Jurisdikce. Viz *Právní moc*.
Jubileum církevní *463; plnomocenství zpovědníků *465; manželské *530.

K.

Kacíři formální, jich rořešení 368, *243.
Kadidlo 138; *Kaditelna* 114.
Kající skutkové *324; zásady o jich ukládání *327; proměna uložených *331; dětem *358; při generální zpovědi *412; nemocným *668.
Kajicník, kterak má se zpovídati *281; posouzení jeho od zpovědníka *309; kdy podezřelá jest disposice jeho *313; poučování disponovaných *315; skrovně disponovaných *318; nedisponovaných *321; povinen dostiučiniti, uložené pokání vykonati *326; schopný a hodný, neschopný a nehodný *338; se závazkem náhrady *393; slibu *398; výzrady *400; nově obrácení *416; osoby nábožné *418; zdánlivě nábožní *426; úzkostní *432; stálým pokusem znepokojování *437; milostmi neobyčejnými obda-

ření *440. Viz *Hříšník*; *Lítost*.
Disposice.
Kalich 112.
Kánon mešní, malý *95, *99; velký *100.
Kaplan, kooperátor 157; poměr ku faráři 191.
Kaple 106; služby boží v nich nebudte na újmu farním 107, 310, 315; mše v soukromých 108.
Kárání viz *Pokárání*.
Kasula 119; forma 125; benedikce 128.
Katechismus, v ritu křestním 347; kniha za plán ku kázáním cyklickým 421.
Katechumen 91; mše katechumenů *85; pohřeb *778.
Kathedrální chrám 88; školy dávné při 24; chování vel. svátosti v *118.
Kázání, náučné či katechetické 396, 510; paraenetické 397, 510; předmět 404; dogmatické 405; mravoučné 398, 405, 408; liturgické 405, 419; biblické 405, 435, 510; historické 405, 437, 458; úkol a předloha 405; příležitostné 405, 414, 518; zajímavost jeho 426; metoda ve stránce poučné 448; ve stránce paraenetické 476; kázání polemické 473; potěšovací 496; rozdílnost dle formy 501; pořádání 500; panegyrické kázání 520; vypracování 533; přednášení 536—543.
Kazatel, způsoblost vědecká i mravní 401.
Kazatelna 98; chod na kazatelnu 543.
Kazatelství, dějiny 546.
Kázeň církevní 152; při službách božích 308; kajicná starověká *326; křest. v rodinách *620.
Kláster viz *Kongregace*. *nehole*.
Klečení v liturgii 85.

Kmotři na křtu 335; na biřmování 385.

Kněžství, kněžský úřad, ustanovení a účel 20; povolání ku 21; příprava 23; přirozená způsobilost 23, 37; nadpřirozená způsobilost 26.

Kněžstvo, kněz. Orgán Kristův a církve 20; vnější řád a vnitřní jednota v kněžstvu 28; svatost kněze 38; vědecké vzdělání 43; příkladný život 186; poměr k liturgii 140; povinnosti stran kultu 142; svornost kněží na osadě 191; přijímání způsobem laiků *29, 287; nadpřirozená a přirozená způsobilost ke mši *12; onemocní-li za mše *28; viaticum knězi nemocnému *670; poslední pomazání *677; pohřeb *749, *752, *756, *758; mše za zemřelého *762, *769.

Knihovny farní 242, 304.

Knihy obsahu náboženského, nevýdávati bez approbace bisk. 56; bohoslužebné 63, 66; farské 163, 165; knihy špatné 218; dobré 240; o změnách víry 375. Viz *Matriky*.

Kobka při chrámu 92, 97.

Kohout na věži chrámové 98.

Konference; pastorální 47; způsob duch. přednášky 55.

Kongregace, ritů 68; kongregace školské *582; k napravování káránců *622; k ošetřování nemocných *647.

Konkubínát viz: *Souložnictví*.

Konsekrace, druh svátostin *219; chrámu 102; kalicha 112; oltáře 103, *47; při mši *25; hostií do ciboria a monstrance *114–117.

Konvalidace neplatného manželství *380

Konvertit 366; jeho křest 370; na smrtelném loži 369.

Kopulace viz *Oddavky*.

Korony (růžence) *201.

Korouhve 122; o procesích *156.

Korporal 124, 126, 131.

Kostelník 147.

Kostnice *744.

Krádež: jak nakládati s vinnými *396

Královský úřad církve 150.

Kredence v okolí oltáře 99; v sakristii 100.

Kresba řečnická 492.

Křest 329; místo 330; čas 332; přijímatel 332; křest dospělých 334, 350; udělovatel 335; hmotnost 337; symbolický význam vody křestné 134; forma 339; opětování křtu 341; křest v potřebě 335, 339; doplňování obřadu 350; ritus 346, mnohých zároveň 350; dětí z rodičů nekřtěných 333; nekatolických 334; konvertitů 370. *Zápis do matriky*: dívky manželské 352; jest-li matka cizí 353; vdova neb od muže rozvedená 354; dívky nemanž. 355; zápis nemanž. otce 356; jest-li matka cizí 356. *Náboženství*: dívky nemanž. 357; ze smíšených manž. 358; z rodičů bezvěrých 359; dítek narozených kromě osady 359; v cizozemsku 360.

Křesťanské cvičení 528.

Křesťanství, jediný pevný základ společnosti *487; skytá pomoc v nesnázích a bédách života společenského *566.

Kretini *729.

Kristus, zakladatel církve 3; obsah všeho vyučování pastýřského 404; eucharistický prostředkuje obcování člověka s Bohem *4; viz *Mše, Svátost oltářní*

Kříž, krucifix; forma stavby chrámové 90; kříže na stěnách při konsekraci chrámu 102; zahalení v době pašijové 285;

znamení kříže v liturgii vůbec 83; při svátostinách *215; kříž na oltáři *50; kříž o procesích *156; na křížové cestě *196; částečky kříže Kristova *208; svěcení *228; s odpustky *457; kříže kovové s odpustky křížové cesty *198; kříž na hřbitově *743, *744, *748.

Křížová cesta *193—197.

Křížmo, symbolický význam 133, 386.

Křížové dni *160; mše v ty dni *161.

Kropenky 99.

Křtitelnice 330.

Krypty ve chrámech 93; v oltáři *47; hrobky rodinné *750

Kult liturgický a soukromý 59; prostředek ku posvěcování rodiny *545. Viz *Liturgie*.

Kvadragéna odpustků *456.

Květná neděle 286.

Kvitance, podpisování 181.

L.

Lačnost, kněze ke mši *13; ku přijímání vůbec *129; při nemocných *669.

Lakomci, naučení a pokání ve zpovědi *444.

Lampa 114; před tabernakulem 137, *119; lampy ostatní ve chrámě 137.

Láska, duch. pastýře k osadě 197; nejpřednější affekt 480; manželská *535; v rodině *540; k bližnímu v péči o chudé *592; vzbuzování u nemocných *690; hrdinná k duším zemřelých *792.

Látka bohosl. paramentů 126, 127.

Laudes v církv. hodinách *149.

Laxismus, v pastýřském vyučování 409; ve zpovědi *263.

Lavabo *98.

Legitimace dítek nemanželských

361; oznamování úřadům soudním 178

Lékař, poměr kněze k lékaři *649; společné působení při chorobách duševních *727, *733; osobách hysterických *739.

Lenost, poučení a pokání ve zpovědi *448.

Letnice 293.

Líbání, při ordinaci kněžstva 32; v liturgii vůbec 84; oltáře 84, *87; sv. ostatků *209.

Liber status animarum 210.

Liberalismus *603; liberální (moderní) stát *494; ekonomismus *604.

Libozvuk ve slohu 442; *líbeznot* přednášky 538.

Líceň řečnická 450.

Listy matriční 173; listek biřmovací 392; list kopulační manželům oddaným cum assistentia passiva *531; křestní a úmrtní o dětech z manželství civilního 175; úmrtní o manželích civilních *774.

Litaniae majores a *minores* *160; k odpolední pobožnosti *178.

Litterae commendatitiae cizích kněží *12.

Lítost kajicnickova *311; soud zpovědníkův o ní *312; známky nedostatku *313; příznivé známky *314; projevení od nemocných o sobě nevědoucích *708. Viz *Disposice. Kajicník*.

Liturgie, pojem a cíl 58; vývin historický 62; východní 64; latinská (římská), mozarabská, milánská, severoafrická 65; normy liturgické praxe 66.

Liturgika 59.

Liturgické formy 58, 61; knihy 63, 66; —ý jazyk 73; formuláře 75; zpěvy 77; konání a pohyby 82; kázání 405, 419.

Loď chrámová 91, 96; zařízení

98; mrtvoly a tumby ve chrámové lodi *759.

Lodka na kadidlo 114.

Eunula 113.

M.

Magnetismus, mesmerismus 216.

Májová pobožnost *201.

Malomyslnost při navyklém hříšníkovi *390; při nemocných *657.

Manipulus 121, 126, 128

Manželé, zpověď *365; domněli ve zpovědi *371; vzájemné povinnosti *534—540; sváry a smířování *555; absoluce žijícího ve smíšeném manželství bez dispense *516, *563. Viz též *Manželství*.

Manželské překážky a závady: u manželů ve zpovědi *371—384; u snoubenců ve zpovědi *516; na smrtelném loži *721.

Viz *Dispense*.

Manželství, základ rodiny *503; podstata a účel *504; civilní *506; příprava: vzdálená *508; bližší *511; ritus při uzavření *523; požehnání svazku manž. *526; zápis v matrice *530; nesvorné *555; smíšené *557; uzavírání na smrtelném loži *721; nedovolené a neplatné ve zpovědi *372, *373; náprava neplatného skrze dispensi a konvalidaci *378; skrze nápravu počátkovou *382. Viz *Civilní a smíšené manželství*.

Marek ap., procesí a mše *160.

Maria, života jejího zobrazení v roce církv. 273; úcta v liturgii adventní 279; svátek Očišťování 282; sedmi bolestí 285; slavnosti a svátky mariánské vůbec 295; kázání na svátky mariánské 521; mše votivní ke cti P. M. *70; rorátní *73; bratrstva mariánská

*201; ctění zvláště mládeži prospěšno *362; přispívá ku posvěcování rodiny *546.

Martyrologium 64.

Matka, povinnost při potracení 340; zaopatření svátostmi při porodu nebezpečném 345; těhotných rozřešení z rezervátu *260; nemanželská ve zpovědi *370; naučení ve zpovědi *450; povinna pečovat o děcko ještě nenarozené *540; vštěpovati náboženství dětem útlým *541; spolek křest. matek 256, *553. Viz *Manželé*, *Rodiče*, *Žena*.

Matriky, obecná pravidla o vedení a chování 166; vojenské 170; opravy, doplňky a změny 171; listy a výtahy z matrik 173, 176; křestní 165, 351—365; obrácených 369; biřmovaných 386, 393, 395; oddaných *530; zemřelých *773. Viz při slovech křest, oddavky, pohřeb.

Matutinum *148.

Meditace, prostředek duch. života 42; o předmětu řeči duch. 428

Melancholie *729, *735.

Memento ve mši *101, *103.

Memorování přednášek 535.

Mensa oltáře *46.

Mercimonium missarum *42, *251.

Města, nebezpečnost pro mládež 224.

Metafora 431, 443.

Methoda, v poučné stránce duch. řeči 448; v paraenetické 476.

Metonymia 443.

Milosti neobyčejné, mimořádné *440, *738.

Mimořádné, prostředky pastorače 49; pobožnosti 242.

Ministranti *62.

Misál 66; církevního kněze ve chrámu řeholním *84.

Misie, domácí 245; zámořské 377; ústavy a jednoty na podporu misí 378.

Missa, význam slovný *9; catechumenorum a fidelium *85; bifaciata, trifaciata, sicca *60; secundum a extra ordinem officii *61; Rogationum *161; repositionis *169, *183, *189; coram Sanctissimo *182.

Missio canonica 34.

Misto, křtu 330; mše *44; sv. přijímání *123; zpovědi *278; uzavření sňatku *524; úvodu šestinedělek *549; pohřbu *742.

Mládenecké spolky *509.

Mládež, nebezpečnoství pro její mravy 223, *363; zpověď *361; poučování ve zpovědi *293, *451; vychování a vzdělání mládeže — společenská důležitost *571.

Mlčelivost zpovědnická *269—273.

Mocnost slohu 440, 488.

Modlicí knihy, přihlížeti jest, jaké mezi lidem 241, 320.

Modlitba, formuláře liturgické 75; modlitby pověrečné 215; modlitby mešní *65; liturgická a soukromá *145; kající skutek *332; modlitby odpustkové *462; podmínka k získání odpustků jubilejních *472; společná v rodinách *550.

Modulace, monotonie v přednášení 537.

Monomanie *732.

Monstrance 113; konsekrování hostie do monstrance *117.

Mravnost veřejná — společenská důležitost *618; napravování mravně kleslých dítek a ženštin *621; lidí pro zločiny uvězněných *622.

Mravokárná řeč 424.

Mravověda, studium velice potřebno zpovědníku *264.

Mrtvice, kterak přispěti raněným *651.

Mrtvola, spalování *740; hned po smrti *695; vykopání po

hřbených *750; opatření a odění *751; převezení mrtvoly *771.

Mše; oběť nového zákona *8; skutečná oběť *9; jak důležitá v církvi *10; spůsoblost obětníka *12; trvání mše *17; hmotnost *21; podstatné části: obětování *24, *95; konsekrace *25, *102; přijímání *26, *105; přerušování a zastavení *28; ukrácení *30; užitkové *30; aplikace *31; mše farní (pro populo) *34; fundační *37; místo ke mši *44; čas *54; ritus *60, výklad jeho *85-110; mše tichá, zpívaná, slavná, pontifikální *61; za přítomnosti biskupa *63; votivné *68; mše o titulu chrámovém *78; v kostele cizím *83; mše prosebná (Rogationum) *161; za poutníky *163; před vystavenou vel. svátostí *182; za snoubence *528; zádušní mše *761. Viz *Votivné mše. Zádušní mše.*

Muži, kterak zacházeti s nimi vůbec 238; ve zpovědi *359; povinnosti mužů v rodině *538; získati je pro kázeň a společnou pobožnost v rodinách *550. Viz *Manželé. Otec. Rodiče.*

Mystický smysl písem sv. 433; stav duší *440.

Mýtné, osvobození u výkonech duch. správy 162; o pohřbech *775.

N.

Nábožní, jich správa ve zpovědi *418; zdánlivě nábožní *426.

Nábožnost, kněze vůbec 42; v liturgii 144.

Nádoby bohoslužebné 112; nádoby na sv. oleje 132; na

vel. svátost a sv. olej k nemocným *680, *682.
Náhrn figura 491.
Náhrada, kajenici k n. povinni *393; nemocní *723.
Náhrobky *748
Nalezenci, křest 342; péče o nalezence *616.
Nalezince (porodnice) *614.
Napínání fig. 446.
Napomínání pastýřské vůbec 225; předběžné ve zpovědi *291.
Narhex (kobka) 92.
Náruživosti překáží působnosti slova božího, jich tlumení 494.
Nástin řeči 534.
Návštěva, hostinců 195, 218; vel. svátosti *143; častá snoubenců *513; nemocných: povinnost kněze *639; ochota k ní *641; příprava *643; opatrnost *644.
Návyk *301; hříšník navyklý *389; navyklý hříchům všedním *430.
Nebezpečenství, obecná víry a mravnosti křest. 212; mravům mládeže 223. *V nebezpečenství smrti*: křest 339, 350; rozřešení *257, *340, *708; ukrácený ritus při zaopatřování *686.
Neděle, rozdíl liturgický 277; devitník 283; smrtelná 285; květná 286; bílá 291; kde při chrámu farním pouze jeden kněz, nepřipouští neděle mši votivních *74; ani zádušních *764.
Nedochůdce, křest 340.
Nekajicni; jich disponování ve zpovědi *321; nehodni posl. pomazání *675; snaha o disponování nekaj nemocných *712; odepření pohřbu *779.
Nekatolíci, koho za nekatolíka považovati sluší *778 nota; důvěrné s nimi obcování zapovězeno 217; přestupování na viru katolickou 366; za

těžké nemoci 369; dívky nekatolické, kdy skutkem přecházejí ku katolictví 370; nemohou býti za kmotry na křtu 336; na biřmování 385; revers a smlouva, vstupují-li v manželství s katolíkem *560; jde-li o pohřeb na hřbitově katolickém *778, *784.
Nemoci epidemické, opatrnost a oznámení *646; ukrácení obřadů při zaopatřování *686.
Nemocní, rozřešení churavců z rezervátu *260; těžce nemocných z rezervátů a censur *257, *668; péče o ně proč důležitá a k čemu směřuje *635; navštěvování vůbec *639, *687; vlastnosti k tomu potřebné *641-646; tělesné jich ošetřování *647; rychlá pomoc ve případech náhlých *649; rada stran závěti *652; potěšování nemocných *655; pomoc v pokušeních *657; návod ku stálé pobožnosti *659; povzbuzování a příprava ku svátostem *660; zpověď *666, *683, *687; přijímání *668, *684; posl. pomazání *671, *684; generální absoluce *678, *685; celotný řád a postup při zaopatřování *679; pomoc umírajícím *692; děti nemocné *702; smyslů zbavení *707; nekajicní *712-720; nemocní ve blízké příležitosti *720; náhradou povinni *723; pohoršitelé *724; s bližním rozvadění *725; nemocní na duchu *726-740.
Nemanželské dívky, zápis 355; oznamování úřadům 178; legitimace 361; oznamování legitimovaných 179.
Neomyslé, odpustky při první mši *462; tři mše při ordinaci uložené *78
Nepodobnost 432.
Nepřátelství. Viz *Hněvy*.
Nestvůra, křest 341.

Nešpory liturgické *149; neli-
turgické *178.

Neuměli u víře 214; ve zpovědi
*294, *295; neumělé děti ve
zpovědi *358; *Nevidomý kněz*,
indult ke mši *14.

Nově obrácení, jak ve zpovědi
je poučovati *416.

Numerus oratorius 442.

O.

Obcování s Bohem, podstata
jeho *3.

Obdoba 432; důkaz obdobou 469.

Oběšenec, první pomoc *650.

Oběť hmotná, stálá povinnost
člověka 321, *3; oběť novo-
zákonná *8; podstata výkonu
obětního (mše) *21; oběť vě-
řících za mše *95; oběť al-
mužny *591.

Obnova, sv. olejů 132; vody
křestné 337; slibu křestního
349, *140; vel. svátosti *114,
*117; svolení ke sňatku man-
želskému *380.

Obřady 62; doplnění po křtu v
potřebě 350. Viz *Ritus*.

Obrat řečnický 438.

Obraz v řečnictví 431; *Obrazy*
svaté, seznam obrazů a soch
165, 214; ctění obrazů *211;
úcta liturgická *213; zázračné
*214; svěcení obrazů *214,
*220, *228.

Obroči (beneficium) 33.

Obyčej liturgický 69; dobré o-
byčeje katolické v rodinách
*550.

Obžerství, poučení a pokání ve
zpovědi *447.

Oči kněze při bohoslužbě 86;
na kazatelně 541, 542; pohled
ve zpovědnici *288.

Očišťování P. Marie 282

Očkování, výtahy z matrik 177.

Oddavky *523; mše při oddav-
kách *528; požehnání *526,

*529; při smíšeném manželství
bez dispense *561; pouze před
nekatolickým pastorem *561;
oddavky na smrtelném loži
*723 a *721 (manželů civil-
ních). *Zápis* v matrice odda-
ných *530; byl-li k oddavkám
delegován jiný farář *533;
zápis manž. smíšeného *531,
*561; bylo-li manž. smíšené
uzavřeno před duch. správcí
obou nových manželů *533.

Odepření, svátosti vůbec 145;
sv. přijímání *128; absoluce
*345; generální zpovědi *406;
ohlásek manž. smíšeného *562;
posledního pomazání *675,
*709, *719; pohřbu *775; po-
vinnosti manželské *368.

Odklad absoluce *345.

Odpadlici 372; ve hřích vyhra-
zeném *246, *254; pohřeb
*779.

Odprošení za urážky 232; za po-
horšení dané *725.

Odpustky, při bratrstvech 255;
na Accessus a Recessus *18;
na svátek božího Těla *182;
v čas výstavy slavné *170;
křížové cesty *194 a *198;
odpustky vůbec *454; papež-
ské *457; jubilejní *463; pod-
mínky platnosti *467; k dosa-
žení *468; odp. nemocným
*470, *678, *691, *694; po-
vinnosti duch. správce stran
odp. *475; zastavení obyčej-
ných odp. v čas jubilea *464.

Odsouzený na smrt; duchovní
pomoc *697; potěšování *698;
zpověď *699; přijímání *700;
provození na popraviště *701;
pohřeb *783.

Offertorium ve mši *95.

Ohlášky manž., po uzavřeném
již manž. *372; oddavky aspoň
den po prošlých ohl. *524; při
smíšeném manž. *561; dispense

oddávaným na smrtelném loži *722; kniha ohlášek 313.
Ohlašování v neděle a svátky 313, 545.
Ohledy řečnické 423.
Okolnosti v řečnictví 431, 460; hříchů při zpovědi *285.
Oktáv, vůbec 276; titulu chrámového *79.
Okuřování, symbolika, obecná pravidla 138; k introitu *88; k evangeliu *94; k obětování *97; při výstavě vel. svátosti *169; při požehnání vel. svátostí *188; okuř. sv. ostatků a částechy sv. kříže *209; obrazů *213; při benedikcích *225; při exsekviích *754, *758.
Olej sv. 132; olej nemocných, kterak nésti *682; kde uschovávati 132, *680, *682;
Oltář *44; části oltáře 45; konsekrace a exsekrace *47; úprava ke mši *50; privilegovaný *51, *462, *464, *766, *792; kázání od oltáře 545; oltář výstavy *168; mše na tomto *169, *182.
Onanisté ve zpovědi *367.
Opakování, figura 444.
Opat, právo k benedikcím posv. nádob 113; paramentů 129, *220, kleriků *220.
Opatrnost pastýřská 202; při pastýřském pokárání 225, 234; u veřejném vyučování 422, 424; při vyvrácení 476; kazatele na osadách u víře velmi slabých 498; při otazování ve zpovědi *305, *307; při navštěvování nemocných *644; za nemocí nakažlivých *646.
Operace; kdy nemocného zopatřit *674.
Opuštění lidé, péče o ně *613.
Orate fratres *98.
Oratio, orace ve mši vůbec, dies

unicae orationis *65; orationes (commemorationes) speciales a communes či temporales; „Concede,“ „A cunctis“ *65; ad libitum *66; imperata *66; za císaře *67; orace ve votivné mši *75; oratio „super populum“ *108; de ss sacramento *184; orace ve mších zádušních *769.

Ordinace kněžstva 26.

Ordines v liturgii 64.

Ordo divinorum 314.

Osada farní 154; o čest a dobré jméno osady všickni pečujte 159; kněz osadu svoji znej 210; v uctivosti k vel. svátosti zdroj života jejího *7.

Osadníci, poměr k faráři 158; jejich povinnosti vůbec 159; ku farním službám božím 315.

Oslovení posluchačů na kázání 502.

Osnova duch. řeči 534.

Ostatky sv. *207; výstava *209; sv. mučeníků *209; průvody s ostatky *209; při svěcení chrámu 102; sv. ostatky v oltáři *47; odklizení v čas výstavy *168, *210.

Otázka, figura 493; kterak otázku přednáseti 539; ve zpovědi: předběžné *291 doplňovací; předmět jich *298; způsob *303; o hříších proti 6. přikázání *306; otázky ku snadnějšímu posouzení displice *320; v generální zpovědi *410; ve zpovědi nemocných *667.

Otec, při zápisu děcka nemanž. 356; význam slova toho 467; nemanželský ve zpovědi *370; naučení otcům ve zpovědi. *450.

Otrávení, první pomoc *651.

Ozdoba, řečnická 441; svatostánku *112; oltáře ku slavné výstavě *168.

P.

Pacifikál 114.
Palla 124, 126, 128, 131
Panny, naučení ve zpovědi *451;
 panenské spolky *509.
Parabola 431.
Paradoxon 490.
Paraenese 501, 518.
Paraenetické kázání 397: metho-
 da ve stránce paraenetické 476;
 pořádání přednášky paraenet.
 513
Parafování a paginování matrik
 167.
Parallelismus 490.
Paramenty liturgické 117, 125,
 127; benedikce 128.
Paramythie 432.
Paraphrasis 449.
Pare matrik 167.
Pastophorium 91.
Pastorální, věda 8; konference
 47; didaktika 400.
Pastýřský úřad 8, 150.
Pašijová doba 285.
Pátek veliký 288.
Patena kalichová 112; malá k ne-
 mocným 114.
Pater noster ve mši *105.
Pathos 477.
Patrocinium kostela *78.
Patron neb *titulus* kostela 88,
 89.
Pauperismus *591.
Pausy v přednášce 540.
Pax ve mši *107.
Pensisté 181, 182.
Perikopy 64; kazatel k nim při-
 hlíže 416, 435.
Periphrasis 445.
Peroratio 516.
Personificatio 492.
Petroleum, v lampě věčné 137.
Piscina (sacrarium) 101, 332.
Pisemnictví farské 163.
Pismo svaté, studium kněze 46,
 čtení jeho vůbec 57; důleži-
 tost pro kazatele jako zdroj

látky 433, 434; smysl mysti-
 cký a přispůsobený 434; vzor
 mluvy kazatelské 447.
Pisně kostelní v jazyku obecném
 78; při službách božích 319.
Plášť na ciborium 122.
Plnomocenství ku přijetí neka-
 tolika do církve 368; zpověd-
 níků k rozřešení z rezervátů
 *259; ke svěcení předmětů
 s odpustky *457; plnomocen-
 ství zpovědníků v čas jubilea
 *465.
Pluvial 119, 126.
Pobožnost, liturga při kultu vůbec
 144; i pověrečné 215; mimo-
 řádné 242; pobožnosti církevní
 *146; pobožnosti eucharistické
 *165—182; křížové cesty *193;
 pobožnosti k Marii a svatým
 *198—207; společná domácí
 *550.
Počátek řeči duchovní 502.
Počet, světél ke mši *62; hříchů
 ve zpovědi iudati *285; otázky
 o něj *304.
Podobenství, *podobnost* 431, 453.
Poesie posvátná 77.
Pohnutky 477, 484; druhy po-
 hnutek 485; řečnické předklá-
 dání 486; pořad v kázání pa-
 raenetickém 514.
Pohodi svátků centrálních 276;
 vánoc 282; velikonoc 292;
 letnic 293.
Pohoršení, od kněze 187; kterak
 zacházeti s pohoršiteli zatvr-
 zelými 207, 230; kterak ná-
 pravy žádati na nemocných
 *724.
Pohřeb, plodů potracených, ne-
 dochůdčat, mrtvě narozených
 345; *778; pohřeb církevní
 *753; dospělých *757; děti
 *760; na hřbitově poskvrně-
 ném *744, *779; ve svatém
 třídení *755; pohřební řeč
 *756; komu jest cír. pohřeb

- odepřiti *775—784; pohřeb ne-
 katolika na katolickém hřbi-
 tově *778, *784; *Zápis* pohřbu
 *773; pochovaného na cizí
 osadě *773; nekatolika na hřbi-
 tově katol. pochovaného *774;
 pohřbu civil. manželů a jich
 dětí *774.
- Pohyby* v liturgii 82; při du-
 chovní přednášce 540.
- Pochybování*, figura 446.
- Pojednání* v řeči duchovní; po-
 řad látky v kázání náučném
 511; v paraenetickém 513.
- Pokání* vůbec; účel jeho 284;
 svátosti pokání význam ve
 správě duchovní *235; povin-
 nost věřících tuto svátost při-
 jímati *275; kněze k posluho-
 vání *277; místo a čas *278.
Viz Zpověď Kající skutkové.
- Pokárání*, povinnost pastýřská,
 pravidla opatrnosti 225—234;
 pokárání na kazatelně 424;
 ve zpovědi *320.
- Pokora*, kněze 39; známka po-
 božnosti pravé *421.
- Pokušení*, stálá osob nábožných
 *437; pokušení nemocných
 *637, *657, *673.
- Politika*, církevní 153; v půso-
 bení a životě kněžském *495
 —502.
- Polluce* kostela a hřbitova 105.
- Polysyndeton* 493.
- Polyliturgické dni* *56, *148.
- Pomazání posledního svátost*
 *671; přijímatel *673; ritus
 *676, *684; nemocným o sobě
 nevědoucím *709; udělování
 s podmínkou *677, *704.
- Pomocni kněží* 156.
- Pontifikale* 66; insignia pontifi-
 calia 121.
- Popel*, při konsekraci chrámu
 103; na popelečnou středu 284.
- Popis* 450.
- Populárnost* duchovní řeči 418,
 426.
- Pořádání látky* v řeči 500.
- Pořádek života*, při duch. správci
 189; při osobách nábožných
 *419; na procesích *157; ve far-
 ních službách božích 309; při
 otazování ve zpovědi *303; v
 rodinách *519.
- Porciunkula* *456, *464.
- Porody* nebezpečné; křest 340.
- Portál* 94, 97.
- Posedlost* *221.
- Posluchači na kázání*; ohled na
 ně u volbě předmětu a vůbec
 obsahu všeho 413, 462; šet-
 rnost k nim v domluvě a
 všelikém kárání 423; kterak
 budití a poutati jejich pozor-
 nost 427; jich oslovení v před-
 nášce 502.
- Poslušnost kněze* duch. vrchno-
 stem 31, 324; kanonická koo-
 perátorů 192; při skrupulan-
 tech nezbytna *434; řádné
 vrchnosti občanské *498; ženy
 mužovi *539; děti rodičům 542;
 duševně chorých *736.
- Postcommunio* *108.
- Postilla* 547
- Postní čas* 284.
- Potěšování zarmoucených* 497;
 stále pokoušených *439; ne-
 mocných *655, *658; na smrt
 odsouzených *698.
- Poučování*, na kázáních 396, 412;
 praktické 413; jasné 417; dů-
 kladné 418; před biřmováním
 391; v bratrstvech 267; ve
 zpovědi *315; kdy opomenouti
 *317; snoubenců *519.
- Pouti* *162; pouť chrámová (pa-
 trocinium) *78.
- Povahopis* 450.
- Pověra* 214; v užívání svátostin
 *230; u nemocných *663.
- Pozornost*, liturga 144; poslucha-
 čů kterak budití 426; za mše
 *17.
- Pozdvihování* ve mši *25, *102.
- Požehnání*, po kázání 545; na konci

- mše *108; poutníkům *163; velebnou svátostí *186; kněžské, biskupské, papežské *226; manželského sňatku *526; jubilejních manželů *530; na cestě k nemocnému *682.
- Práce služebná*, zmocnění faráře k dispensi 35; 302.
- Prádlo liturgické* 123, 126; čištění 131.
- Praefatio*, ve mši vůbec *99; ve mši votivné *76.
- Praeteritio*, fig. 445.
- Prapory*, svěcení jich a vnášení do chrámu *228.
- Právní řád* ve společnosti *485.
- Právní moc*, k duch. správě vůbec, rozdily 34; farářova 155; kterak se jí pozbývá 35; zpovědnická *238; mimořádná, doplněná *240; kterak obmezena *240; farářova nad hřbitovem *747.
- Předhodí* svátků centrálních 275; vánoční 278; velikonoční 283; svatodušní 292.
- Předloha* v kázání 406; její rozvoj 428; rozklad 505.
- Přednášení* formulářů liturgických 76; řeči duchovní 532, 536.
- Předobrazy* n. typy 454.
- Předsevzetí* (úmysl) penitenta *312.
- Předslov* (text) 501.
- Přechod* v kázání 503, 515.
- Překážky* manž. ve zpovědi *373-384; forma dispense *343; každý povinen vyjevit *400; ve zpovědi snoubenců *516; na smrtelném loži *721.
- Presbyterium* 97.
- Příčina i následek* v rozvoji 431; důkazy z poměru mezi příčinou a následkem 469.
- Přijímání*, poslední část mše *105; *Přijímání vel. svátosti*, význam, účinkové *119; přísluhovatel *122; místo a čas *123; ritus *124; schopnost a hodnost přijímatelů *127; povinnost *129; v čas velikonoční *130; odepření pohřbu nedbajícím zákona velikon. *782; časté přijímání komu dovoliti *133; první přij. dítek *138; přij. duchovní *142; přijímání — podmínka k odpustkům *469; přijímání nemocných vůbec *668; děti nemocných *703; nemocných o sobě nevědoucích *709.
- Příklad* kněze všemu lidu 186; příklady v kázáních 458, 471; nemocným na útěchu připomínati *644; vězňům *628.
- Příležitost* hříšná *301.
- Příležitostný hříšník* *385, *720.
- Příležitostné řeči* 405, 414, 518.
- Připodobení*. Viz *Podobenství*.
- Příprava*, ku kněžství 23; k bohoslužebným výkonům vůbec 142; dospělých na křest 334; k biřmování 389; připravení affektu 483; příprava na kázání 533; kněze ke mši sv. *16; k prvnímu přijímání *138; zpovědníkova *280; k manželství *508-523; připravování nemocných ke svátostem *660, *703; hrdla odsouzených *697; mrtvoly k pohřbu *695, *751.
- Přirovnání* 431.
- Přispůsobený* smysl textů bibl. 434.
- Privilegium altaris*. Viz *Altare privil.*
- Privilegované*, vigilie 275; oktávy 276; ferie 277; mše votivné *71; zádušní *762.
- Přízvuk*. Viz *Akcent*.
- Procesi*, řád obecný *155; prosebná *159; na poděkování *162; theoforická *179; na hromice 282; na neděli květnou 286; podmínka k odpustkům jubilejním *473.
- Promluva* 518; ve spolcích a bratr-

stvech 267, *554; o pohřbu *756.
Promptuarium (silva rerum) kazatelské 403.
Pronaos 545.
Proselyté 371.
Proslovení, v liturgii 76; na kázání (elocutio) 438.
Prostěradla oltářová 124, 126, 128.
Prostředky pastore, řádné a mimořádné 49; zvláštní k buzení katolické uvědomělosti a horlivosti věřících 239.
Protiklad 490.
Protiva 432, 457.
Protokol, jednací 165, 183; při opravě matriky 171; při konvertitech 369; snubní *520.
Prsou tepání v liturgii 86.
Průmysl veliký, jedna z příčin socialismu *604.
Purificatorium 125, 128, 130
Půst, suchých dnů 27; o vigiliích 275; 40denní 284; kající skutek *335; podmínka k odpustkům jubilejním *473.
Pýcha, příčina neúplné zpovědi *289; lidí zdánlivě nábožných *427; naučení a pokání pyšným *444.
Pyromanie *732.
Pytláci, povinnost restituce *397.

R. Ř.

Řád bohoslužebný 314; třetí sv. Františka 269; *společenský* a právní *485; normy pro kněze stran ř. sp. *495; rušitelé řádu spol. *618; pohřebný *753.
Ratio theologica 461, 465.
Recessus po mši *18.
Rekursus ad potestatem laicalem *247, *500.
Řeč duchovní, při svěceních 518; při udělování svátostí 519. Viz *Kázání. Promluva*.
Řečnická opatrnost a šetrnost

423; *řečnický sloh* 438; obrat 438.
Ředitel, choru 147; bratrstva 260, 265; jednoty sv. Dětství 381.
Redukce, mší fundačních *38; svátků 297.
Registratura farní 184.
Řehole (kongregace), řeholník, práva stran služeb božích 193; kaple řeholní 107, *84; právomoc ku zpovídání 193, *241; rezerváty řeholní *243; poslední pomazání členům 193, *676; pohřeb *771; řehole a kongregace vychovatelské *582; k ošetřování nemocných *648; místo na procesích *157; kmotrovství na křtu 336; ideální význam řeholí *564.
Řeholnice, posluhování ke mši *62; zpovědníci řeholnic *242; čeho při zpovědi jejich šetřiti *423.
Řehořské mše *770.
Rekapitulace v závěru 516, 517.
Rekvie. Viz *Zádušní mše*.
Rekonciliace chrámu 106; hřbitova *744.
Renaissanční sloh — *rococo* 94.
Renovace, hostíi *114; po misii 248.
Reposice vel. svátosti *169; missa repositionis *168.
Reserváty *243; papežské *245; biskupské *253-257; rozřešování z rezervátů *257-262; nepřímé *261; při nemocných *668.
Restituce, za obmeškané círk. hodinky *152; ve zpovědi *393; při nemocném *723.
Rhetorika, studium a cvičení 402.
Rhythmus řečnický 442; rytmické zpěvy v liturgii 77.
Rigorismus v kázání 411; ve zpovědníci *263.
Rituál římský a *diecéšní* 66
Ritus 62. (O ritu mše, svátostí

a benedikcí dotčeno při jednotlivých vřadných slovech.)
Rodičové, pomocníci v duchovní správě 8; v učitelském úřadě církevním 54; poměr a povinnosti k dětem *370, *540.
Rodina, účel *486, *502; zlořády v rodině *503; vzájemné poměry a povinnosti *540; prostředkové k posvěcování *545; řád, kázeň a společná pobožnost *549.
Rodinné archy 177.
Rocheta, superpelliceum 124, 126, 128.
Rok církevní. Viz *Církevní rok*; občanský, ohled naň v duch. přednáškách 416.
Románský sloh 93.
Rorátní mše *73.
Roucha liturgická 117; látka a forma 125; svěcení 128.
Rozklad, celku v části 430; důkaz rozkladem 467; *rozklad* (rozčástení) *předlohy* 505; vlastnosti rozkladu 506; rozklad v kázání náučném, paraenetickém, biblickém a historickém 510.
Rozeznání (distinctio) 450.
Rozmanitost, v předmětu řeči 405, 427; ve slohu 441; v odpoledních službách božích *178.
Rozřešení, forma *339; z rezervátů *257; nepřímé *261; ze hříchů vůbec *336; kdo schopen a hoden, neschopen a nehoden *338; podmíněné *340; z censur při nemocných *257, *668; kromě zpovědi pro foro externo *343; odklad a oděření *345, *350, *708, *719; častější umírajícím *693; zemřelého z exkommunikace *779. Viz také *Absolutio*. *Kajicník*. *Reserváty*.
Rozvod a rozloučení manželstva, zápis dítek do matriky křestní

354, 55; manžel na smrtelném loži *725.

Rozvod (amplificatio) řečnický 489.

Rozvoj (vypracování) předmětu 428, 511.

Rozvrh předlohy 505.

Rubrika 62, 67; v registratuře-farní 184.

Ruce, rozličné držení v liturgii 86; umývání za offertoria *98.

Růženec *199; sv. Brigity *200; bratrstvo *201; jednota růž. věčného *203; růž. živý *203, *552; růžence odpustkové vůbec *458; papežský *458.

S.

Sacramentarium 63.

Sacrarium 101

Sakristie 100.

Samoprzeň, jak ve zpovědi s vinným *391

Sanatio in radice *382.

Sanctuarium 97.

Sebevrah, rozřešení *710; pohřeb *779.

Sebezápor kněze 40.

Sedadla ve chrámě 99.

Sedění v liturgii 83.

Sepulchrum oltáře *47.

Semináře generální 25.

Sequentia *93; ve mši zádušní *769.

Sermo, způsob duch. řeči 547, 548.

Seznam duší 210; obrazů a soch. *214.

Schematismus ve slohu 457.

Simonie, rezervát *251; rozřešení a dispense od trestu *343.

Sirotci po úřednících, oznamovati provdání dcer 182; péče duch. správce o sirotky *615.

Skizza duch. řeči 534.

Skrupulanti. Viz *Úzkostní*.

Slepý nebo slabozraký kněz, indult.

- ke mši *14; dispense od bre-
viáře *151.
- Slib*, křestní 349; sliby vyhra-
žené papeži *399, *465; slib
zdrželivosti od manželů *368;
čistoty od nábožných osob
*422; sliby u penitentů ve
zpovědi *398; v čas jubilea
*465; forma dispense *344.
- Sloh řečnický* 438; světlý 439;
líbezný 440; mocný 488.
- Slušnost*, kněz jí šetří ve spole-
čenském životě 195; na kaza-
telně 423.
- Služby církevní* 33; farní služby
boží: jich význam 306; vnější
řád při sl. 308; odpolední sl.
boží *177.
- Služební*, na faře 189; křesťanští
u Židů 217; potřebná třída
společnosti *484; poměr k pá-
nům a hospodářům *544; slu-
žební ve zpovědi *371.
- Služebnictvo chrámové* 147.
- Smilstvo*, poučení a pokání ve
zpovědi *445.
- Smiřování* rozvaděných. Viz:
Hněvy.
- Smišené manželství* *516, *557;
podmínky k dovolenému *560;
s dispensí *560; bez *561;
pouze před nekat. pastorem
*561.
- Sňatek manželský*, požehnání jeho
*526, *529; na smrt. loži *721.
Viz také *Oddavky*, *Manželství*.
- Snoubenci*, život před oddavkami
*513; zpověď *514; objevení
překážky *516—517; zkoušení
a poučení snoubenců *519;
sn. s úmyslem vstoupiti ve
smišené manž. *516, *560.
- Sobota bílá* 289; mše *54.
- Socialismus*, křesťanský *564,
*608; podvrtný *606.
- Sollicitatio ad turpia* *401; po-
vinnost a způsob výzrady *403.
- Sorites* 463.
- Souboj*, rezervát *249; rozřešení
*710; pohřeb *781.
- Souložnictví* 231; ve zpovědi
*371; při nemocném *721.
- Specificatio* 430.
- Spiritismus* 216.
- Společnost*, obecně lidská a společ-
nosti zvláštní *483, státní *491;
společnosti tajné *249; účast-
níci těchto zbavení pohřbu
cirk. jsouce v klatbě *779.
- Spolky a jednoty*, náboženské
252; na podporu misí 378;
mládenecké a panenské *509;
křesť. matek 256, *553; sv.
Vincencia *204, *614; ve
prospěch obecnstva chudšího
a dělnictva *611. Viz též *Bratr-
stva. Jednoty*.
- Spoluvinný*, penitent ve zpovědi
ho nevyzrazuj *273; zpověd-
ník po něm se neptej *299.
Sp. ve hříchu mrzkém, viz
Complex.
- Spůsobilost*, ku kněžství: při-
rozená 23; nadpřirozená 26;
kazatelova 401; kněze ku mši
*12. Viz *Disposice*.
- Srdce*, působení v ně skrze duch.
přednášku. Viz *Affekt*; *srdce*
Páně bratrstvo *190.
- Srovnání*, způsob důkazu z ana-
logie 469; amplifikace řečn.
490.
- Stání* v liturgii 82; nemožno-li
knězi za mše *15.
- Stanovy bratrstev* 254.
- Starci*, naučení ve zpovědi *453.
- Stát*, jeho původ *484; účel *486;
poměr k církvi *492; mate-
rialistický, moderní *494; není
povolán, aby výchovu řídil,
státní monopol ve školství
*580; jeho péče o chudé ne-
dostatečná *595; stát sociali-
stický *607.
- Statio* v misálu *90.
- Stavitelství* posvátné 90.
- Stejnozvuk* ve slohu 442.

Stipendia mešní *38; odevzdání přijatých jinému *42; liber stipendiorum *42.

Stipes, část oltáře *46.

Středa popelceň 284.

Stupňová modlitba *85.

Suffragia Sanctorum *80.

Sůl, v liturgii 134, 135; na křtu 348

Suspense, vyhražené papeži *252; rozřešení *342

Svatí, příklady v kázáních 437; ve zpovědi *315; u nemocných *643; kázání o svatých 522

Svátky a slavnosti, posvátné vůbec 271; svátky centrální v roce círk. 274; Páně a P. Marie 295; svatých 296; zrušené 297; liturgická pojmenování 297; svěcení neděle a dnů svátečních 301.

Svatost kněze 38; kterak ji rozmáhati 42.

Svatost oltářní *110; stálé chování na oltářích *117; účinné hodného přijímání *119; dispozice přijímatelů *127; povinnost, přijímatí *129; průvody theof. * 79; výstava veřejná a soukromá *165; mše před vystavenou v. s. *182; návštěva *143; bratrstva nejsv. svátosti *188, *189; nešení k nemocnému *680. Viz *Eucharistie. Přijímání*.

Svatostánek Viz *Tabernaculum*.

Svatostin, *215; jich účinky *216; rozdíl *219; ritus obecný *225; dobré užívání a zneužívání *230.

Svěcení, na kněžství 26; ratolestí 286; ohně 289; dnů svátečních 301; druh svátostin: benedictio constitutiva *224; duch. řeči při svěceních 518. Viz *Žehnání*.

(O svěcení předmětů jednotlivých dotčeno při náležitých slovech vřadných).

Světlo liturgické, symbol 135;

svěcení 137; ke mši *62; k evangelium *94; ku sv. přijímání *125; před sv. ostatky *209; obrazy *213; k výstavě: soukromé *167; slavné *168; obyčejné *177; při benedikcích *225; na cestě k nemocnému *680; při mrtvolách *695.

Svíce 137; velikonoční 289; na křtu 350; ke mši *62; ke mši zádušní *768; při umírajících *695; k pohřbu *754.

Svědék, ku platné závěti *653.

Svornost, kněžstva v působení pastýřském 191; mezi státem a církví *492; v péči o vzdělanost *581; o chudé *594; mezi manžely *365, *536.

Syllogismus 462.

Symbol 61, 87.

Synekdocha 413.

Synonimia 444.

Š.

Šestinedělky úvod *547.

Šetrnost, v působení pastýřském: vůbec 205; u veřejném vyučování 423.

Šílenost *731.

Škapulíř *460.

Škody nahražování tajné (compensatio occulta) *397

Školy kathedrální 24; škola počátečná *577; poměr k církvi *579; škola beznáboženská (moderní) *579; školy střední a vyšší *583; řády a kongregace školské *582; svorné působení kněze s učitelem *584.

Štola 120, 126. Štolový poplatek při pohřbech *771.

Švagrovství přistouplé *372.

T.

Tabernaculum *111—113.

Tabelky populační 179.

Tajemství zpovědní *269; porušení jeho *271
Takt kazatelský 424.
Tanec 224.
Těla božího svátek, mše a procesí *179
Tělohyb řečnický 532, 540.
Terciáři 269; gener. absoluce ve zpovědi *344.
Těžkomyslnost *729.
Thema duch. přednášky 405.
Titulus ecclesiae 88.
Tisk. Viz *Časopisy, Knihy*.
Tklivost v duch řeči (nepřímý affekt) 481.
Tlumočník ve zpovědi *282.
Ton základní v duch. přednášce 538
Topika 429.
Toties quoties *463.
Toulky noční 225.
Továrny, vliv škodný 219, *606.
Tractus *92.
Tradice, v učitelském úřadě církve 53; apoštolské v liturgii 63.
Třetivost při nemocných, zapatrování v tom stavu *708—711.
Tribunal ve chrámech slohu basilikového 91.
Tropy 439.
Trpělivost, potřeba v duch. správě 199; s nemocnými *642; vzbuzování těchto k trpělivosti *655, *657, *669.
Tumba *759.
Tunica a tunicella 119, 126.
Tvar hříchu ve zpovědi udati *285.
Týden svatý 285; obřady jeho kde dovoleny 289; uctění vel. svátosti v posledním třídení *171; chůze k nemocnému *682; pohřeb *755.
Typy starého zákona v duch. řeči 454.

U.

Ubozí, péče o ně *588.
Účel a prostředky, důkaz 469; účel jednotlivých kázání 405.
Učitelé školní, opatrnost ve všem zacházení s nimi 208; shoda s duchovenstvem *584.
Úkol církve 3—8; *486; *492; *568; farní osady 158; státu *486; rodiny *486, *502; úkol (thema) v kázání 405.
Úkony posvátné 61.
Umbella 122.
Umění posvátné 70.
Úměr řečnický 442.
Umírající, pomoc duchovní *692; opěťované rozřešení *693; odpustky *694; umírající ve hříchu zjevném *710
Umluva křestní 349; obnova při prvním přijímání *140.
Úmysl kněze. Viz *Zámysl*.
Umyvadlo, v sakristii 101; ke mši pontif. 114.
Úplnost zpovědi *283; známky neúplnosti *289; úplnost formální *286, *667; vzbuzovati k ní skrze předběžné poučování a nepřímé napomínání *291—295; soud o úplnosti *289; doplňovati otázkami *298.
Uprošování, figura 493.
Úřad církevní 32; propůjčování 33; život v něm 35; učitelský v církvi 50; kněžský 57; královský 150, 152; úřady občanské; poměr faráře k nim 161, 236, *499; zastávání občanských knězem *501; úřad farní, viz *Farář*.
Ústřední myšlénka v řečech paraenetických 407, 510.
Utopenec, první pomoc *650.
Utrpení Páně, rozjímání na křížové cestě *197; předkládati nemocným *656; odsouzeným na smrt *699; *utrpení*

obecně lidská snášeti v duchu kajicném *327.
Úvod řeči duchovní 501, 503; šestinedělky *547.
Úzkostni (skrupulanti) *432; pravidla o zacházení s nimi ve zpovědi *434.

V.

Vánoce 280; mše o vánocích *14; *56; pobožnosti vánoční *192; význam pro život rodinný *547.
Varhaník 147.
Varhany při bohoslužbě 81, 99.
Vášeň 478
Vdovy po úřednících a učitelích, hlásiti provdání jejich 183.
Vedení soustavné jednotlivců ve zpovědi *236, *414.
Vědecké vzdělání kněze 43; kazatele 401; zpovědníka *263; hledíc k důležitostem společenským *495, *609.
Věk, biřmování 389; prvního přijímání *138.
Velikonoce 274; hod velikonoční 290; velikon. přijímání *130; pohřeb nepřijímajících *782.
Velum kalichové a v. humerale 122.
Veřejné, kaple 107; pokárání z kazatelny 424; *hříšníci* veřejní: svátosti vůbec 145; biřmování 389; sv. přijímání *128 a *670; poslední pomazání *675; pohřeb *781.
Věřící, jich povinnosti ke kultu 145; obcování s dušemi v očištění *787.
Vězňové, duchovní správa při v. *624; starobylá církevní péče o ně *622.
Věže chrámové 92, 94, 97.
Viaticum *668, *680.
Vigilie 275; vánoční 280; tříkrálová 281; svatodušní 293.

Vikářové biskupští (děkanové) 324; jich delegace ku svěcení liturg. nádob 113; paramentů 128, *220.

Vino ke mši sv. *23.

Vira, kněze 38; základ jednoty v kněžstvu 30; vyznání od kněžstva 31; od konvertitů 368, 369; obecná nebezpečnost víry 212; pokušení proti víře u nemocných *657. Viz *Vyznání náboženské*.

Visio, figura 450, 492; stav mystický *440.

Visitace kanonická 322; osady skrze faráře 212.

Vlažný kněz 201; vlažní ve zpovědi *430.

Voda, symbol 133; očištná 134, 311; Řehořova 134; tříkrálová 281, *229; křestná 289, 293, 337; kropení lidu v neděli 310; při pohřbech *754.

Vosk, svítivo liturgické 137.

Votivné mše, formuláře *68; privilegované *71; na výroční den korunovace papežovy, volby a konsekrace biskupa *72; za výstavy 40hodinné a mše rorátní *73; soukromé mše vot. *74; ritus mší votivných *75; barva mešních paramentů *77; povinnost ku sloužení mše votivné *77.

Vražda rezervát *255.

Vrchnost, povinnosti kněze k duchovní v. 31, 324; k občanské *493; správný poměr k této *499.

Všední hříchy, předmět zpovědi *284; posouzení s ohledem na časté přijímání *135; navyklí všedním hříchům *430; otažování o ně *299.

Vůdce v životě duchovním *414.

Vůle, poslední v. kněze 190; vzdělávání vůle skrze kázání 421; posilovati ji u navyklých *390.

Výčet, důkaz výčtem 468, 472.
Vychování, jest právo a povinnost rodičů *541, *573; církve *574.
Výklad, v kázání 448, 512; v liturgie zřejmě se velí 74.
Vykuřování domů 281.
Výměr 429, 450; důkaz výměrem 466.
Výmluvnost posvátná 400.
Vypracování řeči duch. 533.
Vypravování řečnické 458.
Výroční den, konsekrace chrámu 104; korunovace papežovy a konsekrace biskupa 160, *72; smrti *765.
Výslovnost při textu liturgickém 76; na kázání 536.
Výstava vel. svátosti *165; ritus výstavy soukromé *167; slavné *168; expozice a reposice *169; výstava k pobožnosti 40hodinové *170; ve dny masopustní a v božím hrobě *171; v obyčejná (odpol. služby boží) *177; mše za výstavy *73, *182; výstava sv. ostatků *208 obrazů *213.
Vysvědčení, o mrazech a chudobě 181; křestní dětem legitimovaným 175.
Výtahy z matrik 176—180.
Vyučování pastýřské 396; povinnost k němu 399; důležitost jeho 398; předmět a všecken obsah 404; budiž pravda 409; poučné 412; praktické 413; mocné, pronikavé a živé 422; — vyučování soukromé neumělých 214, ve zpovědi *294, *295; po stovech (svatopostní) 530.
Vyvrácení, přímé či polemické 473; nepřímé či apologetické 475.
Význam (notatio), zdroj látky 430; důkaz z významu 466.
Vyznání náboženské, dítek nemanželských 357; ze smíše-

ných manželstev 353; umřel-li jeden z manželů vyznání různého 377; dětí z rodičů bezvěrých 359; vliv změny v nábož. vyznání rodičů na vyznání dítek 358, 376; občanský zákon o změnách vyznání náboženského 365; návrat nekatolíků 366; obrácení nevěřících a židů 371; odpadlíci od vyznání katolického 372.
Výzrada (denuntiatio); obecná povinnost k ní *400; výzrada sollicitace *401; spoluvinných skrze vězně *629.
Vzdělanost, církev ji založila *490; pravá v čem záleží *571; nepravé záhubnost *572; tato i pověrečná jest 216.
Vzkříšení slavnost na bílou sobotu 289, *173.
Vztekllost, duševní choroba *731.
Vzývání (invocatio) v duch. řeči 504.

Z.

Zadušený, první pomoc *650.
Zádušní mše, v den pohřbu *762; o pohřbu chudých *763; v den 3. 7., a 30. *764; výroční *765; v den Dušiček *766; soukromé *766; ritus *768; za ty, kterým pohřeb círk. odepřen *783.
Zajímavost řeči duch. 426.
Základní kámen k novému chrámu 95.
Zákony občanské, o matrikách 164; o změnách víry 365; o svěcení dnů svátečních 305; o chudině *598; o pohřbu sebevrahů *780, jinověrců *784.
Zámysl (intentio); v liturgii vůbec 143; ke mši *30; při konsekrování hostií *115.
Zaopatření nemocných; vzbuzování k němu *660; řád a postup při něm *679; ritem ukráceným *686; dětí nemocných *702; o sobě nevědoucích

- *707; nakloňování nekajících *712—719.
- Zárodek* (embrio); křesť 340.
- Zásnuba* (sponsalia) *512.
- Závěr* (epilogus) duch. řeči 500, 516; závěry částkové 515; v homilii 526; v křesť. cvičení 529.
- Závěrek prostředech*, způsob amplifikace řečnické 491.
- Závěť*, kněze 190; nemocných *652; zákonná ustanovení o závěti *653.
- Závist*, poučení a pokání ve zpovědi *447
- Zázraky*, jak o nich mluvit na kázání 410, 522.
- Zdánlivě nábožni* ve zpovědnici *426.
- Zdroje látky*, vnitřní 429; vnější 433.
- Zednáři* *250; na smrt. loži *724; pohřeb *781.
- Zjerení Páně*, svěcení vody o vigili 281.
- Zkouška*, dítek o kanon. visitaci 325; ohlášení této úřadům školním 326; snoubenců *519.
- Zločinci*, křesť. péče o jich nápravu *618; státní péče *621; duch. správa při nich *624; připravování odsouzených na smrt *697; pohřeb popravených *783.
- Zlořády*, v liturgii 69; snaha o jich obmezování a napravování budiž opatrná 207; působení proti nim na kazatelně 424.
- Zmrzlý*, první pomoc *650.
- Známky*, povolání ku kněžství 22; neúplné zpovědi *289; nepříznivé o lítosti *313; příznivé *314; zdánlivé nábožnosti *427; mimořádných milostí *441.
- Známosti* mezi osobami obého pohlaví 223; ve zpovědi *363.
- Znázornění pojmů* 452.
- Znepokojování* stálým pokušením (intestati) *437.
- Znesvěcení* (exsecratio) chrámu 104.
- Zpětilý* hříšník *302, *389.
- Zpěv* liturgický 77; chorální 79; figurální 80; lidu při službách božích 319.
- Zpověď*, obecná povinnost *275; vlastnosti zpovědi *281; povinnosti zpovědníka stran zp. vyznání *287; kdy a jak vyšetřovati platnost předešlých *300, *304; zpověď často přijímajících *136; dítek *354; osob mužských *359; ženských *360; mládeže dospělé *361; manželů a rodičů *365; generální *404; nově obrácených *416; osob nábožných *418; řeholnic *423; zdánlivě nábožných *426; úzkostných *432; stálým pokušením znepokojovaných *437; podmínka k odpustkům *469; v čas jubilea *470; zp. nemocných *666, *688; dětí nemocných *702; vězňů *628; na smrt odsouzených *699. Viz *Úplnost zpovědi*.
- Zpovědnice* 98, *278, *288.
- Zpovědník*, pravomoc (approbace) *238; vědomosti jeho *262; cnosti *266; mlčelivost *269; příprava *280; cizího leckdy pozvati *279; liturgický oblek *281; jak chovati se ve zpovědnici *287; přeslechl-li něco ve zpovědi *288; jeho soud o zpovědi penitentově, povinnost k napravení nedostatků *289; soud o penitentovi vůbec *309; soud o lítosti (disposici) *312; kterak povinen poučovati *315; disposici zvyšovati *318; nekajicné disponovati *321; povinnosti stran dostiučení *326; napravení chyb *352.
- Zpytování svědomí*, k pilnému

každý povinen *283; poučiti neumělé o způsobu *294, *298; usnadňovati chtějícím skládati gener. zpověď *409; nemocným *667.

Zřetelnost (jasnost) ve slohu 439; v ústní přednášce 536.

Zuřivost, duševní choroba *731.

Zvěstování P. M., padá-li ve sv. týden 288.

Zvolání (exclamatio), figura 493.

Zvon 115; práva faráře 117; zvonění o procesích *158; proti mračnům *231; umíráčkem *695; při pohřbu církevním *753; necírkevním *775.

Ž.

Žádání (optatio), figura 493.

Žádostivost, kněz přemáhá ji v sobě 40.

Žaloby vzájemné; rozvaděných 232; nesvorných manželů *366, *556.

Žehnání ve způsobě kříže 83; druh svátostin (benedictiones, invocativae) *224; žehnání osob a věcí *226; praporů *228; pokrmů na hod boží veliko-

noční 291. Viz *Požehnání. Svátostiny*.

Žena, záhubný vliv práce v továrně 220; povinnosti ženy v manželství a rodině *539.

Ženské osoby, na faře 189; opatrnost potřebná stran těchto v bratrstvech 266; obecná pravidla stran zpovědi *360; opatrnost při návštěvě nemocných *645; hysterické *737.

Židé, služba křest. osob u nich 217.

Živost v kázání 422.

Život, křesťansky mravný pěstovati — úkol pastýřského úřadu círk. 151; pravě křesťanský — ustavičné obcování s Kristem *142; život vezdejší — ustavičný boj a pokání *672; lidský život přirozený na kterých základech spočívá *479.

Života nebezpečnost velike; křest 340, 350; zpověď *287, *667; rozřešení vůbec *240; z rezervátů *257, *668; rozřešení beze zpovědi *704, *705, *708; krátký ritus při zaopatřování *686; oddavky *721.